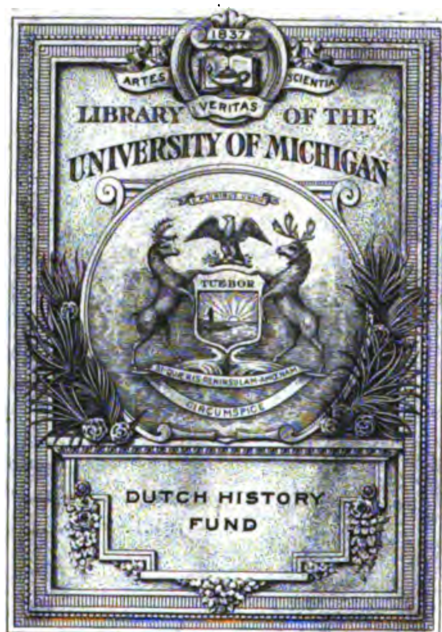

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE
DUTCH HISTORY
FUND

MENGELWERK

VOOR

1864.

VADERLANDSCHE
LETTEROEFENINGEN,

OF

TIJDSCHRIFT

VAN

Kunsten en Wetenschappen,

WAARIN DE

BOEKEN EN SCHRIFTEN,

DIE DAGELIJKS IN ONS VADERLAND EN ELDERS UITKOMEN
OORDEELKUNDIG TEVENS EN VRIJMOEDIG
VERHANDELD WORDEN.

BENEVENS

MENGELWERK,

TOT FRAAIJE LETTEREN, KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN
BETREKKELIJK.

Nieuwe Serie. — Eerste Deel.

VOOR

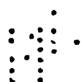
1864.

MENGELWERK.

TE GORINCHEM, BIJ
A. VAN DER MAST.

1864.

Dutch Lit.
Nijhoff
10-31-29
10842

INHOUD.

Bladz.

En Parijsch geneesheer. (Met eene plaat.) . . . . : . 1
Wat de pantoffels vertelden. Eene oudejaarsavond vertelling, door P. VAN DE VELDE MZ. 47
Dragonder Michaël. Eene episode uit den Hongaarschen oorlog. (Beschreven door een Oostenrijksch officier.) . 61
De Otaheitsche vrouwen. 79
De Jodin. Eene Noorweegsche novelle. (Met eene plaat.) 81
Wat Karel Weber van de wereld zag en van de menschen vertelde, door MAKUBA. 126
Iets over Denemarken en de hertogdommen Sleeswijk-Holstein. 150
IJsselstein en zijn slot. 159
Uit de natuurlijke geschiedenis van den mensch. Naar het Hoogduitsch van prof. OSCAR SCHMIDT. (Met eene plaat.) 161
Keizer Jozef en zijne moeder. Eene historische novelle. Naar het Hoogduitsch, door C. TH. H. 198
Ja en Neen! Naar het Hoogduitsch van LOUISE MÜHLBACH; naverteld door L. H. HISSINK. 219
Reis in Cicilië en in de bergen van den Taurus, door VICTOR LANGLOIS. 228
De aardshertog Ferdinand Maximiliaan en zijne gemalin. (Met afbeelding.) 235
Onder de Looden Daken. 241
Een Spion. Tooneelen uit den Poolschen opstand. (Naar het Hoogduitsch.) 280
Een verhaal uit Zweden. Naar het Engelsch, door TACO. 304
De Smid van Antwerpen. 312
Friedrich VIII, hertog van Sleeswijk-Holstein. (Met afbeelding.) 317
Gedachten van eenen miskende. 319

EEN PARTISCH GENEESHEER.

EEN PARIJSCH GENEESHEER.

I.

DE ONTMOETING BIJ HET GRAF.

(Met eene plaat.)

Reeds sedert langen tijd zouden wij een uitstapje doen naar Parijs, dat telkens door tusschenkomende omstandigheden was verschoven. Eindelijk werd ons plan uitgevoerd en verlieten wij onze woonplaats Rotterdan, en in den avond van den volgenden dag reden wij de hoofdstad van Frankrijk, het mierennest der beschaafde wereld, binnen. Ofschoon de eerste indruk ons te leur stelde, vonden wij de volgende dagen zooveel te aanschouwen en te bewonderen, dat wij weldra beseften hoe de weinige weken, die voor ons uitstapje bestemd waren, te kort zouden schieten, om alles te genieten wat Parijs ons opmerkenswaardig aanbood. Onze gids was een oud man, die, zooals ons in ons hotel berigt was, volkomen met de stad bekend was, en hoewel hij genoeg bezat, om een rustigen ouden dag te slijten, er genoegen in vond de stad te doorkruizen en vreemdelingen het merkwaardige te doen zien en hen daarbij voor te lichten. Door hem geleid, bewonderden wij de boulevards, de pleinen, kerken, museums, en wat er meer zij, dat wij, als zeer bekend, stilzwijgend voorbij gaan; en nadat wij het meest bezienswaardige bezocht hadden, bleef ons nog Père la Chaise over. Wij hadden dit bezoek tot het laatste bewaard, omdat wij na zoovele bewijzen van Fransche praalzucht, ijdele vertooningen en ligtzinnigheid te hebben aanschouwd, een ernstigen indruk mede naar huis wilden nemen.

Onderweg knoopten wij een gesprek met onzen gids aan en vroegen hem, of hij altijd dit werk had verrigt?

„Neen, mijnheer," antwoordde hij, „ik doe dit slechts sedert eenige jaren. Vóór dien tijd ben ik langen tijd hofmeester geweest van den generaal Bulme, die nu ginds op Père la Chaise rust. Ik zal u het graf van mijn vorigen meester wijzen."

De weemoed, die bij deze woorden in den toon zijner stem en op zijn gelaat was te lezen, overtuigden ons, dat de generaal een goed meester voor hem geweest was.

Toen wij de straat doorreden, die naar de groote begraafplaats voerde, zagen wij niets dan winkels, waar allerlei snuis-

terijen verkocht werden, om op de graven als teekenen van liefdevolle en dankbare herinnering te offeren. Dit speculeren op den dood maakte op ons een onaangenamen indruk, die niet verminderd werd, toen wij in de groote laan der begraafplaats gekomen, daar overal kleine huisjes of tempeltjes aanschouwden, overladen met beeldjes, kruisjes, en andere ivoren, houten en porseleinen achter traliewerk beveiligde beuzelarijen. Wij vonden iets bijzonder kinderlijks in deze kleingeestige pronkerijen op den akker des doods. Daarentegen getuigden vele roerende opschriften, te midden van eenvoudige bloemen en heesters, of opgehangen immortellen van diep gevoelde liefde en vereering van beminde afgestorvenen, en spraken tot onze harten.

Toen wij een eind waren voortgereden tot bij eene zijlaan, stegen wij uit het rijtuig en sloegen, door onzen gids geleid, den zijweg in, links en regts de graven in oogenschouw nemende, en dan weder het fraaije gezigt genietende, dat het kerkhof van daar op de stad aanbood. Een geruimen tijd hadden wij, in onze gedachten verdiept, geen woord gesproken. Eindelijk brak de gids het stilzwijgen af, door te zeggen; „ginds ligt het graf van mijn vorigen meester, generaal Bulme."

Wij begrepen, dat de oude man ons gaarne derwaarts wilde brengen, en zijn gevoel huldigende, gaven wij onzen wensch te kennen om dat graf te zien, en hij geleidde ons daarheen. Nader bijgekomen, zagen wij een heer en eene dame bij het eenvoudig monument staan, dat het graf versierde en waarop de namen en waardigheden van den overleden generaal waren gebeiteld. De dame hing een krans van immortellen aan het monument en de heer stond in gepeins verzonken; waarschijnlijk was hij verdiept in herinneringen aan hem, die hier rustte van zijn woelig leven. De ligtblonde haren, helderblaauwe oogen en de geheele gelaatsuitdrukking zeiden mij, dat die heer geen Franschman was.

„Het graf heeft reeds meer bezoekers, die hem, die daar rust, hebben lief gehad," zeide onze gids, die hen nu ook bespeurd had. „Dat zijn," ging hij voort, „de dochter en schoonzoon van generaal Bulme. Laatstgenoemde is een der beroemdste geneesheeren van Parijs."

„Is die heer een Franschman?" vroeg ik.

„Neen," antwoordde hij, „hij is een Rus. De generaal heeft den veldtogt naar Rusland bijgewoond, en bij den terugtogt

van het leger heeft hij zijn lateren schoonzoon, die toen ee aankomend jongeling was en de zoon van een Russischen boer leeren kennen."

„Het is vreemd," merkte ik aan, „dat de zoon van een Russischen boer de schoonzoon van een Fransch generaal is geworden."

„Ja, mijnheer," hernam de gids, „het zijn ook zeldzame gebeurtenissen, die daartoe aanleiding hebben gegeven."

„Wij willen gaarne deze uit uwen mond hooren," zeide ik, want onze belangstelling in den Russischen schoonzoon van den generaal Bulme, welke daar bij het graf zijns vaders, diens dood betreurde, was door de woorden van onzen gids opgewekt. Wij bleven eenigzins verwijderd staan om hen, die zulk eene naauwe betrekking op dat graf hadden, in hunne heilige herinneringen niet te storen. Eindelijk verlieten zij het graf en begaven wij ons derwaarts. Toen de blonde heer onzen gids zag, trad hij dadelijk naar hem toe, en hem vriendelijk de hand reikende, zeide hij: „Goeden morgen du Moulin; ik zie dat gij ook het graf wilt bezoeken van hem, die ons allen zoo dierbaar was."

„Ja, mijnheer, als ik met vreemdelingen hier kom, is het mij altijd behoefte een oogenblik te vertoeven bij het graf van mijn goeden meester."

„Du Moulin," sprak de dame met tranen in de oogen, „wij hebben u in geruimen tijd niet bij ons gezien. Komt gij eens spoedig? Het is mij zulk een genoegen met u te spreken over mijn dierbaren vader, dien gij reeds gekend hebt vóór ik geboren was."

„In dezen tijd heb ik veel vreemdelingen te geleiden; maar ik beloof u, mevrouw, toch spoedig eens te komen."

Beide echtgenooten stegen in hun rijtuig, en wij gingen naar het graf. Voor ons was er weinig aan het monument, dat er op geplaatst was, te zien; maar wij eerbiedigden de aandoeningen van den ouden man en lieten hem zoo lang hij blijven wilde aan zijn gevoel over. Nadat wij ook de andere gedeelten van de groote doodenstad beschouwd hadden, keerden wij weer naar die der levenden terug. Onderweg vroegen wij onzen gids of hij des avonds bij ons wilde komen, om ons de beloofde geschiedenis van den heer, dien wij op het graf van den generaal gezien hadden, te verhalen. De oude man beloofde dit

gaarne, en voldeed des avonds aan onze afspraak. Wij laten hetgeen hij ons verhaalde in onzen eigen vorm voor den lezer volgen.

II.

DE TWEE VLUGTELINGEN.

De duisternis van een noordelijken winternacht begon plaats te maken voor de eerste stralen van het morgenrood, welke het kristal deden schitteren, dat zich aan de dennen en berken had gehecht van een nabij Pultawa gelegen boschje, toen de deur eener kleine boerenhut werd geopend en vier personen daaruit te voorschijn traden.

Op eenigen afstand zoude men omtrent het wezen der voorwerpen ligt in twijfel hebben kunnen verkeeren, want de hut, welker besneeuwd dak aan beide zijden schier den grond raakte, kon naauwelijks van de verhevenheden, die de vlakte van den bodem hier en daar afbraken, onderscheiden worden, en de personen, die uit dezen met ijs bedekten grond schenen te komen, geleken op de wollige dieren van het noorden, in welker dikke vachten zij gehuld waren.

Van deze vier personen schenen twee de eigenaars dezer ellendige woning te zijn; de beide anderen waren kinderen, een aankomende knaap van omstreeks dertien en een meisje van ongeveer tien jaren. De moeder boog zich liefdevol tot de kinderen en omhelsde hen tot afscheid, terwijl de vader hun met opgeheven wijsvinger bevelen te geven of te bedreigen scheen.

De man deed beide: hij beval zijnen zoon, voor niemand de hut te openen, zoolang hij en zijne vrouw niet uit de naburige stad terug waren.

„Pas op, Peter," zeide hij; „al is Pultawa gelukkig ver verwijderd van den weg, dien het Fransche leger is ingeslagen, men spreekt toch sedert eenige dagen van enkele afgedwaalde afdeelingen, die in deze streken gezien zijn en door Kosakken vervolgd worden. Indien zij toevallig hier mogten komen, moet gij u wel wachten hun de deur te openen, want van de Franschen is alles kwaads te wachten, en de Kosakken maken het niet beter."

„Als er gevaar is," zeide moeder, „blijf ik liever bij de kinderen."

De moederliefde is toch onder alle hemelstreken dezelfde; —

de vlam van dit reinste gevoel brandt zoowel onder het ijsdek der polen als in de gloeijende streken van het zuiden!

De boer gaf zijne vrouw een gerusstellend teeken, waarop zij vertrokken.

„Er is," zeide hij, „in den geheelen omtrek geen enkele Franschman of Kosak. Dat men er van spreekt is zeer natuurlijk; waar zou men in geheel Rusland en in de geheele wereld anders van spreken dan van de nederlaag en vlugt van het Fransche leger!"

Naauwelijks had hij deze woorden gesproken, of de vrouw bleef verschrikt staan. Zij waren aan den zoom van het dennenbosch gekomen, dat hier en daar omgeven was van laag kreupelhout.

„Er zijn levende wezens tusschen deze boomen," zeide de vrouw, hare hand boven de oogen houdende. „Daar heeft zich iets bewogen."

„Het wild is hier niet zeldzaam," antwoordde de boer.

„God beware ons voor de nabijheid van zulk wild, Gruskow!"

„Zoude het een beer zijn, dien koude en honger in de nabijheid van menschelijke woningen drijft...? Als ik dit wist, zoude ik, daar wij nog niet ver van huis zijn, mijn geweer halen. Zulk een buit zoude ons den geheelen winter rijk maken."

„Wij willen verder gaan," ging de vrouw voort, haren man aan zijn pels trekkende; „als er werkelijk een levend wezen is, dan is het, vrees ik, iets gevaarlijkers dan een beer."

„Een beer is niet gevaarlijk; indien men hem maar goed weet aan te tasten, is het een genoegen op hem te jagen."

„Maar als het dan een Franschman was?"

„Een Franschman!" riep de Russische boer uit, zijnen stok, het eenig wapen, dat hij noodig had geacht mede te nemen, rondzwaaijende; „een Franschman! dat ware nog honderdmaal beter! Ik zou er regten lust in hebben aan een van deze vijanden van ons land te toonen, wat hij van een zoon van Rusland te wachten heeft."

„Spreek zoo niet, Gruskow, de Franschen zijn dappere lieden; slechts de koude heeft hen overwonnen. Hoewel zij nu ongelukkig zijn, hebben zij toch nog, zooals men zegt, als zij met vijanden van vleesch en bloed te doen hebben, kracht genoeg om hunne vervolgens te doen sidderen."

Terwijl beide boerenlieden hun gesprek over dat onderwerp vervolgden, verwijderden zij zich intusschen steeds verder van

hunne woning; de weg vormde een hoek, waarachter het paar spoedig verdween. Eenige oogenblikken daarna vertoonden zich twee hoofden van achter een paar groote dennen. De gelaatstrekken dezer twee personen drukten meer nieuwsgierigheid dan vrees of ander pijnlijk gevoel uit, dat hun voorkomen, dat ellende en lijden aanduidde, had kunnen doen verwachten. Zij bogen zich steeds meer vooruit, om met de oogen de juist voorbijgegane landlieden te volgen, en weldra vertoonden zich twee mannen in Fransche uniform.

„Naar den duivel met de vrouw!" zeide de oudste van beiden, terwijl hij met beide handen tegen zijne schouders sloeg, om zich te verwarmen; — „zonder haar zoude ik dezen Russischen boer eens getoond hebben wat de Franschen zijn, en met welk hout wij ons verwarmen."

„Mijn lieve vriend," antwoordde de andere, die wel ouder, maar geenszins zwakker scheen te zijn dan de eerste, „onze arme kameraden warmen zich slechts al te weinig, dan dat wij in hunnen naam zouden kunnen pralen. Ik ben zeer blijde, dat de aanwezigheid dezer vrouw u verhinderde een onbedachtzamen streek te begaan. Had de boer, zooals ik niet betwijfel, in den strijd het onderspit gedolven, dan zoude onze toestand in dit land nog erger zijn geworden, als hij reeds is; want de verbolgen Russen zouden ons dan als moordenaars behandelen."

„Ik hoop dat wij er geene ontmoeten zullen, vóór wij de divisie van Ney of eene andere afdeeling onzer armee bereiken. Maar als deze verdoemde Kosakken ons nog eens overvallen, dan zal ik hun niet als krijgsgevangene tot last worden, maar als deze vingers, waarin sedert gisteren geen gevoel meer is, den degen nog vast genoeg kunnen omklemmen, zal ik, bij God, mijn beetje leven aan deze honden duur verkoopen."

„Is dit uw plan, beste Isidor, dan kunt gij er op rekenen, dat ik uw lot zal deelen; gij moet evenwel aan uwe vrouw, aan uwen zoon denken, die door uwen dood tot wanhoop zouden worden gebragt."

„Och wat!" zeide de eerste met een gedwongen lach, terwijl hij beproefde met de vingers te knippen, hetwelk hem wegens hunne stijfheid niet gelukte, „uwe wijsheid herinnert mij aan dien gendarmerie-officier, die, toen hij bij een oproer op het volk moest laten schieten," zijne lieden toeriep: „Moed, mijne

vrienden! maar bedenkt, dat gij huisvaders zijt en dat uwe paarden uwe eigene zijn."

„En waarom zoude ik niet evenveel wijsheid toonen, als deze officier, die voorzeker, zoowel als ik, proeven op het slagveld had gegeven, daar hem het bevel over een uitgelezen korps was toevertrouwd. Ik ben van gevoelen, dat de dapperheid eene verwerpelijke vermetelheid is, als zij den soldaat aanspoort om zijn leven in een ongelijken strijd nutteloos op te offeren."

„Vergeef mij, Henri," zeide Isidor, terwijl hij zijn kameraad de verstijfde hand aanbood, die ze evenwel niet drukken konde, zoo waren zijne vingers door de vorst verstijfd, „ik wilde u niet beleedigen. De geheele armée kent uwen moed en geheel Frankrijk weet het even goed als ik, hoe gij den generaalsrang hebt verworven. Maar het lijden maakt onregtvaardig, het doet mij de pligten vergeten, die nog op mij rusten. Waarom heb ik niet, als gij, in stede van de kracht der vertwijfeling, welke zich nutteloos in den strijd stort, die zedelijke kracht, waarmede gij alle lijden verdraagt! O, mijne dierbare Clementine, mijn arme kleine Julius!" liet de dappere officier op treurigen toon volgen, „ik zal u niet wederzien! want konden wij al de gevaren, die ons overal omringen, ontgaan, hoe zouden wij den weg vinden om uit deze ijsige hel te komen?"

„Spreek zoo niet," antwoordde de generaal, (de medgezel van Isidor droeg op zijne haveloze uniform werkelijk de teekenen van dezen hoogen rang) „de eenige moed, die ons voegt, is die der standvastigheid. Laat ons niet vertwijfelen, dan zal welligt onze redding de vrucht van ons vertrouwen zijn."

„Zooveel is zeker, dat wij niet meer op het spoor van ons leger zijn. Deze vervloekte Kosakken hebben ons gisteren morgen gedwongen, zoo van den weg af te wijken, dat wij hem tot hiertoe niet kunnen wedervinden; want om het kwaad volkomen te maken, is gedurende de laatste nachten de hemel donker betrokken; zelfs geene ster is te zien, die ons den weg naar de grenzen kan wijzen."

„Het weer is dezen morgen opgeklaard."

„Ja, maar wij hebben nog zeven o facht verschrikkelijk lange uren, vóór wij onzen weg in de sterren lezen kunnen. Ik heb al lang het ellendige stuk paardenvleesch verduwd, dat onze laatste maaltijd uitmaakte, en nu heb ik meer honger dan voor den mensch goed is, die niets te bijten heeft."

„Welligt stooten wij op wild."

„Ja, op een beer misschien. Als ik het wilde wagen hem met het blanke wapen aan te vallen, dan zouden we misschien beiden wel een middagmaal hebben, maar het is de vraag of hij of ik zoude opgegeten worden."

„Gij ziet alles van de donkerste zijde."

„Ik heb ongelijk, niet waar? Men moet bloemen op den levensweg strooijen.... De onze is ook werkelijk zeer schoon!"

„Welligt komen wij in een dorp."

„Ik zou mij wel wachten om het binnen te gaan."

„Als wij ons ter zijde houden, treffen wij misschien ergens een boer aan, die ons voor geld wat voedsel geeft."

„En gedurende onzen slaap zou de goede ziel ons de keel afsnijden en onze have en goed voor goeden prijs verklaren. Als dit de verwachting is, waarmede gij troosten wilt, houd dan uwen troost maar voor u zelven."

„Maar," riep de generaal uit, zijne hand boven de oogen houdende, „ik bedrieg mij niet! Zie eens, mijn vriend, kijk eens daarheen, uwe oogen zijn beter dan de mijne; ziet gij niets?"

„O zekerlijk," antwoordde Isidor, „ik zie heerlijke dennen, die dit ijsachtige klimaat beter schijnt te bekomen dan mij, en die hoogmoedig pralen met de sneeuw, die ze bedekt."

„Deze meen ik niet. Ziet gij niet een weinig nader bij ons, niet ver van gindsch berken struikgewas, een dak?"

„Het schijnt mij een groot ijsblok, dat een aardheuvel dekt."

„Daarvoor hield ik het aanvankelijk ook; maar als het al waar is, dat het ijs warmte bevat, zoo rookt het toch niet." En te besluiten uit het spreekwoord: „Geen vuur zonder rook.."

„Kunnen wij zeggen, dat er waarschijnlijk ook geen rook zonder vuur is; dientengevolge is dit ijs het dak eener woning, en wij, wij moeten ons wat meer regts houden."

„Ik bid u, Isidor, stel ons lot niet zoo afhankelijk van het toeval! Laat ons eene poging wagen om menschelijke wezens te naderen; welligt vinden wij medelijdende harten."

„Als de harten van de bewoners dezer ellendige hut ten minste wat meedoogender zijn, dan die der wilde dieren, welke met hen deze wildernis deelen, dan moeten zij zich over twee soldaten ontfermen, die door honger en koude den dood nabij zijn."

De generaal wilde daarop naar de hut gaan, maar zijn medgezel hield hem terug.

„Wacht nog een oogenblik, broeder," zeide hij; „houd u op alle mogelijke gebeurtenissen bereid; wie weet wat de gevolgen van dit waagstuk zijn? Omhels mij nog eenmaal, welligt voor het laatst, en laat ons dan handelen, zooals het Franschen betaamt."

Beide officieren omhelsden elkander hartelijk, want in plegtige oogenblikken, en dit was het oogenblik, waarvan hun heil of verderf afhing, verheft zich de stem der bloedverwantschap met alle kracht, welke wel door de gevaren van den oorlog verzwakt, maar niet gesmoord kon worden. Hierop sleepten beiden zich met moeite voort tot bij de hut, die zij ontdekt hadden. Aan den drempel der deur gekomen, die ruw was bewerkt, maar de hut zoo goed sloot, dat geen enkele luchttogt van buiten kon indringen, klopte de generaal herhaalde malen met zijn sabel-gevest op de planken. Daar er geen antwoord volgde, smeekte hij luid om hulp en eene schuilplaats.

Na een oogenblik gewacht te hebben, vernieuwde de generaal zijn aanzoek, maar ontving weder geen antwoord.

„Deze hut is verlaten," zeide Isidor, als altijd gereed om geweldige, beslissende maatregelen aan te grijpen. Als het om leven of dood te doen is kunnen we ons aan geen eigendomsregt en teergevoeligheid storen. Laat ons de deur verbrijzelen, en als de eigenaars bij hunne terugkomst ontevreden zijn, hebben wij gronden genoeg om hun de waarheid te bewijzen van het spreekwoord: „nood breekt wet."

En zonder een antwoord af te wachten stiet Isidor met al de kracht zijns lichaams zoodanig tegen de deur, dat zij in hare voegen kraakte. De jonge Peter stond aan de binnenzijde der deur en had het kloppen en het verzoek, dat de generaal in de landstaal gedaan had, zeer goed gehoord; maar hij waagde niet de bevelen van zijn vader ongehoorzaam te zijn en te openen. Evenwel bedacht hij, dat de deur geen tweeden stoot, aan den eersten gelijk, zou kunnen uithouden, en zijn jeugdig verstand begreep wel, dat hij minder te vreezen had, als hij de deur voor de vreemdelingen opende, dan wanneer deze met geweld de hut binnen drongen. Hij liet derhalve van zijne zijde zich hooren.

„Wie is daar?" riep hij, zijne kinderlijke stem zoo zwaar mogelijk makende.

„Goed vriend!" riep de generaal.

„Wat wilt gij?”

„Eene schuilplaats voor de koude en een weinig voedsel.”

„Wij kunnen u niets geven,” antwoordde de knaap, die aan de uitspraak hoorde, dat hij met een Franschman te doen had. „Mijn vader is uitgegaan en heeft ons verboden voor zijne terugkomst de deur te openen.”

„Als gij niet open doet,” riep Isidor ongeduldig, „smijt ik u de deur op den kop.”

„Als gij niet opent,” riep de generaal op zachteren toon, „zullen twee schepselen Gods voor uwe hut van honger sterven, tot schande van hen, die hun leven hadden kunnen redden, indien zij hun een dak en voedsel hadden gegeven.”

Peter aarzelde nog altijd en beraadslaagde met zijne zuster.

„Het zijn Franschen,” zeide het meisje, „zij zullen ons dooden als wij niets voor hen hebben.”

„Het zijn menschen,” antwoordde de knaap, „arme verdwaalden, die om hulp smeeken. Bovendien, als wij hun verzoek weigeren, schijnt een van hen genoeg kracht te hebben om tegen onzen wil binnen te dringen, en God weet wat zij dan beginnen om ons voor onze weigering te straffen. Vader heeft dikwijls gezegd, dat, als soldaten ergens met geweld indringen, zij alles dooden wat zij vinden.”

„Om Godswil, Peter, open maar spoedig,” fluisterde het meisje, dat aan het kraken der deur bemerkte, dat de vreemdelingen een tweeden aanval wilden doen.

Peter schoof een balk weg, die de deur verzekerde, en trad met zijne zuster de vreemden te gemoet. Bij het gezigt der beide Franschen, hunne verscheurde kleederen en het uit hunne blikken duidelijk te lezen lijden, werd het hart van den knaap door het diepste medelijden geroerd, en, de vreemdelingen schuchter aanziende, vouwde hij zijne handen.

„Vrees niets van ons, mijn kind,” zeide de generaal, Peters gewaarwording misduidende, „wij soldaten bevechten slechts weerbare mannen en in onzen tegenwoordigen treurigen toestand kunnen wij wel niemand vijandig aanvallen.”

„Ach!” zeide de knaap, die door de ellende der officieren tot tranen geroerd werd, en die aan enkele deelen der gehavende uniformen wel zag, dat hij mannen van hoogen rang voor zich had, „ach! mijne goede heeren, wij hebben maar zeer weinig spijs in onze hut. Onze ouders, die ons zoo even

verlaten hebben, en eerst van avond terugkeeren, hebben ons slechts voor van daag de noodige spijs achter gelaten; maar wat wij hebben willen wij gaarne met u deelen."

„Ik geef mijn deel gaarne geheel," zeide het meisje. „Gij hebt zeker in lange niets gegeten, en ik kan wel een dag vasten."

„Ook ik, lieve zuster, wil alles geven; wat wij hebben, behoort deze ongelukkigen, die God ons gezonden heeft."

Eensklaps hoorde men gedruisch in het bosch, dat zich achter de hut uitstrekte."

„Dat zijn Kosakken," zeide Isidor zich omkeerende, „en ik heb geen korrel kruid meer."

„O neen," antwoordde de knaap, „Kosakken zijn het niet; de stap der paarden op de sneeuw klinkt doffer; het is de wind, die de sneeuw van de boomen schudt. En al waren het ook Kosakken, dan zouden zij u hier toch niet ligt vinden; want onze hut is ruimer, dan gij meent. Komt maar hier, wij zullen u met gevaar van ons leven verbergen, want als de soldaten u hier vinden, zullen zij ook ons niet verschoonen."

De twee Franschen bukten zich om de hut binnen te treden, welke naauwelijks zoo hoog was, dat een man van middelbare grootte daarin regt overeind kon staan, zonder het dak te raken, en de officieren waren beide van lange gestalte.

Eene andere onaangename eigenschap der armoedige woning was de daarin heerschende duisternis, daar het licht slechts karig door eene opening in het dak, die tevens tot rookuitgang diende, konde binnen dringen. Evenwel konden de vreemdelingen bij het schijnsel van een houtvuur na eenige oogenblikken de gesteldheid der hut en van hare bewoners nader opnemen; behalve een bed van heidekruid, dat half met schapenvellen bedekt was, bespeurden zij niets, dat konde aanduiden dat hier eene geheele familie woonde, en Isidor zocht te vergeefs een hoek, waar de vurig verlangde spijzen konden bewaard zijn; maar hij werd in zijn onderzoek gestoord door de pijn, die de nabijheid van het vuur hem veroorzaakte.

Peter, van de eerste kindsheid af met de onaangenaamheden bekend, welke het noorden eigen zijn, haalde met zijne zuster dadelijk sneeuw van buiten en wreef daarmede het gelaat en de handen zijner gasten. Deze aanvankelijk pijnlijke bewerking gaf spoedig aan het bloed weder zijn vrijen loop, dat door

den invloed der ijskoude lucht gestremd was geworden, en de beide Franschen genoten weldra ongestoord het genoegen zich aan een goed vuur te kunnen verwarmen, — een genoegen dat zij sedert veertien dagen bij eene temperatuur van dertig graden koude ontbeerd hadden. De bivouakvuren waren, als men al tijd en middelen had deze te ontsteken, niet toereikend om de bevrozen leden der soldaten genoeg te verwarmen; de sneeuw, die meestal in digte vlokken nederviel, bluschte ze dikwijls uit, en als deze noordsche zondvloed ze niet uitbluschen konde, deed de ijzige nachtlucht de ruggen bevriezen van hen, die hunne voeten warmden. Niet zelden vond men derhalve des morgens sommigen bij de wachtvuren bevrozen. Gelijk de oostersche dieren, welke zich in onze gematigde luchtstreek slechts langzaam en moeijelijk bewegende, hunne geheele vreeselijke levendigheid weder aannemen, als zij den invloed eener sterkere warmte gevoelen, — rekten de officieren hunne verstijfde leden uit; hunne gestalte nam weer hare volle grootte aan en de arme soldaten, die onder den last eener verschrikkelijke ellende gebogen, bleek, sidderend en armzalig de hut waren binnen getreden, waren binnen een uur tijds krachtige helden, vol moed en koenheid.

Naauwelijks was deze eerste behoefte hunner bijna bezwijkende natuur voldaan, of zij gevoelden den prikkel des hongers, die te voren grootendeels met de krachten scheen verdwenen te zijn.

„Parole d'honneur," zeide Isidor, terwijl hij met zijn blik de donkerheid der hut zocht te doordringen, gelijk de leeuw, die uitziet naar den buit, „het zoude buiten twijfel slecht van ons schijnen, den voorslag dezer arme kinderen om met ons hun weinigen voorraad te deelen, welke hun voor dezen dag is afgemeten, aan te nemen; maar wel beschouwd, kan hen een dag vasten niet schaden, en als ik in een hoek wat voorraad vind, dan behoeven ze mij niet lang te dringen om mij daarvan te bedienen."

„Foei, mijn vriend," mompelde de generaal, zijn medgezel van ter zijde aanziende, „kunt gij zoo het aanbod misbruiken, dat deze kinderen ons welligt uit vrees gedaan hebben? Zouden wij hen tot ontberingen dwingen, die wij zelven naauwelijks kunnen weerstaan?"

„O, wat dat betreft," antwoordde Isidor, „wij zullen den voorraad verdeelen. Maar dan zal ons, bij den hemel, het

deel van den leeuw te beurt vallen, want eene hongerige maag kent geene wet. Naar den duivel met alle sentimentaliteit. Ik geloof dat ik op dit oogenblik wel een Kosak met huid en haar, paard en zadel zou kunnen verslinden.... Maar wat het ergste is," ging hij, alles met de oogen doorzoekende, voort „als hier levensmiddelen zijn, dan moeten zij weinig ruimte innemen en het deel van den leeuw zal naauwelijks voor eene muis genoeg zijn."

Peter raadde dadelijk de oorzaak van Isidors onrust, hoewel hij geen woord Fransch verstond. Hij nam hem lagchend bij de hand, bragt hem naar een hoek der hut, en nam een balk weg, die het dak scheen te ondersteunen. Dezelve was echter slechts een gedeelte van eene deur, welke geopend zijnde, de verbaasde Franschen in eene tamelijk ruime grot liet zien.

De hut was aan den ingang van een hol gebouwd, dat in meerdere afdeelingen verdeeld was, en welks hoofdgang zich tot onder het dennenbosch uitstrekte, waar hij in een met sneeuw bedekt struikgewas een zorgvuldig verborgen uitgang had. Dit hol was gedeeltelijk een werk der natuur, gedeeltelijk door menschenhanden in hoogte en breedte zoo verwijd, dat een man er door kon gaan zonder het hoofd te stooten, want de bovenwand was ongeveer acht voet van den grond verwijderd; het was volkomen droog. Twee of drie holten zijwaarts van den hoofdgang dienden tot vertrekken, die met pelzen waren belegd en gemakkelijk en aangenaam waren.

Isidor juichte bij den aanblik van deze ruwe, maar doelmatige rustplaatsen en verheugde zich reeds op het genot om daar zijne vermoeide leden uit te strekken. Daar echter zijne wenschen voor het oogenblik eene andere rigting hadden, werd hij nog aangenamer verrast door het gezigt eener kleine nis, waarin hij huisgerei zag staan, en daaronder een korfje, dat Peter er uitnam en hun aanbood. Het bevatte drie kleine koeken of brooden van havermeel, die Isidor eene maand vroeger naauwelijks aan zijn paard zou gegeven hebben, en die hem nu zeer uitlokkend voorkwamen.

„Ha!" riep hij uit, „dat is reeds afgedeeld. De kinderen hebben genoeg aan een dezer brooden, om hunne kleine magen voor van daag te voldoen! Maar zij moeten te gelijk met ons eten, want ik gevoel mij als een hongerige wolf, en heb ik eens met dit brood kennis gemaakt, dan durf ik er niet voor in

staan, dat ik mij niet van hun deel zou meester maken. Derhalve, waarde Henri, daar gij Russisch spreekt als een Kalmuk, moet gij hun zeggen dat zij zich haasten hun brood op te eten."

Generaal Bulme, blijde dat hij zijn broeder tot zijne gewone levendigheid zag ontwaakt, deelde dezen grootmoedigen wenk aan de kinderen mede; alle vier zetten zich om den haard, en de beide officieren, gelukkiger dan voorheen aan de tafels der Parijsche weelde, nuttigden met het grootste welbehagen den soberen kost, die een Russische boer hun konde voorzetten.

Nadat zij dit geringe, maar tot herstelling hunner krachten voldoende maal gebruikt hadden, geeuwde Isidor zoo hevig, dat het kleine meisje hem verschrikt aanzag en meende de vertellingen van menscheneters vervuld te zien, welke hare moeder haar zoo dikwijls verhaald had.

De officier ging, zonder een woord te zeggen, naar een der slaapplaatsen van bladeren en pelzen en wierp zich daarop neder, en een oogenblik daarna hoorde men een krachtig snorken, dat in sterkte wedijverde met het gehuil der wolven, die in de omgelegen bosschen ronddwaalden.

De generaal hield zich, voor hij aan zijne zijde plaats nam, met twee gewigtige punten bezig, welke Isidors zorgeloosheid en ligtzinnigheid ontgaan waren, namelijk met de zorg voor hunne veiligheid en met den dank voor de vriendelijke gastvrijheid, welke de kinderen hun bewezen.

„Gij ziet dus zelden soldaten dit woud door kruisen, jonge vriend?" zeide hij tot Peter, luid den gedachtengang vervolgende, welke sedert zijne intrede in de hut bij hem ontstaan was.

„Bijna nooit," antwoordde Peter, „behalve de soldaten, die in Pultawa in garnisoen liggen, en die hier somwijlen jagen als zich een beer heeft vertoond. Onze hut is meer dan een mijl van de landstraat verwijderd, en in het geheele woud is geene andere hut dan de onze te vinden; gij hebt derhalve bij ons niets te vreezen, als gij ons voor de aankomst van mijn vader weer verlaat. Want mijn vader is geen vriend van de Franschen, hij noemt hen bloedzuigers, die elkander vermoorden, als zij geene vijanden te slagten hebben."

„Ach," mompelde de generaal met een weemoedigen glimlach, „wat al onzinnige vertellingen zijn niet in dit land van de arme Franschen in omloop, die nu door ellende uitgeput aan

hen zijn prijs gegeven, die zich hunne overwinnaars noemen; maar de hemel weet dat niet de Russen maar de elementen ons in dezen treurigen veldtogt hebben overwonnen."

Terwijl Bulme zich aan deze treurige gedachten overgaf, zocht de kleine boer met zijne schitterende blikken de oorzaak van dit treurig zwijgen uit te vorschen. De generaal merkte Peters vragende houding en de goedhartigheid zijner gelaatsuitdrukking op.

„Mijn vriend," zeide hij hem vriendelijk bij de hand nemende, „wij zijn u grooten dank schuldig, want uwe gastvrijheid heeft ons leven gered. Ik bezit op dit oogenblik niets om uwe diensten te beloonen; maar neem dezen ring; het is een familiekleinood, en wie den naam van Bulme draagt, kent hem naauwkeurig. Bewaar hem zorgvuldig, en al zoude ik en mijn broeder onder de ellende bezwijken, welke ons leger treft — wees verzekerd dat onze kinderen of bloedverwanten bij het zien van dezen ring de schuld mijner dankbaarheid zullen voldoen. Indien ge ooit de hulp mijner familie mogt behoeven, kom dan, nadat de oorlog is geeindigd, naar Parijs, en onze hulp is u verzekerd."

De generaal had moeite dit alles in de Russische taal, die hij slechts onvolkomen sprak, uit te drukken. Om zich te verzekeren dat Peter hem verstaan had, moest deze hem alles herhalen. Toen hij omtrent dit punt het noodige gedaan had, strekte hij zich naast zijn broeder op een pelsleger uit, zonder dat deze het bemerkte, en in weerwil van zijn voornemen om maar ligt te sluimeren ten einde elk dreigend gevaar dadelijk te bemerken, verviel hij toch spoedig in een even diepen slaap als zijn broeder.

Toen Peter zich weder naast zijne zuster bij den haard had gezet, maakten de laatste gebeurtenissen het onderwerp van hun gesprek uit; maar een half uur later werd hun onderhoud slepender tot het geheel ophield. De knaap zat daar met het hoofd op zijne handen en de armen op zijne knie rustende, neder en gaf zich aan een toestand van half waken en half slapen over, welks droomen, minder fantatisch dan die van den werkelijken slaap, aan de werkelijkheid worden ontleend. Peter, die met levendige verbeeldingskracht was begaafd, droomde reeds van zijne toekomst; hij zag zich reeds in het midden der familie van den generaal, hoe hij diens ring vertoonde en het

voorwerp der achting en goedheid van de edele leden dier familie was, toen zijne zuster al deze droombeelden verstoorde, terwijl zij hem tamelijk onzacht met den elleboog aanstiet. Het meisje zag naar de opening van het dak, en de schrik, dien haar gelaat uitdrukte, duidde aan dat zij iets vreesverwekkends had gezien. Daar het in harde winters, en vooral in desen, welks gelijke in koude er sedert veertig jaren niet geweest was, niet zeldzaam was dat de honger wilde dieren in de nabijheid van menschelijke woningen dreef, ja dat zij daarin doordrongen, meende Peter dat het welligt een vos kon zijn, zooals zijn vader er voor eenige weken een gedood had. Hij boog zich over zijne zuster, om van hare plaats het voorwerp van haren schrik beter te kunnen zien, en meende aanvankelijk een beer van zeldzame grootte te aanschouwen; maar spoedig onderscheidde hij een menschengelaat, dat naar binnen zag. Het was het gelaat van een Kosak, gemakkelijk kenbaar aan de eigenaardige trekken van zijn stam. Hij had een digten, stoppeligen, rooden baard, die met lang ros-blond haar ineen liep; zijn platte neus nam een groot gedeelte van zijn gelaat in, dat door den baard was vrijgelaten; zijne kleine oogen blikten onder de zware wenkbraauwen wild naar beneden, en de totaal-uitdrukking van het terugstootend gelaat, welks woestheid niet door het geringste spoor van menschelijk gevoel verzacht werd, was de verschrikkelijke spiegel van eene dierlijke natuur.

Peter werd door eenige vrees bevangen, niet voor zijne zuster of voor zich zelven, want hij geloofde van de soldaten van zijn land niets te vreezen te hebben, maar wel voor de Franschen, die onder zijne bescherming sliepen. Buitendien wist hij ook niet sedert wanneer de Kosak de plaats op de hut had ingenomen; hij kon gezien hebben hoe de generaal den onderaardschen gang binnen trad, en dan was alles verloren, daar deze man zeker niet alleen was, en de twee officieren in de hut, als vossen in hun hol verrast, evenmin konden ontvlugten als zich verdedigen tegen een troep soldaten. De eenige hoop van Peter was gegrond op den korten tijd, dien de Kosak noodig had, om van het dak te klimmen en in de hut te dringen. Peter hoopte zijne gasten te kunnen wekken, terwijl zijne zuster talmde om de deur te openen, verstoorde eene nieuwe gebeurtenis ook deze hoop.

Men hoorde plotseling het draven van verscheidene paarden,

en de schacht eener lans stiet zoo hevig tegen de deur, dat zij bijna dreigde in te storten. Terwijl Peter zich haastte den balk van de deur te schuiven, stegen de Kosakken van hunne paarden. Met hem, die op het dak de wacht hield, waren zij met hun vijven; zij traden te gelijk de hut binnen en stieten met hunne lanzen in alle hoeken, met eene levendigheid, welke verried dat zij van hunne prooi zoo goed als zeker waren; evenwel ontdekten zij den ingang van het hol niet. Het slechte gevolg hunner bemoeijingen maakte hen woedend. Sedert den vorigen avond vervolgden zij de Franschen schrede voor schrede, elke gelegenheid bespiedende om hun voordeel aan te grijpen; de een, die zijne kameraden wat vooruit was, om de Franschen niet uit het oog te verliezen, had bemerkt dat zij achter den heuvel bij de hut waren verdwenen; daar hij meende dat zij achter deze hoogte zich ophielden, vergenoegde hij zich met zijne kameraden af te wachten om den vijand te verrassen. Toen hij de hut naderde, bemerkte hij zijne dwaling, maar hield het er voor dat zij nergens dan in de hut zijn konden.

„Waar zijn de Franschen?" riepen alle te gelijk.

„Er zijn hier geen Franschen?" zeide Peter met eene kalmte en zekerheid, welke een man waardig zouden geweest zijn.

„Waar zijn de Franschen?" herhaalde een der Kosakken, waarschijnlijk hun aanvoerder, terwijl hij zijn knoet uit den gordel trok.

„Ziet," antwoordde de knaap op vasten toon, „de hut is niet groot en de Franschen zijn toch geene muizen, die zich in gaten kunnen verbergen."

De Kosakken dreigen zelden, zonder hunne bedreigingen door de daad te bekrachtigen. De aanvoerder liet verscheidene knoetslagen op Peters schouders nederdalen, bij elken slag zijne vraag herhalende. Toen het meisje zag hoe haar broeder mishandeld werd, begon zij luid te jammeren, en Peter kon, in weerwil van zijn moed, zijne jammerkreten niet onderdrukken; evenwel kwam het hem zelfs van verre niet in de gedachten, zijne gasten te verraden, om zich zelven te bevrijden.

Plotseling werd het alarm dat de Kosakken maakten, overstemd door een vreeselijk gebrul. Allen bleven eensklaps bewegeloos staan; alle stemmen zwegen, want de volken van het noorden, vooral die aan de grenzen van Siberië wonen, zijn

zeer bijgeloovig; de onzigtbare wereld oefent meer magt over hen uit, dan elk aardsch gezag.

Terwijl de Kosakken elkander vol schrik over den aard van het geluid, dat uit de ingewanden der aarde scheen voort te komen, vragend aanzagen, begonnen de paarden voor de deur te hinnikken, naar verscheidene zijden henen te springen, en eenige schenen zelfs neder te vallen. De Kosakken liepen naar de deur, en zagen vol schrik en woede twee Franschen op hunne kleine rossen met de lansen gewapend, welke zij tegen de hut gezet hadden; de andere paarden lagen gewond of dood ter neder.

Zij vielen te gelijk op de Franschen aan, maar deze waren te ervaren ruiters om te veel op de voordeelen van hun toestand te vertrouwen; door eene schijnbare vlugt scheidden zij hunne vervolgers, hun de hoop latende, hen op den gladden grond, waarop de hut stond, gemakkelijk te kunnen achterhalen; maar plotseling keerden zij zich om, en wierpen hunne gescheiden tegenstanders in een oogenblik zwaar gewond ter neder.

Op dit oogenblik verschenen in de verte, tusschen de dennen, een man en eene vrouw en bleven bij het zien van den strijd staan. Het geoefend oog van een der ruiters herkende, in weerwil van den afstand, in hem den boer, die des morgens hen waren voorbijgegaan en zulke hevige schimpwoorden tegen de Franschen hadt uitgestooten.

„Wij willen nu onze jonge vrienden onder de hoede hunner natuurlijke beschermers achter laten," zeide Isidor; „want ik behoef wel niet te zeggen, dat de overwinnaars niemand anders dan de beide broeders waren, die door den tweeden uitgang van het hol ontkomen waren, en de bevrijding van Peter en zijne zuster, wier gejammer hen gewekt had, boven de vlugt stelden. „Nu zijn wij weer krachtig, welbereden en goed gewapend. Voorwaarts alzoo — leve de keizer!"

III.

DE TALISMAN.

Gruskow, de vader van den jongen Peter, was een lijfeigene, en behoorde als zoodanig tot een heerengoed, dat eene halve werst van Pultawa verwijderd was. Zijn werk was het opzigt te houden over het bosch, en het loon voor zijne diensten

bestond in eene jaarlijksche besoldiging van vijf en twintig roebels en het vrije gebruik der hut, die het tooneel der gebeurtenissen in het vorig hoofdstuk was. Deze voordeelen waren zonder twijfel van weinig belang, maar de diensten, die daarvoor verlangd werden, stonden in naauwe betrekking tot deze geringe besoldiging. Buitten de gewone heerediensten, waartoe Gruskow, als ieder ander lijfeigene, verpligt was, en die op bepaalde tijden in veldarbeid bestonden, dan moest hij zijnen heer op de jagt vergezellen; hij moest de beeren opsporen, de schuilplaatsen der wolven en de holen der vossen, en jaareenige pelzen leveren.

De eigenaar van dit goed was een jonge overste der keizerlijke garde; zijn regiment nam deel aan den veldtogt in Frankrijk. In het jaar 1816 keerde hij na lange afwezigheid weder op zijne goederen terug en wilde deze gebeurtenis feestelijk vieren. Daar nu een Russisch landedelman in den winter zijne gasten niet velerlei genoegens kan verschaffen, nam hij zijne toevlugt tot de jagt, waartoe de geheele adel in den omtrek werd uitgenoodigd. — Sedert eenige dagen bewaakte Gruskow zorgvuldig twee beeren, een mannelijken en een vrouwelijken van buitengewone grootte, ten behoeve van de feestjagt; hij spoorde hunne wegen na in het bosch, hij kende hunne schuilhoeken en wist middelen te vinden om hunne omzwerving te beperken, door op hunne wegen de lijken van dieren te werpen, welke hen tot bait dienden.

Op den dag, die voor de jagt bepaald was, vereenigden zich de gasten reeds vroegtijdig en bezetten het bosch. Gruskow hield zich volgens de bevelen van zijnen heer in de nabijheid der aanzienlijkste gasten, om hen de wildrijkste plaatsen van het bosch te wijzen, en hen, ingeval van gevaar, te hulp te komen. Een bij zulke jagten niet zeldzaam geval deed zich ook hier voor. Een der beeren vertoonde zich tusschen de dennen en liep regt op de jagers aan, op zijn weg jonge berken ontwortelende en met zijne zware pooten het struikgewas vertredende. De verwarde en digte zamenstrengeling der slingerplanten, die in deze bosschen veel voorkomen, onttrok hem hier en daar aan het gezigt, maar men herkende toch de rigting van zijn loop aan het dof gebrom, dat hij nu en dan liet hooren.

„De beer is gewond," riep Gruskow uit, welke aan zijn steu-

nen, dat de pijn hem ontperste, bemerkte, dat hij zijn val nabij was. „Verstand en moed! anders wordt de jagt dezen of genen gevaarlijk. Wij moeten hem te gelijk aanvallen, want eene enkele lans, al is zij nog zoo krachtig geworpen, is niet voldoende om hem tegen te houden."

Een der jagers, verschrikt door deze woorden, wilde het gevaar den rug toekeeren, maar Gruskows krachtige hand hield hem vast op zijne plaats.

„Blijf," riep Gruskow uit, met den blik onafgewend op het naderend gevaar gerigt, „blijf of gij zijt verloren."

„Ellendige knecht," mompelde de edelman, met van vrees verstikte stem, „waagt gij het uwe hand aan mij te leggen!"

„Ja, ik waag het, bij den heiligen Nicolaas, mijn beschermheilige. Nog eene schrede, en de beer zal zich tegen u geheel andere vrijheid veroorloven . . ."

Deze onzalige strijd vermeerderde den schrik der overige jagers nog meer; zij bleven onbewegelijk staan en dachten er niet in het minst aan zich van hunne wapens te bedienen. Intusschen naderde het woedende dier tot op een steenworp afstands. Gruskow viel het alleen aan, wondde het op nieuw, maar ongelukkig niet diep genoeg om zijn loop te stuiten. Voor de onverschrokken jager het een tweeden stoot kon toebrengen, had de beer hem bereikt. Het wilde dier bezat in zijn doodstrijd nog een groot deel zijner buitengewone kracht; het ging op zijne achterpooten staan en pakte Gruskow, die zich in weerwil zijner ligchaamskracht, niet aan de omarming van zijn vreeselijken vijand ontworstelen konde. De oogen des jagers puilden uit hunne kassen en de tong drong hem onder vreeselijk rogchelen uit den mond. De deelgenooten der jagt, door het gevaar, waarin hij zweefde, die zich voor hen had opgeofferd, aan hun pligt herinnerd, doorboorden den beer met vele stooten. Het doodelijk gekwetste dier wankelde, zijne spieren verslapten en Gruskows roerloos ligchaam viel naast den overwonnen, maar gewroken beer op den grond. Men haastte zich den ongelukkige te hulp te komen, maar het was te laat, hij was een lijk. Dit voorval, hoe vreeselijk ook, was voor deze edele heeren te onbeduidend en te gewoon, om zich daardoor in hun genoegen te laten stooren. Toen men het berigt daarvan aan den overste bragt, schudde hij tot bewijs van zijn leedwezen en medelijden een paar malen met het hoofd.

„Arme Gruskow!" dit was de geheele lijkrede, die hij over hem hield. Om de onbaatzuchtigheid van zijne droefheid te bewijzen, voegde hij er bij, dat zijn rentmeester bij twee duizend lijfeigenen, die tot zijn goed behoorden, het verlies van dezen éénen naauwelijks zoude bemerken.

De overste liet het echter bij deze betuiging van zijn medelijden niet; hij liet ook de weduwe van den gestorven opzigter in het bezit der hut, en gaf bevel om haar vijftig roebels uit te betalen; — eene schadeloosstelling, welke, hoe gering zij ook was, toch als eene groote mildheid werden beschouwd in een land, waar de pligten, welke tusschen heer en knecht bestaan, slechts voor den laatste verbindend zijn.

Het zoude wel overtollig zijn de droefheid van de weduwe en hare kinderen te beschrijven; de smart der arme familie was bescheiden en stil, zooals het in hunnen toestand paste. Drie doorwonde doch onderworpen harten doorweenden lange nachten in de ingewanden der aarde, welke het medelijden hun als een schuilplaats gelaten had. Maar hun jammeren wekte de echo niet, en toen eenige dagen na de ongelukkige gebeurtenis de rentmeester Gruskows hut binnen trad, om hun de goede voornemens van hun heer bekend te maken, verried geen enkel woord, geen enkele zucht de gewaarwordingen, die tusschen God en de bedroefde lijfeigenen geheim bleven.

De som, die de weduwe ontving, was ook bij de grootste zinnigheid niet toereikend om in alle behoeften der familie te voorzien tot Peter door zijn arbeid voor hun onderhoud zorgen konde. Terwijl de moeder vertwijfelde bij de gedachte aan de toekomst, die haar en hare kinderen als, het geld ten einde was, wachtte — nam Peter raad met zijne zuster of niet het oogenblik gekomen was, dat hij zijne toevlugt tot de goedheid van graaf Bulme moest nemen; de toestand der familie was bezwaarlijk genoeg om de zaak rijp te overleggen. De kinderen besloten zonder uitstel hunne moeder kennis te geven van de gebeurtenis, waardoor zij in het bezit van den ring waren gekomen; want tot nu toe hadden zij omtrent dit punt het stilzwijgen bewaard. De strijd, waarvan Gruskow en zijne vrouw getuige geweest waren, hadden zij aan eene toevallige ontmoeting der Franschen en Kosakken toegeschreven, en de kinderen werden, daar men hen er niet over ondervroeg, niet in de verlegenheid gebragt om hun geheim door een leugen te moeten redden.

Tot bewijs van de waarheid zijner mededeeling haalde Peter den ring te voorschijn en toonde hem aan zijne moeder.

Maschinka, zoo heette de vrouw, deelde de meening harer kinderen, dat men trachten moest den generaal in Frankrijk op te zoeken, maar tegen de uitvoering van dit plan rezen zoovele schijnbaar onoverkomelijke hinderpalen op, dat het bijna onuitvoerbaar scheen. De afstand van Pultawa naar Parijs is niet minder dan zeven honderd mijlen. De kinderen waren nog wel te jong om dezen weg te voet af te leggen, en Maschinka was, hoewel juist niet ziekelijk, toch te zwak van natuur om zich aan de inspanningen van zulk eene reis te wagen. Bovendien durfden zij als lijfeigenen niet vrij naar hunnen wil te handelen; zij hadden tot uitvoering van hun plan de toestemming van den overste noodig, en het was niet waarschijnlijk, dat hij in de personen zijner lijfeigenen een gedeelte van zijn vermogen zou laten varen. Peter, door de natuur met bijzondere karaktersterkte begaafd, die nog door een bewonderenswaardig verstand en eene groote standvastigheid verhoogd werd, begreep spoedig dat al deze bezwaren slechts dan konden worden overwonnen, als zij op schrandere wijze de een na den ander werden aangevat. Om met het grootste bezwaar te beginnen, begaf hij zich eens op een morgen, zonder zijne moeder iets te zeggen, naar het slot, dat zijn heer tot residentie diende. De rentmeester herinnerde zich den ongelukkigen dood van Gruskow nog wel en verschafte diens zoon het verlof om zijnen heer te zien en te spreken.

„Genadige heer," zeide Peter, „mijne familie is zeer ongelukkig."

„Wat zal ik daaraan doen, mijn jongen?" antwoordde de overste. „Als ik voor het onderhoud van al mijne lijfeigenen te zorgen had, zoude mijne bezitting, in stede van mijn vermogen te vermeerderen, het spoedig uitputten. Ik heb uwe familie voor het oogenblik van elke belasting bevrijd, ik heb u de hut gelaten en eene som gelds uitbetaald. Ik zoude dit alles niet gedaan hebben, indien de opoffering uws vaders mij niet tot zijn schuldenaar had gemaakt."

„Als uwe geregtigheid het u niet veroorlooft," ging Peter voort, „voor het onderhoud mijner familie te zorgen, dan smeek ik u mij toe te staan uwe goederen te verlaten, om buiten 's lands de middelen te zoeken, om mijne moeder en zuster te ondersteunen."

„Hiertoe moet ik u de vrijheid geven. Maar dit zij zoo, ik wil daardoor de dienst uws vaders op nieuw beleenen. Ik zal mijn rentmeester dadelijk het bevel geven het vereischte document daartoe te schrijven. Gij zijt vrij en kunt gaan, waar gij wilt; uwe moeder mag evenwel hare hut behouden, en kan elken Zaturdagavond op het slot komen en even als mijne dienaren de noodige voedingsmiddelen ontvangen."

Voor Peter naar zijne hut terug keerde, deed hij bij den rentmeester onderzoek omtrent den afstand van Pultawa naar Parijs, omtrent de middelen om daarheen te komen en den weg naar de grenzen. Deze gaf hem tamelijk goedwillig de noodige inlichting, want hij wist dat Peter door zijn heer gunstig was ontvangen, hetgeen hem in de oogen van den rentmeester hoog verhief; hij voegde bij zijne inlichtingen nog den raad zich, als hij konde, van genoeg geld te voorzien. Peter had, wat dit punt betrof, reeds zijn plan gemaakt, maar achtte het raadzaam het voor zich zelven te houden, en vergenoegde zich met zijnen ring aan den rentmeester te toonen.

„De ring is van veel waarde," zeide de beambte, „wat het goud betreft; de waarde van den steen (het was een groote en schitterende) ken ik niet. Gij kunt er, dunkt mij, van een goudsmid in de stad wel twintig roebels voor krijgen; maar welligt zoude men van uwe onervarenheid misbruik maken. Wilt gij dit vermijden en den weg derwaarts uitwinnen, dan zal ik hem voor twintig roebels behouden. Mijne vrouw is spoedig jarig, en dit zoude een fraai geschenk voor haar zijn.

Peter wilde dadelijk zijnen ring grijpen.

„Geduld," ging de rentmeester voort, die een beter kenner van edelsteenen was, dan hij liet blijken; „ik wilde eerst wel eens weten, hoe deze kostbare ring — kostbaar wat het goud betreft, namelijk — in het bezit eener boeren-familie komt..."

„Mijnheer Murdoff," zeide het kind, zijn hoofd trotsch opheffende, „ondervraag de lijfeigenen, die onder uwe bevelen staan, mijnheer heeft mij zoo even tot een vrij man gemaakt."

„A ha! en uit dezen vrijen man zal spoedig een landlooper worden aangezien de genadige heer met deze gunst geen stuk land verbonden heeft. De overste moet dezen ring zien, en als gij hem niet op eene volkomen eerlijke wijze hebt gekregen, dan zoude ik niet gaarne voor de som, die ik u geboden heb, de knoetslagen ontvangen, die u te wachten staan."

„Ja, ja," riep Peter uit, „breng mij maar naar den genadigen heer; maar geef mij eerst mijn ring terug; ik ga niet eer van hier."

De overste beschouwde den steen opmerkzaam, keerde den ring om en bespeurde op denzelven een gegraveerd wapen.

„Hoe! het wapen van een graaf van het Fransche keizerrijk," riep de overste uit, welke gelijk alle Russische edellieden in de heraldiek zeer ervaren was; „dit is echter een nieuw wapen, — ware het wat ouder, dan zoude ik de familie wel kennen, die het voert ... En toch schijnt het mij bekend, ik geloof het al gezien te hebben ..."

„Ach, ikbedrieg mij niet, het is het wapen van graaf Bulme, een achtenswaardig Fransch generaal, die mij diensten heeft bewezen, die een edelman niet vergeten kan."

„Mag ik uwe genade vragen," zeide de rentmeester, „hoe een Fransch generaal een edelman van uwen rang aan zich verpligten konde?"

„Verpligten, ja dat is de regte uitdrukking, want ik kon hem tot nu toe geene tegendienst bewijzen, en zal het waarschijnlijk nimmer kunnen. Op een feest op de Tuillerien was de wijn mij wat naar het hoofd gestegen, in dezen toestand beleedigde ik den generaal Bulme en wondde hem den anderen dag in een duel. De zaak maakte veel gerucht, de regenten van Frankrijk en Rusland waren zeer tegen zulke twisten, die inderdaad ook een slecht voorbeeld gaven. Ik zoude in ongenade gevallen, wellig op mijne goederen verbannen zijn, toen mijn grootmoedige tegenpartij zijn ontslag indiende, met de verklaring, dat hij den twist had veroorzaakt... Maar hoe komt zijn ring in de handen van dit kind...?"

Peter verhaalde de gebeurtenis, die hem de bescherming en genegenheid van den Franschen generaal had verworven.

„Zeer wel," zeide de overste; uw gedrag jegens Fransche officieren zoude vóór twee jaren niet zulk een toegevenden regter hebben gevonden, als ik nu ben, indien het ware bekend geworden. Maar daar de ring uw regtmatig eigendom is, wil ik hem u afkoopen."

„Mijnheer Murdoff, heeft er al twintig roebels voor geboden," antwoordde de knaap, „en hij weet al dat ik hem voor geenen prijs wil afstaan."

„Ha, Murdoff, de zoon eens juweliers in Moskou, heeft u

voor dezen schoonen steen twintig roebels geboden? Dat is een trek van eerlijkheid, dien ik later nog beloonen wil.

„Ik bied u, als grooter kenner vijf honderd roebels."

Peter klapte van blijde verbazing in de handen en zweeg toen een poos.

„Vijf honderd roebels," mompelde hij bij zich zelven; „deze groote som mijn eigendom.... Maar neen, het kan niet zijn, ik mag den ring van den heer Bulme niet verkoopen."

„Zijt gij krankzinnig, jongen? Gij wilt dit kleinood behouden, dat, hoe kostbaar het is, voor u en uwe familie geene wezenlijke waarde heeft, en eene som afwijzen, die voor vijf of zes van uws gelijken een vermogen is? Weet gij wel hoeveel gij voor vijf honderd roebels koopen kunt?"

„Van dat alles weet ik niets, genadige heer! maar gij weet ook niet wat ik mij, door dezen ring geholpen, verschaffen kan."

„Wat wilt gij daarmede zeggen? Denkt gij misschien dat deze ring een talisman is?"

„Neen, heer, want ik versta dit woord niet. Maar hij is een teeken, waardoor de generaal en zijne familie mij willen herkennen, en op welks vertoon hij mij zijne bescherming en hulp heeft belooft."

„In dit geval, mijn jongen, is deze ring voor u werkelijk een talisman, en gij hebt volkomen gelijk hem niet weg te doen, al werd er ook duizend roebels voor geboden. Het toeval, waardoor ik graaf Bulme leerde kennen, heeft mij overtuigd, dat hij stipt is in de vervulling van zijn woord; zijne familie is rijk en aanzienlijk, en de generaal bezit alle middelen om u nuttig te zijn. Overigens zult gij dadelijk getuige zijn van de kracht en werking van uw talisman. In naam van dezen ring, die mij de dienst herinnert, die de generaal mij heeft bewezen en waarvoor ik hem nog veel dank verschuldigd ben, zal Murdoff u honderd roebels uitbetalen, die gij gebruiken kunt om de reis naar Frankrijk te doen. De eenige voorwaarde, waaronder ik u dit geschenk doe, is, dat gij graaf Bulme verhaalt, welke achting uw voormalige heer aan dit teeken van den grootmoedigsten man uit Frankrijk betoond heeft."

Peter meende te droomen; hij beschouwde nu den overste dan den ring, dien hij vol blijdschap aan zijn hart drukte.

„Ik begrijp uwe verbazing," zeide de overste lagchend; „gij zijt verlegen wien gij danken zult, uwen ring of mij? Kunt gij

nog twijfelen? Dank uwen toekomstigen weldoener, want wat ik voor u doe, geschiedt slechts om zijnentwil, omdat gij zijn beschermeling zijt."

De overste reikte Peter de hand, welke ze naar de gewoonte der boeren in die landstreek, knielend kuste. Murdoff, verlegen over het gevolg van zijn handelen en wat onrustig over zijne onedele en onredelijke schatting van den kostbaren steen, wreekte zich door spottende opmerkingen, waardoor hij de edele handelingen van zijnen heer en van graaf Bulme zocht te verkleinen. Zoo zeide hij, dat de ring het dubbele waard was van hetgeen de overste er voor geboden had, en dat het geschenk van honderd roebels eigenlijk voor iemand, die zoo rijk was, niet veel beteekende.

Toen de gelukkige Peter het geld, dat Murdoff hem morrende uitbetaalde, in zijn wolfslederen buidel had gestoken, scheen de horizont van zijn geluk onbegrensd; droomen van voorspoed en eer bestormden voor de eerste maal zijne jeugdige verbeelding. Hij zag zijne goede moeder gelukkig en weltevreden in een goed verwarmd huis, dat zoo fraai was als dat van een der rijkste bewoners van Pultawa; hij zag zijne zuster, prachtig gekleed, in de sierlijke kamers bedrijvig rondgaan, om hare talrijke dienstmaagden de bevelen harer moeder mede te deelen; hij zag zich zelven, gekleed als een Moskovitisch edele, de eerbewijzen zijner ondergeschikten en de gelukwenschen zijner familie ontvangen.

Bij de gedachte echter, dat al zijn geluk van Frankrijk moest komen, dat hij dit land welligt voor altijd zou moeten bewonen, deed het hem leed, de dennen en berkenbosschen, die gedurende den korten zomer zoo schoon waren, en de hut te moeten verlaten, die de schouwplaats van zijne vreedzame kinderspelen geweest was. Zijne verbeelding schilderde hem Frankrijk met zijne groene boomen, zijne met bloemen getooide weiden, zijne schoone steden, met schitterende kleuren. Dit Frankrijk, dat zijne ouders en eenige boeren, die echter nimmer hunnen geboortegrond hadden verlaten, hem hadden afgeschilderd, was voor hem een land van wonderen. Peter legde den terugweg van het slot naar zijne hut in korten tijd af; hij vond zijne moeder in groote onrust over de gevolgen van zijnen stap, en vervulde haar door het verhaal van zijn ongehoopt geluk, dat hem de voorgenomen reis zou verligten, met groote

blijdschap; maar spoedig verkeerede hare blijdschap in droefheid, en de gedachte aan de spoedige scheiding van haar geliefd kind perste tranen uit de oogen der moeder. De gevaren der reis schenen haar nu veel grooter dan ten tijde toen ze nog veel onzekerder was. Nu, nu haar zoon voor zulk een langen tijd de hut zoude verlaten, waarin hij geboren was, ontwaakte de moederlijke angst met alle kracht.

Geene liefde is ontbaatzuchtiger, dan die eener moeder; want de droefheid dezer scheiding, al zoude het eene eeuwige zijn, kon niet tegen de hoop opwegen, welke zij voor de toekomst harer kinderen schonk. De reis werd op nieuw besproken en besloten. Peter wilde de som, die hij van zijnen heer ontvangen had, met zijne moeder deelen, maar Maschinka wilde geen roebel daarvan aannemen. Het geld, dat haar bij gelegenheid van Gruskows dood was ten deel gevallen, was nog niet geheel uitgegeven, en met de verdiensten van haren handenarbeid hoopte zij in hare behoefte en die van haar dochtertje te kunnen voorzien.

Van een klein gedeelte van Peters geld, kocht zijne moeder te Pultawa voor hem kleederen, die beter waren dan die hunne eigen nijverheid hem tot hiertoe had voorzien, en zoodra het voorjaar de wegen bruikbaarder zou maken, zoude voor Peter plaats worden genomen op een postwagen, waarmede hij tot de grenzen konde rijden. Peters liefde was fijn gevoelend genoeg om voor zijne moeder den waren tijd zijner afreis te verbergen, ten einde haar de smart van het afscheid te besparen; maar de moederliefde is helderziende en in zaken, waarin hare liefde betrokken is, moeijelijk te misleiden.

Maschinka bemerkte aan de levendigheid, waarmede Peter haar op een avond omarmde, en aan de met moeite weerhouden zuchten zijner zuster, dat de kinderen iets voor haar verborgen. Toen kon zij haar hart niet meer gerust stellen, en in een hoek harer hut gezeten jammerde zij zoo luid, dat men het ver in het bosch konde hooren.

Gedurende den geheelen nacht deden zich de weeklagten der ongelukkige vrouw vernemen, welke onder den last van haar lijden bijna vernietigd daar neder zat, en slechts nu en dan stil was, om haren geliefden Peter met kussen te bedekken. Toen het moeijelijk oogenblik van het afscheid daar was, viel zij op de knieën en smeekte God onder een vloed van tranen over ha-

ren eenigen zoon te waken en hem te zegenen. Na deze door moederliefde bezielde gebeden kuste zij haren Peter nogmaals, en hare handen op zijn hoofd leggende, sprak zij met naauwelijks hoorbare stem: „Vaarwel, wees braaf, en God zal u behoeden."

Door smart en droefheid geschokt en vernietigd, verviel de arme moeder in een doffen toestand en zag zwijgend op haar kind neder, dat haar snikkend ten afscheid omarmde; maar toen Peter den drempel der hut had overschreden, toen de zoekende oogen der moeder hem niet meer vonden, klonken op nieuw de klagten der wanhopige vrouw en deze hartverscheurende toonen, het eenig geluid dat in de eenzaamheid van het woud was te hooren, vervolgde den knaap nog lang, hoezeer hij zich ook haastte dit tooneel van smart te ontkomen. Dikwijls sprak de kinderlijke liefde zoo levendig in het hart van den reiziger, dat hij er bijna toe kwam terug te keeren en zijn plan op te geven, om arm, maar gelukkig, met zijne beminde moeder en zuster te leven. Maar telkens werd hij door rijpe overlegging bemoedigd en bleef toch bij zijn besluit volharden.

„Het is immers maar eene reis," dacht hij, „en geene eeuwige scheiding. Ik zal rijk terug keeren en het zal mijne moeder dan niet berouwen het geluk van korten tijd op te offeren voor de rust van haar geheele leven.

Peters reisgenooten waren meest kooplieden, die naar Hongarije gingen om pelswerk en andere producten van Rusland tegen de voortbrengselen van andere landen te verwisselen, want in de noordelijke streken had toen nog veel ruilhandel plaats. De wagen was derhalve beladen met kostbaar pelswerk, en die soort van leder, dat in Frankrijk tot het inbinden van boeken en brieventasschen gebruikt wordt. Ieder koopman had bovendien zijn gordel met roebels of goudstukken, met het beeld van Alexander, gevuld.

Deze reizigers waren alle vreedzame lieden; evenwel had hun voorkomen eene zekere militairachtige tint, die den troep het aanzien gaf van eene kompagnie krijgslieden, die op eene rooversbende jagt maakte, en om ze sneller te achterhalen van den postwagen gebruik maakte.

In dien tijd werden de anders vrij veilige wegen van Rusland door eene menigte straatroovers onveilig gemaakt, welke grootendeels bestonden uit door den oorlog geruineerde boeren en land-

loopers. Bij de ongelukkigen, die de ellende en schande tot misdadigers gemaakt had, voegden zich Fransche gevangenen, die middelen en wegen gevonden hadden, om het gestrenge opzigt te ontkomen, waaronder zij in de ijssteppen van Siberië stonden.

Deze ongelukkige soldaten durfden niet wagen de menschelijke woningen te naderen, daar zij vreezen moesten weder gevangen genomen en met nog grooter gestrengheid, dan te voren, behandeld te worden, en moesten alzoo zonder hulpmiddelen geheel Rusland doortrekken.

Daardoor kwam het, dat de meesten hunner, door nood en lijden daartoe gedwongen, zich niet ontzagen met geweld te nemen, wat aan hunne ellende werd ontzegd. Daar de kooplieden vrij talrijk en wel gewapend waren, praalde een ieder met den moed en vastberadenheid, die hij bij een aanval toonen zoude. Peter, door deze snoeverijen beangst, scheen de eenige te zijn, die werkelijk vrees gevoelde; en inderdaad sidderde hij voor zijn geld en voor zijn leven; zijne vrees werd nog vergroot door zijne kinderlijke liefde; want hij dacht hoe het met zijne moeder zijn zoude, als zij hem verloor.

„Wat zal van haar worden?" sprak hij bij zich zelven. „En als zij mij mijn geld ontnemen en mijnen ring, waarvan welligt mijn geheel geluk afhangt, dan is het maar beter dat zij mij ook maar dooden."

„Vrees niet, mijn jongen," zeide de voerman, de vrees van Peter, die naast hem zat, bemerkende, „vrees niet; zie deze pistolen, zij zijn wel geladen; zoo gewapend vrees ik een half dozijn roovers niet."

Tegen den avond sloeg de wagen een bergachtigen weg in, die aan beide zijden door ruwe rotsen was ingesloten.

De reizigers zwegen plotseling te midden hunner snoeverijen en bewaarden eene onheilspellende stilte gelijk aan die der zangers van het woud bij een naderend onweder. Zelfs de voerman beschouwde minder krijgshaftig zijne pistolen en vestigde al zijne opmerkzaamheid op de holen en vooruitspringende gedeelten der naastbijgelegen rotsen, welke hem geschikt schenen, om roovers tot schuilplaats te strekken.

Na een angstig half uur maakte de weg een hoek, en daar zag men plotseling eenige mannen tegenover zich, die de paarden in de teugels grepen.

„Stijgt af!" riepen dadelijk vier of vijf stemmen in de Russische taal, „zonder evenwel den Franschen tongval te kunnen verloochenen; „stijgt allen af, of gij zijt verloren."

Peter, van natuur een dier krachtvolle karakters, die van verre het gevaar wel vreezen, maar als het daar is, het moedig bestrijden, achtte nu het oogenblik gekomen, dat zijne reisgenooten van hunne wapens gebruik zouden maken. Hij stiet derhalve den voerman aan den arm, en zeide:

„Schiet nu, het zijn maar vier roovers."

„Stil, ongelukkige," antwoordde de voerman zich in den wagen nederbuigende, „stil of wij zijn allen verloren."

Intusschen stegen de verschrikte reizigers de een na den ander van den wagen, en in de volgorde, dat zij afklommen, moesten zij hunne wapens afleveren en zich op den grond nederleggen. Toen de wagen geheel geplunderd was, liet men hen weder opstaan en belastte hen met de geroofde voorwerpen.

„En nu links, maar wat gaauw," riep een der roovers, die hen tusschen de rotsen geleidde.

De reizigers, door de op hen gerigte geweren verschrikt, haastten zich hun leidsman te volgen zooals eene kudde schapen haren slagter volgt. Peter, die alleen moed had om te zien, bemerkte dat de wagen van den weg in het bosch gebragt werd, opdat geen spoor aan de voorbij reizenden de misdaad zou verraden.

„Nu is alles verloren," zuchtte de ongelukkige knaap, die zijne tranen niet meer kon onderdrukken. „Ach, mijne goede moeder, mijne lieve zuster, gij verliest nu in mij uw eenigen steun; want niets kan mijnen ring beveiligen voor de roofzucht dezer onmenschen, en zoo zijt gij voor altijd tot ellende vervallen, waarvan ik gehoopt had u te bevrijden . . . !"

Toen viel den knaap plotseling de gedachte in zijnen ring in den mond te verbergen, ja, als het noodig was, met gevaar van zijn leven in te slikken. Hij tastte derhalve onder zijn kleed, zocht den ring, die aan een koordje om zijn hals hing, trok het koordje met moeite van een, maar in het oogenblik dat hij het naar den mond wilde brengen, ontving hij een slag op den arm, en het kleinood ontviel zijne hand en rolde over den grond.

„Niet kwaad uitgedacht," riep de roover, die hem den slag had toegebragt, lagchend uit: „maar ik houd niet te vergeefs

de achterhoede. Bij God, jongen, houd uwe handen stil, of ik zal een middel vinden, om mij de moeite van u te bewaken te besparen."

„Doe wat gij wilt," riep de knaap radeloos uit, „met dezen ring ontneemt gij mij meer dan mijn leven. Dood mij maar dadelijk, want ik ga geen voetstap verder."

Dit zeggende wierp hij zich op den grond neder.

„Niet alzoo, knaap," ging de roover voort, Peter met eene gemakkelijkheid opheffende alsof hij een blad geweest was; „ga goedwillig mede, anders zal mijn stok u daartoe dwingen."

Nog worstelde Peter met zijn tegenstander, die tegenover hem een reus was, maar de ijzeren vuist, die zijn arm omklemde en voorwaarts trok, overtuigde hem dat alle tegenstand vruchteloos was, en sidderend van magteloozе woede volgde hij zijn tegenstander.

„O," zeide deze, naast Peter gaande en al zijne bewegingen bewakende, „de aal kromt zich wel in de hand des visschers, maar heelhuids ontkomt hij niet."

„Wil hij mij daardoor den dood aankondigen?" dacht Peter, „dien vrees ik nu niet meer."

Nadat de reizigers, onder den last hunner goederen zuchtende, ongeveer een halve mijl tusschen de ruwe rotsen afgelegd hadden, hielden de roovers op eene verborgene plaats stil, waar echter een hol te zien was, dat eene rooverbende tot verblijfplaats dienen konde.

„Nu, mijne heeren," zeide een der vier roovers, die hun aanvoerder scheen te zijn en Peters tegenstander was, „opent uwe pakken en laat ons spoedig zien, wat wij daarvan gebruiken kunnen. Eerst het geld, dan de kleinooden. Hier is vooreerst een ring," voegde hij er bij, „Peters ring bij het schijnsel van een juist ontstoken pekfakkel toonende.

De roover beschouwde den ring met buitengewone opmerkzaamheid, keerde hem naar alle zijden, streek met de hand over het voorhoofd, als zocht hij herinneringen te verlevendigen, die den ring bij hem opwekte. Plotseling sloeg hij zich voor het hoofd alsof hij eene gewigtige ontdekking gedaan had en zich tot Peter wendende, riep hij uit, met alle moeite zijne geheele kennis der Russische taal verzamelende:

„Knaap, spreek de waarheid, of, bij alle duivels, ik jaag u een kogel door den kop: wien hebt gij den ring ontnomen?"

„Ik heb hem niemand ontnomen," antwoordde de knaap verbaasd, „men heeft hem mij gegeven."

„Wie heeft hem u gegeven?"

„Een Fransch generaal, dien ik het leven gered heb."

„Dat is naauwelijks mogelijk!" riep de roover uit.

„Wat zegt hij?" vroegen zijne medgezellen, hem omringende, „een Fransch generaal?"

„Terug kameraden, dadelijk zult gij alles vernemen. En gij, knaap, kom hier, kunt gij mij zijnen naam noemen?"

„Van graaf Bulme heb ik den ring."

De roover sloeg zoo verbaasd zijne handen ineen, dat verscheidene der reizigers, die van het gesprek niets gehoord hadden, hun einde nabij achtten.

„Van graaf Bulme!" herhaalden de vier Franschen, „zoudt gij iets naders van hem weten?"

„O ja, de generaal en zijn broeder zijn te Parijs, en ik wilde mij juist tot hem begeven, om hem den ring te toonen en hem om zijne beloofde bescherming te vragen."

„Deze bescherming zal u nimmer, en ook nu niet ontbreken. Hoor, kleine vriend, wij drijven, wel is waar, een afschuwelijk handwerk, en ik weet niet of onze ellende en de wensch om ons vaderland weder te zien, de vrijheid verschoonen kunnen, die wij ons veroorloven. Maar al waren wij ook eigenlijk roovers, wij zouden den redder van onzen generaal geen leed doen; want ik heb twee jaren als sergeant-majoor onder hem gediend."

„Dat is Gods bestuur!" sprak Peter zacht bij zich zelven.

„Gij zijt vrij, mijn vriend," hernam de roover, „en om uwentwil ook deze heeren, die het reeds lang zouden geweest zijn, indien zij een vonkje van uwen moed gehad en de wapens niet nedergelegd hadden voor lieden, die slechts stokken op hen aanlegden. De wapens behouden wij, maar van de goederen roeren wij niets aan, ter eere van deze knaap, in wiens gezelschap zij reizen. Is het niet zoo, kameraden?"

„Ja wel, ja wel!" riepen de drie anderen. „De ring van onzen generaal beschermt hen allen."

„Maar," ging de sergeant-majoor voort, „daar het tegen alle orde zijn zoude tot ons eigen nadeel oorlog te voeren, willen wij gaarne aanneemen, wat ieder der heeren ons vrijwillig geven wil."

Dadelijk trokken de reizigers hunne beurzen en gaven, tevreden met dezen gelukkigen afloop eener gebeurtenis, die onder zulke onheilspellende omstandigheden begonnen was, een ruim geschenk. Ook Peter wilde zijne gave bijdragen, maar de aanvoerder wees ze terug.

„O neen, van u nemen wij geen penning, en konde ik u den slag vergoeden, dien ik u op den arm heb toegebragt, dit zoude ik gaarne doen. Maar hoor: voor gij Hongarije bereikt, hebt gij nog een langen, gevaarlijken weg af te leggen, waarop u nog meer van onze lieden kunnen ontmoeten; want wij hebben ons gescheiden, om gemakkelijker te kunnen ontkomen als wij vervolgd worden. Maar vrees voor hen niet, ook zij behooren tot de divisie van den generaal Bulme. Daar zij evenwel misschien uwen ring niet kennen, zooals ik, zal ik u een vrijbrief geven, indien een dezer heeren schrijfgereedschap bij zich heeft."

Meer dan een der kooplieden had in zijn gordel het noodige bij zich, om wissels of andere schrifturen te schrijven, en haastte zich zijn schrijfgereedschap den Franschman aan te bieden.

Deze schreef toen in de Fransche taal de volgende woorden:

„Deze ring is die van onzen dapperen generaal Bulme, en de houder daarvan heeft zijn leven gered. De sergeant-majoor Grosjean."

„Maar, mijnheer sergeant-majoor," zeide de knaap, nadat de Franschman hem den vrijbrief vertolkt had, „als de Franschen, die ons ontmoeten den ring van generaal Bulme niet kennen, zou het mogelijk kunnen zijn, dat zij uwen naam even weinig kennen."

„Wat? mij den majoor Grosjean niet kennen, die driemaal daags aan de divisie de dagorde mededeelen moest!" riep de sergeant-majoor uit, zijne hooge gestalte majestueus oprigtende. „Ieder tamboer der divisie kent mij, kent mijnen naam; want hij herinnert aan glorierijke voorvallen, waarvan ik nu echter weinig spreken kan, daar ik in eene zaak gemengd was, die een dapper soldaat weinig eer doet. Maar mijn vrijbrief zal toch door allen geëerbiedigd worden."

De vier Franschen hielpen nu de reizigers hunne waren weder opladen, en vertrouwden hen zelfs zooveel, dat zij hun een deel der wapenen wedergaven, nadat zij evenwel zoo voorzigtig geweest waren het kruid van de geweren en pistolen te schudden.

Eer de veteraan van Peter afscheid nam, verzocht hij hem den ring van den generaal nogmaals te zien; zijne drie kameraden bogen zich voor het kleinood en kusten het als eene heilige reliquie.

„Nog eene bede heb ik aan u, mijn jongen," zeide Grosjean, de handen van den knaap nemende; „als gij onzen generaal wederziet, verhaal hem dan een en ander van zijne oude soldaten; maar, bij God!" voegde hij er zacht bij, „vergeet de omstandigheden, die ons bijeenbragten."

„Neen, integendeel," antwoordde Peter zich verwijderende, „ik zal mij uwer altijd herinneren, en zien wij elkander eens weder, dan zal Peter bewijzen dat hij niet ondankbaar is."

De reizigers hadden eenige moeite hunnen wagen weder op den weg terug te brengen; zij bragten een groot gedeelte van den nacht door met alles voor de verdere reis gereed te maken, en sidderden bij de gedachte op nieuw overvallen te worden; want geen een gaf zich nu meer moeite zijne vrees onder den schijn van een valschen moed te verbergen, die zoo even zulk eene harde proef had ondergaan. Evenwel bejegenden hen op de verdere reis geene andere wederwaardigheden, en Peter kwam gelukkig aan de grenzen van Frankrijk.

IV.

DE OPVOEDING.

In Straatsburg aangekomen, waar natuurlijk niemand een woord Russisch verstond, had Peter slechts den naam Parijs uit te spreken, om zich te doen verstaan. Men wees hem dadelijk naar het postbureau, dat de snelwagens naar Parijs bezorgde, en waar der reizigers plaats konden nemen naar de hoofdstad. De prijs zijner plaats, die hij vooruit betalen moest, beroofde hem bijna geheel van het overschot van zijn klein vermogen. Maar deze omstandigheid verontrustte onzen jongen reiziger bijna niet, daar hij zich overtuigd hield dat hij, eenmaal te Parijs aangekomen, niets meer noodig had.

Evenwel was hij nog niet aan het einde der wederwaardigheden, die hij te bestrijden had. De reis van Straatsburg ging met eene snelheid, waarvan Peter geen begrip had; want in Duitschland had het dikwijls verwisselen van paarden en wagens veel tijd gekost.

Toen hij aan het postbureau te Parijs afsteeg, klom zijne verlegenheid ten toppunt, want zijn geld was ten einde, en hij kon derhalve niet in een logement gaan tot hij generaal Bulme had gevonden. Deze toestand zoude zelfs voor een man, die de Fransche taal magtig was, moeijelijk geweest zijn; hoeveel te meer voor een vreemden knaap, zonder ervaring, zonder kennis der taal, welke zich op eenmaal uit zijne sneeuwwoestijnen in het middelpunt der Europesche beschaving, en een der drukste gedeelten der volkrijke wereldstad verplaatst zag.

Peter, geheel verward door de zwarigheden van zijn toestand en verdoofd door de luidruchtige bedrijvigheid, die hem overal omringde, nam zijn pakje onder den arm en ging werktuigelijk de straat van Mont-martre in; het heen- en weder rijden der talrijke voertuigen, het gewemel der menschen, die elkander voorbij drongen, maakten zijne verbijstering volkomen. Verscheidene mannen in montering spraken hem aan, en legden de handen op zijn pakje, alsof zij het hem ontnemen wilden. Van al hunne woorden begreep Peter noch den zin, noch het doel, en antwoordde op alles slechts met de woorden: „Generaal Bulme."

„Ha," zeide een beambte welwillend, „gij wilt naar generaal Bulme; maar dan moet gij ons zijn adres zeggen, mijn jongen. Hoort gij, zijn adres!"

En de beambte herhaalde dat woord op luiden toon, alsof de knaap slechts zijne ooren behoefde open te zetten om hem te verstaan.

„Mijnheer Guillemont," zeide een ander beambte, „deze knaap kent het adres van den generaal niet en wil het bij ons vernemen."

„Ik ken den generaal Bulme niet," was het wrevelig antwoord.

„Het is toch erg," sprak een ondergeschikt beambte, „nu blijft de arme jongen op straat staan zonder raad of teregtwijzing."

„Frans," antwoordde de beambte op droogen toon, „genoeg van deze zaak. Wij zijn hier niet om elken vreemdeling door de straten der stad tot zijne bestemming te brengen. Pak uw voertuig, want het is tijd dat gij de postpaketten in de stad brengt."

Frans, die meer gevoel had dan zijne superieuren, ging in het magazijn, en Peter, de belangstelling bemerkende, welke

hij hem had ingeboezemd, volgde hem ongevraagd. De goedhartige man wees hem eene baal en Peter zette zich daarop, tot Frans de paketten geordend had, welke hij moest afleveren. Toen de wagen gepakt was, gaf Frans Peter een tweede teeken en deze klom bij hem op den bok.

„Generaal Bulme," sprak de brave man bij zich zelven, „is toch een man, wiens woning men moet kunnen uitvinden. Ik wil eens op het bureau der militaire divisie navragen, daar kent men hem zeker."

François vroeg naar het adres van den generaal bij den huismeester van het divisie-commando; deze zond hem naar den secretaris, die hem zeer hoffelijk zeide, dat de generaal niet tot deze divisie behoorde, maar dat de luitenant-generaal den graaf waarschijnlijk zou kennen. Hij begaf zich naar diens kabinet, en bragt kort daarna het berigt, dat de generaal Bulme woonde in de straat St. Martin no. 41.

„Gevonden!" riep François verheugd en bedankte beleefd.

Peter sidderde van blijdschap toen hij in het gelaat van zijn vriend las, dat hij nu had vernomen waar zijn weldoener woonde! Daar François echter bij het verrigten van zijn goed werk zijn pligt niet verwaarloozen wilde, hield hij telkens stil om de paketten aan hunne adressen af te geven, voor hij de straat St. Martin bereikte. Zoo dikwijls zijn rijtuigje stilhield klopte het hart van den knaap sterker en zijne blikken zochten vragend die van den Franschman.

„O, nog niet, nog niet!" zeide deze dan glimlagchend het hoofd schuddende. Wij zullen er wel komen als gij maar geduld hebt."

Het was jammer dat de knaap deze woorden niet verstond.

Toen zij eindelijk voor no. 41 van de straat St. Martin waren aangekomen, was er slechts een blik van François noodig, en Peter sprong van het rijtuig, en liep, daar de deur open stond, de plaats op.

„Waar komt gij zoo op eenmaal van daan, mijn jongen?" vroeg een dikke man in livrei, zijne handen op Peters schouders leggende.

„Generaal Bulme!" riep de knaap zoo luid, dat de hofmeester onwillekeurig in een luid gelach losbarstte — „De generaal ulme is voor het oogenblik niet te spreken, mijn jongen."

„O, de knaap kan wel wachten," zeide François.

„Dan kan hij lang wachten; de generaal bevindt zich sedert een paar weken op zijn landgoed Bellemont in Lorraine, en zal daar den geheelen zomer blijven.”

De goede postillon krabde zich bij deze nieuwe zwarigheid achter het oor, want hij wist geen middel om den knaap daarvan kennis te geven, wiens vaderland en taal hij niet kende. Bovendien scheen het hem toe dat zijn beschermeling zonder geld was, hetwelk men toch noodig had om eene reis van zeventig mijlen te doen; want zoover was het landgoed van den graaf van Parijs verwijderd.

Maar Peter, die aan de neerslagtigheid van zijn geleider zag dat een nieuwe hinderpaal was verrezen, deelde echter zijne moedeloosheid niet. Maar toen François radeloos voor zich staarde, hoorde hij een uitroep van verwondering. Deze uitroep kwam uit den mond des hofmeesters.

„Hoe! de ring van den generaal!” riep hij uit, terwijl hij den ring, dien Peter hem over gereikt had, aan alle zijden beschouwde. Mijn kleine vriend, ik weet aan dit teeken wie gij zijt, en heb sedert lang bevelen ontvangen hoe te handelen, als gij u eenmaal aanmeldet.”

„Versta niet,” antwoordde Peter, die dit gezegde onthouden had, daar hij het op al zijne vragen ten antwoord had ontvangen.

„Wat belieft u?” zeide de hofmeester, terwijl hij zijn driekanten hoed eerbiedig voor den kleinen vriend van zijnen heer afnam, „ik heb u niet verstaan.”

„Dit zelfde wil hij ook u zeggen,” merkte François aan. „Begrijpt gij dan niet, dat hij een buitenlander is?”

„Gij hebt gelijk, vriend, het was vergeetachtigheid van mijne zijde, want ik weet zeer goed van waar hij komt; hij komt van Pultuwa.”

Bij den naam der stad, die zoo nabij zijne woonplaats lag, schitterenden Peters oogen van blijdschap. Dit eene woord bewees hem, dat hij herkend was, en verklaarde hem eenigzins de toespraak van den hofmeester. Maar hoe hem aan het verstand te brengen, dat de generaal niet te Parijs was.

„Wat dat betreft,” zeide de hofmeester, „behoeven wij ons niet te verontrusten. Het kind is wel behouden waar het zijn moet, en dit is toch de hoofdzaak. Zal ik u ook een bewijs van ontvangst geven?”

„Waartoe zou dat dienen? De arme jongen stond geheel alleen en verlaten bij het postbureau, en wist niets dan „generaal Bulme" te zeggen. Alles keerde hem den rug toe; toen dacht ik: een generaal moet in Parijs toch uit te vinden zijn, en — nam het op mij den kleinen reiziger op de plaats zijner bestemming te brengen."

„Dan is de generaal u eene goede belooning schuldig, en ik sta er voor in, dat ze ruim zal uitvallen, want de generaal is den jongen veel dank schuldig. Zoo als hij daar voor u staat met zijne blonde haren en zijne blaauwe meisjesoogen, heeft hij zich bijna dood laten slaan om het leven van den generaal en dat zijns broeders te redden; voorzeker, de generaal zal uwe moeite goed beloonen; maar laat ons intusschen eens drinken."

Terwijl de twee mannen op hunne wijze op hunne nieuwe bekendheid dronken, greep de vrouw van den hofmeester een dikken bos sleutels, en den knaap wenkende haar te volgen, rigtte zij hare schreden naar de vertrekken van den graaf. Peter werd naar eene rijk versierde salon gebragt. Toen hij hier een blik in het rond had geworpen, bleef hij plotseling staan voor een groot schilderij. Het was een levensgroot portret van den generaal. Peter herkende hem dadelijk, hoewel de prachtige uniform van den generaal afstak tegen de ellendige plunje, waarin Peter hem had leeren kennen toen hij de kinderen om eene schuilplaats gesmeekt had.

Het kwam er nu op aan Peter te doen begrijpen, dat de generaal thans een landgoed bewoonde, dat zeer ver van Parijs was verwijderd, en dat Peter hem aldaar moest opzoeken. Dat was geene ligte taak en door teekenen naauwelijks te volvoeren. In dezelfde salon hing eene afbeelding van het landgoed des graven, en daarnaast eene schilderij, waarop eene met drie paarden bespannen postkoets voorkwam. Peter zag, na een oogenblik te hebben nagedacht, de vrouw zoo treurig en neerslagtig aan, dat deze moest glimlagchen. Om hem te troosten, wees de vrouw eerst op hem, toen op het landschap; daarop klapte Peter blijmoedig in de handen, en dacht: „O, ik zal bij mijn weldoener komen!" en hoe goed zijn verstand ook was, dacht hij op dit oogenblik niet aan de middelen om den generaal te bereiken.

Tot zijn geluk was de tijd der beproeving voor hem geëindigt en den afstand, die hem van den graaf scheidde, behoefde

hem niet te verontrusten. De hofmeester was overtuigd in den geest van zijnen heer te handelen door voor de reis van Peter te zorgen. Toen deze zich van zijne vermoeijenissen herhaald had, nam hij eene plaats voor hem op den snelwagen naar Metz, en gaf den voerman eene geschreven aanbeveling mede, opdat Peter bij zijne aankomst in die stad alle middelen ten dienste stonden, om naar het landgoed te kunnen rijden, dat niet ver van daar verwijderd was. Peter zette zich ditmaal vrolijk en welgemoed in den postwagen, nadat hij den postillon hartelijk de hand had gedrukt, welke hem zulke groote diensten had bewezen.

Na eene vermoeijende reis van twee dagen, rolde Peter in een ligt wagentje, dat de voerman voor hem gehuurd had, den weg over naar het landgoed, en bereikte eindelijk het schoone huis, dat hij dadelijk kende uit de schilderij, die hij in de salon van den generaal gezien had.

Toen de knaap uit den wagen steeg, zag hij op het plein voor het huis een grooten vrij zwaarlijvigen heer, in een ruimen kamerjapon en eene lange Turksche pijp in den mond, welke opmerkzaam een paard beschouwde, dat door een slanken ruiter gedresseerd werd.

„Isidor," riep de heer met de pijp, „laat toch dit duivelsche paard! George heeft er bijna den hals mede gebroken, en ik wil niet dat er een nieuw ongeluk komt."

Peter, in zijn blijmoedig ongeduld, trok den generaal aan den kamerjapon, want hoewel de heer Bulme sedert hij Rusland had verlaten, veel veranderd was, herkende Peter hem toch op het eerste gezigt. De generaal stiet hem zonder hem aan te zien terug, want hij was voor zijns broeders veiligheid zeer bezorgd, daar deze nog altijd, even vermetel als in den Russischen veldtogt, het paard de dolste sprongen liet maken, die elken ongeoefenden ruiter verderfelijk zouden geweest zijn: hij sloeg derhalve geen acht op den knaap.

„Stijg af, Isidor!" riep hij bijna toornig.

„Ik stijg niet af!" antwoordde deze, „eer ik het edel dier getoond heb, dat het zijn meester heeft gevonden."

Plotseling liet de ruiter zijn paard een sprong maken, zoodat hij aan de andere zijde van het plein teregt kwam, waarheen Peter zich met tranen in de oogen had terug getrokken. Op hetzelfde oogenblik sprong hij van het paard op den grond.

Daar het paard tusschen de beide broeders stond, en de

generaal Isidor, wiens gestalte anders ver boven het paard uitstak, niet meer zag, liep hij zoo snel hij konde, om te zien wat er gebeurd was. Daar zag hij hoe zijn broeder Peter omarmde en met liefkozingen overlaadde.

De graaf bleef vol verbazing staan, en vertrouwde naauwelijks zijne oogen.

„Zijt gij het werkelijk, vriend, die ons bij Pultawa het leven hebt gered?"

Peter verhief zijne hand boven de schouders van Isidor, die hem nog altijd omarmd hield, en toonde den ring. De generaal greep en kuste hem, en toen zijn broeder de eerste betuiging zijner dankbaarheid had ontboezemd, omarmde hij hem op zijne beurt. Hierop al zijne kennis der Russische taal verzamelende, vroeg hij hoe het zijne zuster ging. De knaap verstond de woorden, waarvan de generaal zich bediende, zeer goed; maar het antwoord, dat hij met eene ligt verklaarbare levendigheid gaf, was voor de beide broeders geheel onverstaanbaar.

„Wat zegt hij?" vroeg Isidor, „zijne ouders zijn dood? Wij willen ze hem vergoeden. Een heilige band bindt ons aan dit kind: zonder Peter hadden de Kosakken ons, terwijl wij sliepen, om hals bragt. Wat zegt hij toch?"

„Ja, ik weet het niet, want ik heb bijna al mijn Russisch vergeten, dat ik op bevel des keizers geleerd had. Maar wat doet het er toe. Voor pleizier zal hij de reis van Pultawa naar hier wel niet gedaan hebben; zijne familie is zeker ongelukkig; wij zullen ze helpen."

„Voorzeker! Gij weet dat ik meermalen van plan was hem met geld te ondersteunen, maar ik wist niet waarheen het te zenden. Wij zijn wat haastig van de goede kinderen gescheiden, en zouden, om hen weder te zien, naar Pultawa hebben moeten reizen, en ik heb zulke herinneringen uit Rusland behouden, dat deze reis niet uitlokkend voor mij was. Maar nu is hij zelf gekomen, en het hangt nu van hem af bij ons te blijven. Ik zal hem leeren een paard te berijden, en daar wij geene beeren hebben, jagen wij op hazen."

„Wij hebben later tijd te bespreken wat wij met den knaap willen beginnen," zeide de graaf om het opvoedingsplan zijns broeders lagchende. „Eerst moeten wij zijne behoeften kennen en weten op welke wijze wij hem kunnen helpen."

Terwijl de broeders aldus over Peters toekomst spraken, gin-

gen zij, den knaap in hun midden nemende, naar het woonhuis. Isidor riep zijn dochtertje, een lieftalig kind van tien jaren, welke, toen zij gehoord had wie de aangekomene was, hem zoo liefderijk te gemoet kwam, dat tusschen hen spoedig eene innige vriendschap ontstond. Ieder der beide broeders had een zoon, die op een instituut, eenige mijlen van het landgoed verwijderd, werden opgevoed. Daar beide van gelijken ouderdom als Peter waren, koos men uit hunne kleederen diegenen, welke Peter het beste pasten, en met hulp eens kamerdienaars was de Russische boer spoedig in een jongen eleganten Franschman van goede familie herschapen. Daarop zette men hem aan eene gedekte tafel, die hij ook na de vermoeijende reis alle eer aandeed.

Zoo zag Peter zich aan het einde zijner wederwaardigheden en in het genot van het gedroomde geluk; een heerlijk landschap breidde zich voor hem uit, dat niet slechts door de natuur, maar ook door den kunstzin der bewoners met alle pracht was versierd; rondom hem bewogen zich verscheidene dienaren, en de weelde van een rijk huis verblindde zijne oogen, waar hij ook heen zag. Zijne kinderlijke verbeelding stelde hem dit alles als zijn eigendom voor, en zijne kinderlijke liefde stelden ook zijne moeder en zijne zuster in dit bezit.

Allengs vernam de generaal door tallooze vragen, den toestand, het ongeluk en de hoop van zijn jongen vriend. De graaf was even edelmoedig, als dankbaar, en zijn vermogen veroorloofde hem, zijne aangeborene zucht tot weldadigheid te volgen, zonder zich te zware offers op te leggen. Hij nam dadelijk het besluit alleen voor Peters toekomst te zorgen, terwijl Isidor op zich nam de arme familie te ondersteunen; maar toch kwam het niemand in den zin hem zoo te beloonen als de jonge Rus gedroomd had.

De generaal en zijn broeder hadden hunne zonen op een instituut, dat onder het bestuur van zekeren heer Boulenois in uitstekende vorming der kweekelingen met de beste inrigtingen van onderwijs in de hoofdstad konde wedijveren. De heer Boulenois was langen tijd in Rusland geweest, waar hij het Fransch had onderwezen; hij genoot door zijne talenten niet slechts in de streek waar hij woonde, maar in het geheele westelijk deel van Frankrijk het vertrouwen van vele familien; zijne vrouw was eene Russische, en daar hij ook in Moskou gunstig bekend was, hadden ook verscheidene Russische familien hem de opvoeding

harer kinderen toevertrouwd. De generaal kon derhalve niets beters doen, dan Peter naar dit instituut te zenden, waar hij alle middelen vinden konde, om de Fransche taal spoedig te leeren kennen en door grondig onderwijs in de wetenschappen zijnen geest te ontwikkelen.

Isidor bragt Peter zelf in het instituut, om hem aan de bijzondere zorg van den heer Boulenois te bevelen en hem aan de beide jonge graven Bulme als een broeder voor te stellen, dien zij achten en lief hebben moesten.

Peter bemerkte spoedig het geheele onderscheid van zijne levenswijs op het buitenverblijf en op het instituut, tusschen de droomen zijner verbeelding en de ernstige werkelijkheid van zijn leven op school.

De heer Boulenois was de Russische taal zoo goed magtig als ware hij in dat land geboren, en diende tot tolk tusschen den heer Bulme en Peter; hij deelde dezen de goede bedoelingen der beide heeren ten opzigte zijner familie mede, en hoe hij voornemens was haar te ondersteunen tot Peter zelf in staat zoude zijn dit te doen. Daar de instituteur eene groote onwetendheid bij hem ontdekte, zette hij hem de voordeelen eener goede opvoeding uit elkander, en toonde hem aan, dat de heeren Bulme zorgen zouden, dat hij deze ontving, ten einde later op eene eervolle wijze voor zijn onderhoud te kunnen zorgen.

Dit was anders dan Peter zich had voorgesteld, zelfs kwam een oogenblik de gedachte bij hem op, om, als hij toch niet rijk werd en ook hier werken moest, naar zijne moeder en zuster, die zijne afwezigheid zouden betreuren, terug te keeren. Maar zijn eergevoel kwam hiertegen op, en de verstandige opvoeder, wist door het verhalen van de levensgeschiedenis van verdienstelijke mannen, hem te overtuigen, dat hij slechts door eigen inspanning gelukkig kon worden, en zoo zijne eerzucht op te wekken, en hem voor studie en arbeid te winnen, zoodat weldra de grootste zwarigheden hem niet meer konden afschrikken.

De jonge Bulmes behandelden hunne nieuwen makker met opregte hartelijkheid, maar lieten toch bij elke gelegenheid het gevoel van hunnen hoogeren rang doorstralen. Zij verhaalden zonder boos opzet de geschiedenis van Peter aan hunne andere makkers, en dadelijk trok de adeltrotsch der jonge Russen eene grenslijn tusschen hen en den vrijgelaten lijfeigene.

Deze omstandigheid had tengevolge, dat Peter, door zijne schoolmakkers verlaten, al zijne geestkracht aan de studie wijdde, en trachtte door zijne vorderingen althans op de school een overwigt te krijgen. Binnen eenige maanden sprak hij reeds Fransch, en toen hij een paar jaren op het instituut geweest was, was hij een der beste leerlingen, en eenmaal op dien weg, verliet hij dien niet weer; met de bezwaren der oude talen klom zijne vlijt, en zoo spoedig haalde hij den zonder zijne schuld verloren tijd in, dat hij slechts door den symetrischen gang van het schoolplan werd beteugeld. De heer Boulenois, verheugd zijn werk zoo goed te zien gelukken, besloot derhalve de vorming van Peter zelf over te nemen, en vervolgde met hem een eigen weg, die voor zijne vlijt en zijne talenten geschikt was. Na verloop van eenige jaren was Peters opvoeding met een uitstekend gevolg voltooid, dat aan het wonderbare grensde, en de instituteur, met regt trotsch op zijn leerling, gaf den generaal Bulme in de plaats van een half wilden boerenjongen, dien hij hem toevertrouwd had, een wel opgevoeden, zeer ontwikkelden jongman terug, die met vele voorregten toegerust en met schitterende talenten begaafd, eene der wetenschappelijke loopbanen kon inslaan, waarvoor zijn aanleg geschikt was.

Nadat Peter den generaal voor de weldaden gedankt had, welker waarde hij nu eerst regt kon beseffen, en zijn waardigen leermeester voor zijne zorgen, wilde hij naar Rusland terug keeren, om na zulk een langen tijd de zijnen weder te omarmen, wier aandenken hem tot zoo veel vlijt had aangespoord. Maar dit strookte niet met het plan van den generaal, die zijn edelmoedig werk geheel wilde voltooijen door Peter te laten studeren voor de regtsgeleerdheid of geneeskunde naar dat hij kiezen zoude. Hij zoude dan moeten besluiten in het belang zijner familie nog zoo lang van hen verwijderd te blijven als hij reeds was. Peter was dankbaar hiertoe bereid en koos de geneeskunde, welke voor zijn menschlievend hart iets bijzonder aantrekkelijks had. De generaal zond hem nu naar Parijs, waar hij hem in zijne eigene woning eene kamer gaf, en zorgde zoo onbekrompen voor zijn onderhoud, alsof hij zijn eigen zoon ware geweest; bovendien was hij de vriend der jonge Bulmes, van wie de een den regtsgeleerden de ander den militairen stand had gekozen.

Ook op de universiteit beschaamde Peter de van hem opgevatte verwachtingen niet; met glans legde hij alle examens af en schreef hij eindelijk met schitterend gevolg zijne dissertatie. Zoo verkreeg Peter Gruskow, nadat hij het regt van Fransch burger had ontvangen den titel van doctor in de medicijnen.

Door den invloed der Bulmes werd onze jonge doctor spoedig in de gelegenheid gesteld om zijne verworven bekwaamheid te toonen, en eenige gelukkige genezingen van ernstige ziektegevallen deden weldra van hem spreken, zoodat zijn naam spoedig ook in aanzienlijke kringen bekend werd. Toen hij eens een wapenbroeder van den generaal van eene zeldzaam voorkomende kwaal, waaraan een ander geneesheer te vergeefs zijne kunst had beproefd, had genezen, nam zijne praktijk zoodanig toe, dat hij onder de gezochtste geneesheeren van Parijs kon worden gerangschikt.

„Nu," zeide de generaal, „hebt gij vasten voet gewonnen en eene eervolle positie in de maatschappij ingenomen. Hoe gaarne ik u nog in mijn huis bij mij hield, hebt gij nu meer ruimte noodig, en nu dunkt mij, is de tijd gekomen, om uwe moeder en zuster bij u te nemen."

Vurig had Gruskow naar dit oogenblik jaren lang uitgezien, en slechts de overtuiging, dat zijne familie door de tusschenkomst van den Franschen Consul te Wilna, van wege den generaal voor gebrek werd behoed, en de berigten, die hij nu en dan van haar ontving, hadden hem eenigzins kunnen troosten over de verwijdering van de zijnen; en toch liet hij, toen de generaal hem zijn voorstel deed, een zwaren zucht hooren, welke in een hoek der kamer werd beantwoord. Deze echo kwam uit den mond van Alice, de eenige dochter van Isidor.

Wij willen niet lang bij deze omstandigheid stil staan; want het was toch niet vreemd dat tusschen deze twee jongelieden van gelijken leeftijd, welke steeds met elkander hadden omgegaan, eene innige genegenheid was ontstaan.

Toen Gruskow des avonds op zijne kamer zat en zijn verleden overdacht, en dit met zijne toekomst vergeleek, trad Isidor, Alices vader, de kamer binnen, zette zich tegenover zijn jongen vriend, legde de voeten over elkander en scheen een ernstig gesprek voor te hebben.

„Men heeft mij gezegd, Peter," sprak de soldaat, zijn knevel opstrijkende, hetwelk bij hem een teeken van buitengewone gemoedsbeweging was, „dat gij ons wilt verlaten."

„De generaal acht dit raadzaam."

„De generaal is een zeer wijs man, en ik wenschte dat men van mij hetzelfde kon zeggen."

„Ik versta u niet, mijnheer. Ik geloof niet dat gij u iets hebt te verwijten."

„Kunt gij dit ook van u zelven zeggen, Peter?"

„Welk mensch is zoo vrij van alle gebreken, dat hij dit zeggen kan? Maar wat opregtheid en warmte van gevoel betreft..."

„Dit bedoel ik juist."

„Dan durf ik bevestigend te antwoorden."

„Derhalve heeft de generaal zich vergist, als hij dezen morgen eene verstandhouding tusschen u en Alice meende te bemerken?"

Toen Peter deze zinspeling op Alices zucht hoorde, welken hij zeer goed bemerkt had, werd hij doodsbleek.

„Mijnheer," zeide hij, de hand op het hart leggende, „ik ben een eerlijk man, die zeer goed weet wat hij uwe edele familie, wat hij zich zelven schuldig is. Ik betuig u op mijne eer, dat tusschen Alice en mij geene verstandhouding heerscht."

„Moet ik inderdaad gelooven, dat gij niet weet, dat Alice u hare bijzondere genegenheid schenkt."

„Ik heb het niet gewaagd zulk een geluk te hopen."

„En als het dan toch zoo ware?"

„Dan, mijnheer, zoude ik mij voor altijd uit uw huis verbannen; dan zoude ik eer Parijs, ja, des noodig, Frankrijk verlaten, dan dat ik het geluk eener familie verstoorde, welke ik alles, wat ik ben, dank zeg."

„Dat is eerlijk gesproken, mijn jongen, of ik heb er geen verstand van. Maar zeg mij, Peter, kunt gij Alice beminnen?"

„O, ware zij mijns gelijke, dan zoude ik het mijn grootste geluk achten in haar de gezellin mijns levens te vinden."

„Is dit waarheid?"

„God alleen kent de diepte en waarheid van mijn gevoel."

„Nu, dan staat u niets in den weg om Alice als uws gelijke aan te zien."

„Mijnheer!"

„Hoor, mijn vriend. Mijn broeder en ik hebben onzen tegenwoordigen rang aan onze eigene daden te danken. Onze vader was een eenvoudig landman, die ons eene goede opvoeding liet geven, hetwelk God hem moge vergelden. Onder den kogelregen verwierven wij onze titels, en met den sabel

hieuwen we ons een adellijk wapen uit; ik behoef derhalve in de uithuwelijking mijner kinderen niet zoo moeijelijk te zijn. Maar al ware ik een nakomeling van Karel den Groote, dan zoude ik nog geen bezwaar maken mijne Alice aan zulk een braaf en talentvol jongman te geven, wiens naam weldra even goed als de onze zal klinken."

Als versteend stond Peter voor den graaf. Nogmaals moest Isidor zijne gezegden herhalen, om hem van zijn geluk te verzekeren. De verloving had plaats en het huwelijk werd bepaald tegen den tijd dat de familie Gruskow zoude zijn overgekomen.

Wie zal de blijdschap der moeder en der zuster beschrijven, toen zij bij hare aankomst te Parijs haren beminden broeder en zoon in de armen drukten? De moeder weende lang van onuitsprekelijk geluk, toen zij haren zoon aanschouwde, maar hare blijdschap was met eenigen schroom vermengd bij de gedachte welke groote afstand er bestond tusschen hem, die nu een groot heer was geworden, en haar, die in haren nederigen stand waren gebleven; doch Peter wist dezen schroom spoedig te doen verdwijnen, en stelde haar met den eerbied eens zoons aan zijne bruid voor.

De verbinding van Peter met de beminnelijke Alice werd de bron van ongestoord geluk, en de familie Bulme had er nimmer berouw van hem als lid te hebben opgenomen, want hij is nu een der meest gezochte geneesheeren van Parijs en een rijk grondeigenaar.

Isidor Bulme, die na 1815 tot het burgerlijk leven was wedergekeerd, trad na de Julij-revolutie weer in dienst en was tot zijn dood toe, die een weinig na die van zijn ouderen broeder voorviel, een der verdienstelijkste veldheeren van Frankrijk. Maschinka en hare dochter leefden tevreden op eene bouwhoeve, die de beroemde geneesheer voor haar gekocht had, en waar eerstgenoemde in vrede is gestorven, terwijl laatstgemelde daar nog ongehuwd haar verblijf houdt.

Dit alles vernamen wij uit den mond van onzen gids, die niemand anders was dan de voormalige hofmeester van den generaal Bulme, en daarom zoo naauwkeurig met hetgeen wij verhaald hebben, bekend was. Wij betuigden hem hartelijk onzen dank voor zijne mededeelingen. Nog dikwijls was na onze terugkomst te Rotterdam het bezoek bij het graf op Père-

à-chaise en de geschiedenis van den beschermeling van den generaal, die daar begraven lag, een onderwerp onzer gesprekken, en zij kwam ons belangrijk genoeg voor, ze op te teekenen en later in bovenstaanden vorm aan ons lezend publiek aan te bieden.

JULIANUS.

WAT DE PANTOFFELS VERTELDEN.

Eene Oudejaarsavond vertelling,

DOOR

P. VAN DE VELDE MZ.

Mijnheer Sterk was een vijftiger — hij was vrijgezel en zat er tamelijk goed in.

Mijnheer Sterk was een man van orde en niet zeer conversabel. Als de klok op de markt half een sloeg, zag men mijnheer Sterk altijd met den gewonen statigen tred de stoep naar 't Hof van Brabant opgaan, den gang doortrekken en eindelijk halt houden voor eene kamer, waaruit hem reeds duidelijk eenige bekende stemmen tegenklonken. En Jan, de slimme Jan, had den nieuw aangekomene reeds geroken, en met een vriendelijk uitgesproken „mijnheer!" komt hij aansjouwen met een fleschje in de eene en een blad in de andere hand; hetwelk een en ander door Jan beleefdelijk op het vierde tafeltje aan de linkerhand wordt neergezet met een: „as je blief menheer!" Vervolgens neemt mijnheer Sterk de Opregte Haarlemmer en 't Handelsblad en leest die zoo oplettend en ingespannen, dat hij ze wel van buiten moet kennen.

Is die lezing gedaan, dan is 't ook altijd twee uur en er wordt een dubbeltje op de tafel gelegd, en mijnheer Sterk staat op en gaat deftig de zaal uit. Zoo gaat het van Maandag tot Zondag en zoo is 't al weken en maanden en jaren gegaan, en zoo zal 't gaan, tot dat de andere habitués op zekeren tijd in die Opregte Haarlemmer zullen lezen eene advertentie, door een executeur testamentair onderteekend, behelzende het berigt van het overlijden van den WelEdelen heer Daniel Gerardus Sterk.

Wanneer de heer Sterk „het Hof van Brabant" heeft ver-

laten, gaat hij de markt over, slaat eene groote en daarna eene kleine straat in, komt vervolgens aan een steegje, dat geen uitgang heeft, maar aan welks einde een huis staat, dat de steeg sluit, en daar sluit ook zijne wandeling. Er is eene ronde stoep met drie treden voor de deur, die doet denken aan een ouderwetschen winterjas met drie kragen, en zonder het gras, dat er tusschen groeit, zoudt gij een oogenblik in het idee kunnen verkeeren, dat het de versteende kraagjas van den vorigen bewoner was. Die stoep beklimt hij met de parapluie onder den arm — want de regenscherm is de tweede ik van den heer Sterk, dien hij draagt als 't regent: opgestoken als eene banier, terwijl de volle banen, welker kleur op 't eerste gezigt niet met juistheid te bepalen is, hier en daar eene opening vertoonen, en den heer Sterk nu en dan door het nederdalen van een druppel daarvan berigt geven — dien hij draagt als 't droog is: onder den arm, rustende met de hand op 't gevest van zijn zwaard, of hem eene enkele keer gebruikende bij wijze van rotting, waartoe de groote geel koperen punt hem regt geschikt maakt, terwijl het zware hoornen handvatsel hem groote dienst bewijst — dien hij draagt als de zon schijnt: opgestoken tegen het branden der zonnestralen en hem veranderende in een *tous-cas*, al blijft de goede heer Sterk hem onveranderd *perreplu* noemen, en die hem daarenboven nog goede diensten bewijst, wanneer sneeuw of hagel de plaats van regen innemen, en 't daar op die groote markt zoo onpleizierig koud kan wezen; dan heeft de perreplu een wit overtreksel gekregen en Jan uit het hof van Brabant neemt hem voorzigtig aan, zoolang de heer Sterk er bij staat, en dan is de heer Sterk gerust, maar de goede man heeft zijne voeten nog niet gebogen of Jan zegt al, terwijl hij de perreplu barsch in een hoek gooit: „leg daar, leelijk nest!"

De heer Sterk is dan de stoep opgetreden en trekt aan de huisschel, en spoedig wordt de deur geopend door eene vrouwelijke persoon, die tusschen de twintig en dertig is. Hare kleeding is niet geheel en al die van eene dienstbode; dat haar zit zoo netjes en op dat haar vertoont zich een net mutsje, hier en daar met een lintje versierd. Een eenvoudig maar net gewaad omsluit hare niet onbevallige gedaante. Haar geheele voorkomen heeft iets fatsoenlijks, en men kan haar aanzien, dat zij iets meer is dan eene loontrekkende bediende, en mogt

gij daaraan nog twijfelen, dan zal die twijfel u spoedig benoomen worden, als gij haar hoort zeggen:

„Kom maar spoedig binnen, oom! 't is zoo koud van daag!"

De heer Sterk gevoelt de waarheid van 't gezegde en spoedig sluit zich de voordeur achter het tweetal.

Er zijn zoo van die huizen, die iemand bij eene drukkende zomerwarmte eene rilling, eene prettige afkoeling, over 't lijf jagen, en ons des winters een idee geven van een konijnenhol, waarin men zich eenige maanden in wegsluit om niet te bevriezen. Een huis is een huis, maar o! 't verschilt zooveel of eene heldere kleur over ramen en deuren is gelegd, en de woning er zoo lagchend en zoo behagelijk uitziet, dat men denken zou, dat daarin altijd zonneschijn was; of dat alles eene sombere, donkere, deftige kleur heeft, en de kamers behangen zijn met donker kleurige patronen, en het daarin 's middags vrij wat eerder donker is, dan in het eerste. Een huis is een huis, maar o! 't verschilt zooveel, of men daarin lagchende, snappende, kibbelende en schreeuwende kinder stemmen hoort van dat jonge volkje, dat stoeit en joelt en vecht en speelt: dan wel, of er in een huis eene deftige, plegtige stilte heerscht; eene stilte, die ons den adem doet inhouden; die ons de voeten doet optillen en op de teenen loopen, om het geluid der voetstappen niet te hooren weergalmen en weerklinken op die marmersteenen van den gang: die ons onwillekeurig doet schrikken, wanneer wij den knop van eene kamerdeur willen omdraaijen; dat sommigen een onbegrijpelijk aangenaam idee van kalmte en rust geeft, en anderen altijd op 't denkbeeld doet komen van een' grooten doofpot, waarin de mensch zoolang wordt gestopt met een langzaam toeschuivend deksel er op, totdat alles is uitgedoofd.

En zoo was 't huis van den heer Sterk! Ach! er kwam zoo weinig licht in die steeg, en dan nog wel aan 't eind van die steeg. En dan vlak bij een groote kerk, welker muren ook nog zoo iets wegnemen, zoodat sommigen zeiden, dat 't huis precies een doodkist was.

Als men den gang was ingegaan, had men eerst eene voorkamer, en dan eene tweede of achterkamer. Deze laatste kreeg geen ander licht dan door een raampje met zes ruitjes, dat

het licht van eene zeer kleine binnenplaats moest opvangen. Wat was 't daar spoedig donker en somber! 't was er bijna altijd schemeravond, behalve wanneer de maan hare kans schoon zag en zoo vrijpostig was, om eens in dat vertrek te gluren maar dat was dan ook maar heel eventjes! En dan, ja dan zag die kamer er zoo geheel bijzonder uit. Daar stond eene groote boekenkast met groene saaijen gordijnen er voor en boven op stonden vier koppen van pleister, die de boeken bewaarden en in hunne getrouwe dienst wel juist niet grijs geworden, maar wel met eene dikke stoflaag bedekt waren.

En daar naast was eene hangkast met relieken uit oude dagen, die wij later nog wel zullen bekijken, wanneer de deur openstaat, terwijl de maan er in kan kijken; en dan komt de ouderwetsche schoorsteenmantel — een marmeren — met een schoorsteenstuk, dat eenen hond voorstelt, die een kind uit het water haalt; de kleuren zijn verbleekt en verschoten, maar als de maan er op schijnt, dan schijnen zij eenen nieuwen glans te verkrijgen, en de oogen van den trouwen Newfoundlander schijnen te schitteren van genoegen, dat hij zijn trouwen kameraad, die zoo menigen boterham met hem deelde, die weldaad kon vergelden. En dan volgt eene oude, zeer oude piano; die nooit wordt bespeeld, een nest — een vod — maar die toch blijft staan, die van buiten gewreven maar van binnen verwaarloosd wordt — wie weet hoevele snaren gesprongen, of ontstemd zijn, en welk eene disharmonie u in de ooren zoude klinken, wanneer gij het waagdet, om haar te openen en die toetsen aan te slaan, die zoo lang door geene vingers zijn aangeraakt, al staat er een muziekkastje vlak naast, met muziek er in; en dan vindt gij nog een paar ouderwetsche speeltafeltjes, die nooit gebruikt worden, want mijnheer Sterk is niet conversabel en de stoelen aan den kant, en de tafel, midden in de kamer, en dan die spiegel met vergulden lijst en met lofwerk voorzien; zij allen zijn meubelstukken uit vroegeren tijd en toonen u, dat de eigenaar niet met zijnen tijd is meêgegaan, of dat hij het ameublement niet heeft willen veranderen.

't Is eene van die kamers, die gij prettig en gezellig en warm zoudt vinden voor eenen winteravond, wanneer de kagchel zoo heerlijk snort en de togt niet door de ramen kan dringen, om de dood eenvoudige reden, dat er geene ramen zijn; maar die

in den zomer veel van een ijskelder heeft, zoo kil is zij, daar geen zonnetje in haar doordringt! —

De heer Sterk heeft zijn eenvoudig middagmaal gebruikt en gaat in de achterkamer zitten zonder licht, in eene halve schemering. Het is 4 uur en in de maand December. 's Morgens heeft hij visites gehad van den man, die aan 't begin van de steeg de gazlantaarn opsteekt; van den man, die de eervolle betrekking van rustbewaarder en dievenverschrikker bij nacht bekleedt, terwijl hij met zwaard en piek en ratel gewapend, door weêr en wind langs de straten zwerft en gedurig vertelt, hoe laat het is; van den man, die de reinheid in de huizen en straten bevordert en zoo goed is, om al de asch en al het vuilnis op te halen; ja zelfs van den dienaar der geregtigheid. Vreemd zal 't klinken, dat een man, die zoo weinig omgang met menschen heeft, op éénen dag zoovele visites krijgt; maar wat nog vreemder klinkt: die menschen komen allen met het zelfde doel. Zij komen allen, om hem allen denkbaren voorspoed toe te wenschen, toe te zingen en ... daarvoor beloond te worden. Zij staan met open mond en open hand, maar het hart zit dikwijls zoo diep onder den duffelschen jas verscholen, dat het geheel onwetend blijft van 't geen de mond uit.

Maar die menschen komen maar ééns in 't jaar, en als zij komen, dan is er weder een jaarkring geëindigd, en er staat een nieuwe voor de deur, waarin elk van de genoemde personen zijne verschillende functien op dezelfde wijze zal uitoefenen, en zoo is 't jaren lang gegaan en zoo zal 't blijven.

Ja! 't is oudejaarsdag, en die dag is al zoo menigmaal beschreven en de een heeft er *dit* en de ander *dat* van gezegd, maar allen komen toch daarin overeen, dat het een gewigtige, een belangwekkende dag is. De tijd kent geene rustpunten, en toch is 't, alsof die dag een rustpunt aanbiedt; de tijd kent geen stilstand, en toch is 't, alsof wij dan willen stilstaan op de levensreis, om te zien, hoe wij gereisd hebben, terwijl wij op andere dagen daaraan niet denken, en altijd maar voort! voort! gaan; 't is een dag, dien de een met vreugde en dankbaarheid, de ander met diep, grievend hartzeer viert; die in 't eene huisgezin een lid te meer doet tellen, dan op den

vorigen oudejaarsdag, die in een ander ledige plaatsen aanwijst, welke een vorig jaar nog bezet waren; die den een eene blijde toekomst, een vrolijk verschiet opent; die den ander eenen somberen, benevelden horizont, eenen diepen afgrond te aanschouwen geeft; een dag, die door den een besloten wordt met eene dankbare herinnering aan 't genotene en een eerbiedig vertrouwen in 't geen komen zal, en door den ander in ongepaste luidruchtigheid en ongebondenheid, als dacht men met het nieuwe jaar eene nieuwe, schoone rekening in 't levensboek te hebben en het oude te kunnen weg cijferen, een dag, die, hoe dikwijls ook terug keerende, nooit wordt vergeten, nooit overgeslagen, al ziet men geen almanak, omdat zoo vele zaken in de buitenwereld, maar vooral eene zoo sterke stem in ons zegt: hij is weder dáár!

Mijnheer Sterk zit dan in zijne achterkamer en geeft zich aan eene ligte, aangename dommeling over, dat is een toestand tusschen waken en slapen, dien sommigen voor een der alleraangenaamste toestanden houden; een toestand, meestal plaats grijpende in den vroegen morgen of des middags na het middagmaal, maar welke dien dag verhoogd werd door 't schijnsel van de maan.

En mijnheer Sterk zat in den reeds meer dan vijftig jaar ouden leuningstoel met de oogen gevestigd op de boekenkast en de kleerenkast daar naast. En die kast stond open en vertoonde eenige oude kleedingstukken, hangende aan kapstokken, en daaronder staat een paar oude pantoffels. De bloemen, die ze van boven versieren, zijn wel verbleekt van kleur, maar bewijzen toch, dat ze door eene bekwame hand zijn bewerkt. Onwillekeurig blijft zijn blik op die pantoffels gevestigd en zoo dommelt hij half in, en in dien toestand ziet hij en hoort hij, wat wij getrouw willen mededeelen:

Langzamerhand verspreidt de maan meer en meer haar toovarachtig schijnsel. De koppen op de boekenkast komen in beweging en dalen van hunne hooge standplaats naar beneden, en de pantoffels onder de oude kleedingstukken in de kleerenkast komen in beweging en verlaten de kast, en plaatsen zich bij de geleerde heeren, en de geleerde heeren nemen het woord en zeggen:

„'t Is heden oudejaarsdag en een gewigtige oudejaarsdag ook; gij zult u dat herinneren, niet waar?"

„Ja," antwoordden de pantoffels, „wij herinneren ons dat."

„En gij zult dan wel zoo goed zijn, om ons uwe geschiedenis te vertellen? Wie weet, hoe spoedig wij gescheiden worden."

Na eenige oogenblikken van plegtige stilte beginnen de pantoffels aldus:

Twee en twintig jaar geleden woonde er in de Kerkstraat, digt bij de groote brug, eene zekere weduwe van Dalen, welke ééne dochter had. Zij leefde van een redelijk pensioen, dat haar man, die een goeden post had bekleed, haar had nagelaten.

Alle roemden de schoonheid van Julie, zoo heette de dochter, maar menigeen had ook wat te zeggen op hare zucht tot opschik en ijdelheid. Meer dan eens had hare moeder gezucht en geweend, wanneer zij dacht aan de mogelijke gevolgen, welke deze neiging kon veroorzaken. Zoo verliep er eenigen tijd en meer dan een bewonderaar harer schoonheid moest met eene weigering vertrekken.

Maar wat gebeurt er. In dit zelfde huis woonde de heer Sterk. Hij was een regtschapen en bedaard mensch van tusschen de dertig en veertig jaar. Op een bal, dat bij zekere gelegenheid door de stad werd gegeven, komt ook hij en de bedaarde heer Sterk, wordt smoorlijk verliefd op de schoone Julie. Dat hij verliefd werd, dit kon menigeen gemakkelijk begrijpen, maar voor velen was 't een raadsel, hoe de ligtzinnige Julie, die even als een vlinder van bloem tot bloem vloog, besluiten kon, om die liefde te beantwoorden. Sommigen gisten, dat het was, om zich te wreken op een harer aanbidders, die haar niet genoeg attenties bewees; anderen beweerden, dat haar trots was gestreeld door de overwinning, die zij op zulk eenen bedaarden man had behaald. Hoe dit ook zij, dit was zeker, dat Sterk innig en opregt beminde, en de moeder zeer ingenomen was met het aanzoek van den regtschapen man, zoodat het engagement tot stand kwam, van 't welk de weduwe van Dalen eene gelukkige verandering in hare dochter verwachtte, en waardoor Julie zich ook zeer gelukkig scheen te gevoelen.

En zoo gebeurde 't dan, dat Julie op zekeren dag naar den grooten winkel op de markt ging, en te huis kwam met een schoon borduurpatroon en de noodige wolsoorten in al de vereischte nuances, en ijverig begon te werken aan een geschenk

voor den heer Sterk. En daar zij een meisje was, dat vlug met de naald kon omgaan, tooverde zij zeer spoedig bloemen met heldere, frissche kleuren, en dat was onze geboorte. En toen zij het hare — en dat was niet weinig — had gedaan, toen ging haar arbeid naar den schoenmaker, en nog eenige dagen later liep op zekeren avond een schoenmakersjongen nog dravende over de straat, tot dat hij stil hield voor het huis van de weduwe van Dalen en aan de meid een paar pantoffels overhandigde.

Nog zien wij de verheugde blikken, waarmede Julie ons aanstaarde. Nog herinneren wij ons zeer goed, dat wij dien avond voorzigtig in de voorkamer werden neergezet op de bovenste plank eener kast, hoe er op dien avond bezoek kwam niet alleen van den heer Sterk, maar ook van eenige andere bekenden, hoe de visite zeer lang duurde, hoe allen opstonden, toen de groote klok buiten te gelijk met de pendule in de voorkamer twaalfslagen liet hooren, en hoe men elkander toen een gelukkig nieuwejaar toewenschtte.

Dat alles herinneren wij ons zeer goed!

Hoe vrolijk was 't toen in dat vertrek! Nog zien wij duidelijk, hoe de heer Sterk zijne Julie en hare moeder omhelsde en hoe vol blijde vooruitzigten men den nieuwen jaarkring intrad.

Die menschen, die zoo verre boven ons zijn verheven en ons tot zulke lage diensten gebruiken, zijn met al hunne wijsheid zoo kortzigtig! Zij vertrouwen op den glans van 't geluk en al zien zij dagelijks de onbestendigheid der ondermaansche dingen, toch worden zij niet wijzer; is 't niet zoo, mijne heeren?"

„'t Is zoo!" antwoorden de geleerde heeren; „zij hebben kasten vol boeken, besteden uren en dagen en jaren, om eenigen daarvan door te lezen, hoewel de meesten gewoonlijk ongelezen blijven, en met al de wijsheid, die zij uit hunne papieren schatten opdoen, sluiten zij maar al te dikwijls de oogen voor 't geen rondom hen voorvalt, en waaruit voor hen zooveel te leeren was. Maar, wees zoo goed, en ga met uw verhaal voort!"

„Den volgenden morgen," zoo gingen de pantoffels voort, „werden wij reeds zeer vroeg uit de kast genomen, waarin wij den nacht hadden doorgebragt. Jufvrouw Julie beschouwde ons nogmaals en nogmaals met de meest mogelijke zelfvoldoening, nam hier en daar nog een stofje of een pluisje weg, en deed

ons toen in een papier, en dit nog eens in een ander papier en nadat wij op die wijze behoorlijk en warm waren ingepakt, werden wij overgedragen aan de zorg eener dienstbode, die ons wegbragt. Zij ging met ons door eenige straten en stegen en hield eindelijk stil voor de woning, waarin wij ons nu nog bevinden. Zij gaf ons weder aan eene andere dienstbode over, welke ons op hare beurt aan haren heer, mijnheer Sterk, ter hand stelde.

De heer Sterk maakte voorzigtig het pakje los, ontdeed ons van onze omslagen en daar stonden wij in den vollen glans onzer schoonheid voor hem op de tafel. Nog herinneren wij ons, welke vreugde op zijn gelaat te lezen stond, toen hij ons, zijn nieuwjaarsgeschenk, beschouwde. Herhaalde malen nam hij ons in de hand en zette ons weder neder, tot dat hij ons eindelijk op den grond plaatste, zijne laarzen uittrok en ons in plaats daarvan, de eer waardig keurde, om hem tot voetenbedeksel te dienen. En toen het hem was gelukt, om zijne voeten in ons te plaatsen en hij daar zat in den leuningstoel, dien gij dáár in dien hoek ziet staan, toen staarde hij met welgevallen op ons, en het nieuwejaar begon voor hem op eene hoogst gelukkige wijze.

Sedert dien dag werden wij dikwijls gebruikt en waren dikwijls getuige van het geluk, dat de heer Sterk smaakte, het zij wij zijn ontboezemingen hoorden, wanneer hij, voor de piano, die gij daar ziet, gezeten, op de toetsen uitdrukte, wat hij gevoelde. Maar ook hij moest gevoelen, dat er geen duurzaam geluk op de wereld bestaat; wat er toen eigenlijk gebeurd was, wisten wij natuurlijk niet, daar wij niet in alle geheimen waren ingewijd, maar zeer goed herinneren wij ons nog, dat hij, op zekeren avond te huis komende, ons niet aantrok, maar zeer gejaagd de kamer op en neder liep, terwijl hij gedurig herhaalde: „onbegrijpelijk! onbegrijpelijk!"

Dien avond scheen hij geene rust te kunnen vinden. Had hij eenige oogenblikken met de hand onder 't hoofd in den leuningstoel doorgebragt, dan stond hij weder eensklaps op en de onstuimige wandeling door de kamer begon op nieuw. Sedert dien avond ging hij niet weder uit, zoodat wij eindelijk tot de gevolgtrekking begonnen te komen, dat het engagement met de schoone Julie verbroken was.

Op zekeren avond zaten er twee heeren in deze kamer. De een was de heer Sterk, en de andere was een zijner bloedverwanten.

Toen vernamen wij uit hunne gesprekken de reden, waarom het engagement was verbroken. Zij was deze:

De weduwe van Dalen had gehoopt, dat de verbindtenis met den bedaarden heer Sterk de bekende ligtzinnigheid van hare dochter zoude doen bedaren, maar zij had zich vergist. De kwaal had te diepe wortelen geschoten. Eenigen tijd daarna en helaas! zeer kort, kwam er een jong officier in de stad; een van die jonge menschen, die door de natuur met een zeer gunstig voorkomen begaafd zijn, maar die ligchaamsgaven onwaardig gebruiken, om met de harten van anderen te spelen.

Reeds zeer spoedig had hij de schoone Julie opgemerkt, en als iemand van ervaring in amourettes, had hij even spoedig begrepen, wat haar gebrek was. Het kostte hem zeer weinig moeite, om hare opmerkzaamheid op hem te vestigen, en werd zij in den beginne door de gedachte aan Sterk tegen gehouden, maar al te spoedig verflaauwde dat beeld en die indruk, en de jonge, levenslustige officier met dien schitterenden uniform, was in hare oogen eene veel schoonere partij, dan de wel deugdzame en door hare moeder geachte, maar toch altijd stijve heer Sterk, en zoo ligtzinnig was zij, dat zij nog voor de oogen der wereld met den man harer keuze verloofd was, terwijl zij den officier reeds heimelijk hier en daar schijnbaar als bij toeval aantrof.

Hare geachte moeder, die van dit alles geheel en al onkundig was, ging tot overmaat van ramp eenige dagen in eene nog al verwijderde stad logeren en werd daar veel langer opgehouden, dan zij voornemens was geweest. Dat was zeer naar den zin der ligtzinnige schoone, en op zekeren dag, toen Sterk de vrijheid nam, om zich te beklagen over eene al te gemeenzame wijze, waarop zij door den bewusten officier werd aangesproken, ontstond daaruit eene levendige woordenwisseling, die met opzet van den kant van Julie zoo hoog liep, dat de arme, niets kwaads vermoedende heer Sterk zijn ontslag kreeg.

Het publiek was hierover minder verwonderd dan hij, daar hij — gelijk de meeste verliefden — blind was geweest voor hare gebreken, en noemde het zelfs een geluk voor hem. Hare moeder, die de ware oorzaak niet vermoedde, en aan wie Julie de zaak in een geheel ander daglicht had voorgesteld, schoof voor het grootste gedeelte de schuld op den heer Sterk en hij, de verongelijkte, verdedigde zich niet. In den beginne zweeg

hij uit verontwaardiging, en later was de aanhoudende afwezigheid van de weduwe van Dalen voor hem een beletsel.

De bloedverwante, bij wie zij zich bevond, leed aan eene zware ziekte, waaraan zij ook bezweek. Drie weken na haar overlijden werd de weduwe van Dalen door dezelfde ziekte aangetast, en weldra was de ligtzinnige Julie eene wees. Spoedig verliet zij deze stad, en zoo als de booze wereld zeide, vertrok zij naar dezelfde garnizoensplaats, werwaarts de officier overgeplaatst was.

Het werd andermaal oudejaarsavond. In zeker dorpje aan de grenzen woonde een timmerman, die eene zijner kamers sedert eenigen tijd aan eene jonge dame had verhuurd. 't Was dan andermaal oudejaarsavond, en ook dáár werd die veel beteekenende avond op zeer verschillende wijze gevierd. De doctor zat zoo prettig aan 't ombertafeltje bij den ontvanger, en buiten woei het en eene jagtsneeuw sneed zoo koud door 't gezigt.

Daar wordt gescheld en de ontvanger is zeer nieuwsgierig, wie daar nog mag schellen. De meid komt ijlings binnen met de boodschap, of de doctor zoo spoedig mogelijk zou willen komen bij baas Verdonk, den timmerman, want dat de vreemde jufvrouw zoo erg was geworden.

Eene wolk van teleurstelling kwam op 't gelaat van den ontvanger; de doctor stond evenwel dadelijk op, verontschuldigde zich bij zijnen gastheer en vertrok met de belofte, om zoo spoedig mogelijk terug te komen.

Toen hij evenwel bij Verdonk was gekomen, zag hij reeds dadelijk, dat er aan geene hervatting van zijne omberpartij te denken viel, maar dat hij misschien eenige uren hier zoude moeten blijven. Vreeselijk leed het schoone meisje, dat daar in dat vertrek op 't bed der smarte lag uitgestrekt, en terwijl van den overkant in de herberg de vrolijke toonen van de viool werden gehoord, en men nu de juichtoonen van de verzamelde drinkebroers boven vioolspel en 't huilen van den wind uit hoorde, werden in 't vertrek van den timmerman bange angstkreten geslaakt, tot dat een uur na middernacht de strijd was volstreden. De zieke was bezweken in dien vreeselijken kamp; voor haar was een nieuw jaar aangebroken, maar op aarde was hare reis geeindigd. Met het oude jaar had zij het oude kleed afgelegd; een kleed, op welks schoonheid zij zoo trotsch was geweest, en dat haar ongeluk was geworden.

Dat hulsel, door haar en anderen vereerd, en bewierookt maar ook geschonden en onteerd, zoude aan de aarde terug gegeven, en haar naam uit het boek der levenden worden uitgewischt.

De zieke was bezweken, maar zij had tevens het leven geschonken aan een schepsel, dat reeds bij de intrede in de wereld met het afgrijselijk teeken der schande was gebrandmerkt! Kind der schande! Ongelukkig wezen! waarom bleeft gij gespaard? Om uw leven lang u te hooren smaden, om anderen een voorwerp van ergernis te zijn, die anderen, die zoo gewillig zijn om steenen op te nemen tegen hunne medemenschen? Ongelukkig schepsel! wat zal uw lot zijn? Uwe ligtzinnige moeder is een nieuw leven ingegaan, en gij staat aan den ingang van een nieuw leven; weet! wat u daarin nog te wachten staat. Wel mogt dat een nieuwjaarsdag heeten voor u beiden! maar uwe moeder is te benijden, daar zij van alle lijden is ontheven; maar gij arme! gij zijt te beklagen, diep te beklagen!

Dat was het uiteinde van de ligtzinnige Julie van Dalen, van de eens zoo gevierde schoone. Ook zij was wederom een slagtoffer van eigene schuld, terwijl de man, die met haar hart had gespeeld, voort holde op den breeden weg en zich niet meer bekreunde om de bloem, die hij eerst om hare schoonheid had bewonderd, aan anderen benijd, vervolgens geplukt en ze daarna had vertrapt en vertreden. — Dat was het uiteinde van haar, die ons had vervaardigd. Wat was er veel, oneindig veel gebeurd in die tijdruimte van één jaar. Welk een verschil tusschen dien oudejaarsavond in de voorkamer bij de weduwe van Dalen en den oudejaarsavond in dat dorpje, in dat vertrek bij den timmerman. Dan zijn wij waarlijk nog gelukkiger, al staan we daar verlaten en onopgemerkt in die kleerkast onder de kapstokken, en zoo zal zeker ook de vergeten burger onder de menschenkinderen veel gelukkiger zijn in waarheid dan zoo menig aanzienlijke, die in de schoonste equipage voortrijdt!

„En wat is er van dat kind geworden?” vroegen de geleerde heeren.

„Wij zullen 't u zeggen,” antwoordden de pantoffels.

Eenigen tijd na de geboorte van dat kind — 't was eene dochter — kwam de oude meid van de weduwe van Dalen,

die steeds op de hoogte van de zaken was gebleven, op zekeren avond om den heer Sterk alleen te spreken. Zij werd in deze kamer gebragt, en hier deelde zij hem het voorgevallene mede, terwijl zij hem verder met den hulpbehoevenden toestand van de kleine Christina bekend maakte.

De heer Sterk was aangedaan, toen hij dit alles vernam, want hij had zielsveel van Julie gehouden, en had haar steeds beklaagd en alles reeds lang vergeven. Hij vroeg of de vader zich niet aan het kind liet gelegen leggen, maar de meid zeide hem, dat deze naar een land was verplaatst, dat over de zee lag, en dat hij ver, heel ver weg woonde. Bloedverwanten waren er niet, en dus zou het arme schepseltje aan de armenkas hebben moeten vervallen. En nu, luistert goed, mijne heeren! en leert eerbied hebben voor onzen bedaarden, stijven en in eens anders oogen gierigen en zonderlingen meester. Onder de belofte van de stipste geheimhouding — want de lastertongen weten overal venijn uit te zuigen — nam hij voorloopig de verzorging van de kleine Christina voor zijne rekening, terwijl hij inmiddels den vader zou schrijven en de verpligtingen onder 't oog brengen, die op hem rustten.

Getrouw heeft hij ook zijne belofte gehouden, en toen de vader niets van zich liet hooren, heeft hij zich niet gestoord aan babbelkousen en lastertongen, maar heeft gezorgd voor 't kind, alsof 't zijn eigen was; hij heeft het laten school gaan en gekleed en gevoed; later is zij bij hem in huis gekomen en...

„Dat is dan toch," riepen de verbaasde heeren, „jufvrouw Chrisje niet?"

„Dezelfde," antwoordden de pantoffels. Zij noemt hem altijd oom, omdat hij volstrekt niet wil, dat zij *mijnheer!* zal zeggen, en zij ook niet beter weet, of hij is van hare familie. Hij eert en bemint in haar het kind en de nagedachtenis van de ongelukkige Julie.

En zoo is zij nu reeds eenige jaren hier in huis geweest en wie weet, hoe lang zij er nog blijven zal. Reeds menigmalen heeft zij ons in handen gehad, maar zeker weet ze niet, dat hare eigene moeder ons heeft gemaakt; anders zoude zij zich reeds zoo dikwijls niet verwonderd hebben, dat de heer Sterk zulke oude pantoffels nog bewaarde.

En nu is ons verhaal uit, en 't is ook reeds meer dan tijd

want zeer spoedig zal het laatste schijnsel der maan uit dit vertrek verdwenen zijn. Wij zullen onze oude plaats weder gaan innemen.

„Wij danken u zeer," hernamen de geleerde heeren, „voor alles, wat gij ons hebt medegedeeld. Het doet den heer Sterk nog des te meer in onze achting rijzen. Wij koesterden groote achting voor zijne geleerdheid, maar gij hebt ons geleerd hem te eeren en hoog te schatten, als een waarlijk edel mensch."

Kort na deze merkwaardige mededeeling ontwaakte de heer Sterk uit zijne dommeling, waarin aangename droomgezigten hem verschenen waren. Hij stond evenwel nog niet uit zijnen gemakkelijken leuningstoel op, want veel bleef hem nog te overpeinzen over. Die oudejaarsavond was voor allen belangrijk, maar bij hem was 't een hoogst belangrijke datum in het groote boek zijner herinneringen, en al waren er jaren heen gesneld, en al waren zijne haren vergrijsd, toch heugde hem dien avond nog, toen hij de pantoffels had ontvangen, en in zijne verbeelding rees altijd het gezigt op van dien nacht, waarin Christina werd geboren. Gedurig had hij pogingen aangewend, om haren vader op 't spoor te komen en hij was bijna overtuigd, dat zijne laatste bemoeijingen niet vruchteloos zouden zijn.

Eene zonderlinge aandoening had zich dien middag van hem meester gemaakt in het Hof van Brabant bij het lezen der couranten. Hij had daar toch immers met eigen oogen onder de uit Indië aangekomene passagiers den naam van de Merille gelezen, en was dit ook niet de naam van den vader van zijn pleegkind? De voorletters waren wel niet opgegeven, maar dit geschiedde zoo dikwijls. O! als hij het eens ware! Reeds vijf dagen was hij dan in 't vaderland! Die vijf dagen had hij reeds kunnen besteden, om tot hem te komen, daar hij hem in zijn laatste schrijven nog duidelijk zijn adres had opgegeven. Hij was echter nog niet gekomen, maar toch wilde hij alle hoop niet opgeven.

De volgende dag, de nieuwjaarsdag, was daar en de lucht zag er juist zoo uit als gisteren, en de huizen hadden juist hetzelfde aanzien, en toch was 't voor alle menschen anders.

Wenschen werden uitgesproken en visites afgelegd en fooijen gegeven en door eenigen met dankbaarheid en door anderen tamelijk overschillig, ja zelfs met zekere ontevredenheid aangenomen, wanneer zij niet aan de gekoesterde verwachting beantwoordden.

Iets, wat anders nooit gebeurde, dat gebeurde dien dag. De heer Sterk ging *niet* naar het Hof van Brabant en toch was hij niet ziek. De heer Sterk bleef te huis. Waarom? omdat er iets zeer buitengewoons was voorgevallen. De heer Sterk had zeer, zeer onverwacht bezoek gekregen. Nu is er niet bijzonder veel scherpzinnigheid noodig, om te kunnen raden, wie die bezoeker was, en op 't gevaar af, dat deze of gene, die nog niet veel ondervonden heeft, zal zeggen, dat het er met de haren is bijgescheurd, deelen wij kortelijk mede, dat de heer de Merille, wiens naam door den heer Sterk was gelezen, de onverwachte bezoeker op nieuwjaarsdag en, wat meer zegt, de vader van Christina was.

Gaarne laten wij het aan de verbeelding onzer lezers over om zich het tooneel voor te stellen, dat er plaats had, toen Christina vernam, wie haar vader was, en wat de heer Sterk steeds voor haar had gedaan; maar voegen er bij, dat deze nieuwjaarsdag voor haar vooral de eerste dag van een nieuw leven was, dat de heer de Merille, door de jaren bedaarder en wijzer geworden, door eene teedere liefde voor de dochter goed maakte, wat hij der moeder had misdaan, en dat de heer Sterk nog jaren lang de trouwe vriend en raadsman bleef, tot dat ook voor hem geen nieuwsjaarsdag meer hier beneden aanbrak, maar hij heen ging naar die gewesten, waar hij zeker de belooning inoogstte vooral het vele goede, dat hij anderen had bewezen.

December 1863. Beek.

DRAGONDER MICHAEL.

EENE EPISODE UIT DEN HONGAARSCHEN OORLOG.

(Beschreven door een Oostenrijksch officier.)

In het jaar 1849, was ik majoor bij het dragonder-regiment waarvan ik thans de eer heb kolonel te zijn; maar tengevolge van het groot aantal officieren, dat w in het eerste gedeelte

van den Hongaarschen veldtogt verloren hadden, was ik toen werkelijk reeds kommandant. De rebellen kenden onze zwakke zijde. Zij wisten wel dat het de Oostenrijksche legermagt aan geen toevoer van manschappen zou ontbreken, maar dat zij om ons wezenlijk afbreuk te doen, alleen onze officieren moesten treffen, en dit plan bragten zij onbarmhartig in werking; dus was er voor ons geen genade, en geen van ons verwachtte ooit dat hij den avond zien zou, zoo vaak wij schermutselden of slag leverden. Hierdoor kwam het, dat ik, ofschoon een jong mensch, destijds de oudste officier was bij de Lichtensteiners een der schoonste regimenten, durf ik zeggen, die in het Oostenrijksch, of in eenig ander leger bestaan kunnen.

Sinds het begin van den oorlog hadden wij zware verliezen geleden, en was onze oorspronkelijke getalsterkte gaande weg verminderd van duizend tot op ongeveer zeven honderd en vijftig sabels; maar de manschappen waren trouw en gehard als staal, en vol strijdlust om den dood hunner kameraden te wreken. De tijd waarvan ik thans spreken zal was tegen het einde van Maart, onmiddellijk na den slag bij Szolnok, eene stad op den regteroever der Theiss, voor welke wij juist eene zware nederlaag hadden geleden.

De Oostenrijksche bevelhebber, prins Windischratz, trok zoo snel mogelijk naar de rivier terug, en de Hongaren onder Görgei, zaten hem digt op de hielen. Ofschoon onze gelederen merkelijk gedund waren, verloren onze braven den moed niet, en werd de aftogt in tamelijk geregelde orde volvoerd.

Mijne Lichtensteiners hadden den voortogt. Tegelijk met ons marcheerde een corps pontonniers, met het noodige materieel op de wagens, om een brug over de rivier te slaan. Achter ons hoorden wij in de verte het gedonder der kanonnen, dat ons verzekerde van den hardnekkigen weerstand waarmede onze kameraden de hen vervolgende Hongaren van zich afhielden.

Wij hadden den oever der Theiss bereikt, en maakten de noodige aanstalten tot het bouwen der brug, toen er een ordonnans met depeches in gestrekten galop aankwam, en naar mij vroeg. Hij bragt mij orders om met de kavallerie onmiddellijk de rivier over te steken, daar de prins berigt had ontvangen, dat Szentes, een onaanzienlijke marktstad van louter plaatselijk gewigt en slechts door een klein bosch van den

linker oever der Theiss gescheiden, door eene vrij sterke vijandelijke magt was bezet, die den overtogt van het leger den volgenden morgen zeer zou kunnen belemmeren, of ons in allen geval lang genoeg tegen houden tot Görgei ons bereikte, wanneer wij tusschen twee vuren zouden geraken, en onze geheele vernietiging onvermijdelijk scheen. Zoo wij daarentegen snel genoeg konden overkomen, om de rivier tusschen ons en onze vervolgers te krijgen, waren wij behouden, daar hunne in der haast geligte troepen niet van de vereischte middelen waren voorzien, om den snellen stroom te passeren. Het was daarom noodig Szentes te verkennen en, zoo immer mogelijk, te veroveren voor dat de prins aankwam.

Het bevel te lezen, was voor mij zoo goed als gehoorzamen. Ik liet de pontonniers verder hunne brug bouwen, ik riep mijne manschappen in den zadel, en daar wij geen tijd hadden om eene waadbare plaats te zoeken, waren zij genoodzaakt de rivier over te zwemmen. Bij den overtogt verloren wij eenige mannen, die door den sterken stroom werden medegesleept, doch bijna allen kwamen eindelijk behouden op den linkeroever. Het begon nu reeds te schemeren, piketten werden uitgezonden om het stadje te verkennen, vedetten werden in het bosch op post gesteld en wij hielden ons gereed om onmiddellijk aan den slag te gaan, wanneer het rapport onzer veldontdekkers dit raadzaam maakte.

Ofschoon ik hier in gemoede gerust kan verklaren, dat ik op de groote meerderheid mijner Lichtensteiners onvoorwaardelijk kon rekenen, waren er echter eenige Hongaren in mijn regiment, op wier trouw aan hun eed ik mij niet geheel durfde verlaten.

Ik had, wel is waar, geen bijzondere reden voor dit wantrouwen; al de manschappen hadden, zoo vaak zij gedurende dezen veldtogt in 't vuur waren geweest, zich braaf en dapper gedragen en geen teekenen van onwil jegens den keizer betoond. Evenwel vond ik het raadzaam op mijne hoede te zijn, en had reeds sedert eenigen tijd de ritmeesters nadrukkelijk gelast, geen van de door mij gewantrouwde personen voor de gewigtigste posten te gebruiken, inzonderheid had ik verboden hen bij de piketten te plaatsen. Deze maatregel had goed gewerkt, geen Hongaar werd voor de voorpostendienst aangewezen; of zoo dit al eens gebeurde, was het altijd in vereeniging met anderen, wier trouw boven alle verdenking stond; terwijl

mijn bevel tevens zoo behendig was uitgevoerd, dat de manschappen zelven er blijkbaar niets van hadden bemerkt. Ten gevolge van deze dienstregeling, had ik grond om te veronderstellen, dat de thans in het bosch tusschen ons en Szentes geplaatste vedetten allen uit vertrouwde ruiters bestonden.

Tegen negen ure kwamen de veldontdekkers terug. Zij bragten een paar boeren mede, die zij in 't bosch aan 't hout sprokkelen hadden gevonden. Twee volijverige, met de landtaal goed bekende Bohemers hadden hunne kleeren met die der gevangenen verwisseld, en hierdoor middel gevonden om ongehinderd in de stad te komen. Volgens hun rapport lag er ongeveer een duizendtal meestal boeren in bezetting, gewapend met zeisen en dorschvlegels. De tijding van onze neerlaag bij Szolnok had hen blijkbaar nog niet bereikt, maar ofschoon onze nabijheid niet scheen te worden vermoed, was er toch te veel volk op de been om onmiddellijk tot den aanval over te gaan. Ik riep dus mijne officieren bij elkander, en wij kwamen overeen om eerst na middernacht een storm te wagen. De manschappen werden dus voor eenige uren ontslagen, om hun avondmaal te bereiden en een weinig rust te nemen na den vermoeijenden marsch.

Het leed niet lang eer onze troepen de vuren hadden ontstoken, en de veldketels over den vrolijken gloed hingen te schommelen. Sommige manschappen hielden het oog op de kokerij, terwijl anderen voor de paarden zorgden en de arme dieren met water en met de weinige voorhanden zijnde fourage ververschten.

Zelden zag ik schilderachtiger tooneel, dan ons kleine bivak in het bosch, terwijl ik in mijn mantel gewikkeld bij het wachtvuur mijne pijp rookte na den avondmaaltijd. De nacht ofschoon koud, was helder maar donker. Daar de maan niet scheen, moesten wij ons alleen met het licht der sterren behelpen, die met ongemeenen glans schitterden. Voor mij kabbelden de snelle wateren der Theiss, van welker overzijde ons de hamerslagen der pontonniers te gemoet klonken, naar mate het bouwen der brug onder hunne bedreven handen vorderde. Rondom ons lagen de meeste manschappen in diepen slaap, want de arme kerels waren afgemat na een marsch van veertien uren uit Szolnok. De vlammende wachtvuren flikkerden lustig op tegen den donkeren achtergrond van het bosch in de lagere

straiken, vertoonden zich, hier en daar de spookachtige gestalten van sommige oude knevelbaarden, die te veel opgewekt om te slapen, rusteloos rondzwierven en misschien nadachten, dat het eerstvolgende uur welligt hunne aardsche loopbaan voor altijd zou sluiten. Ik was overtuigd dat de boeren waarmede wij bij onzen aanval op Szentes zouden te doen krijgen, als razenden zouden vechten en dat wij geen gemakkelijke taak voor ons hadden; maar ik stelde het meeste vertrouwen op den schrik van eene nachtelijke overrompeling en koesterde weinig vrees voor den goeden uitslag.

Het zal omstreeks elf ure geweest zijn, en behalve de straks gemelde hamerslagen der pontonniers heerschte in ons kamp de diepste stilte.

De pijp was mij ongemerkt uit den mond gevallen en ik mompelde van lieverlede in eene geruste sluimering, toen een luide oorlogskreet uit het bosch — het welbekende „Eljen!” der Hongaren — ons allen in een oogenblik deed opspringen. Man voor man ijlden wij naar onze paarden maar eer nog de helft van ons corps in den zadel zat, waren de Philistijnen reeds over ons.

Van drie verschillende kanten drong er uit het bosch een drom duistere gestalten te voorschijn, die zich in het flaauwe schijnsel der bijna verdoofde bivakvuren naauwelijks lieten onderscheiden, en met vervaarlijk krijgsgeschrei op de naastbijzijnde Lichtensteiners instormden. Het werk des doods nam een aanvang. Ofschoon bij verrassing overvallen en voor verre weg het grootste gedeelte uit een diepen slaap opgewekt, moet ik tot hun lof zeggen, dat de officieren en manschappen zich onverbeterlijk gedroegen. Zij die nog niet te paard hadden kunnen stijgen, stelden zich weldra in geregelde slagorde en formeerden tegen de aanvallers een front, dat deze bij hun onstuimigen aanval onmogelijk konden doorbreken. Middelerwijl verzamelde zich de overigen van ons corps die reeds in den zadel zaten; wij stoven op den vijand in; en sloegen ons bij herhaling door hunne ongeregelde linie heen als door een muur van bordpapier. Een kwartier uur was genoeg om den strijd te beslissen. De onbesuisde dapperheid der slecht gewapende boeren was kwalijk bestand tegen de geoefende krijgskunst der welbereden en voortreffelijk gewapende Lichtensteiners; de aanvallers trokken dus weldra in het bosch terug, de

helft van hun volk op het slagveld achterlatend, terwijl de hen vervolgende kavallerie met ieder oogenblik het aantal hunner verslagenen vergrootte.

Daar het onvoorzigtig zou zijn geweest om de vervolging door te zetten eer ons nader bekend was met welken vijand wij te doen hadden, gaf ik order om halt te maken. De noodige informatie was spoedig ingewonnen, door een gewonden Hongaar, van wien wij hoorden dat onze aanranders lieden uit Szentes waren, die van onze nabijheid kennis bekomen hebbende — uit welke bronnen kon, of wilde hij ons niet zeggen — het zelfde plan hadden gevormd als ik, namelijk een nachtelijke overrompeling, met oogmerk om ons in de Theiss te jagen.

Er was nu geen reden om onzen aanval op de stad uit te stellen, en door het reeds behaalde voordeel konden wij op een gemakkelijker overwinning hopen, ik gaf dus bevel om onverwijld voort te rukken. Onder den marsch ontwaarde ik dat wij een aanzienlijk verlies hadden geleden. Meer dan tachtig Lichtensteiners waren buiten gevecht gesteld, en ofschoon wij de gesneuvelde Hongaren bij honderden konden tellen, verminderde deze laatste ervaring geenszins onze verbittering. Wat ons het minst verklaarbaar scheen, was het geheel onverwachte der overrompeling. Het Hongaarsche „Eljen!" was de eerste kennisgeving van de aannadering des vijands geweest. Geen der door ons op post gestelde vedetten — van welke een naauwelijks een karabijnschot van de stad af stond — had het minste teeken van alarm gegeven. Hoe moesten wij dit verklaren, zoo er geen verraad in het spel was geweest? De reden van het stilzwijgen der twee naastbij zijnde schildwachten was spoedig ontdekt, toen wij de plaats bereikten waar deze arme kerels op post hadden gestaan.

Beiden waren gesneuveld, waarschijnlijk overvallen door de boeren, die hen door het kreupelbosch onverhoeds konden naderen. Dit bleek echter later werkelijk het geval te zijn geweest. Intusschen vonden wij wel twee mannen op hun post verslagen: doch waar was de derde? Zijn paard stond aan een boom gekoppeld; zijne pistolen zaten, ongelost, in de holsters; maar de schildwacht was nergens te vinden. Slechts eene gevolgtrekking liet zich hier maken: hij moest gedeserteerd zijn, en aan zijn verraad hadden wij vermoedelijk den aanval der Hongaren te danken.

Verder onderzoek, zoo snel in 't werk gesteld als de omstandigheden gedoogden, bragt de verdachte daadzaak aan 't licht: dat de vermiste dragonder een der manschappen was op wien ik gelast had een wakend oog te houden. Het was een Hongaar, met name Michaël Szelady, een flink soldaat, en aan wien men, uitgenomen zijn landaard, geen enkele fout kon ten laste leggen. Hij had drie jaren bij het regiment gestaan, en nimmer eenig blijk van staatkundige dweepzucht of bijzondere gehechtheid aan zijne landgenooten gegeven. Buiten deze eene reden, was er bijna geene andere denkbaar waarom hij zijn post zou hebben verlaten. De tijd gedoogde intusschen niet om deze zaak verder te onderzoeken, of de vraag te beantwoorden, waarom men mijne orders niet was nagekomen en aan dien man zulk een gewigtigen post had toevertrouwd, daar wij op dit oogenblik reeds buiten het bosch kwamen en de stad op korten afstand voor ons lag.

De helft onzer manschappen werd thans gekommandeerd om af te zitten en terstond vooruit te rukken, terwijl een eskadron de stad om zou rijden om den aanval van de andere zijde te ondersteunen. Het verlies door de insurgenten op den oever der Theiss geleden was echter zoo aanzienlijk geweest, dat er slechts weinig weerstand werd geboden. Eene zwakke barrikade van karren, meubelen, steenen en dergelijk materieel was in de hoofdstraat opgeworpen, doch werd door de vlugge aanvallers gemakkelijk beklommen, die er overheen klauterden als katten, en de verdedigers op de plaats neersabelden. De weinigen die zich tegen onzen inval verzetten streden dapper genoeg, maar hun aantal was te gering, en toen onze kameraden hen in den rug aantastten, verstrooide de kleine bende zich in eene overhaaste vlugt. De Lichtensteiners waren door de verstooring van hun bivak zoo vergrimd, dat zij weinig of geen kwartier gaven. Met veel moeite weerhielden de officieren hen om de stad in brand te steken, maar de stelligste orders konden niet verhoeden, dat zij aan het plunderen sloegen en alles vernielden wat te zwaar of te onhandelbaar was om mede te nemen. Ik moet bekennen dat ik mij weinig moeite gaf om de krijgstucht streng te handhaven, daar het verlies van zulk een groot aantal mijner manschappen ook in mij een geest van wraakoefening had gaande gemaakt.

Nadat er omtrent een uur met het plunderen der stad ver-

loopen was, gaf ik bevel om het regiment op het marktplein te verzamelen. De manschappen kwamen schoorvoetend op; sommigen bragten, gevangenen van welke men hoopte belangrijke zaken te zullen vernemen, maar de meesten hadden zooveel buit bij zich als zij goedschiks dragen konden. Terwijl de monsterrol gelezen werd, werden er lichten geplaatst voor de vensters der huizen die op het plein uitzagen, en lantarens aan de hoeken der straten om ons tegen nieuwe verrassingen te vrijwaren. Onder deze bedrijven, rigtte mijne aandacht zich op een huis dat er gansch anders uitzag dan de overigen; het was grooter en hooger, en geheel van steen gebouwd; de deuren waren digt gesloten en al de vensters zoo donker, dat het geheel verlaten scheen te zijn. Daar wij op ons geroep en geklop geen antwoord ontvingen, deed men eene poging om de deur met geweld te openen, doch de aangewende middelen stuitten af op haar buitengewone massiveteit; ik was reeds op het punt van de wacht terug te roepen, om niet langer tijd te verspillen aan iets dat niet van belang scheen, toen een der sergeants mij verzekerde dat het huis aan den syndicus der stad, Gregor Szelady, toebehoorde, die, zoo men zeide op sterven lag. Daar deze naam juist de zelfde was als die van den vermisten schildwacht, liet ik den gevangene voor mij roepen van wien het berigt afkomstig was, en nu vernam ik van hem dat de syndicus een zoon, Michaël genaamd, bij de keizerlijke kavallerie had, in welk regiment wist hij niet; — natuurlijk kwam ik terstond op het vermoeden dat de deserteur bij zijne familie een schuilplaats zou hebben gezocht.

Een zak buskruid werd aan de deur vastgehecht, en nadat men dien met een loopende lont had laten ontploffen, was de toegang weldra open. Een talrijke wacht, door een officier aangevoerd, rukte het huis binnen en begon hare nasporing. Zij had niet lang te zoeken. In eene achterkamer gelijkvloers, had zich het gansche gezin verzameld — de syndic lag dood op zijn bed in een hoek van het vertrek, en had blijkbaar kort te voren den geest gegeven; eenige vrouwen en Michaël Szelady stonden in sprakeloozen weemoed rondom het lijk. Het binnentreden van onze wacht wekte hen uit hunne stomme verslagenheid; de vrouwen plaatsten zich ijlings voor den deserteur, en riepen hem luidkeels toe dat hij zich uit de voeten zou maken. Michaël snelde naar het venster, en eer onze manschappen de

vrouwen hadden verdrongen, had hij het reeds geopend en was naar buiten ontsnapt. Hij werd onmiddellijk door eenigen der onzen gevolgd en, na eene lange en moeijelijke jagt door den tuin en de bijgebouwen, achterhaald en in de kamer teruggebragt. „Mannen, brengt hem naar den majoor," riep de officier, „zijn lot zal spoedig beslist zijn. Tien passen afstand, en een peletonsvuur met scherp voor den deserteur."

„Och! spaar hem, mijnheer!" riep een der vrouwen, eene oude dame, die zich met gevouwen handen voor den officier op de knieën wierp — „spaar den armen jongen! Hij heeft nooit willen deserteren. Het was alleen om zijns vaders laatsten zegen te vragen dat hij zijn post verliet, en wij hebben er hem toe bewogen. O, spaar den armen jongen!"

De twee andere vrouwen en een paar beeldschoone meisjes, met gitzwarte oogen — de eene was Michaël's zuster, de andere zijne nicht en verloofde, volgden het voorbeeld der moeder, en vereenigden zich met haar in luide smeekingen. Michaël zelf sprak geen woord.

„Geen onwaarschijnlijke historie," antwoordde de officier, „maar zonder het gewenschte gevolg. De feiten zijn duidelijk genoeg. Zelfs wanneer al wat gij zegt waar mogt zijn, hebben wij het niet in onze magt den man te redden. Maak plaats daar! Voorwaarts, mannen — marsch!"

Met deze woorden stiet hij Michaël's nicht, die het digtst bij hem stond, met geweld ter zijde, ruwer welligt dan noodig was, zoodat zij het evenwigt verloor en voorover vallende, met haar mond op zijn harde dragonderslaars te land kwam. Het bloed sprong uit een diepe kloof uit hare lippen en bevlekte haar ligtgekleurde japon. Dit gezigt maakte Michaël woedend. Met een geweldigen vloek ontwrong hij zich aan de handen der soldaten die hem vasthielden, stoof naar den officier, rukte hem de sabel uit de hand en sloeg hem neer, eer de anderen tijd hadden om tusschenbeide te komen. Hij werd echter oogenblikkelijk ontwapend en gebonden naar buiten gebragt, juist toen het gedruisch en het gillen der vrouwen mij genoopt had om versterking naar binnen te zenden.

Michaël Szelady trad tusschen de wacht de deur uit, en werd onmiddellijk gevolgd door twee soldaten, die den gewonden officier droegen; het was niet zonder moeite dat ik de Lichtensteiners weerhield om hun voormaligen wapenbroeder aan te

vallen en op de plaats te dooden. Onder de gegeven omstandigheden zou ik het regt hebben gehad hem zonder verwijl te laten fusilleren, doch daar ik liever verkoos hem vooraf in 't verhoor te nemen, verzamelde ik de officieren bij trommelslag tot een formeelen krijgsraad, en liet ik Michaël Szelady aanklagen en teregtstellen wegens de zware militaire misdrijven van desertie en verwonding van zijn meerdere.

De feiten waren duidelijk en onmiskenbaar. Ik was bijzonder nieuwsgierig te vernemen hoe het kwam dat Szelady tegen mijne stellige orders bij de voorpostendienst was gebruikt; het onderzoek bewees dat soms de zonderlingste toevallen zamenloopen om de zorgvuldigst beraamde plannen krachteloos te maken. Ofschoon ik de onderofficieren uitdrukkelijk gelast had om zekere manschappen niet op de belangrijkste punten op post te zetten, moest er echter voorzigtigheidshalve gezorgd worden dat deze manschappen niet bemerkten dat men hen verdacht hield, daarom werden zij steeds met de overigen in geregelde orde op de rol gebragt, alleen wist men het zoo aan te leggen, dat er altijd het een of ander in den weg kwam waardoor hunne dienstbeurt werd overgeslagen. In het onderhavige geval had Szelady de derde op de lijst gestaan, doch toen de schildwachts in het bosch moesten worden uitgezet ontbrak no. 1, daar hij bij den overtogt over de Theiss verdronken was; no. 2 had in de duisternis onder het geboomte een schop van het paard van een zijner kameraden gekregen, en was buiten staat dienst te doen; de sergeant kwam dus onvermijdelijk op no. 3, daar hij letterlijk geen beter man te zijner beschikking had. De post moest noodwendig door een knap soldaat worden bezet, het was slechts voor een zeer korten tijd en de naam van Szelady stond bij het corps zoo gunstig bekend, dat er behalve zijne veronderstelde sympathie met de insurgenten, geen reden bestond waarom de sergeant niet voor een enkelen keer de wachtorde zou durven breken. Bovendien moet ik er bijvoegen, wist niemand dat Michaël in Szentes familiebetrekkingen had.

De zaak van den beschuldigde stond blijkbaar onverantwoordelijk en allerongunstigst. Hij had in het gezigt des vijands zijn post verlaten, en daardoor hetzij bij verzuim hetzij bij verraad het regiment een aanzienlijk verlies veroorzaakt; hij had gepoogd te ontsnappen toen hij ontdekt werd, en hij had

zijn officier ernstig gewond toen hij reeds gevangen was. Het eenparig besluit van den krijgsraad was dus op alle punten „schuldig," en het vonnis — de straffe des doods.

Eer dit vonnis geweest was, nam ik als president van den krijgsraad het woord op, en vroeg aan den beschuldigde of hij ook iets tot zijne verdediging had in te brengen, in welk geval wij bereid waren zijne verklaringen aan te hooren. Michael Szalady had tot dus ver bij de behandeling zijner zaak met blijkbare verslagenheid toegeluisterd. Hij scheen zoo geheel overtuigd van de onmogelijkheid dat men hem als verrader en als de vreesselijke oorzaak van den dood zijner kameraden zou beschuldigen en veroordeelen, dat hij tot hiertoe niet in staat was om al het hagchelijke en gruwzame van zijn toestand in te zien. Bij mijne toespraak kwam hij echter min of meer tot bezinning en begon na eene korte pauze te spreken. Ik kan mij zijne woorden nog duidelijk herinneren, want zijne verklaring trof mij als bijzonder merkwaardig voor iemand van zijn rang en betrekking bij het regiment.

„Majoor en heeren," sprak hij, terwijl hij den raad op de militaire wijs groette; „ik weet dat alles wat ik zou kunnen zeggen nutteloos moet zijn, daar ik den schijn op alle punten tegen mij heb. Ik ben gedoemd om door het schot mijner wapenbroeders te sterven als een lafaard en een verrader, ofschoon ik gewillig mijn laatsten droppel bloed zou hebben veil gehad om ieder van hen het leven te redden. Ik ben echter niet bevreesd voor den dood; daartoe heb ik hem te vaak onder de oogen gezien; maar ik sidder bij de gedachte dat mijne wapenbroeders, met wie ik zoo vele jaren zamen geleefd en gestreden heb, nog jaren hierna mijn aandenken zullen vloeken als ik er niet meer zijn zal."

„Dat krenkt mij het hart, en zoo veel te meer, omdat ik, zoo waar als ik op de eeuwige zaligheid hoop, even onschuldig ben aan de misdaad die gij mij te last legt als een van u allen. Één ding heb ik gedaan, dat kan ik niet ontkennen, ik heb mijn luitenant nedergehouwen; maar ik geef het u allen, mijne heeren, in overweging, of een van u, als hij het meisje dat hij lief had aan zijne zijde zag omverstooten en verwonden, niet even zoo zou gehandeld hebben als ik? Maar dit is geenszins het hoofdpunt mijner beschuldiging; wat mij het meeste grieft is, dat ik, door mijn post te verlaten, mijne wapenbroe-

ders zou hebben willen verraden. Dit weegt mij het zwaarst op het hart en dit is hetgeen ik u inzonderheid moet ophelderen. Nadat de sergeant mij op post had gezet steeg ik af, omdat ik koud was; ik bond mijn paard aan een boom, en ik begon op en neer te stappen, omtrent een uur lang als ik het zeggen mag, en keek van tijd tot tijd naar de stad, waar ik de lichten in de vensters allengs zag verdwijnen en eindelijk alles dood stil werd. Het scheen mij toe dat wij veel gemakkelijker taak zouden hebben om de plaats te overrompelen dan wij ons hadden voorgesteld, en gij kunt er verzekerd van zijn dat ik niet beter wist of er was niemand onder al de inwoners, daar ik meer om gaf als om een pijp tabak; van mijne familie had ik sinds maanden, inderdaad sedert het begin van den oorlog, niets gehoord, en het kwam mij allerminst in de gedachten, dat mijn arme vader zich met ter woon te Szentes zou hebben gevestigd."

„Zoo als ik zeide, majoor, bleef ik omtrent een uur lang op en neder stappen, toen ik op eenigen afstand in het bosch iets hoorde ritselen. Halt! dacht ik, nu moet ik mij even schuil houden, om te zien wie dat is. Dus trad ik achter den boom waaraan ik mijn paard had vastgebonden, en keek scherp toe."

„Het duurde geen twee minuten of er naderde eene vrouw, die ik niet in het gezigt kon zien daar zij een kap over het hoofd had; zij liep snel voort in de rigting der stad. „Sta!" riep ik haar toe met eene forsche stem, „of ik schiet op u!" Zij schrikte geweldig, gelijk zich ligt laat denken, toen zij zoo digt in hare nabijheid een soldaat zag, daar zij niet wist dat er een te vinden was tien mijlen in 't rond. Zij bleef dus staan tot ik bij haar kwam. Ik meende haar juist te vragen wat zij zoo laat op den avond nog in het bosch deed, en haar te vertellen dat zij mijne gevangene was, toen zij op eens een gil gaf, mij bij mijn naam noemde en mij om den hals vloog. Toen eerst, majoor, ontdekte ik dat het mijne nicht Caroline Karobyi was, aan wie ik verloofd werd eer ik onder dienst moest. Ik hoorde nu van haar dat mijn vader met zijn gansche gezin sedert een jaar te Szentes woonde, dat hij daar tot Obergespan was gekozen en thans gevaarlijk ziek lag; dat zij door mijne moeder, als hare laatste hoop, eenige mijlen ver naar het dorp was gezonden, om een vermaarden dokter te halen, die reeds menige kranke wonderbaar genezen had; dat

zij echter in het dorp komende vernam, dat de dokter den vorigen dag door de Kroaten van Jellachich gedood en zijn huis geplunderd was; en dat zij nu onverrigter zake terug moest, om zoo haastig zij kon weder naar Szentes te komen."

„Gij kunt denken mijne heeren, welk een verschrikkelijk nieuws dat voor mij was. Vooreerst mijn vader doodelijk krank, zoodat hij waarschijnlijk den nacht niet door zou komen; dan mijne moeder, mijne zuster en de arme Caroline in eene stad die wij op het punt waren van te overrompelen, terwijl ik maar al te goed wist wat er van de Lichtensteiners te wachten was wanneer zij eenmaal in woede geraken. Caroline bad en smeekte mij dat ik met haar mede naar de stad zou gaan, om mijn vader nog eenmaal te zien eer hij stierf, en toen ik haar zeide dat ik onmogelijk mijn post kon verlaten, verzekerde zij mij dat ik terstond kon terugkeeren en dus niemand er iets van weten zou. Daarop begon ik zelf te verzinnen hoe ik de zaak het beste zou aanleggen, mits zij mij slechts in de stad wist te brengen zonder gezien te worden. Ik zal het wagen, dacht ik. Als ik soms niet in tijds mogt kunnen terug zijn, kan ik mij zoodra de aanval begint, gemakkelijk bij mijn corps voegen, wanneer men niet anders denken zal of ik ben tegelijk met de anderen in de stad gekomen, terwijl ik dan tevens in staat zal zijn om de vrouwen voor den overlast der soldaten te beschermen. Zoo al pratende met Caroline, waren wij reeds digt bij Szentes, en dacht ik er volstrekt niet meer om, dat mijn paard aan een boom was vastgebonden, en dat ik, als men het daar vinden mogt, onvermijdelijk als een deserteur zou worden aangemerkt."

„Nu, mijne heeren, om mijn verhaal niet te lang te maken, ik kwam met Caroline overeen dat ik met haar in de stad zou gaan, en zij daarentegen beloofde mij stellig, te zullen zorgen dat ik binnen een half uur terug was. Toen wij in de stad kwamen waren al de lichten reeds uit; geen levende ziel verroerde zich, en zonder gezien te worden bereikten wij mijns vaders huis. Hoe men in de stad te weten kwam dat de Lichtensteiners in het bosch en aan deze zijde der rivier waren, weet ik niet. Misschien zou mijne moeder het u kunnen zeggen. Alles wat ik weet, is, dat mijn vader mijne hand vast hield en mij niet wilde laten gaan tot hij stierf. Het eerst dat ik van den aanval hoorde was door het schieten in de straat,

en daarna door de trompet die de mannen zamen riep. Daarop kwamen de luitenant en de wacht in huis, en wat er verder gebeurd is weet gij.”

Meer om de waarheid van Szelady’s verhaal tot mijn eigen voldoening te bevestigen, dan om er eenig gevolg ten zijnen gunste uit af te leiden, liet ik zijne moeder ontbieden, om van haar zoo mogelijk te vernemen hoe ons kamp in het bosch te Szentes bekend was geworden. Uit haar getuigenis bleek, dat een der buren, die juist bij haar aan huis was, toen Caroline Karobyi binnen kwam om haar te zeggen dat Michaël gekomen was, haar verhaal gehoord en aan de aanvoerders der gewapende boeren in de stad bekend moest hebben gemaakt. Michaëls verslag aangaande de reden van zijn togt naar Szentes bleek dus voldoende waar te zijn, en bij gevolg werd hij van de beschuldiging, dat hij zijne wapenbroeders voorbedachtelijk zou verraden hebben, vrijgesproken; het feit echter, dat hij vrijwillig zijn post verlaten had, was door zijn eigen bekentenis bekrachtigd, en aan dezen misslag moest dus de noodlottige uitval der boeren maar al te zeker worden toegeschreven. Het verwonden van zijn officier, ofschoon onder tergende aanleiding gebeurd, was mede een onverschoonbaar wanbedrijf. Ik gevoelde diep medelijden met den man, ter zake van de treffende en verleidelijke omstandigheden in welke hij gewikkeld werd, en schier onvermijdelijk vallen moest, maar het medelijden kon hier de militaire tucht en mijn pligt niet ter zijde schuiven.

Het vonnis werd derhalve uitgesproken, en de eenige verzachting die de krijgsraad er aan kon toevoegen, was dat de voltrekking eerst over een uur zou plaats hebben, om den veroordeelde in staat te stellen van zijne familie afscheid te nemen, en zich tot den dood voor te bereiden.

Szelady werd in een stal naast zijns vaders huis in verzekerde bewaring gesteld, en een schildwacht voor de deur op post gezet. Zijne moeder, zuster, en nicht — die na den eersten schok zijn doodvonnis met eene destijds in mijn oog vrij zonderlinge gelatenheid schenen door te staan — zouden achtereenvolgend bij hem worden toegelaten; en nadat dat zij afscheid van hem hadden genomen, zou een priester, die men in de stad spoedig genoeg wist op te sporen, hem de laatste troostmiddelen der kerk toedienen, en hem dan op de plaats des geregts bijstaan. Het onderhoud met zijne moeder en zuster liep spoe-

dig af; dat met zijne nicht duurde langer, zoodat de priester hen reeds moest storen eer het was afgeloopen. Even voor het verstrijken van het bepaalde uur, kwam de priester bij mij met een verzoek van den gevangene, om zijne Caroline nog eens te mogen zien, maar zonder getuigen, daar hij haar eene laatste verklaring te doen had. Van ganscher harte bereid om den armen jongman alles in te willigen wat in mijne magt was, stond ik hem zijn verzoek toe. De priester ging Caroline halen, bragt haar tot aan de deur van den stal, en sloot die achter haar digt. Nadat er eenigen tijd verloopen was zonder dat het meisje terugkeerde, ging de pastoor weder naar binnen, om het afscheid te bespoedigen.

De pastoor kwam onmiddellijk terug met een zeer ernstig gezigt en zeide: „Die arme zielen, die arme zielen! Zij kunnen maar niet scheiden. Laat hen nog eenige minuten samen. Ik ga terwijl nog even de ontroostbare moeder een goed woord toespreken."

Hij ging heen. Er verliep een kwartieruurs, en nog kwam hij niet terug. Langer uitstel kon niet worden gedoogd, en een korporaal met vier man werd naar den stal gezonden om den gevangene naar buiten te brengen. Naauwelijks echter waren zij binnen, of wij hoorden in den stal een geschreeuw, en terstond stormde de korporaal naar buiten met den uitroep: „Verraad! Michaël is voortvlugtig, en het meisje is ook verdwenen!" — „Voortvlugtig!" riep ik. „Dat is onmogelijk! Omsingelt den stal, en zoekt den pastoor."

Wij ijlden den stal in, doorzochten alle hoeken, woelden het hooi en stroo omver, dat er in was, en keken zelfs in de rakken en ruiven, maar vruchteloos. Noch Michaël, noch Caroline waren te vinden. Zijne moeder en zuster, en de priester waren almede op een geheimzinnige wijs verdwenen, en blijkbaar genoeg hadden de herhaalde zamenkomsten nergens anders toe gediend, dan om tijd te winnen, en met gezamentlijk overleg hunne vlugt te bewerkstelligen.

Hoezeer het mij natuurlijk hinderde, dat men mij volkomen had kunnen misleiden, kan ik toch niet zeggen dat het mij erg speet, mij op deze wijs van een moeijelijken pligt ontslagen te zien. Ware Michaël niet gevlugt, dan had het gewezen vonnis aan hem moeten worden voltrokken; en daar ik van de waarheid zijner verklaring moreel overtuigd was, werd ik door

mijn gevoel even sterk naar den eenen kant geslingerd, als door mijn pligt en de militaire tucht naar de andere zijde. Michaël was intusschen verdwenen, en wat mij zelven betreft wil ik gaarne bekennen, dat ik een huichelaar had moeten zijn, om er mij gebelgd over te toonen. Het eenige echter wat ik gaarne had wenschen opgehelderd te zien, was de geheimzinnige wijs waarop zijne ontsnapping had plaats gegrepen.

De drang der omstandigheden gedoogde niet om aan deze ontdekking veel moeite te besteden. Wij ontvingen weldra berigt, dat de voorhoede van 's prinsen leger de Theiss was overgetrokken en thans door het bosch marcheerde.

Ik gaf de noodige orders om Szentes oogenblikkelijk te ontruimen, en de Lichtensteiners hernamen hunne stelling aan het hoofd der terugtrekkende legermagt. Ik mag hierbij niet onopgemerkt laten, dat de overtogt over de rivier juist in tijds werd volbragt. Görgey's hoofdmagt reikte reeds tot aan den regter oever, toen ons laatste corps zich nog op de brug bevond, en het was niet dan onder een hevig vuur en met verlies van menig braaf sappeur, dat het ons volk gelukte om de pontons op te ruimen, en dus Görgey van de middelen te berooven om ons achter de Theiss te volgen. Twee dagen later vereenigden wij ons met een sterk hulpcorps onder generaal Vetter, dat ons weder in staat stelde om ons tegen de volgende ontmoeting zonder vrees te handhaven.

In het jaar 1855, nadat ik de geheimzinnige ontsnapping van Michaël Szelady reeds lang vergeten had, trok ik met mijn regiment op nieuw te velde. Ditmaal echter was de dienst waartoe wij geroepen werden veel minder gevaarlijk, dan toen wij met het dempen van den Hongaarschen opstand belast waren. De Lichtensteiners maakten deel uit van het legercorps onder graaf Caronini, dat door Oostenrijk naar Moldavië en Wallachye werd gezonden, om de Donau-Vorstendommen te bezetten tijdens den oorlog in de Krim. Behalve nu en dan een oploop of schermutseling met de onrustige dorpelingen, zagen wij weinig dat naar oorlog geleek, en toch was het bij een van deze kleine strubbelingen, dat het raadsel der boven verhaalde gebeurtenissen werd opgelost.

Te Bucharest was tijding ontvangen, dat de bewoners van een der Moldavische dorpen tegen eene compagnie Kroaten, die er in bezetting lagen, waren in opstand gekomen, ter zake

van een of andere beleediging, zoo ik vrees van den kant der soldaten. De Moldaviërs hadden de kazerne belegerd en in brand gestoken, en vermoordden iederen Kroaat die door de vlammen gespaard was. Ik had order gekregen om de opschudding te onderdrukken, en de hoofdaanleggers te regt te stellen. Twee eskadrons Lichtensteiners werden toereikend beschouwd om deze taak af te doen, en ik was naar buiten gereden met mijn oppasser — een man die mij sinds jaren gediend had — naar eene kleine herberg op de grenzen, waar ik den kommandant der expeditie gelast had mij op te wachten.

Het toeval wilde, dat wij dit gedeelte des lands vroeger nooit hadden bezocht. De inwoners waren ordelijk en rustig, en onze dienstpligt bragt ons in aanraking met een geheel ander slag van volk. Het was dus geen wonder dat wij, na een langen rid door de heuvels gemaakt te hebben, van den gewonen weg afraakten, en bij onze pogingen om hem terug te vinden, zoo geheel verdwaalden, dat wij niet meer wisten in welke rigting wij dien zoeken moesten. In deze verlegenheid verzocht ik mijn oppasser om even naar eene boerenhofstede te rijden, die aan het eind van het dal dat wij doortrokken gelegen was, en daar den naasten weg naar de grensherberg te vragen. De oppasser deed wat ik hem gelastte, maar bleef een geruimen tijd weg, en keerde eindelijk terug met een zonderlingen glimlach op zijn gelaat.

„Ik heb daar eene vreemde ontdekking gemaakt, heer overste," zeide hij. „De eigenaar van die landhoeve is een goede oude kennis van u, en bezit een aardige lap grond hier in den omtrek, althans zoo heeft hij mij gezegd."

„Wel zoo! Oscar," antwoordde ik. „En wie is het? Weet ge zijn naam ook?"

„Michaël Szelady, heer overste," antwoordde hij. — „Szelady! Wat zegt gij? Onze deserteur uit Szentes!" riep ik uit. „Zijt gij wel zeker, dat gij u niet vergist."

„Stellig, kolonel," hernam Oscar; „en hij heeft mij gelast u te zeggen, als gij zoo goed wildet zijn om hem te bezoeken, dat hij zulks als de grootste eer zou aanmerken, die hem gebeuren kon. Maar zie, daar komt hij zelf reeds."

Hier wees hij naar het landhuis, en terwijl hij nog sprak zag ik een kloeken welgekleeden boer een ferm paard bestijgen, en in galop op ons afkomen.

De gewezen dragonder gaf mij eerbiedig den militairen groet en noodigde mij gulhartig om eenige uren in zijn huis uit te rusten, onder verzekering, dat hij mij dan zelf naar de grensherberg zou brengen die ik zocht. Toen wij de boerenhoeve bereikten, trad een knappe jonge vrouw, in wie ik zonder veel moeite Caroline herkende, ons glimlagchend te gemoet met een kind op den arm, en nog twee andere kleuters, die zich min of meer schuw aan moeders rokken vast hielden. Michaël stelde mij zijne vrouw en kinderen voor en bragt mij in huis.

Na een uitmuntend diner, gevolgd door voortreffelijken Hongaarschen wijn en sigaren verzocht ik Michaël mij te vertellen, hoe hij en Caroline het toch hadden aangelegd, om uit den stal te Szentes te ontsnappen. Ik verzekerde hem daarbij, dat hij in mij zonder vrees vertrouwen kon stellen, want ofschoon de Oostenrijkers het land hadden bezet, was hij thans onder bescherming der Turksche vlag, en zou ik zijne uitlevering niet vorderen.

„Daar ben ik zeker van, kolonel," antwoordde Michaël. „Ik heb niet te vergeefs drie jaren lang bij de Lichtensteiners gediend om het onderscheid te leeren kennen tusschen een fatsoenlijk officier en edelman, en een schobbejak met epauletten die een armen kerel zou verraden om den prijs van diens bloed. Als ik op dat punt niet volkomen gerust was geweest, zou ik mij nooit aan Oscar hebben bekend gemaakt, in wien ik terstond een mijner oude kameraden herkende toen hij de werf opreed. Gij vraagt mij hoe Caroline en ik het wisten te ontsnappen. Maar het is zoo met de zaak gelegen, dat wij nooit zijn ontsnapt, wij waren altijd in den stal, of liever onder den stal, terwijl gij met de wacht naar ons zocht. Ja, gij moogt er wel verwonderd over opkijken, maar ik zal u zeggen hoe het zich heeft toegedragen. In vele huizen in de Hongaarsche steden, vooral in die van de betere klasse en van ouderen datum — is gewoonlijk hier of daar een geheime plaats, ruim genoeg om zich des noods in te verbergen. Onder den stal in het huis van mijn vader te Szentes bevond zich zulk een vertrek, dat met blokken en takkebossen gevuld was, en met den stal gemeenschap had door middel van een valdeur, die kunstmatig in den vloer tusschen de bindten was aangebragt. De geheele zaak was zoo behendig ingerigt, dat men lang zou kunnen zoeken zonder het te vinden zelfs al had men geweten dat er zoo iets bestond; maar in den haast en het gewoel der verrassing

die op onze onverwachte verdwijning noodwendig volgen moest, was het bijna onmogelijk dat wij ontdekt werden."

„Mijne moeder vertelde mij van deze schuilplaats toen zij mij in den stal bezocht, maar onze grootste zwarigheid was een middel te vinden om het luik op te ligten, zonder gestoord te worden, en het weder te sluiten, en alles in den vorigen toestand te brengen, nadat zij mij verlaten had. Om dit te bewerkstelligen, beraamde de oude pastoor, die een goed vriend van mijn vader was, het plan om Caroline voor de tweede maal in den stal te brengen en dan een beetje later terug te komen, kwanswijs om te zien of ons gesprek haast uit was. Bij zijn tweede bezoek schoof hij het luik weder in den vloer, veegde er de mest en het stroo over heen, en maakte dat hij zoo spoedig mogelijk met mijne moeder en zuster de stad uitkwam."

„Caroline en ik wachtten daar beneden tot de dragonders Szentes verlaten hadden, en waagden het niet eer uit onzen schuilhoek te voorschijn te komen, voor dat de stad in de magt was van Görgey. Wij begrepen weldra dat Hongarije voortaan geen veilige schuilplaats voor mij zijn kon. Mijne moeder maakte hare bezittingen te gelde en wij vertrokken naar Moldavië, waar ik deze boerderij kocht en met Caroline huwde. Wij leven hier gelukkig en hebben het goed, onze zaken gaan vooruit, en zoo God wil, hopen wij hier het overige onzer dagen te slijten."

Ik gaf aan Michaël nog eens de verzekering dat ik nooit iets zou doen om zijn geluk te verstoren, en maakte ook Oscar indachtig wel zorg te dragen om van het gebeurde niets aan zijne kameraden te vertellen. Mijne voorzorg was waarschijnlijk overbodig, daar ik aan het veelbeteekenend meesmuilen van Oscar wel zag dat Michaël reeds middel had gevonden om hem het zwijgen op te leggen. Nogtans beloofde hij stipte geheimhouding, en zal nu des te minder gelegenheid hebben zijne belofte te breken, daar ik laatstelijk gehoord heb, dat ook hij onder den schepter des Sultans is overgegaan, met de zuster van Michaël getrouwd is, en zich in de nabijheid van zijn zwager tusschen de Moldavische bergen als paardenkooper heeft gevestigd.

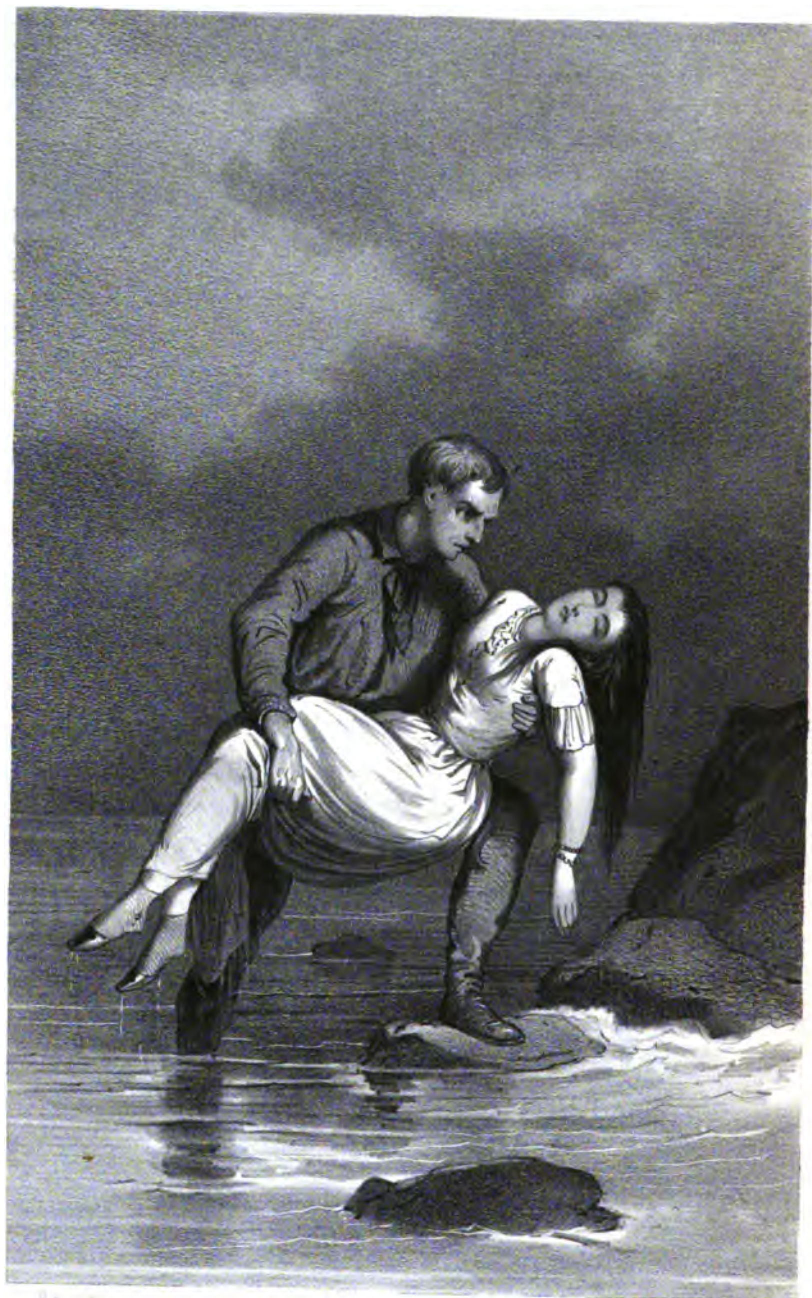
C.

DE OTAHEITSCHE VROUWEN.

De vrouwen op het eiland Otaheite hebben meest alle zwart haar, in het oogloopend kleine handen en voeten, en zijn

voor het meerendeel grooter van gestalte dan de Europesche vrouwen. De kleeding is zeer eenvoudig, maar hoogst zindelijk en sierlijk; zij dragen gewoonlijk een lang wijd geplooid kleed, hetgeen sommigen een vestalisch aanzien geeft, en hebben dan een bloemkrans op het hoofd of versieren het wollige haar met de geurige roode bloesems der *Hibiscus rosa cinchcis*. Ook verstaan de behaagzieke Otaheitsche vrouwen meesterlijk de kunst om uit de jonge dunne bladeren van den kokospalmboom een bijzonder sierlijk hoofdversiersel (*rewa rewa*) te maken, terwijl zij met de vlugge en bekwame handjes van de zijde of vloeipapier gelijkende epidermis een wonderschoone, fijne, ruischende krans maken die zij op hoogst ideale wijze in de volle haren steken.

De Otaheitsche vrouwen zijn hartstogtelijke danseressen; zij geven zich doorgaans aan het genoegen om te dansen met eene vurigheid en teuggeloosheid over, die het Europesche schoonheids- en zedelijkheidsgevoel kwetsen. Daartoe behoord vooral de geliefkoosde „*Upa-Upa*" dans, welke gewoonlijk des Zondags op Pré Catulau, eene uitgestrekte vlakte, die in de nabijheid van het paleis van den Franschen gouverneur ligt, door half beschonken meisjes der inboorlingen gedanst wordt. De Fransche soldaten en gensdarmen, ja zelfs de beambten van het gezantschap zijn daarbij, hoewel de dans volgens de wetten des lands, verboden is, luidruchtige toeschouwers. Men moet, zegt Dr. von Scherzer, de *Upa-Upa* door de ijdele bewoonsters van Otaheite met al de hartstogtelijkheid eener zinnelijke natuur hebben zien dansen, om te kunnen begrijpen hoe verontwaardigd en beschaamd ieder ander dan een Fransche toeschouwer is. Zonderling genoeg heeft deze dans eene treffende overeenkomst met de Parijsche Cancan, zooals die vroeger in het Quartier Latin in de welbekende Chaumière werd gedanst, alleen met het onderscheid, dat bij de *Upa-Upa* de bevalligheid der Parijsche dansen niet gevonden wordt en alleen eene reeks zedekwetsende gebaren in de onbetamelijkste vormen vertoond worden. De op den grond zittende muziekanten slaan daarbij met de vlakke hand op kleine trommels en geven dan met de voeten de maat aan. Plotseling springt eene danseres uit den kring, maakt een aantal der wonderlijkste, vreemdste bewegingen, die, hoe onbetamelijker zij zijn, al meer toegejuicht worden en mengt zich daarna weder uitgeput onder de jolende menigte.

DE JODIN.

DE JODIN.

EENE NOORWEEGSCHE NOVELLE.

(Met eene Plaat.)

I.

Het navolgend verhaal speelt in eene streek, die zelden door schrijvers of schilders tot het onderwerp van hun arbeid wordt gekozen en denzelven toch overwaardig is. Wij bedoelen namelijk een gedeelte der noordwestkust van Scandinavië, en wel die kust van Noorwegen, welke ten zuidwesten van Finmarken, de noordelijkste provincie des rijks, aan dien uitgestrekten zeeboezem ligt, welke de Westfjord genoemd wordt en verdeeld is in eene menigte kleine Fjorden, welke benaming al die smalle golven hebben, die, tusschen steile rotshellingen ingesloten, in zekeren zin de dalen kunnen genoemd worden van het zich bijna loodregt uit zee verheffende Rjölengebergte.

Men kan zich naauwelijks een woester en te gelijk prachtiger natuur voorstellen, op vele plaatsen verhevener dan menig tafereel der hoogere zwitsersche of tyroler bergen.

Sommige dier gescheurde rotsmassas, waarvan de meesten met fjelden of vlakten bedekt zijn, verheffen zich meer dan twee duizend voet boven de zee, wier breede, donker groene golven regelmatig aan den voet derzelve klotsen of schuimend daartegen opgestuwd worden. Op enkele plaatsen dier Fjorden is de zee door eene smalle, groene strook lands van de rotsen gescheiden, waar de bewoners dezer barre streken dan ook hun verblijf hebben opgeslagen, in lage houten gebouwen, met slechts ééne verdieping. Zelden staan er meer dan twee of drie in eene Fjord bij elkander, terwijl op den achtergrond derzelve digte dennenbosschen verrijzen of met instorting dreigende klippen vooruitsteken, op wier top alleen de slanke berk vermetel wortel schiet. Daartusschen vertoonen zich holle wegen, die vaak een geheel eind het land inloopen en waar afgeschilferde rotswanden, op elkander gestapelde steenblokken en wild opgegroeid struikgewas, zoowel den blik als den voet des reizigers den doortogt belemmeren.

De bewoner dezer onherbergzame streken, die in de kleine en ongeriefelijk ingerigte houten huizen, den korten zomer, als-

mede den barren winter, die er drie vierde gedeelte van het jaar heerscht; als het ware onverschillig doorbrengt, maar wiens geharde en krachtige natuur lagchend het strenge klimaat weet te verduren, is in zijne woning slechts ettelijke schreden verwijderd van het strand, waar zijne boot doorgaans aan een ketting op de zilte baren schommelt of bij storm op het drooge ligt.

Vóór hem uit blinkt de zee met hare riffen en zich schilderachtig voordoende kale klippen of scheeren; werpt hij den blik echter over de onmetelijke watervlakte heen, dan ontdekt hij in de verte de zoo wonderlijk gevormde Lofodden, zijnde die lange rotsketen, welke in het noorden aan de Westfjord eindigt en een gedeelte van den horizon schijnt te begrenzen. En tuurt nu de ruwe zoon van het noorden naar den achtergrond, dan aanschouwt hij boven die digt begroeide holle wegen de onmetelijke dennenwouden, boven de schier ongenaakbare fjelden of vlakten der veelvormige rotsen de toppen van het hooggebergte, door gletschers en sneeuwvelden bedekt en over dit alles heen, de reusachtige punten van den Sulitelma met zijn eeuwig ijs.

Wanneer de zon achter de bergen verrijst, dan schittert een oogverrukkend kleurenspel op de Lofodden, en schijnt de spiegel der zee als in een vuurgloed gehuld; daalt zij daarentegen in den oceaan neder, dan glinsteren de gletschers van den Sulitelma als diamant en de sneeuwvelden van het hooggebergte worden als met eene rooskleurige tint overdekt, terwijl de vochtige zeenevelen over de Fjords en de holle wegen hangen.

Wat zijn echter al die verhevene natuurschoonheden voor de bewoners van het noorden, die aan de Westfjord verblijf houden! Zij bekommeren zich niet om de pracht, die hun land aanbiedt, wijl zij al hun pogen en denken daaraan moeten wijden, om voortdurend de middelen voor hun bestaan te vinden. De zee echter, in wier onmiddelijke nabijheid zij wonen, verschaft hen dat vaak in overvloedige mate, zoo zelfs, dat velen hunner daardoor welgestelde menschen worden. Van Februarij tot Mei is het dan ook aan de anders eenzame Lofodden en de kusten der Westfjord zeer bedrijvig. Nagenoeg twintig duizend visschers, meestal lange, breed geschouderde en krachtige mannen, met blaauwe oogen en blond haar, zijn daar in duizenden van booten en andere kleine vaartuigen verzameld om kabeljaauw te vangen, waar die visch, welke later de algemeen bekende be-

vangst verkrijgt van zoutevisch en stokvisch, op de vlakke klippen gelegd, gezouten of gedroogd wordt, waarmede talrijke handen zich onledig houden, terwijl uit de doorgaans schorre keelen, behoorlijk door brandewijn of grog bevochtigd, op duizenderlei wijzen de eentoonige en melancholieke noorweegsche liederen klinken. Zoodra de tijd der vischvangst voorbij is, welk einde met een volksfeest gevierd wordt — waarlijk eene vrolijke afwisseling in hun overigens eentoonig leven — keert het meerendeel dier menschen weder terug naar hunne verschillende Fjords; velen daarentegen begeven zich met de gevangen of opgekochte waren naar de meer zuidelijk gelegen handelsplaatsen, waarna het aan de Lofodden en kusten weder even stil wordt als te voren. De bewoners derzelve hebben nu overvloedig tijd, zich aan hunne huisselijke aangelegenheden te wijden, en hunne eenige verstrooijing bestaat dan daarin, dat zij zich des Zondags te water naar de dikwerf uren ver verwijderde kerk begeven, wier kerspel somwijlen eenige mijlen omvat.

Nu de lezer, althans eenigermate, bekend is met de gesteldheid der plaats, waar ons verhaal voorvalt, verzoeken wij hem ons te willen volgen naar het voornaamste der drie kleine houten gebouwen, welke zeer nabij het strand in eene bogt gelegen zijn en van waar men de groote, tot de Lofodden behoorende eilanden Oost- en West-Vaagen, nagenoeg regt daartegen over, ontwaart.

Op het oogenblik, dat onze geschiedenis een aanvang neemt, behoorde het grootste dezer gebouwen aan Olas Sörensen, tevens Sörenskriver, d. i. de gezworen schrijver, die in zijn distrikt regter in eerste instantie en voorzitter is van de uit twaalf leden zamengestelde *Thing* of geregtsvergadering van gezworenen. Behalve die ambtswaardigheid, welke hij bekleedde, dreef Sörensen ook nog handel in allerlei koopmansgoederen, waarmede zich de visschers op eenige uren in den omtrek bij hem kwamen voorzien; al wat de kustbewoner onontbeerlijk noodig heeft, zoowel de brandewijn als het onmisbaarste en kleinste visschersgereedschap was bij hem te verkrijgen, al hetwelk in het voorste gedeelte zijner woning, op en over elkander gestapeld lag of stond, dat op die wijze den winkel uitmaakte.

In de geheele streek werd Sörensen voor een welgesteld man gehouden; men beweerde althans, dat hij zekerlijk niet minder

dan 10,000 rijksdaalders in zijne kast had. Hij was een krachtige vijftiger, met een blozend vol gelaat, had doorborende kleine oogen en reeds hier en daar vergrijsd haar, terwijl zijne sluwheid in den handel zoo spreekwoordelijk was geworden, dat men in zijn overigens eerlijk uitzigt toch geen zoo bijzonder groot vertrouwen stelde.

Zijne vrouw en zijne eenige dochter waren reeds voor jaren gestorven, zoodat hij nu nog slechts één zoon had, Olaf genaamd, die zich enkel aan de visscherij wijdde, terwijl zijn vader alleen den handel dreef. Wanneer een geruimen tijd na de groote vischvangst de stokvisch geschikt was ter verzending naar de handels-steden, dan werd dezelve in eene kleine aan Sörensen toebehoorende galjas, zijnde een vaartuig met een grooten en kleinen mast, geladen, waarmede Olaf zich alsdan met eenige visschers, die als knechts en schippers dienst deden, naar Drontheim, Christiansand, ja zelfs naar Bergen begaf, om de koopwaar aldaar aan de markt te brengen. Thans lag de galjas in de kreek voor anker; gaffel en topzeil waren ingereefd, want de zoon des huizes was eerst in den loop van den morgen teruggekeerd, en had ditmaal waarlijk goede zaken gemaakt.

Het was Vrijdag. Tegen het vallen van den avond zaten vader en zoon, in het kleine woonvertrek, hetwelk onmiddelijk aan de tot winkel ingerigte voorste ruimte der woning grensde, tegenover elkander. Op de tafel tusschen hen in, stonden twee groote glazen met grog gevuld, van welken heeten drank beiden bij afwisseling duchtig dronken, daarbij tevens het stilzwijgen bewarende aan de Noorwegers zoo eigen.

Olaf was een groot, krachtig, en men kon zeggen, inderdaad een schoon en innemend jongeling. Hij had eene frissche, blozende kleur, was buitengemeen breed van borst, had vlaskleurig glad gestreken haar, een breed voorhoofd en ligt blaauwe oogen, die al naar gelang van de omstandigheden, nu eens fier vonkelden, dan weder trouwhartig rondblikten en van veel beradenheid getuigden. Zijne houding was zeker en men kon het hem aanzien, dat hij zich op zijn moed en krachten vrij wat liet voorstaan, ofschoon zijne woorden, noch zijne gebaren aanmatiging te kennen gaven. Hij droeg de gewone kleeding aan zijn stand eigen, namelijk het lange buis van grove saai met de vervaarlijk groote zakken op de heup, hoofdzakelijk

dienende tot bergplaats van een kort eindje pijp, een mes, de pruimtabak en de tabakszak, daarbij de tot over de knie reikende, met traan ingesmeerde waterlaarzen, terwijl zijn hoed, een met zeildoek overtrokken, breed gerande zuidwester, op de kleine bank nevens hem lag.

Beide mannen bliezen, onder een voortdurend stilzwijgen, groote rookwolken uit hunne korte pijpen omhoog. Olaf staarde als droomend voor zich heen, terwijl zijn vader van tijd tot tijd een zijdelingschen blik, uit de hoeken zijner kleine oogen, op zijn zoon wierp. Eindelijk nam hij een duchtigen slok grog, streek met het vlak zijner hand langs den mond, legde de pijp neder, steunde het hoofd gemakkelijk op beide vuisten en zeide mompelend: „Ik heb u iets te zeggen, Olaf!"

„Laat hooren, vader!" antwoordde de jongen droogjes, terwijl hij den ouden man aanzag.

„Als wij ons Zondag naar de kerk begeven," ging Sörensen voort, „zullen wij de Lundgreens ontmoeten."

„Dat kan wel zijn," hernam Olaf onverschillig.

„Gij hebt hen nog niet bezocht geloof ik, sedert gij van Bergen zijt teruggekeerd?"

„Neen, vader!"

„En hebt er dus in geen drie maanden geweest?"

„Dat zal wel zoo wat uitkomen."

„Is er dan niets bijzonders dat u aanspoort, om daar ook eens een glas grog te gaan drinken, hé?"

„Bedoelt gij daarmede misschien Ilda vader? Och, ik kan mij wel voorstellen, hoe zij er uitziet — niet veel anders dan toen ik haar voor drie maanden gezien heb, blozend, bevallig en krachtig."

„Zoo, denkt gij dat? En als zij nu integendeel eens getreurd had en vermagerd was, omdat een knaap, waarop zij nu eenmaal de zinnen schijnt gesteld te hebben, niet dadelijk na zijne terugkomst naar haar omziet?"

„Och, vader wat een mallepraat, al té maal larifari!" sprak Olaf, nadat hij bedachtzaam een groote rookwolk voor zich uitgeblazen had, „onze meisjes zijn niet, zoo als die bedeesde dametjes van Bergen of Drontheim; zij treuren niet zoo spoedig en sterven niet dadelijk van verdriet, evenmin worden zij daarvan mager."

„Ik hoor wel, mijn jongen!" antwoordde Sörensen op lag-

chenden toen, „dat gij over het meisje spreekt, alsof gij geen behagen in haar hadt."

„Waarom?" vroeg Olaf, steeds onverschillig. — „Ik beken, dat Ilda een schoon en bekoorlijk meisje is, en vrolijk en goed is zij ook. Zij behaagt mij wel, maar moet ik haar daarom naloopen?"

„De andere knapen van onze Fjord doen dat toch wel," sprak Sörensen knipoogende, „want zij komen druk genoeg bij Lundgreen. Let maar eens op, hoe spoedig men zal hooren, dat de schoone en rijke Ilda gaat trouwen!"

„En die haar als vrouw krijgt, mag waarlijk van geluk spreken," antwoordde Olaf even droog als te voren en zijne pijp op de tafel leggende, „want Ilda Lundgreen is niet alleen bevallig en rijk, maar ook deugdzaam; nu, hij zal te benijden zijn!"

„Benijdt dan u zelven, Olaf!" riep Sörensen, in zulk een schaterend gelach uitbarstende, dat hem eene hoestbui overviel en zijn aangezigt bloedrood werd.

„Hoe bedoelt gij dat, vader?" vroeg de jongen, zonder in gelaat of gebaren ook maar de minste verandering te doen blijken, of van de tot nu toe betoonde onverschilligheid een haar breed af te wijken.

„Wel!" sprak Sörensen, zijn zoon doordringend aanziende, „terwijl gij naar Bergen waart, kwam Lundgreen mij met zijn roodharigen zoon Han een bezoek brengen; beiden hebben mij toen bepaald gezegd, dat Ilda u zeer gaarne mogt, en zijn van meening, dat gij een zeer aardig paar zoudt wezen. En zoo denk ik er insgelijks over."

„Nu, die roodharige schelm is juist de regte om zoo iets te wenschen," merkte Olaf bedaard en met een spottend lachje aan. „Even voor mijn vertrek naar Bergen heb ik hem in de kroeg aan het strand, bij het kaartspel, toen hij valsch wilde spelen, zulk een oorveeg gegeven, dat hij op den grond tuimelde. Ik kan dus niet goed begrijpen, wat hem beweegt, om mij zoo gaarne tot zwager te willen hebben!"

„Maar ik begrijp het zeer goed," antwoordde Sörensen lagchende, „ik denk ten minste dat hij gaarne zijne zuster uit het huis verwijderd heeft, om des te beter met den ouden man te kunnen omspringen. Thans laat Ilda die, als het er

op aankomt, even moedig is als een man, dat maar zoo lijdelijk niet toe."

„Ja, dat is waar!" zeide Olaf langzaam en als tot zich zelven sprekende, „zij heeft een ijzeren wil en niet weinig moed ook." En zijn vader veel beteekenend aanziende, vroeg hij op luideren toon: „en wat hebt gij daarop geantwoord, vader?"

„Dat het mij naar den zin was, en dat ik niet twijfelde of gij zoudt het ook gaarne willen; dat ik u, zoodra gij zoudt terugkomen de zaak zou mededeelen en wij dan den eerstvolgenden Zondag, na afloop der godsdienstoefening, alles verder zouden bepalen en in orde brengen. Lundgreen heeft zoo iets van 4000 rijksdaalders huwelijksgift gepreveld, mij dunkt, dat is nog al aannemelijk. Overmorgen is het Zondag, wij moeten dan beslissen; ik zou dus gaarne willen weten, hoe gij er over denkt." En te gelijk wendde hij het vergrijsde hoofd naar Olaf en rigtte zijne kleine oogen, waarin eene vragende uitdrukking lag, op hem.

Met de meeste bedaardheid ligtte deze het eene been van den grond, legde dat over de knie van het andere en zeide, na eenige oogenblikken nadenken: „Gij hebt daar zoo even teregt aangemerkt, vader! dat gij niet twijfelde, of ik zou het ook gaarne willen, en ik zie dan ook geene reden, waarom ik Ilda niet zou huwen. Dat blijft dus afgesproken."

„Zondag, na afloop der godsdienstoefening," hernam Sörensen op luchtigen toon, „zullen wij ons dus verklaren; er valt dan nog heel wat te bespreken. Zooveel staat overigens vast, dat gij hier bij mij blijft wonen, er is ruimte genoeg voor ons allen. Jongen!" voegde de oude man er met van vreugde glinsterende blikken bij, „het is mij zoo lief, dat ge u niet lang hebt bedacht; geef mij uwe hand!"

Hij reikte zijn vader gulhartig de grove regterhand, zonder echter het minste blijk van aandoening te geven.

„Waarlijk, gij maakt daarbij te veel omslag, oudje!" zeide hij droogjes, terwijl hij zijne hand, die opregt geschud was, terug trok om op nieuw zijn eindje pijp te stoppen.

„Luister, jongen!" hernam Sörensen, „als ik u nu nog een goeden raad mag geven, betoon dan wat meer gevoel bij eene zaak als deze; zij mogten anders voor den duivel denken, dat zij in plaats van met den zoon van Clas Sörensen, met een blok ijs te doen hadden! Tot Zondag moeten er nu nog zooveel en

zooveel uren verloopen, gij zoudt dus, dunkt mij, om niet geheel en al de rol van een onverschillig minnaar te spelen, de Lundgreens nog wel eerst eens een bezoek kunnen brengen, en Ilda vooral daarbij hartelijk behandelen."

„En te gelijk dien roodharigen jongen nog eens de huid uitkloppen, meent gij dat ook vader?" vroeg Olaf lagchende. — „Ik geloof waarlijk," ging hij na eenige oogenblikken voort, „dat gij niet ongaarne zoudt zien, dat ik nog heden avond derwaarts ging; maar dat zal niet gaan, vader! want terwijl wij daar zoo hebben zitten keuvelen en grog drinken, is het vrij onstuimig weder geworden; bij alle drommels! dat ik zulks niet eerder heb opgemerkt, ik moet weg en nog een tweede ketting aan de galjas leggen, of als het zijn moet nog een tweede anker in den grond slaan en met de jongens de boot op het strand trekken."

Te gelijk sprong hij van de bank op. Zoo onverschillig hij gedurende het gesprek geweest was, zoo vlug en behendig was hij thans, in weerwil zijner waarlijk kolossale gestalte; met een paar groote schreden was hij in de voorste ruimte van den winkel, en in het volgende oogenblik had hij reeds de deur geopend. In den haast had hij vergeten zijn hoed op te zetten, zoodat de wind even willekeurig met zijne blonde haarlokken speelde, als deze zijn geweld over de Fjord deed gelden.

Sörensen was zijn zoon nagesneld en drong hem zelfs uit den weg.

„Bij alle duivels!" riep hij, „dat is boos weertje, dat geeft handen vol werks; er komt een geduchte storm opzetten," voegde hij er bij, naar het donkere luchtruim starende.

„Ik had dat reeds vroeger moeten voorzien," sprak Olaf, „want de wind kromp van het westen door het zuiden naar het oosten! Wij moeten aan het werk vader! eer een half uur verstreken is, zullen de poppen aan het dansen zijn!"

„Holla, jongens!" schreeuwde Sörensen naar eene soort van afschutting, van planken gemaakt, die onmiddelijk aan het huis grensde en slechts een venster en eene kleine deur had, „zijt gij daar? Swensen, Peter, Römson, komt, aan den slag!"

Dadelijk kwam het drietal knechts, die juist bezig waren hun avondeten te nuttigen, uit de kleine deur te voorschijn, zagen voor zich uit, wierpen een blik op de graauwe zee, die met klimmende woede hare golven strandwaarts joeg en begaven

zich, hoewel met trage schreden, naar de kreek, waar Olaf zich reeds bevond.

„Sjort de vaten goed vast, dat zij niet heen en weder dwarrelen," riep Sörensen, die aan de deur bleef staan, daar hij niet meer gewoon was zelf de handen mede aan het werk te slaan.

„Wij zullen het wel klaren!" antwoordde Olaf terug.

Spoedig was het werk verrigt, de boot op het drooge gehaald en alle voorbereidselen gemaakt, om den storm te kunnen afwachten.

De lucht was intusschen geheel donker geworden, dikke van verderf zwangere wolken hingen laag over de zee en rotsen neder, huilend loeide de orkaan over de onmetelijke watervlakte en deed de zee koken, dat de golven vaak hemelhoog werden opgeslingerd. Duizend en duizend witte schuimkoppen glinsterden over het graauwe, door den storm voortgezweepte element en schenen elkander in wilde vlugt na te jagen. De kreek was echter, door de duinen, beschut voor den storm meer beveiligd, en de golfslag daar minder hevig, zoodat de galjas en den overigen eigendom van Sörensen, alsmede die der andere in den omtrek wonende visschers, voor een dadelijk gevaar beveiligd waren., Meer dan twintig mannen liepen rusteloos aan het strand heen en weder, gereed om, zoo noodig, dadelijk bijstand te verleenen.

Hoewel de avond nog niet gevallen, maar het nog slechts schemertijd was, heerschte er toch reeds een tastbaar duister in het rond; de storm, die zich meer en meer verhief, brak eindelijk ook in een kletterenden regen los en joeg de bezig zijnden dikke kille droppels in het aangezigt.

De vrouwen en dochters der visschers bevonden zich aan de deuren hunner woningen. Naast Sörensen stond de oude Edda, eene bloedverwante van den Sörenskriver, die zijne huishouding waarnam.

Plotseling liet zij een kreet hooren en strekte de hand wijzend voor zich uit; haar oog, scherp als dat eens adelaars, had daar ontdekt, wat de anderen nog niet bemerkt hadden.

„Eene brik!" riep zij.

Allen, die aan het strand waren, staarden over de Fjord heen naar de bruischende zee. De uitroep der oude vrouw ging weldra van mond tot mond. Spoedig ontdekte men nu

op naauwelijks twee honderd ellen afstands een vaartuig met gebroken masten, dat door de golven her- en derwaarts geslingerd, elk oogenblik gevaar liep verbrijzeld te worden.

„Zij kan geen zee houden, zij zijn verloren!" riep Sörensen, „zij wordt op de klippen gedreven, en moet stranden. Wat kan het voor eene brik zijn?" riep hij dadelijk daarop zijn zoon toe.

„Ik geloof, een deensch vaartuig!" schreeuwde Olaf.

„Zij heeft reeds den kleinen mast verloren!" riepen sommigen.

„Ik zie den grooten mast ook niet meer!" riep Olaf eenige oogenblikken later. — „Zij hebben dien zekerlijk gekapt."

Kort daarna schitterde een vuurstraal van de brik, die, nu eens in de diepte verzonken, dan weder door de woeste golven omhoog geslingerd, voortzweefde; een korte, gesmoorde slag klonk spoedig daarop, maar werd met het gehuil van den storm als voortgedreven.

„Dat is het noodschot!" sprak Olaf aangedaan, „en wij kunnen geene hulp brengen, het zou te vergeefs zijn, dat te beproeven; onze booten zouden niet over de branding komen! Het eenige wat wij doen kunnen, mannen! is acht te geven, zoodra de brik uit elkander wordt geslagen, of niet sommigen der schepelingen naar de kreek geslingerd of hierheen gespoeld worden."

„Nu, wat zou dat!" sprak Römson, een der knechts van Sörensen, „het zijn immers maar deensche honden!"

„Zijn dat dan ook geen menschen?" vroeg Olaf verstoord. „Mannen!" riep hij luide, „houdt de lijnen gereed, dat wij hen die door de branding kunnen toewerpen, zoo het hun gelukken mogt, met de boot herwaarts te komen."

De brik was intusschen de bogt zoo nabij genaderd, dat men van het strand, niettegenstaande de heerschende duisternis, duidelijk de manschap kon onderscheiden. Nu stortte ook de fokkemast over boord en men kon duidelijk zien, hoe met onbeschrijfelijke moeite de boot werd uitgezet, en de het wrak in doodsangst verlatende bemanning, als donkere gestalten, in dezelve oversprong. In het volgend oogenblik sloeg de brik, die nu nog slechts een romp was, op een rif uit elkander en verdween in de diepte; terwijl de golven te gelijk de boot schenen te hebben verslonden.

De mannen aan het strand schreeuwden de ongelukkige schepelingen toe; de vrouwen voor de hutten prevelden een gebed.

„Volgt mij!" weerklonk Olafs grove stem, terwijl de onverschrokken jongeling op den rotsachtigen oever zoo ver mogelijk naar de branding liep, om te zien of hij ook nog hulp kon bieden.

„Hierheen!" riep hij eensklaps, want zijn scherpziende blik had spoedig op de wild voortrollende golven het witte gewaad eener vrouw ontdekt, die naar de branding werd voortgedreven. Weldra snelde men met lijnen en strikken Olaf achterna.

„Sla mij een touw om het lijf! Ik zal in zee springen en haar pogen te vatten, anders wordt zij tegen den oever verpletterd. Houdt goed vast, mannen!" riep Olaf, en in het volgend oogenblik stortte hij zich met een sprong in de schuimende baren.

Zijn moedig waagstuk gelukte. Eenige minuten later klom hij, druipend nat, tegen het rotsachtige strand op, ligt als een veder, een onmagtig meisje op de krachtige armen dragende.

II.

Nog gedurende een groot gedeelte van den nacht woedde de storm met onverminderde kracht voort; tegen den morgen scheen het weder echter te bedaren, de wolken werden allengs doorschijnender en ofschoon het element nog steeds in eene rustelooze beweging was, werd de digte sluijer, die het luchtruim voor het oog bedekte, allengs ligter en kondigde kalmte aan.

In den loop van den nacht waren nog de lijken van drie matrozen en een scheepsjongen aan het strand gespoeld, die in een op tamelijken afstand van de huizen verwijderde vlakte werden begraven. Bij het aanbreken van den dag zag men eene menigte scheepsplanken, verbrijzelde ra's en allerlei meer of minder beschadigde kisten en balen, in de nabijheid van de kust ronddrijven, waarvan zooveel mogelijk geborgen werd.

Het jonge meisje, dat door Olaf naar de woning zijns vaders was gedragen, kwam, door den zorgvuldigen bijstand der oude Edda en eenige vrouwen der naburige woningen weldra van hare onmagt bij, waarna zij het uitgeputte kind gingen ontkleeden, haar warm en schoon goed aantrokken en in een bed legden, hetwelk in der haast in de woonkamer van Sörensen was gereed gemaakt. Door de oude huishoudster bewaakt, sluimerd zij spoedig in.

Zoodra de ochtend was aangebroken, had de oude zich van

de legerstede der arme schipbreukelinge voortgespoed om hare huisselijke bezigheden te verrigten. Daarentegen had zich voor het venster der kamer eene kleine groep gevormd, bestaande uit Sörensen, diens zoon Olaf en twee visschers, die de meest naburige huisjes bewoonden. Van tijd tot tijd wierpen deze mannen scherpe en vorschende blikken op het meisje, dat vast scheen te sluimeren, daar zij de oogen gesloten had en roerloos ter neder lag. De geredde was een beeldschoon meisje van naar gissing achttienjarigen leeftijd, en bezat zeer regelmatige gelaatstrekken. Haar min of meer gebogen neus, het zwarte glimmende haar, dat, nu losgestrengeld, weelderig op de kussens golfde, de donkere, ovaal gevormde wenkbraauwen en de zijden wimpers, welke nagenoeg tot op de nu met een ligten blos gekleurde wangen reikten, gaven aan haar gelaat een oostersch voorkomen.

„Hm!" prevelde Sörensen, na een onderzoekenden blik op het sluimerende meisje geworpen te hebben, „ik geloof zeker dat zij eene jodin is!"

„En dat zeg ik ook!" antwoordde Skinnborg, een der buren, met eene doffe stem. — „En zoo dat het geval is, Sörensen! nu — dan kent gij immers de wet van ons land?"

„Dwaas!" hernam Sörenzen verstoord, „ben ik geen Sörenskriver? Olaf heeft de meid bij mij gebragt, zoo ik dus aan eene jodin herbergzaamheid heb geschonken, is dit niet regtstreeks mijne schuld. Voor den duivel! bij mijn weten zou ik mijn huis die schande niet hebben aangedaan. Als het nu evenwel waarheid is, hetgeen wij allen vermoeden, dan had ik liever gewenscht, dat Olaf haar aan het rotsachtige strand had laten verpletteren, in plaats van haar in mijne woning te brengen."

„Of haar liever met een schop in de golven hebben terug geslingerd!" voegde Oefdal, de andere buurman er bij. „Zulk ongeloovig gespuis verdient niet beter dan te verdrinken of gedood te worden."

„Het ergste wat men hen kan aandoen, is nog te goed voor zulke heidenen!" sprak Skinnborg met eene honende stem en een woesten blik op het meisje werpende. — „En zoo zij eene jodin is, waaraan wij niet twijfelen, dan zult gij haar toch zeker geen uur meer in uw huis dulden, hé Sörensen?"

„Natuurlijk niet!" zeide deze. „De zaak ligt er echter eenmaal toe, het is eene verduivelde malle geschiedenis!"

Terwijl de drie mannen dit gesprek voerden, had Olaf aandachtig en vol deelneming het meisje beschouwd. Hij had zijne togten reeds tamelijk ver uitgestrekt, tot Kopenhagen, Hamburg, ja zelfs tot aan Londen, waar hij de verlichting der beschaafde landen met opmerkzaamheid gade geslagen, ja veel daarvan in zich opgenomen had, hetgeen zijn helder verstand, als goed en redelijk erkende. Hij ondervond voor de Joden dan ook niet dien afschuw, welke zijne landslieden voor dat volk koesteren; hij zag in hen even zoowel schepselen van God als de Laplanders, die door de Noorwegers schier even veracht worden als de Israëlieten en die zij inderdaad slechter behandelen dan honden. Maar Olaf wist daarbij ook zeer goed, dat de rijksvergadering, de *Stortingh*, voor het meerendeel uit stijfhoofdige boeren bestond, die een zeer bekrompen verstand bezitten en de Joden elk regt in Noorwegen ontzegt.

„Het schijnt mij," sprak hij na eene korte poos, „dat gij toch nog niet zoo geheel en al zeker zijt van uwe zaak. Ik heb op mijne togten menschen genoeg gezien, die zwart haar en een gebogen neus hadden en niettemin even goede christenen waren als wij! Spanjaarden, Italianen, Franschen zijn meestal zoo, ja in Kopenhagen en Hamburg heb ik zelfs lutherschen ontmoet, die zulk een voorkomen hadden. Is het dan een vereischte, Skinnborg! dat alle goede christenen blond haar hebben?"

„Wij zullen weldra weten, wat er van de zaak is," antwoordde deze op norschen toon; „zij moet ons de waarheid zeggen, wij zullen haar dadelijk wekken," en te gelijk deed de ruwe visscher eene schrede voorwaarts, maar Olaf hield hem terug.

„Haar thans te wekken," sprak hij met vastheid, „zou onbarmhartig wezen. Ziet gij dan niet, hoe vast zij slaapt! Laat haar eerst tot zichzelven komen en vermoei haar niet met uwe lastige vragen."

„Maar voor den duivel!" bromde Sörensen ongeduldig, „ik wil weten, wie ik heb opgenomen, want ik duld geene jodin onder mijn dak! Ben ik niet de meester in mijn huis?"

„Dat regt bestrijdt u niemand, vader!" hernam Olaf op goedigen toon; „maar gij hebt het meisje immers nu reeds eenige uren in uw huis geherbergd en zoo zij waarlijk een jodin is, dan is toch, volgens de bij ons bestaande begrippen, zoo dezelve waarheid bevatten, uw huis geschonden, hetzij dan dat gij

haar nu dadelijk of na verloop van een paar dagen verwijdert. Luister naar mij, ik wil u een voorstel doen," voegde hij er met nadruk bij, „toen ik de ongelukkige uit het water redde, bleef mij geen tijd overig om te overleggen, of zij eene jodin was of niet, dat kunt gij begrijpen. Het is een mensch, dacht ik, ik deed het dus met een goed hart en vroeg op dat oogenblik niet wat de Storting zegt. En daarbij weet gij ook, dat ik niets ten halve doe. Ik heb haar niet gered, en herwaarts gebragt, om haar aan uwe kwellingen bloot te stellen. Laat ons dus eene overeenkomst sluiten, opdat de een niet meer of minder regt geniete, dan de ander. Wij zullen haar heden niet lastig vallen, maar de rust gunnen, die zij zoo zeer noodig heeft; morgen is het Zondag, zij zal dan hare krachten behoorlijk hebben verzameld en zoo als van zelve spreekt, zullen wij ons gereed maken om naar de kerk te gaan. Wil zij ons derwaarts verzellen, dan behoeven wij niet meer te twijfelen, dat ook zij gelooft, hetgeen wij gelooven; weigert zij echter, dan mogen wij veronderstellen dat zij, gelijk gij meent, eene jodin is en een van ons allen, neemt haar Maandag in de boot met zich naar Bödon, van daar moge God haar verder geleiden! In dat geval," voegde hij er met eenige bitterheid bij, „zullen er wel gevonden worden, die zulks gereedelijk willen volbrengen."

„Maar ik wil haar niet in mijne boot hebben," sprak Skinnborg.

„En ik evenmin!" voegde Oefdal er bij.

„Dan zal ik het doen!" zeide Olaf met nadruk. — „En laten wij ons thans verwijderen," liet hij er op dringenden toon op volgen, „het arme schepsel heeft rust noodig, hetzij zij eene jodin of eene christin is. Ons gesnap zou haar kunnen doen ontwaken, en buitendien: mij dunkt dat wij aan het strand en op onze vaartuigen nog de handen vol werk hebben."

En zonder nu verder te vragen, of de mannen met dien voorslag genoegen namen of niet, drong Olaf den een na den ander, zelfs zijn vader, die een half verstoord, half verdrietig gezigt zette, bedaard en lagchend de deur uit. Daarna wierp hij een deelnemenden blik op de bekoorlijke, zachte trekken van het roerloos daar uitgestrekte meisje en volgde de anderen.

Naauwelijks hadden zij zich verwijderd, of het jonge meisje sloeg haastig de oogen op. Eene uitdrukking van nameloozen

angst was op haar gelaat zigtbaar; met moeite rigtte zij zich op haar leger overeind en luisterde aandachtig; maar hoorde niets. Dankbaar vouwde zij de kleine, blanke handen en stamelde op geroerden toon:

„Heer mijn God, sta mij bij in mijne verlatenheid, hier te midden der vijanden mijns volks, alleen, hulpeloos, verworpen om mijn geloof! Waarom ben ik niet even als mijn arme vader, in het hart der zee omgekomen!" — Hevig snikkende, bedekte zij haar gelaat met beide handen; maar zij vergat weldra hare eigene smart, daar slechts eene enkele gedachte haar op dit oogenblik bezielde, namelijk de gedachte aan haar vader, die van hare zijde in de kantelende boot over boord was geslagen, nog voor zij zelve door den stroom was medegesleept. Toen zij des nachts, door de hulp van Edda en de overige vrouwen, van hare bezwijming als tot het leven ontwaakte, was haar eerste vraag naar den geliefden vader geweest, en nu — zij wist helaas! dat hij niet door de visschers gered, noch zijn lijk aan het strand gespoeld was!

Uitgeput liet zij eindelijk de handen vallen; zij had geen tranen meer, zij kon niet weenen. Haar gelaat, dat zoo even, toen zij schijnbaar slapend daar neder lag, door de inwendige opgewondenheid, met een ligten blos was bedekt, werd nu doodsbleek.

„Welk lot zal ik in dit land te gemoet gaan?" vroeg zij zichzelven af, terwijl haar blik angstig door het vertrekje rondzag. „Men zal mij verachten, mij aan de schande prijs geven, mij welligt dood martelen, ik heb dat duidelijk uit hunne woorden vernomen. Hoe moet ik U dan danken, God Israëls! dat Gij mijn vader al die folteringen hebt bespaard! Och, waarom ben ik gered, daar eene reeks van lijden en kwellingen mijn deel zal worden. Een is er slechts onder hen, op wien ik durf te vertrouwen, die in mij niets anders ziet, dan hetgeen ik waarlijk ben: een ongelukkig, hulpeloos wezen! Ja, hij is edelmoedig, mijn redder! maar zal hij alleen mij kunnen beschermen, wanneer het ontdekt wordt, dat ik in der daad eene jodin ben? En zal hij mij willen beschermen?"

Zij verzonk in een somber nadenken en staarde sprakeloos voor zich heen, tot hare oogen van vermoeidheid andermaal toevielen. Eene weldadige sluimering ontrukte haar voor eenigen tijd aan haar pijnlijken toestand; toen zij ontwaakte,

was het tegen den middag. De oude Edda zat aan haar bed, haar redder stond in de nabijheid daarvan, met over elkander geslagen armen en beschouwde haar aandachtig, terwijl een innig diep gevoeld medelijden op zijn gelaat zigtbaar was. Hem ziende, vouwde zij onwillekeurig de handen; smeekend en tevens dankbaar wendde zij haar blik naar den man, op wien — zij gevoelde dit duidelijk — zij thans al hare hoop, al haar vertrouwen moest vestigen. Ook hij staarde in die sprekende, bruine, onafscheidelijk op hem gerigte oogen en de jongeling, die gewoonlijk zoo veel onverschilligheid aan den dag legde, bloosde nu hevig.

„God zegene u, mijn redder!" stamelde zij met bewogen stem en hem met hare groote oogen minzaam aanziende. Die oogen hadden op dit oogenblik voor hem een bovenaardschen glans; eene reine ziel scheen daaruit tot hem te spreken. Er was iets, dat hem onwederstaanbaar aan dat bleeke gelaat boeide, die lippen schenen eene taal te spreken, als geen der meisjes aan de Westfjord het vermogten. Die uitdrukking van het ongeluk, die kinderlijke dankbaarheid, die onderworpenheid, en die geestelijke overmagt, in die edele trekken duidelijk zigtbaar, trokken hem aan; er tintelde een gevoel in zijne aderen, als hij nog nimmer had ondervonden.

Hij gevoelde zich verlegen; waarom, dat wist hij zelf niet. Hij liet de armen onwillekeurig nederzinken en vroeg op eenigzints bedremmelden toon: „hoe bevindt gij u thans?"

„Beter, veel beter!" fluisterde zij.

„Wilt gij dan niet opstaan en een weinig in de lucht gaan?" zeide hij. — „Edda zal u wel helpen," voegde hij er bij, de oude huishondster goedig aanziende, „daarna kunt gij met ons eten."

Het meisje poogde te lagchen, maar smartgevoel belette haar zulks.

Intusschen liep Olaf achter de oude Edda om, en trad bij het bed. Zonder dat hij zich zelven verklaren kon, wat hem daartoe aandreef en onbewust van hetgeen op dit oogenblik in het hart der geredde omging, greep hij hare nog steeds gevouwen handen, boog tot haar neder en zeide op fluisterenden toon: „Houdt moed en heb vertrouwen!"

Daarna verliet hij schielijk de kamer.

Door de oude huishoudster geholpen, kleedde het jonge meisje

zich aan, en wankelde, op die vrouw steunende naar buiten. De scherpe zeelucht deed haar goed, maar den aanblik der nu kalme zee deed haar ontstellen; hare kracht behield echter de overhand over hare aandoeningen. Met gelatenheid in het hart en onderwerping op het gelaat, begaf zij zich daarna weder naar de woning, waar de tafel gedekt stond; Sörensen zat reeds aan, hij beschouwde haar verstoord en argwanend uit de hoeken zijner kleine oogen; Olaf, de anders zoo onverschrokken en krachtige man, nu als het ware versaagd en kleinmoedig, leunde aan het venster. En toen nu de huisgenooten zich om de tafel schaarden, de beide mannen het hoofd ontblootten en de handen tot het gebed zamenvouwden, ontmoetten de oogen van den zoon des huizes den schuwen blik van het meisje, en het scheen haar, of zij daarin evenveel vrees als hoop las. En te gelijk, als om een einde te maken aan die weifeling, die hem pijnlijk aandeed, vroeg hij op zachten en innemenden toon: „Wilt gij niet met ons bidden en eten?”

Zij gevoelde dat haar het bloed naar het hart steeg, haar blik werd beneveld, tranen drongen uit hare oogen, maar zij wankelde naar de tafel, vouwde de handen en — bad met de Christenen!

De maaltijd was weldra geëindigd, men had haar niets gevraagd, evenmin naar haar geloof als naar haar naam of stand. Zij erkende daarin den invloed haars redders. Zij had naauwelijks gewaagd naar hem op te zien, als zij, gedurende het eten, schuchter bedankte voor datgene, wat hij haar aanbood; maar toch scheen het haar, of hij na afloop van den maaltijd vrijer ademde, dan op het oogenblik, toen hij haar uitnoodigde om aan het gemeenschappelijk gebed deel te nemen.

De dag verliep; men liet haar als het ware aan haar zelven over en niet ten onregte zag zij ook hierin de tusschenkomst van haar beschermer. Hoe gaarne had zij hem de handen willen drukken, die met hare tranen willen bevochtigen, met kussen willen bedekken, toen hij haar des avonds eene goede nachtrust wenschte en het vertrek verliet!

Den volgenden morgen was het Zondag, de dag, waarop de zaak tusschen Ilda Lundgreen en hem moest beslist worden! Olaf zag er waarlijk verstoord uit, toen hij bij het rijzen der eerste zonnestralen onrustig aan het strand op en neder liep. Hij had des nachts niet geslapen, en stelde het van oogenblik

tot oogenblik uit, zich in huis te begeven, ofschoon het uur was aangebroken, dat men zou ontbijten. Hij had zijne beschermelinge nog evenmin gezien als zijn vader, en zou nu welligt binnen eenige minuten het arme meisje eene vraag doen, wier beantwoording haar ligt mogelijk aan eene onzekere toekomst, aan een gruwelijk lot zou prijs geven! Vreesde Olaf dan het beslissende oogenblik te zien aanbreken, dat hij daar zoo besluiteloos ronddrentelde? Was het diep medelijden, was het enkel deelneming, of was het welligt iets anders, wat hij voor de ongelukkige gevoelde?

Spoedig verscheen de goede, oude Edda aan de deur en wenkte hem even stil als geheimzinnig.

„Kom," fluisterde zij glimlagchend, „en zie eens, wie mij heeft geholpen om het ontbijt gereed te maken!"

Door een zeker gevoel aangedreven, zag hij haar vragend aan en begaf zich naar het woonvertrek, waar Sörensen, die den geheelen morgen in den winkel goederen had gesorteerd, hem weldra volgde. Het jonge meisje trad hen bedaard en blozend te gemoet, beiden een goeden morgen wenschende; zij had haar weelderig zwart haar naar de gebruiken des lands, om het hoofd gevlochten en droeg de nationale kleederdragt; in een woord: zij zag er bekoorlijk uit.

„Vergeef mij," stamelde zij, „dat ik in eene geleende kleeding voor u sta. Maar ik wilde u verzoeken, mij heden mede naar de kerk te nemen, om daar voor het heil der ziel mijns armen vaders te bidden en voor u, die mij huisdak en bescherming verschaft. De goede oude Edda heeft echter gemeend, dat ik in mijne eigene gescheurde kleeding niet derwaarts kon gaan en mij daarom deze kleederen gegeven."

„Staat haar de nalatenschap van Christina, de tooi uwer zuster niet goed?" vroeg Edda met zekere tevredenheid over haar zelven. Olaf hoorde echter niets van hetgeen de oude sprak; hij staarde haar aan, die sierlijke verschijning; nog klonken hem die woorden in het oor, welke zij zoo even op fluisterenden toon had gesproken, maar die hem zoo veel zekerheid voor haar gaven. Innerlijk verheugde hij er zich over; zijn gelaat werd verhelderd, hij gevoelde zich als iemand, die uit een benaauwden droom ontwaakt en wiens borst zich vrolijk verheft, als die beangstigende beelden vervlogen zijn.

Na de eerste verrassing wierp hij een blik ter zijde op zijn vader en vroeg: „nu vader! wat zegt gij daarvan?"

Ook Sörensen was door die onverwachte verschijning geheel ingenomen; de kleeding, waarin zij thans voor hem stond, herinnerde hem aan zijne dochter, die even zedig en bedaard was geweest, als thans de vreemdelinge zich aan hem vertoonde. Een weemoedig gevoel maakte zich voor eenige oogenblikken van hem meester, en hij sprak: „mij is het wel, zij kan medegaan!"

„Zoo zweer ik u dan thans, vader!" sprak Olaf moedig en met een van vreugde tintelenden blik, „dat ik een iegelijk kreupel zal slaan, die het zou durven wagen, haar te krenken of te verongelijken! En nu gij de kleederen draagt mijner goede zuster," vervolgde hij, zich tot het meisje wendende, die thans haar blik met eenige vrijmoedigheid waagde op te slaan, „hoop ik, dat gij u bij ons geheel eigen zult gevoelen en zult handelen en doen, alsof gij in de ouderlijke woning waart. Zeg ons echter eerst, hoe wij u voortaan zullen noemen, nu wij u niet meer als eene vreemdelinge willen beschouwen."

„Ik heet — Alida!" hernam het meisje weifelend en eene plotseling opkomende verwarring verbergende, die echter geen der huisgenooten bemerkte.

„Goed!" antwoordde hij op hartelijken toon, terwijl hij haar met een vertrouwenden en veel beteekenenden blik aanzag, „wij heeten u alzoo welkom, Alida!"

Toen het ontbijt was geëindigd, maakte men zich gereed om ter kerk te gaan. Liefelijk wierp de zon hare koesterende stralen over de geheele streek, de zee glinsterde en gleed zachtkens voort, als om de bewoners uit te noodigen, zich thans gerustelijk aan haar toe te vertrouwen. Langzamerhand verschenen ook de andere visschers met hunne vrouwen en kinderen, allen in den zondagstooi, en menigeen gaapte haar aan en fluisterde, toen ook Alida verscheen, die bescheiden, maar toch met vasten tred naast de oude Edda voortging. Eene uitdrukking van diepe zwaarmoedigheid, die aan het doorgestane leed en haar ondervonden ongeluk levendig herinnerde, was op haar gelaat zigtbaar; nu en dan sloeg zij verlegen de oogen neder, om de nieuwsgierige blikken, die allerwege op haar gerigt waren, te ontgaan. Skinnborg en Oefdal wisselden

eenige zachte woorden met den Sörenskriver, die, met Olaf eenige weinige schreden achter de beide vrouwen liepen. De mannen waren thans overtuigd, het meisje onregt aangedaan te hebben, nu zij haar daar zagen gaan met het gebedenboek van Christina, die door allen zoo zeer bemind was, in hare hand; nu zij hare eerbiedige houding, haar godvreezende onderworpenheid, die over haar gansche wezen lag verspreid, opmerkten, en deze krachtige, maar onbeschaafde menschen, even gruwelijk in hun haat als onverzettelijk in hunne vooroordeelen, doch daarentegen even trouw en opregt, als zij hunne dwaling inzien, weifelden niet in blik en handelwijze een zeker berouw aan den dag te leggen, een blijk hunner goedaardigheid, waarin zich tevens, ofschoon daarvan onbewust, een zekeren eerbied voor haar mengde, want deze ongekunstelde menschen begrepen maar al te goed, dat dit meisje met haar welopgevoed voorkomen en hare teedere trekken, ofschoon thans arm en hulpeloos, verre boven hunne vrouwen en dochters verheven was. En ook de vrouwen der Fjord gevoelden dat, hoewel niet met die afgunst, die bitterheid, dat honend mistrouwen, waarmede de onbeschaafde vaak gewoon is de beschaafden in groote steden te beschouwen, en de overmagt over hem erkent. Zonder daarvoor eenige pogingen te hebben aangewend, bezat Alida dus nu reeds de warme deelneming van nagenoeg alle bewoners der Fjord.

Bijna niemand bleef des zondags terug, daar het tevens tot de gewoonten behoorde, om zich na den afloop der godsdienstoefening naar eene naburige Fjord te begeven, waar dan het middagmaal gebruikt werd. Bij goed weder was die kerkgang een aangenaam uitstapje, en een treffend schouwspel vooral wanneer die menigte booten zacht wiegelden in den gouden zonneschijn, op den glinsterenden vloed, voorbij reusachtige rotsgevaarten, onder vooruitstekende klippen heen of langs donkergroene dennenbosschen. Allengs kwamen uit de verschillende bogten der uitgestrekte Westfjord, meerdere booten te voorschijn, die zich bij de anderen voegden, en als om elkander te verwelkomen, zwaaide men onophoudelijk met hoeden en doeken heen en weder. En al die vaartuigen, met die bonte en in hun zondagstooi gesierde menigte begaven zich naar een klein eiland, waarop geen ander gebouw stond, dan een kerkje, daar de geestelijke niet, gelijk meestal de gewoonte is, bij het gods-

huis woonde, dat alleen des zondags morgens voor de geloovige schaar, die vaak uren ver kwam, ontsloten werd; altijd begaf hij zich in een der booten van de visschers derwaarts.

Reeds lagen er eenige booten aan den wal, en stonden hier en daar reeds groepen volks, die de aankomenden hartelijk groetten, toen ook de boot van Sörensen het eiland bereikte.

Een gezet, en men kon zeggen, deftig man, met grove trekken, maar waarin veel goedaardigheid lag opgesloten, schudde Sörensen en zijn zoon, bij hunne aankomst, hartelijk de hand; naast hem stond een slank, bekoorlijk en men kon het haar aanzien, zeer opgeruimd meisje, met buitengemeen blond haar, groote, sprekende blaauwe oogen en eene frissche, gezonde kleur. Zij bloosde hevig, toen zij Olaf zag en bemerkte, hoe hij Alida minzaam de hand bood om haar in het uitstappen behulpzaam te zijn.

Spoedig werden tusschen de visschers der verschillende bogten eenige woorden gewisseld over den jongsten storm en de daardoor aangerigte verwoestingen. Met nameloozen angst luisterde Alida naar de onderscheidene mededeelingen, maar in geen der andere bogten was een der schepelingen of passagiers van de verongelukte brik gered, zelfs waren daar niet eens lijken aan het strand gespoeld. Er bleef dus voor haar geen twijfel meer over, dat haar vader in de golven zijn dood had gevonden!

Weldra was het angstig luisterende meisje ook hier het voorwerp der algemeene opmerkzaamheid en deelneming, en hetgeen de Sörenskriver van hare redding wist te verhalen, ging weldra van mond tot mond. Slechts eene der daar aanwezige noorweegsche vrouwen, had niets meer dan een vlugtigen blik voor de hulpelooze over, en staarde onafgebroken naar Olaf, die haar niet eens scheen te bemerken en wiens blikken, zelfs in dit gedrang, schier droomend en onafgewend op Alida rustten. Wij behoeven naauwelijks te zeggen, dat zij, die voor Alida niets meer dan een duisteren blik scheen te hebben, Ilda was, de dochter van dien dikken man, van Lundgreen. Olaf had haar bij zijne aankomst de hand gereikt, maar zich toen weder even schielijk van haar afgewend, want het kwam hem op eens voor den geest, wat er heden na de godsdienstoefening met de Lundgreens zou moeten behandeld worden. Zijn vader had den ouden Lundgreen echter, na de eerste woorden der begroeting, reeds toegefluisterd: „Olaf keurt het goed!"

Intusschen verscheen de in de dienst des Heeren grijs geworden leeraar, waarna de kerk geopend werd en de groepen zich derwaarts begaven.

Ilda stond in de nabijheid van Olaf, maar hij zag haar niet, en nu drong zich ook een visscher naast hem, een lang opgeschoten knaap, van omstreeks vijf en twintigjarigen leeftijd. Het roode stekelige haar hing hem in groote bossen onordelijk om het hoofd, zijn gelaat, waarop een verbeten woede duidelijk zigtbaar was, was erg door de pokken geschonden en met zijne diep in de kassen liggende grijze oogen, blikte hij scherp en boosaardig rond. Grijnzend greep hij den redder van Alida bij de hand en zeide:

„Zoo Olaf! zijt gij weder van Bergen terug? Ik hoop toch, dat gij mij sedert dat voorval te Bödon geen kwaad hart meer toedraagt, te meer daar ik zoo even van uw vader gehoord heb, dat de zaak tusschen u en Ilda wel in orde zal komen!"

Eenigzins verstoord trok Olaf zijne hand terug en vroeg hem op onverschilligen toon:

„Ei, ei! denkt gij dat?"

„Wel!" ging de andere spottend voort, „als de zwartrok de preek uit heeft, varen wij immers met elkander naar Ingwerzen en brengen de zaak daar geheel in orde?"

„Het is nog tijd genoeg om daaraan te denken, roode snaak!" hernam Olaf norsch en keerde hem te gelijk den rug toe.

Ilda, die elk woord had vernomen, beet zich in de lippen, fronsde het voorhoofd en ging het godsgebouw binnen; haar broeder volgde echter Olaf met zijne oogen en zag, hoe onafgewend hij den blik hield gevestigd op de schoone vreemdelinge, die zich thans naast Edda, met gebogen hoofd en diep leed in het harte, wankelend naar de kerk begaf.

„Zoo, zoo, staan de zaken aldus?" prevelde de zoon van Lundgreen binnensmonds. — „Gij verwerpt dus mijne zuster? Dat zal u zeker vrij duur te staan komen, trotsche knaap!"

Inmiddels nam de godsdienstoefening een aanvang en vulde zich het gebouw allerwege. De vrouwen namen plaats op de ruw getimmerde banken, de mannen schaarden zich langs de naakte, witte muren. Alida zat zeer nabij den kleinen kansel, in de voorste rei. Met het gebedenboek der zalige Christina voor zich, hief zij mede de liederen aan, welke gezongen werden, ofschoon de stem haar door het snikken bijna de dienst

weigerde; diep geroerd, luisterde zij aandachtig naar de woorden van den grijzen dienaar, die den jongsten storm in zijne rede vlechtende, over de vergankelijkheid van al het aardsche aan deze en de blijvende eeuwigheid aan gene zijde des grafs, met ongekunstelde, hartroerende taal sprak. Te midden der verzamelde christenen, smeekte de dochter uit het volk Gods, vurig uit het harte tot God, die ook voor haar Jehova was op deze plaats, dat Hij haar armen vader genadig mogt zijn; en niet minder ook dacht zij aan haar redder in het stil en ootmoedig gebed. Dit deed haar de smart, welke zij gevoelde, overwinnen, en in den kleinen, onaanzienlijken tempel der christenen, in het barre, eenzame en onverdraagzame Noorden, werd haar gebroken gemoed geheeld, ondervond zij verligting en gevoelde zij zich even opgebeurd, alsof zij in de synagoge haars volks had gebeden en om troost gesmeekt, — want Gods genade is immers overal?

Olaf was gedurende de gansche godsdienstoefening verstrooid; tegen den wand leunende, dwaalden zijne blikken, meer dan zulks in de kerk voegzaam was, telkens naar Alida heen, die daarvan echter niets zag. Aan vier andere oogen ontging dat evenwel niet: want Ilda en haar broeder hielden beiden den blik bijna onophoudelijk op hem gevestigd. Evenmin bleef Alida, niet alleen door de beide even genoemden, maar ook door Sörensen en zijne beide buren, onopgemerkt. Haar te zien, zooals zij daar nederzat, in stomme aandacht als aan de lippen van den predikant hangende, verdreef aldra de minste schaduw van argwaan, die nog bij hen aanwezig was, en zij fluisterden elkander toe: „zij is toch eene goede christin!"

Toen de godsdienst geëindigd was en de menigte de kerk had verlaten, vormden zich weder verscheidene groepen aan den oever. Olaf wachtte aan den uitgang Alida op, om haar naar de boot te geleiden. De roodharige zoon van Lundgreen had intusschen zijn vader reeds verteld, wat hij had opgemerkt; vervolgens trad hij nu naar deze, dan naar die groep en uitte verscheidene spotachtige en argwanende bemerkingen, zoowel over de vreemdelinge, als over Sörensen en zijn zoon. Deze bragt nu Alida naar de oude Edda, die met eenige andere vrouwen reeds bij de boot van den Sörenskriver stond te wachten. Van daar begaf hij zich, als toevallig naar eene groep, waar de zoon van Lundgreen druk bezig was zijn mond

te roeren, en waar Olaf woorden hoorde spreken, die hem geheel tot bezinning bragten.

„En ik zeg u," sprak de roodharige knaap half luid en honend lagchende, „dat er zekerlijk met die meid wel het een of ander zal gebeurd zijn, zij ziet er mij veel te popperig uit en is voorzeker geen deensch boerenkind. Misschien hebben de Sörensens wel iets van hare goederen aan het strand opgevischt, welligt hare koffers, en als dat nu in hare tegenwoordigheid geschied is, kan men dezelve niet zoo onbemerkt verbergen."

„Zoudt gij dat denken?" merkte een der omstanders op.

„Ik wil er eene weddenschap op aangaan," ging Han voort. — „Misschien heeft de hebzuchtige oude Sörensen daardoor ontdekt, dat zij vermogend is en laat haar nu natuurlijk niet los. Zou hij anders wel de kleederen van Christina gegeven hebben en Olaf zoo met haar laten omgaan, dat het waarlijk schande is om aan te zien? Let maar eens op mijne woorden: het zal niet lang meer duren, of die beide huwen met elkander; vader en zoon zullen dat wel reeds lang overlegd en heimelijk afgesproken hebben. Olaf heeft wel aan mijne zuster beloofd, haar tot vrouw te zullen nemen, maar wat geeft hij er om, die belofte te breken? En wat zal hij zich daarover bekommeren, hoe de deern aan het geld gekomen is, of zij het welligt in Kopenhagen op de eene of andere laakbare wijze of oneerlijk verdiend heeft? Onder ons gezegd: zij ziet er mij juist naar uit; maar wat breekt hij zich daarmede het hoofd? Hij heeft reeds zooveel van die steedsche gewoonten geleerd, dat hij zich in dit geval ook wel zal weten te schikken."

„Niets, schoft en lastertong! wat ik van u heb kunnen leeren!" viel Olaf, wiens wangen van verontwaardiging gloeiden hem in de rede, te gelijk naar hem toetredende. „Wij hebben het meisje opgenomen, om dat christenpligt en liefde tot den naaste ons zulks geboden, maar zij bezit niets, niets dan haar edel hart! En wat gij daar van „heimelijk afspreken," zegt, is eene laagheid, waartoe zeker gij en uw vader wel in staat zoudt zijn, daar de hebzucht uit uw beider oogen vonkelt! Ik heb uwe zuster nog volstrekt niet beloofd, haar te zullen huwen, ofschoon gij dat misschien gaarne zoudt zien, en evenmin heb ik haar nageloopen, hetgeen gij ook zeer goed weet,

want gij lieden zijt daartoe bij ons gekomen! En wanneer ik geen gevolg geef aan dien wensch, dan geschiedt dat niet uit minachting voor Ilda, want ik houd haar voor een braaf en deugdzaam meisje, maar alleen omdat ik in geene zoo naauwe verwantschap met u en uw vader wil staan. Ziedaar nu hetgeen ons betreft en dit voeg ik er nog bij, dat ik u en uw gezwets veracht; maar gij hebt mijne verontwaardiging nog bovendien opgewekt, door een meisje te belasteren, dat niemand onzer, en gij het allerminst kent; een meisje dat ongelukkig is en daarom onze bescherming en deelneming ruimschoots verdient! En niet alleen haar, maar onze gansche gemeente hebt gij op onwaardige wijze beschimpt, die met haar in het huis des Heeren gebid en hare smart geacht heeft en de verlatene geheel vrijwillig en zonder bedenking tot de gemeenschappelijke aandacht heeft toegelaten! En voor zulk eene beschimping komt u vrij wat meer toe dan eene enkele vermaning, dit begrijpt gij toch wel, roodharige, nietswaardige lasteraar!"

En te gelijk greep Olaf, wiens stem van woede beefde, en die op luiden toon had gesproken, den roodharigen zoon van Lundgreen met eene herculische kracht aan, spuwde hem in het aangezigt, en sleurde hem van zich af, zoodat hij een eind verder dreunend op den grond plofte.

Geen der aanwezige visschers nam zijne partij op, want allen gevoelden, dat Olaf gelijk had zoo te handelen. Alida stond op eenigen afstand van daar, doodsbleek en bedekte haar gelaat met beide handen; Ilda echter, hoogrood van toorn, staarde Olaf een oogenblik doorborend aan en begaf zich toen naar de boot haars vaders, die evenzeer elk woord van den vertoornden zoon des Sörenskrivers gehoord had, en inmiddels zijn jongen hielp om van den grond op te staan.

„Is dat uwe meening van ons?" riep Lundgreen Olaf toe, die thans zijne gewone bedaardheid had terug gekregen en met over elkander geslagen armen zoowel vader als zoon stout in de oogen zag. — „Zoo zeg ik u dan thans," ging hij voort, „dat het mij berouwt, mij met u en uw vader te hebben ingelaten. Zoo veel als de Sörenskriver is, ben ik ook, dat weten allen aan de gansche Fjord, en dat gij ongelijk hebt, de welligt onbedachtzame woorden van Han op die wijze te vergelden, als gij gedaan hebt en die eveneens mij en Ilda treft, dat

zult gij weldra ondervinden. Reken er op, dat onze tijd ook wel zal komen!"

En hij trok den aan het hoofd bloedenden zoon met zich naar zijne boot, waarin Ilda zich reeds bevond. Sörensen daarentegen, niet minder van toorn ontstoken, nam Olaf mede naar zijn vaartuig om verdere onaangenaamheden te voorkomen. Alida en de oude Edda namen plaats en men ging van den oever.

„Dadelijk naar huis!" riep hij de knechts, die de riemen hadden opgenomen, in verbeten woede toe. Tegelijk ging ook op eenigen afstand van daar, de boot van Lundgreen van wal en beide vaders hieven nog eens dreigend de vuisten tegen elkander op.

Sörensen verviel weldra in eene sombere overpeinzing; Alida zat bleek en bekommerd daar neder en waagde het niet, den blik op te slaan; Olaf staarde bedaard in den stroom en neuriede, ofschoon naauwelijks hoorbaar een lied binnensmonds.

Boven hen was de hemel nog altijd even blaauw uitgespannen, als te voren; de groene glinsterende golven plasten, gelijk twee uren vroeger, lustig en dartel tegen het ranke vaartuig op, terwijl de puntige klippen, de donkere dennenwouden, de holle wegen en verder op in de hoogte de met sneeuw bedekte toppen van het gebergte liefelijk in de gouden zonnestralen blonken.

III.

De maandag brak aan en verliep, zonder dat de oude Sörensen tot Olaf had gezegd, dat hij het vreemde meisje moest verwijderen, of naar eene nabij gelegen stad brengen.

Zoodra Alida was ontwaakt, had de oude Edda haar de dagelijksche kleederen van Christina gegeven, die zij, zonder een enkel woord te spreken, had aangetrokken; daarna was zij de oude vrouw in hare huisselijke bezigheden goedwillig en ijverig behulpzaam geweest. Sörensen deed, als zag hij haar in het geheel niet en bemoeide zich alleen met zijne zaken; hij sprak met Olaf noch met Edda meer dan noodig was, en dan nog met een gefronsd voorhoofd; maar zijne kleine oogen sloegen alles des te naauwlettender gade, en hij bemerkte spoedig hoe vlug het meisje, dat er overigens zoo teeder en fijn uitzag, met de huisselijke werkzaamheden, zelfs de grofste, wist om te gaan, hoe zij onafgebroken bezig was en hoe bedaard

en zonder omslag zij alles verrigtte, zonder dat het haar te veel of te moeijelijk scheen. Hij zag zijdelings naar de kleine, blanke handen van Alida, en die blik scheen te zeggen: zij is toch zeker aan zulken arbeid niet gewoon en toch gaat het haar vlug van de hand. Nu, dacht hij, wij zullen zien hoe lang dat zal duren en hoe het verder zal gaan.

Olaf was even onverschillig als te voren en bewaarde voortdurend een somber stilzwijgen; in zijne oogen lag echter een helderder glans dan vroeger; ook hij sloeg beide naauwkeurig gade, zoowel zijn vader als Alida, die echter voortdurend een angst en beklemdheid gevoelde, welke haar de borst dreigden te doen barsten. Even als de zondag, was ook de maandag voorbij gegaan, stil en treurig; zij had des nachts niet geslapen en des morgens een besluit genomen.

Toen Olaf na het ontbijt het huisje verliet, volgde zij hem; met een gelaat, waarop smart en te gelijk stille onderwerping geprent waren, trad zij met tranen in de oogen naar hem toe.

„Wat deert u?” vroeg hij met eene zachte stem, terwijl hij verlegen de korte pijp uit den mond nam.

„Ik heb u een verzoek te doen, Olaf!” zeide het meisje bevend.

„En wat wilt gij?” vroeg hij, haar minzaam aan ziende.

„Breng mij nog heden in uwe boot naar het naastbij gelegen stadje, zoo dit mogelijk is,” sprak Alida op een smeekenden toon, „of laat zulks door een uwer knechts doen.”

Olaf ontroerde.

„Naar het naastbij gelegen stadje?” zeide hij bedremmeld. „Dat is Bödon. Maar heden zou men dat niet meer kunnen bereiken, het ligt te ver van hier. En — wat wilt gij doen als gij daar zijt?” vroeg hij met blijkbare onrust.

„Dat weet ik zelf niet. Een onderkomen zoeken,” antwoordde Alida weenende.

„Hoe,” sprak Olaf op een toon, waarin een zacht verwijt lag opgesloten, „hebt gij het dan niet naar uw zin bij ons? Maar ik begrijp u,” ging hij met eene bevende stem voort, haar te gelijk strak aanziende, „gij wilt liever naar uw vaderland, naar uwe betrekkingen terugkeeren.”

„Een vaderland ja, maar betrekkingen heb ik niet meer,” antwoordde Alida, in tranen uitbarstende.

„Dan gevoelt gij u eenzaam en verlaten hier, en verlangt

naar de zeden en gewoonten van uw geboorteland, naar menschen, die u nader staan aan opvoeding, levenswijze en...."

Olaf sprak niet verder door, maar hij zag, hoe Alida hevig bloosde; hij wist ook niet, hoe hij datgene wat hem voor den geest zweefde en wat hij eigenlijk bedoelde, behoorlijk met woorden zoude omkleeden.

„Heeft dan het voorval van gisteren u vrees en schrik aangejaagd?" ging hij haastig voort, eene andere rigting gevende aan datgene wat hij zoo gaarne wilde, maar eigenlijk niet durfde zeggen; „of vreest gij welligt, dat de bewoners onzer Fjord u kwalijk gezind zijn of bejegenen zullen. Waarlijk, geloof mij, de meesten zijn wel ruwe maar toch goedhartige menschen!"

„Onder regtschapen menschen te leven en te verkeeren, is alles wat ik begeer. Hoe vurig zou ik den hemel danken, indien ik in dit huis kon blijven, want ik weet dat ik bij u deelneming, medelijden en liefde zal vinden, en dat de ellende mij wacht, zoo ik de wereld inga," ging zij aangedaan voort, „maar ik moet vertrekken, pligt en rede gebieden het mij!"

„En waarom moet gij?" vroeg Olaf ernstig. „Om ondankbaar te zijn?"

„Juist als ik bleef, zou ik ondankbaar wezen!" antwoordde Alida standvastig. „Olaf! gij hebt mij het leven gered, mijne eer verdedigd, uw vader schonk mij huisvesting, voedsel en kleeding. En wat deed ik daarentegen? Hoewel onwetend, bragt ik oneenigheid en haat tusschen u en uwe buren, en ik vrees ook, onaangenaamheden in het huisgezin. Uw vader is boos op u, uwe bruid is verbitterd, over korteren of langeren tijd zal ik hier gewisselijk een last worden; ik bezweer u dus, breng mij naar Bödon; mijn vertrek zal alles weder op den ouden voet brengen."

„En zeg mij openhartig, is er niets anders dat u aanspoort, van hier te gaan, Alida?" vroeg Olaf.

„Anders . . . niets!" hernam zij.

„Niets?" herhaalde Olaf op dringenden toon, haar met eene zeldzame uitdrukking aanstarende. — „Bedenk u wel, anders niets?"

„Waarlijk . . . . niets!" fluisterde zij, de oogen bedaard nederslaande.

„Nu," sprak Olaf toen, op luchtigen toon „dan zult gij bij ons blijven. Het gedrag van mijn vader behoeft u daarvan

niet terug te houden. Blijf bezig in den zelfden kring, waarin gij u die paar dagen hebt bewogen en in minder dan eene week tijds hebt gij mijn vader in uw belang gewonnen, ik verzeker het u, want ik ken hem. Daarbij: Ilda Lundgreen heeft geen het minste regt op mij en ik — niet het minste op haar! En wat de last betreft, waarvan gij spreekt — reeds sedert lang heeft de oude Edda hulp noodig — zij zal alleen u treffen en niet ons; gij zult u spoedig genoeg bij ons op uw gemak vinden. Gij blijft dus bij ons, niet waar?"

Alida wilde antwoorden, maar Olaf liet haar daar geen tijd toe.

„Afgesproken?" voegde hij er onmiddelijk bij, drukte het meisje hartelijk de hand, wendde zich schielijk om en begaf zich naar het strand. Zij staarde hem een oogenblik na, wreef toen met de hand over het voorhoofd, zuchtte diep en ging in huis.

De week verliep. Alida was des morgens de eerste en des avonds de laatste bezig; altijd was zij ijverig in de weer, en bragt in die weinige dagen meer orde en regel in de huishouding, dan de oude Edda had kunnen doen, al had de dag ook acht en veertig uren geteld. Zij betoonde Sörensen allerlei kleine oplettendheden, die echter deed, of hij dezelve niet bemerkte, ofschoon ze hem volstrekt niet ontgingen. Zij gunde zich geen oogenblik van verpoozing, want zij poogde door bezigheid het smartelijk verlies haars vaders te vergeten en jegens hen, die haar zoo liefderijk verpleegden en een werkkring hadden gegeven, dankbaar te zijn. Wel bleek uit alles, dat zij voor eene meer gedistingeerde levenswijze was opgevoed, maar zij wist zich ook uitnemend te schikken in de ongekunstelde en beperkte zeden en denkbeelden dezer zoo weinig aan de uiterlijke vormen gehechte bewoners van het noorden.

Des zaturdags avonds nam de Sörenskriver zijn zoon ter zijde en prevelde: „Zeg toch aan Alida, dat zij zich wat meer in acht moet nemen; zij gunt Edda te veel rust, de oude moet de handen niet geheel en al in den schoot leggen, want voor den duivel! zij is niet zoo sterk als onze grove vrouwen!"

„Zij werken immers te zamen," merkte Olaf op zijn gewonen droogen toon aan, „laat haar maar begaan, vader! Bovendien moet zij er toch wat voor doen, dat zij alles bij ons heeft," voegde hij er met eenige beteekenis bij.

Gij zijt een ongevoelige knaap, Olaf! en mogt wel leeren wat

hartelijker tegen anderen te zijn," hernam Sörensen, te gelijk zijn zoon, die over die woorden zijns vaders lachte, den rug toekeerende.

Den volgenden morgen, onder het ontbijt, zeide Sörensen: „waarom hebt gij niet de beste kleederen van Christina aan, Alida? Gij weet immers wel, dat wij naar de kerk gaan?"

Spoedig kleedde zij zich en het gezin begaf zich als voor acht dagen, naar de kerk. In de boot zat zij naast den Sörenskriver, die meer dan eenmaal een tevreden blik ter zijde wierp. Het was hem, alsof Alida met de kleederen zijner gestorven dochter, die dochter zelve was, zoo liefelijk scheen zij hem toe. Voor de kerk en daar binnen zag hij wel Lundgreen met diens zoon en dochter, maar hij ergerde zich niet het minste daarover; hetgeen hem van zich zelven verwonderde. Met genoegen bemerkte hij, dat de vreemdelinge algemeen beviel en ook door Olaf, die zich voortdurend naast zijn vader hield, bleef zulks evenmin onopgemerkt; bovendien zagen allen, dat Alida geheel andere en meer beschaafde manieren had, dan de vrouwen en meisjes van de Fjord, die waarlijk ongunstig bij haar afstaken. Maar even als de geheele week, bleef Olaf ongevoelig en onverschillig; alleen zijne oogen stonden hem levendiger in het hoofd. Daar de Lundgreens hem klaarblijkelijk uit den weg gingen, viel er niets bijzonders voor; zelfs toen zij, als naar gewoonte, in de nabarige Fjord den maaltijd gebruikten, hielden zij zich op een afstand. Het was daarom den Sörenskriver, als was hem een steen van het hart gevallen; hij snaterde dan ook vrolijk, vooral toen hij een glaasje te veel had gedronken en was meer gemeenzaam met Alida, die hij van nu aan niet langer als eene vreemdelinge beschouwde. De voortdurende onverschilligheid van Olaf kon hem echter niet bevallen.

Intusschen verliep de eene week en de eene maand na de andere, en gelijk Olaf gezegd had, Alida won allengs door hare stille huiselijkheid en hare innemendheid al meer de toegenegenheid van den Sörenskriver. Hoe meer de smart over het verlies haars vaders op den achtergrond trad, hoe meer zij zich in den kleinen huiselijken kring op haar gemak begon te gevoelen, des te meer vielen hare voortreffelijke eigenschappen in het oog, en des te opgeruimder werd het breede gelaat van Olas Sörensen. Wel bedekte nog nu en dan een

wolk zijn voorhoofd, als hij aan de vijandige gezindheid dacht, welke Lundgreen hem voorzeker toedroeg, of als hij zich in het hoofd haalde dat de rijke en schoone Ilda, die nog steeds voor Olaf zou te krijgen zijn, zulk eene goede schoondochter voor hem wezen zou, maar de aanminnigheid, de vrolijke lachjes van Alida deden die wolken weldra verdrijven.

Hoe kwam het echter, dat Olaf al die goede hoedanigheden van Alida, niet scheen te bemerken, en toch veel meer te huis bleef dan vroeger? En wat was de oorzaak, dat Alida zooveel mogelijk vermeed met hem alleen te zijn, hoe voorkomend en minzaam zij overigens tegen hem wezen mogt? Waarom sloeg zij het oog neder, als hij haar aanzag met een blik waarin, in weerwil van zijn schijnbaar onverschillig karakter, zooveel koortsachtige opgewondenheid lag opgesloten?

Op weinige minuten afstands der woning van Sörensen verhief zich een steil rotsgevaarte, dat meer dan 300 voet hoog boven den smallen oever uitstak; de kruin der rots was kaal; hier en daar had men smalle onregelmatige trappen in de rots uitgehouwen, om den weg naar boven meer gemakkelijk te maken; op andere plaatsen kon men de glibberige rots slechts bestijgen, door zich aan het struikgewas, als het ware, in de hoogte te trekken. Ook was op den top dier rots eene kleine zitplaats uitgehakt, terwijl de geheele vlakte naauwelijks meer dan eenige schreden in omvang had. Daar had men de zee en de huiveringwekkend vooruitstekende klippen onder zich, maar tevens een schilderachtig uitzigt op de Lofodden en den vlakken zeespiegel. Deze plek was de lievelings-zitplaats van Alida; zoo dikwerf zij eenige vrije oogenblikken had, klouterde zij derwaarts omhoog, om zich te verpoozen en te verlustigen in het waarlijk trotsche natuurtooneel.

Op zekeren liefelijken zomeravond — de witte nevelen rezen reeds zigtbaar uit de holle wegen omhoog — zat zij weder in gepeins verzonken daar neder en wierp van tijd tot tijd den blik naar de Lofodden, toen zij plotseling eenig geritsel achter zich hoorde. Verschrikt zag zij om, en Olaf stond naast haar.

Het bloed steeg haar naar de wangen; zij ontroerde hevig. Ook de krachtige, in al zijne handelingen anders zoo zekere jongeling scheen ontsteld.

„Waarom ontroert en beeft gij?" vroeg Olaf treurig. „En waarom poogt ge mij in den laatsten tijd te ontwijken? Zoo

ik u in den weg ben, zegt het mij dan liever, dan weet ik het en ik kan eerlijk met mijne smart kampen; maar laat mij niet langer in die hartverscheurende onzekerheid leven; ik ben een man, dat is waar, maar het valt mij moeijelijk het langer te dragen; want waarlijk Alida! ik verdien het niet; ik bemin u te zeer! Gij moet reeds geraden hebben, welke gevoelens ik voor u koester."

„Uwe blikken hebben mij genoeg gezegd!" hernam Alida angstig. — „En juist daarom poog ik u te ontwijken, Olaf! gij moogt mij niet beminnen."

„Waarom niet, meisje?" sprak hij met eene bedrukte stem. „O, zeg het mij maar, gij haat mij welligt!"

„Ik u haten? Zijt gij dan niet mijn redder, mijn beschermer, mijn weldoener? Ik. . . . . Olaf! maar neen! ik bezweer u, dring niet verder bij mij aan! Laat mij van hier gaan!"

Dikke tranen rolden over hare wangen, zij snikte luid en wrong de handen; ook Olaf sidderde, hij deed eenige schreden terug en zeide toen op droevigen toon:

„De weg is vrij, gij kunt gaan, Alida! Maar gij ziet de klippen daar beneden; zoo gij van hier gaat, zonder mij te hebben verklaard, waarom ge u zoodanig omtrent mij gedraagt, dan bezweer ik u bij God, die ons hoort, dat ge mij in het volgend oogenblik op de rotspunten te pletteren zult zien vallen."

Het meisje gaf een gil en legde angstig hare hand op Olafs arm, die hij nog steeds over den afgrond hield uitgestrekt. Haar gelaat was met hetzelfde vale bleek bedekt, als toen hij haar in dien nacht op zijne armen uit de zee naar de woning zijns vaders had gedragen.

„Olaf! dreig mij niet met zulke woorden," zeide zij zuchtende. — „Ik bemin u meer dan mijn leven, maar ik bezweer u, laat mij gaan, en laat die bekentenis voor eeuwig in onze harten verborgen blijven!"

„Alida!" riep hij nu, het meisje aan zijne hijgende borst drukkende, „de geheele Fjord zal het weten, want ik zeg u, thans zult gij mijne vrouw worden."

„Onmogelijk!" stamelde Alida, zich uit zijne omarming los makende.

„Waarom niet, zoo wij elkander beminnen?" hernam Olaf ten hoogste opgewonden. — „Waarlijk, mijn vader houdt ook veel van u."

„En toch zoudt gij mij allen haten en verachten, als ik slechts één enkel woord sprak; zelfs gij Olaf! in weerwil van al de hartstogt, die u vermeestert. Maar ik smeek u, dring daaromtrent niet verder bij mij aan."

„Dan ga ik tot aan het einde der wereld en keer nimmermeer terug, als die geheimzinnigheid met welke gij u thans omgeeft, hier op deze plaats niet duidelijk wordt opgehelderd!" sprak Olaf in vervoering.

„Het zal welligt voor ons beiden beter zijn, zoo gij van hier gaat," zeide zij snikkende. „Maar gij wilt, dat ik spreken zal, welaan! luister dan. In Kopenhagen leefde sedert jaren een Israëlietisch geneesheer, uit Holland geboortig; met een tweejarig dochtertje vestigde hij zich in Denemarken. In Kopenhagen een groot fortuin hebbende vergaard, nam hij het besluit, naar zijn vaderland terug te keeren. Vijf maanden geleden scheepte hij zich met zijn eenig kind in, maar door tegenwind werd het schip naar het noorden gedreven en hij leed schipbreuk in een storm, de schepelingen en passagiers, waaronder ook die arts, vonden allen hun graf in de golven en ik — Olaf! — ik — o mijn God! — ik ben zijne dochter!"

Het arme meisje dreigde in onmagt te vallen, smeekend zag zij Olaf aan. Door den vreesselijksten angst gefolterd, waagde zij niet te denken, of hij met schrik of met smart, dan wel met afschuw zich van haar zou wenden.

Maar — was het een droom, eene zinsbegoocheling? Hij trok haar zacht aan zijn hart en lachte van blijdschap.

„Eene jodin?" sprak hij. „Maar ik wist dat!"

Alida staarde hem verbaasd aan.

„Hoe — gij wist...." zeide zij.

„Ik vermoedde het ten minste."

„En niettemin...." fluisterde zij.

„Ik hoopte, dat gij niet sluimerde," ging Olaf voort, „toen gij op den eersten morgen roerloos op de legerstede laagt uitgestrekt, terwijl mijn vader en de beide buren Oefdal en Skinnborg te zamen beraadslaagden over uwe toekomst. God en mijn hart gaven mij op die oogenblikken in om te spreken, gelijk ik toen deed. Zij hoort u welligt, dacht ik bij mij zelven — want ik zag maar al te goed, dat uwe oogleden zich bewogen — en zoo zij zich dan mijne woorden ten nutte maakt, is zij gered en zal blijven aan onze Fjord. Ik schaam

mij niet het u te bekennen, Alida! van af het oogenblik, dat gij in dien nacht uwe groote bruine oogen tot mij opsloegt, hebt gij mij geroerd. En vond ik mijn geloof in uwe oogen weder, waarom zoudt gij dan niet het uwe in mijn hart kunnen vinden? Wij hebben beide God lief als onzen Vader en beminnen elkander; wat zullen wij ons dan om de uiterlijke vormen bekreunen, waardoor deze en gene zich poogt diets te maken, dat zijn gebed aan den Heer het welgevalligst is? Waartoe zou dat noodig zijn, zoo wij slechts bidden en onzen naasten liefhebben?"

Snikkend viel Alida aan de borst van den geliefden haars harten.

„Maar wat zullen de anderen daarvan zeggen — uw vader — de visschers — de gansche Fjord," stamelde zij.

„Wat behoeven zij te weten, welk geloof gij hebt?" hernam Olaf. „Hier in het barre, hoog gelegen Noorden is den geestelijke de verklaring van twee menschen, dat zij elkander liefhebben en willen toebehooren genoeg, en overigens houden allen u immers voor eene Christin! Wat zoudt gij er bij winnen, soo gij bekende, dat gij eene jodin zijt en u liet doopen? In het geheim zou men u toch altijd als zoodanig blijven beschouwen en daarvan zou weldra twist, oneenigheid en bespotting het gevolg zijn en bovendien kon dat ook op onze kinderen overgaan. Neen dierbaar meisje! laat het voor ons een geheim blijven; wij willen elkander nemen gelijk wij zijn en de Heer onze God zal ons naar onze gevoelens rigten!"

Zij klemde zich vast aan den man, dien zij eene taal hoorde spreken, welke haar tot in de ziel drong en zoo seer getuigde van de edelaardige grootheid zijns harten, ofschoon hij slechts een eenvoudig mensch was. Gedurende eenige minuten hielden zij elkander, van de zaligste gevoelens doordrongen, omstrengeld, dáár, op die duizelingwekkende hoogte, van alle aardsche zorg en last bevrijd, kleingeestige en menschelijke stellingen niet achtende.

De laatste stralen der ondergaande zon, die over Christenen, Joden, Mahomedanen en Heidenen gelijkelijk en liefdevol haar licht verspreidt, wierp ook haar gouden glans op het van zaligen min bedwelmde paar.

„Laat ons naar beneden gaan!" sprak Alida, uit die zoete vervoering ontwakende.

En meer dan zij liep, droeg Olaf den hem nu dubbel dierbaren last van de rotshelling naar omlaag.

IV.

Twee jaren waren verloopen sedert de boven verhaalde ontmoeting van dien avond op de lievelingsplek van Alida; veel was er in die tijdruimte geschied en veranderd. Zij was de vrouw van Olaf geworden en hun huwelijk mogt waarlijk voor al de echtelingen aan de Westfjord ten voorbeeld strekken. Bij jong en oud wist Alida zich bemind te maken, en zij was niet alleen geacht als de schoondochter van den rijken Sörenskriver, maar vooral omdat zij eene goede degelijke huisvrouw was. Wel wekte zij nu en dan de afgunst van vele vrouwen op, omdat zij zich zoo geheel anders gedroeg dan deze, als zij op zon — en feestdagen, in weerwil van al hare nederigheid, eene voorname dame onder de boerinnen scheen, maar eigenlijk konden al die benijdsters toch niet boos op haar worden, wijl zij zich overal dienstvaardig en deelnemend betoonde en op haar handel en wandel geen vlekje kleefde. Gelijk vroeger ging Olaf geregeld met de galjas naar de zuidelijk gelegen handelsplaatsen en maakte altijd goede zaken, en wanneer hij dan van zulke togten terugkeerde, ging hem niets boven zijne vrouw en zijn huisselijken haard, dien zij hem zoo regt vertrouwelijk en aangenaam wist te maken. Reeds in het tweede jaar van zijn huwelijk kon hij, met de pijp in den mond voor de huisdeur zittende, een frissche knaap op zijne knie schommelen, dien Alida hem geschonken had, en in elken trek der moeder sprekend geleek. De jongen had echter zulke groote, bruine oogen en zulk donker haar, dat Olaf, als hij hem met vaderlijken wellust aanzag, dikwerf in stilte dacht: „het is toch wel goed, dat de bewoners der Fjord niets weten van ons geheim, want anders zouden zij mijn kleinen lieveling gewisselijk „het jodenkind" noemen, al had Alida ook tienmaal den Christelijken doop ontvangen." — De oude Edda was inmiddels gestorven, doch Clas Sörensen gevoelde zich evenzoo op zijn gemak als toen deze nog mede de huishouding bestuurde. Hij sleet zijne dagen zoo aangenaam mogelijk, dreef nog steeds zijn handel, maar had dien thans aanmerkelijk uitgebreid en speculeerde voornamelijk in vellen, die hij van Laplanders kocht, met de galjas naar de havenplaatsen, zelfs tot Christiania

zond, waar zij zeer voordeelig werden van de hand gezet. Verscheidene malen in den loop van het jaar kwamen de Laplanders, in kleine karavanen, uit de verre hooge vlakten naar de Fjord en bragten op zwaar beladen rendieren hunne waren, die zij tegen brandewijn, gereedschappen en allerlei andere dergelijke goederen inruilden. Na het huwelijk van Olaf had de Sörenskriver aanvankelijk met de Lundgreens in vijandschap geleefd, welke echter later tot verzoening was gekomen; wat de gedachte aan de voormalige vriendschaps-betrekkingen zeker nooit zou bewerkt hebben, was door gemeenschappelijk handelsbelang tot stand gekomen, want Lundgreen en Sörensen associeerden zich om gezamenlijk groote leveringen van vellen te doen, ten einde op die wijze wederkeerige concurrentie en schade te voorkomen. Ofschoon zulks aan Olaf verre van aangenaam was, kwamen natuurlijk de beide Lundgreens nu en dan in het huis zijns vaders, de roodharige Han echter alleen dan, wanneer Olaf zich op reis bevond. Alida was altijd even vriendelijk en voorkomend als Lundgreen tot haar sprak, zoodat hij niet wel anders kon doen, dan haar wederkeerig met voorkomendheid te behandelen; zijn zoon was buitengemeen, zelfs in het oog loopend vriendelijk tegen de jonge vrouw, ofschoon het hem niet gemeend was, en hij heimelijk op den loer lag om iets te kunnen vinden, wat haar eenig ongeval kon berokkenen. Hij kon het der schoone vreemdelinge maar volstrekt niet vergeven, dat zij, hoewel onwillens, de plannen had in duigen doen vallen, die hij zoo goed meende te hebben gesmeed, want zijne zuster Ilda was nog steeds in de vaderlijke woning, wees alle aanzoeken om hare hand af, en was op den duur den hebzuchtigen Han niet weinig in den weg. Evenmin kon de boosaardige en haatdragende knaap de tuchtiging vergeten, die hij om harentwille van Olaf had ondervonden, en hij had alzoo dubbele reden om op wraak bedacht te zijn. De Sörenskriver had zijne aangehuwde dochter opregt en hartelijk lief; wanneer hij zich echter in het hoofd haalde, dat Alida hoegenaamd niets ten huwelijk had medegebragt, werd hij wel eens verdrietig en dacht aan de beloofde huwelijksgift van Ilda, die Olaf zoo moedwillig had versmaad. De roode knaap maakte zich die verdrietige stemming van Sörensen steeds ten nutte, om hem aangaande Alida, allerlei aanmerkingen te doen, die hem voorzeker anders niet in den zin

zouden gekomen zijn, maar hij deed dat steeds met de grootste omzigtigheid, want hij wist te goed dat Alida overigens te hoog in zijne achting stond aangeschreven, om haar zoo gemakkelijk de gunst haar vaders te ontnemen; ook was hij steeds bevreesd, dat Olaf zulks nu of dan mogt te weten komen en hem dan daarvoor zeer zekerlijk de regtmatige bestraffing niet zou onthouden.

Zoo stonden de zaken aan de Westfjord.

Op zekeren namiddag zaten Lundgreen, de roode Han en de Sörenskriver in de woonkamer van den laatste gezellig bij elkander over handelsaangelegenheden te spreken; zij hadden groote glazen, met dampenden grog gevuld, voor zich staan en bliezen lange rookwolken uit hunne korte pijpjes. Een transport vellen, hetwelk uit de bergen werd gewacht, was nog niet aangekomen, en die vertraging der Laplanders, die reeds voor een paar dagen hunne goederen hadden moeten afleveren, gaf tot allerlei gissingen en besprekingen aanleiding. Olaf was op de terugreis van Christiana, de galjas kon elk oogenblik in het gezigt der baai verschijnen en met verlangen werd de komst van de bewoners der ijssteppen te gemoet gezien, om de goederen dadelijk weder naar Drontheim te kunnen verladen, gelijk men voornemen was.

Met huisselijke werkzaamheden bezig, liep Alida af en aan. Wel tienmaal in den loop van den dag, had zij met den vrolijken gezonden knaap op den arm, de rotshelling beklommen, en tuurde, op haar lievelingsplekje zittend, verlangend over de zee, of de galjas zich noch niet in de verte vertoonde. Een aangename koelte woei voortdurend naar de landzijde, de lucht was helder: niets verhinderde alzoo de spoedige aankomst van het vaartuig, dat nog altijd op zich deed wachten.

Juist waren Sörensen en zijne gasten in eene drukke beraadslaging gewikkeld, toen een der knechts van den eerstgenoemde schielijk de kamer kwam instuiven, met den uitroep.

„De Laplanders zijn in aantogt; reeds klinken de schellen der rendieren in den hollen weg en twee hunner, die vooruitgegaan zijn, volgen mij op den voet. Daar zijn zij reeds," voegde hij er bij, de deur openende, aan welks ingang zich nu twee Laplanders vertoonden, even klein en mager als dat oorspronkelijke, maar nu bijna uitgestorven ras dier bewoners in het algemeen is; in hunne ruwe kleeding uit rendiervellen

bestaande, traden zij met eene zekere soort van ontzag en demoedigheid binnen.

„Gij hebt voor den duivel, ditmaal lang op u laten wachten!" zeide Sörensen gebiedend.

„De wegen waren slechter dan vroeger, meester!" antwoordde een der beide mannen onderdanig.

„En brengt gij ons het bepaalde getal?" vroeg Lundgreen op barschen toon.

„Nog meer zelfs!" antwoordde de vorige spreker, „wij zullen het daaromtrent echter wel eens worden."

„En zijn de waren uitnemend?" vroeg de Sörenskriver, nadat hij zijn glas geledigd en van zich geschoven had.

„Goede, uitmuntende waren!" verzekerde dezelfde spreker van vroeger.

„Nu, wij zullen zien!" was het antwoord van Sörensen, terwijl hij en de beide andere mannen van hunne plaatsen opstonden.

„Gaat nu naar buiten!" sprak Sörensen op gebiedenden toon tot de Laplanders, „want gij verpest met die traanlucht de kamer, wij zullen u volgen."

Door de visschers gevolgd slopen de beide Laplanders heen. Voor de huisdeur kon men reeds in de verte den trein ontdekken, die juist den nabijgelegen hollen weg had verlaten. Het was waarlijk een statig schouwspel, die zwaar beladen dieren, door omstreeks een twaalftal Laplanders begeleid, te zien aankomen.

Een drietal mannen, waarvan er slechts twee in de nationale kleederdragt waren gekleed, liepen eenige schreden vooruit. De derde, een man met zilvergrijze haren, donkere oogen en magere scherpgeteekende trekken, had slechts een pels los over de schouders hangen, waaronder eene afgesleten burgerkleeding zigtbaar was. Hij leunde op een dikken staf en strompelde moeijelijk voort. Spoedig hadden zij de visschers bereikt.

De evengenoemde grijsaard nam bescheiden zijn uit vellen zamengestelde muts of kap van het hoofd en bleef in eene onderdanige houding staan.

„Wie is dat?" vroeg Sörensen verwonderd, op den vreemdeling wijzende.

Juist verscheen Alida, met haar kind op den arm, aan de deur. Onwillekeurig viel haar oog op de zoo even aangekomen Laplanders; maar plotseling verbleekten hare wangen, hare tan-

den klapperden, hare oogen werden als verduisterd. Zij staarde dien in den pels gewikkelden grijsaard aandachtig aan en eene onmagt nabij, had zij naauwelijks kracht genoeg den wilden knaap op haar arm te houden.

„Het is een arme jood!" beantwoordde intusschen een der Laplanders de vraag van Sörensen, „een oud, goedhartig man, die nu omstreeks twee en een half jaar onder ons leeft, en zich op menigerlei wijze nuttig heeft betoond. Wij hebben hem thans mede herwaarts gebragt, omdat hij naar zijn vaderland wil terugkeeren; nu wilde hij u verzoeken, hem naar Christiania of eene andere plaats, welke gij bezoekt, mede te nemen."

De visschers zagen niet weinig vreemd op. Ook Oefdal en Skinnborg, door het geklingel der schellen en het drukke gepraat uit hunne woningen gelokt, hadden zich bij de overigen gevoegd.

„Een jood, zegt gij?" sprak de Sörenskriver ontstemd, wiens gelaat te gelijk eene sombere en gruwzame uitdrukking aannam.

„Ja, meester! een arm, hulpbehoevend man, gelijk zij zeiden, een mensch, die ellendig is en gaarne in zijn vaderland wenscht te sterven," stamelde nu de grijsaard.

Smeekend hief de oude, uitgeputte man nu den blik omhoog, en van de visschers viel zijn oog op Alida, die nog steeds aan de deur stond.

„God Israëls!" riep hij eensklaps.

Hij poogde voorwaarts te wankelen, zijne leden beefden, zijn gelaat vertrok zich stuipachtig, de staf ontgleed zijne hand, hij strekte de armen uit en den blik stijf op Alida vestigende, kreet hij met eene angstige stem:

„Recha! mijne dochter! mijn kind!"

Roerloos, een marmeren beeld gelijk, leunde Olafs vrouw nog steeds tegen den deurstijl: met onsprekelijken angst rustte haar blik smeekend op den grijsaard. Deze begreep dien blik en eene schrede terug gaande, drukte hij de hand tegen het voorhoofd en hield zich aan den schouder van een der naastbij hem staande Laplanders vast, om niet neder te storten.

Zoowel Lundgreen als de Sörenskriver waren getroffen; Oefdal en Skinnborg zagen elkander met veelbeteekende blikken aan, maar de boosaardige Han drong vooruit en zeide, verheugd eene aanleiding te hebben om zijn wraaklust bot te vieren, met walgende blikken:

„Hoort gij dat, Sörensen! de jood schijnt uwe schoondochter te kennen!" En zich vervolgens tot den grijsaard wendende, sprak hij op barschen toon: „Kent gij haar, vervloekte jood?"

Deze verzamelde al zijne krachten. Een oogenblik scheen hij met een hevigen inwendigen strijd te kampen; zijne trekken werden echter bedaard, zijne oogen dwaalden onbestendig rond en den Sörenskriver wankelend naderende, vroeg hij hem met bevende stem:

„Is die vrouw uwe schoondochter, meester?"

„Wat raakt u dat, jood?" riep de Sörenskriver nu, wiens aangezigt rood van woede werd; „kent gij haar dan?"

„Neen — ik — ik ken haar niet!" antwoordde hij.

„Maar gij noemde zoo even een naam en wilde die vrouw te gemoet gaan?" sprak nu Skinnborg woest. „Wat moet dat beteekenen, jood?"

„Spreek, en de duivel moge u halen, zoo gij liegt," voegde Lundgreens zoon er bij, de grove vuisten ballende.

De grijsaard rigtte zich overeind. Zijn oog viel andermaal op den smeekenden blik van Alida; bedaard en vast staarde hij den vrager aan; schrik en vertwijfeling waren uit zijn gelaat geweken, waarop thans de uitdrukking van diepen kommer zigtbaar was.

„Vergeef mij," sprak hij, zonder de minste ontroering te doen blijken, „de trekken dezer vrouw herinneren mij aan mijn kind, hetwelk mij voor eene reeks van jaren door den dood werd ontnomen."

„En waar stierf dat kind?" vroeg Han haastig, in de hoop een antwoord te zullen bekomen, hetwelk hem gelegenheid zou geven, den argwaan, dien hij reeds koesterde, uit te spreken.

„Vele honderd mijlen van hier, in Frankrijk!" antwoordde de jood.

„Zonderling!" bromde Sörensen.

„Ja, inderdaad, zeer zonderling!" hernam de roodharige Han; „want ziet maar eens, hoe bleek en ontsteld Olafs vrouw is geworden; zij heeft naauwelijks kracht genoeg zich staande te houden."

De Sörenskriver zag zijne dochter argwanend aan, en vroeg haar geheel ontstemd:

„Wat deert u, Alida?"

„Ik gevoelde mij reeds vroeger onpasselijk!" zeide zij stame-

land en als uit een benaauwden [droom ontwakende en dacht dat de frissche lucht mij goed zou doen, maar het gezigt van dien ouden man heeft mij doen ontstellen, en nu bevind ik mij gansch niet wel!"

„Ga dan in huis en begeef u naar bed!" antwoordde Sörensen; en zich vervolgens tot den grijsaard wendende, zeide hij: „En gij, jood! pak u weg, dat uw vervloekte blik hier niet nog meer onheil aanrigte. Hadt gij liever in den hollen weg den hals gebroken!"

Alida sidderde, dien wensch hoorende; maar met eene vaste stem en zich inspannende, zeide zij:

„Ik wil niet de oorzaak zijn, vader! dat de ongelukkige man in het verderf gestort wordt. Olaf komt morgen, misschien nog heden terug; laat hem zoolang hier vertoeven. Mijn man denkt niet zoo streng als gijlieden; hij zal hem gaarne naar Drontheim willen brengen."

„Nu, dan mag hij in de schuur blijven, maar ik wil hem niet meer onder mijne oogen hebben; en dat alleen, dewijl Alida zijne voorspraak is. Voort nu, jood!" en te gelijk duwde hij hem vrij onzacht van zich af.

De grijze man boog eerbiedig het hoofd, een der Laplanders gaf hem den staf in de hand en zuchtend strompelde hij voort naar de schuur. Hij waagde het niet meer den blik naar de deur te vestigen, waar Alida staan bleef, tot hij verdwenen was; haar kind aan het hart drukkende, begaf zij zich in huis.

De Sörenskriver en Lundgreen hadden intusschen met de Laplanders zooveel zaken te verhandelen, dat zij weldra aan het voorval niet meer dachten; maar de zoon des laatsten trok Oefdal en Skinnborg ter zijde en sprak een geruimen tijd fluisterend met hen.

Inmiddels brak de nacht aan. Om de zaken spoedig ten einde te brengen, waren Lundgreen en zijn zoon gebleven, de eerste bij den Sörenskriver, de laatste bij Skimsborg. Men had de kudde rendieren naar eene smalle strook lands gedreven om te weiden, waar de drie knechts van Sörenzen en de Laplanders een wakend oog over dezelve hielden.

Omstreeks middernacht werd zachtkens de deur der woning van Sörensen geopend, en eene vrouwelijke gedaante, even als eene schaduw voortgaande, sloop naar de nabij gelegene schuur.

Nauwelijks was de gedaante daar binnen getreden, of achter eenige opeengestapelde balken, die in de nabijheid lagen, rezen ook een drietal donkere ligchamen omhoog, die insgelijk naar de schuur voortslopen en aandachtig luisterend tegen de planken schutting leunden.

In de kleine, duistere ruimte tastte eene vrouwenhand voorzigtig rond en rustte weldra op den schouder van den op den grond uitgestrekten grijsaard.

„Vader!" fluisterde Alida, „slaapt gij?"

„Hoe zou ik kunnen slapen, kind? Waar zijt gij, Recha! waar?" vroeg hij.

Sprakeloos zonk Alida naast hem op de knieën en vader en dochter hielden elkander geruimen tijd omstrengeld; plotseling maakte de oude man zich echter uit die omarming los.

„Wat hebt gij ondernomen, Recha?" zeide hij met eene bevende stem. „Zoo iemand bemerkt heeft, dat gij naar mij toe zijt gegaan!"

„Stel u gerust, vader! niemand heeft mij gezien. De knechts zijn bij de rendieren, en de mannen daarbinnen slapen gerust. O vader! welk een wederzien! Ik waande u dood, begraven in het hart der zee!"

„Luister mijn kind! Toen onze boot omsloeg, klemde ik mij aan dezelve vast; zij werd zeer ver naar het noorden gedreven en daar met mij op het strand geworpen. Een geheelen dag dwaalde ik in eene schrikkelijke wildernis rond, tot ik een troep Laplanders ontmoette, die mij barmhartig opnamen en naar hunne Fjelden voerden. Toen zij vernamen, dat ik een arts was wilden zij mij niet weder laten vertrekken, totdat ik een hunner zooveel mogelijk in mijne wetenschap had onderwezen. Eerst thans na veel smeeken, werd mij toegestaan met een transport te mogen medetrekken, om te zien of ik gelegenheid kon vinden naar mijn vaderland terug te keeren. Maar ik kon niet vermoeden, u hier te zullen wedervinden; en dan gehuwd; zijt gij niet de vrouw van een der visschers? Zijt gij niet eene Christin?"

„Ik ben de vrouw van den besten man ter wereld, vader! en ik heb hem grenzenloos lief! maar eene Christin ben ik niet; Olaf heeft dat niet begeerd!"

„Zoo leeft gij dan in gemengden echt? O, mijn kind, mijn kind! wat hebt gij gedaan!"

„Kon ik anders handelen, vader? Ik was hulpeloos, en stond alleen op de wereld, want ik waande u dood! De zucht tot zelfbehoud dwong mij tot zwijgen en niet minder — de liefde! Niemand weet hier, dat ik eene jodin ben, dan Olaf, mijn echtgenoot! en wij zijn zoo gelukkig in elkanders bezit!"

„Dan wil ik uw geluk niet verstoren!" zeide de grijsaard bewogen, „en met de Laplanders weder naar hunne ijsvelden terugkeeren!"

„Toch niet, vader!" fluisterde de jonge vrouw haastig en angstig. — „Olaf komt stellig morgen van Christiania terug; hij zal wel raad schaffen, dat gij in mijne nabijheid kunt blijven. Kan hij u niet schijnbaar in zijne boot naar Bödon voeren, en u ergens in een hollen weg verbergen, waar onze visschers nimmer komen en u daar eene schuilplaats bouwen, waarheen ik heimelijk sluipen kan om u te zien, al was het des nachts."

„Kind! welke dwaze denkbeelden haalt gij u in het hoofd?" mompelde de grijsaard. „Gij zoudt dat geheim niet lang verborgen kunnen houden en met mij uw verderf verhaasten. — Neen, laat mij met de Laplanders weder heen trekken, zij willen mij gaarne bij zich houden, want ik heb menige kranke onder hen genezen. En in gindsche ijssteppen, zal de God der Vaderen de wonden van mijn hart heelen — voor eeuwig! uw geheim blijft in mijn hart begraven. Het eenige, wat nog tot ontdekking zou kunnen leiden, namelijk de pas, die ik bij ons vertrek uit Kopenhagen nam en dien ik, nadat ik den storm was ontkomen, nog in mijn zak vond, moet vernietigd worden, want ook uw naam staat daarop vermeld. Hier heb ik denzelve, neem die en verbrand hem nog in dezen nacht."

„Waartoe, vader! houdt gij hem en doe het zelf, zoo gij denkt dat zulks noodig is. — Luister! wat was dat?"

De jonge vrouw ontstelde.

„Het was mij, als werd daar buiten fluisterend gesproken," zeide zij.

„Ja, ja!" sprak de grijsaard angstig. — „Ga, spoed u voort, eer men u ontdekt!"

Nogmaals sloeg zij hare armen om den geliefden vader en drukte hem een langen, vurigen kus op het voorhoofd.

„Vergeef mij!" sprak zij fluisterend, „dat ik thans niets meer voor u kan doen. Morgen, als Olaf terug is, spreek ik zelf met hem; alles zal zich dan nog ten beste schikken; vaarwel tot zoolang."

Schielijk sloop Alida voort.

„Hier, Recha! neem nog dit papier!" riep de grijsaard; maar zij hoorde hem niet meer, zij was reeds in de duisternis verdwenen, waar zij met schuwen blik rond zag, maar niemand ontdekte; op de teenen sloop zij de woning weder binnen.

Slapeloos bragt zij de nog overige uren van den nacht door, en zoodra het eerste morgenrood de puntige toppen der Lofodden verlichtte, klouterde Alida, met haar kind op den arm, naar de lievelingsplek daarboven op de rots, verlangend wachtende, tot dat de nevelen zouden breken en haar blik vrij over de watervlakte zou kunnen rond zien.

En terwijl zij met een kloppend hart over de donkere golven staarde, slopen een drietal mannen naar de schuur, en hadden daar den jood weldra gebonden en gekneveld. Onbarmhartig sleepten zij hem naar de kamer van den Sörenskriver, waar zij hem woest en onmeedoogend op den grond smeeten. Zoowel Sörensen als Lundgreen waren reeds opgestaan en wierpen verachtende blikken op den ongelukkige, terwijl Skinnborg intusschen den knevel uit den mond van den grijsaard losmaakte.

„Spreek op, jood!" vroeg Sörensen, wiens gelaat door den toorn hoog rood was gekleurd, „kent gij de vrouw van mijn zoon, die gij gisteren gezien hebt?"

„Ik ken haar niet," antwoordde hij.

„Wij rijten u het vleesch stuksgewijze van het ligchaam, zoo gij liegt," voer Sörensen voort; „zeg ons, kent gij die vrouw?"

„Ik ken haar niet," sprak hij zuchtend.

„Leugen!" snaauwde nu de zoon van Lundgreen en woelde te gelijk in de zakken van den grijsaard. „Ha, ha!" zeide hij grijnzend lagchend, „welligt zal dit papier ons beter de waarheid zeggen! Zeg, oude hond! waarom hebt gij dezen nacht niet zachter gesproken?"

En te gelijk reikte hij den Sörenskriver een morsig en bijna verteerd papier over, die het opende en weldra de pas van den arts herkend had.

„God, onze Vader! sta ons bij!" riep de grijsaard wanhopig uit.

„Het is duidelijk," zeide de Sörenskriver, terwijl hij het papier verachtelijk van zich wierp, „dat zij ons allen bedrogen, het heilige sacrament des huwelijks geschonden en onze kerk ontheiligd heeft!"

„Wat verdient zij naar de wetten van ons land?" schreeuwde de roode Han woest.

„Den dood!" riepen allen als uit een mond, met uitzondering van den Sörenskriver, die zijn gelaat met beide handen bedekte. In den geest ziet hij de liefelijke verschijning van Alida, die zijn hart heeft ingenomen. Even als de jood, daar aan zijne voeten, zucht hij verslagen, maar de toorn overweldigde zijn beter gevoel en de goede engel, die hem omringde, vlood van hem.

„Waartoe?" sprak nu Han, „zoudt gij willen dralen, tot Olaf terug komt en poogt te verhinderen, dat de smaad, dien zij God, de kerk en ons allen heeft aangedaan, worde gewroken?"

„Roept een Thing te zamen, dat zij veroordeeld worde!" zeide Lundgreen.

Klaarblijkelijk voerde de Sörenskriver een hevigen inwendigen strijd.

„Doe zoo als u goeddunkt," zeide hij toen en verliet haastig de kamer.

Lundgreen snelde hem na en begaf zich met hem naar de rendieren. De drie andere aanwezigen wisselden een geheimzinnigen blik met elkander en snelden onmiddelijk naar buiten, de rots op, die Alida eenige oogenblikken vroeger had bestegen. De jood bleef geboeid in de kamer liggen, ter prooi aan den vreesselijksten zieleuangst en van wanhoop en woede huilende.

De nevel was voor de eerste zonnestralen geweken en Alida ontdekt thans de galjas in de bogt en tevens haar geliefden Olaf. Nog weinige minuten en hij zal aan land springen. Buiten zich zelven van vreugde rukt zij den doek van haar hals en zwaait dien heen en weder, om hem op haar opmerkzaam te maken, maar te vergeefs. Hij ziet haar niet en denkt haar niet op die plaats tegenwoordig.

Weldra hoort Olaf het wanhopend gehuil van Alida's vader. Ontsteld vliegt hij huiswaarts en ziet verwonderd den gebonden man daar nederliggen.

„Wat beteekent dat? — Alida!" roept hij, „Alida!"

„Red mijn kind! uwe vrouw!" schreeuwt de jood. — „Zij vermoorden haar — daar buiten — o spoedig... spoedt u!"

Olaf wordt doodsbleek; hij snelt de deur uit en blikt ver-

wilderd rond. Daar ziet hij het drietal de rots beklimmen en Alida op den top derzelve, met hun kind op den arm. Hij geeft een gil en stormt de mannen nog na, en, hoezeer zij zich ook haasten, beklimt hij de klip sneller dan zij, met levensgevaarlijke sprongen. Maar reeds is de boosaardige zoon van Lundgreen boven.

„Vaar ter helle, jodin!" schreeuwt hij zegevierend, en stort de moeder en het kind meêdoogenloos naar beneden, waar beiden op de rotspunten te pletteren vallen en in de zee rollen. Olaf staart eenige oogenblikken naar de diepte, maar ziet de branding over de beide geliefde panden weldra zich sluiten. Van woede en wanhoop brullende, stormt hij al hooger; hij bereikt de rotsvlakte en grijpt met verwonderlijke kracht den rooden Han aan. Beiden worstelen met elkander; met de kracht der vertwijfeling klemt Han zich aan zijn tegenstander vast, maar helaas! daar glijdt Olafs voet uit — een kreet wordt gehoord — beide mannen rollen omlaag, elkander omvat houdende, en vallen evcneens te pletteren.

Weinige dagen later werden Sörensen, Skinnborg en Oefdal in ketens naar de vesting Friedrichshall gebragt, waar zij de welverdiende straf ontvingen voor hunne euveldaad.

WAT KAREL WEBER VAN DE WERELD ZAG EN VAN DE MENSCHEN VERTELDE.

DOOR

MAKUBA,

Schrijver van „de Dronkaard en het Evangelie," enz.

DE NATIËN.

The proper study of man, is — man.

Ik beschouw alle menschen als broeders, en ga een reis door de wereld doen, om hen van aangezigt tot aangezigt te aanschouwen en kennis te maken. Vreemde dingen zal ik aanschouwen, maar..... verscheidenheid behaagt den mensch. Broeders, zal ik zeggen, drukt me de hand, al zijt gij anders gekleurd dan ik. Het is een raar mengelmoes: blanken in Europa, geelbruinen in Azië, zwarten in Afrika, koperrooden in Amerika en zwartbruinen in Australië. En dan nog — die

talloozе schakeringen van blanken en zwarten, — geelbruinen en geelgroenen, groengeelen en aschgroenen, ja zelfs — getijgerde menschen! Maar . . . . ook het zwijn, dat physiek het meest op ons gelijkt, is bij ons wit, in Savoije zwart en in Beijeren bruin. In Syrië hebben katten en geiten lange zijdeachtige haren, — op Corsica hebben paarden en honden eene gevlekte huid als in het Noorden eene sneeuwwitte, en op Guinéa worden de menschen en de honden zwart.

Klimaat, voedsel en levenswijze veranderen niet alleen de kleur, maar ook de physionomie en zelfs de schedels. Wij zijn lilliputters tegenover de oude Germanen, en zelfs tegenover de ridders van de Middeleeuwen, en nog heden is het onderscheid van grootte en schoonheid in adellijke families opvallend, vergeleken met menschen van lagen stand; hetzelfde bemerkte Cook op Taïti. Het menschelijk geslacht heeft veel van de wereldzee, die nooit in volkomene rust en in evenwigt is — als ze hier rijst, daalt ze ginds; als ze hier land wint, verliest ze het ginds weder, en op zekere tijden schudden revoluties alles door elkander, evenals orkanen en aardbevingen de zee beroeren. Er zijn vijf hoofdverscheidenheden van ons geslacht: de Kaukasische, Mongoolsche, Aethiopische, Maleische en Amerikaansche, — maar allen zijn broeders en zonen van éénen vader, die Adam heet. De natuur heeft voor elk klimaat en voor elken grond bijzondere planten en dieren geschapen, en zorgt dat de mensch kan leven; eigenlijk is er nergens wat nieuws onder de zon.

Un voyageur, qui court le monde,
Est un peu faible de cerveau,
S'il croît dans la machine ronde
Voir quelque chose de nouveau.
Qu'il parcourt la terre et l'onde,
Après chaque jour il dira:
C'est tout ici comme là!

Van de Noordkaap tot aan Matapan en van St. Vincent tot aan den Oby gelijken de menschen op elkander, en dwaasheden zijn niet meer buitenslandsch, en onze oude grootmama, met ongeveer een paar honderd millioen kinderen, ziet enkel nog eenige weinige schakeringen en manieren, die wat vreemd zijn. Het karakter der oude natiën — der tegenwoordige Nomaden en Wilden — is door zijn eenvoud en eenvormigheid

veel gemakkelijker op te maken, dan het karakter der nieuweren — dat van de gepolijste Westerlingen niet zoo ligt als dat van de ongepolijste Oosterlingen. Het karakter der Engelschen en der Nederlanders is ligter onder één gezigtspunt te brengen, dan dat der Duitschers, Franschen, Italianen, Spanjaarden en Russen, wegens de verscheidenheid der provinciën, klimaat, voedsel, bezigheden, taal, godsdienst, wetten, enz. Hoezeer verschilt de Zwaab van den Westfaler, de Pruis van den Oostenrijker, en toch heeten zij allen Duitschers. Hoe verschilt een Venetiaan van iemand uit Napels, — een Gasconjer van een Noorman of Lotharinger, een Galliciër van een Cataloniër! De bodem en de bosschen van Noord-Amerika gaven den Wilden slechts gelegenheid tot een leven in enkele familiën, als den Arabier en Siberiër in horden en nomadisch. Het leven der volken hangt, in ernst, voor een groot deel van de landen af, waarin zij gevestigd zijn. Al te vruchtbare grond maakt vadsig, bergstreken van binnen maken huiselijk, ligging aan zee of eilanden maakt kosmopolisch, koopmanachtig. Een handelsnatie, magtig op zee, overreedt zich gemakkelijk, dat haar magt even zoo weinige grenzen heeft, als vader Oceaan. Onder de volkeren van Europa maakt de Celtische of Slavische oorsprong een wezenlijk onderscheid. Celten, die aan de Grieken en Romeinen als reuzen en torens voorkwamen, onderscheiden zich blijkbaar door wasdom en dapperheid, als ten tijde der kruistogten, toen ze als metalen zuilen stonden, en ook meer geest lieten ze blijken dan de Slavonische volken.

De Europesche natiën hebben zelfs een zekeren uitwendigen nationaal-stempel, zooals de geoefende blik terstond in groote handelssteden of zeehavens ontdekt, het zit niet alleen in het accent. Er zijn nationaal-physionomiën onder de Europeërs zoo goed als onder paarden, maar het zijn slechts schakeringen.

De Franschen zijn het zuurdeeg en alle Europeërs worden daaruit gekneed. Aan hen hebben wij het te danken, dat we de verst verwijderde volken hebben leeren kennen, niet slechts Europeërs, maar zelfs Aziatische Nomaden. De volkeren van den Nijl en Syrië zagen Europeanen, de Parijzenaars Mamelukken en Aethiopische meisjes, — Russen en Turken werden geallieërden, en de Franschen hadden grooten lust, zich in den Ganges te baden, ja zelfs zich te verbroederen met hunne roode doodvijanden, die eindelijk de moeite namen, om naar Parijs te gaan.

De hoofdneiging der Engelschen is eigendom; die der Duitschers, eer; die van de Hollanders geld, van den Italiaan, smaak; van den Spanjaard, rust; van den Franschman, gezelligheid en pret; bij Engelschen mengt zich in alles: het zonderlinge, bij Franschen, de gelanterie; bij Italianen, bouffonnerie; bij Spanjaarden, kwezelarij; bij Duitschers en Hollanders, als het maar eventjes kan, eten en drinken.

De Franschman pakt zich tot over de ooren in als hij reist, en gaat midden in den winter in zijn Palais-royal, chapeau-bas en ligt gekleed.

De Spanjaard draagt zijn eijeren in zakken, verkoopt de boter bij de el en den drank bij het pond. Italianen zijn de inbeeldingskracht, Franschen de geestigheid, Engelschen en Hollanders het verstand, Duitschers het geheugen.

De Italiaan is vuur, de Franschman is lucht, Engelschen en Hollanders zijn water; de Duitscher is de aarde. Het genie zelfs zit bij de Duitschers meer in den wortel, bij de Franschen in den bloesem, bij de Italianen in de kroon, en bij Engelschen en Hollanders in de vrucht. De Spanjaarden begonnen in de kolonien een kerk te bouwen, de Engelschen bouwden een kroeg, en de Franschen een vesting, maar ook een danszaal.

De Engelschman is punch, de Hollander jenever, de Duitscher wijn, de Franschman wijn met water, wat een Hollander en een Engelschman „den wijn bederven" noemt.

Geestigheid en inbeeldingskracht gedijen het best op vruchtbare gronden, zoo als men aan de Zuid-landsche natien kan zien. Bij de Noord-landsche volken heeft de morele mensch en het verstand den boventoon. Zelfs de zuidelijke talen zijn weekelijk, fijn en vol fantazy, als de natien, die ze spreken.

DE FRANSCHEN.

Laat de Franschen de volkenrijen openen, als de meest kinderlijk sanguinische natie.

Hun milde hemel, hunne heerlijke wijnen, hun wit brood, hun gezellig leven met allen, hun coin au feu — alles noodigt tot vrolijkheid en gestadige pret. Zij lagchen, waar anderen weenen of op de tanden knarsen; zoo waren de Franschen voor en na hunne revoluties, zoo zijn ze nóg, zoo zullen ze wel immer blijven. Ze zijn kinderen, en een bouillon geneest alles.

Deze kinderlijkheid, of wil men liever, vrouwelijkheid, is

hunne hoofdeigenschap. Hunne zeden, litteratuur hunne geheele filosofie dragen den stempel van een vrouwenzin, d. i. den stempel van het fijne, ligte, sierlijke en oppervlakkige. Slechts het heden roert hen, het verledene is verleden en vergeten, de toekomst bekommert hen niet. Ongestadig, en rustig, altijd tusschen te veel en te weinig dobberende, zijn ze onmogelijk voor gestadige vrijheid geschikt en haar dus ook niet waard. Dezelfde republikein van voor eenige jaren, spreekt thans het woord Empereur met eerbied uit. Zij zijn de ware vertegenwoordigers van de zelfzucht, pretmakerij, glans en van al wat schittert, en elke indruk is oppervlakkig en ligt. Zij gevoelen dan ook zeldzaam anderer ellende, dankbaarheid, ware vriendschap en hartstogtelijke liefde, waarom ze dan ook zeer spoedig in uitersten vervallen. Faber, die voor zijn vader op de galeijen ging, werd in Parijs bewonderd, met bloemen en linten getooid, bezongen, en zelfs als l'honnête criminel ten tooneele gevoerd. Maar in zijn dorp Gages verhongerde hij — oud en vergeten, wat in Engeland en in Holland nooit gebeuren zou.

Een Franschman is zacht, bescheiden en goed onder een goed opzigt; windt men hem echter op, dan wordt hij wreed, trotsch, overmoedig, en gelijk Voltaire zegt: een tigre-singe. Slechts wat nieuws — altijd wat nieuws — al is het ook slechter dan het oude; van daar de ingenomenheid met omwentelingen. Zij aanbidden heden hunne koningen, en jagen ze morgen onbarmhartig het land uit. Lodewijk XIV koos zelfs de zon tot zijn zinnebeeld, en de Engelsman die er Phaeton onder schreef, gaf het motto der geheele natie aan. Ze zijn het best als ze lagchen, hun ernst heeft meestal niets te beduiden. Hunne eigenlijke bekwaamheden zijn: kunsten, dansen, vechten, muziek en komedie, koken en friséren. Diepzinnigheid en juistheid moet men bij hen niet zoeken, daartoe zijn ze te levendig en te ongeduldig. Zij vinden zeker weinig uit, maar weten de uitvindingen van anderen heerlijk te gebruiken. Ze hebben slechts smaak in het dartele, schitterende, kleine, niet in het schoone, grootsche en ware. Als papegaaijen leeren ze den rijken voorraad komplimenten hunner taal, die des te armer aan woorden is, om bescheidenheid en wantrouwen op zichzelven uit te drukken, en dan is de galante man onwederstaanbaar. Nergens worden zoovele bloemen verbruikt als in Frankrijk; menige Parijsche dame maakt haar beminde

arm door bloemenliefhebberij. Zingen doen de Franschen dol graag, en reeds Diodorus maakt melding van hun dansen. Ze heeten teregt: le peuple chansonnier, le peuple moqueur en le peuple femme. Uit hunne chansons en vaudevilles is hunne geschiedenis der laatste eeuwen best te schrijven.

De Marseillaise van Rouget de l'Isle, en het Ça ira braken duizenden en duizenden den hals.

Rijk stroomende geestigheid is een ander erfdeel der Franschen. Geen natie begrijpt zoo vlug, drukt zich zoo juist en zoo naauw met woorden uit, of is in staat met één geestig gezegde een dollen hoop tot rust en geluk te brengen. Lodewijk XV maakte den broeder zijner Pompadour tot markies van Bandière, en zij noemden hem den markies d'Avanthier. Bij een oproertje over duur brood greep d'Argenson een ronde, dikke, half dronken vrouw uit den dollen hoop bij de hand, en stelde haar voor aan het volk, met de woorden: Voila messieurs! une bonne figure pour crier famine! — het volk lachte en d'Argenson bragt het tot bedaren.

Elk bonmot, dat van mond tot mond gaat, troost Franschen in den grootsten jammer. Van Marie Antoinnette zeggen ze, dat ze ten minste om een Louis naar Parijs was gekomen, Marie Louise slechts om een Napoleon. Alleen het hooren van het woord guillotine jaagt ons een rilling door het gebeente; de Franschen betraden haar met bonmots of verkortten in de gevangenis hun leven door zingenot om den beul maar weinig over te laten. Men speelde, zong, dichtte, en offerde aan Ceres, Bachus en Venus; Réal las de Pucelle. De muren der gevangenissen — tijdens de revolutie — waren met verzen en epigrammen bedekt, Delille heeft er een daarvan bewaard, dat karakteristiek mag heeten:

Apprends de moi cette utile leçon,
Qu'on peut être encore heureux en prison,
Il faut trouver le secret de s'y plaire,
Et c'est la Gaieté, voila le mystère!
Le triste aspect d'une froide muraille,
Mon mobilier, mon petit lit de paille,
Le rat craintif, qui vient sur mon chevet
Et me reveille, en mangeant mon bonnet
Tout me fait rire.
Presque toujours la plainte est inutile,

Il faut rester, quand on ne peut sorti —
De ces gros murs le ciment éternel
Résisterait à la force d'Alcide;
l'Architect sut dans son zèle cruel
Sacrifier l'agréable au solide!

Men had keukenguillotines, waarmede men het gevogelte lagchend den kop afsloeg, en dat in een tijd waarin naast drieëndertig komedies, de vierendertigste, de guillotine, haar vreeselijk spel speelde!

Geestigheid, zegt Hippel, is een zomerkleed, de waarheid kan men altoos dragen, maar in Frankrijk is zij de nationaal-uniform.

Geen andere natie bezit in zoo hoogen graad het apropos. Men krijgt van gemeene lieden, vooral van de vrouwen, dikwijls antwoorden, die den beschaafdsten man vereeren zouden, als het antwoord van den reus Friand, die van Napoleon zeide: „Daarbij ben ik slechts een kind:" voila la différence entre un grand homme et un homme grand. Geen natie bezit de kunst, zich zoo van haar schitterendste zijde te toonen, en de edele onbeschaamdheid, allen, die ze niet meer van nabij kennen, zand in de oogen te strooijen, zoo ingestudeerd, ware het ook slechts met hunne slagwoorden: tant pis et tant mieux! die zeer wel of in het geheel niets zeggen, al naar men ze wil uitleggen, als het schouderophalen, verzeld van een mais, que voulez vous? Franschen kunnen ja meer dan drie tellen, maar toch niet over de 70 of 80, zonder te herhalen, soixante dix, quatre-vingt.

Van Frankrijk gingen de kruis- en riddertogten uit naar het Oosten — de inquisitie- en verketteringsgeest — de geest der scholastiek — de geest van Filips den schoonen — de geest van Lodewijk XIV — de geest der revolutie — en de allerergste — de geest van Napoleon. Zij verblinden de wereld door hunne modes, smaak, zeden, welbespraaktheid — door godsdienstige en staatkundige vrijgeesterij en door wapenen. Franschen zijn Grieken en Romeinen, maar slechts en profil. Grieken en Romeinen overwonnen andere natien ook door hunne talen, en zoo ook de Franschen — hunne taal is de koningin onder de talen van Europa.

Geene natie heeft zulk een savoir faire, en hunne hoffelijkheid verdient onze navolging, vooral zooals ze zich in koffij- en eethuizen vertoont. Nooit wordt de vreemdeling aan beta-

len, veel minder aan vooruit betalen herinnerd; zelfs als hij heen gaat zonder betalen, zegt men niets. Komt hij echter weder, en verlangt hij iets, dan zegt men schouderophalend: pardonnez moi, monsieur! en brengt niets meer.

Men vertelt van madame Béry, dat zij had opgemerkt, dat een vreemde een zilveren lepel bij zich stak. Zij zei niets, maar toen hij de kaart verlangde, zette zij stilzwijgend daarop: „voor een zilveren lepel zooveel."

Zelden zetten zij de wetten der hoffelijkheid ter zijde, zelfs niet bij schelden. Zelfs bij een: allez vous au diable! hebben ze geest genoeg dat terstond te herstellen, door een: mais restez, vous seriez capable de m'obéir. Hunne hyperbolische komplimenten, — hunne mille compliments — hun au désespoir, waar wij bedaard: het spijt me, zeggen, maken: dat we hen ligt voor valsch houden; maar het zijn nationale hoffelijklijkheidsvormen, die in den mond bestorven zijn. Hun adorer is niets anders dan: gij bevalt me! — hun divin is — mooi; — hun: charmé de vous voir, en à merveille is; ik ben blij u te zien, en goed. Mille coups de baton staat zoo wat gelijk met een paar oorvijgen; en je ferai l'impossible is: 'k zal eens zien. De franschman vliegt, waar wij ons haasten, en sterft van honger als wij honger hebben. Deze overdrijving en onbeduidende leugens der taal hebben het nadeel, dat ze onwaar maken en de begrippen verwarren. Het is toch een beetje erg van een volmaakten man te zeggen: il est sage, en de coquête zegt: soyez sage; en een aardig knaapje ook sage genoemd wordt.

Hunne poezy is zoodra het rhythmus ophoudt proza, en onzin zeggen, als: je viens de mourir, iets gewoons.

Maar hunne hoffelijkheid heeft, aan den anderen kant, toch ook weder iets aangenaams, die zelfs bij dronkenschap niet ontaardt. Franschen zoeken geen twist en worden niet stil of knorrig; neen, altoos vrolijker, geestiger en lachlustiger.

Een God dam yë van den Engelschman is toch minder mooi dan hun pardon, monsieur, en s'il vods plait een kleinigheid, die veel bitters wegneemt.

Die slechts monsieur en madame kan zeggen, kan Frankrijk doorreizen en geheele gesprekken voeren.

Omgang is het leven der Franschen, en zoo ook de geest voor kleinigheden. Ze zijn dan ook regt geschikt, om te con-

vereéren met grooten en met vrouwen. Alles is hij hen mode, zelfs het verstand.

Lagchen op den hoogsten leeftijd zelfs ziet men in heel Frankrijk, terwijl men er siddert voor belagchelijk zijn.

De gaieté der Franschen waarvoor wij geen woord hebben, omdat we de zaak missen, moet men niet in Parijs maar aan de Loire en Gironde zoeken, als men haar geheel wil leeren kennen en benijden. De provençalen zijn de echte Franschen. Ze hebben louter wijngeest en kwikzilver in de aderen, en de grootmoeder danst met haar kleinzoon en het kleinkind met den grootvader als trommel of fluit de ooren treft; waar vele Franschen komen, daar is het terstond kermis.

Engelschen sterven aan broken heart, Franschen hebben als spreekwoord; personne ne meurt de chagrin. Zij sterven eerder van verveling, want elken oogenblik hoort men: Je meurs d'ennui.

Geene natie gaat zoo ligt buitenslands, maar het onrustig karakter dat haar wegdrijft, drijft haar ook weêr naar het schoone Frankrijk terug.

Met het buitenland zijn de Franschen slechts luttel bekend. Zelfs Napoleon kende het Noorden niet goed, wat Alexander en de Russen wel weten. Bij het inrukken in Presburg 1809 zei de een tot den ander; wie zou gedacht hebben, dat we zoo gaauw in Petersburg zouden wezen! De Grieken zijn hun Mahomedanen, en zij verwonderen zich als een Rus niet in Konstantinopel is geweest, omdat het zoo digt bij ligt. De langue prusse houden ze voor een heel andere taal dan de langue allemande.

Slechts in Parijs, meent men, kan men volkomen beschaafd worden, maar men vergeet: dat men aldaar over afgronden zweeft, — niet slechts moreel — de stad rust alleen op katakomben, ontstaan door de steenen, die men derwaarts heeft gesleept, om Parijs te bouwen. Deze vreeselijke afgronden, naar welken weinige reizigers vragen, zijn wel is waar gestigt door steenmassaas, die men als draagzuilen gelaten heeft; maar een ligte aardbeving — en Parijs tuimelt in zijn zelf gemaakt graf.

Een Franschman leert zelden eene andere taal, want tot heden is het zijne eere, dat overal fransch wordt gesproken, en hij houdt het voor onmogelijk, dat men hem niet overal verstaat.

La grande nation heeft veel goeds, waarom men het Frederik niet euvel kan duiden, als hij zegt: als ik me eene natie te

schepen had, zou ik de fransche scheppen; maar evenmin der koninginne van Nederland, die zei: ik mag de Franschen gaarne lijden, maar zou hen ongaarne regeren. Bij veel kwaads hebben we aan deze natie ook veel goeds te danken, en er is geen volk dat vreemden vriendelijker en hartelijker behandelt, wat men het best ondervindt als men veertien dagen naar Parijs gaat, en dan naar Londen.

„Ik geef toe, dat men in de jeugd meer opheeft met fransche zeden (domme wereldlingen altoos, want ze blijven in zekeren zin kinderen, ook al grijzen de haren) in den ouderdom echter met de engelschen, maar waar is het: dat een franschman beminnenswaardig is in zijn land, een engelschman noch daar, noch daar buiten. Ook ik weet wel, dat ze veel kwaads heeft gesticht voor zich zelve en voor anderen, deze galante natie en bij eene zekere voorliefde voor deze natie, ontstemt mij hare ondank jegens de grootmoedigheid der geallieërden; zij, die in 1814 aan den rand des afgronds stonden, bij den intogt der verbondenen, in Parijs riepen: vive l'ennemi! en die niets volstrekt niets hadden kunnen uitvoeren, als men hun land, zooal niet gedeeld, slechts van alle afgeperste millioenen, van alle veroverde kunstschatten ontbloot, en tot schadevergoeding ten minste de Elsas en Lotharingen genomen hadde — — zij verlangden den Rijn tot grens en fabelden van politieke overmagt en ende overwinningen! meer ijdel dan trotsch, zij bevielen zich selven uit louter nationale blufferij, als de man die hun en der wereld ongeluk aanbragt, en als gesierd en meineedig aan hun hoofd stond, als keizer.

Maar Frankrijk blijft steeds het land van levensgenot, werwaarts elk man van gevoel de oogen rigt, als Marie, de weduwe van Frans II, toen ze naar Schotland terugvoer. Ik ken geen land, waar de vreemdeling, als hij de taal spreekt en zich goed weet voor te doen, zoo goed wordt opgenomen en zoo aangenaam leeft — ik spreek minder van de hoofdstad, dan van de provinciën. Leeft wel, vriendelijke, lieve, gezellige Franschen onder uwe leliën, mais — ne revenez plus!

Beaux lis, refleurissez en France,
Vous soignera bon jardinier,
Si ne croissez en abondance
Ne sera faute de fumier.

DE ITALIANEN.

De Italianen, het jeugdig cholerisch temperament, sluiten zich het meest bij de Franschen aan, en zijn wat de vrolijkheid aangaat halve Franschen. Zij zijn stellig de zinnelijkste natie van Europa, die liever hoort, ziet, riekt, smaakt en gevoelt dan denkt. Italië werd de moeder van de poëzij en de kunst; de meer ernstige, strenge en koude Duitscher echter, de vader der reformatie. Opgewondenheid bij het schoone is een nationaal gevoel, het talent voor de kunst het eerste talent, en daarom werd Pergolese wegens zijn Stabat mater vermoord, en Giorgione durfde slechts geharnast schilderen. Het bijgeloof en eene ceremoniën-religie begunstigen traagheid en immoraliteit — het ligt ontvlambaar gevoel des Italiaans den muichelmoord. De Italiaan, nooit heer bij zichzelven, steeds onderdrukt, werd schelmachtig, gluiperig en zelfzuchtig. Al deze schoone eigenschappen worden, hoe meer men naar het Zuiden komt, steeds superlativer. Wie kan met hen sympathiseren?

Geene natie reist zoo weinig als de Italiaansche; hunne reizigers zijn de beeldjeskoopen en schoorsteenvegers, die naar de mode te voet reizen; van daar de onwetendheid. Bij Italianen denken we terstond aan de Savoyaardsche lieren, schoenpoetsers, schoorsteenvegers en marmotjes. Reizen over Italië bestaan er in overvloed, want de schoonheid des lands lokt velen derwaarts.

Italianen bezitten geen voet gronds in andere gewesten der aarde. De koopmanszielen van Venetië en Genua, Florence en Pisa waren te karig en te beperkt op dit eiland. Ze golden eens voor de grootste staatkundigen, in theorie, ten tijde toen de politiek nog in overlistigheid bestond, maar weinig landen werden slechter geregeerd dan Italië, als we Toskane en St. Marino uitzonderen.

Italië gaf ons wetenschap en kunst weder, en er was een tijd, waarin zij zoo goed als Grieken en Romeinen geregtigd waren al hunne tijdgenooten barbaren te noemen, maar wat zijn ze thans? Ze spreken wel van verjaging der Barbaren, maar verjoegen hen nooit. Nooit zijn ze natie, nooit eigene meesters geweest, en zullen de 20 millioen menschen het nu eerlang worden?

De Italiaan is van nature innemend, vleijend, zelfs kruipend, zijne natie is niet gevreesd; hij is nu eens vrijgeest en dan weêr

vroom, een voorwerp van spot dat met geest den domkop weet te spelen.

De Italiaansche natie, onder Romeinen zoo oorlogzuchtig, ten tijde der vrijstaten of in de Middeleeuwen ijverzuchtiger dan eenige natie op vrijheid — in de zestiende eeuw de schitterendste in wetenschap en kunst, is diep gezonken, omdat ze staatkundig gezonken is. Voor de kunst en de schoone natuur vergaten ze, dat ze eene natie zijn, en zoo ook elk hooger streven. Zij gaven zich aan eene Oostersche traagheid over. Zoo werden uit Romeinen de tegenwoordige Romertjes. Zij schijnen de achting voor zichzelven verloren te hebben, en nu gaat het als bij lieden, die zichzelven niet toebehooren en alle waarde verloren: zij laten alles gaan gelijk het gaat; hun leven is een sluimering vol aangename droomen onder een goddelijk schoonen hemel! Zij laten alles bij het oude, als de ongemakkelijke manier, om den dag met den ondergang der zon te beginnen en vierëntwintig te tellen.

De heftigheid en jaloezij van den Italiaan, zijn adel- en Romeinen-trots, zijn schitterzucht in gebouwen, bedienden en equipages, zijn weekelijkheid, onwetendheid en bijgeloof, maken hem in ernst belagchelijk.

Zij bouwen paleizen met vernagelde vensters, converseren in zalen en wonen in smerige muizenvallen. Zij bouwen kerken en leven en zweven in de kunst, en hebben geen dragelijken stoel om te zitten. Een schitterend gezelschap, maar geen rookende schoorsteen. Honderd duizend zechinen vermogen, maar niet anders dan bajocchi in den zak. Van oud en doorluchtig bloed, maar in een ouden versleten rok. Zij laten zich in het Corso onderscheidene uren rondrijden met hunne donna, maar zuinigen het thuis uit in eten en drinken. Eenigen houden er gemeenschappelijk eene maitresse op na en eene liverei, die zij des Zondags een huurlakkei omhangen, die dan Dominicano heet. Zelfs de paarden die aan wedrennen deelnemen, krijgen aan den anderen kant der baan wat haver, om te harder te loopen.

Macaroni zijn de nationale spijzen van de Italianen; ze hebben er wel dertig soorten van. Ze schieten de zangvogels en bieden ze op de markt ten verkoop aan, terwijl ze de zwaluwen met hengels vangen. Van vermoeijende jagten houdt de Italiaan niet, en daarom is vogelvangen zijn grootst genoegen — het roccolo. Kikvorschen verslinden ze geheel.

Matigheid is overigens een nationale deugd, en elk Hollander had zijn Italiaansche reis betaald, als hij die deugd mêe naar huis bragt. Fennocchio e pane mi basta! Fenkel en brood is mij genoeg! zeggen ze. Velen vergenoegen zich met kastanjes zonder brood. De Italiaan zwelgt slechts daar, waar fantazij en geest aan het zingenot deelnemen, en leeft dikwijls alleen van chocolade. Zij staan vroeg op en leggen zich laat neder, zonder dat de kracht van hunnen geest daaronder lijdt. Vrolijk neemt de Italiaan zijn snarenspel bij de hand, schertst met zijn buurman, en zijn geestigheid doet den voorbijganger lagchen. In den grond is hij goedaardig en dienstvaardig, slechts haar geld kan hij niet zien, en voor een bajocco (een penning) vergeet hij, dat hij een galant' uomo is. Het zijn echter niet alleen Dantesche duivels in Milton's paradijs. Hij is zoo dol op bouffonnerie, dat hij de bouffon van geheel Europa geworden is. Het karneval, dat Goethe geschilderd heeft, is geheel den god des lagchens gewijd.

Alles is bij den Italiaan superlatief. In Rome is alles Monsignore, zoodat zij zelve zeggen: Al gato del Papa si dice Monsignore. (De kater van den Paus heet genadige heer.) De signore Forestiere (de menheer vreemde) wordt Illustrissimo, Eccellenza en Milordo, zoodra hij geld laat zien. Servitore is hun niet genoeg, zij maken zich schiavo (slaaf.) Een concertzaal is l'anticamera del paradiso, een wat grooter dan gewoon huis palazzo, en de geringste antiquiteit eene cosa stupenda. Een marchese met een inkomen van drieduizend scudi spreekt van zijn Corte (hof) en de bedienden leven van de mancia (het drinkgeld.) Menige donna in hooger staat en met een bediende achter zich, bezit dikwijls slechts één hemd.

Het italiaansche dolce far niente is het hoogste goed, en Faticua en seccatara het hoogste kwaad. Hoe men gedurende de siesta kan uitgaan, dit begrijpt geen Italiaan; die dat doet is o Cane, o Francese (hond of Franschman.) De grond van alle Italiaansche zedeleer is: peccato nascosto mezzo perdonnato en een cosa da uomo. (Verborgen zonde is spoedig vergeven. — Een menschelijke zaak.)

Dat gebrek komt voort uit de gewaande eere der sluwheid, vooral het wantrouwen, dat den Italiaan niet minder karakteriseert, en de erfvijand is van alle gezelligheid, openheid en vriendschappelijke deugden.

Belagchelijk is de heftigheid des Italiaans, die in het Zuiden alle perken overschrijdt. Napolitanen en Sicilianen kunnen niets doen zonder te schreeuwen — als ze slechts spreken, meent men, dat ze twisten, en Franschen zijn plegmatiek bij hen vergeleken.

Napels zou de schoonste stad der aarde zijn, als de inwoners stom waren. Dante kan hier op het idée van het hellegeschreeuw gekomen zijn. Het ergste gevolg van Italiaansche heftigheid is de wraakzucht. Vergift en dolk spelen hier een groote rol. Iemand het moccolo uitblazen (het licht) is een zeer geringe zaak.

Romeinsche trots en hoogmoed op het verledene maakt hen niet minder belagchelijk. Twee gemeenten in de Romagna procedeerden zelfs eens met elkander, omdat elk aan den waren Rubicon wonen wilde, en reizigers zien zich niet zelden door hunne vergrootingszucht bedrogen. Bij het ellendigste gedenkteeken vraagt men: Come vi piace? en men doet wel te antwoorden: bello, bellissimo! Het is dan ook Duclos niet kwalijk te nemen, dat hij de tegenwoordige Romeinen nooit Romains, maar slechts Italiens de Rome noemde, want zij en en alle Italianen staan tot de Ouden, als de zacht fluitende i en o tot den mannelijken martiaalschen romeinschen us.

Aan het Italiaansch eigenbelang, dat zich in het Chi non a non e (die niets heeft is niets) zoo schoon uitspreekt, hebben we kompas en wisselbanken en loterijen te danken.

Eens waren de Italianen de grootste reizigers en handelaars, en thans zijn ze nog slechtere geografen dan Franschen. Alle Europeanen zijn Ultramontani.

De schoone hemel van Italië, de fijnheid der natie, voor allen zingenot open, maakt de Italianen tot de plegers der kunst, en hier hebben we alles aan hen te danken. Zij erkennen het schoone uit gevoel, waar wij redenering en voorbeelden noodig hebben. Zij zien marmeren beelden en niets dan het schoone daarvan, wij ontwaren het vuil dat dezen ontsiert. Om het hooren en zien verwaarloozen ze echter het ruiken; stank bekommert hen evenmin als lekkere geuren; aan zindelijkheid hebben ze zelfs een hekel. Die geen bijzonderen vriend is van een zekere species der entomologie, vermijde de bedden in logementen.

De revolutie, die het oude spreekwoord: „Italië is het graf der Franschen" omgekeerd heeft, als zooveel, en Frankrijk tot het graf van Italië maakte, had menige weldadige uitwerking op de diep gezonkene, kracht- en geestvolle natie. Trots alle Gal-

lische gruwelen en plunderingen kwam ten minste een betere policie in de plaats der niet-policie, die zoowat op de Turksche geleek, waar gieren en honden de eenige policiedienaars zijn — zelfs verbreidden zich meer verstandige godsdienstbegrippen.

Italië was een staand moeras, en de stank was schier ondragelijk.

Monniken en leegloopers, bandieten en messteken verdwijnen steeds meer. Van den schoonsten en grootsten staat Napels is de derde en grootste landplaag — na Tarantel en Vesuvius — de monnikerij weggenomen, aan welke het halve rijk en zelfs de halve stad Napels toehoorde.

Als men nu den adel en de advokaten nog inrukt, wordt Napels een der gelukkigste staten van de aarde, gelijk hij een der schoonsten is, zoodat zelfs ruwe Noormannen eens geheel daardoor betooverd werden en er bleven. Mindere religievooroordeelen en meerdere regeringskracht, en uit Napels was alles te maken; intusschen uit Italië ook.

De Franschen maakten indedaad een goed begin, en bedelaars van de ladder der luiheid gevallen en den arm brekende worden zeldzamer. Men gaf werk, men deed hen op het veld werken, de granen werden goedkooper, de Tiber werd bevaarbaar en tegen overstroomingen verzekerd; de regte straat van de Engelsbrug tot aan den heiligen Petrus — de schoonste plaats der wereld — werd werkelijkheid onder Napoleon, terwijl het sedert Leo X slechts tot de vrome wenschen der pausen behoord had.

Als men er in slaagt het volk te doen begrijpen: dat het zijn vrijheid bewerken moet, dan zullen de bandieten geen rozenkransen meer naast hunnen dolk leggen, en door den regter ondervraagd: of ze wel ter misse gingen? zullen ze niet meer antwoorden: denkt gij dan, dat wij geen Christenen zijn? De Joden zullen geen donderende bekeeringspreken meer behoeven aan te hooren, en andersdenkenden niet meer in de golven hun graf vinden.

Ook de Italiaansche vrouwen hebben van de Franschen beter denken geleerd, en daarom bestaat er hoop, dat de vier schrikkelijke woorden: lazzaroni, bandieten, kastraten en paederasten langzamerhand verdwijnen zullen.

Zelfs de Signori Soldati traden, als het exercéren wat lang duurde, met het geweer in den arm uit het gelid, vragende:

Ma, quando finisse la storia? Als ze te laat kwamen was het de schuld van de mis; die tijd is uit!

Napoleon toch heeft zelf verklaard, dat hij in zijn legers geen onderscheid meer kende tusschen Franschen en Italianen. Zonderlinge tegenspraak van den menschelijken geest, dat in het Zuiden velen liever bandieten zijn, dan soldaten, en dat ze daar een bewonderenswaardigen moed ontwikkelen. Rinaldini verweerde zich met zes kameraden te Montebello 1780 tegen 226 pauselijke soldaten, en des nachts, terwijl deze uitrustten, ontweken zij.

Kon Napoleon den krijgsmansgeest bij eene verweekelijkte natie weder terugroepen, waarom zou de moord- en wraaklust aldaar niet te verbannen zijn, die minder in het cholerisch temperament dan in de slechte policie is te zoeken? In dat land is echter een Napoleon's vuist, en geen oude zwakke hand noodig! Zoolang er menschen den hongerdood sterven, als in de verpeste Campagna di Roma, zullen zelfs straffen weinig tegen moord en roof vermogen, want nood breekt wetten. Vrolijkheid en medelijden zijn grondtrekken van het Italiaansch karakter, en dezen vindt men nooit bij slechte menschen en wreede karakters. De Italiaan is van nature een heerlijk mensch, geniaal, en Italië blijft een paradijs van duivelen, als de monnikerij bestaan blijft en Rome de zetel is van de vergeving der zonden.

Eenmaal zal echter de ure slaan, waarop Italië vrij zal worden, en schooner land en natie is er niet!

De vereeniging der Italiaansche staten in grootere massaas kan veel doen, en zoo ook den haat opheffen, die de gescheidenen meestal bezielt. De bekende list der zeven hoofdzonden, verlegde den hoogmoed naar Genua, de gierigheid naar Florence, de overdaad naar Venetië, den toorn naar Bologne, de vraatzucht naar Mailand, den nijd naar Rome en de luiheid naar Napels, en wederkeerig zaten ze elkander in het vaarwater. Een Romein maakte een nog omvattender teekening. De heilige Michaël verplettert Lucifer, diens voeten vallen naar Frankrijk, het trotsche hoofd naar Spanje, zijn diefachtige handen naar Napels, zijn maag naar Duitschland, en zijn schaamte valt op Rome neêr.

Italië is en blijft steeds het heilige land voor wetenschap en kunst, als Palaestina eens voor Joden en Christenen. Die de kunst huldigt, dien is Rome de eerste stad, al duiden wij het Chesterfield niet euvel dat hij, op straffe van duizenden, in zijn

testament, zijn neef verbiedt naar het zedebedervend Italië te gaan. De kunst staat er hoog, de mensch zeer laag. Zelfs hunne poëzij gelijkt hunne nachtegalen, die daar veel slechter zingen, dan aan dezen kant der Alpen.

Het zuidelijk en schoonste gedeelte van Italië is Sicilië; maar hier zijn de deugden als de gebreken, allen in den overtreffenden trap. Fijnheid, gastvrijheid, vrolijkheid, dichtkunst en de levendigste gebaardentaal — maar ook luiheid, hebzucht, wellust, onzindelijkheid, adel- en priesterdruk, en daarom telt het vruchtbaar eiland, in zijn geheel, niet meer bewoners, als in de oudheid de stad Syracuse alleen.

De kleine, bruine, hartstogtelijke Siciliaan is zelfs in Italië wegens zijne verveling en lamlendigheid tot een spreekwoord geworden, en de Engelschen hebben hem drinken geleerd. Zij zijn de onwetendste en armste van allen, hebben niet eens nieuwsbladen, en toch blijven ze liefst in hun godenland, dat achttien millioen menschen voeden kon, en eens ook gevoed heeft, en thans twee millioen bewoners telt. Onder de Arabieren waren er in Sicilië palmeboomen, kameelen en suikercultuur. De Etna geeft hun hout en sneeuw, warmte en verfrissching. Men beweert, dat de zwavellucht van den Etna en Vesuvius de menschen zoo hatelijk maakt. Ik weet het niet, maar Napolitanen en Sicilianen, onder één opperhoofd, haten elkander zeer.

De Corsicanen, een paar maal honderdduizend zielen, zijn de vrijste, moedigste en dapperste volken van Italië, de Spartanen van Nieuw-Europa, voor wie eens Rousseau en velen met Paoli dweepten. Hier heerscht de gastvrijheid der ouden nog, (helaas, ook Oostersche wraakzucht) wat een gewoon verschijnsel is bij volken, die slechts brood en kaas eten en hunne eigene kleêren maken. Bonaparte was Corsica's eere, Napoleon werd zijn schande!

Het somberste en vuilste land van Italië is zeker Sardinië. Hier zijn nog vele reliquiën der Carthagers, meer dan te Carthago zelf, die op een geleerden wachten tot explicatie. Dit eiland, met zijn 500,000 zielen, is nog onbekender haast dan Otaheiti. Het bezit, in de ingewanden der aarde, groote schatten, maar is arm, omdat het zoo lui is.

Malta is zoo bevolkt, dat er 100,000 menschen wonen op zes vierkante mijlen; hunne taal is punisch-arabisch, en het land heeft meer aan de kunst dan aan de natuur te danken.

Leven Rome, Napels en Florence! — Rome voor kunst, Na-

pels voor de schoone natuur en Florence voor de gezellige menschen! In Rome heeft men onder kunstenaars, als onder studenten. Bij een glas ijswater heeft men schik. Men ziet Raphaël in het Vatikaan, en vergeet alles daarvoor.

Italië's steeds blaauwe, wolklooze hemel, de sterkende lucht, de groote omgevingen van klassieke natuur en kunst, de edele nektar en de balsamieke vruchten des Zuidens, de levendige modellen van Raphaëlische madonna's en Guidoische Magdalena's met zwarte vlammende oogen in weelderige ligehaamsvolheid en in den mond de zoete godentaal, de immer groene eiken en pijnboomen; deze gansche Zuidelijke natuur, omsloten door de heilige zee, brengt u steeds in verrukking. Ik zou niet gaarne in Italië wonen, maar wel er des winters heentrekken, zoodls 's zomers de badgasten doen of Engelschen in den winter. De taal heeft iets bijzonder aantrekkelijks, waarom ik gaarne italiaansch lees.

Het blijft waar: schoon is het land waar de citroenen bloeijen, maar evenzeer: dat de schoone menschen aldaar lui en vuil zijn.

DE ENGELSCHEN.

De Engelsche natie is de mannelijk melankoliesche natie, en een omgekeerde Franschman. Frankrijk en Engeland, Parijs en Londen staan tot elkander als Rome en Carthago. Die engelsche toast: „moge de vrijheidsboom worden verplant naar de hel, en eeuwig als vrucht de zielen van alle Franschen dragen!" zou den woedendsten emigrant eer hebben aangedaan. Maar toen de lybische hyena onder den klaauw van de romeinsche wolvin ter nederlag, hoe liet zich alstoen van den gallischen haan of jongen adelaar verwachten, dat hij ooit het britsche luipaard ten onder brengen zou? Hij kon hem niet eens de oogen uitkrabben, al was de grootheid van Frankrijk op land en op rotsen, die van Engeland slechts op goud en zand gebouwd. Engeland en Frankrijk zijn oude mededingers, en zoo wedijveren ze ook met elkander, al noemen ze zich vrienden en verbondenen.

Wanneer zal Engeland zijn schuld eens afbetalen? Als er meer goud daar is, dan in geheel Europa. Wanneer zal dat geschieden? Nooit.

Engelschen vonden de wet der zwaarte uit, Franschen de wet der vlugtigheid in de lucht; in Engeland spreekt men van goed

sense en nonsense, in Frankrijk alleen esprit. Zelfs in de Engelsche revolutie bleef men op den vasten bodem der constitutie — de dolle Franschen hadden geen bodem en werden in de lucht rondgezwaaid, als door wervelwinden. Franschen zijn manchetten, Engelschen het hemd. Londen bevalt, op rijperen leeftijd, beter dan Parijs; het eerste is degelijk, het ander is wuft. Wel is de Fransche straatjongen galant, de Engelsche brutaal, maar de laatste is opregter. In Londen onthaalt men u, om u genoegen te doen; in Parijs doet men het daardoor aan *sich-selven*. Engelschen zeggen liever niets dan des riens. Elk Engelschman is een kleine Tacitus, met zijn how do do en very well! Hij neemt zijn hoed niet af op straat, maar in de kerk dadelijk. Hij zegt: ik verveel me nooit, maar men verveelt me, als een Fransche babbel hem aan 't praten hebben wil. Als hij belooft, volbrengt hij, houdt hij woord. Een Engelsche vrouw bloost, maar een Fransche schatert van de pret. Franschen zijn la nation bouquetière, Engelschen la nation boutiquière. Engelschen houden meer van het goede, dan van het nieuwe. Engelschen zijn mannen, Franschen kinderen. De zware spijzen en dranken der Engelschen, small beer, porter, ale, in plaats van Bourgogne, Bordeaux en Champagne, zijn dikke lucht, zijn ligging als eiland, maken ook zijn ligchaam en zijnen geest zwaar, als zijn taal, die evenmin buigzaam als rond is. De Engelschman lacht minder dan de Franschman, maar doet hij het eens, dan gaat het heftig. Tooneelen, die elders achter de coulisen spelen, spelen hier voor aller oogen, en de beste fransche acteurs spelen in Londen wel is waar fort bien, maar niet bien fort. Engeland is de verblijfplaats van steenkolendampen en nevelen, en zelfs de boombladen in de parken dragen roet.

Het is meer dan een aardigheid, als de Portugeesche gezant, bij zijne afreize, aan zijne engelsche vrienden verzoekt: der zon zijn kompliment te maken, als ze soms een bezoek aan Londen brengen kwam. De maan is te Napels zoo helder als de zon te Londen, zei een Italiaan, en er ligt veel waars in. November, de maand van afsluiten en afrekenen, heet de hangmaand.

De zelfmoordenaars zijn er velen. Novembernevelen, ingezouten rundvleesch, sterke bieren mogen physiek medewerken, maar zekerlijk doet de al te vrije opvoeding meer kwaad. Daaruit vloeit een neiging tot ongebondenheid voort, waardoor het stil en tevreden zijn met zijn lot wordt verbannen, De overdaad,

een gevolg der rijkdommen, is oorzaak dat in Londen meer jichtlijders worden gevonden dan in geheel Europa. De mode der brillen is engelsch en men vermoedt dat de vele slechte gezigten aan de sterke vuren en het gaz zijn te wijten. De overdaad, verbonden aan de vrijheid, maakt dat vele vertroetelde gelukskinderen, bij wederwaardigheden die anderen geduldig dragen, verstand en levenslust verliezen, en in koelen bloede zich het leven benemen. Het scheermes speelt in Engeland een groote rol. Een mijner vrienden, wien moeder Natuur naauw van haar had voorzien, schoor zich tweemalen daags.

Le trident de Neptune est le sceptre du monde, en dezen schepter weten zij te hantéren. Daar ligt hun land — het is een rotsenvesting, wier buitenwerken reusachtige vlooten zijn. Niettegenstaande zij slechts tin en steenkolen in den handel bragt, werd zij de eerste handelsnatie der aarde, en leefden allen binnen haar met het doel — groot worden. Londen, van het oud-Britsche Lhong dinas, stad der schepen, werd zoo een wereldstad. Hearts of oak are our ships, hearts of oak are our men, wonen liever op schepen dan op het land, en zijn er thuis. Peter de groote, Ruslands schepper, wien de russische marine zoo zuur was geworden, daar hij eerst zijn eigen tegenzin, en toen dien des volks, van de zee bestrijden moest, wenschte, als hij geen Czaar was, engelsch admiraal te wezen. Die een engelsche vloot heeft gezien, vergeeft dezen eilanders gaarne hun trotsch: Brittannia rule the waves. Maar — vader Oceaan laat zich niet onder het juk brengen als de aarde. De voren der dienstbaarheid, die het linieschip in zijne wateren graaft, verdwijnen dadelijk weêr achter het schip, en de oude Oceaan blijft vrijer dan de vrije Brit, vrij als op den eersten dag der schepping.

In Engeland is alles vrij behalve de beurs. Alles is belast. Naast ontzettende rijkdommen, woont er de afzigtelijkste armoede, en een paar millioen bedelaars vindt er steeds brood. De vreemdeling leeft er duur, en behoeft er driemaal meer gelds dan in Parijs. Niets merkwaardigs is in Londen gratis te zien, of het moest de Teems zijn. Gij bestelt er uw glas grog, de knecht ontvangt twaalf stuivers, maar blijft wachten op een fooi. Men beklimt, met inspanning, de St. Paul, betaalt voor elke deur een shilling, en geniet het genoegen om in een oceaan van nevelen te staren.

De bekende originaliteit der Engelschen heb ik er niet meer gevonden, slechts hier en daar eenige oddity.

De Engelschen hangen zeer aan de letter der wet, waarom men er den man van bigamie vrijspreekt, als hij bewijzen kan er nog een derde vrouw bijgenomen te hebben. Ja, zelfs de advokaten aldaar roemen luide: the glorios uncertainty of the law, als elk Engelschman: het regt des vuistes, dat men the english voluntary law noemt. Die geen quitantie neemt na iets gekocht te hebben, kan dubbel betalen; en als men u bedriegt, is 't eenvoudig: 't is a mistake! Dat men er militaire betrekkingen verkoopt, is bekend, en bewijst: hoe handelslustig men er is. Men speelt er met meineeden, dat is een vreeselijke waarheid. Men straft er dieven en schuldenaars barbaarsch, en is onverdraagzaam in de godsdienst. De man is, op aanklagt eener bevallen vrouw, verpligt het kind voor het zijne te erkennen, al is hij afwezend geweest. Men straft er de misdaad wel, maar doet weinig om haar te voorkomen. De predikers lezen hunne toespraken allen van het blad, en staan onder toezigt van den bisschop, als de policie-agenten onder dat van den commissaris. Nog aan boord van de stoomboot, op den Theems van dit Feeënland, het land der vrijheid, wordt gij lastig gevallen door de officers van het Custom-house, die wij eenvoudig kommiezen noemen. Of de vrijheid in de theaters niet wat ver gaat, laat ik allen beoordeelen, die het werpen met china's-appelen-schillen gezien hebben.

John Bull bekommert zich luttel om wat de menschen zeggen. Wedden is de liefhebberij der Engelschen, en men laat er zelfs vlooijen harddraven.

Hanen voor hanengevechten krijgen doorgaans een betere opvoeding dan de kinderen van vele lords, en de wedstrijden in Newmarket en elders — eenige dagen lang — verbitteren menigeen het gansche leven. Wedden, rijden; boksen, drinken is dagelijksch werk. Kranten behooren tot de naturalia, maxime naturalia als voedsel, slaap en theedrinken, en stof en vorm aangaande, zijn de onzen slechts lilliputters. Die niet van politiek houdt, wordt nooit een Engelschman. Londen telt stellig 1000 kroegen, 800 logementen, 10,000 bierhuizen en 1000 koffijhuizen, wat zeker niet strekken zal om de zedelijkheid zeer te bevorderen. Een Engelschman vraagt nooit, wat regt of onregt, maar wat engelsch is. Geen natie veracht zoo alles om

zich heen, als Gord Pudding en Porter. De steeds gedrukte Ier is hem een aardappelensnoet en een Paddy (van St. Patrick, den schutspatroon.) En toch de Ier is een hupsch, eenvoudig, gastvrij wezen, wiens belagchelijkheden in zijn karakter liggen. Het is waar, dat de Ieren veel drinken, maar even waar dat kommer en ellende dronkaards maakt, zoolang het verstand weinig ontwikkeld is. Ierland kan worden wat Engeland is, als Engeland het overdekt met scholen. Er moet niet op de Ieren, maar op de Iersche kinderen worden gewerkt; hun moet het worden ingeprent, dat werkzaamheid een volk verhoogt. De bodem is genegen tot vrucht geven, hij wacht slechts op spade en ploeg.

Thans leven de arme Ieren, in hunne Urinal of the planets, want het regent er dikwijls, bij wat aardappelen, melk en whiskey.

Den Schot noemt John Bull een haverbroodvreter, maar deze haverbroodvreters zijn krachtige menschen in hunne oude romeinsche kleederdragt. De Schotten zijn dapper, gastvrij, eenvoudig en onverdorven. Hier heerschen nog oude, eenvoudige zeden, als de gezangen van Ossian en de zakpijp, die onze ooren verscheurt, maar geheele dorpen in beweging brengt, patriarchale zeden naast het bijgeloof van verwijderde gebergtelanden. Voor het trouwen worden alle knoopen van bruid en bruidegom losgemaakt, kousebanden, schoenriemen enz. Tabak en whiskey maken deze menschen gelukkig. Een keuken vol tabak en een bron vol whiskey, is de eenige wensch van een Bergschot. Zij dragen in plaats van een broek slechts een gestreept schortje, dat hun de regering eens ontnemen wou, en de meer decente broek beval te dragen, maar het ging als met de baarden van Peters Russen, zij droegen hun schortje voort, en de aanbevolen broek op een stok.

De natuur is in Schotland verheven, ja, Zwitseraohtig. Locklomond brengt alle reizigers in verrukking. Engeland heeft hoogstens zijn klein Wallis. De geboorteplaats van Ossian en zijn hol, waar hij dichtte, zijn zooveel waard, als Homerus' sporen in Griekenland en Azië.

In het oog van Engelschen is een Franschman een watersoepvreter en een Duitscher een braadworst. Hij noemt den eersten een praatjesmaker, en het gepeupel schreeuwt: a french dog! Hij ziet in hem slechts een dansmeester en roept met She-

ridans Adres: pas! pas! pas! my true born english feet don' 't like to be called pairs! De Italiaan is een italiaansche monkey, de Hollander een hollandsche os, de Duitscher een zwijn. Een reiziger in Engeland doet wijs, als hij zich terstond in engelsch gewaad steekt. In onze spoor-tijden is ook te dezen opzigte groote verandering en verbetering gekomen. De volken leeren elkander meer van nabij kennen, en zien: dat allen goeds en kwaads hebben. De verschillende kleederdragten verdwijnen; de menschheid wordt één huisgezin.

Sedert meer dan drie eeuwen bidt Europa een Afgod aan, het geld, en Engeland is zijn heiligdom. De grootste fout in Londen is a german fortune, een arme duivel. Als een Duitscher éénе flesch champagne met zes glazen bestelt, bestelt de Engelschman zes fleesschen met één glas. Eén enkele Nabob teekent meer voor een gedenknaald van Nelson, dan geheel Duitschland voor een van Luther. In den grond is het engelsche volk trotsch; maar dat is wel te vergeven aan menschen die ongeveer achttien millioen zielen sterk in Europa, op zesduizend vierkante mijlen, buitenslands meer dan honderdduizend kwadraatmijlen en 100 millioen menschen beheerschen, en als manufacturiers scheidsregters van Europa zijn.

De meeste reizigers van andere natiën reizen om geld te verdienen, de Engelschen om het te verteren; geen wonder, dat hij zich vele vrijheden veroorlooft. Spekuleren hoort men op alle plaatsen in Engeland. Spekulatiën! Hebt gij wat te handelen? Het land heeft een koopmansziel, en er wonen menschen met millioenen pond sterling; meer dan het koningrijk Beijeren bezit!

Te bewonderen en te achten is der Britten zelfstandigheid en hunne deugd van te zijn, en niet slechts te schijnen. Trots de grootste weelde en allerlei fijnheden en verfijningen des levens, blijft de Engelschman steeds de natuur het meest nabij, waarom hij ook zeer met het landleven is ingenomen. A comfortable home is een echt Engelsche uitdrukking, passende slechts aan een huiselijk volk. Hij is mensch, en onafhankelijk van anderen. Nergens dan ook minder imitatiegeest, en geene taal zoo rijk, als de hunne, aan woorden, die zelfbeproeven, zelf oordeelen en vrij handelen uitdrukken: zelfs van kinderen hoort men: Can 't I judge for my self? — De Brit, 't zij in het parlement, hetzij in het bierhuis, zegt bij strijdige onderwer-

pen: I am open to conviction; en overtuigt men hem, dan stemt hij toe: I am convinced!

Ik bemin zeer een grondtrek van hun karakter: dat te verachten, wat slechts glanst, en daarom haten ze alle polyhistorie en allen encyclopaedisme, terwijl ze den leugenaar verafschuwen. Met de uitgebreidste wereld- en menschenkennis schijnt de Brit in den beginne koud, wantrouwend en afstootend, bij nadere kennismaking wordt hij meestal de alleraangenaamste mensch, als hij zijn man maar gevonden heeft. Zij noemen hunne prachtige buitens eenvoudig house of seat, terwijl de Duitscher zijn armzalige hutten „kasteelen" heeft gedoopt. Nergens hoort men in Engeland die bespottelijke woorden: Wat? Voor een man in mijn stand, in mijn positie, in mijn rang! De grooten geven luttel om de genade van het hof, want al leven ze ook aan het hof, ze leven niet van het hof. De lord gaat niet anders gekleed, dan een gewoon welvarend man, en lintje en sterren toont hij slechts daar, waar hij moet. De adel is zeer milddadig en daarom aan het volk eerwaardig, met oude titels. De gemeenste dief krijgt zelfs antwoord van den regter: „is dat gepermitteerd," vraagt de paardendief, „dat om een paard een mensch gehangen wordt?" „Gij wordt niet gehangen," antwoordt de regter, „om het gestolen paard, maar opdat er geen paarden gestolen worden." Wat zou men ten onzent zeggen als, terwijl de koning in de komedie was, waar eene vrouw flaauw valt, de engelenbak den acteurs toegilde: „Stop! stop!" en na het wegdragen der bezwijmde: „Go on, go on, thank ye!"

Bewonderen en achten zal ik steeds de vastberadenheid en de vrijmoedigheid der Britten, en dat het: You art a damn' d liar! het grootste scheldwoord is, dat men hun kan toevoegen.

Bewonderen zal ik steeds hun koel verstand, door niets zoo schoon verzinnelijkt, als door den strijd over de voortreffelijkheden hunner natie, door Chesterfield en Montesquieu te Venetië gevoerd. Deze verhief de vrolijkheid der Franschen, gene het koel verstand der Britten. — Spoedig daarop waarschuwt een onbekende Montesquieu, met zijn papieren voorzigtig te zijn, die deze terstond in het vuur smijt en hals over kop naar beneden snelt. Chesterfield lacht, en zegt: dat hij den onbekenden gezonden heeft, om hunnen strijd over de voorregten van koud bloed en fransche vivacité te beslissen. Nog schooner

is de engelsche zeekapitein, wiens volk schreeuwt: „brand, brand in 't schip!" „Wel, dan moeten we blusschen." En — hij geeft zijne orders.

Men weet altijd, hoe men het met Engelschen heeft, al schimpt ook de aalgladde fransche hoffelijkheid op het rompre en visière.

Geheel Europa bewonderde eens Lodewijk XIV, maar niet de Britten, die hem le grand fou noemden; hun William bouwde Bedlam (het gekkenhuis) naar het plan van den Louvre. Engeland is een athleet, die in de hitte van den strijd geene wonden voelt, aan het groote doel komt, en nooit de ontwikkeling van zijn handel uit het oog verliest.

Bewonderen en achten zal ik steeds de echt engelsche grootmoedigheid en weldadigheid, vooral ook hunne doodsverachting, als waren zij de oude Romeinen, 't zij in den slag, 't zij op het bed, 't zij onder de galg. Titzerold, die door het breken van den strop (1785) ter aarde viel, was de eerste die om een nieuwen riep.

Daar, waar de Franschman slechts hoveling, de Duitscher hoogstens slechts mensch is, daar is en blijft de Engelschman burger.

Nationale trots is dus de hoofdzonde der Engelsche natie, maar haar handel, grootheid en magt doet ons die ligt vergeven. Geld is haar hoofdstreven en daarom neemt ze wel eens tot slechte middelen haar toevlugt. Haar godsdienstzin is op de zon- en boetedagen sterksprekende, maar drukt zich zelden uit in haren handel en wandel, daar de meesten kooplieden zijn, die het niet eens kunnen worden met de waarheid: geldgierigheid is de wortel van allen kwaad. Haar staatsschuld overtreft die van alle andere natiën, en de betaling daarvan behoort tot de luchtkasteelen.

Ik heb vele Engelschen, maar niet de Engelschen, lief.

IETS OVER DENEMARKEN EN DE HERTOGDOMMEN SLEESWIJK-HOLSTEIN.

In dezen tijd van bijna algemeene beroering, waarin met gespannen verwachting de blik vooral op het Oosten gevestigd is, zal het den lezer van dit geacht tijdschrift voorzeker niet

onbelangrijk voorkomen, eene nadere kennis te maken met die gewesten, welke welligt eerlang een tooneel zullen voorstellen eens bloedigen strijds.

De oorzaak der bestaande verwikkelingen zijn van algemeene bekendheid. Of geheel Duitschland met Oostenrijk en Pruisen zich de zaak, ten voordeele des pretendents, den prins Frederik van Augustenburg, zal aantrekken — of Engeland en Frankrijk zich lijdelijk zullen gedragen en de grenzen der neutraliteit niet zullen overschrijden? — Wie kan zulks bevestigen?.... Het is geenzins onze taak en 't ligt niet in onze bedoeling, hier eenige staatkundige beschouwingen te ontwikkelen: wij wenschen slechts eenige bijzonderheden van niet algemeene bekendheid mede te deelen, waardoor het den belangstellenden niet moeijelijk zal vallen om, met behulp eener kaart, de gebeurtenissen te volgen, mogt het geschil door middel van wapenen worden beslecht en alzoo daartoe aanleiding geven.

Het koningrijk Denemarken ligt, als schiereiland, tusschen de Oost- en Noordzee en kan als eene verlenging van het Duitsche vaste land worden aangemerkt; hiertoe behooren echter nog verscheidene, in de genoemde zeeën en in den westelijken Oceaan verspreid liggende eilanden. De grootte bedraagt ongeveer 2,680 □ mijlen met 2,500,000 inwoners, bestaande uit Deenen, Duitschers en Friezen, welke Deensch, doch in Sleeswijk gedeeltelijk Duitsch spreken. De Deenen zijn van Germanschen oorsprong, terwijl hun taal veel overeenkomst heeft met de Noorweegsche. Van af 1665 verkeerde Denemarken onder den invloed eener onbeperkte alleenheerschappij, gaande in de vrouwelijke lijn over; doch sedert 1848 bezit het rijk eene staatsregeling en op den 28 Januarij 1852 is de geheime staatsraad in de geheele monarchie weder hersteld. Sedert 1523 regeert het huis Holstein-Lauenburg. De heerschende godsdienst is de Luthersche; anders denkenden worden in hunne volle regten gehandhaafd.

De rijkskleur is rood en wit.

Met inbegrip der Färoër-eilanden telt Denemarken 100 steden, 45 marktvlekken of groote dorpen, 1,946 kerspelen, parochiegemeenten en ongeveer 5000 dorpen.

Van de vele kanalen zijn het Stecknitz-kanaal, verbindende de Elve met de Oostzee en het Sleeswijk-Holsteinsche kanaal, de voornaamsten.

Vestingen zijn: Kopenhagen met de citadel Friederichshaven, Kroonburg, Fredericia, Korsöe-Nyborg, Friederichshafen met de citadel Fladstrand (noordeinde van Denemarken), de Schans Holm aan den Lymfiord, Christiana bij Bornholm, Rendsburg, de Dubbele Schans, Eckernförde met kustbatterijen.

De krijgsmagt bestaat uit 20 officieren bij den generalen staf, 32 genie-officieren, 2 kompagniën mineurs en sappeurs en 1 kompagnie pontonniers.

Infanterie	1	bataillon	lijfgarde	5 brigaden.
	12	„	van linie	
	5	„	ligte	
	5	„	Jagers	
	23 bataill., met inbegrip van Sleeswijk, 45 bataill.			

Kavallerie. Garde te paard.	1	escadron	lijfgarde.
	2	„	als garde huzaren divisie.
	24	„	Dragonders (6 regim.)
	27 escadrons.		

Artillerie. 2 regimenten of 12 batterijen, ieder 8 stukken.
1 werk- en 1 pionnier kompagnie.

De geheele landmagt kan men in tijden van oorlog op 40 à 45000 man rekenen.

De zeemagt bestaat uit een 100tal schepen, waaronder 5 linieschepen, 6 fregatten, 4 korvetten, 4 brikken, 3 kotters en 9 stoomschepen, te zamen met ongeveer 30.000 man. De koopvaardijvloot bestaat uit een 4000tal schepen.

Het Deensch schiereiland, alsmede alle eilanden, uitgezonderd het Faröreiland, sluiten als het ware aan het Noordduitsch gedeelte vaste lands aan — liggen in één oppervlak — van daar dat de kusten open zijn en bloot en eene landing op de niet verdedigde punten niet veel bezwaar oplevert. Voor den handel daarentegen, zijn de verschillende deelen der Deensche heerschappij uitmuntend gelegen, zoodat het verkeer dan ook zeer levendig is.

Op de eilanden treft men weinig moeras- en heidegronden aan, terwijl slechts boschjes van geringen omvang en doelmatig aangelegd, welig wassen. Derzelver kusten zijn op enkele plaatsen hoog en stijl, doch, zooals gezegd, over het geheel vlak, daarbij zandig en verliezen zich hier en daar op verren afstand in zee.

Op het schiereiland is de door de Noordzee bespoelde westkust zeer vlak van af kaap Skagen tot Hoijer; tegenover het eiland Sijlt is dezelve bij afwisseling poelig en zandig, terwijl ze voorts tot aan den mond der Elve tamelijk vruchtbaar, en voor een groot gedeelte door middel van duinen, dijken en eilanden, tegen den hoogen vloed der Noordzee beschut is. Aan de oostzijde is het land hooger en steiler, daarbij golvend en vruchtbaarder. Deze zijde is van de westelijke zijde, over het geheele schierland, door een bergrug gescheiden, welke aan de Elve beginnende, zich aan kaap Skagen in zee verliest; deze rug levert niets op dan heide en kreupelhout; deszelfs hoogste punt is de zoogenaamde Hemelberg bij Riben, nagenoeg 1200 voeten. De geheele oostelijke zijde is op verschillende plaatsen ingesneden door grootere en kleinere Fjorden (golven, meerboezems of inhammen), gedeeltelijk ontstaan door het zamenvloeijen van kleinere wateren, alsmede door de zee zelve.

Aan de Holsteinsche kust bevinden zich voortreffelijke havens, welker diepte het aanleggen der grootste schepen, nagenoeg aan den wal, veroorloven. Men treft er nagenoeg 400 meeren aan. De stroom der rivieren is flaauw, op de eilanden treft men slechts beeken aan en bronnen.

Het land, noordwaarts der Stecknitz en Elve tot aan de Eider en zelfs nog voor een gedeelte in Sleeswijk is van meeren, draslanden en moerassen doorsneden en bestaat bij afwisseling uit heigrond, kleine bosschen en vruchtbare akkers. Verder noordwaarts in Jutland, (het eigenlijk Denemarken) is de bodem minder vruchtbaar, ja, bijna niets opleverende. De bergrug, alzoo, deelt het schiereiland over deszelfs geheele lengte in eene oostelijke helft, vruchtbaar en bijna romantisch schoon, en in eene Westelijke, veel minder begunstigde, schraal en dor; men treft dan ook hier de meeste moerassige streeken als nabij Bredstedt, Tondern, Lügumkloster en Holstebroe, aan. De meest vruchtbare gronden vindt men in Holstein en Sleeswijk, en bewoond door een edel, krachtig, beschaafd en welgesteld volk.

De hoofdcommunicatie gaat uit van de Elve en Trave langs beide kusten naar het noorden; het zijn de groote wegen van Hamburg, Lubeck, Rendsburg en Kiel naar Sleeswijk; en door Jutland, op vele plaatsen langs de kusten, over Flensburg, Apenrade, Haderaleben, Kolding, Veile, Aarhuus en Randers

tot Aalburg; en van Hamburg door Holstein, over Itzehoe naar Friederichstadt aan de Eider en langs de Jutlandsche Westkust over Tondern, Ribe, Varde, Kingkiöbing tot Lemvig aan den Lijmbeesem (Limfiord) (*). Deze beide hoofdwegen staan in verbinding met slechts weinige en daarenboven slechte dwarswegen. De gemeenschap met Kopenhagen bestaat uit de wegen van Jutland, uitgaande over het eiland Fünen, zich bij Odensee vereenigende en bij Nyborg over de groote Belt naar Seeland voerende.

In de Duitsche bezittingen is het met de wegen beter gesteld: van hier uit voert eene hooge, breede weg-chaussée, van Altona, over Itzehoe en Rendsburg tot Kolding; terwijl andere, evenzeens goede, bruikbare wegen, Kiel, Lübeck en Ratzeburg en Hamburg verbinden en zich dáár aan de opgenoemde wegen aansluiten. Bovendien worden de navolgende spoorwegen bereden: Van Altona, over Elmshorn, (dáár met een zijtak op Glückstadt), Neumunster op Kiel; van Neumunster over Rendsburg en Husum naar Tonning; van Husum naar Flensburg; van Hamburg over Büchen, naar Lübeck, Berlijn, Wismar en Rostock (in Mecklenburg-Schwerin).

Betreffende de krijgsoperatiën moet worden aangemerkt, dat deze, vooral gevechten op grootere schaal, met veel moeijelijkheden te kampen hebben, aangezien het terrein zoo menigvuldig doorsneden is. De op zich zelve staande gebouwen, namenlijk, zijn behalve door bijgebouwen, nog door slooten, muren, steenen afsluitingen en aardhoogten omgeven, die de bewegingen van groote, geslotene afdeelingen of enkele massa's grootelijks stremmen. Men kan daar, alzoo, in zeldzame gevallen van kavallerie in massa gebruik maken; even zoo verdert de artillerie een open terrein. Daarentegen is dat land uitmuntend geschikt voor den kleinen oorlog, biedende hetzelve de meest geschikte gelegenheid tot kleine ondernemingen, tirailleurgevechten, enz. Tevens vormt de Eider (eigenlijk Eiderkanaal), gedekt door de vestingen Friederichsort, Rensburg en de Vollerwijk Schansen, aan den monding der Eider in de Noordzee, eene sterke verdedigingslinie.

(*) De Noordzee vormde tot in 1825 de golf Lymfiord, doch in dit jaar bezweek voor een stormvloed de smalle landstreek, die haar van die zee scheidde; het noordelijk deel van Jutland werd eiland en de Lymfiord daardoor straat.

Aangaande het krijgskundig gewigt van Denemarken ter zee, heeft de laatste oorlog twee daadzaken bekrachtigd, die voor 't vervolg van beslissenden invloed op de krijgsoperatiën in de Oostzee blijven zullen: 1o. het openen van den grooten Belt, als eigenlijke militaire verbindingsweg tusschen de Oost- en Noordzee, en 2o. het openen der Kielerhaven, waardoor nu deze engte, en alzoo de geheele Oostzee wordt in bedwang gehouden. Vóór den laatsten oorlog, werd de Sont aangemerkt als de eigenlijke verbinding tusschen de Oost- en Noordzee en zal dit vermoedelijk voor de koopvaardij blijven, doch derzelver menigvuldige ondiepten (Drogden), zuidwaarts van Kopenhagen, laten, vooral bij lagen waterstand, voor grootere linieschepen geenen doortogt toe; van daar dat de vlooten hunnen weg namen door den Belt, leverende deze een voortreffelijk vaarwater op.

Voor het bevorderen of beletten van het in- en uitloopen dezes doortogts is de Kielerhaven het meest geschikte station en werd als zoodanig door de schepen benut. Eene tweede dergelijke haven zoekt men in de Oostzee te vergeefs: hare ruimte biedt zelfs eene zeer groote vloot eene veilige schuilplaats aan; bij alle winden kunnen de schepen uit- en inloopen en vinden deze overal een goeden ankergrond; hare diepte is van dien aard, dat linieschepen van den eersten rang, gemakkelijk, zelfs in de onmiddelijke nabijheid der stad kunnen aanleggen; voorraad van al het benoodigde is voorhanden; telegraaf en spoorweg stellen haar met de geheele wereld als 't ware in verbinding.

Het staatkundig axioma „als zoude de Sont dáárdoor hoogst gewigtig zijn, dewijl hare beide oevers het vaarwater beheerschen," heeft door de voorkeur aan den Grooten-Beltweg, een gevoeligen schok geleden. De Sont, en Kopenhagen tevens, hebben alzoo hunne militaire waarde grootendeels verloren.

De door de spraak den Duitscher aanverwandten Deen is verhard, krachtig, tevens moedig en braaf soldaat en zeeman. Het leger is in goeden staat en het aantal bekwame en zeer geschikte officieren niet gering.

De veefokkerij wordt met zorg gedreven; de voortreffelijke paarden worden uit de koninklijke stoeterij te Hillebord en Frederiksburg, zoo mede uit bijzondere stoeterijen, getrokken. Aan hout heerscht gebrek; het eenige groote bosch bestaat uit

het Saksenwoud in Lauenburg; ook de turf biedt geene vergoeding in dit gebrek; de brandstoffen worden voor een groot gedeelte uit Noorwegen ingevoerd.

Het fabriekwezen is mede zeer gebrekkig; slechts in Kopenhagen en Altona treft men er aan. De meesten bestaan uit kanten en handschoenen, porcelijn; voorts zijn er looijerijen en zeepziederijen. De uitvoer bestaat hoofdzakelijk in granen.

VOORNAAMSTE DEENSCHE EILANDEN.

Zij zijn in drie stiften of baljuwschappen verdeeld.

1. Het stift Seeland (Seeland, Möen, Amager, Malmö, Bornholm, Samsoe en Kleinire).

Dit eiland, door de Sont van Zweden gescheiden, is zeer vruchtbaar en goed bebouwd.

Kopenhagen (Kiöbenhavn) residentie, is schoon gebouwd en telt 130.000 inwoners; 3 koninklijke sloten: Christiaansburg, Rozenburg en Amalienburg. Zijde-, wollen-, porcelein-, suiker- en tabaksfabrieken, uitmuntende bleekerijen. Museum Thorwaldsen, instituut voor doof-stommen en blinden, arsenaal, citadel Frederikshaven, scheepstimmerwerven, hoofdzetel des Deenschen handels, een haven voor 500 schepen, hoofd-tuighuis; de stad is door een brug aan het eiland Amager, hetwelk als haar moestuin kan worden aangemerkt, verbonden.

Helsingör, met het slot Kronenburg. Hier wordt de Sonttol betaald. 7000 inwoners; dit slot is bijna onneembaar. Arsenaal. Rotschild, met de grootste en schoonste kerk van Denemarken. Frederikswerk, aan het Avre-meer, kanongieterij, geweer- en kruidfabriek.

Korsöer, met een sterk kasteel. Zij is door middel eens spoorwegs, over Roeskilde met Kopenhagen verbonden. Hier is de overvaart (2 mijlen) op Nyborg (eil. Funen).

Kopenhagen bezit eene akademie voor officieren der infanterie en kavallerie en bovendien een akademie voor artillerie. Belegerd door de Zweden van 1658—1660. 1801 tegen Nelson. Bombardement 1807 door de Britten.

2) Het Stift Fünen (Fünen, Langeland en Kleinere).

Het eiland Fünen ligt tusschen den grooten en kleinen Belt, verbouwd veel koorn, groote bijen-teelt en meêhandel.

Nijborg. Vesting aan den grooten Belt, overvaart bij Assens, naar Jutland.

3) Het stift Falster-Laaland.

Het eiland Falster is het vruchtbaarste aller Deensche eilanden terwijl Laaland als de vruchtentuin voor geheel Denemarken kan beschouwd worden.

Het vasteland van Denemarken bestaat uit de Hertogdommen Holstein en Lauenburg, Sleeswijk en Jutland.

Het hertogdom Holstein telt 480,000 prot. inwoners het is verpligt aan den Duitschen bond 3808 man te leveren. Het hoofdkontingent bestaat benevens de reserve, uit, 4 infantrie en 1 jagerbatn., 1 dragonder regiment van 5 eskadrons, 1 pionnier komp.- en 10 stukken geschut.

De rivieren zijn: Stör en Frave, goed bevaarbaar, Elve en Eider.

De grond is vlak, in het midden schraal met moerassige en heistreeken; meer in de nabijheid der Elve is dezelve vruchtbaarder, zoo ook aan de Oost- en Westzijde; vooral aan laatstgenoemde, wordende het lage gedeelte dier moerassige landen door dijken beschut. Ook hier wordt de landbouw met den besten uitslag bekroond; duizende Jutlandsche ossen worden op deze moeras-weiden vetgeweid. Even zoo is het met paarden- en varkensfokkerij gesteld.

Vrij aanzienlijk is de uitvoer van landhuishoudkundige voortbrengselen.

Holstein bestaat uit de provincien Holstein, Stormarn, Wagrien en Ditmarschen; het graafschap Pinneberg wordt wel eens als alleen staande voorgesteld.

De voornaamste steden zijn, onder anderen: Rendsburg, met 10000 inw., aan de Eider, de meest noordelijk gelegen Duitsch-Deensche vesting Kiel, 13,000 inw., goede oorlogshaven.

In het oostelijk gedeelte van Holstein liggen de Oldenburgsche vorstendommen Lübeck en Eutin.

Het hertogdom Sakсen-Lauenberg is vruchtbaar, deszelfs bodem bestaat uit zand- en heigrond; groote veefokkerij, aanmerkelijk veel hout, vooral in het Sakserwoud. In het Ratzenburger- en Schalmeer is veel visch.

Het hertogdom Sleeswijk, 363,000 inw., is door de Eider en en het Eiderkanaal van Holstein gescheiden. In het Noorden wordt Deensch, in het Z. en W. Duitsch gesproken. Aan de kusten vruchtbaar; aan de Westzijde is het land door dijken beschut. In de nabijheid treft men oesterbanken aan.

Sleeswijk, 11.500 inw., hospitaal (veldslag 1848). Eikernförde, (zeegevecht 1849), Frederikstad, aan de Eider (belegerd 1850), Flensburg, voorname zeehaven aan den Flensburg-fiörd. Veel handel op Kopenhagen en Altona, in suiker, tabak, zeildoek, brandewijn, graan, boter, spek, huiden.

Aan de westzijde van dit hertogdom liggen verscheiden eilanden, voor ons doel echter van geen beteekenis; het eilandje Pellworm is een overgebleven gedeelte van het in 1634 grootelijks verdronken eiland Nordstrand. Het eiland Föer is zeer schoon aangelegd en door Friezen bewoond, en tegenwoordig door de uitgestrekte badplaats beroemd. Aan de oostzijde ligt het eiland Alsen, met het slot Augustenburg.

Jütland, 640.530 inw., met de stiften Riben, Aarhuus, Viborg en Aalborg, ligt ten noorden van Sleeswijk. In vergelijking der meer zuidelijke provincien is de grond aanmerkelijk veel schraalder, slechts aan de kusten meer vruchtbaar, en schijnen de inwoners op lageren trap van beschaving te staan.

In het noorden ligt Kaap Skagen en bevindt zich het zoo gevaarvolle Skagerak (straat tusschen Noorwegen en Denemarken).

Idstedt (veldslag 1850); Düppel, met de duppelschansen (gevecht 1849); Kolding (gevecht 1849); Veile (gevecht 1849); Fredericia, versterkte stad aan den kleinen Belt; Aarhuus, zeehaven; Randers, Arsenaal; Viborg, hoofdstad van Jütland, 4000 inw.; Horsens, 4000 inw., havenstad; Aalburg, school voor de scheepvaart; Frederikshaven (Fladstrand), aan het Kattegat, versterkte stad, met een citadel en een fort op een eiland vóór de stad gebouwd, haven voor een honderdtal schepen, overvaart naar Noorwegen.

De Fåroer- (Faaröer) eilanden, d. w. z. schaapeilanden, zijn 25 in getal, liggen in de N. zee, tusschen Groot-Brittanje en IJsland.

Zie hier dan eene kort schets, waaruit moge blijken dat een vaarwater als de groote Belt, welke als militaire weg, in 't bezit der Deenen, en een gewigtige havenplaats als Kiel, waarvan wij meer breedvoerig gewaagden, reeds in de oogen van velen als zeer benijdenswaard schittert.

IJSSELSTEIN EN ZIJN SLOT.

Gijsbrecht van Aemstel (de derde van dien naam) overleed in 1250, nalatende drie zoons en eene dochter. De jongste zijner mannelijke afstammelingen, Willem, proost van St. Jan, erfde 's vaders heerlijkheden, omdat de oudste, door zijne schandelijke levenswijze, zulks niet waardig was. Hij huwde met eene jonkvrouw, Janne of Joanna genaamd, welke geene bezittingen had, en na zijnen dood, al hare inkomsten trok uit eenige goederen, die hij haar in lijftogt had nagelaten. Hieronder behoorde ook de heerlijkheid IJsselstein, waarvan door hem de grondslag was gelegd.

Hij pachtte namelijk in 1267 van het Utrechtsche domkapittel eenige goederen aan den IJssel, nagenoeg ter plaatse, waar toen die rivier zich met de Lek vereenigde. Het voornaamste gedeelte van die goederen was het toen welvarend en uitgestrekt dorp Eytheren, thans tot eene buurt vervallen, en nagenoeg ¼ uur ten noordoosten van IJsselstein gelegen. In de nabijheid van dit dorp, waar zich ook de parochiekerk bevond, stichtte hij omstreeks 1279 een burgt of stein, die den naam van IJsselstein ontving. Deze naam werd door hem als geslachtsnaam aangenomen, terwijl zijn broeder Gijsbrecht, dien van Aemstel bleef behouden.

In hetzelfde jaar van de stichting van dien burgt, pachtte Willem nog de tienden onder zijn kasteel gelegen, en die aan het Mariakapittel te Utrecht behoorde, voor den tijd van 5 jaren, tegen de som van 154 pond 's jaars, waaruit wij kunnen afleiden, dat deze tienden vrij aanzienlijk moeten zijn geweest.

De gevangenschap van Gijsbrecht op het kasteel Culemborg en het opligten van een kind van Huibert van Vianen, met de daarop gevolgde belegering van het slot te IJsselstein, is meermalen zoo uitvoerig behandeld, dan dat ik dit zou herhalen. Genoeg zal het zijn, als ik vermeld, dat het slot tegenwoordig wordt bewoond door Freule Strick van Linschoten.

De parochiekerk werd weldra, toen om het slot meerdere huizen begonnen te verrijzen, en zich langzamerhand een dorp of veste vormde, naar IJsselstein verplaatst. De grond, waar vroeger de kerk gestaan had, werd altijd echter nog voor heilig gehouden. 's Jaarlijks en wel in St. Jans-nacht, ging

men in bedevaart derwaarts, en nog voor 50 à 60 jaren werd in dien nacht een zoogenaamde heiligen boom bezocht.

Toen de Hernhutters of Moravische broeders zich in 1736 hier te lande kwamen neerzetten, vestigden zich een 15 à 16tal ¼ uurs beneden IJsselstein, ten noorden van den IJssel. In 1739 uit Wijk bij Duurstede verdreven, omdat Ds. Kalenkamp in zijn geschrift: „*De naakt ontdekte Enthusiasterij en bedorven Mijstikerij der Hernhutters*," hen beschuldigd had, van niet vrij te zijn van „*Spinocisme*," groeide het aantal van hen, die zich bij IJsselstein hadden nedergezet, tot 40 à 50. Het gebouw, waarin zij woonden, noemden zij Hern- of 's Heerendijk. Nog wijst men dit gebouw aan den bezoekenden vreemdeling, tot een teeken, dat zich die gemeente ook vroeger in den omtrek van IJsselstein heeft opgehouden.

Zij vertoefden hier tot in 1746, toen zij zich naar Zeijst begaven, welke heerlijkheid voor hen in 1767 door de weduwe van den bekenden Graaf van Zinzendorf werd aangekocht; denkelijk uit voorliefde voor hare geloofsgenooten. Tot heden is het eigendom van die heerlijkheid aan de gemeente der Hernhutters gebleven.

UIT DE NATUURLIJKE GESCHIEDENIS VAN DEN MENSCH.

NAAR HET HOOGDUITSCH

VAN

Professor OSCAR SCHMIDT.

Omstreeks het midden der zeventiende eeuw — het is mij niet mogelijk naauwkeurig jaar en dag op te geven, vermoedelijk was het in den herfst — werd aan het hof te Weimar een eigenaardig feest gevierd, tot het bijwonen waarvan de naburige vorsten en de hooge adel waren uitgenoodigd. De hoofdpersoon van hetzelve was de geleerde Rolfink, professor in de geneeskunde te Jena, en met hem een menschelijk lijk, hetwelk in den schitterenden kring door den beroemden anatoom werd ontleed, om de hooge personaadjen een denkbeeld te geven van den bouw van het menschelijk ligchaam. Dat aardigheden van onderscheiden aard en snedige gezegden op deze bijeenkomst niet ontbraken, behoeft wel geen betoog.

Reeds destijds en ook nog later was het in Duitschland met de studie der anatomie zoo slecht gesteld, dat de meeste studenten zich naar Parijs of eene der Italiaansche hoogescholen begaven. Daar toch bloeide de ontleedkunde reeds langer dan eene eeuw, sedert de duitsche Andreas Vesal, die eens in Löwen, met gevaar van zijn leven, een menschelijk scelet van de galg had gestolen, als professor der anatomie in Padua, alsmede in Pisa en Bologna onderwijs had gegeven. Daarentegen was de studie der menschelijke anatomie reeds lang in Duitschland openbaar, ja schier algemeen bekend geworden, toen zij nog in Engeland met de kleingeestigste vooroordeelen moest kampen, waaruit dan ook die lange reeks van vreeselijke misdrijven ontstond, die in het wereldberoemde proces tegen William Burke en zijne gezellen aan het licht kwamen; deze toch verkochten de lijken hunner gesmoorde offers aan de jonge artsen in Londen voor de beoefening der anatomie. Dit was in het jaar 1828.

De afschuw voor de ontleding van het ligchaam des menschen heeft zijn oorsprong in de godsdienstige, zedelijke en æsthetische gevoelens. Wij schromen de inbreuk in een heiligdom; en het heeft meerdere eeuwen geduurd, alvorens de be-

schaafde natiën de onbeschaamdheid en valsche schaamte van de wijze terughouding en het ware schaamtegevoel leerden onderscheiden. Hoe kan ook de spreuk: „ken uzelven," die van de tinne des tempels in gouden letteren de oningewijden tegenstraalde, waarheid worden, wanneer aan alle kennis, aan alle wetenschap, die tot zelfkennis moet leiden, de grondslag en het begin van de zelfkennis ontbreekt? Wanneer datgene, wat in ons roept: „ken u zelven!" niet weet, waarmede het roept?

De anthropologie of natuurlijke beschrijving van den mensch, heeft ten doel, den mensch als een natuurlijk ligchaam te leeren kennen, als een deel van het gesloten geheel, gelijk elk ander ligchaam of elke andere verschijning, zooals een steen of eene plant, de bliksem of de regenboog. De studie van den mensch stuit echter in meer dan een opzigt op groote bezwaren. Zijne ligchamelijkheid namelijk is de kunstigste en meest zamengestelde, hetgeen vele philosophen daarmede hebben willen uitdrukken, dat zij dezelve een mikrokosmos, eene wereld in het klein noemden. Dat zoo moeijelijk te bepalen compendium van elkander wederkeerig bedingende werkzaamheden, het leven, culmineert in den mensch. Eene mikroskopische, uit een blaasje bestaande plant, leeft evenzeer als de mensch; beide leven zelfs naar dezelfde grondstellingen en wetten, en tallooze trappen zijn aanwezig, die het mogelijk maken om de kloof, die tusschen hen bestaat, over te komen. Doch waar en hoedanig de bezieling als een hoogeren graad der bloote beleving plaats heeft, is eene der moeijelijke vraagpunten, die door de onderzoeking der lagere planten en dieren nog nimmer voldoende zijn opgelost. Maar eene menigte van moeijelijkheden stapelen zich op aan de grenzen van ziel en leven, wanneer wij dit zoo durven scheiden, van bewustzijn van het dier en zelfbewustheid, waarop wij alleen voor ons zelven aanspraak maken. De zich zelf bewuste geest heeft zich in den regel vrijgemaakt van de perken der ligchamelijkheid en zich, toen hij zich zelven leerde kennen, in zijne schijnbare onafhankelijkheid tot het voorwerp zijner navorschingen gemaakt. De nieuwere tijd heeft, gelijk algemeen bekend is, met grooter naauwkeurigheid dan zulks in vroegere eeuwen mogelijk was, de onderstellingen onderzocht, welke tusschen geest en ligchaam bestaan. In velerlei opzigt heeft men op dit gebied gestruikeld, waar één dwaas niet zelden meer vraagt, dan tien wijzen kunnen beantwoor-

den, en waar dikwerf twee met elkander strijd voeren, die beiden elkanders begrippen en denkwijzen niet kennen. Doch deze strijd heeft die goede zijde gehad, dat de vragen naauwkeuriger gedaan werden, hetgeen in het belang der wetenschap reeds grooten vooruitgang mag genoemd worden.

Het is ons voornemen, in deze bladzijden eene reeks mededeelingen te geven uit het gebied der anthropologie. Wij willen de menschelijkste, d. i. de meest wezenlijke ligchamelijkheden bespreken, om aan te toonen, hoedanig het onstoffelijke zich aan en door dezelve openbaart.

I.

DE MENSCHELIJKE VOET.

De voet is een niet minder kenmerkend gedeelte van het menschelijk ligchaam dan het hoofd. Die in zekeren zin trotsche, opgerigte stand, enkel aan den mensch eigen, met den rond- en opzienden blik, is alleen mogelijk gemaakt door de eigendommelijkheden van den voet; en zoo ver in het algemeen de menschelijke gestalte boven de dierlijke verheven is, zoo ver staat ook onze voet boven die der lagere creaturen. Men mag daarbij echter niet van eenzijdige gezigtspunten uitgaan; de pooten van het paard zijn meer geschikt voor ingespannen loop en van de kat daarentegen om zacht en voorzigtig te gaan. Maar de evenredigheid en schoonheid der menschelijke figuur is een wezenlijk gevolg van den voet, die als steun en orgaan der voortbeweging in eene volkomene tegenstelling is gebragt tot de hand, eene tegenstelling, welke onder de zoogdieren, die in de vergelijking de eerste plaats behooren te bekleeden, nergens in dien graad is uitgedrukt, bij de vogelen echter op geheel andere wijze gevonden wordt.

Wel schenkt men in het gewone leven aan den voet eenige opmerkzaamheid, doch zeer oppervlakkig. De kleine, sierlijke vrouwenvoet, wekt, althans dikwerf, hetzij dan bewust of onbewust, eenig welgevallen, maar in den regel wordt de voet in ons klimaat en vooral bij den tegenwoordigen smaak in de kleeding, geheel en al aan de opmerkzaamheid onttrokken. Waar men denzelven echter, behoudens de genoemde uitzondering, nog ziet, is hij zoowel door ondoelmatige behandeling en schoeisel als door veronachtzaamde verpleging en vaak harden

arbeid, zoo onschoon, dat men liever den blik daarvan afwendt. En daar ons in het gewone leven, ofschoon wij het met leedwezen moeten bekennen, niets tot opmerkzaamheid van den voet aanspoort, trekt ook bij andere gelegenheden, b. v. op schilderijen en aan beelden, de voet zeer weinig of in het geheel niet onze aandacht.

Nog slechts aan één ligchaamsdeel, en wel aan den schedel, is de vorm in het beendergestel zoodanig voorgeschreven als aan den voet; aan beiden is de levensvolle gestalte in het beendergestel zoo nagevormd, dat door het opbrengen der weeke deelen weinig wordt veranderd; ten ware alleen de fijnere bewerking. Wie daarom den voet wil onderzoeken en beoordeelen, moet met het scelet beginnen, hetgeen zoowel in zamenstelling als maat de leerrijkste vergelijkingen aanbiedt met de bewegings-werktuigen van het dier. Wij isoléren alzoo den voet, om denzelven, nadat wij dien hebben ontleed en aanschouwelijk gemaakt, weder aan het been te voegen en hem daarna, eerst in zijne verhouding en individuele vormen, daarna als karakter van den persoon te beschouwen.

De voet telt zes en twintig beenderen, waarvan niet minder dan veertien tot op de teenen uitloopen, in de zelfde verhouding als aan de hand. De overige twaalf vormen een onregelmatig booggewelf, hetwelk van achteren slechts één steunpunt heeft, doch van voren rust in de lijn, welke door de toppen (*a*) van de vijf, de teenen uitmakende beenderen loopt (fig. 1). Met den afgeronden top (*b*) van het gewelf is de voet aan den onderschenkel ingewricht; aan het geheel van het been komt die top alzoo niet te voorschijn. Aan de binnenzijde van den voet is het gewelf hooger, de kromming staat verder van den grond af, dan aan de buitenzijde. De onderzijde der welving is in het algemeen vlakker dan de bovenzijde, welke door den eigenaardigen vorm der daartoe gebezigde beenderen die zachte, allengs in de vlakte der teenen overgaande ronding verkrijgt, welke wij niet zelden aan de wreef van een sierlijken voet met regt bewonderen. De het gewelf te zamenstellende bouwstoffen zijn door zeer vaste, peesachtige verbindingen — de anatoom noemt dezelve banden — zoodanig aan elkander verbonden, dat zij één geheel uitmaken, binnen hetwelk geene buigzaamheid of gewrichting plaats heeft, zoodat de vraag oprijst, of het welligt niet even dienstig, ja doel-

matiger voor den voet zou geweest zijn, indien in plaats van het genoemde gewelfdeel één enkel stuk been gemaakt ware.

Zoo dikwerf men echter in de natuurkunde dergelijke onzinnige vragen doet, leert men bij nader onderzoek de wijsheid der schepping inzien. Ons voetgewelf zou, indien het uit één stuk bestond, aan veel grooter gevaar van breken zijn blootgesteld, dan zooals het thans is, nu het in weerwil der vastheid in zijne elasticiteit de grootste geschiktheid tot wederstand bezit. Een andere grond is de bij de hoogere organismen in het algemeen waar te nemen gedaantewet, waarna de leden, die van den stam uitstralen, zich verdeelen en vermenigvuldigen, zelfs dan, wanneer de anatomische en mechanische doelmatigheid, naar alle oogenschijnlijkheid, die vermeerdering niet zou verlangen. Wij vergelijken alzoo het gewelfde deel, dat het ligchaam draagt, bij voorkeur bij eene elastieke veder. De vijf naar voren gelegen langere beenderen van dit deel (volgens de anatomen de middelvoet) dragen de vijf teenen, wier beteekenis eerst bij de beweging blijkt, terwijl bij het rustige steunen des ligchaams, het voetgewelf meer of minder derzelver hulp kan ontberen (fig. 2).

Daar van den voet een veel beperkter gebruik wordt gemaakt dan van de hand, is aan denzelven ook in evenredigheid minder vleesch noodig. De huid, de peezen en spieren, welke zich om en tusschen de beenderen bevinden, dienen bij gevolg zoowel ter afronding als ter meerdere volmaking van den vorm, maar verbergen niet de omtrekken van het beendergeraamte. Uit de natuur is de voet mager, de vormontwikkeling deszelven hangt zeer weinig af van geslacht, jeugd of ouderdom, en wanneer de vrouw reeds veel van hare uiterlijke schoonheid heeft verloren, is haar voet schier nog onveranderd gebleven.

Daar de voet bestemd is om het ligchaam te dragen, zal hij natuurlijk, naarmate hij grooter is, met des te beter volkomenheid aan dien eisch beantwoorden; men zou dus — en men kan ligtelijk tot die onderstelling genoopt worden — van een aantal even groote personen, dengenen voor den meest volkomen begaafde kunnen verklaren, die op den grootsten voet leeft. De schoonheidsleer of æsthetiek, die daartegen echter opkomt, wordt door de theorie van het gaan en staan, in deze hare zienswijze, over de onwaarde van een grooten voet veel versterkt. Zoo wij onbewegelijke, ongeleede klompen waren en ge-

lijk tafels en pilaren vast moesten staan, dan zou de breedste en langste voet gewisselijk de zekerste zijn. Maar het staan en gaan zijn hoogst moeijelijke bewegingen, welke het kind eerst na jaar en dag en na verkrijging der noodige krachten, door duizendvoudige proeven aanleert, deze door een balanceren op zijne nog wankelende steunsels, gene door herhaaldelijk te vallen, hetwelk grootendeels wordt verminderd door het 'onderschuiven van het eene been ná het andere onder het zwaartepunt. Bij deze zeer te zamengestelde ondernemingen, waartoe de voornaamste spiergroepen van het gansche ligchaam hunne medewerking verleenen, bewijst de kleine voet ongeveer dezelfde dienst als de groote en de æsthetische beoordeeling is hier in elk opzigt in haar regt, wanneer zij in sommige gevallen de voet alleen beschouwt in zijne overeenkomstige evenredigheden.

Dit brengt ons, alvorens wij overgaan tot de beschouwing van afzonderlijke karakteristieke vormen, als van zelve tot de vergelijking van het menschelijke been met dat van het zoogdier. In de eerste plaats moeten wij hier herinneren, dat bij zoogdieren de voor- en achterpooten eene veel grootere overeenkomst toonen dan de bovenste extremiteiten des menschen met de onderste. Bij de zoogdieren zijn zoowel de bewegingsorganen als de levenswijze zeer onderscheiden en die organen in eene in het oog loopende afwisseling geschikt tot de voorwaarden, welke van verblijfplaats en levensaard afhankelijk zijn. Terwijl bij den vogel de geheele bewerktuiging berekend is om te vliegen, is het zoogdier tot de meest uiteenloopende bewegingen van gaan, loopen, klimmen en springen in staat, sommige derzelve behooren tot de klasse der visschen, weder anderen, zoo als de vledermuizen, tot die der vogelen. Afgezien van het geval, waarin de achterpooten geheel ontbreken, gelijk bij de dolphijnen en walvisschen, zoo vinden wij, in weerwil der verschillendste vormen, het achterbeen steeds naar eene en dezelfde wet gevormd, bepaaldelijk tot staving der waarheid, dat de natuur in de ontwikkeling der middelen, ter bereiking van onderscheidene doeleinden, zoo eenvoudig en spaarzaam mogelijk is, ofschoon bij dezelfde bestanddeelen duizendvoudige veranderingen en overeenkomsten aanwezig zijn.

Als voorbeeld nemen wij het eerst de achterpoot van een rob. De bovenschenkel is aan denzelven het kortste gedeelte, ook de onderschenkel is kort, beide deelen zoo aan het lijf geslo-

ten, door vet en huid verscholen en bekleed, dat alleen het met den voet overeenkomende vinvormige achtergedeelte boven den romp uitsteekt. Deze platte roeivoet, waarvan de teenen tot op de nagels door een gemeenschappelijk omhulsel bedekt zijn, overtreft gelijk wij in de vergelijking met onzen voet zullen zien, den onderschenkel in lengte, en is dus bepaaldelijk het langste gedeelte aan de geheele extremiteit. De achterpoot dient den rob hoofdzakelijk tot voortbeweging.

Het edele paard, wiens linker achterpoot fig. 8 voorstelt, is, zoowel in levenswijze als verblijfplaats, met den rob in de grootste tegenstelling, en nogtans zijn de analogiën (gelijkvormigheden) in den bouw onmiskenbaar. De bovenschenkel is ook hier het kortste, de voet (*p*) daarentegen het langste gedeelte. De paardenpoot bezit echter de eigendommelijkheid, dat aan denzelven slechts één teen is gevormd, met de behoefde punt waarvan de uiterste ledematen aanvangen; de hiel (*f*) is tamelijk hoog en het paard laat zich alleen bij het liggen daarop neder. De bovenschenkel is zoodanig met dik vleesch bekleed en scheef naar voren gerigt, dat de knie (*k*) geheel aan de lies schijnt opgetrokken. Dezelfde verhoudingen zijn bij alle tweehoevige zoogdieren aanwezig en wijken buitengemeen af van de verhoudingen bij den mensch, waaraan mede de oorzaak is toe te schrijven, dat de heidensche en vroege christelijke volken die voorstellingen aan alle onreine geesten, saters en duivels hebben verleend.

In de wijze, zooals hij bij het gaan met den grond in aanraking komt, heeft, onder de zoogdieren, de beer de meeste overeenkomst met den mensch; even als wij, zet ook hij den geheelen voet, van de teen tot aan den hiel neder en heeft dan ook aan die verwantschap met ons zijn onschatbaar talent te danken om te kunnen dansen. Vergelijken wij nu nog den voet van den olifant met dien van het paard, dan verkrijgen wij juist de omgekeerde verhoudingen. Bij den olifant is de bovenschenkel het langste gedeelte, de poot daarentegen het kortste. Dit is echter eene uitzondering op den anders algemeenen regel en alleen bij de apen treft men het zelfde aan. Hunne uiterste ledematen eindigen niet met voeten, maar zijn in tegenoverstelling der overige teenen of vingers met een duim voorzien en gelijken daarom zeer veel op handen.

Wij wenden ons nu weder tot den mensch en merken in de

eerste plaats op, wat het been in zijn geheel aangaat, dat het dikker en steviger is dan bij eenig dier, een meer in het oogloopend bestanddeel der gestalte, dat het bovenligchaam in eendragtige verhoudingen doet uitkomen. Wanneer men echter aandachtig let op de evenredigheden der deelen van het been dan vallen de volgende eigendommelijkheden in het oog.

Wij moeten dienaangaande een weiniger uitvoeriger zijn. Naar welke maat moeten de lengten en dikten aan ons ligchaam gemeten worden? Kunstenaars en natuuronderzoekers hebben daartoe menige handleiding aangegeven, en men is er natuurlijk toe gekomen, niet naar duim of el, of naar eene vaste lengtemaat te bepalen, maar een ligchaamsdeel zelf als maatstaf voor de overigen te nemen, zoodat alzoo elk individu de maat, waarmede hij gemeten moet worden, aan zich heeft. Onder de thans levende natuuronderzoekers heeft wel niemand met meer kennis, wat de eischen der kunst aangaat, en met meer wetenschap, ten opzigte der vergelijkende anatomie, daarover nagedacht en proeven genomen dan de talentvolle, grijze Gustav Carus; en gelijk hij in zijn in elk opzigt zaakrijk werk over de symboliek der menschelijke gestalte, d. i. over de wetenschap en kunst, om uit het ligchamelijke gevolgtrekkingen te maken tot de ziel, heeft uiteen gezet, meent hij ontdekt te hebben, dat het derde gedeelte van de vrij bewegelijke ruggegraat, van af den eersten halswervel tot op het kruisbeen, de juiste maat is voor de evenredigheidsleer van het menschelijk ligchaam. De ruggegraat, die in de opgegeven uitzetting uit vier en twintig wervels bestaat, is bij normaalgevormde volwassenen driemaal zoolang, als bij het pasgeboren kind, en men zou volgens deze theorie, ten opzigte van het kind, aangenomen dat het zich regelmatig ontwikkelt, deszelfs toekomstige grootte en de proportiën van zijn ligchaam vooraf kunnen bepalen.

Deze voorzeggingen kunnen althans met evenveel zekerheid worden aangenomen, als die der waarzegster van Prevost. Met dat derde gedeelte van de ruggegraat als eenheid en grondmaat blijken ons voor de drie afdeelingen van het been: namelijk de bovenschenkel of het dijbeen, de onderschenkel of het scheenbeen en de voet, de getallen $2\frac{1}{2}$, 2, $1\frac{1}{2}$, hetgeen dus, om volkomen duidelijk te zijn, zeggen wil: de schilder en beeldhouwer, die ik eene bepaalde lengte van de ruggegraat opgeef, is in staat, eene regelmatige figuur, naar die

getalverhoudingen, daar te stellen, en dan zal aan deze ideale en in zeker opzigt geslachtelooze menschengedaante de lengte van de bovenste beenafdeeling twee en een half maal het derde deel van de ruggegraat, de lengte van af de knie tot onder den enkel tweemaal, de lengte van de voetzool een en een half maal bedragen.

Uit de vele proeven voor eene met de natuur overeenkomstige verhoudingsleer der menschelijke gestalte, welke door Leonarda da Vinci, Dürer, later door Horace Vernet, door den beroemden belgischen statisticus Quetelet, door Schadow en in den laatsten tijd door Zeising uit Dresden, gemaakt werden hebben wij slechts eene enkele gekozen, daar het ons hier hoofdzakelijk om niets anders te doen is dan de meest algemeene voorstellingen. Er zijn trouwens ook niet vele metingen noodig, om te weten, dat het bovengedeelte van het menschelijke been het volstrekt langste is, waarin zoowel het schoone Apollobeeld als de Nieuw-Zeelander met elkander gelijk zijn. De gegeven verhouding $2^1/_2$ tot 2 is exquisiet menschelijk, waardoor ons geslacht van alle dieren afwijkt, bij welke, op slechts enkele uitzonderingen na, het scheenbeen de langste afdeeling is.

Met de maat van den voet is het daarentegen anders gesteld daar de mensch proportioneel niet den kleinsten voet heeft. Indien hier de regtlijnige uitgestrektheid als maatstaf voor de schoonheid moest genomen worden, dan zou de voet van den olifant regtmatige aanspraak maken op de grootste kleinheid, daar dit logge dier, zijne grootte in aanmerking genomen, den kleinsten voet heeft. Bij de meeste dieren is de voet ongelijkmatig langer; een menschenvoet, die de boven opgegeven evenredigheid aanzienlijk overschrijdt, is reeds daarom leelijk en dierlijk. De plompheid van den voet des olifants ligt dan ook grootendeels in de onaanzienlijkheid der verdeeling: het been is eene vormelooze zuil zonder piédestal, een dikke vleeschklomp, en van daar ook de mode der chinesche vrouwen, om den voet zoo kort mogelijk, namelijk zooveel doenlijk olifantsachtig te maken, hoewel dan tegen alle regelen der evenredigheid aandruischende.

Wanneer wij, om de voorstelling der evenredigheden en maten te bekrachtigen, boven over eene mathematische afmeting der menschelijke figuur en de mogelijkheid der constructie, alzoo

ook over de mathematische lengteverhoudingen der beenleding gesproken hebben, zoo moet toch niet vergeten worden, dat in zulke lijnen en getallen niet altijd de sleutel gelegen is tot het geheim van de bekoorlijkheid der vormen. Deze toch zal bezwaarlijk in getallen zijn uit te drukken; het getal geeft alleen de grenzen aan, om welke de vorm zich beweegt, en het is opmerkelijk, hoe eng deze grenzen zijn en hoe oneindig verschillend de uitkomst in de bijzondere gevallen. Quetelet nam de maat der leden van dertig welgevormde Belgen, en de verhoudinggetallen verschilden zeer weinig van die van het genoemde Apollobeeld. Zal er, zoo vraagt de anatoom Harles, onder die dertig misschien één geweest zijn, die op dat beeld geleek?

Wij hebben tot nu toe alleen gesproken over de meest algemeene verhoudingen van den voet, zijne constructie der beenderen en zijne lengte. Wij zullen nu de karakteristieke vormen deszelven beschouwen; in de eerste plaats de normaalvoet en zijne afwijkingen, zonder daarbij te letten op ouderdom en geslacht, bezigheid en nationaliteit; ten tweede de eigendommelijkheden in deze opzigten. Zoowel bij het een als ander houden wij ons aan de stellingen van Carus.

Tot de eischen der schoonheid, welke de arabische dichters opnoemen, behoort ook, dat de voetzool zulk eene welving tusschen den bal van den voet en de teenen moet vormen, dat het water vrijelijk daaronder kon doorvlieten. Reeds op zich zelven beschouwd, is eene zoodanige welving zeer bevallig en die vorm geeft nog meer indruk der krachtige ligtheid en elasticiteit, wanneer men den volmaakten platvoet daarnevens stelt. Deze toch raakt den grond met de geheele zool en laat een plomp spoor achter, even als de beeren, die een in het oog loopenden platten voet hebben en daarom slofgangers heeten. De platvoet is alzoo eene overhelling of neiging tot dierlijke vorming en deze wordt nog onedeler, naarmate de rug van den voet lager is, (fig. 5.) Niet zelden gaat daarmede een sloffige gang met binnenwaarts gekeerde teenen gepaard.

Bij grooter lengte is de voet van het dier ook smaller dan die des menschen, hetgeen zijne eenvoudige en natuurlijke oorzaak daarin heeft, dat, wanneer het ligchaam door vier steunsels wordt gedragen, de zekerheid niets meer vordert, dan dat elke voet op slechts één punt of eene kleine oppervlakte den

grond aanraakt. Wie op stelten loopt, is nagenoeg in denzelfden toestand als wanneer hij zulks op paardenpooten wilde beproeven. Tusschen den zoo hoog geprezen gewelfden voet der arabische vrouw, die bij ons niet zelden door laarsjes met hakken wordt nagebootst, en den gewonen platvoet, die eene aanleidende oorzaak is om van den krijgsmansstand bevrijd te worden, zijn, hoe klein de ruimte overigens moge zijn, tallooze afdeelingen. Carus ziet in dezen korten, breeden en vleezigen voet, niettegenstaande de bereikte grootte en maat, den kindervoet, waaraan elke fijnere ontwikkeling ontbreekt. Want dit zijn de eigenschappen van den voet eens kinds, dat hij vleezig, rond, kort van teenen, plat, kortom als het ware onontwikkeld is. Eerst met het klimmen der jaren heeft de welving van den rug van den voet en de holling der zool plaats, om dan, zelfs tot in hoogen ouderdom, zoodanig te blijven. Of men nu uit eene vroegtijdige ontwikkeling van den voet een vroeg gerijpt verstand, uit den niet ontwikkelden voet stompheid en onvatbaarheid moet veronderstellen, kan niet dan met voorbehoud worden toegestemd.

Wanneer ons ter meerdere opheldering en verklaring afgietsels van gips van eenige beroemde standbeelden ter beschikking stonden, dan zouden wij zekerlijk den voet van de Venus de Medicis als het ideaal van den vrouwenvoet, met dien van den stervenden kampvechter en dien van Laokoon als den zuiversten krachtigsten mannenvoet vergelijken. De vrouwenvoet is over het algemeen slanker, langer en smaller, eigenschappen, die denzelven eenigermate met de hand doen overeenstemmen. De voet eener vrouw toch is die, welke uitermate geschikt is om te dansen en te pantomineren. Wie Lucile Grahn of Fannij Elsler heeft gezien, zegt Carus (Symboliek, 319), wanneer zij op de punten der teenen, gelijk eene sylphide voortzweefden, of met den fijn gebouwden, zuiver uitgestrekten voet bewegingen in de lucht maakten, waarin de uitdrukking van zielvolle toestanden bepaaldelijk lag opgesloten, zal onvoorwaardelijk moeten toestemmen, dat even als de gevoelige hand een volmaakte vorm is, ook aan den voet hetzelfde element (sensibiliteit), onder zekere voorwaarden moet worden toegekend.

Dat de meest in het oog loopende rassen van het menschengeslacht zich ook in de vorming van den voet onderscheiden, is eene bekende zaak. Het negerras komt in tegenstelling van

het kaukasische in dit opzigt het meest in aanmerking; het eerste toch heeft een langen, smallen platvoet, met naar achteren uitstaande hielen.

Wij zouden nu eigenlijk moeten spreken over de diensten, die de voet ons bewijst, namelijk de werktuigelijke eischen, op onzen voet houdingen aan te nemen en met zijne hulp de zoo zeer verschillende bewegingen ten uitvoer te brengen. Wij zullen echter over de natuur dezer werkzaamheden (ook het staan is eene gecompliceerde werkzaamheid) slechts eenige voorbijgaande bemerkingen doen. Even als in de hand en het hoofd, ligt ook in den voet en zijne bewegingen het natuurhistorische karakter van den mensch opgesloten. Bij den mensch komen daarin evenwel oneindig meer variatiën voor dan bij eenig dier en met zijne natuurhistorische hoedanigheden is ook zijn ethisch en onstoffelijk gehalte aan menige verandering onderworpen. De kunst, om naar het uitwendige gevolgtrekkingen te maken op het inwendige, is zeer verlokkend en nog gevaarlijker dan zij verlokkend is. Ook uit de houding van den voet, hetzij die rust of bewogen wordt, kan men den mensch leeren kennen en de physiognomiek van den voet kan zekere algemeene regelen daartoe aan de hand geven. Als het gewigtigste punt dient men daarbij vooral acht te geven op de bekleeding van den voet en over dezelve dienen wij vooraf een duidelijk begrip te hebben, alvorens onze tegenwoordige voorstelling als eene symboliek of physiognomiek van den voet en de in stand en gang berustende houding kan strekken.

Op zekere bijeenkomst in 's Gravenhage, waaraan ook de beroemde nederlandsche ontleedkundige Petrus Camper deelnam, kwam het gesprek onder de aanwezige artsen daarop, hoe de themata voor wetenschappelijke werken schier uitgeput waren. Ofschoon ons dit zeer vreemd voorkomt, wordt het nogtans als waarheid verhaald. Camper intusschen deelde dat gevoelen niet, maar was van meening, dat men over het schijnbaar geringste onderwerp eene geleerde en zeer belangwekkende verhandeling kon schrijven, b. v. over het schoenmakersambacht. Als vrucht dezer zienswijze zag dan ook zeer spoedig eene verhandeling het licht: „over den besten schoen," welke nu wel even zoo weinig de mode heeft tot staan gebragt, als door het geschrift van den voortreffelijken Sömmering, over de keurslijven en hun zamenstel, welk moordinstrument de ge-

stalte van een schoon, vrouwelijk ligchaam zoo zeer verminkt, de verblinde ijdelheid tot andere en betere gedachten is gekomen. Even vruchteloos, vreezen wij, zal zoowel voor schoenmakers als publiek een kortelings verschenen geschrift van den anatoom Herman Maijer te Zurich zijn, getiteld; „de juiste gestalte der schoenen" en waaruit wij hier gaarne het volgende overnemen.

De bekleeding of het schoeisel van den voet dient ter beschutting, zoowel tegen de ruwheid van den grond, dien wij betreden, als tegen de koude en vochtigheid, en dit zal het doelmatigst wezen, wanneer het voor de bewegingen van den voet het minst hinderlijk is; zooverre het dit niet is, mag het bovendien ook élégant wezen. — „Bij de meest algemeene en gewone beweging, namelijk den gang, ligten wij (wij nemen hier de woorden van Maijer over) eerst den hiel op, en rusten dan nog een oogenblik op den grooten teen, en terwijl wij dan ook dezen van den grond opheffen, bewegen wij ons nog eenmaal door eene drukking met de punt van den grooten teen vooruit. Zoo wordt aldus bij het opheffen van den voet de geheele zool allengs tot aan de punt van den grooten teen van den grond verwijderd. Bij het staan rusten de kleine teenen op den grond en steunen het ligchaam op zijde. Gedurende het gaan worden zij echter eigenaardig gekromd, zoodat zij zich als het ware vast tegen den grond aandrukken en den voet zoo lang mogelijk een zijdelingsch steunpunt verschaffen. Het eerste gewricht wordt daardoor omhoog gebogen, terwijl daarentegen het tweede gewricht van boven eene holling verkrijgt. Door die kromming wordt de teen in zekeren zin tegen den grond geklemd." — Deze toestanden en bewegingen moeten nu door den schoenmaker, die de bekleeding voor den voet vervaardigt, niet alleen niet verhinderd en benadeeld, maar zelfs nog vergemakkelijkt en verzekerd worden. Volgens de verzekering van eene menigte reizigers, waarbij ik mijne eigene ervaringen kan voegen, loopt men op halve hooge laarzen het best en met het meeste gemak; en gaarne herinner ik mij de zorg, die men aan mijn schoeisel wijdde, wanneer ik uitgestrekte wandelingen en togten maakte. De uit ongelooid leder vervaardigde, daags te voren met water gedrenkte en daarna met traan ingesmeerde laarsjes buigen zich reeds in de eerste tien minuten naar den vorm van den voet, en wanneer het

leder dan niet te droog is, in welk geval hetzelve doorgaans beenhard wordt, of ook al te nat, als wanneer het tegendeel plaats heeft, bevindt zich de voet, op langdurige togten uitnemend in dezelve. Het schoeisel der elegante wereld wijkt hiervan echter, vooral in constructie, tot groot nadeel van den voet, zeer af, en minder nog als de slaven der mode, dan wel door de onnadenkendheid der schoenmakers en hun slecht maaksel ondergaan dagelijks millioenen menschen velerlei pijnen. Ik wil hier in geene uitvoerige verhandeling treden over het nadeel, hetwelk daardoor mede de gezondheid ondervindt, want om zoo te spreken, ieder weet het best, waar hem de schoen wringt; maar ik wil pogen aan te toonen, bij welken vorm der zool geen kwelling zal plaats vinden en daarom den vorm, in fig. 6 voorgesteld, als verkieselijk aanraden.

Terwijl de naar dit model vervaardigde gezondheids-schoenen ook geene hooge hakken mogen hebben, staan zij met den thans heerschenden smaak in te sterke tegenstelling, dan dat een schoenmaker, die volgens deze en de opgaven van Maijer wilde werken, op groot debiet zou kunnen rekenen.

De modelaars, vooral de verlakte, vernietigt nog meer dan de schoen, de aangeboren eigenaardigheid van den voet, daar zij behalve de tallooze andere wanvormigheden, door het naauwe bovenleder veroorzaakt, het gewelf van den voet tot een platvoet verlaagt. Van daar dat eene menigte dusgenaamde modejonkers niet meer dansen, niet, gelijk zij doorgaans voorgeven, dewijl zij zich reeds op kinderlijken leeftijd daarmede genoeg vermaakt hebben, maar eigenlijk omdat het voortdurend al te gespannen schoeisel hen de vlugheid en kracht der voeten heeft ontnomen.

In weerwil dezer geweldadige onderdrukking eener gezonde en geregelde ontwikkeling, waaraan de grootste menigte der wellevende geschoeide lieden lijdt, is de natuur toch niet weg te cijferen en zoowel aan den voet en zijne bekleeding, als aan de houding en den gang kan men al zeer spoedig en gereedelijk den persoon kennen.

II.

DE HAND.

Onder de menigte meesterwerken, in de schilderij-verzameling te Dresden aanwezig, bevindt er zich ook een, hetwelk

den bezoeker onwillekeurig boeit. Wij bedoelen het doek, voorstellende Christus met den schatpenning. Tegenover het ruwe, gebruinde, begeerlijke en doortrapte gezigt des Phariseërs ziet men het ernstige, fijne en zielvolle gelaat des Heeren, naast de grove en wankleurige vuist met de dikke vingers van den Schriftgeleerde, in onovertrefbaar contrast de teeder gevormde, blanke en doorzigtige hand des Verlossers.. Gelijk wij in de vorige afdeeling gezien hebben, is de voet, ofschoon een zeer karakteristiek kenmerk des menschen, toch in den regel zoo verscholen, zijne individuele ontwikkeling door onnatuurlijke behandeling en schoeisel zoodanig veronachtzaamd, dat men denzelven gewoonlijk geene bijzondere opmerkzaamheid schenkt. Met de handen dergenen, die ons omgeven en met wien wij in handel en wandel verkeeren, komt men echter zoo' menigmaal in onvermijdelijke aanraking, dat men onwillekeurig vergelijkingen maakt tusschen het kind en den volwassene, tusschen den man en de vrouw, tusschen den dienstbare en den meester, tusschen den kunstenaar en den arbeider, en diensvolgens niet zelden gevolgtrekkingen maakt van de handtering op de gesteldheid der hand, uit de hand op den werkkring.

Laars en schoen misvormen zelfs den sierlijksten voet, en een wanstaltige voet kan zeer gereedelijk door het schoeisel verborgen worden. De hand bedekt men echter gelukkigerwijze niet met dergelijke, den vorm verbergende omkleedsels en zij laat zich door zijde noch leder maskeren. De hand, die des Zaturdags den bezem voert, kan, in weerwil van zeep en glacé, de gevolgen niet verbergen, die de grove bezigheden daaraan zigtbaar maken, en de phychische hand vertoont zich, ofschoon dan niet volkomen, zelfs in den handschoen in haar regt; kortom, een ieder meent kennis van de hand te bezitten en daarom mogen de beschouwingen, die wij hier geven over een der meest wondervolle werktuigen, den anatomischen bouw, de daaruit ontstaande mogelijke bewegingen, de zoo vol beteekenis zijnde verscheidenheden van vorm en wat dies meer zij, onvoorwaardelijk aanspraak maken op de belangstelling onzer lezers. En moge het onderwerp zelf onbeduidend zijn, dan kan het door de helderste verklaring niet behagelijk gemaakt worden.

De hand verkrijgt hare beteekenis, enkel door de gemeenschappelijke inrigting der ledenmassa, wier uiterste afdeeling

zij is. Wij begrijpen haar daarom alleen dan, namelijk in hare grovere bewegingen, in zoo verre wij kennis hebben van de bewerktuiging van den arm. De buitengewone menigvuldigheid der bewegingen, die met den arm en de hand verrigt, de kracht en bevalligheid, welke daarmede ten uitvoer gebragt kunnen worden, zijn geheel afhankelijk van de eigenaardige zamenvoeging der beenderen. Het scelet van den arm verlangt alzoo een uitvoerig betoog, waaruit onmiddelijk de mogelijkheid en grenzen der verschillende bewegingen zal blijken, zonder dat het noodig is met dezelfde uitvoerigheid te spreken over de eigenlijke bewegers, namelijk de spieren en peezen.

Even als aan het been heeft ook aan den arm van boven naar beneden eene vermeerdering der beenderen plaats. Aan het enkele bovenarmsbeen sluiten de beide onderarmsbeenderen (de elleboogspijp en het spaakbeen) aan, waaruit weder de deelen der hand stralen (fig. 7).

Aan den bovenarm (*a*), is in het schoudergewricht eene bovenwaartsche naar voren en omlaag bijna onbeperkte beweging toegestaan; achterwaarts is die beweging echter meer beperkt. De genoemde pijp neemt naar beneden in breedte toe. Het middelste gedeelte van dit ondereinde, is door de vlakke gewrichtsholten voor de beide onderarmspijpen ingenomen; het binnenste dezer vlakten loopt uit in twee holten, die de voorsprongen van het elleboogsbeen opnemen, en de buiging en strekking van den onderarm begrenzen. Boven deze gewrichtsvlakten steken terzijde een paar knorren uit, waaraan zich de spieren, voor de bewegingen der hand en vingers dienstig, aansluiten.

De beide onderarmspijpen zijn even verschillend van gestalte als beteekenis. Rigt men den duim boven- en uitwaarts, dan wijken zij van elkander af, namelijk aan de pinkzijde het elleboogsbeen, aan de duimzijde het spaakbeen. Draait men alsdan den duim weder binnenwaarts, dan verwijdert zich het spaakbeen draaijend van het elleboogsbeen; dit laatste dient hoofdzakelijk voor de bewegingen van den arm, het eerst genoemde meer om eenige voorname bewegingen der hand te volbrengen en daaraan is ook alleen het gewricht der hand bevestigd. Wij kunnen over het doel dezer beenderen echter niet zoo kort zijn, en behooren elk derzelve afzonderlijk te beschouwen.

De elleboogspijp (*b*) is zoodanig met den bovenarm verbonden,

dat zij slechts in ééne vlakte met den bovenarm kan worden gebogen en uitgestrekt. Bij den hoogsten graad der strekking, wanneer boven- en onderarm in eene regte lijn liggen, steunt de stevige haak of snavel van den elleboog in de diepe achterste holte van den bovenarm, en maakt eene herhaalde buiging in tegenovergestelde rigting onmogelijk. Ook de buiging binnenwaarts kan niet tot eene geheele aanraking met den bovenarm gebragt worden, daar thans de inwendige verlenging van de elleboogs-holte in de andere vlakkere holte van den bovenarm sluit. Draaijing om zijne as of zijwaartsche beweging, hetgeen de anatomen binnen- en buitenwaartsche beweging noemen, kan het elleboogsbeen niet verrigten. Het fixeert den voorarm, die in al zijne bewegingen ten eenenmale afhankelijk is van de bewegings-geschiktheid van den elleboog. De werkzaamheden van den arm erlangen daardoor meerder kracht en zekerheid.

Naar de hand toe wordt de elleboogspijp naauwer; zij eindigt met eene knopvormige verhevenheid, op den vooruitstekenden binnenrand waarvan het andere armbeen met eene holte bewegelijk rust.

Het spaakbeen (*c*) wordt omgekeerd van boven naar beneden dikker; met eene vlakke gewichtsholte sluit het tegen eene daarmede overeenkomende verhooging van den bovenarm; tevens is de gewrichtsknop deszelven zijwaarts in eene holte van het elleboogsbeen ingewricht, waarin zij zich kan draaijen; waarmede in de kromming van den arm eene der wondervolste gewrichtscombinatiën is daargesteld. Het spaakbeen benedenwaarts volgende, zien wij aan deszelfs uiteinde eene dikke verhevenheid, ter zijde met eene uitholling voorzien, welke over het einde van den elleboog heen en weder kan worden gebragt; met één woord: de verbindingen van de tweede armpijp veroorloven eene gedeeltelijke draaijing, waarbij zij over den elleboog heenreikt. En daar de hand alleen aan het draaibare en bewegelijke spaakbeen is ingewricht, wordt zij die draaijingen deelachtig; met de zekerheid der buiging en strekking van den onderarm en de gansche hand gaat alzoo de draaibaarheid der hand gepaard. Zonder dat de bovenarm daaraan deel heeft, bedraagt zij twee regte hoeken; wendt men de met de inwendige vlakte naar het gelaat gekeerde hand op den rug, dan heeft het spaakbeen zijne draaijing om den elleboog volbragt. Wil men die

draaijing nu in de aangenomen rigting verder doorzetten, hetgeen het best met den uitgestrekten arm kan geschieden, dan voegt zich daarbij de draaijing van het schoudergewricht, verbonden met eene voorwaartsche schuiving van den geheelen schouderhoek.

De samenstelling van den onderarm stelt ons dus nog meer dan die van den bovenarm tot eene veelsoortige beweging der hand in staat. Bij de dieren vinden wij dikwerf, dat de met den onderarm overeenkomende afdeeling van den voorpoot eveneens uit twee pijpen bestaat, en zoodanige dieren kunnen ook in den regel zekere vrije draaibewegingen ten uitvoer brengen. Bij de een- en twee hoevige diersoorten vinden wij het spaakbeen echter naauwelijks of in het geheel niet aanwezig, de voorpoot tot het meest beperkte dienstbewijs als werktuig der voortbeweging verlaagd.

Wij gaan nu over tot de beschouwing van de hand. Zij is in drie afdeelingen geleed; de handwortel (*d*), de middelhand (*e*) en de vingers (*f*).

De handwortel toont ons twee rijen veelvormige, moeijelijk te beschrijven beenderen, voor welke de studenten in de geneeskunde doorgaans een bijzonderen eerbied hebben; met twee dier rijen, die het naast aan den onderarm grenzen, is het spaakbeen vereenigd, welks draaijing, gelijk wij boven gezegd hebben, de hand volgt. De tweede rij is tamelijk vast met de eerste verbonden, hoewel beide tegen elkander, zoowel boven- als benedenwaarts, hunne ligging meer of min kunnen veranderen. Uit deze niet zeer uitnemende gewrichting der beide handwortelrijen ontstaat de ronding, welke bij aangetrokken hand den overgang van de onderarmslijn in de handlijn te gemoet komt. Daar de handwortel bovendien van de eene zijde naar de andere eene zachte welving heeft, en die welving naar willekeur kan vermeerderd worden — men houde slechts den duim en de pink bij matige strekking min of meer naar beneden en binnenwaarts — zoo ontstaat daaruit de aantrekkelijke beweging in de omtrekken van het handgewricht en de sierlijke, in elkander sluitende bewegingen.

Oefening en opvoeding regelen die bewegingen; voor den violist b. v. is de gemakkelijkheid en losheid van het handgewricht het halve spel. Het best kan men zich die eigen maken door oefeningen met ligte wapens, vooral met den degen.

Iedere vinger is met een langer been verbonden, welke te zamen, de middelhand vormen. De bewegelijkheid van al deze beenderen is zeer beperkt, alleen het middelhandsbeen van den duim heeft met het daarmede verbonden been eene vrije bewegelijkheid, kan op- en neer, binnen- en buitenwaarts gerigt worden, maar zich echter niet om zijne as draaijen.

Met de vingers eindelijk is een ieder zoo tamelijk bekend. Terwijl de leden derzelve aan de binnenzijde plat, aan de rugzijde afgerond, daarbij in de lengte min of meer gekromd zijn, terwijl voorts de duim door zijn middelhandsbeen meer dan de overige vingers kan uitgestrekt worden, en ook de pink met een spierenzamenstel tot meerdere uitstrekking voorzien is; vinden wij in de zamenvoeging der handbeenderen de welving aanwezig, waarmede de hand de voorwerpen omvat.

Wij zouden nu, om volledig te zijn, de afzonderlijke bewegers van arm en hand, namelijk de spieren en peezen, moeten beschouwen; nadat wij echter de in het beendergestel voorgeschreven mogelijkheid en grenzen der bewegingen hebben leeren kennen, is eene naauwkeuriger beschrijving dezer active bewegings-organen hier van minder belang. Wij gelooven de kennis in de mechaniek der onuitputtelijke menigte van houdingen en bewegingen van arm en hand tamelijk te hebben geciteerd.

Nog één punt zou ons echter overblijven op te lossen, namelijk: hoe de hand tastwerktuig wordt. Dat de vingertoppen en de geheele vlakte der hand een hoogst uitnemend gevoels- en tastvermogen bezitten, is zeer spoedig gezegd; maar de vraag is: welke anatomische gesteldheid dit fijne tastvermogen heeft. Wij kunnen volstaan, met de lezers dezer bladzijden te verwijzen naar een vroeger opstel van den schrijver (1), waar onder anderen over de tastligchaampjes en hunne aanwezigheid in de vingertoppen der menschelijke hand tamelijk uitvoerig is gesproken.

Nadat wij zoover in de anatomie onzer hand zijn doorgedrongen, dat wij weten, door welke middelen zij een grijp- en tastwerktuig is geworden, zullen wij hare verdere beteekenis als een gedeelte van het menschelijk ligchaam, door vergelijking met den voorpoot van het zoogdier nog duidelijker pogen te maken. Wij nemen weder de voorpoot van het paard in tegen-

(1) Zie no. 12. Jaarg. 1862. Bldz. 403 en volg.

stelling tot den normalen arm. De bovenarm (*a*) is aanzienlijk langer, dan het daarmede overeenkomende been van den poot des paards, in zooverre wij daarbij althans letten op de verhouding tot den onderarm. Het zal ons niet moeijelijk vallen die beschouwing dadelijk regt duidelijk te maken: de menschelijke bovenarm is een weinig langer dan de onderarm; daarentegen is bij de meeste zoogdieren de bovenarm in het oog loopend korter dan de onderarm en wordt zoodanig tegen het ligchaam aangetrokken, dat deze zich min of meer verschuilt als een uitstekend deel der extremiteit. Bij sommige apensoorten wordt de verhouding ten naastenbij bereikt, maar dan ook tot carricatuur verlaagd door bovenmatige lengte van den geheelen arm, die bij den ourang-outan, wanneer hij zich met den daartoe noodigen kniehoek heeft opgerigt, nog met den grond kan in aanraking komen. Van daar dat de lengte van den bovenarm op zich zelve niet onschoon is, maar wel de naar die der apen zwevende lengte der geheele extremiteit. Zoo echter de bovenarm op zich zelven onbetamelijk kort is, dan geeft dit een indruk van lage en dierlijke vorming.

Zoo wij onze vergelijking nu verder met het paard voortzetten, zien wij bij hetzelve de hand (*c*) zeer verlengd; zij overtreft den onderarm (*b*). Dit is echter niet de algemeene verhouding bij de zoogdieren, wier voorpoot dezelfde uitgestrekte, in den naauwsten zamenhang met de levenswijze staande variatiën toont als de achterpoot. Zoo noopt ons b. v. ook de hand van den olifant tot de erkenning van zeer groote kortheid; de vingers van den vledermuis gelijken daarentegen, in uitgestrekten staat, op de pooten eener spinnekop. De vergelijking laat ons alzoo ditmaal in den steek, om daaruit eene vaste maat af te leiden. De apen, die het naast aan den mensch zijn verwant, hebben eene zeer smalle hand met lange kromme vingers, die hen uitsluitend in staat stellen om de boomtakken te omvatten. Bij sommige apen is daarentegen de duim kort en stomp; bij de bavianen steekt ook de middelvinger niet meer boven de anderen uit, waardoor de gelijkenis met de menschelijke hand meer en meer verdwijnt en dit orgaan geheel voorpoot wordt.

Wij zoeken daaromtrent de evenredigheid der normale krachtige hand aan ons zelven.

Zoo wij daartoe aannemen de door Carus opgegeven oor-

spronkelijke maat, namelijk het derde gedeelte der vrije wervelzuil, dan zien wij dezelfde maat naauwkeurig in de hand en in de hoogte van het hoofd, het onderkakebeen niet mede gerekend. Zoo men de totale hoogte van het ligchaam, van af de voetzool tot den hoofdschedel op 1000 stelt, dan blijkt uit de doorsnede van tallooze metingen, dat de lengte van de hand iets meer dan 108 zulke duizenddeelen bedraagt. Hiervan wijken de ideale antieke standbeelden buitengemeen weinig af; wiens hand b. v. naauwkeurig $^{100}/_{1000}$ of $^{1}/_{10}$ van zijne ligchaamslengte bedraagt, kan zich beroemen, daarin althans den pythischen Apollo te gelijken. De breedte der hand met in begrip van den duim van dit kunstvoortbrengsel der oudheid is naar die verhouding 61; zij klimt bij den farnesischen Hercules, het monsterstandbeeld in het *museo borbonico* te Napels, tot 70 en daalt bij een ander wereldberoemd beeld, het vrouwenideaal, de *Venus de Medicis*, tot 51. De lengte dezer hand is door beschadiging aan dezelve verloren gegaan.

De studie der schedelvormen en de dwalingen der schedelwetenschap of cranioscopie zullen ons in de derde afdeeling dezer verhandeling bezig houden. Ook de hand is naar haren vorm geclassificeerd geworden. Reeds in de oudste proeven eener menschelijke physiognomiek, van den napolitaan Battista Porta, ten jare 1587, worden uit de gesteldheid der armen en handen op de zedelijke en verstandelijke constitutie gevolgtrekkingen gemaakt, ofschoon dezelve zeer willekeurig zijn. Wie zou zich aan dat, met citaten uit Aristoteles, die groote natuuronderzoeker van den ouden tijd, opgesmukte orakel kunnen onderwerpen, als hij zegt: „zeer korte handen beteekenen dwaasheid," daarentegen „dikke, nutteloosheid," „smalle en slanke handen trouweloosheid." Niet veel grondiger is daaromtrent Lavater, als hij in zijne beroemde physiognomische fragmenten (IV bla. 108) aanmerkingen over de handen invlecht. Hij zegt aldaar o. a.: „Dat de handen der menschen even verschillend en ongelijk zijn als hunne gezigten, is eene zaak van ervaring, die geen betoog behoeft. — Wanneer iets aan den mensch karakteristiek is, — of hetgeen wel op hetzelfde neerkomt, — wanneer niet alle menschen in vorming en karakter volkomen op elkander gelijken — zoo is ook de hand het bijzonder karakter van den mensch, wien zij behoort. Zij is alzoo even goed, als eenig voorwerp der physiognomiek en een veel beteekenend en vooral

zeer opmerkenswaardig voorwerp. Zoowel rustend als bewegend, spreekt de hand. Rustend vertoont zij den natuurlijken aanleg, bewegd meer de hartstogten en verrigtingen van den mensch. Gelijk het gansche ligchaam is, zoo ook de hand! Gelijk de bewegingen van het ligchaam, zoo zijn ook die van de hand! De hand, kleinood en eere der menschheid, zegel van zijn hoogen, goddelijken adel! is alzoo ook de uitdrukking der innerlijke menschheid." Het bewijs voor deze schoone doch overdreven denkbeelden is helaas nog minder dan een fragment gebleven. Lavater geeft de afbeeldingen van nagenoeg een vier en twintig tal omtrekken van handen van personen, die hem meerendeels onbekend zijn, en maakt daaruit de volgende slotsom: 5. „Ik zou bijna zeker durven verklaren, dat zij het eigendom is van een buitengemeen edelen, zuiveren, smaakvollen teekenaar, zonder genie." *Nota bene*, de hand houdt een teekenstift. 12. „Zeer waarschijnlijk van een gezonden, wakkeren, arbeidzamen, goeden man." Deze proeve uit de profeteerkunst van Lavater zij voor het oogenblik voldoende. Later komen wij op zijne overdrevene en oppervlakkige fragmenten terug.

Nadat in 1843 een zekere d'Arpentigny een werk over de beteekenis van de verschillende vormen der hand uitgegeven en daarin vele doorwrochte waarnemingen nedergelegd had, nam Carus met veel zaakkennis en door eenige dresdensche kunstenaars daarin ter zijde gestaan, deze opgave op en reduceerde de zeven grondvormen van d'Arpentigny, waaraan ten eenenmale eene innerlijke noodwendigheid ontbrak, tot vier.

Carus zocht naar een wetenschappelijk uitgangspunt voor de verdeeling der handvormen en rekent daartoe op de volgende wijze: daar de hand op de wonderlijkste wijze, zoowel werktuig is van den zin als der beweging, zoo zullen deze functiën, óf ruw en als het ware grondstoffelijk ontwikkeld met en nevens elkander bestaan, óf de eene dezer beteekenissen zal den voorrang hebben, óf beide in de hoogste, redelijkste volmaaktheid bestaan. De vier grondvormen der hand zijn alzoo, de elementaire, de motorische, de sensible of gevoelige en de psychische.

De elementaire herinnert door de grootte der middelhand, korte, dikke, vingers, stompe duimen en in het algemeen grovere, als 't ware onvolkomen vorming, aan de kinderhand, welke in dit opzigt wel iets humoristisch en waarlijk naïfs heeft.

Bij volwassenen maakt die vorm echter niet denzelfden indruk. Zij is, zegt Carus: het karakteristieke voor de eigenlijke, materiële kern van het volk, voor datgene, wat de Romeinen met den naam van plebejisch beteekenden, namelijk voor die groote meerderheid van menschen, welke bestemd is om den grond te bewerken, daaruit het noodige voedsel te winnen en de voornaamste, ruwste behoeften der menschheid te bevredigen. De elementaire handen in dezen zin geven die vuisten dier volksmenigte, welke even gelijk zij de materiëelste steunbeelt, de eigenlijke grondslagen van het volksbestaan in het algemeen daar stellen, en alzoo het fundament uitmaken, waarop alle staatsbestuur rust, ook weder zoo dikwerf troonen deden wankelen en regeringen omver geworpen hebben, kortom! alle vastheid en duurzaamheid, maar ook alle onbeschaafdheid der volkeren wordt in dezen vorm der hand vertegenwoordigd. Daar de elementaire hand geene eenzijdig ontwikkelde, maar veel meer een in zijne ontwikkeling achtergebleven, onafgemaakte vorm is, zullen de bezitters derzelve beter geschikt zijn voor eene hoogere vorming, dan omgekeerd met een eenzijdig gevoelige handvorm werkelijke kracht gepaard gaat.

De tweede of motorische hand, is die van den man, krachtig in beenderbouw en spierenzamenstel, met in het oog loopende peezen, langer dan de vorige, echter met dikke vingers, waarvan de duim wel het dikste en vol van muis is. Zij wijst alzoo, gelijk zij bepaald alleen bij den man en wel in alle klassen der maatschappij voorkomt, op een doorzettend karakter. Het karakter der oude Romeinen, zegt Carus (Symb. bls. 265), kan hier tot voorbeeld strekken en hetgeen van de handen van senatoren en imperatoren in plastische kunstwerken uit dien tijd behouden is, draagt bijna altijd nauwkeurig het kenmerk van een motorisch karakter.

De sensible hand wordt volgenderwijze beschreven: „Zij is bij uitnemendheid de hand der vrouw en komt in hare zuiverste vorming ook alleen bij haar voor. Aan die hand is reeds de beenderbouw en evenzoo de vorming van spieren en peezen veel teederder en het geheele maaksel nimmer buitengewoon groot. In de vlakte der hand overtreft de lengte-afmeting, hoewel dan weinig, toch altijd die der breedte. In verhouding tot de handvlakte zijn de vingers niet langer dan bij de motorische, maar de duim is bepaald kleiner en deszelfs bouw in het alge-

men in het oog loopend fijner. De afzonderlijke vingerledingen zijn in zachte en ovale vormen gescheiden en vooral de vingertoppen meer afgerond. Het ideaal van dergelijke fijne handen is welligt alleen door Correggio volmaakt daargesteld en wel aan de handen der Madonna in zijne beroemde schilderij, voorstellende „de nacht," op de galerij te Dresden." Aan individuen met zulke handen zal men dus zekerlijk ook de meer vrouwelijke eigenschappen, namelijk gevoel en phantaisie, toekennen. Wordt de in deze bedoelde hand daarbij iets steviger, dan verraadt zij den aanleg voor kunst en poezie, en met nog grooter overhelling tot den tweeden vorm is zij de hand, die zich in alles schikt en evenzeer tot alles geschikt is, die hand zooals de bejaarde anatoom en heelkundige Severino dezelve bedoelde, als hij zegt, dat zij het eerste werktuig is van den mensch. Daar, gelijk wij in het genoemde opstel in no. 12. Jaarg. 1862, gezien hebben, vooral de vingertoppen uitmunten door rijkdom aan tastligchaampjes, is het zeer verklaarbaar, wanneer de hand- en vinger-uitleggers zeer veel gewigt hechten aan eene eigendommelijke soort van handen met dikke opgezette, breede vingertoppen en daarmede eene verhoogde gevoeligheid in verband brengen. De genoemde d'Arpentigny noemt dezelve *doigts en spatule*, spatelvormige vingers. Hoe zeer ik ook al die uitleggingen wantrouw, moet ik niettemin bekennen, dat eene menigte met mij bevriende personen, die de bewuste spatelvormige vingers hebben, nogthans uitmunten door groote geestvermogens en veel kennis.

Het getal dergenen, die op het bezit der psychische hand kunnen roemen, is zeer klein. Derzelver middelbare grootte behoort tusschen de motorische en sensible hand het midden te houden; hare handvlakte een weinig langer of breed zijn, slechts met eenvoudig grootere lijnen geteekend. De vingers zijn slank, min of meer verlengd, de gewrichten niet sterk in het oog loopend. Vooral langwerpig zijn de met fijne langwerpige nagels voorziene laatste vingerleden. Wij hebben in het begin dezer afdeeling een blik geslagen op de schilderij van Christus met den schatpenning, waar in de hand ook de uitdrukking der schoone ziel ligt. Want datgene, wat wij verstaan door de uitdrukking: „eene schoone ziel," en waarmede wij eene eigenaardige reinheid en innerlijke grootmoedigheid der gevoelens in het gemoed en de eenvoudige helderheid in kennen en

willen gewoon zijn te kennen te geven, dat (volgens de meening van onzen meergenoemden berigtgever) wordt, en welligt nog zekerder dan door een schoon gelaat, door eene werkelijk zuiver ontwikkelde psychische hand zeer bepaald gekenmerkt.

Hetgeen wij, in de bovenstaande regelen, zooveel mogelijk woordelijk, van de meermaals genoemde schrijvers hebben aangehaald, is zeker een verstandige proeve, die tevens op hechte grondslagen rust, om eenige regelen voor de beoordeeling der zoo oneindig geschakeerde handvormen en voor de daaruit blijkende uitleggingen voor de gansche individualiteit op te stellen. Zulk eene wetenschappelijk gerangschikte voorstelling zal echter in het practische leven, welks leidingen zij natuurlijk niet in aanmerking neemt, op duizend en nogmaals duizend uitzonderingen stooten. Voorzeker kan het iemand niet verwonderen, wanneer familiën, die sedert eene reeks van jaren in alle mogelijke weelde en voorspoed en goede opvoeding geleefd hebben, met hunne adelijke gezindheid ook adelijke handen zullen erven, gelijk ook omgekeerd nakomelingen van steen- en houthakkers eindelijk ook den aanleg tot grove vuisten mede ter wereld brengen. Men verplaatse echter het kind van den daglooner in het huis van den bankier en late den knaap met den aanleg tot de psychische hand in de wouden steenen huizen bouwen, wat zal er dan van zijne handen worden? Zal men, wanneer die verwisselde kinderen zijn opgegroeid, hunne handen ziende, kunnen zeggen: dat kon men reeds bij uwe geboorte weten? Wij ontkennen dit.

In het algemeen zal men in het practische leven aan goed ontwikkelde handen eerder een wanstaltigen, dan aan wanstaltige een schoonen vorm kunnen geven, en wie de leerwijzen van Carus over de elementaire, motorische, sensible en psychische hand zoodanig wilde voorstaan, alsof hij daardoor een menschenkenner en zielkundige zou kunnen worden, zou gewis niet veel betere resultaten verkrijgen dan de waarzeggers uit de lijnen der hand. *Chir* beteekent in het grieksch: hand, *mantike* de waarzegkunst, chiromantiek is alzoo de kunst, uit de gesteldheid der hand waarzeggingen te doen. Men zou op die wijze in verzoeking kunnen komen tot eene zeer eenvoudige woordspeling en zeggen: de waarzegger uit de lijnen der hand onderscheidt zich daardoor van den romanschrijver, dat de laatste zich zelven, maar de eerste zijne medemenschen bedriegt,

wanneer het de waarzeggers niet meestal bitteren ernst met hunne vermeende wetenschap ware geweest. Zij was slechts een van de vele vertakkingen der magie, die uit het oosten ter kennis kwam der Grieken en Romeinen, door de Arabieren met eene zekere voorliefde werd beoefend en in de middeleeuwen, ja zelfs tot in het laatst der vorige eeuw in het naauwste verband met de astrologie in Duitschland en het overig beschaafd Europa veler hoofd en hart bezig hield. Een der gerenomeerdste astrologen uit den tijd der reformatie, Johann von Hagen, schrijft, terwijl hij zich beklaagt over de laauwheid der tijdgenooten: „Hoe beter en voortreffelijker eene zaak is, des te minder valt zij in den smaak der onverstandigen."

„Dezulken moet men noch over de geheimen dezer verhevene wetenschappen', de astrologie en chiromantie, iets voordragen, noch hen dienaangaande duidelijke denkbeelden pogen te geven. Want dit is evenveel als het heilige de honden te geven en de paarlen voor de zwijnen te werpen." Duizende malen hadden die voorzeggingen geen goede uitkomst, menigmaal vielen zij echter goed uit, gelijk geschiedde met Hieronymus Coales uit Bologna, die in 1467 den dag van zijn gewelddadigen dood vooruit voorzegd had. Ten einde met betamelijkheid te sterven, verliet hij gewapend zijne woning, en juist, hij viel onder de slagen der Bentivolis, die hij eene zeer onaangename voorzegging had gedaan. Nog in het begin der vorige eeuw werden aan de meeste duitsche universiteiten afzonderlijke collegiën over de chiromantie gelezen.

De voornaamste steunpunten voor de waarzeggerij uit de hand waren de lijnen der handvlakte. Zoo loopt de levenslijn (*a*) rondom de muis van den duim en hare gesteldheid verraadt een langeren of korteren levensduur. De hoofdlijn (*b*), die bijna midden door de hand loopt, geeft de verstandelijke bekwaamheden te kennen; (fig. 9); de tafellijn (*c*), eene der meest in het oog loopende voren, die van onder de pink tot in de hand loopt, en de levenslijn (*h*) welke met de drie genoemde lijnen een onregelmatigen driehoek vormt, geven blijk van de verduwing en verdere levensconstitutie. Geluk en eere blijkt uit twee in de lengte loopende lijnen (*d e*), het geluk in de liefde uit de, den middelsten en ringvinger insluitende bogt (*f*). De een of twee huwelijkslijnen (*g*) vorderen veel voorzigtigheid in de uitlegging; beide loopen onder de pink zijwaarts tot aan

de rug der hand. Behalve deze hoofdlijnen zijn nog eene menigte nevenlijnen in het oog te houden, de enkele, naar planeten genoemde vingers, de bergen onder de vingers. Voorts kan men nog de lijnen der regter- en die der linkerhand met elkander vergelijken. Zoo de waarzegger ook de vlekken in de nagels, alsmede de zeven voorhoofdslijnen, zijne aandacht had waardig gekeurd, juist zooveel als er destijds planeten bekend waren, zoo kon hij ten slotte het geheel met den astrologischen horoscoop zamenweven.

Wij kunnen er niet al te veel roem op dragen, dat wij thans in een meer opgeklaarden tijd leven. Zelfs niet het waarzeggen uit de hand is verdwenen; hetwelk echter in elk geval meer stelselmatig was, dan het onzinnige tafeldansen en geestkloppen. In het waarzeggen uit de hand ligt de diepe waarheid ten grondslag, dat niets in de schepping zonder beteekenis is, alleen heeft men gedurende een paar duizend jaren niet begrepen, hoedanig de teekens door hun natuurlijken zamenhang te verklaren en daarnaar uit te leggen, maar de mystiek wees op de van hare oorzaken afgescheiden teekens.

Of men reeds, tijdens de chiromantiek haar hoogste toppunt had bereikt, het karakter der handschriften voor de uitlegging van persoonlijken aanleg en lotgevallen bezigde, is mij niet bekend. Echter heeft Lavater (Phy. Fragm. III. Verz.) daarover voor het eerst uitvoerig gesproken met de hem eigen zijnde veelheid van woorden. Zekere dingen bij het beoordeelen van handschriften verklaren zich van zelve; b. v. dat een iegelijk op zijne eigene wijze schrijft en een handwerksman, die misschien niet meer dan eenmaal 's jaars zijn naam krast, zulks geheel anders doet dan een kantoorschrijver. Het is echter hier om niet te doen. Maar wie zal het ontkennen, zegt Lavater, dat men niet vaak gemakkelijk aan eenig schrift kan herkennen, of het met bedaardheid of onrust, of het langzaam of schielijk, ordelijk of onordelijk, met eene vaste of wankelende, met eene gemakkelijke of moeijelijke hand is geschreven? Is niet in het algemeen het schrift der vrouwen veel wankelender en onvaster dan dat der mannen? Hoe meer ik de onderscheidene handschriften, welke mij onder de oogen komen, met elkander vergelijk, des te meer zekerheid wordt het mij, dat zij physiognomische kenteekenen, uitvloeisels van het karakter des schrijvers zijn. Dat de overigens kundige en goedhartige

Lavater op dit punt niet veel vertrouwen in zich zelven stelde, bewijst de volgende bekentenis. Het is mij eene zaak van dagelijksche ervaring — namelijk niet het geheele karakter, niet alle karakters, maar van menige derzelve veel, van sommigen echter weinig, kan men uit het schrift eens menschen opmaken. Hij had er nog wel mogen bijvoegen: van andere karakters zeer weinig en van het meerendeel niets. Door duizenderlei toevalligheden wordt het handschrift van elk individu bepaald. De handschriften van bekende personen te vergelijken, mag eene aangename en belangwekkende bezigheid zijn; de verzamelaars van autographiën hebben gewoonlijk veel ingenomenheid voor hunne liefhebberij, en wie zal de zinrijkheid der albums en gedenkboeken ontkennen? maar uit het handschrift van een ons geheel onbekenden persoon eenige gevolgtrekkingen te maken, schijnt mij eene onzinnige daad.

De wetenschap vervalt helaas! zoo dikwerf bijna onmerkbaar tot datgene, waartoe de Franschen de meeste bewijzen en ook het juiste woord leveren, namelijk het Charlatanisme. Ons tegenwoordig onderzoek heeft dit ongemerkt overgaan van den ernst der navorsching, die den nadenkenden mensch moet boeijen, uit de gedachtelooze oppervlakkigheid, waarmede de groote menigte zich den mond laat stoppen, gepoogd te verheffen. Heb ik op eene andere plaats het verfijnde hoogere natuurgenot als een onafscheidelijken gezel der ware ontwikkeling aangewezen, dan zijn als verder kenmerk dezer ware ontwikkeling, twee zaken behoorlijk te onderscheiden, die in het gewone leven meer dan men denkt met elkander verward worden, namelijk de pit en de schaal.

III.

HET HOOFD.

De themata, welke ik den lezer voorleg, vertoonen zich in de volgorde, gelijk de loop van een goed drama: de handeling wordt beduidender, de inwikkeling meer gespannen. Evenzoo vermeerderen voor mij — ik wil het niet ontkennen — de moeijelijkheden der bewerking en uitlegging. Het hoofd van den mensch! De voet en de hand bieden ons zeer verschillende punten van beschouwing, en elk dezer organen kan eigenlijk regtmatige aanspraak maken, als een wezenlijk teeken der

menschheid te gelden. Het hoofd is in dezen zin niet een eenvoudig orgaan, maar een zamenstel van gewigtige en der voor het leven gewigtigste deelen. Het werktuig der ziel ligt daarin opgesloten en het is de uitsluitende zetel van een viertal zinnen, welke de ziel in betrekking brengen met de buitenwereld. Twee dezer zintuigen staan wederom in betrekking tot twee, met het leven gepaard gaande en hetzelve bedingende werkzaamheden of verrigtingen: het ademen en de opneming van voedsel. Met haar behulp en door haar invloed wordt het geheele, onder en tusschen de oogen liggende gelaatsdeel van het hoofd daargesteld, en in dit en in de oogen openbaart zich onmiddelijk de zich zelf bewuste of in hartstogtelijke beweging zich zelf vergetende geest, terwijl de overige ligchaamsdeelen enkel door die hartstogt worden medegesleept.

Het hoofd is bij den mensch zoo zeer hoofdzaak, dat, terwijl men gewoonlijk den mensch tot maatstaf neemt voor de dierenwereld, men van alle dieren de onderstelling op den voorgrond plaatst, dat zij ten minsten een hoofd moeten hebben. Onzes inziens is het zeer leerrijk, om met eenige voorbeelden duidelijk voor te stellen, dat een hoofd volstrekt niet tot de onmisbaarste ligchaams-afdeelingen van alle dieren behoort; dat echter dáár, waar hetzelve aanwezig is, ook een hoogere trap van meerdere volmaaktheid bestaat.

Wij veronderstellen dat onze lezers wel een zoogenoemde zeester zullen kennen. Haar mond ligt aan de onderzijde der schijf, waarvan de ligchaamstralen uitgaan, maar het kan niet bij ons opkomen, dit ligchaamsdeel den kop te noemen, omdat de attributen, die wij aan ons hoofd hebben, hier niet te vinden zijn. Daar is geen gecentraliseerd zenuworgaan, gelijk onze hersenen, daar ontbreken de zintuigen, die ons hoofd kenmerken, of deze zijn als zeer onvolmaakte oogen, geheel aan de uiteinden der stralen aanwezig. Nog een ander voorbeeld — de oester. De leek, die zich op de hoogte zou willen brengen van hare ligchaams-verhoudingen, ondervindt dezelfde bezwaren als bij het straaldier; ook de oester heeft eene zeer verborgen mondopening, maar bezit kop noch staart. Van de hoogere organen van den zin heeft zij alleen de ooren, maar waar zijn deze? geheel onder aan het lijf, en wel in dat deel, hetwelk de zoöloog de voet noemt. Bij den regenworm kan men met eenig regt het voorste uiteinde als kop aanmerken, want daar

bevindt zich de mond en eene soort van hersenen; maar eene afdeeling, waaraan men geheel de benaming van kop zou kunnen geven, vindt men noch bij den regenworm, noch bij eene menigte andere dezer lagere dieren, die juist daardoor tot de lagere klasse behooren, dat hunne levensverrigtingen om zoo te zeggen, zoowel centrum als eenheid missen. Hunne ziel is onvolmaakt. De ziel van het dier verheft zich echter, zij voert eene meer energische heerschappij, hare uitingen zijn menigvuldiger, zucht tot kunst en bezigheden, die dikwerf aan menschelijke berekening grenzen, komen te voorschijn, wanneer zoowel de organen van den zin als de hersenen aan en in den kop veeenigd zijn.

Bij de planten is niet het minste aanwezen van een hoofd; indien zij eene ziel hebben, dan moet deze van geheel anderen aard zijn dan die der dieren, die in hare uitingen aan het zenuwstelsel gebonden is. De plant in haren hoogeren vorm heeft in ons oog alleen daarom zoo veel geheimzinnige aantrekkingskracht, omdat zij leeft zonder gevoel, zonder bewustzijn en ziel, en de volkspoëzij heeft door alle tijden heen niet kunnen ophouden, dezelve als een sieraad voor ons aanzijn te bezingen.

De lagere dieren, zonder eene in den kop gecentraliseerde ziel, zijn door de Voorzienigheid meest in denzelfden toestand geplaatst als de planten: zij nemen hun voedsel tot zich, zonder dat zij daarnaar haken of zich daarvoor moeite geven. Ook van hunne ziel, ofschoon zij er ongetwijfeld eene hebben, kunnen wij ons geen regt denkbeeld vormen. Die dieren echter, welke met inspanning hunner krachten het leven moeten voortslepen, hier en daar voedsel zoeken en kiezen, met huns gelijken verkeeren, kunnen niet zonder kop leven; en hoe geheel anders is ons begrip over zulke dieren, dan over die zonder kop, welke dus eigenlijk een plantenleven leiden. Men kan het eene slak, die op een grashalm kaauwt en eene wesp, die het sap uit de planten zuigt, aanzien, dat zij daarin smaak hebben, en zoo worden wij, hoe hooger wij in die beschouwingen klimmen, meer en meer aan ons zelven herinnerd en dragen wij hetgeen wij bij ons waarnemen, op de met ons verwante dieren over. De beteekenis van den kop in de dierenwereld ligt alzoo in zijn gewigt voor de ontwikkeling der ziel.

De ziel de dieren ontwikkelt zich in vrijen toestand en in

de gemeenschap van den dierenstaat niet verder dan noodig is voor zelfonderhoud en voor hunne voortteling gevorderd wordt. Zelfbewustzijn, zedelijke vrijheid of zelfbestemming, de geschiktheid om opgevoed, ontwikkeld en voor een hooger doel gevormd te worden, is alleen den menschelijken geest voorbehouden. Daar nu de natuuronderzoeker de openbaringen van de ziel der dieren slechts kent als functiën of werkzaamheden der hersenen, zoo zullen wij bij gevolg bij den mensch met zijne zooveel rijker begaafde ziel ook een meer voortreffelijk en wel vooral meer massief orgaan der ziel kunnen verwachten. Deze overmagt der ziel maakt zich kenbaar in de gestalte van het hoofd, vergeleken met dat der dieren; maakt zich niet minder kenbaar in het zoo in het oog loopend uitsteken van de hersenpan over het gezigt. In verhouding tot het dier, heeft de mensch het kleinste gezigt. Het is niet noodig eene naauwkeurige uitlegging te geven van de beide voornaamste deelen van het hoofd, het schedeldeel en het gezigtsdeel, daar de grenslijn, welke het dagelijksche leven daarin trekt, ons genoegzaam op de hoogte brengt. Alleen dit zij gezegd, dat in het voorhoofd gezigt en schedel niet scherp zijn te scheiden, ofschoon het voorhoofd grootendeels in nader betrekking staat tot de hersenen, alzoo ook tot het schedeldeel van het hoofd.

Zonder uitzondering hebben de dieren aldus een grooter gezigt dan wij; bij evenredig kleiner hersenen staan de kinnebakken meer naar voren, eene omstandigheid, die de teekenaars van karrikaturen een gemakkelijk middel aan de hand geeft, om het menschelijk profil eene sprekende gelijkenis te geven met sommige dieren, zooals apen of vogels.

Aangezien nu dit kenmerk van het hoofd het meest zigtbaar is in het profil, kwam de nederlandsche ontleedkundige Petrus Camper, die in de vorige eeuw leefde, op het denkbeeld, de grootte van het gelaat door een eenvoudigen hoek te bepalen, namelijk de sedert zoo algemeen bekende gelaatshoek. Men trekt daartoe eene regte lijn uit het midden der bovenkaak, tusschen de beide middelste snijtanden, naar den buitensten ingang van het oor, en eene tweede naar het meest vooruitstekend deel van het voorhoofd. Camper meende daarin een zeker middel van bepaling te hebben gevonden voor den rang der diersoorten in hun verhouding tot den mensch en ook der menschenrassen onderling; zoowel Camper als eene menigte

zijner tijdgenooten werden door de kleinheid van den gelaatshoek van het negerras in hunne meening versterkt, dat de negers den overgang daarstellen van den mensch tot den aap.

Het geraamte van het gezigt wordt door een aanzienlijk getal beenderen gevormd, die, ofschoon van zeer onderscheiden vastheid en dikte, derwijze in elkander sluiten en met elkander verbonden zijn, dat de vertrekkingen van sommigen derzelve eene daarmede overeenkomende verandering van gedaante der overigen doen ontstaan. Knikkingen en buigingen, waarvan aan het kinderhoofd nog geen spoor is te bemerken, vertoont zich naar gelang van den groei deszelven, en alsdan blijkt het, dat de werkingen der kaauwspieren een wezenlijken invloed uitoefenen op de bepaalde gestaltenis van het beendergestel. Professor Engel heeft zulks door tallooze metingen en vergelijkingen onderzocht. De slotsom, welke hij uit zijne waarnemingen opmaakte, verwekten echter de levendigste tegenspraak en ook wij kunnen ons moeijelijk met dezelve vereenigen.

Met het te voorschijn treden der tanden heeft het kind meer en meer behoefte aan vast voedsel, de spieren, welke het onderste kakebeen tegen het bovenste bewegen, worden vlijtiger gebezigd, de tanden meermalen met meer of minder kracht op elkander gedrukt — welke kracht tot eene heffing van twee centenaars kan rijzen — en aan dit zoo dikwerf herhaalde drukken en bewegen geven de beenderen toe. Wij zullen een oogenblik verwijlen bij een punt, hetwelk voor de gestalte-vorming van het gezigt van zeer veel gewigt is. Een gedeelte van de bovenkaak, waarop vooral de groote kaauwspier werkt, is de in de rigting der wangbeenderen loopende verlenging, door de anatomen de jukverlenging genoemd. De breedte van het gezigt hangt af van de meerdere of mindere ontwikkeling dezer jukverlenging. Hoe zachter dezelve is, des te meer volgt zij de bewegingen van de kaauwspier; in plaats van in de breedte te groeijen, krijgt zij eene benedenwaartsche rigting, en het gevolg der zachtheid van dit beendergedeelte en de werkzaamheid der groote kaauwspier is een smal gezigt. Indien daarentegen een gezigt zich door breede en hoekige kakebeenen kenmerkt, dan men bijna zeker zijn van eene groote vastheid der beenderen, die, in weerwil van de vele pogingen der kaauwspieren, zich niet uit hunne rigting laten brengen. Plaatsruimte verbiedt ons den genoemden professor verder te volgen, in zijne bewijsgron-

den, hoe van gelijke oorzaken de smalheid en de lengte der bovenkaak en van het gehemelte en de menigvuldige vormen van den neus afhangt. Alle verschijnselen, zegt hij, wijzen er op, dat de bovenkaken allengs aan eene, al naar gelang van hunne zachtheid of vastheid, grootere of geringere gestalte aan verandering onderworpen zijn, die door eene van buiten naar de binnenzijde werkende en door de kaauwspieren vertegenwoordigde kracht bedwongen wordt. Dewijl echter het kakebeen, zijne gestalte en ligging van grooten en zeer onmiddelijken invloed is op de vorming der overige gezigtsbeenderen en diensvolgens op de geheele physiognomie, zoo is gemakkelijk te begrijpen, dat de werkzaamheid van kaauwen en de soort van voedsel van zeer groot gewigt zijn op de gansche ontwikkeling der gelaatstrekken.

En nu komen wij aan het punt, waarmede wij in het geschrift van Engel ons niet vereenigen. Hij beweert namelijk niets tegenstrijdigers, dan dat er geene overgeërfde gelijkenissen zijn. Zoo ik kon denken, zegt hij in de voorrede, dat deze van de voorouders overgeërfde vormende kracht, gelijk zij aan de opbouwing der familietrekken moest medewerken, aan het stompe neusje van het kind zoolang moest bezig zijn, tot deze de groote uitstekende neus van den vader bereikt had, hoe zij voorts de kin spits, de wangen plat moest maken, om getrouw het familieportret te gelijken, dan zou ik mij naauwelijks kunnen weerhouden in een uitbundig gelach uit te barsten. In het meerendeel der gevallen wordt de sprekendste gelijkenis in niets opgelost, zoodra de vergelijking der gelaatstrekken met behulp van den passer en niet met behulp van aanverwanten gemaakt wordt. Het is geenszins eene overdraging en overerving van de ouders op de kinderen, waardoor gelijkenissen worden te weeg gebragt, niet de geest heeft in eenigerlei wijze aandeel in de vorming van het gezigts-scelet, maar gelijkenissen ontstaan daar en dan, waar en wanneer gelijkende uiterlijke invloeden en mechanische oorzaken werken. Familie-gelijkenis bestaat en moet bestaan, dewijl afwijkend gelijkende werkingen bij meerdere familieleden uit afwijkend gelijkende mechanische oorzaken worden voortgebragt. Kortom: er bestaat geene type van afkomst of geslacht, omdat zulke typen overerfden gelijk het geld, of dewijl de *spiritus familiaris* van den eenen op den anderen overgaat, maar omdat familieleden onder

tamelijk gelijksoortige uiterlijke verhoudingen voor eenigen tijd leven.

Eene ernstige wederlegging dezer zinrijke denkbeelden is, zooveel wij weten, door niemand beproefd, om de eenvoudige reden dat volgens de algemeene opinie eene wedërlegging derzelve onnoodig is. Een zekere Valentin Mawitz heeft voor geruimen tijd eens eene berekening gemaakt, hoe de lieve God zelfs met een niet zoo groot aantal ooren, oogen, neuzen, lippen enz. bij behoorlijke menging en zamenvoeging eene onnoemelijke menigte gezigten zou kunnen tot stand brengen. Het wonderbaarlijke in het menschelijk gezigt en deszelfs beendergestel ligt niet in de analogiën, maar in de oneindige menigvuldigheid, die met zeer geringe wijzigingen wordt bereikt. Zoo men de analogiën met den passer wilde afmeten, dan zouden er, naar het ons toeschijnt, veel meer moeten bestaan. Van de met passers afgemeette massas hangen dezelve echter niet af. Het is een onoplosbaar raadsel en door geene mechaniek en chemie te verklaren, hoe in het algemeen de soorten van planten en dieren en van het menschengeslacht door eeuwen heen erfelijk zijn; en dan kan men wel het kleine en zoo onbeduidende van welks voorhanden zijn wij allen overtuigd zijn, over het hoofd zien, namelijk het overerven van individuële eigenaardigheden op de nakomelingschap.

Wij zullen nog een oogenblik stilstaan bij het hoofd van het kind in vergelijking met den lateren vorm, en wel bij dat gedeelte, op de zuiverheid en vorm waarvan men, zonder cranioscoop en phrenoloog te zijn, zoo veel acht slaat, namelijk het voorhoofd. Het voorhoofd bestaat uit twee gescheiden helften, uit wier beide middelpunten de verbeening aanvangt en zich allengs uitbreidt, tot die beide helften in den regel tot een eenig stuk zijn vergroeid. Deze punten komen overeen met de bij de kinderen meer of minder sterk uitstekende zijwaartsche welvingen of voorhoofdsholten, die zich met den groei sluiten. Aan het mannelijke voorhoofd vormen zich dan onmiddelijk boven de wenkbraauwen een paar schuine verhevenheden, namelijk de wenkbraauwbogen, terwijl het jeugdige voorhoofd en dat der vrouw zich door gladheid in deze streek kenmerkt. En zoo reeds deze eigenschap van het hoofd der vrouw aan de kinderlijkheid herinnert, dan behoort daartoe ook de eveneens uit den kindertijd overgeërfde kleinheid van het meestal ovaal-

ronde gezigt. Alleen bij zulke volksstammen, waar de vrouwen alle moeiten en arbeid met de mannen gelijkelijk deelen of wel geheel alleen de hardere lasten des levens torschen, verdwijnt dat door de natuur aangebragte onderscheid. Iets dergelijks is bij die bevolking van de meest beschaafde streken te zien, waar het grootste gedeelte van het jaar beide geslachten denzelfden harden arbeid verrigten.

Voor de volkenkunde is de vorm van het hoofd van het hoogste belang. Het kleine, maar beroemde werkje van Blumenbach over de verscheidenheid der rassen van het menschelijk geslacht: *de generis humani varietate nativa*, 1775, heeft dienaangaande veel aan het licht gebragt. Sedert dien tijd toch leert men zelfs in de lagere scholen, dat er vijf hoofdrassen bestaan, namelijk het kaukasische, mongoolische (met de Finnen Laplanders, Eskimos, Groenlanders), het amerikaansche, afrikaansche en maleische. Weldra was men genoodzaakt, deze te splitsen en daar geen bepaald begrip der verdeeling was op te stellen, cn eene menigte zorgvuldig onderzochte nationaliteiten altijd nieuwe splitsingen in het aanzijn riepen, zoo ging eindelijk elk duidelijk wetenschappelijk overzigt over de vermeende rassen verloren; men zag zich genoodzaakt afstand te doen van eene stelselmatige verdeeling naar volkeren, en het werd nu te doen om meer eenvoudige grondstellingen, de volkeren van den aardbol in overzigt gevende groepen te scheiden. Reeds Blumenbach had het gewigt der vormen van het hoofd erkend, schedels van verschillende volken beschreven en eene beroemde, namelijk de eerste ethnographische schedelverzameling aangelegd, die nog tegenwoordig een sieraad uitmaakt der hoogeschool te Göttingen. Sedert omstreeks een twintigtal jaren hebben verscheidene anatomen, vooral de gunstig bekende Retzius te Stokholm de schedelstudiën als ethnographisch hulpmiddel met den grootsten ijver beoefend en de meeste ethnographen hebben het door Retzius opgegeven stelsel der volkengroepen naar de in het oog loopende vormen van het hoofd aangenomen.

Ik wil het niet bij de enkele voorstelling laten, maar verzoek mijne lezers mij in den loop dezer volksstudiën te willen volgen. Een andere zweedsche natuuronderzoeker, professor Nilson te Lund, heeft met uitnemend gevolg zich bezig gehouden met onderzoekingen over de aloude bevolking van Scandinavië en het bewijs geleverd, dat de thans naar het noorden verdreven

Laplanders eenmaal, voor 2000 — 3000 jaren, geheel Scandinavië, de deensche eilanden en een gedeelte van het noordelijk Duitschland bewoonden. Een der voornaamste bewijzen berust in het groote verschil der uit de oudste graven genomen schedels, vergeleken met de schedels uit graven van blijkbaar lateren oorsprong en met die der tegenwoordige germaansch-zweedsche bevolking. Kenmerken zich o. a. de laatste door een schoonen langwerpigen, ovalen vorm en eene tamelijke aanzienlijke uitsteking van het achterhoofd, zoo zijn daarentegen de schedels uit de oudste graven, van steen opgetrokken, klein en kort, en vooral valt bij den eersten opslag de oneffenheid en helling van het achterhoofd in het oog. Hiermede komt evenwel de vorm van het hoofd der tegenwoordige Laplanders volkomen overeen. Men kan niet spoedig een paar volken vinden, die zoovele eeuwen geheel onvermengd nevens elkander gewoond hebben, dan de Laplanders en de gottische stammen der Noorwegers en Zweden, en een volkomen toereikend bewijs van verschil ligt in den vorm hunner hoofden, de Laplanders zijn namelijk kort, de Zweden lang van schedel. Dit nam Retzius aan, en hij toonde niet alleen door de onderzoeking van duizend jarige zweedsche graven, dat het schoon gewelfde hoofd een erfstuk der voorouders was, hij strekte die vergelijking uit over de Europeesche volksstammen en langzamerhand over den geheelen aardbol. Hoe zeer zijn oordeel door de talrijke vergelijkingen geoefend was, moge uit het volgende, inderdaad aardige voorbeeld blijken. De engelsche ethnograaph Pritchard zond hem twee schedels en wenschte, zonder hem daarbij de minste verklaring te geven, te vernemen, waarvoor hij dezelve hield. Retzius verklaarde een derzelve voor dien van een Romein, de andere voor dien van een ouden Brit, en ziet: beide waren op een slagveld bij York gevonden, waar eenmaal de celtische Britten door de romeinsche legioenen waren geslagen. Welke zijn echter nu de voornaamste vormen van het hoofd? Deze zijn vier in getal. De beide voornaamste deelen, die den vorm daarstellen, kennen wij reeds, namelijk de hersenpan in naauweren zin en het gezigt. Er zijn korte en lange schedels. De schedels van den eerstgenoemden vorm zijn kort, rond of afgerond vierhoekig en toonen een gering verschil in lengte en breedte. Die van den anderen vorm daarentegen zijn lang en ovaal en hebben een

vooral zigtbaar uitstekend achterhoofd. Hierbij komt nu het profil, welks vorming afhangt van de ontwikkeling der kakebeenen en wangbeenderen. Zoo de gezigtsbeenderen evenredig zuiver, en de tanden niet scheef gegroeid zijn, dan hebben wij het, met ons begrip van schoonheid meest overeenkomende en bevallige gezigt; in tegenovergesteld geval staat het gezigt vooral in het kakebeendeel meer naar voren; en zoo zijn er lange en korte schedels, hetzij met orthognathisch of prognathisch profil.

Europa bezit slechts twee dezer vormen, namelijk lange en korte schedels met een regtlijnig profil. De oostelijke natiën van germaanschen en celtischen oorsprong, alzoo o. a. de Duitschers, Scandinaviërs, Engelschen, Hollanders, Franschen, Italianen hebben een langen hoofdvorm, de meer in het westen wonende volksstammen, zooals de Turken, Hongaren en Slavoniërs hebben korte schedels. In grensstreken, waar eeuwen lang de verschillende natiën vriendschappelijk met elkander verkeerden, verdwijnen natuurlijk de heerschende hoofdvormen.

In Azië zijn alle die vier vormen aanwezig. De Hindo's en Arabieren b. v. hebben lange schedels met een regt, de Chinezen en Tonguzen met een vooruitstekend profil. Onder de Aziatische korte schedels met vooruitstekend profil., komen de Mongolen het eerst in aanmerking. Deze vorm van het hoofd is in het algemeen in Azië de meest aanwezige. In het zoo verbrokkelde Australië zien wij alleen volksstammen met vooruitstekend gezigt, of met beide vormen van den schedel, waartegen Afrika elk spoor van eene bevolking met korte schedels mist.

Het nieuwste werk van Retzius handelt over de hoogst belangrijke en ingewikkelde vraag: over de aloude bevolking van Amerika. Men telt verscheidene honderd Amerikaansche volksstammen; vele derzelve zijn reeds geheel verdwenen, en een gedeelte der nog tegenwoordig bestaande zal dit lot, hetwelk eene soort van vloek is ten gevolge der europeesche beschaving, in betrekkelijk korten tijd deelachtig worden. Het resultaat van een beroemd werk van den Amerikaan Morton, leidde, in vereeniging met de onderzoekingen en vergelijkingen der taal, waarin vooral de professor Buschmann te Berlijn uitmunt, tot het denkbeeld, dat de gezamenlijke amerikaansche volksstammen tot een ras en eene stam, wat de taal betreft, behoorden. Eene meer naauwkeurige vergelijking der schedelvormen voert echter tot andere sporen, wier volging in elk geval meer

wetenschappelijk zal wezen, dan wanneer men de zaak alleen met de woorden verklaart, dat men slechts op de inboorlingen het oog moet vestigen. In het geheele westen van Amerika, van af de russische bezittingen in het noorden, door Oregon, Mexico, Ecuador, Peru, Chili, de argentijnsche Republiek, Patagonië en het Vuurland heerscht de vorm der korte schedels, en deze gaat over de eilanden der Aleuten en Curilen tot de aziatische Mongolen over. De aloude bevolking van het oosten van Amerika toont daarentegen den langen schedelvorm en Retzius herinnert dienaangaande aan eene oude sage, door Plato vermeld, van een groot eiland Atlantis, dat vroeger in de zee ten westen van Amerika gelegen heeft en aldaar verzonken is, voorloopig als zijn vermoeden uitende, dat misschien ook van uit Afrika egyptische of semitische volksstammen naar Amerika zijn verhuisd.

Door de ineensmelting der Mongolen met de West-Amerikanen verkrijgt de vroeger door ons gemelde kunstige omvorming van den schedel een verhoogd ethnographisch gewigt. Het is bewezen, dat dit gebruik in den voortijd van de Mongolen uit ging; van hen werd hetzelve op de Hunnen overgedragen, die eens Europa overstroomden. Dit geeft hoogst waarschijnlijk den sleutel daartoe, dat nog in het tegenwoordige zuidelijk Frankrijk, waar de Hunnen zich hadden nedergezet, in enkele streken de kunstige omvorming van het hoofd wordt verrigt. In Amerika werd het barbaarsche gebruik van de stammen van mongoolsche afkomst ook op meerdere stammen met lange schedels overgeplant, die hun hoofd nog langer dan het reeds van nature is, d. i. naar hun zin nog meer aristokratisch, pogen te maken.

KEIZER JOZEF EN ZIJNE MOEDER.

EENE HISTORISCHE NOVELLE.

Naar het Hoogduitsch,

DOOR

C. TH. M.

In de maand Februarij van het jaar 1768 teisterde eene vreeselijke ramp de stad Weenen. Door een onverwacht invallenden dooi brak het ijs in den Donau spoedig los en steeg het water snel. Voorál toen zich een ijsdam gevormd had,

die het water in zijnen loop stuitte, klom het tot eene onrustbarende hoogte en bedreigde voornamelijk de *Leopold-stad*. — Desniettegenstaande verontrustten zich de bewoners volstrekt niet; het zich ieder jaar herhalend, nu eens meer dan minder gevaarlijk schouwspel, boezemde hun geene vrees meer in. De laagst gelegene straten liepen reeds onder en hier en daar waren de kelders en kelder-woningen vol water; doch deze en dergelijke voorvallen kwamen iedere lente voor en waren te natuurlijk en te gewoon, om bezorgdheid op te wekken. Ten overvloede bragten sommigen hun huisraad naar de tweede verdieping, doch daar bleef het bij, en ieder wachtte kalm het dalen van het water, ten gevolge van het doorbreken van den ijsdam af. Hier en daar was men reeds afgesneden, doch verreweg de meeste straten hadden nog kommunikatie met de overige wijken. Kinderen waren zelfs verblijd over het vermaak dat zich aanbood, en sprongen, niettegenstaande het verbod, van de eene schol op de andere.

Deze toestand had reeds eenige dagen voortgeduurd, zonder dat er eene wezentlijke verandering in gekomen was, toen op zekeren nacht de tot nog toe altijd zorgelooze bewoners door een luid bruisen uit hunnen slaap gewekt werden. Bij het maanlicht zagen zij nu, dat de rivier alle ketenen verbroken had, en thans aan hunne deuren en vensters klopte, om zich met geweld toegang te verschaffen. Dat was een verschrikkelijk ontwaken voor de ongelukkigen! Door de straten stroomde het water in woeste vaart, en zoover het oog blikken konde, zag het slechts het geele, troebele water van den Donau, waarop ijsschotsen, verdronkene dieren, tonnen, huisraad, stroo en hooi, uit de omliggende dorpen geroofd, ronddreven. Vol ontzetting spoedde zich ieder van de eerste verdieping naar de tweede, van daar naar de derde, en eindelijk naar de vliering, om zich voor den hen achtervolgenden vijand te redden. Even als bij eene belegering, zagen zij zich van iedere hulp, waarna zij te vergeefs de handen uitstrekten, verstoken. Hun hulpgeschrei stierf weg te midden van het geklots der golven en het loeijen van den stormwind, die den buiten perk en paal getredenen vloed voor zich uitdreef.

Elk oogenblik steeg de nood, en deed de ongelukkigen al meer en meer aan hulp en redding wanhopen. Sommigen wilden na eenig nadenken zich tot elken prijs aan het dreigende

gevaar onttrekken en de hooger gelegene wijken trachten te bereiken. De moedigsten waagden het, en ontvlugtten hunne woningen toen het nog tijd was, om eene veilige schuilplaats te zoeken. Bibberend van koude droegen de moeders hare schreijende kinderen op de armen door de bruisende golven, terwijl de mannen, met kostbaarheden beladen, haar volgden. Anderen hielden zich te lang op met het bergen hunner goederen en verzuimden op deze wijze het gunstige oogenblik, toen de vlugt alléén nog mogelijk was. Nog treuriger was het met de zieken, wie de kracht ontbrak, om den bijna zekeren dood in de golven te ontvlieden: zij zouden op de verschrikkelijkste wijze van hun lijden bevrijd worden!

Zulk een lot wachtte ook de arme weduwe van een ondergeschikt ambtenaar in haar klein dakkamertje. Daar zij sinds jaren aan eene verlamming leed, kon zij natuurlijk het voorbeeld harer buren niet volgen. Te vergeefs bad vrouw Huber hare dochter Jozefa, een bekoorlijk meisje van achttien jaren, herhaaldelijk om aan hare eigene redding te denken nu het nog tijd was.

„Lang genoeg heb ik reeds geleefd," zeide de vrouw tot hare dochter, „ik verlang naar mijnen dood, omdat ik mij zelve en der wereld slechts tot last ben. Gij zijt evenwel nog jong en moogt niet sterven!"

„En gelooft gij dan, dat ik u zou kunnen verlaten?" vroeg Jozefa op verwijtenden toon. „Ik zal, ik moet u redden, of met u sterven!"

„Wat zult gij beginnen? Hoe zult gij mij wegbrengen? Gij weet, dat ik mij niet bewegen kan, sedert den laatsten aanval van beroerte."

„O, ik ben jong en sterk; ik zal u op mijne armen dragen en met u naar onze tante vlugten, die in de *Jozef-stad* woont."

„Gij meent meer krachten te bezitten, dan gij werkelijk hebt. Ik geloof niet, dat gij mij de drie trappen af zult kunnen dragen, laat staan naar de *Jozef-stad*, die meer dan een uur hier van daan ligt."

„Laten wij het maar eens beproeven! Gij zult zien, dat het best gaat. Onder weg zullen wij zeker wel goede menschen aantreffen, die ons wel verder helpen zullen."

Inderdaad beproefde het sterke meisje, om hare moeder uit bed te beuren en daarna weg te dragen; het eerste gelukte na eenige inspanning, en met den dierbaren last gelukte het Jozefa

om tot bij den trap te komen. Doch thans kon zij volstrekt niet verder; zij zag in, dat alle moeite te vergeefs was.

„Rust hier een weinig uit," zeide zij tot hare moeder; „ik zal een onzer huisgenooten gaan roepen, om ons te helpen."

Herhaaldelijk riep zij luide, doch geen mensch scheen haar te hooren. Een verschrikkelijk vermoeden rees in het hart van het meisje op. Zij riep nogmaals, en nog dringender en angstiger om hulpe. Niemand antwoordde haar. Alles was stil; slechts het bruisen van het water en het loeijen van den stormwind hoorde zij, en dit vermeerderde haren angst. Zij stormde de trappen af, om menschen op te zoeken, die haar helpen konden, om hare moeder te redden; zij klopte bij de eerste de beste buur aan: — geen antwoord; zij trad het vertrek binnen, daar de deur niet gesloten was, en — vond het ledig. Zij dwaalde nu door het geheele huis, en kwam tot de overtuiging, dat het verlaten was. Bange vertwijfeling vervulde haar harte. En zoo, zonder eenige hoop, moest zij naar hare geduldig wachtende moeder terugkeeren.

„Ik heb het verwacht," zeide deze gelaten. „In nood denkt ieder slechts aan zich zelven. O! waarom hebt gij mijnen raad niet opgevolgd, en zijt gij niet met de anderen mede gegaan? Misschien is het nog tijd, om u zelve te redden; laat mij slechts aan mijn lot over."

„Ik moest het hardvochtigste schepsel ter wereld zijn," antwoordde de dochter weenend, „als ik u kon verlaten. Maar nog geef ik de hoop niet op; wij zullen naar ons kamertje terugkeeren en dan zal ik zoo lang de menschen op straat roepen, tot men mij hoort en er eene medelijdende ziel is, die ons beide redt."

Jozefa bleef bij dit besluit, niettegenstaande hare moeder haar herhaaldelijk smeekte, om haar eigen leven ten minste te redden, daar zij den dood toch als een vriend beschouwde, die haar van den last van een ellendig leven zou bevrijden. Zonder op de woorden van hare moeder acht te slaan, bragt de dochter haar weêr naar het bed terug, waarop zij de arme vrouw zacht neêrlegde. Daarna deed zij het kleine venster open, om door geroep de aandacht der lieden, die vlugtten, op haar te vestigen. Maar zooals het in zulk een toestand gewoonlijk geschiedt, niemand sloeg acht op haar, omdat ieder slechts aan zich zelven en zijne naaste betrekkingen dacht. Velen spoedden zich voort zonder Jozefa te hooren;

werd het roepen van Jozefa vernomen, dan bepaalde men zich tot schouderophalen, en wijzen naar het stijgende water, dat reeds den toegang tot het huis onmogelijk maakte. Zelfs wanneer zich de stem van het medelijden nog zoo luid deed hooren, kon niemand het beproeven, om de ongelukkigen ter hulpe te snellen, daar het aan de noodige booten ontbrak.

Na een uur, een lang uur, pijnlijk wachtens, terwijl het water hoe langer hoe meer steeg, verliet Jozefa het venster; treurig keerde zij naar hare ongelukkige moeder terug, bijna wanhopend aan beider redding.

„Heb ik het u niet gezegd," sprak vrouw Huber op bitteren toon. „De menschen bekommeren zich niet om het leed van anderen; zij laten ons, zonder eene poging tot onze redding aan te wenden, den dood in de golven sterven."

„Dan zal God ons helpen; hij is de beschermer der verlatenen en bedrukten," zeide de dochter vol vertrouwen op den Almagtigen.

Vrouw Huber antwoordde niet, maar sloot hare oogen, als wilde zij den dood kalm afwachten; slechts somwijlen zuchtte zij, als zij aan de jeugd harer dochter dacht, voor wie het leven nog groote waarde had. Anders heerschte er eene diepe stilte in de kamer, slechts afgebroken door het stooten der ijsschotsen en het klotsen der golven tegen de muren van het kleine, niet al te hechte gebouw. Langzamerhand werd het huis ondermijnd en vielen er gedeelten van de muren in, zoodat het op zijne grondvesten wankelde.

„Jezus! Maria!" riep de vrouw verschrikt. „Het huis stort in, en wij worden levend onder de puinhoopen begraven! Laten wij bidden, dat de Hemel zich onzer erbarme!"

Jozefa vouwde de handen en bad zacht, terwijl hare moeder met luide stemme het „Onze Vader" opzeide. Beiden bereiden zich voor op den dreigenden dood, daar zij ieder oogenblik verwachtten, dat het huis zou instorten. De dochter nam een klein zilveren kruis, dat zij aan een zwart koord om haren hals droeg, kuste het, en dacht daarbij aan hem, van wien zij het gekregen had, aan hem, dien zij met al het vuur eener eerste, reine liefde beminde. Zoo nam zij afscheid van leven en lieven, terwijl zij zich aan de bescherming van haren Hemelschen Vader aanbeval. In dit uur van het hoogste gevaar had de moeder slechts eene enkele gedachte: zij peinsde

over de redding van haar kind, dat wegens haren ongelukkigen toestand een zoo vreeselijken dood sterven zou.

„Ga even heen," zeide zij, „en zie nog eens, of niemand zich uwer erbarmen wil. Het was te ijselijk, indien ik u mede in het verderf sleepte."

„Wij zullen te zamen sterven," antwoordde Jozefa, „dat is ten minste een troost voor beiden."

„En denkt gij niet aan Anton, aan uwen verloofde?"

Hij zal het onvermijdelijke als een man weten te dragen, en mij beweenen."

„Gij moet voor hem blijven leven, daarom moogt gij niets onbeproefd laten. God kan niet willen, dat gij op zoo jeugdigen leeftijd zult sterven. Om Anton's wil moet gij nog eens pogingen in het werk stellen, en zoo lang om hulpe roepen tot men u hoort en u redt."

Slechts uit kinderlijke gehoorzaamheid volgde Jozefa den raad harer moeder op, ofschoon zij zelve alle hoop reeds had verloren. Zij trad nog eenmaal naar het venster, en riep met luider stemme, terwijl zij hare armen, als om hulp smeekende, uitstrekte. — Op dit oogenblik naderde eene schuit het huis, en baande zich met moeite tusschen de ijsschotsen eenen weg. In het midden van het vaartuig stond een tenger man, in een grijzen soldaten-mantel gehuld, den driekanten hoed diep in de oogen gedrukt, zoodat van zijn gelaat bijna niets zigtbaar was. Hij had Jozefa reeds van op eenigen afstand bemerkt en het dreigende gevaar, waarin zij zweefde dadelijk ingezien. Bevelend strekte hij zijn arm uit naar het venster, waar Jozefa stond, en dreef de schippers, die ijverig roeiden, tot nog grooter spoed aan. Het gelukte hun eindelijk het vaartuig digt onder het aangewezen venster te brengen.

„Snel!" riep de onbekende. „Wij hebben geen tijd te verliezen; het oude huis dreigt reeds in te storten."

„Het zal moeijelijk genoeg zijn, om de arme lieden te helpen," zeide een ander heer in de boot.

„Waartoe hebben wij dan de touwladder meêgenomen?" vroeg de man in de soldaten-mantel op een toon, die niet aan tegenspraak gewoon scheen. „Geef maar hier, ik zal zelf naar boven klimmen, en de ongelukkigen uit hunnen verschrikkelijken toestand redden."

„Gij vergeet, dat ik voor uw leven verantwoordelijk ben. Liever wil ik zelf het uiterste wagen."

„Terwijl wij met elkander kibbelen, kan het oude huis instorten. Laten wij het gevaar broederlijk deelen. Het geldt het leven één onzer medemenschen."

„Ik moet mij tegen deze edele opwelling van menschlievendheid verzetten. Bedenk, wat gij beloofd hebt, bedenk, dat gij te hooge pligten te vervullen hebt, om u nutteloos op te offeren."

Slechts met tegenzin volgde de onbekende de raadgevingen van zijnen begeleider op, die, om alle verdere tegenspraak voor te komen, thans zelf de touwladder nam en haar met groote behendigheid het meisje toewierp, terwijl hij luide riep haar ergens aan het venster vast te maken. Toen dit gedaan was, klom hij tegen de touwladder op, en sprong door het openstaande venster in het schamele dakkamertje, dat hij oplettend beschouwde.

„Kom!" zeide hij bevelend tot Jozefa, „wij hebben geen oogenblik meer te verzuimen."

„Red eerst mijne arme moeder!" riep zij uit, terwijl zij op het bed wees, waarop de arme vrouw hulpeloos ter neder lag.

„Eene heerlijke kommissie, die ik mij zelven daar op den hals heb gehaald," bromde de heer. „Wat zal ik met die zieke vrouw beginnen?"

„Heb medelijden met eene ongelukkige!" riep Jozefa uit, voor hem op hare knieën vallende.

„Ik wil gaarne alles doen, wat in mijne magt staat," antwoordde hij, niettegenstaande zijne barsche woorden, getroffen door den verschrikkelijken toestand van moeder en dochter. „Help mij uwe moeder op beuren; dan zal ik zien, of ik haar weg kan dragen."

„De Hemel zal u voor uwe goedheid en menschenliefde zegenen," sprak Jozefa.

Het gelukte hem, door het meisje geholpen, de vrouw uit het bed te beuren en gelukkig naar het venster te brengen. Één van de schippers, aan wien de heer een teeken gaf, klom naar boven, droeg de vrouw op zijne armen naar de schuit en legde haar voorzigtig op eenige op den grond uitgespreide kleedingstukken neder, terwijl de onbekende haar zijn eigen mantel gaf, om haar voor de strenge konde te beschutten. Eerst toen de dochter hare moeder veilig en wel in de schuit zag leggen, volgde zij haar, en klom moedig de touwladder af.

Toen de andere onbekende haar zag, kon hij een kreet van

verbazing niet onderdrukken, terwijl zijne bleeke wangen eensklaps van aandoening kleurden.

„Welk eene treffende gelijkenis!" fluisterde hij den anderen heer in het Italiaansch toe.

„Inderdaad, men zou haast gelooven, dat de dooden weder opstaan."

„Stil," antwoordde de eerste; „wij mogen geene oude wonden openrijten; het graf geeft zijn buit nooit terug, doch ik hoop op en geloof aan een wederzien hier namaals."

De uitdrukking van de diepste smart stond op zijn edel gelaat te lezen, doch verdween weder spoedig, toen Jozefa hem met aandoening hartelijk dank zeide voor hare redding en voor die van hare moeder. Zoolang zij sprak, speelde er een vriendelijke glimlach om zijne lippen en schitterden zijne groote, blaauwe oogen. Met innemende deelneming vroeg hij naar haren toestand; hij zocht de arme menschen gerust te stellen, en beloofde haar verder zijne bescherming en zijnen bijstand, totdat zij in eene veilige haven aangeland zouden zijn. Niettegenstaande eene zekere edelaardigheid, die uit alles sprak, boezemde haar zijn geheele wezen het grootste vertrouwen in; de meeste goedheid en menschenliefde teekenden zich op zijne gelaatstrekken af, terwijl zijn zachte blik medelijden en welwillendheid verried. Zoo dikwerf zijne oogen echter op Jozefa's gelaat rustten, vervulde hem eene diepe droefheid, een onbeschrijfelijk gevoel van vreugde en smart, die elkander, even als zonneschijn en regen, opvolgden. Hij ging tegenover haar zitten en kon niet nalaten haar ieder oogenblik aan te zien, zonder dat hij evenwel door een enkel woord zijne verschillende aandoeningen verraadde.

Middelerwijl gleed de boot, herhaaldelijk door ijsschotsen opgehouden en bedreigd, voort over de al meer en meer geregene rivier en bereikte weldra den oever. De onbekende sprong eerst aan wal, met het doel om zich ongezien en onbemerkt te verwijderen. Dit gelukte hem ook; hij wist zich, in een gewonen mantel gehuld, met den hoed nog dieper in het gezigt, een weg te banen door de zaâmgevloeide menigte. Alvorens hij zich verwijderde, gaf hij nog aan zijn begeleider den last, om voor de beide geredden te zorgen en beval voor de oude vrouw om eene draagkoets te zenden. Nog voor Jozefa hem dank kon zeggen, was hij reeds in het gedrang

verdwenen; bedroefd zag zij hem na als eene bovenaardsche verschijning, die, den dank der stervelingen versmadende, naar den Hemel terugkeert. Als in een droom volgde zij den heer, die haar en hare moeder naar hare tante in de *Jozef-stad* bragt. Gaarne had zij den naam van haren redder geweten, doch zij waagde het niet, er naar te vragen; met een vrouwelijk instinkt vermoedde zij een geheim, dat zij achtte. Doch toen de heer haar bij het afscheid eene met goud gevulde beurs wilde geven, wees zij het grootmoedig geschenk standvastig van de hand.

„Ik kan voor mij en mijne moeder werken," zeide zij met een trotsch gevoel van eigenwaarde, „en heb geene ondersteuning van noode. Zoo lang ik mijne beide handen nog kan gebruiken, sullen wij geen gebrek lijden."

„Maar gij zult uwe moeder toch beter kunnen verplegen, als gij het geld aanneemt."

Daar zij evenwel bij hare weigering volhardde, hield de heer eindelijk op, haar te dringen. Met een beleefden groet nam hij afscheid van haar, nadat hij in een klein kostbaar notitieboekje het nommer van het huis en den naam der tante opgeteekend had.

Moeder en dochter werden door hare bloedverwant, die evenwel volstrekt niet welgesteld te noemen was, vriendelijk ontvangen en, zij namen er voorloopig haren intrek. — —

Terwijl Jozefa het doorgestane gevaar en hare redding uitvoerig aan hare tante verhalen moest, dwaalde haar verloofde, aan de grootste vertwijfeling ter prooi, de geheele stad door, om haar te zoeken. Op het eerste berigt van de overstrooming der *Leopold-stad* had de trouwe Anton de kanselarij verlaten, alwaar hij klerk was met een inkomen van tien gulden in de maand (*). Angstig spoedde hij zich naar de plaats des ongeluks, terwijl treurige, smartelijke vermoedens in zijn hart opresen. Het tooneel, dat hij daar zag, overtrof zijne vreeselijkste voorstelling. Zoover zijn oog reikte, aanschouwde hij niets dan het geele, troebele water van den Donau; echter gaf hij de hoop niet op zijne Jozefa te redden. Met veel moeite en tegen eene belooning, die hem bijna alles kostte, wat hij ter wereld

(*) Men neme in aanmerking, dat het geld toen veel meer waarde had dan heden ten dage.

bezat, gelukte het hem eene boot te krijgen. Toen hij echter het welbekende huis naderde, was het reeds ingestort; slechts gevel en schoorsteen verhieven zich nog boven de golven en verkondigden hem het ijselijk lot van de hem zoo dierbare Jozefa. Vol vertwijfeling keerde hij naar den oever terug, om zoo mogelijk van buren, die hij kende, bijzonderheden te weten te komen. Niemand kon hem iets omtrent het lot der ongelukkigen mededeelen, tot dat hij eindelijk een schoenlapper vond, die met Jozefa op dezelfde verdieping woonde. Deze had haar hulpgeschrei wel gehoord, doch haar niet kunnen redden, daar hij en de zijnen slechts ter naauwernood den dood ontkomen waren. Volgens zijne mededeelingen kon Anton er niet aan twijfelen, of Jozefa en hare moeder hadden haar graf in de golven gevonden. De angst, die hij had doorgestaan, de smart over haar verlies en de koude, waaraan hij zich dien dag had blootgesteld, hadden zijne krachten dusdanig uitgeput, dat hij op straat nederzonk. Eenige medelijdende voorbijgangers namen den ongelukkige op, en bragten hem naar het nabij gelegen ziekenhuis, alwaar hij eene hevige zenuwziekte kreeg.

Van dit nieuwe ongeluk kon Jozefa natuurlijk niets vermoeden; ieder oogenblik verwachtte zij haren verloofde; zij zelf kon zich niet van het bed harer ongestelde moeder verwijderen. Een brief, waarin zij Anton van haar lot onderrigtte, bleef onbeantwoord en niemand kon haar zeggen, waar hij zich ophield, daar hij in de groote stad geene bloedverwanten noch goede vrienden bezat, en hij sinds eenige dagen niet te huis geweest was. Zij kon zich zijn stilzwijgen niet verklaren en de treurigste gedachten vervulden haar. Zoo zat zij op zekeren dag, in het schemeruurtje, over den verdwenene te denken, toen een zacht kloppen aan de deur haar uit hare droomerijen wekte. Zij deed open, en voor haar stond, in den grijzen soldaten-mantel gehuld, de man, aan wien zij en hare moeder het leven te danken hadden; een kreet van verrassing ontsnapte onwillekeurig aan hare lippen.

„Heb ik u verschrikt?" vroeg de onbekende op den welwillendsten toon.

„Hoe kunt gij dat denken?" antwoordde Jozefa. „Ik ken geen mensch, dien ik liever zie, dan mijn redder, mijn weldoener."

„Gij hebt dus aan mij gedacht?"

„Iederen dag, ieder uur heb ik God gebeden, dat Hij u vergelden moge, wat gij voor mij en mijne moeder gedaan hebt."

„Goed kind!" zeide de vreemde heer, terwijl hij aangedaan Jozefa's hand greep. „Gij vermoedt niet, hoe ruimschoots gij mijne geringe dienst reeds vergolden hebt. Uw aanblik alleen is de beste balsem voor mijn hart."

Jozefa gevoelde, dat zij bloosde; om hare verlegenheid te verbergen, ging zij naar het kastje, waarop de lamp stond, die zij aanstak. De onbekende wendde het oog niet van haar af. Oude herinneringen stegen in zijne ziel op, in zijne blaauwe oogen welden tegen wil en dank tranen op; een diepe, smartelijke zucht ontsnapte aan zijne beklemde borst. Jozefa, aan wie zijne aandoening niet ontgaan was, zag hem met vragende blikken aan.

„Ik ben u in zekere mate opheldering verschuldigd," zeide de onbekende, na eene geruime poos gezwegen te hebben. „Deze wil ik u thans geven. — Het is acht jaren geleden, dat ik een innemend, schoon en beminnelijk meisje leerde kennen. Zij werd mijne echtgenoot en ik door haar de gelukkigste mensch dezer wereld. Dagelijks merkte ik nieuwe voortreffelijke eigenschappen in haar op; kortom, mijn ideaal was in haar verwezenlijkt. In haar vond ik de vertrouwde mijns harten; zij was mij meer dan eene geliefde, zij was mijne beste, mijne eenigste vriendin. Ik gevoelde het, dat ik in hare nabijheid iederen dag beter werd; één blik van haar was voldoende, om mijne hevigste hartstogten tot bedaren te brengen, één woord, om mijn aangeboren drift te temmen! Door haar leerde ik de wereld kennen en mijne medemenschen beminnen; — zij was mijn goede Engel!"

Door zijn gevoel overmeesterd, zweeg de onbekende eenige oogenblikken, terwijl hij zijne hand voor de blaauwe oogen en het hooge, schoone voorhoofd bragt, om de tranen, die over zijne wangen rolden, te bedekken, als schaamde hij zich over zijne ontroering.

„De geboorte van eene dochter," dus vervolgde hij, nadat hij zich hersteld had, „deed mijne zaligheid ten top klimmen. Ik had geen wensch meer hier beneden en was de gelukkigste vader. En korten tijd daarna was ik de ongelukkigste mensch ter aarde! Ik had de vergankelijkheid van het aardsche geluk

op de smartelijkste wijze ervaren. Mijne geliefde echtgenoot werd ziekelijk en verviel zonder eenige mij bekende reden in eene diepe melancholie, als had zij een duister voorgevoel van de nabijzijnde scheiding, die ons dreigde. Te vergeefs waren al de bemoeijingen van de bekwaamste geneesheeren, te vergeefs zocht ik haar door allerhande vermakelijkheden verstrooijing te verschaffen. Slechts de hoop dat zij voor de tweede maal moeder worden zou, maakte haar voor eenigen tijd weêr opgeruimder. Eensklaps werd zij evenwel door de toen ten tijde heerschende pokken aangetast en was weldra een buit van den onbarmhartigen dood; — in mijne armen blies de onuitsprekelijk beminde echtgenoot haren laatsten adem uit, terwijl ik een kus op hare lippen drukte."

„Arme man!" fluisterde Jozefa diep geroerd.

„Haar aandenken leeft voort in mijn hart; mijne liefde is sterker dan de dood; haar geest omzweeft mij ten allen tijde, en haar beeldtenis verlaat mij nooit!"

Bij deze woorden haalde de onbekende een gouden medaillon te voorschijn, dat het miniatuur portret van eene schoone vrouw bevatte. Donkere oogen vol uitdrukking staarden Jozefa aan; om den vriendelijken mond zweefde een zachte, treurige trek; het hooge, schoone voorhoofd drukte geest uit, met scherpzinnigheid gepaard, terwijl de uitdrukking van het geheel een liefderijk en teeder harte verraadde. Onwillekeurig ontsnapte haar bij het zien van dit portret een uitroep van verbazing over de groote gelijkenis van dit afbeeldsel met haar zelve; het was alsof de spiegel hare trekken weerkaatste.

„Gij zult thans," dus sprak de onbekende, „de belangstelling begrijpen, die gij mij dadelijk moest inboezemen. In u zie ik het levende beeld van eene dierbare overledene, die u in ieder opzigt treffend geleek. Zoo lang ik in uwe nabijheid vertoef, meen ik mijne overledene echtgenoot te aanschouwen, haar nog steeds te bezitten. Gun eenen ongelukkige deze illusie, het eenige geluk, dat een gunstig toeval hem tot troost gegeven heeft. O, gij weet niet, welk eene weldaad gij mij bewijst, hoe dubbel gij mij de kleine dienst, die ik u bewezen heb, vergeldt. Ik verlang niets meer, dan dat ik uit het gewoel des levens tot u vlugten mag, om in uwe nabijheid den vrede te zoeken, dien ik alleen bij u vind."

Onmogelijk kon Jozefa den redder van haar leven dit drin-

geend verzoek afslaan: zij zelve gevoelde zich zeer door den onbekende aangetrokken, wiens gansche gedrag en wijze van handelen haar het grootste vertrouwen inboezemde. Daar zij de reden van zijne bezoeken thans kende, vond zij er niets vreemds in, dat hij zoo dikwijls kwam, ofschoon dit altijd 's avonds geschiedde. Het lieve meisje nam hem door hare goedheid en opofferende liefde voor hare moeder al meer en meer voor zich in; hij leerde haar iederen dag meer bewonderen. Haar eenvoudig gesprek beviel hem veel beter, dan de vleijerijen der voorname kringen, waarin hij zich anders uitsluitend bewoog. Wanneer hij vermoeid van de inspanning des daags tegen het schemeravonduurtje naar Jozefa ging, ontving zij hem met een vrolijk glimlachje en een hartelijken groet, die de rimpels van zijn voorhoofd verjaagden. Zoo dikwijls hij kwam, gaf hij aan de tante eene niet onaanzienlijke som gelds, met het verzoek, het naar haar goeddunken voor de kranke te gebruiken, hetgeen de goede vrouw ook deed, zonder dat Jozefa iets van deze grootmoedige geschenken vernomen had. — De heimelijke bezoeken van den onbekende en de meerdere welvaart in het huis der tante was aan de naaste buren niet ontgaan; de oude en jonge vrouwen uit de voorstad hielden het voor eene uitgemaakte zaak, dat het schoone meisje een aanzienlijken en rijken heer tot minnaar had. —

Eenige weken zullen verloopen zijn, toen de arme Anton, van de hevige zenuwziekte hersteld, het ziekenhuis verliet en zich naar de kanselarij begaf, ofschoon hij nog zeer zwak was. Aldaar vernam hij, dat reeds iemand anders in zijne plaats was aangesteld, zoodat hij ten einde raad was. In eene neerslagtige en moedelooze stemming ging hij van den eenen notaris naar den andere om werk ten einde in zijn onderhoud te voorzien; overal werd zijn verzoek afgeslagen, waartoe zijn vervallen uitzigt misschien wel het zijne bijdroeg. Zijne wangen waren bleek en ingevallen, zijne oogen diep in hunne kassen teruggezonken, en zijn voorhoofd was gerimpeld. Zijne oude versletene kleeding paste juist bij zijn treurig voorkomen; de toegeknoopte, kale jas was hem, daar hij zoo vermagerd was, veel te wijd, de schoenen waren stuk, en zijn linnengoed verkeerde in den ellendigsten toestand, dien men zich denken kan. Wie zou een man, die er zoo uitzag werk hebben willen toevertrouwen? — In de gansche stad had hij geen enkelen vriend

en zijne verloofde hield hij sedert langen tijd voor overleden. Vol vertwijfeling dwaalde hij door Weenen's straten als een beeld des jammers en der ellende: hij wist niet hoe hij aan den kost zou komen, daar zijne ziekte hem het laatste geld, dat hij nog bezat, gekost had. Indien hij den hongerdood niet sterven wilde, dan bleef hem niets meer over dan een beroep te doen op het medelijden der voorbijgangers, waartoe hij evenwel niet besluiten kon. Alvorens hij dit laatste middel te baat nam, wilde hij nog iets beproeven; hij kende — en daaraan dacht hij eerst thans — eene vrouw in de *Josef-stad*, die eene restauratie hield; in zijne betere dagen was hij gewoon geweest daar te eten. Bovendien had hij de goede vrouw, die niet te best met de pen te regt kon, menige dienst bewezen; brieven en rekeningen voor haar geschreven, en hare boeken in orde gehouden, hetgeen hem van tijd tot tijd eene halve flesch landwijn bezorgd had.

Bij haar hoopte hij voorloopig onder dak te kunnen komen, doch voor alle dingen een stuk brood te kunnen krijgen, wijl hij wist, dat die vrouw iemand was, die men in het dagelijksche leven eene „goede ziel" noemt. Het was hem moeijelijk, haar lastig te vallen, doch hem bleef geene andere toevlugt over. De vrouw — Katharina geheeten — eene weduwe van ruim veertig jaar met een waar vollemaans-gezigt, waarin twee kleine, vurige oogen schitterden, sloeg de handen van verbazing in elkander, toen Anton, die zoo vervallen was, dat zij hem niet herkende, haar zijnen naam noemde en haar vertelde, welke rampen hem getroffen hadden.

„Nu, aan een goed stuk vleesch," zeide de goede vrouw, „en ook aan ander eten zal het u niet ontbreken; maar het verwondert mij, dat gij niet eerst naar uwe verloofde gegaan zijt, die er thans wel bij vaart."

„Naar mijne verloofde?" vroeg de ongelukkige, smartelijk aangedaan. „Gij schijnt niet te weten, dat mijne arme Josefa bij de laatste overstrooming den dood gevonden heeft."

„Gekheid!" antwoordde Katharina. „Wie heeft u dat verteld? Het meisje leeft, en heeft niet den dood, maar een rijken en aanzienlijken minnaar gevonden, die voor haar en hare moeder zorgt."

Indien Katharina de uitwerking harer woorden eenigermate had kunnen vermoeden, zou zij hare meening zeker niet op

deze wijze medegedeeld hebben. Een oogenblik zat de arme Anton als door den donder getroffen; daarna sprong hij op de waardin toe, alsof hij haar verworgen wilde.

„Wijf, gij liegt!" riep hij haar toe, terwijl nu eens eene doodelijke bleekheid, dan weder eene koortsachtige kleur zijne bleeke wangen bedekte.

„Ik ben eene vrouw, die ter goeder naam en faam staat," riep de gezette waardin, die uit vrees achter het buffet gevlugt was. „Niemand kan mij iets kwaads ten laste leggen, zooals sekere lieden. Maar als gij mij niet gelooven wilt, dan zult gij uwe eigene oogen toch wel willen vertrouwen. Gij behoeft slechts als het begint te schemeren nabij het huis van Jozefa's tante te gaan staan, en dan zult gij den heer met den grijzen mantel zien. Iederen avond komt hij naar haar toe, natuurlijk niet voor niets en ook niet met ledige handen."

Zonder zich langer te laten ophouden, begaf Anton zich zoo snel zijne krachten hem dit veroorloofden op straat, alwaar hij op den hoek tegenover de aangewezene woning, op den uitkijk ging staan. Hij had daar omstreeks een uur gewacht, toen een man in een grijzen mantel gehuld langs hem heên ging en den weg naar het huis waar Jozefa zich bevond, insloeg; de ongelukkige volgde hem op eenigen afstand, en zag den onbekende door de deur verdwijnen. Hij kon er thans niet meer aan twijfelen, of Katharina had wel waarheid gesproken. Welke redenen kon de goede vrouw ook hebben, om hem te misleiden? Jozefa, die hij als eene doode betreurde, had hem vergeten en was hem ontrouw geworden!

Het leven had nu geene behoorlijkheid meer voor hem; hij was toch eenzaam en verlaten; de laatste band die hem nog aan deze aarde bond, was verbroken. Een vreeselijk denkbeeld kwam in zijne ziel op; — werktuigelijk tastte hij in zijn zak naar het scherpe mes, dat hij altijd bij zich droeg. De gedachte, om zich van den door Jozefa begunstigde te ontslaan, was bij hem opgekomen, doch zijne betere natuur behaalde den zege over de onbeschrijfelijke ijverzucht van den jongeling. Niet den gelukkigen mede-minnaar, zich zelven wilde hij dooden, om een einde aan zijn leven te maken. Zonder zich te bezinnen, spoedde hij zich voort, om zijn verschrikkelijk plan ten uitvoer te brengen; met eene onweêrstaanbare kracht voelde hij zich naar de wateren van den Donau getrokken, in wien

elven hij den dood hoopte te vinden. Weldra had hij den hem welbekenden oever bereikt, waar vroeger het huis gestaan had, waarin hij met de trouwelooze Jozefa de gelukkigste uren zijns levens had doorgebragt. Als een spooksel verhief zich thans alleen de gevel en de schoorsteen van het gebouw. Onwillekeurig sidderde de ongelukkige, toen hij die puinhoopen voorbijging, die hem een beeld van zijn eigen leven waren. Rondom was alles stil; slechts de golven ruischten zachtkens haar eeuwig lied, en het koele, in de maneschijn schitterende water lokte hem met haar gezang tot de stille rust.

„God zal mij mijne zonden vergeven," mompelde de ongelukkige, terwijl hij zijne handen tot bidden vouwde. Een sprong, een doffe kreet, en de golven namen hem op en verbergden hem in haren schoot; doch in het volgende oogenblik voelde hij zich door eene sterke hand gegrepen. Een schipper, die met zijne boot van de overzijde kwam, had hem bemerkt en was hem dadelijk nagesprongen. Met eenige inspanning gelukte het hem den bewustelooze te redden en naar den oever te brengen, alwaar zich spoedig een groot aantal lieden om den drenkeling verzamelde. Terwijl eenige mannen Anton op de gewone wijze tot het bewustzijn terug trachtten te brengen, en anderen zich naar den eersten den besten geneesheer spoedden, hield een rijtuig stil, daar het steeds toenemende gedrang den weg versperde. Eene aanzienlijke dame in zwaren rouw boog zich uit het portier en vroeg naar de reden van den oploop. Toen zij deze vernomen had, steeg zij uit het elegante rijtuig en naderde, vergezeld door eenige heeren in hof-kostuum, de groep, die zich om den armen Anton verzameld had. Niettegenstaande de donkerheid, werd zij dadelijk door het volk herkend, dat vol eerbied voor haar plaats maakte.

„De keizerin!" ging het van mond tot mond en alle aanwezigen bogen diep voor de door hare onderdanen zoo zeer beminde vrouw.

„Wat is er hier te doen?" vroeg Maria Theresia — want zij was het inderdaad — aan een der lieden. „Kent niemand den ongelukkige? Heeft men reeds om een geneesheer gezonden?"

Bij deze woorden boog zij zich over den armen Anton heen; hare nog altijd schoone trekken drukten het hartelijkste medelijden en de grootste menschlievendheid uit. Zij zelve ging naast den armen jongeling op hare knieën liggen en haalde eene

kostbare flacon met eene welriekende *essence* geruild, te voorschijn, en bevochtigde de slapen van den bewustelooze. Dit aromatisch vocht scheen de sluimerende levenskrachten uit hunnen slaap gewekt te hebben: eene naauw hoorbare zucht ontsnapte aan Anton's lippen, en hij sloeg de oogen op. Een blijde glimlach speelde om de lippen der edele vrouw, toen zij hare bemoeijingen met zulk een goed gevolg bekroond zag; zij was trotsch op haar werk en beijverde zich daarom dubbel voor den geredde. Dadelijk gaf zij aan een der heeren, die haar vergezelden, last om voor haren *protégé* te zorgen en haar den volgenden dag eenig berigt omtrent hem te komen geven. Daarna onttrok zij zich zoo spoedig mogelijk aan de toejuichingen van de menigte, die opgetogen van geestdrift was.

Den volgenden dag bevond de keizerin zich in het kabinet alwaar zij werkte; nadat zij gebeden had — zooals zij altijd deed, alvorens met haren arbeid te beginnen — las zij zelve de ingezondene verzoekschriften en berigten, ofschoon zij na den dood van haren geliefden echtgenoot aan haren opvolger en zoon Jozef II de meeste regeringszaken overliet en zich slechts in de gewigtigste aangelegenheden de beslissing voorbehield. Zoo veel te meer hield zij zich thans bezig, om het geluk harer onderdanen te bevorderen, die zij als hare eigene kinderen beminde, en door wie zij als eene moeder weder bemind werd. Zij beschouwde zich als het hoofd van een groot huisgezin voor welks geluk en welvaart zij zorg moest dragen. Deze aartsvaderlijke verhouding nam dikwerf vreemde vormen aan, daar Maria Theresia zich slechts al te dikwijls in het privaat-leven harer onderdanen mengde, en zich nu en dan allerlei willekeurige handelingen veroorloofde; doch niettegenstaande bleef het volk haar van gansche harte genegen, daar men hare goedheid en hare edelmoedigheid voldoende kende. Een gevolg van deze hare zorg voor het materiële en geestelijke welzijn harer onderhoorigen was eene stelselmatige bespieding, eene goed georganiseerde geheime policie, die hoofdzakelijk zorg moest dragen voor de zedelijkheid der bevolking van Weenen. De keizerin stond in persoon aan het hoofd van deze inrigting; als voorbeeld van echtelijke trouw was haar iedere ongeoorloofde liefdesbetrekking een gruwel en daar streed zij met eene gestrengheid tegen, die anders niet in hare goedige, levenslustige natuur lag.

Anton had slechts, na veel tegenspraak, de oorzaak van zijne misdaad bekend; deze bekentenis werd juist door Maria Theresia gelezen. Haar hoog voorhoofd rimpelde zich daarbij en hare wangen kleurden van ergernis, dat zóó iets in de stad Weenen voorviel, waar alle mogelijke voorzorgen daartegen getroffen waren.

„Dat is eene zeer leelijke geschiedenis," zeide zij tot haren geheimen secretaris. „Een aanzienlijk heer, die een onschuldig meisje verleidt, en een arme zondaar, die uit vertwijfeling een einde aan zijn leven wilde maken. Ik moet volstrekt achter de waarheid komen, en weêr een lesje geven, waarvan de wereld gewagen zal. Indien alles zoo is, als hier geschreven staat, dan zal de verleider mij leeren kennen, al ware het ook mijn eigen zoon. Het meisje zullen wij in een klooster doen, om het heil harer ziele, en de zelfmoordenaar zal zijne straf niet ontgaan, ofschoon het mij waarlijk van den ongelukkigen schelm spijt."

In hare opgewondenheid greep de keizerin naar de op hare schrijftafel staande bel en schelde, waarop de dienstdoende kamerheer binnentrad.

„Men moet dadelijk den kommissaris van de geheime policie bij mij laten komen!" beval Maria Theresia.

Weinige oogenblikken later verscheen de ontbodene voor de edele vrouw, die hem last gaf, om Jozefa en hare tante, zonder opzien te verwekken, gevangen te nemen, en in een toe-rijtuig naar het keizerlijk paleis te voeren; ook de arme Anton moest tegenwoordig zijn, om als getuige tegen zijne vroegere verloofde te dienen.

„Voor alle dingen," dacht de keizerin, „moet ik achter den naam van den schandelijken verleider trachten te weten te komen; hij zal mij het ongeluk, waartoe hij aanleiding gegeven heeft, duur betalen. Het meisje kan toch niet weigeren, mij den naam van haren minnaar op te geven, wien mijne ongenade in de hoogste mate treffen zal."

Terwijl Maria Theresia zich op eene gestrenge strafrede tegen de schuldigen voorbereidde, en hare verontwaardiging over de meer en meer toenemende zedeloosheid der hoogere en lagere standen van de hoofdstad in krachtige bewoordingen lucht gaf, verscheen de kommissaris van de geheime policie en meldde, dat de gevangenen in de voorkamer wachtten.

„Laat het schepsel hier komen," beval de keizerin, terwijl zij zich in haren vergulden leuningstoel nederzette.

Door de geopende vleugeldeuren trad het lieve meisje binnen, bedeesd en onthutst over deze haar onverklaarbare gevangenneming, en het bevel, om voor de keizerin te verschijnen, ofschoon zij niet wist iets kwaads bedreven te hebben. Een ligte blos kleurde de bleeke wangen van Jozefa; de schitterende oogen, waaruit de opregtheid sprak, waren bescheiden ter neder geslagen, in hare kinderlijke trekken stond het bewustzijn harer onschuld duidelijk te lezen, gepaard met eene gemakkelijk te verklaren verlegenheid; — onmogelijk kon eene misdadigster er zóó uitzien.

„Treed nader!" dus beval de keizerin, zonder op te zien, terwijl zij in de voor haar liggende akten bladerde.

Jozefa gehoorzaamde bevend, met diepen eerbied bevangen voor Maria Theresia.

„Hoe heet gij?" vroeg de keizerin aan het sidderende meisje.

„Jozefa Huber," luidde het antwoord.

„Gij zijt aangeklaagd, een aanzienlijk heer bij u te ontvangen en in eene strafbare betrekking tot hem te staan."

Op zulk eene beschuldiging was Jozefa niet voorbereid; eene gloeijend roode kleur bedekte hare wangen, haar boezem hijgde onstuimig; zij wilde spreken en zich verdedigen, doch hare tong ontzeide haar die dienst, zoodat zij geen enkel woord kon uiten.

„Gij zwijgt," dus ging de keizerin voort, „en doet daaraan wel, omdat gij uwe schuld niet kunt loochenen. Ook kan ik een getuige doen roepen, die zich om uwentwille het leven wilde benemen, hetgeen de wijze Albestierder door mijne tusschenkomst verhoed heeft."

Op een wenk van de keizerin werd thans de arme Anton uit eene aangrenzende kamer naar het kabinet gevoerd; bij zijne plotselinge verschijning stiet Jozefa verrast een doordringenden kreet uit. Maria Theresia, die nog altijd hare blikken op de voor haar liggende papieren had gevestigd, zag thans eerst op, en blikte het verschrikte meisje aan, dat zij tot nog toe die eer niet waardig had gekeurd. De zorgvuldig voorbereidde strafrede verstierf op de lippen van Maria Theresia, met wie eene vreemde verandering had plaats gehad; met opengesperde oogen staarde zij Jozefa aan, als ware haar een spook op helder lichten dag verschenen.

„Heilige Maagd!" riep de keizerin vol ontzetting uit. „De dooden staan weêr op! Dat is immers mijne overledene schoondochter, mijne beminde en zoo innig beweende Isabella?"

Met beide handen bedekte Maria Theresia haar gelaat, om de tranen te verbergen, die aan eene hartelijk beminde van hier naar hooger spheer verplaatste dochter gewijd, vloten; zij golden de beminnenswaardige Isabella van Parma, de eerste gemalin van haren zoon Josef, die voor weinige jaren van zijne zijde was weggerukt. Zij was het sieraad van het geheele hof, de afgod van haren gemaal en van de geheele keizerlijke familie, inzonderheid van hare schoonmoeder geweest, die aan haar sterfbed vol smart had uitgeroepen: „Ik bemin haar te innig, om haar niet te moeten missen; zij zal een offer zijn, dat de Hemel van mij eischt." — Onder deze omstandigheden was het niet te verwonderen, dat de indruk, die de treffende gelijkenis van Jozefa met de overledene schoondochter op de keizerin maakte, zoo groot was. Gedurende eenige oogenblikken gaf Maria Theresia zich geheel en al aan hare smartelijke herinneringen over, en vergat de eigenlijke reden, waarom zij het meisje bij zich had ontboden. Ook de andere aanwezigen, die de overledene gekend hadden, waren diep getroffen; onwillekeurig vergeleken zij de gelaatstrekken van Jozefa met het levensgroote portret van Isabella, dat boven de schrijftafel van de keizerin hing. Niemand waagde het de diepe stilte te verbreken, die eenige minuten in het kabinet heerschte, tot dat Maria Theresia van haren leuningstoel opstond, en hare vochtige oogen op nieuw op het verschrikte meisje vestigde.

„Jozef zal het wonder zien," zeide zij tot den dienstdoenden kamerheer. „Zeg den keizer, dat ik hem verzoeken laat, mij een bezoek te brengen; maar spreek niets van deze treffende gelijkenis."

Slechts weinige oogenblikken waren verloopen, toen Jozef het vertrek binnentrad, alwaar zich zijne moeder bevond. Bij zijne komst stiet Jozefa wederom een kreet van verrassing uit, en hare bleeke wangen kleurden zich weêr; zij had den heer met den grijzen soldaten-mantel herkend. Ook de keizer was zigtbaar door hare aanwezigheid getroffen; zijn gelaat verraadde naar het scheen eene verlegenheid, die hij niet meester kon worden.

„Jozefa!" riep hij echter na eenige oogenblikken verwonderd

uit, terwijl hij op het bedeesde meisje toetrad, als wilde hij hare hand grijpen.

„Gij kent haar dus reeds?" vroeg Maria Theresia op bijna verwijtenden toon.

„Ik ken haar," antwoordde de keizer onbeschroomd. „Een wonder toeval heeft mij deze engel des troostes leeren kennen."

„Hij was de redder mijns levens," stamelde Jozefa, „maar ik had geen vermoeden, dat de keizer zelf mij en mijne arme moeder, die zonder hem eene prooi van den Donau zouden geworden zijn, gered heeft."

„Stil!" sprak Jozef. „Wat ik gedaan heb, zou ieder ander regtschapen mensch in mijne plaats gedaan hebben."

„Dus waart gij ook de persoon, die 's avonds het meisje bezocht?" vroeg de keizerin, die de waarheid reeds vermoedde.

„De treffende gelijkenis, die ook u, mijne dierbare moeder niet ontgaan schijnt te zijn, trok mij met eene onweêrstaanbare kracht naar het levende beeld van mijne waarde Isabella. Buitendien vond ik in het eenvoudig burgermeisje eene deugd als slechts zelden in de voornaamste kringen wordt aangetroffen. Aan het ziekbed harer aan eene verlamming lijdende moeder toonde zij eene zelfopoffering en een geduld, die hunne gelijken niet vinden; zij verdient in de hoogste mate de deelneming, die ik haar bewees; ook komt zij in allen deele, wat haar karakter betreft, met Isabella overeen."

Deze woorden uit den mond van den keizer verdreven ook de laatste twijfelingen uit Maria Theresia's hart. Met de haar eigene innemende beminnenswaardigheid strekte zij hare hand naar Jozefa uit, die deze vol eerbied aan hare lippen drukte en met hare tranen bevochtigde.

„Ik heb u onregt aangedaan," zeide de keizerin op den vriendelijksten toon, „en ben u daarom *revange* verschuldigd. Uw geluk zal voortaan een mijner zorgen uitmaken, en bovendien veroorloof ik u op staande voet, om eene gunst te verzoeken."

„Dan smeek ik om vergeving," sprak Jozefa met gevouwene handen, „voor een schuldige, die diep berouw gevoelt over de misdaad, die hij bedreven heeft. Alleen de vertwijfeling heeft mijn verloofde tot eene zoo groote zonde gedreven. Vergeef hem, uwe majesteit, zooals ik hem reeds lang vergiffenis geschonken heb."

„Dat wil ik doen," antwoordde de keizerin met een gena-

digen glimlach. „Opdat hij niet weêr in eene dergelijke verzoeking kome, zal hij u voor altijd zijne hand reiken. De zorg voor den uitzet zal ik op mij nemen, en de keizer zal zeker zoo grootmoedig wel willen zijn, hem eene aanstelling te geven. Daar hij, zooals ik hoor, eene goede hand schrijft, kan hij hem als sekretaris in zijne hof-kanselarij gebruiken."

„Gij zult dien post hebben," zeide keizer Jozef, terwijl hij den armen Anton, die waande te droomen, vriendelijk op den schouder klopte, „onder voorwaarde, dat gij het goede kind op de handen draagt en voor de zieke moeder zorgt, zooals het een regt geaarden zoon betaamt."

„Daar geef ik mijn woord op," antwoordde de gelukkige, wien zich een hemel op aarde ontsloot.

„Mij moet hij echter," voegde Maria Theresia er luimig bij, „nog beloven, niet weder in het water te zullen springen, indien niet alles naar zijn wensch gaat. Niet altijd is er dadelijk een keizer of eene keizerin bij de hand, om hem te redden. De mensch mag zich niet dadelijk aan de vertwijfeling ter prooi geven, als de Hemel hem eene beproeving tot zijn bestwil toezendt; want over ons allen waakt een goede Vader, die zoowel den magtigsten vorst der aarde als den minste der onderdanen beschermt en hun lot met wijsheid bestiert.

K....., October 1862. MAX RINGER *gevolgd.*

JA EN NEEN!

NAAR HET HOOGDUITSCH DOOR LOUISA MÜHLBACH.

NAVERTELD DOOR

L. A. HISSINK.

„Heb medelijden met mij, vader!" smeekte Julia in tranen uitbarstende, terwijl zij haars vaders kniën omvatte; „wees barmhartig, en maak mij niet ongelukkig! Ik gevoel het, deze verbindtenis zoude mij dooden, en het verdriet zoude mij vroegtijdig in het graf brengen."

„Ha! ha! zoo ligt sterft men niet!" zeide de vader, en hief Julia op, om haar op eenen stoel te doen plaats nemen. „Uwe moeder sprak eveneens, toen ik met haars vaders toestemming haar ten huwelijk vraagde. Welnu, zij stierf toch niet, maar leefde nog tien jaren regt vrolijk aan mijne zijde."

„Vrolijk?” vraagde Julia ongeloovig en wierp eenen blik op het portret van hare moeder, dat boven de sopha hing; „ach, ik heb mijne moeder nooit zien lagchen.”

„Is het dan noodzakelijk te lagchen in het leven?” antwoordde haar vader barsch. „Ik geloof dat gij uwe moeder evenmin ooit hebt zien weenen; zij was altijd gelijkmatig gehumeurd.”

„Ja,” lispelde Julia, „haar hart was reeds sinds lang gestorven, toen zij nog leefde.”

„Onzin,” riep de vader gestreng, en terwijl hij de kamer op- en nederging, vervolgde hij: „kom mij niet met uw hart lastig vallen! Gij vrouwen babbelt nergens over dan over uw hart en uwe liefde; het is niets dan zwetserij en ik zeg u, ik geloof niets van al die gekheid; ik heb het nog nooit gezien, dat een meisje van liefde stierf. Twee menschen, die deugdzaam zijn en den vasten wil hebben elkander gelukkig te maken, moeten en zullen een goed echtpaar uitmaken, al weten zij niets van die hedendaagsche gekheid, die gij in uwe gevoelvolle taal *liefde* noemt. Liefde! Bah, liefde hebt gij volstrekt niet noodig; in den echt is de *trouw* genoeg, en die is, dunkt mij, wel te houden.”

„Onmogelijk, als men het beeld van een ander in het harte draagt,” riep Julia hartstogtelijk uit. „Ja, mijn vader, ik bemin een' ander', en geene magt ter aarde is in staat mij ontrouw te doen worden.”

„En wie is die andere?”

Julia bloosde, en antwoordde naauw verstaanbaar met nedergeslagene oogen: „Graaf Velsen.”

„De jonge officier,” vraagde haar vader luid lagchende. „Hebt gij u vergaapt aan een paar schitterende epauletten en een' grafelijken titel? Regt zoo, Julia, wees gek even als alle vrouwen.”

„Vader,” viel Julia hem gemelijk in de rede; „ik heb gezegd, dat ik hem bemin, en de liefde ziet naar rang noch titel.”

Wijnhold, haar vader, was aan het venster getreden en trommelde op de glasruiten zijn geliefkoosd lied; daarna wendde hij zich tot zijne dochter, en vraagde kortweg: „en de Graaf?”

„Hij bemint mij, evenzeer als ik hem bemin.”

„En waarom verklaart hij zich dan niet tegenover mij?”

„Mijn God, hij weet, dat gij mij aan een' ander' verloofd hebt en mij eerder dooden zoudt, dan uw eens gegeven woord te verbreken.”

„Het mag hem mogelijk wel zeer welkom zijn, dat gij reeds aan een' ander' verloofd waart," hernam haar vader. „Overigens bekommer ik mij daar weinig over. Over acht dagen viert gij bruiloft en daarmede, basta!"

„Zoo is het dan onherroepelijk beslist, voor immer zijt gij voor mij verloren?" vraagde de jonge graaf Velzen, en drukte zijne geliefde Julia aan zijn hart.

Julia had niets dan tranen tot antwoord, en de jongeling ging voort: „Hoe schoon had ik mij de toekomst gedroomd, welk een gelukkig leven zoude ik aan uwe zijde hebben doorgebragt. En nu is alles voorbij, alles verloren! Een onverbiddelijk noodlot scheidt ons, en mijne verdere dagen zal ik in droefheid moeten doorbrengen."

Julia klemde zich vaster aan zijn hart en fluisterde: „geliefde Albert, zoolang ik leef, zal ik u beminnen, en mijne gedachten zullen zich met u bezig houden tot aan mijnen dood."

„Bemint gij mij opregt?" vraagde graaf Velsen en kuste Julia's mond en oogen; „is uwe ziel en uw hart geheel met mijne beeldtenis vervuld, zoo kunt gij mij niet missen, en alhoewel gij eenenuanderen naam dragen zult, blijft gij toch de mijne."

„Ja de uwe," lispelde Julia; hem innig omarmende.

„En morgen?" vraagde de graaf, met een loerenden blik, die Julia echter ontging.

Julia barstte in tranen los, en bedekte haar gezigt met hare handen; want nu eerst herinnerde zij zich, dat het morgen haar trouwdag was, en dat zij gekomen was, om afscheid te nemen van haren minnaar. Langen tijd stond zij daar, luid snikkende en de graaf staarde haar aan met een' buitengewonen blik van wanhoop of van spot.

Toen hief Julia het hoofd op en, des graven hand nemende, zeide zij plegtig: „Albert, geliefde Albert! al stelde de geheele wereld zich tusschen ons, het zal haar niet gelukken ons te scheiden. Kom morgen in de kerk en reken op mij!"

Nog eenmaal sloot hij haar in zijne armen, en daarna scheidden zij.

De klokken luidden, en in optogt begaven de bruiloftsgasten zich naar den tempel, met Julia aan het hoofd, de schoone

bleeke bruid in haar wit gewaad, gehuld in den aan de mirtenkroon bevestigden sluijer. Haar hoofd was gebogen, haar blik ter aarde geslagen; niet eens begroette zij de kennissen, bij wie de togt voorbij kwam, en die nieuwsgierig hunne oogen vestigden op de opgetooide bruid. Aan hare zijde ging haar verloofde, de jonge Kleman, eene hooge, schoone gestalte, met edele trekken, en met oogen, schitterend van geluk, want deze dag zoude zijne dierbaarste wenschen bevredigen.

Toen het bruidspaar den drempel der kerk overschreed, begon het orgel te spelen en het was Julia, als ware dit het doodsgezang van haar geluk en hare jeugd. Zoo trad zij voor het altaar, voor hetwelk de priester met het gebedenboek stond. Julia knielde neder, en vurig bad zij tot God om een teeken van Zijne genade en Zijne tegenwoordigheid. De gemeente hief in koor een gezang aan, het gezangenboek rustte in Julia's handen, maar zij kon niet zingen, doch in haar verbrijzeld hart bad zij: „Geef mij een teeken, God! Een teeken van Uwe tegenwoordigheid! Een teeken van Uwe genade. Laat mij sterven, opdat ik verlost worde van deze pijn."

Zij wachtte echter te vergeefs op den dood; het gezang verstomde; Julia rigtte zich op, en de priester begon de inzegening.

„Is het uw verlangen deze jonkvrouw tot uwe huisvrouw te nemen?" vraagde de priester, en Julia's verloofde antwoordde met vaste stem: „JA."

„Is het uw verlangen dezen man tot uwen wettigen man te nemen?" vraagde de priester vervolgens aan Julia.

Schuw, angstig, half zinneloos, zag Julia rond, als verwachtte zij nu nog hulp en bijstand; een gloeijend rood bedekte plotseling haar gezigt; zij sidderde, want graaf Velzen, haar minnaar, stond daar, op korten afstand van het altaar; zijne oogen schitterden, een smartelijk lachje plooide zijnen mond. Het was haar onmogelijk hem op te geven, hem te verlaten.

De priester herhaalde zijne vraag: „Is het uw verlangen dezen man tot uw' wettigen echtgenoot te nemen?"

Julia zag haren minnaar aan. Het was haar, als verbleekte hij, als schudde hij met het hoofd. Al hare krachten riep zij te zamen, en luid antwoordde zij: „NEEN."

Toen zonk zij bewusteloos ter aarde.

Wrokkend zat de jonge Kleman in zijne kamer, naast zijnen vader, wrokkend tegen het noodlot, en voor alles tegen het meisje, dat hem zoo openlijk met smaad bedekt en gekrenkt had.

„Stel u gerust, mijn zoon," zeide zijn vader, hem liefdevol de hand reikende, „treur niet om dat meisje! Vergeet haar, en zoek eene andere vrouw, deze was uwer liefde niet waardig."

De jongeling stond op, en zeide rustig: „Ik bemin haar niet meer." Zijnen hoed nemende en naar den tuin gaande, voegde hij er echter in zich zelven bij: „Maar ik zal mij wreken!"

„Verdoemd!" zeide graaf Velsen, en vernietigde den brief, dien hij zoo even van Julia ontvangen had. „Verdoemd! moest dat meisje mij met hare gekke streken in de grootste verlegenheid brengen. Ik zeg het nogmaals, meisjesliefde en het huwelijk zijn onafscheidelijk in haren geest! Verwenschte streek! Ik dacht den minnaar van de schoone vrouw te worden, en dat beviel mij, en daarom wilde ik tegenwoordig zijn bij haar huwelijk. Daar roept zij: *Neen*, en stuurt mij eenen brief te huis, dat ik haar zal komen bezoeken, daar haar vader niets meer tegen onze verbindtenis heeft. Alsof ik dat ooit voor mogelijk had gehouden!"

De jonge graaf stond op en verwisselde zijnen kamerjapon tegen zijne schitterende uniform, terwijl hij sprak: „Ik zal er heêngaan; doch niet om haar als mijne bruid te begroeten, maar om haar openhartig te zeggen, hoe de zaken staan. Het wordt tijd, dat ik die verkeering afbreek. Bereids sta ik bloot aan de praatjes der stad én de spotternij mijner vrienden, en ligt konde gravin Aurora, mijne rijke verloofde, ofschoon vooralsnog in 't geheim, er iets van te weten komen, en gedaan was het met mijne rijke bruid en met de betaling mijner schulden."

Hij nam schako en degen, en ging naar Julia.

Met een' uitroep van vreugde, ijlde zij hem te gemoet, en hem omhelzende, zeide zij: „Nu, geliefde! zie, ik houd mijn woord! Ik blijf de uwe! Uwe gelukkige bruid!"

„Geliefde Julia!" zeide hij, en drukte haar aan zijn hart. Zij echter schrikte op, en zag hem vragend aan. De toon zijner stem klonk haar zoo koud en vreemd in de ooren, en toen zij hem aankeek, beefde zij van top tot teen, want ook zijne oogen hadden eene koude uitdrukking. Angstig vraagde zij: „Niet waar, Albert, gij bemint mij nog?"

„Laat het schepsel hier komen," beval de keizerin, terwijl zij zich in haren vergulden leuningstoel nederzette.

Door de geopende vleugeldeuren trad het lieve meisje binnen, bedeesd en onthutst over deze haar onverklaarbare gevangenneming, en het bevel, om voor de keizerin te verschijnen, ofschoon zij niet wist iets kwaads bedreven te hebben. Een ligte blos kleurde de bleeke wangen van Jozefa; de schitterende oogen, waaruit de opregtheid sprak, waren bescheiden ter neder geslagen, in hare kinderlijke trekken stond het bewustzijn harer onschuld duidelijk te lezen, gepaard met eene gemakkelijk te verklaren verlegenheid; — onmogelijk kon eene misdadigster er zóó uitzien.

„Treed nader!" dus beval de keizerin, zonder op te zien, terwijl zij in de voor haar liggende akten bladerde.

Jozefa gehoorzaamde bevend, met diepen eerbied bevangen voor Maria Theresia.

„Hoe heet gij?" vroeg de keizerin aan het sidderende meisje.

„Jozefa Huber," luidde het antwoord.

„Gij zijt aangeklaagd, een aanzienlijk heer bij u te ontvangen en in eene strafbare betrekking tot hem te staan."

Op zulk eene beschuldiging was Jozefa niet voorbereid; eene gloeijend roode kleur bedekte hare wangen, haar boezem hijgde onstuimig; zij wilde spreken en zich verdedigen, doch hare tong ontzeide haar die dienst, zoodat zij geen enkel woord kon uiten.

„Gij zwijgt," dus ging de keizerin voort, „en doet daaraan wel, omdat gij uwe schuld niet kunt loochenen. Ook kan ik een getuige doen roepen, die zich om uwentwille het leven wilde benemen, hetgeen de wijze Albestierder door mijne tusschenkomst verhoed heeft."

Op een wenk van de keizerin werd thans de arme Anton uit eene aangrenzende kamer naar het kabinet gevoerd; bij zijne plotselinge verschijning stiet Jozefa verrast een doordringenden kreet uit. Maria Theresia, die nog altijd hare blikken op de voor haar liggende papieren had gevestigd, zag thans eerst op, en blikte het verschrikte meisje aan, dat zij tot nog toe die eer niet waardig had gekeurd. De zorgvuldig voorbereidde strafrede verstierf op de lippen van Maria Theresia, met wie eene vreemde verandering had plaats gehad; met opengesperde oogen staarde zij Jozefa aan, als ware haar een spook op helder lichten dag verschenen.

„Heilige Maagd!" riep de keizerin vol ontzetting uit. „De dooden staan weêr op! Dat is immers mijne overledene schoondochter, mijne beminde en zoo innig beweende Isabella?"

Met beide handen bedekte Maria Theresia haar gelaat, om de tranen te verbergen, die aan eene hartelijk beminde van hier naar hooger spheer verplaatste dochter gewijd, vloten; zij golden de beminnenswaardige Isabella van Parma, de eerste gemalin van haren zoon Josef, die voor weinige jaren van zijne zijde was weggerukt. Zij was het sieraad van het geheele hof, de afgod van haren gemaal en van de geheele keizerlijke familie, inzonderheid van hare schoonmoeder geweest, die aan haar sterfbed vol smart had uitgeroepen: „Ik bemin haar te innig, om haar niet te moeten missen; zij zal een offer zijn, dat de Hemel van mij eischt." — Onder deze omstandigheden was het niet te verwonderen, dat de indruk, die de treffende gelijkenis van Josefa met de overledene schoondochter op de keizerin maakte, zoo groot was. Gedurende eenige oogenblikken gaf Maria Theresia zich geheel en al aan hare smartelijke herinneringen over, en vergat de eigentlijke reden, waarom zij het meisje bij zich had ontboden. Ook de andere aanwezigen, die de overledene gekend hadden, waren diep getroffen; onwillekeurig vergeleken zij de gelaatstrekken van Josefa met het levensgroote portret van Isabella, dat boven de schrijftafel van de keizerin hing. Niemand waagde het de diepe stilte te verbreken, die eenige minuten in het kabinet heerschte, tot dat Maria Theresia van haren leuningstoel opstond, en hare vochtige oogen op nieuw op het verschrikte meisje vestigde.

„Josef zal het wonder zien," zeide zij tot den dienstdoenden kamerheer. „Zeg den keizer, dat ik hem verzoeken laat, mij een bezoek te brengen; maar spreek niets van deze treffende gelijkenis."

Slechts weinige oogenblikken waren verloopen, toen Josef het vertrek binnentrad, alwaar zich zijne moeder bevond. Bij zijne komst stiet Josefa wederom een kreet van verrassing uit, en hare bleeke wangen kleurden zich weêr; zij had den heer met den grijzen soldaten-mantel herkend. Ook de keizer was zigtbaar door hare aanwezigheid getroffen; zijn gelaat verraadde naar het scheen eene verlegenheid, die hij niet meester kon worden.

„Josefa!" riep hij echter na eenige oogenblikken verwonderd

vrouwenliefde te gelooven, en al die eeden van eene eerste, eindelooze liefde te wantrouwen?"

„Neen, neen, gelijk hebt gij niet," riep Julia dweepend, „er is maar eene liefde. Wij, arme menschen, dwalen echter daarin, dat wij dikwijls dat voor liefde nemen, wat slechts de verrukking van het oogenblik is, en zoo bedriegen wij ons zelven aangaande de eerste liefde. Mijn gevoel voor den graaf was slechts een waan, een droom der zinnen, uit welken ik nu aan Kleman's hart tot de werkelijke eerste liefde ontwaakt ben."

„Dus bemint gij hem?"

„Meer dan mijn leven!" riep Julia; „ja ik voel, ik zoude mijn hartebloed voor hem veil hebben en hem mijne ziel kunnen toewijden, om de groote schuld, die ik op mij geladen heb, uit te delgen, en hem met mij te verzoenen."

„Ja, een wonder blijft het," zeide Wijnhold in gedachten verzonken, „dat hij u, na zulk een voorval nog begeert, — een wonder, dat ik niet begrijp."

„Wonderen laten zich niet begrijpen, zij kunnen slechts geloofd worden," zeide Julia, „en zoo neem ik, zonder te twijfelen of te onderzoeken deze onbegrijpelijke, wondervolle liefde aan, als een geschenk des hemels, aan welken de wonderen zich dagelijks vernieuwen, sterren op- en ondergaan, zonnen en manen komen en verdwijnen, en boven welke de geest der liefde haren troon gevestigd heeft...!"

„Dus morgen, morgen zijt gij de mijne!" riep Kleman, zijne bruid aan zijn hart drukkende.

„Ja, de uwe, en niets, zelfs de dood niet kan mij van u scheiden."

Een spotachtig lagchen zwierf over Kleman's trekken, en de blik, dien hij op Julia wierp, was koel en haatdragend. Julia bemerkte het niet; ook verdween deze uitdrukking spoedig, en teederlijk vraagde hij: „Eene bede, mijne geliefde!"

„Eene bede," juichte zij, „hoe gelukkig ben ik u te kunnen verhooren."

„Toen wij, eenige maanden geleden, aan het altaar stonden," ging hij voort, en zijn gelaat nam eene bittere, hatelijke uitdrukking aan; „was ik de eerste die het verbindende jawoord uitsprak, waarop uw verschrikkelijke woord volgde."

„Ik bid u, spreek daar niet over, geliefde," lispelde Julia, haar hoofd aan zijne borst verbergende.

„Het geschiedde slechts, om er mijn verzoek aan vast te knoopen. Dezelfde gasten, dezelfde menschen als toen zullen ons huwelijk bijwonen; dezelfde priester zal onze verbindtenis inzegenen. Wees *gij* nu morgen, geliefde, ten einde aan allen uw voornemen te toonen, en mij voldoening te verleenen, wees gij *de eerste*, die het jawoord uitspreekt."

Julia beloofde het met een opgeruimd hart, en Kleman ging henen, om het den priester mede te deelen.

Weder luidden de klokken, weder verdrongen de menschen elkander om den statigen bruiloftsstoet te zien, met het bruidspaar aan het hoofd; bovenal om de bruid te zien, voor weinige maanden op denzelfden gang zoo bleek en ongelukkig, heden stralend van geluk en levenslust.

Hoe trotsch hief zij het hoofd op, onder het tooisel van de groene mirtenkroon; hoe gloeiden hare wangen en tintelden hare oogen; met welk een gelukkig lagchen groette zij regts en links hare voor de vensters staande bekenden, en wat sloeg haar hart van vreugde en verrukking, toen zij aan de hand des geliefden de kerk betrad, om zich voor eeuwig aan hem te verbinden . . . !

De gemeente zong, Julia knielde naast haren geliefde neder voor de trappen van het altaar. Met hart en ziel bad zij, maar het was een bidden om geluk, een smeeken tot God, om verkrijging van de tegenwoordige zaligheid, om duurzaamheid van hunne schoone verbindtenis.

Toen het gezang verstomde, stond Julia op, en de priester begon zijne aanspraak.

„Is het uw verlangen desen man tot uwen wettigen echtgenoot te nemen?" vraagde hij der bevende, blozende bruid, en met stralende oogen en lagchenden mond, antwoordde zij vrolijk: „JA."

Weder vraagde de priester: „Is het uw verlangen deze jonkvrouw tot uwe huisvrouw te nemen?"

Het bleef stil; geen antwoord werd vernomen van de lippen des bruidegoms. Alle blikken vestigden zich op hem, alle harten beefden bij het zien van de uitdrukking zijner trekken, bij den koelen en bitteren blik, dien hij op zijne bruid wierp, als wilde hij haar daarmede vernietigen.

„Laat het schepsel hier komen," beval de keizerin, terwijl zij zich in haren vergulden leuningstoel nederzette.

Door de geopende vleugeldeuren trad het lieve meisje binnen, bedeesd en onthutst over deze haar onverklaarbare gevangenneming, en het bevel, om voor de keizerin te verschijnen, ofschoon zij niet wist iets kwaads bedreven te hebben. Een ligte blos kleurde de bleeke wangen van Jozefa; de schitterende oogen, waaruit de opregtheid sprak, waren bescheiden ter neder geslagen, in hare kinderlijke trekken stond het bewustzijn harer onschuld duidelijk te lezen, gepaard met eene gemakkelijk te verklaren verlegenheid; — onmogelijk kon eene misdadigster er zóó uitzien.

„Treed nader!" dus beval de keizerin, zonder op te zien, terwijl zij in de voor haar liggende akten bladerde.

Jozefa gehoorzaamde bevend, met diepen eerbied bevangen voor Maria Theresia.

„Hoe heet gij?" vroeg de keizerin aan het sidderende meisje.

„Jozefa Huber," luidde het antwoord.

„Gij zijt aangeklaagd, een aanzienlijk heer bij u te ontvangen en in eene strafbare betrekking tot hem te staan."

Op zulk eene beschuldiging was Jozefa niet voorbereid; eene gloeijend roode kleur bedekte hare wangen, haar boezem hijgde onstuimig; zij wilde spreken en zich verdedigen, doch hare tong ontzeide haar die dienst, zoodat zij geen enkel woord kon uiten.

„Gij zwijgt," dus ging de keizerin voort, „en doet daaraan wel, omdat gij uwe schuld niet kunt loochenen. Ook kan ik een getuige doen roepen, die zich om uwentwille het leven wilde benemen, hetgeen de wijze Albestierder door mijne tusschenkomst verhoed heeft."

Op een wenk van de keizerin werd thans de arme Anton uit eene aangrenzende kamer naar het kabinet gevoerd; bij zijne plotselinge verschijning stiet Jozefa verrast een doordringenden kreet uit. Maria Theresia, die nog altijd hare blikken op de voor haar liggende papieren had gevestigd, zag thans eerst op, en blikte het verschrikte meisje aan, dat zij tot nog toe die eer niet waardig had gekeurd. De zorgvuldig voorbereidde strafrede verstierf op de lippen van Maria Theresia, met wie eene vreemde verandering had plaats gehad; met opengesperde oogen staarde zij Jozefa aan, als ware haar een spook op helder lichten dag verschenen.

„Heilige Maagd!" riep de keizerin vol ontzetting uit. „De dooden staan weêr op! Dat is immers mijne overledene schoondochter, mijne beminde en zoo innig beweende Isabella?"

Met beide handen bedekte Maria Theresia haar gelaat, om de tranen te verbergen, die aan eene hartelijk beminde van hier naar hooger sphéer verplaatste dochter gewijd, vloten; zij golden de beminnenswaardige Isabella van Parma, de eerste gemalin van haren zoon Josef, die voor weinige jaren van zijne zijde was weggerukt. Zij was het sieraad van het geheele hof, de afgod van haren gemaal en van de geheele keizerlijke familie, inzonderheid van hare schoonmoeder geweest, die aan haar sterfbed vol smart had uitgeroepen: „Ik bemin haar te innig, om haar niet te moeten missen; zij zal een offer zijn, dat de Hemel van mij eischt." — Onder deze omstandigheden was het niet te verwonderen, dat de indruk, die de treffende gelijkenis van Josefa met de overledene schoondochter op de keizerin maakte, zoo groot was. Gedurende eenige oogenblikken gaf Maria Theresia zich geheel en al aan hare smartelijke herinneringen over, en vergat de eigentlijke reden, waarom zij het meisje bij zich had ontboden. Ook de andere aanwezigen, die de overledene gekend hadden, waren diep getroffen; onwillekeurig vergeleken zij de gelaatstrekken van Josefa met het levensgroote portret van Isabella, dat boven de schrijftafel van de keizerin hing. Niemand waagde het de diepe stilte te verbreken, die eenige minuten in het kabinet heerschte, tot dat Maria Theresia van haren leuningstoel opstond, en hare vochtige oogen op nieuw op het verschrikte meisje vestigde.

„Jozef zal het wonder zien," zeide zij tot den dienstdoenden kamerheer. „Zeg den keizer, dat ik hem verzoeken laat, mij een bezoek te brengen; maar spreek niets van deze treffende gelijkenis."

Slechts weinige oogenblikken waren verloopen, toen Jozef het vertrek binnentrad, alwaar zich zijne moeder bevond. Bij zijne komst stiet Jozefa wederom een kreet van verrassing uit, en hare bleeke wangen kleurden zich weêr; zij had den heer met den grijzen soldaten-mantel herkend. Ook de keizer was zigtbaar door hare aanwezigheid getroffen; zijn gelaat verraadde naar het scheen eene verlegenheid, die hij niet meester kon worden.

„Jozefa!" riep hij echter na eenige oogenblikken verwonderd

„Laat het schepsel hier komen," beval de keizerin, terwijl zij zich in haren vergulden leuningstoel nederzette.

Door de geopende vleugeldeuren trad het lieve meisje binnen, bedeesd en onthutst over deze haar onverklaarbare gevangenneming, en het bevel, om voor de keizerin te verschijnen, ofschoon zij niet wist iets kwaads bedreven te hebben. Een ligte blos kleurde de bleeke wangen van Jozefa; de schitterende oogen, waaruit de opregtheid sprak, waren bescheiden ter neder geslagen, in hare kinderlijke trekken stond het bewustzijn harer onschuld duidelijk te lezen, gepaard met eene gemakkelijk te verklaren verlegenheid; — onmogelijk kon eene misdadigster er zóó uitzien.

„Treed nader!" dus beval de keizerin, zonder op te zien, terwijl zij in de voor haar liggende akten bladerde.

Jozefa gehoorzaamde bevend, met diepen eerbied bevangen voor Maria Theresia.

„Hoe heet gij?" vroeg de keizerin aan het sidderende meisje.

„Jozefa Huber," luidde het antwoord.

„Gij zijt aangeklaagd, een aanzienlijk heer bij u te ontvangen en in eene strafbare betrekking tot hem te staan."

Op zulk eene beschuldiging was Jozefa niet voorbereid; eene gloeijend roode kleur bedekte hare wangen, haar boezem hijgde onstuimig; zij wilde spreken en zich verdedigen, doch hare tong ontzeide haar die dienst, zoodat zij geen enkel woord kon uiten.

„Gij zwijgt," dus ging de keizerin voort, „en doet daaraan wel, omdat gij uwe schuld niet kunt loochenen. Ook kan ik een getuige doen roepen, die zich om uwentwille het leven wilde benemen, hetgeen de wijze Albestierder door mijne tusschenkomst verhoed heeft."

Op een wenk van de keizerin werd thans de arme Anton uit eene aangrenzende kamer naar het kabinet gevoerd; bij zijne plotselinge verschijning stiet Jozefa verrast een doordringenden kreet uit. Maria Theresia, die nog altijd hare blikken op de voor haar liggende papieren had gevestigd, zag thans eerst op, en blikte het verschrikte meisje aan, dat zij tot nog toe die eer niet waardig had gekeurd. De zorgvuldig voorbereidde strafrede verstierf op de lippen van Maria Theresia, met wie eene vreemde verandering had plaats gehad; met opengesperde oogen staarde zij Jozefa aan, als ware haar een spook op helder lichten dag verschenen.

„Heilige Maagd!" riep de keizerin vol ontzetting uit. „De dooden staan weêr op! Dat is immers mijne overledene schoondochter, mijne beminde en zoo innig beweende Isabella?"

Met beide handen bedekte Maria Theresia haar gelaat, om de tranen te verbergen, die aan eene hartelijk beminde van hier naar hooger spheer verplaatste dochter gewijd, vloten; zij golden de beminnenswaardige Isabella van Parma, de eerste gemalin van haren zoon Josef, die voor weinige jaren van zijne zijde was weggerukt. Zij was het sieraad van het geheele hof, de afgod van haren gemaal en van de geheele keizerlijke familie, inzonderheid van hare schoonmoeder geweest, die aan haar sterfbed vol smart had uitgeroepen: „Ik bemin haar te innig, om haar niet te moeten missen; zij zal een offer zijn, dat de Hemel van mij eischt." — Onder deze omstandigheden was het niet te verwonderen, dat de indruk, die de treffende gelijkenis van Josefa met de overledene schoondochter op de keizerin maakte, zoo groot was. Gedurende eenige oogenblikken gaf Maria Theresia zich geheel en al aan hare smartelijke herinneringen over, en vergat de eigentlijke reden, waarom zij het meisje bij zich had ontboden. Ook de andere aanwezigen, die de overledene gekend hadden, waren diep getroffen; onwillekeurig vergeleken zij de gelaatstrekken van Josefa met het levensgroote portret van Isabella, dat boven de schrijftafel van de keizerin hing. Niemand waagde het de diepe stilte te verbreken, die eenige minuten in het kabinet heerschte, tot dat Maria Theresia van haren leuningstoel opstond, en hare vochtige oogen op nieuw op het verschrikte meisje vestigde.

„Josef zal het wonder zien," zeide zij tot den dienstdoenden kamerheer. „Zeg den keizer, dat ik hem verzoeken laat, mij een bezoek te brengen; maar spreek niets van deze treffende gelijkenis."

Slechts weinige oogenblikken waren verloopen, toen Josef het vertrek binnentrad, alwaar zich zijne moeder bevond. Bij zijne komst stiet Josefa wederom een kreet van verrassing uit, en hare bleeke wangen kleurden zich weêr; zij had den heer met den grijzen soldaten-mantel herkend. Ook de keizer was zigtbaar door hare aanwezigheid getroffen; zijn gelaat verraadde naar het scheen eene verlegenheid, die hij niet meester kon worden.

„Josefa!" riep hij echter na eenige oogenblikken verwonderd

Een jager, daar ontmoet, geleidde ons naar Lamas.

In de verte ziet men het kasteel van Aseli-Koi, en op den weg een poort. Dat is een grootsch werk, dat zeker tot de hooge oudheid opklimt. We sloegen daarachter de tenten op, aten des avonds smakelijk, en sliepen rustig tot den volgenden dag.

ELOEUSA. — (SEBASTE) RUÏNES VAN SÉBASTE TE LAMAS. — DE DUMBELEK. — NEMROUN. — KULEK. — MADEN. — EEN DÉFILÉ. — KULEK. — KALESSI. — VERSTERKTE PLAATSEN.

Reeds spoedig waren we 's anderen daags te Eloeusa. In het romeinsch tijdvak, droeg Eloeusa (olijvenaarde) den naam van Sébaste. Men ziet er de ruinen van een tempel en een theater en vele Sarcophagen. We hielden halt in deze stad.

Na eenige dagen rustens gingen we naar Lamas, waar we 's avonds aan den oever der rivier, onze tenten opsloegen. Den volgenden dag de zon alleen tot gids hebbende, ging het voorwaarts, en 's avonds kampeerden we bij een Turkomanschen stam, waar de menschen er zoo verdacht uitzagen, dat Bothros in hun bijzijn de geweren liet laden. Nu ging het eenige dagen steeds door Turkomansche plaatsen verder.

We bewonderden den onmetelijken berg de Dumbelek, en bereikten daarna het dorp Nemroun, het oude Lampron. Het is eigenlijk een *Yayla* of zomerverblijf, waar de inwoners van Tarsous en Adana 's zomers lucht scheppen.

Van daar hielden we halt te Kulek-Maden, waar lood en zilver gevonden wordt. Van hier gaat men steeds door dorpen, tot men eindelijk een défilé passeert, als die van Darial, in den Kaukasus. Men komt zoo te Kulek-Kalessie, waar alles nog aan de kruistogten herinnert. In 1832 heeft Ibrahim-pacha alhier versterkte plaatsen doen opwerpen, die thans echter van alles wapentuig ontdaan zijn. Nu wordt de weg steeds onveiliger daar zich op den grooten weg van Kulek zeer vele dieven of bandieten ophouden.

EEN BANDIETEN-KAMP. — ANNACHA-KALESSI. — DE WITTE BRUG. — ADANA.

We hadden een groot gedeelte van den dag gemarcheerd om een uitstap naar Annacha-Dagh te maken, toen we een paar geweerschoten hoorden.

Spoedig verschenen twee ruiters, die ons op het regte pad

wenschten te brengen, en ons zoo naar hun chef, een beruchten turkomanschen bandiet, geleidden. Mehemet-Katardji is bekend — als de grootste schurk en dief van den Taurus. Beschermd door de turkomansche Chefs, exploiteert hij den weg van Kulek in 't groot. Elke Karavaan betaalt hem schatting. Toen wij in zijn kamp, als men 't zoo noemen wil, kwamen — zagen we spoedig: dat we met geen zwakke partij te kampen zouden hebben.

Drie dagen waren we gedwongen aldaar uit te rusten. Bothras, die vroeger zeer bekend was geweest met den chef, deed ons nu goede diensten, en daardoor kregen wij het kasteel van Bosanti te zien.

De chef deed ons den kortsten weg naar Annacha-Kaleasi wijzen, alwaar we ons reeds een uur later bevonden. Aldaar wordt veel ontwikkeling bespeurd. Het is hetzelfde kasteel, dat Albert d'Aix „het kasteel van Butreute" noemt, en aan welks voet de kruisvaders defileerden, toen ze, Cilicië door, naar Antiochië togen.

We bleven 's nachts in de ruïnen alhier, en reisden 's anderen daags noordwaarts. Aan de brug d'Ak-Keupri (de witte brug) verzochten we gastvrijheid. Aldaar toch wonen een paar douanen in een hut, die tevens tot herberg dient. Des morgens zeer vroeg verlieten we de douanen, en begaven ons naar Adana, waar we rust hielden. De pacha bood mij zijn paleis aan, maar ik gaf de voorkeur aan de gastvrijheid van den armenischen bisschop, die minder lastig was. Toen de pacha vernam, dat ik verder zou trekken, beval hij, dat mijn escorte moest worden verdubbeld. Nu had ik 20 zaptiés, die me zouden verzellen door de bergachtige streek die naar het noorden van Tarse, Adana en Missis loopt.

VERTREK VAN ADANA. — HET ARMENISCH KLOOSTER VAN SIS, ZEITHOUN EN HADJIN. — ANAZERBE. — TERUG NAAR TARSOUS.

In december is de hitte in de vlakte, die Adana van Taurus scheidt, soms onverdragelijk, waarom wij, 20 december, 's morgens zeer vroeg op reis togen. We moesten vele Turkomansche kampementen door, en maakten gebruik van de gastvrijheid, ons door een der chefs, Aralau-aga, hoofd der Sarcanteli-Oglou, beleefdelijk aangeboden.

Toen we de noodige rust genomen hadden en provisie had-

den opgedaan, geleidde ons de aga der Sarkanteli naar den aga van de Kara-Hadjélou, wier tenten digt bij Sis, wat ik wenschte te bezoeken, waren opgeslagen. Mourazabey, zijn zoon het geleiden onzer karavaan opgedragen hebbende, beval ik aan een gedeelte van mijn karavaan mij bij den turkomanschen aga op te wachten, ten einde niet in een armenisch klooster aan te komen, met een vertoon van onnoodige magt. Men kwam overeen, dat Mehémet-bey, zoon van Mouraza-bey, en slechts twee ruiters, mij naar het klooster zouden verzellen. Ik had introductie-brieven voor den armenischen patriarch. Ik zag echter spoedig, dat de beste aanbeveling het bevel was, dat Mouraza-bey aan zijn zoon gaf: „dat men mij goed moest behandelen in het klooster, en dat de patriarch mij de bibliotheek en den schat van de kerk moest laten zien.

Op drie uren afstands van het huis, dat zich Mouraza-bey aan den voet van den Taurus heeft doen bouwen, verhieven zich de huizen van de stad Sis. Dat was, in de Middeleeuwen, de residentie van de armenische koningen in Cilicië, die er kerken hadden laten bouwen en paleizen en versterkte plaatsen, hadden doen oprigten. Het armenisch klooster is een mengelmoes van constructies van elk genre. Zoodra onze komst opgemerkt werd, kwam een der waardigheidbekleeders ons begroeten, en na den zoom des gewaads van den jongen bey gekust te hebben, als teeken van onderwerping, nam hij diens paard bij den teugel en leidde dat in het klooster.

De patriarch had een collation voor ons gereed. De eerwaardige prelaat zat op een divan in een slecht verlichte zaal. Eenige onderhoorigen zaten aan zijn voeten, en hij dampte wat rook in van een langen schibouk. Na ons gezegend te hebben, beval Z. Heil. Mikaël II, dat de monniken het collation zouden opdragen. Onder het eten van de tinnen schotels informeerde de patriarch naar het doel van mijn bezoek, en verzocht hij mij, zoolang het me zou gelusten, mijn intrek in het klooster te blijven nemen.

Men liet mij een bed spreiden in de zaal van den Divan of van het Kappittel, wier vensters zich openden naar alle winden. Ik bleef verscheidene dagen om de manuscripten der bibliotheek te bestuderen, en den schat der monniken te gaan zien. Men bewaart hier, in massief zilver gevat, vier reliquiën, kruisen, mijters en evangeliën allen rijk in zilver. Een dezer evange-

AARTSHERTOG FERDINAND MAX

en

AARTSHERTOGIN CHARLOTTE.

lien is een meesterstuk van armenische calligraphie; het werd in de 14e eeuw aan de kerk van Sis geschonken door Constantijn IV, koning van Armenie.

De Armeniërs van den Taurus, algemeen bestempeld met den naam Zeithoun, zijn ongeveer tienduizend in getal. Zij erkennen geen ander gezag, dan dat van den patriarch van Sis, en hebben een raad (*medgilis*) saamgesteld uit vier agas gekozen uit de oudsten hunner dorpen. Deze raad is belast met de defensie van het grondgebied, met de inwendige policie en de betrekkingen met het gouvernement van Adana en den berg van Kussan-Oglou. De lieden van Zeithoun zijn landbouwers en Karavanen begeleiders; zij dragen allen wapenen, zelfs als ze naar de kerk gaan. Zelfs de barbier die den monniken de kruin scheert, was gewapend. Om het karakter dezer menschen te leeren kennen, kan het volgende dienen. Een man van Zeithoun had tegen de kerk gezondigd door zijn nicht te huwen, en werd geëxcommunieeerd door den priester van zijn dorp. Hij begaf zich, woedend, naar de kerk, legde zijn karabijn op den priester aan, en riep. „Hef de excommunicatie op, of ik schiet je dood!" Het gebeurde, en alles ging den ouden gang.

Tien dagen bleef ik onder de monniken leven. We namen afscheid en kwamen op een vlakte die onafzienbaar was, en waarop de zon vreeselijk brandde. Eindelijk bereikten we Anazerba, waar men een lange rij van waterleidingen ontdekt. Het was twee uur. We bleven eenige dagen bij de dappere Turkomans van Bouzdaghan, waarna we te Tarsous kwamen en onze vreemde en interessante togt geëindigd was.

DE AARTSHERTOG FERDINAND MAXIMILIAAN EN ZIJNE GEMALIN.

(Met afbeelding.)

In de nabijheid van Grignano, aan den oever der Adriatische Zee, ligt het prachtige slot Miramare, gebouwd op eene vooruitstekende rotspunt, waar in de toegevoerde aardmassa's allengs wijngaardranken welig wortel schoten. De ruime milddadigheid van den kunstlievenden aartshertog Ferdinand Max deed op die plaats een klein Eden ontstaan, dat zoo door de schoonheden

als gemakken, die hetzelve biedt, onwillekeurig boeit. De bekoorlijke wandelparken, de sierlijke fonteinen, de luchtige veranda's, eene menigte uitheemsche planten, de keurige kiosken, de vele kunstig aangelegde grotten en te midden van dat alles, het in gothischen stijl, uit zuiver witte istriasteen opgetrokken lustslot vormen een geheel, hetwelk de fantaisie zich naauwelijks liefelijker zou kunnen voorstellen. Dit verblijf is dan ook het Tusculum, waar de doorluchtige telg uit het Oostenrijksche vorstenhuis gaarne verblijf houdt, wanneer zijne pligten hem niet elders binden. Hier leeft hij met zijne gemalin, de waardige dochter van den „scheidsregter der koningen," van koning Leopold van België, in stille afzondering, en slechts van tijd tot tijd zijn mannen, die in wetenschap en kunst uitblinken, zijne gasten.

De aartshertog Max is een der gewigtigste personen uit de vorstelijke familiën van Europa. Hij ontving den 6 Julij 1832 het levenslicht. Uit kracht zijner geboorte, welke hem het naast aan den Oostenrijkschen keizerstroon heeft gesteld, werd hij reeds vroeg tot hooge ambten geroepen, waarvan hij zich steeds kweet op eene wijze, welke het schitterendste blijk gaf zoo van zijne uitstekende talenten als van zijne veelomvattende kennis en ijverige werkzaamheid. Daarbij is hij een der voortreffelijkste zeekundigen in nautische aangelegenheden; en is, om zoo te spreken, de schepper der Oostenrijksche marine, waarin hij zoover hem dit mogelijk was, de nieuwste vorderingen der scheepsbouwkunde heeft aangebragt. In het jaar 1857 huwde hij met de bevallige prinses Charlotte, waarna hij met haar den keizerlijken burg in Mailand betrok. Het evengenoemde jaar was evenwel niet zeer geschikt om den post van stadhouder over het Lombardisch-Venetiaansch koningrijk tot een ambt zonder werkzaamheden te maken, en de hoogachting en persoonlijke genegenheid, welke zelfs de openlijke tegenstanders der Oostenrijksche regering den aartshertog toedroegen en betuigden, is het sprekendste bewijs voor de oordeelkundige en achtingwekkende houding, die hij, in weerwil van zijn hoogst moeijelijk standpunt, wist aan te nemen. Te midden der vele bezwaren, aan zijne waardigheid verbonden, wendde de aartshertog zijne krachtigste voorzorgen aan eene onderneming, welke niet alleen in het belang der wetenschap was, maar ook het aanzien van Oostenrijk vermeerderde. Onder zijn

toezigt werd de uitrusting der „Novara" tot eene reis rondom de wereld aangevangen, en de onderneming zelve gelukkig ten uitvoer gebragt. Nadat de aartshertog reeds op herhaalde reizen het oosten en de kusten der Middellandsche Zee had bezocht, ondernam hij een grooter togt naar Brazilië, van alle welke reizen hij wetenschappelijke bouwstoffen medebragt, die hij daarna op zijn slot nabij Triëst zorgvuldig uitwerkte. Tot nu toe was het echter slechts weinige bevoorregten gegund, zoowel met zijne, als met de eveneens verzamelde aanteekeningen zijner lieftallige gemalin, kennis te mogen maken, maar wij hopen dat de hooge zamensteller weldra zal besluiten die met evenveel vlijt als diepe kennis bijeengebragte waarnemingen voor een uitgestrekter kring toegankelijk te maken. Met wetenschappelijken arbeid bezig, ontving hij de aanzienlijke Mexicaansche burgers, die hem de kroon van hun rijk kwamen aanbieden. Misschien zal weldra het oogenblik gekomen zijn, dat de aartshertog daartoe overgaat, en wanneer die aanvaarding eene werkelijke zaak, een *fait accompli* zal geworden zijn, zal de blijde trotsch van elken Oostenrijker, een telg uit zijn keizershuis tot zulk een hooge roeping bestemd te zien, gepaard gaan met diep leedwezen van een algemeen geliefden prins te moeten scheiden.

Wij hopen de lezers van dit tijdschrift geen ondienst te doen, ofschoon de gebeurtenissen in Sleeswijk-Holstein voor het oogenblik de aandacht aftrekken van hetgeen buiten Europa plaats heeft, dus ook van den Mexicaanschen krijg, hen kortelijk eene beschrijving te geven van dat land, waarover de doorluchtige vorstenspruit misschien dra de teugels van het bewind zal in de hand nemen.

Zoo niet in Europa de staatkundige horizont aan alle zijden met dikke, zwarte onweêrswolken bedekt was, die elk oogenblik boven onze hoofden dreigen los te barsten, dan zouden wij gewisselijk met meer belangstelling dan thans het geval is, den loop van het Fransch-Mexicaansche conflict volgen. En toch is er geen land, welks natuurlijke, staatkundige en maatschappelijke verhoudingen meer in staat zijn om belang in te boezemen dan Mexiko.

De zon der keerkringen schiet met een tropischen gloed hare stralen neder op de kuststreken der stille Zuidzee en de golf van Mexico; dezelfde gloeijende adem, die de dadel- en vijgen-

bosschen aan de boorden der Sahara doet verschroeijen, verdort ook hier de landen, die langs de kust zijn gelegen; verder landwaarts wordt de bodem allengs hooger, in de bergpassen en op de heuvelen grenst de weelderige plantengroei aan het fabelachtige, welke al meer het Noordsche karakter aanneemt, tot zij eindelijk in de hooge vlakten van Anahuac en Sonora in de droogе koelte der Oostzeelanden overgaat. Deze vlakten, die 7000 voet boven den spiegel der zee verheven, het grootste gedeelte van het land bedekken, zijn weder met hooge, kegelvormige vulkanen bezet, wier steile punten altijddurend in sneeuw zijn gehuld, zoodat één enkel land de luchtgesteldheden van alle wereldstreken kan aanwijzen. Alle vruchten, die onze vaderlandsche akkers geven, daarbij al de gezamenlijke handelsgewassen, welke op de plantages der Unie gebouwd worden, brengt dat eene land overvloedig voort; in de bergen zijn onmetelijke schatten van edele en onedele metalen verborgen en in de reusachtige wouden zijn de kostbaarste houtsoorten sedert eeuwen aanwezig, begeerig op derzelver nuttig verbruik wachtende. Ten opzigte der verhoudingen van grond en klimaat kan Mexico, vóór de Fransche overheersching de federatieve republiek der *Estados Unidos de Mexico*, in het zuidelijk gedeelte van Noord-Amerika gelegen, in drie streken verdeeld worden. De oostelijke en westelijke kuststreken bestaan uit groote moeras- en zandvlakten, waar dan ook de genoemde plantengroei der tropische gewassen heerscht. Het binnenland is zeer arm aan water en alleen van de ten westen en oosten gelegen bergen vlieten eene menigte kleine stroompjes naar de vlakten. De grootste stroom is de Rio-del-Norte, die het tegenwoordige Mexico van het thans tot de Vereenigde Staten behoorende Nieuw-Mexico scheidt. Een eveneens uit de gebergten van Nieuw-Mexico ontspringende stroom, van eenige beteekenis, is de Colorado-de-Occidente, die zich in zijn westelijken loop in den zeeboezem van Californië uitstort. Van de groote meeren zijn alleen het Chapala en de Tezcu de noemenswaardigste. De herhaalde aardbevingen in het binnenland en de hevige stormen op de kusten, die vooral in de golf van Mexico hevig kunnen woeden, zijn zware plagen.

De bevolking van Mexico, die tegenwoordig ruim 7 millioen zielen beloopt, is zeer gemengd. Het heerschende ras is dat der, van de Spanjaarden afstammende Creolen; ofschoon het

naauwelijks meer dan 1 millioen telt, staat het toch, uit kracht der, bij hetzelve door de Spanjaarden ingevoerde Europesche staatsinrigting aan de spits der magt. De voor het grootste gedeelte akkerbouw en veeteelt drijvende Indianen tellen 4 millioen; slechts een klein gedeelte derzelve, in het noordwesten gevestigd, maakt het door zijne strooptogten de daar aanwezige bewoners tamelijk lastig. Negers zijn er nog ongeveer 70.000, welk getal echter, ten gevolge van de afschaffing der slavernij, meer en meer afneemt; ook zijn er nog een klein getal Hongaren, die evenwel sedert de opheffing der Silavérias, van jaar tot jaar verminderen. De overige 2 millioen zijn een mengsel of liever eene bastaard-bevolking van blanken, koperkleurigen en zwarten, welke allen te zamen de burgers uitmaken der republiek, die vroeger het vice-koningrijk Nieuw-Spanje van den veroveraar Cortez uitmaakte.

Mexico bleef eene spaansche kolonie van af zijne ontdekking tot op 29 December 1824, hoewel het ten laatste meer in naam met het moederland in verbinding stond. Op dien datum werd de generaal Fernandez Vittoria, de eerste president der republiek en van toen aan dagteekenen de schier onafgebroken oorlogen, zoowel inwendig als naar buiten, welke het land tot het uiterste uitputteden en gewelddadig allen vooruitgang van handel en industrie belemmerden. Genoemde Vittoria werd opgevolgd in 1828 door Padrazza, in 1829 volgde dezen Guerrero, in 1833 Santana, in 1836 Bustamente, in 1841 andermaal Santana, in September 1845 Herrera, in December van hetzelfde jaar Paredes, in 1851 Arista, in 1852 Cevallos, in 1855 nogmaals Santana en in 1858 Miramon; al naar gelang de Yorkinos (democraten) of de Escoseses (aristocraten) de bovenhand hadden. Het tegenwoordige conflict met Frankrijk heeft de inwendige partijschappen min of meer doen bedaren en de Mexicanen, die overigens in den burgeroorlog vijandelijk tegen elkander gezind waren, voor het oogenblik tot eendragt gebragt. Het volk is echter even onbestendig in zijne sympathie, als de vulkanen die overal in het land aanwezig zijn; hoe langer de tijd van rust geduurd heeft, des te eerder staat eene nieuwe uitbarsting te vreezen.

De hoofdstad Mexico, in de provincie van dien naam, wordt zoo door haar bouwaard als door schoonheid der omgeving, die door twee groote meeren nog verhoogd wordt, voor eene der

prachtigste steden van Amerika gehouden, en werd niet ten onregte de mikrokosmos der republiek genoemd. Het getal inwoners wordt zeer verschillend opgegeven; men kan het niettemin op nagenoeg 200,000 stellen. Alvorens de Spanjaarden er vasten grond hadden, heette de stad Tenochtitlan, naar het door hooge gebergten omringde dal, waarin zij ligt. De straten zijn breed, in regte hoeken aangelegd en goed geplaveid. De woonhuizen hebben er meestal slechts ééne verdieping, om ten gevolge der veelvuldige aardbevingen, zooveel mogelijk ongelukken te voorkomen.

Mexico is den zetel der regering; het bezit eene universiteit, eene akademie van schoone kunsten, bergwerkscholen, botanische tuinen, volksschouwburgen, prachtige kerken enz., al hetwelk echter tengevolge der onophoudelijke burgeroorlogen zeer in verval is geraakt, even als de handel en industrie, die nog slechts een voorbijgaand schaduwbeeld vertoonen van vroegeren bloei.

Het volk uit de lagere, zoowel als der hoogere klassen leeft er zeer zorgeloos. Zoowel in de inrigting en in den stijl der gebouwen als in het luidruchtig straatgejoel vertoont zich de bontste zamenstelling. Met den op zich zelf reeds rijken spaanschen kerkstijl zijn de Mexicanen nog niet tevreden en zij wisten er zoovele wonderbare bijvoegselen aan te brengen, dat het geheel in zijne wanvormigheid toch nog belang inboezemt. In de straten der stad mengelt zich tegenwoordig de fransche rok onder de schilderachtige kleederdragten der inboorlingen, de Jarocho, de moedige trotsche ruiter met de goudgestikte laarzen en de tallooze gouden en zilveren knoopen, en de sierlijke Poblana, die haar met zijde geborduurde shawl zoo bevallig om hoofd en schouders weet te slaan, gelijk de andalusische vrouw in het oude Spanje. De grootste drukte en het meeste vertier is op de marktplaatsen te vinden, waar de meest verschillende soorten van koopers en verkoopers zich zoo belangrijk en zonderling groeperen, als men naauwelijks in Napels of Stambul zou kunnen vinden. Geen wonder dat men er bij de diepste ellende ook de uitgezochtste weelde vindt. Onder dit alles lijdt de algemeene welvaart echter betrekkelijk weinig, want het land is zoo rijk en overvloedig aan natuurlijke hulpbronnen, dat één jaar van vrede toereikend is om de door den oorlog geslagen wonden te heelen.

ONDER DE LOODEN DAKEN.

De held van het volgende verhaal, waarin hij zelf zijne wondervolle redding heeft te boek gesteld, was Jacopo Casanova, geboren te Venetië in 1725. Zijne gedenkschriften schreef hij in 1797. In het een en dertigste jaar zijns ouderdoms werd hij te Venetië heimelijk van tooverij beschuldigd, plotseling gearresteerd, en in den vreeselijken kerker der inquisitie geworpen, waar hij zestien maanden gevangen zat (sotto i piombo) „onder de looden daken."

Zekere abt Chiari had een schotschrift of liever eene satyrische novelle geschreven, in welke Casanova allerschandelijkst werd voorgesteld, zoodat deze besloot zich op den auteur te wreken, en openlijk, bekend maakte dat, wanneer hij hem ooit ontmoeten mogt, hij hem „de bastinado" zou toedienen. Eer hij echter dit voornemen kon uitvoeren, ontving Casonova een naamloozen brief, waarin hem geraden werd, dat hij in plaats van den abt Chiari te straffen, liever aan zich zelven moest denken, daar hem een groot gevaar bedreigde. Casanova sloeg deze waarschuwing in den wind, omdat zij zonder naam was geschreven; maar omstreeks dezen tijd, zocht een spion der inquisitie, zekere Manuzzi, met hem in kennis te geraken door hem eenige diamanten te koop aan te bieden. Met dit doel ging Manuzzi in eigen persoon naar het huis van Casanova en begon al dadelijk zijne boeken te doorsnuffelen, tot hij er eenige vond die over tooverij handelden. Weinige dagen daarna kwam Manuzzi andermaal bij Casanova en vertelde hem, dat hij iemand wist, dien hij niet mogt noemen, maar die voor de bovengemelde boeken, — vijf in getal — gaarne duizend sechinen wilde geven, wanneer het hem vergund werd ze vooraf in te zien en zich van hunne echtheid te verzekeren. Daar Manuzzi stellig beloofde de boeken binnen vier en twintig uren terug te zullen brengen, vergunde Casanova hem die mede te nemen, en na het verstrijken van den gestelden tijd bragt Manuzzi ze hem terug, thans verklarende, dat de vermeende kooper ze ingezien maar ze niet echt had bevonden. Uit de gevolgen echter, ofschoon Casanova hiervan eenige jaren onkundig bleef, bleek maar al te duidelijk dat de boeken aan den Secretaris der Staats-Inquisitie waren vertoond, die daardoor in het denkbeeld werd versterkt, dat

de bezitter een toovenaar moest zijn. In dezelfde maand dat de twee bovenvermelde gebeurtenissen plaats hadden, gebeurde er nog iets, dat almede niet veel goeds voorspelde. Zekere oude dame, Memmo genaamd, de moeder van drie jonge lieden met welke Casanova zeer bevriend was, kwam op het denkbeeld dat hij hare zonen tot godverzakende leerstellingen zou verleiden, en beklaagde zich hierover tegen een van hare vriendinnen, welk beklag heimelijk voor den Raad-Inquisiteur van Staat, Antonio Condulmer, werd overgebragt, die de beschuldiging gretig opnam en haar voor toekomstig gebruik bewaarde. Eindelijk viel de slag. In de maand Julij 1755 gaf het geregtshof bevel aan Messer Grande (den officier die de besluiten uitvoerde) om Casanova in hechtenis te nemen, volgens de gebruikelijke formule „dood of levend."

Een paar dagen voor St. Jan, zijn beschermheilige, had een zijner vriendinnen, — eene dame waar hij zeer intiem mede was — hem eenige ellen zilver galon ten geschenke gegeven, om zijn nieuwen zijden rok te garneren, dien hij op den avond voor het feest dragen zou. Bij gevolg ging hij bij haar in zijn nieuwe kostuum zijne opwachting maken, en beloofde haar toen hij vertrok, dat hij des anderen daags terug zou komen om vijf honderd sechinen van haar te leenen, daar hij grootelijks om geld verlegen was. In het volste vertrouwen dat hij dit geld krijgen zou, bragt hij het overige van den avond aan de speeltafel door, waar hij op krediet speelde en juist zoo veel verloor als hij dacht te leenen. Daarop ging hij naar zijn eigen huis, en in de meening dat de bedienden reeds naar bed zouden zijn, haalde hij zijn sleutel te voorschijn om zich zelven de deur te openen. Tot zijne groote verwondering echter vond hij de straatdeur open, en het slot gebroken. Hij trad haastig naar binnen om te zien wat er gaande was en vond allen op, en de huisbazin luid jammerende.

„O!" riep zij, „daar is Messer Grande hier geweest met een troep sbirren, hij heeft de deur met geweld opengestoken en het heele huis overhoop gehaald om naar eene kist zout te zoeken, die hier verborgen moest zijn, een artikel dat streng bij de wet verboden was. Op den 26 Julij daaraanvolgende, werd Casanova in zijn eigen huis gearresteerd.

Mijn lessenaar was geopend (zoo schrijft hij zelf) en al mijne papieren lagen op de tafel. Ik vroeg aan Messer Grande of hij er

zorg voor zou willen dragen. Er was genoeg om een ganschen zak te vullen, dien hij aan een der sbirren ter hand stelde, en mij toen gelastte om de handschriften af te geven, die aan deelen waren gebonden. Hieruit begreep ik terstond dat Manuzzi mij verraden had. Ik wees hem de boeken aan, en Messer Grande nam er bezit van, zoowel als van eenige deelen van Petrarcho, Ariosto, Horatius, en anderen. Terwijl hij de boeken nazag, maakte ik werktuigelijk mijn toilet, deed een kanten overhemd aan en mijn besten rok, zonder een woord te spreken, ofschoon mijn bewaker mij geen oogenblik uit het oog verloor, en het volstrekt niet vreemd scheen te vinden dat ik mij kleedde als of ik naar een bruiloft moest. In de voorkamer vond ik niet minder dan veertig hellebardiers, die mij naar het kanaal begeleidden, waar Messer Grande mij in een gondel liet stappen, met vier man van zijn gevolg behalve hij zelf. Ik werd naar zijn huis gebragt, waar men mij koffij aanbood, die ik weigerde; daarop werd ik naar eene bovenkamer vervoerd, waar ik vier uren sliep, na verloop van welken tijd een hellebardier mij kwam zeggen, dat hij orders had om mij onder de „Looden Daken" te brengen. Ik volgde hem zonder een woord te spreken. Wij stapten weder in de gondel en voeren naar de Quai des Prisons.

Aan land gekomen, traden wij het gebouw aan den overkant binnen, beklommen een aantal trappen en gingen toen de gesloten brug over, die van de gevangenissen naar het hertogelijk paleis voert, boven het kanaal Riodi Palazzo. Deze brug over zijnde, gingen wij een gang en toen twee kamers door, in de laatste van welke de hellebardier mij aan een persoonaadje voorstelde, in een gekleeden zwarten rok, die, na mij van het hoofd tot de voeten te hebben opgenomen, uitriep: *„E quello, mettetelo in deposito."* (Hij is het, breng hem naar zijne cel.) Deze man was de Secretaris der Inquisiteurs, Dominico Cavalli. Daarop werd ik aan den cipier der Looden Daken overgegeven, die er bij stond met een grooten bos sleutels aan zijn gordel, en door twee hellebardiers gevolgd, mij langs twee naauwe trappen naar eene galerij geleidde, die wij overgingen; vervolgens door eene tweede galerij, die door middel van eene gesloten deur met de vorige in verband stond; en ten laatste door een derde galerij, aan welker einde hij een tweede deur opende, die op een stofferige zolderkamer uitkwam, van achttien voet

lang bij zes voet breed, en slechts flaauw door een klein venster in het dak verlicht. Ik meende dat hier mijne gevangenis zou zijn, doch ik bedroog mij, want de cipier, nadat hij een grooten sleutel van zijn bos genomen had, opende een zware met ijzer beslagen deur van drie en een half voet hoog, met een rond gat in het midden, van acht duim diameter, en door een ijzeren kruisbout gesloten. Hij wenkte mij de cel binnen te gaan, dat ik niet anders dan bukkende doen kon; daarop draaide hij achter mij het slot af, en vroeg mij door de opening in de deur, wat ik verlangde te eten?

„Daar heb ik nog niet aan gedacht," antwoordde ik. Ik hoorde hem nu de zolderkamer afgaan en de deur achter zich sluiten. Stom van smart en door mijn ongeluk als overstelpt, stond ik een poos met de elleboogen geleund op het kozijn van het getraliede raam in mijne cel. Het was twee voet in 't vierkant, en met zes zware elkander kruisende ijzeren staven voorzien, elk van een duim dik, die dus zestien vierkante openingen vormden, om het flaauwe licht door te laten, dat echter belet werd vrij binnen te komen door een zware vierhoekige balk, die juist op dat punt de zoldering ondersteunde en de schemering onderschepte. Eenigen tijd daarna begon ik in mijne cel rond te tasten; zij was slechts vijf en een half voet hoog en zes voet in 't vierkant; aan de eene zijde was een soort van alkoof, geschikt om een bed in te plaatsen; doch er was noch bed noch tafel noch stoel, noch eenig ander meubelstuk, niets dan een tobbe voor vuil water, en een soort van steenen rigchel ongeveer vier voet boven den grond. Op deze rigchel legde ik mijn zijden mantel, mijn mooijen rok, en mijn nieuwen met spaansch galon geboorden en met een liggende witte veer versierden hoed.

De lucht was buitengewoon heet en drukkend, en onwillekeurig keerde ik naar mijn tralievenster terug, de eenigste plaats die mij een steuntje bood en waar ik met den elleboog op kon rusten. Ik kon het dakvenster niet zien, maar in het schemerlicht zag ik een aantal rotten van verbazende grootte in alle rigtingen rondloopen; dit ongedierte, waar ik altijd een diepen afschuw van had, kwam zonder vrees tot onder mijn rooster. Op hun walgelijk gezigt, trad ik haastig terug en deed de schuif digt voor het gat in de deur, om hun aan dien kant het binnenkomen te beletten; toen trad ik weder naar mijn vorige plaats aan het venster, waar ik op de ellebogen geleund, zwij-

gend en bijna onbewegelijk acht doodelijk vervelende uren staan bleef. Eindelijk, toen ik de klok eén en twintig ure hoorde slaan (1), ontwaakte ik uit mijne droomende vadzigheid en begon ik mij ongerust te maken, daar men mij geen bed, of iets om te eten bragt. Ik hoopte echter dat er tegen het einde van den dag wel iemand komen zou; maar toen het vier en twintig sloeg, en er nog niemand verscheen, werd ik woedend en begon te brullen en te stampvoeten van kwaadheid. Na meer dan een uur in dezen onstuimigen toestand te hebben doorgebragt, zonder het minste teeken dat iemand mijn geschreeuw gehoord had, en het in mijn hok eindelijk geheel donker was geworden, stopte ik mijn tralievenster digt, om er de rotten buiten te houden, en wierp mij zoo lang als ik was op den vloer van mijne cel. Zoo geheel verlaten te zijn, kwam mij zeer ongewoon en onnatuurlijk voor, en bragt mij tot de overtuiging dat de inquisiteurs mijn dood hadden vastgesteld. Ik begon mij alles in 't geheugen te roepen wat ik gedaan had, om te zien of er ook iets was dat zulk eene behandeling kon billijken, maar vond in mijn tamelijk ongeregeld leven niets dat naar wettelijke overtreding geleek. Ik was ja een losbol, een speler, een onbezonnen spreker geweest en had alleen naar mijn eigen zin en lust geleefd, maar in dit alles kon ik geen misdrijf tegen den staat ontdekken. Eindelijk, door mijne vruchtelooze gissingen uitgeput, eischte de natuur hare regten, en raakte ik in slaap. Toen de middernacht klok zes ure sloeg ontwaakte ik. Ik lag onbewegelijk en stijf op mijne linkerzijde, en wist naauwelijks waar ik was: ik strekte de regterhand uit om mijne zakdoek te krijgen, die digt naast mij lag, en tastte er naar rond, — tot mijn afgrijzen voelde ik eene andere hand, koud als ijs. Deze aanraking schokte mij van top tot teen, en deed mijn haar stoppelen. In mijn gansche leven had ik zoo veel angst niet gekend als nu, of gedacht dat ik er vatbaar voor was. Drie of vier minuten lang bleef ik in een soort van verdooving, niet alleen buiten staat om mij te verroeren maar ook om te denken.

Eindelijk min of meer tot mij zelven komende, wilde ik mij overtuigen, dat de hand die ik had aangeraakt enkel in mijne ontstelde verbeelding moest bestaan, en in deze hoop tastte ik

(1) Romeinsche tijd, die een half uur na zonsondergang begint.

andermaal rond, maar weder met hetzelfde schrikkelijk gevolg. Huiverend van angst, gaf ik een doordringenden schreeuw en kromp voor de akelige aanraking terug. Zoodra ik weder in staat was mij te bezinnen, kwam ik tot het besluit, dat men, terwijl ik sliep, een lijk naast mij had neergelegd, want ik wist zeker dat het er nog niet was toen ik pas insliep. „Het is zonder twijfel het lijk van den een of anderen ongelukkigen gevangene," riep ik in mij zelven, „dien men geworgd, en toen hier gebragt heeft om mij voor te bereiden op het lot, dat ook mij te wachten staat."

Door deze gedachten gefolterd, sloeg mijne vrees tot woede over, en nu mijne hand voor de derdemaal uitstekende, greep ik die van den doode om mij van het gruwzaam feit te vergewissen; maar, terwijl ik mij zooveel mogelijk omkeerde en op den linker elleboog oprigtte, vond ik tot mijne verwondering dat het mijne eigen hand was die ik vasthield. De zware druk van mijn ligchaam, en de harde vloer waar ik op lag hadden er den bloedsomloop in gestremd en er alle gevoel en beweging aan ontroofd. Dit geval was komiek, maar het beurde mij geenszins op, daar het verlies mijner vrijheid mij bijna wanhopig maakte. Na deze ontsteltenis was ik te klaar wakker om weder in te slapen, ik bleef dus in zittende houding op den grond nedergehurkt tot de dag begon aan te breken, en beraamde allerlei plannen van wraak tegen het gouvernement en tegen de bewerkers van mijne opsluiting. Eindelijk werd ik weder kalm, en juist toen de zon opging, hoorde ik grendels afschuiven, en zware voetstappen naderden mijn cel.

„Hebt gij lang genoeg tijd gehad om te bedenken wat gij eten wilt?" riep de holle stem van den cipier barsch door het kijkgat.

Zonder mij aan deze onbeleefde manier van toespreken te bekreunen, antwoordde ik op onverschilligen toon: „Ik verlang naar wat rijst-soep met bouilli, gebraden vleesch, brood, wijn, en water."

Hij scheen verwonderd dat ik mij niet beklaagde, en ging heen; doch na verloop van een kwartier keerde hij terug en vroeg mij, waarom ik geen bed en andere meubels had gevraagd, er bij voegende:

„Zoo gij denkt dat gij hier slechts voor een enkelen nacht zijt geplaatst, vergist gij u grootelijks."

„Breng mij alles, wat gij denkt dat noodig is," antwoordde ik.

„Waar moet ik het halen?" vervolgde hij. „Hier is papier en een potlood, schrijf op wat gij verlangt."

Ik gaf nu schriftelijk op waar hij gaan moest om voor mij hemden, kousen, en allerlei kleedingstukken, een bed, een tafel, een stoel, papier, pennen enz. halen moest, behalve de boeken die Messer Grande mij ontnomen had.

„Geef mij geld om eten voor u te koopen!" zeide hij.

Ik had drie sechinen in mijne beurs, gaf er hem een van, en hij ging heen. Tegen het middaguur kwam hij terug, gevolgd door vijf hellebardiers, wier post het was om de staatsgevangenen te bedienen. Hij bragt mij de verlangde meubelen, benevens mijn diner. Mijn bed werd in de alkoof gelegd, en mijne spijs en drank op eene kleine tafel gezet, alsmede een ivoren lepel, die hij voor mijn geld had gekocht; messen, vorken, en alle scherpe voorwerpen, zoowel als pennen, inkt, papier enz. waren verboden.

„Ordonneer wat gij morgen eten wilt," zeide hij. „Ik kom hier maar eenmaal daags, met zonsopgang. De doorluchtige secretaris heeft mij gelast u te zeggen, dat hij u eenige geschikte boeken zal zenden; die gij gevraagd hebt, zijn verboden."

Nadat hij weg was, schoof ik mijne tafel naar het gat in de deur, om een weinig meer licht te hebben, en nam plaats om te eten, maar de soep was zoo slecht, dat ik er geen twee lepels van gebruiken kon.

Ik bleef den geheelen dag op mijn stoel zitten, en trachtte mij zoo goed mogelijk in mijn toestand te schikken.

Het werd nacht, maar ik kon niet slapen, door het schrikkelijke leven dat de rotten maakten, en door het geweldige slaan der groote klok van St. Marcus, die ik dacht dat digt aan mijn oor stond. Deze dubbele kwelling was echter het ergste niet wat ik te verduren had, want den ganschen nacht was ik het slagtoffer van duizende insecten, die mij over het lijf kropen en zich op mijn bloed vergastten tot delwordens toe. Eindelijk brak de dag weder aan, en kwam Lorenzo — zoo heette de cipier — om mijn bed op te maken en mijne cel uit te vegen, terwijl een paar sbirren mij water bragten; maar ik kreeg geen verlof om in de antichambre te gaan. Lorenzo had twee groote boeken medegebragt, die hij achter liet, behalve mijn eten. Zoodra hij weg was, viel ik aan mijn

soep, om haar zoo warm mogelijk te gebruiken; daarop ging ik met een van de boeken digt bij het tralievenster zitten, en vond tot mijn groote blijdschap dat het licht genoeg was om te lezen.

Na verloop van negen dagen was al mijn geld verteerd, en toen Lorenzo mij om ander vroeg, moest ik hem zeggen dat ik niets meer had. Hij verlangde toen te weten waar hij meer kon krijgen, en ik antwoordde hem: „nergens," — een kort bescheid, dat hem weinig scheen te bevallen, even als mijn doorgaand stilzwijgen en onverschilligheid. Den volgenden morgen vertelde hij mij dat het geregtshof mij eene toelage van vijftig stuivers daags had beschikt, die hij voor mij zou vastzetten, om aan het slot van iedere maand met mij af te rekenen, en het overschot voor mij te bewaren, of te besteden zooals ik het verlangde. Ik verzocht hem om er mij eenmaal in de week de Gazette de Leide (de Leidsche courant) voor te bezorgen; doch hij verklaarde mij dat hij dit niet doen mogt.

Casanova verhaalt verder, hoe door de ondragelijke hitte in zijne cel en zijne verzwakking, ten gevolge van het slechte voedsel, zijne gezondheid begon te kwijnen. Het was nu in het heetste saizoen van het jaar, en de zonnestralen, die vertikaal op het looden dak vielen, maakten zijn kerker zoo heet als een oven. Na veertien dagen van ondragelijk lijden niet meer in staat om een brok voedsel te gebruiken, kreeg hij de koorts en werd er om den docter der gevangenis gezonden. Wij gaan de bijzonderheden zijner ziekte voorbij, die uiterst zorgelijk en smartelijk was. Na verloop van eenige dagen kwam hij echter weêr aan de betere hand, en kreeg hij op voorspraak van den docter nieuwe boeken, onder anderen een exemplaar van „*de Consolatione Philosophiae* van Boethius — daar zijne geleerde opvoeding Casanova in staat stelde om de klassieke schrijvers te lezen. Na deze ziekte kwam er in zijne enge opsluiting eenige verligting, daar de cipier hem te kennen gaf dat hij vrijheid had om in de antichambre te gaan, terwijl zijne cel werd gereinigd. Op dienzelfden dag maakte hij zijne maandelijksche rekening op, en bleek het dat hij dertig francs te goed had; daar Casanova echter geen gelegenheid had om dit geld te verteeren, verzocht hij Lorenzo om er missen voor te laten doen, ofschoon hij wel wist dat die missen in de kroeg zouden worden opgezegd.

Ik troostte mij, zegt Casanova, met de gedachte, dat het geld

toch iemand goed deed, en heb er naderhand altijd op deze wijs over beschikt. Zoo leefde ik van den eenen dag op den anderen, mij iederen avond te vergeefs vleijende dat de volgende morgen mij de vrijheid zou terug geven; maar al zag ik mij telkens in mijne verwachting bedrogen, zette ik mij, ik weet zelf niet waarom, vast in 't hoofd, dat ik met den eersten October zonder twijfel zou worden ontslagen, daar op dien dag een nieuwe Raad van Inquisitie aan het bestuur kwam. Den laatsten avond van September legde ik mij niet neder om te slapen; mijn ongeduld wegens den naderenden dag was te groot, zoo zeker stelde ik mij voor, dat die aankomende dageraad mij de vrijheid zou brengen! Maar de dag verscheen, en Lorenzo kwam als naar gewoonte, zonder nieuws. De volgende vijf of zes dagen gaf ik mij over aan eene vlaag van woede en wanhoop, en hield ik mij overtuigd dat men besloten had om mij levenslang gevangen te houden. Die ontzettende gedachte wond mij op tot een soort van uitzinnigheid, daar ik gevoelde dat mijn lot thans van mij zelven zou afhangen; ik nam voor om heden te ontsnappen of om te komen, en dus op de eene of andere wijs vrij te worden.

Het plan mijner ontvlugting eenmaal genomen zijnde, begon weldra al mijne aandacht bezig te houden en werd eindelijk mijne eenigste gedachte. Ik vatte honderderlei besluiten op, maakte telkens nieuwe plannen en gaf altoos de voorkeur aan het laatste; en terwijl ik hiermede tot op den 1sten November, — een datum van bijzonder gewigt — bezig was, gebeurde er iets zonderlings, dat mij den treurigen zielstoestand deed kennen in welken ik vervallen was. Terwijl ik regt op in de antichambre stond, en naar het venster keek, zag ik het hoofdbint, dat in het midden der zoldering liep, plotseling niet alleen beven, maar werkelijk op zijde schuiven en toen in eene tegengestelde rigting langzaam op zijn vorige plaats terugkeeren. Daar ik tegelijkertijd zelf van de been raakte, herkende ik den schok eener aardbeving en stormden Lorenzo met twee sbirren in mijne cel, verklarende dat zij het ook gevoeld hadden. Mijne ontroering op dat oogenblik was die eener onbeschrijfelijke blijdschap, zoodat ik geen woord kon uitbrengen. Vier of vijf sekonden later herhaalde zich de schok, en toen kon ik mij niet bedwingen uit te roepen: „*Un altra, un altra, gran Dio! ma più forte!*" (Nog een, nog een, groote God! maar sterker!")

De hellebaardiers, door mijne schijnbare goddeloosheid verschrikt, vlugtten vol afgrijzen. Na hun vertrek begreep ik eerst, dat ik gerekend had op de mogelijke instorting van het hertogelijk paleis, en het herkrijgen mijner vrijheid; dat onmetelijk gebouw zou mij, zoo ik meende, hetzij gaaf en goed op het ruime St. Marcus plein hebben geworpen, of anders op zijn allerergst onder zijne verpletterende puinhoopen den dood hebben doen vinden. In mijn toenmaligen toestand, beschouwde ik de vrijheid als alles, en het leven daarentegen als niets. Het was deze zelfde aardbeving, die in het middelpunt van hare kracht de stad Lissabon verwoestte (1).

De cel waar men mij had opgesloten was bekend onder den naam van „de balk," wegens het zware kapbint dat er door de zoldering liep en het licht verduisterde. De vloer dezer cel is juist boven de zaal der Inquisitoren, waar zij gewoonlijk alleen des avonds vergaderen, na den afloop der dagelijksche zitting van den Raad van Tienen, in welke ook de drie Inquisiteurs zitting hebben.

Daar ik met de localiteit zoowel als met de onveranderlijke gebruiken der Inquisitie volmaakt goed bekend was, hield ik mij overtuigd dat mijn eenige kans op ontsnapping bestond in het doorboren van den vloer mijner cel; maar om dit te bewerkstelligen, moest ik de noodige hulpmiddelen en werktuigen bezitten — zaken die moeijelijk te krijgen waren in eene plaats waar alle gemeenschap met de buitenwereld verboden was, en geen bezoeken of brieven werden ontvangen of toegelaten. Een der hellebardiers om te koopen, daartoe was geld noodig en dat had ik niet.

In dit tijdsgewricht werd er een jong mensch, Maggiori, genaamd, wegens heimelijke minnarijen met de dochter van een Venetiaansch edelman, in wiens dienst hij was, „onder de Looden daken" gebragt, om Casanova in zijne cel gezelschap te houden.

Deze toevallige omstandigheid, in zoo verre zij Casanova betrof, was bijzonder merkwaardig, uithoofde van de gelegenheid die zij hem verschafte tot het voorbereiden van zijn groot plan. Daar Maggiori's toelage slechts vijftien stuivers daags bedroeg, verklaarde Casanova, dat hij zijn diner wel

(1) 1 November 1755.

met den nieuwen gevangene zou deelen, en dat de cipier het overschietende geld voor missen kon behouden, even als te voren. Dit voorstel beviel Lorenzo dermate, dat hij Casanova en Maggiori beiden toestond om dagelijks een half uur lang in de antichambre te wandelen.

Aan het eene einde dier zaal lag een hoop puin en afval van allerlei aard, die Casanova ter sluik onderzocht, en weldra viel zijn oog op een ijzeren staaf van een duim dik en twintig duim lang. Vooreerst echter vertrouwde hij zich niet, daar zijne plannen nog niet rijp waren; doch na het vertrek van Maggiori, dat kort daarop plaats had — daar de arme jongman naar eene andere cel werd overgebragt, waar hij vijf jaar moest zuchten en toen naar Cerigo werd verbannen — bleef het verlof om in de antichambre te mogen wandelen voortduren, en vond hij een stukje van een marmeren tegel, dat hij mede naar zijne cel nam en tusschen zijn linnen verstopte, zonder nog regt te weten waartoe het hem dienen zou. Nog geen week na Maggiori's vertrek, kreeg Casanova weder een gevangene om zijn eenzaamheid te deelen, — een ellendige vuile kerel, die naar de Looden Daken werd gezonden wegens woekerhandel op verzoek van een Venetiaansch edelman die bij de Inquisitie in hooge gunst stond; maar zijne opsluiting was niet van langen duur, daar hij zich spoedig wist vrij te koopen, door de betwiste som terug te geven.

Tegen alle verwachtingen van Casanova, liep het jaar 1755 ten einde en bevond hij zich nog altoos onder de Looden Daken, al was het dan ook onder min of meer gunstiger omstandigheden.

Op den 1sten Januarij 1756 werd hem vergund om eenige nieuwjaarsgeschenken van zijn boezemvriend, Signor Bragadin, aan te nemen, waaronder een met vossenvel gevoerde kamerpels, een gewatteerde zijden deken, en een beerenhuid om zijne voeten in te steken, want de winterkoude was onder de Looden Daken even zwaar om te verduren, als de versmorende zomerhitte. Tevens werd hem eenig geld toegezonden, waar hij boeken voor kocht; al deze geriefelijkheden konden hem echter niet met zijne gevangenis verzoenen.

Mijn oude trek naar vrijheid keerde weldra terug, vervolgt hij; en toen ik op zekeren morgen als gewoonlijk in de antichambre wandelde, viel mijn oog weder op de ijzeren staaf onder het puin. Voor dit maal veronachtzaamde ik niet langer,

wat ik meende, dat mij misschien als een geschikt wapen tot aanval of verdediging zou kunnen dienen; ik verborg het dus onder mijn pels en bragt het naar mijne cel.

Zoodra ik weder alleen was, haalde ik het stuk marmersteen te voorschijn en bevond, tot mijn groote genoegen, dat het mij wonderwel te pas kwam om een punt aan de ijzeren staaf te slijpen, als ik maar geduld genoeg had om het werk uit te voeren. Inderdaad was het een moeijelijk werk, daar ik het alleen in den donker kon doen, en den steen op den dorpel van het tralievenster moest laten rusten, terwijl ik hem met de linker hand vast hield en geen olie had om het ijzer te verzachten. Doch in plaats hiervan gebruikte ik speeksel, en na acht dagen van den moeijelijksten arbeid, dien ik ooit gedaan had, was het mij gelukt een punt aan het ijzer te slijpen, met acht pyramidale vakjes, elk vakje van anderhalf duim lengte. Mijn staaf vormde dus een achthoekig stilet of sponton, zoo goed gefabriceerd als de beste werkman hem had kunnen maken; maar ik zou niet durven zeggen hoeveel moeite en pijn het mij gekost had. Mijn regterarm was er zoo stijf van, dat ik dien naauwelijks bewegen kon; en de palm van mijn linkerhand was één groote wond, tengevolge van den onafgebroken arbeid en de hardheid der stof. Toen ik mijn wapen gereed had, was mijn eerste zorg om het in veiligheid te brengen, en na lang beraad besloot ik om het in mijn armstoel te verstoppen.

Daarop begon ik te overleggen, hoe ik het op de beste wijs zou kunnen gebruiken, en het eenvoudigste kwam mij voor, om er een gat mede in den vloer te maken onder mijn bed. Ik wist bijna zeker dat de kamer onder mijne cel de zelfde was, waar ik Signor Cavalli gesproken had. Ik wist dat zij iederen morgen geopend werd, en twijfelde niet of ik zou er, zoodra het gat klaar was, gemakkelijk in kunnen nederdalen door mijne bedlakens tot een koord te draaijen, en dit onder mijn bed vast te maken. Eenmaal beneden, zou ik mij onder de groote tafel van het geregtshof kunnen verbergen, en des morgens vroeg, wanneer de deuren geopend waren, kon ik zien weg te komen eer mijne vlugt bekend werd.

Het zou kunnen zijn, dit moest ik bekennen, dat er een hellebardier op wacht stond, maar dit beletsel zou ik met mijn stilet ligt uit den weg ruimen.

Aan den anderen kant, zou de vloer twee of drie dubbel be-

schoten kunnen zijn, en bovendien, hoe zou ik de hellebardiers weg krijgen, wanneer zij mijne kamer kwamen stoffen gedurende eene taak, die mij welligt twee maanden kon bezig houden? Als ik hun ronduit verzocht dit na te laten, zou ik ligt hunne vermoedens wekken, te meer daar ik vroeger, om mij van de vlooijen te bevrijden, bij hen had aangedrongen mijne cel iederen dag uit te vegen. Tot opruiming van dit bezwaar, begon ik met hun te verzoeken, niet meer te komen stoffen, zonder hier voor eenige reden op te geven. Lorenzo keek vreemd op en vroeg naar de reden van dit verzoek, waarop ik hem ten antwoord gaf, dat het stof mij deed hoesten. Hij zeide toen dat hij dan water op den vloer zou sprenkelen, maar ik hervatte, dat dit de zaak nog erger zou maken, daar de vochtige damp nadeelig op mijne longen zou werken. Dit antwoord bezorgde mij vooreerst een week uitstel, maar na verloop van dien tijd, gaf hij den hellebardiers order om mijne cel weder schoon te maken, en om dit des te beter te kunnen doen, liet hij het bed naar de antichambre brengen en een licht in mijne kamer ontsteken, waardoor ik begreep dat hij mij min meer verdacht hield. Ik deed alsof ik dit niet merkte en zette mijn eens genomen besluit des te sterker door. Toen ik den volgenden morgen mijne hand bezeerd had, liet ik die over mijn zakdoek uitbloeden, en wachtte Lorenzo's komst in mijn bed af. Zoodra hij verscheen, zeide ik hem, dat ik hevig gehoest had en er waarschijnlijk een ader in mijne longen gebarsten was; ik liet hem den zakdoek zien, en verzocht hem om den docter te laten roepen. Toen de docter kwam, gaf ik Lorenzo de schuld van mijne kwaal, daar hij er zoo sterk op stond om mijne cel te laten uitvegen, en de docter stemde toe, dat dit in de gegeven omstandigheden allernadeeligst was, zoodat hij den cipier gelastte om er mede op te houden. Daarop deed hij mij eene aderlating, schreef mij een drank voor, en verliet mij.

De aderlating was voor Casanova heilzaam, want zij herstelde zijn slaap, die sinds eenigen tijd zeer onrustig was geweest, en bevrijdde hem van zekere stuipachtige aandoeningen, die hem groote bekommering hadden ingeboezemd. Bovendien kreeg hij zijne vorige krachten en eetlust terug; maar het oogenblik om den arbeid aan te vangen was nog niet gekomen; de koude was zoo hevig, dat zijne verkleumde en verstijfde handen niet in staat waren om het ijzer vast te houden en hij zich ver-

pligt zag te wachten tot het weêr zachter werd. Eene zaak in dit getijde des jaars was hem inzonderheid lastig, namelijk de vervelende lengte der winternachten, terwijl hij zelfs overdag slechts weinig licht in zijne cel kreeg, uithoofde van den zwaren mist die in dit saizoen boven de kanalen van het waterrijke Venetië hangt. Hij verlangde daarom zeer naar eene lamp, maar de manier waarop hij dezen wensch vervuld kreeg zou ons te veel tijd kosten om te verhalen.

Met behulp van deze lamp, was Casanova in staat om geduld te oefenen, en te wachten tot de tijd verscheen dien hij tot het beproeven zijner ontvlugting had uitgekozen. Daar hij niet zonder reden vermoedde dat de cellen, door de ongeregeldheden gedurende het carneval, met nieuwe gevangenen zouden worden opgevuld en hij zelf misschien weder een kameraad zou krijgen, besloot hij om zijn plan uit te stellen tot de festiviteiten voorbij waren, en zijne werkzaamheden niet te beginnen voor den eersten Maandag in de vasten. De uitkomst bevestigde zijne vermoedens, want op Quinquagesima-Zondag werd de deur zijner cel weder geopend om een medegevangene binnen te laten; in de gedaante van een Jood, die voor zekere knevelarijen in de uitoefening van zijn beroep als geldschieter, zich het ongenoegen van de Staats-Inquisiteuren op den hals had gehaald.

Deze man was een zeer onaangename medgezel, te meer, daar hij langer in hechtenis bleef dan Casanova verwachtte en niet vertrok voor veertien dagen na Paschen, toen hij tot twee jaar gevangenschap in de „Quattri" werd veroordeeld. Gedurende dit opgedrongen gezelschap van den Israëliet, kreeg Casanova bezoek van twee andere heeren. De eerste was de Secretaris der Inquisitie, wiens ontmoeting echter zonder een woord te wisselen afliep. De tweede was een Jesuit, die hem de biecht kwam afnemen en hem verliet met de wonderlijke voorzegging, — zonder twijfel losweg gesproken — dat Casanova op den dag van zijn beschermheilige zijne gevangenis zou verlaten. Gesterkt door deze hoop, al kon hij moeijelijk gissen welke dag het wezen zou, daar hij op Sint Jacobsdag — de heilige wiens naam hij droeg — in hechtenis was genomen, zette Casanova zich ijverig aan 't werk.

Zoodra ik mij alleen bevond, schrijft hij, hervatte ik mijn oude plan. Het was noodig mij te haasten, daar er ligt weder

een nieuwe gast zou kunnen komen. Ik begon met mijn bed weg te ruimen, en na mijne lamp te hebben aangestoken, nam ik mijn steekbeitel en ging op den vloer liggen, met een handdoek naast mij om de spaantjes die ik kreeg in te bergen. Ik moest nu met mijn werktuig een gat in de planken maken, en de stukjes hout die ik vooreerst losstak waren niet grooter dan graankorrels, maar werden toch langzamerhand grooter. De vloer bestond uit deelen van zes duim breed. Ik begon mijn werk aan een der naden, en er was geen ijzer of spijkers die mij konden hinderen. Na zes uren arbeids knoopte ik mijn handdoek digt en borg hem weg, om hem den volgenden morgen ledig te schudden op den vuilnishoop in de wachtkamer. De stukjes hout die ik zoodoende had opgezameld, besloegen zesmaal zooveel plaats als het gat dat zij achterlieten, welks diameter ongeveer tien duimen bedroeg. Nu zette ik het bed weder op zijne plaats en ontdeed mij den volgenden morgen van de spanen op zulk eene wijs, dat men er niets van kon merken. Toen ik mijn werk weder opvatte en door de eerste plank, die twee duim dik was, heen had geboord, werd ik gestuit door een tweede, naar mijne gissing van dezelfde dikte. Door de vrees voor nieuwe bezoekers gedreven, verdubbelde ik mijne pogingen, en ten einde van drie weken gelukte het mij de drie planken, uit welke de vloer was zamengesteld, geheel te doorboren; toen ik echter zoo ver kwam, hield ik de zaak voor verloren, want tot mijn schrik stootte ik op eene laag van kleine stukken marmer, in Venetië bekend onder den naam van *terrazzo marmorin*. Dit plaveisel bestaat in alle Venetiaansche huizen, uitgenomen de kleinste, en zelfs de adelstand verkiest dat terrazzo boven het fraaiste plafond of zoldering. Ik wist niet meer wat te beginnen, daar deze specie voor mijn wapen te hard was. Na een geruimen tijd in volslagen ontmoediging te hebben doorgebragt, kwam mij in de gedachten dat Hannibal, volgens Livius, zich een weg over de Alpen had gebaand, door de rotsen met azijn te verzachten, en ik vertrouwde dat azijn voor mij hetzelfde zou doen. Gelukkig had ik zeer krachtige bij mij. Ik maakte er gebruik van, en of het werkelijk hierdoor was, dan wel door mijn verdubbelde pogingen, na een wel genoten nachtrust, weet ik niet; maar het gelukte mij dit nieuwe struikelblok te overwinnen en met de punt van mijn breekijzer het cement dat de stukjes marmer

aaneenhield, te vergruizen; en daar de grootste zwarigheid alleen in de oppervlakte bestond, had ik binnen vier dagen het geheele mozaïk weggebroken, zonder mijn wapen in het minst te beschadigen. Onder het plaveisel vond ik weder een plank, maar op deze was ik voorbereid. Ik oordeelde echter dat het de laatste zijn zou. Intusschen had ik veel moeite er door te komen, daar het gat nu reeds tien duimen diep was en ik mijn steekbeitel niet meer vrij kon bewegen; doch ik wanhoopte niet, ik beval mij zelven aan God, en gesterkt door het vertrouwen op zijne genade, werkte ik voort. Terwijl ik hiermede, op mijn buik liggende, bijna geheel naakt en badend in zweet druk bezig was, met de brandende lamp naast mij, die ik noodig had om in het gat te kunnen zien, hoorde ik in den namiddag van 25 Junij, tot mijn onbeschrijfelijken schrik, de grendels van de deur op de eerste corridor afschuiven. Oogenblikkelijk blies ik mijne lamp uit, liet mijn beitel in het gat steken, wierp er ook mijn handdoek met spanen in, bragt zoo goed ik kon mijn bed in orde en wierp er mij op, juist toen de deur van mijne cel geopend werd en Lorenzo binnentrad.

Dit onverwachte bezoek werd veroorzaakt door de komst van een nieuwen medgezel, zekeren graaf Fenarolo, die echter slechts acht dagen gevangen zat, waarna Casanova weder alleen bleef.

Na dus mijn arbeid hervat te hebben, schrijft hij, voltooide ik dien op den 23 Augustus 1756. Dat ik er zoo langen tijd aan heb moeten werken, had eene zeer natuurlijke reden. Toen ik de laatste plank had uitgehaald, dat ik met de meeste voorzigtigheid doen moest, om haar zoo dun te maken als mogelijk was, boorde ik er een klein gaatje in, waardoor ik in de kamer der inquisitoren kon zien; tot mijne teleurstelling echter zag ik mij nu weder digt bij een regtstandig vlak van omtrent acht duim breedte. Dit was, wat ik reeds eenigzins had gevreesd, een der balken die de zoldering ondersteunde. Door deze ontdekking werd ik genoodzaakt mijne opening te verplaatsen, of liever zooveel te verbreeden, dat ik verder van het bint af uitkwam, daar ik anders geen ruimte genoeg zou hebben gehad om er door af te dalen. Ik verbreedde vooreerst het gat tot op niet meer dan de helft, nog altoos geslingerd tusschen hoop en vrees of er niet een tweede balk zou volgen, te digt bij den vorigen om mijn plan uitvoerbaar te maken; maar door middel van een tweede kijkgaatje, zag ik weldra dat mijne vrees onge-

grond was en mijn werk voorspoed had gehad. Ik stopte thans de beide kijkgaatjes zorgvuldig digt, opdat er geen spaantje doorvallen of het licht van mijn lamp er niet door zou kunnen schijnen, en bepaalde het tijdstip van mijne ontsnapping op den vooravond van St. Augustinus, daar ik wist dat alsdan, bij gelegenheid van het feest, de groote raad vergaderde, en bij gevolg niemand in de Bussola zou zijn — een der benedenkamers die ik bij mijne vlugt noodwendig passeren moest. Den 27 Augustus was derhalve de dag waarop ik het waagstuk zou beproeven; maar op den 25 overkwam mij een onheil dat ik mij nog altoos met huivering herinner, al zijn er ook vele jaren over heen gegaan. Juist in het middaguur, terwijl ik stil in mijne cel zat, hoorde ik weder het afschuiven der grendels van de buitendeur, en kreeg ik terstond zulk een hevige hartklopping, alsof ik mijn laatste uur had hooren slaan. Ik viel magteloos achterover in mijn armstoel en wachtte in de vreesselijkste spanning wat er volgen zou. Terwijl Lorenzo de antichambre doorging, hield hij zijn aangezigt digt voor den rooster en riep mij met een vrolijke stem toe:

„Ik wensch u geluk, mijnheer, ik breng u goed nieuws."

Niets anders denkende dan dat ik op vrije voeten zou worden gesteld, begon ik op nieuw te beven, daar ik zeker was, dat het ontdekken van mijn ontvlugtingsplan terstond de herroeping van mijn pardon zou na zich slepen. Lorenzo opende intusschen de deur reeds en wenkte mij hem te volgen.

„Wacht even," zeide ik, „tot ik gekleed ben."

„Wat maakt dat uit?" riep hij, „gij hebt maar even over te stappen van dit verfoeijelijk hol naar eene zuivere nieuwe cel met twee vensters, waar gij regtop in staan kunt en de halve stad kunt overzien."

Ik dacht dat ik door den grond zou gezonken zijn.

„Geef mij een beetje azijn," zeide ik „en zeg aan den secretaris dat ik de heeren regters bedank voor hunne vriendelijkheid, en hun verzoek mij te willen laten waar ik ben."

„Gij doet mij waarlijk lagchen, mijnheer," antwoordde hij. „Zijt gij gek? Men biedt u aan u uit deze hel te verlossen en u in een paradijs over te brengen, en weigert gij nu te gaan? Kom, kom, gij moet gehoorzamen. Sta op! Neem mijn arm. Ik zal u de boeken en kleeren wel nazenden."

Toen ik zag dat tegenstand niet baten zou, stond ik op en

hoorde tot mijn groote geruststelling dat hij den hellebardier order gaf om mijn armstoel dadelijk te laten volgen, zoodat nu ten minste mijn wapen, en daarbij mijn laatste hoop niet verloren was. Hoe vurig wenschte ik het gat, dat ik in den vloer had gemaakt, tevens te kunnen medenemen — die stomme getuige van al mijne zorgen, angsten en verlangens! Ik kan in waarheid zeggen, dat ik bij het verlaten van dit schrikkelijk verblijf der smarten, mijn geheele ziel er in achterliet. Leunende op den arm van Lorenzo, die met zijne plompe grappen mij in een vrolijker luim poogde te brengen, ging ik twee naauwe gangen door, en na drie trappen te zijn afgedaald, kwam ik in eene welverlichte zaal, waar Lorenzo mij linksaf, door eene kleine deur, in een anderen gang bragt, van naauwelijks twee voet breed en twaalf voet lang, aan welks eene zijde mijn nieuwe cel gelegen was. Zij bevatte een getralied venster, tegenover twee andere tralievensters, die hun licht aan den gang mededeelden, en door welke ik over het groote kanaal kon uitzien tot aan de Ledo; maar ik was in geene luim om mij aan dit tooneel te vergasten, en ik zag er niet eens na. Ik wierp mij in mijn armstoel en wachtte lijdelijk op de ontknooping van het kleine drama, waarin Lorenzo, die mij alleen liet om mijn bed te halen, weldra de rol van het noodlot zou spelen. Onbeweegelijk als een standbeeld, zat ik daar, den storm verbeidende die ieder oogenblik over mij zou losbreken, maar zonder dat ik eenige hoop of vrees gevoelde. De oorzaak van mijne doffe verslagenheid was het overstelpend idée, dat ik zooveel moeite te vergeefs had gedaan; en toch had ik er spijt noch berouw van en tot mijn eenigsten troost dwong ik mij zelven om niet aan de toekomst te denken. Ik was in deze zielsstemming, toen de twee sbirren met mijn bed binnen kwamen. Zij gingen weder heen, om mijn ander goed te halen en er verliepen twee uren eer ik iemand zag terug komen, ofschoon de deur van mijn nieuwe cel gedurende dien geheelen tijd bleef open staan. Dit lange verwijl, dat alles behalve natuurlijk scheen, wekte in mij duizend gedachten van welke ik echter niet eene dorst te bepalen. Ik wist alleen dat ik alles te vreezen had, en deze vrees dwong mij om zoo bedaard mogelijk te blijven, ten einde bestand te zijn tegen het kwaad, dat mij onmiddellijk bedreigde.

Behalve de „Piombi,” en de „Quattri,” hebben de staats-

inquisiteurs nog negentien andere kerkers ter hunne beschikking, in de kelders van dit zelfde hertogelijk paleis, en bestemd voor de ongelukkige wezens, welke zij niet ter dood veroordeelen, ofschoon velen door hunne misdaden misschien die straf verdiend hadden. Deze onderaardsche gevangenissen gelijken volkomen naar grafkelders, en zijn bekend onder den naam van „Wellen" (Pozzi), omdat er altijd twee voet water in staat, daar de zee door de talievensters dringt; die niet meer dan een voet in 't vierkant beslaan, en tevens dienen om licht te verschaffen. Zoo de ongelukkige bewoner dezer cellen niet verkiest in het zoute water te staan, is hij verpligt om den ganschen dag op een smalle tafel, of schraag, te zitten, waar ook zijn matras op gespreid ligt, en die hem tevens tot kast dient. Des morgens brengt men hem een kan water, een weinig slechte soep, en een stuk commiesbrood, dat hij genoodzaakt is in eens op te eten, zoo hij het niet ter prooi wil laten aan het tallooze ongedierte, dat deze „wellen" verpest. Gemeenlijk vinden zij die hier eenmaal geplaatst worden er den dood, ofschoon sommigen er een hoogen ouderdom in bereikten.

Na twee ondragelijke uren van onzekerheid, kwam Lorenzo weder opdagen, met een gezigt om bang van te worden, schuimbekkend van woede, en vloekend bij den hemel en al de heiligen. Hij begon met mij te bevelen de bijl en de gereedschappen terug te geven, die mij gediend hadden om den vloer te doorboren, en gelastte mij de hellebardiers te noemen, die ze mij verschaft hadden. Ik antwoordde stoutweg en zoo bedaard als ik kon, dat ik niet wist waar hij van sprak. Op dit antwoord gaf hij bevel mij aan den lijve te betasten; maar verontwaardigd rees ik op, trok het eenigste kleed uit dat ik aanhad, gaf het hem om het te onderzoeken, en draigde den eerste die mij zou durven aanraken. Mijn matras werd nagezien, mijn stroozak uitgehaald, de kussens van mijn armstoel betast, maar niets gevonden. „Gij wilt het mij dan niet zeggen," riep Lorenzo, „waar de werktuigen zijn waar gij het gat mede gemaakt hebt? Maar wij zullen er wel raad op weten om er u toe te dwingen."

„Als het blijkt dat ik ergens een gat gemaakt heb," was mijn antwoord, „en ik word er over ondervraagd, dan zal ik zeggen, dat gij mij de werktuigen hebt bezorgd, en dat ik ze aan u terug heb gegeven."

Bij deze bedreiging, daar de hellebardiers hartelijk om lachten, begon hij te stampvoeten, sloeg de handen in 't haar, en liep de deur uit als een bezetene. Zijne knechts bragten mij nu al mijn goed, behalve den marmeren slijpsteen en mijne lamp, en eer Lorenzo zich uit den gang verwijderde, sloot hij mij op, maakte de luiken digt die dit gedeelte van het gebouw moesten verlichten, en liet mij zonder een enkel frisch togtje. Dit moet ik echter bekennen, was eene geringe straf, en ik kon van geluk spreken dat ik er zoo goed afkwam. Ondanks zijn geoefend cipiers talent, was het hem niet ingevallen om den onderkant van mijn stoel te onderzoeken, daardoor bleef ik in het bezit van mijn breekijzer, en ik dankte vurig de Voorzienigheid voor het behoud van iets, dat ik nog altoos als een onschatbaar hulpmiddel meende te moeten beschouwen om vroeger of later mijne bevrijding uit te werken.

Ik lag den ganschen nacht zonder een oog toe te doen, ten gevolge der drukkende hitte, en de zonderbare verandering mijner omstandigheden. Toen de dag aanbrak, bragt Lorenzo mij wat wijn en water, dat letterlijk ondrinkbaar was. Al het overige was naar evenredigheid — verlepte sla, bedorven vleesch, en brood zoo hard als een scheepsbeschuit. Hij weigerde iets schoon te maken; en toen ik hem verzocht om de vensters te openen, deed hij alsof hij mij niet hoorde, terwijl de hellebardiers met een ijzeren staaf de muren en den vloer onderzochten, bijzonder onder het bed; alleen de zoldering scheen niet in aanmerking te komen. „Dáár moet ik dus uit," zei ik bij mij zelven. Maar hieraan viel niet te denken zonder hulp van buiten, daar ik niets kon ondernemen dat uitwendig zigtbaar was. De cel scheen nog geheel nieuw te zijn, de minste kras of breuk zou dus dadelijk worden opgemerkt. Die eerste dag was bijzonder moeijelijk om door te komen, wegens de ondragelijke hitte, en buitendien was ik niet in staat om iets van mijn walgelijk voedsel te gebruiken. Ook den volgenden dag kwam er in mijn mondkost geen verbetering. De reuk van het bedorven kalfsvleesch, dat de schurk mij bragt, deed mij van afgrijzen terugdeinzen. „Hebt gij orders gekregen," riep ik, „om mij van hitte of honger te laten sterven?" Hij sloot de deur zonder een woord te antwoorden. De derde dag was gelijk de twee vorigen. Ik vroeg om een potlood en papier om aan den secretaris te schrijven. Geen antwoord. Uitgeremmeld van den honger verzwolg ik mijn

soep, weekte mijn brood in een weinig Cyprischen wijn van de slechtste soort, en poogde op die wijs mijne krachten te herstellen om mij op Lorenzo te kunnen wreken, door hem aan te grijpen en met mijn breekijzer te doorsteken. In mijne woede meende ik niets beters te kunnen doen; maar de nacht bragt mij tot bedaren, en toen de cipier den volgenden morgen verscheen, vergenoegde ik mij met hem te vertellen, dat ik hem dooden zou zoodra ik weder op vrije voeten kwam. Hij begon te grinniken, dat was alles.

Na verloop van eenigen tijd kwamen Casanova en de cipier weder op eenen vriendschappelijken voet, daar de gevangene zijn bewaarder het overschot van zijn salaris weder toestond, even als vroeger. Casanova verlangde inzonderheid naar boeken, en Lorenzo zeide hem dat hij er wel eenige voor hem leenen zou van een anderen gevangene, in de naast aan gelegene cel, zoo hij hem wederkeerig de zijnen wilde leenen. Dit voorstel beviel Casanova, en nadat hij den cipier met een zijner boeken had weggezonden, kreeg hij er een ander voor in de plaats, en vond op een der schutbladen eenige vertaalde verzen, blijkbaar door den eigenaar van het boek er ingeschreven. Hierdoor kwam hij op het idee om een soort van briefwisseling aan te knoopen.

Ik ging onmiddelijk aan 't werk om zes of acht andere verzen te maken, en gebruikte de volgende list om ze op te schrijven: Ik had reeds langen tijd den nagel van mijn pink laten groeijen, om dien als een oorlepeltje te gebruiken. De nagel was dus bijzonder lang, en ik sneed er een punt aan om er een soort van pen van te maken.

Inkt had ik echter niet, en dacht mij in 't eerst in mijn vinger te prikken om met mijn bloed te schrijven; maar ik herinnerde mij dat ik nu en dan moerbeziën kreeg, en het sap er van kwam mij bijzonder wel te stade. Behalve de zes verzen, schreef ik ook een lijstje van al de werken die ik bezat, en verborg deze nota achter in het boek.

Ik moet hier in 't bijzonder vertellen, dat de boeken in Italië gewoonlijk in perkament worden gebonden en wel derwijze, dat het boek, als men het openslaat, een zak vormt. Onder den titel van het werk schreef ik het woord *Latet* (verborgen). Ik was nu hoogst nieuwsgierig of ik antwoord zou krijgen, en zoodra ik Lorenzo weder zag, zei ik dat ik het boek uitgelezen had en

verzocht hem mij een ander te willen bezorgen. Ik ontving kort daarop het tweede deel, en zoodra ik alleen was opende ik het boek, en vond op een los stukje papier, in 't Latijn geschreven de volgende woorden: „Wij zijn met ons tweeën in eene cel, en het doet ons groot genoegen te zien dat de onkunde en geldzucht van den cipier ons een voordeel verschaft dat in deze plaats geheel zonder voorbeeld is. Ik, die dit schrijf, ben Marino Balbi, een Venetiaansch edelman, een regulaire Somasco (zekere monniken-orde); mijn lotgenoot is de graaf Andrea Asquin van Udino. Hij verzoekt mij u te melden dat al de boeken die hij bezit, en van welke gij een lijst achter in dit boek vindt, tot uwe dienst zijn; maar hij laat u waarschuwen, dat de grootste voorzigtigheid noodig is om onze correspondentie voor Lorenzo verborgen te houden."

Na de toezending van betere schrijfbehoeften door den monnik, die niet zoo streng bewaakt werd als Casanova, ontstond er eene geregelde briefwisseling door middel der geleende boeken, en deelde Casanova aan Balbi zijn voornemen mede om te ontvlugten. De andere was evenzeer verlangende om weder in vrijheid te komen, maar zag geen middel om hiertoe te geraken. Casanova, na hem eerst de belofte te hebben afgedwongen van al zijne voorschriften stipt te zullen opvolgen, deelde hem thans zijn plan mede.

Ik verklaarde hem, schrijft hij, dat ik een breekijzer van twintig duim lengte in mijn bezit had, waarmede hij het dak van zijne cel zou kunnen breken, en dan den muur die tusschen ons was, om vervolgens het dak van mijne cel te kunnen bereiken en, nadat hij daar een opening in had gemaakt, er mij uit te helpen. „Als gij dit zult gedaan hebben," zeide ik „is uwe taak volbragt en begint eerst de mijne, om u en den graaf Asquin, beiden in vrijheid te stellen."

Hij antwoordde, dat, als hij mij uit mijn kerker zou hebben gered, ik desniettemin nog in de gevangenis zou zijn en dat onze toestand dan weinig van den tegenwoordigen verschillen zou, daar wij ons slechts in de zolderverdieping zouden bevinden, die door stevige deuren was afgesloten. „Dat weet ik, eerwaardige pater," schreef ik terug, „maar het is niet door de deuren dat wij ontsnappen zullen. Mijn plan is gemaakt, en ik ben zeker dat het mij gelukken zal. Ik vraag u alleen om mijne orders stipt uit te voeren en geene tegenwerpingen te

maken. Denk maar op een geschikt middel waardoor ik u mijn breekijzer kan toezenden, zonder dat de brenger er iets van bemerkt. Laat intusschen den cipier een aantal schilderijen of platen van heiligen voor u koopen, groot genoeg om er uw geheele cel mede te behangen. Die vroomzinnige platen zullen bij hem geen achterdocht wekken, en zullen u dienen om het gat te verbergen, dat gij in de zoldering maakt. Ik sta u eenige dagen toe om uwe taak te volvoeren; en om uw werk te bedekken, moet gij er een van uwe prenten voorhangen. Als gij mij vraagt, waarom ik dat werk zelf niet liever doe, antwoord ik u, dat ik verdacht ben, en gij niet." Ofschoon ik aan Balbi had aanbevolen, om iets op het overbrengen van mijn breekijzer te verzinnen, was dit onderwerp mij geen oogenblik uit de gedachten en kwam ik eindelijk op een goed middeltje. Ik verzocht aan Lorenzo om voor mij zekeren folio bijbel te koopen, die onlangs in druk was verschenen, terwijl ik hoopte de ijzeren staaf in den rug van het bindwerk te kunnen verbergen; maar toen ik het boek kreeg, zag ik tot mijn leedwezen dat het instrument wel twee duim te lang was. Intusschen had mijn correspondent mij geschreven, dat hij zijn gansche cel met platen behangen had, en tot antwoord meldde ik hem mijne nieuwe bezwaren.

In zijne repliek, stak hij den draak met mijne armoedige vindingskracht, mij den raad gevende dat ik het instrument slechts in mijn vossenvellen kamerjapon behoefde te wikkelen, daar Lorenzo hem toevallig van gesproken had; natuurlijk kon graaf Asquin hem zonder achterdocht vragen dien eens te mogen zien. „De cipier," zeide hij, „zal den japon zeker niet ontrollen." Ik was echter van eene geheel tegenovergestelde meening, daar een kleedingstuk van die soort veel lastiger opgerold te dragen is dan los over den arm; ofschoon ik hem dus de bonte pels ter bezigtiging zond, deed ik er het breekijzer niet in. Balbi, het wapen niet vindende, dacht nu dat het verloren was, en gaf mij per missieve zijne ongerustheid te kennen, maar ik schreef hem terug dat ik een veel beter plan had bedacht dan het zijne.

Dit plan bestond in een grooten schotel met maccaroni, dien Casanova gereed maakte als geschenk, uit erkentenis voor de boeken die de graaf hem geleend had. Deze schotel zou door den cipier, voorzigtig op den grooten bijbel, naar de aangren-

zende cel worden gedragen, en aan den achterkant was het breekijzer, in een papier gewikkeld vastgehecht. Daar de schotel veel grooter was dan het boek, waren de uitstekende einden van het instrument niet te zien, terwijl Casanova niet verzuimde om al de aandacht van den cipier op de maccaroni te vestigen, die in de olie lag te drijven, en als hij niet voorzigtig te werk ging ligt storten en het boek kon bemorsen. Om dit plan des te beter te doen gelukken, was Balbi reeds bij voorraad geinformeerd, dat hij zelf den schotel met de meeste zorg en onmiddelijk uit handen van Lorenzo zou overnemen. Het wel overlegde plan slaagde volkomen en Casanova vervolgt:

Pater Balbi liet er geen gras over groeijen om dadelijk handen aan 't werk te slaan, en daar de zoldering van zijne cel bijzonder laag was, had hij in minder dan een week tijd reeds een gat gemaakt, groot genoeg om er door te kruipen, en het zoo behendig met een prent beplakt, dat de cipier er niets van bemerkte. Op den 8 October schreef hij mij, dat hij den geheelen nacht aan de opperscheimuur gewerkt, maar door de hardheid van het cement niet meer dan een enkelen steen had kunnen loskrijgen; hij verzekerde mij echter dat hij in zijnen ijver niet zou verslappen, al moest ook, zooals het hem voorkwam, het begonnen werk alleen op verergering van ons lot uitloopen. Ik antwoordde terug, dat ik overtuigd was van het tegendeel en dat hij op mij moest vertrouwen en volhouden. Helaas! ik was nergens zeker van; maar ik was verpligt om zoo te spreken, of van alles af te zien. Balbi's arbeid was alleen moeijelijk in den eersten nacht; hoe meer hij vorderde hoe gemakkelijker het werd; eindelijk had hij niet minder dan zes en dertig steenen uit den weg geruimd. Op den 16den October, des morgens ten tien ure, terwijl ik een der oden van Horatius zat te vertalen, hoorde ik boven mijn hoofd met voeten stampen, en driemaal zacht kloppen. Dit was het afgesproken sein, om ons te verzekeren dat wij ons niet in de localiteit hadden vergist. Hij werkte door tot des avonds, en schreef mij des anderen daags, dat, zoo mijne zoldering slechts twee planken dik was, hij zijn werk den volgenden avond zou gereed hebben.

Hij verzekerde mij tevens dat hij gezorgd had om de opening langwerpig rond te maken, zoo als ik hem had aanbevolen, en dat hij de binnenste schil zou laten staan. Dit was volstrek

noodzakelijk, daar de minste schijn van braak ons had kunnen verraden. „Ik heb de laatste plank zoo dun uitgehold," liet hij er op volgen, „dat de opening in minder dan een kwartier gereed kan zijn." Ik bepaalde den eerstvolgenden avond als het tijdstip voor mijne ontsnapping, om, zoo als ik vast geloofde, nooit terug te komen; want geholpen door een kameraad, dacht ik niet meer dan drie of vier uren noodig te hebben om eene opening in het groote dak van het hertogelijk paleis te maken, naar buiten te komen, en middelen te vinden om behouden af te dalen. Maar zoover was ik nog niet; en eer ik dat zou kunnen zeggen, had mijn booze geest mij nog menig bezwaar weggelegd, dat ik zou moeten overkomen.

Op den zelfden dag dat Casanova den brief van Balbi ontving, bragt de cipier hem een nieuwen kameraad, met name Soradici, een gemeene spion, die wegens een of ander verzuim naar de Looden Daken werd gezonden. Hij was een domme bijgeloovige schurk, en daar Casanova hem niet vertrouwen kon, maakte deze zich zijne bijgeloovigheid ten nutte, door hem te verzekeren, dat er een engel aan 't werk was om hem uit de gevangenis te verlossen; en nadat hij hem dit sprookje vast genoeg had ingeprent, schreef hij aan Balbi dat hij zijne taak weder kon opnemen. De maand October liep intusschen ten einde — het was reeds den 25sten en de uitvoering van zijn ontsnappingsplan, zoo hij er in dit jaar nog toe wilde overgaan, kon niet langer worden verschoven. Nu was het een jaarlijksche gewoonte, dat de Inquisiteurs van Staat, te zamen met den secretaris, de eerste drie dagen van November in een dorp op het vaste land gingen doorbrengen; en gedurende hunne afwezigheid, dit wist Casanova nog van het vorige jaar, zou Lorenzo niet missen om zich iederen avond te bedrinken, en gevolgelijk iederen morgen eerst laat in zijne cel komen; die tijd was dus uitnemend geschikt voor de volvoering. Ondanks al zijn verstand en stoutmoedigheid, bezat ook Casanova een tint van bijgeloovigheid, zoo als bij deze gelegenheid voldoende bleek. Hij geloofde namelijk dat het lot bovenal het uur van zijne vlugt moest bepalen, en besloot daartoe het orakel te raadplegen, niet in Virgilius, want hij bezat op dit oogenblik geen exemplaar van den Mantuaanschen bard — maar in zijn lievelingsdichter Ariosto. Gebruik makende van een formulier, dat hij nader beschrijft, kwam hij op eenige getallen, die hem den zevenden

regel, van het zevende couplet in den negenden zang aangewezen, en daar las hij de volgende woorden: *Fra il fin d'ottobre e il capo di novembre* (tusschen het eind van October en het begin van November.) Dit orakel kwam zoo juist met zijn vroegere voornemen overeen, dat Casanova besloot om er, het koste wat het wilde, gevolg aan te geven. Hij begon dus met zijn kameraad op de komst van den monnik voor te bereiden.

Eindelijk, schrijft hij, sloeg het uur dat het sein gaf van onze verlossing, en hoorde ik Balbi aan 't werk. Soradici wilde zich voor den vermeenden engel ter aarde werpen, maar ik zeide hem dat dit niet behoefde. Binnen drie minuten was de opening voltooid, de laatste houtsplinter viel voor mijne voeten, en Balbi zonk mij in de armen.

„Uw werk is nu gedaan," zeide ik, „en het mijne begint." Wij omhelsden elkander, hij gaf mij het breekijzer en een schaar, en ik verzocht Soradici om onze baarden af te scheren. Ik kon mij onmogelijk van lagchen onthouden over de verbazing van Soradici, toen hij den vreemdsoortigen engel zag; maar ofschoon half gek van bewondering, knipte hij ons toch zeer handig den baard. Vol ongeduld om de plaatselijke gelegenheid op te nemen, verzocht ik den monnik om met Soradici achter te blijven, daar ik laatstgenoemden niet gaarne alleen wilde laten, en klom ik door de opening. Het gat in den scheimuur was tamelijk naauw, maar ik wist er toch door te komen en bevond mij weldra boven de cel van den graaf. Ik daalde er in af, en omhelsde den ouden eerwaardigen man hartstogtelijk. Hij zag er waarlijk niet uit als iemand wiens leeftijd en gestalte geschikt was, om zich aan de gevaren en moeijelijkheden van eene vlugt langs de steile met lood gedekte daken te wagen. Hij vroeg mij echter naar mijn plan en verzekerde mij, dat het al te onbesuisd was, en dat ik de afdaling niet zou kunnen bewerkstelligen zonder vleugels; hij wenschte mij echter alle succès, maar verklaarde dat hij geen moed had om de poging te onderstaan, en dat hij zou achterblijven om voor ons te bidden. Hierop verliet ik hem om het dak van het paleis op te nemen, zoo digt mogelijk naar den buitenwand voortgrabbelend, waar ik, gezeten op een hoop puin en vuilnis, het gewone ameublement van dergelijke gebouwen in Italië, met mijn beitel het houtwerk boven mijn hoofd begon te onderzoeken, en tot mijn genoegen bevond, dat het geheel wormstekerig was.

Bij iederen stoot dien ik deed brokkelde het weg tot stof, en na wel overtuigd dat ik binnen een kwartier in staat zou zijn om er een doelmatig gat in te breken, keerde ik naar mijne cel terug en besteedde daar den tijd met het aan repen snijden van onze bedlakens, dekens, gordijnen, matrassen en stroozakken, om er koorden van te maken, wel zorgende dat ik ze goed aan elkander knoopte, om zeker te zijn van hunne sterkte, daar een enkele breuk ons allen het leven zou kunnen kosten. Toen mijn werk af was had ik eene lengte van honderd vademen. Het touw gereed zijnde, maakte ik een bundel van mijn hoed en rok, mantel, eenige hemden, kousen en handdoeken, en begaven wij ons alle drie naar de cel van den graaf, die Soradici geluk wenschte met zijn fortuin, dat hij met mij in dezelfde cel was geplaatst, en dus zijne vrijheid terug zou erlangen. De domme vent was nog niet geheel van zijne verwondering bekomen, want ofschoon hij wel gevoelde dat ik hem gefopt had, kon hij toch niet begrijpen hoe ik zoo knap den dag en het uur van de vermeende engelenverschijning had kunnen voorspellen. Hij luisterde aandachtig naar hetgeen de graaf mij voorhield om mij ten slotte de uitvoering van mijn gevaarlijk plan af te raden, en ik zag aan zijn gezigt dat hij den moed niet had om er zich aan te wagen. Ik bekommerde mij niet om hem en gelastte den monnik dat hij goed op zijne zaken zou passen, terwijl ik heenging om de opening in het dak te maken; des avonds om twee ure (1) was het gat gereed. Ik had de planken zonder moeite vergruisd en de opening tweemaal zoo groot gemaakt als noodig was. Toen echter kwam ik aan het lood, en daar dit met zware bouten vastzat, kon ik het niet alleen opligten en was ik verpligt den monnik te roepen, met wiens hulp ik door het breekijzer tusschen de goot en het daklood in te steken, slaagde om het laatste los te wringen, en met aanwending onzer vereenigde krachten bogen wij het ver genoeg weg voor ons doel. Toen ik mijn hoofd naar buiten stak, zag ik tot mijn groote spijt dat de maan helder scheen; het was toen juist eerste kwartier.

Dit was een tegenspoed dien ik met geduld dragen moest, want het noodzaakte mij om te wachten tot de maan onderging. Op zulk een schoonen avond zou gansch Venetië op het plein

(1) Twee en een half uur na zonsondergang.

van Sint Markus aan 't wandelen zijn en zouden zij ons onvermijdelijk hebben gezien. De maan ging eerst ten vijf ure onder (1) en de zon niet op voor dertien ure (2); er zouden dus acht volle uren overblijven om in volkomen duisternis te werken, en wij hadden tijd in overvloed om ons doel te bereiken.

Daar Casanova geen geld had om zijne vlugt te bevorderen, wanneer hij eenmaal buiten de gevangenis kwam, en de graaf Asquin er des te beter van voorzien was, vroeg hij dezen om dertig sechinen ter leen; maar de oude man was niet geneigd om ze hem te leenen, tot reden voorgevende dat Casanova geen geld noodig had om weg te komen, dat hij zelf arm was, en een groot gezin te onderhouden had, dat er zoo ligt een ongeluk kon plaats hebben, en meer dergelijke verontschuldigingen. Het was echter voor Casanova van het meeste belang om geld te bekomen, hoeveel of weinig ook. Hij hield dus vol met zijn verzoek; hij beriep zich op zijne eerlijkheid, daar hij den ouden man ligt had kunnen neerslaan en met geweld nemen wat hij noodig had, en de onderhandeling eindigde met het afstaan van twee sechinen, die de graaf hem overhandigde onder voorwaarde dat Casanova ze hem terug zou geven, ingeval hij, na het dak te hebben onderzocht, zag, dat de ontsnapping onuitvoerbaar was. Hij kende den man niet met wien hij te doen had, anders zou hij beter geweten hebben, dat de ondernemende Venetiaan eer zou hebben willen sterven, dan naar zijne gevangenis terug te keeren. Had graaf Asquin zich als een gierigaard laten kennen, Balbi daarentegen was wantrouwig; en terwijl de eerste Casanova zijne vlugt poogde af te raden, verweet de andere hem dat hij zijn woord niet nakwam, er bijvoegende, dat, zoo hij vooruit geweten had dat Casanova geen vast plan had, hij hem nooit zou geholpen hebben om zijne cel te verlaten. Tusschen deze twee gingen de drie uren wachtens niet vrolijk voorbij; bovendien kon Casanova weinig vertrouwen stellen in Soradici, die er bijzat zonder een enkel woord te spreken. Tegen half vijf ure (half elf) zond hij hem weg om te gaan zien hoe het met de maan was, en keerde de spion terug met te zeggen dat het binnen een uur geheel donker zou zijn, maar dat de opstijgende mist uit de kanalen het lood uiterst glibberig en gevaarlijk zou maken. Casanova sloeg op

(1) Elf ure 's avonds. (2) Zeven ure 's morgens.

deze waarschuwing geen acht en gelastte hem om zijn mantel op te rollen en een van de bundels touw te nemen die hij vooraf in tweeën verdeeld had. Toen hij deze order ontving, viel hij Casanova te voet, kuste hem weenende de handen en smeekte dat hij hem toch niet ter dood zou veroordeelen. — „Ik ben zeker," riep hij, dat ik in het kanaal zal vallen; ik zal u van geen de minste dienst zijn; laat mij hier, dan zal ik den ganschen nacht door, St. Franciscus bidden om uw behoud. Dood mij, zoo het u behaagt, maar ik heb besloten u niet te volgen." Dit was juist wat Casanova verlangde en hij bewilligde terstond in zijn verzoek, hem gelastende zijne boeken te krijgen en aan graaf Asquin te brengen, als pand voor zijne twee sechinen. Daarop vroeg hij om pennen, papier en inkt, daar de graaf ruim van voorzien was, en schreef, zooveel hij dit in het donker kon, een brief aan de Inquisitoren, in welken hij hunne verdubbelde gestrengheid afsmeekte, ingeval hij weder in hechtenis mogt komen.

Dezen brief liet hij in handen van Soradici, met uitdrukkelijken last, hem niet aan Lorenzo te geven, maar aan den secretaris in persoon, want er viel voor 't minst niet aan te twijfelen of hij zou dadelijk voor hun worden gebragt, als deze niet regelregt naar de cel kwam, zoodra hij van Casanova's ontsnapping kennis kreeg.

Het werd thans tijd om te vertrekken. De maan was onder. Ik hing, vervolgt Casanova, pater Balbi de helft van het touw om den eenen kant van den hals en zijn bundel kleêren aan de andere zijde. Ik equipeerde mij zelven op gelijke manier, en beiden in ons vest en met onze hoeden op, gingen wij onzen weg naar den zolder, kropen het gat uit en bevonden ons — *op de looden daken.*

Soradici, die ons gevolgd was tot aan de opening, kreeg nu bevel om het lood achter ons weder digt te maken en dan naar zijne cel terug te keeren om voor ons te bidden. Thans op handen en voeten voortkruipende, nam ik mijn breekijzer ferm in de regterhand, strekte den arm uit, stak mijn wapen schuins tusschen de voegen van het dak, en toen met de andere hand den rand van het lood vattende, dat ik had opgeheven, sjorde ik mij tegen het hellende dak op — terwijl de monnik, die mij volgde, zich aan mijn broeksband vasthield — zoodat ik behalve een moeijelijken klim tevens een zwaren sleep had, en

dat langs eene gladde steile helling, glibberig door den natten mist. Halverwege dezer gevaarlijke opklimming, riep Balbi mij toe stil te houden, daar hij een van zijne bundels had laten vallen! Mijn eerste indruk was om achteruit te schoppen, en hem zijn pak na te sturen, maar ik had tegenwoordigheid van geest genoeg om mijne booze neiging niet in te willigen, want de straf voor zijne onhandigheid zou aan beide kanten te groot zijn geweest, daar ik alleen onmogelijk had kunnen wegkomen.

Ik vroeg hem of het de bundel touw was, doch toen ik hoorde dat het slechts zijne kleederen waren, zeide ik hem dat hij zich zijn verlies maar moest getroosten, daar een enkele stap achterwaarts ons in den afgrond kon storten. De arme monnik zuchtte, hield zich weder aan mijn gordel vast en wij vervolgden zamen onzen klim. Nadat wij ongeveer vijftien of zestien verdeelingen van het dakschild waren gepasseerd, bereikten wij den nok, daar ik ruiter te paard op ging zitten, en Balbi, dien ik een handje hielp, volgde mijn voorbeeld. Achter ons hadden wij thans het kleine eiland San Georgio Maggiore, en twee honderd passen voor ons uit waren de tallooze koepels en spitsen van de St. Markuskerk. Ik maakte mijn vracht van mijn hals los en zei tegen Balbi dat hij het zelfde moest doen. Hij plaatste zijn bundel touw onder zich, om er op te zitten, maar toen hij zijn hoed af wilde nemen, liet hij hem ongelukkig vallen, en lag dit dierbare artikel weldra bij zijn andere kleeren in het kanaal.

Na eenige minuten besteed te hebben met rondkijken, verzocht ik den monnik om stil te blijven zitten tot ik terug kwam; terwijl ik alleen met het breekijzer in de hand voorwaarts kroop, altoos schrijlings over den nok van het dak. Ik had een goed uur werk om het geheele dak rond te komen, en iederen hoek naauwlettend op te nemen, maar ik kon nergens een geschikt punt vinden om een touw aan vast te knoopen; ik was dus in de grootste verslagenheid. Aan eene afdaling in het kanaal of op het binnenplein van het paleis was evenmin te denken, en het hoogere gedeelte der kerk, tusschen de koepeldaken, bood mij, zoo ver ik zien kon, niets dan afgronden die op geen open plaats eindigden. Om er voorbij te komen naar de Canonica, liepen de daken zoo steil af, dat er geen schijn van kans bestond om ze te beklouteren. Terwijl ik besluiteloos zat te bedenken wat ik doen zou, viel mijn oog op een

eenzaam dakvenster, op twee derde der schuinte aan den kant van het kanaal. Het lag ver genoeg van het punt waar ik van uit was gegaan, om mij te verzekeren dat de zolder daar het zijn licht aan gaf niet tot de gevangenissen behoorde daar ik was uitgebroken. Het moest alleen aan de een of andere vliering behooren, bewoond of niet, boven een gedeelte van het paleis, waar ik, bij dag, de deuren natuurlijk ongesloten zou vinden. Met deze gedachte in mijn hoofd, werd het noodig dat ik het venster van voren ging opnemen, ik liet mij dus zachtjes naar beneden glijden, en zat weldra schrijlings op den kleinen nok van het dakvenster. Over den rand geleund, bukte ik voorover en zag, of liever voelde ik een kleinen getralieden rooster, met een draairaam er achter, welks ruiten in lood waren gezet. Het venster baarde mij weinig zorg, maar de rooster, hoe zwak hij wezen mogt, scheen mij eene onoverkomelijke hindernis, daar ik zonder vijl de tralies niet kon wegruimen, en ik had niets anders dan mijn breekijzer. Ik raakte bitter verlegen en begon den moed reeds te verliezen, toen mij een eenvoudige en natuurlijke gedachte inviel om mij weder op te beuren.

De klok van Sint Markus sloeg het uur van middernacht, en wekte mij uit den verwarden staat waarin ik verzonken was. Die klok herinnerde mij dat de nu beginnende dag gewijd was aan Alle de Heiligen, en dus ook aan mijn eigen patroon, zoo ik er werkelijk een had, en het oogenblik, waarop de voorspelling van den Jesuit tot vervulling kwam, scheen daar. Wat echter mijn moed het meest verlevendigde en inderdaad mijne physieke krachten opbeurde, moet ik bekennen, was die onheilige orakelspreuk die ik in mijn dierbaren Ariosto had gevonden: „Fra il fin d'ottobre, e il capo di novembre."

Plat op mijn buik over den nok van het dakvenster liggende, stak ik mijn ijzeren staaf in het raampje dat den rooster omsloot, met oogmerk om het er geheel uit te breken. Na verloop van een kwartieruur wringens was ik er. De rooster kwam er in zijn geheel uit, ik legde dien naast mij op den nok en had thans weinig moeite om de in lood gezette ruitjes weg te breken, al liep het bloed mij tappelings uit een kleine wond aan de linkerhand. Thans klom ik met behulp van mijn halven piek weder naar den nok van het dak, en vervolgde mijn weg naar het punt waar ik mijn kameraad had achterge-

laten. Ik vond hem in een staat van verwoedheid en hij overlaadde mij met de laagste scheldwoorden dat ik zoo lang was uitgebleven, mij verzekerende dat hij slechts tot zeven uren (een uur) op mij zou hebben gewacht en dan onherroepelijk naar zijne cel zou zijn teruggekeerd. Ik vroeg hem wat hij dan wel dacht dat er van mij geworden was? Hij antwoordde, dat hij niet anders dacht of ik was van het dak naar omlaag getuimeld.

„En moet gij dan uwe blijdschap, nu gij mij weder ziet, te kennen geven door mij uit te schelden?"

„Wat hebt gij al dien tijd uitgevoerd?"

„Volg mij, dan zult gij het zien."

Mijne twee bundels opnemende, kroop ik voort langs den nok, terwijl hij mij volgde. Toen wij tegenover het dakvenster waren, vertelde ik hem letterlijk wat ik gedaan had, en riep zijn goeden raad in over de beste wijs om binnen het venster te komen en den zolder te onderzoeken. De zaak was gemakkelijk voor een van ons beiden, met behulp van het touw, dat de een kon vast houden terwijl hij den anderen neerliet; maar ik zag geen kans hoe daarna de tweede man zou kunnen afdalen, daar er niets was om het touw aan den ingang van het venster vast te maken. Om mij van den vensterdorpel in den zolder te laten vallen, zou misschien zoo goed zijn als hals of beenen te breken, daar ik niet kon gissen hoe laag de vloer was. Op deze verstandige redenering, in het belang van ons beiden gemaakt, antwoordde mijn nobele kameraad met deze woorden:

„Laat mij maar in allen geval naar beneden zakken en als ik dan behouden ben, zult gij tijd van beraad genoeg hebben om te bedenken hoe gij mij volgen moet."

In de eerste drift mijner verontwaardiging, beken ik, dat ik in verzoeking kwam om hem met mijn wapen te doorsteken, maar mijn goede geest behield in mij de overhand, en ik uitte zelfs geen woord van verwijt over zijne zelfzucht. Integendeel begon ik onmiddellijk mijn tros touw te ontrollen, bond het hem ferm onder de armen, en nadat hij toen plat op zijn buik was gaan liggen, liet ik hem zakken tot aan den nok van het dakvenster. Toen hij dit bereikt had, zei ik hem dat hij er zou zien binnen te komen tot aan zijn middel, en zich met de armen aan den rand van den nok moest vast houden. Hij deed

zulks; en nu gleed ik naar beneden, even als ik vroeger reeds gedaan had en zoodra ik den kleinen nok bereikte, hield ik het touw vast om het te vieren, en verzocht den monnik om zich gerust naar beneden te laten glippen. Toen hij op den vloer van den zolder nederkwam, maakte hij het touw los en nadat ik het had terug getrokken bevond ik de diepte op vijftien voet, veel te groot voor mij om den gevaarlijken sprong te wagen. Terwijl ik aarzelde wat ik doen moest riep de monnik mij toe, dat ik de touwen naar omlaag zou werpen en dat hij er dan wel voor zorgen zou, maar ik was zoo dwaas niet om zijne beleefde uitnoodiging aan te nemen.

Weifelend hoe ik het aan zou leggen, klom ik weder naar den nok van het dak, en nu zag ik eene donkere plek bij de cupola, die ik vroeger niet had opgemerkt; ik kroop er naar toe, en ontdekte een klein plat, waar eenige werklieden waren bezig geweest en een bak metselkalk, een troffel, en een ladder hadden gelaten, welke laatste ik dacht dat lang genoeg zou zijn om er mede in de zolder af te klimmen. Nadat ik mijn touw aan de bovenste sport had vastgemaakt, sleepte ik mijne zware vracht, niet zonder gevaar maar met goed gevolg naar het dakvenster, met oogmerk om er de ladder binnen te krijgen; maar de moeite en inspanning die mij dit kostte, deed het mij thans bitter berouwen, dat ik van mijn kameraad gescheiden was. Ik had de ladder zoover gekregen en derwijze geplaatst, dat het bovenste eind het venster raakte en het andere omtrent vijf sporten ver over de goot hing. Thans op den nok van het dakvenster gezeten, sjorde ik de ladder naar den eenen kant en trok haar naar mij toe, knoopte het touw om de achtste sport en liet haar toen weder zakken, tot het boveneind weder gelijk met het venster kwam, waar zij volgens mijn plan binnen moest. Dit echter kon ik niet verder gedaan krijgen dan tot aan de vijfde sport, daar het boveneind van de ladder tegen de zoldering binnen het venster stuitte, zoodat geen menschelijke kracht meer in staat was haar te doen stijgen. Het eenige middel om dit te verhelpen was haar aan het ondereind op te ligten, en dan op den dorpel van het dakvenster in balans te brengen tot zij van zelf aan den binnenkant overzwiepte, en door haar eigen zwaarte naar binnen schoof. Ik had anders ook de ladder half in het venster kunnen laten steken, en door mijn touw aan de middelste sport vast te ma-

ken, op mijn gemak en zonder gevaar langs het touw in den solder kunnen afdalen; maar in die positie zou zij terstond zijn ontdekt en aan Lorenzo of zijne handlangers de plaats hebben verraden, waar wij ons des morgens misschien nog zouden bevinden, zoodat ik dit plan terstond weder verwierp en besloot om, zoo mogelijk, de ladder geheel naar binnen te schuiven. Daar ik niemand had om mij te helpen, was ik verpligt in de goot af te klimmen om de ladder te ligten, en ofschoon mij dit gelukte, ging het met zoo veel gevaar vergezeld, dat het weinig van een mirakel verschilde of ik had het waagstuk met mijn leven geboet. Wat de ladder betrof, deze kon ik gerust loslaten, zonder vrees dat zij in het kanaal zou storten, daar zij deels door haar eigen klemming in het dakvenster vast zat, deels door de goot aan de derde sport werd tegengehouden. Ik liet haar dus hangen en kroop met behulp van mijn sponten naar beneden tot in de goot, ging voorover op het dak liggen, met mijne voeten op den rand in de holte van de marmeren goot steunende. In deze positie had ik kracht genoeg om de ladder van onderen te ligten en op te schuiven, en tot mijn onbeschrijfelijk genoegen zag ik dat zij het venster omtrent een voet verder binnen drong; slechts twee voeten meer waren er noodig om haar bijna in balans te krijgen, en dan was ik zeker dat ik de rest van boven wel kon voltooijen. Ik rees dus op mijne knieën om haar den vereischten stoot te geven, maar de inspanning die ik daarbij moest aanwenden, deed mij zoo snel achteruit glijden, dat ik in een paar sekonden over den rand der goot tot aan mijne borst schoot, en alleen op mijn ellebogen hangen bleef. Dit, verklaar ik, was het vreesselijkst oogenblik van mijn leven, en ik beef nog als ik er aan denk! Mijn natuurlijk instinct van zelfbehoud, deed mij bijna zonder dat ik het wist alle krachten inspannen, om mij door de drukking van mijne borst op te houden, en als door een wonder slaagde ik. Gelukkig dat ik niets voor mijn ladder te vreezen had, die thans door haar eigen zwaarte stevig genoeg in het dakvenster geklemd zat; maar, al had ik mij zelven weten op te houden, verkeerde ik nog in het grootste gevaar. Langzaam dus, en met de uiterste voorzorg hief ik mijn regter been op, tot ik de knie op den rand der goot had, en toen het andere been; maar nu was ik nog niet behouden: daar ik op dit oogenblik een geweldige kramp gevoelde, die mij het gebruik mijner

spieren belette. Daar ik mijne tegenwoordigheid van geest niet verloor, hield ik mij doodstil tot de kramp langzamerhand verminderde, en na verloop van twee of drie vreeselijke minuten, kreeg ik de beide knieën gelukkig in de goot. Zoodra ik weder vrij adem haalde schoof ik de ladder verder voort, tot zij eindelijk op den dorpel van het dakvenster in balans lag. Nu klouterde ik zelf naar het dakvenster, en liet de ladder op den zolder afzakken, waar zij door Balbi werd ontvangen en op den vloer nedergezet. Ik wierp mijne kleederen, de touwen en alles naar binnen, daalde toen zelf afwaarts, waarna wij samen de ladder streken en op den vloer nederlegden.

Daar stonden wij arm in arm op den zolder; wij begonnen de donkere galerij op te nemen en bevonden haar dertig stappen lang en ongeveer twintig breed. Aan het eene einde was een dubbele met ijzer beslagen deur, doch daar zij slechts met een klink gesloten was, opende ik haar met gemak, en wij traden een andere galerij binnen, in welker midden eene tafel stond met tabouretten er om heen, waar wij over struikelden toen wij haar doorgingen. Op den tast langs den muur voortgaande, ontdekten wij een paar vensters en keken uit een er van naar buiten, maar zagen niets dan de fonkelende sterren en een bosch van koepels, spitsen en steile daken. Niet in staat om te herkennen in welk gedeelte van het paleis wij ons bevonden, sloot ik het venster weer digt, en keerden wij naar de piek terug waar wij onze bagaadje gelaten hadden. Door overmaat van inspanning uitgeput, wierp ik mij op den vloer, nam een hoop touw onder mijn hoofd, en raakte terstond in diepen slaap. Ik kon het niet laten al had het mij den dood moeten kosten, en nog op dezen dag herinner ik mij het genot van dat slaapje, dat drie en een half uur aanhield. Ik werd gewekt door den monnik, die mij hevig schudde en toeschreeuwde. Hij zeide mij dat het zoo even half twaalf (half zes) geslagen was, en hij niet begreep hoe het mogelijk was, dat iemand slapen kon op zulk een tijd en op zulk eene plaats; voor mij was het echter natuurlijk genoeg, daar de uitgeputte natuur het vorderde, en het voldoen aan dezen eisch herstelde mij tot volkomen kracht. Zoodra ik de oogen had laten rondgaan, riep ik uit: „Dat is hier geen gevangenis, daar moet een uitweg bestaan, die gemakkelijk te vinden is.” In de schemering rondtastende, kwamen wij eindelijk aan eene deur,

en op het gevoel vond ik een sleutelgat. Oogenblikkelijk brak ik met mijn sponton het slot open, en wij kwamen nu in eene kamer waar een sleutel op de tafel lag. Ik beproefde dien op het slot van de volgende deur, maar zelfs zonder dat ik den sleutel had omgedraaid, ging de deur reeds open. De monnik keerde nu terug om onze pakken te halen en nadat wij den sleutel weder op zijne vorige plaats hadden gelegd, stapten wij een gang door met kasten vol papieren en registers. Dit was het archief van het paleis. Daarop kwamen wij aan een smallen trap, dien wij afgingen, er volgde een tweede trap en aan den voet daarvan was een glazen deur, die in een zaal uitkwam welke ik dadelijk herende als de hertogelijke kanselarij. Ik opende een venster en zag dat wij hier gemakkelijk uit konden komen, maar dan zouden wij ligt in een doolhof van kleine poortjes en steegjes in den omtrek der St. Markuskerk zijn verdwaald geraakt. Op een der lessenaars viel mijn oog op een puntig instrument met een houten handvatsel, dat de geheimschrijvers der kanselarij schenen te gebruiken om de gaten in de perkamenten te boren, waar zij de looden zegels aan vasthechten. Ik nam het en opende er den lessenaar mede, waar ik o. a. het afschrift vond van een brief aan den proveditor van Corfu, ten geleide van eene som van drie duizend sechuinen voor den herbouw van het oude fort. Ik zag werktuigelijk naar de sechuinen, en de hemel weet met hoeveel genoegen ik het geld in mijn zak zou hebben gestoken, maar het was er niet!

Naar de buitendeur der kanselarij gaande, stak ik mijn breekijzer in het sleutelgat, maar zag weldra dat het slot te sterk was en besloot nu een gat in de deur zelve te maken; ik koos daartoe een plek waar de minste kwasten waren, en begon het met mijn sponton uit te boren. Balbi hielp mij met den priem dien ik had opgeraapt. Hij beefde bij iederen slag, uit vrees dat men ons hooren zou. Ik was niet minder gevoelig voor het gevaar, maar er viel hier niet te denken of te aarzelen. Na verloop van een half uur was de opening groot genoeg om er door te kunnen, ofschoon de uitgesplinterde randen er vervaarlijk woest uitzagen. Zij was vijf voet boven den grond, maar met behulp van twee op elkander geplaatste tabouretten kwamen wij er digt genoeg bij; de monnik beproefde het eerst of hij er door kon, met het hoofd vooruit en de armen gekruist, terwijl ik hem bij de beenen vast hield en van

achteren voortstuwde. Zoo kwam hij aan de andere kant. Toen gaf ik hem mijn bundel kleêren over, maar liet het touw waar het was, en plaatste een derde tabouret op de andere twee, zoodat ik hoog genoeg stond om mijn lijf achterover in het gat te steken, hetgeen ik met veel moeite gedaan kreeg, daar het voor mij te naauw was en ik niets had om mij aan vast te houden, noch iemand die mij aan de beenen op kon stuwen zooals ik den monnik gedaan had. Ik zei hem dus dat hij mij om het lijf zou vatten en er mij doortrekken, al zou hij mij ook aan stukken scheuren. Hij gehoorzaamde, en ik had lijdzaamheid genoeg om de pijn door te staan, die de scherpe kanten aan mijne ribben en dijen veroorzaakten, want het bloed gudste mij hier en daar door de kleêren.

Na dien gevaarlijken doortogt volvoerd te hebben, nam ik mijn bundel op en gingen wij verder, eerst twee trapvlugten af, en toen door een kleine deur, die ik zonder moeite opende, en die langs een gangetje leidde naar de groote vleugeldeuren van den prachtigen trap, naast het kabinet van de Savio alla Scrittura. Het groote portaal was echter afgesloten, even als dat der archivenkamer, en een enkele blik was genoeg om mij te verzekeren dat niets dan een stormram haar had kunnen openbreken, zoodat onze gereedschappen hier geheel nutteloos waren. Het was of de staaf in mijne hand mij toeriep: „*Hic fines-posuit*, ik kan u niet verder van dienst zijn, gij kunt mij ontslaan." Doch zij was het instrument mijner bevrijding, en als zoodanig had ik haar lief gekregen. Kalm, onderworpen en volkomen gerust zette ik mij neder en verzocht den monnik mijn voorbeeld te volgen.

„Mijn werk is afgedaan," zeide ik; „God of het gelukkige toeval moeten het overige doen. Ik ben niet zeker of de schoonhouders van het paleis goed zullen vinden om van daag hier te komen of niet, daar het heden Allerheiligen is, even als morgen Allerzielen; maar zeker als er iemand komt, wie het ook wezen mag, storm ik naar buiten zoodra de deur opengaat, en gij volgt mijn voorbeeld. Komt er echter niemand, dan ga ik hier niet meer van daan, al moest ik ook van honger sterven."

Op deze toespraak raakte Balbi buiten zich zelven van woede. Hij schold mij uit voor alles wat leelijk en hatelijk was: dolleman, gek, bedrieger, leugenaar, niets was te slecht voor mij,

maar ik liet hem rasen en verroerde mij niet. Op dit oogenblik sloeg de klok van St. Markus dertien slagen, wij hadden dus slechts een uur verloren nadat wij den zolder verlieten.

De eerste belangrijke zaak waar ik mij nu mede bezig hield, was van kleêren te verwisselen. Pater Balbi zag er uit als een boer, maar wat hij aan had was ongeschonden, terwijl mijne kleederen aan flarden gescheurd en met bloed waren bevlekt. Mijne dijen zagen er jammerlijk uit, en ik moest een paar zakdoeken aan reepen scheuren voor windsels om mijne wonden zoo goed mogelijk te verbinden. Toen trok ik een paar schoone witte kousen aan, zooveel mijn gezwachtelde beenen toelieten, en een fijn met kanten geboord hemd — daar ik geen ander had — en daarover nog twee van dezelfde soort; mijne overige schoone zakdoeken en kousen borg ik in mijne zakken en wierp de vuilen weg in een hoek. Ik tooide de schouders van den monnik met mijn zijden overrok, die hem zat alsof hij hem gestolen had; terwijl ik, met mijn fijnen rok en gepluimden hoed, veel had van iemand die den nacht op een bal, met vrolijke maar ongeregelde gezellen had doorgebragt. Het eenigste wat den zwier van mijn kostuum bedierf, waren de zwachtels om mijne knieën. Maar zooals ik was, opende ik het venster en keek naar buiten. Er zwierven reeds enkele ledig-gangers beneden in de straat, die mij spoedig in het oog hadden, en daar zij niet begrepen hoe iemand in zulk een vrolijk kostuum op dat uur op zulk eene plaats kon zijn, den portier gingen opkloppen, die de sleutels van het paleis bewaarde. Deze, in de veronderstelling dat er bij toeval iemand in het paleis was gesloten en er den nacht had moeten doorbrengen, kwam terstond met de sleutels naar buiten, om te zien wie uit het venster lag, maar eer hij mij zag. daar ik bemerkte dat men mij gezien had, had ik mijn hoofd reeds terug getrokken en ging weder op mijne oude plaats naast den monnik zitten, ontevreden over mij zelven, dat ik mij aan het publiek had laten zien, maar weinig wetende dat ik mij zoodoende een schoone kans bezorgd had. Balbi begon mij reeds weder met verwijtingen te bestormen, toen ik op eens sleutels hoorde rammelen. Ik rees op, niet zonder te ontroeren, en door een reet in de vleugeldeuren zag ik een man met een pruik, maar zonder hoed op langzaam de trappen opkomen, met een grooten bos sleutels in zijne hand. Op vrij strengen toon gelastte ik aan Balbi om

geen woord te spreken, maar zich digt bij mij aan te sluiten en mij op de hielen te volgen. Ik nam mijn sponton, maar verborg hem in mijn rokmouw, en plaatste mij derwijze voor de deur, dat ik oogenblikkelijk naar buiten kon stappen zoodra de sleutel in het slot werd gestoken, vurig biddende dat de oude man mij niet tegen zou houden, maar te gelijk besloten hem hem neer te slaan indien hij het wagen dorst. Eindelijk ging de deur open. De portier bleef stom van verbazing staan, toen hij mij voor zich zag. Ik sprak geen enkel woord, en mij zijne eerste ontsteltenis ten nutte makende, stapte ik hem haastig voorbij, gevolgd door den monnik.

Zonder hard weg te loopen, ofschoon altoos met den gezwinden pas, stapte ik den Reuzentrap af. Balbi riep mij toe: „Naar de kerk! naar de kerk!" maar ik gaf geen acht op hem en vervolgde mijn weg regelregt naar de Riva dei Schiavoni, vlak voor het hertogelijk paleis, waar ik den eersten gondelier den besten aanriep, om ons met allen spoed naar Fusina te brengen en daartoe een tweeden roeijer aan boord te nemen. De gondel lag gereed en wij sprongen er in. Het volk op de kade keek vreemd op bij het zonderlinge kostuum van Balbi in zijn mooijen zijden rok en zonder hoed, terwijl het mij waarschijnlijk voor een kwakzalver aanzag. De boot stak van wal en zoodra wij den hoek der Dogana voorbij waren, roeiden de gondeliers met krachtigen riemslag het kanaal Gindecca in, dat zoowel naar Fusina als naar Mestre voert, naar welke laatste plaats ik eigenlijk heen wilde.

Nadat ik deze veranderde bestemming had te kennen gegeven wendde de gondel den steven, en, onder begunstiging van wind en stroom, landden wij drie kwartiers later gelukkig te Mestre.

Ofschoon onze vlugtelingen hier de stad en de lagunen voor het vaste land hadden verwisseld, bevonden zij zich nog altoos op Venetiaansch grondgebied, en liepen dus even groot gevaar om weder in hechtenis te worden genomen als te voren. Dit wordt door Casanova omstandig aangetoond bij het vermelden zijner avonturen gedurende de twee volgende dagen op zijne reis naar Trent, de naaste stad die hem eene veilige schuilplaats aanbood en die onze avonturiers langs twee verschillende wegen ieder afzonderlijk maar bijna gelijktijdig bereikten. Dit gedeelte van zijn verhaal is zeer onderhoudend

geschreven, maar te wijdloopig om hier in de bijzonderheden te worden opgenomen.

Voor ons tegenwoordig doel zij het dus voldoende om de historie van dezen onversaagden en behendigen uitbreker in de volgende woorden, als de slotsom zijner eigen beschrijving samen te vatten.

Van Trent vertrek ik naar Bolzano, óm het noodige geld te bekomen voor kleederen, linnen en levensonderhoud, meldde ik mij aan bij een bankier met name Mensch, die door een zijner vertrouwdste bedienden voor mij een brief liet bezorgen aan signor Bragadin. De oude bankier besteedde mij intusschen in een goed logement, waar ik zes dagen in bed bleef liggen, tot mijn boodschapper met antwoord terug kwam. Hij bragt mij honderd sechinen, waardoor ik in staat was om Balbi zoo wel als mij zelven van het noodigste te voorzien. Wij namen thans den postwagen over Tirol en kwamen drie dagen later te Munchen, waar ik mijn intrek nam in het „Hert."

Nadat ik gelukkig een goede som geld uit Venetië ontvangen en van Balbi afscheid genomen had, vertrek ik naar Parijs, waar ik behouden aankwam op den 5den Januarij 1757.

C.

EEN SPION.

TOONEELEN UIT DEN POOLSCHEN OPSTAND.

(Naar het Hoogduitsch).

Op eenen donkeren avond liep een in eenen grijzen mantel gewikkelde man ongeduldig heen en weer voor het station van den spoorweg te Krakau, vooral in de nabijheid van den grooten trap, waar de passagiers aankwamen. Hij scheen op iemand te wachten, want nu en dan ging hij naar de lantaarns en keek met onderzoekenden blik den kant uit naar de stad.

Daar werd op eens onder aan den trap de melodie van een bekend poolsch volkslied gefloten. De wachtende scheen als door eenen elektrieken schok getroffen; spoedig ging hij naar eene groep menschen, die terzijde stonden, maar verloor den trap niet uit het oog.

Op hetzelfde oogenblik kwam een persoon van middelbare grootte den trap op. Op zijn hoofd droeg hij eene vierkante

poolsche muts. Het schijnsel van 't licht viel juist op zijn gelaat. Het was vol, zonder bijzondere uitdrukking — hij had groote oogen, een zwaren knevel en nog zwaardere bakkebaarden. Vervolgens droeg hij een bril.

Die man kon ongeveer dertig jaar zijn. Achter hem droeg een sjouwerman eene koffer en een reiszak en een weinig meer terzijde slenterde een man, als een gewoon arbeider gekleed, heen en weêr, die een pak droeg en een deuntje floot, maar met fonkelende oogen rond zag als zocht hij iemand.

De eerste vreemdeling trad, nadat de reiziger een paar schreden verder was gegaan, op den arbeider toe, en legde zijne hand op diens arm. Deze drukte die hand, hoewel hij ze afwendde, met een teeken van herkenning en ging, gevolgd door den man in den mantel, den reiziger achterna.

Aan het plaats-kantoor nam deze laatste eene plaats tweede klasse naar Warschau en toonde zijn pas. Digt naast hem stond de arbeider en tuurde te vergeefs in 't papier; de beambte had het toevallig omgekeerd; de naam was noch op den pas, noch op het plaatsbriefje zigtbaar. De man in den mantel beschouwde den reiziger in de hel verlichte ruimte zeer naauwkeurig, en zag hem in de wachtkamer gaan.

„Hij is 't" fluisterde de arbeider den grijsmantel in 't oor, „let naauwkeurig op hem en verlies hem niet uit het oog. 't Is denzelfde, dien ik in Krakau drie dagen lang onder allerlei vermomming vervolgde en vergezelde. Ik heb alles naauwkeurig opgenomen !"

„Goed vriend ! ik heb de berigten ontvangen !" antwoordde de aangesprokene, „ik dank u voor uwe goede diensten. De man is mijn, ik zal hem weten vast te houden. Maak een goed gebruik van zijne photographie, maar houd intusschen niet op, om alles verder te onderzoeken. Gij kent ook zijne hand. Let vooral op brieven, die door hem aan zekere personen zullen gezonden worden. Het overige is u bekend. Alleen in den hoogsten nood kunt gij aan het afgesprokene adres in de bekende cijfers een telegram zenden. Vaarwel ! God zij met u !"

De grijsmantel gaf den arbeider een stuk geld; deze bedankte en verdween, terwijl de eerste eene plaats nam naar Warschau en in de wachtkamer trad.

De wachtkamer was prachtig verlicht. Wij zien den grijsmantel het vertrek met afgemetene schreden op en neer gaan,

terwijl hij eenen onderzoekenden blik op den reiziger wierp. Hij was een lang man, die tot de hoogere standen behoorde, en zich door een schoon gelaat vol uitdrukking onderscheidde.

De man met den zwaren baard nam een dagblad, las schijnbaar, maar sloeg elk oogenblik de oogen op, zoodra er iemand in de kamer kwam. Eene poos daarna stond hij op, ging naar de andere wachtkamers, en nam een oogenblik later zijne plaats weder in.

Inmiddels had de grijsmantel de courant opgenomen en las, terwijl de tegen hem over zittende kleine man hem opmerkzaam beschouwde.

Reeds maakte men de noodige aanstalten tot vertrek, toen een lang heer met een zeer krijgshaftig voorkomen met grijs haar en grijzen baard binnen trad, terwijl hij door zijnen geleider met den titel van graaf werd aangesproken. Digt bij het raam schenen de nieuw aangekomenen nog verscheidene zaken van groot aanbelang te bespreken.

Deze personen wekten in hooge mate de opmerkzaamheid van den kleinen man op.

Eindelijk verwijderde zich de geleider van den graaf. Verscheidene policie-beambten en andere personen met echte spitsboeven gezigten draaiden tusschen de reizigers heen en weêr, vroegen nu en dan eens naar eenen pas, terwijl buiten het strengste onderzoek van wagens en koffers en kisten plaats had.

De aanwezigen — er waren er twintig — spraken weinig of zwegen.

De *kleine* scheen den graaf te kennen. Dikwijls kwam hij digt bij hem, en zocht een gesprek met hem aan te knoopen, maar te vergeefs.

Twee policie agenten kwamen en verzochten den graaf in eene aangrenzende kamer te gaan. De *kleine* zag door de niet geheel geslotene deur, dat men den graaf naauwkeurig onderzocht en vooral zijne papieren nazag.

Toen de graaf terug kwam, bemerkte de *kleine* hoe de graaf met potlood eenige woorden op een strookje papier schreef en naar buiten ging, en door het raam zag hij, hoe de graaf eenen spoorweg beambte met dit briefje weg zond.

De klok luidde; de wagens kwamen voor, en de reizigers stegen in de rijtuigen. De *kleine* volgde zoo digt mogelijk den

graaf en op den *kleine* volgde de *grijsmantel*. Zij namen benevens een welgekleed jongeling in eene coupé plaats.

Helder brandden de lampen in de wagens en de lantarens voor het station. Nogmaals kwam de policie en ieder reiziger moest voor de laatste maal zijn pas toonen. De lange jonge man was weder zeer oplettend en trachtte in den pas den naam des reizigers te vinden. De kleine heer met den bril reikte den beambte zijn pas over — het was een Russische — daarop stond de naam Skowronski. De graaf S. had een Oostenrijkschen pas; hij kwam uit Gallicia. De grijsmantel toonde ook een Oostenrijkschen pas, waarop de naam Brandowski stond.

Het onderzoek was afgeloopen en de trein vertrok naar Warschau.

Door de staatkundige gebeurtenissen in Polen werd ook de rust der reizigers gestoord. Niet alleen werd bij iedere halt het onderzoek hernieuwd, maar de trein moest gedurig onderweg ophouden om zich een onderzoek van de Poolsche vrijscharen te laten welgevallen. Daarenboven was men in gestadige vrees, hier of daar een brug kon zijn afgebroken of dat er op den trein geschoten werd.

Onze reizigers waren dus ook niet zeer gerust. Geen van hen wilde zich aan den slaap overgeven, maar allen zaten, terwijl zij hunne sigaren rookten, als stommen, terwijl elk zijn buurman naauwkeurig opnam.

Eindelijk begon Skowronski het gesprek. Hij sprak over de spoortreinen en vergeleek de Russische met die van andere landen. Zoo ontstond er ja, een gesprek, maar het werd door de andere reizigers met de grootste omzigtigheid gevoerd. Toen hij over de gebeurtenissen in Polen sprak, en daarbij personen aanhaalde, van wien toen juist veel gesproken werd, toen mengde de graaf zich in het onderhoud. Skowronski beoordeelde verscheidene menschen; de graaf was dikwijls van eene geheel andere meening en Brandowski bewaarde een diep stilzwijgen.

De laatste bemerkte evenwel zeer goed, hoe Skowronski den graaf steeds verder en verder wilde lokken om hem over zekere bepaalde personen zijn oordeel te doen uitspreken en daarom stiet hij den graaf met zijnen voet aan. Deze scheen het teeken evenwel niet te bemerken en ging door. Nu opende Brandowski den mond.

„Vergeef mij, mijne heeren!” zeide hij. „Gij bevindt u op

een gevaarlijk terrein. Hoe gemakkelijk konden vreemde ooren een onschuldig woord verkeerd uitleggen. Men moet tegenwoordig de politiek zoo min mogelijk behandelen!"

Tevens gaf hij den graaf een nieuw teeken, waarop deze opmerkzaam werd en zeide:

„Gij hebt gelijk, mijnheer! Ik dank u voor uwe goede bedoeling, maar toch kan ik geen Pool, van welken stand hij ook zij, voor zóo laaghartig houden, dat hij den vijanden zijns vaderlands tot spion zoude willen verstrekken."

„En toch moet men in den tegenwoordigen tijd voorzigtig zijn, mijnheer! Daarenboven bevinden sommigen zich in omstandigheden, waarin eed en pligt hen dwingen, om hun nationaal gevoel te onderdrukken. Zoolang ik bijv. Oostenrijksch policieraad ben, zal ik mijn pligt doen, — en wil ik mij daaraan onttrekken, dan moet ik ook ophouden een beambte te zijn."

Skowronski was zigtbaar verbaasd, toen Brandowski zich den titel van Oostenrijksch policieraad gaf. Hoewel het gesprek nu gestoord was, trachtte hij toch nu en dan een ander met den beambte aan te knoopen.

Te Radomsk was eene halt en op nieuw werd alles onderzocht. Skowronski had zich eenige oogenblikken verwijderd en Brandowski vond gelegenheid om den graaf alleen te spreken.

„Mijnheer!" zeide hij, „ik waarschuw u voor onzen kleinen reisgenoot. Ik weet wie gij zijt, en ken het doel uwer reis. Aan de laatste halt voor Warschau moet gij uit den trein gaan en achter blijven. Ik zal u op eene andere wijze te Warschau doen komen."

De graaf zag den spreker wantrouwend aan.

„Mijnheer," antwoordde hij, „mijn pas is in orde, en ik zou niet weten wat ik hier te vreezen zoude hebben.

„Maar gij zijt een te voornaam medelid van het verbond, dan dat gij u aan gevaar moogt blootstellen. Mag ik uw' pas eens zien?"

Aarzelend reikte hij dien Brandowski over.

„Heer graaf!" zeide deze, „ziet gij die groote C staan? Dat beteekent, dat gij verdacht zijt. De policie in Warschau zal daarop onmiddelijk letten en onze reisgenoot zal er ook wel voor zorgen."

Nog altijd scheen de graaf hem niet te willen gelooven.

Brandowski haalde een brief uit zijnen zak, toonde hem den graaf en verzocht hem dringend dien te lezen, maar altijd bij het zevende woord op te houden.

De graaf las, gaf hem den brief terug en drukte Brandowski veelbeteekenend de hand.

„Vergeet niet, heer graaf!" zeide de laatste om bij het laatste station een geschikt voorwendsel te hebben, om achter te blijven."

Skowronski kwam niet terug en monsterde de personen, die voor het station heen en weêr liepen, toen de graaf zich verwijderde.

„Reist gij ook naar Warschau, mijnheer?" zeide hij tot Brandowski.

„Ja," was het antwoord.

„Dat verheugt mij, want ik hoop u van dienst te kunnen zijn. Er gaat in Warschau tegenwoordig veel om, en de vreemdeling heeft menig oponthond te wachten, voor hij zijn doel bereikt, wanneer hij niet de eene of andere betrekking bekleedt."

„Dat wil ik gaarne gelooven!" het is ten minste zeer natuurlijk! bij ons is 't niet minder druk; wij hebben allen onze handen vol."

„Blijft gij lang in Warschau?"

„Dat hangt van omstandigheden af, maar ik hoop het niet."

„Maar gij deedt verstandiger, als gij uwe betrekking geheim hieldt."

„Maar men zal een Oostenrijksch beambte toch wel met rust laten?"

„Vertrouw daar maar niet te veel op; geheel Warschau is ondermijnd, bij elke schrede is voorzigtigheid noodig."

„En zoudt gij mij van dienst willen zijn, mijnheer? Gij schijnt met alles zeer goed bekend te zijn!"

„Voorzeker!" antwoordde Skowronski, „het zal mij een genoegen zijn, u tot gids te mogen dienen."

De bel luidde. De passagiers gingen in de wagens; het onderzoek begon andermaal en op het teeken van den locomotief vertrok de trein.

Er heerschte een somber zwijgen in den wagen; ieder was in zijne gedachten verzonken.

Aan het laatste station gekomen, gingen velen uit den trein

en onder hen was ook de graaf. Zonder iets te zeggen, ging hij in de wachtkamer.

Binnen weinige minuten zoude de trein vertrekken.

Het verdwijnen van den graaf maakte Skowronski zeer onrustig. Herhaalde malen zag hij naar buiten, om eenen voortrollenden wagen of iets anders te ontdekken, maar te vergeefs.

Nu hij zich met Brandowski alleen bevond, werd hij hoe langer hoe meer indringend, en toen de laatste eenen brief te voorschijn haalde, welks stempels en zegels hem overtuigden, bleef hem geenen twijfel meer over aangaande de betrekking van zijnen reisgenoot. Eenige uit den brief afgeleide vragen over verscheidene hooggeplaatste en streng bewaakte personen der Poolsche partij bevestigden hem in zijne meening, hoewel de vrager bij alles de grootste voorzigtigheid gebruikte.

„Het spijt mij, dat ons die heer verlaten heeft," merkte Brandowski aan, „wat mag die heer toch in dit nest te maken hebben?"

„Misschien heb ik nog meer reden tot spijt. 't Is nog al vreemd om van Krakau tot aan 't laatste station voor Warschau te reizen. Kent gij dien heer?"

„Slechts oppervlakkig," hernam Brandowski, „bij ons gaat hij voor een solide mensch door. Hij verkeert in de voornaamste gezelschappen."

„Zoo! zoo! maar toch hoort men, dat er een waakzaam oog op hem wordt gehouden; men weet dat in Warschau misschien nog beter dan in Krakau."

„Bij ons," hernam de policieraad, „worden alle vermogende en invloedrijke mannen scherp bewaakt."

„En hebt gij nog nooit vermoeden op hem gehad?"

„Voor zoover ik weet niet!"

„Maar in Warschau weet men, dat hij een zeer werkzaam en invloedrijk medelid van de vereeniging voor den opstand is."

„Heeft men daarvoor bepaalde bewijzen?"

„Men heeft brieven van hem onderschept, en nagegaan, met welke personen hij hier verkeerde. Ook de parijsche en londensche agenten hebben berigten ingezonden omtrent zijn omgang met de aldaar bestaande *comités*. Men houdt hem dus voor een gevaarlijk persoon; men heeft zware vermoedens tegen hem, en wie weet...."

„Maar, mijnheer! dat is niet mogelijk. Hoe weet gij dat alles?"

„'t Is in geheime kringen bekend, tot welke ik toegang heb."

„Maar waarom wordt hiervan geen kennis gegeven?" vroeg de policieraad verbaasd.

„De russische policie houdt het zeker voor beter, hem zelven te laten bespieden, daar zij eenmaal de draden in handen heeft!"

„Ik zal 't in allen gevalle aanteekenen," zeide Brandowski, terwijl hij eenige regels in zijne portefeuille opschreef.

„Maar zijt gij dan met hem bekend, daar gij zooveel omtrent hem schijnt te weten?"

Skowronski lachte geheimzinnig en zeide; „ik heb hem dikwijls in Warschau en in Krakau gezien."

Een eigenaardig gevoel ging als een schok door 't gemoed van Brandowski; hij had zijnen reisgenoot doorgrond. Hij had hem vroeger nog nooit gezien, en toch wist hij, dat hij den regten man had getroffen.

„Uwe berigten zijn van zeer veel belang voor mij," zeide hij; „ik hoop u gedurende mijn verblijf te Warschau nu en dan te zien en ik kan u misschien voordeelige aanbiedingen doen. Waar kan ik u altijd vinden?"

„Mijne woning is al zeer onbepaald, mijnheer. Iemand zoo als ik, die zoo dikwijls op reis is, heeft geene vaste verblijfplaats. Gewoonlijk ben ik tegen elf uur voormiddags in de *conditorei*."

„En wanneer ik u des avonds wilde bezoeken?"

„Mijne avonden breng ik zeer onbepaald door. In allen gevalle zal ik u bijtijds onderrigten, waar gij mij kunt vinden."

„Zeer goed, mijnheer! ik ben voornemens mijn intrek in het hôtel de l'Europe te nemen."

Onder een levendig gesprek, waarin Skowronski zich nog al flink over de tijdsomstandigheden uitliet, bemerkte men het station Warschau.

Eene menigte militairen en policiebeambten stonden daar. Dadelijk posteerden zich onderscheidene soldaten voor de portieren der waggons, en elke reiziger moest, nadat zijn pas en bagaadje streng was onderzocht, nog een mondeling verhoor ondergaan.

Eindelijk was ook dit afgeloopen; ieder ging in zijne droschke en de rijtuigen reden naar de stad. Achter Skowronski reed Brandowski. Alweder een streng onderzoek aan de poort, en eindelijk reden de reizigers de stad binnen.

II.

Brandowski bemerkte spoedig eenen man in de eenvoudige kleeding eens metselaars, die hem bijzonder in 't oog viel. Hij wenkte hem, sprak zacht eenige woorden en dadelijk volgde de metselaar het eerste rijtuig, en toen dit eindelijk voor een huis stil hield, bleef hij op eenigen afstand staan. Na verloop van een half uur kwam er eene vrouw aan, welke eenige borstels te koop aanbood; zij sprak eenige woorden met den metselaar, en ging toen op de stoep naast het huisje van den portier zitten. De metselaar verwijderde zich daarop langzaam.

In een hotel van den tweeden rang in eene afgelegene straat stond op een bordje te lezen: Lubojanski, geadmitteerd tandmeester no. 27.

In dit no. 27, een bijna armoedig vertrek op de derde verdieping, was het atelier van den tandmeester.

Op eenen schoorsteenmantel stonden fleesschen en fleschjes en doosjes en ook een doodshoofd, wiens schoon en goed onderhouden gebit den binnenkomende akelig aangrijnsde. Daaronder stond eene tafel, waarop zich de noodige werktuigen bevonden tot herstelling van kunstgebitten en tot het uittrekken, afvijlen en plomberen der tanden. Aan de muren hingen eenige met stof overdekte glazen kastjes met kunsttanden en eenige anatomische platen.

Eene oude sofa, eenige stoelen, nog eene tafel met eenige boeken, eene karaf met water en een glas voltooiden het ameublement.

In groote vilten schoenen en eenen ouden jas, liep een man het vertrek op en neer. Klein en mager was hij, maar in die strakke blikken lag veel edels, in de oogen was vuur en leven.

Scherp luisterde de man, toen er aan de schel zijner kamer werd getrokken — zijne gestalte scheen te veranderen, en eene blijde verwachting was op zijn geheele gelaat te lezen. Hij opende de deur en voor hem stond Brandowski.

De tandmeester beantwoordde zijn groet en verzocht hem binnen te komen.

„Wel mijnheer! wat is er van uw dienst? Wat scheelt er aan? Zeker eene holle tand of eene slechte kies, of een nieuw gebit."

Brandowski zag voorzigtig naar alle kanten rond zonder te antwoorden.

„O, mijnheer! zeg mij gerust wat u deert, wij zijn geheel alleen, niemand beluistert ons. Ziet gij, dit is mijn atelier, verscheidene kamers ter regter en linkerzijde worden door mij bewoond. Gij kunt mij gerust vertrouwen... wat wenscht gij!'

Brandowski haalde een met cijfers beschreven papier te voorschijn en stelde het den tandmeester ter hand.

Met eenen enkelen blik overzag hij 't papier en mat daarop den vreemdeling met eenen doordringenden blik van 't hoofd tot de voeten. Zijn gansche gelaat veranderde, en drukte adel en kracht uit; er lag eene waardigheid over verspreid, die door de armoedige kleeding en het geringe huisraad naauwelijks bedekt werd.

„Gij komt uit Krakau, mijnheer! en hebt nog twee reisgenooten. U was den last opgedragen, om een kleinen heer met zwaren baard en een bril in Krakau en op reis naauwkeurig in 't oog te houden. Wat is de uitslag uwer pogingen?"

„Deze heer, welke Skowronski heet, bleef veertien dagen in Krakau, woonde in een voornaam hotel, bezocht de beste gezelschappen en kwam driemaal in 't geheime kabinet des gouverneurs. Van dit gesprek kon ik niets bepaalds aan te weet komen, 't was onmogelijk toegang te verkrijgen. De gouverneur liet zich evenwel aan een zijner vertrouwden ontvallen, dat hij mededeelingen had ontvangen, welke waarschijnlijk tot het verlangde doel zouden leiden. Gelukte het hem, dit te bereiken, dan zouden de gevolgen onberekenbaar zijn. Vervolgens heeft hij een onderhoud gehad met den president der policie. Van dezen vernam ik zooveel, dat Skowronski beweerde, de draden in handen te hebben, waardoor hij de geheime nationale regering en den persoon van den stedelijken kommandant van Warschau konde ontdekken."

„Zoo, zoo! mijnheer Skowronski! gij rekent buiten den waard," zeide de tandmeester toornig. Zijn gelaat werd donkerrood en zijne oogen vonkelden. „Ga voort, mijnheer! verhaal verder. Deze Skowronski is een zeer belangrijk persoon, wij hebben ons niet bedrogen."

Brandowski verhaalde verder, dat Skowronski zich bij vele voorname familien der stad en bij edellieden uit den omtrek had laten voorstellen. Hij wist den schijn aan te nemen, alsof hij een voornaam lid der vereeniging was, sprak veel over zijne bekendheid met voorname personen, speelde over al den

ijverigen, vurigen patriot en beweerde, dat hij eene gewigtige zending aan het Poolsche centraal-comité in Gallicie op zich had genomen. Ten gevolge van zijne geheime pogingen werd er een strenger onderzoek gedaan, en verscheidene transporten, voor de Polen bestemd, werden in den laatsten tijd aangehouden.

„Die vervloekte man!" riep de tandmeester op zijne tanden knarsende, „en dat een Pool, een kind van dit land; kan hij niet voor zijn vaderland strijden, waarom is hij dan een vijand van zijn land? Waarom ontneemt hij ons goed en leven? Maar ga voort, mijnheer!"

„Skowronski schreef uit Krakau vier brieven naar Warschau, een aan eene dame, en drie aan den heer M. Hier zijn ze. Ik heb er twee in Krakau, en twee in Warschau laten onderscheppen."

De tandmeester brak met grooten haast den eenen brief na den ander open en las ze door.

„Mijnheer!" zeide hij tevreden, „men heeft in u den regten man gevonden. Gij hebt het vaderland eene groote dienst bewezen."

„Deze spion is zeer gevaarlijk door hetgeen hij weet; hij heeft onvoorzigtigen gevonden, welke hem vertrouwden. Al bereikt hij nooit het groote doel, dat hij beoogt, zoo kan hij toch velen van ons eene plaats naar Siberië of aan de galg bezorgen. Wat hebt gij nog meer mede te deelen?"

„Graaf S. vertrok met ons uit Lemberg. De spion scheen met diens omstandigheden zeer naauwkeurig bekend te zijn; het kwam mij voor, dat hij hem opzettelijk volgde, om hem in 't oog te houden en gevangen te doen nemen. Ik had den graaf aangeraden, om voor ons op reis te gaan, maar het duurde lang eer zijn pas gereed was. In R. ried ik hem aan, om den trein te verlaten en beloofde, hem langs een veiligen weg naar Warschau te zullen brengen."

„Goed, mijnheer! zeer goed," antwoordde de tandmeester. „De berigten van minder aanbelang kunt gij mij morgen mededeelen. Ga nu heen, en zorg vooral, dat Skowronski nacht noch dag uit het oog wordt verloren. Zend mij dadelijk den commissaris van policie uit de M. . . . sche straat no. 740, dan zal ik wel verder zorgen en ook voor den graaf. Morgen ochtend om 7 uur verwach ik u."

Hierop drukte de geneesheer Brandowski hartelijk de hand.

Lubojanski liep onrustig de kamer op en neêr. Gewigtige gedachten vervulden zijn gemoed. Eindelijk zeide hij:

„Ik heb mij dus niet vergist. Hij is 't! hij, de vriend mijner jeugd. Wat koesterde men vroeger groote verwachtingen van hem! Welk genie! welke vaderlandsliefde! En nu? daar hij den post niet verkreeg, naar welken hij dong, daar men anderen voortrok, drijft hem de wraak en eene gekwetste eerzucht naar het leger van den bloeddorstigen vijand. Zoo groot eens zijne liefde voor Polen was, even zoo groot is thans zijn haat. De bloedige offers treffen hem niet. Hij zou er honderden aan den beul overleveren, om dien éénen, om mij, te bereiken! Hoe grenzeloos ongelukkig zijt gij! Hij, dien ik het meest beminde; hij moet vallen! hij kan, hij mag niet blijven leven! Aan het voornaamste lid van het centraal-comité tot ontdekking van de nationale regering, kan de stedelijke hoofdman van Warschau geene vergiffenis schenken! Skowronski! gij zult uw doel niet bereiken! Ik liet u waarschuwen, twee maal, tien maal; de oude vriend vergat, dat hij een dienaar der natie was geworden. Gij hebt niet willen hooren en daarom moet gij sterven! Wij hebben geenen kerker — geene boeijen om u onschadelijk te maken, ons blijft geen ander middel over dan de dood!"

De tandmeester kleedde zich aan. Eenige minuten later verliet hij in een schamel, ouderwetsch pak, dat hem het voorkomen gaf van een arm geworden handwerksman, het huis.

In eene achterstraat hing voor een raam een papier, waarop te lezen stond: Hier worden allerlei stoffen geverfd bij de weduwe D. Dit huis ging de tandmeester binnen.

De vrouw ontving hem met bijzondere welwillendheid en bragt hem in een klein, afgelegen vertrek. Kort daarna kwam er een policie-kommissaris en bragt verscheidene berigten.

„Goed! mijnheer! zeer goed! Uw ijver is prijzenswaardig, zoowel als uwe scherpzinnigheid. Ik heb nog iets nieuws voor u. Aan het station te R. is een heer, welken gij heden avond veilig naar Warschau moet brengen. Neem van hier eenen pas mede, want op den zijnen zoude hij hier dadelijk gearresteerd worden. Rijd er anders liever heen, arresteer hem en breng hem in de R. . . . straat no. 87. Maar voor gij dit doet, moet gij den geheim-secretaris van den hoofd-kommissaris der policie — den jongsten, versta mij wel — gelasten, om heden,

wanneer het donker wordt, zich bij het stadhuis te bevinden. Hij kan papieren medenemen, die hij dan kwanswijs bij zich heeft, om te laten teekenen. Hij moet ze onder den regter arm dragen. Komt er nu van avond een kleine man met een bril, die door de wacht op vertoon van eene kaart in huis gelaten wordt en gevolgd door een persoon, welke tot den secretaris zeggen zal: „hij is het!" dan moet hij hen volgen en het gesprek tusschen den hoofd-kommissaris en den nieuw aangekomene volgen, en dadelijk daarvan berigt komen brengen. Ook heb ik de zekere tijding ontvangen, dat M. . . heden bij den hoofd-kommissaris zal zijn. Er was een vertrouwd persoon bij hem, en spoedig daarna ging hij in eene zekere straat, waarin hij zeker huis naauwkeurig beschouwde. Omtrent de audientie van M. . . . verlang ik naauwkeurig verslag. Ga nu mijnheer! ga met God en denk aan uw vaderland!"

De kommissaris verwijderde zich. Een kwartier later verscheen een russisch officier. Hij bragt berigten en ontving nieuwe orders. Zijne audientie moest wel van veel belang zijn, want zij duurde bijna een uur.

Om elf uur hield eene sierlijke equipage voor de woning van den burgerlijken gouverneur stil. Iemand van middelbare jaren steeg er uit; hij had verscheidene papieren in zijne hand. Deze man droeg de uniform van de hoogste beambten der administratie. De opmerkzame beschouwer zou in 't gelaat van dezen man de trekken van den tandmeester herkend hebben.

Skowronski had het zich na de vermoeijenis der reis naauwelijks een weinig gemakkelijk gemaakt, en lag in eene fluweelen kamerjapon op de sofa uitgestrekt, toen zijn factotum, een oude grijze huisknecht, eenen heer aanmeldde.

Hij gaf last, om den heer binnen te laten.

„Wel beste F. . . . ! gij zijt een man van de klok!" sprak Skowronski. „Neem mij niet kwalijk, dat ik mijn gemak houd, maar ik ben als geradbraakt van die vervloekte reis. Neem plaats, ik ben zeer verlangend naar uwe berigten!"

„Die zijn juist niet zeer bemoedigend," antwoordde F. „Eigenlijk is er niets nieuws of gewigtigs. Al onze moeite is vergeefsch. Wanneer wij eene vangst denken te doen, dan laat die vervloekte stads-hoofdman den betrokkene niet alleen waarschuwen, maar werpt hier en daar een lokaas uit, waaraan de

policie-kommissaris — gij kent zijnen ijver — dadelijk blijt, en ons spoor verdwijnt, voor dat wij ons doel bereikt hebben."

„Dat is afschuwelijk," riep Skowronski. „Waar blijft mijne wraak en mijn millioen roebels? Maar wij zullen de hoop niet opgeven. Ik geloof mijn doel langs eenen anderen weg te zullen bereiken. Mijne reis is niet onvruchtbaar geweest. Ik heb een persoon ontdekt, welken een of eenige leden der geheime regering kennen, en die daarmede in zeer naauwe betrekking moet staan. Daarom juist liet ik u roepen. Nu kan ik niet weg, maar bezorg dadelijk dit papier aan den hoofd-kommissaris. Lees het eerst, dan weet gij, hoe de zaken staan."

F. nam het papier en las:

„Graaf S. uit Krakau reed gisteren met een Oostenrijkschen pas (gemerkt C.) naar Warschau; aan het laatste station verliet hij den trein en verdween, waarschijnlijk om op eene minder gevaarlijke wijze in Warschau te komen. Deze man moet dadelijk opgespoord en aangehouden worden. Later volgt nader berigt. Signalement: bejaard, groot, frisch roode kleur, grijs haar en dito knevels."

„Ga nu, vriend! en bezorg dit dadelijk. Kom niet terug. Om vijf uur zien wij elkander in de *Conditorei*."

„Goed mijnheer! maar wees toch vooral voorzigtig. Mij dunkt dat ik eenige verdachte personen heb gezien, die mij zoo uitvorschend aanzagen, als wisten zij, waarom ik hier kom. Sedert eenige dagen is mij dit reeds opgevallen."

„Kom! gij schertst! wie zou iets kunnen weten?"

F... vertrok. Toen hij de deur uit kwam, stond er eene arme vrouw voor hem met eene mand met borstels aan den arm.

„Genadige heer!" zeide de vrouw op smeekenden toon, „koop toch wat van mij!"

„Ga weg! oud wijf!" antwoordde F. knorrig en ging den stoep af.

Toen hij eenige huizen verder was, zag hij toevallig om. De oude met hare mand stond aan de deur en keek hem na; terwijl een schoenmakersknecht hem volgde.

Des avonds, wanneer de duisternis hare schaduw over de stad verspreidt, vertoont deze een zonderlingen aanblik. Hoewel ieder zooveel mogelijk vermijdt, om bij avond uit te gaan, zijn er toch nog genoeg, die genoodzaakt zijn, om zich op straat te bevinden. Het zoo strenge gebod, om zonder lantaarn nie

uit te gaan, veroorzaakt derhalve elken avond eene illuminatie en zonderling weerkaatst het schijnsel der lichtjes op de blanke wapenen van de patrouilles, die de stad in alle rigtingen doorkruisen.

Niet verre van het wel bewaakte stadhuis stond in de schaduw van den ijzeren lantaarnpaal een mensch in de uniform van eenen Warschauschen policie-agent. Onder den regterarm droeg hij eenige papieren. Naar alle kanten zag hij rond, en monsterde de voorbijgaande lantarendragers. Eindelijk kwamen van verre vlak over het plein twee heldere lichten op hem aan. De drager van het eerste, een man met een bril, ging de stoep op, vertoonde aan de wacht eene vrijkaart en verdween in den gang.

Ondertusschen naderde spoedig de tweede lantarendrager, een eenvoudige huisknecht met eene fleschmand aan den arm en scheen iemand te zoeken.

De jonge policie-agent ging hem te gemoet.

Een enkel woord en dadelijk sprong hij den stoep op, trad zonder eenige verhindering binnen en vloog naar het vertrek van den hoofd-kommissaris.

De man met den bril — Skowronski — was nergens te zien, maar in 't geheim vertrek van den hoofdkommissaris hoorde hij spreken. Spoedig sloop hij in een zijvertrek, sloot dit van binnen en opende een kastje in den muur, dat aan de andere zijde met het kabinet in verbinding stond.

Het gesprek begon. Skowronski gaf verslag van zijne reis in Krakau en Gallicie, noemde een groot aantal personen op, welke tot de nationale vereeniging moesten behooren, en sprak vooral over graaf S.

Volgens zijne meening was hij het hoofd van het Gallitische comité in Lemberg; *hij* moest vooral gegrepen en streng onderzocht worden. Ongetwijfeld had hij gewigtige papieren bij zich; daar hij onverwijld naar Warschau was ontboden.

Ten slotte legde Skowronski nog andere berigten over benevens eene likwidatie van 2500 roebels. De hoofd-kommissaris beloofde hem tegen den volgenden dag eene formele aanwijzing.

Ook gaf hij berigt aangaande den Oostenrijkschen policieraad. De hoofd-kommissaris verwonderde zich, dat deze zich nog niet aan hem had voorgesteld, wanneer hij niet eene zeer bijzondere geheime zending had. Hij gelastte dus Skowronski, om naar gemelden heer het noodige onderzoek te doen.

Skowronski vertrok. Onder het gesprek was er nog een ander persoon aangediend, welke inmiddels zoolang in een zijvertrek was gebragt.

Naauwelijks was de eerste vertrokken, of de tweede, een schoon jongeling in Poolsche kleeding, trad binnen.

Met de grootste belangstelling luisterde de hoofd-commissaris naar het berigt van dezen man, die zoo gelukkig was geweest, om eene geheime drukkerij te ontdekken. M... was echter slim genoeg, om voor zijne ontdekking eene groote som te eischen. De verrukte kommissaris aarzelde niet, om aan dien eisch te voldoen. Hierop verhaalde M... hoe het hem na lang zoeken gelukt was, eenen armen letterzetter voor 400 roebels over te halen, om hem de drukkerij te verraden. Hij had echter begrepen, dat de pers alleen nog weinig beteekende, maar dat men trachten moest om de gezamentlijke personen, welke den zetter onbekend waren, te overvallen. Daarom had hij met den zetter afgesproken, dat deze niets zoude laten blijken, maar des avonds om 11 uur, op het gewone uur, naar zijn werk zou gaan. Dan zou hij wel met de anderen gevangen genomen, maar later los gelaten worden.

Nu bepaalde men het plan. Met klokslag van 12 zou het volvoerd worden. Nummer 187 van de G... straat op de vierde verdieping was de ontdekte plaats.

De jonge policie-agent sidderde aan al zijne leden. Deze ontdekking kon allen, ook hem, in gevaar brengen. Op zijne teenen sloop hij uit het vertrek, vloog den stoep af en ijlde naar buiten. Toen hij op de markt kwam, sloeg het 10 uur. Dat was het uur, waarop niemand zich meer op straat mogt vertoonen.

Op hetzelfde oogenblik hield aan eene der poorten eene droschke stil. De officier der wacht kwam buiten. In den wagen zat een Russische policie-beambte en een sergeant, welke eenen heer begeleidden. De beambte toonde eene kaart en zeide in goed Russisch tot den officier, dat het van belang was, om den gevangene heimelijk binnen te brengen. De officier gaf een wenk en de droschke reed voort.

De gevangene was een groot, sterk man met zwart haar en eenen zwaren, zwarten baard.

Bij een klein huisje hield men stil. De serjeant verwijderde zich en de anderen gingen binnen.

„Heer graaf," zeide de policie-agent, „maak het u hier zoo gemakkelijk mogelijk; later zal er voor u gezorgd worden."

III.

Het had elf uur geslagen, toen twee mannen in de uniform der Warschausche gendarmerie door eene achterdeur in het huis 187 der G...straat kwamen. Zacht gingen zij naar de vierde verdieping, klopten aan eene deur, waarop een man met eenen sleutel verscheen en een ander vertrek opende. In 't volgende oogenblik kwam de letterzetter W. in de kamer en achter hem de opzigter van de drukkerij der geheime regering.

Een der heeren haalde een papier te voorschijn en las het voor. De letterzetter verbleekte. Hij sidderde aan zijn geheele ligchaam. Eindelijk zonk hij in een. Vervolgens kwam hij weder eenigermate tot zich zelven en op de knieën liggende smeekte hij: „Genade! genade! ik heb eene vrouw en vijf kleine kinderen!"

Op het onbewegelijke gelaat van den voornaamsten der beambten was geen medelijden noch aandoening te lezen.

„Voor de uwen zal gezorgd worden," was het antwoord.

Het werk in de drukkerij was gestoord geworden. Het sloeg half twaalf, toen de beide beambten door eenen tuin in eene achterstraat kwamen en verder hunnen weg gingen.

Terzelfder tijd stonden aan de beide uitgangen van de straat sterke piketten infanterie. Door de achterstraat liep langzaam eene patrouille en liet in de nabijheid van No. 187 van twintig tot twintig schreden drie man in de schaduw van den tuinmuur en bij de deur staan.

Een corps policie-beambten, gevolgd door eene afdeeling soldaten, trok zoo stil mogelijk de straat in. De huizen 186 en 188 werden tot aan het dak bezet. De kommissaris van policie besteeg zelf met vijf agenten zeer voorzigtig den trap en ging tot aan de vierde verdieping. Een brandende lantaarn verspreidde een helder licht. Men klopte aan de opgegevene deur — te vergeefs; men wilde openen, maar zij was gesloten. Ook hierop was men voorbereid. Spoedig was zij met geweld geopend.

In de kamer was het donker. De policie-commissaris trad

met eenige beambten binnen. In de kamer waren touwen gespannen en daarop hingen verscheidene vellen papier. Hij nam er een af las er een bij het licht der lamp. Het was de uitgave van dien dag van de revolutionaire courant, *Ruch* d. i. *beweging*.

„Ho!" riep hij, „eindelijk! eindelijk! hier hebben wij de fabriek! nu zullen de fabrikanten ook niet ver te zoeken zijn!"

Op eene tafel stonden eenige stearinekaarsen in blikken kandelaars. Men stak ze dadelijk aan. Nu kon men de kamer overzien; 't was de schamele werkplaats van een schoenlapper.

Men zag naar alle kanten. Ja! 't was de werkplaats, maar de pers, de letters en de werklieden waren verdwenen. Men keek in de kagchel, onder en in het bed, — te vergeefs. In eenen hoek stond eene toegespijkerde kist. Het deksel werd er afgeslagen — daar overviel zelfs de policie-agenten eene siddering — in de kist lag het lijk van den verrader, van den letterzetter. In zijne borst stak een dolk, en op het lijk lag een papier, waarop in potlood stond geschreven: straf voor den verrader!

„Alle duivels!" riep de kommissaris, zich de haren uitrukkende. Vertwijfeling vervulde zijn gemoed, en hij gevoelde zijne onmagt tegenover zulke menschen!

Een uur later kreeg hij berigt, dat graaf S. spoorloos verdwenen was. De kozakken hadden de geheele omstreek doorzocht, maar hij was nergens te vinden.

Immiddels bevond zich graaf S. in het huisje, waarin de policie-beambten hem den vorigen avond gebragt had. Nadat hij bij zijne aankomst goed gegeten had, bragt men hem in een zeer goed ingerigt vertrek, alwaar hij eene verkwikkende rust genoot.

Des morgens verscheen er een barbier.

Nadat hij een bewijs van zijne kunst had gegeven, deelde hij den graaf mede, dat deze om 10 uur een bezoek zoude ontvangen.

Om 10 uur verscheen een heer, die het voorkomen had van eenen schoolmeester. Onder zijnen arm droeg hij eenige boeken. Zijne kleeding was zwart, netjes, maar anders vrij kaal. Zijn hoed was tamelijk versleten.

„Gij zijt graaf S." zeide hij, „men heeft u reeds eenige da-

gen verwacht, ik heb in last u verdere berigten te geven, en de uwen te ontvangen." Vervolgens gaf hij hem eenen brief.

„Men draagt u den vereerenden last op, om in Konstantinopel voor Polen werkzaam te zijn."

Met groote scherpzinnigheid legde hij hem den toestand van Polen en van die landen uit, welke of in Polen of in Rusland belang stellen en teekende den graaf met duidelijke trekken zijnen weg voor.

Toen de duisternis begon te vallen reed een Russisch rijtuig met vier paarden bespannen door eene afgelegene poort der stad. De wacht benevens eenige onderofficieren, die de buitenwacht hadden, herkenden de uniform van eenen Russischen generaal. De wacht kwam in 't geweer, presenteerde 't geweer, de generaal groette, en de caleche — een half gesloten rijtuig — vloog de poort uit.

Buiten de stad wachtte op eene afgesprokene plaats een ander rijtuig.

„Heer graaf," zeide een der geleiders, „hier zijn goede papieren, een geviseerde pas en eene veiligheidskaart; reis met God!"

Kort daarna ging ieder zijn eigen weg en bereikte zijne bestemming.

In zijne kamer No. 27, zat de tandmeester Lubojanski voor zijne met papieren bedekte tafel. Nadat hij die in orde had gebragt, haalde hij twee brieven uit zijnen zak, las ze nog eens over en legde ze voor hem neder.

„Zij waren niet meer te redden," zeide hij, „wat ik doen kon, heb ik gedaan! Ik kon ze niet met geweld aan het geweld der bajonetten ontrukken. Morgen om dezen tijd is hun lijden geëindigd, dan zijn ze reeds opgehangen! Gaat met God — als aanklagers onzer tyrannen — gaat en houdt u standvastig — toont het volk, hoe men voor 't vaderland sterft! Dat geeft anderen moed, om wederstand te bieden, dat wekt de wraak op. De geestelijken moeten nog de noodige bevelen hebben — nog heden moet ik hen bezoeken."

„Dat zijn uwe offers, Leon! Uw verraad berooft deze drie hoopvolle jonge mannen, welke hun vaderland nog groote diensten hadden kunnen bewijzen, van het leven. Uw uur heeft geslagen, ik kan u niet meer redden, het is te laat. Gij durfdet den strijd tegen mij te wagen, gij verkocht eer en va-

derland, om mij in 't verderf te storten, en om mij te vinden, laat gij verscheidene ongelukkigen ter dood brengen; 't is genoeg, gij hebt uw leven ook verkocht. Terwijl gij u veilig waant, vermoedt gij niet, dat ik elk uwer schreden laat bewaken, en dat ik u in uwe eigene netten heb gevangen. Thans is het uw tijd, en gij moet sterven."

Hij schreef eenige woorden op een strookje papier en zond zijnen ouden dienaar daarmede uit.

- Terwijl hij ijverig schreef, en uit de voor hem liggende papieren allerlei aanteekeningen maakte, werd er andermaal aan de schel getrokken. De wijze van schellen was hem bekend; hij liet alles liggen en opende de deur.

De barbier, dien wij kort geleden bij graaf S. ontmoetten, trad binnen.

„Kom binnen, beste vriend! ik heb zeer naar u verlangd, want er is van daag nog veel te doen. Gij moet dadelijk eenige gewigtige papieren bezorgen, en dit kan ik een ander niet toevertrouwen. Hier zijn ze; het spreekt van zelf, dat gij ze aan de personen zelven overgeeft. En dus; ik verwacht u in een paar uur terug. Zend toch eenen politie-agent aan No. 16."

De barbier boog eerbiedig en ging.

Een half uur later verscheen de heer Brandowski.

„Wel, mijnheer! hoe is 't?"

„De telegram uit Krakau is gekomen. De graaf is vertrokken. Hier zijn brieven van 't postkantoor, welke door Skowronski en aan hem geschreven zijn."

Driftig brak Labojanski ze open.

„Ha! adder! uw giftand zal weldra stomp zijn!" zeide hij met gesmoorde stem. „Zorg maar dat hij heden het hoofdbureau niet bezoekt, hij sticht anders nog meer kwaad. Laat hem waarschuwen. Het is noodig, dat hij heden te huis blijft."

„Ik zal er voor zorgen. Gister avond was hij weder bij den hoofd-kommissaris. Er werd eerst over verdere bewijzen tegen eenige gevangen genomene jonge lieden gesproken en vervolgens over den stedelijken hoofdman. Hij beweert zijn spoor gevonden te hebben. En hij heeft aangeraden, om de gansche stad te doen doorzoeken."

Labojanski verbleekte. „Heeft men namen genoemd?" vroeg hij.

„Neen! hij wil eerst nog andere brieven in handen hebben

van den man, dien hij verdenkt, ten einde ze met elkander te vergelijken."

„Welzoo! mijnheer Skowronski! dan zult gij u toch een weinig moeten haasten!" hernam de tandmeester. „Doch genoeg mijnheer! hier zijn nog andere orders. Plaatst vervolgens eenige agenten in de nabijheid van Skowronski's woning en laat hen naauwkeurig acht geven op de personen die bij hem komen. Hij veroorzaakt ons zeer veel moeite, maar . . .

Brandowski ging. Na eenige minuten kwam de barbier terug en bragt één bevredigend antwoord.

„Zeer goed! ik dank u voor uwe voorzigtigheid. Zijt gij morgen bij den kommissaris?"

„Ja, morgen om acht uur."

„Welnu! deel hem dan als een geheim mede, dat er overmorgen des nachts driehonderd man uit Warschau tot de opstandelingen zullen overloopen, en aan den noordervleugel zullen trachten trachten door te komen. Maar wees voorzigtig en pas op, dat gij u niet verraadt. Zeg dat men een teeken zal geven door een kanonschot."

„Ik zal er voor zorgen. Hm! wees onbezorgd!"

De barbier ontving nog nadere bevelen en vertrok.

„Zie zoo! dat zal ze weer in 't vuur jagen!" zeide de tandmeester, terwijl hij vergenoegd de handen wreef. „Zij zullen de geheele bezetting op de been brengen, om als vossen te loeren en in dien tusschentijd. . . ."

Skowronski zat zeer op zijn gemak in zijne kamer thee te drinken, toen hem een briefje werd gebragt, dat aldus luidde:

„Precies te negen uur ben ik bij u, om u af te halen. Ik heb eene zoo gewigtige ontdekking gedaan, dat ik geloof, dat wij heden den sluijer van het grootste geheim kunnen opheffen. Ik reken op u." M.

P.S. Wanneer omstandigheden mij noodzaken, om alleen vooruit te gaan, wees dan zoo goed een ander vertrouwd persoon te volgen, welk aan zijne regterhand mijnen ring zal dragen en u het wachtwoord Sint Dominikus geeft.

Skowronski gevoelde zich eerst niet op zijn gemak. Hij begreep niet, wat die uitnoodiging beteekende. Maar hij had reeds zooveel avonturen gehad, dat hij ook nu besloot aan die uitnoodiging gevolg te geven.

Het sloeg negen uur. Daar hield eene droschke voor het huis stil. Skowronski stak nog eenen pas bij zich en na het wachtwoord ontvangen te hebben, stapte hij in het rijtuig. De droschke reed weg, rolde door verscheidene achterstraten en hield eindelijk stil voor een oud, grijs gebouw van grooten omvang, dat alleen tot woning scheen te dienen.

„Wij komen bij tijds," fluisterde de geleider, „kom mijnheer!"

Men kwam in eenen donkeren gang. Aan het einde gekomen, haalde de geleider eenen sleutel uit den zak, opende eene deur en beiden daalden langs eenen donkeren trap naar beneden.

„Voorzigtig mijnheer," zeide de geleider, „houd u zoo stil mogelijk, wij zullen spoedig de verlangde personen zien."

„Hoe vele mannen zijn er?"

„Tien, maar binnen weinige oogenblikken komen er twee afdeelingen infanterie, en de hoofd-kommissaris is er ook bij!"

In de diepte zag men een lichtstraal schemeren. Spoedig bereikte men eene kleine grot, waarin op eene tafel eene lamp brandde. Twee mannen, gekleed als Warschausche policieagenten, zaten op eene steenen bank.

De geleider bragt Skowronski eenige schreden verder in een verlicht gewelfd vertrek, waarin men geene vensters zag.

„Wacht hier een oogenblik, mijnheer! ik zal naar M. gaan zien, hij moet reeds hier zijn. Wij zullen heden de revolutionaire regtbank zien."

Eene ligte siddering beving Skowronski, toen hij dit hoorde, en de man die zich de taak had voorgesteld, om het geheime comité en de eerste en voornaamste beambten te ontdekken, die man werd bevreesd, toen hij zich in deszelfs nabijheid bevond. Maar het was niets; 't was slechts eene sombere gedachte, die als eene schaduw even spoedig verdween.

Gedurende eenige minuten was hij alleen. Vervolgens kwam zijn geleider terug en overhandigde hem een papier.

Skowronski ging naar de tafel, waarop eene kaars brandde, en sloeg eenen blik op het papier. Hij werd doodsbleek, zijne handen beefden, zijne knieën knikten, eene koortsachtige huivering liep hem door 't gansche ligchaam: — 't was eene aanklagt van de nationale regering.

Hij zonk op eene naast den muur staande bank neder; het papier ontviel zijne hand, hij was als vernietigd.

Plotseling stond hij op en vloog naar de deur; zij was geslo-

ten — toen wierp hij zich, met de hand in zijnen jaszak zoekende, op zijnen geleider, maar in 't zelfde oogenblik kwamen de agenten uit de andere kamer binnen, en ontrukten hem den reeds getrokken dolk. Tevens doorzocht men zijne zakken en nam hem den pas en zijne verdere papieren af.

Daar werd de tegenoverstaande deur geopend en een lang, eerwaardig heer met een zwart zijden halfmasker kwam binnen, en trad naar hem toe.

„Mijnheer!" zeide hij ernstig, „verspil uwen tijd niet, slechts een half uur blijft u over. Ik ben ambtshalve uw verdediger, lees de aanklagt, en zeg mij, wat gij daartegen hebt in te brengen, want aanstonds verschijnt gij voor het geregt."

Besluiteloos en als van denkkracht beroofd, leunde Skowronski tegen den muur. Hij staarde strak voor zich. Zijn oor hoorde den raad zijns verdedigers niet, en de tijd vervloog snel. Daar luidde eene schel.

„Kom, mijnheer!" zeide de verdediger, „vat moed! Spreek! Ik herhaal het u, gij zult voor regters verschijnen, die eerst uwe verdediging zullen aanhooren."

De verdediger greep hem bij den arm, en als wezenloos liet hij zich voorttrekken, terwijl twee personen hem volgden.

De deur werd geopend. Een helder licht straalde hem tegen. Aan eene lange, met zwart laken bedekte tafel, waarop in zilveren kandelaars een aantal kaarsen rondom een zilveren kruisbeeld stonden, zaten vijf in 't zwart gekleede mannen. Ter zijde stond eene kleine tafel met twee kaarsen, waaraan slechts een man zat. Voor de groote tafel stond op eenigen afstand een zwarte stoel voor den beschuldigde, en links daarvan de tafel des verdedigers. Alle personen, behalve de aangeklaagde en de beide agenten droegen zwartzijden halve maskers.

„Hoe heet gij?" vroeg de middelste der vijf, degene welke dien dag president was.

De aangeklaagde zweeg, en scheen nog geen moed te hebben om een antwoord te geven.

„Antwoord, mijnheer!" zeide de regter ernstig, „anders moet uw vonnis uitgesproken worden zonder uwe verdediging aan te hooren."

De verdediger naderde den beschuldigde en sprak hem toe:

„Leon Skowronski," zeide hij eindelijk met moeite.

„Droegt gij in den laatsten tijd nog andere namen? Zeg de waarheid!"

De beschuldigde noemde nog meer namen.

De aanklager stond op en zeide:

„Het is bewezen, dat de beschuldigde werkelijk de bedoelde persoon is; ik verzoek, dat men de beschuldiging zal voorlezen."

Op eenen wenk van den president las de griffier:

Leon Skowronski, oud 32 jaren, van de katholijke godsdienst, geboren te Warschau, wordt door de nationale regering van het koningrijk Polen beschuldigd:

1° dat hij onder zijnen werkelijken en onder verscheidene aangenomene namen, voor eene bepaalde belooning aan de vijanden des lands hulp heeft verleend tegen zijne landgenooten.

2° dat hij verscheidene vrienden des vaderlands, soldaten van het nationale leger, beambten der voorloopige regering met den grootsten ijver aan den vijand verraden, en daardoor hunne gevangenneming, verbanning, dood en inbeslagneming hunner goederen heeft veroorzaakt.

3° dat hij het voornaamste lid is van een comité, hetwelk zich ten doel stelt het ontdekken en uitleveren van de geheime nationale regering en hare agenten.

Door dit alles heeft Leon Skowronski zich schuldig gemaakt aan de misdaad van hoog verraad.

„Aangeklaagde! bekent gij u schuldig?" vroeg de president.

Geen antwoord.

Toen nam de eerste het woord. Hij schilderde met gloeijende kleuren wat de beschuldigde had gedaan, bragt ontelbare bewijzen bij, legde hem eene menigte brieven voor, welke hij voor de zijnen moest erkennen, en toonde eindelijk den pas van den hoofd-kommissaris, welke in den zak van den beschuldigde was gevonden. Vervolgens toonde hij aan, hoeveel schade deze man uit boosaardigheid had veroorzaakt, hoevele offers door hem gevallen en aan het vaderland ontrukt waren, hoe schandelijk en strafbaar zijn gedrag was, hoe dit alles geschied was, om eene rijke belooning te ontvangen en hoe men hem reeds werkelijk groote sommen had betaald.

De beschuldigde antwoordde niet en de verdediger zweeg.

De regters verwijderden zich een oogenblik, maar spoedig kwamen zij terug en spraken het vonnis uit. Hij werd schuldig verklaard aan de hem ten laste gelegde misdaad.

Nu eischte de president de straffe des doods!

Dit woord wekte den beschuldigde uit zijne verdooving op.

„Ha!" riep hij, „gij hebt mij afgewezen, toen ik u mijne hulp aanbood; gij stiet mij van u, toen ik mijn hart aan 't vaderland wilde wijden. Gij, gij hebt mij tot wraak aangezet! en nu wilt gij, de schuldigen, mij vermoorden? Vloek over u, vloek over mij! vloek over allen! sterf ik, dan zult gij allen met mij sterven!"

Een oogenblik zweeg hij, om adem te scheppen. Met al de kracht der vertwijfeling vereenigde hij al zijne krachten tot éénen vreeselijken schreeuw en riep: „Hier! hier! Russen!"

Hij wilde nog meer zeggen, maar kon niet. De naast hem staande policie-beambte begreep zeer goed, dat zulk een schreeuw in staat was, om de Russen, die onophoudelijk door de straten heen en weêr trokken, in het huis te lokken. In zijne hand had hij den dolk van Skowronski en dadelijk doorstak hij hem daarmede.

Skowronski, de spion, zonk zonder eenig geluid te geven ter aarde.

In 't volgende oogenblik was alles in 't gebouw tot de vorige stilte terug gekeerd.

Op den drempel eener woning vond de nachtelijke patrouille een lijk — het was dat van Skowronski. — In zijne borst stak zijn eigen dolk; aan het hecht was een papier vast gemaakt waarop geschreven stond: „Straf voor hoog verraad."

Beek. P. VAN DE VELDE Mz.

EEN VERHAAL UIT ZWEDEN.

Naar het Engelsch

DOOR TACO.

Christina van Zweden, het eenig kind van Gustaaf Adolf volgde haren vader, den Noordschen Leeuw, de regterhand van het Protestantsch geloof, op jeugdigen leeftijd op. Zij was eene vrouw van groote begaafdheden en van nog grooter geestkracht en onbuigzamen wil, hoedanigheden die van haar vader op haar waren overgegaan en die bij haar als het hoofd eener bijna volstrekte alleenheersching tot meer dan mannelijke kracht aangroeiden. Hare eigenzinnigheid vertoonde zich altijd op eene dolzinnige soms ook op eene edelmoedige wijze, en in eene vlaag van de laatste soort legde zij plegtig de kroon ne-

der, naar zij meende, tot welzijn des volks. Spoedig had zij berouw over deze opoffering, dan het was te laat en zij bragt hare laatste dagen in stille afzondering door. Vooral was het de wensch dezer zonderlinge vorstin, om vergeleken te worden met Elisabeth van Engeland, en zij volgde deze zelfs na in hare hardvochtige en onwaardige koketterie. Een gevolg van een en andere was 't geen wij nu gaan verhalen.

De jonge koningin van Zweden gaf een prachtig feest, eene schitterende maskerade in haar paleis te Stockholm.

Dit feest had een bijzonder karakter, waardoor het dubbel luisterrijk en aantrekkelijk was en te gelijk het heerschend zwak van de heldin van het Noorden, deed in het oog vallen. Voor één avond wilde Christina het genoegen hebben openlijk en geheel en al de Engelsche koningin voor te stellen, en rondom zich te doen verrijzen al wat schitterend en groot was aan het hof der vorstin, die zij nabootste.

Met dit oogmerk had zij bevel gegeven, dat hare hovelingen voor dien tijd het karakter zouden aannemen van de meest beroemde personen uit Elisabeth's regering en in bijzondere gevallen bewees zij er eenigen de eer hen de rollen aan te wijzen, die zij te spelen hadden.

Dit was, zoo als men zich herinneren zal, eene kiesche zaak, want rollen als die van Essex en Leicester hadden eene beteekenis, die de algemeene opmerking niet konden ontgaan. De een of andere oude staatsman kon voor Burleigh spelen, zoowel als dit in het beroemde Drama van Puff plaats heeft; maar geen gewoon persoon dorst zich belasten met de voorstelling van een der twee genoemde heeren. Een zedig aspirant naar hofgunst mocht zich vertoonen in 't gewaad van Raleigh en menig jeugdig hoveling verscheen dan ook dien schitterenden avond in het kleed van Sir Walter.

De koningin was verrukt over het welslagen van haar plan. Er was eene strenge etikette in acht genomen betrekkelijk de kleeding, en opdat in dit opzicht niets te wenschen overbleve had Christina de moeite gedaan portretten te laten komen van de personen, die voorgesteld zouden worden. Zoo werd de gelijkenis volkomen.

Onder de personen die bij deze gelegenheid de aandacht trokken door hun voorkomen of door hunne manieren, behoorde een jong kavalier en eene sierlijk gekleede dame, die gedurende

den avond veel bij elkander waren. Beiden onderscheidden, zich door hooge beschaving en bevallige ongedwongen manieren: zonder de taal die zij spraken, moest *dit* hen reeds als vreemdelingen doen kennen.

Het waren Franschen. Zij schenen zeer vertrouwelijk met elkander te zijn; maar er was een zeer groot verschil tusschen hen. De dame scheen geneigd en zelfs begeerig zich openlijk in de menigte te vertoonen, terwijl haar geleider blijkbaar zocht zich aan aller oog te onttrekken en vooral niet opgemerkt te worden door de koningin, die zich voortdurend in den schitterenden kring bewoog. Ten laatste scheen het den jongen kavalier te gelukken zijne gezellin zijne wenschen te doen deelen, zij zetten zich in de vensterbank van een der voorramen neêr en begonnen fluisterend een levendig gesprek. Jong, vrolijk, en als Franschen van natuur spotziek, overzagen zij uit hunnen schuilhoek de geheele vergadering en onderwierpen ieder dien zij zagen aan een geestig maar niet kwaadwillig onderzoek.

„O," zeide de dame, „zie dien kleinen Leicester eens; hoe bevalt hij u?"

„Arme jongen, hij ziet niet dat de koningin een karikatuur van hem heeft willen maken, door hem zoo aan te kleeden!" gaf de heer ten antwoord.

„De schim van lord Burleigh, heeft ten minste diens pruik, maar niets meer."

„En zie eens hoe Sir Christopher Hutton zich houdt! Men zegt dat de engelsche ridder goed danste, maar zijn representant is een menuet in eigen persoon.

Zoo snapten de heer en dame bij 't raam. Eindelijk zeide de dame met schijnbare onverschilligheid maar op een toon, die grooter belangstelling verried: — Apropos, hoe bevalt u de koningin?

„De koningin," zeide de edelman, verward rondziende.

„Ja," ging de dame voort, „vindt gij dat zij op Elisabeth van Engeland gelijkt?"

„Onder *ons* gezegd — zooveel als madame Laura op Maria Theresia van Frankrijk!" was het antwoord van den jongeling.

Bij deze woorden werd hij doodelijk bleek. Zijne dame scheen den inval alleen te genieten.

„Admirable!" riep zij uit en betuigde hare tevredenheid over de geestige opmerking, door een hartelijken lach.

Maar hare vrolijkheid verstoorde op het zien van iemand die vlak voor hen stond.

„Wie is madame Laura?" zeide de koningin want deze had zich vóór het paar geplaatst en de laatste woorden gehoord.

De edelman, reeds zigtbaar ontroerd was bij deze vraag genoodzaakt tegen den muur te leunen. Hij herstelde zich echter spoedig in zoo verre dat hij stotterend ten antwoord gaf:

„Madame Laura, uwe majesteit, is eene dame te Parijs, die de eer heeft op de koningin van Frankrijk te gelijken, zoowel in manieren als in schoonheid."

Christina zag den spreker twijfelend en wantrouwend aan. Na eenige oogenblikken beet zij zich op de lippen en zeide:

„Graaf d'Harcourt, dit is een staaltje van fransche galanterie waarvoor de koningin van Zweden u later zal kunnen danken."

Met een trotschen hoofdknik voor 's graven gezellin, keerde Christina zich af, en ging met vorstelijke schreden naar de plaats waar eenige hovelingen om eene speeltafel vereenigd waren. Intusschen fluisterde men overal: „De koningin heeft den jongen Franschman aangesproken. Zijn fortuin is gemaakt."

Het voorwerp hunner opmerkzaamheid zeide zacht tot zich zelven: „Ik ben verloren!" Zijne dame vaarwel zeggende verliet de graaf d'Harcourt ijlings de zaal.

Christina ging dadelijk naar den franschen gezant, dien zij tot zich riep:

„Onder het zegel der geheimhouding heb ik uwe excellentie eene gunst te vragen."

„Uwe majesteit bevele," gaf de diplomaat ernstig ten antwoord, „en ik zal mij gelukkig achten, u zooveel ik vermag, te gehoorzamen."

„Ik verzeker u," gaf de koningin ten antwoord, „dat uwe magt niet op eene zware proef zal gesteld worden. Het is slechts eene kleinigheid, waarin ik nu belang stel; maar ik geloof dat gij de eenige zijt, die mijn wensch kunt bevredigen. Ik wilde slechts weten, wat en wie is eene parijsche dame die madame Laura heet?"

„Madame Laura — madame Laura!" herhaalde de ambassadeur, de oogen nêeralaande.

„Ja, madame Laura, hernam de koningin ongeduldig. „Kent uwe excellentie haar."

Toen de afgezant verzekerde, dat hij nooit van zulk eene dame had hooren spreken, stampte Christine ongeduldig op den grond en werd boos. „Dan zal uwe excellentie," zeide zij ten laatste op gebiedenden toon, „wel zoo goed willen zijn die dame voor mij op te sporen. Laat er nog heden avond een expresse naar Parijs worden afgezonden, die mij dadelijk volledige inlichtingen komt brengen, betreffende den stand en het karakter van deze madame Laura.

De ambassadeur boog zich eerbiedig, en ging heen om iemand op deze zonderlinge zending af te vaardigen.

Wij zeiden reeds dat de koningin van Zweden Elizabeth navolgde, of geleek in hare gewoonte om met een of ander edelman van het hof te koketteren. De persoon, die op dien tijd bijzonder in Christina's gunst scheen te deelen, was de jonge Franschman, die, om staatkundige redenen uit zijn vaderland gebannen, naar Zweden was gegaan, in de hoop van bij het leger geplaatst te worden. De koningin ontving hem met teekenen van bijzondere onderscheiding: zij maakte hem kapitein bij hare lijfwacht en gedroeg zich jegens hem op eene wijze die den zedigsten hoveling het denkbeeld zou gegeven hebben, dat hij een man was, die bijzonder deelde in de gunst der koningin.

Voor een jong mensch van 25 jaar, van een stoutmoedig en eerzuchtig karakter, was zulk eene overtuiging even vleiend als verleidelijk. Wij kunnen niet zeggen, dat dit bij den graaf d'Harcourt het geval niet was, maar welke droomen zijne eerzucht hem mocht voorspiegelen, zijne liefde had hij gevestigd op een ander voorwerp dan de koningin van Zweden. Dit was de barones Helena van Steinberg, eene jonge schoone française, de weduwe van een Zweedsch edelman.

De barones beantwoordde d'Harcourts neiging ten volle, maar het oog der liefde deed haar spoedig de magtige mededingster bemerken, die zij zijne liefde betwisten moest. Bij gelegenheid van het bal masqué had het Christina behaagd den graaf d'Harcourt de rol van Essex op te dragen. De barones, van deze omstandigheid onderricht overzag al het veel beteekenende daarvan en verstoutte zich den wenk der koningin te beantwoorden door eene bedekte zinspeling van dezelfde soort. Op het gevaar af, van de koningin te beleedigen, had de barones zich dien avond gekleed naar een portret van

lady Sidney, die Essex in 't geheim beminde. Van daar den onwil van d'Harcourt om op de maskerade de aandacht tot zich te trekken, dewijl de baronnes zijne gezellin was. Hoe goed zou het den jongeling geweest zijn, ware hij even omzigtig met zijn woorden geweest!

Christina's kostuum, dat hem de geheimzinnige aanmerking betrekkelijk madame Laura ontlokt had, was ook inderdaad wel eenigzins bespottelijk. De talloose plooien van Elisabeth's gewone kleedij met al haar stijfsel en statige attributen pasten weinig bij de rustelooze zorgelooze en bewegelijke koningin van Zweden. Misschien was zij eenigzins bevreesd voor de waarheid eener dergelijke opmerking en te bitterder was haar het denkbeeld, bespot te worden door den man, dien zij begunstigde en dat nog wel voor het oog harer mededingster.

De ongeduldige koningin kreeg binnen acht dagen berigt uit Parijs, dank zij de naauwgezette opvolging van de bevelen, die de expresse ontving.

„Madame Laura," zeide het dokument dat hij medebragt, „madame Laura is eene hofdame, die *gek* geworden is. Hare *manie* bestaat daarin, dat zij gelooft koningin van Frankrijk te zijn, en in kleeding en versierselen de ware vorstin Maria Theresia geheel en al tracht te evenaren. De koningin trekt geen kleed aan dat niet dadelijk door madame Laura wordt nagevolgd. Daar zij even onschadelijk als belagchelijk is, laat ieder haar met vrede en geheel Parijs kent haar onder den naam van: *karikatuur van de koningin.* De dépèche bevatte nog meer bijzonderheden van dezelfde soort, en daarbij ging een portret van de arme madame Laura, die gekleed was als Maria Theresia en er allerbespottelijkst uitzag.

Christina's woede kende geen palen. Zij had dadelijk begrepen, dat d'Harcourts vergelijking iets ongunstigs moest bevatten; maar te vinden dat men haar vergeleken had met eene ijdele, belachelijke gekkin — haar de heldin en de trots van het Noorden — haar, die den uitvinder dezer grove beleediging bijna had getoond, dat zij hem beminde — het voorwerp te zijn van de bespotting van dezen jongen vreemdeling en van lady Sydney, de vrouw voor wie hij haar scheen te smaden — die gedachte folterde het hart der trotsche en grillige koningin. „Ellendigen," riep zij uit, „en deze beleediging hadt gij mij als een kompliment willen doen aannemen!"

Met zulke gevoelens bezield, sloeg zij een blik in het gedetailleerd verslag nopens madame Laura.

„Zoo onschuldig als de krankzinnigheid dezer dame is," zoo las zij verder, „zoo gestreng is zij als vorstin en in geenen deele geneigd, de grootmoedigheid onder de vorstelijke deugden op te nemen. Zij spreekt altijd van regt doen." Deze zinsnede paste juist bij de stemming des koningin.

„Ja," zeide zij, „als ik bespottelijk ben zoo als zij, zal ik haar in alle deelen gelijken." Toen zette zij zich neder om eene geschikte straf voor d'Harcourt uit te denken. Zij vond er gene, die zwaar en streng en plotseling genoeg scheen. Zoo bragt zij den dag door waarop zij deze kwellende tijding uit Parijs ontving.

De kalmte van den nacht bragt haar tot andere gedachten. In veranderde stemming stond zij op, en in plaats van bevel te geven hem naar den kerker te voeren, zond zij dien morgen aan d'Harcourt zijne aanstelling als luitenant-kolonel. De graaf, die Stockholm had willen verlaten, was verbaasd en verwonderd over dit berigt, te meer daar hij niet kon twijfelen of de koningin moest van een der fransche hovelingen het geheim ontdekt hebben van zijne toespeling op madame Laura. Het gedrag van Christina scheen hem dus hoogst grootmoedig en te gevaarlijker voor zijne trouw aan de gravin van Steinberg. Nog meer was dit het geval, toen hij na weinig maanden kolonel werd, na eene dappere daad verheven werd tot generaal en den gouden sleutel ontving van opperkamerheer in buitengewone dienst. Voorts zette men hem aan zich te laten naturaliseren, dat hem den weg opende tot nog hooger betrekkingen.

Allen beschouwden naijverig den jongen Franschman, die zich in klimmende gunst mocht verheugen: Zeker zou hij minister.... misschien nog meer worden. Hij was verrukt door de edelmoedigheid der koningin en geloofde dat zij hem moest liefhebben hoewel niets dan hare vriendelijke handelwijze, misschien ook hare blikken hem dit hadden doen vermoeden; hij zelf had nimmer daarover durven spreken.

Verblind door het vooruitzigt op persoonlijke gunst van eene jonge, magtige en niet onbevallige vorstin, gevoelde d'Harcourt toch, dat hij nog met geheel zijn hart aan de gravin van Steinberg hing. Zijne getrouwheid en zijne eerzucht werden ten laatste regtstreeks op de proef gesteld, wie de overhand moest

hebben. Met eene mengeling van smart en vreugde, had de barones van Steinberg haren minnaar hooger en hooger zien stijgen. Het gevoel van smart behield het veld. Zij zag dat de eerzucht hem van haar vervreemdde. Zij schreef hem dus op zekeren dag dat zij van plan was des avonds Stockholm te verlaten, maar liet duidelijk blijken, dat zij blijven zou, als hij haar nog genoeg beminde om haar terug te houden. Bijna te gelijker tijd ontving hij een brief van de koningin, die hem verzocht oogenblikkelijk in eene geheime zitting van haren raad te verschijnen. Dit was zoo veel als het berigt dat hem nieuwe verheffing wachtte. De graaf wist niet wat te doen; zijne perzucht, of wat hij zijn pligt noemde, behield de overhand. Hij sloeg geen acht op de uitnoodiging der gravin maar ging naar het paleis terwijl hij in zijne verbeelding zegels en portefeuilles voor zijne oogen zag dansen.

Toen hij aangediend werd had de koningin zitting. Allen glimlachten den gunsteling toe, maar Christina liet allen gaan en d'Hartcourt bleef bij haar alleen. Zij was bleek en ontroerd. Hij droomde zich eene kroon om de slapen. Na eene pauze nam de koningin eene portefeuille met het koninklijk wapen, het teeken van de hoogste zoo niet van de koninklijke magt, en die hem voorhoudende zeide zij:

„Begeert gij dit?"

De glimlach der koningin deed den jongen edelman hieruit verstaan: Bemint gij mij?

Hij viel op de knieën en gaf ten antwoord: „Ja ik bemin u zoo zeer als ik u vereer en bewonder!"

Zoo sprak hij eenigen tijd voort, toen de koningin hem in de rede viel.

„Genoeg!" riep zij op een toon die hem het bloed in zijne aderen deed stollen; — op een toon als die waarmede een tooneelspeler een masker afrukt dat hij lang heeft gedragen. De ontstelde graaf wilde opstaan, maar zij gaf hem gebiedend een teeken in die houding te blijven. „Ten laatste," riep zij vol bitterheid, „zie ik u dáár en het uur mijner wraak is gekomen."

Stom en roerloos viel d'Harcourt achterover met het hoofd op een leunstoel. „Ja," ging Christina voort, „ik wist dat gij mij beminde, maar ik wilde u dat hooren betuigen, omdat ik u nu als *vrouw* kan zeggen, was ik u lang als *koningin* had kunnen zeggen, dat ik u — veracht en verafschuw!"

Een diepe zucht was 't eenig antwoord dat de ongelukkige kon geven.

„Ja," ging de koningin voort, „ik heb u verheven, alleen om dit uur te kunnen genieten. Elisabeth verhief den graaf van Essex trapsgewijze tot rang en eer. Dat heb ik ook met u gedaan. Als ik geen Elisabeth kan zijn zooals madame Laura, op wie ik zoo veel gelijk, en die even wreed als krankzinnig is, kan ik de gelijkenis voltooijen. Gij kent het einde van Essex?"

„De dood!" riep onwillekeurig de ontroerde graaf.

„Ja, de dood op een schavot," zeide de koningin. „Ik heb zorg gedragen u te laten naturaliseren, gij zijt geheel in mijne magt. Maar ik zal deze zaak op eene wijze meerder waardig dan madame Laura eindigen," voegde Christina bitter er bij. Terwijl zij zoo nog sprak liet zij hare raadsheeren weder binnen komen en zeide: „Deze man is krankzinnig. Zend hem naar een krankzinnigenhuis!"

Bewusteloos van ontzetting werd de graaf uit hare tegenwoordigheid verwijderd.

De ongelukkige werd inderdaad krankzinnig. Hij vond echter in de teederheid van eene vrouw eene vergoeding voor de wreedheid van eene andere. Op het hooren van zijn vonnis, dat spoedig verzacht werd, ijlde de barones de Steinberg, al hare verongelijking vergetende naar Stockholm terug.

Het overige deel van haar leven was gewijd aan de verzorging van den zinneloozen graaf d'Harcourt.

DE SMID VAN ANTWERPEN.

Een herfstachtige storm woedde boven het oude Florence. Geheel in tegenspraak met haren naam — „de met bloemen gesierde" — was een sombere tint in de stad verspreid, want in het geheim ageerden met alle kracht van den doodelijksten haat guelphen en gibellenen, oligarchen en patriotten, aanhanhangers van het huis der Medici en voorvechters der oude republikeinsche vrijheid. Straatrumoer en sluipmoord waren het teeken van de ontmoeting der vijanden. En vooral gedurende den avond en den nacht was het zeer gevaarlijk te Florence.

Onbekommerd voor de rondom dreigende gevaren, ging te middernacht een jong mensch over de Plaats van den ouden

prachtigen Dom en sloeg den weg in naar de Pont-Vecchio, de antieke brug over de Arno, die hare golven wild daarheen stuwde. Hij ging tusschen de dubbele rei van vleeschhouwerskramen, waarmede de brug bezet was, langzaam door en zette zich toen, opgetogen voor den aanblik die hij van de brug genoot, op het platform van den middelsten peiler.

Boven op de brug, die naar haren bouwmeester Ponte di Rubaconte genoemd werd, brandden op de tinnen van de hoektorens reusachtige pektonnen, wier licht zich duizendvoudig in de Arno weerkaatste. Nu ging ook de maan op en haar blaauwachtig licht versmolt met de roodgele tint der signaalvuren.

De jongeling haalde eene portefeuille uit den zak, om bij de immer grooter wordende helderheid van het maanlicht, de grondtrekken te schetsen dezer zeldzame nachtelijke scene. Over de borstwering geleund, wijdde hij zijne geheele opmerkzaamheid aan zijn werk.

Plotseling stiet hij een schreeuw uit. Twee duistere gestalten sprongen uit eene der nabij zijnde slagterskramen, pakten den jongeling bij beide armen en hieven hem, — trots zijn wanhopig tegenworstelen — omhoog, ten einde hem in de Arno te werpen. Op de borstwering stond, vast in den deksteen gemetseld een krusifix, van ongeveer vijf voet hoogte. Dit vatte de aangevallene, met de kracht van den doodsangst aan, en te vergeefs trachtten de sluipmoordenaars, hem los te trekken.

„Houw hem de handen af!” beval de eene bandiet den andere.

Juist trok de laatste zijn rapier, toen een vierde persoon op de plaats kwam — eene fiksche, athletische gestalte, in eene enge vreemde lederen kleeding.

„Wien geschiedt hier geweld?” vraagde de vreemdeling, in naauwelijks verstaanbaar Italiaansch.

„Mij, mij! Bij alles, wat leven heet, spoedig, mijn vriend, of ik ben verlóren!” riep de aangevallene.

De vreemdeling had zijn langen degen ontbloot. Een vreesselijke slag deed den eenen sluipmoordenaar op den grond vallen. Nu sprong evenwel de tweede toe en pakte den nieuwen tegenstander bij de keel, terwijl hij met eene hand den dolk zwaaide.

„God zij u genadig!” murmelde de athleet. „Het zou beter voor u geweest zijn, wanneer gij uwe krachten aan eenen beer beproefd had, dan aan eenen Brabander.”

Hij hield den sluipmoordenaar eenige seconden bij den arm en de keel, zonder zich te bewegen, en slingerde hem toen over de brug in de Arno.

„Nu, kameraad," zeide de strijder onverschillig, „ik denk dat het thans het beste zal zijn, om dezen ellendeling den anderen na te zenden, opdat hij niet te veel pijn lijde."

„Zwijg! en volg mij, zoo spoedig het u mogelijk is!" zeide de teekenaar. „God behoede mij, dat ik den dood mijns vijands verlangen zou, nu ik buiten gevaar ben. Ik wil zelfs niet weten wie het is, die mij de regterhand wilde afhouwen."

En de Italiaan trok den vreemdeling met zich voort naar Oltrarno, zijnde dat gedeelte der stad, dat aan de overzijde van de Arno lag. Van het paleis Luca Pittis, dat naauwelijks half gereed, sedert een dozijn jaren, als eene ruïne daar lag, omdat het reuzenwerk zijn eigenaar in de diepste armoede gestort had, ging de weg naar de Porta Romo, waar de vlugtelingen zich door eene gouden zechine den doorgang verschaften.

„Dank!" riep de Italiaan, de barret afnemende, en de bruine lokken terugstrijkende. „Vriend! broeder! kom aan mijne borst, opdat ik u danke. Hier zijn wij op veilig grondgebied. Aan de andere zijde ligt mijn vrolijk dorpje Galuppo, waar ik mijne villa bezit. Ik zou mij gelukkig achten, als ik u bij mij mogt noodigen."

„Ik dank u voor uw aanbod," zeide de vreemde. „Doch gij zijt een voornaam man; — wat zouden de uwen seggen, als gij mij, een arme buitenlandsche handwerksman, in huis bragt?"

„Mijn vriend, ik heb moeder, noch broeder of zuster, wel eenen vader, maar die woont in Pistoja en bekommert zich niet om mij. Ik ben mijn eigen meester en gij zult welkom zijn, al waart gij ook een scherpregter."

„Zoo slim is het niet, — ik ben een smid, ongelukkig genoeg een smid . . . ."

„Waarom is dat ongelukkig? Uw handwerk is toch ook eene kunst? . . . ."

„Eene kunst? Wilt gij met mij spotten? Doch gij kunt onmogelijk weten, wat mij kwelt, wat mij het smidshandwerk, dat mij uit mijne vaderstad Antwerpen naar Italië gedreven heeft, zoo diep verafschuwen doet. Ik ben een arme verliefde, die alleen door zijne uitverkorene afgewezen wordt, omdat hij een smid is."

„Maar wat moest gij dan, naar de meening uwer beminde zijn?"

„Een kunstenaar, een schilder."

De Italiaan lachte.

„Uwe dame heeft geen slechten smaak!" riep hij vrolijk. „En gij hebt inderdaad het voornemen, schilder te worden.... Hoe oud zijt gij?"

„Vijf en twintig jaren."

„Twee jaren jonger dan ik; — dan is alles nog mogelijk. Uwe hand is hard en het zal voor mij even zwaar vallen, u te onderrigten, als voor u om te leeren; — maar, dat doet er niets toe: als mijn geduld schijnt te zullen worden uitgeput, zal ik steeds denken, dat deze vuist mijne moordenaars bedwong ...."

„Signor! gij wilt toch niet zeggen, dat gij een schilder zijt?" vraagde de smid in groote opgewondenheid. — „Hoe heet gij?" vervolgde hij in gespannen verwachting.

„Leonardo da Vinci!"

De Brabander sprong op van vreugde.

„Hoezee! Leonardo, — hij en geen ander is het, wiens roem mij naar Florence trok. En nu is het mijn deel geweest, dat edele leven te redden uit de handen der moordenaars! Maar welligt schertst gij met mij, en zijt evenmin Leonardo, als ik het ben. Hoe kan men nog zoo jong, en toch reeds zoo beroemd zijn, als gij het zijt?"

„Uw twijfel zal weldra opgeheven worden, mijn vriend! Hoe heet gij?"

„Quintin Messys."

„Nu, uw voornaam is ten minste Italiaansch en is borg, dat gij slechts ten halve tot de barbaren behoort. Overigens zijn wij hier te huis. Laat ons nu vóór alles beraden, hoe wij ons voor de wraakzucht mijner vijanden, die sedert den aanval op de brug ook de uwe geworden zijn, beveiligen."

De jongelieden traden in eene kleine villa, welke behalve eene menigte kleinere en grootere honden geen levend wezen scheen te bevatten. Toen Leonardo eene hanglamp had aangestoken en de heerlijke schildering *en fresco* op den wand en de zoldering zigtbaar werd, sloeg de eerlijke Nederlander verwonderd de handen te zamen.

„Dat hebt gij geschilderd?" riep Quintin. „O, kon ik slechts

een beeldje, van een span grootte, mijne Margaretha voorleggen, dan ware ik geholpen."

„Lieve vriend, dit is minder geschilderd, dan gehouwen," zeide Leonardo lagchende. „Voor het overige beveel ik u spoed aan, wanneer gij de schilderingen dezer villa bewonderen wilt, want binnen een uur tijds moeten wij beiden op de vlugt zijn. Gij hebt daar straks, zoo als ik zeker geloof, twee der magtigste patriciers van Florence met ijzer en water bediend. U en mij staat eene schrikkelijke vergelding te wachten, wanneer wij in de handen der aanhangers dezer mannen vallen."

„Gij zijt een vijand van den gonsaloniere Lorenzo de Medicis . . . ."

„Niets minder. Ik houd den Medicaer voor een zeer onverschillig persoon en dat kan een zoo ijdel mensch, als Lorenzo niet verdragen," antwoordde Leonardo. „Buitendien bezong ik de bekoorlijkheid zijner twee en twintigjarige gemalin Clarissa, uit het huis van Orsini. Lorenzo werd ijverzuchtig en zond mij zijne satellieten op den hals en zonder u, mijn wakkere Quintin, zouden de booswichten onfeilbaar hun doel bereikt hebben."

De jongelieden ledigden met elkander eene flesch wijn en wierpen zich toen op de paarden van Leonardo, die in geheel Florence naauwelijks huns gelijken vonden. De weg ging langs den linkeroever der Arna tot aan Lastra. Ongeacht het nachtelijk uur wist Leonardo door het geschenk van een dolk met prachtigen gouden greep zich den weg over de brug der Arno, en naar Signa, aan den anderen oever der rivier te openen. Nu ging het langs den straatweg naar Pistoja voorwaarts en vervolgens opwaarts in de Apenijnen op het hooggelegene Frassinore los.

De vlugtelingen hadden het florentijnsche grondgebied lang achter den rug en trokken nu langzaam over den straatweg van Modena naar Mirandolo voort tot aan Mantua, waar Leonardo in den ouden hertog Ludovico Gonzaga, genaamd *il Turco*, eenen beschermer vond, welke hem aan Ludovico Sforza te Mailand aanbeval. Weldra evenwel wist de schoone Clarissa, de gemalin van Lorenzo de Medici, voor den genialen Leonarda vergiffenis te verkrijgen en hij keerde naar zijne villa in Oltrarno terug.

Zijn scholier, de smid uit Antwerpen, die met de grootste inspanning onder de leiding zijns ridderlijken meesters gearbeid

FREDRICH VIII HERTOG VAN SLEESWIJK-HOLSTEIN.

had, kon niet besluiten, zich andermaal naar het zuiden te wenden, maar besloot de Alpen over te trekken.

Na eene afwezigheid van zes maanden kwam hij weder in zijne vaderstad aan. Hij kwam armer, dan hij gegaan was, nog met hetzelfde lederen wambuis en dezelfde broek van elandsvel; maar hij bezat eenen schat in zijne oogen en in zijne regterhand, die hem met het vooruitzigt van eenen Croesus liet optreden; hij was, dank zij den Florentijnschen jongeling — een schilder geworden.

De eerste gang van Quintin Messys was naar zijne oude moeder; toen ging hij tot den heer van Artevelde, den vader zijner Margaretha.

Het kwam er nu alleen nog op aan, dat Quintin eene proeve van zijne kunst aflegde. Hij schilderde den gehaatsten buurman van van Artevelde, een woekeraar, terwijl hij met een' ander van zijn slag geld telt en vorderingen inschrijft, en vader noch dochter hadden beiden iets tegen de schildering in te brengen (1).

Quintin Messys onderscheidde zich als een groot meester en nog immer is zijn devies: *Connubialis amor de Mulcibre fecit Apellem* in Antwerpen niet vergeten.

Uit het Hoogduitsch. H. G. Hartman Jz.

FRIEDRICH VIII, HERTOG VAN SLEESWIJK-HOLSTEIN.

(Met afbeelding.)

Terwijl geheel Europa den blik gevestigd heeft op de Sleeswijk-Holsteinsche kwestie, zal het de lezers van dit tijdschrift, naar wij meenen, niet onaangenaam zijn eene korte schets te ontvangen van den man, die door den dood van Friedrich VII, den vorigen hertog van Sleeswijk-Holstein, op eens een zoo gewigtig persoon is geworden; wij bedoelen den tegenwoordigen hertog Friedrich VIII van Sleeswijk-Holstein, wiens afbeelding wij tevens hierbij voegen.

Een blik op het verledene van den, op 6 Julij 1829 te Augustenburg geboren tegenwoordigen hertog Friedrich VIII, doet ons zien, dat reeds de opvoeding van den voordeelig zich ontwikkelenden knaap aan goede handen was toevertrouwd; zij werd namelijk geleid door den geleerden Stephoezen', de tegen-

(1) Het stuk bevindt zich te Leipzig in het Museum.

woordige professor in Bazel, die in de hertogdommen algemeen als een ijverig patriot bekend stond.

Geen wonder dus, dat de prins reeds op zeer jeugdigen leeftijd geheel doordrongen werd van de denkbeelden, dat de verbinding der hertogdommen met Denemarken voor eerstgenoemde staten verderfelijk was, en de toen bij hem als ingewortelde indruk daarvan is nimmer uitgewischt.

Op 25 Maart 1848, toen de jeugdige prins juist gereed was om de ouderlijke woning te verlaten, ten einde zich met zijn jongeren broeder naar de universiteit te Bonn te begeven, ontving men berigt van de proklamering der provisionele regering te Kiel. De moeder van den prins geraakte daardoor in geene geringe bezorgdheid, te meer daar haar gemaal, voor aangelegenheden, de hertogdommen betreffende, zich juist te Berlijn bevond. In de eerste plaats moest men er dus op bedacht zijn aan het gevaar te ontkomen, door de Denen te worden opgeligt. Dit mogt echter niet op lafhartige wijze plaats hebben; neen! de moeder zelve eischte hare zonen op, om zich in de gelederen hunner dappere landslieden te scharen.

Even gewillig als spoedig voldeden zij aan die oproeping, en de beide prinsen traden in dienst bij het Sleeswijk-Holsteinsche leger. Gedurende de jaren 1848 en 1849 nam de hier bedoelde prins Friedrich deel aan alle gevechten en veldslagen, en op den dag dat de slag bij Fridericia geleverd werd, juist zijn twintigste geboortedag, werd zijn sabelschede door een deenschen kogel verbrijzeld, een bewijs, dat hij het vijandelijke vuur niet schroomde. Ook in het jaar 1850 nam hij een werkdadig deel aan den slag bij Idstedt en het gevecht bij Missunde.

Nadat de Oostenrijkers en Pruissen, roemrijker gedachtenis, de staten zijns vaders waren binnengerukt, nam hij zijn ontslag en begaf zich naar de universiteit te Bonn, van waar hij, na een tweejarig verblijf aldaar, bij het pruissische leger in dienst trad. In het jaar 1856, toen hij ook daar zijn ontslag had genomen, verbond hij zich in het huwelijk met de prinses Adelheide von Hohenlohe-Langenburg en leefde van toen aan als majoor *à la suite* op zijn kasteel Dolzig in Nederlausitz, tot de gebeurtenissen van den jongsten tijd hem plotseling van daar opriepen. Vastberadenheid en bedachtzaamheid zijn de grondtrekken van zijn karakter; daarbij bezit hij veel ernst, eene veel omvattende zaakkennis en besluit spoedig en bepaald, wan-

neer het er op aankomt, krachtdadig te handelen; rond, eerlijk en naauwgezet, is hij niet te bewegen afstand te doen van het streven naar een doel, hetwelk hij als goed heeft erkend. Daarbij komt nog zijn zeer innemend uitwendig voorkomen; vier en dertig jaar oud, en alzoo in den bloei van den mannelijken leeftijd, paart zich bij geregelde gelaatstrekken eene schoone, statige gestalte.

Zóó is de man, om wien zich de geheele beweging voor de hertogdommen moet groeperen, en de bedaardheid en het doorzigt, welke tot nog toe gebleken zijn uit zijne pogingen voor de zaak van het Duitsche volk en van zijn eigen persoon, de juiste takt, waarmede hij erkende patriotsche mannen tot zijne ministers heeft gekozen, doen de gegronde hoop voeden, dat de opstand in hem den regten man heeft gevonden, aan wiens zijde men zich gerust kan scharen tot eindelijk de zegepraal wordt behaald.

GEDACHTEN VAN EENEN MISKENDE.

Miskenning! meest het loon voor goed en braaf te hand'len!
Voor deugdzaam en opregt des levensweg te wand'len!
Miskenning! smartgevoel voor dien uw vlijmen kent;
Miskenning! ijss'lijk woord voor dien geen wetten schent!
Wie kan, in juiste kleur, uw gruw'lijk aanschijn malen?
Wie kan met woorden ooit de grenzen gaan bepalen
Waar uw doorborend zwaard verstompt, of breken zal?...
Hij die door pligtbesef zich zelv' verheft, en pal
Gelijk een rots te midden van de baren,
Des woedend' oceaans, nooit deinzend voor gevaren
Onwrikbaar in zijn stand, hoe fel de stormen woên,
Onwrikbaar, even blijft in goed en wel te doen.
Dan moge vrij de mensch den anderen verguizen,
Omdat hij regt steeds was. Gij kunt hem niet vergruizen
Al spont gij list op list, al brouwt gij kwaad bij kwaad.
Hoe pijnlijk gij hem zijt, regtvaardig blijft zijn daad.
En kost ge' hem vaak de rust door slapelooze nachten,
('t Gevolg van uw geweld) put gij hem uit in krachten;
Die nachtelijke rust, 't verlies van zoo veel kracht,
Is niets voor dien zijn pligt in alles wel betracht.
Laat ongeregtigheên dan wonen waar zij mogen,
Laat laag en valsch gedrag al wat het kan ooit pogen,

Laat trotschheid, heerschzucht of welken geest begaan,
Hij blijft uw smartlijk pad opregt, standvastig gaan.
Hij vindt bij elken tred in zijne zelfvoldoening,
Vergoeding voor het kwaad. Bie noopt hem tot verzoening,
En zoo hij christen is, roept hij bij tegenspoên,
Vergeving voor hen in, die zoo onwetend doen. —
Dat troost hem in zijn leed, dat heelt de diepe wonden,
Dat geeft verademing, dat vaagt de bange stonden,
Door u hem aangebragt, door blijder uren heen,
Dat maakt van d' aardsche hel, een paradijs beneên.
Dat schenkt hem kracht en troost, dat kan hem kalmte geven,
Dat doet, hoe ook miskend, hem wel en vrolijk leven,
Dat geeft hem zielerust, dat schenkt hem nieuw bestaan;
Want wie 't miskennen moog' hij heeft zijn pligt gedaan —
Misken dan gij die wilt, vertrap vertreed den braven,
Behandel hem als knecht, ja als den slaaf der slaven
Onthoud hem brood en drank, maakt hem beschimpt, bespot,
Zijn zelfvoldoening schenkt hem 't reinst, het edelst aardsch genot.
En eenmaal komt de dag. Ja dit zal nimmer falen,
Die dag komt eenmaal wis, die 't einde zal bepalen
Van uw verteerend vuur, van uwe bittre gal,
De dag waarop mijn smart heel d' uwe worden zal.
Er leeft een eeuwig God ver boven sterrebogen
Wiens oogen, veel te rein om 't kwade te gedoogen,
Uw daden hier beneên in alles gade slaan,
Die steeds de weegschaal houdt voor uwe aardsche daân.
O moog! de bede „dàn, van hem den zoo miskende,"
U redden van die smart en d' eeuwige ellende.
Mogt gij door waar berouw tot Godes zetel gaan
Vergiff'nis smeekend voor uw boos en wreed bestaan,
Dan wordt de deugd van hem, dien gij op aard verguisde,
Vóór dat gij voor altoos van hier beneên verhuisde
Uw voorspraak nog bij Hem, die regt en eeuwig is
En die de kroone schenkt aan wien regtvaardig is.

O godsdienst! grootst geschenk, o, troosteres in 't leven!
Wilt mij, hoe diep miskend, die troost op aarde geven.
Dan zal, waarheen mijn weg beneden moge zijn,
Uw gloed mijn krachte zijn, uw licht mijn zonneschijn.
29 Nov. 1852.

MENGELWERK

VOOR

1864.

VADERLANDSCHE
LETTEROEFENINGEN,

OF

TIJDSCHRIFT

VAN

Kunsten en Wetenschappen,

WAARIN DE

BOEKEN EN SCHRIFTEN,

DIE DAGELIJKS IN ONS VADERLAND EN ELDERS UITKOMEN
OORDEELKUNDIG TEVENS EN VRIJMOEDIG
VERHANDELD WORDEN.

BENEVENS

MENGELWERK,

TOT FRAAIJE LETTEREN, KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN
BETREKKELIJK.

Nieuwe Serie. — Tweede Deel.

VOOR

1864.

MENGELWERK.

TE GORINCHEM, BIJ
A. VAN DER MAST.

1864.

INHOUD.

Bladz.

De ruïne van St. Wilbert, door JULIANUS. 1

Wat Karel Weber van de wereld zag en van de menschen vertelde, door MAKUBA. 52

Eene herinnering aan Venetië. (Met eene plaat.) . . . 66

De prijs van een nieuw lint. 75

De mólen in het Vingsdal, door WOLFGANG MÜLLER VON KÖNIGSWINTER. 82

Het oor van Dionysius, naar dr. E. BRECHER. 144

Ridder Oluf. Eene Oud-Deensche ballade, vertaald door P. VAN DE VELDE MZ. 152

De doode die zich komt laten potretteren. 159

Twee broeders. Door JULIANUS. 161

De wraak van den neger. Uit de papieren van een tourist in Midden-Amerika. Door V. D. W. (Met eene plaat.) 189

Willem de herrezene. Een romantisch verhaal uit de tegenwoordige eeuw. 220

Uitredding. Door M. 237

De oude Rosa. Naar het Hoogduitsch van EDUARD HAMMER. (Met eene plaat.) 241

Claudius Quillboeuf. 314

DE RUÏNE VAN ST. WILBERT.

I.

HET EVERZWIJN.

Het was in het laatst der 12de eeuw. Op een schoonen zomeravond zat vrouwe Kunegunde van den Maldenburg voor het geopend raam van haar eenzaam closet. Nabij haar op een tafeltje stond een crusifix, daarnaast een zandlooper; de wanden waren bestikt met voorstellingen uit de heilige geschiedenis. Even stil en vreedzaam, als hier binnen, was het ook daar buiten, waar geen enkel windtogtje een blad bewoog, terwijl het afnemende daglicht en de opstijgende dauw met die kalme rust instemden. De edele vrouwe dacht er niet aan om in den slottuin de zachte koelte en den zoeten bloemengeur te gaan genieten; zij peinsde met het gerimpeld voorhoofd op de handpalm geleund. Hoewel de herfst des levens zijnen adem over haar gelaat had doen gaan, droeg dit nog sporen van vroegere schoonheid, en ofschoon de laatste twee jaren hier en daar zilverdraden door het donkere hoofdhaar gevlogten en de vormen harer gestalte hoekiger gemaakt hadden, was het niet te miskennen, dat weleer haar geheel uiterlijk meer dan middelmatig welgevormd moest geweest zijn, terwijl de statige ernst en de stille droefgeestigheid, die thans uit haar wezen sprak, onwillekeurig eerbied inboezemde. Eene droeve stemming had haar ook op dit oogenblik neergebogen, en hierin lag de oorzaak, dat zij, terwijl ieder levend wezen in den omtrek de vrije avondlucht ging opzoeken, hier peinzend bleef zitten. Maar de burgvrouw had ook wel reden tot treuren. Vier jaren geleden had haar gemaal aan het ziekbed van hun eenig kind, dat aan den rand van het graf stond, de gelofte afgelegd, om, indien zij herstelde, het kruis te nemen en naar het heilige land te trekken om tegen de ongeloovigen te strijden. Nadat zij hersteld was, had hij, gelijk altijd getrouw aan zijn woord, dadelijk maatregelen genomen om zijne gelofte te volbrengen. Aan eenige kruisvaarders uit Westfalen zich aansluitende, vertrok hij door Brabant en Frankrijk naar Egypte. Het vorige jaar was een der Westfalers teruggekeerd met het treurig berigt, dat hij in den slag van Tiberius heer Wouter van den Maldenburg, door een houw van een reusachtigen Turk getroffen, van het paard

had zien storten. Kort daarna keerde een andere Westfaalsche kruisvaarder terug, en toen de treurende Kunigunde dit vernam, zond zij dadelijk een bode tot hem, om te onderzoeken of hij nog eenige inlichting omtrent het lot van den verloren gemaal konde geven, en nu vernam de edele vrouw, dat die ridder ook heer Wouter van het paard had zien vallen, maar dat hij van een boogschutter had vernomen, dat deze hem weer van den grond had zien opstaan. Verder wist hij niets van hem, dan dat de Maldenburger sedert spoorloos was verdwenen, en de pogingen om hem weder te vinden, door het onderzoeken van den omtrek en het ondervragen van gevangen Turken aangewend, geheel vruchteloos waren gebleven. Sedert was vreugde en hoop uit het hart van vrouw Kunigunde en hare eenige dochter Ada geweken; de moeder sprak weinig, maar leed veel, en als de achttienjarige dochter eene opwelling van levenslust en vrolijkheid, aan haar leeftijd eigen, gevoelde, onderdrukte zij die als eene zonde tegen haren vader, dien zij zich steeds voorstelde als neergebogen onder de slavenzweep of rustende in ongewijde aarde.

Vrouwe Kunigunde werd uit hare sombere gepeinzen gewekt door het gerucht dat Wendelmoet, haar kamermeisje, de dochter van een harer onderhoorigen, in de aangrenzende hal veroorzaakte, waar zij huishoudelijke bezigheden verrigtte.

De slotvrouw riep haar tot zich en vroeg: „Wendelmoet, is jonkvrouw Ada nog niet teruggekeerd?”

„Neen, vrouwe, en dit verwondert mij zeer, want de dag is gedaald en in het bosch, waar de jonkvrouw heengegaan is, moet het reeds donker zijn.”

„Zeg aan den jager en den valkenier, dat zij dadelijk de jonkvrouw te gemoet gaan.”

Het meisje voldeed aan het gegeven bevel, en weldra waren de beide dienaren het bosch ingegaan. Toen een kwartier verliep, en Ada nog niet terugkeerde, werd Kunegonde werkelijk ongerust, verliet haar stil verblijf en begaf zich naar den slottuin, waar zij onrustig op en neder ging. Spoedig werd zij echter gerust gesteld daar Ada zich, gevolgd door de beide dienaren, op de brug vertoonde. Kunegunde ging haar te gemoet en bespeurde dat hare dochter iets bijzonders bejegend was; haar haastige gang, de verhoogde kleur duidden een opgewonden toestand aan.

„Ada," sprak de moeder, „gij hebt mij ongerust gemaakt door uw wegblijven, en hoe zijt gij zoo gejaagd?"

„Ik ben in groot gevaar geweest, moeder, maar door de bescherming der heilige maagd genadig gered."

Kunegunde ontstelde. „Kom spoedig in de hal," sprak zij, „en verhaal mij wat er gebeurd is."

Zij gingen naar binnen en toen zij zich hadden nedergezet, zeide Ada: „Ik was, door het schoone weder uitgelokt, door het bosch gewandeld tot de opene vlakte, die onze bezitting van die van den heer van Heumen scheidt. Daar zette ik mij neder en luisterde naar het gezang der nachtegalen; het was daar, in het groen, onder den zachten blaauwen hemel, bij het spiegelgladde water, terwijl de geur van het bosch de zinnen streelde, ongemeen aangenaam om te vertoeven. In gedachten verdiept, had ik daar misschien een kwartier gezeten, toen ik werd opgeschrikt door een geridsel en gekraak in de struiken van het bosch, zoodat ik dadelijk opstond en uitzag naar de plaats vanwaar het gerucht zich deed hooren. En wat denkt gij dat ik zie? Ik ril nog bij de herinnering: Een reusachtig everzwijn stak zijn kop uit de takken van het bosch."

„Heilige moeder Gods!" riep Kunegunde verschrikt uit. „En wat deed gij bij dat vreeselijk gezigt?"

„Ik stond een oogenblik roerloos. Het bloed verstijfde mij in de aderen. Toen riep ik uit: Heilige schutspatrones, bewaar mij! en snelde achter den elzenstruik in welks nabijheid ik in het gras had gezeten. Maar het afschuwelijk dier had mij gezien en sprong uit het bosch te voorschijn; met een grimmig geknor naderde het den elzenstruik. Ik verkeerde in doodsangst, want het was mij duidelijk dat, als het beest den struik doorbrak, ik reddeloos verloren was. Ik had de kracht niet om te vlugten, en vreesde ook dat dit het gevaar zoude vermeerderen. Het zwijn naderde meer en meer den elzenstruik en zijne kleine oogen blikten naar mij door de dunne takken heen."

„Afgrijselijk!" sprak de slotvrouw, terwijl het angstzweet op haar voorhoofd parelde.

„Ik achtte mijn doodsuur reeds gekomen, toen mij plotseling een luid geschreeuw in de ooren klonk, en ik heer Herbert van Heumen met een dolk in de hand snel de plaats waar ik mij bevond zag naderen. Zijn geschreeuw trok de aandacht van het vreeselijk dier van mij af, en dit wendde zich nu tegen

heer Herbert, die toen het op hem toesprong, in gebukte houding, met den dolk vooruit, het afwachtte. Het oogenblikkelijk gevaar was nu wel voor mij geweken, maar . . . ik sidderde voor het leven van mijn redder, gelijk een oogenblik te voren voor het mijne."

Hare kleur werd nog hooger toen zij, door hare opregtheid gedrongen, deze woorden sprak.

„Ik dacht er niet aan om te vlugten," ging zij voort, „maar met gevouwen handen en angstig kloppend hart, bad ik om bescherming voor heer Herbert. Het everzwijn liet een woedend geluid hooren en met regtopstaande borstelharen deed het een geweldigen sprong, en sloeg zijne slagtanden in de zijde van zijn vijand, maar op hetzelfde oogenblik drong de blinkende dolk het beest diep in de keel, zoodat het gudsend bloed het groene fluweelen kleed van den ridder bespatte. Ik konde mijne oogen van het vreeselijk tooneel niet aftrekken, hoewel mijn bloed stolde, en ik ademloos was van angst. — Herbert sprong, toen hij het dier gewond had, achteruit om op een nieuwen aanval voorbereid te zijn; maar hoewel het zwijn hem weder trachtte te naderen, verloor het met het wegvlietende leven de kracht tot den strijd, het waggelde en viel rogchelend op het gras neder. Toen het gevaar ophield, haalde ik diep adem, de tranen sprongen mij uit de oogen en ik moest mij op het gras nederlaten, want de kracht begaf mij . . ."

Hier hield zij eensklaps op. Hare moeder, die bij het schilderen van het gevaar gesidderd had, was nu weder volkomen bedaard geworden.

„Ada," sprak zij, „dit is eene waarschuwing, om niet meer zonder geleide zoo laat in het bosch te wandelen. Wij zijn overigens den hemel veel dank schuldig voor uwe redding; wij willen niet vergeten het altaar van Onze-lieve-vrouw in de dorpskerk te beschenken. Ook heer Herbert zijn wij grooten dank schuldig; hij heeft zich gedragen zooals een echt ridder betaamt. Maar hoe zijt gij te huis gekomen, Ada?"

„Herbert," antwoordde de jonkvrouw met eenige aarzeling, „kwam naar mij toe en ondersteunde mij, en heeft mij vervolgens, nadat ik wat bedaard was, vergezeld tot dat de jager en de valkenier mij tegen kwamen.

„Hoe kwam heer Herbert juist zoo ten regten tijde op die plaats, die nog al verwijderd is van zijn slot?" vroeg Kuno-

gunde, hare dochter, wier verlegenheid bij de laatste mededeeling haar was opgevallen, strak aanziende.

„Hij heeft mij verhaald, dat hij, door het schoone weder uitgelokt, zijn bosch was ingegaan, en in gedachten verzonken, allengs verder was voortgegaan en eindelijk aan de open vlakte, die zijn bosch van het onze scheidt, was gekomen, een oogenblik voor het everzwijn zich vertoonde; hij had mij zien zitten, maar zich stil gehouden, daar hij mij in mijne eenzaamheid niet durfde storen, tot het plotseling gevaar mij bedreigde.... Maar ik heb u nog iets toe te vertrouwen, mijne moeder..."

„Spreek dan, mijne dochter," antwoordde Kunegunde ernstig en zacht; „zeg alles wat u op het harte ligt, want ik hoop dat ik het vertrouwen van mijn kind waardig ben."

„O mijne moeder, wie zou dat zoo verdienen als gij!" riep zij uit, zich met tranen in de oogen aan hare borst werpende.

„Herbert," begon Ada, nadat zij hare tranen afgewischt en zich aan de zijde harer moeder had nedergezet, „Herbert heeft mij beleden, dat hij reeds sedert lang mij bemind heeft. Hij heeft mij herinnerd hoe wij van kinds af elkander hadden gekend, en mij verhaald hoe bij hem uit kinderlijke genegenheid eindelijk liefde was voortgevloeid, die hij niet gewaagd had te openbaren, omdat ik nog zoo jong was, en in den laatsten tijd had verborgen gehouden, omdat wij in droefheid waren over mijn vader. Hij stelde mij voor hoe eenzaam zijn leven was op zijn slot, daar hij, reeds zoo vroeg ouderloos, wel heer was van eene rijke bezitting, maar toch niemand had aan wien hij zich wijden konde en die met hem het leven deelde; hij herinnerde mij ook hoe zijn geslacht en het onze altijd in goede vriendschap waren verbonden geweest — en eindigde met mijne hand te vragen."

„Ik dank u, mijne dochter, dat gij openhartig mij het gebeurde hebt medegedeeld, en zeg mij nu even openhartig wat gij hebt geantwoord."

„Ik heb geantwoord," zeide zij, „dat ik aan geene liefde mogt denken zoo lang wij treuren om mijnen vader en onzeker zijn omtrent zijn lot, want dat ik nooit iemands liefde zoude mogen aannemen zonder zijne goedkeuring, zoolang de mogelijkheid bestaat dat hij nog in leven is."

„Gij hebt wel gehandeld, mijne Ada," sprak Kunegunde, haar omhelzende.

„Wat Herbert aangaat...." hernam het meisje schuchter, „ik moet erkennen...."

„Ik weet dat uw hart hem genegen is; ik heb wel opgemerkt dat gij elkander zwijgend al sedert lang genegen zijt."

„Hij is ook edel en goed," zeide Ada, als om zich te verontschuldigen, met hoogrooden blos; „van al de jonge ridders, die ik ken, weet ik er geen, die met hem kan vergeleken worden."

„Ook ik acht heer Herbert hoog," antwoordde Kunigunde, „en zijn geslacht is achtenswaardig, maar toch moet gij uwe genegenheid geen voedsel geven, Ada, en moogt heer Herbert niet meer alleen ontmoeten, want het is mogelijk — en de Heer geve het — dat uw vader nog leeft; en hoewel ik niet geloof dat hij, indien hij konde geraadpleegd worden, tegen heer Herbert zoude zijn, kennen wij toch zijne gedachten niet en ik zal nimmer het regt en gezag van mijn dierbaren gemaal door voorbarige maatregelen of besluiten miskennen, en het verblijd mij dat mijne Ada onzen toestand even zoo als ik heeft ingezien. Gewis zal heer Herbert uw gevoelen eerbiedigen."

Hij bleef eene poos in gedachten verzonken, toen antwoordde hij: „Ik begrijp uw kinderlijk gevoel voor uwen heer vader, jonkvrouw Ada; ik moet berusten in uw antwoord, maar het zoude mij een onuitsprekelijke troost zijn, als ik mogt durven gelooven eenige wedermin te vinden in uw hart, en hopen op het hoogste, indien de tijd mogt komen dat of de toestemming of het onverhoopte berigt van den dood van den heer van den Maldenburg, dit mogelijk maakte."

„En wat hebt gij den ridder ten antwoord gegeven, Ada?"

„Ik heb hem niet gezegd wat hij wenschte dat ik zeggen zoude... maar toch doen blijken dat... ik hem boven andere ridders stelden."

De moeder antwoordde niet, maar stond op en ging haar dochter voor naar de hal, waar de ijzeren lichtkroon was ontstoken en op eene lange tafel de avondmaaltijd was gereed gezet; een paar soorten van boonen en moesgroenten met varkensvleesch en wild maakten hiervan de hoofdbestanddeelen uit. De hofmeester en een knecht bedienden de beide vrouwen, de oude slotvoogd, Aalbrecht, zat met haar aan, Kunegunde at een weinig, maar Ada konde bijna niets nuttigen, want de zielsaandoeningen der laatste uren hadden haar ligchaam te zeer geschokt; zij was blijde dat de maaltijd was afgeloopen en zij

hare kamer opzoeken en zich aan hare gedachten overgeven konde.

II.

HET AFSCHEID.

Eenige dagen later, op een regenachtigen namiddag, zaten Kunegunde en Ada bij elkander in de hal. De slotvrouw liet ijverig het spinnewiel snorren en hare dochter hield zich bezig met een stikwerk voor het altaar van Onze-lieve-vrouw. Een sombere nevel hing over beemden en velden, en belette het uitzigt in de verte. In het slot was het eentoonig en stil, beide vrouwen, reeds treurig gestemd door den indruk der natuur, waren zulks nog meer door een gesprek over den verlorene, waarbij Kunigunde had te kennen gegeven, dat zij de hoop om nog ooit iets van hem te vernemen, meer en meer liet varen. — De stilte werd afgebroken door de hoefslagen van een paard, die zich op de brug deden hooren. Een ruiter steeg van zijn ros, in wien Ada in een oogopslag Herbert herkende. Een knecht kwam een oogenblik daarna voor hem toegang vragen tot de vrouwe van den Maldenburg; jonkvrouw Ada werd vuurrood, Kunigunde gaf bevel den ridder in de hal te laten.

Herbert trad binnen in hetzelfde groene tot aan de knieën reikend kleed, dat hij gedragen had, toen hij onlangs haar had gered.

„Edele vrouwe," sprak Herbert, „vergeef mij als ik u in uwe eenzaamheid stoor, maar het is omdat ik niet het land voor langen tijd, misschien voor altijd verlaten wilde, zonder eerst van u en de jonkvrouw afscheid te nemen."

Deze woorden vaagden plotseling den blos van Ada's wangen, die tot marmerwit verschoten, toen zij op den regterschouder van het kleed een rood kruis aanschouwde.

„Gij stoort ons niet, heer Herbert," antwoordde Kunigunde; „de achtenswaardige zoon van een eerbiedwaardig geslacht, wiens vader altijd ons een goede vriend was, is ons altijd daarom reeds welkom. Ik neem deze gelegenheid waar, heer Herbert, om u hartelijk dank te zeggen voor uwe moedige hulp toen mijne dochter in groot gevaar was. Wij zullen dit nooit vergeten. Maar gij spraakt van het land te verlaten, hetgeen ik met verbazing hoorde. Wilt gij eene verre reis doen?"

„Zie, edele vrouwe," antwoordde de Herbert, en wees naar zijn schouder.

„Het heilige teeken der kruisvaarders!" sprak Kunigunde zacht en op den toon der ontroering.

„Ja, edele vrouwe," zeide Herbert, „voor eenige dagen heb ik dit besluit genomen en dadelijk daaraan gevolg gegeven. En ik zal u mijne beweegrede mededeelen. Reeds lang had ik gewenscht aan den heiligen strijd tegen de ongeloovigen deel te nemen, maar ik had toen niemand, die ik geschikt het bestuur mijner bezittingen konde overlaten, zoodat ik mij verpligt zag hier te blijven; ook iets anders — dat ik u niet wil verbergen — hield mij terug: vurige liefde voor jonkvrouw Ada. Ik heb haar, toen ik zoo gelukkig was haar te kunnen beschermen, die liefde beleden, want het was mij in dat oogenblik niet mogelijk ze langer te verbergen, en toen hoorde ik dat zij nooit mijne min zoude kunnen beantwoorden, zoolang het lot van haren vader onzeker is. Toen besefte ik wat mijne roeping is, en nam het besluit, naar het oosten te gaan, om u uwen gemaal weder te brengen, zoo menschelijke kracht dat vermag, of anders — hetgeen echter de Heer verhoede — u de tijding te brengen, van zijnen dood. Ik hoop dat in beide gevallen, indien de Heer mijn leven spaart, mijn dierbaarste wensch omtrent jonkvrouw Ada vervuld zal worden; want ik vlei mij dat ook zij niet onverschillig is voor den vriend harer kinderjaren."

„Dat is een groot besluit," antwoordde Kunigunde, wier gelaat met een nieuw leven bezield werd door de herlevende hoop. „Het ontroert mij, heer Herbert dat gij zulk eene taak wilt aanvaarden, om mijn gemaal te zoeken. Beseft gij wel wat gij daarbij op het spel gaat zetten? Gingt gij alleen met het doel om te strijden voor de kerk, dan zoude ik dat niet vragen, maar nu dit geschiedt in ons belang, moet ik zulks, en durf bijna zulk een offer — hoezeer het mij met blijde ontroering en nieuwe hoop vervult, niet aannemen."

„Ik weet zeer goed, vrouwe Kunigunde, dat ik mijn leven waag, maar wat beteekent dit, als ik het waag voor u en de jonkvrouw? Welke waarde zoude het op mijn slot voor mij hebben, zonder haar? Ik mag immers op uwe gunstige gezindheid hopen, indien ik met Gods hulp terug keer en het doel heb bereikt: redding of zekere kondschap?"

„Heer Hebert," sprak vrouw Kunigunde, „ik zie hoe vast

uw besluit, hoe vurig en edel uwe liefde voor mijne dochter is. Ik neem dan met blijdschap uw offer aan, en beloof u heilig dat, als gij ons zekerheid verschaft omtrent mijn gemaal, ik, zooveel in mijne magt ligt, aan niemand dan u de hand mijner dochter zal geven. En ik geloof dat zij niet anders zal wenschen."

„Ik zal nimmer," antwoordde Ada, hare schuchterheid in het gevoel van liefde en geestdrift afleggende, „iemand anders toebehooren dan u, heer Herbert, hoe ook de uitslag is uwer reis; want wat gij doen gaat om mijnen vader te zoeken, verbindt mij voor eeuwig aan u met den heiligen band der dankbaarheid."

„Jonkvrouw Ada," sprak Herbert geroerd en zich naauwelijks kunnende weerhouden naar haar toe te snellen, „dat woord maakt mij onuitsprekelijk gelukkig; het zal mij altijd vergezellen op mijn togt en mij aanvuren en sterken, om te doen wat een mensch doen kan, om uwe droefheid in blijdschap of ten minste uwe onzekerheid in zekerheid te veranderen."

„En," vroeg Kunigunde snel, om verdere uitstorting des gevoels te verhinderen, „deel mij nu eens mede, heer Herbert, hoe gij den togt wilt doen, en wanneer die zal aanvangen."

„Reeds overmorgen vertrek ik naar Arnhem, edele vrouwe; mijne beschikkingen zijn reeds gemaakt, in het bestuur van mijne goederen is zoo goed mogelijk voorzien. De reden van deze spoedige afreis is hierin gelegen, dat vele kruisvaarders gereed staan te vertrekken. Graaf Floris van Holland en onze landsheer Otto, hebben, zooals u bekend is, het kruis genomen, om met keizer Frederik en de bloem der Duitsche ridderschap en talrijke legerscharen op te trekken, om zoo mogelijk het verloren Jeruzalem te herwinnen. Nu heb ik nog juist den tijd om mij aan de andere Geldersche en Hollandsche edelen, die de beide graven vergezellen, aan te sluiten. Voor eenige dagen was de bisschop te Arnhem, en heb ik uit zijne handen het kruis ontvangen. Onmiddellijk daarop heb ik mijne maatregelen genomen en nu ben ik tot het vertrek gereed, als ik afscheid genomen heb van mijne vrienden."

Vrouw Kunigunde liet gekruiden wijn brengen en den ridder in den met zilver beslagen horen aanbieden.

Intusschen werd er nog veel gesproken over de bijzonderheden der aanstaande reis, over de berigten, die tot hiertoe van den verloren heer van den Maldenburg waren ingekomen

en over de pogingen, die Herbert wilde in het werk stellen om iets van hem te ontdekken. Hoewel Ada beefde bij de gedachte aan de afwezigheid des geliefden en de gevaren, waaraan hij zoude zijn blootgesteld, vervulde toch ook dankbare blijdschap hare ziel, die hare liefde voor haren vader hun ingaf; want hoewel zij reeds een paar Geldersche edelen hunner kennis, die het kruis hadden genomen, hadden verzocht, zooveel hun mogelijk was, en het op hunnen weg lag, naar den verlorene onderzoek te doen, was hiervan toch weinig te wachten, daar bij hen geen drang bestond, om zich daarvoor veel moeite te geven. Geheel anders was het met Herbert, die het tot hoofdoel van zijnen togt maakte.

„Ga dan met God, edele vriend," sprak vrouw Kunigunde met tranen in de oogen, toen Herbert van haar afscheid nam; „onze gebeden zullen u ieder uur vergezellen. Ach, moge de Barmhartige u beschermen, uwe pogingen zegenen, u eenmaal tot ons terug voeren, en, zoo het niet zijn mag dat wij den verlorene wederzien, door uwe komst de vreeselijke onzekerheid van ons nemen, en u en mijn kind gelukkig maken."

„Om uwentwil en die der jonkvrouw zal de genadige God mij helpen! Vaarwel, edele vrouwe, die ik hoop eenmaal moeder te noemen, de Heer zij met u, en met haar, die mij dierbaarder is dan het leven!"

Toen verliet hij vrouwe Kunigunde, in verwachting dat Ada met hem de hal zoude verlaten, want hij wilde bij het laatste afscheid met haar alleen zijn. Ook zij gevoelde daaraan behoefte en volgde hem. Toen zij zich alleen bevonden, liepen hunne harten over, de scheiding voor langen tijd, misschien voor het leven, de indruk door Herberts opofferend besluit veroorzaakt, deed Ada alle terughouding vergeten; zij zonk in Herberts armen, wederkeerige verzekeringen van eeuwige min en trouw werden gewisseld; zij moest belooven nimmer zonder goed geleide het slot te verlaten, en hij, om zooveel de opgenomen taak en de eer gedoogde, zijn leven te ontzien; toen schonk hij haar een snoer paarlen, en zij hem een gouden kruisje, dat zij van haren boezem nam, en dat hij beloofde op zijn hart te dragen, en toen deze onderpanden van liefde en trouw waren gewisseld, deed Herbert zich geweld, zette de snikkende geliefde in een zetel en verwijderde zich snel met de oogen vol tranen en de borst als toegeschroeid.

III.

DE OASE IN DE WOESTIJN.

De legerscharen van den derden kruistogt, door Frederik van Duitschland, Filip Augustus van Frankrijk en Richard Leeuwenhart van Engeland aangevoerd, bevonden zich al eenigen tijd in het oosten. Keizer Frederik, die reeds in Bulgarije, en Klein-azie had gestreden, was bij het overtrekken van den Kalykadmis verdronken, de graaf van Holland was kort daarna gestorven. Onder het leger van den keizer, dat thans door den hertog van Zwaben werd aangevoerd, hadden zich ook de graven van Gelder en Holland geschaard. Een vijftigtal der Geldersche edelen door een gelijk getal wapenknechten vergezeld, vinden wij gelegerd op eene Oase in eene woestijn nabij de doode zee, waar de zon van Palestina hare stralen loodregt nederschiet. In de nabijheid eener bron, in de schaduw der palmen, waren de krijgers in het gras gelegerd en deden hunnen maaltijd; zij hadden helm en schild naast zich liggen, en gaven zich aan de behagelijke rust over, terwijl hunne paarden rondom hen graasden. Allen waren zwaar gewapend, van het hoofd tot de voeten geharnasd, en lange spitse lansen staken bij hen in den grond. Ieder droeg over het pantser een korten wapenrok met een bloedrood kruis op den schouder.

Het troepje kruisvaarders, dat de woestijn doorkruisd had om den omtrek te verkennen, was te midden der rust waakzaam en op zijne hoede, want een gevaarlijke vijand stond thans aan de spits der ongeloovigen. Saladin, de koning der koningen, zooals hij zich noemde, dien alle Arabische stammen als gebieder huldigden, die even wijs als dapper en grootmoedig was, ontrukte de eene plaats na de andere aan de Christenen, en verbreidde onrust en schrik onder de aanhangers van het kruis. Richard Leeuwenhart lag door eene hardnekkige koorts aan zijn leger gebonden; Philip Augustus dacht in het geheim reeds aan de terugtogt naar Frankrijk, waar zijne tegenwoordigheid dringend noodig was, en moedeloosheid was in de harten zijner troepen geslopen. En dag en nacht verontrustten de stroopbenden der Saracenen het christelijke leger; als de bliksem uit eene wolk, verschenen zij uit het stof der woestijn aan de voorposten, woedden met vuur en zwaard onder de Christenen en waren even snel weer verdwenen.

Eenige passen van het troepje kruisvaarders verwijderd, lag de aanvoerder, een forsch gebouwd ridder van middelbare jaren; op het dek van zijn paard, dat nabij hem door een schildknaap bij den teugel werd gehouden, prijkte het Geldersche wapen. Naast hem bevond zich een jeugdiger edelman, die met den rug tegen een palmboom zat geleund. Slank en krachtig gebouwd, scheen hij vlugger dan zijn medgezel; zijne gelaatstrekken, hoewel door de Syrische zon gebruind, waren regelmatig en schoon; lange blonde lokken hingen om het fier opgerigte hoofd en de blik der schitterende blaauwe oogen, waaruit moed en geestdrift blonken, rustten vriendelijk op den ouderen ridder. De beide kruisvaarders waren niemand anders dan graaf Otto I van Gelder en Herbert van Heumen, dien hij zich had gekozen, om hem overal te volgen of gewigtige opdragten, die veel overleg en moed vereischten, te volvoeren. Zij spraken over het vaderland, en schenen bij de herinnering daaraan alles te vergeten.

„Ik hoop, mijn jonge vriend," zeide de graaf, „dat, hoewel gij, helaas, nog geen spoor van den Maldenburger hebt gevonden, de toekomst gelukkiger zijn mag, want na hetgeen gij mij medegedeeld hebt, begrijp ik hoeveel belang gij daarin stellen moet. Ik heb jonkvrouw Ada, kort voor haars vaders vertrek, eens aan mijn hof gezien; zij was toen de kinderjaren naauwelijks ontwassen, eene ontluikende heerlijke bloem; in hare trekken lag de uitdrukking eener vrouwelijk schoone ziel. Ik herinner mij dat nog zeer goed; want veler aandacht vestigde zich op haar, als eene niet alledaagsche verschijning."

„Zij is thans eene in volle pracht ontloken bloem, genadige heer," antwoordde Herbert, „wier reine ziel aan een engel doet denken. Maar ik geloof, dat de hemel het bezit van zulk een schat te groot voor mij acht; want hoeveel moeite heb ik reeds aangewend, hoe heb ik elke streek doorkruisd, waar ik iets ontdekken konde, hoezeer heb ik mij telkens tot in de nabijheid van den vijand gewaagd om gevangenen te maken, zoodat ik zelf meer dan eens bijna gevangen was; hoe heb ik elken gevangen of gewonden turk ondervraagd en mij daartoe in hunne taal geoefend — maar alles te vergeefs. Toch zal ik de poging niet opgeven al moest ik alleen in Saladins leger doordringen."

„Gij moet geduldig en bedaard blijven, Herbert; als gij u

te roekeloos waagt en daardoor gevangen raakt, berooft gij u van de gelegenheid om uw doel te bereiken, en vernietigt gij slechts uw eigen levensgeluk, maar ook dat van Ada van Maldenburg."

„Uwe genade heeft gelijk," sprak Herbert, „ik moet bedaardheid behouden en zal mij trachten te bedwingen. Maar ik kan niet ontveinzen, dat de ondernemingen tegen de ongeloovigen mij te traag en te flaauw gaan. Toen ik het kruis nam, om den heer van den Maldenburg te zoeken, klopte mijn hart van geestdrift. Ik zag mij in den geest reeds strijden en overwinnen, ik zag hoe Ada's vader door mijne hand gered werd uit ketens en banden. Maar hoe is de schoone droom grootendeels vervlogen! Waar is de geestdrift, die de eerste kruisvaarders Jeruzalem deed veroveren? Er is geen spoor meer van te vinden; twist en tweedragt heerschen onder de vorsten en slaan over zelfs tot de tenten der voetknechten. Gij, genadige heer, en Richard Leeuwenhart en eenige andere aanvoerders zijn nog echte kruisvaarders en ik acht mij gelukkig onder uwe aanvoering te dienen."

Een plotselinge onrust begon op eenmaal onder de ridders te heerschen en luid weerklonk het waarschuwend roepen der uitgezette schildwachten, die in razenden haast over de vlakte kwamen aanrennen. „Op, ridders van het kruis! Te paard!" zoo klonk het bevel van Otto, en in een paar minuten waren de mannen gereed den komenden vijand af te wachten.

Een donkere streep bewoog zich aan het einde der woestijn tegen de kruisvaarders. Spoedig schitterden wapenen in den helderen zonneglans en met de snelheid van den wind joeg een troep Saracenen door de woestijn. Hunne voortreffelijke rossen schenen naauwelijks den grond te raken. Een vijftig schreden van de kruisvaarders hielden zij stil en breidden zich uit tot eene halve maan. Hun aantal overtrof dat der christenstrijders ongeveer de helft, hetwelk deze echter niet verontrustte, daar zij door hunne wapenrustingen over de zonen der woestijn in hunne ligte vliegende gewaden geen gering overwigt hadden. Zij hielden zich onbewegelijk man aan man, terwijl de vijand eene wolk van pijlen tegen hen afzond, die echter grootendeels op de schilden en harnassen afstuitten. — Verbitterd door de kalmte der Christenen, die geene enkele schrede voor of achterwaarts weken, sprong de aanvoerder der

Saraceenen voor het front zijner lieden, hief den flikkerenden damasceener hoog in de regterhand op, en met een luidklinkend „Allah!" stormden de krijgers in de rijen der kruisvaarders.

Weldra was de oase slechts één slagtveld. Lansen en zwaarden, strijdaksen en sabels kletterden tegen elkander. Maar het kruis behaalde den zege. Onder de zwaarden der ridders en de pijlen der boogschutters vielen de ongeloovigen in groot getal. Vergeefs deed de vijandelijke aanvoerder, koen en vermetel als de leeuw der woestijn, al het mogelijke, om den moed der zijnen op te wekken. In het digst van het strijdgewoel blonk zijn witte turban, woedde zijn damasceener onder de Christenen, slechts een klein hoopje omringde hem nog; de anderen waren verpletterd onder de hoeven der rossen.

Naast graaf Otto streed Herbert en drong telkens dieper in de gedunde reijen van den vijand. — Zijn oog volgde den koenen emir, hij brandde van begeerte om zich met hem te meten. „Gij staat het immers toe, heer graaf?" vroeg hij aan Otto, met het zwaard op den vijand wijzende. Toestemmend knikte de graaf met het hoofd, en alles voor zich nederwerpend, drong de jongman door naar den Saraceen. Weldra bevond hij zich tegenover hem. Een oogenblik maten de Christen en de Mahomedaan elkander met de oogen. Beide waren jong, in den bloei des levens, beide dapper en koen. Ieder ander gevecht rondom hen was geëindigd, allen staarden op den strijd, die nu begon. Met onnavolgbare behendigheid leidde de emir zijn ros nu regts dan links, om de geweldige slagen van den christen-ridder te ontwijken, terwijl zijn oog een punt waar zijn tegenstander zich bloot gaf, zocht uit te vorschen. Lang bleven zijne pogingen vruchteloos, Herberts schild ving de ligte kling telkens op. Maar telkens vernieuwde de moedige vijand zijne pogingen, en eindelijk bloedde Herbert aan den schouder. Een donker rood verspreidde zich over het gelaat des ridders; met beide handen greep hij zijn geducht zwaard en deed een zekeren houw naar het hoofds des emirs. Te vergeefs dekte deze zich met het ligte schild tegen den slag, verpletterd viel het schild uit zijne hand, en zwaar gewond stortte hij van het paard. Met den val van den aanvoerder zonk ook de moed der zijnen; zij wierpen de wapenen weg en gaven zich op genade over.

Herbert knielde naast den gewonden Emir. Zijn wapenknecht

Zweder beijverde zich om een verband om de hoofdwonde te leggen, waaruit het bloed te voorschijn drong. Hoewel de wonde diep was, beweerde de oude ervaren dienaar, dat de ongeloovige nog te redden was.

Herbert had intusschen gelegenheid zijnen vijand naauwkeurig te beschouwen. Nog gloeide het rood van den toorn op de donkere wangen des emirs; krampachtig omvatte de regterhand het wapen, onder welks slagen heden zoo menig Christen gevallen was. De oogen, met donkere wimpers beschaduwd, waren gesloten, de zwarte baard, die de kin omgaf, door bloed geverfd; even zoo het met fonkelende juweelen versierd gewaad. Met medelijden beschouwde Herbert den gevallene.

„Hoe is het met den gewonden Saraceen?" vroeg graaf Otto hem naderende. — „Misschien zal hij nog genezen. Gij vergunt mij toch, heer graaf, den overwonnen vijand naar mijne tent te laten vervoeren?" — „Waarom niet," sprak Otto; „door het regt der wapenen is hij uw slaaf, zijt gij de heer van zijn leven. Maar wat wilt gij met hem? Laat hem liggen, den ongeloovige; hij heeft velen der onzen verslagen." — „Hij is jong en dapper, heer graaf, en zijn edel gelaat duidt eene edele ziel aan. Kon hij het helpen dat hij dwaalde en streed voor eene slechte zaak? Mijn hart dringt mij jegens hem grootmoedig te zijn. — „Doe dan gelijk gij goed vindt, Herbert."

De emir werd nu op eene draagbaar gelegd, welke de voetknechten uit hunne lansen en eenige buigzame takken gemaakt hadden, en toen werd de weg naar het leger ingeslagen.

IV.

DE ZENDING.

Ruhardin, de gevangen emir, ontwaakte uit de diepe bewusteloosheid, waarin hij drie dagen gelegen had. — Hij blikte wild in het rond. Eindelijk zag hij waar hij zich bevond en zag Herbert aan zijn leger staan, die met een onwillekeurigen uitroep het ontwaken des kranken begroette. Deze echter, welligt nog in de meening dat alles een booze droom was, sloot de oogen weder en verzonk op nieuw in bewusteloosheid. „Ik vrees," zeide Herbert, „dat zijne bittere smart over zijne vernedering ons zal tegenwerken." — „Gij hebt gelijk heer,"

antwoordde de medicijnmeester; „maar deze ongelukkige heeft eene sterke natuur."

Zooals de arts gezegd had geschiedde het. Wel gaf de gewonde, zoodra hij wist dat hij zich in handen zijner vijanden bevond, zich over aan bittere smart, en wrong de handen roepende tot Allah, maar Herbert was telkens aan zijn leger, zijne blaauwe oogen rustten zachtmoedig op den kranke, en hij deed alle moeite om door goedheid en liefderijke zorg zijn vertrouwen te winnen, hetgeen hem eindelijk gelukte. Nu begon de emir te herstellen en weldra in krachten aan te winnen. Groot was de dankbaarheid van den Saraceen, toen hij Herberts voortdurende goedheid ondervond. De Geldersche graaf gaf hem de vrijheid Ruhardin bij zich te houden, en nu ontstond tusschen de twee jonge mannen, die beide van eene edele natuur waren, in weerwil van verschil van denkwijze, eene vriendschappelijke betrekking. Herbert bleef niet in gebreke, ook bij Ruhardin uit te vorschen, of hem iets bekend was van een gevangen genomen ridder, die op heer Wouter van Maldenburg geleek; maar daar de jonge emir den veldslag bij Tiberias niet had bijgewoond, kon deze hem geene inlichting geven.

Er verliep eenigen tijd, waarin de zaken der kruisvaarders niet voorspoediger gingen.

Op een namiddag werd Herbert in de tent van graaf Otto ontboden, die met eenige opgewondenheid dadelijk bij zijn binnentreden zeide: „Herbert ik heb eene zending voor u verkregen, die u, om uwe nasporing voort te zetten, bevorderlijk zijn kan."

„Ik dank u, heer graaf," antwoordde Herbert. „En welke is die zending?"

„Gij zult naar het Saraceensche leger gaan. Maar ik zal u alles verhalen. Ik kom zoo even uit de vergadering der vorsten. Daar heeft men, met het oog op de voortdurende ziekte van koning Richard en de moedeloosheid daardoor onder zijne troepen verspreid en uit aanmerking dat de koning van Frankrijk om buitenlandsche twisten naar zijn land moet terugkeeren, en omdat de overigen nu niet sterk genoeg zijn om den strijd voort te zetten, met uitzondering van Richard, eenstemmig besloten, Saladin den vrede aan te bieden en de legers uit Palestina terug te trekken. Hoezeer tegen mijn zin, moet ik daarin be-

rusten. Er wordt een schrijven gereed gemaakt, dat door een bekwaam en moedig ridder naar het Turksche leger moet worden gebragt, en deze taak heb ik voor u gevraagd, als belooning voor uw laatste wapenfeit. Deze zending vereert u, want slechts aan beproefde mannen wordt zulk eene taak toevertrouwd."

„Ik ben u wel dank schuldig, genadige heer; het maakt mij zeer gelukkig, zoowel om de eer, als om de gelegenheid, die mij daardoor misschien wordt geschonken, om iets van Ada's vader te ontdekken. Zoo hij zich in handen der Turken bevindt, zal ik dit nu welligt kunnen te weten komen."

„Gij moet u naar de wildernis van Engadi begeven, waar Saladin zich op dit oogenblik bij een deel van zijn leger bevindt. Gij kunt tien onzer speerruiters medenemen; maar hoe zult gij den weg vinden door die vreemde woeste streken?"

„Daar valt mij iets in, genadige heer; mij is toegestaan Ruhardin de vrijheid te schenken, zoodra hij hersteld zoude zijn. Hij is nu sterk genoeg om te reizen. Laat hij mijn gids zijn. Hij kent ongetwijfeld die landstreek."

De graaf bedacht zich een oogenblik. „Kunt gij genoeg vertrouwen op hem stellen?" vroeg hij.

„Hij is dankbaar, edel en grootmoedig, ik sta voor hem in als voor mij zelven."

„Welaan dan, daar hij uw eigendom is en gij het er op gezet hebt hem vrij te laten, dat dit dan nu geschiede, en hij uw gids zij. Dezen avond zal u het perkament voor Saladin worden ter hand gesteld. Ga dan met God, Herbert, en wees gelukkig in uwe zending en uwe nasporingen."

Weldra bevond Herbert zich met zijn geleide en met den emir op weg naar de wildernis van Engadi. Om de nog niet volkomen verdwenen zwakheid van Ruhardin, kon echter de tocht slecht met matigen haast worden voortgezet.

Toen zij twee dagen gereisd hadden, hielden zij rust in eene steenachtige plaats in de nabijheid van hooge rotsen. Het was een zachte avond na een gloeijenden dag. Ruhardin legde zich op den grond en viel door afmatting spoedig in eene sluimering. De meeste der speerruiters legerden zich rondom hem. Herbert, die niet vermoeid was, wilde, van een paar zijner lieden vergezeld, naar de rotsen wandelen. Van den donkerblaauwen hemel straalde het vriendelijk licht der maan en der heldere sterren. De aanblik der zonderling gevormde rotsen

was verrassend schoon. De witte steen weerkaatste het licht der maan, terwijl de benedenste partijen in duisternis waren gehuld. De lucht was verkwikkend, slechts nu en dan deed zich een gloeijende windtogt gevoelen van de hoogte der bergen, welker toppen nog gloeiden van de hitte der zon.

Juist stond Herbert gereed een steenen rotswand om te gaan, toen hij op eenigen afstand een verward geschreeuw en wapengekletter hoorde. Hij beval zijn geleide hem met meer spoed te volgen, en naauwelijks was hij ongeveer honderd schreden verder gegaan, toen de naauwe weg uitliep in eene opene ruimte, die rondom door rotsen was ingesloten. De maan verlichtte de ruimte met helderen glans, zoodat de aangekomenen naauwkeurig een tooneel konden overzien, waarin zij spoedig zouden betrokken zijn.

Een Saraceen, wiens rijk gewaad in het maanlicht schitterde, stond met den rug tegen een grooten steen geleund. Een kunstig zaamgesteld ringpantser bedekte zijne borst en armen, een stalen helm van turbanvormige gedaante en boven in eene spits uitloopende, beschermde het hoofd. Aan den linkerarm hing een rond blank gepolijst schild, met de regterhand zwaaide hij den krommen damascener tegen drie haveloos gekleede mannen, die met woesten moordlust, elk met een kort zwaard in de hand, op hem indrongen; slechts aan de buitengewone dapperheid van den aangevallene, waarmede hij zich tegen de woeste aanranders, die als wilde dieren brulden, verdedigde, was het te danken, dat de kruisvaarders nog bij tijds kwamen, om hem te helpen. Vroeger dan de roovers zag de moedige man hen naderen, en met een uitroep van blijdschap hieuw hij een zijner tegenstanders neder, terwijl Herbert en een zijner lieden de anderen een gelijk lot deden ondergaan. Zooals het scheen, behoorden de gevallenen tot de rooverhorden, die zooals Herbert van Ruhardin gehoord had, de wildernis onveilig maakten. De rijk gekleede Saraceen was hun een welkom offer geweest, dat hun zonder de gelukkige aankomst der kruisvaarders niet zoude ontgaan zijn.

De aangevallen Saraceen zag zich intusschen naauwelijks van zijne vijanden bevrijd, of hij stiet zijn sabel in de schede, en schopte een der dooden verachtelijk met den voet.

„Honden en zonen van honden," riep hij toornig uit, „bij den profeet, het zoude eene schande geweest zijn onder uwe

handen te sterven. Maar ik zal de kloven dezer bergen laten doorzoeken en de ligchamen uwer medgezellen aan de gieren tot spijs voorwerpen; ik zal niet rusten voor de wandelaar hier even veilig gaan kan als op de straten van Bagdad en Balsora."

Deze woorden sprak de geredde op den toon van gezag; toen wendde hij zich tot Herbert en sprak tot hem op een verpligtenden maar trotschen toon, dien Herbert in den mond van een enkelen man in deze wildernis zonderling voorkwam: „Dappere Nazarener, hoe zal ik u vergelden, dat gij mijn leven hebt behouden? Verlang van Abu Bekr, uit den stam van den profeet, wat gij wilt; hij is rijk aan goud en schatten en duizenden gehoorzamen zijn bevel. Saladin, dien Allah de dagen verlenge, heeft hem aan zijne regterhand gesteld en neigt het oor naar zijne woorden. Zeg mij wat uw hart kan verblijden, en eer de zon is ondergegaan, is uw wensch vervuld."

„Spaar uwe woorden, Saraceen," sprak Herbert, wien de hoogmoed van den geredde verdroot; toen ik u te hulp snelde, wist ik niet dat gij van het geslacht van den profeet waart, noch dat gij aan de regterhand des sultans stond; wij zijn strijders voor het kruis en behoeven uwe rijkdommen niet. Gij waart alleen strijdende tegen de overmagt, en het is de pligt van elken ridder om den zwakke te beschermen. Hoe wilt gij nu van hier verder komen, daar gij, hoewel gij mij groote rijkdommen belooft, niet eens een paard bezit." — „Gij dwaalt, Christen," antwoordde de Saraceen, „het is niet goed te paard te strijden, als men door overmagt wordt aangevallen; ik heb toen de strijd aanving, mijn ros de vrijheid gegeven, opdat het niet in de handen der schurken zoude vallen, als ik overwonnen werd. Geen edeler dier betrad immer het zand der woestijn en het gehoorzaamt niemand als mij."

Nu haalde de Saraceen eene kleine zilveren pijp te voorschijn en deed een schel gefluit hooren. En naauwelijks had dat opgehouden, toen zich snelle hoefslagen deden vernemen. Een oogenblik daarna zag Herbert een sneeuw witte schimmel als een vogel over de vlakte naar hen toe vliegen en voor zijnen heer stil staan.

„Wat zegt gij van het dier, Christen?" vroeg Abu Bekr, terwijl hij het ros liefkoosde. — „Ik heb nimmer zulk een schoon ros gezien," sprak Herbert. — „Weet, dappere vreem-

deling," hernam de ander, terwijl hij in den prachtigen zadel sprong, „dat dit ros van den edelen stam is, dien Saladin alleen bezit, en dat zijne gunst het mij schonk. Maar het is nu de tijd niet de waarde der paarden te prijzen. Gij versmaadt alles wat ik u aanbood om mijne dankbaarheid te toonen; een onderpand mijner vriendschap zult gij toch niet weigeren. Neem dezen ring en draag hem steeds tot een aandenken. Gij zijt een krijgsman, gelijk ik, en ons lot is wisselvallig als de stand der wolken; valt gij immer in de handen der geloovigen en staat het zwaard op uwe keel, dan zal deze ring u redden. Zie, deze ineengeslingerde trekken vormen den naam van Saladin; voor hem buigt zich alles. Daarom ontvlamde mijn toorn tegen deze ellendigen; want zij betoonden geene achting voor dezen naam, dien anders zelfs rooverhorden der woestijn eerbiedigen, hoewel hun geschoren hoofd mij bewijst dat zij aanhangers zijn van den profeet. En nu, Allah zij met u, Nazarener."

Met deze woorden gaf Abu Bekr zijn ros de sporen en was in een oogenblik verdwenen.

Toen Herbert bij Ruchardin terug kwam wekte hij dezen uit zijne sluimering, en de emir hoorde met niet weinig verwondering welk eene ontmoeting zijn weldoener zoo even gehad had, en betreurde het dat hij niet aan zijne zijde geweest was.

V.

SALADIN.

Eindelijk had Herbert, onder geleid van Ruchardin, Saladin leger bereikt. Hier bood zich een verrassende aanblik aan. Talrijke reijen van tenten breidden zich in eene vlakte uit, die al de bekoorlijkheid van de oostersche natuur bezat. Ook alle oostersche pracht was hier in het leger van den magtigen sultan vereenigd. Het bekleedsel der groote tent was van scharlaken, helder geel, hemelsblaauw en andere schitterende kleuren. De knoppen van de stangen of pijlers der tent waren met gouden granaatappelen, halve manen en kleine zilveren vaandeltjes versierd. Op hooge afzonderlijke stangen wapperden gestikte vanen of vonkelden allerlei sieraden in den glans der avondzon. De grootere tent was door eene ontelbare menigte gewone, zwarte tenten, die naar Herberts oordeel twintig duizend

krijgslieden konden herbergen, omgeven. Een verward rumoer klonk den ridder tegen. Plotseling deed zich de oorlogsmuziek hooren uit cimbalen, trommels en pijpen, en zag hij hier en daar groepen ruiters, die in het krijgspel naar elkander met stompe lanzen stieten, en bij welke gevaarlijke oefening meer dan een het leven inschoot.

Herbert reed tot aan de uiterste tentenrei, terwijl hij het witte vaandel, dat aan zijne lans wapperde, omhoog hield. Weldra omringde hem een troep krijgers met gillend geschreeuw en voerde hem naar eene groote tent.

Een prachtig gekleede Saraceen, op een week kussen behagelijk uitgestrekt, ontving hem. Door een tolk, die aan zijne zijde stond, vroeg hij naar den ridders verlangen. Toen deze hem het in zijde gewikkeld geschrift, waarop de Arabische naam des sultans geplaatst was, overgaf, boog hij het hoofd ter aarde, toen stond hij op en sprak uiterst hoffelijk: „Omar Ebn Thabet uit den stam Azd, heet u welkom onder de tent van zijnen heer, en biedt u den groet des vredes aan. Gij moet een aanzienlijk man onder de Nazareners zijn, dat zij u uitzonden om het aangezigt van den man te zien, die op den stoel van den profeet zit, wiens woorden op bloemen gelijken, die aan de beek ontspruiten, en die een naam heeft van het eene einde der wereld tot het andere. Zijt gij welligt een der vorsten in het leger der Franschen, die zijne hulde wil brengen aan den sultan?"

Een donker rood verspreidde zich op Hertberts wangen, en met moeite zijn toorn onderdrukkende, sprak hij:

„Gij dwaalt Saraceen, als gij mij voor een dier vorsten houdt, die onder ons gebieden, en nog meer zijt gij op een dwaalweg als gij in uwen hoogmoed meent, dat een gekroond hoofd uwen sultan zoude huldigen. Ik ben een gezant uit het leger der kruisvaarders en kom uwen heer den vrede aanbieden tusschen het kruis en de halve maan."

„Dus zijt gij toch een smeekeling," antwoordde Omar, terwijl een spottende lach om zijne lippen speelde; „wij behoeven geen vrede, want Allah gaf de magt in onze handen, en door het geweld der wapenen kunnen wij u dwingen onze landen te verlaten; of weet gij niet, dat als Saladin zijn boog en pijlen zendt (1) aan de kinderen der woestijn, zooveel strijdlustige

(1) Gebruik bij de Arabieren. Het stamhoofd zend boog en pijlen aan alle strijdbare mannen, als opeisching om zich rondom hem te scharen.

mannen toestroomen, dat uw leger verpletterd wordt als de gazelle onder de klaauwen van den leeuw."

„Het is niet verstandig van u," antwoordde Herbert, die zijne stelling bedenkende, schijnbaar kalm bleef, „met spotterij een man te beleedigen, wiens ambt hem verbiedt u te antwoorden. Ik houd uw sultan voor te wijs, dan dat ik zoude denken dat hij u verlof heeft gegeven over zaken te spreken, die voor u te hoog zijn, en ik twijfel of hij uwe handelwijs zal goedkeuren."

Blijkbaar verschrikte Omar bij deze woorden, die vast en kalm werden uitgesproken. „Dappere Christen," zeide hij, „het was mijn plan niet u te beleedigen. Het hart weet dikwijls niet wat de mond spreekt. Neem hier mijne hand, en bij den baard des profeets! ik wil uw vriend zijn, zoo lang gij bij ons vertoeft." Herbert gaf zijne hand, en van dit oogenblik af deed de muzelman alles om de genegenheid van zijn gast door vriendelijkheid en goed onthaal te winnen. Daar de ridder denzelfden avond niet meer bij den sultan werd toegelaten, nam hij de uitnoodiging van den Saraceen, om den nacht in zijne tent door te brengen, dankbaar aan. Voor zijn gevolg was reeds te voren gezorgd.

„Allah is Allah en Mahomed zijn profeet! Op geloovigen, tot het gebed!" zoo klonk het woord des Imans van de hooge, slanke, uit ligt houtwerk gebouwde minaret (bedehuis), die in het leger was opgerigt (1). En duizende krijgers knielden voor hunne tenten en bogen, met het gelaat naar Mekka gekeerd, het hoofd tot op den grond. Herbert, die, reeds vroeg ontwaakt, een getuige dezer godsdienstoefening was, gevoelde zich onwillekeurig bewogen door den ijver, waarmede de Arabieren de voorschriften van hun geloof verrigtten. Ook hij boog zijne knien voor den Heer der heerscharen, en zond zijne gebeden ten hemel.

De aanblik der natuur was dien morgen verrukkend. Als een gloeijende kogel rees de zon achter de blaauwe bergen omhoog. De lucht was door een gouden tint gekleurd, waarin de palmen, ceders en cypressen, de trotsche kruinen wiegden.

---

(1) De Turken worden tot de godsdienst opgeroepen door den Iman, die den toren van het godshuis bestijgt en de geloovigen tot het gebed oproept, waartoe hij met een grooten hamer op een bord slaat.

Saladins leger was in een der schoonste streken van Palestina, niet ver van den zoom der woestijn opgeslagen. Een heerlijk klimaat, eene balsamieke reine lucht en overvloed van heerlijke vruchten en bloemen, welke dat land voortbrengt, maakten het tot het schoonste oord. Voegt men hierbij den schitterenden glans der legermassa, dan moest Herbert bijna wanen een dier sprookjes te droomen als hij in zijne kinderjaren zoo gaarne had hooren vertellen.

Toen de dag volkomen was aangebroken, voerde Omar hem naar Saladin.

De ridder had zich reeds vooraf een buitengewoon denkbeeld van de woning des magtigen sultans gevormd. Hij was derhalve niet weinig verbaasd toen zijn geleider hem op eene tent van zwart kameelhaar opmerkzaam maakte, die zich slechts door zijne grootte, en door het groote aantal van vanen en banieren, de trofeen van gewonnen veldslagen, onderscheidde.

Maar boven die praalteekenen hing aan eene lange lans een stuk zwart lijnwaad, de banier des doods, met het beteekenisvolle opschrift: „Saladin, de koning der koningen — Saladin de held der helden — ook Saladin moet sterven." Een aantal wachters en rijkgekleede beambten en officieren des sultans stonden bij den ingang der tent. Op een wenk van Omar Ebn Thabet ijlde een zwarte slaaf de tent binnen en kwam dadelijk weder terug. Na eenige woorden tot Herberts geleider gesproken te hebben, sloeg deze het voorhangsel der tent open en trad met Herbert binnen. Het binnenste van het groote vertrek, waarin zij zich nu bevonden, was met kostbare tapijten behangen, waarop in gouden letters Arabische spreuken stonden geschilderd. Op een eenvoudig kussen zat met gekruiste beenen een man in een ruim wit gewaad en met een turban van gelijke kleur op het hoofd. Slechts een gordel van scharlakenroode zijde konde het eenige sieraad genoemd worden, dat hij droeg. Saladin — want deze was het in wiens tegenwoordigheid hij zich bevond — hield het hoofd in de hand geleund en scheen opmerkzaam in eene groote perkamentrol te lezen, welke zijn gelaat aan de blikken der binnentredenden volkomen onttrok. Eerbiedig zwijgend stond zijne lijfwacht om hem en de aanvoerders van het groote leger, die zijn gezag gehoorzaamden. Eenige minuten lang liet hij den ridder wachten en scheen Omars knielende houding niet op te merken. Op eenmaal ech-

ter rigtte hij zich op, wierp de rol ter zijde en Herbert aanschouwde nu de geheele gestalte van den man, op wiens voorhoofd de natuur geschreven had: „Dit is een vorst (1)."

Bijna had de kruisvaarder door een uitroep zijne verrassing te kennen gegeven, toen hij het gelaat des sultans aanschouwde, die met blijkbare gemoedsbeweging den blik op hem gevestigd hield.

„Bij den profeet," riep Saladin uit, „hij is het! Kom in mijne armen, dappere Christen, want Saladins hart is u dankbaar dat gij zijn leven hebt gered in een oogenblik dat hij meende een kind des doods te zijn. Zie mij aan; ik ben dezelfde dien gij, in de wildernissen van Engadi hebt gered. Abu Bekr, zooals ik mij noemde naar den opvolger van den profeet, was mijn ware naam niet."

Herbert herkende nu zijnen man. Het was Saladin, dien hij tusschen de rotsen uit de handen der roovers had gered, en hij verblijdde zich te meer over deze gelukkige omstandigheid, daar ze hem goede gevolgen van zijne zending beloofde.

Gij zijt mij welkom, als het water in de woestijn," ging Saladin voort, terwijl hij den ridder uitnoodigde aan zijne zijde plaats te nemen. Laat mij vernemen wat u tot uwen vriend voert, en om uwentwil zal ik misschien aan de voorslagen der Christenen een gunstig oor leenen; want dat gij als gezant komt, heb ik reeds vernomen."

Herbert reikte hem zijn geschrift over. Saladin liep het door en legde het ter zijde.

„Voor heden, morgen en overmorgen daarvan niets," sprak hij; „ik bestem deze dagen voor u en wil u dan met een antwoord aan de uwen laten gaan, dat u, als gezant, roem en eer zal aanbrengen. Gij staart mij altijd nog verwonderd aan, en het schijnt mij toe of ik uwe gedachten kan raden. Het komt u vreemd voor, dat de magtige sultan van Egypte, Syrië en Palestina gelijk een zwervende Arabier door de woestijn dwaalt en zijn leven onbedachtzaam in gevaar stelt; maar ik heb zoo mijne eigene gewoonten, en als ik in stille gepeinzen

---

(1) Saladin had van de natuur een edel voorkomen en die meerderheid, welke ligt de heerschappij over anderen verwerft. Vooral is hij eeuwig in de geschiedenis van dien tijd, door zijne wijsheid en grootmoedigheid, waaraan zich de uitstekendste dapperheid paarde.

ben verzonken, hoe ik het best de belangen mijner volken zal behartigen, zwerf ik somwijlen zeer ver in het rond. Gij zijt ten regten tijde gekomen om mij eene groote dienst te bewijzen. Ik heb overigens reeds gerigt gehouden in de holen van Engadi, en het zwaard heeft een grooten oogst gevonden onder de verworpenen, die zich daar ophielden."

VI.

DE ONTDEKKING.

Een rusteloos gewemel heerschte in Saladins leger; de sultan ging met zijnen gast en met Ruhardin door de menigte der soldaten. Laatstgenoemde had Saladin Herberts grootmoedigheid ten zijnen opzigte verhaald en zich weder ter beschikking van den sultan gesteld, wiens hoogachting en genegenheid voor den Christen ridder daardoor nog aanmerkelijk was geklommen. Aan beide zijden der tenten vormden de krijgslieden eene lange onafzienbare rei en ontvingen met luide jubelkreten den beminden vorst. Daar tusschen mengde zich de muziek, het gekletter der wapenen en het stampen der rossen. — Vooral trok de lijfwacht des sultans Herberts opmerkzaamheid. Elk paard bij dezen troep, die uit vijf honderd man bestond, was het losgeld eens graven waard. De ruiters zelven waren Georgische en Circassische slaven, in den bloei der jeugd, met helmen en schilden van gepolijst staal, zoo schitterend, dat zij van zilver schenen te zijn; de rokken waren van de levendigste kleuren, sommige van goud- of zilverstof, hunne gordels waren met zijde en goud omwonden, de rijke turbans met veeren en juwelen versierd, zwaarden en dolken van Damasceensch staal, terwijl de gevesten schitterden van goud en edelsteenen.

Saladin voerde zijne gasten van de eene legerplaats naar de andere, en Herbert was verbaasd over de strijdkrachten, die den sultan ten dienste stonden. Overal bemerkte Herbert de genegenheid met diepen eerbied gepaard, welke de krijgslieden hem toedroegen. Toen zij eene der minarets voorbij reden, stortte zich iemand van hare tinne, voor het paard van den sultan. Verschrikt hield Herbert zijn paard stil, toen hij zag dat een jongeling van ongeveer 17 jaren voor hunne voeten den adem uitblies. Saladin beval ernstig het ligchaam weg te dra-

gen en wendde zich toen tot Herbert. „De jongeling," zeide hij, „is een geestdrijver, die zich uit trouw en ijver voor den opvolger van den profeet vrijwillig in den dood stort, om daardoor in het paradijs te komen."

„Rampzalige man," zeide Herbert, „zoo moet dan altijd bloed stroomen, als konde anders het verhevene niet ontkiemen."

„Gij spreekt een waar woord," antwoordde Saladin, „uwe en mijne godsdienst heeft veel bloed gekost en nog immer stroomt het in den strijd. Dit zal voortduren zoo lang de wereld staat. Saladin is geen vriend van den oorlog; maar gij Christenen waart het, die er hem toe dwongt, om al deze mannen, die anders vreedzaam hunne akkers bouwen en hunne kudden weiden te wapen te roepen. Gij lieden zijt over de zee gekomen en hebt uwe bezittingen, uwe vrouwen en kinderen achter gelaten, om ons uit een vreedzaam leven op te jagen, en ons te ontrooven wat wij eeuwen bezaten. Wel weet ik dat het graf van uwen Heiland in onze handen is, en dat onder mijne voorgangers pelgrims mishandeld werden. Maar wat zoekt gij te Jeruzalem? Zeggen uwe boeken niet dat de profeet van Nazareth uit de dooden is opgestaan? Wat wilt gij dan met zijn graf, dat niet eens zijn stof bevat en welks juiste plaats gij niet eens kent?"

„Uwe woorden bevatten veel waarheid," antwoordde Herbert, „en ik zie dat gij even wijs spreekt, als gij dapper het zwaard weet te voeren. Maar wat zoudt gij doen als een veroveraar kwam, met geweld de steden Mekka en Medina aanviel, om ze u te ontrukken?" — „Ha! bij Allah," riep Saladin uit, terwijl het rood des toorns zijn gelaat deed vlammen en zijne regterhand naar het gevest van zijn damascener greep, „ik zoude hem..." — „Zie, gij verraadt u zelven," sprak Herbert; „reeds de gedachte daaraan maakt u toornig. En is het met Jeruzalem anders? Gij hebt gewis ook een vader gehad, die u dierbaar was; de dood heeft hem u ontroofd. Spreek opregt: Hoe zoude het u zijn, als gij de kamer betraadt, waar hij vroeger vertoefde, als gij aan het leger stond, van waar zijne hand u zegende? Zoude u niet eene heilige huivering door de ziel varen? Zoude het u niet zijn alsof hij bij u moest binnen treden? En als gij jaren lang ver van zijn huis waart geweest en gij vond het als een bouwval weder, toch zoude het u heilig en onvergetelijk blijven door vele lieve herinneringen."

„Ik begrijp uw edel hart volkomen," sprak Saladin, „terwijl hij den jongeling geroerd de hand reikte, en ik zal u toonen hoe ik ook de gedachtenis der dooden weet te eeren."

Onder deze gesprekken hadden Saladin en Herbert het einde des legers bereikt, en waren juist voornemens eene andere afdeeling in te slaan, toen Herbert andermaal zijn paard deed stilstaan. Eene hevige gemoedsbeweging maalde zich af in zijne trekken, zijn blik was strak gevestigd op een slaaf, die voor eene der tenten bezig was de prachtige wapenen van een krijgsbevelhebber te polijsten.

Saladin zag met verwondering zijnen gast aan. „Wat overkomt u, mijn vriend?" vroeg hij. Doch Herbert antwoordde hem niet, maar sprong van zijn paard, en naar den slaaf toesnellende, greep hij diens beide handen en riep op den toon der diepste ontroering: „Heer Wouter van Maldenburg!" De slaaf had bij zijne nadering de oogen opgeslagen en met verbazing een christenridder naar zich toe zien komen, dien hij voor een gevangene hield. Nu Herbert zijn naam noemde, zag hij hem ontroerd in het gelaat, en riep: „Mijn God, die stem, dat gelaat.... Gij zijt de jonker van Heumen! Zeg mij — want gij hebt later het land verlaten — leven mijne vrouw en mijne dochter? Zijn zij gezond? Hoe dragen zij mijn verlies?"

„De Heer doet mij u vinden! Hij zij geprezen! Gij zijt dus niet dood, maar in slavernij!"

„Helaas! ware ik op het slagveld gebleven! Maar antwoord mij spoedig: wat weet gij van mijn huis?"

„Zij waren, toen ik vertrok, welvarend. Ik ging opzettelijk om u te zoeken!"

„Gij? God zegene u!" „Maar ik begrijp niet wat u daartoe bewoog," antwoordde de Maldenburger ontroerd. „Helaas, dat u ook dit ongeluk treft! gij weet niet wat de slavernij bij deze ongeloovigen is!"

Daar naderde Saladin.

„Ik begin te begrijpen, mijn vriend," sprak hij tot Herbert, „dat gij een bekende of vriend in dien slaaf hebt weergevonden; zeg mij wie is deze?"

„Hij is een vriend mijns zaligen vaders, en nog een andere band hecht mij aan hem!" zeide Herbert. „Heer, sta mij de gunst toe mij ongestoord met hem te onderhouden."

„Dit is u toegestaan," antwoordde Saladin, en liet den pacha

roepen, die den Maldenburger gevangen genomen en tot zijn slaaf gemaakt had.

„Onderhoudt u met hem," hernam de Sultan, nadat hij den pacha zijn bevel had gegeven, „zoo lang gij wilt en kom dan bij mij in mijne tent, en houdt u overtuigt dat Saladin niets liever wil dan de wenschen van uw hart vervullen." Met deze woorden gaf hij zijn paard de sporen en rende weg als een pijl uit den boog.

„Heer Wouter," sprak Herbert, „ik ben niet gevangen, maar met eene zending belast bij den sultan, die mij gunstig gezind is uit hoofde van eene dienst, welke ik hem bewees."

„O, hoe zegen ik het lot, dat u hier heen voert. Deze ontmoeting en de tijding, dat mijne vrouw en dochter wel varen, zal mij een groote troost zijn. Ach, vertel mij een en ander van haar: hoe zij leven, wat zij doen, wat zij zeggen van mijne afwezigheid! Vertel mij veel, zoon van mijn vriend; het zal mij troosten en sterken op den jammerweg, dien ik te bewandelen heb tot de dood mij verlost; want een aangeboden losgeld wil de pacha, wien ik toe behoor, niet aannemen. Hij is er trotsch op, een christenridder als slaaf te bezitten."

Herbert verhaalde al wat hij wist en wat den Maldenburger aangenaam kon zijn, die aan zijne lippen hing en vooral met welgevallen luisterde toen de jongman de schoonheid en goedheid van Ada met hartelijke woorden schilderde. Toen Herbert eene poos hier over had uitgeweid, zeide hij: „En nu wil ik u het geheim van mijn hart niet verbergen, heer Wouter: Ik bemin de engelschoone Ada; dit kan niet anders, daar ik haar van kinds af gekend heb en onder al de maagden des lands geene is, die haar gelijkt."

„En zij?" vroeg heer Wouter, die reeds zoo iets vermoed had toen Herbert met zooveel vuur van de voortreffelijkheden zijner Ada sprak."

„Zij bemint ook mij," was het antwoord, „maar de vrome maagd weigert standvastig elke nadere verbindtenis, zoo lang zij in onzekerheid treurt over haren vader, en zal nooit hare hand geven zonder uwe toestemming; zoo heeft zij mij verklaard, en hiermede stemde uwe gemalin volkomen in. Toen heb ik het kruis genomen en haar beloofd, u terug te brengen, of althans zekere tijding van uw lot. Nu heb ik u gevonden, en de Heer des Hemels zal, hoop ik, alles ten beste bestieren."

„Mijne Ada handelt zoo als het mijne dochter betaamt, die den pligt stelt boven den wensch des harten! God zegene haar!" sprak de Maldenburger bewogen, terwijl zijne oogen zich met tranen vulden.

„Zij is een engel," hernam Herbert; „ik ben zulk een schat niet waard; maar hoop toch, daar zij zoo gunstig over mij denkt, dat ook gij, heer Wouter, den zoon van uwen vriend goedgunstig zult zijn. O, gij weet niet, hoe zalig mij dat maken zoude!"

„Zoon mijns vriends," antwoordde Wouter, uwe opoffering om mijnentwil, mijne betrekking op uwen zaligen vader, geeft u boven anderen in mijnen naam aanspraak op Ada's hand; maar uwe persoonlijke ridderlijke deugden, die gij reeds als knaap beloofdet, en nu werkelijk bezit; — want tot in deze tent is de roem uwer dapperheid en edelmoedigheid doorgedrongen; uw geheele wezen bevestigt het mij in dit oogenblik — doen mij aan u met blijdschap mijne Ada afstaan. Het zal mij eene groote gerustheid zijn te weten, dat gij voor mijne gemalin een zoon en voor mijne dochter een getrouw echtgenoot en voor beide een beschermer zijn zult, nu ik, van haar verwijderd ben. Als de Heer u veilig in het vaderland laat wederkeeren, neem haar dan ter vrouw met mijnen zegen; wees te zamen gelukkig en bid voor mij, dat de Almagtige mij spoedig door den dood verlosse uit de slavernij."

„O, vurige dank, heer Wouter! Ada te bezitten, dat is de emel," riep Herbert uit, met schitterende oogen en den glans der verrukking op het gelaat. „Maar," — ging hij op bedaarder toon voort — „hoe mag ik aan mijn geluk alleen denken? Vergeef mij die zelfzucht, de waarde van den prijs verblindt mij. Ik ga. Straks kom ik weder."

„Vertrek om Godswil niet, mijn jonge vriend, mijn zoon," sprak Wouter — „zonder mij vaarwel te zeggen; als deze ongeloovigen het ten minste toestaan — ik heb u nog zoo veel te zeggen, dat gij aan mijne gemalin en aan Ada moet overbrengen."

„Wees gerust, heer Wouter, ik zweer u, dat ik niet vertrek zonder.... zonder afscheid. Binnen een uur ziet gij mij weder."

Hij snelde naar zijn paard, dat door den dienaar van den sultan vastgehouden, nog altijd wachtte. De ongelukkige Maldenbur-

ger staarde hem door vele gedachten en aandoeningen bestormd na: „Albesturend God," dacht hij, „hebt gij mij deze ontmoeting, die mij nog een droom schijnt, toegezonden, om mij te troosten in mijn ondragelijk lot, om mij voor te bereiden tot den dood?.... De dood, ach, deze ware verkieslijker dan dit lot; ik onderdrukte elke klagt, om den wil van haar, die mijn hart zoo dierbaar zijn; maar o, nu is weer de hopelooze zucht naar vrijheid en eer in mij ontwaakt, en zal mij dien arbeid, die slaafsche gehoorzaamheid aan verachtelijke ongeloovigen, dien smaad, die uit elk hunner woorden en blikken spreekt, ondragelijk maken! Maar laat ik mijn werk weer opvatten, eer ik den toorn des gebieders opwek!"

Intusschen was Herbert weder aan de tent van den sultan gekomen. Saladin ontving hem met eene blijde uitdrukking op het gelaat. „Welnu, mijn vriend," vroeg hij, „heeft het u genoegen gedaan uwen landgenoot weder te vinden?"

„Heer," antwoordde Herbert, „mijn levensgeluk staat met hem in het naauwste verband."

„Deel mij eens mede hoe dit zamen hangt, wie de gevangene is en al wat op hem betrekking heeft en hem aan u verbindt."

Herbert verhaalde hem nu alles, zijne liefde voor de dochter des gevangenen, de voorwaarde waarop hem de hand van Ada was toegezegd, de droefheid der beide vrouwen over des ouden ridders afwezigheid, de smart, die zij zouden gevoelen als zij hem in slavernij wisten, welke ook eene schaduw op zijn geluk zoude werpen als hij terug gekeerd en de gemaal der jonkvrouw geworden was. Aan het einde zeide hij: „Magtige heer, gij hebt mij blijken uwer welwillendheid willen geven; o, als gij thans mij gunstig gezind zijt, sta mij dan de grootste gunst toe, die ik u vragen kan: „Laat dezen slaaf in vrijheid gesteld worden."

„Een glans der voldoening lag op Saladins gelaat."

„Allah zij dank!" sprak hij, „dat ik eindelijk in de gelegenheid ben ten minste iets te doen, dat u aangenaam is."

„Ik sta uw verzoek toe. Helim-pacha zal op mijn bevel zijn slaaf de vrijheid geven."

„Hoe zal ik u immer genoeg dankbaar zijn, edelmoedige sultan," zeide Herbert. Saladin antwoordde niet, maar klapte in de handen, waarop een slaaf verscheen, dien hij het bevel

gaf dadelijk Helim-pacha te ontbieden. Niet lang daarna verscheen de pacha en toen deze des sultans wil verstaan had, ijlde hij terug, om zijnen slaaf de vrijheid aan te kondigen en naar de tent des sultans te geleiden.

De eenige oogenblikken te voren nog zoo ongelukkige Maldenburger konde eerst niet gelooven aan zooveel geluk, als hem werd aangekondigd; maar toen hij vernam welke dankbaarheid de sultan Herbert toedroeg en dat hij om den wil van dezen zijne vrijheid had bevolen, toen zijne onverwachte bevrijding hem zeker bleek, uitte hij een juichtoon, die al het overstelpend geluk des harten uitdrukte, viel op de knien neder en deed Gode de gelofte, als offer der dankbaarheid, op zijne goederen in het vaderland, eene kapel aan St. Willebrord gewijd met de beeldtenis van dezen heilige versierd, te doen bouwen. Toen hij nog sidderde van blijde ontroering, in de tent des sultans trad, en daar Herbert vond, dankte hij dezen het eerst met een blik, die meer dan woorden uitdrukte, en daarop zich tot den sultan wendende, zeide hij: „Magtige gebieder, ontvang mijnen dank voor uwe goedgunstige beschikking] om mij de vrijheid te doen geven."

„Dank het alleen dezen uwen vriend, om zijnentwil heb ik bevolen u de vrijheid te geven," antwoordde Saladin.

„Ik weet wat ik hem verschuldigd ben," hernam de Maldenburger en hoop het te vergelden; „maar de God des hemels zegene ook uwe hoogheid, die zoo edelmoedig aan zijne bede hebt gehoor gegeven. O, magtige heer, ik wenschte dat ik niet meer noodig had tegen u het zwaard te trekken; want uw geloof moge dwaling zijn, er woont christelijke deugd in uw hart, die mij altijd met dankbare hoogachting aan u zal doen denken en voor u doen bidden."

„Allah zal eenmaal rigten," sprak Saladin „en ik geloof, dat zij die deugdzaam naar zijnen wil hebben gehandeld, al hebben zij gedwaald als Christen of als Moslemim, daarom niet zullen veroordeeld, maar in heil en eere gesteld zullen worden. Overigens hoop ik dat de strijd tusschen ons zal geëindigd zijn. Uit achting jegens u, mijn vriend," en hij wendde zich tot Herbert, „wil ik uw gezantschap voorspoedig maken door, zoo ver ik kan en mag, de voorslagen uwer landgenooten aan te nemen. Hoor mij aan, wat ik u lieden toesta en wat ik vorder. Ik wil mij door woord en schrift verbinden, de Christe-

lijke pelgrims te beschermen, als zij zich naar Jeruzalem begeven. Geene schatting, geene moeijelijkheden zullen hen bezwaren, en als gasten zullen zij geëerd zijn in mijn land. Ik sta u toe priesters aan te stellen, welke bij u heilige plegtigheden verrigten. Ik zal u toestaan een gebouw te stichten om alle pelgrims te Jeruzalem op te nemen, dat onder mijne onmiddelijke bescherming zal staan. Gij lieden daarentegen trekt uwe legers geheel uit mijne landen terug, en er zij voortaan vrede tusschen ulieden en mij. Het verlangen der vorsten om hun de door mij veroverde steden terug te geven, kan ik niet vervullen. Ik kan de rust mijner volken niet eer verzekeren, vóór gij lieden Palestina geheel hebt verlaten (1)."

Saladin gaf Herbert het schriftelijk tractaat en deze nam met een bewogen hart afscheid van den edelen sultan. Nadat hij ook Ruhardin onder wederzijdsche aandoening had vaarwel gezegd, verliet hij het Saraceensche leger en keerde met een hart vol blijdschap en hoop met den gelukkigen heer van Maldenburg, door zijne lieden gevolgd, langs den weg dien hij gekomen was, naar de zijnen terug.

VII.

DE VERGADERING DER VORSTEN.

Richard, koning van Engeland, was gelukkig van zijne zware ziekte genezen, die hem langen tijd aan het leger had gekluisterd, en vernam met schrik, dat de vorsten van het kruis een gezant aan Saladin gezonden hadden om vrede te sluiten. Zijn trotsch hart stroomde over in geweldigen toorn, toen hij zijne droomen van veldslagen en veroveringen, waarin hij steeds de eerste was, door koude politiek zag vernietigen. Het bleek hem nu duidelijk, dat men listig van den tijd zijner ziekte had gebruik gemaakt om zonder hem te handelen. Richard was van natuur heerschzuchtig, aanmatigend en trotsch op den naam van „Leeuwenhart," dien hij zich door zijne schier fabelachtige dapperheid had verworven. Hij achtte zich verheven boven de andere vorsten, en haalde zich daardoor hunne vijandschap op den hals. Onder anderen beleedigde hij hertog Leopold van

(1) Historisch. Saladin stond deze gunsten aan de Christenen toe, toen Richard van Engeland en Philippus van Frankrijk Palestina verlieten.

Oostenrijk in erge mate, waarover deze zich in later tijd wreekte door Richard bij diens terugkomst uit Palestina gevangen te nemen en in een sterken toren op te sluiten, waaruit hij slechts door een groot losgeld werd bevrijd.

Filip August van Frankrijk, de genoemde hertog van Oostenrijk en bijna alle hoofden der kruisvaarders, waaronder ook Otto van Gelder, hadden den herstellenden Richard in de eerste dagen dat hij het ziekbed verliet, hun onwankelbaar besluit aangezegd, met hunne volken Palestina te verlaten. Richard zag zich alleen met zijne Engelschen, en het scheen hem toe dat hij een groot dee der schuld droeg, als de tegenwoordige kruistogt zonder gevolg bleef. Welligt voor de eerste maal in zijn leven besloot hij zijnen trotschen zin te buigen, tot verzoening de hand te reiken, ja zelfs zich te verootmoedigen. Hij noodigde derhalve al de aanvoerders van den kruistogt tot eene gewigtige beraadslaging uit.

Het paviljoen der raadsvergadering was eene witte tent, voor welke de groote banier van het kruis was geplant, waarop eene knielende jonkvrouw met loshangend haar en ongeordend gewaad was afgebeeld, waardoor de verlatene en treurende kerk van Jeruzalem werd voorgesteld. Als motto las men de woorden: afflictae sponsae ne obliviecaris" (vergeet de verdrukte bruid niet). Zeer vertrouwde wachters hielden ieder uit de nabijheid dezer tent verwijderd, opdat de beraadslaging, die dikwijls een luid en stormachtig karakter aannam, geene ooren mogt bereiken, waarvoor zij niet bestemd was.

Hier nu waren eens op een morgen de vorsten van den kruistogt vergaderd, Richards komst afwachtende, welke hen uitgenoodigd had. Zoo als in dergelijke gevallen plaats heeft, beijverde men zich om elkander tegen den afwezigen koning op te zetten. Verscheidene verhalen van zijnen trots en onbetamelijke aanspraak op den voorrang werden gedaan. Zij zochten elkander in hunne kwade gezindheid te versterken en wreekten de beleediging, die ieder ondervonden had, terwijl zij de ergste besluiten trokken uit de geringste omstandigheden; en toch vloeide dit alles welligt slechts voort uit een onwillekeurigen eerbied en vrees voor den koning van Engeland, tot wiens onderdrukking meer dan gewone inspanning gevorderd werd.

Zij hadden besloten hem bij zijne binnenkomst onverschillig en met niet meer achting te ontvangen, dan noodig was om bin-

nen de grenzen van het ceremonieel te blijven. Maar toen Richard Leeuwenhart in eenvoudig gewaad binnen trad, toen zij die edele gestalte, dat vorstelijk gelaat, die oogen, die door de minnezangers de sterren van den veldslag en de zegepraal genoemd werden, aanschouwden, toen zijne daden, die menschelijke kracht schier te boven gingen, zich aan hunne herinnering opdrongen, stonden zij op — zelfs de ijverzuchtige koning van Frankrijk, en de diep gekrenkte hertog van Oostenrijk, stonden eenparig op, en de vergaderde vorsten barstten eenstemmig uit: „Heil koning Richard! Lang leve de dappere Leeuwenhart!"

Met een gelaat, zoo vrij en open als de opgaande Meinon, deelde Richard zijnen dank in het rond uit, en wenschte zich geluk, dat hij zich weder onder de koninklijke kruisvaarders bevond. Toen verzocht hij het woord en sprak onder diepe stilte: „Vorsten en heeren van het kruis, het is heden een hooge feestdag der kerk, en wel betaamt het christelijke mannen zich met hunne broeders te verzoenen. Richard van Engeland is een krijger, zijne tong is ruw gelijk zijne hand. Menig onbedachtzaam woord van hem heeft dezen en genen uwer tot zijn vijand gemaakt. Maar vergeet om Plantagenets haastige woorden de heilige zaak niet, welke ons onder de banier, die boven ons hare plooijen ontvouwt, vereenigt; vergeet niet dat wij strijders des Heeren zijn, op wie de geheele christenheid de oogen heeft gerigt. Richard staat in eenvoudig gewaad als een boeteling voor u, zijne broeders, en vraagt ulieden om vergeving. Niet meer aan uwe spits wil ik staan. Geeft mij een zwaard en eene lans, en stelt mij in de reijen der knechten, daar waar het meeste gevaar is, en ik wil vechten voor ulieden en de eer der heilige kerk. Maar verscheurt den heiligen band niet, die ons vereenigt; keert niet terug voor ons vaandel op den muur van Jeruzalem wappert. Heeft Richard iemand verongelijkt, hij zal het weer goedmaken door woord en daad. Hier is mijne hand, sla in, wiens hart voor God en de eer der kerke klopt en die den ouden wrevel tegen Richard zijnen broeder vergeten wil!"

Een luid gejuich van bijval volgde deze rede, en allen reikten Richard de regterhand als teeken der verzoening.

Toen de kalmte was teruggekeerd, stond Philippus van Frankrijk op en sprak bedaard en vol waardigheid:

„Wij danken uwe majesteit van Engeland voor de broederlijke woorden, die zij tot ons rigtte, en verzekeren onzen broeder van onze hartelijke vriendschap. Wij denken niet meer aan een of ander haastig door hem gesproken hard woord. Geene beleedigingen zijn het, die ons bewegen van de verovering des heiligen lands af te zien. Een goed huisvader zorgt eerst voor het welzijn zijner huisgenooten. Het welzijn onzer onderdanen eischt de tegenwoordigheid des gebieders; wij moeten den wereldschen en hemelschen roem opofferen, om te waken voor het geluk der volken, die de Heer ons toevertrouwde. Het zal ons verheugen als het den koninklijken Leeuwenhart gelukt door zijnen heldenmoed het heilige graf te winnen, en wij zullen hem gaarne als den eerste onder ons erkennen. Lees hier, mijn koninklijke broeder, welke voorwaarden Saladin ons stelt; zij zijn edel, gelijk alles, wat wij tot hiertoe van den sultan vernomen hebben."

Richard liep haastig het geschrift door, daarop antwoordde hij op driftigen toon, terwijl het rood van den toorn reeds op zijn voorhoofd gloeide: „En gij wilt derhalve deze voorwaarden aannemen en het graf des Verlossers aan de ongeloovigen overlaten."

„Wij willen het, omdat wij moeten," sprak de koning van Frankrijk, „dewijl wij met het zwaard geene betere voorwaarden kunnen verwerven. Degene der vorsten, die met mij van gelijk gevoelen is, heffe zijne hand op!"

En allen staken de regterhand omhoog, behalve Richard, wiens toorn nu geweldig losbarstte. In het eerste oogenblik ontzeide de tong hem hare dienst, maar zijne vlammende oogen maten de vergadering.

„Nu welaan," donderde eindelijk zijne stem, „gaat heen, ik heb het mijne gedaan. Keert terug naar uwe landen en praalt met de daden, die gij had willen verrigten. Laat deze kruistogt een spot der potsenmakers worden, dan kunt gij uw gelaat bedekken opdat men niet met de vingers naar u wijze. Onze legers zijn voltallig, wij lijden aan niets gebrek, en toch moet het werk gestaakt worden, dat den minsten knecht, die daarbij valt eene plaats in den hemel geeft. Heb ik beleedigd, waarom trad geen enkele voor mij en wierp mij zijnen handschoen voor de voeten. Bij God, ik zoude mijn leven tegen elken kamper, al ware het de geringste ridder, gewaagd hebben.

Neen, dat deed gij niet, maar terwijl de leeuw op het ziekbed was gebannen, staakt gij als schooljongens de hoofden bijeen en klaagdet elkander het geleden onregt. Aan God, de eer en den onsterfelijken roem dacht gij niet, den Heiland, die voor u gekruisigd werd, gij hooggeboren heeren, dien hebt gij vergeten, wegens eenige onbezonnen woorden. Nog eens, keert terug, verblinden, ik wil blijven met mijne volken, opdat de wereld zeggen kan, er was ten minste één man onder de vele vorsten."

Daarop stormde de koning de tent uit, de achtergeblevenen morden hevig over zijne woorden, die hij haastig en op gebiedenden toon had uitgesproken, zoodat niemand het gewaagd had hem in de rede te vallen.

Deze bijeenkomst verbrak den reeds lossen band volkomen, en het bloed van vele duizenden was weder nutteloos vergoten geworden.

Ook Otto van Gelderland, de graaf van Holland en de meeste andere aanvoerders, waren besloten mede terug te keeren, en was er al een enkele onder, die gaarne den strijd had voortgezet, zoo begreep hij, dat na de groote verzwakking, die de magt der Christenen door het terugkeeren der Fransche, Oostenrijksche en andere troepen zouden ondergaan, een verderen strijd tegen den magtigen Saladin weinig kans op goeden uitslag bood.

Herbert van Heumen vernam het besluit tot den terugkeer met een gemengd gevoel. Voor zijn ridderlijken zin en strijdlust was het eene teleurstelling, maar zijn gevoel voor Ada trok hem naar het vaderland, en deed hem met verrukking denken welk eene blijdschap de aangebeden jonkvrouw en hare moeder zouden ondervinden als hij met den echtgenoot en vader op den Maldenburg aankwam. Hij hield zich op de terugreis zooveel mogelijk aan diens zijde en onderhield zich, als zij 's avonds in het heldere maanlicht onder een boom of in eene haastig opgeslagen tent waren gezeten, met hem over Ada en den Maldenburg en de zaken des lands, want telkens had heer Wouter nog iets te vragen en Herbert werd niet moede van dat alles te spreken. Deze aansluiting verkortte hun de reis, en deed des Maldenburgers dankbaarheid voor zijnen bevrijder in hartelijke vriendschap overgaan. Hoe meer hij Herbert van nabij leerde kennen, hoe meer hij zich verblijdde, dat deze weldra zijn

schoonzoon worden zoude. De terugreis ging langzaam voort, voortdurend had men met vele ontberingen te kampen, en toen men over Constantinopel eindelijk Weenen bereikt had, waren vele, die het zwaard der Saracenen had verschoond, door inspanning en gebrek bezweken, hetwelk ziektekiemen had doen ontwikkelen, die zij in het Oosten hadden opgedaan. In Duitschland, waar de bevolking den kruisvaarders het lot verligtte door gastvrijheid en mededeelzaamheid, werd de togt gemakkelijker, waartoe veel bijdroeg dat de heilige schaar hoe verder zij kwamen, dagelijks in aantal verminderde door het huiswaarts keeren van hen, die den vaderlandschen grond bereikten. Eindelijk kwamen de Geldersche en Hollandsche edelen met hunne volgelingen door Beijeren in de Rijnstreken, scheepten zich te Keulen in en zakten den Rijn af. Te Arnhem namen Wouter en Herbert afscheid van hunne reisgenooten, en zetten met hunne lieden, wier getal aanmerkelijk gedund was, den togt naar hunne woonplaatsen voort.

VII.

HET GEVAAR.

Door de afwezigheid van vele vorsten, die zich in het oosten bevonden, ontstond dikwijls verwarring en onrust in hunne staten, en leed de algemeene veiligheid. Wel werd in de regering voorzien, maar de klem van bestuur ontbrak veelal door gemis aan onbepaalde magt aan de zijde der regering en genoegzaam ontzag en eerbied, welke men anders den landsheer toedroeg, bij de bevolking. Een algemeen gevoel van verlatenheid en onzekerheid door afwezigheid van het wettige hoofd des lands, werkte zeer nadeelig; vele wettelijke banden werden daardoor losser en menigeen veroorloofde zich wat hij anders niet zoude gewaagd hebben. Meermalen hadden er strooperijen en invallen plaats, waarvan menige hoeve ja zelfs somwijlen deze of gene burg eene prooi werd.

Eens op een namiddag kwam de slotvoogd van den Maldenburg bij de burgvrouw, en zeide: „Edele vrouwe, ik vrees dat het slot door gevaar wordt bedreigd."

„Gevaar? wat meent gij?"

„Er zwerft eene talrijke bende rond in deze streek, haveloos volk onder aanvoering van een verloopen ridder; het zijn lieden die bij den laatsten inval in de Veluwe den bisschop ge-

diend hebben en nu, nadat zij ontslagen zijn, waar zij kunnen op roof uitgaan. Eenige dier lieden hebben zich nabij onzen burg vertoond, ik vrees dat de geheele bende zich in het Nederrijksch Wald schuil houdt en wij een aanval moeten verwachten."

„Dat is ontrustend," sprak Kunigunde verschrikt. „Wat zullen wij doen, daar wij zoo weinige lieden, die ons beschermen kunnen, op het slot hebben."

„Ik heb reeds allen gewapend en naar muren en transen gezonden. Maar een vijftiental, waarover ik slechts beschikken kan, is te weinig, wanneer men, zooals ik vrees, dezen avond een aanval deed. Ik zal dadelijk eenige onderhoorigen, die het digst bijwonen, oproepen, en steenen en krijgsvoorraad bijeen laten brengen."

„Ik laat alles aan u over; maar zoude het niet beter zijn den aanval door eene onderhandeling en des noodig door opoffering van geld af te koopen?"

„Laten we dat in 's hemelsnaam niet beproeven," hernam de slotvoogd; „als zij zien dat wij hen vreezen, klimt hun euvelmoed en achten zij ons buiten staat om ons te verdedigen, en niet dan door eene bovematige som zouden zij zich laten afkoopen. Wij kunnen niets anders doen dan moedig weerstand bieden al is onze magt ook klein."

„Ik geloof dat gij gelijk hebt, Gerhard. Doe dan wat gij noodig oordeelt, ik vertrouw op uwen moed en beleid. De Heer en zijne heiligen mogen ons beschermen! Hij geve, dat onze vrees ongegrond blijke te zijn."

„Dan ga ik verdere maatregelen nemen," zeide de slotvoogd, „want er is geen tijd te verliezen."

Gerhard ging heen en Ada trad een oogenblik daarna binnen. Haar gelaat was bleeker dan vroeger, eene ernstige uitdrukking van weemoed deed haar iets ouder schijnen dan zij was.

„Ada," sprak hare moeder, zich om den wil harer dochter geruster toonende dan zij was, „ik moet u een berigt mededeelen dat de slotvoogd mij zoo even brengt, maar er is geene reden om zich zeer bevreesd te maken," en nu verhaalde zij wat haar was berigt.

Hoe bedaard Kunigunde de tijding mededeelde, gevoelde Ada toch haar hart ineen krimpen van vrees bij de gedachte aan eene vijandelijke bestorming van den burg, in haar verlaten toestand.

„O, mijne moeder," sprak zij, „de Heer bespare ons zulk een onheil, bij de smart, die wij reeds te dragen hebben."

„Hij is de beschermer der verlatenen en hulpbehoevenden, mijne dochter. Hij zal ons niet meer beproeving opleggen dan wij dragen kunnen."

„Wat hebben wij ook al veel te dragen, moeder. Wat is er al veel tijds verloopen sedert vader is heengegaan! Ik heb alle hoop opgegeven; want ook Herbert keert niet terug; welligt," en eene diepe moedeloosheid sprak uit haren toon, „welligt liggen beiden reeds in vreemden grond begraven."

„Mijn kind, gij geeft u nu ook geheel aan uwe droefheid over; al moeten wij, helaas, wel bijna de hoop opgeven dat uw vader nog in leven is, toch kan Herbert nog met berigt van hem terug keeren; want als de andere kruisvaarders, die met hem vertrokken zijn, reeds waren weergekomen, zoude het gerucht daarvan tot ons gekomen zijn."

„Ik hoop niet meer op iets vertroostends," antwoordde de jonkvrouw neerslagtig, „en wie weet wat ons nu boven het hoofd hangt! Zoude onze geringe magt van verdedigers in staat zijn ons te beschermen?"

„De slotvoogd zal nog eenige onderhoorigen hierheen ontbieden, — dat is al wat er gedaan kan worden. Verder moeten we op den Heer en zijne heiligen vertrouwen."

„Hij beware ons voor tooneelen van verschrikking en bloedvergieten. Ik ga de heilige maagd tot bescherming van ons hulpelooze vrouwen aanroepen."

„Doe dat, mijne dochter; ik zal mijne gebeden met de uwe vereenigen."

De jonkvrouw begaf zich naar haar vertrek, en knielde neder voor het Maria-beeld, dat daar eene plaats tegen den wand had, en stortte al hare bekommering en zorgen in het gebed uit. Herbert werd daarin niet vergeten. Sedert zijne afwezigheid was het haar eerst duidelijk geworden welk eene plaats hij in haar hart bekleedde. De bekommering om het lot van haren vader was meermalen verdrongen door angstige zorg voor Herbert, als zij zich al de gevaren voorstelde, die hem zouden omringen, en dagelijks had zij den hemel gesmeekt om zijne bewaring. Allengs, toen er langen tijd verliep en hij niet wederkeerde, klom hare vrees dat zij ook hem zoude verliezen, en toen de tijding van den dood des keizers en van den graaf

van Holland in het land kwam, en zich daarmede ongunstige geruchten omtrent den aanvankelijken uitslag van den kruistogt verbonden, vermeerderde dit hare bekommering en verviel zij ten laatste bij wijlen in hopelooze droefheid. Als zij door den slottuin of in den omtrek ronddoolde, waren hare gedachten altijd bij de afwezigen. Eenige malen bezocht zij de plek waar Herbert haar uit dreigend gevaar had gered, en herinnerde zich daar onder vele tranen ieder woord, dat hij toen tot haar had gesproken en dat sedert diep in hare ziel was gegrift. Zij ging echter niet op zulke eenzame paden, zonder zich door een dienaar te doen vergezellen, die dan, als zij gaarne alleen wilde zijn, op eenigen afstand op haar bleef wachten.

De vrees van den slotvoogd bleek weldra niet ongegrond te zijn. In den laten namiddag, kort nadat een tiental onderhoorigen tot versterking der burgzaten binnengetrokken waren, en de brug opgehaald was, verscheen een ridder te paard in volle wapenrusting met een paar voetknechten voor de oude poort, en blies op den horen.

„Wat wilt gij?" vroeg de portier.

„Ik wensch bij de burgvrouw te worden toegelaten, die ik over gewigtige zaken moet spreken."

„Hoe is uw naam?" vroeg de poortier, wien het opviel dat de ridder een geknakte veder en een met roestvlekken bedekt harnas droeg.

„Mijn naam doet niets ter zaak," antwoordde de vreemde op hoogen toon, „laat dadelijk de brug neder, of ik zal u uwe weigering doen berouwen."

„Ik geef weinig om uwe bedreiging; maar ik zal den slotvoogd uw verlangen mededeelen."

Gerhard kwam juist de trappen van den toren af. De poortier bragt het verlangen van den vreemdeling over.

„Zeg hem," antwoordde de slotvoogd, „dat hij geen toegang krijgt en zich zoo spoedig mogelijk verwijdere, indien hij niet met onze pijlen wil kennis maken."

Gerhard had op den toren reeds den haveloozen ridder zien naderen, en tevens in de nabijheid tusschen het houtgewas wapenen zien blinken en zwarte gestalten zich zien bewegen; hij twijfelde niet of de vreemdeling wilde trachten binnen den burg te komen om zijne bende den toegang gemakkelijk te maken. De poortier riep hem de opgedragen boodschap toe.

De ridder antwoordde met een afgrijselijken vloek en de bedreiging: „Ik zal, eer de nacht ten einde is, uwe halzen doen kennis maken met een strop; gij zult van de tinnen van uw nest bengelen tot een spel van den wind."

Toen deed hij zijn ros wenden, reed een klein eind vooruit en stiet een paar korte eigenaardige toonen uit een soort van jagthoorn, die aan zijne zijde hing. Een oogenblik daarna begon het in het struweel levendig te worden, de takken bewogen zich krakend en een dertigtal krijgslieden, op verscheidene wijze uitgedoscht en gewapend, maar allen kloeke gestalten, drongen te voorschijn, en vormden weldra eene massa, die zich in beweging zette naar het kasteel.

Daar binnen was alles in rep en roer; ieder, die de wapens dragen konde, snelde naar venstens en torens, met boog en pijlen of steenen gewapend. De burgvrouw en Ada verkeerden, toen het gevaar werkelijkheid was geworden, in eene zenuwachtige spanning en namen de wijk naar de zaal, die aan het binnenhof uitkwam en waar zij veilig waren, als onverhoopt de vijand tot het voorhof mogt doordringen. Hier trachtten zij elkander te bemoedigen, maar hare ontstelde trekken en de siddering, die nu en dan hare leden aangreep, bewees genoegzaam, hoe angstig hare harten klopten; dit was vooral met Ada het geval, die nimmer zulk een gevaar had bijgewoond. Als de angst haar te groot werd, viel zij op de knieën voor haren stoel neder en riep hare schutspatrones om hulpe aan. Hare moeder wist meer zich zelven te beheerschen. Nu en dan kwam eene dienstmaagd om haar den toestand van zaken mede te deelen. Weldra liet zich het luid rumoer van den aangevangen strijd vernemen. Een woest geschreeuw der aanvallers mengde zich met de luide kreten der burgzaten, en het gerinkel van door pijlen en steenen verbrijzelde vensterruiten. Daar kwam de uitgezonden dienstmaagd binnen. „Zij vallen de voorpoort aan, waar de gracht het smalst is!" kwam zij berigten. De slotvoogd en al de verdedigers bevinden zich allen in de gebouwen van het voorhof, om hen te beletten over de gracht te komen, maar zij schieten van over de gracht op de vensters, zoodat zich daar niemand langs durf vertoonen."

„God sterke onze verdedigers!" antwoordde de slotvrouw.

„Keer terug, Bregitta, en kom ons dadelijk berigten als er iets bijzonders gebeurt."

Een kwartier later, dat door de vrouwen in groote spanning werd doorgebragt, kwam Bregitta weder:

„Edele vrouwe," sprak zij, „zij hebben eene schuit en eene ladder aangevoerd; de onzen zijn daarover ontrust, omdat het door hun gering aantal nu moeijelijk zal zijn hen buiten de gracht te houden. Zij doen echter alles wat zij kunnen; reeds meer dan een der aanvallers is gedood, maar ook van de onzen is meer dan een door hunne pijlen gewond...."

„Gewond?... Dan moet ik heen," viel Ada haar in de rede, en gevoelde nu hare hulp noodig was, hare geestkracht ontwaken.

„Jonkvrouw," zeide de dienstmeid, „ga toch niet naar het voorplein, want daar is het niet veilig."

„Ik zoude geruster zijn, moeder," sprak het meisje, „als ik hulp kon bewijzen, dan nu hier werkeloos te wachten, en mijn geest zich met allerlei schrikbeelden pijnigt."

„Gij moogt niet naar het voorhof, Ada," antwoordde de moeder; „maar Bregitta, ga heen en zeg dat men de gewonden hier heen brenge, dan zullen wij zooveel wij kunnen helpen, om hun leed te verzachten."

VIII.

DE AANVAL.

De aanvallers hadden werkelijk ergens in den omtrek eene schuit en eene ladder weten te bekomen. Een dozijn hunner begaf zich nu in de schuit en voerden de ladder mede, om die nabij de poort tegen den muur op te rigten. De verdedigers trachtten wel de aanvallers in de schuit te vernietigen, maar dit ging bezwaarlijk, daar zij, die buiten de gracht stonden, met groote oplettendheid elk venster en elk punt van den muur bespiedden, en zoodra zich hier of daar iemand vertoonde, hunne pijlen op hem afzonden, waardoor reeds eenigen waren gekwetst. Slechts nu en dan konden de verdedigers in den grootsten haast op de schuit een pijl of een steen afzenden; zoo gelukte het den aanvallers, door hunne makkers op den oever der gracht beschermd, den muur te bereiken en de ladder op te rigten. Wel snelden de burgzaten nu allen naar het punt van den muur, waar de ladder geplaatst was, ten einde deze om ver te werpen, maar dit ging niet gemakkelijk; want

de vijanden buiten de gracht, stonden met de bogen gespannen en het oog op het gedeelte van den muur en de schietgaten nabij de ladder, gereed om elke poging te verijdelen. Reeds twee onderhoorigen, die den muur beklommen en getracht hadden de ladder te grijpen, hadden van pijlen doorboord, hunnen dood in het water gevonden, en de slotvoogd durfde door nieuwe pogingen het aantal verdedigers niet meer verzwakken, want dan zoude hij niet meer in staat zijn, indien men naar het binnenhof moest wijken, het hoofdgedeelte van het kasteel te verdedigen. Hij besloot nu achter den muur den aanval af te wachten, en achtte zich sterk genoeg om dezen af te slaan, want zoodra eenigen den muur beklommen, zouden dezen een prooi der pijlen en lansen worden der op het voorhof geschaarde verdedigers. Maar de aanvallers volgden eene taktiek, waarop hij niet gerekend had. Zij beklommen wel op een na de ladder, maar bleven twee aan twee op de benedenste sporten staan en dekten zich met hunne schilden tegen enkele pijlen, die men op hen konde afzenden; een hunner voer weder met de schuit terug en ging andermaal een dozijn hunner makkers buiten de gracht afhalen, en eerst toen deze waren aangekomen, begonnen zij naar boven te klimmen onder een woest geschreeuw. Van de twee eersten, die op den muur sprongen, stortte de een, door Gerhards lans getroffen, dadelijk neder, maar te gelijk vermeerderde zich het getal vijanden met elke seconde, reeds sprongen zij naar beneden en nu begon een woedend gevecht op het voorhof; met den wakkeren Gerhard aan het hoofd hieuwen en sloegen de burgzaten moedig op de aanvallers in, wier aantal ongeveer met het hunne gelijk stond. Meer dan een der vijanden zonk in zijn bloed badende op den grond neder, en het scheen dat weldra de booswichten het onderspit zouden delven; maar daar vertoonden zich plotseling nieuwe vijanden, met hun aanvoerder op den muur; de schuit had voor de derde maal, nu het laatste gedeelte der bende, nog een tiental vijanden naar de ladder gevoerd. Gerhard zag dit met schrik, en begreep dat bij deze versterking des vijands het voorste gedeelte van den burg niet meer te houden was. Hij zoude het misschien nog beproefd hebben, maar als hij het onderspit dolf, waren de edele vrouwen en het geheele slot in den magt des vijands, en door deze gedachte geleid, klonk zijne donderende stem: „Terug! Naar he binnenhof!" Nu keerden de strijdende burgzaten zich

om, snelden naar de steenen brug, die naar het binnenste van het kasteel voerde, ijlden deze over en de binnenpoort in, die zij nog juist den tijd hadden digt te werpen, daar de vijanden reeds achter hen opdrongen.

Met ontsteltenis hoorden beide vrouwen in de zaal dit berigt. Zij zouden ten toppunt van ontzetting zijn geraakt en alle kracht hebben verloren, indien hare gedachten niet afgeleid, hare zielskracht niet gesterkt ware geworden, door het werk der liefde, waarmede zij zich bezig hielden, door het verbinden en laven van eenige gekwetsten en stervenden.

Aida overwon door het mededoogen het afgrijzen; „deze menschen zijn voor ons gewond, gaan voor ons in den dood," dacht zij, en deed met hare moeder, door eenige anderen bijgestaan, voor hen al wat zij konde.

De strijd nam nu weldra op nieuw een aanvang. De bezetting bleef gedeeltelijk bij de binnenpoort, om deze, als zij bestormd werd, te verdedigen, en begaf zich gedeeltelijk naar den kijktoren en de vensters, om van daar den vijand te bestoken, die nu meer te vreezen had van de pijlen, daar de schemering reeds was aangebroken, en hij niet meer onderscheiden konde of al of niet iemand voor de diepe vensters en schietgaten verscheen; wel mikte en schoot hij telkens op elk venster en opening in de muren, maar dit ging op goed geluk af, zoodat de meeste schoten vruchteloos waren, terwijl hij zelf bij de steenen brug, waar het nog tamelijk licht was, aan elk schot was bloot gesteld.

„Wij kunnen hier niet toeven!" riep de aanvoerder, toen de pijlen begonnen te vliegen en reeds bij dezen en genen in den lederen kolder of het schild bleven steken, en anderen wondden „zoekt een balk, en dan de poort gerameidt!"

Weldra werd aan dit bevel voldaan; op het voorhof stond een steiger, die bij eene herstelling van een gedeelte van den muur gebruikt was. Deze werd omver gehaald, en de zwaarste balk daarvan door een tiental sterke mannen opgeheven en naar de steenen brug gevoerd. Nadat zij den balk nedergelegd en een oogenblik adem geschept hadden, riep de aanvoerder: „Grijpt aan, kerels!" Dadelijk werd dit bevel volvoerd, en toen onmiddelijk zijn roep: „Valt aan!" langs de muren weergalmde, liepen de woeste strijders onder het luid geschreeuw der geheele bende voorwaarts. Met een donderenden stoot, die zelfs

den grond deed dreunen kwam de balk tegen de deur der poort, welke in hare hengsels knerste en kraakte, terwijl de dragers door den schok een paar voeten terug stoven. De digt doornagelde zware met ijzeren platen versterkte deur had echter den schok weerstaan. Achter de poort deed zich het luid gejuich der burgzaten hooren. De aanvoerder der bende vloekte afgrijselijk.

„Kerels!" riep hij, „gij hebt geen kracht!" en toen zij wrevelig den balk neerwierpen, gebood hij andere, die nog minder vermoeid waren, eene tweede poging te doen. Van binnen was men bezig, tafels, banken en wat men grijpen konde voor de poort te stapelen, om, als de deuren bezweken, den vijand nog tegen te houden.

Daar klonk voor de tweede maal het „valt aan" van den aanvoerder, en andere zijner lieden, in grooter aantal, stormden woedend op de poort aan. Vreeselijk was ditmaal de schok, en hoewel ook nu de deur het uithield, was een der hengsels uitgeweken, hetwelk men van binnen met schrik bemerkte. Een derde stoot, met dezelfde kracht aangebragt, zoude de deur noodwendig openen. Gerhard gaf den boschwachter, een der moedigste dienaren van het slot, bevel de edele vrouwen en ook het ander vrouwelijke personeel met water en levensmiddelen naar den kijktoren te brengen, en daar bij haar te blijven; als men ook het binnenhof niet meer houden kon, zouden allen derwaarts de wijk nemen en althans de edele personen, die aan zijne bescherming waren toevertrouwd, niet dadelijk in handen der woeste benden vallen; men zoude zich daar verdedigen en eene poging kunnen doen om iemand over de gracht te laten zwemmen, ten einde zoo mogelijk hulp te gaan halen op het kasteel te Heumen en bij andere bewoners van den omtrek.

Men kan zich voorstellen hoe Kunigunde en Ada te moede waren toen zij het gevaar vernamen. Zij moesten nu de gekwetsten aan de zorg van een paar onderhoorigen overlaten om ze te vervoeren, en volgden, na haastig eenige kostbaarheden en gewigtige perkamenten te hebben gehaald, den boschwachter naar den toren, waar ook de andere vrouwen, die zich op den burg bevonden, eene toevlugt zochten. De boschwachter liet intusschen den noodigen levensvoorraad derwaarts brengen. Eer men hier nog mede gereed was, hoorde men een derden ontzettenden dreun tegen de binnenpoort, en daarop een luid gejuich der bestormers. De deur was bezweken en geheel uit

hare hengsels gevallen; de voorwerpen, welke er voor geplaatst waren, hadden zich door den schok verschoven, zoodat de opening groot genoeg was om den vijand toegang te verleenen. De boschwachter ging met haastige schreden naar het binnenhof, om nog eenmaal den stand van den strijd op te nemen, en zag, tot zijn schrik, dat de aanvoerder der bende, van een paar der zijnen gevolgd, reeds naar binnen was gedrongen en zich op de barrikade bevond in hevigen kamp met den slotvoogd en de burgzaten. Reeds drongen meer vijanden binnen, blijkbaar spande de aanvoerder alle krachten in om zich staande te houden tot er genoeg binnen waren, om de gewonnen opening te behouden. De slotvoogd begreep dit ook, en riep, terwijl hij vooruit drong om de binnendringenden weer terug te slaan: „Staat bij, slaat dood! De poort weer digt!"

Op dit oogenblik snelde de boschwachter weer heen, en riep de vrouwen toe: „haast u, de poort is bezweken!" en onder luid gejammer en aanroepen der heiligen verdrongen zich nu allen naar den ingang van den toren, die daarop zorgvuldig werd gesloten. Hier heerschte eene bange en verwarde onrust. Ada en hare moeder trachtten haren schrik te onderdrukken uit een gevoel van zedelijke verpligting, om de eenvoudige onnoozele gezellinnen in het gevaar, die zich onbeteugeld aan jammerklagten overgaven, tot bedaren te brengen en de gekwetsten te troosten; maar het gelukte haar niet. „Arme moeder," fluisterde Ada, „mogt ik u slechts kunnen beveiligen!"

„De Heer bewaart de zijnen," antwoordde de moeder; „de onzen kunnen nog zegevieren; maar heeft Hij het anders besloten, laten wij in zijnen wil berusten, mijne dochter; wat ons overkome, wij zijn in zijne hand."

Zij zweeg en luisterde, gelijk nu allen deden, naar het wild rumoer, de woeste kreten, het wapengekletter, dat van het binnenhof tot hen doordrong; blijkbaar was men daar in groot aantal handgemeen, en hieruit maakte men met grond op, dat de vijand het binnenhof had bereikt. Met huivering bedacht Kunigunde wat Ada's lot zoude zijn, als zij in handen van den roofridder viel, wiens karakter genoeg was af te leiden uit den schandelijken aanval op het slot. Zij twijfelde niet, hoewel haar mond anders had gesproken, of de overmagtige rooverbende zoude de bovenhand behouden, en geloofde niet dat zij dan in den toren lang veilig zouden zijn; want het scheen haar niet

waarschijnlijk dat de burgzaten, als zij het onderspit dolven, nog tijdig genoeg in den toren zouden kunnen wijken, zonder dat de vijanden hen volgden, en wanneer de bescherming van den toren alleen van den boschwachter afhing, zoude, als de deur werd opengeloopen, de toegang naar boven niet kunnen belet worden. Zij verborg echter deze gedachten voor hare dochter, en deze verzweeg hare hopeloosheid op redding, om den wil harer moeder, voor wie zij zich zelve vergat. Ieder oogenblik als het dreigend akelig rumoer van den strijd zich deed hooren, drong zich een gejaagde stille smeekbede tot God uit haren boezem, en dacht zij dat het uur van haren dood welligt nabij was; misschien wilde God, meende zij, nu waarschijnlijk haar vader en welligt ook haar geliefde vriend, niet meer op aarde was, ook haar en hare moeder weg nemen; maar het scheen haar ontzettend toe onder de handen van woeste booswichten een akeligen dood te sterven. Doch op eens drong een luid krijgsgeschreeuw, waaronder zich de kreet „Maldenburg! Sla dood!" als een juichtoon deed hooren, tot den toren door, en deed hier de klaagtoonen verstommen en allen ademloos luisteren. Zien wij wat er gebeurde.

Reeds waren al de bandieten op en over de barrikade gedrongen, en was de laatste strijd begonnen. Woedend over den hardnekkigen tegenstand, hieuwen en staken zij op de burgzaten in; deze beseften dat alles op het spel stond, streden met de inspanning der wanhoop; nog steeds was Gerhard ongekwetst gebleven, maar daar trof hem een lanssteek in den arm, die het geduchte zwaard aan de vuist deed ontvallen; een kreet van woede en pijn ontwrong zich aan zijne borst, de zijnen weken terug het binnenhof over naar de zijde der zaal, de bandieten drongen vooruit, — maar daar klonk plotseling van de steenen brug een schetterende trompetstoot de strijders in de ooren, en een luid krijgsgeschreeuw. „Op, strijders van het kruis!" dat burgzaten en bandieten verbaasd een oogenblik den strijd deed staken. Men hoorde paarden hinnikken, en onmiddelijk daarop sprongen twee geharnaste ridders, die van hunne rossen waren gestegen, gevolgd door een twintigtal forsche gestalten, met het zwaard in de vuist over de barrikade op het binnenhof. Men kon door het invallend avonddonker niet onderscheiden wie hier op het beslissend oogenblik verscheen, maar daar vielen de ridders met den uitroep: „Maldenburg!"

die als een welbekende toon over het hof weergalmde en Gerhard als een electrieke schok door de leden voer, op de bandieten aan, en nu herhaalden de burgzaten, overtuigd dat vrienden te hulp kwamen, met nieuwen moed bezield, luide den krijgsroep: „Maldenburg!” en onder het geschreeuw „slaat dood!” hervatten zij moedig den strijd; zelfs Gerhard onderdrukte zijne smart en drong met het zwaard in de linkerhand weder voorwaarts; de aangekomen helpers deden hunne zwaardslagen nedervallen op de helmen der booswichten, die nu den moed ontzonk, en toen door het geduchte zwaard van den zwaarstgebouwden der ridders de aanvoerder der bende met gespleten helm en gekloofden schedel nederzonk, stoven de anderen uit een en zochten de gracht te bereiken, dat slechts weinige gelukte. „Victorie! Victorie!” klonk het luid juichend over het hof, en deze zegetoon drong door tot den toren, waar men onzeker van welke zijde hij werd aangeheven, in de uiterste spanning den uitslag van den strijd verbeidde. Verscheidene bandieten lagen gekwetst of dood op den grond, andere werden levend gevangen genomen en door de verbitterde burgzaten, als schendige roovers, aanstonds opgehangen. Dadelijk na het uiteenstuiven der vijanden, snelden beide ridders naar Gerhard, en de oudste riep uit: „Gerard, oude vriend, kent gij mij niet? Hoe is het met vrouwe Kunigunde en jonkvrouw Ada?”

De wakkere slotvoogd beefde van ontroering bij het hooren dier woorden. „Alle heiligen,” riep hij uit — „die stem, zij deed mij reeds ontroeren.... mijn God, zijt gij het heer Wouter!”

„Ik ben het, trouwe vriend, hoe is het met de vrouwen?” en zijne stem beefde als in angstige spanning.

„Zij leven, en zijn veilig in den toren!”

„God zij dank!” riepen beide ridders te gelijk uit, die niemand anders waren dan de heer van den Maldenburg en Herbert van Heumen. Laatstgenoemde had, in den vreeselijken angst voor het welzijn van Ada, geene vraag durven doen en met kloppend hart het antwoord op die van heer Wouter verwacht. Nu was als een steen van zijne heigende borst gewenteld. En terwijl de slotvoogd in uitroepen van verbazing en blijdschap over de terugkomst van den reeds verloren geachten slotheer, onder tranen van ontroering, aan zijn boezem lucht gaf, en al de burgzaten, toen zij de ongeloovelijke gebeurtenis vernamen, toesnelden en met alle mogelijke uitroepen van ver-

bezing den als uit het graf verrezen heer begroetten, snelde Herbert reeds naar den toren, en aan de deur kloppende, riep hij: „vrienden, doet open, de booswichten zijn verslagen.” Een luide kreet, die van ontroering en blijdschap getuigde, werd op deze woorden gehoord, daarop werd de deur geopend, toen ging Herbert met de flambouw, die hij in de eene hand had gegrepen, naar binnen en wierp een snellen blik op het gemengde treurig gezelschap van vrouwen en gekwetsten. Daar vloog Ada op hem toe, en terwijl zij riep: „Herbert! de hemel zendt u!” viel zij, na de langdurige spanning harer zenuwen en bij den schok, dien zij nu ondervond, bewusteloos en bleek als een lijk aan zijnen trouwen boezem. Hij reikte de flambouw aan den verbaasden boschwachter over, legde Ada, terwijl een traan op haar neder viel, zacht op den grond, en drukte een kus op hare marmerwitte lippen. „Heilige God, gij hier Herbert — en mijn gemaal?” riep Kunigunde na de eerste sprakeloosheid der verbazing uit, en vergat bijna de bewustelooze dochter. — „Hij leeft,” antwoordde Herbert, „en is welvarend.” — „God, ik dank u!” sprak Kunigunde, en een zware zucht steeg uit hare borst op. „Is hij . . in slavernij?” hernam zij over het geheele ligchaam bevende. „Hij is vrij, hij is in het land! Over eenige dagen komt hij.” — „O, Heere, mijn God!” riep zij, de handen vouwende, „dat is haast te veel genade op eens; redding uit deze verschrikking, en het hoogste heil wat ooit op aarde mij nog kan te beurt vallen! Maar het is toch zeker, Herbert?” — „Het is zeker,” was het antwoord des jongmans, die intusschen den bekommerden blik niet van de bewustelooze Ada, met wie een paar vrouwen zich bezig hielden, had afgewend. „Ada, arm kind,” riep de moeder, nu eerst regt van haars dochters toestand bewust wordende, „ontwaak, uw vader leeft, uw vader is terug gekeerd!” Het was alsof deze woorden tot den verdoofden geest doordrongen, want een flaauw rood doordrong weder het wit van voorhoofd en wangen, zij opende de oogen, en wederom riep Herbert met stralenden blik uit: „God zij dank!” en snelde te gelijk uit den toren.

„Was het een droom?” vroeg zij. „Was hij niet daar?”— „Herbert was daar werkelijk, mijn kind,” antwoordde Kunigunde; „hij is behouden weer gekeerd, wij zijn uit het gevaar gered, en hij komt met eene blijde tijding.”

Het meisje zag hare moeder in het door de innigste vreugde als verheerlijkt en verjongd gelaat, en iets van de waarheid vermoedende, vroeg zij: „Mijn vader...?"

„Hij is behouden en terug gekeerd!" — Toen rees Ada op, viel op hare knieën en dankte den Heer in hartstogtelijke woorden onder een vloed van weldadige tranen. Ook Kunigunde weende, en de andere vrouwen vergaten bij dit tooneel den toren te verlaten. Een oogenblik daarna keerde Herbert met heer Wouter naar den toren terug, en moeder en dochter lagen in de armen van den wedergevondene, terwijl Herbert, toen hij zich met hen in de zaal bevond, aller vurige dankbetuigingen ontving en Ada aan zijne borst drukte, zulk een zalig levensoogenblik genoot, als slechts zelden op aarde wordt ondervonden.

IX.

DE VOLBRENGING DER GELOFTE.

Toen de zomer weder de volheid zijner pracht over de beemden en velden van Heumen en Malden had uitgestrooid, heerschte er leven en vrolijkheid in den Maldenburg; poorten en gangen en de groote zaal waren met bloemen versierd, het luid gelach der gasten, waaronder zich graaf Otto van Gelder zelf bevond, deed den ouden burg weergalmen. Al de burgzaten deelden in de blijde stemming, die in de feestzaal heerschte, en die verhoogd werd door de muziek en de vrolijke liederen van speellieden en minnezangers. De hoofdpersonen op het feest waren Ada en Herbert van Heumen, wier bruiloft werd gevierd.

Toen de bruiloftsfeesten waren afgeloopen en de meeste gasten zich nog op den Maldenburg bevonden, trad heer Wouter in hun midden en sprak:

„Mijne edele gasten! Eer gij mijnen burg verlaat, heb ik nog het verzoek aan u te doen, mij tot het volbrengen van een vroom werk te ondersteunen, waaraan ik alle plegtigheid wilde bijzetten. Toen ik mij in slavernij bij de ongeloovigen bevond, en na al den druk van de vijanden van het kruis te hebben ondervonden, plotseling mijne vrijheid herkreeg, deed ik de heilige gelofte, ter eere van den heiligen Willebrordus, die deze landen tot de leer van het kruis heeft bekeerd, eene kapel te bouwen en daarin zijne beeldtenis te plaatsen. Thans nu de Heer mij een feest der blijdschap doet vieren en mij zoo dubbel

heeft gezegend, wil ik de volvoering der gelofte geen oogenblik uitstellen. Ik noodig u allen uit, mijne edele gasten, om mij de vriendschapsdienst te bewijzen, mij heden nog te vergezellen naar een stuk gronds, dat ik op eenigen afstand van hier aan de andere zijde der goederen van mijn aanstaanden zoon, heer Herbert, bezit. Pater Ambrosius, hier uit de nabijheid, zal den grond wijden en dan zal de eerste steen worden gelegd van de kapel, die ik hoop dat nog eeuwen lang, ook het nageslacht, dat dezen omtrek zal bewonen, tot vrome gedachten en gebeden zal opwekken."

Dit voorstel droeg aller bijval weg. Nog denzelfden dag ging de stoet, waaraan zich ook de vrouwen aansloten, in statigen optogt, met pater Ambrosius aan het hoofd, naar de een uur verwijderde plaats, niet ver van Heumen, en hier werd, onder gebeden en gezangen, de eerste steen gelegd der kapel van St. Willebrordus, die later voltooid en met het beeld van dien heilige versierd werd.

Van den Maldenburg is niets meer overgebleven dan de mondelinge overlevering, volgens welke het schijnt dat de latere burgheeren, minder vroom dan heer Wouter, zich door rooverijen hebben berucht gemaakt.

Het slot van Heumen bleef geruimen tijd in handen van Herberts nakomelingen, maar ging in latere jaren in andere handen over. In 1585 was het nog zoo sterk, dat het eene belegering der Spanjaarden konde doorstaan. Het kasteel is nog aanwezig, maar heeft veel van zijn vroegeren vorm verloren.

Van de kapel van St. Willebrordus is de ruïne nog staande gebleven, waarheen nog jaarlijks, tusschen de Maria-feesten, vele Catholieken uit den omtrek ter bedevaart opgaan, vooral met het doel, om aldaar zich zelven of hunne betrekkingen, door het verrigten van gebeden, en het storten van offergaven in eene bij de ruïne staande wél verzekerde kist, van de koorts te bevrijden.

JULIANUS.

WAT KAREL WEBER VAN DE WERELD ZAG EN VAN DE MENSCHEN VERTELDE.

DOOR

MAKUBA.

DE DUITSCHERS.

Nach und nach. — Eile mit Weile.

De Duitscher is het flegma, de grijsaard en de koninklijke eik, het symbool der natie. De eik, de lievelingsboom der vaderen, behoeft eeuwen tot ontwikkeling, en zoo de Duitschers ook voor hunne geestelijke beschaving. Zij gaan zeer bedaard, al te bedaard, gelijk men zelfs zien kan aan hunne tafels, want — ze dragen den eenen schotel na den anderen op — de Franschman zet ze allemaal gelijk op tafel.

Niets ergerde den grooten Duitschen Luther te Rome meer, dan dat de Roomsche priesters zeven missen afhaspelden, eer hij er met ééne gereed was, en ze hem toeriepen: Passa! passa! — komt tijd, komt raad!

Het woord *na* is een echt Duitsch woord, in Duitsche monden geboren en opgevoed. Zij denken *na*, en handelen *na*, en zijn niet dwaas genoeg der nakomelingschap alles voor den neus weg te nemen; voorwaar, zeggen ze, deze moet ook wat te doen vinden. Eile mit Weile! Haast u langzaam! — De namen Weilburg, Weilheim, Wartburg, Wartenfels, zijn echt Duitsch. Wat lang duurt wordt goed — Rome is niet op éénen dag gebouwd — het is nog geen avond — uitstel is nog geen afstel — kom je er van daag niet, dan kom je er morgen — haast u langzaam enz., zijn echt Duitsche spreekwoorden, die het hooge Duitsche symbool: allengskens! grondvesten.

De vijand der buren aan den Rijn is — de ligtzinnigheid, — hun vijand — de zwaarmoedigheid. De Franschman lacht en wordt geestig, waar de Duitscher gromt, grof wordt en naar den stok grijpt, die helaas! nog veel te veel regeert. Karel XII had de onbezonnenheid, naar Dresden te gaan, en den keurvorst, zijnen vijand, een bezoek te brengen.

Den volgenden dag hoorde men, dat er in Dresden eene buitengewone raadsvergadering gehouden werd, en zeide: „geef

acht, zij beraadslagen over hetgeen zij gisteren hadden moeten doen."

Door vallen leert het kind in zijn tweede jaar gaan, — door nederlagen leerden zij staan eerst na twintig jaren.

De voorvaderen overlegden al wat gewigtig was tweemaal, eens in een roes en dan in de nuchterheid, maar dan handelden zij — thans zijn ze tot handelen noode te brengen, daar een geest van knechtschap in hen gevaren is. Van daar de nationale trek — imitatie-zucht — kleinigheidsgeest en een al te geringe gedachte van zichzelven, die dikwijls den hondendemoed zeer nabij komt.

Als men in het buitenland een man ziet, die te onbehulpzaam is voor een Franschman, te trouwhartig voor een Italiaan, te buigzaam voor een Spanjaard, te levendig voor een Hollander, te bescheiden voor een Rus — een man, die met allerlei scheeve buigingen tot u sluipt, en allen hulde biedt, omdat hij allen voornamer acht dan zichzelven, dan kunt gij er van verzekerd zijn: „dat is een Duitscher!" De beroemde dansmeester Marcel, tot wien eens een man — die zich voor een Engelschman uitgaf — in eene danszaal kwam, riep: Gij, een Engelschman! die mede oppast dat niemand aan zijn eiland raakt? Dat neergebogen hoofd, die schuchtere blik, die onzekere gang, verkondigen mij niets dan een betitelden dienaar van een Duitschen vorst!

Voornaam! dit is echt Duitsch — het komt ook van voor-uitnemen, — en komt stellig van de politieke versnippering des lands. Kleine landen, kleine ideeën!

Bij al dat voornaam verloochent zich echter nooit een groote onafhankelijkheidszin, en geen waar is goed als er de naam van Londen of Parijs niet opstaat, al mag de Duitscher trots zijn op zijn eigen kunstvlijt. Hamburgers zijn Engelschen, en daarom lieten ze hun admiraliteitsjacht in Engeland bouwen voor 5000 p. st., hoewel Hamburger scheepsbouwmeesters beweerden, dat zij het beter en goedkooper konden.

Bremers zijn Hollanders en de Rijnlanders zijn Franschen. Strabo zegt, dat Galliërs en Germanen weinig van elkander onderscheiden zijn, en daarom in de Romeinsche taal Germani „ligchamelijke broeders" zijn genoemd geworden. In de woorden heeft Strabo ongelijk; maar in de zaak ook?

Helaas! dit talrijk groot en dapper volk is geen natie. Zon-

der eigenlijk vaderland, derhalve zonder patriotisme, is de Duitscher aan den broeder slechts verbonden door naam en taal. De taal der Germanen is rijker dan vele millioenen hunner nakomelingen weten! Hoe schilderachtig is niet de verandering van den mannelijken T. in de vrouwelijke D! Uit Atta vader komt moeder Beda; en als er fraai Duitsch gesproken wordt, heeft de taal veel aantrekkelijks.

De geliefde uitdrukking „duitsch vaderland" is geene tautologie, zoolang men zoo vele vaderlanden in Duitschland telt. In het Noorden was het van oudsher wind, en nog geschreeuw — dat begint, zoodra men Kassel of Neurenberg uit is. In Zwaben en aan den Rijn troont echte genialiteit, levensvreugd en gemoedelijkheid. Nog verder gaat zij in Oostenrijk, en onder de Oostenrijkers zelven zijn weder volken van Slavische afkomst meer opgewekt dan Duitschers. De meeste toonkunstenaars zijn Bohemers, en in Praag vindt men pl. m. veertig danszalen. In het Zuiden heerscht minder zelfgenoegzaamheid dan in het Noorden. De Zuid-duitscher is blijkbaar weekelijker, zijn taal echter omgekeerd harder.

Onder de Noordelijke Duitschers schijnt mij door gemoedelijkheid, arbeidzaamheid en beschaving de Saks den voorrang te hebben, als in het Zuiden de Zwaab. Het is toch zonderling, dat de Elbe in eene zoo geringe tusschenruimte zooveel onderscheid maakt.

De Brandenburger en de Pruis is levendig, praktiek, zeer voorkomend — de Saks bedachtzaam, arm aan woorden, terughoudend; gene is ingenomen met het nieuwe, geniet liever in de stilte, en leeft liefst in huis onder de zijnen — frugaliteit hebben beiden gemeen — maar Saksen en Pruissen politiek te amalgameeren!!

De Hessen vormen den overgang van het Zuid-duitsche tot het Noord-duitsche, van ouds her uitmuntende door dapperheid en oorlogvoeren. Kassel met zijn omstreken is zekerlijk wel de schoonste stad van het Noordelijk Duitschland, maar stil, arm en somber. Zij gelijkt eene schoone vrouw, die alles aanwendt om vreemden te betooveren, en daarom haars mans kas uitput. Als men in Kassel hartelijk hoort lagchen, kan men bijna immer zeggen: dit is een vreemdeling!

De Zwaab is levendig, vrolijk, spraakzaam en geniaal, als de Frank, slechts in hoogeren graad — als de Rijnbewoner,

meer met meer goedhartigheid, argeloosheid en vertrouwen. Van daar het spreekwoord: een Zwaab wordt eerst op zijn veertigste jaar wijs. Zwaben en Franken zijn de Duitsche sanguiniërs, het gelukkigste temperament van allen. De Beijer is vrijmoedig, regtuit, maar dor en droog, ruw en dom, geneigd tot handelen, drinken en bijgeloovig zijn. In het schoone Oostenrijk vindt men nog de hartelijkheid van betere tijden in verband met de beminnelijke voorkomendheid van het Zuiden (als het ten minste geen zaken betreft!) die in Noordelijk Duitschland te vergeefs gezocht worden. De natie heeft joviale eigenaardigheden, die ik allen mijnen landslieden (Weber is Duitscher) toewensche, waarmêe echter ook joviale zwakheden zamenhangen. Nergens in de wereld wordt meer gegeten en gedronken, gedanst en gelagchen, dan in Oostenrijk — en in de gansche monarchie, en dit is de schoonste lofspraak der regering.

Tirolers zijn Oostenrijks Hoogschotten, waar nog de oude eenvoudige zeden der Duitschers heerschen, — het vertrouwelijke *Du* aan de algemeene broederschap der menschen herinnert, en de majesteit der gebergten u verkwikt.

Tirolerzin heerscht in geheel Zuid-Duitschland, vergeleken met het Noorden, zoo als spreekt in het versken:

> Tyroler sind öfter so lustig und froh,
> Sie trinken ihr Weinerl und tanzen auch so;
> Früh legt man sie nieda,
> Früh steht man da auf,
> Klopft's Madel auf's Mida,
> Und arbät brav d'rauf!

Weenens Prater, — Schönbrunn en Larenburg, — Kahlenberg en Brühl, — St. Stephan en Belvedere, — welke gouden redeneringen knoopen zich aan deze woorden, terwijl alle heerlijkheden van andere hoofdsteden op den achtergrond aluiniëren, zelfs om in Duitschland te blijven. — Rheingau en Wilhelmshöhe — Neckar- en Elbedal bij Stuttgart en Dresden — en Berlijns Plaats tusschen slot, tuighuis en linden. Maria Theresia representeerde de Oostenrijksche goedmoedigheid, en men vindt in het Zuiden schoone vrouwen, in het Noorden schoone mannen.

Zuid Duitschland overtreft het Noordelijke in akker-, wijn- en ooftbouw wegens zijn meer gelukkig klimaat — dit echter

heeft ontegenzeggelijk beteren tuin- en groentenbouw, voora aardappelen. Het Zuiden heeft schoone dorpen en steden, schoonere natuur — betere wegen, posten en logementen — beter eten en drinken — betere bedden (waartoe ik echter niet reken die korte bedsteden met dikke veêren bedden, waarin men slechts zittend en zweetend slapen kan) en vriendelijker gezigten. Een zeer opvallend onderscheid maakt *de soep* nog, die de Zuid-Duitscher tweemaal daags geniet, de Noord-Duitscher in den regel slechts als hij ziek is. — Die van het Zuiden heeft zijn rijkdom uit de aarde, — die van het Noorden meer uit handel en manufacturen — het Noorden heeft minder schulden dan het Zuiden, omdat men daar — vlotter leeft.

Nog een onderscheid heerscht in het Noorden: de mannen breijen er zoo goed als de vrouwen — zelfs boeren doen het achter den ploeg — terwijl in andere landen de tijd verluijerd wordt.

Duitschers haten geene natien, zelfs de Franschen niet, die hen toch genoeg gekweld hebben. Zijn, niet schijnen — is toch nog steeds de schoonste trek in het karakter mijner — bijna had ik natie gezegd — stille, huiselijke, arbeidzame en spoedig tevredene landslieden. De Duitscher schijnt op den eersten oogenblik zelden, wat hij is, en komt den vreemden nog linkscher en zwaarmoediger voor, dan hij is — maar achter dien rustigen buitenkant woont doorgaans een gevormde geest — nadenken en diep gevoel van pligt en eer — huiselijkheid en vlijt. Redelijkheid is hier nog goed te huis, en men is 's nachts op de stilste buitenwegen veiliger dan over dag op de straten van Londen en Parijs. Zij hebben veel van hunne Rijnwijnen — gezond en wrang, niet zoet. Milde ernst — volharding in nadenken en arbeiden, matiging in hartstogten en neigingen is duitsch karakter, en zulk een karakter voert van zelfs tot goedheid.

De den Duitschers zoo dikwerf verwetene karakterloosheid is natuurlijk gegrond in de verscheidenheid zijner volken en hunner regeringsvormen, in de religie en taal en in de wezenlijke menigvuldigheid van duitsche zeden en gebruiken. Maar juist dit werkt, dat de verlichting meer uitgebreid, en in de meest verwijderde hoeken gevonden wordt, terwijl in Engeland en Frankrijk zich alles naar de hoofdstad rigt en regelt. In de kleinste duitsche stedekens vindt men mannen, als men ze slechts in

hoofdsteden, in Parijs en Londen zelfs vindt, en elke enkele staat vormt eene soort van vrije oppositiepartij tegen den anderen, die zich waarheden zegt; een vorst, die zich in zijn land niet gaarne waarheden zeggen liet, kon ze vóór 1792 van zijn buurtjes te lezen krijgen — gedrukt — en zoo moet het, zal het goed gaan.

Door hunne goedmoedigheid zijn zij gezelliger zelfs dan de Franschen. Wij leiden vreemdelingen terstond in onze gezelschappen en zelfs in onze familiekringen binnen. — Wij verzellen hen naar het koffijhuis, en aan onze tables d'hote eten ze ongegeneerd.

In geheel Europa en daar buiten mag men den Duitscher wel lijden. De Amerikaansche kapitein die geen vracht ontvangt verkoopt den duitschen kolonist voor twintig tot zes en twintig pond sterling, de Franschman brengt er slechts vijftien op, — de Engelschman en Schot slechts van elf tot twaalf — de Ier slechts zeven tot negen pond; de Spanjaard en de Portugees zijn zelfs onverkoopbaar. Was eenmaal de Franschman de kamerdienaar en kok van geheel Europa, de Duitscher is de handwerksman, bakker, schoen- en zadelmaker.

Men kan de Duitschers gevoegelijk de Joden van het nieuw Europa noemen, want zij zijn als deze verstrooid en helaas op vele plaatsen met hen gelijk gesteld — wij — de onschuldige achterneefjes, van de dapperste, geestigste, schoonste, krachtigste en minst verdorven natie. De veelheerschers hebben de duitsche aangeborene heerlijkheid zoo zeer gevierendeeld, of eigenlijk verhonderd en verduizend, dat geen geheel meer overig is, en onder Napoleon stond Duitschland op den rand der vernietiging.

Nergens — in geheel Europa — worden ernstige wetenschappen hooger geschat, dan bij de grondige, diepdenkende Duitschers, de groothandelaars der geleerdheid. Men begint op Duitsche universiteiten met wat men elders eindigt. Geen natie heeft eene meer uitgebreider kennis, begunstigd door de velerlei Staten, en in zaken van smaak geene zoo weinig eenzijdigheid. De taal is voor de dichtkunst vooral uitnemend geschikt, en voor het hoog wetenschappelijk gebruik is zij, als de Grieksche, de rijkste. En toch ondersteunen duitsche grooten de geleerden veel minder, dan in het buitenland geschiedt, even weinig schier als in Holland!

De verzamel-geest is duitsch en Duitschland een Ideeën-magazijn. Engeland is het verstand en middelpunt des lichts, — Frankrijk de geestigheid, — Italianen zijn slechts zaadhandelaars, Duitschers ploegen en mesten. Akkerbouw en veeteelt staan hoog, even als de manufaktuur- en porselein-fabrikaten, en ijzer-, staal- en zilverwerken wedijveren met het buitenland. Hoe is het mogelijk dat wij evenwel, als de Israëliers — vreemde Goden aanbidden, — vreemde boeken vertalen, terwijl wij zelve er veel betere hebben, en onzen landslui een kompliment gelooven te maken, als wij buitenlui hunne plaats verdringen doen? Wij, dolle landverhuizers, gebruiken de eigene tautologie, die zeer trotsch — nationaal-trotsch klinkt — „Ons Duitsche Vaderland" en als we wat aan het publiek hebben te berigten, dan rigten we ons aan het Duitsche publiek, en toch hangen we aan wat buitenlandsch is, als geen andere natie, en zijn van het buitenland den spot door ons gemis van nationaalzin. Nu, haasten wij ons langzaam, en dan zal deze ook nog wel komen . . . . .

Duitsch handelen, opregt handelen! dat durft een goede Duitscher van zich zeggen, en de geografen die Duitschland „het hart van Europa" noemen, hebben gelijk. Hard is der Duitschers hemel en klimaat, hard en vast als zijne eiken moet ook zijn zin zijn, en het kan geen kwaad, als wij onzen landslieden toeroepen, als de Thuringer smid tot zijn te weekelijken landgraaf, die incognito voor hem waande te staan, met elken hamerslag riep: wordt hard! landgraaf — de Italiaan noemt Duitschland van oude dagen her la Magna — (het groote) op den weg van het harde kan het dat op het gaauwst worden!

De beschaafde Duitscher overtreft beschaafden van andere natiën, en die Duitschland en Duitschers hoogschatten en liefhebben wil., hij ga op reis! Is hij een gek, dan komt hij stellig als grooter gek terug, uit Italie als — een aanbiddertje van al wat kunst heet, — uit Frankrijk als een blaffer, — uit Engeland als een bengel; meer is hij een verstandig mensch, dan zal hij zien, dat ik gelijk heb. Reizen! laat jonge menschen toch, als gij half kunt, reizen! — — —

De Duitscher houdt den waren middenweg tusschen de fransche ligtzinnigheid, en de engelsche diepzinnigheid — hij staat tusschen ernst en scherts . . . . zonder Italiaansche bouffonnerie, de onopregtheid en slechtheid! — —

En nu — Duitschlands vrouwen? — — — Hij, die een frivole, steeds geestigheden debiterende française, — een hartstogtelijke, luije en domme Italiaansche, — een stijve, vervelende en melankolieke anglaise boven de duitsche, beschaafde, huisselijke, vrolijke en goedhartige met ernst en op den duur verkiest, — die heeft de keus, of hij liever gekroond of verguild wil worden. Ik kan eenen Algeroti vergeven, als hij in zijn beroemd *Congresso di Citera* slechts de vrouwen der drie eerstgenoemde natien, en niet de duitsche vrouw citeert, want ze is hem te huislijk. Niet slechts naar mijn oordeel (mijn vriend Weber is ongehuwd!) maar naar het oordeel van beroemde mannen, staat de duitsche vrouw bovenaan.

Ach, wat kan er niet worden uit een goed land en een goed volk! Dat de broederzin eenmaal daarin uitsluitend heersche en het zal groot zijn!

DE NEDERLANDERS.

Well! wat is alles in uw Huys netjes en zindelijk!

Over de Hollandsche taal van mijn bekwamen vriend Weber moet ik steeds lagchen, maar wat hij van ons land zag en van de menschen vertelde, is het aanhooren wel waard. Holland is een den visschen en kikvorschen afgestolen land, waar de daemon der dukaten, de slapen met tabaksbladeren omwonden, op een grooten kaas troont — — waar het land nederiger is dan het water, en de bewoners hunne moeder verbranden, als de Hollander Erasmus zeide, waar alle vier elementen niemendal deugen, en de herfst uit boter en kaas bestaat, — een groote polder, die noch brood noch zout — noch wijn noch hout, en niet eens steenen heeft, maar deze Nederlanders waren steeds eenvoudige, vlijtige menschen en in rijkdom — Caesar reeds achtte de Batavieren — hunne handelscheepvaart verdiende de achting van Europa, nog meer de moed en eendragtszin, waarmede zich het kleine land tegen den despoot van Spanje verzette! Zij banden den adelgeest, — eer nog het overige Europa daaraan dacht! Alles hebben deze Nederlanders zelve gemaakt, zelfs den grond, waarop hunne beesten weiden, en als God niet van tijd tot watersnood zond, konden ze Hem wel vergeten, en vragen: hebben wij niet alles zelve gegemaakt?

Men kan dit land, een meesterstuk van menschelijk geduld en kunst, drie tot vier weken lang bewonderen zoolang het nog nieuw is, bevalt het zelfs, maar welk reiziger is er ooit aangegrepen en geroerd als in het zuiden, zelfs ten tijde dat de natuur ontwaakt en de hollandsche nachtegalen (de kikkers) zich hooren laten? Wien heeft dat land wel ooit den wensch afgeperst, daar te mogen wonen, als in Italië, Frankrijk, Zwitserland of het zuidelijk Duitschland! In deze koortsteelende moerassen, die het uiterlijk van schoone landsdouwen hebben, maar zonder bloemen, zag ik nooit een boer en boerin in het gras liggen schertsen, en nooit hoorde ik de landsmeisjes zingen! De inval van dien spotter „als ik een koe was, zou ik graag in Holland leven" is nog zoo erg kwaad niet. Men ziet op de weiden zelfs walvisch-kakebeenen, opdat zich het lieve vee daaraan kunne jeuken, als de vliegen het plagen, terwijl het bij slecht en koud weder gedekt wordt, terwijl het 's winters gevoederd en verzorgd wordt als het beste paard in Engeland. Ik acht die Hollanders hoog, omdat ze zooveel van hunne dieren houden, al gaat de boer wat heel ver die meer over een dood paard treurt dan over eene gestorvene gade. Ik heb er ruim veertien dagen pleizierig doorgebragt, en denk nog dikwijls aan de voortreffelijke zeevisch en aardappelen, de heerlijke kalfsborsten en kievitseijeren (mijn vriend Weber zegt: zeemeeuwen-eijeren!), de fijne boter en kaas en meer. Alles gaat in Holland in een regte lijn op dammen, als op kanalen, waaraan boerenhoeven staan; daarin zit de Hollander aan zijn venster, verdiept in al de wellusten van het landleven, vijf tot zes uren lang, onbewegelijk zijn pijp rookend, zijn vrouw tegenover hem, die geen woordje spreekt. (In ernst, vriend Weber heeft de meeste boeren en Broek in Waterlanders goed beschouwd, en naauwkeurig geteekend). De eene stad gelijkt op de andere, het eene dorp op het ander, het eene vaarwater op het ander, alle tuinen gelijken op elkander, en elk Hollander lijkt op den ander. Die eentoonigheid vermoeit zelfs in Lombardije, en de Duitscher krijgt het heimwee naar zijn bosschen, beschaduwde dalen en door de zonnestralen schitterende bergtoppen. Jean Paul noemt het eene goedkoopere uitgave van de Duitschers op eenvoudig drukpapier zonder platen.

Medio tutissimus ibis is hun motto, waarbij hun nationaalflegma hen heerlijk ondersteunt en toch waren dit land en zij

bewoners eens de Phoeniciërs der nieuwe wereld, die alles hadden. Men leze Grabner's brieven, en men zal hen hoog schatten, als men ten minste den tijd der zielverkooperij wegdenkt.

Regtschapenheid en eergevoel, zin voor huiselijke en gezellige pligten, matigheid en spaarzaamheid, zedenreinheid en vlijt, gelijkmoedigheid en eenvoud zijn de hoog te waarderen deugden, die bij hen gevonden worden. Men denke aan den strijd der verachte moerasbewoners tegen den druk en de inquisitie van den magtigen tiran Filips onder Oranje, Egmond en Hoorn, als vroeger onder Claudius Civilis tegen de Romeinen; de gedenkteekenen hunner koenheid en grootmoedigheid, de belegeringen van Haarlem en Leiden, zoo gedenkwaardig als die van Carthago en Saguntha, hunne triomfen ter zee onder de Ruijter en Tromp, en zelfs aan hunne latere tijden in het ongeluk, toen Gallië hun baar geld en Brittannië hunne koloniën inpakten, en men zal hen zeer hoog moeten achten. Zij zijn solide en waren daarom ook eens de wegwijzers voor andere staten ten opzigte van den handel, der verdraagzaamheid en zuivere politiek. In den schoonen Haag werden de belangen van Europa overwogen en beslist.

Nooit hoorde ik het woord vaderland op zoo diep indringenden toon uitspreken, als ik dat in 1802 bij hen gehoord heb, en daarom gun ik hun van heeler harte, de onafhankelijkheid die zij na zooveel lijden en kommer hebben teruggekregen. Maar steeds peinzende op winnen en handelen, als de Joden eeuwig bezig, eentoonig als hun land, waaraan de windmolens hoogstens nog eenig leven geven, zijn de Nederlanders geen aangename, maar sombere, drooge menschen; hunne rondheid wordt niet zelden grofheid, en hun flegma is onuitstaanbaar. Nederlanders lagchen het zeldzaamst onder alle Europeanen, (behalve wanneer zij geld zien) en om hen ook eens levendig en flink te zien, moet men naar de Amsterdamsche beurs gaan, wat geen reiziger berouwen zal. Het zingen van den gemeenen man schijnt dit flegma te wederspreken, maar het schijnt slechts zoo; hunne liederen zijn even vrolijk als zij zelve, zij kunnen ze uren achtereen uitgalmen, altijd hetzelfde liedje zonder beteekenis. Een ander tegenovergestelde der hollandsche onbewegelijkheid zou het hoofdschudden kunnen zijn, waarvoor ze echter weder te minder dansen en muzijk maken. In ernst de meesten leiden een machine-leven, en als ze naar Amsterdam

reizen, meenen ze al een heele reis te doen. Dit alles geldt natuurlijk slechts van het platteland.

Hunne industrie verpacht te Amsterdam zelfs zekere plaatsen onder de bruggen aan oude vrouwen, die in kleine huisjes zitten en papieren servetjes, tegen een cent per stuk, aan haar bezoekers aanbieden. Als ze tegenwoordig trotsch zijn op hunne natie, denken ze stellig aan vervlogene grootheid, en denken ze aan hunnen koopmanstrots in de dagen hunner ware magt, zoo groot als die te Carthago ten tijde van Hannibal. Prins Eugenius zeide daarom: „Alexander en Caesar konden ligter de zegepraal behalen, want ze hebben met geen hollandsche afgevaardigden te doen gehad."

De bekende zindelijkheid der Hollanders in hunne steeds onder water staande kamers (dat 's bar, vriend Weber!) en hun liefelijk kwispedoortje grenzen aan de onzindelijkheid. Groote zindelijkheid is echter zijn eerste behoefte bij de sneeuw koude lucht uit zee, uit de kanalen en moerassen; zal niet alles in schimmel en modder veranderen, waarom dan ook den mannen het flanel even onontbeerlijk is als der vrouwen een broek. Een Nederlander houdt zeelucht dan ook voor ongezond, en de Engelschman meent, dat ze ligchaam en ziel sterkt. In het doodste jaargetijde is Holland het levendigst; overal mannen, vrouwen, jongens en meisjes, zelfs grijsaards op het ijs. Overal hardrijderijen op schaatsen en harddraverijen met paard en narresleden. De echte Hollander, die uren lang, op dezelfde plaats, aan dezelfde pijp, kan zitten zuigen, zonder iets te doen, ja, zonder iets te denken, loopt op schaatsen vijf mijlen in een uur!

In het overzindelijk Broek, dat elk reiziger plagt te gaan zien, (en waar men thans slechts restes van vroegere glorie kan aanwijzen, welke vroegere glorie eene vrouw aldaar *in miniatuur* te zien geeft in haar woning) waar elk huis twee deuren heeft, een tot gewoon gebruik, de andere slechts voor lijken en kinderdoopen, waar de straten met wit zand zijn bestrooid en alles schier porcelein wit is geschilderd, waar zelfs de boomen geverwd zijn, waar men niet slechts viervoeters maar vogels schuwt, die wat kunnen laten vallen, waar men de schoenen moest uittrekken als men in een kamer kwam, in dat overzindelijk Broek is dat alles lang aan het tanen!

(De groote kapitalisten, als er daar waren van vijftig ton,

zijn gestorven, en de kapitalen verdeeld en verspreid en Broek is slechts de schaduw meer van wat het was. Daarom lacht een engelschman, die in the Cornhill Magazine een beschrijving daarvan gaf, die van de diepste verontwaardiging getuigt, hand om zijn gids?) Slechts de keizerin van Frankrijk en haar gevolg kregen in 1811 dispensatie van den schoenuittrekker, want de geest des tijds wist zelfs Broekers te veranderen. Broek was het reinst, Zaandam het rijkste plekje van de aarde!

Well, wat is alles in uw huijs netjes en zindelijk, is het schoonste kompliment dat men eene huisvrouw maken kan, en de lange en hooge vensters zijn zoo helder dat men ze ligt voor vrije lucht houden kon en wel een ongeluk zou kunnen begaan — de belasting op de vensters moet daar goed wat opbrengen! In Italië zijn vrouwenoogen de schoonste vensteroogen, waaruit de ziel goddelijk straalt; zoo iets durf ik van de Hollandsche vrouwenoogen in het geheel niet zeggen.

Het *stoovjen* (een stoof, een warme stoof) brengen is eene hoffelijkheid, als het voetwasschen der Arabieren, de betel der Oosterlingen en het calumet van den Indiër. Zelfs de Maria's van Rubens zitten in hare wolken, als in een trekschuit, of als de Hollandsche vrouw op haar *stoovje*, dat haar onderrok verzengt — (onderofficieren genoemd). Deze warme stoofjes en vochtige lucht zijn waarschijnlijk oorzaken der groote voeten, die er de schoonen hebben. Het is moeijelijk ernstig te blijven als men in een hollandsche salon komt, en daar een dozijn opgeschikte vrouwen ziet zitten — bradende boven hare warme stoofjes!

De tabakspijp is de afstandwijzer, — van Delft tot Amsterdam vier pijpen — van daar naar den Haag zeven. (O, als vriend Weber ons nu per spoor zag reizen, met de cigaar in de mond!) In hunne kolonien kregen slaven zweepslagen, tot de meester een zeker aantal pijpen gerookt had. Ook houden de Hollanders veel van knoopen, de Marker visschers dragen ze op de broek — van zilver en als een rijksdaalder zoo groot. Als ze hun pijpje maar hebben, zijn ze in het paradijs, en toen ik eens aan een Hollander zei, dat het me speet wegens gebrek aan taalkennis niet met hem te kunnen discouréren, was het antwoord, in een wolk van rook gehuld, „het komt er niet op aan, wij hebben niets zamen te deelen." In een koffijhuis te Berlijn zat een Hollander, roerloos en stil. Toen draaide hij

den eenen duim om den andere van het Oosten naar het Westen. Een levendig officier vroeg: „en doe je dat altijd zoo?" „O neen;" was het antwoord, „ik doe het ook wel eens zoo;" en nu draaide hij de duimen van het Westen naar het Oosten.

Hunne volksvermaken doen doorgaans aan het zeeleven denken, waarom mastklimmerij een eerste pret is. Om die drie groote bronnen des vermaaks — schouwburg, muzijk en dans bekommeren zij zich niet zeer veel. Zij hebben echter kolfbanen (weleer vriend! niet meer!) hardzeilpartijen, harddraverijen, — ijsbanen, verzamelingen van zeldzaamheden, mooi porcelein enz. De zonderlinge gewoonte op het platte land van Noord-Holland, om twee deuren aan de huizen te hebben — een voor kinderdoopen en begraven heeft iets zeergemoedelijks; maar het ganstrekken en katknuppelen — bij kermissen — is barbaarsch. Het groot aantal liefdadigheidsgestichten, de zoogenaamde hofjes — bewijst echter krachtig dat het volkskarakter mild is. In de Nederlanden hangt men aan het oude, wat is er niet dat aan het olim herinnert? Zeer veel is er wat voor 300 jaar ook zoo was en na 300 jaar nog zoo wezen zal. Van Hollanders Franschen maken, was de bespottelijkste poging van Napoleon. Hoewel niemand minder wind maakt dan een Hollander, is Holland vol windmolens. De rooker, die aan den haard den vreemdeling langzaam aanstoot, omdat zijn jas vuur gevat heeft, en hem vraagt: „hoe het uwe?" (hoe heet u?) „Van Knippelaar." „Well, mijnheer van Knippelaar, uw rok brandt!" is het beeld der Hollanders en van het koopmansachtig nationaal-flegma.

De Nederlander is grooter, breeder geschouderd en sterker dan zijn Duitsche broeder; hij is prozaisch van nature als zijn natuur zelve, waarvan hij een getrouwe afdruk is.

In Amsterdam (ook elders vriend Weber!) vindt men, in ernst, menschen die er een bestaan van maken, anderen vroeg uit hun bed te roepen. Aan hunne huizen hebben deze zoekmenschen een bordje hangen, waarop staat: hier gaat meen uit te porre (hier gaat men uit porren.)

In het boek des noodlots staat het lot van elke koopmansnatie: „Wees rijk, ijdel, veracht en slaaf! Hollands welvaart ging aan het tanen, en werd een aan Brittannië's schip vastgebonden sloep. De patriotten bezondigden zich zwaar tegen de natie, aan Oranje, en aan den edelen hertog Lodewijk van

Brunswijk — hunnen Phocion, zij begingen even slechte, dwaze dingen, als de latere revolutiemannen der groote natie. Pruisen tuchtigde hen, maar nog veel meer moesten ze boeten, toen hunne vrienden, de fransche republikeinen, kwamen; met het jaar 1795 waren de patriotten en de staat zelf vernietigd. In het aangezigt van Europa zeide men hun, nadat zij uitgeplunderd waren, dat zij een land bewoonden, dat slechts eene aanspoeling van fransche en fransch geworden rivieren was, en eene geologische hypothese moest zoo goed als politieke gronden de inlijving in de groote republiek regtvaardigen. Cessante causa cessat effectus. Holland is weder vrij, en staat krachtiger dan te voren, met België, Luttich, Luxemburg vergroot vijf en een half milioen sterk, daar, als een duchtige noordelijke voormuur tegen den te levendigen, begeerigen en steeds vijandelijk gezinden nabuur. (Dat vriend Weber dit schreef voor Hollands scheiding van België, behoeft geen betoog.) Het naauwelijks twee millioen sterke landje (dat is ook al weêr veranderd) heeft meer geleden dan het grootste land, en toch is het steeds eerbiedwaardig. De kleine staat gaf ons Erasmus, Grotius, Boerhave, Zwammerdam, Leeuwenhoek, Ruisch, Ruhn — Kenius — Schultens, Baijle, Descartes en den hollandschen Plato, Hemsterhuis enz. Al gaan ook eenmaal daar, waar zich thans steden en dorpen verheffen, schepen, dan nog zal men van Holland zeggen: „hier was eens de vrijstad der volken en van hunnen geest." Het spreekwoord zegt: „die gaat door als een Hollander," dat komt zeker van het gaan der Hollanders op zee, want — daar waren en zijn ze eenig.

Beukelszoon, die het haringkaken uitvond en daardoor aan millioenen menschen voedsel gaf, mag niet vergeten worden, en elk, die naar de Nederlanden reisde, moest als Karel V, op zijn graf — een haring eten ter eere zijns aandenkens. Han Houtman, die aan Holland Oost-Indie opende, verdiende wezenlijk een standbeeld. (Dat mogen we wel eens achter ons oor knoopen; landgenooten!) Ik wensch den Nederlanden onafhankelijkheid en bloei, onder een goed bestuur.

(In ernst, ik ben mijn vriend Weber dankbaar voor eene zoo gunstige, en toch zoo regtvaardige beoordeeling, die ook wij niet altoos van de Duitschers gewoon zijn. Als hij niet was ontslapen, schreef ik hem dadelijk een vraag: „is niet al uw hoop verwezenlijkt, sedert Willem I, II en III?)

EENE HERINNERING AAN VENETIË.

(Met eene plaat.)

De klokken der oude Dogestad verkondigden het zesde avonduur en van den toren der kathedraal van St. Markus deden zich de eerste slagen van het eentoonige veepergelui hooren. Het muzijkkorps der keizerlijke jagers, dat twee uren lang het gehoor der wandelaars en bezoekers der café's op waarlijk niet zeer liefelijke wijze had gestreeld, pakte zijne instrumenten bij elkander en nu werd de drukte allengs luider en hinderlijker.

Het gewoel dat ditmaal niet de regte kleur had, verveelde mij; ik dronk dus mijn glas sorbet ledig, stak eene versche manilla op en verliet de verzamelplaats der fashionable wereld van Venetië. Weinige minuten later besteeg ik de trappen van den naastbij gelegen kleinen klokkentoren en verlustigde mij in het heerlijke uitzigt over zee en land. Allerwege verhieven zich uit de Lagunen eilanden, wier beschuttende muren, door het water bespoeld, kerken, woonhuizen, kloosters, tuinen, fabrieken in zich bevatten. In het midden der Lagunen, aan den voet van den toren, lag de, de zee beheerschende stad, wier waterstraten schier geheel voor het oog verdwenen; slechts eene smalle strook, de spoorwegbrug namelijk, verbindt de eilanden met het vasteland. Ongeveer een half uur had ik daar dien heerlijken aanblik genoten, toen ik mij weder gedrongen gevoelde daar beneden mij onder de menschen te bewegen. Na eenigen tijd heen en weder te hebben gedrenteld, bereikte ik het groote kanaal, de voornaamste polsader van Venetië, dat zich in den vorm eener sterk gebogen Z door de stad slingert en deze in twee ongelijke deelen scheidt. Wat het Corso voor Rome, het Toledo voor Napels, de Boulevards voor Parijs, de Linden voor Berlijn zijn, dat is het genoemde kanaal voor Venetië; de straten der paleizen, der Nobili, van den ouden adel, in wiens geschiedenis dolk en gift zulk eene groote rol speelt. — In de nabijheid der Ponte-Rialto bevond zich een gondelier, wier persoon en voorkomen mij reeds meermalen in het oog waren gevallen. Zijne gestalte was buitengemeen krachtig en verried veel bewegelijkheid, hij had eene zeer donkere gelaatskleur en dik, zwart, bijna wollig haar, terwijl uit zijne ge-

GEZICHT OP VENETIE.

laatstrekken, die in weerwil der daarin duidelijk zigtbare ruwheid, aan de lieden van zijn stand eigen, toch iets trotsch en aristokratisch en evenveel neerslagtigheid als energie spraken. Op het eerste gezigt had de man iets afschrikkends en nogtans boezemde hij mij belang in. Daar ik voor het oogenblik geene betere bezigheid wist, zoo besloot ik, met hem het kanaal op te varen en steeg alzoo bij het kleine, maar gedenkwaardige huis, eens door den Doge Enrico Dandolo, den veroveraar van Konstantinopel, bewoond, in zijn gondel.

In den regel is het in de avonduren op het groote kanaal, wiens stilte gedurende den dag slechts door enkele roeislagen wordt afgebroken, buitengewoon druk. Hier en door worden voor de trappen der oude paleizen de zwarte, soms digt behangen water-equipages losgemaakt, en glijden, door gondeliers in liverei of in de nationale kleederdragt bestuurd, op den groenkleurigen stroom heen en weder; hier toch houden de nobili in de avondkoelte hun Corso, gelijk de parijzenaars in de Champs-Élysées of de inwoners van Londen in Regents-park. Vaak voegen zich honderde andere gondels uit de kleinere kanalen daarbij en vormen op die wijze eene bonte mengeling die een aan geplaveide straten gewoon oog gewis vreemd voorkomt.

Sedert echter de nationale gewoonten der Italianen door fransche tusschenkomst een geheel ander karakter hebben verkregen en deze als het ware veranderd zijn; sedert de partijhaat heviger dan ooit, Italië beroert en verbrokkelt en de proscriptie een tal van voorname familiën in verbanning houdt, is ook de drukte op het groote kanaal niet meer zoo algemeen als vroeger het geval was. Slechts een gedeelte van den Venetiaanschen adel staat met het oostenrijksche bestuur op voet van vrede en vriendschap en geeft zich dan ook aan de gebruikelijke fashionable genoegens over; een ander gedeelte houdt zich daarvan, onvergenoegd als het is met de bestaande orde van zaken, terug en zoekt verkeer in besloten kringen, waar enkel die vreemdelingen toegang hebben, wier aanhang aan de italiaansche pogingen bepaaldelijk bekend is; het meerendeel bevindt zich, gelijk wij zeiden, in den vreemde en versmaadt gebruik te maken van de genade die hen geschonken is, om in hun vaderland te mogen terugkeeren. Doorgaans ziet men dan ook in de vele gondels niet dan vreemdelingen, hoofdzakelijk Duit-

schers, die zich door partijtwist minder uit hun gewoon verband laten brengen.

Hoe minder echter de nationale beelden daar te voorschijn treden, des te onaangenamer indruk maken de oude paleizen, wier voet door het water van het kanaal bespoeld wordt, en waaraan zoo gewigtige historische herinneringen verbonden zijn. Zij liggen daar zoo stil en verlaten. Zelden hoort men een vrolijk feestgeluid uit dezelve klinken, zelden rijst van den stroom citerspel of barcarolle-lied, naar de donkere vensters omhoog. — Mijn oog ontmoette toevallig dat van mijn donkerkleurigen gondelier, waarin een onheilspellende gloed blonk, en het scheen mij als spraken daarin zoowel smart als wrok. De man wees met zijn kroesharig hoofd naar een oud gebouw en zeide: „Palazzo Michiëli, signore, het heeft eens beroemde Doges aan Venetië geschonken. Dominico Michieli zegepraalde voor Jeruzalem, Jaffa en Askalon. En in ginds paleis woonden eens de Dogen Marino Grimani en Lorenzo Manini, welke laatste, tegelijk met de republiek als het offer der Franschen viel. Per bacco! de Franschen hebben altijd kwaad spel met ons gespeeld."

Hij trok, dit zeggende, een verstoord gezigt, maar roeide zwijgend verder. Intusschen nam ik de paleizen, wier geschiedenis mij grootendeels bekend was, naauwkeurig in oogenschouw. Dáár het paleis Barbarigo, waar Titianus zijn atelier had; ginds de gedenkwaardige woning der Mocenigo, waaruit niet minder dan zeven Dogen ontsproten. Hier vertoefde lord Byron en arbeidde aan zijn dichtstuk„ Don Juan," „Marino Falieri" en „Sardanapalus." Uit dat venster wierp zich zijne geliefde neder, de dochter van Fornarina, toen Byron haar trouweloos werd. Napoleon vestigde zijn zetel in het paleis van Balbi en beschouwde van daar de schitterende wedvaarten met gondels (regattas), die het onderdrukte Venetië hem ter eere gaf. Voorts het paleis Foskari, hetwelk in den bloeitijd der republiek ter woon verstrekte aan koning Hendrik III van Frankrijk, Kasimir van Polen, de koningen van Hongarijë en Boheme enz.; het gebouw, waarin de Doge Marino Falieri verblijf hield, die op tachtigjarigen leeftijd door den beul op de trappen van zijn eigen paleis werd onthoofd; verder het paleis Giustiniani, in moorschen stijl opgetrokken. Een marchese Giustiniani versloeg de Hongaren, een ander stichtte op de bouwvallen der baden van

Nero te Rome zijne zoo beroemde galerij van schilderijen. Het paleis Pisani herinnert aan Leopold Robert, die zich hier in een aanval van zwaarmoedigheid het leven benam, nadat hij zijn schoonste doek, „de visschers in de Lagunen," had voltooid; de bouwaard van hetzelve herinnert aan het Alhambra.

Het naastbij gelegene gebouw was mij echter onbekend. „Hoe is de naam van gindsch paleis?" vroeg ik mijn gondelier, hem met den vinger hetzelve aanwijzende. Hij zag op, maar ontstelde blijkbaar. — „Ik bedoel dat paleis met die dorische zuilen in het midden." — „O, monsignore!" — „Nu?" — Daar woonden eens mijne vaderen," hernam hij op somberen toon. — „Hoe! uwe vaderen?" vroeg ik verwonderd. — „Niet minder dan vier Dogen zijn daaruit ontsproten," ging hij voort. „Kardinalen en aartsbisschoppen zagen dáár het levenslicht. De Doge Franz Morosini veroverde Morea en Athene voor de republiek; al de leden van dat geslacht waren even dapper in den strijd als wijs in de raadsvergadering en hadden veel invloed. En ik, o signore! wanneer ik dat oude gebouw aanschouw, dan klapperen mijne tanden van spijt en ik gevoel dat mijn hart ontroert." — „Ik begrijp echter niet, waarom." — „Gij begrijpt dat niet. Omdat ik uit dat edel geslacht afstam, signore! Mijn naam is Paolo Morosini. En mijn broeder: hij verzamelt de eindjes sigaren op de St. Marcusplaats, terwijl mijne moeder om eene gift bedelt. Zelfs mijn vader moest eens schoenen poetsen om eene schamele bete broods te verdienen. Zoover is het met ons gekomen, omdat de vreemdelingen mijn vaderland hebben verdrukt, dewijl de glans van Venetië door vreemde veroveraars werd verduisterd en geroofd! Ja, signore! de arme gondelier, dien gij zoo verbaasd beschouwt, is een edelman, zoo goed als een ander, een afstammeling van Mursinna, maar ongeluk en vreemd geweld hebben ons arm gemaakt en vernederd. Denkt ook gij niet, monsignore! dat Venetië nog weder eens groot en magtig zal worden, dat Paolo Morosini nog eenmaal geluk, eere en rijkdom zal verkrijgen?"

Ik moest inderdaad lagchen over het zeldzame denkbeeld van dezen afstammeling van een der beroemdste geslachten der oude Lagunenstad, en toch kon ik het niet van mij verkrijgen, zijne illusie, die welligt de laatste schaduw van geluk in zijn hart wierp, geheel te verwoesten.

„Wat u aangaat, Paolo! van harte wensch ik u overvloedi-

gen rijkdom, opdat gij in waarheid den nobili zoudt kunnen spelen, dien gij zonder twijfel zijt; maar bouw niet al te zeer op de herstelling van Venetië. Even als zoovele andere beroemde handelsteden, viel ook de republiek als het offer van haar eigen verderf. Destijds werd de heerschappij geoefend door sommige geslachten, die geld en aanmatiging bezaten. Met hun geld wierven zij huurlingen en zelfs vreemde vorsten, en door de schandelijkste middelen der dwingelandij hielden zij de burgers in toom. Sedert echter het bestaan van gehuurde benden afgeschaft is, sedert de beteekenis van het woord „volk" tot ontwikkeling is gekomen en van meer algemeene bekendheid geworden, sedert dien tijd is ook de magt en willekeur der adelijke familiën schier onmogelijk gemaakt. Venetië kan en zal nimmermeer datgene worden, wat het eenmaal was. Slechts als een gedeelte van het geheel heeft het eenige beteekenis. Heerschappij voeren zal het echter niet meer, want deszelfs bevolking is slechts een klein gedeelte van het italiaansche volk." — „Neen," hernam Paolo opgewonden, „wij zijn geen gedeelte van Italië, wij zijn vrije menschen, maar door vreemdelingen onder het juk gebragt. Gij zijt een Tedesco, signore! maar gij zijt geen Austriaco, en wij willen vrij worden," voegde hij met nadruk er bij.

Medelijdend trok ik de schouders op; tegenover een dweepziek mensch is alle woordenstrijd vergeefs. Intusschen hadden wij het paleis Cornaro bereikt, eens het verblijf van Marco Cornaro, den veroveraar van Candia en van de schoone koningin van Cyprus, Katharina Cornaro; juist wilde mijn gondelier de echt nationale ontboezemingen zijns harten voortzetten, toen mij uit een der geopende vensters een betooverend en melodieus gezang, door eene zachte maar toch volle vrouwelijke stem voortgebragt, in de ooren klonk. De roeispaan ontglipte onwillekeurig aan de hand van Paolo, op zijne gelaatstrekken werd eene merkbare ontroering zigtbaar, begeestering en hartstogt gloeiden uit zijne oogen.

„Weet gij, wie daar zoo schoon zingt?" vroeg ik hem. — „O monsignore! ik ken die stem, ik ken de engel, aan wie zij behoort, ik weet wie het is, die dat lied zingt. Meermalen heb ik de bekoorlijke signora in mijn gondel gehad. Zij is zoo aanvallig, zoo hemelsch schoon; gewis, het beeld der madonna van Raphaël is niet zoo schoon als zij." — „En haar naam?"

vroeg ik nieuwsgierig. — De vermeende nobili trok de schouders op en begon te glimlagchen, als wist hij wel den naam, maar als wilde hij dien om eenige reden niet zeggen, en daar ik duidelijk bemerkte dat hij ongeneigd was om eenig verder narigt te geven, stapte ik van dit onderwerp af, liet hem nog een eind in de met tallooze schepen bedekte haven roeijen en steeg aan het hertogelijk paleis uit, om te voet langs een omweg naar de woning, welke ik betrokken had, terug te keeren.

Onmogelijk kon ik echter de lieflijke zangeres uit mijne gedachten verbannen. Ik stelde mij haar als het bekoorlijkste beeld voor, hetwelk mij zelfs des nachts in den droom verscheen; maar daarnevens vertoonde zich evenzeer de donkere gestalte van Paolo Morosini, die het schoone meisje als een demon scheen te bewaken. Reeds den volgenden dag poogde ik nadere berigten in te winnen en vernam dat in het gebouw, waaruit het gezang mijne ooren had gestreeld, een rijke gentleman, benevens een zekere marchese Camarlinghi woonde, welke laatste eene duitsche vrouw en een tweetal kinderen had, waarvan eene reeds volwassen dochter. Deze, Lucia geheeten, was de zangeres, terwijl een duitscher, kapitein op een triëster handelsvaartuig, die er op vriendschappelijken voet verkeerde, als haar aanstaande werd genoemd. Het jongste kind van Camarlinghi was een knaap van omstreeks vijf jaren.

Ik verzuimde niet mij des avonds weder op het kanaal te doen heen en weder varen, in de stille hoop, het gezang andermaal te zullen hooren. Ditmaal bevond ik mij echter niet in den gondel van den in zoo vernederden toestand geraakten en niettemin zoo duidelijk den edelman verradenden „nobile" Paolo. Toen ik in de nabijheid kwam van het paleis der Contarini, zag ik een gondel aan den trap liggen en herkende daarin tot mijne niet geringe verbazing Paolo, die er scheen te wachten. Weldra verschenen dan ook eenige personen, eene jeugdige dienstmaagd met een mandje vol proviand, flesschen enz., twee van lagchen schaterende meisjes van omstreeks twaalf- en veertienjarigen leeftijd, vervolgens een die iets ouder bleek te zijn en donkerblond haar had, hoogst eenvoudig gekleed en van innemende schoonheid, eindelijk een vrolijk gestemd jongeling van goed voorkomen, in ligte zomerkleeding, die een knaapje op den arm droeg en daar achter een reeds bejaard paar. Mijn vermoeden begon reeds dadelijk veronderstellingen te maken:

het schoone meisje kon, dacht ik, niemand anders zijn dan signora Lucia, het jonge mensch in die zeemanskleeding haar minnaar, terwijl de overigen tot de familie van Camarlinghi moesten behooren. Naauwkeurig beschouwde ik Paolo en zag hoe zijne oogen gloeijend onder de dikke wenkbraauwen naar het schoone meisje gluurden. Zij steeg het allereerst in den gondel, terwijl deszelfs schipper haar met echt italiaansche bevalligheid zijn arm bood, om haar daarin behulpzaam te zijn. De jonge zeeman volgde haar, nadat hij van den knaap en de beide andere meisjes afscheid had genomen en eindelijk de marchese. De overigen bleven achter en groetten de vertrekkenden nogmaals toe, terwijl Paolo met alle kracht voortroeide. Het doel der vaart was, gelijk ik dacht, de haven. Langzaam liet ik mijn gondel denzelfden weg volgen en sloeg Paolo oplettend, zooveel mij mogelijk was, gade. Eerst toen ik den met het drietal personen bezetten gondel van Paolo, tusschen de andere vaartuigen in den nevel der Lagunen uit het oog verloor, liet ik omkeeren en gaf mijne gedachten den vrijen loop. Het beeld van het bevallige meisje stond mij duidelijk voor den geest. Zonder twijfel had de arme gondelier een hevigen hartstogt voor haar opgevat. Onwillekeurig moest ik daarover evenzeer lagchen als over de komische hoovaardij op zijne voorvaderlijke afkomst, maar gemis aan goeden smaak kon ik den zonderlingen man toch niet misduiden; want inderdaad: het meisje was bekoorlijk.

Den volgenden dag vernam ik eene schrikkelijke mare! het lijk van een duitschen koopvaardijkapitein van een in de haven liggend schip was opgevischt, de marchese Camarlinghi en zijne dochter Lucia waren spoorloos verdwenen. Ik ontstelde hevig en mijn eerste vermoeden viel natuurlijk op Paolo. Ten einde welligt eenig licht in deze zoo geheimzinnige aangelegenheid te brengen, deelde ik ter behoorlijker plaats het weinige mede, dat ik wist. Er werd naar Paolo onderzoek gedaan, maar ook hij was verdwenen. Zijne aanverwanten gaven te kennen, niets naders omtrent zijn verblijf te kunnen opgeven, daar Paolo omtrent hen en in het algemeen steeds zeer achterhoudend was geweest. Dewijl de marchese Camarlinghi als zeer oostenrijksch gezind bekend was, dacht men aan niets verder dan een staatkundigen moord, die uit wraak of toeval ook tot den minnaar en de dochter was uitgestrekt. Bij deze veronderstelling

liet men de zaak verder berusten, toen ook omstreeks veertien dagen later het lijk van Camarlinghi, nog aan de kleederen kenbaar, gevonden werd.

Intusschen vernam men niets meer van Paolo en spoedig vergat een ieder, behalve de in rouw gedompelde familie, het voorval voor andere gebeurtenissen. De winter was grootendeels verstreken en toen de lente aanbrak, gaf ik aan het voornemen gevolg om mijne reis voort te zetten. In Mei bevond ik mij in Opper-Calabrië. Eene menigte menschen liep bij elkander in een klein vlek van het gebergte, waar ik vertoefde; zeer nieuwsgierig om te zien wat er gaande was, trad ik nader bij en bemerkte dat een detachement Piëmontezen iemand geleidden, die veroordeeld was gefusilleerd te worden, dewijl hij, volgens zijn voorgeven in de dienst van Frans II, bandietenstreken had gepleegd. Wie schetst echter mijne verwondering, toen ik in den veroordeelden niemand anders dan Paolo Morosini herkende! Hij zag er echter thans nog veel opgewondener en verwilderder uit dan vroeger. Zijn dik haar hing hem verward om het hoofd, zijne gelaatskleur scheen mij nog donkerder en zijne oogen rolden als die van een duivel in het rond. Toevallig viel zijn blik ook op mij. Ik had voor het minst verwacht, dat hij zou ontstellen, maar hij zag mij integendeel met een grijnzenden lach aan en knarste daarbij zijne groote witte tanden letterlijk op elkander.

Ik begaf mij naar den bevelhebber van het peloton en deelde hem de duistere gebeurtenis uit Venetië mede. In de hoop, dat de ter dood veroordeelde welligt nog eenige bekentenis zou willen doen, bragt de officier mij in den kring der soldaten en liet Paolo voor ons verschijnen. Met trotschen hoon stiet hij echter den piëmonteschen aanvoerder van zich af, want tusschen de ruwere afstammelingen van Savoye en de beter denkende, maar ook zedelijk slechtere Italianen bestaat sedert eeuwen de diepe klove van verachting en haat. Woedend gaf de hoofdman den bandiet een stoot tegen de borst. — „Wat wilt ge van mij, verachtelijke piëmontesche hond?" zeide Paolo grimmig en knarsetandend. „Ik ben een nobile van oud bloed, gij daarentegen zijt slechts een domme boer uit de kale bergen, waar de half uitgehongerde lieden van den bedelstaf leven. Volbreng uw pligt en laat mij verder ongemoeid!"

Ik poogde den van woede als razenden man tot bedaren te

brengen, want er lag mij veel, ja alles aan gelegen van Paolo's lippen nog eene bekentenis af te persen.

„Signore!" sprak tot ik hem op een toon van zedelijken toorn en overmagt, „gij hebt mij eenmaal gezegd dat gij een afstammeling van het oude beroemde geslacht der Morosini zijt; welnu dan! een edelman verlaat met geen leugen in den mond de wereld; hij is te trotsch om vrees te koesteren voor de verantwoording eener daad en niet lafhartig genoeg, om de verdenking derzelve op andere schouders te laten rusten. Gij hebt den koopvaardijkapitein en den marchese Cannalinghi vermoord en diens dochter geroofd!" zeide ik met vaste stem en als overtuigend tot hem. „Zoo gij dat aan den rand van het graf uit lafheid loochent, dan zijt gij geen Morisini!"

Dit gezegde miste zijne uitwerking niet op den verrukten trotschaard en viel op zijn gemoed als het knallen der geweren op den leeuw. Hij rigtte zich hoovaardig in zijne geheele lengte op, en zijne met bloed vermengde oogen vlamden als de gloed door een windvlaag in de heete asch aangewakkert.

„Ja, ik ben een Morisini!" antwoordde hij, den Piëmontees tevens een verachtelijken blik toewerpende, „wie zegt, dat ik lafhartig ben, zelfs in het gezigt van den dood? Het gaat die honden — op de soldaten wijzende — niets aan, dat ik in Venetië een vrouwelijk wezen, dat ik boven alles beminde, ontvoerde, en haar minnaar dien ik haatte, met de reisspaan versloeg, wijl hij zich daartegen verweerde. De marchese verdiende den dood, want hij was een verrader, die de vijanden diende. Hij stierf op bevel der Camorra, en niet ik was het die hem om het leven bragt, ofschoon ik het gaarne zou gedaan hebben, zoo het lot mij daartoe gunstig was geweest." — „En wat is er van Lucia geworden?" vroeg ik bevend.

Zigtbaar streed Paolo inwendig met evenveel ontroering als toorn. Hij haalde onverschillig de schouders op.

„Niet veel goeds, signore! Maar ik volbragt het werk niet alleen. Frederigo Scaliga, een dapper medelid der Camorra — hij is echter niet meer onder de levenden — was mij daarbij behulpzaam. Wij voeren langs het strand verder, hielden nu en dan op de klippen halt en bereikten gelukkig Calabrië. Signora Lucia was in een vasten, diepen slaap, — de booswicht wilde zeggen: zij was buiten kennis! — en toen zij ontwaakte, poogde ik haar met de verzekeringen mijner vurigste liefde te

troosten. Welligt zou mij dat gelukt zijn, maar Frederigo wilde den kostelijken buit met mij deelen. Doch, een Morisini deelt met geen plebejer. Trotsch knelde ik het schoone, lieve kind aan mijn hart en bezwoer haar, zelve te beslissen, wien zij wilde toebehooren.

Signora Lucia sloeg mij in het aangezigt en scheurde zich van mij af. Nu wilde Frederigo haar voor zich nemen en toen ik mij natuurlijk daartegen te weer stelde, trok hij zijn dolk en doorstak de schoone wispelturige. Inderdaad, het speet mij, zij was zoo lief, zij was een engel. Aan het zeestrand bij Paoluccia heb ik haar begraven en mijn roeispaan als een kenteeken op den zandheuvel geplaatst."

Hier eindigde de schurk zijn verhaal en keerde zich trotsch tot de wachtende soldaten. Van smart en afschuw overmeesterd, was ik niet in staat één enkel woord te spreken en verwijderde mij, geheel ontsteld, van Paolo. De aanvoerder kommandeerde „marsch!" en daar Paolo niet spoedig genoeg daaraan voldeed, gaf hij hem spottend een duchtigen slag met het plat van zijn sabel, waarvoor Paolo hem met een blik vol hoon en woede aanzag. Een kwartier uurs later hoorde ik het pelotonvuur knallen en had de booswicht opgehouden te leven.

Alvorens ik mij verder op begaf, om door Tyrol naar mijn vaderland weder te keeren, bezocht ik de aangeduide plaats, waar de schoone Lucia begraven lag en legde een krans op haar koud doodsbed neder.

DE PRIJS VAN EEN NIEUW LINT.

In een lief huisje te Bon, zaten Hendrik Everett en zijne jonge vrouw op eenen zomeravond thee te drinken, juist met de boot van Margate teruggekeerd zijnde, waar zij hunne eerste huwelijksmaand hadden doorgebragt. De zijkamer was netjes van meubelen voorzien, en droegen het aanzien van juist de werkplaats van den schrijnwerker verlaten te hebben. Alles was er nieuw, evenwel zoo eenvoudig mogelijk; het eenige kostbare stuk was eene fraaije theetafel, die in het midden der kamer stond, en die nu bedekt was met een sterk geweven kleed om haren mooijen glans voor de hitte van den theepot,

en het besmetten van het versche brood en boter en de garnalen te bewaren, die zij onderweg te Herne Bay gekocht hadden. De grond was bedekt met een fraai gekleurd karpet; de kamer kon niet meer dan zes stoelen bevatten en de schoorsteen was versierd met overheerlijke bloemen. Boven den schoorsteenmantel hing in plaats van een spiegel eene teekening van Harold's begrafenis en aan beide zijden hingen de beeldtenissen der jonge bruid en die van den bruidegom.

Ellen Everett zoo als zij nu genoemd werd, was een meisje van een-en-twintig jaar, met een lief, rozenkleurig gelaat, omlijst met zwart haar, dat in groote krullen langs haren hals slingerde. Hendrik, haar man, zag er bleek en mager uit, door het aanhoudende werk op een koopmanskantoor, en dan alleen vertoonde hij een opgeruimd gelaat, als iemand hem voor jong aanzag en hem slechts voor een man van zes-en-twintig jaar hield. Dezen zomeravond had hij een vrolijk gelaat, en wanneer hij de gelaatstrekken van zijne schoone bruid bewonderde, geleek hij op iemand voor wien het aanwezen eene vreugde en het werk een vermaak was.

„Morgen, mijne lieveling," zeide hij, „ga ik weder naar Mr. Grindhard terug; doch ik kan u niet vertellen met welk een vermaak ik mijne plaats aan den ouden lessenaar ga innemen, nu de glans van het kantoor verligt zal wezen door den zonneschijn van mijn eigen huis."

„En Hendrik," zeide zijne vrouw, „zal het geen genot voor mij zijn u aan de deur op te wachten, of u tegemoet te komen, en u te huis te brengen aan eene theetafel als wij dezen avond gehad hebben?"

„Doch zonder garnalen," antwoordde haar man lagchende.

„Oh! gij kunt er eenige van Londen medebrengen, of een kreeft, of eenige theekoekjes; en oh! gij kunt zoo veel nietige dingen mede brengen," zeide Ellen in verrukking over de gedachte van het vermaak dat haar in haar huwelijk wachtte.

Hendrik lachte ernstig, toen hij antwoordde, „ik denk Ellen dat Mr. Grindhard ons niet zoo veel garnalen of kreeften zal vergunnen, en het alleen bij brood en boter en thee zal laten," doch eene schaduw van droefgeestigheid, op het gelaat van zijne vrouw bemerkende, voegde hij er op eenen tederen toon bij: „Kom Nelly, de Bonweg is wel niet zoo goed als de Margate's klippen, noch het geluid van de omnibussen zoo

muzijkaal als het bruisen der zee, maar laat ons naar buiten gaan en zien wat deze heerlijke avond ons te zeggen heeft."

Zij waren spoedig gereed en arm in arm gingen zij op weg, sprekende over de gelukkige dagen die zij ingegaan waren en over de nog gelukkiger die zij hoopten te krijgen. — En alzoo waren zij bezig elkander toonen van liefde in te fluisteren; evenwel moeten wij ons haasten den lezer te verwittigen dat Ellen, hoewel eene van de beste vrouwen welke wij op het oogenblik kennen, op den tijd wij haar hier inlijven eene zeer onervaren persoon was, een weeskind, versch uit het huis waar iedere wensch opgevolgd werd en zij nooit onderscheid gemaakt had tusschen een halven schelling en een schelling. Hendrik aan den anderen kant, was een jongman die in de armoede opgevoed was, en die. behalve in zijne eerste huwelijksmaand, nooit geweten had, zijn geld in vreugdegenot te verkwisten. Van dezen nederigen toestand had hij Ellen reeds lang gadegeslagen, en toen eene innige genegenheid voor haar opgevat, tevens hadden de omstandigheden zijne keus begunstigd; hij was na den dood harer ouders haar geliefde geworden en ten laatsten haar man.

Het was zijn innige wensch om haar in alles genoegen te geven, en haar zoo goed mogelijk het verlies van haar ouders huis met dat van haren man te vergoeden, doch zijn inkomen was slechts gering en naauwelijks voldoende om een huwelijksleven te onderhouden.

Gedurende dezen tijd evenwel wandelden de nieuw getrouwden in tevredenheid op den Bonweg. Zij waren beiden zeer gelukkig, en verheugden elkander met de gedachten, of ieder jong paar dat zij ontmoetten, wel zoo gelukkig was als zij. Toen zij evenwel in de rigting der winkels kwamen, gevoelde Hendrik Everett, dat hoewel zijne gezellin nog de pas met hem hield, toch in gedachten achteraan kwam en toen hij zich omwende, om tegen Ellen te spreken, bemerkte hij dat zij vóor een modewinkel was blijven staan.

„Ik zag naar dat mooije lint, Hendrik, in den winkel, dien wij voorbij gingen, de zon heeft het mijne zoo verschoten dat het er zeer slordig uit ziet. Kom mede terug en zie het ook eens."

Haar man ging zonder tegenspraak terug, en om Ellen genoegen te geven kocht hij het lint. Toen zij hunne wandeling

voortzetten, bleef Ellen evenwel nu en dan stil staan, om dan in dezen winkel, dan in dien te zien, en zeide toen: „Hendrik, mijn waarde, denkt gij niet, dat mijn hoed te vuil is om er dit mooije lint op te doen, zie eens naar die lieve hoeden in dat venster."

Wat kon haar man doen? Hij had geen genoeg geld in zijn bezit, evenwel bevredigde hij haar wensch. Den volgenden dag vertrok hij naar zijn kantoor, zijne gewone werkzaamheid met verdubbelden ijver voortzettende. Des avonds bij zijne te huiswandeling, ontmoette hij Ellen halverwege, die met een vrolijk gelaat naar hem toeliep en zijnen arm vasthield.

Nadat de eerste begroetingen voorbij waren, wandelden zij eenigen tijd stilzwijgend door, en toen zeide Ellen: „Hendrik, mijn waarde, ik hoop dat gij mij niet buitensporig zult vinden, doch ik heb mijn hoed wezen passen, en hij staat mij zoo netjes, doch hij maakt dat mijn blaauw zijden kleed vaal en versleten er uit ziet, en nu heb ik hier in een winkel op onzen weg naar huis zulk een fraai kleedingstuk gezien; zeg kan ik het hebben?"

Haar man antwoordde op zulk eenen genoegelijken toon als maar mogelijk was, en verzekerde haar, dat zij het zoude hebben, wanneer hij het kon betalen. Zij danste vrolijk aan zijne zijde tot aan den winkel; het kleed was zeer kostbaar, doch Hendrik Everett had den moed niet haar te leur te stellen, en kocht het.

Het was met een soort van trotsch gevoel, wanneer hij met haar in hare nieuwe kleeding wandelde; evenwel gevoelde hij eene daling in zijn hart, wanneer hij zijn gering inkomen overwoog.

Het was eenige dagen na zijne terugkomst van het kantoor, toen hij begon op te merken, dat het koopen van het nieuwe lint zware uitgaven aan zich verbonden had. Niet zoodra had Ellen den nieuwen hoed en het nieuwe kleed gekregen, of zij had een nieuwen doek noodig, en niet zoodra was hare begeerte in dit opzigt bevredigd, of haar ontbrak wederom iets anders.

Twee of drie harer schooljuffertjes hadden geschreven dat zij gaarne twee of drie dagen bij haar zouden willen komen doorbrengen, en daar deze jonge jufvrouwen wel opgevoed waren, begon zij zich te bedenken, dat haar huis eene kleine verbetering noodig had, dat haar vloerkleed niet zoo goed was als een

Brusselsch karpet, dat rozenhouten stoelen beter waren dan rieten, en dat de slaapkamer geheel anders ingerigt moest worden.

Toen zij op de vriendelijkste en kunstigste wijze hare wenschen aan haren man bekend had gemaakt, wist Hendrik eerst niet wat hij zeggen moest, doch na eenige overdenking stond hij haar toe om te gaan uitkiezen en te koopen wat haar aanstond, op voorwaarde, dat voor dat de artikelen afgeleverd werden, haar man den koop goedgekeurd zou hebben en dat de rekeningen naar het kantoor in de stad zouden gezonden worden, opdat hij ze kon nazien. In den loop van twee of drie dagen ontving hij de rekeningen der goederen welke zij gekocht had. Des avonds na dat hij de rekeningen ontvangen had, in plaats dat hij als naar gewoonte met Ellen ging wandelen, vroeg hij haar om met hem een weinig in de zijkamer te gaan zitten, alwaar zij het eerste thee hadden gedronken na hunnen terugkeer van Margate.

„Mijne dierbare," zeide hij, „ik moet u iets zeer noodlottigs mededeelen; binnen korten tijd zullen zij mij gevangen zetten."

„Gevangen zetten, Hendrik!" riep zijne vrouw, zich doodsbleek omkeerende.

Mijn inkomen is zoo als gij weet, twee pond per week, door spaarzaamheid heb ik dit huis voorzien zoo als gij het ziet, en om de eerste dagen van ons huwelijk te Margate door te brengen. Toen wij terug kwamen, had ik naauwelijks genoeg om te leven tot dat ik mijn salaris wederom zou ontvangen, en het lint, de hoed en het kleed, hebben genoegzaam mijne geldmiddelen uitgeput. Doch deze uitgave zou ik gedragen hebben, ware ik niet aangesproken om eene schuld van drie-en-zestig pond."

„Drie-en-zestig pond!" riep Ellen in neêrslagtigheid. „O, Hendrik, gij hebt mij nooit gezegd dat gij schuld had! Wat zult gij nu doen?"

Haar man antwoordde niet, doch schreef al hare inkoopen op eene rekening en lag die voor haar. Zij had namentlijk bevolen een nieuw karpet en kleedje, een mooi vuurrek, een haardstel, een stel rozenhouten stoelen en sofa, eene linnenkast en eene speeltafel voor de zijkamer, tevens eene mooije verzameling van meubelen voor de slaapkamer. Zij zag met schrik op de rekening, en haar gelaat met hare handen bedekkende, barstte

zij in tranen uit. Hendrik sloot haar onmiddelijk in zijne armen, en trachtte eenigen tijd te vergeefs hare tranen te droogen.

De waarde van het geld had zij nu geleerd, en nooit werd eene vrouw zoo spaarzaam en voorzigtig, als Ellen na deze gebeurtenis. Het duurde eenen geruimen tijd, eer zij den nieuwen hoed, het kleed en den doek, zonder beven kon aanzien, doch op den avond voor den dag van haar eerste trouwjaar, toen zij haren man wederom te gemoet ging was hij zeer verwonderd haar in die kleederen te zien; doch met een lieven en vriendelijken glimlach, zeide zij: „Ik zal dezelve eens in het jaar aan doen Hendrik, om mij den prijs van het nieuwe lint te herinneren."

DE MOLEN [illegible] HET [illegible]

DE MOLEN IN HET VINGSDAL.

DOOR

WOLFGANG MÜLLER VON KÖNIGSWINTER.

(Met eene plaat.)

Op zekeren namiddag laat verliet een jeugdige krachtige knaap, die eerst sedert weinige weken daar zijn verblijf hield, de kleine houtvesterswoning die eerst in later tijd tusschen de overoude ruines van het kasteel Vingseck gebouwd was. De eigenaar der overblijfselen van het kasteel en der omvangrijke bosschen die daarbij behoorden, de laatste spruit uit eene zijlinie van het riddergeslacht, die eens op die hoogte zijn verblijf hield, had den jongen in een groen jagtbuis gekleeden man aan den ouden opperhoutvester, die ziek en sukkelend was, tot medehelper gegeven, om het opzigt te houden over de uitmuntende bosschen, en hout en wild tegen schendende handen van allerlei aard te beschermen. Bernhard, zoo heette de adjuncthoutvester, die eerst sedert korten tijd zijn diploma erlangd had, was echter, nadat hij dien morgen door berg en dal had rondgezworven, den ganschen dag bezig geweest met zijne boeken in orde te houden. Toen hij nu met dat werk gereed was stond hij van zijn schrijftafel op en verliet het vertrek om een weinig lucht te scheppen.

Zijn vrolijk innemend gelaat vertoonde een vergenoegd glimlachje toen hij de omgeving zijner kleine woning in 't rond zag. Voor het huis dat slechts eene verdieping had, was namelijk tusschen den muur een klein tuintje aangelegd waarin de fraaiste rozen en eenige andere zomerbloemen rondom de bedden met moesgroenten bloeiden. Hij bragt hier en daar spoedig nog iets met schoffel en hark in orde, bond een paar bloemstruiken op, en nam ook een oogenblik plaats op de houten bank, die in de schaduw van den bloeijenden vlierstruik en overdekt door een treuresch digt bij den ouden toren stond, om zich van die plek over den voorspoedigen wasdom van zijne kleinen aanleg te verheugen. Intusschen gunde hij zich toch niet veel tijd tot deze beschouwing, want, na op zijn horologie gezien te hebben snelde hij weder naar huis.

Toen hij een poos daarna op nieuw buiten de deur trad, stond de spits toeloopende jagershoed op zijn hoofd en zijn geweer met dubbelen loop hing hem benevens weitasch en verder jagerstoebehooren om de schouders. Hij snelde naar de plaats waar zijn trouwe patrijshond in zijn hok hem vrolijk tegemoet blafte, maakte het dier los van de ketting, en riep uit: „kom Diana!" Maar Diana, wel vermoedende dat hij zijn baas op zijne avondwandeling vergezellen mogt, ging zich te buiten in de vrolijkste sprongen en rende de vervallen poort uit en het oude slotplein af, terwijl Bernhard rustig volgde.

Een ander zou zich zonder twijfel verlustigd hebben in het heerlijk gezigt dat het schoone dal opleverde, hetwelk zich tot voorbij de muren van het kasteel uitstrekte, en zou den breeden stroom die ginds omlaag voortliep, het oude stadje dat zich, omgeven door nooten- en appelboomen en door de zich daarachter verheffende wijnbergen in den vloed spiegelde, en de steile klippen en diepe rotskloven van het dal met bewonderende blikken aanschouwd hebben. Doch onze jager was reeds aan dat alles gewoon. Ook scheen hij te zeer met andere gedachten vervuld om aan het landschap eene bijzondere opmerkzaamheid te schenken. Slechts op eene vooruitspringende plek van het pad dat hier voortliep over de rotsen van waar men zien kon in het dal dat zich in het gebergte verloor, bleef hij een poos staan en staarde in de diepe kloof waar tusschen eene beek ruischte. Daar lag, tegen de digtbewassen hoogte, een molen waarvan de klepperende raderen hun gedruisch tot hem omhoog zonden. Die plaats wordt genoemd: de molen in het Vingsdal. Zelfs het scherpste oog zou op dien afstand in de diepte wel niet anders hebben waargenomen dan dat er daar een molen moest liggen. Nogtans staarde de jonge man in de verte met een bijzonder welbehagen en met eene kalmte die blijkbaar in tegenspraak was met de haast die hij gemaakt had om daar te komen. Toen hij echter ten laatste, hoewel noode, de plek verliet, stormde hij op nieuw het steile pad langs naar omlaag en bereikte eindelijk door het struikgewas heen den oever van den grooten stroom. Nadat hij den straatweg was overgestoken stond hij voor een oud huis dat niet ver van den stroom lag en volgens het opschrift: Het Schip, Logement en Uitspanning, eene herberg was voor de schippers en voerlieden die hier voorbij kwamen. Het was een onaanzienlijk gebouw

zooals men er vele in die omstreken aantreft. Het onderste gedeelte scheen te bestaan uit stevig metselwerk van rotssteen waarboven zich eene verdieping verhief wier balken symmetrieke vormen daarstelden en die door een hoog en spits toeloopend leijendak, waaronder een ruime solder, bekroond werd. Bernhard stak de plaats voor het huis over, waar verscheidene voerlieden met hunne karren stilhielden om hunne paarden te voeren en ook voor hun eigen maag te zorgen, en trad op de deur toe waar de jeugdige blonde herbergierster stond die aan een karreman klein geld van zijn gelag terug gaf.

„Hebt ge een ongeluk gehad, vrouw Christine?" riep Bernhard haar toe.

„Ach, lieve Hemel ja," antwoordde de vrouw, „mijn man heeft gisteren zijn arm gebroken."

„Ik hoorde het van morgen al, van een houthakker in het bosch," zeide hij, „en nu kom ik hier om naar Balthasar te vernemen en u mijne diensten aan te bieden."

„Gij zijt een goed mensch," antwoordde de vrouw terwijl zij hem met tranen in de oogen de hand reikte.

„Nu, daar is toch zooveel bijzonders niet aan," zeide de jager. „Balthasar is immers mijn goede oude kameraad uit onzen vrolijken jongenstijd, en zou mijn hart mij niet dringen hem te zien, en hem, als het zoo zijn moet, hulp te bieden? Kan ik hem zien?"

„Op dit oogenblik slaapt hij," antwoordde vrouw Christine, „en de dokter heeft mij bepaald aanbevolen dat ik hem zijne rust moet laten houden. Hij is gisteren al verbonden. God zij gedankt! De zaak schijnt, zoo als de docter ten minste verzekert, niet gevaarlijk te zijn. Met dat al kan het wel zes weken duren voor hij weer goed en wel aan 't werk kan gaan."

„Laat hem dan maar rusten," zeide Bernhard. „Ik zal hem later wel eens zien. Maar wat zijn werk betreft, hoop ik dat ge dit een tijd lang aan mij zult toevertrouwen. Over dag is dit voorzeker wegens mijne overige werkzaamheden niet mogelijk, want gij weet dat ik eerst sedert drie weken in dienst ben en in ons vak kan men er geen gras over laten groeijen, dat weet je. Maar des avonds kan ik je helpen. Ik weet dat Balthasar alsdan zich in persoon belast met de passagiers over te zetten, om dat dan de knecht, die over dag ruim zijn werk

heeft, rusten moet. Ik bied mij dus aan om des avonds hier te komen en ulieden zoo goed ik kan te helpen. Je weet dat ik met boot en riemen zoo goed teregt kan als de beste; — dat heb ik vroeger al van Balthasar geleerd."

„Hoe mag ik zoo iets van u vergen?" zeide de vrouw. „Ge hebt zelf, bij de ziekte van den opperhoutvester de handen vol. Na den ganschen dag gewerkt te hebben hebt ge uwe nachtrust hoog noodig. Ook heb ik al half en half met de schippersgezellen uit het stadje afgesproken dat zij in de dienst voorzien zouden."

„Maar hen moet ge betalen en mijne diensten hebt ge voor niet," merkte de jager aan.

„Ge meent het goed," zeide de vrouw, „maar ...."

„Geen maren!" riep de jongeling uit; „of stelt ge misschien geen vertrouwen in mijne bekwaamheid?"

„Dat wel."

„Welnu, dan is de zaak in orde," antwoordde de jager. „Slechte vrienden die elkander niet helpen. Van daag de een, morgen de ander. Wie weet hoe spoedig ik op mijne beurt Balthasar noodig heb."

Geen verdere tegenwerpingen mogten iets baten. Bernhard nam zijn geweer en weitasch van den schouder en zette die nadat hij was binnen getreden in een hoek van het vertrek neder.

„Komaan," zeide hij, „ga nu je gang maar zooals ge gewoon zijt. Kan ik je in huis van dienst zijn, roep me dan maar. Ik ga nu op den trap zitten bij het water en komt er iemand die overgezet wil worden, dan zal ik hem terstond helpen."

Zoo gezegd zoo gedaan. Hij ging op den trap zitten die omhoog naar het terras voerde, waarop verscheidene tafels gereed stonden voor de gasten die komen zouden, want bij gunstig weder zaten de meeste gasten bij voorkeur buiten, omdat men daar een verrukkelijk uitzigt had over den stroom en zijne oevers, als ook op het tegenoverliggend stadje welks vensters juist door de laatste stralen der ondergaande zon verlicht werden. De op- en afvarende booten op het rustig daarheen stroomend water, dat glad en effen was als een spiegel, verleende aan het geheel eene zeer eigenaardige bekoorlijkheid.

Toen Bernhard de huisdeur binnentrad zag hij in den hoek van het terras twee lieden die eene flesch voor zich hadden

staan en ijverig met elkander in gesprek schenen te zijn. In den een herkende hij Laurens Birnich, den jongen waard van „het Anker." Onder andere omstandigheden had hij hem welligt een nog koeler groet toegeworpen dan nu het geval was, want die knaap stond juist niet in eene bijzonder goede reputatie. Men hield hem namelijk in den ganschen omtrek voor een verkwister en een speler, op wiens eerlijkheid bij het kaartspelen buitendien niet hoog te roemen was, en wiens omstandigheden, na den dood van zijn vader die eerst kort geleden was gestorven, als zeer twijfelachtig beschouwd werden. Daar Bernhard echter meende hem als een der gasten van zijn ouden vriend te moeten behandelen, trachtte hij zijn weerzin tegen hem te verbloemen. Den anderen kerel die eene soort van waslederen matrozenhoed, een zeemansbuis en eene witten linnen broek droeg, had hij nooit gezien. Hij ging dus in den tegenovergestelden hoek zitten.

„Hoe kom je zoo grootsch en zoo voornaam, mijnheer de houtvester?" riep hem Laurens toe; „waarom ga je niet bij ons zitten om een glas wijn te drinken aan ons tafeltje? Kijk eens hier, dit is de Amerikaan Will, eigenlijk genaamd Wilhelm Hansen. Zijn vader was eens in ons stadje woonachtig, maar hij is vele jaren geleden naar Amerika gegaan omdat het hem hier niet meer beviel. Daar heeft hij fortuin gemaakt en hij is in de oerbosschen een gezeten man geworden, maar toch zoo rijk niet of hij heeft zijn zoon hierheen gezonden om de erfenis zijner onlangs overleden zuster op te eischen. Kom dus bij ons zitten, dan kunt gij iets hooren van het vreemde land en van de wilde dieren en menschen die daar wonen."

Hoe weinig deze uitnoodiging den jager ook aanlokte, hield hij het toch voor raadzaam aan de woorden van Laurens Birnich gevolg te geven. Behalve door zijn besef van verschuldigde beleefdheid, werd hij ook door zijne nieuwsgierigheid aangezet, want hij had nog nooit een Amerikaan gezien. Hij nam dus plaats aan het tafeltje der beide mannen en nam het glas aan dat Laurens hem aanbood, terwijl de Amerikaan hem met een rood gezigt en met oogen die hem trouwhartig aankeken, toeknikte en hem de hand reikte.

„Goddam," zette de Amerikaan toen zijne afgebroken rede voort, terwijl dij achterover in zijn stoel heen en weer wiegelde en een zijner voeten op de tafel zette, „jelui leeft me hier in

een vervloekt land. Niet alleen dat op alle hoeken en plaatsen zoo'n ellendige policieman staat, die overal op let en op zijn loer ligt als men zijn mond maar open doet, en die wat te zeggen heeft als iemand zijn laarzen en kousen niet regt zitten of als men zijn hoed revolutionair op het hoofd heeft en van een verdacht voorwerp voorzien is, en niet alleen dat zoo'n kerel wettig op de hoeken der straten post moet vatten, maar zelfs bij de regterlijke collegiën, die toch in een land van ouden datum zooals hier in Europa hun werk moesten verstaan, kan men er niet aan denken zijne zaak tot een eind te zien brengen. In plaats dat ze mij het erfgoed dat mijn' vader toekomt en dat ik voor hem ontvangen moet, ter hand stellen en zeggen: „pak je nu maar naar den duivel!" moet ik wel zevenmaal op een dag van mijn advokaat naar den regter draven en omgekeerd, en nog kan ik niet krijgen wat ons toekomt."

„Neem je in acht, Amerikaan," riep de kastelein van het Anker uit, terwijl zijne vale verloopen trekken door een verraderlijk glimlachje eene afschuwelijke uitdrukking aannamen, „dat is ook zoo'n aangestelde."

„Ook een aangestelde?" riep Will verwonderd uit. „Nu, ik zou toch wel eens een Duitscher willen zien die *niet* aangesteld is."

„Laat je toch niets wijs maken," zeide Bernhard; „ik ben in partikuliere dienst en ik heb met de openbare zoo min als met de geheime policie iets te maken."

„Juist, in partikuliere dienst," viel de andere hem in de rede. „Hij is jager of opziener, houtvester noemen ze hem ook wel, bij den graaf, en hij moet er op passen dat zijn heer geen enkelen boom en geen enkel stuk wild te kort komt. Vertel den man toch eens hoe het bij jelui in Amerika met de jagt toegaat. Als er hier een wild zwijn of een hert op mijn land loopt en het gewas bederft, zou je soms denken dat ik mijn geweer maar op te nemen heb om het dier een kogel door het lijf te jagen? Ja wel, goeje morgen, ik zal er wel zalig op passen, want alleen de eigenaar der jagt heeft daartoe het regt en dat nog al op *mijn* grond."

„Natuurlijk," zeide Bernhard, „daar hij door bezit of pacht dat regt verkregen heeft."

„Daar moet je bij ons eens mee aankomen!" riep de Amerikaan uit. „Zoodra wij weten dat er ergens een stuk grof

wild, een bison bijvoorbeeld of een beer, verscholen zit, nemen we ons geweer en branden hem op zijn pels."

„'s Lands wijs 's lands eer!" zeide Bernhard. Bij u mag uwe manier van doen goed zijn, wij houden ons aan de onze."

„En wordt ge daar niet somtijds door een buurman lastig gevallen?" vroeg de herbergier.

„O ja," antwoordde Will, „maar die 't eerst komt die 't eerst maalt. Overigens hebben we soms ook met de roodhuiden te plukharen, die zich nog maar altijd als de wettige heeren en meesters van het jagtterrein beschouwen en die wij dan ook op leven en dood bekampen. Met die knapen heb ik zelf eens eene aardige geschiedenis gehad."

„Laat hooren," zeide Laurens.

„Kom aan dan maar!" zeide de Amerikaan. „Je moet dan weten dat we in onze *farm* zoo lang achtereen niets dan rund- en varkensvleesch gegeten hadden dat we nu ook wel eens weer wat anders zouden lusten. Gedurende den oogst evenwel viel er niet aan te denken op de jagt te gaan, zoodat de herten en reeën zich gedurende dien tijd tot vlak in de nabijheid onzer woningen waagden. Eindelijk was het herfst geworden. Op zekeren dag nam ik mijn geweer en verder jagtgereedschap en ik ging in het oerbosch. Het duurde dan ook niet lang of ik was een prachtig hert op 't spoor en door het dier te vervolgen verwijderde ik mij hoe langer hoe meer van huis. Met mij jaagden echter te gelijk eenige Indianen op het terrein dat ik tot mijne jagt had uitgekozen. De vervloekte roodhuiden moesten mij bemerkt en mij al sedert lang hebben nageloopen, daar zij plotseling, in plaats van het wild dat zij zochten, mij trachtten te vangen. Ik merkte de schurken terstond op toen ik door eene prairie van het eene bosch naar het andere ging. Ik had juist eene breede beek doorwaad waar ik langen tijd heen en weer geloopen had om het wild onder schot te krijgen. Toen ik nu op den anderen oever stond, konden zij begrijpen dat ik hun nu niet meer naar huis ontwijken kon en stormden met een luid krijgsgeschrei van uit het houtgewas op mij af. Drie tegen een, dat was te veel. Ik maakte dus beenen en rende, ofschoon ik mij hoe langer hoe meer van onze woning verwijderde, in de tegengestelde rigting voort. Hoe goed ik mij ook op het rennen verstond, de koperkleurige honden konden het nog beter. Weldra hoorde ik een der vervolgers kort achter

mij. Hij is mij reeds op de hielen en denkt mij zeker bij den kraag te zullen pakken, Maar ploteeling wend ik mij om, schiet mijn geweer af en de schobbejak ligt zoo dood als een pier op den grond. Ongelukkig had ik nu echter geen tijd tot laden om mijn leven op nieuw met eene lading kruid en lood te verdedigen. Middelerwijl schiet de tweede van achteren op mij toe. Eenige pijlen snorren mijn hoofd voorbij. Eindelijk scheen hij zijn pijlkoker ledig geschoten te hebben, maar hij laat niet af en is eindelijk zeer digt in mijne nabijheid. Ik wend mij op nieuw om en los een schot op hem uit mijn revolver, zoodat hij op den grond stortte en stuiptrekkend liggen bleef. Het ongeluk dat zijne makkers getroffen heeft doet inmiddels de woede van den derden roodhuid ten top stijgen. Zijne pijlen deren mij andermaal niets, hij werpt zijn jagtspies op mij af en schramt mij den arm. Op eens hoor ik hem weder digt achter mij. Ik wend mij om ten einde. . . ."

Hier staakte Will met het ernstigste gezigt van de wereld zijn verhaal en zette verschrikkelijke oogen op.

„Welnu," zeide de herbergier, „en toen hebt ge den derde zeker met de kolf van je geweer geveld?"

„Mis geraden," zeide de Amerikaan met doffe stem; „de ellendige roodhuid heeft mij vermoord."

Zijne beide toehoorders lachten om te bersten. De eigenaardige manier van vertellen van den Amerikaan, die er eerst nog zoo ernstig uitzag en toen vrolijk met het gelach instemde, was zoo boven alle beschrijving komiek, dat men er inderdaad onmogelijk ernstig onder blijven kon.

„Gelukkig dat ge uit den dood opgestaan zijt," zeide Bernhard.

„Het was met dat al een echt Amerikaansch avontuur," merkte Laurens Birnich aan. „Voor dergelijke aardigheden hebt ge in Duitschland ten minste niet te vreezen."

„Hoe dat?" vroeg Will.

„De Duitsche opzieners zouden u in plaats van met pijlen, met kruid en lood begroeten als ze u op een jagtdelict betrapten."

„Ho ho!" riep de Amerikaan uit; „wanneer ik er niet op paste hen te voorkomen."

„Niemand van ons zou u die gelegenheid ligt laten," zeide Bernhard. „We maken hier korte wetten; ik voor mij heb me ten minste voorgenomen in mijn district een ieder die zich

verzet neer te schieten. En daar kunt ge staat op maken: ik heb een vast schot."

„Maar we hebben immers niet noodig elkander zoo vijandig te bejegenen," bragt de herbergier nu in 't midden. „Als wij beide eens lust kregen om met u op de jagt te gaan dan zoudt gij daar zeker niets tegen hebben."

„Wel zeker niet," antwoordde Bernhard, „wanneer gij van den graaf of van den opperhoutvester een permissiebillet kunt krijgen."

„Den graaf ken ik niet," luidde het antwoord van den herbergier; „en met den opperhoutvester sta ik niet op den allerbesten voet, want ik heb hem eens vijftig gulden bij het kaartspelen afgewonnen. Ik begrijp dan ook niet dat zulke formaliteiten juist noodig zijn; ge hebt er immers dien ouden podagreuzen draak niets van te zeggen."

„Wat de permissie om te jagen betreft," zeide Bernhard, „luiden mijne instructien zoodanig, dat niet ik maar mijne superieuren daartoe de magt bezitten Om die instructien te overtreden daartoe ben ik bereid noch gezind. Bij mij moet alles regt door zee gaan."

„Nu, je bent waarachtig ook een bovenste beste!" riep de herbergier met minachting uit. „Hier zit je wijn met ons te drinken en je wilt ons niet eens het onnoozel pleizier doen met ons op de jagt te gaan. En de Amerikaan zou toch zoo gaarne eens jagen."

Bernhard klopte op de tafel en toen daarop het dienstmeisje verscheen bestelde hij eene andere flesch. Toen zeide hij: „Ik heb met jelui gedronken en nu zult gij met mij drinken. Voor de rest blijft de zaak zooals ik gezegd heb. Laat mij een deugdelijk permissiebillet zien van mijnheer den graaf of van den opperhoutvester, dan ga ik met u beide op de jagt zoo veel en zoo lang als ge maar wilt. Maar komt ge als stroopers in mijn district dan zal ik wel weten wat ik doen moet."

„Wel verduiveld!" riep de Amerikaan uit, „die knaap bevalt me, hij spreekt ten minste duidelijk genoeg."

Toen gaf hij met een vrolijk lagchend gelaat aan Bernhard de hand die deze zonder zich te bedenken aannam.

Op hetzelfde oogenblik verscheen er op den oever der rivier een schoon rijzig meisje in de landelijke kleederdragt dier streken. Zij keek naar alle zijden om zonder door de jonge lieden

te worden opgemerkt. Eerst toen zij den trap van het terras opsteeg werd zij door den herbergier van het Anker gezien, die in zich zelven mompelde: „daar heb je de dochter van Walburg van den molen in het Vingsdal."

Bernhard wendde het hoofd om en zijn gelaat werd bloedrood.

De Amerikaan zeide half binnen'smonds: „een aardige meid, hoor!"

„Waar is de veerman?" vroeg het meisje met eene heldere liefelijke stem.

„Ik heb eene boot ginds aan den oever liggen," gaf de herbergier ten antwoord; „en ik ben bereid u over te zetten, want Balthasar heeft zijn arm gebroken."

„En ik ben hier om in zijne dienst te voorzien," viel Bernhard hem in de rede. „Zoo gij wilt zal ik u overzetten."

Het meisje keek beide sprekers met groote oogen aan en zeide: „Ik zal mij tot vrouw Christine vervoegen."

Intusschen was Christine zelve buiten gekomen daar zij binnen'shuis deze woorden gehoord had.

„Heeft uw man werkelijk een ongeluk gehad?" vroeg het meisje.

Deze vraag werd door Christine bevestigend beantwoord.

„Dat spijt mij zeer," zeide de dochter van den molenaar. „Ik dacht intusschen dat de jongelieden hier mij maar wat wijs wilden maken. Maar zeg mij nu wie hier Balthasar vervangt, want ik moet overgezet worden om naar het stadje te gaan, waar ik mijn vader ontmoeten zal."

„Bernhard is zoo vriendelijk geweest mij voor te stellen zich gedurende de ongesteldheid van mijn man zich met het overzetten te belasten," antwoordde de jonge vrouw.

„Dan zal *hij* mij overzetten," zeide het meisje op zulk een beslissenden toon dat den sluwen herbergier van het Anker verder daaromtrent geen twijfel overbleef. „Overigens is hier alles wel hoop ik: over een paar dagen kom ik nog eens naar je man vernemen."

Met deze woorden ging zij met statigen tred naar den oever en sprong in de boot. Bernhard volgde haar, maakte de ketting van het vaartuig los, nam de riemen op en stiet van wal. De herbergier, Will en vrouw Christine keken hen na terwijl zij, naarmate zij zich verwijderden van den eenen oever, den overkant naderden.

Het was inderdaad een schoon paar dat in de ranke boot op de golfjes van den kalm daarheen vlietenden stroom voortdreef. Bernhard bewees door de krachtige en tevens sierlijke bewegingen waarmede hij de riemen hanteerde, dat hij een behendig en geoefend roeijer was. Zijne gespierde armen gingen vaardig op en neer, zijn aangezigt straalde van eene eigenaardige vreugde en zijne oogen rustten met welbehagen op het schoone meisje dat onbewegelijk als een standbeeld voor hem stond en met hare donkere oogen in de verte staarde. De eerste oogenblikken waarin beide zich, van elke andere omgeving gescheiden, bij elkander bevonden, verliepen onder een diep stilzwijgen. Eerst toen zij zich zoover van den oever bevonden dat hunne stemmen niet meer duidelijk gehoord konden worden vatte de jager moed om zijne gezellin aan te spreken.

„Zoo mag ik dan toch eindelijk het geluk smaken," zeide hij, „u van nabij te begroeten en een woord met u te spreken, lieve Louise."

„Dat hadt ge toch wel al vroeger kunnen doen," antwoordde het meisje.

„Zoo dacht ik ook," zeide Bernhard, „toen ik van buiten 's lands terugkeerde waar ik de houtvesterij en de boschkultuur geleerd heb en waar ik dagelijks, aan den huiselijken haard, aan den molen, aan uwe ouders en in 't bijzonder aan u dacht. Wij zijn toch met elkander opgegroeid. Toen mijn vader, die voor ulieden het nieuwe huis timmerde bij het bouwen daarvan van een balk nederstortte en een onverwachten dood stierf, toen heeft uwe brave moeder, die nu ook tijdens mijne afwezigheid overleden is, mij als een kind in haar huis opgenomen en verzorgd en verpleegd tot dat het tijd werd dat ik mijn eigen weg zocht dien ik gelukkig in het houtvestersvak gevonden heb. Ja Louise, ik heb bij ulieden eene vrolijke jeugd gehad. Zulke dagen vergeet men nooit. Wij zijn te zamen naar school en naar de kerk gegaan, wij hebben bosschen en velden doorkruist en wij hebben met elkander gespeeld en gezongen. Hoe vrolijk klopte ons toen niet het hart! Als ik daaraan denk dan gevoel ik mij alsof mijn gemoed door Meilucht en zonneschijn verkwikt wordt. Hoe gelukkig was ik toen ik weder naar huis terugkeerde! Ik dacht dat er weder zulke heerlijke dagen zouden komen, maar...."

Het meisje zag hem scherp aan maar antwoordde hem geen woord.

„Ach!” ging hij na eenige oogenblikken stilzwijgens voort, „ik heb mij vergist, maar het is hard!”

„Wat is hard?” vroeg zij op vasten toon. „Ik heb niets van u gezien of gehoord.”

„Des te erger,” zeide de jongeling. „Zoo uwe goede moeder nog leefde dan zou mij zeker eene betere ontvangst op den molen zijn ten deel gevallen. Na mijne terugkomst in mijn vaderland was toch mijn eerste gang daarheen.”

„Daar weet ik niets van,” zeide Louise blijkbaar getroffen.

„Gij hebt mij dan ook niet gezien,” zeide Bernhard. „Uw vader ontving mij buiten de deur vóór het huis, hij stond mij naauwelijks te woord zoodat ik allen moed verloor mij andermaal bij ulieden aan te melden.”

„Dat is zonderling,” mompelde zij in zich zelve. „Maar wat heeft hij u dan gezegd?” vroeg zij.

„In 't begin deed hij alsof hij mij niet meer kende,” luidde het antwoord. „Toen meende hij dat tijd en omstandigheden in dien tusschentijd zeer veranderd waren; de houtvesters woning toch lag hoog in 't gebergte, de molen diep in 't dal, het bosch was geheel iets anders dan het water, daar tusschen kon hij geen verband vinden, en toen ik door zulke woorden in 't hart getroffen als verstomd voor hem stond, maakte hij met een smadelijk glimlagchend gelaat eene buiging voor mij, keerde mij den rug toe en liet mij staan waar ik stond.”

Het meisje bloosde bij het vernemen van deze mededeeling die haar zeer scheen te mishagen. Niettemin zeide zij verontschuldigend:

„Dan heeft mijn vader zeker dingen van u vernomen die hem niet aanstaan.”

„Ik wenschte niets liever,” zeide Bernhard, „dan dat mijn levenswandel voor het oog der menschen open lag even als voor Gods oog.”

„Het strekt u echter alles behalve tot eer, gezien te worden in gezelschap met zulke lieden als die waarmede ik u straks te zamen zag,” antwoordde Louise scherp.

„Den een ken ik niet meer dan van aanzien, den ander zag ik heden voor de eerste maal,” zeide Bernhard. „Daar ik heb aangeboden voor mijn vriend Balthasar mij met de dienst voor het veer te belasten, moest ik mijzelven, ten minste voor zoo lang ik die betrekking waarneem, als een der huisgenooten be-

schouwen en kan ik den gasten die mij vriendelijk toespreken kwalijk den rug toekeeren. Verder heb ik noch met Laurens Birnich, den herbergier van het Anker, noch met den Amerikaan iets uitstaande."

Het meisje keek voor zich. Uit de woorden van den jagtopziener sprak de waarheid zoo duidelijk dat zij geen verdere tegenwerping maken kon.

„Ik zal u een andere reden zeggen," ging de jonge man voort, „waarom uw vader niet meer van mij weten wil. Naar ik algemeen hoor is hij in de laatste jaren door zijn molen en door den houthandel rijk geworden; maar de rijkdom heeft hem ook trotsch gemaakt en ik ben maar een arme knaap met wien men niet meer gelijk vroeger zoo vertrouwelijk kan omgaan. Ongetwijfeld heeft mij zijne koelheid veel leed gedaan, maar het grieft mij toch oneindig sterker dat ik u niet meer zien mag."

Gedurende deze woorden die hij met sidderende stem gesproken had, keek Louise voor zich op den bodem der boot. Zij bloosde sterk, hare ademhaling was gejaagd, toen keek zij plotseling op en riep uit:

„Maar wat is dat? Wij komen geen slag verder."

De boot lag inderdaad midden op den stroom stil. De riemen raakten naauwelijks den waterspiegel aan en zoo had Bernhard de boot reeds een tijd lang gehouden zonder den een of den anderen oever te naderen.

„Wie weet wanneer ik u wederzien zal," zeide de jonge man zuchtend. „Ik heb van dit gelukkig oogenblik partij getrokken om voor u mijn hart uit te storten. Nu weet ge bijna alles; slechts ééne zaak weet ge nog niet, en die is dat ik u ver van hier geen oogenblik uit de gedachten gehad heb. Ja Louise, hetzelfde gevoel dat ik steeds voor u...."

„Van uw gevoel behoeft ge mij niet te spreken, ge hebt mij slechts over te zetten," viel hem het meisje op strengen toon in de rede en hare trekken namen de vorige koelheid weder aan. Wat zullen de menschen die ons van beide oevers zien kunnen er wel van zeggen dat we hier al dien tijd stil liggen en geen slag verder komen."

„Dan kunnen de menschen ook zien dat er hier niets ongeoorloofds geschiedt," antwoordde Bernhard moedig; „en dat is de hoofdzaak. Gij zijt in deze boot volkomen in mijne magt.

Geen mensch zou het kunnen beletten, dat ik den stroom met u langs voer en u naar mijne hand zette. Maar zoo staan de zaken niet. Een schelm of vagebond ben ik ten minste niet, en daar gij nu weet wat gij noodzakelijk weten moet, zal ik geen oogenblik langer talmen."

Nu stuurde hij de boot in de rigting naar het stadje zoodat het ranke vaartuig als een pijl vooruitschoot. Verder werden er geen woorden of blikken meer gewisseld. Weldra hadden zij den oever bereikt en Bernhard hield zijne riemen in. Louise sprong aan land en nam afscheid met de woorden: „Ik zal naar al wat gij gezegd hebt informeren. Aanstaanden Zondag is het hier kermis, daar hoop ik u dan te zien en te spreken."

„Ik zal mij niet laten wachten," zeide de jongeling en hij bleef de schoone gestalte, die met vasten tred den hoogen oever beklom, een tijd lang nastaren. Eene zalige gewaarwording doorstroomde zijn gemoed. Nu gevoelde hij eerst regt dat zij hem nooit had vergeten en dat hij eene nieuwe overwinning op haar behaald had. Toen zij door de hooge middeneeuwsche poort van het stadje aan zijne blikken onttrokken was, voer hij langzaam terug.

Bernhard had dien avond nog verscheidene malen denzelfden weg af te leggen, want hij vond telkens wanneer hij voor Balthasars huis aanlegde, eenige lieden die naar het stadje terugkeerden en door hem moesten worden overgezet.

Het was reeds tamelijk laat en de lichten van het stadje en van de plaatsen die dieper in het dal lagen, schitterden niet alleen op het land maar weerspiegelden ook op de oppervlakte van het water, toen hij eindelijk de boot vastleggen en het huis binnentreden kon. Hetgeen hem minder aangenaam voorkwam en hem niet weinig ergerde was dat hij in de gelagkamer de beide mannen wedervond die nu mede naar binnen waren gegaan en met elkander kaartspeelden.

„Daar is onze vriend de jager en schipper weer, die in het bosch even goed als op het water t'huis schijnt te zijn!" riep de Amerikaan uit, „'t is een kerel van stavast hoor!"

„Wilt ge niet een partijtje met ons maken?" vroeg de herbergier van het Anker.

„Dat is eene uitspanning die ik aan den duivel overlaat," antwoordde de jager, „ik kan er niets van."

„Ik weet er juist ook zoo heel veel niet van," zei de Amerikaan; „maar ik mag toch wel eens nu en dan een kaartje leggen. Buitendien als men in 't bosch is dient men wel met de wolven mee te huilen."

„Of mee gevangen, mee gehangen," antwoordde Bernhard, „ik zou me intusschen maar voor hunne klaauwen en tanden in acht nemen."

De herbergier zag hem kwaadaardig aan en zeide: „het schijnt dat je mij bij den Amerikaan verdacht wilt maken."

„In 't minst niet," gaf de jager ten antwoord. „Ik weet alleen maar dat men bij het spel wint of verliest en ik verlang geen van beide. Maar zeg eens," ging hij zich tot Will wendende voort, „zijn er in Amerika ook valsche spelers?"

„Wel natuurlijk," luidde het antwoord."

„En wat doet men hun als ze betrapt worden?"

„We betalen ze niet."

„Maar als ge ze nu al betaald hebt?"

„Dan weten wij hen wel te dwingen, het geld terug te geven."

„En als ze nu bepaald niet willen?"

„Wel, dan jagen wij hun met een revolver een kogel door het lijf en nemen ons regtmatig toekomend geld terug."

Bernhard wierp een veelbeteekenenden blik op den herbergier die merkbaar verbleekte.

„Maar dat zoudt ge hier in Europa wel laten," ging hij voort, „zoo ge ten minste den regter en waarschijnlijk zelfs den beul niet in handen wildet vallen."

„En ik zeg je dat ik het er toch voor den duivel niet bij laten zou," riep de Amerikaan uit terwijl hij met de vuist op de tafel sloeg dat de glazen er van rammelden.

„Ik heb verloren," zeide de herbergier die het air had aangenomen alsof hij, in zijne partij verdiept, op dat gesprek geen acht geslagen had; „de Amerikaan speelt verbaasd gelukkig," en met deze woorden trok hij zijn beurs en legde een paar zilverstukken op de tafel, die Will lagchend opstreek terwijl hij zeide: „nu, ik zal je revanche geven."

Maar de herbergier zeide dat hij voort moest om naar huis te gaan en het oog op zijne zaken te houden; en hij voegde er bij dat er zich wel eens spoedig eene gelegenheid

zou opdoen om het spel te hervatten. Toen betaalde hij zijn gelag en hij ging heen, terwijl hij Bernhard toeriep: „Ik zal me eerstdaags eens in je district laten vinden om een ree te schieten."

„Met een permissiebillet zult ge mij welkom zijn," zeide de jager, „anders moet ik je even goed als ieder ander uit bosch en veld verdrijven."

„Dat 's toch een Duitscher die haar op zijn tanden heeft," zeide de Amerikaan, „doch daar is hij niet minder om: de kerel bevalt me. Hoor eens mijnheer de jager-schipper, wij moeten goede vrienden worden, en al is het dan ook niet met de buks op den schouder, toch zal ik je eens op een goeden dag in je jagtdistrict bezoeken."

„Met het grootste pleizier van de wereld," gaf Bernhard op hartelijken toon ten antwoord.

Beide verlieten zij nu de gelagkamer en begaven zich naar den oever der rivier waar zij in de boot sprongen die hen naar het stadje overvoeren zou.

Bernhard bleef alleen en zette zich in een hoek neder. Het dienstmeisje bragt hem zijn avondeten en maakte toen een bed voor hem gereed. Weldra verscheen ook vrouw Christine; zij nam aan zijne zijde plaats en zeide dat hij Laurens Birnich, den herbergier van het Anker, een streep door de rekening had gemaakt, want die knaap spekuleerde op de rijke molenaarsdochter en wist ook zeer behendig met den oude te praten, die echter al dat gepoch nog niet volkomen vertrouwde. Zoodra evenwel de listige herbergier in staat was hem het vermogen, waarvan hij altijd zoo hoog opgaf, onwederlegbaar te toonen, dan zou hij het huwelijk met zijne dochter wel met allerlei middelen weten te dwingen, want de molenaar zag helaas! meer op het geld dan op de goede hoedanigheden van een toekomstigen schoonzoon.

Bernhard poogde de onaangename gewaarwordingen welke die mededeelingen op hem te weeg bragten te verbergen. Hij had echter weinig eetlust en zelfs de wijn smaakte hem niet. Het deed hem dus genoegen dat de vrouw hem uitnoodigde nu haren man, die zoo even ontwaakt was, een oogenblik te bezoeken. Hij volgde haar in de slaapkamer van Balthasar, wiens arm onbewegelijk onder de windsels verscholen lag. De schipper zag den jager met van vreugde stralende oogen aan,

en de oude vrienden bleven een uurtje met elkander praten over allerlei zaken die zij in hunne jongensjaren te zamen hadden bijgewoond.

Eindelijk was het tijd om op te stappen. Bernhard begaf zich naar de gelagkamer en wierp zich geheel gekleed op het voor hem gespreide bed. Hij sliep rustig en gezond en droomde een benijdenswaardigen droom van Louise. Maar bij het aanbreken van den dag stond hij volgens jagersgebruik op, hing zijn geweer en weitasch over den schouder en begon zijn togt berg opwaarts om zijne dienst in zijn district waar te nemen.

Toen Bernhard des namiddags in zijn vertrek aan zijne schrijftafel zat om zijne boeken in orde te houden, hoorde hij plotseling dat de hond van het slotplein aansloeg. Hij keek het venster uit en zag tot zijne niet geringe verwondering de gedrongen gestalte van den Amerikaan die juist de oude poort passeerde en op de houtvesterswoning toetrad. De jager stond dus van zijn werk op en ging naar de deur om zijn gast te ontvangen, ofschoon diens bezoek hem geenszins aangenaam was.

„Ge hebt hier eene verduiveld hooge en luchtige woning uitgekozen, mijnheer de jagtmeester!" riep Will uit in het beste humeur en met het gulhartigste gezigt van de wereld. „Neem me niet kwalijk dat ik zoo maar ongegeneerd bij je binnen dring. Ik moet u echter zeggen dat ge mij bevallen hebt en dat ik mij tot u getrokken voel. De menschen hier te lande zijn allemaal zoo verschrikkelijk beleefd en zoo vol komplimenten dat het me goed aan 't hart deed eens een mensch te ontmoeten die geen blad voor zijn mond houdt en bij wien, zoo ik meen, het hart op de regte plaats zit. De duivel mag voor mijn part al die komplimentenmakers halen. Ik ben, zooals ergens geschreven staat, een echt Huroon (1), die me met al die Europesche beleefdheden niet ophoud. Als je dat bevalt, geef me dan de hand."

„Welkom, welkom!" riep Bernhard uit, terwijl hij de hem aangeboden hand hartelijk drukte. „Maar hoe hebt ge den weg naar dit oude nest zoo alleen kunnen vinden?"

„Ja, waarachtig een oud nest," zeide Will, terwijl hij zijne

(1) *Huronen*, een stam Noord-Amerikaansche Indianen ten zuidwesten van het Eriemeer en ook meer ten noorden bij Quebec, vroeger vijanden der Irokezen zijn zij tegenwoordig naauwelijks 700 zielen sterk en vinden zij hun bestaan in den landbouw. VERT.

oogen in 't rond liet weiden. „Eene ruïne, een oud kasteel, eenig in zijn soort! Zoo iets bestaat er nu bij ons in 't geheel niet. In Amerika zou men zulke oude muren onder een stolp zetten en voor geld laten kijken. Men zou er naar gaan kijken even als naar de Niagara. Ik geloof stellig als ik weer t'huis ben en ik vertel dat ik in zoo'n kasteel ben geweest, dat me kameraden me dan opzetten of als eene merkwaardigheid op sterk water bewaren. Daarom zal ik het maar liever voor me houden om niet in Barnum's museum te New-York of te Philadelphia te komen. Maar 't is toch ook op zijn manier mooi hier in 't Duitsche land. Waarachtig, ik zou haast wenschen dat mijn vader maar hier gebleven was, want al mag ik nu en dan eens wat doorslaan, toch moet ik, om je de waarheid te zeggen, bekennen dat het me hier, in jelui met menschen zoo rijk gezegende landen beter bevalt, dan in die eenzame streken en bij die opgeblazen vrijheidspogchers ginds aan de overzij van de groote plas."

„Neem me niet kwalijk, mijnheer de Amerikaan," zeide Bernhard, „maar ik geloof dat het u hier nog meer bevallen zou wanneer ge u in beter gezelschap bevinden mogt dan in dat waarin ik u gisteren avond heb aangetroffen. Maar kom binnen; ge zult wel dorstig zijn, ik zal u iets te drinken geven."

Zij traden het vertrek binnen. Bernhard nam een flesch wijn en een paar glazen uit de kast, schonk in en klonk met den vreemdeling wiens open gelaat, nu Laurens Birnich niet tegenwoordig was, een tamelijk gunstigen indruk op hem te weeg bragt.

„Op je gezondheid, daar ga je," zeide Bill, waarop hij zijn glas uitdronk.

„Maar wat zal 'k doen?" ging hij voort. „Ik zou liegen dat ik zwart zag als ik zeide dat die Laurens Birnich, de herbergier van het Anker, mij zoo bijzonder aanstaat. Wat ons eigenlijk bij elkander brengt is dit: ik heb veel leegen tijd, daar ik me toch niet ieder oogenblik met die vervloekte erfenis kan bezig houden, en hij schijnt ook tijd te veel te hebben. We hebben met ons beide dagelijks zoo wat vierentwintig uren vrijaf. Wat zal men nu anders doen dan lanterfanten? Uit het huis naar buiten, van buiten weer naar huis, van den wijn naar het spel, van het spel naar den wijn. Bovendien woon ik bij hem. Ik lig in het Anker voor anker. Hij is vrijgezel, ik ben vrij-

gezel en zoo hebben we ons voorloopig met elkaar verbonden om allerlei kattekwaad uit te voeren."

„Waar hebt gij dan nu op het oogenblik uwen kameraad gelaten?" vroeg de jagtopziener.

„Wij zijn van elkander af om waarschijnlijk al zeer spoedig voor goed te scheiden," zeide Will luid lagchend.

„Hoe moet ik dat verstaan?" vroeg de andere.

„Wel, hij denkt er in allen ernst aan eerstdaags te trouwen."

„En met wie?"

„Ja, dat is eene kurieuse geschiedenis. Mij wil de kerel — vooral nadat ik hem verteld heb hoe bij ons de menschen te werk gaan en van daag schatrijk, morgen doodarm, nu eens half bedelaar dan weer half milionnair zijn — wijs maken dat hij hier alles verkoopen wil om met mij naar Amerika te gaan; want de geldduivel zit hem in 't hart, of ik heb er geen verstand van."

„We zouden er hier geen tranen om storten als hij uitrukte," merkte Bernhard aan.

„Het is er hem dan ook geen ernst mede," antwoordde de Amerikaan, „vooral als het hem gelukt hier zijn schaapjes op 't drooge te brengen. En daar maakt hij ongemakkelijk werk van, dat verzeker ik je."

„Weet gij dus hoe hij dat meent aan te leggen?"

„Dat zou ik denken," zeide de andere, „ik heb hem met zijne plannen eens ter dege bespied. Wij zaten namelijk in het Anker onder een glas wijn en hadden reeds een paar flesschen den nek gebroken. Daar komt de molenaar van het Vingsdal binnen. Mijn sluwe hospes liet hem terstond bij ons plaats nemen. Van mij namen ze al spoedig geen notitie meer. Ze spraken over allerlei zaken die mij vreemd waren, zoodat ik mij op een paar stoelen uitstrekte en mijne oogen sloot. Daar zij niet anders dachten dan dat ik ingeslapen was, ging het er dapper op los. Ik geloof dat „het Anker" zich bij den ouden molenaar zoekt vast te nestelen. Met een grooten omhaal van woorden zeide hij, dat hij van het herbergieren genoeg had en dat hij van plan was zijne herberg te verkoopen; dan zou hij het huis zijner overledene tante koopen en daar een houthandel beginnen waarmede hij den molenaar eene zware concurrentie zou aandoen."

„Daarom zou het misschien wel het best zijn dat zij beide gemeenschappelijk zaken deden dan konden zij elkander uit-

muntend in de hand werken. De molenaar moest hem dus maar zijne dochter tot vrouw geven dan zouden zij beide zoo rijk worden als ze maar wilden. Het was blijkbaar om hetzelfde meisje te doen dat door u gisteren werd overgezet, want toen gij hem het duifje afsnoeptet werd hij zoo kwaad dat er geen huis meer met hem te houden was. Ook zeide de vrouw hier dat het meisje Louise Walburg was van den molen van Vingsdal."

„En wat antwoordde de oude daarop?" vroeg Bernhard met bevende stem.

„Hij zeide: boter bij den visch," antwoordde de Amerikaan. „Vóór hij dat verdrag aanging moest hij op de hoogte zijn van het vermogen van mijnheer Laurens Birnich den herbergier van het Anker."

„En is er verder niets voorgevallen?"

„Verder niets dan dat de kerel den molenaar beloofde het geld en de geldswaarde die hij bezat te zullen toonen. En ik geloof dat hij tot dat oogmerk van daag naar den molen gegaan is."

„Hoe, hij is op den molen?" vroeg de jager met groote belangstelling.

„Ja, dezen namiddag," bevestigde Will; „ik wilde hem vergezellen, maar hij sloeg het af. Dus vermoed ik dat er iets van dien aard gaande is. Tegen den avond zal ik hem bij het veer aantreffen waar wij ook gisteren elkander gevonden hebben. Maar ik zou mij al te erg verveeld hebben, zoo ik den ganschen namiddag in het stadje gebleven was, daarom ben ik hier gekomen om je te komen bezoeken en wat met je te praten."

Het gelaat van den jager werd op eens door eene blijkbare onrust gekenmerkt. Hij trommelde onophoudelijk en hevig met zijne vingers op de tafel. Daar hij echter niet hopen kon eene nadere verklaring te vernemen zocht hij het gesprek op een ander onderwerp te brengen.

„Hoe staat het met die erfenis?" vroeg hij zijnen gast.

„Ik ben van daag eindelijk zoo gelukkig geweest tienduizend gulden van den notaris te ontvangen," antwoordde Will. „De andere tienduizend zal ik over acht dagen hebben. Zij staan als hypotheek bij een boer te Oberhof, dat, naar ik hoor, hier achter het bosch op de hoogte ligt, en zullen mij toekomenden Woensdag worden uitbetaald."

„Dan hebt ge een goed crediteur," merkte de jager aan, „die man is schatrijk."

„Zoodra het geld is uitbetaald," ging de Amerikaan voort, „ben ik hier in 't land gereed en ik ga naar huis om met mijn vader, die van dat geld de eigenaar is, af te rekenen."

„En zijt ge wel zeker dat ge die tienduizend gulden op eene veilige plaats bewaard hebt?" vroeg Bernhard.

„Natuurlijk," antwoordde de andere. „In het logement staat op alle kamers aangeplakt dat de reizigers gewaarschuwd worden, groote sommen zoo zij die bij zich mogten hebben aan den herbergier af te leveren, daar hij anders voor het vermissen of ontvreemden daarvan niet kan instaan; en zoo heb ik mijne papieren van waarde aan den slimmen knaap toevertrouwd."

Nu ging er voor Bernhard plotseling een licht op. Hij doorzag dat Birnich eigenlijk dat geld gebruiken wilde om in het oog van den molenaar voor een vermogend man door te gaan en op die manier zijne dochter tot vrouw te krijgen."

„Hoe ziet ge mij zoo bedenkelijk aan?" riep de Amerikaan uit.

Bernhard antwoordde niet. Will herhaalde zijne vraag. Na een weinig te hebben nagedacht zeide de houtvester.

„Ik moet u bepaald aanraden op uwe hoede te zijn. Hier in den omtrek heeft men niet bijzonder veel op met het vermogen dat de herbergier van het Anker zou bezitten. Of de menschen liegen weet ik niet; maar doorgaans is er toch van zulke geruchten iets waar, want men noemt geen koe bont of er is een vlekje aan. In elk geval zou je geld bij den notaris veililiger geweest zijn. Ook waarschuw ik je niet met hem te spelen. Men zegt dat hij eens op heeterdaad betrapt is geworden toen hij met vervalschte kaarten speelde, en dat hij bij die gelegenheid zich aan elke geregtelijke vervolging wist te onttrekken. Valschheid in het spel is dan ook trouwens altijd moeijelijk regtskundig te bewijzen. Met dat al heeft hij toch van de andere spelers een ongemakkelijk pak slaag gehad."

„Och kom," zeide Will, „ik heb nog nooit aan hem verloren."

„Dat is geen reden dat gij een andere keer niet aan hem verliezen zoudt," antwoordde de andere, „en misschien wel meer dat hij u tot nog toe, welligt met voordacht, heeft laten winnen. Maar nu moet ge 't mij niet kwalijk nemen als ik u voor ditmaal verzoek heen te gaan. Ik heb nu eenmaal aan

vrouw Christine beloofd dat ik mij met het veer voor haren zieken man zal belasten, en nu moet ik ook woord houden."

„Zoo als het een man van eer betaamt," zeide de Amerikaan.

Zij stonden beide op, dronken hunne glazen uit en maakten zich gereed om te vertrekken.

Nadat Bernhard volgens oud jagers gebruik zijn jagtgereedschap weder omgehangen en zijn hond van de ketting losgemaakt had, trokken zij door het bosch naar het dal en kwamen ook spoedig in het Schip aan. De gesprekken die beide onderweg gevoerd hadden waren over 't algemeen van ernstigen aard en betroffen de zaak der erfenis als ook de ontvangen gelden van den Amerikaan die wegens zijne rondheid en eerlijke beginselen op Bernhard hoe langer hoe gunstiger indruk maakte, doch dien hij over zijne zorgeloosheid en al te goed vertrouwen dat hier eigenlijk in ligtzinnigheid ontaardde en waardoor hij op allerlei wijze in ongelegenheid zou kunnen geraken, ernstig onderhield en raadde hoe hij zich verder in die zaak te gedragen had.

Aan het veer was er al dadelijk voor Bernhard iets te doen. Daar de tijd reeds verstreken was wanneer de Amerikaan den herbergier van het Anker in het Schip zou aantreffen, voer hij te gelijk met den jager naar het stadje over alwaar hij ook bleef om, zooals hij zelf zeide, terstond aanstalten te maken om te zorgen dat zijn geld goed bewaard werd. Bernhard bragt het overige gedeelte van den avond door met het veer te bedienen en daarmede had hij het druk genoeg, want op dien tijd van den dag kwamen er de meeste lieden om overgezet te worden.

Toen het eindelijk laat in den avond geworden was, en er zich niemand meer aanmeldde om te worden overgezet, zat hij eenzaam in een hoek van het terras en staarde met een bezwaard gemoed in de duisternis voor zich heen. Nu hij zich met zijne gedachten alleen bevond, stonden hem allerlei schrikbeelden voor den geest. Met verdubbelde kracht gevoelde hij zijn hart tot zijne geliefde Louise aangetrokken, doch tevens besefte hij met verdubbelde smart dat hij op het punt stond haar zoowel door den trots en de hebzucht van den ouden molenaar als door de listen en lagen van Birnich den schelmschen herbergier voor altijd te verliezen.

Op eens hoorde hij het geluid van stemmen in de rigting

van den straatweg. Nu begon zijn hart nog heviger te kloppen want hij herkende die stemmen bepaald, als die van den molenaar van het Vingsdal en van Birnich.* Hij spitste dus zijne ooren om geen woord te verliezen, hetgeen overigens naauwelijks noodig was daar de stilte die rondom heerschte hem in staat stelde, de gefluisterde woorden goed te kunnen hooren.

„Gij weet dus nu alles," zeide de herbergier, „de tienduizend gulden zijn in uwe handen; de andere tienduizend hoop ik binnen acht dagen los te krijgen, en dan zal ik ze u ook brengen. Met dat kapitaal kunnen we niet alleen het huis koopen, maar we houden nog een aardig sommetje over om gemeenschappelijk den houthandel te drijven. Maar mijn logement, dat nu wegens die beroerde stoombooten niet meer rendeert, zal ik terstond verkoopen, en met het geld dat ik daarvan maken zal eenige uitstaande zaken afdoen, en dus ruim baan maken. Gij ziet dus, dat het slechts aan u afhangt, om de zaak tot een gewenscht eind te brengen. Wijst ge mijn voorstel af, dan ben ik vast voornemens met mijn geld naar Amerika te gaan en daar verder mijn geluk te beproeven."

„Als alles is zooals ge mij gezegd hebt," antwoordde de molenaar, „dan noem ik je nog vóór den winter mijn schoonzoon. De hand daarop!"

„Top!" was het laatste woord van den herbergier, die nu den molenaar verliet en den oever langs snelde, terwijl de schreden van zijn metgezel, die zich langs den straatweg verwijderde, nog van verre gehoord werden. Bernhard zag in de schemering zijn medeminnaar in de boot springen, die hij ook nu weder medegebragt had, hij zag hem van den oever afsteken en voort roeijen, totdat hij weldra in de duisternis voor zijne blikken verdwenen was.

Geen wonder dat de jager op nieuw door sombere gedachten verontrust werd, die natuurlijk in de eerste plaats zijne verhouding tot Louise betroffen, doch zich ook tot den Amerikaan uitstrekten met wiens geld de listige Birnich ongetwijfeld den molenaar om den tuin geleid had. Hoe gaarne had hij nu nog den ligtzinnigen Will gewaarschuwd! Voor heden was het evenwel te laat, om dat voornemen ten uitvoer te brengen. Hij nam zich echter voor hem bij de eerste gelegenheid de beste andermaal, en dan des te nadrukkelijker, zijne waarschuwende stem tegen den nietswaardigen Birnich te doen hooren.

De eerstvolgende dagen verliepen zonder dat Bernhard zoo als hij wenschte den Amerikaan te zien kreeg. Wanneer hij zich des avonds aan het veer bevond om zijne vriendschapsdienst voor Balthasar voort te zetten, dan zag hij wel honderdmalen naar den Amerikaan om of zocht in de duisternis het geluid zijner stem te herkennen. Ja zelfs maakte hij een paar malen van zijne tegenwoordigheid op den oever van het stadje gebruik om voor eenige oogenblikken zijn boot te verlaten, zich naar het logement het Anker te begeven, en daar naar Will te vragen. Tot zijn leedwezen bekwam hij echter telkens het antwoord dat die persoon met den herbergier hier of daar heengegaan of gevaren was. Het scheen dan ook inderdaad dat zij beide gedurende de laatste dagen voortdurend met elkander op het pad waren, want de jager hoorde verscheidene malen zoo wel in het Schip, als in zijne boot, de menschen praten over de loszinnige levenswijze der beide kameraden die den ganschen omtrek rondzwierven en alles behalve in een goeden reuk stonden.

Zoo werd het dan Zondag waarop de kermis in het stadje zou gevierd worden. Bernhard had voor dien avond een man gevonden die hem aan het veer vervangen zou, want daar hij de hoop koesterde Louise te zullen ontmoeten wilde hij bij den dans niet gemist worden. Hij verliet dus reeds vroeg in den namiddag en in zijn beste pak zijne woning, steeg den berg af, groette Balthasar, met wien het iederen dag vooruitging, als ook diens vrouw, en voer toen naar het stadje over. Ook nu ging hij weder onmiddelijk naar het Anker om naar den Amerikaan te vragen. Werkelijk was deze ditmaal t'huis, ofschoon de knecht van het logement den jager met een veel beteekenenden wenk te kennen gaf dat hun gast sedert drie dagen en nachten niet op zijn bed gelegen had en eerst dien morgen in zulk een beschonken staat teruggekeerd was, dat hij nog zijn roes niet had uitgeslapen. Ten laatste verzocht de knecht den jager, om mijnheer den Amerikaan maar liever zelf bij zijne bezinning te roepen wanneer hij hem iets te zeggen had, want zijnen kameraad, die al verscheidene malen beproefd had den gast te wekken, was dit tot nog toe niet gelukt.

Daarin had Bernhard echter geen lust en hij ging heen, terwijl hij er vast op rekende, dat Will tegen den avond

opstaan en zich naar de danszaal begeven zou. Hij zocht den een en anderen bekende op met wie hij een praatje maakte, en waarbij hij overal als nieuws vernam, dat de eigenaar van het logement het Anker voornemens was naar Amerika te gaan, dat hij boven hopen en verwachten aan hen die geld van hem moesten hebben zijne uitstaande rekeningen betalen zou, en aanstalten maakte om zijn logement te verkoopen.

Het begon langzamerhand donker te worden. Uit eene groote tent, die digt bij de schietplaats was opgeslagen waar de liefhebbers uit den omtrek naar den vogel geschoten hadden, klonken de toonen der vrolijke muziek, die tot den dans uitlokten. Al wat tot de danslustige jeugd behoorde en nog niet daar was, stroomde nu daarheen om zich met de dansende paren te mengen.

Toen de jager binnen trad liet hij zijne vorschende blikken weiden over de vrolijke gasten. De gestalte die hij zocht te onderkennen was natuurlijk in de eerste plaats die van zijne Louise, maar hij vond haar niet. Hij koos ergens een verhevenheid uit van waar hij de warrelende menigte des te beter overzien kon, bestelde wijn en nam aan een tafeltje plaats. Op de jagt had hij zeker nog nooit zoo opmerkzaam rondgekeken om het wild te bespieden, als hij hier naar het zoo angstig verbeide meisje uitzag.

Na een uur vergeefs gewacht te hebben, en toen hij reeds bijna alle hoop opgaf, zag hij Louise eindelijk aan den arm van haar vader binnentreden. Aan hare andere zijde ging Laurens Birnich, die, hoeveel moeite hij zich ook geven mogt om haar aangenaam te zijn, aan haar ernstig gelaat geen enkel glimlachje scheen te kunnen ontlokken. Bernhard was zelfs hier tusschen al die menschen, en overal tusschen het vrouwelijk personeel dat werkelijk menige bekoorlijke gestalte en menig bevallig gezigtje bevatte, verrast over de voorname en bevallige verschijning van het geliefde meisje. Even als hij liet ook zij hare blikken door de menigte weiden. Hij merkte op dat zij hem in zijn hoekje gevonden had, en dat hare donkere oogen van innige vreugde schitterden. Zijn somber gemoed werd op nieuw door eene straal van hoop verhelderd. Juist begonnen de muziekanten een vrolijken gallop te spelen. Birnich fluisterde haar eenige woorden toe, en beide vermengden zich onder de rijen der dansende paren. Bernhards oogen volgden het paar onaf-

gebroken. Louise bleef intusschen uitermate koel, en sprak bijna geen woord. Na eenige toeren door de zaal gedanst te hebben hield zij, naar het scheen, haren danser in de nabijheid van den jager staande. Toen ontdeed zij zich van een doek dien zij tot nog om hare schouders geslagen had, en gaf dien aan den herbergier met verzoek dien haren vader ter bewaring over te geven. Zoodra haar danser zich verwijderd had knikte zij den jager toe. Bernhard snelde op haar af, en zij zeide: „den eersten wals doen wij te zamen wat er ook van komen moge." Wij behoeven niet te zeggen, dat Bernhard buiten zich zelven was van vreugde.

Bij den eerstvolgenden dans, die eene quadrille was waarin Louise met een ander jongman optrad, hield Bernhard zich bescheiden op een afstand. Zoodra echter de eerste toonen van den wals gehoord werden stond hij naast het meisje, en zeide: „daar ben ik," en op hetzelfde oogenblik sloeg hij zijn arm om haar midden om den wals te beginnen. Doch Birnich keek hem kwaardaadig aan, en wilde er zich tegen verzetten terwijl hij uitriep: „die wals is voor mij!" Maar zonder een woord te spreken verloor Bernhard zich met zijne danseres tusschen de dansende paren.

„Hoe gelukkig gevoel ik mij in dit oogenblik!" riep hij uit terwijl hij Louise hartelijk de hand drukte.

Zij beantwoordde zijn handdruk en zeide: „het blijft tusschen ons bij het oude. Mijn vader heeft u slecht behandeld. Men wilde u bij mij belasteren, maar men heeft zich zelven 't meeste kwaad gedaan. Ik zou met dien ellendigen kerel uit het Anker gekoppeld worden! maar gij zult mij wel helpen niet waar Bernhard?"

„Om u te beschermen zou ik den dood te gemoet gaan!" riep hij hartstogtelijk uit terwijl hij haar aan zijne borst drukte.

Zij hadden moeite om elkander onder de luid schetterende toonen der vrolijke muziek duidelijk te verstaan, en toen zij eindelijk na het eindigen van den wals een weinig wilden uitrusten, werd hun daartoe de gelegenheid ontnomen, want Birnich stoof met een woedend gezigt op den jager af, en beet hem toe: „hoe hebt ge het hart om mij mijne danseres voor den neus weg te kapen!"

„Mijne danseres heeft mij ten minste den zak niet gegeven," antwoordde Bernhard koel; „zoo gij dus iets hebt aan te merken

zeg het dan aan het meisje zelf, maar let wel: zoo gij haar beleedigt dan beleedigt gij mij."

„Haar vader wil niet hebben dat ze met u danst," ging de herbergier voort.

„Dan moet haar vader zelf mij dat maar zeggen," zeide Bernhard steeds op denzelfden koelen toon. „Hem zal ik zijne dochter terugbrengen; maar gij hebt mij niet te zeggen wat ik te doen of te laten heb; ik heb van u niets hoegenaamd af te wachten." Met deze woorden verdween hij met Louise op nieuw tusschen de dansende menigte, terwijl de teleurgestelde herbergier bleek van woede op de plek als vastgenageld staan bleef.

„Er komt een onweer opzetten," fluisterde Bernhard het meisje toe. „Ik begrijp wel dat ik u heden niet alles kan mededeelen. Ik heb u evenwel veel te zeggen, vooral van den herbergier die, zooals ik wel gelooven moet, de leelijkste schurkenstreken bedrijft. Zeg mij dus wanneer en waar ik u ontmoeten kan."

Het meisje bezon zich een oogenblik. Toen zeide zij: „Welnu, mijn vader zal, zoover ik weet, toekomenden Woensdag op reis moeten gaan niet ver van hier, en dan zal ik zorgen dat ik tegen den avond bij de steengroeve ben bij Ravenstein."

„Daar zult gij dan alles hooren," zeide Bernhard, „en daar zullen wij dan ook bepalen wat wij verder doen moeten."

Toen zij beide nu op nieuw stil stonden, vertoonde Birnich zich niet weder en ook de molenaar, die waarschijnlijk eene heftige scène vermijden wilde, bleef op een afstand. Bernhard en Louise zagen nogtans de beide mannen druk met elkander spreken, ja het scheen alsof zij gemeenschappelijk het paar wilden naderen, weshalve de danser zijne danseres op nieuw onder de menigte voerde en nu ook niet weder rustte voordat de laatste toonen van den wals weerklonken hadden. Hoe geheel anders gevoelde Bernhard zich nu dan eenige oogenblikken vroeger! Nu was hij zeker van hetgeen hij straks naauwelijks durfde hopen. Wat behoefde hij zich dan nu ook te bekommeren om dat heftig tooneel met den herbergier! Het was slechts een vlekje in de zon van zijn geluk. Wat er nu ook gebeuren mogt, hij was bereid elke hinderpaal te trotseren.

Toen hij Louise naar hare plaats teruggeleid had, ontmoette hij de toornige blikken van den molenaar die het echter niet

waagde den moedigen en edelen jongeling een bitter woord toe te voegen. Maar toen hij zich omkeerde zag hij Birnich voor zich staan die hem met dreigende woorden uitnoodigde hem te volgen. Zij gingen beide naar een hoek der tent alwaar Bernhard terstond eenige lieden opmerkte op wier gelaat gevoelens stonden uitgedrukt die hem juist geen al te gunstig voorteeken toeschenen.

„Nog eens: hoe durft ge u vermeten mij mijne danseres afhandig te maken?” riep nu de woedende Birnich uit.

„Hoe durft gij u vermeten u te mengen in den dans dien mij mijne danseres had toegezegd?” luidde het ernstige antwoord.

„Ik had haar hier gebragt, dus was zij onder mijne bescherming.”

„Haar vader had haar hier gebragt, dus stond het aan hem haar beschermer te zijn.”

„Haar vader had haar voor dezen avond aan mij toegezegd.”

„Dan zoudt gij verstandig gedaan hebben een trompetter en een uitroeper mee te brengen om die bepaling in de zaal bekend te maken. Buitendien heeft haar vader haar van mij niet weggehaald.”

„Het komt niet te pas de waarheid mijner woorden in twijfel te trekken.”

„Het komt nog minder te pas oude zeden en gebruiken omver te werpen en in de danszaal den baas te spelen.”

„Had Louise den moed maar gehad om voor zoo'n ongemanierden rekel haar hart uit te spreken, dan zou ze u al lang afgewezen hebben.”

„Doe me één pleizier,” zeide de jager die nu kwaad begon te worden, „en laat den naam van het meisje er buiten; die is veel te goed om door uwen giftigen adem ontwijd te worden. En wat den ongemanierden rekel betreft, die zal u bij gelegenheid wel eens toonen dat hij die kaatst den bal verwachten moet.”

„Welnu komaan, de kerel wil twist maken!” krijschte Birnich van woede buiten zich zelven. „Die onbeschaamde boschlooper vermeet zich ons steêlui hier eens mores te leeren. Me dunkt, dat moesten we hem eens inpeperen!”

En op hetzelfde oogenblik gaf hij Bernhard een stomp op de borst dat deze door den onverwachten slag achterover tuimelde, waarop de omstanders op eens hunne vuisten uitstaken, hetgeen

het sein voor de afgesproken vechtpartij scheen te zijn. Er vielen dan ook werkelijk eenige slagen op zijn hoofd en schouders neder. Maar zoodra de jager merkte dat de feitelijke tegenstanders hem omringden, greep hij den eersten den besten stoel in zijne nabijheid en ging daarmede zoo geweldig onder de digtstbij zijnde aanvallers te werk, dat sommigen op den grond stortten en anderen het hazenpad kozen. Niet beter kwam het tweede gelid er af, ofschoon een paar daarvan zich van hetzelfde wapen trachtte te bedienen als hun tegenstander, die echter een groot voordeel op zijne aanvallers had, doordien hij met den rug tegen een kolom leunde en er met zijn geïmproviseerd wapen tusschen zijne vijanden dapper op los sloeg, zoodat zij allengskens afdeinsden. Het was dan ook inderdaad een verschrikkelijk gezigt den tot woede geprikkelden jongeling die als een leeuw vocht, tot tegenpartij te hebben. Kortom, hij bragt het zoover, dat zijne aanvallers hem het veld behouden lieten.

Birnich zelf had zich reeds terstond na zijn verraderlijken aanval uit de voeten gemaakt. Zoodra de eerste storm bedaard was, zocht Bernard naar den aanstoker van het gevecht, en toen hij hem van verre gewaar werd, terwijl hij juist weder den molenaar naderen wilde, stortte hij plotseling als een wild dier door de menigte heen, viel den verachtelijken kerel aan, en hief hem, terwijl hij hem met een krachtigen greep bij zijne kleeren aanvatte van den grond, waarna hij hem gedeeltelijk dragend naar den uitgang der tent sleepte en onstuimig uitriep: „Weg met den schurk! die ellendige twistzoeker hoort hier niet binnen!"

Het kon niet anders of zulk een feit moest eene algemeene opschudding veroorzaken. De een schrikte, de ander lachte en er waren slechts weinigen die den herbergier dit buitenkansje niet gunden. De meesten evenwel zagen hoog op tegen den held van den dag wien niemand meer een kwaad woord durfde toevoegen, doch wien menigeen te gemoet trad om hem de hand te drukken en een glas wijn aan te bieden.

De molenaar scheen nogtans in de danszaal geen rust meer te hebben. Hij beval zijne dochter hem te volgen en ging heen met een vergramd gelaat, waartegen het vriendelijk blozend gezigtje van Louise een liefelijk kontrast vormde.

Voor Bernhard had nu een langer verblijf aldaar elke be-

koorlijkheid verloren. Het kostte hem met dat al niet weinig moeite zich van een groot aantal jongelieden te bevrijden die hem om zijne kordate houding, onder een stevig glas wijn, en in de vleijendste bewoordingen hunne hulde bragten. Doch daar zijne ziel met geheel andere zaken bezig was dan dat zulke luidruchtige bijvalsbetuigingen een bijzonderen invloed op hem zouden uitgeoefend hebben, verwijderde hij zich zoo spoedig mogelijk om naar huis te gaan.

Den volgenden avond was de jager weder op zijne bekende post aan het veerhuis waar hij steeds voortging den zieken Balthasar zijne liefdedienst te bewijzen. Toen vrouw Christine hem zag, nam zij hem terstond ter zijde, daar zij hem iets in 't geheim te zeggen had. Hij legde als gewoonlijk geweer en weitasch af en volgde haar naar het vertrek van haar man die nog altijd het bed hield.

Na een vriedschappelijken groet zeide de jager: „Nu zijn wij met ons drieën alleen; laat mij nu ook weten wat ge mij te zeggen hebt."

„Wat hebt ge toch gisteren met Birnich van het Anker begonnen?" zeide de vrouw met een bedenkelijk gelaat. „Om Gods wil, neem je toch voor dien slechten kerel in acht, want hij heeft zijn leven lang niets anders dan twist en onaangenaamheid in de wereld gebragt."

„En wat zou ik van zoo'n ellendigen lafaard te vreezen hebben?" antwoordde Bernhard.

„Die lafaards zijn juist de ergsten als ze zich wreken willen," hernam Christine, „en dat hij op wraak bedacht is, hoor ik al van verscheidene personen die van daag overgekomen zijn en hier gezeten hebben. Hij zou er een duren eed op gezworen hebben dat hij u in het ongeluk storten zal."

„Ik ga mijn eigen weg," zeide de jager glimlagchend, „in mijne betrekking van jagtopziener of onderhoutvester kan hij me niets maken. En wat mijn persoon betreft zal de ellendige schavuit zich wel wachten mij het minste of geringste in den weg te liggen. Ik zou denken dat ik hem de kracht mijner vuisten zoo eventjes heb laten voelen, zoodat hij zich daaraan niet voor de tweede maal zal wagen. Ondertusschen ben ik je wel dankbaar voor je belangstelling."

„En toch bid ik u dat ge u in acht neemt," zeide de vrouw. „Gij woont zoo alleen. Het doet mij ten minste groot

genoegen dat gij tegenwoordig niet den nacht in de houtvesters-woning doorbrengt."

„Ja, zij heeft gelijk," bragt haar man in 't midden; „wanneer gij daar weer den nacht doorbrengt, moet ge ons beloven een paar man van het werkvolk uit het bosch bij u in huis te laten slapen."

„Daarover spreken we elkander wel eens nader," antwoordde Bernhard die in 't minst niet vervaard scheen en nu den ouden vriend zijner jeugd op diens verlangen de gansche toedragt van het gebeurde op de kermis mededeelde.

Lang mogt dit onderhoud evenwel niet duren, want de jager werd weder geroepen om iemand over te zetten en hij bleef tot het invallen der duisternis op zijn post. Maar toen ging hij als naar gewoonte, wanneer het fraai weder was, op het terras zitten om met zijne gedachten te verwijlen bij zijne geliefde Louise en zich droombeelden te scheppen van zijn toekomstig geluk.

Zoo geheelenal had hij zich nogtans niet aan de werkelijkheid onttrokken, of hij werd aan den tegenoverliggenden oever op de hoogte van het stadje een licht gewaar dat zich op en neer bewoog. Daar hij, wegens zijne naauwkeurige plaatselijke kennis de overtuiging had dat er op dat punt eene weide lag maar geen menschelijke woning, kwam hem dat licht op die plaats min of meer zonderling voor. Aan een dwaallichtje, zooals er in die drooge streken en zoo digt aan den oever der sterk stroomende rivier nooit gezien werden, viel niet te denken. Waarschijnlijk moest er dus daar een brandende fakkel of een lantaren met licht heen en weer gedragen worden. Een poos later scheen het hem dan ook toe alsof het licht over het water werd voortbewogen, en dat moest wel zoo zijn, want het werd door de oppervlakte van het water teruggekaatst, zoodat het dubbel scheen. Zoo naderde het hoe langer hoe meer den overkant; en toen Bernhard nu ook naauwlettend luisterde, kon hij duidelijk zachte roeislagen onderkennen. Daarop hield het licht een tijd lang aan den rand van den oever stil, bewoog zich op nieuw en ging langs de glooijing verder. Voor zoover hij zich het terrein naauwkeurig voorstelde, liep er juist op de hoogte een voetpad naar het bosch. Hoe gaarne had hij niet geweten wat die zonderlinge zaak te beduiden had! Maar zijne belofte hield hem aan zijne plaats gebonden. Ieder oogenblik kon er

iemand komen om overgezet te worden, zoodat hij zich niet kon verwijderen. Eindelijk begon hij te vermoeden dat het toch eene geheel onverschillige zaak zijn moest en weldra dacht hij weer aan iets anders.

Niettemin kwam hij telkens weder op die zonderlinge verschijning van het licht terug en bleef dus veel langer op het terras dan gewoonlijk. Het was reeds voorbij middernacht en de maan was al sedert een kwartier opgekomen en verlichtte den omtrek met hare bleeke stralen, toen hij plotseling van achter de heuvels, waar zijn district een aanvang nam en waar jong houtgewas stond dat aan zijn toezigt was aanbevolen, twee kort op elkander volgende schoten hoorde.

„Wel verduiveld!” riep hij uit, „daar zijn me waarachtig stroopers in mijn district bezig, terwijl ik hier op mijn gemak aan de rivier zit.”

En terstond was zijn besluit genomen, zijn post aan het veer, waar buitendien nu niet ligt iemand zou verlangen overgezet te worden, te verlaten en zich naar zijn post in het bosch te begeven. Hij hing zoo spoedig mogelijk geweer en weitasch om, riep zijn hond die hem steeds vergezelde en rende zoo snel hij kon den berg op.

Daarop begaf hij zich naar de oude burgt, omdat die, op het kegelvormig terrein waarop zij gebouwd was, een ruimeren blik op de omliggende bosschen veroorloofde. Wanneer de jagtovertreders in 't algemeen te bespeuren waren, zoo kon dit van hieruit het best geschieden. Maar toen hij boven tusschen het bouwvallig muurwerk stond kon hij niets ongewoons gewaar worden. Het bosch was overal stil, nergens hoorde hij het geblaf van een hond en evenmin zag hij ergens een licht.

En nogtans kwam het den jager op eens voor alsof hij den weerschijn zag van een licht achter een der hoogten die zich voor hem uitstrekten. Hij staarde met gespannen opmerkzaamheid in die rigting en werd toen inderdaad gewaar dat het daar al helderder werd de flikkering zich allengskens op en neer bewoog. Weldra was het hem niet twijfelachtig meer dat slechts eene vlam die lichtwerking kon te voorschijn roepen. Terstond berekende hij de plek waar de brand moest ontstaan zijn en kwam toen tot de overtuiging dat achter den heuvel het opgestapelde hout van een kolenbrander waarschijnlijk in brand geraakt was. Dit is nu de wraak van dien ellendigen Bir-

nich!" dacht hij onmiddelijk. Met de woede, die zich daarbij van hem meester maakte, ging echter ook de ontzettende gedachte gepaard dat die brandende houtstapel het vuur zou kunnen voortplanten en een geweldigen boschbrand zou kunnen doen ontstaan, want het opgestapeld hout lag niet ver van den zoom van een bosch, dat uit louter reusachtige eiken en beuken bestond. Er moest hier dus niet getalmd worden. Hij stormde zijne woning binnen, haalde een schop, en ijlde zoo snel zijne beenen hem dragen konden, naar de gevaarlijke plek. Hoe meer hij naderde des te duidelijker werd het hem, dat hij zich niet vergist had. Weldra zag hij boven de dikke takken van het struikgewas eene groote vlam omhoog stijgen, waarboven zich eene donkere rookzuil verhief. Eindelijk had hij de open plek bereikt, waar de reusachtige vlam ten hemel steeg.

Gelukkig kwam hij nog bijtijds. Het kon namelijk niet lang meer duren cf de houtstapel zou ineen storten en de heidestruiken doen ontvlammen, die het vuur ongetwijfeld aan het bosch zouden hebben medegedeeld.

Zonder zich lang te bedenken wierp hij zijn geweer af en begon in den heigrond te graven om eene afscheiding tusschen het vuur en het bosch tot stand te brengen. Gelukkig was de plaats waar de heide begon niet zeer groot. Buitendien grensde het stuk grond dat door den houtstapel was ingenomen aan de eene zijde aan eene weide die zich ver tot aan het dal uitstrekte. Hetgeen hij doen wilde scheen een werk te zijn dat ver boven zijne krachten, en des te moeijelijker was omdat de hitte die er heerschte bijna onverdragelijk bleek te zijn. Terwijl hij zich geen oogenblik rust gunde ging hij met zijn werk voort, terwijl hij tevens geen sekonde moest verzuimen om de brandende stukken hout, die hier en daar tusschen de struiken neder vielen, uit te blusschen.

Zoo mogt het hem dan eindelijk en niet dan na onuitsprekelijke moeite gelukken het vijandelijk element meester te blijven. Toen de houtstapel in elkander stortte was hij ook gelukkig in zoo verre gereed, dat de brandende kolen, die overal uit elkander stoven, de heistruiken niet meer bereiken konden. Eerst tegen den morgenstond was hij den brand ongeveer meester. Toen kwamen er eenige houthakkers voor den dag die hij in zijne dienst had en die hem nu ook hielpen het gevaar van brand waarin het bosch verkeerd had volkomen af te weeren.

Elk onderzoek naar de oorzaak van den brand bleef zonder het minste gevolg. De houthakkers verzekerden hem dat geen hunner in de laatste dagen op die plek geweest was. Algemeen echter was men van gevoelen dat er hier kwaadwilligheid in het spel moest zijn geweest. Hoe uitgeput en vermoeid Bernhard ook wezen mogt en hoezeer zijn aangezigt en handen door de vlammen geleden hadden en geheel en al zwart zagen, doorkruiste hij toch, door zijne lieden vergezeld, in alle rigtingen berg en dal; doch al zijne pogingen om den een of anderen kwaadwillige op 't spoor te komen bleken vruchteloos te zijn.

Al had Bernhard voor zich zelven ook de innige overtuiging gehad dat de herbergier van het Anker in deze misdaad de hand had gehad, toch kon hij hem voor 't oogenblik niets bewijzen, daar zijne schuld, zoo die bestond, eerst uit latere bewijzen zou kunnen blijken. Hij sprak dus tot zijne lieden geen enkel woord van zijne vermoedens, doch begaf zich naar zijn chef, den ouden opperhoutvester die een half uur voorbij het veerhuis in het naaste dorp van het dal woonde, om hem met hetgeen er in dien nacht in het bosch geschied was bekend te maken.

De oude zieke man die sedert weken lang het bed hield, ontving hem met een knorrig gezigt en met hevige klagten dat hij zijne dienst niet naar behooren waarnam, want de tijding dat er in het bosch geschoten was en dat er brand in den houtstapel was gekomen, had men hem reeds medegedeeld. Bovendien had hij een anonymen brief ontvangen die de hevigste beschuldigingen tegen Bernhard bevatte, zoodat deze ook hier weder op zijn vijand uit het Anker presumptie had. Zoo knoopte zich voor den armen Bernhard sedert den vorigen avond de eene onaangenaamheid aan de andere. Nadat hij zijnen chef plegtig beloofd had dat hij zich van nu af aan uitsluitend aan de dienst zou wijden, vertrok hij met eene hoogst onaangename gewaarwording om naar vrouw Christine te gaan en haar mede te deelen dat hij zich voortaan tot zijn groot leedwezen niet langer met de dienst van het veer belasten kon.

De eerste dien hij voor het dorp ontmoette was de Amerikaan, aan wien hij, sedert Louise hem zoo blijkbaar had aangemoedigd, niet meer gedacht had.

Will zag er zeer ter neergeslagen en somber uit.

„Ik heb je gezocht en ik zou je gaarne willen spreken," seide hij tot den jager.

„Zoudt ge mij welligt willen bekennen dat ge den afgeloopen nacht met Birnich allerlei kwaad in het bosch hebt uitgevoerd?" vroeg Bernhard.

De Amerikaan keek verwonderd op; hij vroeg wat er geschied was en gaf door zijne geheele houding duidelijk te kennen dat hij van de geheele zaak niets wist.

„Zeg mij dan wat ge verlangt," ging Bernhard voort.

„Ik heb uwe waarschuwingen in den wind geslagen," zeide Will, „en later toch weer met dien galgebrok van een herbergier gespeeld, en...."

„En zeker aanmerkelijk verloren?" viel Bernhard hem in de rede.

„Niet alleen aanmerkelijk, maar in één woord, alles," antwoordde hij treurig.

„Hoe, de tien duizend gulden die de notaris u heeft uitbetaald?"

„Ook de andere tien duizend die ik nog ontvangen moet."

„Is 't mogelijk! Welk eene onvergefelijke ligtzinnigheid!" riep Bernhard uit. „Maar hoe heeft die zaak zich dan toegedragen?"

„Wat zal ik je zeggen? waartoe kunnen iemand de overmoed der jeugd en de opgewondenheid door den wijn te weeg gebragt niet vervoeren!" gaf de andere op somberen toon ten antwoord. „De schoft heeft mij eerst aan 't drinken gekregen en tot dolzinnigheid toe opgewonden; toen kwam hij als naar gewoonte met zijne kaarten voor den dag. Hij maakte wel dat mijn glas nooit ledig bleef. Eerst liet hij mij weer winnen en ik streek met elken slag groote sommen naar mij toe. Het spel en de wijn beide benevelden mij hoe langer hoe sterker. Maar toen mijne opgewondenheid tot zijn oogmerk hoog genoeg was opgevoerd, begon de kans te keeren, tot dat hij ten laatste de tien duizend gulden als zijn eigendom kon beschouwen."

„Ongelukkig mensch, met uwen rampzaligen hartstogt!" zeide de jager. „Maar hoe hebt ge toch het andere geld kunnen verliezen, dat nog niet eens in uw bezit is?"

„Toen de eerste tien duizend gulden weg waren," hernam de Amerikaan, „gevoelde ik mij buitengewoon naar en duizelig in het hoofd. Ik geloof waarachtig dat de ellendeling iets in

den wijn gemengd had. Buiten mij zelven van wanhoop en woede, wilde ik de verloren som tot elken prijs terug hebben, want de gedachte brandde mij op de ziel dat ik mij niet voor mijn vader zou durven vertoonen, die mij zijn gansche vertrouwen geschonken had. Maar ik bezat geen kontanten meer om daaraan te wagen. Toen stelde de duivelsche schelm mij voor dat ik een stuk zou teekenen volgens hetwelk, in het geval dat hij de volgende partij won, ik hem volmagt gaf het geld te ontvangen. Om echter niet den schijn op zich te laden dat wij gespeeld hadden, hetgeen dan ook niet van hem maar van mij zelven was uitgegaan, moest ik verklaren dat hij mij de bewuste som had voorgeschoten."

„Nu, dat is een mooi geval!" riep Bernhard uit.

„Ja, dat moogt ge wel zeggen," zeide de Amerikaan, „want ik, gek die ik was, deed wat hij verlangde; ik schreef en teekende het stuk en toen verloor ik de volle waarde. Maar zoudt gij me nu niet een goeden raad kunnen geven?"

„In welk opzigt?" vroeg de jager.

„Dat hij mij het geld terug geeft," zeide Will, „want ik wil en moet het terug hebben."

„Maar hoe zal dat kunnen geschieden?" vroeg Bernhard na eenigen tijd te hebben nagedacht. „Het komt mij allerwaarschijnlijkst voor dat de schurk zich, zoo als vroeger al meer gebeurd is, van valsche kaarten bediend en u bedrogen heeft. Maar hoe kan dat bewezen worden? Gij hebt zeker geen getuigen bij het spel gehad, niet waar?"

„Wel neen," antwoordde de ander.

„Het ontbreekt hier dus aan elk bewijs," ging Berhard voort. „Eigenlijk kan men zulk een speler ook niet anders dan op heeterdaad betrappen en door hem aan de kaak te stellen den uitslag van het spel als van nul en geener waarde verklaren. Volgens mijne opinie kunt gij niet beter doen dan hem op nieuw eene partij voor te stellen en hem dan met geweld de kaarten afhandig maken, waarvan hij, naar men zegt, sommige in duplo heeft."

„Ik ben nu zoo arm als Job, en dit wetende zal hij zich wel wachten op nieuw zijn geluk met mij te beproeven."

„Dan weet ik er niets op, mijn ligtzinnige vriend! Met eene aanklagt bij het geregt kunt gij in dit geval, daar gij geene getuigen hebt, niet voor den dag komen."

„Ik zie er toch nog een gat op."

„En dat is?"

„Dat wij hem toekomenden Woensdag, wanneer hij het geld gehaald heeft en hij daarmede door het bosch gaat, zijn buit afnemen," zeide de Amerikaan; „en daar gij ook met hem op een niet al te vriendschappelijken voet staat, kunt gij mij helpen. Houdt gij er hem niet van verdacht dat hij u dezen nacht al die angst en moeite veroorzaakt heeft, en verdient hij daarvoor geen gevoelige tuchtiging?"

„Ik dank u wel voor dat voorstel, zeide Bernard koel en ernstig. „Wat het geld betreft, daaromtrent kunnen de gevoelens verschillen of het hem teregt toebehoort of niet. Die zaak gaat echter u en niet mij aan. Gij moogt ze dan ook zelf uitmaken. In elk geval verlang ik niet voor uw pleizier voor struikroover te spelen. Wat evenwel die laatste gebeurtenis van heden nacht betreft, te dien opzigte geldt mijn vermoeden nog niet als bewijs; en heb ik het bewijs, dan zal de bevoegde autoriteit mij wel regt verschaffen. Al heb ik den schurk ook op de kermis verleden Zondagavond afgestraft, omdat ik tot noodweer gedrongen werd, mag ik mij daarom in een land waar de wet heerscht, geene onwettige daad veroorloven. Wacht u daar eveneens voor, dat raad ik u als vriend."

Gedurende dit gesprek waren zij tot voor het veerhuis genaderd. Bernhard liet Will bedremmeld staan en begaf zich naar binnen, om vrouw Christine te zeggen dat hij zich voortaan onmogelijk langer met de dienst van het veer kon belasten.

De steengroeven bij Ravenstein, waar Bernhard en Louise te zamen zouden komen, waren hooge en steile rotsmassa's, die op ongeveer een half uur afstand voorbij den molen in het Vingsdal lagen en als een ruwe klomp van grijsachtigen steen met fantastische spitsen en pieken boven het gebergte uitstaken. Op de bovenste lagen, en voor zoover de aardlaag dik genoeg was om een boom te laten wortel schieten, verhief zich hier en daar een eik of den, in wier kruin de roofvogels bij voorkeur hunne nesten bouwden. Ook de barre klippen leverden gelegenheid te over op om te nestelen voor valken en havikken, die men dikwijls tusschen de grijze rotswanden zag rondfladderen. Dat het echter juist, waarnaar die rotsen genoemd werden, de raven waren die hier in de eerste plaats nestelden, kan men niet

beweren. Niettemin bestond er onder het volk eene traditie dat die vogels zich in vroeger tijd hier bij voorkeur hadden opgehouden, toen er op de hoogste spits een galg gestaan had, en dat de lijken der gehangenen aan die dieren tot lokaas dienden. Aan weêrskanten van die rotsspitsen liep de helling van den berg die met digt kreupelhout begroeid was, hetwelk zich ook zoowel tot op de hoogere gedeelten als tot het dal uitstrekte.

Die streek was nergens in den ganschen omtrek bijzonder geliefd. Hij, die gedurende de schemering dien weg langs moest, kon zekere eigenaardige vreesachtige gewaarwording niet onderdrukken, want men wist van allerlei onheilen te vertellen die hier waren voorgevallen, en men sprak van bovennatuurlijke wezens die hier zondwaarden. Ja zelfs zij, die anders in 't geheel niet als vreesachtig bekend stonden, begaven zich ook bij klaarlichten dag niet gaarne tusschen die rotsen, daar zij beducht waren voor nedervallende steenen en wilde dieren, die, volgens de traditie, zich nog hier in de holen en rotsspleten zouden ophouden. Maar wat zijn zulke bedriegelijke schrikbeelden voor een jager, die dag en nacht door de bosschen rondzwerft en de eigenaardige huiverachtige gewaarwording sinds lang niet meer kent, die zoo menigeen, wanneer hij zich alleen in eene bosch- en bergachtige streek bevindt, onwillekeurig ondervindt!

Zoo was Bernhard lang vóór zijn tijd op de bepaalde plek aangekomen, want ondanks de onaangenaamheden der laatste dagen had hij de plaats en het uur van het rendezvous met Louise geenszins vergeten. Zonder dat iemand hem gezien had was hij door het digtste kreupelhout voortgeslopen. Er was hem nu welligt in de eerste plaats aan gelegen, dat hij het geliefde meisje niet in opspraak bragt. Op een steen nedergezettende vond hij spoedig tijd en gelegenheid om zich met aangenamer beelden bezig te houden, dan de jongste gebeurtenissen voor hem hadden opgeleverd, want in die eenzame streken had hij eens, toen hij nog op den molen woonde, met de kleine Louise de vrolijke spelen der jeugd gespeeld. Zonder angst of vrees hadden zij beide als kinderen naar deze door een ieder geschuwde plek de wijk genomen; zij hadden daar bloemen en boschbessen geplukt, zich verscholen en elkander gezocht, met elkander gekeuveld en gezongen. Duizenderlei bekoorlijke her-

inneringen stonden hem nu weder levendig voor den geest.

Dat ook Louise het oude geheime pad door het bosch tot Ravenstein niet vergeten had, werd hem weldra duidelijk toen het bevallige meisje met hoog blozend gelaat achter eene kromming van het pad te voorschijn kwam. Reeds toen hij in de verte het ruischen der takken vernam, bleef hem geen twijfel meer over dat zij terstond voor hem verschijnen zou.

Een oogenblik later lagen zij in elkanders armen.

„Louise!" riep hij uit, „ik wist wel dat wij niet voor altijd van elkander vervreemden zouden!"

„Dat wist ik ook," antwoordde het meisje; „maar hoe kwam het toch dat gij u zoo spoedig door de koelheid van mijn vader liet afschrikken?"

„Smeeken kan ik niet," zeide Bernhard, „zoo besloot ik, daar ik in zekeren zin als een onbekende in deze streek terugkeerde, mij langs een anderen weg zijne achting en genegenheid te verwerven en mij te toonen als een man die zich, al behoort hij ook niet tot de bemiddelde klasse, de dochter van een rijk man waardig maken kan."

„Goed gesproken!" riep zij uit, terwijl zij hem innig de hand drukte.

„Ik heb nogtans niet weinig angst uitgestaan, ging hij voort, „toen ik hoorde dat uw vader voornemens was u aan den herbergier van het Anker uit te huwelijken."

„Gij zult toch niet gelooven," zeide zij min of meer geraakt, „dat ik mij ooit aan zulk een man zou hebben weggeworpen."

„Hij is doortrapt en listig als een slang," antwoordde Bernhard, „en uw vader ziet helaas! wat al te veel op het geld."

„Maar dat is nu uit, sedert gij hem openlijk tot spot van al de menschen hebt ten toon gesteld," zeide Louise. „Mijn vader heeft Birnich reeds de som, die hij te zijner beschikking gesteld had, teruggebragt."

„Zoo is er dus een groot onheil van ons afgewend!" riep de jager verheugd uit. „Als gij eens wist hoe hij aan dat geld gekomen is!"

„Verhaal mij dat dan eens," zeide het meisje, „maar laat ons eerst op onze oude bank, waar wij reeds als kinderen zaten, plaats nemen."

Zij gingen beide naar een bemosten steen, die tegen den hoogen rotswand lag en waarachter het digte klimop tusschen

de rotsspleten omhoog kronkelde, terwijl de hagedoornstruiken hen als met een loofdak overwelfden.

„Ziet ge wel," zeide zij, „het is alles hier nog gebleven zooals het voor jaren was. Ik ben in dien tijd nog dikwijls hier geweest om te zorgen dat ons prieel niet vervallen zou."

Hij zag haar met een oog vol liefde aan en drukte haar andermaal aan zijne borst. Toen zetten zij zich neder en hij zeide:

„De goede God zij met ons en Hij geve dat het ook in andere opzigten bij het oude moge blijven!"

En nu verhaalde hij haar de schurkenstreken van den herbergier, zooals hij die zelf uit den mond van den Amerikaan vernomen had, terwijl hij haar tevens zijn vermoeden mededeelde dat zijn vijand ook het vuur in het bosch had aangestoken, om hem welligt bij zijn chef in een kwaden reuk te brengen en zoo mogelijk van zijn ambt te doen ontzetten.

„Ik heb nooit iets anders van dien slechten kerel verwacht," riep zij uit, toen Bernhard geëindigd had. „Voor het overige geloof ik dat mijn vader zelf al gemerkt heeft dat hij zich door de mooije praatjes van den schurk om den tuin liet leiden. Hij is van verschillende zijden gewaarschuwd. In de laatste dagen heeft hij niet verder van de plannen die hij met mij had gesproken. Ik geloof zelfs dat hij van daag is uitgegaan om nadere informatiën in te winnen."

„En meent gij dat hij mij ooit weder genegen zijn zal?" vroeg Bernhard.

„Vooreerst niet," gaf het meisje ten antwoord. „Wat gij gehoord hebt is volkomen juist. Zijn handel heeft in de laatste jaren eene ongehoorde uitbreiding ondergaan en hij is nu meer dan ooit op weg om een rijk man te worden. Van daar dat hij tegenwoordig tamelijk hoog in zijn wapens is. Hij denkt aan niets anders dan aan geld en goed. Het moet u dus niet verwonderen dat hij slechts van een rijken en zoo mogelijk aanzienlijken schoonzoon hooren wil."

„Dan zullen wij 't nog hard genoeg te verantwoorden hebben," zeide de jager treurig.

„Aan velerlei beproevingen zal het ons niet ontbreken," antwoordde Louise. „Maar wij moeten geduld en moed hebben. Daar wij het nu met elkander weder eens zijn geworden kunnen wij ook met een verligt gemoed de toekomst tegen gaan

wij zullen elkander voortaan kunnen zien en spreken en allerlei plannen voor de toekomst smeden. Maar wat gij ook doet: houd onze zamenkomsten geheim. Geen mensch mag daarvan weten, anders kan die zaak nooit gelukkig afloopen.

„Daarop geef ik u mijn woord," antwoordde de jager.

Plotseling werden zij door een zonderling geluid verschrikt dat zich boven tusschen de klippen hooren liet. Het klonk als de val van een zwaar ligchaam dat langs de steenen en tusschen takken en twijgen voortgleed, totdat het in de diepte verdween. Eene menigte kleine en groote vogels schrikten op en vlogen over de hoofden van Bernhard en Louise rond.

„Wat is dat?" vroeg het meisje terwijl zij met schrik overeind sprong.

„Laat ons van hier gaan, er moet een stuk van de rots hebben losgelaten," zeide hij.

Zij snelden onverwijld naar eene vrije plek, waar zij voor nederstortende rotsbrokken beveiligd waren. Bernhard keek naar omhoog en Louise deed als hij toen zij beide op eens heel in de hoogte op een der steilste klippen Will den Amerikaan zagen. Ook hij had hen gezien en sprong plotseling achteruit.

„Nu heeft ons toch iemand gezien!" riep het meisje verschrikt uit; „als het nu maar niet aan vader overgebriefd wordt, dat zou verdrietig wezen!"

„Ik zal wel zorgen dat hij zijn mond houd," zeide Bernhard, „op hem kunt ge u verlaten."

In den staat van angst en schrik waarin Louise zich nu bevond waagde zij het niet daar langer te vertoeven. Zij wilde dus vertrekken maar eerst wilden zij een nieuwe bijeenkomst afspreken op diezelfde plek.

Bernhard verlangde dat die reeds over acht dagen plaats hebben zou, doch Louise wilde, ten einde geen argwaan te wekken, dat zij eerst over veertien dagen weder bijeen zouden komen. Toen scheidden zij, terwijl zij elkander nogmaals eeuwige liefde en trouw zwoeren. Het meisje snelde langs het pad tusschen het kreupelhout vanwaar zij gekomen was, voort, en Bernhard sloeg, nadat hij geluisterd en er zich van overtuigd had, dat het dal vrij was, den tegenoverliggenden weg in. Van daar ging hij langs de weide naar de heuvelkling aan de overzijde om den molen te vermijden, waarop de weg door het dal toeliep. Toen hij weder in de open ruimte was, zag hij

tot zijn niet geringen schrik den molenaar, die eveneens niet aangenaam door die onverwachtte ontmoeting gestemd was, want hij scheen het gebeurde in het stadje nog niet vergeten te hebben. Beide waren blijkbaar verlegen.

De vader van Louise herstelde zich nogtans zoo goed mogelijk; hij bragt zijn gezigt zoo goed hij kon in een vriendelijke plooi, en zeide: „mijnheer Bernhard, wat hebt ge toch uitgevoerd? Het was u zeker te doen om den reebok die boven op de rots bij Ravenstein staat."

„Daar was ik zoo even niet," antwoordde de jager.

„Dan zijt ge zeker een strooper op de hielen," zeide de oude man. „Gij moet dat gedruisch toch gehoord hebben."

„Ook dat niet," zeide Bernhard. „Het is echter mogelijk dat mij dat gedruisch ontgaan is. Ik ging beneden langs den voet van den berg om; ook was de wind tegen."

„Ik moet u toch raden eens goed rond te zien," ging de molenaar voort. „Misschien zoudt ge de knapen die ook eergisteren in het bosch schijnen geweest te zijn, kunnen betrappen."

„Gij hebt gelijk; ik dank u," zeide Berhard en hij ging terug naar het bosch dat hij pas verlaten had.

Daar het hem evenwel om geheel iets anders te doen was, snelde hij den weg door het dal langs om den Amerikaan te vinden en hem, zooals hij Louise beloofd had, het stilzwijgen op te leggen. Maar weldra bedacht hij dat hij hem vruchteloos langs de kronkelende zijpaden van het bosch zoeken zou. Daarentegen moest hij het veer bij de herberg „het Schip" passeren. Hij ging dus regelregt op het Vingsdal af naar het huis van Balthasar. Tot zijne innige spijt mogt het hem niet gelukken den molen voorbij te gaan zonder door eenige lieden, die op de plaats aan 't werk waren en aan de deur stonden, gezien te worden. Een molenaarsknecht deed hem zelfs eene dergelijke vraag als de molenaar hem eenige oogenblikken vroeger, gedaan had en waarop hij hetzelfde antwoord gaf, dat hij namelijk in 't geheel niet op de rots bij Ravenstein geweest was.

Daar het ieder oogenblik donkerder werd, liep Bernhard hoe langer hoe sneller voort in de rigting van den stroom. In het veerhuis of de herberg het Schip, vroeg hij vrouw Christina terstond of de Amerikaan er niet geweest was, welke vraag zij

ontkennend beantwoordde. Toen ging hij zonder geweer of weitasch af te leggen op het terras om hem op te wachten.

Het was reeds geheel donker en zeer laat geworden toen de Amerikaan eindelijk verscheen. Bernhard zat nog altijd in dezelfde houding op het terras in de duisternis te staren, toen Will achter hem de deur uittrad die op het terras uitkwam.

„Zijt gij het Bernhard?" fluisterde de Amerikaan hem toe.

„Het is goed dat gij gekomen zijt," antwoordde de jager opstaande. „Ik heb je reeds den ganschen avond gewacht."

„Hebt ge mij op de rotsen bij Ravenstein gezien?" vroeg Will met eene eigenaardige trilling in zijne stem.

„En gij zaagt mij met Louise?" gaf Bernhard ten antwoord. „Juist daarover wilde ik met u spreken. Doe mij pleizier en beloof mij niemand daar een woord van te zeggen."

„Dan geloof ik dat wij elkander een wederkeerig stilzwijgen te beloven hebben," zeide de Amerikaan. „Welaan, zweren wij dan dat geen van ons beide er van spreken zal, dat hij den ander daar in het bosch gezien heeft. Ik voor mij zweer het u."

„En ik zweer het u insgelijks," zeide Bernhard.

Beide bewaarden eenige oogenblikken het stilzwijgen. Toen vroeg de jager:

„Hoe is het met het geld afgeloopen?"

„Ik heb de gansche som terug," zeide Will; „en juist in betrekking daarop wilde ik u eene gunst verzoeken. Ik aanvaar nog heden avond mijn terugreis en ik ben niet in staat het geld mee te nemen omdat die som uit allerlei geldstukken bestaat die in Amerika nergens gangbaar zijn; en zulk een som aan kontanten is buitendien tamelijk zwaar en lastig om op reis mee te nemen. Hoe ligt kan mij dat geld niet op mijn terugreis ontstolen worden. Wees dus zoo goed en bewaar dat geld voor mij en zend het mij toe wanneer ik u daarom uit Amerika zal geschreven hebben, hetgeen hoogstens over zes weken zal geschieden. Maar ook in deze zaak moet ik op uw stilzwijgen kunnen rekenen. Zeg er niemand iets van dat ik vertrokken ben en dat ik het geld in uwe handen heb gelaten."

„Ook dat beloof ik u van harte gaarne," zeide Bernhard. „Zorg nu maar dat gij ook dat andere geld terug krijgt. Ik kan u namelijk mededeelen dat de molenaar aan Bisnich die tien duizend gulden terug gegeven heeft."

„Dan moet ik terstond voort," antwoordde Will. „Leef gelukkig!"

En zoo snel hij maar loopen kon ijlde hij naar den oever en liet zich door den knecht, die nu in de dienst van het veer voorzag, overzetten.

Des anderen daags had de Amerikaan werkelijk den omtrek verlaten. Den avond te voren was hij, naar de knecht zeide, in vliegende haast de herberg binnen gestormd; hij had zijn besluit bekend gemaakt naar Amerika terug te gaan, daar brieven van huis hem onverwijld terugriepen, en nadat hij de rekening gevraagd had, was hij naar zijne kamer gegaan om in allerijl zijn goed te pakken. Van tijd tot tijd kwam hij gedurig in de gelagkamer om naar den herbergier te vragen. Toen hij echter telkens ten antwoord bekwam dat deze nog niet was teruggekeerd, liet hij zich den sleutel van zijne kamer geven om daar een afscheidsbrief te schrijven. De knecht had hem eindelijk dit verzoek toegestaan en hem daar alleen gelaten. Inderdaad kwam hij ook weinig daarna weder met een brief in de hand te voorschijn, dien hij den knecht ter bezorging overgaf. Toen had hij alles afgedaan, een rijtuig besteld voor de naastbijliggende stad, waar hij zich den volgenden morgen aan boord der stoomboot begeven zou, en was met zijn koffer vertrokken. Daar de vreemdeling, zoo als iedereen wist, de gelden der erfenis uit handen van den notaris ontvangen had, kon zijn vertrek, hoewel hij daarmede met bijzondere haast te werk gegaan was, niemand sterk verwonderen, en een paar dagen daarna werd er dan ook van den Amerikaan niet meer gesproken.

Des te meer sprak men daarentegen in den laatsten tijd van den herbergier, die al sedert verscheidene dagen niet teruggekeerd was. Al hadden zijne onderhoorigen in dat uitblijven juist zoo veel bijzonders niet gezien, daar het niet zelden gebeurde dat hun heer verscheidene nachten achtereen buiten 's huis doorbragt, zonder daarvan van te voren ook slechts het geringste te zeggen; begon men zich toch op den derden en vierden dag wegens zulk eene buitengewoon lange afwezigheid ongerust te maken, want hoezeer ook de eigenaar van het Anker gewoon was in den omtrek rond te zwerven, en overal eens aanlegde waar hij maar kameraden vinden kon om met hem te drinken en vooral kaart te spelen, was hij toch nog nooit zoo lang achtereen afwezig geweest als nu. Het scheen bijna

alsof hij in 't geheim zijn zoo dikwijls besproken plan om naar Amerika te gaan eindelijk ten uitvoer had gebragt. Dit vermoeden werd nog waarschijnlijker toen het bekend werd, dat hij op den dag toen men hem het laatst gezien had, de tienduizend gulden bij den boer op Oberhof in zakken had afgedeeld en dat er sedert dat oogenblik geen spoor meer van hem te vinden was geweest. Daarbij kwam nog dat gelijktijdig, toen al die vermoedens gemompeld werden, verscheidene niet onbeduidende wissels in de herberg gepresenteerd werden, die natuurlijk niet voldaan konden worden, daar hij, wien die wissels uitsluitend aangingen, niet thuis was. Het scheen bijna eene uitgemaakte zaak, dat hij juist vóór het verstrijken van den termijn zich uit de voeten had gemaakt. Zoodra evenwel al die dubbelzinnige geruchten zich door den omtrek verspreidden, meldden zich verscheidene schuldeischers aan met kleine en groote pretensiën, doch zij moesten alle weder onverrigter zake huiswaarts keeren, maar niet dan nadat zij onderling hadden afgesproken, dat zij huis en hof van den zoo raadselachtig verdwenen herbergier op regterlijk gezag zouden doen verzegelen.

Onder zulke omstandigheden zag de plaatselijke regter zich eindelijk genoodzaakt de zaak aan te vatten. De knechts werden ontslagen, het huis verzegeld en de eigenaar in staat van faillissement verklaard. Bij deze gelegenheid zou welligt de brief, dien de Amerikaan had achtergelaten, eenig licht over de zaak verspreiden. Die brief werd dan ook op regterlijk gezag geopend, doch leverde hoegenaamd geen resultaat op, daar Will in dat schrijven met korte lakonieke woorden afscheid nam, terwijl hij tevens zijne hoop te kennen gaf dat hij zijn vriend eerlang in zijn land over de groote plas zou weder zien. Daar men het er nu hoe langer hoe zekerder voor hield, dat de herbergier met de noorderzon vertrokken was, beschouwde men dien brief te meer als afgesproken werk, daar het wanhopig spel tusschen hen beide en de daarop gevolgde vijandschap niet bekend waren geworden. De jager Bernhard was de eenige die in dit opzigt ophelderingen geven kon, maar hij had onder eede stilzwijgen beloofd en was ook volstrekt niet gezind om dien eed te breken.

Terwijl dit alles in het stadje plaats had, zou Bernhard den herbergier zoowel als den Amerikaan bijna geheel en al vergeten hebben, zoo hem het geld van laatstgenoemden niet een reden

tot zorg en bekommering was geweest. Hij had er terstond, nadat hij thuis was gekomen, aan gedacht dat geld in den kelder der houtvesterswoning te verbergen, en wel op eene plek waar men het zoo goed als onmogelijk zou kunnen vinden. Intusschen had hij in zijne eenvoudige woning niet ligt voor een bezoek van dieven te vreezen. Overigens verwijlde hij in zijne herinnering niet gaarne bij die beide knapen, die hem steeds een gevoel van antipathie hadden ingeboezemd en wier nadere bekendschap hem onaangenaam was geworden, daar hij den een als een lagen schurk en den ander als den ligtzinnigsten mensch van de wereld had leeren kennen.

Des te meer hielden zijne gedachten zich met zijne Louise bezig en hij zag met smachtend verlangen het oogenblik te gemoet, dat hij het meisje, volgens afspraak, bij de rotsen van Ravenstein ontmoeten zou. Hoe meer het eind van den bepaalden termijn van veertien dagen naderde, des te langzamer schenen hem de uren voort te kruipen. Maar toen nu eindelijk de zoo lang gehoopte Woensdag was aangebroken, en hij zich langs den zoo goed bekenden weg naar de plaats der zamenkomst begaf, sloeg hem het hart onstuimig in den boezem van louter vreugde en hoop. Met deze gevoelens bezield sloeg hij het pad naar Ravenstein in en naderde de bank, waar hij een paar weken geleden de zaligste oogenblikken van zijn leven had doorgebragt.

Doch hoe onaangenaam werd hij niet verrast toen hij daar, in plaats van zijne beminde Louise, een groot aantal boeren aantrof, waaronder zich ook de molenaar bevond. Eerst vermoedde de jager dat die lieden, die met een ernstig gezigt in 't rond staarden, zijne komst afwachtten omdat zijn geheim hun welligt verraden was. Hij was er dus op voorbereid schimp- en spot en welligt beleedigingen te gemoet te gaan. Doch weldra kwam hij tot de ervaring dat er hier geheel iets anders in het spel was.

„Daar komt de houtvester Bernhard!" riep een der boeren uit, „*hij* zal er ons wel meer van weten te zeggen."

„Och kom!" zeide de molenaar, „*hij* bekommerde zich in den laatsten tijd niet bijzonder om zijne dienst; hij zal dus hiervan ook wel niets weten."

„Wat is er toch te doen?" vroeg Bernhard nu die intusschen nader getreden was.

„Nu ge zijt er me dan toch ook een opziener naar, als je niet eens weet wat er in je district voorvalt," zeide de molenaar. „Dat was onlangs al het geval, in den nacht toen de houtstapel in brand stond, en nu blijkt het op nieuw. Sedert eene week verdienen die rotsen van Ravenstein hun naam weer ongemakkelijk, want er fladderen zoo veel raven boven die klippen rond, dat de lucht er zwart van ziet."

Bernhard keek omhoog en toen zag hij inderdaad gansche zwermen van raven boven de klippen rondvliegen.

„Dat is zonderling," zeide hij.

„Los maar eens een schot uit je geweer," zeide de molenaar, „dan zult gij ze eerst regt goed kunnen zien."

Bernhard schoot zijne buks af en terstond zag men nu nog veel grooter zwermen raven die krassend in de lucht vlogen.

„Tusschen die klippen moet zeker ergens een dood stuk wild liggen," zeide hij, „die dieren zullen op de lucht van het aas afkomen."

„Dat heb ik je al veertien dagen geleden gezegd!" riep de molenaar uit. „Ik stond toen in de weide en hoorde een schot vallen en toen gij, eenige minuten daarna uit het bosch te voorschijn zijt gekomen, meende ik dat dit schot door u zelf gelost was."

„Gij hebt me wel van leven en gedruisch, maar niet van een schot gesproken," merkte de jager aan; „ik voor mij had toen ook nergens een schot hooren vallen."

„Dan heb ik in elk geval toch een schot bedoeld," antwoordde de molenaar, „en ik maakte er u opmerkzaam op, dat het een strooper moest geweest zijn. Gij deedt toen ook alsof gij de zaak wildet onderzoeken, maar ge hebt het er bij gelaten, want mijn knecht zeide mij dat hij u den weg naar het dal had zien inslaan. Neem mij dus niet kwalijk wanneer ik u onder 't oog breng dat ge uwe dienst niet bijzonder ijverig waarneemt."

Deze woorden maakte den jager verlegen en hij wist in 't begin niet wat hij er op zeggen zou, doch na zich een oogenblik bedacht te hebben, zeide hij: „Ik zal die plek tusschen de rotsspitsen onderzoeken. Van beneden kunnen wij die hoogte echter niet bereiken. Wij moeten de zaak van boven onderzoeken en van daar een man met touwen naar omlaag laten zakken. Doch daartoe is het nu veel te laat geworden. Mor-

gen vroeg ga ik naar den opperhoutvester en zal met hem de zaak bespreken."

„Dat is goed," zeide de molenaar, „en zorg dan dat wij van die akelige vogels verlost worden die iemand met hun naargeestig gekras haast het dal zouden uitjagen."

De molenaar en de boeren verwijderden zich. Bernhard volgde hen. Hij begreep maar al te wel dat er nu van zijne bijeenkomst met Louise niets komen kon, daar het meisje ongetwijfeld door de tegenwoordigheid van al die mannen daarvan was afgeschrikt. Hij ging dus in eene treurige stemming heen, vooral daar hij het nu verder aan het toeval moest overlaten wanneer hij zijne beminde ontmoeten zou om eene bijeenkomst af te spreken.

Den volgenden morgen vroeg begaf hij zich naar den opperhoutvester; hij bragt hem rapport over de dienst en ook over de zaak van de Rabensteinsche rotsen. Maar hij trof den ouden man aan in een staat van steeds verergerende zwakte en uitputting, zoodat hij hij hem bijna zonder eenige aandacht aanhoorde en de verdere leiding der zaak geheel aan hem overliet. Nu ging Bernhard terstond terug naar het bosch en bestelde voor den volgenden morgen verscheidene mannen, die hem bij het doorzoeken der klippen behulpzaam zouden zijn.

Toen hij des namiddags voor zijn schrijftafel zat, trad er op eens een kleine jongen zijne kamer binnen. Het jongentje gaf hem met een geheimzinnig gelaat een briefje over, dat hij terstond opende. Een vrolijk glimlachje verhelderde zijne trekken, want het was de hand van Louise. Tot zijne groote spijt bragt evenwel de inhoud van het briefje eene geheel andere uitwerking op hem te weeg.

„Wees op uwe hoede," schreef zij, „eenige roekelooze jongens hebben heden morgen vroeg de klippen van Ravenstein beklommen en in plaats van een half verganen reebok een menschenlijk gevonden. Het is het lijk van Birnich, den herbergier van het Anker. Men beweert dat gij dien man vermoord hebt, en het is vooral mijn vader die zich onder uwe beschuldigers schaart. Ik voor mij weet wel beter. De moord moet gepleegd zijn terwijl wij bij elkander waren. Ik houd den Amerikaan voor den dader. Mogten er maatregelen tegen u genomen worden, verraad mij dan, voorloopig ten minste, niet. Ons beider geluk in de toekomst zal er slechts door ge-

baat worden, wanneer gij nu een weinig te lijden hebt, want dan lijdt gij onschuldig en zulk lijden geeft vrienden. Houd maar goeden moed en vertrouw er op dat alles ten laatste gelukkig zal afloopen. Verscheur dezen brief onmiddelijk na lezing. Voor eeuwig de uwe, Louise."

Eene verdoovende gewaarwording van schrik en ontzetting voer den jongen man door de leden, zoodat hij sidderend daar stond. Aan zulk een afschuwelijk feit had hij, in de argeloosheid en regtschapenheid van zijn gemoed niet eens gedacht. Nu eerst begreep hij wat de molenaar hem van dat schot gezegd had; nu eerst werd het hem duidelijk wat de oorzaak van dien val langs de rotsen geweest was, toen hij daar met Louise bijeen zat. Hij zag zich nu op eens in eene hoogst onaangename bedenkelijke zaak gewikkeld die zelfs een des te dreigender karakter zou kunnen aannemen, omdat hij het geld van den Amerikaan bewaarde en omdat hij zich jegens hem buitendien onder eede verbonden had met niemand hoegenaamd over die zaak te spreken.

Hij stond op en liep onrustig in het vertrek op en neer, peinzende op een middel om zich uit die verlegenheid te redden zonder aan zijne verpligting jegens Louise zoo min als jegens den Amerikaan te kort te doen. Hoe onaangenamer de verwikkeling was waarin de jonge man geraakt was, des te verwarder werden zijne gedachten. Had hij nu Louise nog maar eens kunnen spreken! Zou hij Balthasar niet om raad vragen? Maar neen, hij had immers beloofd omtrent alles het stilzwijgen te zullen bewaren. Doch dat stilzwijgen zou hem wel eens in het vorderf kunnen storten. Hij werd hoe langer hoe onrustiger, en eindelijk werd het hem binnen'shuis te benaauwd. Hij wierp zich als naar gewoonte geweer en weitasch om den schouder en liep het bosch in om daar de zaak met zich zelven nader te overleggen.

Doch ook daar mogt hem de zoo vurig gewenschte kalmte niet ten deel vallen.

Het was hem onmogelijk het vraagstuk op te lossen, of hij, in gevaar verkeerende zelf als een moordenaar aangeklaagd te worden, een eed breken mogt dien hij den waren moordenaar, die niemand anders dan de Amerikaan zijn kon, gezworen had. En naarmate hij verder nadacht kwam het hem hoe langer hoe twijfelachtiger voor of het hem wel helpen zou, al

maakte hij ook de gansche waarheid bekend. Zou men daarom terstond zijne getuigenis gelooven? Dat was niet wel te verwachten. Zoo bleef er hem naauwelijks de geringste hoop over dat hij aan een regterlijk verhoor ontsnappen zou. Tot zijn troost vielen hem nu deze laatste woorden in van den brief van Louise: „ons beider geluk in de toekomst zal er slechts door gebaat worden, wanneer gij nu een weinig te lijden hebt, want dan lijdt gij onschuldig en zulk lijden geeft vrienden. Houd maar goeden moed en vertrouw er op dat alles ten laatste gelukkig zal afloopen."

Hij las den ganschen brief nog eens over en toen eerst verscheurde hij hem zooals Louise hem verzocht had.

Toen het avond werd kon hij het in de eenzaamheid niet uithouden. Hij sloeg den weg in naar het dal en begaf zich naar het Schip waar hij Balthasar, die nu volkomen aan de betere hand was, en diens vrouw Christine een bezoek wilde brengen. De gelagkamer binnentredende, vond hij daar eene buitengewoon groote menigte te zamen, terwijl allen hem met eene bijzondere opmerkzaamheid schenen aan te zien. Hij zette als naar gewoonte zijn geweer in een hoek, en toen hij nu ook zijn weitasch wilde afleggen, schoten er plotseling drie gendarmen die in een hoek hadden gezeten op hem af en namen hem in arrest. Zonder een woord tegen te spreken maar met een doodsbleek gelaat en sidderend alsof hij de koorts had, liet hij zich onder het stilzwijgen der aanwezenden weg voeren.

Toen die verschrikkelijke gebeurtenis bekend werd ging er er door den ganschen omtrek een kreet van verbazing op. Ook was de opspraak dien de vermoedelijke misdaad van Bernhard verwekte daarom des te grooter, omdat hij tot nogtoe alom in de gunstigste reputatie gestaan had. Bij een ieder was hij bekend als een vreedzaam mensch, die steeds blijken had gegeven van welwillendheid en nooit achter was gebleven waar hij zijnen medemensch eene dienst had kunnen bewijzen. Men herinnerde zich dienaangaande eene menigte trekken die hem immer als een goedhartigen en welwillenden knaap hadden doen kennen. Vooral had men allerwege met den grootsten lof gesproken over zijne onbaatzuchtige vriendschap voor Balthasar, voor wien hij zoolang avonden achtereen, de dienst aan het veer had waargenomen zonder daarom zijn eigen zaken in het bosch te verzuimen. Ook bij gelegenheid van den twist met

den herbergier van het Anker op de kermis in het stadje werd bijna algemeen voor hem partij getrokken.

Wel is waar liepen er ook geruchten dat Birnich in het district, waarvan Bernhard opzigter was, voor strooper had gespeeld en welligt zelfs den brand in den houtstapel had aangestoken. Doch deze geruchten misten allen grond. Slechts de vechtpartij op de kermis was een onwederlegbaar bewezen feit. Maar wie had ooit kunnen denken dat er, nadat de zaak volkomen was afgedaan, nog zulk eene wraakzuchtige daad op volgen zou? Zelfs de bitterste vijanden van den herbergier verklaarden dat de tuchtiging die hij ondergaan had volkomen opwoog tegen de beleediging die hij Bernhard had aangedaan. En hoe had hij zich nu door zijn hartstogt zoover laten vervoeren om, wegens een nietswaardigen twist op een kermisbal een moord te plegen op zijn beleediger, zelfs al had die het feit in het bosch bedreven. Zulk eene wraakzucht kwam zelfs hun, die zich anders ook niet ongestraft op de teenen lieten trappen voor, als alle perken te buiten te gaan. Men kon dan ook niet gelooven dat Bernhard tot zoo iets in staat zou zijn geweest.

En toch was het onmogelijk, iemand anders als den bedrijver der misdaad op te sporen of aan te wijzen. Voor alles scheen het duidelijk dat de herbergier op den bewusten dag den dood had gevonden. Nadat hij van den boer op Oberhof het geld ontvangen had, was hij door niemand meer gezien. Zijn terugweg leidde door een district waarover de jager het opzigt had. En hier was het feit gepleegd. Wie zou dus de dader zijn zoo Bernhard het niet was? Behalve dat hij openlijk met den verslagene op een vijandigen voet had gestaan, verhieven de verklaringen van den molenaar, diens knecht en van de boeren die den jager bij Ravenstein ontmoet hadden, zijne schuld bijna boven allen twijfel. De eerste had hem kort na het bewuste gedruisch uit het kreupelhout zien te voorschijn komen, doch hij zou, hetgeen toch voor 't minst als zeer zonderling moest beschouwd worden, van dat gedruisch niets gehoord hebben. Ook had hij eene onverklaarbare verlegenheid aan den dag gelegd. In plaats van evenwel, zoo als hij den molenaar zeide dat hij doen zou, de rots te beklimmen, om den vermoedelijken strooper te vervolgen, had hij, zooals de molenaarsknecht getuigde, die hem eveneens naar de oorzaak van dat

gedruisch gevraagd had, de rigting naar het dal ingeslagen. Ja zelfs toen hij veertien dagen later den molenaar en de boeren aan den voet der rotsen aantrof, gaf zijne gansche houding eene verwarring en verlegenheid te kennen hetgeen hem geenszins aan het vermoeden onttrok, doch dit veeleer verzwaarde.

Tegenover al deze verklaringen werd wel is waar de vraag opgeworpen of de herbergier welligt niet zelf een eind aan zijn leven gemaakt had of door een ongeluk van de hoogte tusschen de klippen kon zijn nedergestort. Doch de eerste gissing was volstrekt niet aannemelijk. Vooreerst zou het kwalijk met de doorgaande gemoedsstemming van een man als hij overeen te brengen zijn dat hij zich zelven het leven zou benomen hebben, en bovendien kon men zulk eene wanhopende daad allerminst verwachten van iemand die zoo even tienduizend gulden ontvangen had. Bijna even weinig was er hier aan een ongelukkig toeval te denken. De weg die over Ravenstein naar het gebergte voerde, was tamelijk ver verwijderd van de rotsen waar tusschen het lijk gevonden was. En toen men het lijk opnam, dat toen reeds verschrikkelijk mismaakt en in vergevorderden staat van ontbinding verkeerde, vond men in jas, vest en hemd een overeenstemmend rond gat dat blijkbaar het bewijs opleverde dat de ongelukkige op die plek door een kogel moest getroffen zijn. Bovendien sloot het feit dat die plek zich op den rug bevond elke gedachte aan zelfmoord buiten. De raven en andere roofvogels evenwel hadden zich reeds zoodanig aan het lijk zelf te goed gedaan dat men elke poging om nader te onderzoeken in hoeverre en op welke wijze er hier geweld was gepleegd, moest laten varen.

Hoezeer nu al deze feiten er ook toe medewerkten om de zaak toe te lichten, werden er eerlang nog andere bewijsgronden ontdekt die nog sterker in het nadeel van den jager spraken en hem bovendien nog den afschuw van het volk op den hals haalden. Den dag namelijk nadat Bernhard gearresteerd was, liet het geregt eene huiszoeking houden in de houtvesterswoning op het oude kasteel, alwaar in een afgelegen hoek van den kelder dezelfde geldzakken in oude lompen gewikkeld, gevonden werden die Birnich van den boer op Oberhof ontvangen had, en die gezegde boer die door het geregt terstond werd gedagvaard, onmiddelijk als dezelfde herkende die hij den herbergier

overhandigd had. Ten overvloede gaf zelfs de boer de verschillende geldspecien op waarin de betaling geschied was en ook deze werden tot den laatsten penning identiek bevonden. Men beschouwde dus Bernhard niet alleen als een moordenaar, maar ook als een beroover van zijn slagtoffer.

Onder deze omstandigheden hielp het den gevangene niet veel dat hij buiten de vele vijanden die hij zich plotseling gemaakt had, ook een paar vrienden had die zijne onschuld in de krachtigste bewoordingen verdedigden en van de bewering uitgingen dat zulk een braaf en edeldenkend man als hij zich onmogelijk aan deze dubbele misdaad zou hebben kunnen schuldig maken. Onder zijne verdedigers was het vooral de opperhoutvester die zich op de gunstigste wijze over het karakter van zijn ondergeschikte uitliet. Vrouw Christine uit het Schip stemde met deze getuigenis mede volkomen in. Zonder twijfel zou haar man, de schipper van het veer, Balthasar, zich ook daarmede vereenigd hebben, doch hij was op het vernemen van Bernhard's gevangenneming van schrik op nieuw ziek geworden, en, terwijl zijn arm nog op verre na niet geheel en al genezen was, lag hij nu bovendien met eene hevige koorts te bed en verkeerde een geruimen tijd buiten kennis. Vele houthakkers in het bosch getuigden mede in denzelfden geest, doch ongelukkig werden zij meestal met een medelijdend schouderophalen beantwoord in zooverre zij niet bepaald werden tegengesproken.

En zooals bij het volk scheen ook bij het geregt de overwegende opinie te zijn dat Bernhard, de jagtopziener of onderhoutvester van den graaf, de bedrijver der misdaad zijn moest. Al had ook niemand met eigen oogen het feit zien plegen, toch wees het ingewikkeld weefsel der daadzaken duidelijk genoeg aan dat men niet noodig had omtrent een anderen moordenaar nasporingen te doen. Dit gevoelen werd door de houding en manier van zijn van den gevangene nog versterkt. Bij de verschillende verhooren die hij had moeten ondergaan, had hij eene vertwijfeling en onrust aan den dag gelegd, die, naar men meende, niet de gevolgen van schaamte en ontzetting over de omstandigheden waarin hij zich nu bevond, maar gewetensknagingen wegens de begane misdaad zijn moesten. Met dat al bleef hij zijne schuld aan den moord zoo bepaald mogelijk ontkennen. Toen men hem vroeg wie dan volgens zijn gevoelen de moordenaar zijn moest, bleef hij op deze vraag het antwoord

schuldig. Daarop werd hem medegedeeld dat het geld van den verslagene onder zijn dak was gevonden, waarop hij ten antwoord gaf dat hem dat geld ter bewaring overhandigd was. Door wien? vroeg men; maar ook hier bleef hij weigeren een naam te noemen. Daarop bragt men hem onder het oog dat hij zich slechts dan van de zware verdenking die op hem rustte bevrijden kon, wanneer het hem gelukte het bewijs te leveren dat hij zich ten tijde dat het schot gelost was en het gedruisch gehoord werd, elders bevonden had. Hij beweerde daartoe in staat te zijn; doch toen men er nader op aandrong, zeide hij dat hij die verklaring voor het oogenblik niet kon afleggen, maar tot een onbepaalden tijd uitstelde. Ten laatste verzocht hij den regter hem nog een paar weken tijd te gunnen; dan hoopte hij in staat te zijn zijne volle onschuld te bewijzen.

Maar wat konden voor het geregt zulke onbestemde toezeggingen baten? De regter heeft slechts met degelijke bewijzen te doen en tegen den beschuldigde spraken tal van bewijzen, voor hem niet een. Het was dus geen wonder dat de publieke opinie zich van dag tot dag meer en meer bevestigde dat men den werkelijken moordenaar in handen had en dat bij de kort op handen zijnde geregtszitting het oordeel der jury over den gevangene „schuldig" zou luiden, waarop de regter volgens den eisch der wet, het maximum der straf, het doodvonnis zou moeten uitspreken.

De arme Bernhard bevond zich intusschen in de treurigste omstandigheden van de wereld. Toen hij gevangen genomen werd durfde hij van schaamte zijne oogen naauwelijks opslaan. Toen hij zich nu plotseling tusschen vier naakte kerkermuren zag opgesloten en een verschrikkelijken nacht achter slot en grendel had doorgebragt, martelde hem de gedachte verschrikkelijk hoe de wereld over hem denken zou. Het besef zijner onschuld kon hem op dit oogenblik weinig troosten; immers hij mogt niet eens zeggen wat hij wist. Het woord dat hij den Amerikaan gegeven had zou hem in 't eind niet meer gebonden hebben, maar de bede van Louise die voorloopig niet genoemd wilde zijn, belette hem te spreken. Hij had het meisje te lief en vertrouwde haar onbepaald. Hoe had hij er dus aan kunnen denken haar openlijk in de regtszaal te compromitteren?

En toch, waarom hoorde noch zag hij iets van Louise?

Telkens wanneer de regter verscheen om hem tot bekentenis te dringen, noemde hij hem slechts personen die bezwarende getuigenissen tegen hem hadden afgelegd. Hij hoorde niets dan van de verklaringen van den molenaar en van anderen die de eene aanklagt op de andere stapelden. Trad er dan geen enkel getuige op in zijn voordeel? Waarom hoorde hij nooit iets van de dochter van den molenaar die de gansche zaak zou kunnen oplossen. Hij had haar altijd voor zulk een opregt moedig meisje gehouden, en zou zij zich nu door valsche schaamte laten weerhouden? Of beminde zij hem welligt niet meer? Dergelijke twijfelingen wogen hem zwaarder op het hart dan het onregt dat hem van regtswege werd aangedaan.

Zoo verkwijnde de ongelukkige jongeling in de gevangenis. Hij werd bleek en mager en menigeen zou hem ten laatste niet meer herkend hebben. Hoe kon dat dan ook anders? Wie was meer aan licht, lucht en ligchaamsbeweging gewoon dan die zoon des wouds die met hart en ziel zijn vak was toegedaan en zich van zijne eerste jeugd af aan geen aangenamer leven gedroomd had dan het wandelen in Gods vrije natuur? Voor zoover hij zich herinneren kon, was er bijna nooit een dag voorbijgegaan dat hij niet tusschen eiken en beuken langs bemoste rotsen en over veld en weide had rondgezworven. In plaats van zulke liefelijke tooneelen staarde hij nu op de zwarte vochtige steenen muren van zijn kerker. In plaats van het gezang der vogelen en het geroep der herten hoorde hij slechts het rinkelen zijner ketenen en het gerammel der sleutels wanneer de cipier verscheen, het knarsen der deuren in het oude gebouw en den eentoonig dreunenden stap der schildwachten in de gangen. Was het dus te verwonderen dat hij zigtbaar verkwijnde?

In de eerste weken na zijne gevangenneming had de arme jongen de hoop niet verloren dat hij, hetzij door een brief van den Amerikaan, hetzij door de verklaring van Louise, weder in vrijheid zou gesteld worden, doch die hoop, waarmede hij zich tot nog toe had zoeken te troosten, mogt niet verwezenlijkt worden. Men kondigde hem namelijk aan dat hij bij de eerstvolgende zitting der jury voor de gezworenen zou moeten verschijnen. De jonge welbespraakte advokaat, die in deze merkwaardige regtszaak een levendig aandeel nam en ook voor den gevangene, naarmate hij dien had leeren kennen, eene onge-

veinsde belangstelling aan den dag legde, bezwoer hem dat hij hem toch alles zeide wat slechts eenigermate tot zijne verdediging zou kunnen strekken. Doch zelfs jegens hem bleek de vermeende misdadiger niet mededeelzamer te zijn dan hij zich jegens den regter betoond had; ja, hij gaf als zijn onwrikbaar besluit te kennen, dat hij eerst spreken zou dan wanneer hij volgens zijne overtuiging spreken mogt. Het zou van verschillende omstandigheden afhangen of dit nog vóór de zitting geschieden kon. Maar wat er ook gebeuren mogt, voor de jury zou hij niets dan de waarheid zeggen. Dan zou hij de redenen, die hem tot nog toe genoopt hadden over andere personen het stilzwijgen te bewaren, als vervallen beschouwen. Voor dien tijd mogt hij zijn gegeven woord en zijn eed niet breken; maar dan meende hij, daar hij voor God onschuldig was, ook zijne onschuld voor de menschen te mogen en te moeten bewijzen.

Zoo bleven alle pogingen vruchteloos om hem tot spreken te brengen. Had de regter hem in de voorloopige instructie der zaak voor een verstokten booswicht gehouden, zijn advokaat beschouwde hem als een dwaas uit wiens woorden men niet wijs worden kon.

De dag was daar, waarop Bernhard voor de gezworenen verschijnen moest. Het eigenaardige der zaak, die hier behandeld moest worden, had in de oude ruime regtszaal eene menigte nieuwsgierigen doen te zamen stroomen, die niet alleen uit de stad, maar voornamelijk uit den omtrek, waar de beschuldigde woonde, was te zamen komen. Zoo kon de zaal, reeds voor den aanvang der zitting, de talrijke menigte niet bevatten, zoo dat een groot aantal van hen die eerst later kwamen weder onverrigter zake vertrekken moest. Op de getuigenbank zag men allengskens verscheidene personen, die wij reeds kennen.

De molenaar was opgekomen met zijn knecht en met de boeren die bij Ravenstein bijeen waren geweest. Bovendien had Louise zich ook daarheen begeven. Het was haren vader, die als hoofdgetuige optrad, niet moeijelijk geweest haar daar den toegang te verschaffen. Tevens lag het in zijn plan zijne dochter heden eens te overtuigen van de slechtheid van een man, dien zij, niettegenstaande al wat er gebeurd was, nog steeds scheen te beminnen. Verder traden ook de veerman Balthasar en vrouw Christine, die haren naauwelijks genezen man geleidde, als getuigen op.

Op het bepaalde uur bragten twee gendarmen den armen Bernhard in de zaal en lieten hem op de bank der beschuldigden plaats nemen. Het luid gemompel en gegons in de zaal verstomden op eens. Aller oogen werden naar den bleeken vermagerden jongeling gerigt, die zulk eene verandering ondergaan had dat men hem naauwelijks zou herkend hebben. Hij keek schuw en verlegen voor zich en waagde het niet een blik te werpen op de menigte, die bij zich zelve bekennen moest dat hij er volstrekt niet als een roover en moordenaar uitzag. In veler harten verwekte zijn aanblik terstond een innig medelijden en Louise kon hare tranen niet weêrhouden.

Toen verscheen ook het geregtshof. Daar de gezworenen alle bijeengekomen waren, constitueerde de president de jury en toen ook zij even als de regter hunne plaatsen hadden ingenomen, werden de getuigen voorgeroepen. Al de bij ons reeds bekende lieden, wier voorloopige verklaringen Bernhard bezwaard hadden, verschenen op het hooren noemen van hun naam. Evenzoo werden de deskundigen voorgeroepen. Eindelijk scheen de lijst der af te roepen getuigen geëindigd te zijn, toen zich eene vrouwelijke stem hooren liet.

„Mijnheer de president, zeide Louise, „ik wenschte eveneens als getuige in deze zaak ondervraagd te worden, daar mij zaken van gewigt dienaangaande bekend zijn."

Bernhard keek op; een plotselinge blos overtoog zijn gelaat. Hij glimlachte en zijn hart klopte van vreugde.

„Waarom hebt gij u dan niet bij het voorloopig gehoor aangemeld?" vroeg de president.

„Omdat ik niet gedagvaard werd en omdat men mij, zoo ik vroeger gesproken had, verhinderd zou hebben hier te verschijnen," luidde het antwoord.

Allen keken verbaasd op, vooral de oude molenaar, die zijne dochter niet scheen te begrijpen. De president liet haar afzonderlijk plaats nemen.

En nu meldde zich ook Balthasar als getuige aan, die als reden dat hij tot nog toe voor het geregt niet gesproken had zijne ziekte opgaf, die hem zelfs nu, terwijl hij nog niet geheel hersteld was en zich nog zeer zwak bevond, naauwelijks veroorloofd had voor de jury te verschijnen.

Nadat alle getuigen opgeroepen en tegenwoordig bevonden waren nam de procureur-generaal het woord. Hij wees op de

zwaarte der misdaad en las de acte der beschuldiging voor, die geheel en al gebaseerd was op die punten, welke wij reeds kennen en dus hier niet behoeven te herhalen.

Nu vroeg de president den beschuldigde wat hij tot zijne verdediging had in te brengen.

„Mijnheer de president," gaf Bernhard terwijl hij opstond op vasten toon ten antwoord, „men heeft mij van het oogenblik afaan dat ik gearresteerd werd tot op het oogenblik van heden voor een verstokten booswicht gehouden en als zoodanig behandeld. Wat ik toen gezegd heb blijf ik nu volhouden: ik ben aan deze verschrikkelijke misdaad onschuldig. Doch ik heb mij ongelukkig door een eed gebonden niet te spreken van den persoon die, naar ik vermoed, met die misdaad althans in eenige verbinding staat. Had ik van het feit geweten dan zou ik voorzeker dien noodlottigen eed niet gezworen hebben. Nu, op den dag van heden, is het echter anders met de zaak gesteld. Daar de persoon dien ik bedoel nu wel naauwelijks meer onder het bereik zal zijn van den arm der geregtigheid hier te lande, maak ik mij niet meer aan verraad schuldig door zijn naam te noemen. Ik spreek het woord „verraad" uit, daar de verslagene den man die hem waarschijnlijk doodde zoodanig getergd had, dat zijne wraakneming wel te verontschuldigen zoo niet te regtvaardigen is. Verder spreek ik heden, omdat de vermoedelijke misdadiger mij niet zooals hij beloofd had de tijding liet toekomen, dat ik verder niet behoefde te zwijgen. Die tijding zou ik namelijk na zes weken ontvangen. Ik spreek tevens, omdat ik voor het geregt de getuigenis der waarheid verschuldigd ben."

Deze met eene rustige en duidelijke stem uitgesproken woorden maakten een diepen indruk op de vergadering. Een ieder zag in gespanneu verwachting de verdere mededeelingen te gemoet, waartoe de voorzitter den beschuldigde uitnoodigde.

Nu verhaalde Bernhard kort en eenvoudig de ontmoetingen die hij met den herbergier Laurens Birnich en met den Amerikaan William Hansen gehad had. De hier door hem voor het eerst aan het licht gebragte feiten en omstandigheden stonden met elkander in zulk een klaar en ongedwongen verband en kwamen buitendien zoo juist overeen met het karakter van den weinig geachten herbergier, dat zij in de oogen der menigte althans de waarschijnlijkheid voor zich hadden. Het denkbeeld

dat de jager slechts een sprookje zou verzonnen hebben om zich zelven schoon te praten, scheen in niemands brein op te komen en het publiek begon hoe langer hoe meer inwendig voor Bernhard partij te trekken.

Toen hij geëindigd had zeide de waardige president: „Men zou aan uwe woorden voorzeker geloof kunnen schenken, zoo gij ons kondet bewijzen dat gij u op het oogenblik dat de moord vermoedelijk gepleegd werd, op eene andere plaats en in ander gezelschap bevonden hadt."

„Dit zal in den loop van de behandeling der zaak welligt blijken," antwoordde Bernhard met nedergeslagen oogen; „ik verzoek den heeren dat oogenblik af te wachten."

De beschuldigde betoonde zich zoo eerbiedig en bescheiden, dat de president daarop niet verder bij hem aandrong en hij weder kon gaan zitten.

Daarop ging men voort met het getuigenverhoor. Vooreerst werd de molenaar in verhoor genomen. Zijne getuigenis had natuurlijk een zeer ongunstigen invloed op de verklaringen van den jager, vooral daar hij zijne verklaringen met klem en kracht uitsprak. Evenzoo ging het met de getuigenissen der molenaarsknechts en der boeren. Toen werden de deskundigen ondervraagd. De geneesheeren verklaarden dat de dood ongetwijfeld door een kogel moest veroorzaakt zijn, want men had een rugwervel verpletterd gevonden op eene wijze zooals door een val onmogelijk had kunnen geschieden. De kogel zelf was wel is waar niet gevonden, doch een der deskundigen, een houtvester, zeide: dat de gaten in de kleederen van den verslagene van eene grootte waren, die met het kaliber der buks van den beschuldigde min of meer overeenstemden, al kon men dit ook niet met onwederlegbare zekerheid bewijzen.

Daar hier bewezen daadzaken tegenover onbewezen beweringen stonden, ontstonden er allerwege nieuwe twijfelingen, die zelf door de verklaringen van eenige lieden uit den omtrek, dat zij den beschuldigde nooit anders dan als een regtschapen vreedzaam mensch gekend hadden, geenszins werden opgelost.

Nu kwamen de getuigen à décharge aan de beurt. De president liet Louise voorkomen en haar den gebruikelijken eed zweren, hetgeen zij deed met vaste stem en met gepaste vrijmoedigheid.

„Wat hebt gij ons mede te deelen?" vroeg hij het meisje.

„Ik heb u te zeggen," antwoordde zij, „dat Bernhard ten onregte beschuldigd wordt."

„Hoe kunt gij dat bewijzen?" ging de president voor.

„Daardoor, dat hij zich op het oogenblik dat de misdaad gepleegd werd, in mijne tegenwoordigheid bevond."

„Hoe heeft zich dat dan toegedragen?"

„Ik had hem eene bijeenkomst beloofd bij de rotsen van Ravenstein, want wij beminnen elkander en mijn vader wil niets van hem weten, daar hij niet rijk is. Wij hadden dus afgesproken elkander daar te ontmoeten, wij zaten bijeen en spraken van de toekomst. Op eens hooren wij hoog boven ons iets als een val van een zwaar ligchaam langs de rotssteenen en tusschen de struiken, zoodat de vogels rondom opvlogen en wij verschrikt rondkeken. En wien zagen wij toen? niemand anders dan William Hansen den Amerikaan, die op den rand der steilte stond, maar terstond terugdeinsde toen hij ons gewaar werd. Ik voor mij ben er van overtuigd dat hij het is, die den herbergier vermoord heeft en zijn lijk tusschen de rotsen heeft nedergeworpen."

Deze zoo onverwachte verklaring verwekte een algemeen gemompel van verbazing.

„Maar hebt gij dan geen schot gehoord?" vroeg de president.

„Neen," zeide het meisje.

„Hoe kunt gij dat verklaren?"

„Misschien omdat wij er niet op gelet hadden, misschien ook omdat de slag van uit de hoogte en door den wind tegengehouden niet in de diepte tot ons was doorgedrongen."

„Doch waarom hebt gij deze aangifte niet vroeger gedaan?" vroeg de president.

„Gedeeltelijk uit een gevoel van schaamte, gedeeltelijk ook omdat ik vreesde dat ik door Bernhards vijanden in het afleggen mijner getuigenis voor de jury zou verhinderd worden."

„Beschuldigde wat hebt gij op de getuigenis van dit meisje te antwoorden?" vroeg de president.

„Zij heeft de waarheid en niets dan de waarheid gezegd," antwoordde Bernhard met van vreugde schitterende oogen.

„Maar waarom hebt gij zelf daarvan dan gezwegen?"

„Omdat ik Louise niet compromiteeren wilde."

Nu werden door het publiek zulke luide bijvalsbetuigin-

gen aangeheven dat de president dreigde een ieder die zich niet stil hield de zaal te zullen doen uitzetten.

Toen het op nieuw stil geworden was in de zaal, werd Balthasar in 't verhoor genomen.

„Mijne heeren," zeide hij, „ik ben van schrik over de arrestatie van Bernhard ziek geworden en toen kon ik mij du niet aanmelden om bij 't voorloopig verhoor mijne getuigenis af te leggen. Maar nu verzeker ik u dat de jager, al had hij den herbergier ook uit wraak doodgeschoten, toch in geen geval hem van zijn geld heeft beroofd. Denzelfden avond namelijk toen de Amerikaan vertrok kon ik den slaap niet vatten en terwijl ik wakend te bed lag hoorde ik van buiten stemmen. Ik luisterde, het was Bernhard en de Amerikaan en toen hoorde ik dat deze aan Bernhard geld ter bewaring gaf en hem liet zweren niemand van de zaak te spreken totdat hij hem van uit Amerika tijding zou gezonden hebben.

„En is dat alles de zuivere waarheid?"

„Mijnheer de president," riep de schipper, die tot nog toe moeijelijk gesproken had, nu met luider stemme uit: „ik heb immers bij 't begin van het verhoor een heiligen eed gezworen!"

Er ging andermaal een gemompel van bijval op onder de menigte. De beschuldigde wierp Balthasar een dankbaren blik toe.

Nu gaf een der geregtsdienaren den president een brief over. Hij beschouwde het adres met blijkbare verbazing. Toen zeide hij tot de vergadering: „Er wordt mij daar een brief overhandigd die het postmerk van de Vereenigde Staten draagt. Die brief is aan den houtvester Bernhard geadresseerd. Beschuldigde, uit dezen brief vernemen wij welligt nadere ophelderingen; verlangt gij dat ik hem open en voorlees?"

„Die brief kan geen geheimen bevatten," antwoorde Berhard, waarop de president den brief opende en het volgende voorlas

„Waarde vriend Bernhard.

In de eerste plaats mijn opregten dank voor uwen goeden raad en trouwe hulp. Ik ben gelukkig in mijn land teruggekeerd en heb mijne familie gezond en frisch teruggevonden. Daar ik nu gelukkig buiten het bereik der Europesche policie ben, behoef ik de zaak niet langer geheim te houden. Weet dan, voor het geval dat die schurkachtige Birnich nog niet

Beide zijn nu een welvarend en gelukkig paar en het streelt den molenaar niet weinig, dat hij eene dochter heeft die niet alleen opperhoutvestersvrouw is, doch wiens man buitendien in blakende gunst staat bij den graaf en met wien vele voorname heeren uit de stad als zij op de goederen van den graaf komen jagen, even gemeenzaam omgaan alsof hij huns gelijke was.

'sHage, Mei 1864. J. v. G.

HET OOR VAN DIONYSIUS.

In de groote zaal van het raadhuis der duitsche residentiestad E..... was het des avonds bal. Ook de echtgenoote van den rijken koopman Haller, die reeds het zesde lustrum haars levens had bereikt, maar nog immer eene schoone vrouw kon genoemd worden, had alle maatregelen genomen, om, gelijk altijd, ook nu onder de vrouwen van de aanzienlijken der stad, den glans van haar huis te doen schitteren. Alvorens zij zich echter met haar zoon Arnold naar het burgerfeest begaf, wilde zij nog eene poging aanwenden, om haar echtgenoot te bewegen haar derwaarts te vergezellen; deze zat echter met zijn vriend Werner zoo vertrouwelijk bij den warmen haard spottend redenerende over de ijdelheid der vrouwen, die, ofschoon zij reeds volwassen zoons hebben, nog steeds geen afstand willen doen van de dwaze genoegens van bals en pikniks, dat hij geen lust daarin had. Blijkbaar verstoord over die weigering, verliet mevrouw Haller de kamer en mompelde in het heengaan, dat zij dan met hare vriendin Werner en haar zoon wel alleen den weg naar de balzaal zou vinden.

De koopman en zijn vriend schoven aldra hunne stoelen nog digter bij den haard, wiens helderflikkerende vlam hunne oogen meer verlustigde, dan de schitterende lichten en kandelaars in de balzaal hadden kunnen doen. Nadat zij beiden gedurende eenigen tijd over onverschillige zaken gesproken hadden, werd eindelijk ook *dat* onderwerp op het tapijt gebragt, hetwelk een hunner in dit oogenblik zeer scheen bezig te houden.

„Verklaar mij nu eens openhartig," zeide Werner tot zijn vriend, „welke redenen u toch aansporen om uwe bewilliging te weigeren tot het huwelijk van uw zoon met de freule von Langfeld? Het meisje heeft een zeer groot vermogen, is daarbij

schoon en zeer verstandig, en, wat wel het voornaamste is, uw zoon bemint haar hartstogtelijk; waarlijk! ik kan mij niet begrijpen, waarom gij deze verbindtenis zoo zeer tegenwerkt."

„Ik voor mij," antwoordde de koopman, „heb hoegenaamd niets daartegen; de bezwaren komen enkel en alleen van de zijde mijner vrouw, die voor niets ter wereld hare toestemming tot dit huwelijk zou geven, en ofschoon ik nu hare meeningen niet deel, moet ik toch gul bekennen, dat zij niet zoo geheel ongelijk heeft."

„Wat gij mij daar zegt, vriend! maakt in den hoogsten graad mijne nieuwsgierigheid gaande," ging Werner voort; „ik kan onmogelijk begrijpen, hoe gij denkbeelden goed kunt noemen, die gij niet deelt."

„Het oordeel der zaken wisselt naar gelang van het standpunt, van waaruit men ze beschouwt," zeide Haller lagchend, „en nu moet ik u zeggen, beste vriend! dat mijne vrouw en ik volstrekt niet op hetzelfde standpunt staan; dit alles heeft echter zijn oorsprong in een voorval, dat ik reeds lang voornemens was u te verhalen en dat ik nu toch heden doen wil, daar het niet in het minst in mijn plan ligt u in ons tegenwoordig vertrouwelijk gesprek raadsels op te disschen; ook begint het geheim, hetwelk reeds sedert een twintigtal jaren in mijn boezem verscholen ligt, mij te drukken en gaarne wil ik het aan mijn besten vriend vertrouwen. Luister dus:"

„Er zijn nu een twintigtal jaren verloopen, dat ik smoorlijk verliefd werd op mijne vrouw; gij weet hoe schoon zij toen was en zoo gij dit niet wist, dan zoudt gij hare vroegere schoonheid nog van hare tegenwoordige kunnen afleiden; daarbij was ik echter even jaloersch als verliefd. De bewijzen van hulde, welke haar van alle zijden gebragt werden, streelden mijne ijdelheid als echtgenoot evenzeer, als zij mijn teeder gevoel als minnaar pijnlijk aandeden; ik was trotsch op hare onvergelijkelijke schoonheid, doch had maar al te zeer vrees voor de gevolgen, die zij zou kunnen na zich slepen.

Toen ik een jaar was gehuwd en mijne vrouw mij een zoon geschonken had, meende ik te bemerken, dat zij de in het oog loopende vleijerijen van een man, die veel jonger was dan ik, zonder tegenzin aannam; hij behoorde tot die soort van ledigloopers met aangename manieren, die hun tijd zoek brengen met den smachtenden minnaar te spelen, terwijl de arme

gehuwde mannen den hunnen besteden om voor het geluk hunner echtgenooten werkzaam te zijn.

Naauwelijks had dan ook de demon der jaloezie mij in zijne strikken verward, of hij fluisterde mij de zwartgalligste en buitensporigste denkbeelden in; onder anderen kwam ook de gedachte bij mij op, mij tot mijn gebruik eene soort van die schuilhoeken te laten maken, welke men nog heden ten dage in Sicilië het *oor van den tyran Dionysius* noemt. - Ik liet alzoo in dezen muur (en te gelijk klopte Haller met zijne vingers tegen den wand, waardoor een hol, dof geluid hoorbaar werd) en zonder dat mijne vrouw daarvan kennis droeg, een zeer gemakkelijk luisterhoekje inrigten, van waar ik elk woord, dat in hare kamer gesproken werd, zeer duidelijk kon hooren.

Mijnheer von Langfeld (want niemand anders was voor twintig jaren de verleider, dien ik bedoel) bragt mijne vrouw elken dag bezoeken; aan voorwendsels daartoe ontbrak het hem niet. Nu eens bragt hij haar teekeningen van bloemen, dan weder had hij haar een kunstenaarsraad mede te deelen of iets dergelijks; hij stond met haar op zeer vertrouwelijken voet en, terwijl zij bloemen borduurde, poogde de jongeling de prosa van het werkelijke leven door duizend sierlijke arabesken zijner fantaisie op te smukken, en ware mijne positie niet zoo onaangenaam geweest, dan had ik de bekwaamheid en het vernuft moeten bewonderen, waarmede hij zijn verstand als afpijnigde om eene jonge vrouw, die zich verveelt, te pogen te verstrooijen; een blik uit hare schoone oogen beloonde hem voldoende voor zijne pogingen.

Daar ik in zekeren zin bij al hunne zamenkomsten tegenwoordig was, ontdekte ik met schrik, hoe de verleiding schuchter voorwaarts sloop, hoe zij haar schijnheilig hoofd verhief, haar ontuchtigen blik scherpte, haar slangenkronkelingen langzaam ontrolde en zich dreigend opregtte, om haar buit te omvatten en te verstikken.

Mevrouw Haller plaatste tegenover de beden, de waarlijk welbespraakte en hartstogtelijke smeekingen van von Langfeld steeds hare pligten als echtgenoote en moeder en niet het minst hare opregte genegenheid voor mij, deed zij uitkomen; niets kon echter den vastberaden verleider ontmoedigen, wien zijne vroeger opgedane ervaringen van het leven bereids geleerd hadden, dat doordrijving en behoorlijk geduld, de beste middelen zijn, om

ten slotte alle tegenstribbelingen en bedenkingen eener vrouw te overwinnen.

Op zekeren dag eindelijk, toen hij haar eenige zachte verwijtingen deed over hare gruwzaamheid, haar beschuldigde, dat zij zijn ongeluk wilde en hem tot vertwijfeling bragt, vergat mijne vrouw zich zoo ver, dat zij hem de woorden toevoegde: „Het is niet noodig u te bekennen, welke gevoelens de betuigingen uwer liefde mij inboezemen, zoo gij slechts wist, dat niet gij alleen daardoor ongelukkig zijt." Bij deze woorden, welke hij als eene volkomene bekentenis harer min aannam, kende zijne vervoering geene grenzen meer. „O genadige vrouw!" riep hij uit, te gelijk aan hare voeten knielende, „dank, duizendwerf dank voor die zoete woorden. Ik heb oneindig veel geleden, sedert ik u heb leeren kennen en meer dan eenmaal heb ik gewenscht dat de dood een einde aan mijn leven zou maken; maar thans dank ik den hemel, dat Hij mijn leven heeft gespaard..... Aan mijn geluk staat alzoo slechts *een* hinderpaal in den weg; indien gij niet dien man behoorde, zoo zoudt gij de mijne wezen; als hij u niet ontvoerd en u uwe vrijheid ontnomen had, dan zoudt gij alle schatten uwer bezaligende liefde over mij uitstorten en ik zou de gelukkigste der stervelingen zijn! o, die man!....."

„Die man is mijn echtgenoot, de vader van mijn kind, zeide mevrouw Haller met ernst en uit kracht van dien tweevoudigen titel kan noch mag ik dulden, dat gij hem in mijne tegenwoordigheid beschimpt."

Zij scheidden van elkander, en in de onbeschrijfelijkste ontroering verliet ik mijn schuilhoek.

Wat ik destijds geleden heb, kan met geene woorden worden uitgedrukt. Het waren pijnen als die der hel, ondervonden in eene tijdruimte van niet meer dan vier en twintig uren. Ik kon het mij nu niet langer meer verbloemen: mijne vrouw beminde mijnheer von Langfeld en gelijk hij gezegd had, was *ik* de eenige hinderpaal, welke hem in den weg stond, dat zij niet hem toebehoorde; zonder deze zekerheid zou ik mij zekerlijk om het leven gebragt hebben.

De tegenstrijdigste en buitensporigste plannen vlogen als bliksems door mijne hersenen, zonder dat ik er één bepaald kon vasthouden en den geheelen nacht kon ik slapen, noch rust vinden.....

Toen ik den volgenden morgen met mijne vrouw aan het ontbijt zat, trad mijn kamerdienaar binnen en berigtte mij, dat de keukenmeid mij wenschte te spreken.

„Laat haar komen," zeide ik; mijne vrouw wilde zich verwijderen, doch ik verzocht haar te blijven; „gij weet," voegde ik haar toe, „dat ik geene geheimen voor u heb."

De keukenmeid kwam, en diepe ontsteltenis lag op haar wezen te lezen; haar gelaat was bleek als de dood, wit als de muts, die haar hoofd bedekte.

„Mijn God, wat is er voorgevallen!" vroeg ik haar; „gij zijt zoo ontsteld, hebt gij misschien mijne chocolade laten aanbranden?"

„O, zoo gij wist, genadige heer! welk ongeluk mij overkomen is," zeide de eerlijke dienstmaagd met eene jammerende stem. Heden morgen vroeg heeft iemand, die mij onbekend was, mij dit kleine pakje overhandigd; ik maakte het open en vond daarin deze beide banknoten van honderd florijnen ieder, benevens dit fleschje en een klein briefje, waarin men mij schreef, dat ik de in het fleschje aanwezige vloeistof in uwe chocolade moest mengen, welke daardoor dikker zou worden, en ter belooning daarvoor de twee banknoten aan te nemen.

Ik zag mijne vrouw met een naauwkeurigen en scherpen blik aan, nam het kristallen fleschje, hield het tegen het licht, deed eenige droppels van de vloeistof die daarin was, op een klontje suiker en gaf dit aan mijn kleinen Azor, die kwispelstaartende het tooneel aanzag, als nam hij een innig deel aan hetzelve; naauwelijks had het arme dier het onheilbrengende stukje suiker binnen, of het werd door de verschrikkelijkste krampen overvallen; het zag mij met een treurigen blik, die mijn medelijden scheen in te roepen, aan, rekte de leden uit en was dood.

Mijne vrouw was doodsbleek geworden en staarde onbewegelijk voor zich heen.

„Goed, beste Marie!" zeide ik tot de keukenmeid, ik weet wat de bedoeling van dit alles is geweest, geef het geld in mijn naam aan de armenkas en neem daarentegen deze banknoten van mij als belooning voor uwe trouw, die ik nimmer zal vergeten; ik verbied u echter ten strengste aan iemand iets te vertellen van deze aangelegenheid; gá thans en draag vooral zorg dat mijne chocolade niet aanbrandt.

Naauwelijks had de keukenmeid de kamer verlaten, of mijne

vrouw, die intusschen van hare ontsteltenis was bijgekomen, brak in een krampachtig snikken uit en viel mij om den hals met de onmiskenbaarste teekenen van innige teederheid en verknochtheid. Ik hield mij, als beschouwde ik de uitbreking dezer gevoelens alleen als aan den dood van mijn hondje, waarvan zij zeer veel hield, toe te schrijven en poogde haar dus ook niet te troosten.

Spoedig daarna verliet zij het vertrek en begaf zich naar hare kamer, waar zij zich aan de smartelijkste overdenkingen overgaf. Toen von Langfeld zich op het gewone uur bij haar liet aandienen, werd hij natuurlijk afgewezen, en ik twijfel niet of men overhandigde hem daarbij een schrijven van mijne vrouw, want hij liet den volgenden morgen niets van zich hooren en, eene reis voorwendende, verliet hij ook weldra daarop de stad. Hij begaf zich naar B. . . . ., vanwaar hij ons ook al spoedig berigt gaf van zijn plaats gehad hebbend huwelijk met de rijke freule N. . . . ., bij wie hij zonder twijfel de schatten zijner vruchtbare fantaisie even goed had doen schitteren, verondersteld dat er evenveel moeite toe noodig was, om eene rijke erfgename in zijn net te verstrikken, als om eene regtschapene vrouw te verleiden. Wij hebben hem later meermalen in gezelschap aangetroffen, zelfs heeft hij ons met zijne bezoeken vereerd, ja misschien wel al te dikwijls, want hoe zou mijn zoon anders zulk eene hartstogtelijke liefde voor zijne dochter hebben kunnen opvatten.

„Maar dat is eene vreeselijke geschiedenis, die gij mij daar hebt medegedeeld," zeide Werner, „nu begrijp ik ten volle den tegenzin, welke uwe vrouw in dit huwelijk hebben moet; ik kan mij echter niet verklaren, hoe gij uwe toestemming kunt geven tot de huwelijksverbindtenis van uw zoon met de dochter van een giftmenger."

„Van een giftmenger, zegt gij! bedoelt gij daarmede misschien von Langfeld?"

„Gewis, want hij toch zal het geweest zijn, die uwe keukenmeid het geld en het fleschje heeft gezonden, om u daardoor het leven te benemen."

„Geenzins, mijn vriend! dan berust uwe meening op dwaling."

„Zou ik dan nog eene verschrikkelijker misdaad moeten veronderstellen? Misschien heeft uwe vrouw. . . ."

„Ook dat niet!" riep Haller, „mijne vrouw is tot zulk een

misstap niet in staat en in de geheele zaak was zij alleen strafbaar voor enkele onvoorzigtig gesproken woorden, die echter geenzins de bedoeling hadden, welke ik daaruit afleidde, ten gevolge mijner ijverzucht in dien tijd."

„Na het laatste onderhoud, dat von Langfeld met mijne vrouw had, vermoedde ik wel eene misdaad, maar toch hield ik von Langfeld daartoe niet in staat, want volgens de gewone begrippen was hij ook destijds een regtschapen mensch, die ja, wel geschikt was om schande en oneenigheid in een huisgezin te brengen, maar niet om iemand te dooden; ik nam alzoo het besluit, mijne vrouw aan eene laatste proeve te onderwerpen, *ik zelf* was het, die de keukenmeid het geld en het gift toezond en had in elk geval besloten, zoo ik verraden mogt worden, dien morgen geen chocolade te gebruiken.

„Maar terwijl gij von Langfeld in de oogen uwer vrouw aan eene zoo schandelijke aanklagt blootstelde...."

„Zoo onteerde ik alleen in den geest mijner vrouw een man, die mij in de openbare meening poogde te onteeren; dat is zoo, maar ik geloof, dat ik daarmede geen vergrijp beging tegen de grondstellingen der moraal."

„Later heb ik wel eens berouw gehad over hetgeen ik bedreven had, maar er bleef mij geene keuze over tusschen de middelen en ik nam dit, als naar mijn inzien het beste, te baat; ook hield ik mij ten volle overtuigd van de goede uitwerking, die het hebben zou, want mijne vrouw, die eene zeer strenge en godsdienstige opvoeding had ontvangen en geheel doordrongen was van de grondbeginselen der gezondste moraal, kon dus slechts minachting gevoelen voor hem, dien zij in staat hield, haar bezit met eene misdaad te koopen. Wat ik als vooruitgezien had, geschiedde ook; de genegenheid, welke zij voor von Langfeld meende te hebben, veranderde in den diepsten haat, en als om haar misstap te boeten, beminde zij mij van dat oogenblik af met al de kracht harer ziel. Alles en alles heeft mij de geheele zaak vierhonderd gulden en het leven van een hond gekost, dien ik in mijn geluk, ondankbaar genoeg, niet eens betreurde, en er zijn zeker eene menigte echtgenooten te vinden, die zich gelukkig zouden rekenen, zoo zij den huiselijken vrede voor zulk eene geringe som konden koopen. Sedert dien tijd heb ik dan ook dien geheimzinnigen schuilhoek niet meer betreden en ik weet zelfs niet eens, waar

de sleutel thans is; de ooren van dien tyran van Syracuse zijn alzoo sedert twintig jaren gesloten. Mijne vrouw heeft daarbij sedert dien tijd zulk een afschrik van alles wat naar chocolade zweemt, dat zij er niet eens van wil hooren spreken en zij zou het zeker met den dood bekoopen, indien zij ook maar één kop daarvan moest drinken."

„Mijnheer von Langfeld is thans rijk, gelukkig en geniet eer en aanzien, en er is zeker maar ééne enkele persone, die hem niet die achting toedraagt, welke hij in alle opzigten verdient; gij weet echter dat ik mij alle moeite geef, de vooroordeelen van die persone in dit opzigt te bestrijden."

Naauwelijks had mijnheer Haller deze woorden gesproken, of de deur werd geopend en zijne vrouw trad in eene eenvoudige kleeding het vertrek binnen.

„Gij hier?" vroeg Haller; „hoe laat is het dan? Zijt gij reeds van het bal terug?"

„Het is één uur, beste Rudolph!" zeide zijne vrouw lagchend, „ik ben echter niet op het bal geweest; het huwelijk van Arnold, waarover gij mij dezen avond weder gesproken hebt, heeft mij derwijze bezig gehouden, dat ik hem met mevrouw Werner alleen heb laten gaan, om eens ongestoord den vrijen loop te geven aan mijne gedachten dienaangaande; ik ben thans geheel van uwe meening geworden en zie in de verbindtenis van Arnold met de freule von Langfeld niet de minste hinderpalen meer, ja geef van harte gaarne daartoe mijne bewilliging."

Toen mijnheer Haller voornemens was zijne vrouw over dien plotselingen ommekeer harer denkbeelden zijne niet geringe verbazing te kennen te geven, reikte zij hem een kleinen sleutel van een bijzonder maaksel over en zeide, terwijl een bevallig lachje om haar mond speelde:

„Hier, mijn waarde echtgenoot! reik ik u een sleutel over, dien ik onlangs toevallig vond en waarvan gij, naar ik meen, het beste het gebruik zult kennen."

Geen wonder dat Haller zijne vrouw met een paar groote oogen aanzag, waaruit zoowel verwondering als vreugde spraken.

„Dierbare, beste der mannen!" zeide de nog steeds beminnelijke Agatha, met eene teedere en zoet klinkende stem: „*het oor van Dionysius van Syracuse* is hier regter geweest."

Hartelijk lagchend sprong Haller van zijne plaats op en

omhelsde zijne vrouw. Zij had hem in den strik gevangen, dien hij voor twintig jaren voor haar had gespannen.

Eene maand later, toen de eerste stralen der lentezon de natuur als op nieuw tot het leven terug bragten, werd de huwelijksplegtigheid gevierd van Arnold Haller met de bekoorlijke Victoria von Langfeld.

Naar Dr. E. Brecher.

RIDDER OLUF.

(Eene Oud-Deensche ballade.)

VERTAALD DOOR

P. VAN DE VELDE MZ.

Het dichtstuk is in 8 afdeelingen gesplitst en begint met een Proloog of Voorzang, welke aldus luidt:

De scheem'ring daalde neêr op de aard,
En ridder Oluf steeg van 't paard. —
De avondneevlen bleven hangen;
De geur der bloemen steeg omhoog,
En drukte zwaar op 's ridders oog,
En deed naar rust hem sterk verlangen.

De Elfenheuvel lacht hem toe;
En van zijn zwerftogt mat en moê,
Laat hij het hoofd ter nederzinken. —
Maar hemel! ziet! wie nadren daar?
't Zijn Elfen, als een groote schaar
Van Englen, die hem tegenblinken!

De een streelt zachtkens hem de koon;
Eene andre lispelt zoet en schoon:
„Kom, wakkre ridder! wil niet slapen
We omstralen u met heldren glans.
Kom! dans met ons den blijden dans!
Kom! laat ons zoete vreugde rapen!"

Wat oefent fluks dat zoet geluid
Op hem een *sterken* invloed uit!
Hij *kan* zich niet bedwingen!
En zonder 't kraaijen van den haan
Was hij nooit van de plek gegaan
Waar de Elfen toovrend zingen.

Na dezen voorzang begint de eerste zang. De inhoud is kortelijk deze:

Ridder Oluf zal zich in 't huwelijk begeven, en hoewel hij trouw heeft gezworen aan zijne bruid, hebben de Elfen hem zoodanig in hare netten gevangen, dat het hem onmogelijk is, om aan hare bekoorlijkheid weerstand te bieden, en er in zijn binnenste een zware strijd is ontstaan; een strijd zóó sterk, dat hij, niettegenstaande de vermaningen zijner moeder, besluit, om naar 't Elfenrijk te gaan.

Het koor heft aan:

De zon duikt in den blaauwen vloed,
Bij 't slaan der nachtegalen;
En morgen zweeft de bruiloftstoet
In rijk versierde zalen.

Oluf is evenwel gejaagd. Zijn hart trekt hem naar zijne bruid, maar de lokstem der Elfen roept met sterker aandrang. Hij zoekt evenwel een voorwendsel en zegt:

Nog mis ik eenen bruiloftsgast,
Ik wil, dat hij zal komen!
Op, knechten! spoedig opgepast
Om 't beste paard te toomen.

Zijne moeder verwondert zich hierover en roept uit:

Beschouw de stilte der natuur!
Het daglicht is gevloden;
Hoe kunt ge in 't late avonduur
Nog nieuwe gasten nooden?

Die tegenwerping doet hem alle bezinning verliezen. Hij verraadt als 't ware zich zelven, als hij zegt:

Zij trekt mij voort, de felle smart;
Ik kan, ik mag niet blijven;
Mijn hoofd is zwaar, en bang mij 't hart;
Ik kan, ik mag niet blijven.

Met allen aandrang herhaalt het koor:

De zon duikt in den blaauwen vloed
Bij 't slaan der nachtegalen;
En morgen zweeft de bruiloftstoet
In rijk versierde zalen.

Van alle kanten gedrongen om te blijven, stort Oluf zijn strijd aldus uit:

Zoo vaak mijn oog natuur aanschouwt,
  In de eerste morgenstonde,
Verlang ik naar mijn schoone bruid,
  De schoonste in het ronde.

Zoo vaak ik langs de velden toog,
  Waar bloem en aar zich paren,
Dan denk ik aan haar lichtblaauw oog
  En aan haar blonde haren.

Maar als ik naar de Elfen toog
  Bij 't helder stargeflonker,
Dan zie ik daar een gitzwart oog
  Bij lokken, o! zoo donker!

Dat alle wonden liefdrijk heelt
  Door 's vijands hand geslagen;
't Is mij, als waar' mijn hart verdeeld. —
  Die strijd is niet te dragen.
Kom spoedig, knechten! opgepast
  Om 't beste paard te toomen.

Smeekend zegt de moeder:

Rijd *niet* en verzoek dus de geesten toch niet;
  Ga *niet* naar de nachtlijke scharen;
Gij *weet* het, heer Oluf! in 't Elfengebied
  Daar dreigen u duizend gevaren!

Maar hij spot met hare vrees en antwoordt:

Dat toch uw vrees voor Elfen wijk'
  't Zijn neevlen, die daar zweven.

Inmiddels bestijgt hij zijn ros en zijn besluit is onwankelbaar, want hij roept:

Voort! voort! mijn paard! naar 't Elfenrijk!
  Al gold het ook mijn leven!

En met den volgenden koorzang eindigt de 1e zang:

Reeds trappelt het paard en de ridder ijlt voort
  Over velden en eenzame heiden,

Om morgen, voor dat nog de schemering gloort,
 De gasten ter bruiloft te leiden.
Met zang en muziek en met klokkengeluid,
 Verwelkomt dan ieder de zedige bruid.

II.

Ridder Oluf heeft zijnen rid volbragt en wat hij gevoelt en ziet, werdt aldus uitgedrukt:

O! stille nacht! De zilvren maan
 Schijnt mij aan deze plek te kluistren,
Mij dunkt, ik hoor een vogel slaan,
 En toch! ik waag 't niet, om te luistren.
Daar blinkt een kleed! — Neen! 't snelt weer voort!
 Hoe vreemd! 't is of de koeltjes fluistren
En, met de bloemen, aan dit oord
 Mijn hart onwederstaanbaar kluistren!

Inmiddels hoort hij de Elfen zingen:

Vlug zweven hier de Elfen voort.

Al nader en nader komen zij en daarom zegt Oluf:

Daar dansen er drie, daar dansen er vier,
De dochter des konings komt wenkend tot mij.

De Elfen zijn werkelijk tot hem gekomen en aan haar hoofd is de voornaamste: *de dochter des konings.* Nu volgt de beschrijving van den strijd, dien hij te voeren heeft tegen de verleiding in de volgende dialoog:

Wees welkom, heer Oluf! O! ga niet van hier!
Neem plaats in de rijen en dans aan mijn zij.

Gij vraagt mij, waar 'k nimmer in toestemmen *mag*,
Want morgen, dan is het mijn huwelijksdag.

Een fijn kleed van zijde, dat bied ik u aan,
Gebleekt door mijn moeder in 't schijnsel der maan!

Denk niet, dat gij daardoor mij *ooit* overreedt,
Ik *mag* toch niet dansen, hoe gaarne ik het deed!

Wees wijzer, heer Oluf! neem plaats in de rij,
Een zilveren pantser ontvangt gij van mij.

Gij vraagt mij, waar 'k nimmer in toestemmen mag,
Want morgen, dan is het mijn huwlijksdag.

En als gij hardnekkig in 't weigren volhardt,
Dan wachten u ziekte, ellende en smart.

De ridder blijft weigeren en nu vertoont de Elf zich in hare ware gedaante. Uit wraak strekt zij hare hand naar hem uit, en de sage meldt, dat zulk eene aanraking doodelijk was... Dit wist Oluf ook; van daar dat hij uitroept:

God! help mij! daar grijpt de gevreesde mij aan!
O Elfkoningsdochter! wat hebt gij gedaan?

Waarop zij zijn vonnis uitspreekt:

Uw wang wordt bleek, verliest haar bloed,
Als zich mijn hand gevoelen doet.

En al de Elfen herhalen in koor:

Heer Oluf! morgen zijt gij dood!
De wraak is zoet, mijn kracht is groot,
Heer Oluf! morgen zijt gij dood!

Door den vreeselijksten angst aangegrepen, werpt hij zich te paard en roept:

Voort! klepper! voort! rijd voort in snellen draf,
Of, voor de morgen komt, wacht mij het somber graf.

De koningsdochter en hare maagden ijlen hem als furiën na, hem toeschreeuwende:

Rijd naar uw bruid! Vóór 't morgenrood,
Heer Oluf! zijt gij zeker dood!

Nog altijd bezield met de hoop op redding zet hij zijn ros tot nieuwen spoed aan, in radeloozen angst gillende:

Voort! klepper! voort! voort! opgepast!
De dood volgt mij als bruiloftsgast!

En nog altijd weerklinkt het in zijn ooren:

Heer Oluf! morgen zijt gij dood!

III.

Nu volgt de derde of slotzang, die de anderen in schoonheid

en diepte van gevoel overtreft. Hij vangt aan met eenen morgenzang, door het koor aangeheven.

In 't oosten rijst de zon weer op
En kleurt de gouden wolk;
Trekt over veld en heuveltop,
Trekt over land en volk.

Daar komt zij van de verre kust,
Als kwam ze uit Edens schoot;
Weer brengt zij leven, licht en lust,
Voor allen, klein en groot.

Gods lieve zon vervult weer de aard,
Met vrolijkheid en pracht;
Schenkt uitkomst, als ons 't leed bezwaart,
Verlicht den droeven nacht.

Die lofzang wordt in den vroegen morgen aangeheven, als ware het om de moeder van den ridder te troosten, die in den grootsten angst den nacht wakende heeft doorgebragt.

Aandoenlijk is de uitboezeming der vrouw, als zij zegt:

Ik houd, als moeder, trouw de wacht!
'k Zie 't sterrenheir verbleeken.
De slaap is reeds den ganschen nacht
Het moederoog ontweken.
Heer Oluf, waar jaagt gij toch heen in den nacht?
Ach! wist gij, hoe angstig uw moeder u wacht!

Weldra vertoont zich aan de kim,
De zon in al haar luister;
Maar ach! schoon zij ten hemel klimm'
In 't moederhart is 't duister!
Heer Oluf! waar jaagt gij toch heen in den nacht?
Ach! wist gij, hoe angstig uw moeder u wacht!

Als om dien indruk te verzachten, zingt het koor bij herhaling:

Wij schenken meê, wij schenken wijn!
Wanneer heer Oluf hier zal zijn!

Het moederoog tuurt en staart inmiddels, of zij het geliefde voorwerp van haren angst ook mogt ontdekken. Eensklaps roept zij verheugd:

Wie rijdt daar langs het hooge koren,
En blaast op eenen gouden horen?
't Is Oluf! Oluf zelf! 't verlangen leent hem vleugels,
En als een valk zoo snel, jaagt hij met losse teugels.

Ook de anderen hebben hem herkend, maar ook tevens opgemerkt, dat er iets met hem is voorgevallen. Daarom zingt het koor:

Wat rijdt hij snel! hij ijlt naar huis,
Als gold het hier zijn leven!
Maar ziet! zijn helm is zonder struis!
Waar is zijn schild gebleven?

De moeder is bevreesd, dat hij in zijne dolle vaart voort zal rijden en roept daarom:

Heer Oluf! mijn zoon! trek aan toch den teugel!

terwijl het koor hiermede instemt:

Daar druppelt het bloed van den sierlijken beugel,
Heer Oluf! heer Oluf! trek aan toch den teugel!

Oluf heeft aan dien wensch voldaan. Maar nu hij naderbij is gekomen, bespeurt zijne moeder, dat er iets buitengewoons met hem is voorgevallen, en angstig vraagt zij:

O! luister, heer Oluf! O! zeg mij en spreek!
Vanwaar toch die wangen zoo vaal en zoo bleek?

Waarop hij antwoordt:

Die bleekheid der wangen verwonder' u niet;
Ik was dezen nacht in het Elfengebied.

Nog wist de moeder niet, in welken toestand zich haar zoon bevindt. Maar zij vindt zijn gedrag toch onbehoorlijk en zegt daarom:

Ach Oluf! mijn zoon! O! hoor naar mijn taal!
Wat zeg ik uw bruid, die u toeft in de zaal?

Dadelijk heeft hij een voorwendsel en antwoordt:

O! zeg, dat ik vroeg naar het woud ben gegaan,
Om 't hert en zijn jongen in strikken te slaan.

Inmiddels verwonderen zich de omstanders, dat Oluf, die, naar zijn zeggen, was uitgegaan om gasten te nooden, niemand heeft medegebragt. Zij uiten hunne verwondering in dezen regel:

Heer Oluf! uw gasten! die zijn hier nog niet.

En geheimzinnig antwoordt hij:

Er is er slechts één, schoon gij hem niet ziet.

Verbaasd vragen allen:

Wie is dan die gast, die zich nog niet vertoont?

En nu verzwijgt hij niet langer de vreeselijke waarheid, maar antwoordt:

'tIs de engel des doods, die geen stervling verschoont.

Kort en krachtig is het slot, waar alles slechts in een tweetal regels wordt medegedeeld:

O! help ons! o God! sta ons bij in den nood!
Hij waggelt! — verbleekt! — Ach! Heer Oluf is dood!

Beek, Jan. 1864.

DE DOODE DIE ZICH KOMT LATEN PORTRETTEREN.

De engelsche romandichter Fielding was gestorven. De dood eens beroemden schrijvers is veeltijds eene zaak van belang voor den uitgever, en daar het publiek er behagen in schept, om met verrukking het beeld te beschouwen van den man, dien het, minder of meer getrouw, voorstelt, doch wiens vernuft door de honderdmondige faam is verbreid, zoo beloofde men aan het hoofd der werken van den vermaarden schrijver een keurig portret te plaatsen.

Ongelukkig voor Fielding's uitgever, was het hem onmogelijk, zijne belofte na te komen, want de schrijver had zich bij zijn leven nooit laten afschilderen. Doch 't ging hoe 't ging, hij moest een portret hebben, en begeeft zich naar een' schilder, die 't weigert te maken, onder het nietige voorwendsel, dat hij den schrijver nooit had gezien. Ongetroost keert de uitgever terug, en nadenkende hoe hij zijn oogmerk zou kunnen bereiken, valt hem in, dat Hogarth met den romanschrijver bekend was geweest. Hij begeeft zich bij hem, maar de schilder wil zijnen roem niet in de waagschaal stellen, door een portret te maken, alleen uit zijn geheugen. Nu is de uitgever ter neêrgeslagen, maar verliest den moed niet.

Op zekeren avond was Hogarth in zijne werkplaats bezig, toen men hem berigtte dat er een heer was, die hem over eene belangrijke zaak wenschte te spreken. Hogarth is wel verwonderd over dat late bezoek, maar geeft last om hem binnen te laten. De deur gaat open en de schilder stuift verschrikt achteruit. 't Was Fielding, Fielding zelf, die voor zijne oogen staat en hem groet. Hogarth, die het allerminst aan spoken of geesten geloofde, wrijft zich de oogen, beziet den man andermaal, maar 't is onmiskenbaar Fielding zelf, die zich voor hem had neêrgezet en scheen te wachten, dat hij zijn penseel zou nemen en zijn portret maken; maar de schilder kon van zijne verbazing en zijnen angst niet bekomen. Plotseling schijnt de schim ongeduldig te worden, en roept hem met eene doffe, als uit het graf komende, stem toe:

„Haast u wat, Hogarth, ik moet spoedig naar mijne woning terug keeren.".

Bij deze woorden valt de schilder flaauw. De schim neemt koel eene karaf met water, en besprengt er zijn gelaat mede, terwijl zij, toen Hogarth tot bewustheid kwam, hem met eene zachtere stem toesprak:

„Boezemt het aanzien van den dood u zooveel vrees in, dat het u belet, om iets bij te dragen tot den roem van een oud vriend?"

Zonder zich die verschijning te kunnen verklaren, werd de schilder, bij dat beroep op zijne vriendschap, bewogen, greep zijne penselen en haastte zich, om eene schets van Fielding te maken, naar zijn zonderling model. Gereed zijnde, naderde de schim, beschouwde de teekening en sprak:

„'t Is zeer goed. Maar nu nog," voegde het spook er bij, „voor ik u vaarwel zeg, een' handdruk van de schim uws vriends."

En daar Hogarth zich niet haastte om hem dat bewijs van hartelijkheid te geven, greep het spook hem bij de hand en drukte die met zoo veel kracht, dat de schilder begreep, dat de spoken toch van geene zoo onstoffelijke natuur moesten zijn. Maar terwijl hij deze bedenking maakte, verdween het gelaat van Fielding, om plaats te maken voor dat van Garrick, dien bewonderenswaardigen tooneelspeler, die de gelaatstrekken in zijne rollen zoo treffend wist na te bootsen. Bij dat gezigt begon Hogarth van harte te lagchen, en de uitgever liet de schets graveren die aan 't hoofd van Fielding's werken staat.

TWEE BROEDERS.

DOOR

JULIANUS.

I.

De heer Damwal, een landsambtenaar in eene onzer kleine provinciesteden, was vader van twee zonen, Bernard en Joost. Zonder eigen fortuin, moest hij leven van zijn tractement, dat niet ruim was, en hoewel hij, de ernstige eenvoudige man, weinig behoefte had aan genot en weelde, hinderde hem toch somwijlen zijne onbemiddeldheid, omdat hij zijne kinderen niet zulk eene volkomen opleiding kon doen geven als hij wenschte. „Anderen," zeide hij meermalen, „hebben meer onderwijs dan gij; ik kan niet meer voor u doen, maar ik ben overtuigd, dat gij ook bij dit onderrigt genoeg kennis zult verwerven, als gij slechts vlijtig zijt. Ik kan u geene middelen nalaten, dit weet gij; maar wees vlijtig, gedraag u onberispelijk en kweek christelijken zin des harten aan — dan zal het u welgaan."

Deze vermaningen werden door den vader dikwijls herhaald, maar door de beide zonen verschillend opgenomen. Bernard dacht er ernstig over na en nam het vast besluit door onvermoeide werkzaamheid ten minste in wetenschap rijk te worden en daarin zijne medeleerlingen te overtreffen, welke in fortuin boven hem stonden; Joost zag echter met verdriet hoe hij bij vele zijner makkers in kleeding en zakgeld achterstond, en deze onderrigt ontvingen in vele dingen van de uitstekendste leeraars. In uiterlijk voorkomen won Joost het ver van zijn oudere broeder; hij had een regelmatig fraai gelaat, omgeven van blond krullend hoofdhaar, en eene ranke, buigzame, bevallige gestalte; terwijl Bernards hoekig gelaat en grovere trekken, evenmin, als zijn wat plompe ligchaamsbouw een aangenamen indruk maakten; doch het breede, wat vooruitspringende voorhoofd, en de verstandige, zielvolle blik der wat diep liggende donkere oogen deden den oplettenden waarnemer een krachtigen en nadenkenden geest vermoeden, die achting inboezemde; de vriendelijke trekken om den mond verzachtten de wat stroeve uitdrukking van het overige gedeelte zijns gelaats, en duidden eene groote mate van welwillendheid aan.

„Ach, dat ik toch rijk ware!" zuchtte Joost meermalen, als hij de voorregten zijner kennissen opmerkte.

„Joost," zeide Bernard dan, „zijt gij niet even gezond als onze rijke makkers? Leeren wij slechter dan Edmund, wiens vader een rijk baron is, of als Frederik de Vree, wiens ouders schatten bezitten? Hebben wij hen niet bij het laatst examen overtroffen? Zijn wij niet fatsoenlijk gekleed? Wees toch niet zoo ontevreden."

„Kunt gij dat tevreden aanzien," vroeg Joost, „dat sommige onzer makkers zoo hoogmoedig pralen met de geschenken, die zij krijgen; zoo trotsch spreken over hun rijkdom; dat zij prachtig gekleed gaan en wijn drinken? O, hoe veel moet men missen als men niet rijk is!"

Zulke woorden bedroefden Bernard. Maar te vergeefs waren Bernard's redenen en vriendelijke herinneringen om hem dankbaar te doen zijn voor hetgeen huns vaders liefde met eigen opoffering voor hen deed. Ernstig en nadrukkelijk sprak dan somwijlen de vader. „Joost," zeide hij meermalen, „Joost, gij ondankbare, onverstandige zoon! Het is mijn pligt als vader, niet om u rijkdom, maar eene goede christelijke opvoeding te geven en u in staat te stellen zelf uw brood te verdienen; dit doe ik, zoo veel mij mogelijk is, en ontzie daarvoor geene opoffering. O! dat gij dat beseffen mogt. Houd toch op naar rijkdom te haken. Hoogmoed en onverstand spreken uit u. Zoek rijk te worden in godsdienstzin, deugd en kennis!"

Maar voor den levenslustigen jongeling vol aanleg voor ijdelheid en genotzucht was dit slechts de taal van den moraliserenden ouderdom, die een jong mensch niet ernstig behoefde ter harte te nemen. Het eenige middel, dat hem tot rijkdom leiden konde, vlijt en werkzaamheid, greep hij slechts ten halven aan. Toch bleef hij niet bij zijne schoolmakkers ten achteren, want de hem eigene vlugheid van geest hielp hem veel, om zonder groote inspanning met de andere gymnasiasten mede te gaan. Behalven de nieuwe leerden beide jongelingen ook de oude talen; daar zij nog geene beroepskeuze gedaan hadden, meende hun vader, dat zij dat alles, wat op de stedelijke inrigting kon geleerd worden, moesten aangrijpen, aangezien eene goede ontwikkeling, in welken werkkring zij ook geplaatst werden, altijd wenschelijk was.

Het scheen of de hemel, Joost's klagten moede, hem wilde

verhooren. De heer Damwal had een swager te Rotterdam, die zeer rijk was en twee zonen had, bloeijende van gezondheid; deze verdronken beide door jeugdige onvoorzigtigheid bij het baden in de Maas; sedert was de gezondheid des vaders geschokt; hij kwijnde eenigen tijd, en volgde een half jaar daarna zijne zonen in het graf. Hij had zijn geheel vermogen, bij testament, aan zijn neef Joost Damwal, die naar hem genoemd en dien hij zeer genegen was, vermaakt. Op een avond kwam de brief, die de gewigtige tijding inhield. Joost sprong op van blijdschap.

„Zoo ben ik dan rijk, van alles onaangenaams bevrijd; alle eer en vreugde staat mij te wachten," riep hij uit. Zijn vader zag met een ernstigen en gestrengen blik hem aan. „Joost," zeide hij op verwijtenden toon, „zijt gij dan volstrekt ongevoelig voor den dood van uwen weldoener?"

„Hij was toch een oud man," antwoordde Joost, „en ik ben nu voor altijd geholpen, ik ben rijk!"

Damwal zag hem bezorgd aan en sprak: „Joost, de rijkdom kan uw ongeluk worden, als gij er te veel uw hart aan hangt, en uwen God en de deugd niet als het hoogste goed blijft beschouwen."

Joost kon zooveel onverschilligheid niet begrijpen, en zeide: „Vader, verblijdt gij u dan niet in mijn geluk? Nu behoeft gij niet meer voor mij te zorgen; ik kan onzen naam geëerd maken, en u een aangenamen ouderdom verschaffen."

„Ik verlang niets anders dan wat ik bezit," hernam Damwal. „Ik vrees dat het goud u de oogen zal verblinden."

„Gij zult eens zien vader," antwoordde de jongeling overmoedig, „hoe goed en verstandig ik mijn rijkdom weet te gebruiken."

Joosts weldoener had in zijn testament de bepaling gemaakt dat de erfenis door den ouden heer Damwal, met twee executeuren, zoude bestuurd worden. Voor Joosts verdere vorming tot eene maatschappelijke betrekking was eene aanzienlijke som aangewezen, en eerst als hij meerderjarig was, zoude hij in het genot van het geheele vermogen treden. Joost telde destijds zeventien jaren; hij kon den tijd zijner meerderjarigheid bijna niet afwachten; telkens sprak hij van de reizen, die hij doen, van het schitterend leven, dat hij leiden, van de landgoederen, die hij koopen wilde. Hij sloeg geen acht op het

hoofdschudden zijns vaders, die hem zoo dikwijls herinnerde dat hij zijn rijkdom moest beschouwen als een toevertrouwd goed, dat hij tot eer van God en tot zegen zijner medemenschen besteden, en waarvan hij eenmaal rekenschap geven moest. „Mijn Joost," zeide hij, „uw rijkdom moet u een spoorslag zijn, om uw hart met edele beginselen, uw verstand met nuttige kennis te verrijken; niemand gelijkt meer op God, dan een rijke, die een edel hart en een verlicht verstand bezit; hij kan een zegen voor zijne medemenschen zijn."

Joost hoorde dit alles aan, maar dit was ook alles wat hij deed. De vader liet hem en Bernard door uitstekende leermeesters nog zooveel mogelijk datgene onderwijzen wat zij te voren hadden moeten ontberen; maar Joost gaf zich niet veel moeite; hij meende in zijn goud den steen der wijzen gevonden te hebben. Thans rijker dan de meeste zijner makkers, behandelde hij hen met vrij wat overmoedigheid. Telkens deed hij het uitkomen dat hij boven hen stond; zijne ijdelheid verleidde hem tot menige nuttelooze uitgave van zijn ruim zakgeld; hij kocht vele boeken in prachtbanden, zette ze in een kastje en liet ze daar ongelezen staan; geene stof was hem fijn genoeg voor zijne kleeding; zelfs sprak hij er eens tegen zijn vader over om een paard te houden.....

Men kan wel denken dat Damwal met ernst de praalzucht en dwaasheid des jongelings tegen ging; hij beperkte zijn zakgeld en waakte over zijn omgang en zijne handelingen met verdubbelde zorgvuldigheid. Hierdoor kon eene botsing tusschen Joost en zijn vader niet uitblijven. Joost vergat nu en dan den eerbied, dien hij zijn vader schuldig was, en beschouwde diens wijze voorzigtigheid als eigenzinnigheid en noodelooze hardheid, en nam zich voor het geld, dat zijn vader hem weigerde, in andere hulpbronnen te zoeken.

Er lieten zich gemakkelijk menschen vinden, die den achttienjarigen jongeling, die de erfgenaam van een groot vermogen was, tegen woekerrente geld verschaften, zijn lust tot praal en uitspattingen bevorderden, en zoo de verbittering en tweedragt tusschen vader en zoon voedsel gaven. Dit kon voor den vader niet verborgen blijven. Toen Joosts geheime schulden en onordelijke levenswijze ruchtbaar werden, ontvlamde zijn regtmatige toorn tegen den ongehoorzamen zoon; de droefheid over zijne onopregtheid en verkeerde neigingen drukte hem neder-

Alles, wat vaderlijke liefde, ernst en wijsheid voor den verblinden jongeling doen konde, wendde hij aan, en Joost scheen zich ook te willen verbeteren; maar de gezondheid des vaders was ondermijnd, de gestadige bekommering, de hevige tooneelen, die nog van tijd tot tijd plaats hadden, en waarbij Damwals prikkelbaar gemoed dikwijls tot den hoogsten toorn werd gedreven, deden eene borstkwaal, waaraan hij reeds sedert langen tijd leed, ongeneeslijk worden. Men vond hem eens des morgens dood op zijn bed liggen.

Bernards droefheid over den goeden vader, dien hij innig had liefgehad, was onuitsprekelijk; ook Joost toonde droefheid, maar nog meer schrik; zijn geweten zeide hem dat hij zijns vaders leven had verkort. „Bernard," zeide hij tot zijn broeder, „ik zoude gaarne al mijn geld geven, indien ik vader in het leven kon terug roepen."

„En ik wilde gaarne sterven," antwoordde Bernard, „als ik zijn leven kon terug koopen."

Aan den avond van dien dag sprak Joost tot den troosteloozen broeder: „Ik zal u niet verlaten; wees getroost; ik zal vader die liefde en eerbied bewijzen, die ik hem nog bewijzen kan. Ik zal hem een prachtig grafteeken laten oprigten, dat op het kerkhof zijns gelijke niet heeft en dat van den baron van Vierhuizen overtreft."

Bernard boog zich over het bleek gelaat des vaders; zijne tranen vielen op diens koude wangen. Hij kon niet antwoorden, de verontwaardiging verstikte zijne stem; want hij wist dat Joosts erfenis en zijn daaruit ontstane overmoed het dierbare leven verkort hadden. Hij verwenschte des broeders rijkdom; en steeds vaster wortelde zich de overtuiging in zijn hart, dat Joost slechts dan veranderen en gelukkig worden zoude als hij zijn rijkdom had verloren. Daarom verschrikte hij dikwijls, als hij van zijns broeders geld hoorde spreken, en lieden, die naar den schijn oordeelden, luide zijn geluk hoorden prijzen.

Met groote pracht werd de heer Damwal begraven. „Men moet zijne ouders eeren," sprak Joost trotsch tot hen, die deze pracht bewonderden; mijn vader heeft het wel verdiend." Maar schooner dan al die pracht waren de tranen, die uit Bernards oogen op den grafheuvel vielen, welke des vaders stof dekte. Ook in Joosts trekken was droefheid te lezen, maar zij was

met blijdschap vermengd, welke de gedachte veroorzaakte, dat hij thans meer onbeperkt over een groot vermogen zou kunnen beschikken. Des avonds kwamen eenige vrienden hem bezoeken, en in hun midden vergat hij de droefheid van des morgens. Bernard zat eenzaam in zijn kamertje en stortte bittere tranen om het verlies des vaders en de onverschilligheid en ligtzinnigheid zijns broeders.

Joost kon zelf des anderen daags een gevoel van schaamte niet onderdrukken, en gedroeg zich in de eerste dagen veel gepaster. Weldra verrees het schoone gedenkteeken op het graf, en toen dit onthuld werd, gaf Joost spijs en kleederen aan de armen der stad, zoodat ieder de dankbaarheid en liefde prees, waarmede hij de nagedachtenis des vaders eerde.

II.

Joost had twintig jaren bereikt en besloot, om den drang zijner voogden gehoor te geven, de hoogeschool te Leijden te bezoeken. „Bernard," zeide hij tot zijn broeder, die hij wist dat gaarne geneesheer zou worden, „ga met mij en laat ons te zamen wonen; gij hebt geen vermogen, maar deel alles met mij."

„Ik dank u, Joost," was Bernards antwoord; „maar wilt gij iets voor mij doen, geef mij dan eens voor altijd 10,000 guldens. Deze som zou mij in staat stellen om in de medicijnen te studeren en mij daarna behoorlijk te vestigen. Dan ga ik naar Utrecht, waar ik met vaders nicht, die daar woont, eene voordeelige schikking zou kunnen maken; misschien rekent zij niets voor inwoning, en gij begrijpt, des te meer houd ik later over."

Joost zag zijn broeder verwonderd aan. Sedert hij rijk geworden was, had Bernard nimmer iets van hem verlangd, zelfs zijne aangeboden geschenken beleefd geweigerd, en nu deze som!

„Bernard," sprak Joost, „gij begeert veel; maar gij zult het geld hebben; men zal zien dat ik uw broeder ben, hoewel het mij spijt dat gij mij niet volgen wilt. Ik zal met onze voogden de zaak bespreken, en zij zullen gewis mijn verlangen om u te helpen billijken, en onder een of anderen vorm dat wel regelen."

Eigenlijk was Joost blijde dat Bernard hem niet vergezelde; hij vreesde dat de ernstige broeder te veel zijne vrijheid zoude belemmeren.

De voogden, een broeder en een neef hunner overleden moe-

der, lieten hunne pupillen alle mogelijke vrijheid. Zij meenden, dat daar Joost rijk was, er geen bezwaar in bestond dat hij van stonden aan ook zijn rijkdom genoot, al zoude hij ook al de inkomsten zijner kapitalen verteren, indien hij zich maar wachtte voor al wat zijn goeden naam oneer konde aandoen. Zij namen het niet gestreng met hunne verpligting omtrent de zorg voor het hooger welzijn der beide jongelieden. Terwijl Joost schitterende aanstalten voor zijn afscheid maakte, bedienden aannam, twee paarden aanschafte, deed Bernard moeite voor een stipendium. Joost gaf daarover zijne verbazing te kennen.

„Mij dunkt, Bernard," zeide hij, „gij kunt met het geld, dat ik u gegeven heb, uw doel wel bereiken. De menschen zouden denken dat ik gierig ben."

„Dat zullen zij niet denken," antwoordde Bernard glimlagchend, „de geheele stad weet het wel hoeveel gij mij hebt gegeven, gij hebt dit niet verborgen gehouden; nu, dat behoefde ook niet; maar bedenk: het studeren kost veel, en een jong doctor moet veelal lang op practijk wachten, en dan is er ook geld noodig om te leven; ook de boeken en het reizen kosten veel."

„Gij kunt altijd tot mij komen; ik zal u zooveel ik kan helpen."

„Ik dank u voor uwe goedhartigheid, Joost; maar er konden zich omstandigheden voordoen, dat gij met den besten wil mij niet zoudt kunnen helpen."

„Wat," riep Joost lagchend uit, „ik, de bezitter van eenige tonnen?"

„Dit ware toch altijd mogelijk, Joost," hernam Bernard, „aan alles kan een einde komen; onlangs hebt gij immers wel in de courant gelezen van een koopman in Engeland, die met drie millioen een bankeroet maakte."

Joost lachte nogmaals. „Bernard," zeide hij, „zoover zal het niet komen, laat mij daarvoor zorgen!"

„God geve het!" antwoordde deze; „maar het kan geen kwaad, dat gij somwijlen aan den koopman denkt."

Met het begin der lente ging Joost naar Leyden. Bernard begaf zich te gelijk naar Utrecht. Bij het afscheid raadde deze zijnen broeder dringend aan zich voor valsche vrienden te hoeden. Joost beloofde alles goeds, en verzocht zijn broeder meer vertrouwen in zijn verstand te stellen, en niet te denken, dat hij zich tot een speelbal van zulke wezens zou verlagen."

Voor de afreis geleidde Bernard zijn broeder nog naar het graf des vaders, en bezwoer hem, nimmer diens liefde en vermaningen te vergeten.

Joost Damwal kwam dan ook met goede voornemens aan de academie. Hij wilde zich aan de studie der regten wijden; zijne eerzucht zag daarin den weg tot de hoogste eereplaatsen, en hij hoopte die te eer te erlangen, daar zijn rijkdom hem de magtigste ondersteuning beloofde. Dadelijk bij zijne aankomst aan de academie ontwikkelde hij eene luxe, die algemeen opzien verwekte, maar toch zijne inkomsten niet te boven ging. Hij huurde zich fraaije apartementen, hield paarden, bezocht voorname gezelschappen en stelde overal zijn rijkdom en onbekrompenheid ten toon. Op die wijze kon het wel niet achterblijven dat zich vrienden om den rijken pronker verzamelden, waaronder meer dan een slechts op eene goedkoope wijze in zijne genoegens deelen, en zich aan zijne tafel te goed doen wilde. Joost besloot aanvankelijk inderdaad voorzigtig te zijn en niet ieder te vertrouwen; maar weldra werd door den wierook der fijnste vleijerij hoofd en hart van den hoogmoedigen jongman bedwelmd; overal werden zijne talenten bewonderd, zijn rijkdom geroemd, zijn smaak geprezen, zijne mildheid aangebeden. Eene club koos hem tot haar hoofd en spoedig had hij het genoegen verscheidene leden daarvan uit zijne beurs te zien putten.

In het eeuwig gewoel van gezelschappen, bezoeken en uitspanningen van allerlei aard verloor hij allen lust tot den arbeid, die bovendien bij hem niet groot geweest was. „Ik heb fortuin," dacht hij. „De noodzakelijkste kennis is menschenkennis, en deze verkrijg ik in de gezelschappen beter dan in de gehoorzalen, waar slechts doode wijsheid gepredikt wordt. Wat ware het leven, als ik het niet zou genieten, wat de rijkdom als ik het geld ongebruikt liet."

Naar deze grondstellingen begon Joost Damwal te leven en zich, door zijne neigingen medegesleept, somwijlen uitspattingen te veroorloven, waarvoor hij vroeger zoude gebloosd hebben. Een jong mensch, baron Charles van Kampveld, die door een losbandig gedrag aan lager wal was en zijne morele verworpenheid onder de fijnste wereldkennis, eene bevallige gestalte en een bevalligen gezelschapstoon wist te verbergen, werd zijn vertrouwdste vriend, leermeester en deelgenoot zijner

vermaken. Joosts rijkdom verschafte hem de middelen om zijne zucht naar genoegens te voldoen.

Eenige jaren werden aldus aan de academie doorgebragt, zonder Joost veel voordeel aan te brengen. Eindelijk was hij meerderjarig; en deze dag, waarop hij zelf het bestuur van zijn vermogen overnam, werd door hem met een groot feest gevierd. Ook Bernard, die in de drie jaren, welke hij in Utrecht had doorgebragt, met al zijne kracht gewerkt had, kwam bij deze gelegenheid over. Hij had slechts eenmaal 's jaars zijnen broeder gezien, die voor zijn ernstigen zin en brandende begeerte naar wetenschap geen sympathie gevoelde. Met een bezorgden trek op het gelaat liet Bernard zijn blik door de prachtige kamers gaan, die zoo zeer afstaken, bij het kamertje dat hunne nicht te Utrecht hem had ingeruimd, en sloeg hij op het feest de talrijke vrienden zijns broeders gade, waarvan vele hem niet bevielen. Toen het feest in den morgenstond een bachanalisch karakter begon aan te nemen, verwijderde Bernard zich, en toen zijn broeder den volgenden dag hem hierover zijne ontevredenheid betuigde en hem vroeg of hij niet hartelijk deel nam in zijn geluk, antwoordde hij: „mijn hart stelt het meest belang in u, Bernard, maar ik dacht aan onzen vader." Joost antwoordde niet en scheen een oogenblik na te denken.

III.

Sedert Joost Damwal meerderjarig was, vierde hij nog meer den teugel aan zijne zucht naar een schitterend leven vol genot. Hij meende dat voor geld alles te verkrijgen was en dit hem zich alles kon doen veroorloven. Evenwel had er weldra een voorval plaats, dat hem daaromtrent op eene onaangename wijze nbeter inlichtte. Bij een gastmaal in een koffijhuis, dat Damwal en Kampveld bijwoonden, vroegen zij champagne. Toen deze niet dadelijk gebragt werd, begon Joost de nalatige bediening te berispen en den kelner verwijten te doen; deze verdedigde zich gelaten en riep den koffijhuishouder zelf, die zich trachtte te ontschuldigen. Damwal echter geraakte in drift en duwde den kelner beleedigende woorden toe, welke deze niet verdragen wilde. Damwal, door deze tegenspraak meer en meer opgewonden, wierp in vollen toorn den kelner het glas tegen het hoofd en verwondde hem vrij beduidend. De gevolgen hiervan waren dat de beleedigde tegen Damwal eene klagt indiende bij

de regtbank. Damwal zocht de zaak door geld te vernietigen; maar de kelner, die aan zijne eer hechtte, weigerde zich te laten vinden. „Mijnheer Damwal zal zien," zeide hij, „dat mijne eer voor geene schatten te koop is; hij zal ondervinden dat ook de rijkste niet doen kan wat hij wil." Joost had het verdriet, de kosten te betalen en een paar maanden gevangenisstraf te ondergaan.

Zulke dolle streken, waartoe de jeugdige overmoed en zijn rijkdom hem verleidden, beging hij meerdere. Tot hiertoe was hij nog steeds de rijkste onder de studenten geweest, of althans degeen, die het meest met zijn rijkdom konde schitteren, en hiertoe had hij niet slechts de interesten maar ook het kapitaal van zijn groot vermogen aangewend.

Thans verscheen aan de academie een jonge graaf van Hegenburg, van de edelste afkomst en bezitter van een ongehoord fortuin; zijne luxe overtrof alles wat men tot hiertoe onder de studenten gezien had. Met dezen grooten rijkdom vereenigde hij een allergunstigst uiterlijk en innemende manieren. Voor zulk eene zon scheen Damwals lichtend gesternte te verbleeken. Het getal van vleijers, dat hem omgeven had, werd steeds kleiner en verdween allengs om den graaf te huldigen. Joost zag dit met verwondering en verdriet; langen tijd bleef hij besluiteloos wat hij doen zoude; op Kampvelds raad, besloot hij Hegenburg te naderen. Met groote voorkomendheid en vriendelijkheid werd hij door den graaf ontvangen; schitterende feesten schenen de waarde aan te duiden, dien hij aan Damwals vriendschap hechtte; deze bleef hierin niet achter. Maar het duurde niet lang of Damwal gevoelde zich in den omgang met den jongeling, die hem in geboorte en rijkdom, in uiterlijk en in talenten overtrof, onbehagelijk. Zijn tegenzin tegen den graaf werd met elken dag grooter; daartoe droeg Kampveld het zijne toe. Deze, die door den graaf doorzien en begrepen was, werd door hem met groote koelheid behandeld, en hij deed nu de spanning tusschen hen beiden met elken dag grooter worden. Op zijnen raad begon Joost met den graaf te breken, en alles aan te wenden om diens pracht en heerlijkheid door verdubbelde weelde te verduisteren. Met verwondering zag de jonge graaf Damwals zeldzaam gedrag. Meermalen zocht hij de goede betrekking weer te herstellen; maar te vergeefs. — Kampveld bleef zijn vriend aansporen tot de onzinnigste weelde.

Door ijverzucht en nijd verblind stelde Joost tegen elk feest, dat de graaf gaf, een ander over, en zocht diens pracht door de uitgezochtste verkwisting te beschamen. De graaf begreep Damwals bedoeling en lachte. „Wij zullen zien," zeide hij meermalen tot zijne vrienden, „wie van ons het het langste volhoudt."

Zoo verliep in onzinnige zwelgerij en praalzucht een geheel jaar. Kampveld, die Joost's feesten regelde, bevond zich daarbij het beste; hij vulde zijne beurs, terwijl Joosts vermogen niet weinig verminderde. Het was een geluk voor Damwal dat de graaf door zijn vader op eene buitenlandsche reis werd gezonden. Met blijdschap zag Joost het vertrek van den graaf; hij triumfeerde thans, en zag spoedig de vroegere schaar zijner bewonderaars weer om zich vereenigd; zij trachtten door verdubbelden wierook en de ijverigste onderdanigheid hunne ontrouw goed te maken. Deze creaturen zwermden thans weder onophoudelijk door zijne kamers, en Damwal ging voort den grootmoedigen en onuitputtelijken rijke te spelen.

Joosts levenswijze bleef natuurlijk voor Bernard niet verborgen; dringende brieven van broederlijke liefde vermaanden en waarschuwden hem, en toen Joost ze met koele verontschuldigingen en daarna met onwil en trots beantwoordde, begaf Bernard zich in persoon naar Leyden. Het ging hem minder ter harte dat Joost zijn vermogen verkwistte, maar hij zag met zorg hoe de rijkdom zijnen broeder bedierf, hem voor allen arbeid ongeschikt maakte en hem eindelijk welligt in het verderf zoude storten. De gezondheid, de eer en het geluk zijns broeders maakten hem meer bekommerd dan het geld. Toen hij Joost bezocht, voerden twee sierlijk gekleede bedienden hem over bekleede trappen naar eene prachtige kamer. Joost begroette zijnen broeder hartelijk en betuigde hem zijne blijdschap dat hij hem na zulk een langen tijd wederzag.

„Gij komt juist van pas," begon hij, „ik zal u iets doen zien dat ik juist heden heb ontvangen en dat u genoegen zal doen." Hij nam bij deze woorden uit een kastje een diploma; het was een adelsbrief, waarin Joost Damwal en zijne nakomelingen met het praedicaat van jonkheer in den adelstand werden verheven.

Bernard zag een oogenblik verwonderd het papier aan. „Het is een mooije titel," zeide hij, zonder hem geluk te wenschen; „ik voor mij zoude er niet veel waarde aan hechten."

„Dat wil ik wel gelooven," hernam Joost eenigzins wrevelig; „gij zijt nog altijd de eigenzinnige van vroeger. Het geld is bij u het hoogste. Het is u niet genoeg dat gij bij het geld, dat ik u gaf, een stipendium hebt gezocht, maar nu gaat gij, zoo als ik hoor, ook nog les geven. Wat zullen de menschen van mij denken? Zij moeten wel gelooven, dat ik een slechte broeder ben en u niet ondersteun. Wat doet gij toch met al het geld?"

„Dat besteed ik regt goed," antwoordde Bernard; „gij zult u eenmaal daarvan overtuigen; ieder gaat zijn eigen weg; laat mij den mijnen gaan; maar Joost, uw leven....."

Met broederlijke liefde en vriendelijken ernst deed Bernard hem nu voorstellingen over de levenswijze, die hij tot hiertoe leidde, welke hem niet alleen van zijn vermogen berooven, maar ook zijne gezondheid, de achting der menschen en zijn waar geluk zoude doen verliezen.

Joost hoorde hem zwijgend en ongeduldig aan; hij trachtte zich te verontschuldigen. „De positie van iemand van fortuin," zeide hij, „kon niet regt door een onbemiddelden beoordeeld worden; zijne verkwisting was niet zoo groot als men ze maakte; niets was verachtelijker dan een rijke gierigaard; de schoonste deugd was onbekrompenheid," en zoo ging hij voort, tot Kampveld binnentrad en tot blijdschap van Joost het gesprek afbrak.

Bernard had genoeg gezien, genoeg gehoord; zijn scherpe blik zag in Kampveld den gevaarlijken vijand, die met slangenlist Joosts hart omstrikt hield en hem niet tot bezinning liet komen. Voorzigtig deed Bernard zijn mistrouwen tegen Kampveld blijken, en spoorde hem aan diens regtschapenheid en zedelijke waarde naauwkeuriger te beproeven. Joost antwoordde: „dat Kampveld reeds lang zijn vriend was, en hem onmiskenbare proeven van trouw en gehechtheid gegeven had."

Kampveld scheen van Bernards argwaan door Joost kennis te hebben bekomen. Terwijl hij uiterlijk zijne vriendelijkheid jegens Bernard verdubbelde, trachtte hij het zaad der tweedragt in de harten der broeders te strooijen, en Bernard te doen voorkomen als een eigenzinnig wrevelig mensch, die wel voor de studeerkamer, maar niet voor de beschaafde zamenleving geschikt was. Joost werd koel tegen Bernard, en deze gevoelde dat hij zijn vertrek moest bespoedigen.

Kort na zijne afreis besloot Joost de hoogeschool te verlaten,

Kampveld had hem overreed dat hij bij zijn vermogen geen geleerde titel noodig had. Hij besloot om een schoon landgoed, waarop zijn vriend hem opmerkzaam gemaakt had, aan te koopen. Het was eene aangename villa in het Overijsselsche, met bijbehoorende bosschen en landerijen. Kampveld had zoowel de keuze als den aankoop van het landgoed geregeld. Damwal was zeer ingenomen met zijne nieuwe bezitting, die hem als een klein paradijs voorkwam. „Nu ontbreekt mij weinig meer," zeide hij.

„Toch noch iets," zeide Kampveld; „gij moet een staatsambt of eene vrouw zoeken."

Dit laatste was juist, waarover Damwal reeds gedacht had. „Gij hebt gelijk, Kampveld," antwoordde hij; „maar vreest gij niet dat mijne vrouw ijverzuchtig zal zijn op mijne vriendschap voor u?"

„Volstrekt niet, mijne vriendschap voor u is getrouw en onbaatzuchtig; en zal gewis door uwe vrouw gebillijkt worden."

Damwal werd meer en meer van het zuivere van Kampvelds vriendschap overtuigd. Toen zij zich eens te Zwolle bevonden, maakte Kampveld hem opmerkzaam op eene schoone jonge dame, de dochter van baron van Besselaar, een weinig bemiddeld edelman van ouden Overijsselschen adel. Na eenige malen de freule ontmoet te hebben, deed hij aanzoek om hare hand. Na eenige weken ontving hij echter een beleefd maar weigerend antwoord. Baron van Besselaar was iemand van gestrenge beginselen, die in den echtgenoot zijner dochter andere voortreffelijkheden dan rijkdom verlangde.

IV.

Beschaamd en wrevelig begaf Damwal zich naar zijn logement en verhaalde Kampveld, die voortdurend bij hem logeerde, het gebeurde.

Kampveld socht hem te troosten, maar de sluwe vriend had de afwijzing van den baron wel voorzien, en juichte er over in zijn hart, want hij kon nu voor vele jaren verzekerd zijn, dat geen huwelijk hem van den invloed op zijnen vriend zoude berooven. Damwal kon echter zijne afwijzing nog in langen tijd niet vergeten; zijn hart ondervond de geheele bitterheid van gekrenkten trots bij de gedachte, dat hij, met zijn rijkdom door eene onbemiddelde freule was versmaad geworden.

De hoofdstad der provincie werd hem hatelijk, hij besloot naar huis terug te keeren. Reeds was Kampveld hem vooruitgegaan, om Damwals belangen voor te staan in een twist, die met aangrenzende grondbezitters over eenige regten, waarop hij aanspraak maakte, was ontstaan. Met rusteloozen haast en pijnlijk ongeduld snelde hij uit de stad, waar hij zich vernederd achtte en kwam met de diligence in een dorp, waar hij deze moest verlaten daar zijn weg thans eene andere rigting nam. De avond was op handen. Hij verlangde van een rijtuigverhuurder met twee paarden te worden weggebragt naar zijne woonplaats.

De rijtuigverhuurder schudde bedenkelijk het hoofd. „Het zal donker worden," zeide hij, „en de weg is door de laatste overstrooming zeer slecht, de hooge wal is onbruikbaar, gij zoudt daar in den avond uzelven in gevaar stellen. Damwals ongeduld wilde van geen uitstel hooren. Hij beloofde voor elke schade in te staan.

„Dan kan ik er de paarden aan wagen," hernam de verhuurder, „als mijn knecht zich er ook aan wagen wil; maar ik zal hem niet dwingen."

Damwal liet den knecht roepen. „De donkerheid — het water — de onbruikbare weg," zeide deze, „het zoude God verzoeken zijn."

Ongeduldig wierp Damwal voor den eigenzinnige zijne geldbeurs op de tafel. „Ik moet van daag nog te huis zijn," riep hij uit; „dit geld behoort hem, die mij rijdt!" — De klank van het geld scheen te werken.

„Dan wil ik het wagen," zeide de knecht; „voor zulk eene belooning doet men veel." De dienstmeiden uit de herberg zochten hem terug te houden. „Christoffel," zeide de eene, „gij hebt vrouw en kind!"

„Juist daarom," meende deze, „ik kan dat geld voor hen goed gebruiken."

„Die heer kon toch wel tot morgen wachten?" sprak de andere.

„Ik wil niet wachten," antwoordde Damwal op barschen toon.

Zij reden langzaam weg. De lantaarnen van het rijtuig deden spoedig den slechten weg zigtbaar worden. Zonder bezwaar reden zij een uur voort; doch toen zij op den zoogenaamden „hoogen wal" gekomen waren, maakte een opgekomen onweêrsbui de paarden onrustig, eene windvlaag rukte den lantaarn

den hoed van het hoofd. Deze verzocht Damwal een oogenblik de teugels te houden; Damwal deed dit, maar door een bliksemstraal schuw geworden en niet door de geoefende hand van den koetsier bedwongen, begonnen de paarden woest te springen. Op Damwals geroep ijlde de koetsier, die nu niet meer aan zijn hoed dacht, te hulp, en wierp zich de woedende dieren tegen; doch te gelijk ontving het rijtuig door dat het eene rad in eene diepe kloof zonk, die het water in den weg gemaakt had, een hevigen schok, die het deed omstorten; de paarden rolden met den wagen langs de helling van den dijk naar beneden over het ligchaam van den koetsier henen. Damwal was doodelijk verschrikt, doch had slechts ligte kneuzingen ontvangen; het gelukte hem uit het omgeworpen rijtuig te komen, de paarden kwamen weer op de been en bleven toen rustig staan. Damwal had eenige minuten noodig om tot bezinning te komen en begon toen naar zijn voerman om te zien, dien hij weldra bij het licht der eene lantaarn, die was blijven branden, bewusteloos en bloedend beneden den hoogen weg vond liggen. Damwal wist een oogenblik niet wat te beginnen. Hij begreep dat hij alleen niet in staat was hier veel hulp toe te brengen. „Mijn God!" mompelde hij, „dat is mijne schuld!" en ging toen met de lantaarn heen om een huis in de nabijheid te zoeken. Niet ver van den weg hoorde hij het blaffen van een hond, hetwelk hem deed vermoeden dat er eene woning in de nabijheid was. Hij ontdekte dan ook weldra een huisje, waar hij hulp hoopte te vinden. Op zijn herhaald aankloppen werd de deur geopend, en toen hij het gebeurde had medegedeeld, ontstak de bewoner, een boerenarbeider, de lantaarn en maakte zich gereed om mede te gaan, terwijl hij zijn oudsten zoon wekte, om hem te vergezellen en bij hetgeen te verrigten was te helpen. Toen zij op de plaats van het onheil waren gekomen, werd Christoffel voorzigtig opgenomen en door beide mannen naar de hut gedragen. Door de pijn, die het vervoeren had veroorzaakt, was de ongelukkige weer tot bewustheid gekomen, doch hij kon niet spreken, maar verried slechts door zuchten en pijnlijk kreunen zijne smart. Men legde hem op het bed van des arbeiders zoon. Toen ging deze op weg naar het dorp om den rijtuigverhuurder van het ongeluk kennis te geven, en geneeskundige hulp te halen. De rijtuigverhuurder was tevens herbergier, en na het vertrek van Damwal

was er gelukkig juist een gast gekomen om er te overnachten, die, toen hij het ongeval hoorde, zeide een geneeskundige te zijn en zich bereid verklaarde om te helpen. Men begaf zich dadelijk op weg. De herbergier trad het eerst de hut binnen, en toen hij zijnen knecht zag liggen, zeide hij getroffen: „O mijn arme Christoffel! Ik was er wel bang voor! Het is grootendeels uwe schuld, mijnheer."

„Help hem, verschaf hem redding!" riep Damwal uit; „ik zal alles vergoeden, alle schade, alle kosten, hier is geld!" — Bij deze woorden wierp hij eenige bankbriefjes op tafel.

„Mijnheer," sprak de herbergier, „geld kan niet alles goed maken. Kan uw geld dezen ongelukkigen het leven wedergeven, of, als hij kreupel is, zijne verstijfde leden regt maken?"

Joost Damwal zweeg beschaamd. Nimmer was hem de waarheid dat geld niet alles vermag, verschrikkelijker en duidelijker bewezen, dan nu. Andere lieden, die medegekomen waren, traden nu de hut binnen, en lieten verwenschingen hooren tegen den eigenzinnigen passagier. Nu trad de vreemde geneesheer, die te gelijk was binnengekomen, naar het bed toe. Bij den eersten blik, die Damwal op hem sloeg, riep hij verbaasd uit: „Bernard! mijn hemel, gij hier?" Bernard Damwal — want deze was het werkelijk — was niet minder verwonderd.

„Ik bid u," smeekte Joost, „red dezen ongelukkigen als gij kunt — want ik ben de oorzaak van dit ongeluk."

„Ik zal doen wat ik kan, om zijnent en om uwent wil, Joost," antwoordde Bernard, en begon aanstonds den gekwetste te onderzoeken. Het bleek dat de ongelukkige, behalve beduidende wonden aan het hoofd, ook het regterbeen had gebroken.

„Is er nog redding te hopen?" vroeg Joost angstig.

„Wij behoeven nog niet te wanhopen, hoewel het gevaar groot is."

Deze woorden gaven Joost Damwal het leven terug; bewogen drukte hij zijn broeder de hand en verhaalde hem het treurige voorval. Nu verscheen ook de chirurgijn van het dorp met zijne instrumenten, en met zijne hulp verbond doctor Damwal den gekwetste. De dorpsgeneesheer kon de bekwaamheid, die hij hierbij toonde, niet genoeg bewonderen. Eer het verband gelegd was, ijlde de vrouw van den gewonde het huisje binnen.

„Waar is mijn Christoffel?" riep zij uit; „is hij dood?" Met hartstogtelijke smart viel zij voor het bed neder, vatte

zijne koude handen en weende luid. Zij wilde zich niet laten troosten. Daar viel haar blik op Joost Damwal, die neerslagtig in de kamer stond. In hare vertwijfeling noemde zij hem den moordenaar van haren man. Damwal hoorde haar met diepe smart aan; hij wilde haar geld geven, maar zij weigerde dit versmadend en riep heftig uit: „Meent gij dat het bloed en leven van mijn man voor geld te koop zijn?"

Bernard, die het lijden zijns broeders zag, sprak eenige troostende woorden tot hem, en ried hem aan het vertrek te verlaten. De geneeskundigen, de vrouw en Joost Damwal bleven den nacht over in de woning van den arbeider. Toen de morgen aanbrak, kwam Bernard bij zijn broeder en gaf de zekere hoop te kennen, dat de gewonde, die van een sterken ligchaamsbouw was, zoude gered worden. Joost bezwoer hem toch alles tot zijne genezing te doen en verzekerde hem van zijne eeuwige dankbaarheid. Bernard glimlachte. „Mijn dank," zeide hij, „is de blijdschap dat ik hem genezen kan, het geluk zijner vrouw en kinderen en dan ook de gedachte dat ik uwe schuld weder eenigzins kan goed maken. In het verder gesprek verhaalde hij zijnen broeder, dat hij als assistent van een beroemd geneesheer naar den Haag zoude gaan.

Joost Damwal vertrok in den morgen; vooraf bezocht hij den zieke nog, en vroeg hem vergeving. „Het is u reeds lang vergeven, mijnheer. Alles kan nog wel weer goed worden. De doctor geeft alle hoop; maar als ik weer gezond wordt, zal ik mij nimmer meer door het geld laten verblinden, om den Heer te verzoeken."

Nu kwam ook de vrouw van den zieke en bragt hem eene verzachting; zij schaamde zich wegens haar onstuimig gedrag van des nachts en wilde zich hierover verontschuldigen; maar Damwal schudde haar de hand. „Geene verontschuldiging," sprak hij, „ik heb uwe verwijten verdiend." Hij gaf haar een mild geschenk. Nu trad Bernard binnen; hij vond den lijder een weinig verligt. „Bernard," zeide Joost bewogen, „hoe arm kan men zijn bij den rijkdom."

„Het is waar," antwoordde deze, „geld vermag veel, maar niet alles."

„De wetenschap vermag veel meer; wat zoude het geweest zijn, zonder uwe geneeskundige hulp?"

„Weet gij," ging Bernard voort, „wat mij in den man het

best bevalt? Dat hij niet uit gierigheid, maar uit liefde voor zijne familie den gevaarlijken togt heeft ondernomen; nog meer echter dat hij u van harte vergeeft. Zulke gezindheden verkrijgt men niet door geld of wetenschap, daartoe wordt een christelijk hart vereischt."

Joost Damwal begon na te denken. „Ik geloof," zeide hij, „dat er veel waars is in hetgeen gij zegt, en dat ik mijn rijkdom beter had kunnen gebruiken; maar welligt kan ik nog veel, wat verzuimd is, inhalen; ik wil wat wijzer worden en een ander leven leiden."

V.

De beide broeders begaven zich naar het huis van Joost. Men vond Kampveld bezig het landgoed steeds meer te doen verfraaijen. Eenigen tijd vond hij veel genoegen in zijn landleven. Hij ging op de jagt, noodigde naburige familiën of werd door hen genoodigd; maar dit duurde niet lang; hoeveel moeite hij zich gaf hare achting en genegenheid te winnen, werd hij door vele voorname adellijken met koelheid bejegend; dit griefde hem en werd hem ondragelijk; ook begon hij zich allengs, als hij niet altijd gezelschap naar zijn smaak vond, te vervelen, en dit bragt hem op de gedachte naar een ambt om te zien. Weldra ontdekte hij door de zorg van Kampveld dat er in de residentie een post open was bij de domeinen, welke aanzienlijk genoeg en juist voor hem geschikt was. Toen reisde hij met zijn vriend naar den Haag, riep de hulp in van eenige aanzienlijke en invloedrijke kennissen, terwijl de slimme Kampveld geene behendigheid, geene vleijerij en ook geen goud spaarde, om voor hem te werken. Hij trok zijne bekwaamheid voor het ambt wel eens in twijfel; maar Kampveld beduidde hem, dat als hem in den aanvang al iets ontbrak, hij toch spoedig met de hulp van een bekwaam secretaris daarvoor geschikt zoude zijn. De staat, beweerde hij, waagde niets met de aanstelling, daar hij wel driedubbele zekerheid konde geven voor de gelden, die hem zouden worden toevertrouwd.

Hoeveel moeite er echter voor Joost Damwal gedaan werd, de minister bleef bij zijne meening, dat men aan zulk een jong en onervaren man zulk een gewigtig ambt niet kon toevertrouwen. Kampveld schreef nu aan Joost en raadde hem aan nogmaals zelf over te komen en naar den minister te gaan. Het

was eene voor hem gunstige omstandigheid, dat Bernard, zijn broeder, die, hoe jong ook, het vertrouwen van den minister had gewonnen, dezen van eene ernstige ongesteldheid had genezen.

Joost snelde weder naar de hoofdstad. Hoe zeer hij zich ook over Bernards talent en geluk verheugde, dacht hij er toch volstrekt niet aan hem om zijne voorspraak te vragen; ook nu nog achtte hij zich door zijn rijkdom verre boven hem verheven. Hij had hem ook nog niets van zijn plan om naar een ambt te staan medegedeeld.

Joost ontving van den minister ook nu geene zekerheid; deze maakte de opmerking, dat het begeerde ambt van veel gewigt was en er veel ervaring noodig was om het naar eisch te bekleeden.

„Staat gij in familiebetrekking tot doctor Damwal?" vroeg de minister een oogenblik daarna.

„Ja, zijne excellentie, hij is mijn broeder."

„O, uw broeder, dat wist ik niet. Hij is een achtingswaardig en bekwaam man, aan wien ik veel verpligting heb. Gelief dezen avond met hem mij een bezoek te brengen."

Verheugd over deze welwillendheid van den minister, snelde de sollicitant naar zijn broeder en maakte hem met de zaak en de uitnoodiging van den minister bekend.

„Gij schijnt zeer in de gunst van den minister te staan," zeide hij.

„Ja, dat komt," antwoordde Bernard, „omdat ik eene kwaal, waaraan de doctor, wiens assistent ik ben, te vergeefs zijne kunst had aangewend, door eene gelukkige proefneming heb genezen."

Des avonds gingen beide broeders naar het hôtel des ministers. Zij werden minzaam en zelfs vriendschappelijk ontvangen. Toen zij eene poos waren gezeten, zeide de minister tot Joost: „Mijnheer Damwal, hoewel ik aanvankelijk bezwaar maakte u de verlangde betrekking te geven, zult gij ze toch hebben; gij hebt dit te danken aan uw broeder, want om zijnent wil heb ik dit besluit genomen."

Toen zij het hôtel verlaten hadden, zeide de verheugde Joost tot zijn broeder: „Wie had immer gedacht, Bernard, dat ik u zulk een ambt zou te danken hebben!"

Bernard verdroeg deze overmoedige woorden zachtmoedig.

*

„Ik hoop maar," zeide hij, „dat gij genoeg geschikt zijt voor het ambt."

„Laat mij daarvoor zorgen," was het antwoord; „geheel zonder kennis en ervaring ben ik niet; het andere zal ik leeren. Bovendien zal Kampveld, die zeer vlug en bekwaam is, mijn secretaris zijn."

In den beginne scheen ook alles goed te gaan. Joost Damwal ontwikkelde eene verrassende werkzaamheid; Kampveld toonde veel kennis en onberispelijke regtschapenheid. Maar Joost, die niet aan volhardende werkzaamheid gewoon was, werd spoedig vermoeid; de hofstad met hare vermaken en verstrooijingen trok hem af; spoedig was hij meer in gezelschappen en casino's te zien, dan op zijn bureau, waar de getallen en drooge rekeningen weinig bekoorlijks voor hem hadden. Hij liet alles aan Kampveld over, dien geen arbeid te veel was en die Damwal steeds aanspoorde onbezorgd de genoegens, die zich voordeden, te genieten. Bernard vermaande zijn broeder tot voorzigtigheid, en herinnerde hem telkens dat hem groote geldsommen waren toevertrouwd. „Maar," riep Joost dan uit, „ik heb immers een groot vermogen, en Kampveld is van beproefde trouw."

Zoo ging het twee jaren, zonder dat Bernards waarschuwingen geregtvaardigd werden. Eens op een morgen ging Damwal naar zijn bureau, om de staten en rekeningen te onderteekenen, die moesten overgelegd worden, als eene groote som gelds door hem werd gestort, hetgeen binnen kort moest geschieden.

Toen hij binnentrad, zat Kampveld met het hoofd in de hand aan zijne schrijftafel. Op zijn gelaat lag eene uitdrukking van wanhopig verdriet.

„Wat is er, Kampveld?" vroeg Damwal verwonderd en ontrust.

In de plaats van te antwoorden, sprong Kampveld van zijn stoel op, sloeg zich met de vuist voor het hoofd en snelde naar een aan het bureau grenzend vertrek, en wierp de deur achter zich digt.

Verschrikt ijlde Damwal hem na. Toen hij de deur had geopend, stond Kampveld midden in het vertrek en haalde juist een pistool uit zijn rok te voorschijn.

„Mijn God! wat wilt gij, Kampveld?" riep Damwal ontsteld uit, terwijl hij op hem toesnelde en hem bij den arm greep.

DE WRAAK VAN DEN NEGER.

„Laat mij," antwoordde Kampveld woest, „ik ben rampzalig, ik wil sterven."

„Wees toch om Gods wil bedaard!" hernam Damwal, „en zeg mij wat u zoo wanhopig maakt."

„Neen, ik wil sterven, ik heb tegen u al te zeer misdaan — laat mij los!"

Maar Damwal hield zijn arm des te steviger vast.

„Tegen mij misdaan?" vroeg hij. — „Zeg mij dan wat er gebeurd is. Ik wil u alles vergeven, en zal u helpen als ik kan..... Kom zet u hier op den stoel neder, geef mij dat pistool, en verhaal mij zonder schroom wat u drukt. Vooraf kunt gij zeker zijn van mijne vriendschap."

„Welnu dan, gij wilt het," antwoordde Kampveld, zich na eenig wederstreven het pistool latende ontnemen, en op een stoel neervallende. „Gij zult mijn misdrijf tegen u hooren, en dan overtuigd zijn, dat ik niet meer leven kan."

„Spreek vrij uit, Kampveld," zeide Damwal op bemoedigenden toon, „en wat gij gedaan hebt, ik ben zeker van uwe gezindheid jegens mij en dat gij mij nimmer opzettelijk onregt kunt doen."

„Ik dank u voor dit woord, nu kan ik spreken," antwoordde Kampveld op hartstogtelijken toon. „Hoor dan wat ik misdreven heb. Gij hebt mij wel eens hooren spreken van een oom te Groningen, aan wien ik veel verpligting hebt, en wiens erfgenaam ik zijn zal. Door eene onvoorziene omstandigheid werd deze onlangs in groote verlegenheid gebragt; door een onverwachts sterfgeval werd namelijk een groot kapitaal aan zijne uitgebreide handelszaak onttrokken; juist had hij een grooten inkoop gedaan, die betaald moest worden, terwijl door het faillissement van een paar huizen wantrouwen was ontstaan en mijn oom daardoor op het oogenblik niet zooveel geld konde bekomen als hij noodig had. Aan uitstel was niet te denken, en als mijn oom niet betaalde zoude hij zich in staat van faillissement gebragt zien, iets dat hij bij zijn koopmanstrots niet zoude overleefd hebben. Hij konde over eene maand het noodige geld van een vriend bekomen; maar wat kon dit baten? — Hij schreef mij dit alles in een hartstogtelijken brief. Ik werd diep geschokt en kon het denkbeeld niet verdragen, dat de broeder mijner moeder, de man aan wien ik zooveel verschuldigd ben, zou worden geschandvlekt. Er waren toen vijftig

duizend guldens in kas; ik dacht: als ik hem dat geld leende, over eene maand kan mijn oom over genoeg geld beschikken, en dus vóór er gestort moet worden, alles terug geven; dan ware hij gered en niemand heeft er schade bij....."

„En," vroeg Damwal in angstige spanning, „gij hebt...."

„Ik heb het geld genomen en hem gezonden."

„O, mijn God!" konde Damwal niet nalaten uit te roepen. — „En," ging hij voort, „de maand is verloopen, is het geld..... niet terug gekomen?"

„Helaas neen, en dit maakt mij wanhopig. Gisteren ontving ik een brief dat mijn oom tot zijn radelooze spijt was teleurgegesteld, en eerst van nu af over twee maanden het geld kon bekomen."

„O, mijn hemel!" riep Damwal uit, „en de tijd van storten is over eenige dagen! Wat hebt gij gedaan, Kampveld? Ik stelde al mijn vertrouwen in u! Dat is een vreesselijk en misdadig bedrijf! Als onverwacht de kas ware onderzocht, was ik geschandvlekt en ongelukkig geweest, en dit zal ik nog zijn als ik zoo spoedig die groote som niet kan bekomen."

„Ik weet het immers, het is afschuwelijk!" riep Kampveld uit, „om een ander te helpen heb ik een misdrijf gepleegd! Gij ziet nu immers dat ik niet kan blijven leven!" en hij sprong weder op met woeste gebaren.

„Stil, Kampveld!" vermaande Damwal, „misschien is alles nog niet verloren, mogelijk kan ik met eenige opoffering nog tijdig geld bekomen."

„Mijne daad blijft dezelfde, ik heb uw vertrouwen misbruikt! uw geld dat mij niet behoorde een ander geleend! Ik zie nu al het verschrikkelijke daarvan in. Ik meende zeker te zijn het geld tijdig terug te ontvangen, maar ik mogt het niet aantasten, het was het mijne niet. Ik kan niet meer leven!"

Hij wilde de deur uit snellen, maar Damwal plaatste zich daarvoor en drong hem om weder te gaan zitten.

„Kampveld, wees toch niet zoo razend," sprak hij. „De eerste schrik deed mij hard tot u spreken, maar als ik het wel bedenk is het uw goed hart, uwe dankbaarheid jegens uw oom, die u heeft verleid. Stel u gerust, ik vergeef u, als we maar middel vinden om aan geld te komen, al moet het mij ook veel opoffering kosten, want ik ben rijk genoeg."

„O!" riep Kampveld snikkende uit, „zooveel goedheid, zoo-

veel vriendschap overstelpt mij en laadt gloeijende kolen op mijn hoofd. Ik ben het niet waard!"

Damwal wist hem echter gerust te stellen, en weder eenigzins tot bedaren te brengen; en daarop begon hij met hem te beraadslagen hoe hij ten spoedigste aan geld zoude kunnen komen. Het middel daartoe werd uitgedacht; maar het zoude groote opoffering kosten, waarvoor Damwal niet terugdeinsde, want hem bleef geene keuze.

VI.

Het geld werd in gedeelten bij drie verschillende personen verkregen, en op den bestemden dag kon Damwal de verschuldigde som in de schatkist der domeinen storten. Hij verborg het gebeurde zorgvuldig voor zijn broeder, omdat hij diens berisping vreesde, en daar hij het gebeurde aan Kampvelds te groote goedhartigheid toeschreef en zich niet verontrustte over de terugontvangst van het geld, gingen de zaken haren gewonen gang.

Toen de tijd gekomen was, dat Damwal het geld van Kampvelds oom dacht terug te ontvangen, kwam Kampveld bij hem met een brief, dien hij van zijn bloedverwant had ontvangen, waarin eene noodlottige geschiedenis werd verhaald, waardoor het tijdig terug betalen van het geld onmogelijk was gemaakt en een uitstel van twee maanden werd gevraagd. Dit was Damwal onaangenaam, maar hij gaf Kampveld, de schuld niet, welke er het meeste verdriet over scheen te gevoelen. Nog eenmaal, toen weder de tijd verloopen was, kwam er een brief, waarin andermaal vele redenen werden opgegeven, waarom de debiteur niet betalen konde en onder vele betuigingen van leedwezen weder uitstel werd gevraagd, met de stellige verzekering, dat over eene maand de schuld zoude worden voldaan.

Damwal werd nu ongeduldig, en Kampveld was buiten zich zelven van ergernis en toorn. Hij verklaarde zelf naar Groningen te willen gaan, om de zaak in orde te brengen, door zijn oom, die hem zoo zeer compromiteerde, tot afdoende maatregelen te dwingen. Over twee dagen zoude hij afreizen; vroeger kon hij niet, dewijl weder groote sommen gelds op het kantoor zouden ontvangen worden, waarbij zijne hulp niet konde gemist worden, daar Damwal niet gewoon was zelf zulke zaken en de daarmede verbonden schriftelijke formaliteiten te behandelen.

Toen deze werkzaamheden waren afgeloopen, begaf Kampveld zich den morgen daarop naar Groningen. Damwal bezocht nu meer dan te voren zijn bureau en nam voor zich meer in de werkzaamheden in te wijden. Twee dagen was Kampveld afwezig, toen Damwal op een avond eenige papieren in de ijzeren kist, die in eene kamer achter het bureau stond, wilde nazien, en daartoe den grooten sleutel ging halen. Toen hij dezen had omgedraaid, deed hij met groote moeite het zware deksel open; maar toen hij een blik in de kist had geworpen, bleef hij met starre oogen staan, terwijl zijne kleur tot marmerwit verschoot. Een oogenblik daarna deed hij zich geweld aan en begon de kist te doorzoeken, maar weldra had hij hiermede geëindigd en toen viel hij handenwringend voor de kist neder. „Alles is weg!" riep hij uit. „Nu is 't mij duidelijk; hij is een schurk; Bernard had gelijk! Vloek over den ellendeling, die mijne goedheid misbruikte! O mijn dwaas vertrouwen!"

Werkelijk was de groote geldsom, die in de kist moest zijn, verdwenen. Eene geruime poos jammerde Damwal over zijn ongeluk. Hij was overtuigd dat Kampveld gevlugt was met het ontvangen geld, en dat het vroeger vermiste nimmer terug zoude komen, daar hij de geschiedenis van den oom te Groningen nu ook voor een listig bedrog hield. Over veel ging hem nu een licht op, maar helaas! al te laat; want de som, die nu ontbrak, was nog grooter dan de vorige. Zijn nog overgebleven vermogen zoude naauwelijks toereikend zijn om ze te dekken. Hij was radeloos; de slag, die hem getroffen had, was zoo verpletterend, dat hij huiverend zijne oogen sloot voor de gevolgen. Hij kon niet nadenken, niet overleggen; hij gevoelde, dat hij behoefte had aan een vertrouwde, die voor hem dacht en handelde. Hij deed eene krachtige poging op zich zelven, begaf zich naar het kantoor en schelde een knecht, dien hij den last opdroeg om dadelijk zijn broeder, den doctor, te gaan halen.

Bernard Damwal kwam. Hij vond zijn broeder radeloos op het kantoor zitten. Zoodra hij binnen trad riep Joost hem tegen: „Bernard, ik ben een bedelaar! Kampveld, die schurk, heeft mij verschrikkelijk bestolen!"

Dit verwonderde den doctor niet bijzonder. Hij trachtte zijn broeder te doen bedaren en deed hem geen enkel verwijt over zijn verkeerd geplaatst vertrouwen en de versmading zijner

waarschuwingen. Door verstandige redenen bewoog hij hem geregeld te verhalen wat er gebeurd was; de bedrogene deed dit, en verzweeg nu ook het vroeger gepleegde bedrog van zijnen valschen vriend niet.

„Ik ben een bedelaar," zeide hij aan het einde, „als ik het gebeurde niet geheim kan houden tot ik mijne goederen verkocht heb, zullen bovendien schande en straf mijn deel zijn."

„Wordt niet wanhopig, Joost," vermaande de doctor; „geef den moed niet op, en hoewel gij uw goed zult verliezen, behoeft gij nog geen bedelaar te worden en evenmin uwe eer te verliezen: wees getroost, alles zal zich wel schikken. Wilt gij de regeling uwer zaak geheel aan mij overlaten?"

„Ach, gaarne, doe wat gij noodig vindt, Bernard, ik kan niet denken of handelen! Gij zijt ook verstandiger en beter dan ik. Doch, waarom heb ik niet vroeger naar uwen raad geluisterd!"

„Houdt moed, Joost," sprak de doctor, „het is misschien nog niet te laat om gelukkkiger te worden, dan gij nu geweest zijt, hoe donker het er nu ook uitziet. Ik zal alles voor u ten beste regelen. Gij weet dat ik iets bij den minister vermag; laat alles gerust aan mij over."

„Ik vertrouw op uw verstand en uw hart, Bernard."

De doctor sprak hem nog eenige hartelijke woorden toe, en toen hij hem eenigzins bedaarder zag geworden, verliet hij hem en haastte zich om de noodige stappen te doen. Hij vroeg bij den minister gehoor, en deelde zijne excellentie alles mede. Deze bewilligde er uit vriendschap voor den doctor in, geene officiële kennis van het gebeurde te nemen, maar den bedrogen ongelukkigen beambte tijd te laten om zijne bezittingen te gelde te maken, ten einde het te kort te herstellen. Dit moest echter met den grootsten spoed geschieden. Dan zoude Joost een eervol ontslag aanvragen en bekomen.

Het was eene groote geruststelling voor den diepgeschokte, dat hij ten minste, wat hij ook verloor, niet aan schande en straf zou worden ter prooi gegeven. Het gebeurde maakte een diepen indruk op zijn gemoed. Hij besefte dat een nieuw leven voor hem zoude aanvangen, een leven van inspanning aller krachten, om zich een fatsoenlijk bestaan te verschaffen. „Wat," vroeg hij zich zelven, „heb ik tot hiertoe gedaan? In naam een ambt bekleed, dat ik door een ander heb laten waarnemen

en overigens heb ik slechts zingenot nagejaagd en ben de speelbal geweest van laaghartige, nietswaardige, baatzuchtige jongelieden; Bernard, wat staat gij ver boven mij! Gij waart waardig geweest het fortuin te bezitten, dat ik door dwaasheid en ligtzinnigheid heb verloren. De hemel straft mij door de gevolgen mijner eigene daden, opdat ik mijne schuld erkenne."

Bij onderzoek bleek het dat er nimmer een oom van Kampveld te Groningen had bestaan, en dat de voortvlugtige naar Amerika was vertrokken.

VII.

Joost Damwals bezittingen werden verkocht. Dit maakte groot opzien, men verwonderde zich over zijn plotselingen val, dien niemand regt begreep. Door den spoed, waarmede de verkoop moest plaats hebben, leed hij groote schade, daar de goederen nu veel minder opbragten, dan anders, als er meer tijd ware geweest, zoude zijn geschied.

Toen alles was verkocht, bleef er van het geheele groote fortuin, nadat het ontbrekende geld was aangevuld, slechts eenige duizend guldens voor Joost Damwal meer over. Hij verlangde naar zijn ontslag, dat weldra op zijne aanvraag volgde, en had nu ook in de hofstad geene rust meer. Hier, waar hij geschitterd had, konde hij ook wel niet meer blijven.

„Gij hebt gelijk," sprak Bernard, toen hij hierover sprak, „ik weet voor u eene woonplaats en een werkkring, die u bevallen zal. Als gij mij vertrouwt, moet gij mij volgen, zonder te vragen. Dan zult gij zelf bij uwe aankomst u overtuigen kunnen."

„Ik volg u blindelings met vol vertrouwen," zeide Joost, hem de hand drukkende.

Zij namen plaats op den spoortrein tot Arnhem, en gingen toen per diligence verder. Laat in den avond kwamen zij in een afgelegen Geldersch dorpje. Hier heerschte eene drukke beweging. Toen zij voor de dorpsherberg stil hielden, stond eene rei jonge boeren te paard, met linten aan den hoed, in twee reijen geschaard, zooals te onderscheiden was bij het heldere licht, dat eenige fakkels verspreidden.

Daar ging een luid gejuich op. „Hoezee!" klonk het uit aller monden — „hoezee! de heer van 't kasteel!"

Joost Damwal begreep niet wat dit beteekende, en kon geen

ander uitsluitsel vinden dan dat men hun rijtuig voor dat van een ander aanzag. Doch toen zij stil hielden, werd zijne verwondering nog grooter; eene commissie, bestaande uit den burgemeester, den ontvanger en den notaris van het dorp, trad vooruit, en zich tot den jongsten Damwal wendende, heetten zij hem welkom in het dorp en bevalen de belangen daarvan in zijne medewerking aan.

„Beschouw u als een nieuwe inwoner," fluisterde Bernard.

„Mijne heeren," antwoordde hij toen — niets beter wetende te doen dan Bernards wenk blindelings te volgen, „ik dank u voor uwe belangstelling, ik hoop, zoo veel op mijn weg ligt, aan uwe verwachting te beantwoorden, en beveel mij in uwe vriendschap aan."

Met blijkbaar welgevallen hoorden de dorpelingen dit vriendelijk antwoord, en nu nam de eerewacht te paard het rijtuig onder haar geleide en trok onder muziek van een paar violen en eene klarinet het dorp uit.

Welke vragen de verwonderde Joost ook deed, Bernard antwoordde slechts met de woorden: „Straks zal u alles worden opgehelderd."

Zij reden onder het gezang der boeren voort tot voor een hek, dat voor hen werd geopend. Toen zij dit waren doorgereden, bevonden zij zich op het plein voor een fraai heerenhuis, dat bij het licht der flambouwen zigtbaar werd. Op het plein stonden verscheidene zware lindeboomen.

Bernard betuigde de eerewacht hunnen dank, en verzocht de boeren den volgenden dag zich op het huis te vervoegen, wanneer het den eigenaar een genoegen zoude zijn hen feestelijk te onthalen.

Toen zij waren heengegaan, liet de doctor het rijtuig terugkeeren en geleidde zijnen broeder de blaauwe trappen van den stoep op. Eene meid en knecht, die hier te huis schenen te zijn, stonden hen te wachten. Zij traden eene kamer binnen, welke net gemeubileerd was, waar de lamp op de tafel stond te branden en een klein souper was aangerigt.

„Welkom in uwe woning, Joost," sprak Bernard en bood zijnen broeder een stoel aan.

„In mijne woning?" vroeg Joost; „het is alsof gij sedert eenige uren den spot met mij drijft."

„Volstrekt niet," antwoordde Bernard blijmoedig; „dit huis

met bijbehoorend land en bosch, en twee boeren hofsteden is werkelijk uw eigendom."

„Gij wilt mij onmogelijke dingen doen gelooven. Ik bid u, Bernard, verklaar mij het doel van uwe vreemde handelwijze."

„Hoor dan. Gij weet, dat gij tien jaren geleden mij tienduizend guldens hebt gegeven, ofschoon mijne vraag om zooveel geld u verwonderde. Het was nimmer bij mij opgekomen, dit geld voor mij zelven te begeeren; ik wilde slechts een reservefonds voor u aanleggen, daar ik, uwe onbedachtzaamheid en onervarenheid kennende, vreesde, dat gij eenmaal uw vermogen zoudt verliezen. Ik heb toen het geld in eene solide handelszaak gestoken, en toen het driemaal zooveel was geworden, heb ik dit kleine landgoed er voor gekocht, dat u bij oppassendheid en goede zorg een toereikend bestaan kan opleveren, en daar aan het goed verscheiden landsheerlijke regten zijn verbonden, geeft het u veel invloed in het dorp, zoodat gij bij een rustig leven, de gelegenheid zult vinden, om hier veel goeds te stichten. Als gij wilt, zal een nieuw en schoon leven zich hier voor u openen."

Joost Damwal viel zijn broeder in de armen en met tranen in de oogen riep hij uit: „Bernard, Bernard, wat zijt gij een edel mensch! O God, wat ben ik gelukkig zulk een broeder te bezitten! Gij hebt mij het leven, de eer, het geluk voor tijd en eeuwigheid gered! Welk een onverwachte en onverdiende zegen hebt gij mij geschonken..... En hoe heb ik u miskend, hoe dikwijls u beleedigd. Maar nu gevoel ik in mij de kracht om een geheel ander mensch te zijn. Gij zult in uwe verwachting niet teleurgesteld worden, dit zweer ik u bij God, die mij hoort; ik wil een degelijk mensch zijn, en, uwe voetstappen volgende, mij althans eenigzins uwer waardig betoonen. O, nu gevoel ik mij eerst waarlijk rijk! Als onze ouders in den hemel kunnen weten, wat er hier op aarde gebeurd, moeten zij u in dezen oogenblik zegenen voor zooveel broederliefde, als gij mij betoont. Neen, tot mijn jongsten snik zal ik dit uur niet vergeten!"

„Nu is alles goed," zeide Bernard bewogen, en toen zij aan het souper zaten spraken zij veel over het landgoed en over de wijze waarop dit bestuurd moest worden.

Den volgenden dag nam de gelukkige Joost zijne nieuwe bezitting in oogenschouw en bewonderde het nette, fraaije huis,

het sierlijke park, de vruchtbare landerijen en flinke boerenhoeven, die er bij behoorden, en toen hij de dorpelingen ontving deed hij het met een gevoel van onuitsprekelijk gevoel.

Bernard keerde een dag later naar de residentie terug, maar hij bezocht dikwijls zijnen broeder en deze hield zijne belofte en werd een werkzaam mensch, die, terwijl hij voor zich zelven gelukkig leefde, een zegen werd voor het dorp, waar hij woonde.

DE WRAAK VAN DEN NEGER.

UIT DE PAPIEREN VAN EEN TOURIST IN MIDDEN-AMERIKA.

(Met eene plaat.)

Omstreeks het einde der maand Julij van het jaar 1846, scheepte ik mij te Vera-Cruz in op de fransche brik *l'Invinçible*, om over Parijs naar mijn vaderland terug te keeren. Gedurende den overtogt hadden wij voortdurend uitnemend schoon weder, zoodat het vaartuig met de snelheid eens vogels den spiegelgladden oceaan doorkliefde.

Nadat wij ongeveer acht of tien dagen in zee waren, in welken tijd ik met den zoon van een reeder uit Hâvre omgang gezocht en met hem duurzame vriendschap gesloten had, riep hij mij op zekeren avond naar het het achterdek van het schip en vroeg mij:

„Kent gij de Sennora Domenica Granadiva?"

„Mijn verblijf in Vera-Cruz was van te korten duur, om mij veel met de Spanjaarden te kunnen bezighouden," gaf ik hem ten antwoord.

„Het schijnt mij echter, dat gij behagen schept in hare schoonheid."

„Waarom veronderstelt gij dat?" vroeg ik hem.

„Nog dezen middag," ging mijn vriend voort, aan de kapiteinstafel merkte ik op, dat gij geen oogenblik uwe blikken van die bekoorlijke vrouw hebt kunnen afwenden, die inderdaad even innemend is in haar omgang als zij met eene zekere bevalligheid en koketterie het fransch gebroken spreekt."

„Gij hebt gelijk," zeide ik, „ik vind haar ook zeer schoon," en vroeg hem met nadruk: „maar zijt gij dan zoo van nabij met haar bekend?"

„Ja," hernam hij, tevens een bespiedenden blik om zich heen werpende, „ja, ik ken haar en zoo een der passagiers of schepelingen haar kende gelijk ik, dan zou menigeen de eerste gelegenheid aangrijpen haar in zee te werpen, en dit is zeker, dat geen onzer medereizigers met haar aan tafel zou willen zitten, nog minder met haar een enkel woord spreken."

„Maar zij schijnt mij een engel te zijn en ik kan mij dus uw laster haar aangaande niet verklaren," zeide ik.

„Zoo ge mij eenige oogenblikken uwe aandacht wilt schenken," sprak mijn vriend met welgemeenden ernst, „en mij belooft niemand aan boord te zullen herhalen wat ik u van haar zal mededeelen, vooral tegenover de sennora zelve niet te zullen laten blijken van iets kennis te dragen — want ik moet u zeggen, dat Domenica niet ligt voor eene misdaad terugdeinst — dan zal ik u verhalen wat mij bekend is; dit voeg ik er in uw eigen belang nog bij: „neem u vooral in acht aan tafel niet naast haar plaats te nemen."

„Maar voor den drommel, beste Alfred! waar moet dat alles op uitloopen? Wilt ge mij welligt de geschiedenis der Brinvilliers in het geheugen terugroepen? Zouden er dan tegenwoordig waarlijk nog zulke gevreesde giftmengsters bestaan?"

„Wilt ge u aan mijne voorwaarden onderwerpen en naar mijn verhaal luisteren?" vroeg hij mij andermaal dringend.

„Ik stem toe," gaf ik hem ten antwoord, „daar ik zeer gaarne dergelijke romantische verhalen hoor, schoon ik u bekennen moet, dezelve doorgaans den volgenden morgen weder geheel vergeten te zijn."

„Neem dan hier naast mij op deze baal plaats."

Juist ging sennora Domenica langzaam in onze nabijheid voorbij; ik hoorde duidelijk het ruischen van haar kleed, ja meende zelfs een lachje om hare lippen te bespeuren en haar blik op mij gerigt te zien.

„Mijn hemel! wat is zij toch schoon!" riep ik onwillekeurig uit; „maar laat mij nu uw sprookje hooren, waarde vriend!"

„Het is geen sprookje," zeide hij, „maar eene ware gebeurtenis, die zelfs nog voortduurt."

Nagenoeg in de volgende bewoordingen begon nu mijn reisgenoot zijne mededeeling.

„Domenica Granadiva had naauwelijks den zestienjarigen leeftijd bereikt, toen zij eene weeze werd en daardoor in het

bezit kwam van een onmetelijk vermogen. Hare rijkdommen bestonden grootendeels in uitgestrekte plantages met eenige honderden negers, die haar een jaarlijksch inkomen van 150,000 piasters afwierpen.

Een zoo aanzienlijk huwlijksgoed, de schoonheid en zorgvuldige opvoeding, die het jonge meisje genoten had, moesten noodwendig een tal voorname aanbidders tot haar trekken en onder de aanzienlijkste mannen van Mexico had zij dus slechts eene keuze te doen. Wat bekommerde zich echter de jeugdige, zorgelooze afstammeling uit het bekende geslacht der Granadivu's, die de waarde van het goud ter naauwernood kende, om al die schatten? Domenica wilde een jong, vurig minnaar, gelijk zij die in de fransche romans, welke bijna uitsluitend hare lectuur uitmaakte, geschetst vond; zij wenschte zich een beminnenswaardigen en schoonen jongeling tot echtgenoot, die haar even hartstogtelijk zou beminnen als waartoe hare vurige natuur zich in staat gevoelde, maar hij moest een franschman zijn, want de mexikaansche vrouwen en meisjes koesteren in het algemeen een zeer hoogen dunk van het ridderlijk karakter der fransche edellieden, die dan ook werkelijk boven de ijverzuchtige en sombere Hidalgo's de voorkeur verdienen.

Onder het aantal dergenen, die aanzoek deden om de hand der rijke erfgename, bevond zich ook een mijner landslieden, een slank gebouwd en schoon jong mensch, met de fijnste manieren en een waarlijk innemend karakter. Verre van de taktiek te volgen zijner spaansche medeminnaars, die door duenna's en serenades haar hunne liefde poogden te bewijzen, begaf hij zich eenvondig naar dezelfde kerk, die Granadiva dagelijks bezocht, nam in hare nabijheid plaats en toen hij de zekerheid had door haar te worden opgemerkt, liet hij door tusschenkomst der gemalin van den Franschen consul om de eer verzoeken, in hare salons te mogen verschijnen, hetgeen hem natuurlijk zeer gaarne werd toegestaan.

Na eene maand van zuchten, van sprakelooze liefdebetuigingen en uitstortingen des harten, had de jongeling het geluk, of liever gezegd, het verschrikkelijke ongeluk, zich met de rijkste en verleidelijkste vrouw van geheel Mexico in den echt te begeven.

De eerste maanden van hun huwelijk waren, zooals dit

doorgaans het geval is, zeer gelukkig; zij leefden zeer afgezonderd op hunne bekoorlijke villa in de nabijheid van Vera-Cruz; zij reden met elkander, gingen te zamen op de jagt en vloden de zamenleving, zoodat ieder geneigd scheen dit lieftallige paar eene lange reeks gelukkige jaren te voorspellen; maar gelijk aan alle wereldsche zaken, komt ook aan de liefde een einde en dit was bij hen maar al te spoedig het geval."

„Dat ben ik niet met u eens," viel ik hem in de rede; „bovendien, zoo ik het geluk had eene echtgenoote te bezitten als ik mij Domenica voorstel te zijn, dan zou ik haar blijven liefhebben tot aan mijn laatsten ademtogt, want ik acht mij daartoe wel in staat en geloof niet, zoo wispelturig in de liefde te zullen zijn. Is Domenica weduwe?" voegde ik er nieuwsgierig vragend bij.

„Dat zult gij zoo dadelijk vernemen, luister slechts verder. „Ik zeide aldus, dat de liefde niet bestendig van duur is.

„Domenica en de baron Henri Darntal, zoo heette de gelukkige echtgenoot, hadden al spoedig de dwaasheid, op hunne villa schitterende feesten te geven en dezelve insgelijks in Vera-Cruz met hunne tegenwoordigheid te vereeren.

Op zeker bal bemerkte Henri eene andere spaansche vrouw, die even schoon was als Granadiva, maar oneindig bevalliger, dichterlijker, en daarbij: het was reeds een vol jaar, dat hij zijne vrouw beminde en in de liefde is dat waarlijk een zeer lang tijdperk.

Bovendien had hij bij zijne echtgenoote gebreken ontdekt, die hem met schrik vervulden, want hij begon duidelijk in te zien, dat zulke gebreken, die in zijne oogen werkelijke misdrijven waren, allengs vreesselijk moesten ontaarden.

Zoo had hij, die met de afschaffing der slavernij als dweepte, de pijnlijke opmerking gemaakt, dat zij hare zwarten met evenveel hardheid als verachtenden trots behandelde; dat zij in weerwil zijner vertoogen en voorstellen, dikwerf de gruwelijkste straffen aan hen deed voltrekken en ofschoon zij meermalen daarbij tegenwoordig was, door het gejammer der ongelukkigen niet in het minst werd aangedaan.

De nietigste aanleidingen, eene kortstondige verwijdering van de plantage en dergelijke kleinigheden waren voor haar voldoende om de arme negers tot bloedens toe met zweepslagen te doen tuchtigen en de uitvallen harer grimmigheid en woesten toorn over hen te doen losbarsten.

Ook verhaalde men, dat Domenica, nog slechts een klein meisje zijnde, gaarne in „den kelder der zwarten," (een onderaardsch verblijf, door haar vader ter opsluiting der negers ingerigt), afdaalde, en zich daar dikwerf uren lang aan hunne pijnen, tranen en kwellingen verlustigde.

Wel was Domenica in het algemeen bij de bewoners van Vera-Cruz als eene goede en zachtzinnige meesteres bekend, maar hare slaven ondervonden daarvan maar al te vaak het tegendeel; zij spraken met siddering haar naam uit en allen zouden gaarne hun leven gegeven hebben, om haar het hare te kunnen ontnemen, en toch hadden de ongelukkigen, in vergelijking met datgene, wat hen nog te wachten stond betrekkelijk weinig geleden.

Henri ging meermalen naar Vera-Cruz, waar sennora Fernanda, het voorwerp van zijn nieuwen hartstogt, woonde, en in korten tijd had hunne wederkeerige genegenheid juist door de hinderpalen, welke hen daarbij in den weg waren, eene buitengewone hoogte bereikt.

Overigens moet ik u zeggen, sprak mijn vriend, dat deze vriendschappelijke betrekking niet de eerste intrigue was van Fernanda; in meer dan een gezin had zij reeds den vrede gestoord, en toch werd er in Vera-Cruz geen feest gegeven, waar zij niet schitterde; algemeen roemde men hare onvergelijkelijke bevalligheid, hare buitengemeene schoonheid en haar verstand. De mannen bewonderden als om strijd de zwaarmoedige uitdrukking in hare bekoorlijke en evenredige trekken, zij verlustigden zich aan hare doorgaande zwaarmoedigheid en treurige blikken, waaruit zoo menigmaal een verleidelijk vuur straalde en algemeen was men opgetogen over de weelderige haarlokken, die in dikke, lange vlechten, over hare bruinkleurige schouders heengolfden.

Al die voortreffelijke eigenschappen oefenden op het zoo ligt ontvlambare gemoed van den armen Henri een betooverenden invloed uit; hij ontgloeide aldra in de hevigste liefde voor deze innemende spaansche vrouw, zijne pogingen daartoe werden maar al te ras met het gunstigste gevolg bekroond en spoedig was hij de gelukkige minnaar van dit betooverend wezen.

Bij het wantrouwend en ijverzuchtig karakter van Domenica, kon haar die betrekking echter niet lang verborgen blijven; daarbij meende zij duidelijk in het gedrag van Henri omtrent

haar eene merkbare verandering, ja verkoeling op te merken. Zij gaf alzoo een paar harer vertrouwdste en het meest aan haar verknochte slaven den heimelijken last, zijne gangen te bespieden; de negers hadden echter hun meester allen hartelijk lief en maakten hem dus dadelijk deelgenoot van de opdragt, hen door hunne meesteres gegeven.

De trouwelooze echtgenoot had aldus, indien hij met doorzigt had gehandeld, zijne verbindtenis met de sennora dadelijk moeten afbreken en door vermeerderde liefde en toegenegenheid het vertrouwen zijner gade weder moeten pogen te winnen, maar juist de voortdurende dwang en geheimzinnigheid, die zijne hartstogt omringden, bliezen den gloed, welke hem verteerde, nog meer aan en hij beging zelfs de dwaasheid aan de sennora te schrijven.

Hij droeg aan Rico, zijn getrouwen dienaar, den last op, dat briefje vol van betuigingen zijner liefde, naar Vera-Cruz te bezorgen en het antwoord daarop mede te brengen.

Op zekeren avond — de zon was reeds achter de toppen van den Pepoka, de grootste vulkaan der Andes, ter kimme gedaald en schoot hare laatste stralen over het aardrijk, den horizont met een purperen gloed kleurende; dartelend zweefde eene aangename koelte door het groen en verkwikte de sluimerende natuur; in de verte werd het zachte geruisch gehoord van de boomen des wouds, vermengd met het smartelijk geschrei der negers, die onder het opzigt en voortgedreven door de zweepslagen der blanke opzigters nog bezig waren met de cultuur der cochenille, indigo en vanille — op zekeren avond zat Domenica achteloos onder de veranda harer woning en rigtte met eene zachte stem verscheidene vragen tot eene negerin, die juist van Vera-Cruz was teruggekomen, toen ook Henri met rassche schreden naderde en met alle blijken van liefde aan hare zijde plaats nam, zonder echter de laatste woorden zijner gade gehoord te hebben: „Gij weet dus zeker, dat het Rico was," waarna de slavin zich met een bevestigend knikken schielijk verwijderde.

Zonder dat haar blik in het minst eenige opgewondenheid te kennen gaf, greep Domenica het eerst de hand van Henri.

„Wanneer zullen wij nu naar Frankrijk vertrekken, mijn vriend?" vroeg zij hem op vleijenden toon; „wanneer zullen

wij uw schoon vaderland gaan bezoeken, waarvan ge mij zoo dikwijls hebt gesproken? Maar gij zijt die belofte ongetwijfeld weder vergeten — de Franschen zijn zoo vergeetachtig en ligtzinnig," voegde zij er met eenigen nadruk bij.

„O, maar zijn vaderland vergeet men nimmer!"

„Henri! gij zijt zoo bleek en wordt zoo zwaarmoedig; bevindt gij u niet wel?" vroeg zij deelnemend.

„Integendeel, mijne Domenica! ik gevoel mij veel gezonder dan vroeger; ik ben reeds aan de mexikaansche lucht gewend, die zoo weldadig op mij werkt. Welke heerlijke avonden geniet men hier! Hoe helder is dat blaauw des hemels! Hoe flonkeren die sterren! O neen, mijne liefste! ik ben niet ongesteld, niet zwaarmoedig; en zijt gij niet bekoorlijk genoeg om mij dat alles te verfraaijen? Laat ons hier nog lang vertoeven op deze gezegende plek der aarde, waar God zooveel geluk, zooveel heerlijkheid mijn deel liet worden."

„Toch heeft onze arts mij gezegd, dat de lucht van uw vaderland voor u noodig is. En dan begeer ik ook zoozeer dat Frankrijk te zien en te leeren kennen, waarvan men mij altijd zooveel wonders heeft verhaald. In eenige weken zullen wij derwaarts gaan, niet waar? Wij kunnen den ouden Lopez hier achterlaten, om de huishouding te regelen en het bestuur der plantages waar te nemen."

„Laat ons daarmede nog wachten, Domenica! ik weet waarlijk niet, of ik wel in staat zal zijn, de onaangenaamheden eener zeereis te verduren."

„Gij zijt alzoo toch ziek?"

„Een weinig, mijne beste!"

Juist kwam de neger Rico met een pak op het hoofd voorbij, en Domenica meende te bemerken, dat hij met Henri een geheimen blik wisselde. Schielijk riep zij hem dus terug en vroeg hem:

„Komt gij uit de stad, Rico?"

„Ja, meesteres."

„Hebt gij mijn mantel medegebragt, die ik bij de markiezin Guidalara had achtergelaten?"

„Ja, meesteres! Zal ik dien in uwe kamer brengen?"

„Goed, en wacht mij daar dan. Gij moet daarna naar de plantage Passena, om Lopez te ontbieden."

Henri beefde onwillekeurig en zeide:

„Waartoe, lieve vriendin! wilt gij nog heden Lopez laten roepen?"

„Ik heb het u immers reeds gezegd, omdat ik zoo spoedig mogelijk naar Frankrijk wil vertrekken."

„Is het u dan waarlijk ernst, Domenica?"

„Volle ernst, mijn vriend! Doch gij verbleekt; gij zijt ziek, zeg ik u, en gij wilt dat ik u in ons brandend klimaat zou zien bezwijken? Neen, Henri! wij gaan naar Frankrijk, gij hebt het voor weinige maanden zelf begeerd en wij zullen daaraan spoedig gevolg geven."

„Maar ik gevoel mij hier zoo onuitsprekelijk gelukkig; altijd bij u, in uwe nabijheid, te midden onzer bezittingen, en daarbij, beste Domenica! kunt gij weten of niet *gij* welligt in Frankrijk zult sterven? Het is daar zoo koud, de hemel is er altijd zoo beneveld en dan — de vrouwen zijn er zoo behaagziek. Dat alles zou u weldra vervelen; laat ons dus nog eenigen tijd wachten, ten minsten zoolang tot gij de taal van mijn land volkomen magtig zult zijn."

„Nu, zeide Domenica opstaande, wij kunnen daarover later nog wel spreken; ik wil thans een oogenblik naar mijne kamer gaan, ik gevoel mij heden zoo vermoeid."

„Dan zal ik u derwaarts vergezellen, Domenica."

„Neen, mijn vriend! ik heb slechts eenige bevelen te geven; in den salon zullen wij elkander wederzien."

Beiden waren innerlijk hevig ontroerd, toen zij elkander verlieten.

Op hare kamer gekomen, liet zij dadelijk den neger Rico roepen en met dien heerschzuchtigen trots, met die wilde zekerheid, die haar tegenover hare slaven nooit verlieten, schudde zij hem zoo hevig aan den arm, dat hij onwillekeurig op de knieën viel en zijne meesteres met onbeschrijfelijken angst aanzag.

„Hoe, ellendige! gij waagt het mij te verraden?" schreeuwde zij met eene van woede bevende stem; „vanwaar komt gij?"

„Dat is u bekend, meesteres! van Vera-Cruz."

„En die brief?"

„Welke brief, meesteres?"

„Dien gij voor mijn echtgenoot hebt medegebragt. Ik weet alles, Rico! ik heb u laten bespieden; geef hem dus schielijk hier, of ik zal u dadelijk de noodige zweepslagen laten geven."

„Maar meesteres! niet ik..... ik weet niet....." sprak hij bedremmeld.

„Ik laat den opzigter halen, gij weet..... hij kan uitnemend met de zweep omgaan."

Toen Rico van den opzigter en de zweepslagen hoorde, bekroop hem de vrees zoodanig, dat hij smeekend de handen omhoog uitstrekte en haar met eene uitdrukking van diepen afschrik aanzag.

„Moet ik roepen, Rico!" vroeg de gebiedster op woesten toon en hem een kwaadaardigen blik toewerpende.

Nog altijd in die geknielde houding nam nu de neger een klein, onverzegeld briefje uit zijn wollig kroeshaar, hetwelk Domenica hem schielijk ontnam.

„Ah, eindelijk!" sprak zij driftig tot zich zelven, terwijl zij het briefje opende en las:

„Dierbare Henri!

Geruimen tijd is voorbijgegaan, sedert ik u gezien, uwe nabijheid genoten heb! En al dien tijd zonder u te moeten doorbrengen — bedenk eens, eene geheele maand — waarlijk! ik kan dăt niet langer verduren. Of moet ik denken, dat ge mij niet meer bemint? O, hoe gelukkig is *zij!* Duizendmaal dank voor uw schrijven, ik zal hetzelve den geheelen nacht onder mijne kastanjeboomen herlezen. Gij zweert, alleen *mij* te beminnen; ach! waarom moest gij ook *haar* vroeger leeren kennen dan mij.....

Maandag geeft de spaansche consul een groot bal; gij zult er immers ook komen, niet waar? Poog om middernacht in den tuin te zijn; in de kleine oranje-allée zal ik u wachten.

Uwe ijverzuchtige vriendin Fernanda."

„Het is alzoo waarheid," zeide Domenica tot zich zelven, „en mijne zwarten hebben mij dat verborgen gehouden!"

„Sta op, Rico, mijn vriend!" sprak zij nu op innemenden toon tot hem; „geef dit briefje nu aan uw meester, maar neem u in acht: geen woord, geen teeken..... gij kent den „kelder der zwarten." *Ik* beveel hier, *ik* ben hier de gebiedster. — Heden behoeft gij niet meer naar Passena te gaan."

Rico was maar al te zeer bekend met dien kelder, waarmede zij hem gedreigd had en waarin hij reeds meermalen had gezucht; hij gaf dus zijn meester het briefje over, zonder een

enkel woord te spreken of zich ook slechts door een enkel teeken te verraden.

Eenige oogenblikken later begaf Domenica, wien het bloed als eene getergde hyena door de aderen gloeide, zich naar den salon, doch geen enkele trek van haar gelaat, niet een blik uit hare vurige oogen verried maar in het minst, wat zoo even was voorgevallen, welke vreeselijke ontdekking zij gedaan had.

„Ik ben tot andere gedachten gekomen," zeide zij bedaard, ja zelfs lieftallig tot Henri, hem met een vriendelijk lachje groetende; „wij zullen Mexico vooreerst nog niet verlaten. Ik deel thans in uwe meening dat het beter voor mij zal zijn, eerst de taal en de zeden van uw land goed te bestuderen, ik zou daar anders eene te belagchelijke rol spelen."

„Ik wist wel, mijne beste! dat gij zulk een dwaas denkbeeld zoudt laten varen. Zijn wij hier niet gelukkig genoeg?"

„O ja, zeer gelukkig," zeide zij, met moeite eene uitbarsting harer woede verkroppende; „het is immers zoo zalig elkander te beminnen, gelijk dat met ons het geval is."

In dit oogenblik trad een bediende het vertrek binnen en bragt een briefje van den spaanschen consul.

„O dat is heerlijk!" riep Henri opgetogen, nadat hij vlugtig den inhoud had doorgelezen; de spaansche consul geeft maandag een groot bal, dit is de uitnoodiging ter bijwoning; wij zullen immers ook daar heen gaan, niet waar, beste vriendin?"

„O ongetwijfeld," gaf Domenica hem ten antwoord, „dat zijn de aangenaamste soirées."

Den volgenden Maandag klaagde Domenica echter over hevige hoofdpijn, welke haar verhinderde Henri te vergezellen, en zij verzocht hem dus alleen daarheen te gaan. Aanvankelijk scheen hij over dit incident zeer onaangenaam te moede, ja bedroefd te zijn en wilde zijne vrouw volstrekt niet alleen laten; herhaaldelijk vroeg hij haar, of zij zich nog niet beter gevoelde en of zij dan volstrekt niet kon medegaan. Zij bestormde hem daarentegen zoo dringend en zoo lang met hare smeekingen, dat hij eindelijk besloot alleen het bal te bezoeken.

In de groote zalen van het spaansche consulaatgebouw wemelde het van rijk getooide gasten, want de aanzienlijkste familiën van Vera-Cruz, de hooge adel, alle vreemdelingen van onderscheiding, alle officieren der schepen, die in de haven

lagen, waren uitgenoodigd om het geboortefeest der koningin Isabella te vieren.

Juist nam het bal een aanvang, toen de schoone Fernanda in de zaal trad, wier komst, gelijk altijd en overal, een ware triomf was; aller blikken wendden zich naar haar heen, eene menigte hidalgo's omringden haar, maar zij nam den arm van den consul en verloor zich spoedig met hem in de galerijen onder de menigte. Bij het ingaan eener laan, kwam haar kapsel in aanraking met de takken van een granaatappelboom, waardoor een der bloemen werd losgescheurd, die op den grond viel, maar even spoedig door een der gasten, die zich in hare nabijheid bevond, opgenomen en met bevalligheid aan de bekoorlijke sennora overgereikt werd, die hem met twee fluisterende woorden en een aanminnigen blik daarvoor dankte. Die veelbeteekenende blik en die woorden: „dank, Henri!" waren verstaan geworden.

Op het bepaalde uur zaten Fernanda en Henri digt naast elkander op eene zodenbank in de aangewezen oranjeallée en fluisterden gloeijende woorden van liefde. Hun teeder gesprek had reeds eenige minuten geduurd; de woorden waren door vurige kussen gevolgd, toen eene hand zich omzigtig uit een digtbegroeiden tak naar voren bewoog en langzaam uitstrekte, tot zij boven het, tegen den schouder van Henri achterwaarts gebogen hoofd der sennora verscheen en nu met de snelheid des bliksems op het gelaat der bekoorlijke Fernanda een fleschje met zwavelzuur uitgoot.

De euveldaad was geschied: eene der schoonste vrouwen van Mexico was in een oogwenk voor den ganschen duur haars levens misvormd, want, gelijk bekend is, laat het zwavelzuur onuitwischbare vlekken en sporen op de huid achter. Gelaat, hals en schouders der sennora waren door de wegbijtende vloeistof in meerdere of mindere mate schrikkelijk aangedaan, en zij, de gevierde, die voor eene korte poos nog door allen werd bewonderd, was nu in een voorwerp van afschuw veranderd. Op het geschrei der ongelukkige snelden allen uit de balzaal derwaarts, waar de koningin van het feest, van smart en wee krimpende en kermende op den grond lag uitgestrekt. Bij het naderen der gasten was Henri, bij wien een vreeselijk vermoeden aldra oprees, schielijk weggegaan, om niet zijn naam met dien zijner geliefde in opspraak te brengen, als men hem

te zamen mogt vinden. Hij snelde naar zijn rijtuig en als wilde hij den afstand naar zijne woning in enkele minuten doorvliegen, reed hij in vollen galop weg.

Hij wilde zekerheid hebben van den schrikkelijken twijfel, die bij hem was opgerezen. Naauwelijks te huis gekomen, begaf hij zich regelregt naar de vertrekken zijner echtgenoote, die hij echter in een diepen slaap vond. Dit scheen hem eenigzins gerust te stellen, en toch vreesde hij niets minder dan de waarheid, daar zij immers het misdrijf door een ander persoon had kunnen laten volbrengen.

Toen hij zich wilde verwijderen, om de stallen te onderzoeken en te zien of niet misschien de paarden van Domenica vóór de zijne waren aangekomen, ontwaakte de slaapster en riep hem met de teederste bewoordingen tot zich.

„Zijt gij daar, Henri! zijt gij reeds terug?" vroeg zij.

„Ja, ik was bezorgd over u, onrustig. . . . . het is immers beter met u, niet waar?"

„O ja, zeker," antwoordde zij, hem lagchend de hand reikende, „ik bevind mij thans weder wel; maar gij, mijn vriend! wat zijt gij bleek!"

„De verveling, de vermoeijenis hebben daarvan de schuld. . . . . de slaap zal dat wel weder goed maken, ik wil rust gaan nemen."

„Nog een paar woorden, Henri! verhaal mij iets van het bal; was het even geanimeerd en bezocht als bij den franschen consul?"

„Ik heb daaromtrent nog geene vergelijkingen gemaakt, ik was daartoe te verdrietig en als men treurig is, ziet men alle dingen met andere oogen. Om die reden ben ik ook zoo spoedig terug gekeerd."

„Gij hebt alzoo de schoone vrouwen niet gade geslagen. De bekoorlijke Fernanda zal er toch ook wel geweest zijn? Is zij nog altijd even schoon, de sennora?"

Deze laatste woorden, op den toon van bittere ironie gesproken, doorschoten zijne ziel als eene bliksemflits; had hij zoo even nog kunnen twijfelen, thans was het voor hem volle zekerheid.

„Ja," antwoordde hij, eene beweging der woede onderdrukkende, „ook zij was er."

„Dan hebben zeker alle vreemdelingen hare betooverende schoonheid bewonderd?"

„Zij hebben meer haar verstand bewonderd," hernam hij, „dat hooger waarde heeft dan eene vergankelijke schoonheid."

„Gij hebt gelijk, maar om de wereld voortdurend te bevallen, moet men beide eigenschappen, vooral de laatste, bezitten."

„Ik voor mij ben van oordeel, dat de sennora ook zonder uiterlijke voortreffelijkheden wel in staat is te kunnen behagen; maar laat ons over dit punt thans niet verder spreken. Goeden nacht, Domenica! ik heb rust noodig."

„Tot morgen, Henri! maar denk niet te veel aan Fernanda, want gij weet, ik ben ijverzuchtig, in den hoogsten graad ijverzuchtig!"

Darntal begaf zich naar zijne kamer, waar hij in plaats van Rico een hem geheel onbekenden slaaf vond, die hem mededeelde, dat Rico met eenige andere negers naar het gebergte de vlugt had genomen, en hoewel hem dit even vreemd als ongeloofelijk voorkwam, wilde hij echter naar geene verdere bijzonderheden dienaangaande vragen, daar hij behoefte had om alleen te zijn. Hij gaf den neger alzoo bevel te kunnen heengaan, wierp zich op een rustbed en liet zijne gedachten den vrijen loop.

„Arme Fernanda!" sprak hij, „hoe zeer zult gij lijden! Wie kan die helsche wandaad hebben begaan? Maar die vraag is te vergeefs. — Hoeveel hoon lag er in Domenica's woorden opgesloten! Zou zij de bedrijfster zijn? En toch schijnt het mij onmogelijk, dat zij het zelve kan geweest zijn. Dit houd ik echter voor zeker: zij weet alles en haar hoofdpijn was louter veinzerij. Kan zij misschien dat briefje hebben opgevangen? of zou Rico mij verraden hebben? Maar neen! dat is niet mogelijk, hij bezit een te eerlijk hart en is mij te veel verknocht; maar dan zijne vlugt, die kan ik mij in het geheel niet verklaren; arme Rico!" voegde hij er zuchtend bij.

Hoeveel moeite hij zich ook gaf, dit duistere en schrikkelijke raadsel op te lossen, hoe hij ook zijne gedachten afpijnigde en hoe dieper hij doordrong, des te verwarder werden zijne denkbeelden, des te meer wankelde zijn vermoeden op zijne echtgenoote. Daar hij intusschen niet kon slapen, zette hij zich aan zijne schrijftafel en schreef het volgende briefje:

„Mijne Fernanda!

Welke gevolgen de afschuwelijke wandaad, welke aan u gepleegd is, ook hebben moge, zoo zult gij steeds tot aan mijn

laatsten ademtogt in mij den trouwsten, opregtsten en deelnemendsten vriend vinden.

Van nu aan behoor ik u alleen toe, zoolang mijn hart zal kloppen. Morgen zal ik u bezoeken, daar ik u een geheim heb mede te deelen, dat wel vreeselijk is en u zal doen ontstellen, maar helaas! de waarheid zal zijn. Ik lijd evenwel, ja meer dan gij. Tot morgen dus!

Uw Henri."

Na dit briefje te hebben gesloten, legde hij het in zijne schrijftafel, sloot haar en gevoelde zich toen meer bedaard en gerust gesteld. Volgens zijne gewoonte bereidde hij zich nu een glas grog, ledigde hetzelve in één teug, begaf zich toen naar bed en sliep weinige minuten later werkelijk in.

Hij had een benaauwden, smartelijken droom.

Hij meende te zien, dat eene vrouw (zijne gade) voorzigtig de kamerdeur opende, met zachte schreden het vertrek binnentrad en met eene dievenlantaarn in de hand tot bij zijn bed naderde, hem eenige minuten lang opmerkzaam beschouwde, vervolgens naar zijne schrijftafel ging, dezelve opende, zich met waanzinnigen haast van een briefje meester maakte, welks inhoud zij schielijk doorlas, hierop weder bij zijn bed kwam, zich luisterend over hem heenboog en daarna zwijgend de kamer verliet.

Eenige oogenblikken later scheen het hem, dat vier grove negers hem van zijne slaapplaats wegdroegen; zij doorliepen met hem verscheidene lange gangen, openden verschillende deuren, daalden toen met hem langs een geheimen trap in een donkeren, vochtigen kelder af, waar zij hem op een hoop stroo nederlegden, na hem de handen en voeten gebonden en met een halsijzer aan den muur vastgeketend te hebben.

Na het ontwaken wordt niet zelden de werkelijkheid van datgene ondervonden, wat ons in dien verdoovenden toestand is bejegend; dit was ook bij Henri het geval.

Toen de uitwerkselen der bedwelmende substantie, welke ongetwijfeld in zijne grog was gemengd, begonnen te verdooven, wreef hij zich onwillekeurig de oogen, schudde werktuigelijk aan de boeijen, die hem in de vrije beweging zijner handen en voeten hinderlijk waren, loosde eenige zware zuchten, als gevoelde hij zich van een benaauwden en drukkenden last bevrijd en nog altijd door verwarde visioenen bevangen, riep hij luide om Rice.

„Hier ben ik, meester!" antwoordde deze hem.

Hij zag nu ook in der daad Rico, en wel regt tegenover hem, in denzelfden staat als hij, te midden eener menigte anders slaven, insgelijks gebonden en geboeid.

Darntal, die nu eindelijk zijn volle bewustzijn had terug gekregen, stiet een kreet van ontzetting uit en vroeg:

„Zijt gij daar, Rico! wat heeft dit alles te beduiden?"

„Dat beteekent, meester! dat wij hier in den kelder der zwarten zijn, waar mevrouw uwe gemalin ons deed heenbrengen, en ik weet ook de aanleiding daartoe."

Nu werd Henri eensklaps alles duidelijk; alle omstandigheden riep hij zich in het geheugen terug: het misdrijf in den tuin, de wilde en merkbare bespotting van Domenica, zijne plotselinge verdooving; kortom alles herinnerde hij zich.

„En ik draag van dat alles de schuld, mijn goede, beste meester!" sprak Rico op smartelijken toon; dat briefje der sennora. . . .

„Hebt gij dat dan aan mijne echtgenoote gegeven?"

„Zij heeft het mij ontnomen, nadat zij mij met dezen kelder en de zweepslagen van den opzigter gedreigd had; mijne vrees daarvoor en de meening dat zij toch van alles kennis droeg, deden de trouw die ik voor u heb, wankelen. Ik kon, hetgeen nu geschied is, natuurlijk niet vooruit weten dat gebeuren zou, ik wilde u ook later mijne verkeerdheid bekennen, maar ik werd slapend en bedwelmd herwaarts gebragt. Waarom heb ik u ook verraden! En o, mijn arme meester! zoo onze gebiedster u even als ons laat martelen. . ." De aandoening belette hem voort te gaan.

Henri, wiens oogen zich reeds aan het half duister der gevangenis gewend hadden, ontdekte nu, terwijl hij het nare verblijf rondzag, op den achtergrond eene soort van haard, waar men bezig was eenige foltertuigen gloeijend te maken. In de nabijheid daarvan stonden groote ketels en twee tafels, die bedekt waren met tangen, speeren, scharen, ketens, met lood gevulde riemen en eene menigte zeldzaam gevormde fleeschen en fiolen. Deze schielijk gedane waarnemingen waren meer dan voldoende en geschikt, hem zoowel voor zich zelven als voor de arme negers, wier schuld alleen daarin bestond, dat zij hem goede diensten hadden bewezen, te doen vreezen en het gevaarlijke van hun toestand in te zien.

Toen kwam de gedachte aan Fernanda bij hem op, op wie een zoo afschuwelijke aanslag was gepleegd, en waarvan hij nu de bedrijfster maar al te goed kende. Het geringel van sleutels, die in sloten gestoken en daarna omgedraaid werden, schudde hem uit zijne pijnlijke gedachten wakker. Weldra werd de deur van den kelder geopend en, gelijk Fredegunde in Mackbeth, trad zijne gade het somber verblijf des jammers binnen, gevolgd door de vier negers, die hij in zijn droomenden toestand reeds gezien had. Een hunner droeg eene groene fiool, welke hij op eene der tafels zette; een tweede begaf zich naar den haard, rakelde het vuur op en schoof er de ijzeren foltertuigen in; de derde steeg eenige houten trappen op, waar in een nis van den muur een houten bak was aangebragt, aan het ondereinde waarvan zich twee openingen bevonden, blijkbaar bestemd om de voeten door te steken. De laatste neger volgde Domenica steeds op den voet, terwijl zij de gevangenen een voor een bezigtigde, die bij hare nadering aan alle leden bevende, jammerend om ontferming en vergeving smeekten.

Angstig en met een kloppend harte staarde Henri deze zeldzame handelwijze aan; hij verwachtte dat zij ook bij hem zou komen, maar zij scheen niet eens op hem te letten en hield zich of zij van zijne tegenwoordigheid onkundig was. Zoo had zij herhaaldelijk en met vreeselijke bedreigingen van de gruwelijkste straffen de ongelukkigen reeds vooraf gepijnigd; de uitbarstingen der vertwijfeling, waarin zij daardoor verkeerden, zouden ieder ander hart dan het hare gebroken hebben, maar zij was ongevoelig, zij kende enkel smaad en verachting voor hen, een instinktmatigen haat voor alle menschen en zij werd beheerscht door dien verteerenden castiliaanschen trots, die eenmaal den teugel gevierd, zich tot de uiterste grenzen der wraak laat leiden.

Domenica wilde ten opzigte der geheime minnarij van Henri alles weten, om degenen te kunnen straffen, die hem meer of minder daarin waren behulpzaam geweest; derhalve was zij elken dag in dit gruwelijk verblijf afgedaald, om door de uitgezochtste folteringen hare negers de volledigste bekentenissen dienaangaande af te persen.

Zij bleef het eerst voor Rico staan.

„Hoe lang," vroeg zij hem, „hebt gij die boeleerster Fernanda reeds brieven gebragt?"

„Ik heb dat slechts eene enkele maal gedaan," antwoordde hij.

„Lear," zeide zij tot den neger, die aan den haard bezig was, breng de tang hier en scheur Rico den nagel van zijn linkerduim af."

Eene siddering overviel hem toen Lear aan dat bevel gehoorzaamde en de hand van den ongelukkige greep.

Dit ziende sprong Henri, die tot nog toe van ontzetting geen woord had kunnen uiten, van zijn strooleger op en riep met eene wilde stem, die echter in de onderaardsche gewelven verstierf:

„Houd op, ellendige! wat gij daar doen wilt, is gruwelijk, is laaghartig, is onmenschelijk!"

Met een spotachtig lachje om den mond zag Domenica hem verachtelijk aan en zonder hem een antwoord op dien uitroep waardig te achten, zeide zij tot een der vier negers:

„Portius! bereid voor dien trouweloozen vreemdeling ginds de groene fiool, opdat in minder dan een uur tijds zijn voorhoofd rimpelig worde als dat van een grijsaard, zijne gelaatskleur geeler dan de vruchten mijner citroenboomen, zijn haar wit gelijk de sneeuw der Cordillières en dat hij heden avond reeds dood zij; maar neen, heden avond nog niet, dat zou te schielijk wezen, hij moet langer, hij moet tot morgen lijden; maak ze spoedig gereed, Portius! en brengt mij haar dan.

Intusschen was Lear voortgegaan met de beulsbezigheid aan Rico te volbrengen. Men weet, dat van alle ligchamelijke kwellingen het afscheuren van den nagel des vingers eene der smartelijkste is. Geen wonder dus, dat Rico een doordringend gehuil liet hooren, gelijk hongerige roofdieren in de wildernissen meermalen voortbrengen; maar het tijgerhart der gruwzame vrouw bleef stom en ongevoelig daarvoor. De ongelukkige kroop over den grond en beet zich van pijn in den arm; het schuim kwam hem op den mond, het bloed sprong hem uit neus en ooren, zijne aderen zwollen op en Lear moest al zijne krachten aanwenden, daar de nagel bij dezen forsch gespierden man sterk was ingeworteld.

„Houdt een oogenblik op." zeide Domenica, „misschien is hij thans verstandiger geworden; zult gij nu bekennen, Rico! wat gij weet? Gij zult dan dadelijk vrij zijn."

Rico zag zijn meester aan, die door zijne schuld daar geboeid lag en een even vreeselijk lot te wachten stond; hij weifelde een oogenblik hoe te handelen.

„Spoedig, Rico!” riep de wreede vrouw; „ik heb geen tijd om te wachten; zult gij spreken of ik laat u ook de voeten schroeijen, als eerst uw nagel zal afgerukt zijn.”

„O,” jammerde hij nu, „laat mijn nagel afscheuren, maar heb erbarming met mijne voeten.”

Domenica begon te glimlagchen, maar wat beteekende die glimlach in oogenblikken als deze?

„Nog eenmaal herhaal ik u: beken alles of ik zal u laten folteren, gelijk nog geen neger geleden heeft; eene marteling zonder einde, gij zult ze ondervinden.”

„Ik weet niets, meesteres! en ik wil u ook niets bekennen, van mij zult gij niets te weten komen,” riep Rico nu heldhaftig.

Op een wenk zijner gebiedster begon nu Lear andermaal de bewerking met alle aanwending zijner kracht; eindelijk liet de nagel los, en na onuitstaanbare folterpijnen te hebben verduurd, viel dit ligchaamsdeel geheel bebloed voor de voeten van Granadiva neder, wier oogen als die eener getergde leeuwin schitterden.

Rico was buiten kennis op den grond gevallen.

„Monster!” riep Henri woedend, doodt ook mij, het gezigt der marteling doet mij meer kwelling aan dan de ongelukkige heeft moeten doorstaan; vliedt van mij, demon! want ik haat u!”

„Breng de trog in orde,” riep zij koelbloedig hare knechten toe, opdat gij hem gedurende zijne onmagt daarin zoudt kunnen leggèn.” — Toen begaf zij zich naar Darntal en vroeg:

„Gij wilt dus sterven, niet waar, Henri?”

„Ja, de dood zal mij welkom zijn.”

„Henri! zie mij nog eens aan; gij hebt mij alzoo nooit bemind?”

„Ik weet het niet; maar wat is daaraan gelegen? Men kan zich voor een oogenblik ook tot eene slang aangetrokken gevoelen, ofschoon men haar daarna ontvliedt.”

„Ondankbare!” sprak zij nu op meewarigen toon; wie van ons beiden is meer strafbaar? Beken het, nog is het tijd. Wilt gij dat ik u vergeef, Henri! wilt gij dat ik u nog bemin, vuriger bemin dan vroeger, zoo mijne liefde zou kunnen vermeerderen? Wilt gij dat wij te zamen naar het einde der wereld gaan en daar eenzaam en onbekend leven. Begeert gij dat, Henri! ik zal u onderdanig zijn en God voor datgene om vergeving smeeken, wat gij misdaden noemt. Maar

antwoordt mij dan toch, uw stilzwijgen pijnigt mij; wilt gij dat?"

Domenica had zich onder het spreken dezer woorden nagenoeg op den schouder van haar echtgenoot nedergebogen en was voornemens de boeijen zijner handen, de keten aan zijn halsijzer los te maken, waarbij haar mond den zijnen schier aanraakte, toen Henri op die door zijne gade op smeekenden toon gedane vraag: „wilt gij dat?" uitriep:

„Neen, nooit, liever den dood dan zulk eene lafheid!"

„Dat is te veel," zeide zij opstaande, „des te beter, dan zult gij sterven, onder martelingen sterven!"

„Hij zal evenmin sterven als ik," huilde nu eene van woede bevende stem, „want wij zijn beide vrij!"

Het was Rico. Zijne onmagt was slechts een list geweest; hij had het oogenblik der halve vrijheid afgewacht, om het schielijk ontworpen reddingsplan te volvoeren.

Toen namelijk zijn halsijzer werd losgemaakt en men hem opnam om in den bak te dragen, ten einde zijne voeten te schroeijen, verzamelde hij al zijne krachten, sprong met een ruk overeind en met eene spierkracht, door de wanhoop als vertienvoudigd, wierp hij zijne pijnigers op den grond en reet de banden zijner handen los, hij strompelde naar een der tafels, maakte zich van een daar liggend mes meester, waarmede hij in een oogwenk de strikken aan zijne voeten doorsneed en het mes dreigend boven zijn hoofd rondzwaaijende, snelde hij naar zijn meester, opende schielijk diens halsring, wierp hem gebonden als hij was, op zijne krachtige schouders en nam, onder het roepen: „Wraak sennora! wraak!" de vlugt.

Zoowel Domenica als de negers waren zoodanig door schrik vermeesterd, dat zij hem die vlugt niet konden beletten en zij hoorden nog alleen op de trappen het luide geroep: „wraak! wraak!" door de echo herhaald.

Onder de vreeselijkste smarten had Fernanda een nog verschrikkelijker nac't doorgebragt; den volgenden morgen kon zij in een spiegel afzigtelijke sporen zien, door het bijtende zuur op haar g[illegible]t achter gelaten. Hare oogen waren echter als door een wonder daarvan verschoond gebleven.

Op het bekend worden der euveldaad gaf de politie zich alle moeite den schuldige op te sporen; zij deed bij Fernanda zelve onderzoek naar alle omstandigheden, welke daarbij had-

den plaats gevonden en drong bij haar aan op het ontdekken of noemen van degenen, die zij daarvan verdacht hield. Wel had men aanvankelijk eenig vermoeden op Henri, omdat men hem zoo schielijk in zijn rijtuig had zien vertrekken en zijne meer dan vriendschappelijke betrekking tot de sennora bekend was, maar Fernanda verzekerde, dat hij haar wel in den tuin had verzeld, maar niet meer bij haar was toen de misdaad geschiedde en dat het overigens eene dwaasheid en onregtvaardigheid zou wezen, zijn naam met dit vergrijp in het minst in verband te brengen.

De artsen, die haar schier geen oogenblik hadden verlaten, verklaarden niet slechts de plaatselijke beleedigingen als hoogst gevaarlijk, maar dat ook als middellijk gevolg der wandaad eene uitstorting der hersenen had plaats gehad, hetgeen weldra verstandsverbijstering zou doen ontstaan en de ongelukkige dus onherstelbaar verloren was.

De toestand van het beklagenswaardig offer van hevige jalousie (want men hield algemeen vol, dat deze de oorzaak was van den aanslag), verergerde dan ook met ieder uur, door bijkomende koortsen nog verslimmerd; zij begon te ijlen, en sprak steeds met verwarde woorden over Henri, dien zij smeekend bij zich riep. Tegen den avond werd dan ook voorzigtig de voorhang van haar rustbed weggeschoven en Henri verscheen.....

Hem ziende riep zij luide en in vervoering: „Gij....... zijt gij daar, Henri!....." Maar de indruk, door het plotselinge wederzien van den geliefde te weeg gebragt, schokte haar zoo hevig, en werkte zoo ongunstig op haar, dat zij bewusteloos in de kussens terugviel, eene hevige geestverwarring plaats greep en in weerwil van alle aangewende middelen der kunst niet meer tot bewustzijn kon teruggebragt worden.

Weldra bewees de reutelende adem, dat haar laatste oogenblik naderde, met een langen, zwakken zucht sprak zij nog fluisterend den naam „Henri!" uit, aan wien haar laatste gedachte was geweest...... en was niet meer!

Ettelijke dagen later ligtte de brik *l'Invinçible* het anker en voerde onder het tal passagiers, Domenica Granadiva naar Frankrijk over.

„Wat zegt gij nu van zulk eene geschiedenis?" vroeg mijn verhaler.

„Ik beken u dat zij afgrijsselijk is, maar ik ben nieuws-

gierig het einde derzelve te vernemen. Welk eene schrikkelijke vrouw, indien dat alles waarheid is, wat gij mij, haar aangaande, hebt medegedeeld," zeide ik.

„Ja, wel eene schrikkelijke vrouw," antwoordde hij, „maar neem u in acht, mijn vriend!" ging hij voort, „zij houdt nog voortdurend den blik op ons gevestigd. Ik herhaal u nog eens: kom haar niet te nabij gedurende den verderen duur van onzen overtogt en neem bovendien het strengste stilzwijgen in acht."

„Gij kunt mij dus niet zeggen, wat er van Henri en Rico geworden is?" vroeg ik belangstellend.

„Ik heb u immers gezegd dat het eene geschiedenis is, welke nog steeds voortduurt."

Tien dagen later werd mijn vriend Alfred aan boord ziek en stierf onder de hevigste stuiptrekkingen, waarbij hij evenmin de tanden van elkander brengen, als de armen bewegen kon. Toen herinnerde ik mij weder alles, wat hij mij van Domenica had verhaald.

Ik zocht den scheepsdocter op, deelde hem in vertrouwen mijn vermoeden van vergiftiging mede en begeerde eene lijkschouwing; de docter echter die waarschijnlijk schroomde, daardoor het bewijs te leveren, dat hij zich vergist had, verzekerde dat hij de ziekte in al hare verschijnselen naauwkeurig had gade geslagen en mijn vriend aan niets dan eene kwaadaardige koorts was bezweken. Ik moest hem gelooven en daarin berusten, hoewel ik volstrekt niet was overtuigd. Met opmerkzaamheid sloeg ik nu die afschuwelijke spaansche vrouw gade, en vond haar natuurlijk verfoeijelijk, ja ik haatte haar en was innig verheugd Frankrijks bodem te betreden, om althans van haar bijzijn verlost te worden, want ik achtte haar nu tot alles in staat.

Tegen mijne verwachting werd mijn oponthoud in Parijs verlengd, zoodat reeds zes maanden sedert mijne aankomst aldaar waren verstreken, in welken tijd het verhaal van mijn vriend Alfred mij meermalen voor den geest was gekomen.

Op zekeren avond begaf ik mij naar eene soirée, bij de gravin P..... in den Faubourg St. Honoré. Deze, eene zeer verstandige dame, verzamelde in hare salons de voorname vrouwen, vreemde reizigers, kunstenaars, dichters, keurige

muzijk, levendige, vrolijke en ernstige gesprekken wisselden elkander af op deze waarlijk aangename bijeenkomsten, waar overigens slechts een klein getal uitverkorenen werd toegelaten.

Toen ik den salon binnentrad, onderhield men zich in kleine groepen over verschillende onderwerpen. In eene derzelve, bij welke ik mij voegde, liep het gesprek over eene spaansche markiezin, die eerst voor weinige maanden in Parijs was aangekomen. Een jong mensch roemde zoowel hare schoonheid als hare diamanten; vooral prees hij hare mildadigheid in het geven van rijke aalmoezen en verzekerde, dat de meeste, zoo niet alle armen der hoofdstad, haar naam dankend en zegenend uitspraken. Zij is de weduwe van een spaanschen grande, voegde hij er bij, die.....

Juist opende een bediende de beide vleugeldeuren en meldde: „Mevrouw de markiezin Olivaria."

„Daar is zij, daar is zij!" riepen de meesten.

Op het zien dezer verblindende schoonheid, die in den rijksten tooi van diamanten schitterde, werd ik als door eene duizeling aangegrepen, ik verbleekte onwillekeurig en ontstelde zoodanig, dat ik mij aan een naastbij staanden fauteuil moest vasthouden, want die zoo hoog gevierde en geprezen vrouw was niemand anders dan de laaghartige, de onmenschelijk wreede Domenica Granadiva, die demon der slavernij, wier sporen ik sedert mijne komst te Parijs meermalen, maar te vergeefs, gepoogd had te ontdekken, en die ik thans in al de heerlijkheid des levens, gevierd, geprezen, aangebeden, gezegend terug zag.

„Mijn God! zij zoo algemeen geacht en bewonderd!" sprak ik tot mijzelven. „Zou zij hare wandaden door werken der barmhartigheid pogen uit te wisschen? Of heeft zij zich welligt in de armen der godsdienst geworpen, om de wroegingen van haar geweten tot zwijgen te brengen?" vroeg ik mij in gedachten af.

Ik zou mij met die denkbeelden hebben kunnen vereenigen, indien ik haar niet gezien had; maar reeds eene harer blijkbaar zoo fijn bestudeerde bewegingen, reeds de eerste blik, die zij op de aanwezigen rigtte, deden mij tot de overtuiging komen, dat onder dit schoone lagchende masker haat en schijnheiligheid verborgen lagen.

Een geheel uur lang was de markiezin Olivaria het voorwerp der algemeene bewondering. Men omringde haar, men zeide

haar duizenderlei vleijende woorden, men sprak over haar bal, over de armen die zij zoo milddadig bedacht en weldeed en over het ongelukkige Spanje, zoo vreesselijk door burgeroorlogen geteisterd.

De bekoorlijke vrouw, die zich in de parijsche salons reeds zoo geheel op haar gemak gevoelde, wist op de huldeblijken, die haar van alle zijden gebragt werden, met evenveel takt als bevalligheid te antwoorden en niemand kon zeker vermoeden, hoeveel wandaden op haar rustten, hoe menige mishandeling die jeugdige bloem der groote wereld reeds had doen ondergaan.

Langzamerhand verspreidden zich de groepen en ieder zocht zooveel mogelijk een plaatsje in de nabijheid van de beminnenswaardige vrouw des huizes, die weldra toereikende stof voor het onderhoud gevonden had.

„Wat denkt gij over het ingediende ontwerp, aangaande de afschaffing der slavernij?" vroeg zij een jong afgevaardigde; die naast de markiezin Olivaria had plaats genomen, ik acht hetzelve van veel belang en het verdient wel, spoedig behandeld te worden.

Bij deze woorden werden andermaal de breede deuren der zaal geopend en door een bediende: „De baron Henri Darntal" aangediend.

De markiezin liet, op het hooren van dien naam, een ligten kreet hooren en verbleekte. Verscheidene dames snelden haar te hulp en wilden haar vlugtige zouten te ruiken geven, maar zij verzekerde dat het reeds lang weder voorbij was, daar een der gouden naalden van haar kapsel haar ligtelijk bezeerd en dien pijnlijken uitroep veroorzaakt had.

Henri, die haar spoedig bemerkte, beschouwde haar met een doordringenden blik, waarvoor zij echter hare oogen nedersloeg.

„Ik ben van meening," ging de gedeputeerde voort, dat dit tractaat uit het oogpunt der humaniteit beschouwd, een waar vergrijp is, ofschoon ik niet geloof dat het doenlijk is de slavernij geheel af te schaffen. Het komt mij ook niet uitvoerbaar voor om de negers geheel vrij te maken, maar het zou wenschelijk zijn, indien de regering het tractaat zoodanig regelde, dat zij zelve het monopolie in handen nam, dat zij zelve de negers verkocht, hunne wetten hervormde, hunne arbeiders be-

hoorlijk liet besturen en voor het onderwijs hunner kinderen zorg droeg."

„Gij zijt alzoo niet vóór de afschaffing?" vroeg de gravin.

„Mijn stelsel is eene soort van afschaffing," hernam hij.

„Gij wilt dus wel het tractaat afschaffen, maar zoudt niet willen emanciperen?"

„Behalve de verwoesting der koloniën," antwoordde de gedeputeerde hierop, „welke eene algeheele emancipatie noodzakelijk zou na zich slepen, weten wij allen dat de domme negers nog volstrekt niet op die hoogte en rijp zijn om zich eene emancipatie waardig te maken, want openlijk gezegd, schijnen ze mij eene middelklasse tusschen de menschen en de apen: bovendien zijn zij onbeschaafd, lafhartig, listig. ....."

„Veroorloof mij, mijnheer," viel Darntal hem in de rede, „dat ik dat gezegde wederleg. De negers zijn even goed als wij, voor betere, zelfs verhevener gevoelens vatbaar; zij zijn meerendeels getrouw, moedig en hooghartig. In plaats hen door verdrukking te vernederen en in hunne onwetendheid te doen voortleven, behoeft gij hen slechts door zachtheid, onderwijs en goede voorbeelden te verheffen, om mannen te hebben. De barbaren van Attila waren niet in het minst beter dan de rebellen op Haiti; eerst de beschaving heeft uit die woeste horden legers gevormd. Het lag niet in mijne bedoeling, mij persoonlijk in dezen strijd te mengen, maar ik moet u zeggen, dat ik zelf in Mexico plantages bezocht en daar dingen gezien heb, die mij met afschuw en ontzetting vervulden; ik heb daar gruweldaden bijgewoond, die niemand zou gelooven, zoo onmenschelijk waren dezelve en indien ik niet vreesde, uwe welwillendheid te misbruiken door mij aan te hooren, dan zou ik u eene ontzettende geschiedenis verhalen, waarbij ik nog bovendien de toegevendheid der dames moet verzoeken, uit vreeze het voor aandoeningen zoo ontvankelijk geslacht, door het huiveringwekkende te veel te schokken."

Alle dames verzochten nu Darntal, zijne geschiedenis te willen mededeelen en niets daarvan te verzwijgen of te matigen, en verzekerden hem dat zij zeer gaarne dergelijke romantische verhalen hoorden.

Henri verhaalde nu omstandig en letterlijk al datgeen, wat hem door zijn vriend Alfred aan boord was verhaald en den lezer reeds bekend is, terwijl hij besloot met de woorden:

„Men kent vele voorbeelden van genegenheid en opoffering der negers en de meesten geven blijk van de trouwste overgegevenheid aan degenen, die, in plaats van verlaging en mishandeling, hen pogen te verheffen en met zachtheid bejegenen. De neger Rico, mijn knecht, maakt daarop geenzins eene uitzondering; hij koestert voor mij eene onbegrensde liefde; op een wenk van mij zou hij zich gaarne in zee storten, ja tot aan het einde der wereld gaan, indien hij daarmede mijn geluk kon bevorderen; bovendien heeft hij mij het leven gered. Hij begeert niet eens zijne vrijheid, al wilde men hem die met goud opdringen, en hij zou al degenen ombrengen, die het waagden de hand tegen mij op te heffen. Maar nevens de onverbreekbare band van aanhankelijkheid, die hem aan mij bindt, zetelt nog een andere hartstogt in zijn binnenste; hij koestert namelijk een onuitwischbaren haat voor *eene* vrouw en zoo hij wist, dat die vrouw in zijn bereik was of hij ontmoette haar, waarlijk! ik zou voor haar leven niet instaan. Hij zou haar met de eene hand, in plaats van haar diamanten collier, den zelfden ijzeren ring aanleggen, dien zij eenmaal om zijn hals sloot, en haar daarna met de andere hand worgen."

Deze woorden waren op nadrukkelijken toon gesproken, zoodat Olivaria het bloed in de aderen stolde.

„Wij bidden u," vroeg nu de gravin P. . . ., „ons dien heldhaftigen neger eens te laten zien," waarna Rico, op een wenk zijns meesters, den salon binnentrad met een blad vol ververschingen, welke hij de dames aanbood.

Allen bewonderden zijn krachtigen wasdom, zijne gespierde ledematen, zijne zoo voordeelig ontwikkelde vormen en den schoonen blik, waaruit een zoo levendig vuur straalde.

Een der dames durfde hem echter niet aan te zien, zij weigerde zijne ververschingen en verborg haar gelaat, toen hij haar voorbijging, achter haar waaijer. Ik weet niet, door welke magnetische kracht Rico zich omwendde in het oogenblik, dat hij haar kleed als onwillekeurig aanraakte, naar haar neerboog en met het fluisterend uitgesproken woord „wraak!" het zilveren presenteerblad liet vallen.

Terwijl de zwarte de gebroken stukken van den grond opnam, zeide de gravin tot Henri, „dat hij in alle geval van die vrouw eene schier onvergeefelijke lastertaal had gesproken en dat er zeer zeker geene op de wereld kon bestaan, die tot

zooveel wilde gruwzaamheid en wreedheid in staat zou zijn."

„Gelukkigerwijze," sprak Darntal, „is zoo iets wel eene uitzondering, maar zij bestaat nogtans. Die vrouw bevindt zich in Parijs, ja wat meer is! gij allen kent haar, gij verhoogt haar, de armen zegenen haar naam, zij bezoekt trouw de kerk en niet minder vlijtig den schouwburg, zij geeft bals, komt op gezelschappelijke bijeenkomsten, kortom: zij wordt overal gevierd en overal houdt men haar voor een engel vol goedheid en zachtheid."

„Nu behoeven wij niet verder te vragen," hernam de gravin andermaal, „mijnheer Darntal drijft den spot met ons. Ik heb nimmer eene Domenica Granadiva gekend en zoo ik ooit het ongeluk had, de hand van zulk een monster aan te raken of met haar te verkeeren, dan zou ik God en de menschen daarvoor om vergeving smeeken."

De markiezin Olivaria, gelijk zij zich thans noemde, sidderde aan alle leden, het zweet parelde haar langs het voorhoofd, zij vreesde reeds het ergste; werktuigelijk bragt zij telkens haar kostbaren waaijer in beweging en zag met oogen vol tranen naar den onbarmhartigen verhaler heen.

„Ik vorder u, namens de dames, op, mijnheer de vervaardiger van mexikaansche sprookjes," nam de gravin weder het woord, „ons die vrouw te noemen."

Allen luisterden vol angst, als vreesde men bijna de strafbare te hooren aanwijzen en misschien in hare nabijheid te zijn; de harten klopten hoorbaar, in gespannen verwachting over hetgeen hij op die vraag der gravin zou antwoorden.

Henri rigtte zich nu van zijne plaats op, trad in het midden van den kring en met zijn vinger op de ontstelde markiezin wijzende, sprak hij met luide stem: „Daar is die vrouw, zij is Domenica Granadiva, ik ben haar echtgenoot, Henri Darntal, en ginds is haar slaaf Rico; beschouw slechts den duim zijner linkerhand, waaraan de nagel ontbreekt."

De nu ontmaskerde vrouw kon dit verpletterende tooneel niet langer verdragen; bewusteloos viel zij neder en moest door de bedienden in haar rijtuig gedragen worden.

Den volgenden morgen deed Henri zijn bediende Rico roepen, en zeide:

„Nu, Rico! thans zijn wij gewroken, niet waar?"

„Dat is nog slechts een begin der wraak, mijnheer!" sprak hij, „dat mag geene straf heeten voor die laaghartige en zoo gevoellooze vrouw; morgen zal zij ons, op weg naar Italië, hartelijk uitlagchen."

„Wat bedoelt gij, Rico?"

„Dat zij nog heden nacht naar Florence vertrekt."

„Wie heeft u dat gezegd?"

„Ik heb het zoo even in haar hôtel vernomen, waar ik een ouden vriend uit de slavernij ontmoette, die haar nog altijd knielend bedient, schoon hij tot loon voor zijne onderdanigheid menigmaal zweepslagen ontvangt, maar die, even als ik, een hart heeft dat alleen aan wraak denkt."

Na een oogenblik nam Henri weder het woord en vroeg:

„Rico, mijn vriend! ik ben u het leven verschuldigd; maar zijt ge mij waarlijk toegedaan, hebt ge mij inderdaad lief?"

„Dat is u bekend, mijnheer!"

„Ik geloof het ook, maar denk dan niet meer aan Domenica; laat haar van land tot land, van stad tot stad ronddwalen, tot zij, door den knagenden worm des gewetens ondermijnd, haar leven eindigt."

„Zij kent geen gewetenswroegingen," antwoordde Rico. „Ik heb ontdekt, dat zij ook hier in haar hôtel een onderaardsch verblijf heeft, waarin Alvarez, de vriend, waarvan ik zoo even sprak, reeds meermalen heeft gezucht."

„Maar dan zal de policie. . . . ."

„Ik zeg u immers, dat zij dien kelder hier niet meer zal gebruiken, daar zij naar Italië vertrekt."

„Gij zult mij toch niet verlaten, Rico! gij blijft immers bij mij?" vroeg Henri.

„Ik verlang slechts ééne maand de vrijheid."

„Om, even als zij, naar Florence te gaan?"

„Waarheen ik zal gaan, weet ik nog niet bepaald; meer dan waarschijnlijk zal ik echter in Parijs blijven en u dagelijks zien; maar ééne maand, eene enkele slechts, verzoek ik de vrijheid."

„Zijt ge dan bij mij niet genoegzaam vrij?"

„O ja, mijnheer! maar het is ditmaal eene onvoorwaardelijke vrijheid, welke ik begeer."

„Zoo gij mij belooft in Parijs te zullen blijven, dan is u dezelve toegestaan."

Rico dacht een oogenblik na en antwoordde:

„Ik beloof het u, mijnheer! ik zal in Parijs blijven."

„Kan ik op die belofte staat maken?" vroeg Henri dringend.

„Ik zweer het u bij het bloed mijns vaders, die door den vader van Domenica werd gedood."

„Al weder die naam, maar vergeet haar dan toch, gelijk ik haar vergeten heb."

Domenica had werkelijk het voornemen opgevat, nog dienzelfden nacht naar Italië te vertrekken; in Parijs kon zij natuurlijk niet langer blijven, na de smadelijke bejegening, welke zij had ondergaan en waar haar, na de bekendwording harer vroegere gruweldaden, ongetwijfeld nog meer beleediging, ja algeheele verachting te wachten stonden.

In den loop van den dag maakte zij de noodige toebereidselen voor haar vertrek; herhaaldelijk riep en schelde zij om Alvarez, de vriend van Rico, maar deze was er niet; reeds des morgens vroeg had hij zich uit het hôtel verwijderd, zonder iemand daarvan te hebben kennis gegeven, zonder dat men zijn spoor wist.

Onder menigerlei schikkingen en bevelen voor de reis, was de dag verstreken; na het diner begaf zij zich, als altijd, naar den tuin, waar zij dan geruimen tijd wandelde. Daar de avond echter zeer koel was, verkortte zij hare wandeling en verliet met eenigzins verhaaste schreden den tuin. Bij het voorbijgaan van een hagedoornboschje, voelde zij zich eensklaps in een mantel gewikkeld, men hield haar den mond toe en droeg haar door de kleine tuindeur naar een rijtuig, dat daar wachtte.

Deze ontvoering was zoo plotseling bewerkstelligd, zoo schielijk volbragt, dat zij niet roepen noch eenigen tegenweer bieden of beweging maken kon, en twee minuten later reed het rijtuig pijlsnel voort. Toen zij poogde te spreken, werd haar een knevel voor den mond gelegd en twee reusachtige armen hielden haar vast omsloten.

Na ongeveer een half uur te hebben gereden, hield het rijtuig stil, twee mannen namen haar op, droegen haar toen eenige honderd schreden ver, openden eene deur, daalden toen een trap af, ontsloten toen weder eene deur en legden haar op eene groote houten bank, met stroo bedekt, neder, waarna beiden zich, zonder een woord te spreken, weder verwijderden.

De lezer begrijpt, dat zij, die vroeger zoo onbarmhartig en wreed hare medemenschen behandeld had, nu het *jus taliones* (vergeldings-regt) moest ondergaan.

Rico en Alvarez, want dit waren de beide mannen, die zoo menigmaal door haar waren mishandeld en gepijnigd, hadden haar uit den tuin ontvoerd, welks uitgangen de laatstgenoemde naauwkeurig kende en haar in het gesloten rijtuig naar een onderaardsch verblijf gebragt, door Rico denzelfden dag in eene afgelegene woning, een eind weegs ter zijde van den straatweg, buiten de barrière du Trône, op naam van zijn meester gehuurd.

Wat was echter de bedoeling der beide wraakgierige slaven? Bij het heengaan hadden zij alleen gezegd: „tot morgen!"

Domenica die zich, hoewel ongekneveld, nogtans alleen in het koude, vochtige verblijf bevond, liet den ganschen nacht een doordringend gehuil hooren, zij krabde met de handen langs de wanden, zij schudde aan de deur, riep om hulp en schreeuwde om verlossing, maar te vergeefs...... niemand hoorde haar.

Zij bragt dus een vreesselijken nacht door, een nacht van wanhoop. Zonder hare ontvoerders te hebben gezien, meende zij niettemin uit de ruwe kracht, met welke een hunner haar omsloten had gehouden, Rico herkend te hebben. Maar hij was niet alleen geweest, die haar herwaarts had gebragt. Zij hield zich dus overtuigd, dat zij verloren was.

Kon het misschien Henri geweest zijn? dacht zij. — Zoo dit waarheid was, dan waagde zij nog eenige hoop op behoud te koesteren, in weerwil zijner openlijke ontmaskering op den vorigen avond.

Den volgenden dag tegen den middag hoorde zij eenig gedruisch op den trap, weldra werd de deur geopend en zag zij de beide zwarten binnenkomen; de een met een groote zweep in de hand, de ander droeg eene brandende lamp. De negers ziende, die als twee demons lachten, gevoelde zij zich eene onmagt nabij en stelde zich het hagchelijke van haar toestand duidelijk voor, de gevangene hield zich voor verloren.

„Wat wilt gij doen?" riep zij in hare wanhoop, de handen smeekend zamenvouwende en tot hen opheffende.

„Wat gij anderen gedaan hebt, laaghartige ziel!" antwoordde Rico. „Ik zal u echter niet folteren gelijk ge mij meermalen

gedaan hebt, ik zal niet uw nagel uit het vleesch scheuren, niet uwe voeten schroeijen; maar gij zult *dezelfde pijnen* ondergaan, die gij eene arme vrouw hebt doen lijden, die ik gaarne mogt, omdat zij goed en liefderijk was en aan wier einde ik nog met zekere aandoening denk, omdat mijn meester haar beminde."

Van afgrijzen huiverende, rigtte zij zich nu van haar leger op en zeide meewarig:

„Rico, Alvarez! luister naar mij, mijne vrienden! waartoe zal die wraak u nuttig zijn?.... zich op eene weerlooze vrouw te wreken, is eene lafheid...."

„En zijn dan de mishandelingen eener gebiedster aan een weerloozen slaaf toegebragt, geene lafheid?" vroeg hij met duivelschen hoon.

„Hoor mij aan, Rico! ik bezit, gelijk gij weet, millioenen...."

„Ik begrijp u, Granadiva! doch ik begeer uw goud niet; ik gevoel slechts dorst naar wraak, die zoo zoet is voor mijn gemoed. Weet gij Domenica! sedert jaren droomde ik van niets dan wraak; ik reikhalsde reeds naar wraak, toen uw vader den mijnen de ingewanden uit het ligchaam deed rijten; in het vooruitzigt, mij nog eenmaal te zullen kunnen wreken, onderging ik de martelingen in den kelder der zwarten; toen ik mij over den oceaan begaf om in Frankrijk uw spoor te zoeken, was dorst naar wraak weder daartoe aanleiding; dag en nacht, elk uur, ieder oogenblik volgde het denkbeeld aan dezelve mij als eene schrikkelijke spookgestalte, en nu ik den lust daartoe kan bevredigen, zoudt gij willen, dat ik van dat grenzenloos genoegen, van mijne eenige levensvreugde, afstand deed, om het u voor goud te verkoopen? Neen Domenica! dat niet, nimmer; maar zij schertst, niet waar Alvarez! zij drijft den spot met ons?"

„Laat ons beginnen," zeide Alvarez, die zich insgelijks op haar wenschte te wreken voor de dikwerf ondergane mishandelingen.

„Ja, wij willen niet langer dralen!" sprak Rico, zich naar Domenica begevende.

Op dit oogenblik hoorde men een hevig geraas aan de deur en eene stem riep gebiedend:

„Opent, ellendigen! opent schielijk."

De beide negers ontstelden zigtbaar.

„Wie roept daar?" vroeg Rico.

„Ik, uw meester, open dadelijk, of ik verbrijzel de deur."

„Alvarez, schielijk, geef mij het fleschje, maar spoedig," sprak Rico.

Hij nam het fleschje, greep Domenica bij het hoofd, dat hij achterwaarts boog en met de woorden: „Zoo hebt gij met Fernanda gehandeld!" goot hij de inhoudende vloeistof over haar gelaat uit.

„Maak thans de deur open, Alvarez! en doof de lamp uit," zeide hij op zegevierenden toon.

Darntal en een paar bedienden drongen nu den kelder binnen; daar de lamp was uitgebluscht, moesten zij langs den muur rondtastend, Domenica zoeken, die een hartbrekend gekerm deed hooren. Door de duisternis begunstigd, waren Rico en Alvarez ontvlugt; men zag hen nimmer weder....

Zij hadden zich gewroken!

Henri, die vermoedde dat Rico van wraakzuchtige plannen zwanger ging, deed hem opsporen en een zijner bedienden was terug gekeerd met het berigt, het huis te weten waar hij de beide negers had zien binnensluipen. Hij deed dadelijk inspannen en snelde door eenige bedienden verzeld, naar de noodlottige woning.

Hij liet de vreesselijk gestrafte vrouw dadelijk in zijn rijtuig dragen en naar haar eigen hôtel vervoeren, waar de kundigste artsen der hoofdstad ontboden werden, die, niettegenstaande de plaats gehad hebbende aanzienlijke beleedigingen voor hare herstelling verklaarden te kunnen instaan.

„Maar ik zal daarvan de sporen gedurende mijn geheele leven behouden, niet waar?" vroeg zij. Antwoordt mij naar waarheid."

De geneesheeren zagen elkander wederkeerig aan en uit het stilzwijgen, dat zij op die vraag bewaarden, begreep zij genoeg.

Toen zij zich verwijderd hadden en Domenica zich voor een oogenblik alleen bevond, verliet zij hare legerstede, trad voor den spiegel en ontstelde over haar gelaat. Zij ging toen naar hare kaptafel, nam uit eene verborgen lade een klein zilveren fleschje; dronk het schielijk ledig en legde zich toen weder bedaard neder.

„Mijn God! vergeef mij!"

Dit waren hare laatste woorden. Zij had vergif genomen, hetwelk even snel werkte als dat van Lucretia Borgia.....

Toen zij op hare schoonheid geen roem meer kon dragen, was zij ook het leven moede; overigens zette zij door dien zelfmoord, de kroon op de lange reeks harer misdrijven en wandaden.

Henri beweende haar niet in het minst. Hij had slechts eene gruwelijke, misdadige wraak pogen te verhoeden, maar kwam — te laat!

Naar dr. E. Brecher. V. D. W.

WILLEM DE HERREZENE.

Een romantisch verhaal uit de tegenwoordige eeuw.

I.

DE GELUKKIGEN.

Graaf Ribbers is mijn vriend; wij zijn van gelijken leeftijd en onze vriendschap is tot nu toe onafgebroken geweest. Wij zijn bijna te gelijker tijd geboren en zijn te zamen opgegroeid. Wij wonen vlak bij elkaâr en ontmoeten elkander dagelijks. Als gij, waarde lezers, hem voor tien jaren gezien hadt, dan zoudt gij hebben moeten erkennen (zoo gij het zelven niet bij ondervinding weet), dat er in dit zoogenaamde tranendal ook waar geluk te vinden is.

Hij was jong en knap en had freule Katen gehuwd, die even als hij bloeide door jeugd en schoonheid. Hunne verbindtenis logenstrafte al die zedepredikers en kwezelaars, die voorgeven, dat er geene waarachtig goede, aangename huwelijken zijn. Zij leefden op hun landgoed, bij Nijkerk, deden wel aan hunne onderhoorigen, en 't was alsof zij meenden, dat er onder den hemel geen grooter geluk was dan dat, 't welk zij smaakten in de schaduw hunner bosschen.

„Waar zoo de liefde viel,
Smolt liefde ziel aan ziel."

Dit woord van onzen geliefden grooten Vondel was op hen van volle toepassing. — Men zegt, dat tegenovergestelde karak-

ters het best bij elkaâr passen; wat mij betreft, ik geloof daar niets van. Of woont het geluk daar, waar altijd getwist moet worden? Ofschoon mijn vriend en zijne echtgenoot het in alles ééns waren, hadden zij toch altijd aangenaam gezelschap aan elkander. Op een punt slechts heerschte er verschil. Ribbers behoorde, in de wijsbegeerte, tot de onverschilligen. Hij ontkende het bestaan van eene over alles wakende Voorzienigheid, en hield er van te spotten met hen, die zoo zwak van geest waren daaraan te gelooven. Hij dacht, dat God zijn werk had volbragt, toen Hij het bewonderenswaardige heelal had geschapen, en meende, dat de mensch bij iedere gelegenheid op eigene kracht moet bouwen. Mevrouw Ribbers daarentegen was een toonbeeld van vroomheid. De wijsgeerige denkbeelden van haren man maakten op haar een' indruk van droefheid, een' indruk grooter dan zij zelve wist; op den duur hoopte zij er echter over te zegepralen, en overigens was er bij het geluk, dat zij smaakten, geen tijd tot het bespreken van wijsgeerige punten. Niets ontbrak aan hun geluk; 18 maanden na de echtvereeniging werd hun een kleine engel geboren. U hunne vreugde te schetsen, ware onmogelijk; gij hadt hen zelven moeten zien.

Op zekeren schoonen herfstavond zat ik naast mevrouw Ribbers voor het kasteel. Vlak bij ons speelde Ribbers op het grasveld met zijnen zoon. De kleine Willem had toen zijn derde jaar bereikt; 't was een schoon kind, bloeijend als eene roos, en dat sprekend op zijnen vader begon te gelijken! Deze gelijkenis, nu reeds zoo treffend, wekte bij de jonge gravin zoowel moederliefde als liefde voor haren echtvriend op. Vol aandacht en met eenen glimlach op de lippen, beschouwde zij het aangename tooneel, dat wij onder de oogen hadden. Eensklaps verdween de vrolijke uitdrukking van haar gelaat en ik zag eenen traan in hare oogen.

„Gij weent!" zeide ik, terwijl ik deelnemend hare hand vatte; „wat scheelt u?"

„Ik ben al te gelukkig," zeide zij; „er zijn oogenblikken, waarin mijn geluk mij overstelpt en mij vrees aanjaagt. Als het waar is, dat er geen blijvend geluk op aarde is, en dat alles moet worden uitgeboet, hoeveel smart is mij dan nog wel beschoren!"

Ik trachtte haar gerust te stellen; ik somde alles op, wat

haar vertrouwen op de toekomst kon doen herleven: haar kind welvarend, haar man bijna even jong als zij, en haar vermogen aanzienlijk.

„Wat hebt gij te vreezen?” dit voegde ik er bij, „de bliksem valt niet uit een' wolkeloozen hemel.”

„'t Is zeker dwaas van mij,” antwoordde zij afgetrokken; „maar wat wilt gij? Ik kan er niets aan doen; nu en dan word ik door vrees bevangen.”

Tegen hare gewoonte was zij dien avond ongerust en zenuwachtig. Zij stond op, liep naar haren zoon, kuste hem herhaaldelijk, en zeide met bevende stem:

„Niet waar! Je bent niet ziek, je hebt nergens pijn!”

Het kind was gezond en frisch, en had eene kleur als eene roos. De hemel was bewolkt, in de verte zag men bliksemschichten de lucht doorklieven. Ik schreef haren overspannen toestand toe aan den invloed van den atmosfeer en verontrustte er mij niet meer over.

Toen ik Ribbers herinnerde, dat wij den volgenden morgen eene jagtpartij moesten bijwonen, verbleekte de jonge vrouw, en smeekte hem er niet heên te gaan. Het was niet voor de eerste maal dat zij zoo smeekte. Van vuurwapenen had zij altijd eenen afkeer gehad, en nooit ging haar man op de jagt, of zij zag hem met een beklemd hart vertrekken. Dezen keer smeekte zij bijzonder dringend. Zwak van natuur en teeder van gemoed, beefde zij, als had zij een voorgevoel van een allerverschrikkelijkst ongeluk. Eerst lachte Ribbers over hare vreesachtigheid, maar daarna gaf hij goedwillig toe, en om haar geheel gerust te stellen, beloofde hij haar edelmoedig nooit weêr te gaan jagen. Zij vloog hem om den hals, dankte hem vurig en was verder den ganschen avond uitgelaten vrolijk.

II.

HET SCHOT.

Inderdaad was Ribbers den volgenden dag niet van de partij. De jagt was zeer gelukkig, en liep zonder eenig ongeval af. Wij hadden afgesproken dat wij, na onze terugkomst, ten mijnent zouden eten. Toen wij op het punt waren aan tafel te gaan, verscheen Ribbers met zijn' jongen zoon, om met ons te eten. — De jeugdige vader hield er van om zijn kind overal

meê te nemen. Het lieftallige, aardige jongske werd met genoegen door allen ontvangen. De kleine Willem werd om het hardst door allen gevierd en geliefkoosd. De jonge gravin had hem gekleed op eene wijze, zooals slechts moeders het weten te doen. Ik zie nog zijne blonde haren, zijne bloote armen, zijnen sneeuwwitten hals en zijne groote, schitterende blaauwe oogen. Hij nam onder ons plaats en bragt vrolijkheid in het gezelschap.

Toen de maaltijd was afgeloopen, gingen wij voor het huis zitten, alwaar wij ons vermaakten met op de vogels te schieten, die in de heldere avondlucht rondfladderden. Willem klapte in de handen, telkens wanneer hij een schot hoorde knallen; dan schoot hij toe, om den vogel op te rapen, ... die echter nooit viel. Tot nu toe had Ribbers slechts toegekeken, maar eindelijk ziende, dat wij geen van allen raakten, kwam hij op mij toe, en vroeg mij mijn geweer. Ik herinnerde hem al lagchende de belofte, die hij den vorigen dag aan zijne vrouw had gedaan; hij antwoordde, dat de musschenjagt hem veroorloofd was.

„Papa zal schieten!” riep Willem vrolijk en op een' toon van gewigt, „Papa zal de vogels doodschieten!”

Er heerschte eene diepe stilte. Ribbers legde het geweer aan, hield de hand aan den trekker, en keek naar de zwaluwen, wachtende op een gunstig oogenblik. Rondom hem verspreid, wachtten wij in alle nederigheid op de les, die hij ons zoude geven. Digt bij hem stond het kind onbewegelijk, bleek van aandoening. De verschrikte vogels hadden zich verwijderd. Eindelijk kwam er een, die eerst naar alle rigtingen vliegende, ten laatste even boven ons hoofd bleef zweven. Ribbers, die hem in zijne vlugt volgde, bewoog eensklaps zijn geweer; het schot ging af....

Willem viel ter aarde!

Hetgeen er toen in het eerste uur van schrik gebeurde, kan ik niet beschrijven. Het was een tooneel, op geenerlei wijze weêr te geven. Het kind lag op het gras, met een gat in de bloedende borst; de geheele lading lood had hem in 't hart getroffen; de bliksem kan niet sneller noch verschrikkelijker zijn.

Ribbers' haren waren te berge gerezen; zijne oogen stonden dof en mat; zijn voorhoofd had eene doodskleur en was met zweet bedekt; hij sloeg om zich heên, als een wild dier, te

midden van onze vrienden, die op hem waren toegeschoten, om hem te beletten zich te dooden.

Het was geene wanhoop; het was woede, krankzinnigheid.

Mijne eigene zinnen waren verward: ik liep links en regts, als een zinnelooze; ik voelde de geesteskrankheid in mijn hoofd ontstaan. Ik droeg in mijne armen het onbewegelijke ligchaam van het arme kleine wezen, dat scheen te slapen; ik bragt hem in mijne kamer en legde hem zachtkens op mijn bed, als ware ik bang geweest dat hij zou ontwaken. Toen ik bij Ribbers terugkwam, was hij buiten kennis; wij maakten gebruik van den toestand, waarin hij zich bevond, om hem ergens anders heên te brengen. Men plaatste hem in het rijtuig van den baron Ruffius, die hem met zich mede nam naar zijne woning, op eenige uren van daar.

Ik had mijnen vrienden de zorg toevertrouwd, om over den ongelukkige te waken; eene vrij wat onaangenamer taak was voor mij bestemd. Verwonderd haren zoon niet te zien terugkeeren, kon de moeder wel ieder oogenblik aankomen. Ik verzamelde al mijne krachten, mijn geheele verstand: ik sprak mij zelven moed in en ging naar het kasteel van Ribbers.

Ik ging binnen door het hek van het park. Ik wandelde de groote laan op, tot voor het huis, waar alles nog in rust en vrede was, en toen eerst scheen ik geheel de reden te begrijpen, om welke ik gekomen was. Ik stond stil; mijne beenen weigerden mij schier hunne dienst, mijn hart klopte hevig. Het was een heerlijke avond. Een zoele, frissche wind ruischte door het geboomte. Mevrouw Ribbers wandelde, bedaard en kalm over het fijne zand voor het huis. Toen zij langs een raam ging, zag zij op de pendule, die in de kamer stond, en zeide tot een' der bedienden:

„Herman, mijnheer de graaf verlaat zich; ga het kind halen; hem mogt, vrees ik, eens iets kwaads zijn overkomen."

Ik wenschte wel dat de grond zich onder mijne voeten mogt openen, of dat de hemel over mijn hoofd instortte. Ik dacht er aan te vlugten, zoover ik vlugten kon. Toen mevrouw Ribbers zich omkeerde, zag ze mij, en trad glimlagchende op mij toe. Zij had de verwarring niet gezien, die op mijn gelaat te lezen stond, en geloofde zeker dat Willem en Ribbers met mij medekwamen. Ik ging regt op haar toe, en vatte hare hand. Ik zweeg. Zij zag mij aan, beefde, en werd doodsbleek.

„Mijn man? . . . mijn kind? . . .” riep zij.

„Mevrouw,” zeide ik eindelijk, „gij hadt gisteren gelijk; alle geluk moet worden uitgeboet. Gij waart de gelukkigste onder de vrouwen. . . . . gij zijt thans de ellendigste.”

Zij herhaalde:

„Mijn man? . . . Mijn kind? . . .”

„Uw man leeft,” zeide ik haar.

„Mijn kind is dood!”

Ik antwoordde niets.

Zij slaakte eenen kreet en greep mijnen arm.

„Het is niet waar! . . . Gij bedriegt mij, gij liegt. . . . Het is onmogelijk! Hij heeft zich al spelende gewond, dat is alles. . . . maar hij is niet dood. . . . Gij liegt!”

Ik weende reeds in stilte; langer kon ik mij nu niet onthouden, ik borst in tranen los.

„Het is dan waar! Het is dan waar!” riep zij, terwijl zij zich op de borst en in het aangezigt sloeg. „Mijn kind is dood! men heeft mijn kind gedood! . . . Kom,” voegde zij er bij, op vastberaden toon, „breng mij bij hem. . . . Ik wil hem zien.”

Dat had ik gevreesd. Ik trachtte haar te weêrhouden; maar zij sleepte mij mede met bovennatuurlijke kracht.

„Ik wil mijn kind zien. . . . Men zal mij niet beletten mijn kind te zien,” zeide zij op hevigen toon.

„Mevrouw,” zeide ik met vastheid, „uwe plaats is op dit oogenblik bij uwen man, tot hem moet gij u eerst begeven. Toen ik Ribbers verliet, was hij reeds zeer ziek. Als gij den moed verliest, zal hij sterven. Niemand ter wereld kan hem redden, dan gij. Wilt gij hem in 't leven sparen, haast u dan. Gij hebt geen oogenblik te verliezen.”

Zooals ik voorzien had, tastte zij met gretigheid naar dit nieuwe voedsel voor hare wanhoop.

„Ja,” zeide zij, „gij hebt gelijk, maar, hemel! wat is er dan toch gebeurd?” En zonder er ongerust over te wezen, alsof zij wist, hoe het kwam, dat Ribbers niet bij haren zoon was, trok zij mij voort naar het hek. Een paar schreden verder, wankelde zij; ik droeg haar naar mijnen wagen, dien ik aan den ingang van het park had laten staan. Het was over middernacht, toen wij aankwamen op het kasteel van den heer Ruffius.

Mevrouw Ribbers kende de volle waarheid niet; zij dacht dat haar zoon gestorven was aan de gevolgen van een' val van 't terras. Gedurende den doodschen overtogt, wakkerde ik haren moed aan, door haar over haren man te spreken.

„Gij zijt godvruchtig," zeide ik, „gij zijt sterker dan hij. Gij hebt God, die u ondersteunt, de ongelukkige heeft slechts u."

Ik was overtuigd, dat beide ongelukkigen slechts door elkander konden worden gered; ik hoopte, dat hunne wanhoop zich zoude oplossen in wederzijdsche godsvrucht en teederheid.

Ik vergiste mij.

Nauwelijks waren wij aangekomen, of ik spoedde mij naar het vertrek, waarvan de ramen verlicht waren. Ik wilde Ribbers voorbereiden op de komst van zijne vrouw. Ik opende de deur en trad binnen. Mevrouw Ribbers, die ik in den wagen had achtergelaten, was mij gevolgd zonder dat ik 't wist, zij kwam bijna terzelfder tijd binnen, als ik.

Ribbers zat op eene kanapé, met doffe oogen, geopenden mond en geheel in de houding van eenen zinnelooze of eenen idioot. Hij stond plotseling op, zag zijne vrouw aan, trad twee schreden terug, uitte een verschrikkelijken kreet en viel stokstijf op den grond.

Eenige uren daarna reden wij naar het kasteel van de ongelukkige familie. Ribbers lag zonder eenig teeken van leven te geven, naast mij uitgestrekt, en de diep bewogene moeder wiegde op hare knieën het lijkje van haar kind.

III.

DE KRANKZINNIGE.

Ribbers ontwaakte, maar zijne rede niet. Toen hij weêr bij kwam, was hij krankzinnig.

Eene verschrikkelijke krankzinnigheid, die de tegenwoordigheid van zijne vrouw scheen te verergeren in plaats van te doen bedaren; eene krankzinnigheid nog verschrikkelijker, omdat zij in hem niet de wetenschap der werkelijkheid uitdoofde, en dewijl het geheugen overleefde, nadat het verstand was vergaan! Hij geloofde ter dood veroordeeld te zijn, nadat hij zijn kind gedood had; hij meende ontvlugt te zijn, op het oogenblik, waarop men hem ter strafplaats voerde, en dacht, dat zijne vrouw hem slechts zocht om zijn hoofd aan den beul

over te leveren. Vrij kalm, als hij met mij alleen was, schreeuwde hij vreeselijk, zoodra hij haar bemerkte. Te vergeefs kwam zij tot hem in tranen en al smeekende; te vergeefs trachtte zij hem gerust te stellen door zachte woorden. Vol schrik verborg hij zich achter de meubels, of verschuilde zich, bleek en trillende, hier of daar in het kasteel.

Ik dacht eerst, dat zijn toestand slechts voorbijgaande zoude zijn, maar in plaats van te verminderen, verdubbelde de zielskrankheid in hevigheid. Mevrouw Ribbers had moeten besluiten niet meer voor hem te verschijnen. De ongelukkige had alles verloren: haren zoon en haren man. Vooronderstel, er ware geen God der bedroefden, ontneem aan deze ongelukkige vrouw den God, die troost en staande houdt, den goeden God, die onze tranen telt: en, ik vraag het u, wat schoot haar over?

Toen heb ik gezien, lezers, wat geloof en stille berusting vermogen. In de groote tijdpunten des levens biedt de wijsbegeerte geenerlei hulp; alleen de godsdienst leert ons lijden. Wat is buitendien de kracht en de moed, die wij niet van den hemel ontvangen? Het komt op de gemoedsgesteldheid aan; de eik biedt weêrstand, de heester wordt vernietigd.

Mevrouw Ribbers was vol onderwerping; zij bad op de puinhoopen van haar geluk. Zelfs in het hevigste van hare wanhoop ontsnapte haar geene beleediging tegen de Voorzienigheid; zij had altijd de houding van eene heilige, eene martelares. Zij wist, dat haar Willem niet aan de gevolgen van een' val was overleden, zooals ik verhaald had. Zij had alles begrepen. Dit verschrikkelijke geheim bleef opgesloten in haar hart. Aan het gevoel van aanbiddelijk medelijden, dat zij voor haren man ondervond, aan de verdubbeling harer teederheid, aan de engelachtige wijze waarop zij hem gadesloeg, zag ik wel, dat zij alles wist. Als Ribbers, door vermoeijenis uitgeput, eindelijk door den slaap werd overmeesterd, sloop zij in zijne kamer, knielde neder voor zijn bed en terwijl hij sliep, sprak zij hem fluisterend liefdevolle woorden toe. Zij gaf zoo haar harte lucht. Het scheen haar toe, als moest Ribbers haar, bij zijn ontwaken in zijne armen nemen, haar omhelzen, met haar treuren. IJdele hoop! Bij zijn ontwaken bleef ook de krankzinnigheid niet weg, en de ongelukkige, genoodzaakt zich te verwijderen, verdween als eene klagende schim.

Er moest thans eindelijk een besluit genomen worden. Ik

had doctor van Amstel uit Nijkerk laten roepen, eenen grijsaard, die eene allerbeminnelijkste inborst aan eene streng wetenschappelijke kennis paarde. Hij was niet alleen ervaren in de kunst, de ziekten des ligchaams te genezen; hij was tevens zielenarts, en ik ken menigeen, die aan hem het herstel zijner gezondheid verschuldigd is. Mevrouw Ribbers stelde in hem een onbepaald vertrouwen; dat was hij dubbel waard. Na eenige dagen van onderzoek en nadenken, nam hij mij ter zijde en zeide tot mij:

„Ik geloof niet, dat de rede van dien jongen man ooit weêr herstellen zal van den verpletterenden slag, dien zij ontvangen heeft. Er ware een wonder toe noodig; en die doet de wetenschap niet. De krankzinnigheid gegrond op de rede is bijna altijd ongeneeslijk. Het is er mede als met eene dwaling, die voortvloeit uit eene waarheid; hoe ongerijmd de conclusie ook zij, als de premissen slechts juist zijn, zoo beschermen zij haar en zijn voor haar een onoverkomelijke hinderpaal. Echter moeten wij alles beproeven, om eene genezing te verkrijgen, al schijnt zij ook onmogelijk. De heer Ribbers kan hier niet blijven. De tegenwoordigheid zijner vrouw, het zien van de plaatsen, die getuigen waren van zijn geluk, brengen hem in verwarring en doen zijne krankheid verergeren. Zoodra hij zal gevoelen vrij te zijn van de vervolgingen, die hij meent te moeten duchten, zal zijn gemoed bedaren. Ik sta er voor in, dat, als hij eens buiten Nederland is, zijne krankzinnigheid, die nu met woede gepaard gaat, een kalm karakter zal aannemen, op voorwaarde echter, dat men hem niet tegenwerke. Overigens, laat den tijd het zijne doen, dat is het middel, dat wij, doctoren, aanraden als wij geen ander hebben."

Dit was de raad van den geneesheer; het was ook de mijne. Ik deelde hem mede aan mevrouw Ribbers, die hem niet trachtte te bestrijden.

„Maar," zeide zij al schreijende, „wijl hij mij wil ontvlugten, kan ik niet met hem vertrekken. Wie zal hem dan vergezellen?"

„Ik, mevrouw!" antwoordde ik haar.

Den volgenden avond wachtte een reiswagen ons voor de deur van het park. Het was pik donker. Ik trok Ribbers mede; ik had hem zonder moeite overgehaald, mij te volgen. Ik had, zoo heette het, alle voorzorgsmaatregelen genomen,

om zijne vlugt zeker te doen zijn. Het was nacht; zijne dienaren sliepen, zijne vrouw had nergens vermoeden van. Wij gingen als ter sluiks naar buiten, en aan het hek gekomen, sprong hij in 't rijtuig. Ik stond op het punt er zelf in te gaan, toen ik in de schaduw mevrouw Ribbers herkende. Zij vatte mijne hand en, mijns ondanks, bragt zij haar aan hare lippen. Een oogenblik later reden wij in vollen galop weg.

IV.

DE REIS.

Wij sloegen den weg naar België in. Wat de doctor had voorspeld, gebeurde. Zoodra wij over de grenzen waren, werd Ribbers zachtzinniger en handelbaarder. Inderdaad, er was slechts een punt van zijne hersenen aangetast; het overige was gezond. Hij sprak over alle zaken met zijn gewoon gezond verstand; maar als men slechts den naam zijner vrouw uitsprak, waren terstond zijne intellectuële vermogens in de war. Wij gingen van stad tot stad; ik, trachtende hem afleiding te geven; hij, overal zijne droevige zielsgesteldheid met zich voerende. Want als zijne krankheid door de afwisseling verminderde, bragt zijn al te getrouw geheugen haar onmeêdoogend weêrom. Waarheên hij zich ook wendde, de ongelukkige veranderde slechts in den graad zijner martelingen. Ik hield echter getrouw de belofte, die ik bij ons vertrek aan de gravin en aan den geneesheer had gedaan. Ik schreef hun, ik hield hen op de hoogte met alles wat met Ribbens voorviel. Van hunne zijde antwoordden zij mij getrouw.

Twee maanden na ons vertrek ontving ik te Ostende een' brief van mevrouw Ribbers. Kan men het gelooven? Deze brief eindigde met een' kreet van hoop. Hij was voor mij, wat voor den schipbreukeling, die op het punt staat van te vergaan, het schip is, dat hij onverhoopt aan den horizont ziet verschijnen. De doctor had er eenige regels bijgevoegd, die de gelukkige tijding bevestigden, en mij aanspoorden haar met zorg voor Ribbers te verbergen. Wij zetteden onze reis voort, en bezochten de voornaamste steden van Frankrijk.

Eenige maanden later ontving ik te Marseille twee brieven met dezelfde post; de eene was van de gravin, de andere van den geneesheer. De eerste was een lofzang van godvruchtige

dankbaarheid; ik las hem met aandoening en bevochtigde hem met mijne tranen. De tweede hield in, wat ik voor 't vervolg te doen had.

„Aan niets worde gewanhoopt, alles kan nog hersteld worden," schreef mij de grijsaard, na mij het doel aangetoond te hebben, waarop wij moesten afgaan. „Vergeet echter niet dat de heer Ribbers niets moet weten, en dat het welslagen van den krijgstogt afhangt van uwe stilzwijgendheid."

Maanden, jaren waren verloopen zonder eenige merkbare verandering te hebben gebragt in den toestand van onzen armen vriend. Wij waren bijna geheel Europa doorgetrokken; wij hadden het Oosten bezocht: zijne krankheid had hem, helaas! overal vergezeld. Tot aan den voet van den Olympus, tot aan de oevers van de Doode Zee, overal had hij geheime agenten zijner vrouw gezien. Naauwelijks hadden wij onze tent ergens opgeslagen, of wij moesten haar terstond weder opbreken.

„Maar," zoo vroeg ik hem soms, „hoe kunt gij denken, dat uwe gade, zulk eene zachtaardige, zoo teedere, u zoo toegenegene vrouw, uwen dood zou willen bewerken?"

„Hoe ik dat kan denken?" riep hij; „maar gij zijt gek, vriend! Vergeeft eene moeder ooit aan den moordenaar van haren zoon? Heb ik haar kind niet gedood?"

En dan volgden uitvallen van drift en woede zonder tal, ongehoorde godslasteringen, ongeloofbare beleedigingen tegen de Voorzienigheid, terwijl zij voor hem werkzaam was.

Ik zou liegen, ik zou mij als beter voorstellen, dan ik wezenlijk ben, indien ik zeide, dat ik niet nu en dan terugdeinsde onder het gewigt van de taak, die ik op mij had genomen; maar dan vatte ik weêr moed, en dacht het wel te zullen volhouden.

De brieven, die voor mij uit het vaderland kwamen, steunden mijne krachten, en hielden mijnen moed op. Die van den goeden doctor ademden vertrouwen. Die van de jonge gravin waren, ofschoon zij altijd eene smartelijke tint hadden, als een met onweêrswolken bedekte hemel, waardoor de zon vriendelijk heênschijnt: haar glimlach was gemengd met tranen, en ongekunstelde bekoorlijkheden schitterden onder de droefheid van het ongeluk.

Drie jaren waren verloopen sedert ons vertrek. Nog één jaar, en de groote proef zoude worden genomen; nog één jaar, en

misschien was Ribbers gered. Dit laatste jaar was niet het minst onaangename. Wij hadden eindelijk onzen intrek genomen in een klein dorp in Polen. Sedert eenigen tijd leed Ribbers aan verlies van krachten: zijn toestand was nu minder hinderlijk, maar meer verontrustend. Dagen, weken achtereen sprak hij geen woord. Als ik hem toesprak, zag hij mij met een mat oog aan, en glimlachte mij toe, als een idioot. Op alles wat ik hem zeide, antwoordde hij steeds:

„Willem is dood, ik heb hem vermoord."

De naam zijner vrouw deed hem nog opschrikken; maar dewijl de zielsziekte slechts werkte op uitgeputte krachten, was hij weldra weder bedaard. Onverschillig omtrent alles, wist hij niet waarheên ik hem geleidde, en bekommerde er zich ook niet om; alle plaatsen waren voor hem goed, mits hij niet in Nederland ware.

Teregt bezorgd, had ik aan den doctor geschreven, om hem te smeeken de lange marteling te verkorten. De meêdoogenlooze geneesheer antwoordde: „W a c h t!"

V.

DE GEWAANDE REIS NAAR RUSLAND.

Eindelijk was de groote dag nabij; gedurende vier jaren hadden wij in den vreemde omgezworven. Op zekeren avond zeide ik op onstuimigen toon tot Ribbers, dat wij zouden vertrekken.

„Waarom vertrekken?" zeide hij; „wij zijn hier goed: laat ons hier blijven."

„Er valt niet te aarzelen," zeide ik. „Onze schuilplaats is ontdekt; ik heb in het dorp menschen met een verdacht voorkomen zien rondzwerven. Uw heil is er meê gemoeid."

Vreemd verschijnsel! Deze ongelukkige was gehecht aan het leven. God laat aan de krankzinnigen zelfs het instinkt tot zelfsbehoud. Hij stond op en volgde mij.

„Waar gaan wij heên?" vroeg hij toen wij in den wagen waren.

„Naar Rusland," was mijn antwoord.

Hij zuchtte, leunde met zijn hoofd tegen de kussens en verviel weder in den verdoofden toestand, waaruit ik hem gerukt had.

Gedurende drie dagen reisden wij onophoudelijk voort. Ik had levensmiddelen bij mij in den wagen, opdat wij niet noo-

dig zouden hebben in de herbergen af te stappen. Zoolang de togt duurde deed Ribbers niet ééne vraag; hij zag niet naar de landschappen, die wij doortrokken. Slechts eens opende hij den mond en zeide mij, al tandenknappende:

„Het is hier koud..... Zijn wij er haast?"

En hij wikkelde zich in zijnen mantel.

Omstreeks het midden van den vierden nacht hield de wagen stil voor een huis, waarin men geen licht zag. Ik verzocht Ribbers mij te volgen en geleidde hem op den tast. Toen ik de deur van eene donkere kamer opende, zeide hij:

„Waar zijn wij?"

„In een dorp, bij Moskow."

En toen hij zich verwonderde over de duisternis, die er in het huis heerschte, antwoordde ik hem: „dat men ons misschien gevolgd had, en dat ik vreesde eenig vermoeden te wekken.

Voldaan over mijn antwoord, bezwijkend onder de vermoeijenis, ging hij zonder licht te bed en viel in een' diepen slaap.

VI.

DE HERREZENE.

De zon stond sedert lang aan den hemel en scheen vriendelijk door de vensters, toen Ribbers wakker werd. Een koel windje, dat door het openstaande raam binnenstroomde, had hem verfrischt. Verblind door het helle licht, had hij de oogen bijna terstond weder gesloten; hij bleef eenigen tijd in dezen toestand, half slapend, half wakend, aangedaan door dat tal van bewegingen, die hij eertijds bij zijn ontwaken hoorde. Het was het geblaat der kudden, het gekir der duiven, het gedruisch der sluizen in de verte, het geklapper van den molen, en in de nabijheid het liefelijke gesnap van een kind, dat met zijn geroep de ochtendlucht deed weêrgalmen.

Dit landelijke geraas bragt hem de gelukkige dagen zijner jeugd weder voor den geest. Hij uitte, naauw hoorbaar, den naam van zijn' zoon en dien zijner vrouw. De onstuimige gedachten, voor een oogenblik verdoofd, kwamen weldra weder in hem op. Hij ging eensklaps liggen met het hoofd uit het bed, en zag verwonderd naar alle zijden rond. Hij was te huis, onder het dak zijner vaderen, onder het dak, dat zoo

vaak getuige was geweest van zijn geluk. Hij herkende één voor één alle voorwerpen, die hem omringden: zijne boeken, zijne schilderijen, zijne meubels, en al die bekoorlijke nietigheden, die leven geven aan de plaatsen, die wij bewonen. Hij streek met de hand over zijn voorhoofd, als iemand, die zich zelven afvraagt of hij niet is de speelbal van eene illusie of de dupe van eenen droom. Toen hij het hoofd omwendde, zag hij aan het voeteneinde van zijn bed zijne vrouw en den doctor, beide met een' glimlach op de lippen staan.

„Welnu, waarde graaf," zeide de grijsaard op vrolijken toon, „mij dunkt dat het van morgen goed gaat. Gij zijt mooi aan het gevaar ontsnapt. Wij kunnen er ons, even als Theseus, over beroemen, de doodsvallei te hebben gezien."

„O!" riep mevrouw Ribbers, „gij, doctor, gij hebt hem gered."

„Ik, mevrouw! ... Mijnheer de graaf heeft zich wel zelf gered. Hij heeft niet willen sterven als een dwaas, en als ik denk aan alle goede redenen, die hij heeft om het leven te beminnen, vind ik dat mijnheer de graaf wel heeft gedaan."

„Lieve Ribbers!" riep mevrouw op hartstogtelijk teederen toon..... Weet gij, mijn vriend, dat gij ons ongerust hebt gemaakt? Weet gij, dat gij in uwe ijlhoofdigheid uwe vrouw niet meer herkendet. Nu herkent gij mij wel, niet waar? Gij zijt niet meer bang voor mij? Ik ben het; ik, die u bemin; ik, die met u weder opsta uit den dood."

„Laat ons zien, wat die pols te zeggen heeft," zeide de geneesheer, terwijl hij de hand van den graaf vatte.

„Welnu, doctor?" vroeg de jonge gravin.

„Welnu, mevrouw, deze pols vreest niet te verzekeren, dat mijnheer de graaf binnen acht dagen weder op de been zal zijn, en dat hij nu heel gaarne een' kop bouillon uit uwe hand zou aannemen.

Op dit oogenblik kwam Herman, de bediende, binnen. Hij naderde het bed van zijnen meester, en vroeg naar zijnen welstand, even alsof hij hem den vorigen dag ook had gezien. Ribbers zag beurtelings zijne vrouw en den doctor aan. Hij meende te droomen.

Eensklaps trilde hij, en ging regtop zitten.

Hij had eene kinderstem onder het venster gehoord. Mevrouw Ribbers ging naar het raam, trok het gordijn weg, en zeide niets dan:

„Willem, kom uw' papa toch goeden dag zeggen."

De deur werd geopend en een mooi jongentje kwam vlug in de kamer loopen. Hij sprong op het bed, sloeg zijne blanke armpjes om den nek van Ribbers, en zeide:

„Dag, Papa. . . . . ."

Het was Willem, ja hij was het. Zelfs het oog eener moeder had er zich in kunnen vergissen. Het was Willem, zoo als wij hem hadden gezien, op den noodlottigen dag, waarop zijn vader hem had medegenomen naar mijne woning. Het waren dezelfde blaauwe, heldere oogen, dezelfde frissche en tot eenen glimlach staanden mond, dezelfde blonde fijne haren. Hij had bij de wenkbraauw van het regteroog hetzelfde bruine vlekje en onder de huid, bij den neus, dezelfde blaauwachtige ader. Onbewegelijk, ontsteld, sprakeloos, zag Ribbers hem vurig aan, en betastte hem bevende.

Eindelijk greep hij eensklaps naar den kiel van het kind, trok hem open, en toen hij zag, dat zijne borst effen en glad was, die borst, waarop hij te vergeefs eenige litteekens zocht van het schot dat hij had gedacht doodelijk te zijn geweest, viel hij, te zwak om zulk eene hevige aandoening te weêrstaan, in flaauwte achterover met den kleinen Willem in zijne armen.

VII.

DE REDDING.

Toen hij weder bijkwam, zaten mevrouw Ribbers en de doctor voor zijn bed; Willem speelde om hen heên.

„O mijne vrienden," zoo zeide hij eindelijk, „wat is er gebeurd? wat gebeurt er?

„Wat er gebeurd is, waarde graaf," antwoordde de oude doctor. „Gij zijt zeer ziek geweest. Gij hebt gehad, wat wij doctoren, onder ons eene hersenontsteking noemen. Met de gezondheid hebt gij het verstand, en met het verstand het geluk wedergevonden, en met het geluk de gezondheid."

„Papa is genezen, Papa is niet ziek meer. . . . . ik ben heel blij," zeide Willem, die in een prentenboek bladerde, dat Ribbers zich herinnerde eens voor zijn' zoon uit Utrecht te hebben medegebragt.

„Eene hersenontsteking," zeide Ribbers binnensmonds. „Maar, doctor, ben ik dan gek geweest?" dit voegde hij er bij, terwijl hij den doctor met onrustige blikken aanzag.

„Drommels! onder ons, waarde graaf, uw hoofd was niet in een' zeer goeden staat. Gij zijt gedurende zes weken altijd tusschen de wielen geweest; zonder uw bed te verlaten hebt gij eene groote reis gedaan, in gezelschap van uw' vriend Knissihal (zoo heet ik, waarde lezers!)

„Zes weken," riep Ribbers. „Mij dunkt dat er eeuwen zijn verloopen, sedert den dag......."

„Sedert den dag, waarop gij ziek zijt geworden," zeide de jonge vrouw, den volzin voleindigende, dien hij begonnen had. „O! mijn vriend, die zes weken zijn voor ons eeuwen van angst en smart geweest."

„Zes weken!" herhaalde Ribbers.

„Anderhalve maand aanhoudende koorts en ijlhoofdigheid! Mijnheer de graaf vindt dat het nog niet genoeg is," riep de doctor al lagchende.

„Maar hoe is dat alles dan gebeurd?" vroeg Ribbers, nieuwsgierig, doch met aarzeling.

„Ik zal het u herinneren, mijn vriend," zeide de jonge gravin, terwijl zij werkte aan een borduurwerk, begonnen onder de oogen van Ribbers en waaraan zij gedurende 4 jaren niet gearbeid had. „Gedurende eenige dagen was het onstuimig weêr; uw hoofd leed reeds. Na den maaltijd, die, zoo men zegt, zeer vrolijk was geweest....."

„Veel te vrolijk," zeide de doctor, alsof hij er over aan 't nadenken was.

„Waart gij op het terras gegaan, en daar vermaakten uwe vrienden zich; — een wreed vermaak: zij schoten op de vogeltjes van den lieven God. Knissihal verzekert, dat toen reeds uw gelaat in gloed stond."

„Mijnheer de graaf," dit voegde de doctor er bij, „had hij het nageregt te veel champagne gedronken."

„Ondanks de belofte door u, mij den vorigen dag gedaan, naamt gij een geweer, het geweer van Knissihal."

„Ja, ja, zoo is het," riep Ribbens, die te gelijkertijd zijn verstand en zijne razernij voelde ontwaken..... Ik had het geweer van Knissihal genomen..... Willem stond digt bij mij..... Ik hief heftig het geweer op..... Ik schoot....."

„En mijnheer de graaf viel," zeide de doctor heel bedaard, „mijnheer de graaf viel als door den bliksem getroffen. Dat heeft men er van als men te veel champagne drinkt."

„En als men ongehoorzaam is aan zijne vrouw," voegde mevrouw Ribbers er bij; „mijn vriend, God heeft u gestraft."

„En toen? wat gebeurde er toen?" vroeg de jonge man, terwijl hij het angstzweet wegwischte, dat even als parels op zijn aangezigt stond.

„Wat er moest gebeuren?" antwoordde de grijsaard. „Men bragt u t'huis op eene draagbaar. Begrijp eens, welk eene aangename verrassing voor die goede jonge gravin, die u in welstand had zien vertrekken. Twee uren daarna zat ik, even als nu, voor uw bed. Herinnert gij u die mooije droomen, waarop gij ons vergast hebt?"

„O! afgrijselijke droomen, doctor!" zeide Ribbers, terwijl hij zijn gelaat met zijne handen bedekte.

„Ja," zeide de doctor; „maar kijk eens dien kleinen schalk; ziet hij er uit als iemand, die eene lading lood in de borst heeft gekregen. En die goede bekoorlijke vrouw, zoude zij u aan den beul willen overleveren?"

Het gelaat van Ribbers was, als door betoovering opgehelderd. De spookgestalten, die sedert vier jaren hem omzweefden, waren verdwenen en voerden het bloedende beeld der werkelijkheid met zich mede. Hij opende zijne armen voor zijne vrouw en zijn kind, omhelsde beide te gelijk, en bedekte hen met tranen.

Onderwijl kwam ik terug. Ik had juist de bakkebaarden weggeschoren, die ik op reis had laten groeijen, en die mij den vorigen dag nog het aanzien gaven van een' italiaanschen bandiet. Eenige streken met het scheermes hadden mij vier jaren jonger gemaakt. Ik was gekleed even als op den dag, waarop Ribbers ten mijnent gegeten had. Hij was, toen hij mij zag, een oogenblik ongerust en aarzelend. Ik deed alsof ik er niets van bemerkte. Ik wenschte hem geluk met zijne herstelling, en schertste zooveel ik maar kon, over de reizen, die wij gezamenlijk hadden gedaan, met zoo weinig kosten.

„Ik geloofde bepaald, dat uw hoofd er beter tegen kon. Als gij bij ons komt eten, zult gij, dit beloof ik u, in het vervolg niets dan water drinken."

Na dit gezegd te hebben, omhelsde ik Willem, dien ik des morgens geliefkoosd had, en die mij reeds behandelde als eene oude kennis.

„Kent gij dien heer?" vroeg Ribbers.

„Het is de goede vriend van papa," zeide de kleine zonder aarzelen, die de les niet vergeten was, welke men hem geleerd had.

Zoo noemde Willem mij eertijds. De moeder, die beefde toen zij de vraag hoorde rigten tot het kind, kon naauwelijks hare vreugde bedwingen, die haar kon verraden: zij liep naar hem toe en kuste hem.

„Kom, kom," zeide de doctor, „aandoeningen genoeg voor van daag! Mijnheer de graaf heeft rust noodig. Wees zoo goed te vertrekken, en mijnen zieke wat rust te laten."

Wij begaven ons naar de zaal.

„Gered! hij is gered!"

En wij omhelsden elkaâr al weenende.

„Mama," vroeg de kleine, die Mevrouw Ribbers bij den japon trok, „heb ik goed gezegd, wat ik zeggen moest."

„Ja, lieve schat, die verloren waart en weêrgevonden zijt, ja, lieve engel, die mij ontvlogen waart, maar dien de hemel mij heeft teruggeschonken!" riep de gravin, terwijl zij het kind in hare armen ophief.

UITREDDING.

't Was winter, en de witte vlokken
Bedekten wijd en zijd het veld;
En wat het weêrglas ook voorspelt,
Nog immer bleef de maan betrokken,
Zoo dat de nacht naar allen schijn,
Niet beter dan de dag zou zijn.
Al wie het dus in huis kon vinden,
Zocht toevlugt bij het knappend vuur,
En sleet daar menig leerzaam uur
Met oude, wel beproefde vrinden,
Die reeds aan 't voorgeslacht hun raad
Ten beste gaven, hoe versmaad
Zij thans bij velen mogen wezen.
Het altijd hoog geschatte boek
Van vader Cats kwam uit den hoek,
En wat daar uit werd voorgelezen
Trok telkens ieders aandacht weêr,
Als hoorde men 't voor de eerste keer.

Mogt men hier d'avond vrolijk slijten,
In 't stulpje dáár, ter regter zij,
Was de arme Clara minder blij:
Drie kindren, die van honger krijten,
Verwonden er het moederhart,
Al reeds gefolterd door de smart,
Die zij haar zuigeling ziet lijden.
't Gebrek spookt in die woning rond,
Sinds daar de zitplaats ledig stond
Van hem, die er in vroeger tijden
Zelfs welvaart te verspreiden wist:
Thans voelt ze in nadruk wat zij mist.
Ligt niet de staf des broods gebroken,
Nu, maanden reeds, haar echtgenoot
Helaas! voor altijd de oogen sloot?
Van raad en hulp en troost verstoken,
Staat zij, als weduw', daar alleen. —
Wel blikt zij naar den Hemel heen,
Wijst ook haar kindren op dien Vader,
Die zelfs, in 't nijpendst van de kou,
Nog voor het muschje zorgen wou,
En die ons menschen immer nader
En liefdevoller gadeslaat,
Waar ons ook alle hulp ontgaat.
Doch, hoe wordt zij vaak niet verlegen,
Voegt haar het oudste knaapje toe:
„Waarom helpt God dan ons niet, môe?
„Wij hebben toch nog niets gekregen,
„Al baden wij zoo menig keer:
„*Geef 't dagelijksch brood ons heden, Heer!*"
— „Soms, lieve! soms laat God ook wachten,
„Omdat Hij het zoo beter vindt; —
„Toch weten wij, dat Hij ons mint,
„Het oor geneigd houdt naar de klagten,
„Die rijzen uit het bang gemoed:
„Al wat die Vader wil, is goed.
„Wie op Hem hoopt met vast vertrouwen,
„Wordt nooit beschaamd: Hij kent zijn tijd.
„Beproeft Hij ons, ook Hij verblijdt,
„Waar Hij ons redding doet aanschouwen."

Zoo sprak de moeder, doch haar oog
Bleef daarbij schaars van tranen droog,
Want zag zij op die kindren neder,
Die droevig smeekend voor haar staan,
Dan kon zij moeilijk zich ontslaan
Van twijfelzucht; doch naauw viel weder
Een lichtstraal in dien donkren nacht,
Of hij verdreef de bangste klagt.

Hoor, hoe de wind de vensterruiten
Doet rinklen, nu de sneeuwjagt dunt!
Zoo is 't dan eindlijk eens vergund
De deur, zij 't moeilijk ook, te ontsluiten.
Ook Clara waagt het, doch haar oog,
Schoon 't nu ook verder reiken moog,
Is niet in staat om iets te ontdekken,
Waarvan zij thans nog redding wacht.
Doch ziet zij op die wollen vacht,
Die boom en struik zich aan zag trekken,
Als pelsrok in het bar saizoen,
Dan durft ze op nieuw weêr hope voên.

Terug gekeerd en neêrgezeten,
Ziet zij de kleinen zwijgend aan:
„'k Heb zacht nog mijn gebed gedaan,"
Sprak Frits, „nu zal toch God wel weten,
„Niet, moê! dat Hij het daaglijksch brood
„Ons heden geen van allen bood?"
— „Dat denk ik ook. Maar, stil, 'k hoor leven;
„Ja wel, men stommelt aan het raam."
En Frits nog met de handen zaâm,
En 't oog naar moeder opgeheven,
Zei, met een hooggekleurde wang,
Half fluistrend: „moê! 'k ben heus niet bang."
Daar men thans klopt, ijlt Clara henen.
„Wie daar zou zijn, en dat zoo laat?"
Zoo mompelt zij terwijl zij gaat.
Dan, zie, naauw aan de deur verschenen,
Daar toeft, met schijnbaar ongeduld,
Een vreemde, die een korf, gevuld

Met meer dan alledaagsche spijzen,
Haar toereikt, en op blijden toon
Dan zegt: „mijn' meester werd een zoon
„Geboren. Anders dank bewijzen
„Dan wel te doen aan uw gezin,
„Gaf hem zijn vroom gemoed niet in!"
Weg was de vreemde. — Tranen wellen
Der dankbre moeder in het oog;
En of de mond al zwijgen moog',
Die tranen kunnen het vertellen,
Hoe luid en innig 't harte spreekt,
Ook waar een hoorbre taal ontbreekt.

Nog diep geroerd, rigt zij haar schreden
Naar 't woonvertrek, waar 't jonge goed
Met blijdschap moeder weêr begroet.
Doch stelt haar komst hen reeds tevreden,
Verrukking grijpt op eens hen aan,
Nu zij die volle korf zien staan.
„Heeft dat een Engel u gegeven?
„Bragt hij voor ons die heele mand?
„Zeg, moê!" en vragend was de hand
Van Frits daarbij niet stil gebleven;
Onmerkbaar gleed zij voort en voort
Naar 't brood, dat hem het meest bekoort.
„Geen Engel, kind! heeft God gezonden,
„En nogtans alles kwam van Hem!
„Verhooring heeft uw fluister stem,
„Uw stil gebed bij God gevonden;
„En liefdevol heeft Hij 't beschikt,
„Dat men zoo rijklijk ons verkwikt."

Nu vouwde zij de handen zamen,
En dankte God zoo innig teêr
De kleintjes deden even zeer;
En na het plegtig roerend: amen
Zag elk niet slechts zich ruim verzaad,
Maar was voor morgen ook gebaat.

'8 Hage. M.

DE OUDE ROSA.

NAAR HET HOOGDUITSCH VAN EDUARD HAMMER.

(Met eene plaat.)

I.

Aan den zoom van een krachtig eikenwoud ligt een huis, waarvan het stroodak bijna geheel door de takken van een ouden lindeboom wordt overschaduwd. Dit huis, laag van verdieping, met een vijftal kleine vensters, die op eene uitgestrekte weide uitzigt hebben, en eene deur welke over een hoogen drempel toegang tot de vertrekken geeft, is een armengesticht. Onder den lindeboom, die op een zestal schreden afstands van den ingang fier de kruin omhoog verheft, staat eene bank en eene tafel, beiden uit reeds vermolmde planken en op palen, welke slechts in den grond zijn geslagen. Van de bank tot de deur loopt een smal voetpad met fijn kiezelzand bedekt, dat regts af in verbinding staat met den op ongeveer vijftien schreden van daar verwijderden breeden rijweg.

Vier dezer vensters in den half verganen en reeds gedeeltelijk van de kalk beroofden muur verschaffen, even als het geheele gebouw, een treurigen aanblik. De verweerde glazen zijn smerig, de kozijnen met eene dikke laag stof bedekt en op verschillende plaatsen heeft men op de ruiten stukken papier geplakt, of die met lompen digt gestopt. Het vijfde en laatste venster ziet er daarentegen net en zindelijk uit. Daarin ontbreekt geene enkele ruit, de vensterbanken zijn wit geschuurd en daarop staan zooveel potten met bloemen, als er slechts plaats kunnen vinden. Een klimop, in een grooten houten bak, slingert zijne ranken om de gansche opening, en gluurde men door de bladeren en bloemen der geraniums, reseda's en maandrozen naar binnen, dan zag men het hoofd eener oude vrouw, met een groote hoornen bril op den neus en vlijtig aan eene groote wollen kous breijende. Van tijd tot tijd wierp zij een vergenoegden blik op hare lievelingen in die potten, die het aan geene zorgvuldige verpleging ontbrak en tot dank daarvoor een aangenamen en verkwikkenden geur in het armoedig vertrekje hunner weldoenster verspreidden.

Het was een heerlijke ochtend in het begin der maand Junij,

toen eene jeugdige boerin uit het woud komende, over het smalle voetpad, naar het venster huppelde, waar als naar gewoonte de oude vrouw op hare plaats zat en ijverig breidde.

„Zijt gij daar, moeder Rosa?" riep het meisje.

De oude stak nu haar hoofd door het venster, en wenschte het bevallige meisje, dat er even bloeijend en frisch uitzag als de bloemen daar voor haar, een goeden morgen.

„Hier is een korf met versche eijeren voor u."

„Dank lieve, goede Anna! hartelijk dank," fluisterde de oude vrouw, te gelijk het mandje door het venster aannemende.

„En hier," voegde Anna er bij, „is ook het geld voor uw laatste werk. Het heeft wel wat lang geduurd, maar ik kon niet eerder komen, daar het zoo druk is met den arbeid. Zie maar eens na, moeder Rosa! ik heb er de renten bijgevoegd."

„Maar dat is immers niet noodig," hernam de oude; „juffrouw Anna meent het zoo goed met mij, dat ik, sedert ik voor u werk, geen gebrek meer heb en onbezorgd kan leven."

Anna was verrukt over de vreugde der oude vrouw, die het papiertje opende en de beide daarin liggende zilveren muntstukken met welgevallen beschouwde.

„Maar mijn hemel!" sprak het meisje op medelijdenden toon, „in een armenhuis kan wel geen sprake zijn van een onbezorgd leven."

„Ik ben met mijn lot te vreden; vroeger, ja toen had ik het treurig en veel behoefte — onder de vele en ruwe menschen, die men hier een onderkomen gaf, heb ik zeker nare dagen doorgebragt. Thans zijn wij slechts met ons drieën, nu hebben wij meer ruimte, en ik kan dit kamertje alleen bewonen, dat ik vroeger met eene morrende en brommende vrouw moest deelen. Maar ik wilde u vragen, Anna! om steeds zooveel mogelijk te zorgen dat de beide andere mannen, die waarschijnlijk onder den lindeboom zitten, uwe geschenken niet zien, omdat zij mij anders kwalijk bejegenen, als ik hen daarvan niet mededeel."

„Foei! zijn zij zoo slecht! Maar gij behoort ook eigenlijk niet in het armenhuis."

„Dat is wel waar; ik zou ook liever ergens anders wonen, maar waarheen zal ik mij wenden? Ik mag nog dankbaar zijn, dat men mij hier huisvesting geeft, hoe bekrompen die ook

wezen moge. Ik sta immers geheel alleen op de wereld, heb geen familie, geen vrienden. . . . ."

„Spreek daar nu niet over, gij moet anders weer weenen en ik moet ook schreijen als ik tranen in uwe oogen zie."

„God vergoede u die deelneming."

Anna stak nu haar klein hoofdje zooveel mogelijk door he venster en zeide zacht:

„Ik weet, moeder Rosa! dat gij kunt zwijgen."

„Dat kan ik," sprak zij, met het hoofd goedwillig knikkende, alsof zij reeds wist wat er nu volgen zou. „En als het noodig is, doe ik voor mijne Anna nog meer. Ik zou mij zoo gaarne regt dankbaar willen betoonen."

„Moeder Rosa! als ik met Andreas zal gehuwd zijn en wij op de hoeve wonen, komt gij bij ons."

De oude begon te lagchen, terwijl hare oogen zich met tranen vulden en riep weemoedig, „ach! zoo dit waar was, zoo ik niet in het armenhuis behoefde te sterven! Dat God mij die genade moge verschaffen, smeek ik Hem elken morgen en elken avond. Zoo alleen te liggen en alleen te moeten sterven, zonder dat eene liefderijke hand de matte oogleden toedrukt, dat is schrikkelijk! Ik ben nu vijf en zeventig jaar oud — als Anna voor mij zou willen zorgen, mag zij het wel niet lang meer uitstellen. De dood kan elk oogenblik aan mijne deur kloppen. Dan draagt men mij weg in eene ruwe houten kist — ik heb wel gezien hoe men de bewoners van dit huis begraaft — of men rijdt mij op eene kar voort, als er geen dragers zijn en niemand verzelt mij naar mijne laatste rustplaats."

„Nu spreekt gij weder woorden, die mij het hart doorsnijden," sprak Anna snikkend. „Stel u maar gerust, ik zal wel voor u zorgen en mijn Andreas ook. Moeder Rosa! het is heden Zaturdag en gij gaat immers naar de Adelaarshoeve?"

„Gewis!"

„Neem dan dezen brief mede en geef hem heimelijk over aan Andreas, die wel te huis zal zijn, als gij komt, maar dat niemand het ziet. Gij zult hem toch niet verliezen?"

„Zeker niet; al ben ik ook oud en zwak, dan weet ik toch wel wat ik doe. Verlaat u daarop."

„Nu moet ik weg; als ik straks van het veld terug keer, haal ik het antwoord bij u," zeide Anna.

Nadat zij den doek vaster om haar hoofd had geknoopt,

verliet zij het venster, huppelde naar den breeden weg en verdween achter eene haag, die een koornland van het woud afscheidde.

Een uur later verliet ook moeder Rosa, op hare kruk leunende, het armenhuis, en trad met moeite over den hoogen drempel. Zij droeg een zwart mutsje, met een breede witte band om het hoofd bevestigd; een grijze laken mantel omhulde het gebogen bovenligchaam, een roode baaijen rok, die op de met schoenen met gespen bedekte voeten reikte, volmaakte de reine kleeding, die zij aan de zorg van Anna had te danken. En het gelaat der oude Rosa? Al was het ook naar alle rigtingen met vele rimpels doorsneden, de tandelooze mond diep ingevallen en de spitse kin een weinig vooruitstekende — deze aan den hoogen ouderdom toe te schrijven verandering, verminderde den goeden indruk niet, die de heldere, vriendelijk stralende blik te weeg bragt — een blik, gelijk men zelden bij oude vrouwen vindt; de bleeke kleur van het verschrompelde gelaat kwam door de helderheid van haar hoofddeksel nog meer uit.

Moeder Rosa groette vriendelijk twee mannen, die luijerend op de bank onder den lindeboom zaten, en voor het tegenwoordige de eenige medebewoners van het gesticht waren. Wachtel, een man van ruim vijftig jaren, had wel een sterk en gespierd ligchaam, maar al zijne leden beefden, zoodat hij ongeschikt was voor den arbeid. Vroeger bezat hij een huisje, een tuin en eenig land, maar was na den dood zijner vrouw achteruit gegaan, had zich aan den drank overgegeven en moest nu sedert twee jaren door de gemeente onderhouden worden. De boeren hadden geen goeden dunk over den man, zij hielden hem algemeen voor boosaardig, vooral daar hij met het linker oog erg scheel zag. Men gaf hem meer uit vrees, dan uit medelijden, aalmoezen als hij de bevende hand uitstrekte. Zijn medgezel Jeuker, was een klein, schraal manneke, snijder van beroep, die door zwakte werkelijk niet meer kon werken. Reeds sedert zes jaren bevond hij zich in het gesticht, gold algemeen bij de goê gemeente voor een slimmen kerel en deelde de arbeiders in twistzaken goeden raad mede, zoodat de boeren dan ook meenden, dat hij een goed advokaat zou geweest zijn, indien hij had gestudeerd. Tusschen hem en Wachtel, zijn sluwe makker, bestond eene goede vriendschapsbetrekking en

men kon zeggen: Jeuker was de ziel en Wachtel het ligchaam. Hetgeen Jeuker besloot, werd door Wachtel ten uitvoer gebragt en als Jeuker dreigde, kroop Wachtel als een slak in zijn huis. Moeder Rosa deelde geenzins in de gunst dezer beide lieden, die haar benijdden om de vele giften, welke men de goedhartige oude vrouw gaf.

„Waarheen reeds zoo vroeg, moeder Rosa?" vroeg de snijder met eene luchtige stem.

„Naar het dorp!" antwoordde zij vriendelijk.

„Dan heb ik u iets te vragen," sprak Jeuker; „zet u een oogenblik neder. Gij weet toch, dat de vrijheer von Ehrenstein in den verloopen nacht is gestorven?"

De oude zag verbaasd op en zeide: „de vrijheer von Ehrenstein dezen nacht gestorven?"

„Ja, dezelfde, die een jaar geleden het slot in bezit heeft genomen. Nu, de wereld verliest niet veel aan hem..."

„God zij zijne arme ziel genadig," fluisterde Rosa, terwijl zij de met rimpels bedekte handen zamenvouwde.

„Ja, de vrijheer heeft de genade Gods wel noodig, om de hel te ontkomen," voegde de snijder er bij. „In dat enkele jaar, dat hij hier in onze streek is, heeft hij veel onheil aangerigt. Vraagt de boeren maar eens naar hem, zij zullen u vreemde dingen verhalen van zijne hebzucht en gierigheid — vooral de oude Christiaan, wien de rijke grondeigenaar een belangrijk proces op den hals heeft gehaald. Christiaan is wel in zijn goed regt; maar gij zult zien dat hij het proces zal verliezen, gelijk ik van het begin af gezegd heb. Met groote heeren is het slecht kersen eten. Eer een maand voorbij is, wordt de boer door het geregt van huis en hof verjaagd."

„Maar dat zou schandelijk zijn," riep Wachtel met eene zware basstem.

„Ja, schandelijk of niet, daarop zal het uitloopen, zeg ik u. Christiaan zal van zijn bezitting moeten afstand doen en bovendien nog de kosten betalen. Als hij dan van schrik geene beroerte krijgt, zullen wij hem nog als medgezel bij ons in het gesticht hebben — dat is het eindje van de zaak. Let maar op, hoe spoedig ons getal zal vermeerderen, want ik ken er nog meer, die rijp zijn voor ons paleis; gij kent de wereld niet zoo als ik. De eene mensch is de duivel van den anderen. De boeren begaan de slechtheid in het klein, de voorname heeren

in het groot. Wie in een fraai gemeubeld vertrek en op een zacht bed geboren is, moet niet zelden tusschen naakte muren en op stroo in een armengesticht sterven. Dat is nu eenmaal de loop der wereld en dat zal ook wel zoo blijven."

„Gij zijt een sluwe kerel, Jeuker!" riep Wachtel. „Het verwondert mij inderdaad dat het met al die slimheid zoo ver met u gekomen is."

„O, dat is zeer natuurlijk, omdat ik tevens een eerlijke kerel ben en het ongeluk vervolgt altijd eerlijke lieden. Als ik sedert de laatste jaren niet zoo ziekelijk was geweest — dan zou het heden geheel anders met mij wezen. Ik zou in een staatsiekoets rijden en bedienden in liverei houden. Maar ziekte en rampspoed brengen den mensch ten onder."

„Jeuker," zeide Wachtel, die verbaasd was over de woorden van zijn makker, „wat zal er van het proces worden, denkt gij, nu de vrijheer dood is?"

„Dat is een domme vraag, maar die gemakkelijk te beantwoorden is: de erven zullen het voortzetten. De hoeve van Christiaan is ieders gading — zoo ik dezelve kon bekomen, nam ik ze natuurlijk ook."

„Gij?"

„Ja, waarom niet; maar zie de oude Rosa eens."

Deze zat nadenkend op de houten bank; zij scheen het laatste gedeelte van het gesprek niet gehoord te hebben. Hare spitse kin rustte op de handen, waarmede zij hare kruk hield omvat; haar eerwaardig hoofd schudde even als de bevende handen; hare oogen staarden onbewegelijk op het grasperk daar voor haar. Plotseling rigtte zij zich op en wilde heengaan.

„Wacht nog even!" sprak de snijder.

„Wat wilt gij dan?" vroeg zij.

„Ik ben geheel afgedwaald van hetgeen ik u eigenlijk wilde zeggen. Mij dunkt, moeder Rosa! gij moest heden avond naar het slot gaan, om de begrafeniskoeken voor ons te halen. — U zal men wel eene dubbele portie geven, terwijl men ons daarentegen zal afwijzen. Ik heb in langen tijd geen stuk koek bij de koffij gehad en eene zoo schoone gelegenheid moet men niet ongebruikt laten voorbijgaan; want er sterft niet alle dagen een vrijheer."

Zonder hierop te antwoorden, strompelde de oude voort. Te gelijk verscheen een ruiter op den rijweg, door een knecht

gevolgd, wiens paard met een zwaren mantelzak was beladen. De ruiter, een man met grijze haren en een vollen baard, scheen een officier buiten dienst te zijn. Hij droeg een donkerblaauwe overjas en eene militaire muts met roode biezen afgezet. Terwijl hij langzaam voortreed en met zijne rijzweep op de beide wegen heenwees, die voor hem uit in het woud leidden, vroeg hij:

„Moet ik links of regts naar het slot Ehrenstein?"

Ontsteld zag Rosa den deftigen man op het statige ros aan en daar zij hem niet dadelijk antwoordde, trad de snijder haar schielijk ter zijde en vroeg, de hand aan zijn lederen hoofddeksel brengende:

„Wilt gij naar Ehrenstein, mijnheer?"

„Ja, welke van die beide wegen leidt derwaarts?"

„Links, genadige heer! die regts voert naar het dorp Jagelrode. In minder dan tien minuten kunt gij het slot bereiken, het park begint achter die boomen, ginds. Dit is het armengesticht van het dorp, maar de lindeboom behoort reeds tot de bezitting van den overleden vrijheer. . . ."

„Overleden?" vroeg de ruiter, terwijl hij den teugel van zijn paard inhield.

De snijder, nog steeds met zijn lederen mutsje in de hand, trad nu een weinig nader en zeide:

„Ja, genadige heer! dat staat vast, de vrijheer is dezen nacht gestorven, nadat hij een jaar op Ehrenstein heeft gewoond. Hij was een goed, regtschapen man; wij armen weten dat het best en hielden veel van hem; in de laatste weken zijner ongesteldheid heeft hij echter niets voor ons gedaan — wij hebben gebrek geleden. De geheele streek zal over hem treuren."

Eene groote verrassing schetste zich in de gelaatstrekken van den ruiter en hij vroeg met nadruk:

„Man, zijt gij daarvan wel zeker, dat de vrijheer dood is?"

„Dat staat vast; hij is aan eene beroerte gestorven," en voegde er zuchtend bij: „helaas! veel te vroeg voor ons armen."

De ruiter trok zijne beurs, schonk den praatzieken snijder een thaler en reed schielijk voort. Te vergeefs hield Wachtel zijn muts ook voor den knecht op, die hoofdschuddend zijn meester volgde.

„Die mensch is een lagchende erfgenaam, dat staat vast,"

zeide de snijder, het stuk geld in den zak stekende. „Dat lag mij zoo op het hart, daarom verraste ik hem met het aangename doodsberigt, dat hij overigens wel beter had kunnen betalen. Hé, wat jaagt hij vooruit, daar is hij reeds in het woud! Nu, moeder Rosa! vergeet vooral niet, om naar het slot te gaan!" riep hij de oude na, die nu langzaam op den weg naar het dorp voortstrompelde.

„Krijg ik niet de helft van die gift?" vroeg Wachtel verdrietig.

„Zoodra ik het geldstuk zal gewisseld hebben; gij weet immers, dat ik nooit geen klein geld heb. Van middag gaan wij te zamen in de herberg eten — wees nu bedaard, want zoo gij grof wordt, word ik boos. Zonder mij zoudt gij geen penning bekomen hebben; dat staat vast."

Beide namen weder plaats op de bank en wel zoodanig, dat de koesterende stralen der zon hen geheel beschenen. Weinige minuten later lag dan ook Wachtel met het hoofd op de tafel, terwijl Jeuker slapend met den rug tegen den boom leunde, in wiens takken de vogelen liefelijk kweelden. Een uur later keerde ook Rosa terug; zij liep stil de beide slapers voorbij, trad over den hoogen drempel, ging een klein portaal door, dat te gelijk als keuken diende en kwam door een tamelijk groot onordelijk vertrek, waarin de beide mannen sliepen en woonden, in haar kamertje, waarvan zij de deur achter zich sloot. Reeds geruimen tijd had de oude aan haar venster zitten arbeiden, toen de dorpsklok het doodsgelui voor den vrijheer von Ehrenstein begon. Ook Rosa legde haar breiwerk neder, vouwde de handen en bad, terwijl zij haar blik vestigde op den kerktoren, wiens grijze spits zich boven de toppen van het eikenwoud verhief.

„Amen!" sprak zij. „De rijke vrijheer is in zijn prachtig slot gestorven — de arme Rosa leeft nog en wel in het armengesticht, tusschen naakte wanden en onder ruwe menschen verkeerende. Ook mij zal de Heer oproepen, misschien zeer spoedig; maar dan zullen de klokken niet luiden, mijn graf zal door geen geestelijke worden gewijd — en toch heb ik zooveel geleden, toch heb ik steeds regtschapen geleefd en naar mijn vermogen goed gehandeld. Maar, ik wil mij troosten, als het niet anders zijn kan, want het oog des Hemelschen Vaders, dat alles ziet, kent ook mijn hart en heeft mijn leven op aarde gezien."

„Moeder Rosa!" fluisterde eene zachte stem en weder vertoonde zich het bevallige hoofdje van Anna tusschen de bloemen aan het venster; „hebt gij woord gehouden?"

„Zekerlijk, mijn kind! Wat de oude Rosa belooft, daarin houdt zij ook woord. Hier is een briefje van uw Andreas, die mij met ongeduld wachtte. Och! hoe gelukkig zijn toch jonge menschen, die veel van elkander houden. Voor mij was er vroeger ook een tijd, dat ik een beminde had — toen beefde ik even als gij, als ik een brief van hem ontving en tranen van vreugde parelden op mijne wangen...."

„Hartelijk dank voor uwe goedheid, moeder Rosa! Ik moet echter schielijk heen, maar ik blijf zoolang in uwe schuld tot Andreas de Adelaarshoeve heeft overgenomen. Als gij overigens aan iets behoefte hebt, zoo weet gij mij te vinden en ik hoop vooral, dat gij u daaromtrent aan geen anderen zult wenden!"

Te gelijk verdween zij.

„Dat zal gebeuren!" zeide de oude, nam haar werk op en ging weder ijverig voort met breijen.

II.

Tegen den avond luidden weder de klokken der dorpskerk, juist toen de vlijtige landlieden uit het veld terugkeerden. Allen wisten, wat dit plegtig gelui beteekende, maar zij bekommerden er zich weinig om, want hij, voor wien het was, was niet bemind geweest en menig huisvader had gaarne de meening geuit: het is beter, dat hij gestorven is, nu hebben wij een verdrukker en pijniger verloren. De bezigheden in het dorp gingen den gewonen gang, men werkte, sprak over het sterfgeval en niet het minst werd over de erfenis en de gevolgen daarvan gesproken. De herberg was zelfs talrijker bezocht, dan op andere dagen der week, want de zoogenaamde wijzen van het dorp verzamelden zich hier, waar de snijder Jenker uit het gesticht steeds het middelpunt kon genoemd worden.

„Geloof mij," zeide de geleerde man tot eene groep, die zich onder een beukenboom voor het huis om hem had verzameld, „op de familie Ehrenstein rust een vloek, dat staat vast. De vader van den vrijheer, die gisteren avond de oogen heeft gesloten, is even schielijk gestorven, als ik mijne hand kan omkeeren."

„Hoe zoudt gij dat weten, Jenker?" vroeg een oude boer,

die bedaard zijn eindje pijp rookte, en daarop liet volgen, „want de vrijheer Friedrich von Ehrenstein is immers eerst ruim een jaar geleden hier op het slot gekomen, nadat hij het landgoed van den handelsraad Meijer, die vroeger een jood geweest is, had gekocht."

„Ja, Veit, ziet gij, hoe ik dat weet, dat gaat nu eigenlijk uw verstand te boven, gelijk de geleerden zeggen," riep de snijder lagchend over den fijnen zet.

„Hoe oud zijt gij?"

„De volgende maand word ik vier en vijftig."

„Zoo, dan kan het u bekend zijn, dat vóór den jood Meijer, die Aaron heette, ook een vrijheer von Ehrenstein op het slot woonde, maar die voor niemand te zien en te spreken was."

„Ja, dat heeft mijn vader mij meermalen verteld; de vrijheer was menschenschuw, gelijk men zeide. Doch dat was malligheid, een vrijheer is niet menschenschuw, maar hij was krankzinnig of ten minste niet regt bij zijn verstand. Ik was destijds leerjongen bij den ouden Schlotter, die naast de kerk woonde. Schlotter had een zoon, die bediende was op het kasteel en dien ik op zekeren avond laat nog eene livereikleeding moest brengen — het was erg koud, de sneeuw kraakte onder mijne voeten en de maan scheen even helder als de zon. Als ik met mijn elleboog tegen een tak stiet, brak die af — zoo was alles bevroren, de natuur scheen krachteloos, water was niet meer te zien, alles was tot ijs gestold. Hu! ik bibber nog als ik er aan denk. Maar luister verder: het sloeg juist negen uur, toen de meester de kleeding uitgeperst had en zeide: „hier Anton! dadelijk naar het kasteel!" Gij allen weet, dat ik Anton heet en ik trok dus mijn buis aan, want tegenspreken hielp niet, daar ik anders met de el moest kennis maken. Maar lieve God! hoe was ik te moede, toen ik over het kerkhof ging. Het was mij, of ik stikken moest en mijne handen waren zoo stijf, dat ik ze niet kon roeren. Dus dacht ik bij mijzelven, als dat zoo voortgaat, dan zult gij als een klomp ijs op het slot komen. Doch ik moest er toch heen, dat hielp niet en nu begon ik te loopen, zoo hard ik maar kon. De groote laan door, dat was mij te ver en ik liep alzoo over de toegevrozen vijvers in den slottuin, die achter tot het dorp loopen. Ik ging nu het park door en vond zelfs vermaak in de lange beenen, die de schaduw op de heldere sneeuw wierp.

Mij dunkt, de reus Goliath kon dezelve niet langer gehad hebben. Maar geeft thans acht, nu komt het fijne van de zaak. Gij allen kent het groote grasperk met de fontein?"

„Ja!" riepen allen.

„Aan die fontein stond eene lange gestalte in den maneschijn. Ik verborg mij achter een heestergewas, niet omdat ik bang was, want vrees ken ik evenmin als het beloofde land, dat staat vast, maar uit nieuwsgierigheid, want ik wilde gaarne weten wie die man en wat zijn voornemen was in den schrikkelijk kouden winternacht. Ik had echter niet lang te wachten; de man strekte als een wegwijzer zijne beide lange armen uit, ging het kleine plein over en verdween in de oranjerie. Toevallig voerde mijn weg ook daar langs, en nu zag ik door een geopend venster licht schijnen. Halt, dacht ik, thans zult gij achter het geheim kunnen komen — met een sprong was ik aan het venster. Daar stond de lange vrijheer tusschen de bloeijende planten en zijne armen, die hij straks had uitgestrekt — namelijk naar de maan — hielden nu een bevallig meisje omsloten, dat aan zijn hals hing en luide weende. Wat door die beiden gesproken werd, kon ik natuurlijk niet verstaan, hoeveel moeite ik mij daartoe ook gaf. De vrijheer kustte het blonde meisje echter hartelijk, dat zag ik duidelijk, nam haar in zijne armen, streek haar de lange lokken uit het gezigt, gaf zijne vreugde beurtelings door tranen en lagchen lucht, viel voor haar op de knieën en verdween toen schielijk met haar. Zoo het niet te koud was geweest, had ik misschien nog langer blijven staan — maar mijne tanden klapperden, ik was door en door verstijfd en spoedde dus weg. Weldra had ik het slot bereikt en zeide rillend tot den bediende: „hier is de liverei!"

„Maak niet zooveel drukte," sprak deze.

„Waarom?" vroeg ik nieuwsgierig.

„De genadige heer is ziek, zeer ziek!"

„Dat is niet waar."

„Zoo, domme jongen, zoudt gij dat beter weten dan ik?"

„Dat staat vast," riep ik lagchend, „een zieke loopt bij zulk eene strenge koude niet door den tuin."

„Anton, spreek niet zulke domme praat; ik zeg u dat de adelijke heer te bed ligt."

„En ik zeg u, dat de genadige heer met eene bevallige jonk-

vrouw in de oranjerie keuvelt, en zoo gij het niet wilt gelooven, ga er dan maar zelf heen om u te overtuigen."

„Jean — want zijn naam Johann was in een fransch woord veranderd — ging nu met mij den tuin door naar de oranjerie. Naauwelijks bevonden wij ons aan het nog openstaande venster, of de vrijheer kwam met de jonge dame weder terug; wij konden hen nu duidelijk gadeslaan. Thans was hij evenwel alles behalve lief of teeder; hij stiet het schoone meisje van zich en toen zij zijne handen wilde vasthouden, rukte hij zich los en snelde het gebouw uit. Jean liep hem natuurlijk na, terwijl ik staan bleef en het jonge meisje aanstaarde, dat op de knieën lag, als een wanhopende de handen wrong en bitter weende. En ofschoon ik nog pas een aankomende knaap was, ging mij het leed der jonge dame toch zoo ter harte, dat ik insgelijks begon te weenen, vooral toen ik zag dat zij in onmagt viel. Spoedig kwam Jean echter terug en fluisterde mij in het oor:

„Knaap! zoo gij een enkel woord durft te spreken van hetgeen gij hier gezien hebt, dan zijt gij een kind des doods! De genadige heer is ziek, in eene ijlende koorts is hij uit de kamer geloopen."

„Maar de jonge dame?"

„Bekommer u daarover niet; maak nu dat gij weg komt," en te gelijk gaf Jean mij een paar duchtige oorvijgen.

Hoe ik te huis ben gekomen weet ik niet, maar ik herinner mij nog duidelijk, dat ik wel acht dagen ziek heb gelegen van schrik. Toen ik weder voor de eerste maal in de werkplaats kwam, was Jean daar ook; hij kwam om van zijn vader afscheid te nemen, daar hij met den genadigen heer eene verre reis ging doen. Het volgend voorjaar werd ik gezel en Aron Meijer kocht het riddergoed. Men heeft den vrijheer nimmer weder in deze streek terug gezien. Gij kunt wel begrijpen, dat ik als gezel niet lang meer bij meester Schlotter bleef; ik pakte mijn valies en ging de wereld in. Maar lieve menschen! die wereld moet gij zien — hier is niets te zien! Straatsburg, Parijs — kijk: dat zijn steden! En de franschen — *morbleu!* die kerels dragen eerst nette kleederen. Kortom: een kleermaker, die niet in Parijs is geweest, is geen snijder, dat staat vast! De franschen zijn alle snijders en ieder goede snijder is een franschman, al mogt hij ook in Jagelrode geboren zijn. Hebt ge mij begrepen, kinderen?" vroeg hij knipoogende.

„Ja," riepen allen.

„Hij is toch een slimme vogel," sprak een der boeren; terwijl een ander daarop liet volgen: „jammer dat hij niet heeft gestudeerd."

„En wat weet gij nu verder van de geschiedenis, Jenker?" riepen sommigen nieuwsgierig.

Met een pathetischen uitroep begon nu de snijder weder:

„*Silentium!* Beteugelt uwe verwondering en uwe nieuwsgierigheid, kinderen! gij weet dat ik eene zwakke borst heb en derhalve in het armengesticht ben opgenomen. Luister verder: Gij moet dan weten, dat ik tien jaren als gezel op reis ben geweest, waarna ik mij hier als baas vestigde. Het laatst heb ik te Keulen gewerkt, van waar ik over Westphalen naar mijn vaderland ben terug gekeerd. Op zekeren avond — het weder was even schoon als heden — kwam ik zeer vermoeid in de nabijheid van een prachtig slot, dat aan den oever van een uitgestrekten vijver lag. De weg voerde mij digt voorbij het kabbelend water en wat zag ik daar: onder een schaduwrijken boom was een lang heer bezig met hengelen; achter hem liep een bediende heen en weder, wiens liverei, blaauw met zilver en rood gegaloneerd, mij bekend voorkwam. Ik neem mijn hoed af, ga een weinig ter zijde en vroeg om een teerpenning. Nu moet gij niet denken, dat ik geen geld had — neen, dat niet, maar een reizend handwerksgezel laat geene gelegenheid voorbijgaan om iets te krijgen, ik deed zulks uit louter spaarzaamheid. Nog stond ik met mijn hoed in de hand, toen de lange heer duizelig werd, Jean roept en zoo lang hij was in het gras neervalt. Jean riep om hulp, maar behalve ik was niemand in de nabijheid. Jean nam hem aan het hoofd, ik aan de beenen — en zoo droegen wij den schier levenloozen man naar het slot, waar nu niet weinig drukte ontstond. Een ieder riep: de vrijheer von Ehrenstein is door eene beroerte getroffen! en in allerijl vloden boden heen, om artsen te halen. Toen de ontsteltenis een weinig bedaard was, zocht Jean mij op, ik zat in de keuken en rustte een weinig uit. Johann Schlotter had ik natuurlijk in den bediende reeds herkend, maar hij wist niet dat hij den voormaligen leerjongen zijns vaders een thaler aanbood voor zijne bewezene hulp. Maar gij hadt hem eens moeten zien, toen ik hem zeide, wie ik eigenlijk was — ik dacht dat Jean gek werd van vreugde.

Hij nam mij mede naar de kamer der bedienden, gaf mij goed te eten en niet minder te drinken en wilde met alle geweld, dat ik den nacht op het slot zou doorbrengen, hetgeen ik dan ook met het grootste genoegen deed, daar ik zeer vermoeid was. Den volgenden morgen vernam ik, dat de vrijheer von Ehrenstein gestorven was — aan eene beroerte. Nu nam Jean mij ter zijde en vroeg ernstig:

„Anton! hebt gij later nog wel eens over het voorval in de oranjerie gedacht of daarover gebabbeld?"

„Nooit, Jean! Geen enkel woord; wat ik beloofde, hield ik woord, dat staat vast!"

„Hier is geld, maar spreek er nu ook verder niet over, want de vrijvrouwe en haar zoon mogen niets daarvan weten. Het is eigenlijk maar een kleinigheid, die gij makkelijk kunt verzwijgen. Maar zoo wij later te weten komen, dat u daarvan een enkel woord is ontvallen, dan zou het niet goed met u afloopen."

„Begrijpt gij nu?" vroeg Jeuker met eene zekere waardigheid, hoe eigentlijk de zaak gelegen is. De vrijheer, die te Westphalen door eene beroerte werd getroffen, was dezelfde, die ik in de oranjerie met de jonge dame gezien heb en de vrijheer von Ehrenstein, die een jaar geleden, op dit kasteel kwam wonen, en verleden nacht gestorven is, was de zoon van den eerstgenoemden. Thans kan ik vrij over dat voorval in de oranjerie spreken, want Friedrich von Ehrenstein, die daarmede onbekend moest blijven, is immers dood en Jean Schlotter. . . ."

„Goeden avond zamen!" sprak nu eene grove stem.

Ontsteld keken de boeren om en zagen een reizend man de herberg voorbijgaan. Aan de deur sprak hij met den waard. Het was een bejaard man met een grijs hoofd; een lange aschkleurige rok bedekte zijn mager ligchaam, dat onder den last van een bundel, dien hij op den rug droeg, als het ware gebogen ging. Hij steunde op een stevigen dikken stok, zijne schoenen waren met eene dikke laag stof bedekt, een bewijs dat hij veel geloopen had, terwijl een volle schier witte baard het door de zon gebruinde gelaat omsloot.

Weldra volgde hij den waard in huis.

„Alweder een gast meer," zeide Jeuker. „Even als hij heb ik ook eenmaal gereisd, een goed stuk brood zal hem dus wel smaken. — Jean Schlotter alzoo," ging hij voort, „de bediende

is verdwenen, zonder dat ik later ooit iets meer van hem gehoord heb."

„En wie zal nu dat fraaije riddergoed erven?" vroeg een boer.

„Hoe kunt gij dat nog vragen; natuurlijk de eenige dochter de beeldschoone Angelika, die nu wel spoedig zal gaan trouwen. Jammer maar dat de jonkvrouw er altijd even ernstig en knorrig uitziet als haar vader. De man, die haar tot vrouw zal bekomen, zal schrikkelijk onder den pantoffel zitten, dat staat vast."

Intusschen was de maan opgegaan en goot haar zilveren schijnsel tusschen de takken van den beukenboom op de verzamelde menigte, die met elke minuut aangroeide. Ook Wachtel verscheen en nam aan het lagereind der tafel plaats. Het gesprek liep nu over processen, erfenissen, huwelijken en kinderdoopen, tot de boeren langzamerhand heengingen even als zij gekomen waren. Ook Wachtel en zijn slimme makker Jeuker strompelden naar het gesticht, dat zij bereikten, toen de nachtwacht van het dorp de tiende avondure rondriep.

„Zie eens aan," sprak de snijder, „bij moeder Rosa brandt nog licht, dat heeft wat te beduiden."

Hij gluurde door het venster en zag de oude vrouw aan haar tafeltje zitten, waarop eene tinnen lamp een flaauw schijnsel verspreidde, aandachtig in den bijbel lezende. Hare bevende handen rustten zaamgevouwen op den rand van het groote boek. Zonder gedruisch slopen de beide mannen heen en lagen weldra op hunne legerstede. Naauwelijks waren zij verdwenen, of van de zijde van het dorp naderde langzaam eene donkere gestalte het armengesticht, die tot aan het verlichte venster trad en geruimen tijd in het stille vertrekje staarde.

„Goddank, zij leeft nog!" sprak de man, waarin Jeuker den ouden reiziger uit de herberg zou herkend hebben, zoo hij hem gezien had. Eene diepe zucht lozende, ging hij even behoedzaam weder den weg op naar het dorp.

III.

Twee dagen later was de vrijheer Friedrich von Ehrenstein in het familiegraf, dat zich in de kerk te Jagelrode bevond, plegtig bijgezet. Het had bij de begrafenis evenmin aan pracht en staatsie als aan roerende grafreden ontbroken, wel echter

aan tranen van medelijden, want tranen kan men met geen geld koopen.

Het ruime slotplein was met frissche bloemen bestrooid, de hooge trap voor het prachtige heerenhuis met een groot zwart tapijt bedekt, en het front van het gebouw naar het gebruik van den toenmaligen tijd, geheel met zwart floers behangen. De bedienden, knechten en meiden waren op hoogen last in hun zondagsgewaad gedoscht en hadden den geheelen dag vrij af.

De adel uit de nabuurschap, die de plegtige begrafenis had bijgewoond, was weder vertrokken en die doodsche stilte ontstaan, welke het gewoon gevolg is na eene begrafenis. Het was nagenoeg schemeravond, toen eene jonge dame op het balkon verscheen, dat op sierlijke ijzeren pilasters rustte en peinzend den blik over het bekoorlijke landschap liet weiden. De golvende koornvelden, het weelderige park, de glinsterende watervlakte van den vijver, het trotsche eikenwoud en de schilderachtig gelegen dorpen aan den oever van den snelvlietenden stroom werden met een purperen gloed door de laatste stralen der ondergaande Junij-zon verlicht.

Die jonge dame was Angelika, het eenige kind van den overleden vrijheer; zij telde twee en twintig jaren, en kon op eene buitengemeene schoonheid roemen; hare lieftallige vormen waren in zwarte zijde gehuld, collier en armbanden bestonden uit zwarte paarlen. Een kostbare zwarte sluijer, die in de zware vlechten van haar donkerbruin haar was bevestigd, golfde over haar rug in den koelen avondwind. Haar schoon gelaat was bleek als marmer, en nagenoeg zonder uitdrukking; alleen de groote bruine oogen onder de dikke, fraai gevormde wenkbraauwen verrieden levendigheid en eene bijna mannelijke energie.

In de groote, prachtig gemeubelde zaal, die toegang had tot het balkon, liep een lang, statig heer heen en weder, in het zwart gekleed, met een witte das, een wit vest en zilveren sporen, die bij elke schrede luid klingelden. De lezer heeft met dien man bereids kennis gemaakt: hij was dezelfde ruiter, die moeder Rosa gevraagd had om den weg naar het slot en die den snijder voor het doodsberigt een thaler had geschonken. Zijn gang en houding hadden een krijgshaftig karakter, zijn grijs haar was kort afgesneden en glad tegen de slapen

gestreken; zijn dikke bakkebaarden vereenigden zich met den knevel op zijne bovenlip, de ronde, volle kin was glad geschoren.

Na een geruimen tijd te hebben heen en weder geloopen, bleef hij aan de geopende deur van het balkon staan en beschouwde de betooverende gestalte der in het zwart gekleede dame, die nog steeds met hare volle armen peinzend op het ijzeren hek leunde.

„Angelika!" riep hij.

Zij rigtte zich op en wierp den sluijer terug.

„Wij wachten heden even vergeefs, als gisteren," zeide zij koel.

„Ik veronderstel, dat moeijelijk uit den weg te ruimen hinderpalen hem terug houden."

„Maar bedenk eens, oom! het doel der reis!"

„Een officier, mijn kind! is niet altijd onbepaald meester over zijn tijd en over zijn persoon."

„Hij is dus een slaaf?" vroeg zij met een droefgeestig lachje.

„Laat ons over dit punt niet spreken, waarvan de vrouwen toch geen begrip hebben — geef mij uw arm, Angelika! wij zullen eene wandeling door het park doen."

„Dank, oom! ik vind het aangenamer, in de koele zaal te rusten. Zet u naast mij," voegde zij er bij, tevens de zaal ingaande, en met eene zekere achteloosheid op een divan plaats nemende.

Haar oom, de baron von Waldenfels, sloeg zijne nicht eenige oogenblikken met zeker welgevallen aandachtig gade. Toen nam ook hij een stoel en ging tegenover de jonkvrouw zitten.

„Misschien, lieve nicht!" ving hij aan, „verschaft het u eenige afleiding, zoo wij over de noodigste zaken spreken, wier schikking spoedig dient plaats te hebben. Ik ga daarbij uit van het denkbeeld, dat gij veronderstelt, dat ik uwe belangen behoorlijk zal ter harte nemen. . . ."

„Dit hoop en geloof ik!" viel Angelika hem in de rede. „Laat ons dus het eerste oogenblik van rust gebruiken tot een vertrouwelijk gesprek. Gij zijt de broeder mijner zalige moeder, aan wie zou ik mij beter kunnen toevertrouwen? Leidt gij mijne gedachten af van het treurige sterfgeval — ik moet mij immers in het onvermijdelijke wel schikken. Kies gij een onderwerp naar verkiezing, mij is het aangenaam."

De baron greep hare hand en zeide:

„Laat ons dan over mijne reis en het doel van dezelve

spreken, daar mijn verblijf op Ehrenstein slechts van korten duur kan zijn. De innige vriendschapsbetrekking, in welke ik steeds tot uw vader heb gestaan, is u bekend — wij waren geen zwagers, maar veeleer broeders — dat durf ik te beweren! — Hij heeft mijn zoon Oskar, ik heb zijne dochter ten doop gehouden. Reeds mijne zuster, uwe salige moeder, heeft een denkbeeld bij mij opgewekt, dat voor ongeveer vier weken tot rijpheid is gekomen. Uw vader schreef mij: laat ons den familieband, die ons zamensnoert, nog hechter binden en onze kinderen met elkander door het huwelijk vereenigen."

„Heeft mijn vader u dat geschreven?" vroeg Angelika ten hoogste verwonderd.

„En in een lateren brief noodigde hij mij zelfs uit hem te komen bezoeken, opdat wij mondeling de noodige afspraak en bepalingen dienaangaande zouden kunnen maken. Ik deed onmiddelijk mijn paard zadelen en begaf mij op reis. Toen ik op tien minuten afstands van hier aan een man naar den juisten weg herwaarts vroeg, vernam ik tot mijn schrik den plotselingen dood uws vaders. Thans, mijn kind! staat gij alleen in de wereld, behalve mij hebt gij geene bloedverwanten — het behoorlijk bestuur uwer goederen zal u in de toekomst veel zorg veroorzaken — sluit u dus bij ons aan en verwezenlijk langs dien weg het plan, door uwe overledene ouders reeds vroeger ontworpen. Zoo niet heden, zal mijn zoon Oskar toch stellig morgen komen."

Angelika schudde haar bevallig hoofd. Het bleeke, teedere gezigt bleef bedaard, doch in haar toon lag veel verwondering toen zij vroeg:

„En heeft mijn vader dat plan ontworpen?"

„Ja, lieve nicht!"

„Maar hij heeft mij daarvan nimmer iets gezegd."

„Gij twijfelt toch niet aan de waarheid mijner woorden?"

„Neen, waarde oom! neen!" viel zij hem plotseling in de rede, „maar veroorloof mij dat ik u de verzekering geef: dat mijn vader mij nimmer over die verbindtenis heeft gesproken en zoo hij een daarop betrekkelijk plan had gekoesterd, niet zou hebben nagelaten, mijne meening dienaangaande te vernemen. Het is waar, ik moet bekennen, dat de overledene menig zonderling denkbeeld bezat en zijne droefgeestigheid, die hem in den laatsten tijd schier altijd beheerschte, hem stilzwijgend

deed zijn; — maar sta mij toe, mijnheer de baron! openlijk mijn gevoelen te uiten en u te zeggen, dat mijn vader, alvorens hij over mijne hand beschikte, zekerlijk met mijn hart zou geraadpleegd hebben, daar het hem bekend was, dat ik mij te dien opzigte volstrekt geen dwang laat opleggen. Laat ons dus daarover niet verder spreken," sprak zij met eene koude minzaamheid, „en door over de grilzieke denkbeelden van mijn gestorven vader, waartoe ik ook dat huwelijksvoorstel reken, te handelen, den korten tijd van ons zamenzijn niet verbitteren."

De baron beet zich onder den grijzen knevel op de lippen en zeide na een oogenblik stilte:

„Angelika! ik heb mij met die opgewekte denkbeelden zoo vertrouwd gemaakt, dat ik daarvan niet zoo spoedig en gemakkelijk afstand kan doen...."

„Oom! gij kent mijne openhartigheid!" riep de jonkvrouw. „Antwoordt mij dus opregt...."

„Gaarne, maar ik herhaal u: bij al den eerbied, dien ik voor het aandenken mijns vaders heb, zal ik zelfs uit aanmerking van onze verwantschap, niet van mijn vrijwillig besluit afstand doen. Men noemt mij eene amazone, een zorgeloos wezen en wat dies meer zij — houdt gij mij ook daarvoor, zoo u dat goed dunkt — maar ik kan, ik wil niet — huwen!"

De baron wierp van ter zijde een doordringenden blik op zijne nicht, een blik, die meer verried dan mismoedigheid over het mislukte plan. Maar met de buigzaamheid van den man, die de wereld kent, en van de verhoudingen spoedig partij weet te trekken, gaf hij aan zijn gelaat die uitdrukking van goedwilligheid terug, welke hij tot heden gepoogd had te doen blijken. Lagchend zeide hij dus:

„Zeldzaam kind! niettegenstaande uwe wonderlijke luimen zijt gij toch beminnenswaardig."

Er had nu eene geruime pauze plaats.

Nadat de baron eenige malen haastig en zeer gejaagd de zaal was op en neder gegaan, bleef hij voor zijne nicht staan en vroeg haar:

„Heeft uw vader ook een testament nagelaten, Angelika!"

„Dat is mij onbekend."

„Indien hij over zijne bezittingen niet heeft beschikt, zoo zouden daaruit voor u ligtelijk groote onaangenaamheden kunnen ontstaan."

„Ik ben de eenige erfgenaam, ben mondig — vanwaar zouden die onaangenaamheden kunnen komen? Wie kan mijn regt op de erfenis betwisten?”

De baron haalde de schouders op en zeide:

„Ik spreek alleen uit vrees voor u die woorden; God geve, dat mijn vermoeden ongegrond is.”

In dit oogenblik trad Grietje, het kamermeisje, de zaal binnen en reikte hare meesteres een brief over, die zoo even was aangekomen. Angelika ontstelde min of meer en hare lelieblanke wangen kleurden zich met een mat rood, toen zij het adres gezien en de hand, die hetzelve geschreven had, herkende. De baron, die haar oplettend gade sloeg, had zulks bemerkt.

„Gij staat mij immers toe, dat ik even lees, mijnheer de baron!” vroeg Angelika op afgemeten toon.

„Zonder complimenten, lief kind!”

Schielijk doorlas zij de weinige regelen en sprak tot het meisje:

„Laat de brenger dezes wachten,” terwijl zij tot haar oom zeide: „veroorloof mij, dat ik dezen brief, die een rouwbeklag bevat, beantwoord. Hij komt van iemand, die mij te dierbaar is dan dat ik daarop een antwoord zou schuldig blijven,” en met de waardigheid eener vorstin beleefd buigende, verliet zij de zaal.

„Het zou misschien beter zijn geweest, zoo de vrijheer nog in het leven was gebleven!” prevelde de baron binnensmonds, nadat hij zich op een stoel had nedergezet. „Maar om het even, zoo zij niet met zachtheid is te overreden, zal ik mijne toevlugt moeten nemen tot de middelen, die ik voornemens was tegen den vader aan te wenden. De strijd op leven en dood kan een aanvang nemen — een der partijen moet daarbij het onderspit delven. Mijn zwager heeft laaghartig omtrent mij gehandeld.”

Hij sloeg de armen kruiselings over elkander en staarde nadenkend op het kostbare vloertapijt. Eenige oogenblikken later werd behoedzaam de deur der zaal geopend en trad een in het zwart gekleede man binnen, klein en mager van gestalte, met een groot, hoewel kaal hoofd. Het weinige haar, dat zijn achterhoofd bedekte, was even wit als de dikke wenkbraauwen boven de met een gouden bril gewapende oogen. Wel was het kleine gezigt met eene menigte rimpels als doorploegd, maar

zijne wangen waren bol en met een donkerrood bedekt, waarbij de breede, eveneens hoog rood gekleurde neus, met de omgekrulde lippen en den breeden mond voortreffelijk pastte; en schoon zijne kleeding juist niet naar de nieuwste snede was, verried zij toch evenveel smaak als netheid. Deze man was de griffier van het geregt, tevens archivarius van het riddergoed Ehrenstein, welke beide betrekkingen hij reeds bekleed had tijdens het leven van Angelika's grootvader.

Toen hij den baron zag, bleef hij aan den ingang staan, bladerde in eene groote portefeuille, die hij onder den arm had gedragen, en maakte door een ligt kugchen zijne tegenwoordigheid kenbaar.

„Ah! mijnheer de griffier," riep de baron.

„Verschooning, ik zocht de genadige freule...." zeide de man van het geregt, en maakte daarbij eene buiging, die hem bijna met den grond in aanraking bragt. Eene zoodanige elasticiteit had men naauwelijks van zijne jaren kunnen verwachten.

„Geef mij het genoegen van uw gezelschap, tot mijne nicht terugkeert," sprak de baron.

„Waarlijk te veel eer, genadige heer!"

„Ik heb u steeds als een kundig regtsgeleerde hooren prijzen en als zoodanig heb ik achting voor u, — misschien zal ik spoedig uw raad noodig hebben," zeide de edelman, hem vriendschappelijk de hand toereikende.

Korn, zoo heette de archivarius, was waarlijk getroffen over deze minzaamheid en sprak op kruipenden toon:

„Zoo ik u in iets van dienst kan zijn, hebt gij slechts over mijn persoon en kennis te beschikken."

„Wij zijn alleen!" zeide de baron zacht.

„Op hetgeen uwe genade mij te vragen heeft, zal ik openlijk antwoorden, juist omdat wij alleen zijn."

„Nu dan, heeft mijn zwager een testament nagelaten?"

„Ja, mijnheer!"

„En wie is met de uitvoering van hetzelve belast?"

„De graaf von Hainbach."

„Alzoo hij!" fluisterde de baron op gerekten toon en onaangenaam aangedaan.

De kleine man kwam nu een weinig nader en sprak naauwelijks hoorbaar:

„Buiten mij draagt echter niemand kennis van het bestaan

van dat testament. Acht dagen voor zijn dood trad de vrijheer mijn schrijfvertrek binnen; hij was zoo droefgeestig gestemd, dat ik inderdaad ontstelde. Eerst moest ik hem mededeelingen doen aangaande het proces, dat sedert een jaar tegen u gevoerd wordt, en hij beval mij, den geregtelijken verkoop van Waldenfels door te zetten, hetgeen spoedig zal plaats hebben. Daarna dicteerde hij mij zijn testament met de grootste bedaardheid, als of er van het programma voor eene bruiloft sprake was. Nadat hij zijn laatsten wil had onderteekend en verzegeld, moest ik dien in mijn archief deponeren. Ik hield het geheele voorval voor een uitvloeisel zijner swaarmoedigheid, maar volgde de mij opgedragen bevelen op, en zweeg. Acht dagen later werd de vrijheer door eene beroerte aangetast en — het testament ligt in mijn archief. Het was mijn voornemen, de genadige jonkvrouw van deszelfs aanwezen te komen kennis geven."

„De graaf is mijn vijand, hij zal mij gewis met alle gestrengheid behandelen."

„Nu, mijnheer de baron!" sprak de archivarius, „even als de graaf u, is de jonkvrouw ook mij vijandelijk gezind."

„Waarom?"

„Dat is mij onbewust, maar dit is zeker: zoo de vader, die mijne diensten behoefde, mij niet had beschermd, zou de dochter mij reeds lang mijn ontslag hebben gegeven. Geloof mij, ik heb in de laatste jaren menige bittere krenking, menige vernedering moeten verduren."

Juist weerklonk de stem van Angelika in den marmeren gang; haar hoorende zeide de baron haastig:

„Mijnheer de griffier! verzwijg althans tot morgen het voorhanden zijn van dat testament."

„Maar de verantwoording...."

„Die neem ik op mij. Ieder moet in de eerste plaats voor zich zelven zorgen."

„Het zij zoo!" fluisterde Korn, terwijl hij terugtrad en de eerbiedige houding van een onderdanigen dienaar aannam.

Toen Angelika, die door de breede vleugeldeuren de zaal binnentrad, den kleinen man ontwaarde, die eene diepe buiging voor haar maakte, ontroerde zij en vroeg haar oom, terwijl zij met hare zachte, blanke hand op Korn wees:

„Hebt gij zaken te bespreken met den griffier?"

„Geene," antwoordde de baron.

„Ik heb de vrijheid genomen de zaal te betreden, genadige freule! om uwe bevelen te komen vernemen, die gij mij zoudt hebben mede te deelen."

„Blijf in uw schrijfvertrek; zoo ik u noodig heb, zal ik u laten ontbieden. Overigens weet gij dat ik een afkeer heb van zaken — wend u daarmede tot den graaf von Hainbach, die binnen eenige dagen hier zal komen."

„Ik vraag om verschooning als ik u zeg, dat uwe genade als de erfgename van Ehrenstein. . . . ."

„Vreest gij dan voor den strengen en kundigen graaf?"

„Ik vrees alleen mijn pligt te zullen verzaken, genadige jonkvrouw!" zeide Korn onderdanig.

„Vertrek!" riep Angelika nu ongeduldig en met den voet stampende.

Hij ging, maar wierp van ter zijde een toornigen blik op zijne meesteres, die, den baron naderende, op trotschen toon tot hem zeide:

„Ik heb van al die mannen van het geregt een afkeer en niet het minst van hem."

„Waarom toch? hij is immers een kundig regtsgeleerde, gelijk men zegt."

„Omdat hij een valsaris is en een boosaardig karakter bezit."

„Uw vader achtte hem nogtans."

„En juist daarom haat ik hem!" gaf zij ten antwoord. „Ik haat hem uit grond mijns harten."

De baron zweeg. Deze woorden waren meer dan in staat hem een blik te doen slaan op de betrekking, die tusschen de dochter en haar overleden vader had bestaan. Zou zij de hebzucht en overdreven gestrengheid van den vrijheer verwenschen? Zou zij den griffier als het werktuig dier ondeugden verachten? Dit kon hij niet aannemen, op grond van het hoovaardige, terugstootende en heerschzuchtige karakter zijner nicht. Maar alvorens hij nog de vraag kon uiten, die hem op de lippen zweefde, zeide Angelika, alsof zij hare in overijling gesproken woorden weder wilde goed maken:

„De gestalte van dien man heeft in mijn oog iets dwergachtigs, bijna zou ik zeggen iets duivelachtigs, dat mij afschuw verwekt. Ik mag hem niet, ofschoon hij zeer in de

gunst mijns vaders deelde, en zal den graaf verzoeken, een anderen griffier te benoemen."

„Het is zoo," antwoordde de baron, „het uiterlijke van dien man is niet innemend, en zoo alleen in een schoon ligchaam eene schoone ziel woont, dan kan men van hem niet veel goeds verwachten. Daar hij echter zoolang in de familie heeft gediend. . . . ."

„Dat zal hem niet tot nadeel geweest zijn!" viel Angelika daarop in. „Men zegt algemeen, dat hij een aardig vermogen bezit, maar waaraan menige traan en zucht kleeft. Hoe hij dat geld bijeen heeft geschraapt, verklaar ik niet te weten. . . ."

„Misschien door tusschenkomst van den handelsraad, die hier zoo langen tijd heeft gewoond."

Angelika kneep de fijne lippen op elkander bij dit zachte verwijt en hare woede onderdrukkende, sprak zij:

„Ja, het schreit tot den hemel, dat ons familiegoed zich zoo lang in handen van een jood heeft bevonden. Mijn grootvader heeft zeker slecht het bestuur gevoerd en zoo mijn vader niet spaarzaam was geweest, zouden wij ons nog moeten vergenoegen met een landgoed te huren, terwijl een ander zijn zetel vestigde op het riddergoed Ehrenstein, de bakermat mijner voorvaderen. Dat heb ik mijn vader meermalen hooren zeggen, die dag en nacht daarop zon, het kasteel weder in het bezit der regtmatige eigenaren terug te brengen. Het is hem dan ook gelukt en zooveel in mijn vermogen is, zal ik aanwenden, om hetzelve erfelijk te behouden."

Het was den baron niet mogelijk, het gesprek over dit punt, dat voor hem van veel belang was, voort te zetten, zonder onbescheiden en baatzuchtig te schijnen. — Treurig gestemd zat Angelika in eene achtelooze houding op een divan en beschouwde door de geopende deuren van het balkon de ondergaande zon. Zoo haar gelaat, dat in deze oogenblikken, door een matten purperen glans werd bestraald, ziel en leven had bezeten, dan zou men haar met regt bewonderd hebben; thans geleek zij een volmaakt schoon, door de hand eens meesters vervaardigd beeld, dat koud en bewegeloos voor zich heenstaarde.

„Zij heeft geen gevoel voor den kommer van anderen," dacht de baron, „en in hetgeen zij mij gezegd heeft, ligt hare meening over mijn persoon duidelijk opgesloten, want ik houd

voor stellig, dat zij kennis draagt van het geldelijk bedrag, dat ik aan haar vader schuldig ben. Zij is blijkbaar mijne vijandin, ik moet alzoo den griffier tot mijn vriend pogen te maken, daar hij mij van dienst kan zijn."

Onder het voorwendsel, zijne nicht in hare overpeinzingen niet te willen storen, verliet hij haar.

„Poog u zoo goed mogelijk te verstrooijen!" riep zij hem bij zijn vertrek toe. „Aan tafel zien wij elkander weder."

IV.

Eene doodsche stilte heerschte op het slot, de dorpsklok verkondigde met doffe slagen het tiende avonduur; reeds was de groote poort gesloten en aan geen der vele vensters schemerde licht. Na den avondmaaltijd, die als naar gewoonte ten negen ure was afgeloopen, had Angelika zich in hare kamer met lezen bezig gehouden. Naauwelijks hoorde zij echter de klok, of zij rigtte zich op, sloeg een donkeren mantel om de schouders, blies het licht uit, sloot hare kamer en snelde den langen, donkeren gang door tot zij aan eene deur kwam, die zij zoo stil mogelijk opende en bereikte langs een smallen steenen trap weldra het park. De maan was nog niet opgegaan, zoodat enkel het matte licht der sterren flaauw door de lanen scheen, welke de rijke erfgename van Ehrenstein als eene spookgestalte doorliep. Bij de groote fontein gekomen, die met een eentoonig geruisch hare waterstralen naar den nachtelijken hemel omhoog spoot, sloeg zij een zijpad in, dat langs een boschje met acaciaboomen naar den uitgang van het park leidde. Weldra was zij aan eene kleine deur in het ijzeren hek gekomen, die zij schielijk opende en haar toegang verschafte tot een pad langs de zaadvelden, aan het riddergoed behoorende; behalve den helderen slag des kwartels liet zich geen enkel geluid vernemen.

Daar gekomen, zag Angelika opmerkzaam het pad langs, dat tusschen het hek en het veld doorliep. Zoo het mogelijk geweest ware, den zwarten sluijer op te ligten, die haar gelaat bedekte, dan zouden wij in die schoone, bleeke trekken eene hevige opgewondenheid, eene angstige gejaagdheid bemerkt hebben, die vermeerderde naarmate zij opmerkzamer luisterde. Tien minuten waren reeds verstreken; ongeduldig gaf zij hare mismoedigheid door diepe zuchten lucht. Stil te staan was haar

onverdragelijk, zij liep dus den smallen weg haastig op en neder, maar toen zij de dorpsklok half elf hoorde slaan, bleef Angelika, uitgeput door gejaagdheid, aan het geopende hek staan.

„Reeds zoo laat!" fluisterde zij, „die onoplettendheid verdient eene ernstige vermaning."

Zij trad in het park terug en wilde het hek sluiten, waartoe zij den sleutel reeds in hare kleine hand had, toen zij hetzelve weder opende en nogmaals het pad opliep.

„Misschien is hem een ongeluk bejegend!" sprak zij bij zich zelven.

In koortsachtige opgewondenheid drukte zij haar gloeijend hoofd tegen het koude traliewerk, toen zij in de verte hoefslagen meende te vernemen. Zij scherpte haar gehoor, wierp den sluijer terug, staarde met ingespannen blik naar de rigting, waaruit dat geluid kwam, en bemerkte spoedig een ruiter, wiens snuivend ros als een pijl langs het ijzeren hek vloog.

„Leo!" riep Angelika, toen zij zag dat de ruiter voornemens was door te rennen.

De geroepene hield nu zijn paard in, steeg uit den zadel en naderde haar, zijn ros bij den teugel leidende. Zijn overgroote haast scheen de jonkvrouw eenigzins te hebben gerust gesteld, want minzaam bood zij hem de hand ten groet, die hij met hartelijkheid aan zijne lippen bragt. De jongeling droeg de kleeding van koninklijk houtvester en had een blinkenden hartsvanger op zijde. Zooveel men bij het zwakke schemerlicht zien kon, was Leo slank en krachtig van gestalte, fraaije bruine lokken golfden krullend om zijn met de dienstmuts bedekt hoofd, terwijl een sierlijke kneval op zijne bovenlip hem een aangenaam voorkomen gaf.

„Ik heb een ongeluk gehad met mijn paard," begon hij tot zijne verontschuldiging.

„Een ongeluk!" herhaalde zij verschrikt.

„Ja, en wel op dezelfde plaats, waar ik het vorige jaar mijn hoogste geluk vond. Door een schot, dat, ik weet niet van welke zijde of door wien gelost, werd mijn paard schichtig, steigerde, dreef den spot met zijn berijder en koos eigenwillig een weg, die mij, in plaats van naar Ehrenstein, naar het naburige dorp bragt, vanwaar ik thans in gestrekten galop terugkom."

„Is u eenig ongeval overkomen?" vroeg Angelika haastig.

„Goddank neen! En ik zou over het voorval niet hebben gesproken, zoo ik mij niet moest verontschuldigen u zoo lang te hebben laten wachten."

Hij bond den teugel zijns paards aan het ijzeren hek en begaf zich haastig terug naar de jonkvrouw, die al zijne bewegingen met aandacht gevolgd was.

„Leo!" zeide zij mistroostig; „thans sta ik geheel alleen op de wereld."

„De tijding van den plotselingen dood uws vaders heeft mij zeer ontsteld. Ik herhaal u dus mondeling mijne deelneming, Angelika! die ik u reeds schriftelijk heb uitgedrukt."

Hij bood haar zijn arm en beide wandelden nu het smalle voetpad een eind op en neder. Intusschen verscheen de maan en wierp haar zilveren schijnsel op het heerlijke zomerlandschap. Leo gevoelde, dat de ronde arm van haar, die hij geleidde, zacht beefde en toen hij haar in het door den zwarten sluijer omsloten gezigt blikte, meende hij tranen aan de lange, zijden wimpers te ontdekken. Hij poogde dus de treurende dochter woorden van troost toe te spreken.

„Ik dank u, Leo!" zeide zij geroerd. „Het was behoefte voor mijn hart, u heden avond te zien en te spreken. De pligtplegingen der laatste dagen hebben mij afgemat, ik kan zelfs zeggen met een afkeer tegen de menschen vervuld, die zich moeite gaven, mijn rouw door de onberedeneerdste troostgronden te verdrijven. Hoe zouden zij zich gedragen hebben, zoo ik niet de rijke erfgename was geweest, die ik thans ben? men heeft mij zelfs reeds een huwelijksvoorstel durven doen!"

„Dat is meer dan stoutmoedig!" riep Leo. „Wie heeft het gewaagd u daarmede te beleedigen?"

Angelika verhaalde nu het geheele gesprek, dat zij met haar oom had gehouden en eindigde met te zeggen:

„Gij ziet dus, mijn vriend! dat ik u niets verzwijg, opdat gij het bezoek van den luitenant von Waldenfels zoudt kunnen verklaren, zoo gij dat door een derden persoon mogt vernemen."

Ook deelde zij hem het antwoord mede, door haar op het aanzoek van den vader gegeven.

De jongeling bleef staan en zag haar in het nu door de volle maan helder verlichte gelaat. Angelika was schoon, betooverend schoon in dit oogenblik en in den opgewonden toestand,

waartoe de kracht haar ontbrak die te onderdrukken. Hare trekken hadden weder eene levendige uitdrukking aangenomen, het anders zoo heldere oog was met een vochtigen glans bepareld, de fijne lippen beefden onwillekeurig.

„Angelika! sprak Leo bedaard, „ik gevoel dat ik niet in staat ben de vraag, waartoe uwe mededeelingen mij aanleiding geven, uit te spreken, zonder welligt uw hart pijnlijk aan te doen, en toch moet ik die vraag uiten; de noodzakelijkheid, gij zult dat zelve moeten erkennen, dringt mij daartoe. Gij hebt mij zoo dikwerf den redder uws levens genoemd.....”

„En die naam zal ik u steeds geven, mijn vriend!”

„Integendeel, wat ik gedaan heb, is de pligt van iederen man, Angelika! en ik acht mij meer dan voldoende beloond door de vriendschap, welke gij voor mij koestert! Ik heb u dikwijls bewonderd, wanneer gij op een vurig ros gezeten, langs veld en wegen snelde; steeds heb ik daar naar verlangd, met u te mogen spreken, aan uwe zijde te mogen zijn, te meer daar gij gewoonlijk alleen die uitstapjes deedt; en ziet — een toeval, dat wel is waar zeer ongelukkig voor u had kunnen afloopen — vestigde uwe aandacht op mij en gij verschafte mij de gunst u te mogen vergezellen. Het was u bekend, dat onze vaders de bitterste vijanden waren — desniettegenstaande werd onze vriendschap zoo innig, dat wij elkander heden in het stille nachtelijk uur spreken. — Angelika! die gunst weet mijn hart op prijs te stellen, maar ik moet u bekennen, dat ik niet den moed heb, de rol van uw vriend te blijven spelen, ofschoon ge mij meermalen de volvoering daarvan hebt opgedragen.”

„Moed, zegt gij!” fluisterde zij verwonderd.

„Zoo noem ik het.”

„Behoort dan daartoe moed, een vriendschappelijken omgang met mij te hebben? Leo! gij spreekt waarlijk te onbedacht.”

„Zekerlijk moet men moed bezitten, om eene vriendschap aan te kweeken, die zoo ligtelijk in eene hopelooze liefde kan veranderen.”

Hij gevoelde hoe Angelika's hand hevig in de zijne beefde.

„Leo!” zeide zij aangedaan, „spreekt gij heden over dit punt, op den dag dat mijn vader naar zijne laatste rustplaats is gebragt?” Zij sprak dit verwijt echter meer op weemoedigen, dan op berispenden toon.

„Ik wist, dat dit het gevolg zou zijn," hernam Leo, „ik heb het u vooruit gezegd. Gij zult immers nooit uwe hand schenken aan een man — laat ons daarom scheiden, Angelika! het is beter zoo wij elkander nimmer wederzien."

„En dat noemt gij moed?" zeide Angelika, dezelfde koelheid veinzende, die zij steeds poogde te doen blijken, en een spotachtig lachje speelde om haar mond, toen zij er bijvoegde: „ik ben slechts eene vrouw, maar heb mij toch blootgesteld aan hetzelfde gevaar, voor hetwelk gij thans terugdeinst. Veroorlooft gij mij, dat mijne vriendschap een beroep doet op uwe trotschheid?"

„Dat is ongetwijfeld eene dringende bede."

„Laat ons nog verder gaan," vervolgde zij met blijkbare opgewondenheid. „Ben ik u dan zoo weinig waard, dat ge zoo gemakkelijk van mij kunt scheiden? Thans ben ik onbepaald meesteres over mijn wil en handelingen, niemand heeft eenig regt om rekenschap van mij te vorderen. Verlaat gij mij ten minste niet, Leo! nu ik alleen en verlaten in de wereld sta. — Maar mijn God! hoe kunt gij nog zoo koel blijven? Zoo zijn de mannen in hun onbuigzamen overmoed! Gij wilt heen gaan en van mij scheiden, zonder u nog tot mijn hart te hebben gewend! Dat is eene onregtvaardigheid, mijnheer Leo von Delwen! die gij aan u zelven pleegt, wanneer gij achting en liefde voor mij voedt, en een laag verraad aan de vriendin, die u haar gansche vertrouwen heeft geschonken."

„Uwe woorden doen de bedriegelijke hinderpalen wegvallen, die eene onnatuurlijke betrekking heeft doen oprijzen. Ja, Angelika! ik schaam mij niet het u te zeggen: ik heb u reeds lang bemind!"

En aan zijne borst leunende, lispte zij met bevende stem: „Zoo heb ik wel mijn vader verloren — maar den man mijner liefde wedergevonden!"

„O! Angelika! hoe gelukkig maakt ge mij!"

„Meen niet, Leo! dat ik zou vreezen het leven het hoofd te bieden — maar gij hebt mij geleerd, dat ik eene vrouw ben en dat zij behalve verstand ook nog een hart moet bezitten. Nimmer heb ik mij regt gelukkig gevoeld, zoo lang ik de grondstellingen mijns vaders opvolgde, die wel voor een man geschikt mogen zijn. . . ."

„En gevoelt gij u dan heden gelukkig?"

Zij gaf hem antwoord op die vraag, door met haar bekoorlijken mond een kus op zijne lippen te drukken.

„Waarom hebben wij ons met dwaze theoriën gekweld?" riep Leo na een oogenblik stilte.

„Genoeg," zeide de jonkvrouw, „laat ons daaraan niet meer denken."

Met een zeker gevoel van trotschheid vestigde Leo nu zijne blikken op het schoone meisje, dat, gloeijend van liefde, aan zijne borst rustte. Na nog een kwartier uurs in vertrouwelijk onderhoud te hebben doorgebragt, scheidden zij met de belofte, elkander elken avond om tien ure op deze plaats te zullen spreken. Schielijk snelde nu de gelukkige minnaar in galop terug naar de ouderlijke woning. Naauwelijks had de verheugde bruid het hek gesloten en verdween zij op den weg, die naar het kasteel voerde, of de gestalte van een man trad uit het vlierbosch te voorschijn, hetwelk met zijn digt begroeid loof aan het ijzeren traliewerk grensde.

Die man was Korn, de griffier.

„Een kostelijk geheim!" prevelde hij heengaande. „De koele, hoovaardige, rijke jonkvrouw smacht in boeijen der liefde voor een doodarm edelman, die ik met een enkel woord, met een pennestreek kan vernietigen! Voorwaar eene onbetaalbare ontdekking! De verachte en gehaatte griffier, de dwerg, gelijk ze mij noemt, die satan heeft de draden van uw lot in zijne hand, schoone meesteres! Tot nog toe hebt ge mij altijd kwalijk bejegend, mishandeld als een jagthond, die na jaren trouwe dienst ongeschikt is geworden — maar nu zal ik u leeren mij te eerbiedigen en te achten. Het geschiedboek uwer familie bevat eene menigte zwarte bladen, die ik naar welgevallen kan openslaan of vernietigen, al naar gelang mij zulks goeddunkt. Voor den gestrengen graaf von Hainbach koester ik geene vrees — wij zullen zien, wie Ehrenstein zal verlaten, dat met een vloek beladen riddergoed: de overmoedige erfgename of de dwerg!"

Langzaam vervolgde hij den weg naar de oranjerie, wier groote vensters in het maanlicht schitterden.

„Hier heeft het groote drama een aanvang genomen," mompelde hij, „meest waarschijnlijk zal het ook hier eindigen." — Lagchend en zich tevreden in de handen wrijvende, betrad de kleine man zijne woning, die naast de ambtskamer gelegen was.

V.

Aan het uiterste einde van het dorp Jagelrode, in de nabijheid van een kleinen vijver, lag een huisje, dat zich door reinheid en ordelijkheid van de naburige woningen onderscheidde. Het had slechts eene verdieping, was wit gepleisterd, met tamelijk groote vensters voorzien en met een rood pannendak gedekt. Aan de voorzijde breidde zich een klein stukje gronds uit, dat zorgvuldig met moesgroenten beplant was, schoon er evenmin bloemen ontbraken, want langs de smalle paden zag men hier en daar bontkleurige perken, die een aangenamen geur verspreidden, terwijl de vriendelijke bezitting door eene lage haag van witte doorn was omsloten. Hier woonde vrouw Selter, de weduwe van den overleden schoolmeester, met hare vier kinderen, waarvan Anna, die wij bereids aan het venster van moeder Rosa hebben leeren kennen, de oudste was. Geldelijk vermogen had de onderwijzer der jeugd haar niet nagelaten en zijn gezin zou gewis aan den bittersten nood ter prooi zijn geweest, zoo de weduwe dat huisje, met het tuintje en eenige morgen bouwland niet geërfd had van haar broeder, een marskramer, die acht dagen na den dood des schoolmeesters insgelijks het tijdelijke met het eeuwige verwisselde. Vrouw Selter dreef nu een kleinen handel in suiker, koffij, tabak, zwavelstokken en dergelijke behoeften, bebouwde haar akker en verdiende daarmede zooveel dat zij in staat was hare kinderen te kunnen onderhouden en behoorlijk groot brengen.

Tegenover dat huisje, door dien vijver en een ruim plein daarvan gescheiden, verhieven zich de gebouwen van een der grootste hoeven van het dorp, wiens eigenaar als een trotsch en twistziek man gevreesd en bekend was. Ook onder de boeren heeft men aristokraten en daartoe behoorde de oude Engel, wel een regtschapen, maar overigens halsstarrig en hoogmoedig man. Reeds eenige jaren geleden had zijn trots een gevoeligen knak geleden, — hij wilde namelijk dorpsregter worden, maar de boeren, die hem evenzeer haatten als vreesden, kozen daartoe den bedaarden, voorzigtigen kramer, den zwager des meesters, en Engel was der bespotting prijs gegeven. Sedert dien tijd koesterde hij een hevigen wrok tegen de gansche familie van zijn mededinger en schoon deze ook reeds lang dood was, droeg hij zijne vijandschap op de weduwe Selter over, wier bevallige woning hij niet kon aanzien, zonder

daarbij een vloek tusschen de tanden te hebben. Het proces, door den vrijheer tegen hem aangevangen, had hem schier tot een menschenhater gemaakt; hij leefde alleen voor zich zelven en snaauwde een ieder af, die het waagde hem aan te spreken. Maar schoon de haat eene grensscheiding had opgetrokken tusschen de hoeve en het bescheiden huisje der weduwe, zoo had echter de liefde in stilte een gulden draad geweven, die de vijandelijke partijen heimelijk vereenigde.

Het was nog vroeg in den ochtend, de dag begon zich aan de kimmen te vertoonen, toen Andreas, de vijf en twintig jarige zoon van den ouden Engel, de met een hoogen muur omringde poort der hoeve uittrad en naar het huisje van de overzijde gluurde, waar de weduwe juist de deur en de vensters opende. Een heldere rookwolk steeg bereids uit den lagen schoorsteen omhoog.

Andreas kon met regt de knapste knaap van het gansche dorp genoemd worden en de dochters der rijke boeren mogten hem dus zeer gaarne. Maar niet een hunner kon zich in eenige oplettendheid van zijn kant verheugen, daar geen der meisjes uit het dorp hem zoo bevallig, opgeruimd en beminnenswaardig toescheen dan Anna, die hij dan ook reeds lang in stilte beminde. Zooals Anna, wanneer zij in haren zondagstooi ter kerk ging, kleedde zich zelfs de rijke erfgename niet, ofschoon de schoolmeesters dochter zich nimmer bont opschikte, en geene gouden of zilveren versierselen droeg; maar het eenvoudige, smaakvolle keurslijfje stond haar zeer schoon en de kleine bloemruiker op haar boezem, die nimmer ontbrak, verleende haar in de oogen van Andreas eene hoogere bekoorlijkheid, dan de zware gouden sieraden, waarmede de rijke boerenmeisjes pronkten. En Anna schonk hem hare wedermin, zij had hem dezelve bekend en eeuwige trouw beloofd. Hoe gelukkig zou de goede knaap geweest zijn, als hij zijn vader deelgenoot had kunnen maken van zijn geheim, maar hij durfde niet eens wagen het huisje voorbij te gaan, zonder zich daarvoor eene barsche berisping op den hals te halen van zijn vader, die zelfs geene schijnbare toenadering wilde dulden. De weduwe, de na den dood des marskramers gekozen dorpsregter, een vriendelijke, opgeruimde landman en de eigenaar van het riddergoed waren bijzonder de voorwerpen van zijn gloeijenden haat. Toen hij den plotselingen dood van den vrij-

heer vernam, had hij met groote bitterheid gezegd: „zulk een einde heeft hij niet verdiend!”

Dit alles wist Andreas en niemand kende den vader, die eene beleediging of vernedering niet kon vergeten, beter dan hij. In eene droefgeestige stemming had hij reeds geruimen tijd tegen den grooten populier geleund, die nabij de poort stond; maar eensklaps scheen hij tot zich zelven te komen, nam de spade op en liep schielijk naar de andere zijde van den vijver. Hij had Anna bemerkt, die met eene hooirijf in de hand, het huisje verlaten had, welke verschijning ieder ander, behalve den minnaar zou ontgaan zijn. De kerkklok sloeg vier ure, toen Andreas door de nog stille dorpstraat ijlde, over een smallen greppel sprong, langs den hoogen tuinmuur voortaloop en weinige minuten later eene door hooge boomen ingesloten weidevlakte bereikte, waar een smal voetpad kronkelde, en terwijl Andreas van de eene zijde deze ruimte betrad, kwam Anna van de tegenovergestelde rigting op die plaats aan.

Bevend, en met het gloeijend rood van schaamte en verlegenheid gekleurd, stonden zij weldra tegen over elkander. Het eerste schijnsel van het purperen ochtendrood schoot een liefelijken glans door de volle takken der hooge olmen, die de kleine vlakte als een krans omsloten. Hoe schoon en frisch zag Anna er uit! Wel droeg zij slechts de gewone daagsche kleeding, doch in dat eenvoudige, landelijk toilet lag eene betoovering, die eigenlijk van de persoon zelve moet uitgaan! Het weelderige bruine haar lag in platte vlechten over het voorhoofd, dat daardoor voor de brandende stralen der zon werd beschut. Een doek van sneeuwwit linnen bedekte hals, schouders en boezem; het lijfje, ofschoon niet naauwsluitend, deed nogtans hare slanke, buigzame taille volmaakt uitkomen; de rok van gestreept katoen reikte tot op hare voeten, die in blaauwe kousen en glimmende lederen schoenen staken; terwijl uit de korte mouwen van het hagelwitte hemd de ronde, gevulde armen frisch te voorschijn kwamen.

„Goeden morgen, Anna!” sprak Andreas.

Zij legde hare hand in de zijne, die door den veelvuldigen arbeid ruw en hard was en antwoordde:

„Ik zag u aan de poort staan, Andreas. De arbeid drijft mij natuurlijk niet zoo vroeg naar het veld — maar ik heb een voorwendsel gezocht. . .”

„En mij kwam het voor, alsof ik u dezen morgen ook zonder afspraak zou ontmoeten, omdat mij iets zoo zwaar op het hart ligt, dat ik niet alleen kan dragen."

„Wat schort u dan?" vroeg Anna belangstellend en op een toon, die duidelijk haar inwendigen angst verried.

„Mijn vader is gisteren naar de stad geweest en heeft slechte tijdingen van daar medegebragt."

„Welke dan? Van wie?

„Van het geregt. Wij zullen onze schoone hoeve spoedig moeten verlaten."

„Groote God!" stamelde Anna. „Maar ik begrijp niet, Andreas! hoe dat mogelijk is. Zoo lang mijn geheugen reikt, woont uw vader reeds daar en als hij geen regt had. . . . ."

„Zoo denk ik ook, Anna! en mijn vader heeft altijd gemeend, het proces wel te zullen winnen — maar het tegendeel is waar; de vrijheer, God zij zijner ziel genadig! heeft ons ons gansche vermogen ontnomen."

„Maar hoe kan dat mogelijk zijn?" zeide Anna, in tranen uitbarstende.

Treurig schudde ook Andreas het hoofd en antwoordde:

„Den juisten zamenhang kan ik u niet mededeelen, daar mijn vader over zulke dingen niet met mij spreekt; ik weet alleen dat onze hoeve vroeger tot het riddergoed behoorde, dat mijn vader dezelve gepacht en later gekocht heeft. Maar hoe dit ook wezen moge: mijn vader heeft alle hoop opgegeven. Gisteren avond hoorde ik hem tot mijne moeder zeggen: vrouw! ons gansche vermogen is niet toereikend om datgene te betalen wat men eischt, en dus zal men de hoeve verkoopen. Zoo dat geschiedt, Anna! ben ik arm, dood arm en zal als knecht bij andere boeren moeten gaan werken."

Zij droogde met haar voorschoot de tranen, die in hare groote bruine oogen opwelden, en fluisterde naauwelijks hoorbaar:

„Wat zal er dan van ons worden?"

„Uwe moeder zal hare dochter aan geen boerenknecht ten huwelijk geven en ik kan haar dat ook niet euvel duiden, want — de vlijtigste knecht verdient te weinig om in het onderhoud voor vrouw en kinderen te kunnen voorzien."

Nadat zij elkander eenigen tijd met betraande oogen hadden aangestaard, zeide Anna opgewonden:

„Dat zij zoo het wil, Andreas! ik blijf u toch toebehooren,

al blijft ook geen steen van de hoeve uws vaders eigendom."

„Zoo iets heb ik van uwe liefde verwacht, Anna!" riep de jonge knaap opgetogen, „maar ik wilde daarvan zekerheid hebben, ik was wel een weinigje ongerust — ja, ik wil gaarne werken, hard werken. . . ."

„Wij zullen te zamen werken; maar alles wel beschouwd, Andreas! is het wel treurig, zoo op eens zulk eene schoone hoeve te moeten verlaten, doch het is in ons belang, geloof ik."

„In ons belang?" vroeg hij, „hoe bedoelt gij dat?"

„Begrijpt ge mij dan niet? Zoo vaak ik de groote en statige gebouwen der hoeve uit het venster van mijn kamertje beschouwde, werd het mij bang om het hart en schoten de tranen in mijne oogen. En als uw vader des Zondags met zijne lange pijp aan de groote poort stond, dan gaf ik alle hoop op onze vereeniging op en het denkbeeld aan mijne armoede en onzen bekrompen toestand pijnigde mij, en ik zag duidelijk de onmogelijkheid in, Andreas! uwe vrouw te kunnen worden. Thans heeft de zaak echter eene geheel andere wending genomen: ik ben arm en gij zijt arm, en uw vader, voor wien wij te zamen zullen zorgen, zal mij nu niet meer trotsch afwijzen. Met mijne goede moeder zal ik het wel spoedig klaren; als zij ziet, dat ik niet zonder u kan leven, zal zij hare toestemming niet onthouden. Wel zal het uw armen vader diepe smart veroorzaken als hij ziet dat wij gelukkig zijn, maar de zaak ligt er eenmaal toe en wij kunnen die niet veranderen. Hier is mijne hand — geen ander dan gij zult die bezitten; maar blijf gij mij dan ook even trouw, Andreas! als toch de vrees van uw vader eens niet mogt bewaarheid worden. . . ."

„Hoe kunt gij denken, dat ik u mijne liefde zou ontnemen, beste Anna? het zal mijn eenig streven blijven u regt gelukkig en zoo ik kan, rijk te maken. In uw bezit, bekommer ik mij niet om de geheele wereld."

Met een hartelijken kus namen zij van elkander afscheid. Andreas begaf zich naar de arbeiders op het veld, Anna huppelde naar de weide, daar zij hare moeder gezegd had, dat zij naar het hooi wilde gaan zien. Zij begaf zich dan ook schielijk aan den arbeid, krachtig van natuur kende zij geene vermoeijenis. Haar hoofd kromde zich niet onder den last der gedachten, die haar bezig hielden, op haar gelaat was de inwendige ontroering niet in het minst zigtbaar. Gelijk in den

harden keisteen de vonk verborgen ligt, die, opgewekt, te voorschijn springt, zoo had ook in Anna's hart een magtig gevoel gesluimerd, een heldenmoed, die in tijd van nood zich schitterend zou openbaren. De arme Andreas was haar nu dierbaarder dan als hij schatten bezat; zij gevoelde zelfs medelijden met den trotschen Engel, ofschoon zij wist dat hij haar en hare moeder haatte. Thans kon zij bewijzen dat die haat onregtmatig was en het haar geenzins te doen was om zijne rijkdommen, waarvan het allen schijn had. Anna was eene bloem, zonder eenige kunstmatige verpleging opgewassen, en zulk een plant verspreidt steeds haar aangenamen geur rondom zich.

De reinste en onbaatzuchtigste liefde had in Anna's hart haar zetel gevestigd, dat thans, nu een der grootste hinderpalen scheen uit den weg geruimd, met volle hoop op goed gevolg in haar binnenste klopte en moed bezat om standvastig alles het hoofd te bieden. Haar vurigste en eenigste wensch, die steeds met nieuwe kracht in haar ontwaakte en ter bereiking waarvan zij alles wilde in het werk stellen, was de vrouw van Andreas te worden. Zij weende en bad en verlustigde zich zelfs in de gedachte aan het geluk, dat zij alsdan zou smaken.

De zon was in al hare pracht opgegaan, toen Anna het voorgenomen werk had volbragt, en den terugweg aannam. In de nabijheid van het armengesticht gekomen en het gebouw door de boomen ziende schemeren, sprak zij bij zich zelven:

„En wat zal er nu van de goede oude Rosa worden? Zij moet helaas! in het armenhuis sterven!"

Zij tastte in haar zak en toen zij daarin eenige harde voorwerpen voelde, sloeg zij eene andere rigting in en liep haastig naar het huis, dat zij weldra bereikte. Zij vond de oude vrouw reeds aan het geopende venster zitten, als naar gewoonte bezig met breijen en den hoornen bril op den neus; de warme morgenzon schoot hare liefelijke stralen op de geurige bloemen neder en haar vlugtig groetende, zeide zij:

„Ik moet u heden noodzakelijk spreken, moeder Rosa!"

„Kom dan binnen, kindlief!" antwoordde de oude minzaam lagchend; „want mijne beide huisgenooten hebben ook reeds hun bed verlaten."

Het boerenmeisje snelde naar den ingang, waar zij Jeuker en Wachtel reeds onder den lindeboom vond zitten.

„Zie eens aan!" riep de snijder, „reeds zoo vroegtijdig be-

zoek; is er dan weder iets gewigtigs, dat zoo grooten haast heeft?"

„Bekommer u niet over mij!" zeide Anna goedhartig.

„Over de snibbige schoolmeestersdochter! Dat is ook eene geleerde jonge jufvrouw, die brieven kan schrijven. Maar dat zal nu spoedig niet meer noodig zijn, want de rijke Engel zal weldra arm wezen, dood arm!"

„Wat wilt gij daarmede zeggen?" vroeg Anna verwonderd, want zij meende te kunnen veronderstellen dat haar geheim reeds verraden was.

„Niets, volstrekt niets; maar denk ook eens om ons, als gij weer uwe zakken met suiker en koffij gevuld hebt. Wees gerust, wij zullen het uwe moeder niet vertellen!"

„Gij zijt toch een slecht mensch, Jeuker! En dit heb ik u maar te zeggen: plaag moeder Rosa niet of behandel haar niet kwalijk, want ik zou den dorpsregter daarmede bekend maken. Of ik met ledige of met gevulde zakken kom, dat zal u toch wel om het even wezen; onbeschaamde vragers geeft men niet."

Nadat zij deze woorden op dreigenden toon had gesproken, snelde zij over den hoogen drempel en betrad weldra het reine, vriendelijke kamertje der oude vrouw, die welkom de beide armen naar haar uitstrekte, waarna Anna eerst twee kleine zakjes met suiker en koffij op tafel legde.

„Uw voorraad zal wel gebruikt zijn; ik had reeds gisteren avond willen komen, maar het was mij onmogelijk."

„Anna!" zeide de oude vrouw, als om hare dankbaarheid te betoonen, „ik ga van middag naar de Adelaarshoeve."

„O doe dat niet!"

„En waarom niet?"

„De oude Engel is heden geen mensch, hij heeft slechte berigten uit de stad medegebragt. Mij dunkt dus, dat hij ieder die bij hem komt, wel grof zal behandelen."

Nieuwsgierig vroeg nu moeder Rosa:

„Slechte berigten, zegt gij. Welke dan?"

„Ik zal u alles zeggen, alles; want gij hebt mij getroost, toen ik weende, gij zult thans ook in mijne blijdschap deelen. Maar dan moet ge mij ook ronduit zeggen, wat gij van het geheele voorval denkt; en waarom zou ik het u ook verzwijgen, daar de zaak u spoedig genoeg ter ooren zal komen?"

Anna nam nu naast de oude plaats en verhaalde haar haastig, al wat zij kort geleden van Andreas vernomen en met hem overlegd had. Met klimmende belangstelling luisterde Rosa en toen het jonge meisje had geëindigd, vroeg zij ten hoogste verwonderd:

„En waarom wil het geregt den ouden Engel van huis en hof verjagen?"

„Omdat de overleden vrijheer zulks eischt. Het proces heeft reeds geruimen tijd geduurd."

„Daarvan was mij niets bekend. De vrijheer heeft niet goed gehandeld!" liet zij er op volgen, bedenkelijk met het hoofd schuddende. „Dat is meer dan onbillijk, dat is hard, dat is gruwelijk. Foei! die schandelijke hebzucht der menschen! Om een weinigje geld meer of minder maken zij elkander het leven bitter en toch kunnen zij niets daarvan medenemen, als de dood hen oproept. De vrijheer is met eene schuld meer ten grave gedaald; ik wil voor den armen man bidden, ik zal God smeeken, dat hij met den ongelukkigen, verblinden man niet in het gerigt moge treden! Engel is wel een stijfhoofd, een trotsch en ruw man, maar ik ken hem te goed om niet te weten dat hij tot zulk eene onredelijkheid niet in staat is."

„Zoo denk ik er ook over!" sprak Anna.

De oude vrouw staarde strak voor zich, bragt hare bevende hand aan het voorhoofd, alsof zij met geweld eene daar sluimerende herinnering wilde opwekken of eene behoorlijke zamenstelling van gedachten wilde doen ontstaan. In hare groote oogen, die in weerwil van haren hoogen ouderdom, nog helder blonken, was duidelijk eene inspanning zigtbaar, waarmede haar geheugen zich onledig hield.

„Victor . . . de jood . . . de jonge griffier, die aankwam . . . ik moet mij bezinnen!" sprak zij als tot zich zelve. „Er was sprake van, dat Engel . . . maar ik heb tijd noodig, om dat alles met elkander in verband te brengen. Doch neen, zoo iets kan het toch ook niet wezen . . . als ik slechts wist, waar het papier. . . ."

Zij zweeg en zag nadenkend voor zich heen.

„Welk papier?" vroeg Anna verbaasd. „Moeder Rosa! gij spreekt daar zoo wonderlijke, onzamenhangende dingen. . . ."

Als uit een droom ontwakende, zeide de oude vrouw:

„Ik zal met de jonkvrouw spreken, heden nog. Het kan

misschien goed zijn, zoo ik haar aan zekere dingen herinner, die mij bekend zijn. Misschien dankt zij mij daarvoor, dat ik haar in de gelegenheid stel, eene goede daad te volbrengen. Anna! gij moet mij iets beloven."

„Gaarne," zeide deze, „alles wat gij wilt."

„Dat gij evenmin aan den ouden Engel als aan Andreas zult zeggen, wat ik voornemens ben te doen. Later mogen zij alles weten, maar thans nog niet. Ziet gij, mijn kind! ik handel met overleg; als Andreas de groote hoeve zijns vaders zal bezitten, dan kunt gij ook voor mij zorgen en ik zal niet in het armenhuis mijn leven behoeven te eindigen. De oude Engel zal uit dankbaarheid zijne toestemming niet onthouden."

„En denkt gij dan," vroeg Anna met bezorgdheid, „dat de freule zich daartoe zal laten overreden?"

„Zekerlijk, ik twijfel daar niet aan."

„Dat zijn slechte vooruitzigten voor mij."

„Hoe zoo?" sprak Rosa verwonderd.

„Zoo de oude Engel zijn eigendom blijft behouden, dan kan ik natuurlijk niet voor hem zorgen en arbeiden en ik zal ook met Andreas niet kunnen huwen. En ziet gij," voegde zij er treurig bij, „dan zal het mij ook niet vergund zijn, u in uwe oude dagen te verplegen. Engel zal u op de hoeve bij zich nemen, die gij hem hebt behouden en mij, de arme schoolmeestersdochter, die hij steeds heeft gehaat, zal hij verstooten. Dat zal het eind zijn der zaak en anders niet."

De oude vrouw was opgestaan en trippelde verlegen van het eene eind van het kamertje naar het andere.

„Dat is wel waar," mompelde zij. „Maar daar valt mij iets in. Engel moet in het denkbeeld gebragt worden, dat gij hem die goedheid hebt bewezen! Drommels! eene schoondochter, die hem in het bezit houdt van zijn gansche vermogen, zal hij wel erkennen. Ja, dat zal, dat moet geschieden, dan kan ik zeker hoop voeden, dit gesticht te zullen verlaten. Mijne lieve Anna zal mij niet vergeten, als het haar goed gaat. Het gaat wel doorgaans zoo in de wereld, dat de menschen hunne redders en weldoeners vergeten, wanneer zij alles zijn te boven gekomen — maar gij zijt goed en braaf en Andreas ook. Ga gij naar de jonkvrouw, die thans meesteres is op het kasteel..."

Anna stelde weinig vertrouwen in de goede voornemens der bewoonster van het gesticht — en hoe kon eene arme vrouw,

die van de weldadigheid eener dorpsgemeente afhangt, — hoe kon eene bedelaarster, die men midden in den winter half bevroren op den grooten weg gevonden had, op de trotsche gebiedster van Ehrenstein zulk een magtigen invloed uitoefenen, dat zij den ouden Engel in het bezit zoude laten van zijne hoeve, schoon hij door het geregt reeds was aangemaand dezelve voor altijd te moeten verlaten. Zoo iets wilde in het gezond verstand der jeugdige boerin maar niet opkomen. Zij hield dus de oude Rosa, die zoo gaarne het gesticht wilde verlaten, voor suf en haar plan voor eene hersenschim.

„En wat moet ik tot de jonkvrouw zeggen?" vroeg zij.

„Ja, dat is het juist!" riep de oude, haar mageren wijsvinger bedachtzaam opheffende. „Maar ik zal wel eene geschikte aanleiding daartoe bedenken, laat mij slechts de tijd. Kom tegen den avond terug, dan zal ik u zeggen, wat gij de freule moet mededeelen, opdat zij Engel zijn eigendom laat behouden."

„Ik zal dan nu heengaan en heden avond wederkomen; mijne moeder zal zich mijn uitblijven niet kunnen verklaren."

Haastig verliet Anna nu het kamertje; de snijder had echter aan het geopende raam staan luisteren, hij sloop dus schielijk langs den muur en zat weder op de bank onder den boom, toen Anna voorbij ging, zonder hem echter te groeten. Wachtel lag met het hoofd op de tafel en sliep, Jeuker maakte hem wakker en daarover verstoord vroeg hij:

„Nu, wat is er?"

„Wij moeten op de oude Rosa letten; zij zal waarschijnlijk spoedig uitgaan. Ik heb u immers altijd gezegd, dat er iets achter haar stak!"

De opmerkzaamheid der beide mannen vestigde zich echter weldra op iemand, die van den straatweg komende, de linde naderde.

„Dat staat vast!" zeide de snijder.

„Wat?" vroeg Wachtel nog dommelig van den slaap.

„Die oude man is dezelfde vreemdeling, die in de herberg zijn intrek heeft genomen."

„Hij komt hier heen; ik ben nieuwsgierig te vernemen wat hem herwaarts brengt, dat staat vast!"

Beleefd nam de vreemde zijn hoed af, waardoor een kale schedel, met slechts enkele grijze haren, zigtbaar werd; zijn door de zon verbrand gelaat was vermagerd en schier uitgeteerd,

de korte witte baard gaf hem bovendien een onaangenaam voorkomen, zijne kleeding was zeer armoedig en verried dat zij dikwerf aan weer en wind was blootgesteld geweest en het was duidelijk zigtbaar dat hij dezelve niet altijd met de noodige zorg had onderhouden.

„Ik zoek Anton Jeuker!" zeide hij met een holle stem.

„Die ben ik," sprak deze en rigtte zich op alsof hij door eene tarentula was gestoken; „maar wie zijt gij? En wat begeert gij?"

Met een droefgeestig lachje hernam de vreemdeling:

„Ik zie dus dat ge mij niet herkent, — maar Johann Schlotter is ook oud en grijs geworden."

Verbaasd sloeg Jeuker nu de handen ineen.

„Regtvaardige hemel! zijt gij Jean, de kamerdienaar van den ouden vrijheer? Laat ik u dan eens goed beschouwen, vriend! maar dat kan ik waarlijk niet gelooven."

En terwijl hij den ouden man, van vreugde opgetogen, bij de schouders nam en hem meermalen omwendde en aankeek, voegde hij er bij:

„Maar de ouderdom alleen kan u zoo niet veranderd hebben, dat is onmogelijk; het moet u wel bijzonder slecht gegaan zijn. Ja, nu zie ik het aan uw neus, waarlijk! gij zijt Johann; man! wat ziet gij er uit, nu wil ik wel gelooven, dat niemand in het dorp u herkend heeft. Laten wij elkander omhelzen. Zoo! Hoe verheugt het mij den zoon van mijn ouden meester nog weder te zien, en hoe gaarne zou ik iets voor u willen doen, maar... maar — als men in een armhuis is —" en met de hand op zijn tegenwoordig verblijf wijzende, vroeg hij: „gij hebt toch geen lust bij ons te komen wonen?"

„Wanneer de gemeente mij niet afwijst," hernam Johann, „dan zou ik mij de huisvesting daar, hoe armoedig die ook wezen moge, laten welgevallen."

„Maar gij zijt immers in het dorp geboren...?"

„Ik heb echter zoovele jaren in den vreemde vertoefd, dat ik mijne burgerregten hier verloren heb."

De drie mannen namen bij elkander op de bank plaats; met de hem eigene spraakzaamheid drukte de snijder zijne vreugde uit over het wederzien en wilde zijne levens- en lijdensgeschiedenis aan Johann vertellen, ten einde hem zijn verblijf in het armengesticht te verklaren, toen de oude Rosa de deur uittrad

en zoo ras hare krachten dit toelieten, den weg naar het dorp insloeg. Nieuwsgierig vroeg Johann, wie die oude vrouw was, waaromtrent de praatzieke Jeuker hem de volgende mededeeling deed:

„Twaalf jaar geleden — ik was toen nog in staat om met werken mijn brood te verdienen — viel er, juist daags voor Kersmis zulk eene geduchte sneeuwbui, dat men den volgenden morgen weg nog steg kon vinden. De zon ging zeer rood op en het was bitter koud. Hu, ik huiver nog als ik aan dien tijd terugdenk! Het was even koud als in dien nacht — gij herinnert u nog wel, Johann. . ."

„Ja wel! maar verder?"

„Toen de boeren zich naar de kerk begaven, vonden zij nabij den muur, die langs het kerkhof loopt, eene oude vrouw in de sneeuw. Christelijke liefde tot den naaste is een der deugden van onze gemeente — dat staat vast! — de verstijfde en bewustelooze vrouw werd dus opgenomen, naar het armhuis gebragt en de doctor gehaald. Alles ging naar wensch. Weldra kwam zij weder tot bewustzijn en daar het juist Kersmis was, gaf men haar eenige geschenken. De ongelukkige was echter zoo zwak en gebrekkig, dat men haar in die felle koude niet kon laten vertrekken. De gemeenteraad kwam dus te zamen en nam het besluit de vondelinge zoolang te verplegen, tot het weder zachter zou zijn! Maar wie was zij eigenlijk? Die vraag wist niemand te beantwoorden. De vrouw scheen met de sneeuw uit de lucht te zijn gevallen. Papieren bezat zij niet en uit de onvolledige antwoorden die zij op de haar gedane vragen gaf, kon men niets anders opmaken, dan dat zij eene arme verlatene was, die behalve God geen vriend of beschermer had. Dat was nu alles goed en wel, maar de gemeente had zelve armen genoeg tot haar last en kon dus op den duur niet voor haar zorgen, en zulks gaf tot een hevigen woordentwist aanleiding. Maar om kort te zijn: men was er ernstig op bedacht, de oude vrouw weg te sturen, toen de handelsraad Aäron Meijer, die destijds op het riddergoed woonde, aan dien strijd een einde maakte en door den griffier liet zeggen: „Blijf voor de oude vrouw zorgen, dan zal ik u een nieuw armenhuis laten bouwen, waaraan zoo groote behoefte is." Dat had eene gunstige uitwerking, want het oude gesticht was zeer bouwvallig. De boeren beraadslaagden zamen en namen den voorslag

aan, onder voorwaarde dat de handelsraad ook het noodige terrein daartoe zou afstaan. Toen werd deze plek daartoe door hem aangewezen en spoedig verrees nu het nieuw gebouw, waarin acht mannen en vier vrouwen kunnen gehuisvest worden. Dat is de reden van haar verblijf alhier en zij dus de aanleidende oorzaak van het nieuwe armengesticht. Of nu de raad Meijer uit medelijden of om eenige andere oorzaak zoo gehandeld heeft, kan ik niet zeggen, maar dat staat vast: zij en het gesticht zijn er beide nog. In het begin was zij zeer ziekelijk, maar thans is zij gezond en wel en sommige rijke boeren geven haar regelmatig aalmoezen, zoodat het haar aan niets ontbreekt."

„En weet men nog altijd niet, vanwaar die oude vrouw gekomen is?" vroeg Johann.

„Neen, in het geheel niet. Toen Meijer voor ruim een jaar van hier vertrok, nadat hij het kasteel aan den overleden vrijheer had verkocht, zeide hij tot den dorpsregter: „houdt die oude vrouw in eere, want zonder haar had de gemeente zelve een nieuw armenhuis moeten bouwen. Maar gij moogt zeggen wat gij wilt, ik houd vol, dat er achter die vrouw iets schuilt; doch wat gaat het mij aan — een ieder moet voor zich zelven zorgen, dat staat vast!"

Johann boog zich nu naar den snijder en vroeg hem fluisterend:

„Hebt gij altijd gezwegen, Jeuker?"

„Als het graf, dat staat vast! En waarom zou ik gebabbeld hebben, dat kon mij geen voordeel aanbrengen, want van eene belooning kan wel geen sprake zijn."

„Misschien toch wel!"

„Nu, dat zou mij te pas komen. Maar zie, daar is de schoone jonkvrouw van het slot, met — een officier — ook een fraai man — dat staat vast!"

Op een moedig ros gezeten, ging Angelika in korten galop voorbij; zij droeg een rijkleed van zwart fluweel en een ronden hoed met wuivende veder. Aan hare zijde reed een jeugdig officier der huzaren, die zich alle moeite gaf, spraakzaam en vriendelijk te zijn, waarop de jeugdige dame echter geen acht scheen te slaan. Als eene bekwame rijdster deed zij haar paard zwenken en snelde, door haar geleider gevolgd, den heerenweg op.

Wij verlaten intusschen de mannen, die weldra een gesprek over den plotselingen dood van den vrijheer aanvingen.

VI.

Welgemoed betrad moeder Rosa de hoeve van den ouden Engel, waar zij, uitgeput van vermoeijenis, op de houten bank plaats nam, op welke zij gewoon was uit te rusten. Eene doodsche stilte scheen daar binnen in de woning te heerschen; alleen het eigenaardige geluid der ganzen, eenden en hoenders weerklonk over het ruime voorplein.

De oude vrouw bleef daar geruimen tijd zitten, wijl zij in hooge mate vermoeid was. Weinige oogenblikken later kwam de oude Engel met langzame schreden uit den kelder den trap op, liep, zonder haar te bemerken, het plein over en trad het voorvertrek binnen, waarvan hij de deur achter zich openliet.

„Het moet toch wel zoo zijn!" dacht Rosa, „de man ziet er inderdaad verstoord uit."

Weldra ving tusschen den welgestelden boer en zijne vrouw een gesprek aan, dat levendiger en luider werd, naarmate het langer duurde. Hij werd driftig, waartegen de vrouw hem tot bedaardheid vermaande.

„Die schande kan ik niet overleven!" riep Engel met zijne gewone grove stem. „Ik heb nagerekend, dat geen pan van het dak, geen kluit aarde van de akkers als mijn eigendom overblijft. Hoe zou ik aan zulk eene som gelds kunnen komen? Het geregt zal mij van hier verdrijven en al wat los en vast is, verkoopen."

„Waarom gaat gij niet eens met Korn spreken? zeide zijne vrouw.

„Dat zou inderdaad een vergeefsche weg zijn! Als gij geen beteren raad weet, vrouw! dan moest gij liever zwijgen. Weet gij dan niet dat de schurk reeds begeerig het oogenblik te gemoet ziet, om de hoeve voor een spotprijs te kunnen koopen, mijn eigendom heeft hem immers reeds lang in de oogen gestoken. En al was dit het geval niet, denkt gij dan dat ik voor dien ellendeling, die eigenlijk alleen de schuld draagt van mijn ongeluk, mij zou willen vernederen!"

„Spreek dan met de jonkvrouw. . ."

„Dat heb ik dezen morgen reeds gedaan."

„En wat heeft zij u geantwoord?"

„Dat zij de wilsbepalingen van haren zaligen vader stipt moest nakomen, daar zij hem dit op zijn sterfbed plegtig had beloofd. Dat zijn echter louter voorwendsels — gij begrijpt,

dat hebzuchtige lieden nooit genoeg bezitten. Dertig duizend daalders — ik ben verloren, geruïneerd! En wat zullen de menschen verheugd zijn! Niettemin vrouw! heb ik de koopsom eerlijk betaald, waarvoor ik de helft nog van mijn broeder heb geleend, die ik vijf jaren geleden de laatste termijn afbetaalde."

„Maar gij moet immers eene kwitantie hebben!"

„Ja, dat moet ik ook. Ik heb die altijd in de kist bij de andere papieren bewaard — en thans is zij er niet meer. De advokaat, die ik omtrent de zaak heb geraadpleegd, zeide mij, dat hem nog nooit zulk een bedrog en afzetterij was voorgekomen en dat de griffier daarvan alleen de schuld had. Ik ben te zorgeloos geweest — toen de oude vrijheer destijds in nood verkeerde, heb ik hem het geld zonder kwitantie gegeven, hij was een eerlijk man — o, het is om zijn verstand te verliezen! En wat er nog bij komt is, dat men mij nog steeds voor den pachter houdt en dus de pachtpenningen van twintig jaar herwaarts van mij vordert. Welke redenen ze mij hebben opgegeven, dat gedurende al dien tijd die penningen niet zijn geïnd, weet ik niet — maar wel dat de onlangs overleden vrijheer de zaak weder heeft opgerakeld, en omdat ik geen rigtige bewijzen kan leveren van het tegendeel, heeft men mij tot betaling veroordeeld. Nu weet gij alles, want gij hadt er toch spoedig mede bekend moeten worden."

Moeder Rosa had aandachtig geluisterd, zij maakte eene beweging met het hoofd, als wilde zij zeggen: „thans moet ik handelen," stond op en sloop heen. Toen zij langs den vijver ging en daar Anna zag, die water schepte, sprak zij:

„Tot heden avond!"

„Ik zal stellig komen, moeder Rosa! Maar hoe staan de zaken ginds?" vroeg zij, naar de hoeve wijzende.

„Niet goed; doch daar zal spoedig verandering ten goede komen — en dat wel door u."

Zoo schielijk mogelijk strompelde de oude vrouw voort en verdween tusschen de hooge heiningen.

Omstreeks dienzelfden tijd bevonden zich de baron von Waldenfels en de griffier Pankratius Korn in de archiefkamer van het slot Ehrenstein bij elkander, door een ruim tusschenvertrek van de ambtskamer afgescheiden. De beide mannen maakten gebruik van de afwezigheid van Angelika, die, gelijk wij weten, met de zoon des barons een wandelrid te paard deed.

„De graaf von Haimbach krijgt alzoo het regte testament niet in handen," zeide de regtsgeleerde man. „Overigens kunnen wij beweren, dat er geen testament aanwezig is. In de plaats daarvan heb ik hier een ander, volgens hetwelk de overleden vrijheer als zijn laatsten wil bepaalt, dat zijn zwager de bestaande schuld van honderd duizend daalders worde kwijt gescholden en den griffier en archivarius Korn voor bewezen trouwe diensten de Adelaarshoeve, aan den ouden Engel toebehoorende, wien dezelve als zijn eigendom regtmatig zal worden ontzegd, wordt toegewezen. Zijt gij tevreden, mijnheer de baron?"

„Volkomen. Zoo wij verder gingen, zou dit welligt een kwaad vermoeden kunnen opwekken. Het is mij genoeg, zoo ik slechts van de terugbetaling der bestaande schuld werde ontheven," sprak von Waldenfels.

„En ten einde de hoovaardige jonkvrouw ook zooveel mogelijk haar aanzienlijk vermogen te betwisten, heb ik nog eene andere bepaling bij het testament gevoegd, volgens welke Angelika von Ehrenstein zal gehouden zijn, ingeval zij zich met den zoon van den houtvester von Delwen door het huwelijk mogt verbinden, de helft van het haar toebehoorende vermogen aan zekere weldadige stichtingen te moeten afstaan. Gij moet namelijk weten; mijnheer de baron! dat de von Delwen's reeds sedert langen tijd doodvijanden van de Ehrenstein's zijn — men zou ze de familiën Montecchi en Capuletti kunnen noemen. De vader van uw overleden zwager heeft een der leden van die familie in een tweegevecht gedood. . . ."

„Zulks is mij bekend," viel de baron hem in de rede, „maar hoe komt gij op dat denkbeeld?"

„Eenvoudig omdat Angelika op Leo van Delwen hartstogtelijk verliefd is; ik heb een teeder tooneel tusschen de beide jongelieden afgeluisterd."

„En zij heeft mij verklaard, zich nooit in het huwelijk te willen begeven," riep de edelman verbaasd.

De griffier lachte medelijdend en zeide:

„Men moet niet alles gelooven en voor onvoorwaardelijke waarheid aannemen, wat de vrouwen zeggen, genadige heer! Wat zij heden verwerpen, vinden zij morgen weder goed, zoo hen dit raadzaam toeschijnt. De scherpzinnigste regtsgeleerde is niet bestand voor hunne listen en lagen, maar mij kon zij

niet bedriegen, hare eenzame wandelingen en rijtogten hadden reeds lang mijn argwaan opgewekt, maar mijne waarnemingen hadden geenerlei gunstig gevolg. Het toeval echter, dat boosaardigste van alle demons, verried mij het teedere geheim, dat bij het leven van den vrijheer zoo zorgvuldig verborgen bleef. Maar thans zal het er op aankomen; wij zullen zien, welke keuze de smachtende en verliefde jonkvrouw doen zal tusschen haar vermogen en den houtvester."

„Den houtvester, zegt gij?"

„Ja, Leo van Delwen is slechts districts-houtvester; hij hoopt eenmaal zijn vader in diens betrekking te zullen opvolgen. Het vermogen der familie is echter in een treurigen staat, aanzienlijke schulden rusten op den ouden opperhoutvester, die zijn drietal dochters als vorstinnen opschikt, waarschijnlijk om hen zoodoende aan den man te brengen. Thans draagt gij kennis van de aanleidende oorzaak tot het bijvoegen der zonderlinge clausule aan het testament, die niemand overigens zonderling zal vinden, die de grillige denkbeelden van den overleden vrijheer heeft gekend. Angelika zal wel de laatste zijn, die zich daarover verwondert."

Men onderzocht nog eenmaal het valsche testament. De paragraphen waren door de hand des griffiers geschreven en de naam van den erflater was zoo duidelijk nagemaakt, dat de baron niet kon nalaten zijne verwondering daarover te kennen te geven. De regtsgeleerde verzekerde echter dat het volstrekt geene valsche handteekening was, daar de vrijheer nog bij zijn leven dien naam had geschreven, natuurlijk onder een blanco zegel, dat tot een ander doel was bestemd geweest. Het aanbrengen van het wapen had tot geen bezwaar aanleiding gegeven. Alzoo was nu alles in orde en men kon gerustelijk den graaf von Hainbach afwachten. Nadat de beide mannen elkander met een veelbeteekenenden blik de handen hadden gedrukt, namen zij afscheid.

Tegen den avond snelde Anna naar moeder Rosa; zij droeg een ligte hoed van grof stroo, had een helder witte voorschoot voor en een roode wollen doek om de schouders geslagen. Wij maken geen melding van het gesprek, dat tusschen de beide vrouwen plaats had, wijl de lezer later daarmede zal bekend worden, als wij haar op het slot inleiden, waarheen zich het jonge meisje begaf, nadat zij een groot half uur met de oude Rosa had gesproken.

Angelika was zeer verdrietig dat de graaf von Hainbach zoo lang op zijne komst liet wachten, te meer omdat zij hare zaken gaarne zoo spoedig mogelijk wilde geregeld zien. De beide von Waldenfels, zoowel de vader als de zoon, zochten verstrooijing in jagen en rijden, en waren voornemens eerst dan te vertrekken, wanneer zij den graaf zouden gesproken hebben.

Het uurwerk van het kasteel wees zes ure in den avond, toen Anna de treden van den breeden marmeren trap besteeg en met een kloppend hart het groote voorportaal betrad. Zij gevoelde al het gewaagde harer onderneming tegenover eene dame, die algemeen als trotsch en ongevoelig bekend was, en zoo de liefde haar geen moed en vaste wilskracht had verleend, dan zou zij het sierlijk gekleede kamermeisje, die toevallig uit eene der zijdeuren kwam, niet hebben durven aanspreken, maar zich vermannende, zeide zij bloode:

„Ik zou gaarne de genadige freule spreken!"

„Nu dadelijk?" vroeg Grietje verwonderd, tevens het van vrees bevende meisje aanziende.

„Zeer gaarne."

„Maar mijne meesteres zal daartoe thans geene gelegenheid hebben. Kunt gij niet wederkomen?"

Doch Anna liet zich niet afschrikken; moeder Rosa had haar immers gezegd, hoedanig zij zich moest gedragen, ingeval men haar mogt afwijzen.

„Heb de goedheid de jonkvrouw te zeggen, dat ik haar een belangrijk nieuws, een geheim heb mede te deelen, dat geen uitstel duldt."

„Gij zoudt mijne meesteres een belangrijk nieuws hebben te berigten?" vroeg het kamermeisje, ten hoogste verwonderd.

„Zeer zeker. En terugkomen kan ik niet, daartoe ontbreekt mij de tijd. Zoo de freule mij niet wil ontvangen, dan heeft zij zich zelven het nadeel daarvan te wijten."

„En wie zijt gij dan?"

„Ik ben Anna Selter, de dochter van den overleden dorpsschoolmeester."

Grietje stond eenige oogenblikken in beraad wat te doen, verdween door dezelfde deur, die Anna haar had zien uitkomen en verscheen weinige minuten later met het berigt, dat de gebiedster van Ehrenstein het vreemdsoortige bezoek zou ontvangen.

Het boerenmeisje werd nu in een prachtig boudoir geleid,

maar den schitterenden glans die hier heerschte, had Anna zich niet kunnen voorstellen; zij durfde naauwelijks ademhalen, toen zij zich tegenover de in het zwart gekleede dame met het schoone maar bleeke gelaat bevond. Bevend van verlegenheid drukte zij haren strooihoed in elkander, dien zij met beide handen vasthield, alsof zij vreesde dien te zullen verliezen. Zij dacht aan Andreas, aan de oude Rosa, die niet gaarne in het armengesticht wilde sterven en niet het minst aan het geluk, dat haar deel zou worden, zoo het haar mogt gelukken, den ouden Engel voor hoon en spot te vrijwaren; zij dacht aan dat alles om hare verlegenheid te overwinnen.

Met een zeker welgevallen beschouwde Angelika het bevallige landmeisje; zij rigtte zich achteloos op uit de zachte kussens van den divan en vroeg haar:

„Gij hebt mij een belangrijk nieuws, een geheim mede te deelen, niet waar, mijn kind?"

„Ja, genadige jonkvrouw!"

„Spreek dan onbeschroomd. Treedt nader en laat hooren, wat ge mij te zeggen hebt."

Anna had zich op eene geheel andere ontvangst voorbereid; maar zij vond eene zoo vrolijk gestemde dame, die zoo vriendelijk tot haar sprak, dat de vrees, welke haar had beklemd gehouden, even schielijk week. Voorzigtig over het mollige tapijt voortgaande, maakte zij voor de meesteres van Ehrenstein eene diepe buiging en zeide:

„Ik heb mij voorgenomen, genadige jonkvrouw! openhartig te zijn. Mijn zalige vader zeide altijd: een goed woord vindt eene goede plaats. . ."

„Daarin had hij gelijk," viel Angelika haar met een minzaam knikje in de rede.

„En zoo wil ik dan trachten een goed woord te doen voor den ouden Engel, dien men van zijne hoeve wil verjagen."

Verwonderd zag Angelika haar aan en vroeg:

„Maar wat heb ik met den ouden Engel te maken?"

Anna verhaalde nu kortelijk den zamenhang der zaak en besloot met te zeggen:

„Gij ziet wel, genadige freule! dat het alleen van u afhangt, den regtschapen man in zijn eigendom te laten blijven. Als Engel zegt, dat hij de koopsom eerlijk heeft betaald, dan behoeft niemand daaraan te twijfelen. Men heeft mij ook gezegd,"

voegde zij er schuchter bij, „dat uwe genade veel te weldenkend en edelmoedig was, om eene onregtvaardigheid te dulden; als men u de zuivere waarheid mededeelde, was dit voldoende. En hetgeen ik u daar even gezegd heb, is de zuivere waarheid. Het geregt heeft u wel de schoone bouwhoeve toegewezen, maar gij zult die zekerlijk niet aannemen."

Met eene driftige beweging had zich de jonkvrouw van hare zitplaats opgeheven; de minzame uitdrukking van straks was van haar bleek gelaat geweken en met de haar eigene hevigheid riep zij uit:

„Ik moet dus onvoorwaardelijk geloof slaan aan uwe woorden, ofschoon gij reeds met eene onwaarheid zijt begonnen. . ."

„Ik zou onwaarheid gezegd hebben," sprak Anna nu, „dat zou dan de eerste leugen zijn, die ik met mijn weten gesproken heb."

„Door bedrog hebt ge u toegang tot mijn persoon weten te verschaffen."

„Groote God! door bedrog!" stamelde de eenvoudige boerendochter. „Liegen en bedriegen, zegt gij; hoor eens freule! ik ben wel een arm, maar een regtschapen meisje en alvorens mij zoo te laten beleedigen, wil ik liever onverrigter zake terug keeren."

„Hebt ge mij dan niet laten zeggen, dat gij een belangrijk geheim hadt mede te deelen?"

„Ja!" antwoordde Anna onverschrokken.

„En in plaats van een geheim spreekt gij eene beschuldiging uit tegen mijn overleden vader — neen, mijn kind! uwe handelwijze pleit niet voor uw karakter. Weet, dat ik voor niets meer haat en afschuw heb dan voor een listig en geslepen mensch. . ."

Van angst had Anna haar hoed laten vallen; bleek en aangedaan sloeg zij de beide handen op de borst en zeide met eene bewogene stem:

„Dat is afschuwelijk! Zoo ik het niet deed ter wille van mijn Andreas, die door de kuiperij der menschen van zijn vaderlijk erfdeel wordt beroofd, dan zoudt gij waarlijk mijn geheim niet te weten komen, al moest ik ook zien, dat men u het schoone slot met al wat daarin is, ontnam."

„Waanzinnige!" riep Angelika nu woedend. „Ik ben de regtmatige erfgename van Ehrenstein — wie zou zich durven vermeten, mijn eigendom aan te tasten? Maar het is niet

kwaad bedacht — gij begint met bedreigingen, nu gij ziet dat met list uw doel niet kan bereikt worden. Neem u in acht, of ik doe den griffier ontbieden om eene gevaarlijke persone als gij zijt, in verzekerde bewaring te nemen; gij zoudt dan met de gevangenis kunnen kennis maken."

Het woord „gevangenis" werkte als een donderslag op het onthutste meisje en zij dacht bij zich zelve:

„Moeder Rosa moet zeker kindsch zijn. Ik heb altijd getwijfeld aan hetgeen zij mij gezegd heeft."

Verstoord en verlegen nam zij haar hoed en wilde zich verwijderen, maar Angelika riep haar op strengen toon toe:

„Blijf! Zeg mij, wie u die zinnelooze taal in het hoofd heeft gebragt."

„Dat mag ik niet zeggen!" fluisterde Anna.

„Is dat nu uw gansche geheim?"

„Neen!" zeide zij kortaf.

„Wat weet gij dan nog meer?"

„Er bestaat een testament van uw grootvader . . ."

Angelika ontstelde; zij had daarvan meer gehoord.

„Zoo? is u dat bekend? En wat zou mij aan dat testament kunnen gelegen zijn, mijn kind?"

„Als het te voorschijn mogt komen, zoudt gij van uwe rijkdommen moeten afstand doen, daar Ehrenstein u eigenlijk niet behoort. En daarenboven leeft er nog iemand, die getuigen wil dat den ouden Engel een groot onregt wordt aangedaan. Gij veronderstelt, dat ik mij door eene booze list heb zoeken in te dringen — integendeel, ik wilde u zeggen, dat men u de goede daad zou kunnen vergelden, welke gij den ouden Engel bewijst, die de wanhoop ten prooi is, daar hij de geheele wereld en zich zelven verwenscht. Gelijk men hem heeft aangetast, zou men ook u nog wel kunnen bemoeijelijken."

Angelika trad ontsteld naar het jonge meisje en vroeg haar meer bedaard:

„En zoo ik nu aan den strijd met Engel een gewenscht einde maak — wat biedt men mij dan in ruil daarvoor?"

Die vraag deed Anna's moed weder herleven, toen zij zag dat de jonkvrouw niet ongeneigd scheen te onderhandelen, en zij dacht dat de geheimzinnigheid der oude vrouw toch wel waarheid konde zijn. Gelijk Rosa dan ook haar bepaaldelijk had belast, antwoordde zij op die vraag:

„Men zal alsdan zorgen, dat gij in het volle bezit van uwe goederen blijft."

„En zoudt gij daarvoor willen zorgen!"

„Ja ik!" riep Anna vrijmoedig; „het schijnt inderdaad belagchelijk, dat een arm boerenmeisje zulke woorden spreekt, niet waar? Maar, genadige freule! die zaak zit ook wonderlijk en vreemd in elkander en ik wilde in den beginne zelf geen geloof daaraan slaan, maar nu twijfel ik niet langer of alles is waarheid. Ik heb u thans de ruiling aangeboden — welke keuze denkt gij te doen?" vroeg zij eenigzins vermetel.

Nadat de jonkvrouw eenige oogenblikken met zich zelven was te rade gegaan, riep zij: „nu ja! uit scherts stem ik in alles toe. Men brenge mij het geheimzinnige testament en ik zal van mijne regten op het eigendom van den ouden Engel afstand doen."

Juist trad Grietje binnen, die hare meesteres de aankomst van den graaf von Hainbach berigtte; toen het kamermeisje zich had verwijderd, geleidde Angelika de schoolmeestersdochter naar de deur, met de woorden:

„Zorg nu, mijn kind! dat de zaak een goed en gunstig gevolg heeft; maar wee u! zoo ge mij hebt bedrogen!"

Schier ademloos kwam Anna bij moeder Rosa aan, die zij weldra den uitslag harer zending had medegedeeld. De oude glimlachte en was van oordeel, dat Engel nu wel op de hoeve zou blijven, daar de freule genegen was te onderhandelen.

„Maar, moeder Rosa!" zeide zij, „zeg mij nu ook, hoe gij dat alles weet? Wie zijt gij dan toch eigenlijk, en waarom hebt gij dan niet beter voor uzelven gezorgd, door den vrijheer nog bij zijn leven met dat alles bekend te maken?"

„Hoezeer die vraag zeer natuurlijk is, mijn kind! kan ik u ze nog niet beantwoorden, al wilde ik zulks doen. Terwijl gij naar het kasteel waart, heb ik over de geheele zaak nog eens rijp nagedacht, en ik ben tot de overtuiging gekomen dat wij een diep stilzwijgen moeten in acht nemen, zoo wij ons doel willen bereiken. Als de freule of iemand anders mogt te weten komen, dat dit alles van mij uitgaat, dan ben ik verloren."

„Maar moeder Rosa!" bragt Anna in het midden, „de gebiedster van Ehrenstein heeft mij met de gevangenis bedreigd, zoo. . ."

„Zoover zal het niet komen . . . . doch wij moeten zwijgen."

„Zult gij dan het testament kunnen te voorschijn brengen?" vroeg Anna verwonderd.

„Ik denk wel van ja. Kom dagelijksch bij mij en ik zal u dan zeggen, hoe gij handelen moet. Dit verzeker ik u echter: Engel zal niet van daar verdreven worden."

Deze laatste woorden waren met nadruk door de oude gesproken; Anna zag haar eenige oogenblikken met den grootsten eerbied aan, reikte haar minzaam de hand en verwijderde zich.

„Gelukkig!" sprak moeder Rosa bij zich zelven, „dat Jean te juister tijd is gekomen; anders had ik het goede kind het testament niet kunnen beloven. Hoe wonderlijk is toch de zamenloop der dingen!" En de handen zaamgevouwen ten hemel heffende, zeide zij bewogen: „Ik dank u, goede God! nu zal ik toch niet in het armenhuis behoeven te sterven."

Des avonds hoorde Anna van eene buurvrouw, dat de oude Engel als een waanzinnige door het huis vloog en zelfs zijn zoon Andreas had mishandeld, toen deze poogde hem tot bedaren te brengen. „Er moeten belangrijke zaken hebben plaats gehad," voegde die buurvrouw er bij, „Engel schijnt van zijn verstand beroofd, er zullen nog ongelukken gebeuren."

Geen wonder dat Anna's hart over het lot van haar geliefde van vrees ineen kromp, want zij kende de onberaden drift zijns vaders, die alles verbrijzelde, wat hem hinderde. Hoe zou zij haar beminden vriend kunnen vrijwaren voor de uitbarstingen van den toorn zijns vaders? Die vraag hield haar geruimen tijd bezig; eindelijk scheen zij het antwoord op dezelve gevonden te hebben, want Anna sloop naar haar kamertje, nam een stukje papier en begon te schrijven. Wij willen pogen onze lezers met het doel en de uitwerking dezer regelen bekend te maken.

Engel bevond zich met zijne vrouw in het huisvertrek, waar de blankgeschuurde tinnen lamp een helder licht over de tafel verspreidde, die nog met het onaangeroerde avondeten bedekt was. De oude landman had zich gedeeltelijk van zijne bovenkleederen ontdaan, daar de opgewonden toestand, waarin hij verkeerde, hem zeer had verhit; peinzend liep hij met ongelijke schreden de kamer op en neder, met het grijze hoofd mismoedig op de borst gezonken; zonder zich te bekommeren om zijne vrouw, die in stilte weende, en bij het venster zat, bleef hij van tijd tot tijd staan, zag naar de zoldering en gaf dan door

smartelijke zuchten zijn verkropt gemoed lucht. Hij scheen in een vreeselijken tweestrijd te verkeeren, en krampachtig de groote handen tot een vuist makende, zeide hij binnensmonds: „ik schiet den ellendeling neder, zoo hij het wagen durft hier te komen."

„Wie?" vroeg zijne vrouw ontsteld.

„Wel wie anders dan de griffier, den stichter van al mijn onheil. Nu zal het er wel op uitkomen dat ik op mijn ouden dag nog in het armenhuis zal komen bij Wachtel......"

„Zou er dan geen redding mogelijk zijn?" vroeg de vrouw, in tranen uitbarstende.

„Neen, Doortje! het geregt heeft de schandelijke uitspraak reeds gedaan, en in eenige dagen zal tot de volvoering worden overgegaan. Maar laat hen komen — ik zal hun met mijn geweer aan de deur afwachten! Den griffier schiet ik het eerst neder en alleen over mijn lijk zullen zij zich toegang moeten verschaffen."

De arme vrouw zag dat alle troostgronden te vergeefs waren; ook was zij zelve zoo diep ter neder geslagen, dat zij opbeuring noodig had.

„Naar het armenhuis!" prevelde zij. „Ik zal dan bij de arme Rosa moeten wonen, die vroeger van mijne aalmoezen haar armzalig bestaan rekte. En vrienden hebben wij niet, bloedverwanten die ons zouden kunnen bijstaan, evenmin!"

„Mijne veelbelovende akkers, mijne weiden, mijne have, alles is verloren — en ik heb het toch zoo eerlijk betaald! Alles zal men mij ontnemen, vrouw!" riep hij onzinnig, „o, dat is niet te verdragen! De boeren zullen den spot met ons drijven, zullen ons in het gezigt uitlagchen — wij zullen niet meer op straat kunnen komen. Op de beide kleine kapitalen, die ik heb uitgezet, is ook reeds beslag gelegd — wat zal er van ons worden! Kent gij het armenhuis? Weet gij de bank onder den lindeboom, waar Jeukel en Wachtel zitten te kuijeren? Daar zal ook spoedig onze plaats zijn, vrouw! als het geregt ons van huis en hof heeft verdreven!" zeide hij woest en met van woede gloeijende oogen.

„Man!" riep de ontstelde vrouw, „houdt u om Godswil bedaard, gij zult uw verstand verliezen! De menschen weten, dat ons onregt geschiedt, dat men ons moedwillig te gronde rigt...."

„Ja, en juist daarin zullen zij zich verhangen! Denk aan het armenhuis, vrouw! Gij kent het immers wel, niet waar? Dood te zijn ware nog beter, op den godsakker gevoelt men geene schande.... En wij kunnen nog zoo vele jaren leven...."

Engel kromp van woede in een; met eene snelle beweging rigtte hij zich echter in zijne gansche lengte op, ging met vasten tred naar den muur en strekte de hand uit naar de geladene buks met dubbelen loop, die op de gewone plaats naast de groote klok hing. Alvorens hij haar had weggenomen, trok de jammerende vrouw hem terug; sprakeloos staarden zij elkander aan, de aandoening belette hen een enkel woord te uiten, en een zacht kloppen aan het venster maakte aan dien toestand een einde; nogmaals en nu met vernieuwde kracht werd er getikt.

„Doe toch open, lieve man!" sprak Doortje.

En zich met de hand aan een stoel vasthoudende, zeide hij: „neen, vrouw! ga gij maar om nog ongelukken te verhoeden."

Zij ging, maar nam alvorens het geweer van den wand en het venster naderende, werd een zaamgevouwen papiertje, als door eene onzigtbare hand, in het vertrek geworpen; schielijk keek zij buiten de deur, maar ontdekte niemand, zij zag niets dan een heldere bliksemstraal, die het ruime plein verlichtte, daar de lucht van onweder zwanger ging. Zij reikte Engel het papiertje over, die besluiteloos was, wat te doen, maar op den herhaalden drang zijner vrouw bij de tafel trad en hetzelve openende, tot beider niet geringe verwondering las:

„Als de nood op het hoogst is gestegen, is Gods hulp het meest nabij. Verontrust u niet, gij zult zoo zeker in het bezit uwer hoeve blijven, als de freule op haar slot. Gij hebt een goeden vriend, die voor uwe belangen waakt. Laat dus een einde komen aan al uw gejammer en geween, opdat gij u niet belagchelijk maakt voor de heeren. Zoodra alles geschikt is, zal die goede vriend zich aan u bekend maken."

Meer dan eenmaal las Engel die regelen over en sprak toen: „dat is een nuttelooze troost, dien men door het venster werpt."

Vrouw Engel deed nu alle mogelijke pogingen haar man gerust te stellen, hetgeen dan ook ten laatste gelukte. Beiden vermoedden, dat de verloren geraakte kwitantie misschien ergens was terug gevonden en dat men haar den griffier wilde vertoonen, om hem te ontwapenen, want de booze man had

vele vijanden, meer nog dan de overleden vrijheer, die door de gansche gemeente was gehaat. Toen Andreas te huis kwam, gaf zijne moeder hem het geweer, om het voorzigtigheidshalve weg te sluiten. Het onweder, dat ieder oogenblik met hevigheid kon losbarsten, was oorzaak dat het drietal nog geruimen tijd bij elkander bleef en Andreas moest nu volgens begeerte van Engel overluid uit den bijbel lezen, eene gewoonte die sedert jaren in het gezin bestond.

VII.

Omstreeks denzelfden tijd zaten Angelika, de graaf von Hainbach en de griffier Korn in de groote zaal van het kasteel bij elkander. Men was voornemens over te gaan tot de opening van het testament en van de afzonderlijke wilsbepalingen kennis te nemen. Weldra maakte de verwondering der jeugdige gebiedster voor toorn plaats en daar aan de echtheid van het testament niet viel te twijfelen, gaf Angelika onverholen te kennen, dat men een kwaadwilligen invloed op den laatsten wil haars overleden vaders had uitgeoefend; de bepaling aangaande de Adelaarshoeve en de kwijtschelding van het aanzienlijke, door den baron verschuldigde kapitaal waren daarvan een al te duidelijk bewijs. De graaf von Hainbach, die Angelika als den vriend haars vaders had uitgenoodigd, was tot uitvoerder daarvan benoemd, en door den griffier Korn met voorbedachten rade daartoe gekozen, omdat de graaf bekend stond als een streng en onbuigzaam mensch, die liever eene onregtvaardigheid zou begaan, dan slechts een haarbreed af te wijken van den aangewezen weg. Het was hem te doen om den wil van een gestorven vriend te volbrengen en aan de juiste uitvoering daarvan door hem viel dus niet te twijfelen.

Toen de griffier vertrokken was, sprak Angelika:

„Mijn vader is dood, en zijne dochter zal zich niet vermeten, datgene, wat hij gedaan heeft, te veroordeelen; maar ik blijf volstandig beweren, dat eene boosaardige intrigue hier de hand in het spel heeft.”

Nadat de graaf nogmaals het zegel en de handteekening naauwkeurig had onderzocht en zich van de echtheid daarvan overtuigd hield, zeide hij bedaard:

„Ik ben geenzins van uw gevoelen, waarde jonkvrouw! Bij den bekenden afkeer uws vaders tegen de familie von Delwen

kan ik mij de eene der bepalingen zeer goed verklaren, en wat de tweede betreft — ik moet bekennen dat de vrijheer vele en velerlei zaken had, die de griffier behoorlijk bestuurde en trouw behartigde en het verwondert mij dus niet, dat hij hem op deze wijze daarvoor beloont. De kwijtschelding der schuld van den baron is te beschouwen als een blijk van genegenheid voor zijn adelijken zwager en ik kan niet anders dan mij hartelijk daarover verheugen. De arme edelman zou zonder die erfenis, gelijk ik het noemen mag, totaal zijn te gronde gerigt. Maar bekommer u niet. . . . gij blijft nogtans in het bezit van een aanzienlijk vermogen. . . ."

Angelika scheen zich echter met dat alles niet te kunnen vereenigen en vroeg nadrukkelijk:

„Maar kan ik tegen die gedane bepalingen niet in verzet komen, mijnheer de graaf?"

In plaats daarop een antwoord te geven, las deze de volgende regelen uit het testament:

„In geval Angelika von Ehrenstein niet geneigd mogt zijn deze mijne bepalingen onvoorwaardelijk aan te nemen, beveel ik mits deze, dat haar eene jaarlijksche rente van niet meer dan duizend daalders zal toekomen, maar mijn verder vermogen, na aftrek der beschreven legaten, aan mijn vriend, de graaf von Hainbach, zal behooren, wien ik zoovele dankbaarheid verschuldigd ben."

De freule was, dit hoorende, als verplet en zeide:

„Maar dat is eene liefdelooze clausule. Steeds heb ik de koelheid mijns vaders jegens mij voor een uitvloeisel zijner droefgeestigheid gehouden — thans denk ik geheel anders!"

„Gij weet, Angelika!" sprak de graaf, nadat hij de teleurgestelde gebiedster van Ehrenstein opmerkzaam had gadegeslagen, „gij weet, dat ik het goed met u meen — schik u in uw lot en berust in de bepalingen van het testament, die niet moeijelijk zijn te vervullen. Aan eene verbindtenis met een zoon der von Delwen's zult gij toch zeker niet denken. . . . zoo die jongeling de eenige man op aarde was, dan zoudt gij grond hebben tot ontevredenheid, maar," voegde hij er galant en op schertsenden toon bij: „het zal de bekoorlijke en rijke jonkvrouw wel niet aan andere huwelijks-aanzoeken ontbreken."

Intusschen werden de eerste donderslagen van het naderend onweder duidelijk hoorbaar; de bliksem verlichtte bij tusschen-

poozen de sombere zaal; de toppen der hooge boomen voor het gedeeltelijk geopende venster werden hevig bewogen en Angelika begaf zich naar het balkon, om haar gloeijend hoofd in de frissche lucht te verkoelen.

„Indien mijn doorzigt mij niet bedriegt," dacht de graaf, terwijl hij haar met scherpe blikken mazag, „dan heeft de toorn van Angelika een teederen grond! De bepaling omtrent de von Delwen's schijnt haar vooral zwaar te vallen! Nu, de vrijheer zal wel geweten hebben, waarom hij dat zoo heeft beschikt. . . ."

Niettegenstaande den opgewonden toestand, waarin de freule verkeerde, kwamen haar toch de mededeelingen voor den geest, die Anna haar gegeven had. Thans kreeg het reeds schijn van waarheid, waaraan zij toen twijfelde; het verlies van haar vermogen stond haar te wachten, want zij gevoelde, geen afstand te kunnen doen van hare liefde tot Leo. Maar hoe was het boerenmeisje in het bezit gekomen van dat geheim? Wie had haar den inhoud van het testament medegedeeld? Kon zij nu vrijelijk over de hoeve van Engel beschikken, om het meisje tevreden te stellen en haar te dringen tot bekentenis van het geheim?

Toen de klok van het kasteel tien doffe slagen liet hooren, trad Angelika in de zaal terug, reikte den graaf met gedwongen vriendelijkheid de hand en zeide: „dat zij wel zou moeten berusten, al werd ook haar trotsch eergevoel diep gekrenkt." En zij voegde er met een pijnlijk lachje bij:

„Gij zult wel rust noodig hebben na de vermoeijenissen van de reis; gindsche vertrekken zijn voor u bestemd."

Zij nam een zilveren kandelaar, ontstak denzelven en geleidde den gast derwaarts. Aan de geopende vleugeldeur wenschte zij hem een goeden nacht en beval een der kamerdienaars, zich ten dienste van den graaf gereed te houden.

Toen zij in haar boudoir kwam, waar Grietje bereids de bevelen harer meesteres wachtte, vroeg zij:

„Herinnert gij u het boerenmeisje nog, dat gij heden avond bij mij hebt toegelaten? Zij is de dochter van den overleden schoolmeester uit het dorp. Laat het morgen uwe eerste bezigheid zijn, haar bij mij te ontbieden; maar draag vooral zorg, dat geen onzer gasten het meisje ziet."

Zoodra Grietje vertrokken was, nam Angelika een zwarten

mantel, sloeg de kap over haar hoofd, blies de kaarsen uit en verliet het slot langs denzelfden weg, dien zij reeds meermalen daartoe gekozen had. Toen zij het park bereikte, werd het schier tastbaar duister rondom haar onophoudelijk door felle bliksemschichten verlicht, gevolgd door knetterende donderslagen, die majestueus door het donkere luchtruim rolden, en rommelend in de verte wegstierven. Allengs bedaarde echter het weder en nu snelde Angelika langs de breede laan naar de fontein, waar zij een zijpad insloeg, dat naar de groote oranjerie leidde, aan het einde van het park gelegen. Het tamelijk groote gebouw was reeds zeer oud. De vader van den overleden vrijheer had het doen bouwen, de handelsraad, die na hem het slot bewoonde, had er niets aan veranderd en bekommerde er zich ook niet in het minst om, terwijl de laatste vrijheer von Ehrenstein, die alleen aan inkomsten en niet aan uitgaven dacht, nimmer een voet had gezet in het gebouw, dat op menige plaats reeds door bouwvalligheid den tand des tijds vertoonde. Het werd dan ook tegenwoordig alleen gebezigd ter bewaring van kamerplanten en oranjeboomen, om deze voor het ruwe weder te beschutten.

Juist toen Angelika zich op deze plaats bevond, werd de omtrek door een felle bliksemstraal geheel verlicht, die haar duidelijk de vensters deed bemerken; onwillekeurig sloeg zij de blikken derwaarts, en ontdekte tot hare niet geringe verwondering de gestalte eener vrouw in de ledige ruimte van het gebouw, die bij het flaauwe schijnsel eener lantaarn ijverig bezig was langs den hier en daar afgebrokkelden muur te zoeken. Wat was hare bedoeling in dit late uur en op deze plaats? En niettegenstaande bij de gebiedster van het kasteel deze vraag oprees, zou zij welligt zijn voorbijgegaan, daar Leo haar, volgens afspraak, aan het hek van het park wachtte, indien zij in die gedaante niet Anna, de dochter van den schoolmeester herkend had.

„Hetzelfde boerenmeisje," sprak zij tot zich zelven, „dat mij van het dreigende gevaar gesproken heeft."

Zij sloop digter bij het venster en sloeg de raadselachtige zoekster naauwkeurig gade, die, dit zag zij duidelijk, nu eens omhoog, dan weder omlaag, nu regts, dan weder links zocht. Hoe gloeide dat eenvoudige en lieftallige gelaat van angst en hoop; hoe sidderde die hand, waarmede zij de lantaarn vast-

hield! Anna zocht geruimen tijd, doch het scheen of zij eene aangewezen plaats maar niet kon vinden. Een hevige donderslag deed de aarde dreunen — Anna liet een gil hooren en leunde sidderend tegen den muur.

„God en vader!" riep zij snikkend, „wees Gij mij nabij! Zou ik dan dat papier niet kunnen vinden, dat ons zoo regt gelukkig kan maken?"

Thans ontlastten zich de wolken met dikke regendroppelen, die kletterend tegen de schuinliggende vensters sloegen. Angelika trok de kap van haar mantel digter over het hoofd — zij wilde zich tot geen prijs nu verwijderen — en durfde evenmin hare aanwezigheid kenbaar te maken, om het meisje in hare pogingen niet te storen. Zij stelde zich dus aan het onaangename weder bloot, dat allengs heviger werd, en zag weldra dat Anna na herhaald zoeken uit eene opening van den muur eene bloemvaas te voorschijn haalde en ze met alle teekenen der hoogste vreugde verrukt aanschouwde. Vervolgens knielde zij neder, opende het deksel en haalde een donker voorwerp uit de vaas, dat zij in de overmaat harer blijdschap juichend omhoog hief. Gedurende dit tooneel kletterde de regen met hevig geweld op de ruiten, de bliksem werd schier onmiddelijk door hevige donderslagen opgevolgd en de storm loeide geweldig door de boomen.

Schielijk rigtte Anna zich op, wikkelde den gevonden schat in haar voorschoot en blies de lantaarn uit. Bij het licht eener bliksemflits zag Angelika dat het meisje naar den uitgang tastte, die zich in hare onmiddelijke nabijheid bevond, en zij begreep, thans een beslissende schrede te moeten doen. Angelika wilde dus naar de deur gaan — maar de regen viel haar zoo hevig in het gezigt, dat zij naauwelijks kon bemerken, hoe Anna als eene spookgestalte de lage deur uittrad en spoedig in het donker verdween. De geopende deur bood nu de freule eene veilige schuilplaats tegen het weder, dat nog ongeveer een kwartier uurs met dezelfde hevigheid aanhield. Toen vlogen echter de laatste donkere wolken voorbij en vertoonde zich hier en daar eene flikkerende ster in het nu ontzwangerde luchtgewelf. In weerwil van den als doorweekten grond, snelde zij naar het parkhek, waar Leo onder een digtbegroeiden boom haar ongeduldig wachtte. Gelijk te begrijpen is was de ontmoeting van de zijde des jongelings regt hartelijk — Angelika

door de smartelijkste gevoelens aangedaan, zonk uitgeput in zijne armen. Thans stond zij met hem op gelijken trap, want zij was immers arm als hij, daar zij van hem geen afstand wilde doen. De onzekerheid daarover, hoedanig Leo de hem betreffende beschikking van den overleden bezitter van Ehrenstein zou opnemen, drukte haar als een zware last op het hart. Na eenige oogenblikken te hebben geweifeld, deelde zij hem echter den inhoud van het testament mede.

„En hoedanig zal uwe keuze zijn?" vroeg Leo met mannelijke bedaardheid.

„Ik heb reeds eene keuze gedaan, Leo! Zonder u kan ik geen geluk vinden in het bezit van mijn vermogen, en zoo gij eene arme jonkvrouw niet afwijst. . ."

„Wanneer zij, gelijk gij mij bewijst, afstand doet van hetgeen anderen zoo gretig begeeren, dan brengt zij den man niettemin een onbetaalbaren schat aan."

Beide gaven nu elkander de belofte, trouw te blijven in de eenmaal ontwaakte liefde.

Zeer bemoedigd keerde Angelika naar het slot terug; de gedachte aan zijne liefde gaf haar ruime schadeloosstelling voor het verlies van haar vermogen, en in de blijde overtuiging dat de genegenheid van Leo even onbaatzuchtig was als de hare, sloot de slaap weldra hare oogen.

Den volgenden morgen mogt het Grietje spoedig gelukken om het jeugdige boerenmeisje op te sporen. Zij vond haar bezig de paden op te harken van het kleine tuintje, dat door de onweersbui van den vorigen avond veel geleden had. Nadat het kamermeisje de boodschap harer meesteres gedaan had, sprak Anna op een eenigzins nadrukkelijken toon:

„Eigenlijk moest de jonkvrouw bij mij komen en ik niet bij haar. Zij heeft thans mijne hulp noodig, terwijl ik de hare zou kunnen ontberen."

„Gij spreekt in der daad te stout, mijn kind!" zeide het kamermeisje; „mij dunkt, gij moest het u tot eene groote eer rekenen, dat de freule von Ehrenstein u laat roepen."

„Dunkt u dat? Nu dan zal ik komen."

Toch zou zij welligt aan hare belofte niet voldaan hebben, zoo zij niet toevallig de bode van het geregt had bemerkt, die zich naar de hoeve van den ouden Engel begaf. De bedreiging der jonkvrouw met de gevangenis kon zij maar niet vergeten.

Nadat zij zich een weinig gekleed en den grooten strooihoed opgezet had, verliet zij onder een voorwendsel het huisje. Maar in plaats zich regtstreeks naar het kasteel te begeven, sloeg zij den weg in naar het armenhuis, waar zij als naar gewoonte moeder Rosa aan het geopende venster vond zitten en de beide mannen luijerend op de bank onder den lindeboom, die zijne frissche toppen als verjongd naar den azuurblaauwen hemel ophief.

„Dat heeft iets te beduiden, dat staat vast!" prevelde de snijder, „daar is de schoolmeestersdochter al weder — en wat heeft zij een haast!"

Schielijk had zij het kamertje der oude vrouw betreden, die haar te gemoet strompelde en zeide:

„Ik zag ongeduldig uwe komst te gemoet, mijn kind! Hoe zijt gij geslaagd?" vroeg zij nieuwsgierig.

„Het heeft mij veel moeite gekost. Hier is het zakboek."

„Goddank! Maar hoe is dat mogelijk! Doch niemand kon ook vermoeden, dat het daar verborgen was. Gelukkig, dat geen der bewoners dat oude gebouw deed afbreken. Nu moet ik mijn zwak geheugen eerst scherpen, want ik heb in zoovele jaren aan dat gansche voorval niet gedacht, dat ik bijna vergeten ben, hoe het zich heeft toegedragen? Maar het zal mij wel te binnen schieten — ja, dat is het, dat is hetzelfde zakboek van zwart leder."

„Maar ga toch zitten, moeder Rosa! en kom eerst tot uzelven," zeide de goedhartige Anna, terwijl zij de oude vrouw, die van aandoening geen woord kon uiten, naar haar stoel geleidde. Toen zij gezeten was, wilde zij het zakboek openen — maar de bevende handen weigerden haar den dienst; zij reikte het dus aan het jonge meisje over.

„Open gij het! Wat bevat het?"

„Een papier met een groot zegel — zie eens, het is geel, de letters zijn schier onleesbaar."

„Anders niets?" vroeg Rosa nieuwsgierig.

„Ja, ook nog een ring, hier. . . ."

„Neen, ik wil dien niet zien, verberg hem!" riep de oude, eene afwerende beweging makende.

„Waarom niet, moeder Rosa?"

„Hij herinnert mij te levendig aan mijne schande. Ja, nu komt mij alles weder voor den geest," sprak zij tot zich zelve. „Een geruimen, een langen tijd is reeds verloopen en toch rijt

dit alles de oude wonde weer open — zij zal eerst geheeld worden, als ik in het graf zal rusten! — Ik zal zelve naar het kasteel gaan, mijn kind!" sprak zij, na eenige oogenblikken te hebben nagedacht.

„Gij wilt naar het slot gaan, moeder Rosa?"

„Ja, maar gij zult mij vergezellen en wachten tot ik terugkeer! Ik zal voor Andreas zorgen, meisjelief! De gelegenheid biedt zich thans aan dat ik eene goede daad kan volbrengen en eene slechte verijdelen, die men aan den ouden Engel plegen wil. Laat ons spoedig gaan, Anna! alvorens Jean op het kasteel komt. Hier — neem gij het zakboek, want wij mogen het niet verliezen."

Moeder Rosa deed haar katoenen manteltje om, greep hare kruk en verliet het armenhuis, door de verwonderde Anna gevolgd. Naauwelijks waren beide in het woud verdwenen, of Jean naderde de beide mannen onder den lindeboom en vroeg naar de oude Rosa. De snijder begon te lagchen en met zijne handen in de rigting van het kasteel wijzende, zeide hij:

„Dan moet gij daarheen gaan, zoo gij haar spreken wilt. Ja, daar gebeuren al zeldzame dingen in de wereld, dat staat vast. En dat er achter die oude vrouw eenig geheim steekt, dat laat ik mij niet uit het hoofd praten. Hoor eens, vriend! gij moet mij dat alles verklaren, of, bij mijn ziel! ik babbel uit de school, dat staat vast!"

Jean en Jeuker liepen nu zamen in een druk gesprek den breeden weg op, terwijl Wachtel gerust zijn gewoon morgenslaapje deed.

Intusschen hadden Rosa en Anna het kasteel bereikt en bevonden zich in het ruime voorportaal, toen de oude tot hare geleidster zeide:

„Het is toch beter, Anna! dat gij het zakboek bij u houdt."

„Ja, moeder Rosa! want in handen der freule is het misschien niet vertrouwd. Zoo ge mij noodig hebt, roep mij dan slechts, ik zal in de voorkamer blijven."

Weldra kwam Grietje terug, met het berigt, dat de genadige jonkvrouw het bezoek wilde ontvangen en beiden werden nu in het prachtig boudoir gelaten.

„Wat beteekent dat?" riep Angelika toen zij de gekromde oude voor zich zag. „Wat moet die vrouw?"

„Genadige freule!" antwoordde Anna, „moeder Rosa zal in

mijne plaats met u spreken. Luister maar bedaard naar haar; zij zal u misschien geheel andere dingen mededeelen dan ik."

Dit gezegd hebbende, verdween zij, en dat de oude, die op hare kruk leunende, bevende daar stond, zich geenzins op haar gemak bevond in dit sierlijke vertrek, is te begrijpen. Daar Angelika echter eerbied had voor haar hoogen ouderdom, vroeg zij op zachten en innemenden toon:

„Wie zijt gij, oude vrouw?"

„Men noemt mij de oude Rosa, ik woon in het armenhuis. Ieder kind in het dorp kent mij, maar hier op het kasteel schijnt men mij niet te kennen. Maar sta mij toe, dat ik ga zitten — de weg is wel wat ver geweest voor mijne oude beenen. Gij staat mij immers toe, niet waar?"

De jeugdige gebiedster knikte toestemmend, terwijl zij de oude aandachtig gadesloeg. Uitgeput van vermoeijenis, nam Rosa op een nabijstaanden stoel plaats en vroeg toen:

„Zou de rijke erfgename van Ehrenstein geneigd zijn, om den ouden Engel zijn regtmatig eigendom te laten behouden?"

„Dat staat helaas! niet meer in mijne magt. Luidens het testament mijns vaders vervalt de Adelaarshoeve aan den griffier Korn voor trouwe bewezen diensten. Hij zal waarschijnlijk spoedig zijn regt op haar doen gelden."

„O!" riep de oude smartelijk, „maar dat mag, dat kan niet gebeuren. Uw vader heeft verkeerd gehandeld, freule! Zoo hij nog leefde, zou ik tot hem zeggen, dat hij geen regt had op Ehrenstein en dit zou ik moeten en kunnen bewijzen, om den ouden Engel zijn regtmatig eigendom te laten behouden."

„Gij, de vrouw uit het armenhuis, zoudt dat alles kunnen beweren?" vroeg Angelika op twijfelenden toon.

„Gewis en dat wel door een testament van uw grootvader. Ja, freule! verwonder u maar, dat eene arme oude vrouw zoo spreekt, maar het is de waarheid. Ik heb tot nu toe gezwegen, ik heb veel geleden, ben in het armenhuis gegaan, om niet onder den blooten hemel om te komen — maar thans kan en wil ik niet langer zwijgen. Misschien denkt uwe genade, dat ik waanzinnig ben of dat de ouderdom mijn verstand heeft gekrenkt — doch ik weet zeer goed wat ik zeg. Victor von Ehrenstein, uw grootvader, heeft een misslag begaan en die misslag draagt nog heden booze vruchten; of noemt gij dengenen, die de belofte van trouw en liefde, aan een eerlijk meisje,

gegeven verbreekt, geen booswicht? Teregt zegt God in Zijn Heilig Woord: „Ik zal de misdaad der vaderen bezoeken aan de kinderen, tot in het derde en vierde geslacht!" En hij volbrengt die bedreiging; dat is de regtvaardige straf des Hemelschen Vaders!" voegde de oude er bij, driftig met haar kruk op den vloer stampende. „Thans wordt het mij duidelijk, waarom God mij zoo lang liet leven — ik moest eene booze daad verhinderen."

De oogen der oude Rosa gloeiden van opgewondenheid, hare bleeke lippen beefden, en terwijl Angelika aan hare zijde plaats nam, vroeg zij:

„En wat weet gij van mijn grootvader?"

„Het is juist de reden van mijne komst herwaarts, om u, zijne kleindochter, zulks mede te deelen. — Luister: Victor von Ehrenstein had liefde opgevat voor de dochter van den predikant van Jagelrode; hij zwoer met dure eeden, haar tot zijne gade te zullen verheffen, zoodra hij in het bezit zou zijn van de erfenis zijns vaders, een gestreng man, die volstrekt geen mésalliance wilde dulden. Rosalie sloeg geloof aan zijne betuigingen en gaf zich met hart en ziel aan haren geliefde over. De strenge vader leefde echter nog vele jaren en het was Rosalie niet mogelijk hare schande langer te verbergen. De predikant zond zijne dochter weg en stierf van kommer en verdriet, toen de hoogmoedige edelman hem snood had afgewezen. Rosalie leefde nu met haar kind bij eene arme bloedverwante, waar zij tot hare niet geringe smart vernam, dat Victor von Ehrenstein zich met eene jonkvrouw von Delwen in den echt wilde begeven. Zij snelde naar Jagelrode en begaf zich naar Engel, wiens vader een vriend van den predikant was geweest, doch het viel het ongelukkige meisje zeer moeijelijk om den edelman te spreken, die alle toebereidselen maakte tot zijn huwelijk met de hoovaardige jonkvrouw. In dienzelfden tijd kocht Engel de hoeve en zij was getuige dat de oude hofmeester het geld haalde en de kwitantie overgaf. Opdat echter de familie von Delwen niet bekend zou worden met de benarde geldelijke omstandigheden van den bruidegom, wilde men dien verkoop geheim houden. Eindelijk gelukte het Rosalie een onderhoud te verkrijgen. De vrijheer was uitermate koel, en daarom had Jean, de kamerdienaar, het arme meisje in de oranjerie besteld, waar zij zich, niettegenstaande de

vinnige koude en het late avonduur, stipt liet vinden. Victor kwam, sloot de geliefde aan zijn hart, verontschuldigde de verbreking zijner belofte daarmede, dat hij zorgen moest voor de instandhouding van zijn stamboom, beklaagde zich dat hij zich ongelukkig gevoelde en verzekerde plegtig, dat hij de jonkvrouw von Delwen alleen uit dwang de hand reikte, daar zijne eerste geliefde altijd zijne liefde en zijn hart zou blijven bezitten en hij haar nimmer zou vergeten. En wat zal er nu van mij en mijn armen zoon worden? vroeg Rosalie. Victor bescheidde haar daarop den volgenden avond te zelfder plaatse, waar Rosalie zich weder liet vinden, daar zij nog altijd aan de mogelijkheid geloof sloeg, hare verloren eer te zullen zien herstellen. De vrijheer zocht het bedrogen meisje echter gerust te stellen, door haar het met vele schulden bezwaarde riddergoed Ehrenstein te vermaken; onder voorbehoud eerst dan de erfenis in bezit te mogen nemen, als hij zou overleden zijn. Voor de opvoeding van zijn zoon Frederik zou hij de behoorlijke zorg dragen en hem later aannemen. Rosalie wilde zich echter niet laten afkoopen, zij bad en smeekte — alles te vergeefs, Victor wierp haar het dokument voor de voeten, stiet haar van zich af en verwijderde zich. Zoo bevond zich dus het ongelukkige meisje in de oranjerie en zag jammerend den schuldbrief, het loon harer trouwe liefde, nevens haar liggen. Met een heiligen eed, dien zij voor God aflegde, deed zij de gelofte den prijs van hare schande en versmading niet te aanvaarden, maar alleen dan van denzelven gebruik te maken, wanneer de vrijheer zijne zorgen aan den zoon zoude onttrekken; alsdan wilde zij door dat dokument hem aan zijne belofte herinneren. Ja, genadige freule! het bedrogen meisje zon op wraak, want hare vurige liefde was plotseling in hevigen haat veranderd. Daar zag zij iemand in de nabijheid der oranjerie rondsluipen. Bevreesd dat men haar welligt het papier zou ontnemen, verborg zij het in eene bloemvaas en plaatste dezelve in eene spleet van den muur, die zij met steenen zoo goed mogelijk digt maakte. Indien Rosalie in die oogenblikken bedaarder was geweest, zou zij misschien anders gehandeld hebben, maar zij gevoelde zich krank en van koorts bibberend, nam zij den terugweg aan naar hare bloedverwante, waar zij natuurlijk treurige dagen doorbragt. Het voorval met den schuldbrief kwam haar als een droom voor. Een jaar later zond de vrij-

heer een bode, om zijn zoon af te halen en naar eene kostschool te brengen. Rosalie gaf hem gaarne over, daar zij, behoeftig als zij was, toch voor zijne opvoeding niet behoorlijk kon zorg dragen. De aangebodene ondersteuning wees zij echter trotsch van de hand. Intusschen verliepen jaren, zonder dat men zich het minst om haar bekommerde. Op zekeren dag verscheen Jean uit naam van zijn heer en bragt haar de tijding, dat de vrijheer zijn zoon wilde aannemen en erkennen, indien zij voor immer van hem afstand deed. En Rosalie moest wel geene moederlijke liefde voor haar zoon bezeten hebben, zoo zij de aanneming dezer voorwaarde had geweigerd, ofschoon daardoor een nieuw bewijs werd geleverd van de liefdeloosheid des verraders. Ook verhaalde Jean, dat het huwelijk van den vrijheer met zijne steeds ziekelijke gade zeer ongelukkig was en zij weldra zou sterven. Hij woonde destijds op een landgoed in Westphalen, dat aan zijne vrouw toebehoorde; Ehrenstein was aan den voornaamsten schuldeischer in gebruik afgestaan, een jood, die het tevens bewoonde. Weder verliepen eenige jaren, toen ook de bloedverwante waar Rosalie zich bevond, stierf; de dorpsgemeente wilde de vreemde vrouw niet verzorgen en zij moest alzoo van daar vertrekken. Bovendien wisten de boeren maar al te goed, dat het ongelukkige schepsel onteerd was; met een hart vol kommer en zorg, vertrok zij dus en bereikte als eene bedelares Jagelrode. Treurig sloop zij door de straten van het dorp — niemand herkende haar. Zij wilde zich toen naar de oranjerie begeven, om het dokument te halen; maar de ambtman deed haar in bewaring nemen en naar het naastbij gelegen dorp brengen. Het gevoel van schaamte hield haar terug, zich bekend te maken. Bedelend begaf zij zich weder naar Westphalen, naar het landgoed van den vrijheer, maar zij hoorde hier dat Victor en zijne gade reeds lang waren gestorven en dat zekere graaf von Hainbach, de voogd van hun zoon Frederik, het landgoed bestuurde. Gelijk verhaald werd, was Victor aan eene beroerte gestorven, terwijl hij zich met de vischvangst vermaakte. Rosalie stelde zich aan den graaf von Hainbach voor, die juist op het slot was, maar de trotsche man lachte de bedelares natuurlijk uit en zeide dat de vrijheer slechts een zoon uit een regtmatig huwelijk had; indien zij zulke lasterlijke taal durfde volhouden, zou men haar als eene gevaarlijke persone naar een krankzinnigen-

gestîcht brengen. Zij bleef echter hare bewering volhouden en werd werkelijk derwaarts gebragt, in de nabijheid van het slot gelegen, waar zij een aantal jaren verbleef. Men lachte algemeen over de arme Rosalie, die zich uitgaf voor de moeder van een vrijheer. Op zekeren dag echter zeide men tot haar, dat zij genezen was en dus weder vertrekken kon. En zij ging gaarne, want de behandeling, die zij daar had ondervonden, was verre van liefderijk geweest. Zij begaf zich andermaal naar het landgoed in Westphalen, dat nu het eigendom was van haar geheel vreemde personen, die haar echter uit medelijden eenig reisgeld gaven. Waarheen moest zij zich nu wenden? Oud en zwak, verteerd door kommer, ging zij weder naar Jagelrode. Het was koud, bitter koud, de sneeuw lag zeer hoog en de stormwind loeide zoo hevig, dat de bedelares slechts met moeite den weg kon vinden en verder komen. Uitgeput bereikte zij den muur van het kerkhof, daar zij nog eenmaal de woning wilde zien harer ouders, waar zij hare kinderjaren zoo gelukkig had doorgebragt, maar zij viel bewusteloos neder, en weder tot haar bewustzijn gekomen, bevond zij zich in het armengesticht. Ehrenstein werd toen door een jood bewoond, en aan dien edeldenkenden Israëliet heeft zij het te danken, dat men haar niet wegzond; zij maakte echter geene aanspraak meer op het landgoed. Haar zoon was nu ook vrijheer, het ging hem voorspoedig — en zijne moeder ging het eveneens naar wensch: zij woonde immers in het armenhuis, kon de pastorij zien, en de dorpskerk en het kerkhof, waar hare moeder den zoeten slaap der dooden sliep en zij werd door de boeren ondersteund, die haar niet anders dan als „de oude Rosa" kenden. Weldra betrok de vrijheer Frederik von Ehrenstein dit kasteel — ik wilde mij aan hem bekend maken, maar men schetste hem af als een liefdeloos en hardvochtig mensch en om nu ten minste op mijn ouden dag een gerust verblijf te hebben, vergenoegde ik mij alleen met hem te zien — mijn zoon — als zich de gelegenheid daartoe aanbood. Moest ik niet vreezen, dat men mij weder voor krankzinnig zoude verklaren, indien ik mij als zijne moeder deed kennen? Ik had zelfs niet eens den moed in de oranjerie onderzoek te doen naar dien schuldbrief. . . . . Ziedaar, freule! nu weet gij wie „de oude Rosa" is. . . . ."

Uitgeput van vermoeijenis zweeg zij en leunde met hare spitse kin op de magere handen, die zij zaamgevouwen op hare kruk

hield. Angelika was niet in staat een enkel woord te spreken; zij had nimmer daarvan iets gehoord, dat haar vader slechts een pleegkind was, maar de mededeelingen der oude vrouw kwamen zoo naauwkeurig overeen met daadzaken, die haar bekend waren, dat zij wel geloof kon slaan aan de dwaling van haar grootvader, vooral nadat zij gezien had, dat Anna in de oranjerie het papier gevonden had, waarvan de oude sprak. Een zeldzaam gevoel maakte zich van haar meester; zij had hare moeder in hare prille jeugd reeds verloren — nu zag zij hare hoogbejaarde grootmoeder daar voor zich, als eene arme vrouw, die van de weldaden en giften der gemeente leefde.

„En waar is het dokument?" vroeg zij na een oogenblik te hebben gezwegen.

„Zult gij het mij niet ontnemen?" vroeg Rosa angstig.

„Gewis niet. God is mijn getuige, dat ik het met de zuiverste bedoelingen van u vraag. Er is mij alles aan gelegen, u genoegdoening te verschaffen."

„Mijne Anna, die mij in de voorkamer wacht, heeft het in hare bezitting; doe haar slechts roepen."

Angelika voldeed nu daaraan en Rosa reikte de jeugdige jonkvrouw het bewuste zakboek over, daarbij ernstig vragende:

„Zult gij uwe belofte houden?"

Spoedig opende de jeugdige gebiedster van Ehrenstein het zakboek en vond het bewuste papier, benevens een ring, waaraan een kostbare diamant schitterde.

„Den ring wilde ik niet dragen," fluisterde de oude vrouw, „en wilde dien zelfs niet meer zien, daarom legde ik denzelven bij den schuldbrief."

Angelika las de wel reeds geel geworden, maar nog niet uitgewischte regelen, die eene wettelijke vermaking bevatten van het landgoed Ehrenstein aan Rosalie Boto, de dochter van den predikant van Jagelrode. De handteekening was duidelijk, het zegel nog ongeschonden; de toenmalige griffier bij het geregt had het geschrift bekrachtigd. Door dit dokument, waarvan de echtheid niet viel te betwijfelen, werd dus het laatste testament vernietigd.

„Zeldzaam!" dacht Angelika. „Alzoo is deze oude vrouw de erfgename van Ehrenstein en — mijne grootmoeder."

Zij beschouwde naauwkeurig den ring; binnen in denzelven bevond zich het vrijheerlijke wapen, en daaronder de letters

gegraveerd: V. v. E. Aan de identiteit der persoon kon men niet twijfelen, ofschoon het Angelika verwonderde, dat Rosalie zulk een gewigtig dokument zoovele jaren aan den muur eener oranjerie had toevertrouwd, terwijl zij zelve als eene bedelares, althans als eene behoeftige vrouw., hare dagen sleet.

„Ben ik nu nog iemand, die met liegen en bedriegen omgaat?” vroeg Anna eenigzins stoutmoedig.

Angelika reikte beide vrouwen minzaam de hand en zeide bewogen tot Rosa:

„Goede, oude vrouw! u is een groot onregt geschied, dat naauwelijks weder goed te maken is.”

„Misschien nog wel,” sprak Rosa, „indien slechts mijne Anna haar Andreas tot echtgenoot bekomt, en mij bij zich in huis neemt, dat ik niet in het armenhuis behoef te sterven, dan is mijn laatste wensch vervuld.”

„Dat zal geschieden, met mijn woord blijf ik daarvoor borg. Maar gij moet hier op het slot wonen, goede oude vrouw! ik zal eene kamer voor u in gereedheid doen brengen!”

Doch Rosa schudde het grijze eerwaardige hoofd en de hand van Anna grijpende, zeide zij:

„O neen! dat begeer ik niet. Ik zou mij toch niet kunnen schikken bij zulke voorname lieden; ook kan ik zonder Anna geen geluk smaken — zij moet mij eenmaal de oogen toedrukken. Zoo Engel slechts in het bezit blijft der hoeve, dan....”

Angelika zette zich aan hare schrijftafel, schreef eenige regelen en drukte haar zegel op het papier.

„Neem dit papier,” sprak zij, „ik doe afstand van al mijne regten op de Adelaarshoeve, die Engel zal blijven behouden. In ruil daarvoor behoud ik echter dit dokument.”

„In Gods naam!” hernam de oude Rosa, „kom, Anna, kom mijn kind! Dit papier is uw eigendom!”

Zij wilde heengaan, maar Angelika greep de vermagerde hand harer grootmoeder en drukte dezelve, tot niet geringe verbazing van Anna, aan hare lippen, terwijl zij haar toefluisterde: „nog heden zult gij mij wederzien!”

Een uur later waren op verzoek der jeugdige gebiedster van Ehrenstein, de graaf von Hainbach, de baron von Waldenfels, benevens de griffier Korn in de groote zaal van het kasteel vergaderd. De man van het geregt moest nog eenmaal het testament voorlezen, en nadat Angelika verklaard had dat zij de

daarin gemaakte bepalingen voor onwettig verklaarde, verwees de graaf haar op de paragraaf, waaraan, in geval zij bleef volhouden, voldaan moest worden.

„Doch ik verklaar het testament zelf voor onwettig," riep zij plegtig.

„Bedenk wat gij zegt," zeide de graaf op vermanenden toon tot haar.

„Ik heb rijpelijk alles overwogen!" was haar koel antwoord.

„En waarop steunt de zeer gewaagde verklaring der jonkvrouw?" vroeg de uitvoerder van het testament.

De baron zag verlegen voor zich, de kleine griffier veegde bedremmeld de glazen van zijn bril af, terwijl de graaf haar met nieuwsgierige blikken aanstaarde.

En opstaande zeide zij op verheven toon:

„Mijne verwerping berust daarop, dat mijn vader niet vrijelijk beschikken kon over een eigendom, dat hem niet toebehoorde. Ehrenstein is de regtmatige bezitting van Rosalie Boto, zij alleen kan daarmede naar goedvinden handelen. Hier, mijne heeren! is de schuldbrief mijns grootvaders, die toevalligerwijze eerst heden is te voorschijn gekomen. Niemand kan dit stuk bestrijden, daar het in wettigen vorm is opgesteld. Gelief hetzelve slechts te onderzoeken!"

De verbazing, die zich nu van de aanwezigen meester maakte, is moeijelijk te beschrijven. De griffier nam het eerst het woord en zeide:

„Tegen dit dokument is gewis niets in te brengen, genadige jonkvrouw! maar wie is die Rosalie Boto en waar is zij? Welk belang kan uwe genade daarbij hebben?"

„Rosalie Boto is mijne grootmoeder!" sprak Angelika en zag daarbij tevens den graaf doordringend aan. Zij bemerkte duidelijk dat een ligt rood zijne wangen overtoog; het familiegeheim moest hem dus bekend zijn.

„Wij willen aannemen," zeide hij na een oogenblik stilte, „dat uwe grootmoeder en de genoemde Rosalie Boto eene en dezelfde persoon is — maar dan is uw overleden vader de regtmatige erfgenaam zijner moeder en alzoo wel geregtigd, over Ehrenstein naar goedvinden te beschikken. Zijn testament blijft alzoo ontegenzeggelijk van kracht."

Verlangend zagen allen de jonkvrouw aan; zij meenden dat

dit argument haar ten eenenmale het zwijgen zou opleggen; doch zij antwoordde zeer bedaard:

„In dit geval moest ook mijne grootmoeder overleden zijn, maar zij is gelukkig nog in leven en zal mij ongetwijfeld als hare kleindochter niet onterven; zij en geenzins mijn vader zal mij dit kasteel vermaken. Ik heb intusschen een regtsgeleerde uit de nabijgelegene stad ontboden, die nog heden hier zal aankomen, om mijne zaak en belangen te behartigen. Ik behoud mij echter de vrijheid naar goedvinden te handelen en geef u tevens hierbij kennis, dat ik na verloop van den rouwtijd aan Leo von Delwen de hand zal reiken. Zoo alles naar mijn wensch afloopt, zal ik u gaarne de bestaande schuld kwijtschelden, waarde oom! de Adelaarshoeve evenwel, mijnheer de griffier! blijft onvoorwaardelijk het eigendom van den ouden Engel, want Rosalie Boto zal getuigen, dat de bewuste koopsom werkelijk door hem betaald is. En nu, mijne heeren! verklaar ik deze zitting voor gesloten!"

Met de haar eigen trotschheid verliet zij de zaal.

Twee uren later werd de aankomst van den regtsgeleerde gemeld, terwijl de graaf en de baron met zijn zoon het slot reeds hadden verlaten.

Tegen den avond hield de equipage der jonkvrouw voor het armengesticht stil. Jeuker en Wachtel konden van verbazing geen woord spreken, en eerbiedig namen zij hunne mutsen af, toen Angelika met den regtsgeleerde voorbij ging. Weldra hadden zij het kleine kamertje der oude Rosa bereikt, die zij op hare legerstede vonden uitgestrekt, zwak en krank, daar de gemoedsaandoeningen der laatste dagen hare weinige krachten te veel hadden uitgeput. Anna zat met roodgeweende oogen naast de arme kranke.

„Grootmoeder!" riep Angelika.

„Zou er dan waarlijk nog geluk voor mij kunnen bestaan, goede God!" sprak de oude met zaamgevouwen handen. „Zoo ik maar niet in het armengesticht behoef te sterven," voegde zij er aangedaan bij.

Angelika had aan hare legerstede plaats genomen en hield de van koorts gloeijende hand in de hare. Moeder Rosa staarde hare kleindochter met zekere vreugde aan. Intusschen wilde de justitieraad, een bedaard en zachtmoedig mensch, zich van hare identiteit overtuigen en begon aldus zijn onderzoek.

„Het is onnoodig!" zeide Anna, „om de goede oude vrouw nog daarmede lastig te vallen. Gelukkig is Jean, de oude kamerdienaar van den graaf, hier, die Rosalie Boto zeer naauwkeurig heeft gekend."

„Ja!" knikte de oude, „Jean kent mij, hij is even oud als ik, wij zijn schoolkinderen."

Schielijk werd nu Jean ontboden, die zich bereid verklaarde als getuige op te treden. Anna en Jean moesten nu het kamertje verlaten. De justitieraad deelde de oude de gesteldheid der zaak mede en verzocht haar hem zakelijk met hare bepalingen te willen bekend maken. Op zijne vraag, of zij de freule Angelika von Ehrenstein als hare erfgename erkende, antwoordde zij toestemmend en reikte haar de bevende hand, die zij innig drukte. Het behoeft wel geen betoog, dat de justitieraad bij de opneming van haar laatsten wil de belangen zijner cliënte in het oog hield en dezelve volkomen behartigde. Moeder Rosa onterfde haar zoon en maakte hare kleindochter tot eenige erfgename, onder voorwaarde, dat de oude Engel en diens erven de Adelaarshoeve in voortdurend eigendom zouden blijven bezitten. Vervolgens onderteekende zij in tegenwoordigheid van den dorpsschout, dien men ontboden had, het gemaakte testament, dat nu in wettigen vorm werd opgesteld. Angelika herhaalde haar verzoek om hare grootmoeder bij zich op het kasteel te hebben — maar moeder Rosa wilde liever met Anna de hoeve betrekken en was van meening, dat zij daar spoedig zou herstellen. Er kwam nu eene oppasster en een arts werd ontboden, waarna Angelika zich verwijderde, nadat zij hare grootmoeder, die nogmaals ernstig aandrong op eene spoedige afdoening van alle aangelegenheden, hartelijk had omhelsd.

Nog denzelfden avond begaf de freule zich met Anna naar de hoeve, en maakte daar Engel met den zamenhang der zaken bekend. Gaarne nam hij Anna als zijne schoondochter aan, toen Angelika haar als zijne reddende beschermster had bekend gemaakt. De oude Doortje haalde nu ook den brief te voorschijn, die op dien avond door het venster in het vertrek was geworpen.

„Dat papier kwam van mij!" sprak Anna bedeesd.

Den volgenden morgen vond men de oude Rosa dood op haar leger; haar eenigste wensch was niet vervuld en zij in het armenhuis gestorven. Angelika gaf haar eene deftige be-

grafenis en zij aarzelde geenzins te verklaren, dat de overledene de moeder haars vaders was geweest.

Bij het vernemen van het gebeurde, had de griffier Kern gelijk te bevroeden is, de vlugt genomen; in weerwil van alle pogingen daartoe kon men zijn spoor niet ontdekken. De regeling der erfenis werd door den justitieraad met den meesten ijver tot een gunstig en spoedig einde gebragt en zoodra het rouwjaar was verstreken, reikte Angelika hare hand aan Leo von Delwen, die nu als houtvester zijn ontslag nam, om het bestuur te aanvaarden over de uitgestrekte bezittingen zijner lieftallige gade. De oude Jean, die na den dood van zijn heer een zoo zwervend leven had geleid, werd bereidwillig op Ehrenstein verzorgd, waar hij zijne laatste levensdagen in rust sleet. Anna en Andreas, eveneens door den echt vereenigd, leefden gelukkig op de Adelaarshoeve, door den ouden Engel aan zijn zoon afgestaan.

Een marmeren grafteeken, met het opschrift: „de oude Rosa!" door de zorg van Angelika aangebragt, duidt op het dorpskerkhof de plaats aan, waar zij, na een ongelukkig doorgebragt leven, rust.

Amsterdam, Junij 1864. V. D. W.

CLAUDIUS QUILLBOEUF.

Reeds in den vroegen morgen van 20 Augustus 1320 waren alle straten en pleinen van Parijs met eene menigte menschen gevuld, die in blijde verwachting en met klimmende nieuwsgierigheid het zeldzame schouwspel te gemoet zagen, dat weldra zou plaats vinden. Omstreeks tien ure vertoonde zich eindelijk de wapenkoning van Frankrijk, omringd door zwaarddragers en lansknechten en verkondigde luide het bekende ediet van Philips V, volgens hetwelk alle Israëliten uit Frankrijk werden gebannen, terwijl hun eene tijdruimte van 14 dagen werd toegestaan tot het regelen hunner zaken en aangelegenheden.

Naauwelijks hadden zich dan ook de laatste slagen der klok, op den avond van den veertienden dag, doen hooren, of men zag dat ongelukkige volk in groote en kleine groepen met koortsachtigen haast, naar de poorten der stad snellen.

De haat der parijsche bevolking tegen deze hardbeproefde natie was zoo groot, dat zij door de betaling eener aanzienlijke som

gelds van den grootprovoost van Parijs de toestemming moesten koopen, om met het aanbreken van den nacht de stad te mogen verlaten, waarin de meesten hunner het levenslicht aanschouwd en de dagen hunner jeugd doorgebragt hadden, om zich zoodoende te onttrekken aan de kwellingen en beleedigingen van de zijde des volks, die hen te wachten stonden. De grootprovoost had voor hun aftogt drie poorten bestemd, namelijk ten oosten, de poort *Bucy;* ten westen, de poort *de l'Ourtin;* ten noorden, de poort van de *grande châtelet.* Ook had de raad der stad de loffelijke voorzorg genomen, aan elk der genoemde uitgangen eene sterke afdeeling spiesdragers te plaatsen, om zoodoende de vlugtelingen, die niet geringe schatten met zich voerden, voor geweld en plundering te behoeden.

Het boosaardige en nieuwsgierige gemeen, dat, om eene uitdrukking van Plutarchus te bezigen, slechts met één oog gesloten, sliep, had echter de bedoeling der Joden vernomen, en de opeengepakte menigte vlugtelingen, die in sombere gedachten verzonken, treurig voortgingen en ongezien en ongemoeid de poorten hoopten te verlaten, ontstelden in niet geringe mate, toen zij op de wallen en muren der stad duizenden van menschen ontwaarden, die met geopenden mond en ongeduldig hun vertrek aanstaarden.

Langzaam bewoog zich in de rigting der poort Bucy, een onafzienbare trein dezer ongelukkigen, die een even zeldzamen als bedroevenden aanblik aanboden.

In eene onbeschrijfelijke verwarring drong en schoof de massa, in bonte vreemde kleederdragt en door verscheidene pakdieren vergezeld, voorwaarts. Men zag er moedige andalusische paarden, lastdieren en kreupele ezels, zwaar beladen met velerlei zaken, met kostbare gouden waren en oude kleederen, met ijzeren potten en braadspitten, met vergulden pantsers en helmen, vederen bedden en sierlijke wapenen enz., hijgend voortgaan; andere muildieren droegen weder de kinderen en hoogbejaarden, die niet meer te voet konden gaan, en zich te naauwernood op de voor hun zoo ongewone zitplaatsen konden houden en met hun weenen en klagen de lucht vervulden, waarbij zich nog het krijschend geroep der geleiders mengde, die in de chaldeeuwsche taal de dieren tot versnelden gang aanspoorden.

Toen het op de muren verzamelde volk deze eindelooze karavaan zag naderen, klapte het van vreugde in de handen en dui-

zenden monden braken in een oorverdoovenden jubelkreet los.

Door dit plotseling geschreeuw en geraas doodelijk ontsteld, werd de verwarring der vlugtelingen nog vermeerderd en in nameloozen haast verdrong en verdrukte de een den ander, om zoo spoedig mogelijk buiten de poort te komen, waarbij vele honderden onder den voet geraakten en zwaar gekwetst werden.

Terwijl deze tooneelen in de nabijheid van de genoemde poorten der goede stad Parijs plaats vonden, ging een man, op hoogbejaarden leeftijd, wiens lange indrukwekkende gestalte in een wijd opperkleed van oostersche snede was gehuld, langs de oevers der Seine, voorzigtig een prachtigen telganger bij den teugel leidende, waarop een zeer jeugdig, geheel gesluijerd meisje, half voorover gebogen, slechts met moeite het evenwigt kon houden.

Nadat de grijsaard een tamelijk eind langs den stroom had afgelegd, bleef hij eindelijk voor eene nieuw gebouwde groep huizen staan en klopte aan eene der deuren. Op zijn herhaald geklop verscheen eene vrouwelijke gestalte aan een tralievenster, en de oude dienstmaagd vroeg verstoord naar de begeerte des reizigers, op zulk een laat uur, daar het reeds meer dan middernacht was, en het kostte niet weinig moeite, haar te overreden, de beide vreemdelingen met hun paard in het huis van mijnheer Claudius Quillboeuf, advokaat van het parlement van Parijs, toegang te verschaffen.

„Goede vrouw," zeide de grijsaard, terwijl hij haar twee stukken goud geld in de hand liet glijden, „doe uw best dat ik oogenblikkelijk uw meester spreek, zelfs al mogt hij zich reeds ter rust hebben begeven."

„Hij! mijn goede heer, rust nemen!" sprak de oude Marion, „is het u dan onbekend dat slaap en rust, voor hem geheel vreemde dingen zijn? Des daags doet hij redevoeringen in de geregtszalen en gedurende den nacht houdt hij zich bezig met schrijven; dikwerf vind ik hem des morgens nog aan zijne schrijftafel zitten. Zulk een voortdurend waken is eene ziekte, eene heillooze krankheid!"

En nog steeds brommende, gelijk een dog, dien men een been wil ontnemen, leidde Marion den grijsaard en het meisje in het arbeidsvertrek van den advokaat, dat zich in het midden van een sierlijk aangelegden bloemtuin bevond.

Bij hunne komst hief de jeugdige regtsgeleerde zich van zijne zitplaats op en zijn bezoeker herkennende, scheen hij blijkbaar

verrast. „Zijt gij het, de lijfarts des konings, Samuel Achab?"

„Ik ben het zelf," zeide de oude man met eene geroerde stem, „het doel van mijne komst, mijnheer Quillboeuf! is om uwe gastvrijheid te verzoeken voor mijne geliefde dochter Judith, dit jonge meisje." Bij deze woorden gaf de arts zijne dochter door een wenk te kennen den sluijer van haar gelaat weg te nemen, hetgeen volgens de toenmalige zeden der joden een teeken was van onbegrensd vertrouwen.

Schier verblind door de onvergelijkelijke schoonheid der vijftienjarige jonkvrouw bleef de advokaat als versteld staan; de wondende schicht der liefde had zijn hart getroffen en met eene bevende stem sprak hij:

„Ik dank u, wijze Achab! dat gij te midden dezer groote stad, die voor uw volk eene woestijn is geworden, mijne woning als de rustplaats voor uwe dochter hebt uitverkoren."

„Het was mijn eenig streven, mijnheer! voor mijn geliefd kind het huis van den regtschapensten man in deze stad te kiezen."

Eene minzame buiging van den advokaat was het antwoord op dit gezegde, en belangstellend vroeg hij: „heeft men u ook gedwongen de hoofdstad van Frankrijk te verlaten? Wordt ook op u, die door den koning geacht, door al zijne grooten geëerd wordt, de verbanning uwer ongelukkige natie toegepast?"

„Zoo is het!" antwoordde de arts, „wel heeft men mij eene zeer aanzienlijke som gelds geboden, zoo ik afstand wilde doen van het geloof mijner vaderen, doch ik heb dat aanzoek van de hand gewezen. Toen wilde men met mij eene uitzondering maken en verzocht mij onvoorwaardelijk te blijven; maar ook dat wilde ik niet: zou ik dan mijne ongelukkige en vervolgde geloofsgenooten zoo lafhartig verlaten? Zou ik in het paleis van den koning van Frankrijk willen wonen, door pracht en overvloed omgeven, terwijl zoovele grijsaards van mijn stam op den harden grond, op steenen en doornen eene legerstede zoeken en vele anderen met den staf van den aartsvader Jacob in de hand, met moeite den last des levens voortslepen? o, mijnheer Quillboeuf! de koning van Frankrijk handelt thans met de joden even als zijn vader vroeger met de tempelridders deed; de dorst naar goud heeft voor de tempelridders den brandstapel opgerigt, gelijk die zucht thans het verbanningsstelsel van mijn arm volk tot stand bragt; moge God zooveel wreedheid vergeven!"

„Maar laat ons over het eigenlijke doel van mijn bezoek spre-

ken," ging de arts voort, „ik herhaal, mijnheer Quillboeuf! ik wil en moet mijn volk volgen, al zou ik ook met hetzelve in de woestijnen van Genesareth moeten terug keeren; maar terwijl mijn krachtige ouderdom nog de moeijelijkheden en gevaren eener onbestemde reis kan verduren, zou dit dierbare kind," en te gelijk drukte hij het meisje teeder aan zijne borst, „dat aan een leven vol gemak en overvloed gewend is, onderhevig zijn aan noodwendige ontberingen van allerlei aard. Zij moet alzoo, onbekend en verborgen, zoo lang hier verwijlen, tot de duif der ark met den olijftak des vredes haar zal verkondigen, dat haar oude vader eindelijk een gastvrij verblijf heeft gevonden, en u, mijnheer! wil ik mijne dochter toevertrouwen, onder uw dak en bescherming haar achterlaten, terwijl ik hare eer en hare deugd onder uwe hoede stel."

Gedurende deze toespraak van den eerwaardigen grijsaard was de advokaat, met neergeslagen blikken, onbewegelijk blijven staan en alleen de afwisselend bleeke en roode tint, die zijne wangen bedekte, verried de hevige inwendige aandoening, waaraan hij ten prooi was.

„Gij zwijgt, mijnheer!" zeide de grijsaard na een oogenblik stilte, „zoudt gij een ouden vader zulk eene smeekbede voor zijn kind kunnen weigeren? Hebt gij welligt vrees voor de gevolgen uwer grootmoedigheid? Maar stel u gerust, Claudius! ik heb nog een aantal magtige en invloedrijke vrienden, die, al mogt ook de schuilplaats mijner dochter ontdekt worden, niet zullen toelaten, dat men u deswege lastig valt; ontbreekt het u aan geld, dan bezit ik voor u en voor Judith zooveel, dat de koenste verkwister aan het hof des konings moeite zou hebben, het in tien jaren tijds door te brengen...."

„Neen, Achab!" viel de advokaat hem in de rede, terwijl hij zijne lange gitzwarte lokken met de handen terug streek, „het is noch vrees, noch gebrek aan geld, dat mij terug houdt, gij kent mij te goed, om slechts een oogenblik daaraan te denken.... niet *dat* is het, Samuel! wat mij doet huiveren...."

„Wat dan, Quillboeuf?" vroeg de arts, tevens de handen van den advokaat hartelijk drukkende.

„Ik ben wel advokaat van het parlement," sprak Quillboeuf, terwijl het rood der schaamte zijne wangen kleurde, „maar ik moet u doen opmerken, Achab! dat ik nog slechts 28 jaren tel, en uwe dochter buitengemeen schoon en bevallig is."

„Zulks beangstigt mij niet in het minst," hernam de eerwaardige oude met een ernstig lachje, „ik moet bekennen dat Judith even schoon is als bevallig, maar hare schoonheid staat nog verre ten achteren bij uwe kuischheid en uwe algemeene erkende eerzaamheid, en ik houd mij overtuigd, dat gij eene schoonheid, die vergankelijk is, niet aan deze goddelijke deugden zult opofferen."

Te gelijk nam hij een zakboek van rood marokijn uit zijn onderkleed, reikte het den advokaat over en voegde er bij:

„Hier zijn 300,000 thaler in goede wisselbrieven, benevens edelgesteenten, ter waarde van 10,000 gouden thaler. Neem dit en bewaar hetzelve, het is het vermogen van Judith."

„Wat die schatten aangaat," sprak Quillboeuf lagchend, „zoo zullen zij bij mij even zeker zijn, alsof zij in de kelders van St. Denis verborgen waren."

„En mijn andere schat is bij u niet minder vertrouwd, waarde Claudius!" hernam Achab, „uwe eer en vroomheid zijn mij daarvoor de beste waarborgen en ik laat zoowel mijn kind als mijn vermogen even gerust in uwe heilige bescherming."

De advokaat nam op een nabijstaanden stoel plaats, steunde het hoofd in de handen en was eenige oogenblikken in diep nadenken verzonken; weldra verhief hij zich met een opgeruimd gelaat, zijn oog straalde van tevredenheid en het edel hoofd oprigtende, sprak hij op plegtigen toon, terwijl hij den arts de hand reikte: „ik aanvaard uwe dubbele bezitting, die ge mij toevertrouwt en zweer u hier op dit kruis, het geheiligd symbool van mijn geloof, uwe dochter steeds als een onaantastbaar heiligdom te zullen achten en beschermen."

„Ik heb niets minder van u verwacht, Claudius!" antwoordde de grijsaard, slechts met moeite zijne aandoening onderdrukkende. „Mijne dochter," sprak hij, zich tot het van smart weenende meisje wendende, „omhels thans uw broeder, uw beschermer en bid te zamen dikwerf tot den Almagtigen voor mijn heil en dat van mijn ongelukkig volk."

Mijnheer Quillboeuf hield met verzaking van alle hartstogten de verpligtingen, die hij op zich had genomen. In weerwil van de onuitsprekelijke bekoorlijkheid der aan zijne zorg toevertrouwde maagd, wier steeds meer ontluikende en verblindende schoonheid de hartstogt, welke zij bij den eersten blik bij hem

had doen ontstaan, tot een verteerenden gloed had aangeblazen, vergat hij toch nimmer tegenover haar de houding die hem betaamde en ging nooit de perken van innige vriendschap te buiten.

En wanneer hij soms in stille zomernachten door de schaduwrijke lanen van zijn tuin wandelde, om voor zijn gewond hart troost te zoeken, zag men hem steeds van zijn schoonsten rozenstruik eene halfgeopenden knop afbreken, welke de oude Marion den volgenden morgen aan de bekoorlijke Judith uit zijn naam overgaf.

Inmiddels waren eenige jaren verstreken. Ten jare 1328 besteeg Philips van Valois den troon van Frankrijk en een van de eerste daden zijner regering was, verscheidene beroemde fransche joden uit hunne ballingschap terug te roepen, waaronder zich natuurlijk ook de beroemde arts Samuel Achab bevond.

Wij zullen niet beproeven de vreugde des wederziens te schetsen, die vader en dochter smaakten na zoo langdurige scheiding. De zwarte oogen van het meisje straalden van verheerlijking en tranen van vreugde rolden over den langen witten baard van den grijsaard.

Ook Claudius Quillboeuf was geroerd, en met eene bevende stem zeide hij:

„Samuel Achab! ik hergeef u uwe dochter in hare hemelsche schoonheid en reinheid; ik heb haar beschermd en bewaard als een kostelijk kleinood, maar God alleen weet, welken inwendigen strijd ik daarbij heb te kampen gehad."

„Quillboeuf!" hernam Achab, hem in zijne armen sluitende, „gij zijt een man van verhevene zielskracht en bezit een magtigen wil. Ik ben naauwkeurig bekend met den toestand van uw hart en draag eveneens kennis van de gevoelens, welke mijn kind voor u koestert. God verhoede, dat ik uwe harten zou scheiden; ontvang daarom hierbij de hand mijner dochter; zij heeft begeerte eene christin en uwe vrouw te worden. Blijf voortaan levenslang haar beschermer en bewaar steeds uw edel harte en de zeldzame regtschapenheid van uw karakter."

De gelukkige advokaat drukte zijne van zuivere liefde gloeijende bruid aan zijn kloppend harte.

Claudius Quillboeuf werd later eerste raadsheer bij het parlement van Parijs, en bleef tot aan het eind zijns levens de gelukkigste en braafste echtgenoot.

Naar Dr. E. Brecher. W.

MENGELWERK

VOOR

1864.

VADERLANDSCHE
LETTEROEFENINGEN,

OF

TIJDSCHRIFT

VAN

Kunsten en Wetenschappen,

WAARIN DE

BOEKEN EN SCHRIFTEN,

DIE DAGELIJKS IN ONS VADERLAND EN ELDERS UITKOMEN
OORDEELKUNDIG EN VRIJMOEDIG TEVENS
VERHANDELD WORDEN.

BENEVENS

MENGELWERK,

TOT FRAAIJE LETTEREN, KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN
BETREKKELIJK.

Nieuwe Serie. — Derde Deel.

VOOR

1864.

MENGELWERK.

TE GORINCHEM, BIJ
A. VAN DER MAST.

1864.

INHOUD.

Bladz.

Prinses Orsini. Historische Novelle van L. MÜHLBACH. . 1
De Valsche Munters. Eene vertelling. (Met eene plaat). 69
De oorlog in Sleeswijk. (Met eene plaat.) 89
Proeve van een verklarend Nederduitsch woordenboek. . 145
Geestelijken en leeken in den Kerkelijken Staat. . . . 159
Het gevecht bij Wengrow. Gedeeltelijk naar het Fransch van Aug. Barbier. Door TACO. 166
Buren, historisch-genealogisch onderzoek naar de heeren van Buren. 1125—1581. Door D. BUDDINGH. . . . 169
Een stedeke uit den Achterhoek. Door H. G. HARTMAN JZ. (Met eene plaat.) 209
Het spel om de vrijheid. Een verhaal uit het Russische volksleven. (Naar het Fransch.) Door C. TH. M. . . 230
De oorlog in Sleeswijk. (Vervolg van bl. 145.) . . . 240
Een wonderdoctor bij de Hottentotten. 242
De Zwitsers. (Naar KAREL WEBER.) 247
De Klerk. (Oorspronkelijke Novelle.) Door P. VAN DE VELDE MZ. (Met eene plaat.) 249
Michaël Glinski. Episode uit de geschiedenis van Polen. (Eerste helft der XVIe eeuw). Door H. C. V. D. HEIJDE. 290
Studenten in China. 314
Frederik II en Voltaire. 322
Oudjaarsdag. Door een Candidaat. 325

PRINSES ORSINI.

Historische Novelle

VAN

L. MÜHLBACH.

I.

MARQUITA.

In eene kamer van het koninklijke paleis te Madrid zat Marquita, de jonge hofdame van de magtige prinses Orsini. De pracht, die haar omringde, scheen geen den minsten invloed op haar te hebben, want het ontbrak haar aan datgene, wat een jong meisje het meest bemint, namelijk aan vrijheid. Als een gevangen vogel gevoelde zij zich in dit koninklijk slot; het scheen haar eene kooi toe, wel eene zeer prachtige kooi, maar altijd toch eene kooi! Dit kwam, omdat Marquita in vrijheid was opgegroeid. Op het eenzame, stille landgoed, dat zij met hare ouders had bewoond, had zij niets van den dwang der étiquette geweten. Met de bloemen en vogels, met de lammeren en boomen was zij opgegroeid, en naauwelijks wist zij, dat daar buiten, behalve haar landgoed en haar tuin, nog eene wereld bestond.

Zij behoorde tot eene voorname familie, en hare ouders waren aan de aanzienlijkste huizen van Spanje vermaagdschapt, maar ten gevolge van ongelukkige omstandigheden was de graaf don Josef Valabera arm geworden, en toen had hij zich op dit landgoed als zijne laatste bezitting teruggetrokken; sedert dien tijd hadden de edele Spaansche huizen den graaf vergeten, en hielden zich verre van hem. De graaf gevoelde echter niet, dat hij arm was, want hij bezat zijne vrouw nog, die hij beminde, en zijne dochter Marquita, bij wier aanblik de ouders gevoelden, dat zij een onmetelijken rijkdom bezaten, en dat God hen gezegend had met een heerlijken schat.

Zoo beschermd en behoed door de liefderijke blikken van eene teedere moeder, van een edelen vader, was Marquita opgegroeid, en slechts hare ouders waren hare leermeesters geweest. Haar vader had haar in de vreemde talen en in de geschiedenis

onderwezen, hij had haar de natuur en den loop van het gestarnte leeren kennen en haar verstand gescherpt.

Hare moeder had haar in alle huiselijke zaken onderrigt. En wanneer de dag onder deze afwisselende bezigheden verloopen was, zaten zij des avonds in de stille, eenvoudige huiskamer bij elkander, en lazen dan te zamen de heerlijke dichters van hun land.

Dat was een vrolijk en heerlijk leven geweest! Waarom moest de dood komen, om het te verstoren! Hij had geen medelijden met Marquita's wanhopig smeeken, met hare tranen en hare verlatenheid. Hij ontnam haar haren vader, en weinige weken daarna hare moeder. De gravin echter, haren naderenden dood gevoelende, had, in den angst voor haar kind, aan de prinses Orsini geschreven, en de magtige gunsteling van het koninklijke paar om hare bescherming gesmeekt!

Zoo was Marquita, spoedig na den dood van hare moeder, bij de prinses Orsini gekomen, die haar niet uit deelneming of medelijden tot zich had genomen, maar slechts, opdat men niet zou kunnen zeggen, dat zij hare betrekkingen van gebrek liet omkomen, terwijl zij zelve door glans en luister omringd was!

Marquita was derhalve de hofdame van prinses Orsini geworden, en woonde sedert eene maand bij hare tante in het koninklijke residentieslot te Madrid!

In diep gepeins verzonken had zij thans vergeten, waar zij zich bevond, en zich in hare gedachten verplaatst op het eenzame en liefelijke landgoed, en op de graven van hare dierbare ouders!

Marquita had geweend bij deze herinneringen, maar vervolgens hadden andere gedachten de tranen van deze schoone oogen gedroogd, en een glimlach speelde om hare lippen. Welke waren deze herinneringen? Waarom bloosde zij en waarom rezen ernsuchten uit haren boezem op?

Ach, het was het zoete geheim van een meisjeshart.

De pendule, die op de console stond, wekte Marquita met hare slagen uit hare droomen. Zij schrikte en keek naar de pendule.

„Ach, reeds tien uur," fluisterde zij zacht. „Het is dus het uur, dat de prinses mij in hare voorkamer laat wachten, wachten

op de eer, haar het ontbijt voor te dienen. Nu, waarlijk, ik moet niet murmureren! Men zegt, het is eene groote gunst, dat mijne tante medelijden met mij heeft gehad! En het is waar, zij vervulde daarmede den laatsten wensch mijner stervende moeder. Ik moet haar daarvoor dankbaar zijn! Ach, waarom kan ik mijn hart niet dwingen, haar lief te hebben!"

En het jonge meisje liet het hoofd op de borst zinken en zuchtte.

Achter haar werd zacht eene deur geopend, en een jongman trad voorzigtig en rondziende binnen. Marquita hoorde hem niet. Toen hij echter digt achter haar stond, zich tot haar nederboog en zacht haar naam noemde, verschrikte zij en een gloeijend rood overtoog hare wangen.

„Orri!" zeide zij zacht, en onwillekeurig lachte zij.

„Ach, ik wist dat ik u alleen zou vinden, mijne lieve Marquita," sprak hij, terwijl hij hare hand aan zijne lippen drukte. „De prinses is sedert een uur in de ziekenkamer der koningin. Dit oogenblik is alzoo ons eigendom! Kom, laat mij u aanzien! Neen, sla uwe oogen niet neder! Laat er mij in lezen, of Marquita mij nog bemint, of zij mij nog getrouw is!"

En de jonge man boog eene knie voor Marquita en zag haar vol verrukking aan.

„Ach," zeide zij met eenen schalkschen lach, „wanneer dat de schoone dames van uw hof eens wisten! De gevierde en magtige graaf Orri aan de voeten van eene nietige hofdame!"

„En wanneer dat de voorname heeren van het hof eens wisten, die naar de hand der nicht van prinses Orsini dingen, wanneer zij eens wisten, dat deze schoone dame den armen en nietigen graaf Orri aan hare voeten duldt!" zeide hij.

Toen zagen zij elkander aan en lachten, en in hunne blikken lag eene wereld vol geluk.

„Gij bemint mij dus?" fluisterde hij zacht, en legde zijn arm om hare slanke leest.

„Weet gij het niet?" vraagde zij met de onschuld van een kind. „Wanneer gij het niet weet, hoe zal ik het dan weten? Ach, gij zijt zoo verstandig en geleerd. Gij verstaat alles en weet alles; gij kent ook de liefde, want Marquita zal niet de eerste zijn, die de gevierde graaf Orri bemint! Maar ziet gij, met mij is het geheel anders! Ik versta niets en weet niets, en

uwe geheele wereld is mij vreemd! Ik versta ook de liefde niet en weet niets van hare verschijnselen. Wanneer gij nu niet zeker weet, of ik u bemin, moet ik vreezen, dat alles, wat mij kwelt, slechts de kenteekenen eener ziekte zijn."

„Laat mij al deze kenteekenen weten," zeide hij, „dan kan ik, als een geleerd dokter, u zeggen, of het ziekte of liefde is, hetgeen u kwelt!"

„Welaan, mijnheer de dokter, hoor mij aan!" zeide zij. „Ten eerste: Wat beteekent het, dat ik geen genoegen meer vind op de schitterende feesten van dit hof, dat ik te midden van uwe schitterende bals verlang naar de eenzaamheid mijner kamer, dat het mij toeschijnt, als verachtte ik al die pracht en heerlijkheid?"

„Dat kan ziekte zijn," zeide Orri ernstig, „misschien eene zwakte der zenuwen."

„Ten tweede, mijnheer de dokter: Vanwaar komt het, dat, terwijl ik al de vleijerijen der voorname heeren van dit hof veracht, terwijl hunne opmerkzaamheid mij lastig valt en hunne verliefde blikken mij eene beleediging toeschijnen, van waar komt het, dat er toch een man bestaat, een graaf Orri, wiens nabijheid mij het grootste geluk mijns levens toeschijnt, wiens stem in mijn oor klinkt als de heerlijkste muziek, wiens woorden van liefde mijn hart met vreugde vervullen!"

„Dat is ziekte!" zeide hij zacht, maar zijne oogen straalden van verrukking.

„Hoe komt het," vervolgde Marquita, en hare oogen hadden eene andere uitdrukking aangenomen, het was niet meer een schalksch onschuldig kind, maar een driftig en dweepend meisje dat nu sprak: „Hoe komt het," zeide zij, „dat ik, sedert ik hem ken, naauwelijks meer ween om mijne ouders, dat ik mij niet meer eenzaam en verlaten gevoel, maar dat zijn hart mij een toevlugtsoord schijnt, tot hetwelk ik mij wenden kan onder al de moeijelijkheden des levens, dat ik mij vol vertrouwen aan zijne borst werp, opdat ik daar beveiligd zij tegen al het ongeluk en leed, dat ik daar weder alles gevonden heb, wat ik verloren heb, een vader, eene moeder, een vriend en een broeder? Hoe komt het, dat ik dezen man zoo grenzeloos vertrouw en hem toch eerst sedert vier weken ken? Dat ik alles zou ten offer bregen voor hem, dat alle heerlijkheid en rijkdom mij nietig toeschijnen, en ik mij aan zijne voeten zou wenschen

neder te werpen en tot hem te zeggen: Daar, neem mij aan, ik ben de uwe! Wees mijn vader en mijn heer, wees mijn geliefde en laat mij uwe slavin zijn, ja laat mij u dienen, als mijn heer, en laat mij u aanbidden, als mijn God! Daar, neem mij mede, ik vertrouw u mijne eer, want gij zult over haar waken, als eene moeder, ik vertrouw u mijn leven, want gij zult het beschermen als een vader, ik vertrouw u mijn hart, want gij zult het heilig bewaren, zooals een echtgenoot dat doet! — Nu zeg, of dit ziekte of liefde is?"

Graaf Orri antwoordde niet. Eene diepe en heilige aandoening verstikte zijne stem, en toen hij met eene uitdrukking vol liefde tot haar opzag, bemerkte zij, dat zijne oogen vol tranen stonden.

„Gij weent?" vraagde zij verschrikt.

„Laat mij weenen. Dit geluk zou mij bijna bedwelmen! Mijn God, het is reeds zoo lang geleden, dat deze liefelijke en heilige klanken der onschuld mij in het oor ruischten! O als ik u aanzie, schijnt het mij bijna altijd toe, als waren alle vrouwen weder onschuldig en rein, als waren er geene koketten, geen verraad en geene trouwbreuk meer! Sedert ik u bemin, durf ik de gansche wereld vertrouwen!"

„Zoo doe het, mijn geliefde!" zeide zij, terwijl zij zijn hoofd tegen haren mond drukte. „Wie vertrouwt, is gelukkig!"

„Gij arme, onschuldige engel!" riep Orri, hare lippen kussende. „God geve, dat gij het wantrouwen immer moogt leeren kennen!"

„Gij leert het mij reeds," zeide zij op zacht verwijtenden toon.

„Ik?"

„Ja gij!"

„Hebt gij mij niet verboden, mijne weldoenster en tante, namelijk de prinses Orsini, te bekennen, dat wij elkander beminnen?"

Het gelaat van den graaf verduisterde.

„Ah," zeide hij, „gij misgunt mij dus het stille geluk van dit oogenblik? Want mij aan de prinses Orsini herinneren, wil zeggen, mij mijn geluk ontnemen!"

„Mijn God, gij haat haar dan?" vraagde Marquita verschrikt.

Een snelle, vorschende blik trof het gelaat van Marquita, maar dit gelaat zag er geheel onschuldig uit. Zulks stelde hem gerust, en opgeruimder zeide hij:

„Het is waar, prinses Orsini is zeer goed jegens u, en ik

ben haar daarvoor dankbaar! Maar desniettegenstaande, dierbare Marquita, behoef ik haar niets mede te deelen van deze verborgene liefde! De prinses onze liefde bekennen, wil zeggen, haar vernietigen.

„Orri!" riep Marquita, „hoe hebt gij mij verschrikt! Ach ik sidder, en toch begrijp ik niet, hoe dit kan zijn!"

Graaf Orri sloot haar vast in zijne armen.

„Vraag mij daarnaar niet," zeide hij innig. „Laat mij uw pad met rozen bestrooijen, opdat de doornen uwe voeten niet kwetsen. En eens, Marquita, eens, wanneer ik alles zeggen moet, zult gij mij danken, dat ik u thans zooveel verzwijg!"

„Maar," vraagde Marquita, hem liefkozende, „heb ik geen regt op uw vertrouwen? En hoe? Gelooft gij dan, dat ik gelukkig zijn kan, wanneer ik uw gelaat zoo dikwijls door zorgen verduisterd zie?"

„De zorgen," zeide graaf Orri plegtig, „de zorgen behooren den man, en de vrouw, die hij bemint, voor zorgen te bewaren, dat is de heiligste pligt van den man. Daarom, mijne beminnelijke bruid, laat mij u beschermen! Verzeker mij, dat gij mij en slechts mij alleen wilt vertrouwen, dat gij onze liefde aan niemand wilt verraden! Wilt gij mij dat belooven?"

Toen zeide Marquita plegtig: „Ja, ik beloof het u! Ik heb u tot heer over mijn hart gesteld, en daarmede ook tot heer over mijn wil!"

„Ik dank u!" riep Orri, terwijl hij haar met kussen overlaadde. „Geloof mij, Marquita, deze voorzigtigheid en dit stilzwijgen zullen ons tot ons doel brengen. En waarom te spreken? De liefde is als eene bloem! Het hoogste geluk echter . . ."

Plotseling verstomde Orri en keek vorschend in den grooten spiegel, waarvoor hij stond. Hij had daar gezien, dat achter hem de aan het einde der zaal zich bevindende portière open ging, en dat op hetzelfde oogenblik twee groote vlammende oogen zigtbaar werden!

II.

PRINSES ORSINI.

Graaf Orri had, zooals wij zeiden, het openen der portière en tusschen haar het schitteren dezer twee groote oogen

gezien, maar even spoedig als eene gedachte was zijne oogenblikkelijke ontsteltenis voorbijgegaan.

Zonder zijne geliefde eenig teeken te geven, trad hij eene schrede achteruit, en vervolgde: „Het hoogste geluk maakt stom!"

„En waarom te zwijgen, Orri?" vraagde eene stem achter hen. Marquita stiet een zachten kreet uit, en stond van haar stoel op, terwijl graaf Orri zich diep voor de prinses boog, wier nadering hij in den spiegel zeer goed bemerkt had.

„Ah, onze genadige prinses!" zeide hij eerbiedig. „Mijn God, gij hoordet dus mijne woorden?"

De prinses Orsini scheen op zijne woorden geen acht te slaan, maar trad digter bij hem, en hare hand op zijn schouder leggende, zag zij hem strak in het gelaat.

„Waarom zwijgen, Orri?" herhaalde zij. „Beken toch aan de dame, die gij bemint, uwe liefde, misschien dat zij . . ."

„Dat zij mij dan uit hare nabijheid verbande?" viel graaf Orri haar levendig in de rede. „Dat, prinses, dat vrees ik juist."

De prinses opende reeds hare lippen om een antwoord te geven, doch zij zweeg, want hare oogen hadden toevallig de kleine hofdame Marquita ontdekt, wier tegenwoordigheid zij tot hiertoe niet bespeurd had.

Zij wenkte het jonge meisje tot zich, en terwijl Marquita zich diep voor de prinses boog, kuste deze haar op het voorhoofd.

„Goeden morgen, kleine!" zeide zij. „Gij hebt lang op mij moeten wachten. Dat doet mij leed! Dubbel leed," ging zij voort, terwijl zij op den graaf een vurigen blik wierp, „dubbel leed, daar graaf Orri u met woorden gekweld heeft, die gij niet verstaat! Zij is een kind, Orri! Haar hart is nog een wit blad, waarop nog geene hand van een man de bedriegelijke woorden zijner liefde geschreven heeft."

Marquita glimlachte, en terwijl zijn een heimelijken blik op haar geliefde wierp, kuste zij de hand der prinses.

Graaf Orri scheen de jonge hofdame volstrekt niet te bemerken; hij had slechts oog en hart voor de prinses, en slechts op haar rustten zijne blikken.

„Ga, mijn kind," zeide zij gebiedend, „ga naar mijne kamer! Daar zult gij frissche rozen vinden. Maak er u een krans van, want heden avond is er bal, en ik veroorloof u te dansen! Ga dus!"

De prinses zeide dit op zulk een gebiedenden toon, dat Marquita den moed niet bezat, haar in de rede te vallen, maar stil de kamer verliet.

De prinses keek haar zwijgend na, terwijl graaf Orri op hare bevelen wachtte.

Er volgde eene pauze, en prinses Orsini, zich in een leuningstoel werpende, zeide: „Nu Orri, nu zijn wij alleen! Vertel mij nu de tragische geschiedenis uwer heimelijke liefde!"

Orri boog zich diep. „Prinses Orsini," zeide hij zacht, „uwe hoogheid is de verhevenste en schoonste vrouw der aarde, maar men zegt toch: prinses Orsini, die alles weet en alles kan, weet toch één ding niet!"

„Ah," riep de prinses lagchend. „Nu, zeg mij, Orri, wat versta ik niet?"

„De liefde, uwe hoogheid," zeide Orri. „Maar welk man is er ook, die prinses Orsini waardig zou kunnen zijn! In geheel Spanje is er geen, die met u in geleerdheid, in wijsheid en moed is gelijk te stellen. Eene echte, koninklijke vrouw bemint echter nooit een man, boven wien zij zich verheven gevoelt. Prinses Orsini is eene koninklijke vrouw!"

De prinses zeide: „de geliefde bedelares, die alleen is koningin! zoo zingt onze dichter. Misschien heeft hij gelijk! Ten minste geloofde ik het eens! Maar — stappen wij hiervan af. Brengt gij mij bevelen van zijne majesteit den koning?"

„Zijne majesteit laat de eerste dame van het hof en de cameriera der koningin zijn groet brengen, en verzoekt heden morgen geene zitting van den staatsraad te houden, omdat de gevaarlijke toestand van hare majesteit de koningin haar koninklijken gemaal aan haar leger gebonden houdt."

„Ah," zeide de prinses, „ik ben dus eenige oogenblikken vrij! Graaf Orri, gij moet bij mij blijven!"

„Hoezeer ben ik te beklagen, dat ik zoo gelukkig niet kan zijn," zuchtte Orri. „Ik heb de dienst in de voorkamer van den koning, en word slechts voor een half uur afgelost!"

Het gelaat der prinses verduisterde; toen zij echter zijne gloeijende blikken ontmoette, reikte zij hem vriendelijk de hand.

„Ga," zeide zij; „tot wederziens, Orri!"

De graaf drukte een vurigen kus op deze hand, boog zich toen en naderde de deur, maar reeds op hetzelfde oogenblik werd hij door de prinses teruggeroepen.

„Graaf Orri," zeide zij, met haar waaijer spelende. De graaf naderde en vraagde naar hare bevelen.

„Nog iets," zeide zij. „De dame, die gij heimelijk bemint, is mij bekend; gij moet, als gij haar weder ziet, het wagen haar uwe liefde te openbaren! Ga nu!"

„Ah, wanneer gij mij daartoe aanmoedigt, prinses!" riep graaf Orri, „dan . . ."

„Ga dan toch!" zeide de prinses met een blik, die zeggen wilde: „blijf!"

Misschien had graaf Orri dezen blik niet verstaan, ten minste hij wilde dien niet verstaan.

„Ik ga," zeide hij, en verliet schielijk de kamer. Zoodra de prinses alleen was, gaf zij zich aan hare aandoeningen over. Met eene toornige beweging wierp zij den waaijer, waarmede zij gespeeld had, op den grond, en ging met haastige schreden de kamer op en neêr, en zeide: „Ach, die verschrikkelijke étiquette! Dat is eene langzame foltering, een vreeselijk vergif, dat ons onvoorziens den dood kan aandoen."

„Neen, neen," riep zij hevig, „ik wil niet sterven! Ik wil al deze banden verscheuren, en er zal in dit land geene wet gegeven worden, dan die, welke mijn mond voorschrijft, en mijne hand onderteekent!"

En waarlijk, prinses Orsini, de magtige gunsteling van de koningin, en te gelijk van den koning van Spanje, zij had wel regt zoo te spreken. Hare woorden waren magtiger en invloedrijker dan die van den koning zelven, en wanneer men het somtijds waagde dezen Franschen prins, die door den magtigen Lodewijk den Veertiende op den troon van Spanje geplaatst was, te wederspreken, zoo onderwierp men zich daarentegen aan de bevelen van prinses Orsini.

Zij wist wat zij wilde; want er was een wil, die over Spanje nog magtiger heerschte, dan de wil van prinses Orsini, een wil, waarvoor de trotsche en heerschzuchtige vrouw zwichten moest. Deze wil was die van koning Lodewijk den Veertiende, of wel van de markiezin de Maintenon. Spanje moest als het ware eene provincie van Frankrijk zijn, en daarom had koning Lodewijk de Veertiende prinses Orsini naar Spanje gezonden, opdat zij de vriendin van den koning en van de koningin worden, en hen afhankelijk maken zou van Frankrijk.

Prinses Orsini was dus op bevel van den koning van Frankrijk

naar den koning van Spanje gegaan, den vroegeren hertog Philips van Anjou, kleinzoon van Lodewijk den veertiende. Zij had den koning en de koningin aan zich onderworpen, en den Spanjaarden geleerd, zich onder haar schepter te buigen. Maar daar zij heerschen kon, wilde zij van den last ontslagen zijn, anderen te gehoorzamen, en om zich zelve te bevrijden van het Fransche juk, moest Spanje zich door haar zijne volkomene onafhankelijkheid bevechten. Zij had daarom koning Philips VI somtijds den moed ingeboezemd, de bevelen van zijn grootvader te weêrstreven en een eigen wil te hebben in zijn land. Dit maakte Lodewijk bevreesd, en hij zond daarom den hertog van Orleans, den lieveling der Spanjaarden, naar Spanje, met den openlijken last den koning Philips zijn groet te brengen, en met het geheime bevel, de prinses Orsini gade te slaan, hare magt te ondermijnen, en wanneer het mogelijk was, haar ten val te brengen, zooals hij dit reeds eenmaal gedaan had.

Maar de prinses Orsini had te Parijs even goed hare spionnen, als Lodewijk die te Madrid had; zij wist daarom, reeds eer de hertog van Orleans de grenzen van Spanje had overschreden, het doel zijner zending.

„Ik wil dien hertog van Orleans overwinnen, of sterven," zeide zij, toen zij alleen was.

Een binnentredende bediende stoorde haar in hare overpeinzingen en reikte haar een verzegeld papier over.

De prinses brak het haastig open.

Ach," zeide zij op triomferenden toon, „hij is dus aangekomen, deze goede hertog! Welaan wij zullen ons voorbereiden, hem te ontvangen! Wij zullen zien, wie magtiger is, ja, wij zullen zien!"

En de prinses begaf zich naar hare kleedkamer, en beval hare vrouwen haar toilet in orde te maken, en toen dit geschied was, zeide zij tot zich zelve: „Nu mag hij komen! Ik ben gewapend en gereed!"

III.

DE DIPLOMATEN.

Prinses Orsini was naauwelijks de receptiezaal binnengetreden, toen de vleugeldeuren haastig geopend werden en de lakkeijen den hertog van Orleans aandienden.

„O, welk eene heerlijke verrassing," riep de prinses, terwijl zij den hertog te gemoet trad.

Hertog Philips van Orleans boog zich diep voor haar. Hij had met een enkelen blik aan haar toilet, aan haar glimlach, aan elken toon harer stem ontdekt, dat zij van zijne komst en zijne plannen onderrigt was, en daarom besloot hij op zijne hoede te zijn, want zij kenden elkander naauwkeurig, doorzagen elkander, en lazen in elkanders oogen de geheimste gedachten hunner ziel.

„Gij komt uit Frankrijk," riep zij, en liet hare groote vlammende oogen welgevallig op den hertog rusten.

„Ja, uit ons bemind en gezegend Frankrijk," riep de hertog, „uit dat Frankrijk, dat wij te zamen getrouw willen dienen."

Het gelaat der prinses verdonkerde; de hertog zag dit met genoegen.

„Ah," dacht hij, „ik heb wel gelijk gehad; deze afhankelijkheid van Frankrijk is haar lastig."

Vervolgens zeide hij: „Ik kom van uw en mijn koning, van Lodewijk den Veertiende, die mij als gezant naar den koning van Spanje, den kleinzoon van onzen koning, heeft gezonden."

„Ah," zeide de prinses, „als afgezant van den grootvader aan den kleinzoon! Hoe hartelijk! Geheel uw heer en gebieder, geheel den grooten Lodewijk waardig! Waarlijk, dat is roerend, dat doet mij weenen!"

En toen de prinses bemerkte, dat de hertog haar toornig gadesloeg, zeide zij bij zich zelve: „Dat heeft doel getroffen!"

„Daarvoor zal zij boeten," dacht hij, en bij deze gedachte namen zijne oogen eene opgeruimder uitdrukking aan.

De prinses vervolgde: „Koning Lodewijk van Frankrijk is inderdaad een verstandig heerscher! Hoe slim is het van hem, dat hij zijn gezant slechts als grootvader naar zijnen kleinzoon zendt, en dat hij op deze wijze al het staatkundige buiten het spel laat. Ah, waarlijk, het was hoog tijd, dat de koning van Spanje door den koning van Frankrijk werd erkend als een zelfstandig monarch; want er waren reeds ontevredenen in Spanje, die hun koning spottenderwijs den vasal van de kroon van Frankrijk noemden."

„Hoe," riep de hertog, „gij duldt dat, prinses? Kan dan uwe hoogheid die lasteringen niet straffen? De Spanjaarden,

die hun nek onder het juk van schoone vrouwenhanden buigen, moesten ten minste zooveel galanterie bezitten, hun koning den vasal van zijne gemalin en van prinses Orsini te noemen!"

De prinses scheen deze boosaardige opmerking niet te verstaan.

„De Spanjaarden zijn meer galant, dan waarheidlievend," zeide zij, „en daarom konden zij zóó niet spreken. De Spanjaarden hebben warm bloed. Zij willen slechts één koning, den koning van Spanje, erkennen; zij zijn achterdochtig, en in een afgezant van den koning van Frankrijk geloofden zij tot nu altijd den mentor van onzen jongen koning te zien! Hoe verstandig derhalve, dat de koning u zond! daardoor zal de achterdocht der Spanjaarden geheel en al verdwijnen, want u, heer hertog, zal men niet voor een mentor houden!"

„Gij hebt gelijk, uwe hoogheid," zeide de hertog vriendelijk, „want toen Odyssens in de netten der schoone Circe gevangen was, was de wijze mentor niet bij hem. Bijgevolg kan men mij niet voor een mentor houden!"

„Gij meent," zeide de prinses, „die mentor zoude, wanneer hij bij hem geweest was, Odysseus uit de netten van de schoone Circe bevrijd hebben? Ah, uwe hoogheid, weet niet, hoe sterk sommige netten zijn."

„Maar ik herinner mij eene fabel," zeide de hertog. „Toen eens de koning der dieren in een voor hem te stevig net gevangen was, kwam eene muis, die het net doorknaagde, en hem bevrijdde!"

„Wilt gij de muis zijn, hertog?" vraagde de prinses.

De hertog trad eene schrede achteruit.

„Dat verhoede de hemel!" zeide hij. „Ik, eene muis. Hoe kon ik mij dan in uwe tegenwoordigheid wagen! Neen, dat was voor eene muis al te gevaarlijk! Natuurlijke vijanden zullen elkander zooveel mogelijk vermijden!"

De prinses werd toornig, en met vlammende oogen fluisterde zij: „die onbeschaamde!"

De hertog scheen het niet te hooren. „Welk een geluk derhalve," zeide hij, „dat ik geene muis, en gij, prinses, geene vijandin der muizen zijt! Ja, ik ben zoo stout, van te hopen, dat wij geene vijanden, maar vrienden zijn."

En eene schrede achteruit tredende, zeide de hertog, terwijl hij zich diep boog: „Ik smeek ootmoedig om uwe vriendschap, prinses Orsini!"

„En ik geef ze u met genoegen," zeide de prinses; „maar heer hertog, ik maak mijne voorwaarden."

„En die zijn?"

„Ik zal ze u zeggen," antwoordde de prinses, terwijl zij zich op den divan neêrzette en den hertog zwijgend wenkte, naast haar plaats te nemen.

„En nu uwe voorwaarden," zeide hij, hare hand kussende.

„Hoor dan," zeide de prinses. „Gij staat hier op een gevaarlijken grond. De Spanjaarden haten de Franschen! Zij haten vooral de Fransche afgezanten; ik zeide u reeds, dat zij in ieder van hen een mentor van hun koning zien. Zij haten alle vreemde heerschappij, zij . . ."

„Mijn God," viel de hertog haar met verbazing in de rede, „zoo zijt gij. prinses Orsini, ten slotte eene Spaansche?"

„Ik ben het in mijn hart," zeide de prinses trotsch, „en dat weten de Spanjaarden; mijnheer de hertog, gij weet, dat, terwijl ik hun koning en hunne koningin dien, ik mij zelve met mijne gansche ziel opoffer voor het welzijn van Spanje, en dat het slechts mijn wensch is, om Spanje van dienst te zijn! Dat weten de Spanjaarden, en daarom beminnen zij mij."

„Dat is groot, dat is verheven," zeide de hertog.

De prinses vervolgde: „Frankrijk wil als eene teedere moeder Spanje als hare dochter aan haar boezem drukken."

„Ah, de Spanjaarden weten dus, hoezeer wij hen liefhebben," riep de hertog.

„Ja," zeide de prinses met een bitteren lach; „zij weten dit zoo naauwkeurig, dat zij vreezen in uwe teedere omhelzing doodgedrukt te worden. Het getal der ontevredenen van den aanzienlijken adel neemt toe. Daarom, voorzigtig, hertog! Geen onbedacht woord kome over uwe lippen. Vertrouw niemand dan mij! En als een blijk van uw vertrouwen verlang ik opregtheid, verlang ik, heer hertog, dat gij geen enkelen brief naar Frankrijk zult zenden; zonder dat ik daarvan ben onderrigt, en alles gelezen heb."

„Wij zijn dus vrienden?" vraagde de hertog.

„Ten minste is er wapenstilstand," zeide de prinses.

„Geen strijd meer," riep de hertog. „Neen, neen, wij zullen elkander niet bestrijden, want de overwinning mogt ons beiden ten val brengen! Gij, prinses, zijt de gunsteling der koningin, ik echter de bloedverwant en vriend van den koning."

„Weet gij dat zoo zeker," vraagde de prinses, „dat de koning uw vriend is?"

„Ik weet dat zoo zeker," zeide de hertog, „als prinses Orsini weet, dat de koningin hare vriendin is, en dat zij den koning en de koningin beheerscht!"

Plotseling werd de deur geopend en Marquita verscheen bleek en sidderend op den drempel. „Nu, wat is er?" vraagde de prinses, terwijl zij Marquita toornig aanzag.

„Genadige prinses," riep Marquita, „zijne majesteit de koning zendt om u. De koningin ligt te sterven; eene beroerte heeft haar getroffen!"

De prinses zonk met een luiden kreet op den divan neêr.

„Om Gods wil, prinses, ga dan," riep Marquita.

Prinses Orsini sprong op; zij voelde haar moed en hare energie terugkeeren, en terwijl zij zich naar den hertog wendde, zeide zij: „Mijnheer de hertog, gij ziet, de koning, uw vriend en bloedverwant, zendt in dit verschrikkelijke oogenblik om mij; vergeef mij dus, hertog, wanneer ik mij terstond naar den koning begeef. En, hertog," vervolgde zij, terwijl zij zijne hand vatte, en hem naderde, „vergeet mijne voorwaarden niet."

„Ik zal daaraan denken!" zeide de hertog.

De prinses antwoordde niets, en verliet vergezeld van Marquita het vertrek.

De hertog keek haar met eene uitdrukking van boosaardige vreugde na.

„De koningin ligt te sterven!" fluisterde hij zacht; „niets kon wenschelijker zijn. Nu, prinses Orsini, nu geldt het een strijd op leven en dood. Ah, misschien zult gij, nog eer de zon ondergaat, ondervinden, waar de grenzen van Spanje zijn."

IV.

DE STRIJD BEGINT.

Het was aan den avond van dien zelfden dag. De koningin had het laatste oliesel ontvangen, de koning stond aan haar leger en weende tranen van bittere smart. En in dit oogenblik, dat de koningin stierf, kwam een nieuwe gezant van

Frankrijk. Daaraan dacht de koning met heimelijken afkeer, terwijl hij weenend naast het leger zijner gemalin knielde. Hij wist het wel, dat men hem weder lagen zou leggen.

Doch niet alleen de koning sidderde voor den dood der koningin, maar ook prinses Orsini, en met haar de gansche schaar harer aanhangers.

Binnen in de voorkamer, die naar de vertrekken der koningin voerde, stonden de grooten van het rijk, de gezanten der vreemde mogendheden, en de geestelijkheid, die met ongeduld nieuwe berigten uit de ziekenkamer der koningin wachtten.

Terwijl de koningin nog niet eens den laatsten adem had uitgeblazen, vraagde men reeds, wie de tweede gemalin des konings zou wezen?

La reine est morte, vive la reine!

Afgezonderd van de anderen, stonden twee mannen in een druk gesprek. Het was op hun gelaat te lezen, dat de zaak, die zij verhandelden, van groot gewigt moest wezen.

„Gij gelooft dus aan deze ziekte der koningin?" vraagde de een.

„Ik! mijnheer graaf de Feuldas?" zeide de ander. „De vorstinnen zijn ziek of gezond, zooals het haar belieft, en het in hare politiek past! Geen lijfarts mag daarover beslissen! De koninginnen zijn hare eigene artsen en voelen den tijd den pols, en de tijd is de heimelijke arts der koninginnen. De gunstigste tijd is voor de koninginnen gezondheid, de ongunstige is hare ziekte. De koningin, heer graaf, lijdt aan eene tijdziekte. Prinses Orsini is haar ongunstige tijd!"

„Ach, dierbare markies, gij schertst!" zeide de graaf de Feuldas. „Prinses Orsini is haar gunsteling!"

„Is de ziekte der koningin," herhaalde de markies; „de gunsteling door de koningin zoo zeer verhoogd, heeft zich nu tot heerscheres verheven en de koningin mag wel vreezen, dat zij niet langer de gunsteling van hare gunsteling is!"

„Wat zegt gij!" riep de graaf. „Deze intrigante vrouw." —

„Ah, gij haat haar dus," viel de markies hem in de rede. „Hebt gij u misschien ook, zoo als ik en al mijne vrienden, over onregtvaardigheid en tirannie te beklagen?"

„Twee mijner broeders heeft zij van hunne posten in het paleis ontzet, en hare gunstelingen in hunne plaats gesteld," zeide de graaf.

„Goed, goed," vervolgde de markies. „Vertel dat heden avond aan mij en eenige vrienden! Zulke onregtvaardigheden zijn het parool van ons verbond! Maar zie, daar komen eenigen van onze vrienden!"

En de markies wenkte den graaf Orri, die in gezelschap van den abt Alberoni naderde.

„Een nieuwe vriend!" zeide de markies zacht, op den graaf de Fueldas wijzende.

Graaf Orri reikte hem vriendelijk de hand.

„Wees welkom!" fluisterde hij. „Ik vertrouw u volkomen, want gij zijt een Spanjaard, en alle edelen van ons land zijn op onze zijde."

„En heden avond?" vraagde de markies heimelijk.

„Heden avond in mijn paleis," fluisterde de abt Alberoni. „Hier hebt gij den sleutel van de achterpoort, door haar treedt gij binnen, en gaat den wenteltrap op, die naar mijn kabinet voert. Maar wacht, totdat de nacht ingevallen is!"

„Mijn God, dat is dus eene zamenzwering," vraagde graaf de Fueldas verbaasd en verheugd.

„Ja, eene zamenzwering tot heil van ons vaderland!" zeide de graaf.

„Hoe heet het parool dezen avond?" vraagde de markies.

„Door nacht tot licht!" fluisterde Alberoni. „Maar stil, heeren, ik zie daar eenige spionnen van de prinses Orsini."

En de heeren gingen naar het einde der zaal. In een ander gedeelte van deze groote zaal stonden de hertog van Orleans met zijnen vertrouweling, den markies de Torcy.

„Uwe koninklijke hoogheid is derhalve tevreden over de ontvangst zijner majesteit?" vraagde de markies.

„Volkomen! Hij ontving mij als een broeder, en ik hoop, dat het mij gelukken zal, hem tot gehoorzaamheid jegens zijn waardigen vader, onzen grooten koning, terug te brengen!"

„Zoo lang de prinses hier is, betwijfel ik dat!" zeide de markies de Torcy.

„Zij zal niet lang meer hier zijn," fluisterde de hertog. „Het is het bevel van mijn koning, haar weg te jagen, en geloof mij, vicomte, dat zal niet zoo moeijelijk gaan."

De hertog was zoo opgewonden, terwijl hij sprak, en de markies luisterde zoo ijverig toe, dat zij beiden geene oogen hadden voor hetgeen in hunne nabijheid gebeurde.

En toch was een opmerkzaam oog in dit oogenblik zoo noodzakelijk voor hen geweest!

Achter hen bewoog zich eene geheime deur, de punt van een voets werd zigtbaar, vervolgens een zijden gewaad en eindelijk zag men het trotsche edele gelaat der prinses, die vorschend in de zaal keek, daarna binnentrad, en het portret van Karel V wegschoof.

De koningin was weêr bijgekomen; zij had den koning omhelsd, en prinses Orsini de hand gereikt, die gaarne wilde gelooven wat zij wenschte, dacht, dat dit misschien eene crisis geweest was, dat de koningin weder herstellen zou, wanneer zij het gevaar doorgestaan had.

Daarom was de prinses zelve gegaan, om het hof deze blijde boodschap te brengen. Toen zij echter den hertog met den markies de Torcy ontwaarde, vergat zij voor een oogenblik hare boodschap en trad luisterend digter bij.

De hertog bemerkte nog altijds niets! Hij zeide tot den markies: „De Spanjaarden haten deze heerschzuchtige, intriguante vrouw, en zullen ons dankbaar zijn, wanneer wij hen van deze plaag bevrijden!"

De prinses stond achter hen en lachte ironisch.

„Ik zeg u, vicomte," vervolgde de hertog, „onze plannen zullen gelukken, en prinses Orsini, die zich zoo zeker in het bezit harer magt gelooft, prinses Orsini, deze heerschzuchtige en trotsche vrouw, die gelooft geheel Spanje te regeren, ik wil en zal haar wegjagen!"

Eene hand legde zich zacht op zijn schouder, en toen de hertog zich omkeerde, zag hij het trotsche en spotachtige gelaat der prinses.

„Dat is schoon van u, heer hertog," zeide zij. „Hoe edelmoedig, mij reeds vooruit voor uwe stoute plannen te waarschuwen! Gij wilt mij wegjagen, heer hertog! En waar heên, als ik u vragen mag?"

De hertog had zich spoedig van zijn oogenblikkelijken schrik hersteld, en zeide rustig: „de kroon van Spanje is te gering voor uw hoofd."

„Voor mijn verwelkt voorhoofd!" verbeterde de prinses.

„En wanneer ik u daarom wegjagen wil," vervolgde de hertog, „zoo is het, omdat ik wensch, dat eene schitterender kroon uw hoofd moge versieren! De kroon van Indië bijvoorbeeld!"

„In Indië groeit de peper," zeide de de- prinses. „Gij wenscht dat ik daar heên ga, waar de peper groeit! Ik wensch er evenwel niet naar toe te gaan," vervolgde zij trotsch. „En zoo zal de strijd op nieuw beginnen, hertog!"

„Slechts met het kleine onderscheid," zeide de hertog, „dat de overwinning niet zoo zeker op uwe zijde is. De koningin...."

„Zal genezen!" viel de prinses hem in de rede. „Ik kom juist hier naar toe, om u dit te zeggen. De koningin is weder bijgekomen, zij heeft den koning, haar gemaal, en mij herkend!"

„Het is de laatste flikkering van den geest, voor dat zij sterft!" zeide de hertog.

„Gij spreekt als een geleerde arts!" riep de prinses boosaardig.

De hertog wilde haar antwoorden, toen hij plotseling verstomde, want de deur werd geopend, en de opper-ceremoniemeester der koningin, met den gouden staf in de hand, trad de zaal binnen, en zeide plegtig: „Edele heeren, zoo even heeft hare majesteit, de koningin, den laatsten snik gegeven. Koningin Elisabeth is gestorven!"

„Gestorven!" riep de prinses, terwijl zij neêrzonk.

Met neergeslagen hoofd, met werkelijke of gehuichelde smart, stonden daar de grooten en de heeren van het hof. Drie slechts hadden hun hoofd niet laten zinken, maar zagen bespiedend en vorschend om zich heên.

Deze drie waren de hertog van Orleans, graaf Orri en de abt Alberoni.

„Nu is de overwinning mijn!" mompelde de hertog.

„Nu is Spanje vrij!" zeide graaf Orri.

„Nu begint de strijd," dacht Alberoni. „Wie zal regeren? Frankrijk, Spanje — of ik?"

Buiten luidden de klokken, en weende het volk, dat zijne laatste weldoenster en vriendin zoo even verloren had.

V.

ALBERONI.

De abbé Alberoni, zaakwaarnemer van den hertog van Parma te Madrid, was alleen in zijn kabinet.

Het was avond, en reeds had de ure geslagen, die voor de vergadering der zaamgezworenen bepaald was.

Onrustig ging Alberoni op en neêr, en bleef nu en dan voor het venster staan, om op de straat te zien.

Alles bleef stil.

Het gelaat van Alberoni verduisterde, en vermoeid zijnde van het lange wachten, zette hij zich in gedachten verzonken in zijn leuningstoel neêr.

Alberoni was een gevaarlijk mensch, hij was een vriend van prinses Orsini, en had zich voor koning Philips onontbeerlijk weten te maken, en te gelijk was zijn huis een toevlugtsoord der patriotten, die zich ten taak hadden gesteld, het Fransche juk af te schudden, prinses Orsini uit Spanje te verdrijven en Spanje slechts door Spanjaarden te laten beheerschen.

Heden avond zou bij Alberoni eene vergadering dier patriotten en zaamgezworenen plaats hebben, maar, zooals wij reeds gezegd hebben, had de abbé te vergeefs gewacht.

Weder trad hij aan het venster, doch alles bleef stil.

„Dit maal," zeide hij stil voor zich heên, „dit maal zijn zij dus gelukkig aan den strik ontkomen, die goede patriotten, en ik meende toch alles zoo slim te hebben overlegd! Het zou eene groote vergadering van alle ontevredenen en vijanden van de prinses Orsini geweest zijn, en wij hadden ze dan allen kunnen gevangen nemen, want mijn naamlooze brief, waarin ik de prinses deze zamenzwering en de vergadering mededeelde, is, zooals ik weet, in handen der prinses gekomen! En toch is het mislukt. Ik had een zoo goed plan daarop gebouwd! De hoofden van deze zamenzwering onschadelijk te maken, wil zeggen, die gansche zamenzwering met een slag te vernietigen, en mij van een vijand te ontdoen! Dat is mislukt, — nu, wij zullen op een ander middel moeten peinzen, dat is alles! Het komt dus daarop aan, een anderen weg in te slaan, en dezen weg wil ik zoeken!"

Lang nog bleef Alberoni in gedachten verzonken in zijn kabinet op en neêr gaan. Geen slaap kwam in zijne oogen, en eerst toen de morgen inviel, zonk hij afgemat op zijn leuningstoel neêr, om eenige uren den zoeten slaap te genieten.

Weinige uren van rust waren voldoende voor dezen buitengewonen man; verkwikt door den slaap stond hij van zijn leuningstoel op, maakte zijn toilet en ging als naar gewoonte zijn morgenbezoek bij den koning afleggen.

Maar koning Philips van Spanje was heden niet zigtbaar,

hij vertoefde nog altijd in de kamer waarin zijne gemalin gestorven was, en niemand mogt deze eenzaamheid met hem deelen, dan prinses Orsini.

„Wanneer het zoo is," dacht Alberoni, „dan willen wij rustig de dingen afwachten. Ik zal daarom naar mijne woning terugkeeren, en mij te bed begeven!"

„Doch neen," zeide Alberoni, „op dit oogenblik zou het lafhartig zijn. „Hier is het slagveld, hier wil ik blijven en den vijand onverschrokken afwachten!"

„Ik wil naar graaf Orri gaan!" zeide Alberoni vast besloten, en begaf zich naar dat gedeelte van het koninklijk paleis, waarin de kamers van den koning zich bevonden, want daar, moest graaf Orri, dienstdoende kamerheer, op dit oogenblik zijn.

Niemand was evenwel heden in deze voorkamers te zien. Plotseling stond hij stil, toen Alberoni zijn naam hoorde noemen, en zich omkeerende, graaf Orri bemerkte, die juist in de kamer trad.

„Ah, daar zijt gij eindelijk," fluisterde Orri zacht; „sedert ik dit paleis betreed, zocht ik u overal. Kom, treed hier in het kabinet des konings. Daar zijn wij veilig. Niemand zal het wagen ons te storen!"

„En de koning?" vraagde Alberoni.

„De koning," zeide Orri, „de koning is in de kamer van de koningin, en laat zich door prinses Orsini troosten!"

„Waarom kwaamt gij gisteren avond niet?" vraagde Alberoni.

„Onze wachten ontdekten nog ter goeder ure verdachte gestalten, die om uw paleis slopen! Zij gaven ons spoedig het afgesproken teeken, en terstond verspreidden wij ons naar alle zijden."

„Waarschijnlijk spionnen van de prinses!" zeide Alberoni, terwijl hij graaf Orri naauwkeurig gadesloeg. „Deze prinses is eene zeer slimme vrouw, slim als de slangen."

„En ook giftig als de slangen!" zeide Orri.

„Wij moeten maken, dat zij aan haar eigen gift sterft!" fluisterde Alberoni.

„Ach!" riep graaf Orri, „dat zal nog wel een langen tijd duren!"

„Stil, spreek zacht!" fluisterde Alberoni, zich voorzigtig omkeerende. „Zacht, zeg ik! Wij zijn hier in het koninklijk

paleis te Madrid, de wanden hebben ooren, en overal zijn er geheime deuren!"

En den graaf meer naar het midden der zaal geleidende, vervolgde Alberoni zacht: „Prinses Orsini bemint!"

„Gij weet dat?" vraagde de graaf nieuwsgierig.

„U bemint zij," zeide de abbé.

Graaf Orri bloosde, en antwoordde niets. Maar de abbé Alberoni bemerkte dit blozen en schudde het hoofd.

„Gij hebt het geweten," zeide hij, „en toch bloost gij omdat ik het zeg! Een staatsman moet altijd zijn gelaat kunnen beheerschen. Het is niet goed dat gij nog blozen kunt! Genoeg! prinses Orsini bemint u, en gij zult haar in deze liefde versterken!"

„Neen, nimmer!" zeide Orri. „Ik heb het reeds beproefd, maar, terwijl ik het deed, heb ik mij zelf veracht. Met de wapens in de hand wil ik strijden tegen de vijanden van Spanje, mijn bloed wil ik geven voor mijn vaderland. Maar ik kan en wil geen huichelaar zijn!"

„Wanneer gij niet huichelen kunt, ga dan! Gij zijt dan de man niet, om prinses Orsini ten val te brengen!"

Orri ging in de zaal op en neêr.

„Hij overlegt," dacht Alberoni, „en wanneer hij overlegt, zal hij inzien, dat ik gelijk heb!"

„Nu?" vraagde hij luid, toen graaf Orri plotseling bleef staan.

„Gij hebt gelijk, abbé!" zeide Orri. „Ik wil de prinses niet bedriegen, maar ik wil haar de waarheid verzwijgen, en wanneer ik haar ook al niet beminnen kan, zoo zal zij ten minste niet vermoeden ...."

„Dat gij eene andere bemint?" viel Alberoni hem in de rede. Ah, het was beter, dat gij in het geheel niet bemindet. Verliefde lieden zijn ongeschikt en onbezonnen. Rigt het ten minste zoo in, dat de prinses meent, dat uwe verliefde zuchten haar aangaan, terwijl die aan de dame achter haar zijn toegewijd!"

„Hoe, gij weet ook dat?" vraagde Orri.

„Ik weet het, graaf Orri! Wees voorzigtig, zeg ik u. Ieder oogenblik is gewigtig, want wij hebben met meer vijanden te doen!"

„Gij meent den hertog van Orleans. Zijne plotselinge komst heeft zelfs den koning verrast! Niemand wist daarvan iets!"

„Ik wist het!" zeide de abbé rustig. „Zie hier het bewijs."

En eenige brieven te voorschijn halende, reikte hij ze Orri, die ze haastig doorliep.

„Hoe," zeide hij, „reeds sedert drie dagen wist gij dat de hertog komen zou!"

„En het doel van zijne komst," fluisterde Alberoni.

„Het geldt de prinses Orsini ten val te brengen, en Frankrijk in hare plaats te stellen!"

„Dat mag niet zijn!" riep Orri toornig. „Spanje moet bevrijd worden van alle vreemde opperheerschappij! En slechts een Spanjaard moet over Spanje regeren!"

„Regt zoo," zeide de priester. „Spanje kan niet gelukkig zijn, voordat het zich zelf regeert! Wanneer deze dag gekomen zal zijn, wanneer Spanje vrij is, dan is mijne zending volbragt, en de poorten van een klooster zullen zich achter mij sluiten!"

„O," zeide graaf Orri, „gij zijt een edel, groot mensch. Waarom zijt gij geen Spanjaard! Gij waart de man, om eerste minister des konings te zijn!"

„God heeft het niet gewild, dat ik een Spanjaard ben!" riep hij vroom, „ik kan daarom in Spanje niet heerschen!" En rustiger vervolgde hij: „Ga nu, graaf Orri, zoek de prinses op! Onderzoekt of zij het inderdaad geweest is, die gisteren onze zamenkomst geweten heeft, en wie zij gelooft, dat in deze zamenzwering gewikkeld zijn!"

Orri beloofde zijn raad op te volgen, en Alberoni de hand tot afscheid reikende, verwijderde hij zich.

De priester Alberoni zag hem met woeste blikken na en zeide: „Ik ben geen Spanjaard, en kan daarom in Spanje niet heerschen! Die ijdele dwaas! Wanneer ik eens Spanje onder mijne voeten zal treden, dan wee hem, die mij niet voor een Spanjaard wil erkennen! En ik wil het onder het juk brengen, dat trotsche Spanje, ik zweer het bij God en alle heiligen!"

„Ah, Alberoni zweert!" zeide eene stem achter hem, en eene hand legde zich op zijn schouder!

Alberoni wendde langzaam het hoofd om. Geen trek verried zijn inwendigen schrik, en met rustige oogen ontmoette hij het gelaat van den hertog van Orleans.

„Nu, Alberoni, wat zwoert gij daar juist?" vraagde de hertog.

„Ik zwoer niet, ik bad," zeide de priester.

„Houdt gij mij voor zoo ligtgeloovig?" vroeg de hertog, terwijl hij zich in een leuningstoel uitstrekte. „O, ik ken de priesters, ik weet dat zij alles om Gods wil doen, maar toch voor hetgeen zij doen, willen zij zich gaarne beloond zien. O, gij lacht? Gij ziet, ik ken de priesters, en daarom, abbé, laat uw masker vallen, en toon mij zooals gij zijt. Niet dien vromen blik, dat weemoedig lagchen. Wees trotsch, pater, want gij kunt het zijn. Gij zijt magtig, en zooals men zegt, hebt gij veel invloed op koning Philips van Spanje, die, onder ons gezegd, veel gelukkiger was, toen hij nog hertog van Anjou was. Laat ons dus een weinig keuvelen, abbé. Graaf Orri zeide mij, dat ik u hier zou vinden, en daarom kwam ik u opzoeken. Keuvelen wij!"

„Ja, keuvelen wij," hernam Alberoni.

„Gij zijt de vriend van Frankrijk, gij hebt in een eigenhandig schrijven aan mijn grooten koning Lodewijk den Veertiende beloofd, mij uw bijstand te verleenen."

„Wanneer u deze zwakke arm nuttig kan zijn," zeide Alberoni bescheiden.

„Niet de arm, priester, maar de tong," zeide de hertog. „O, de tong van een priester is mooijer dan al de tongen der nachtegalen."

„Uwe hoogheid spot met mij," zeide Alberoni.

„Neen ik spreek in ernst. „Gij zult met uwe schoone priestertong den koning een lied voorzingen, een zeer schoon lied, abt. Gij zult hem in dit lied leeren, in plaats van verliefd te zijn, een weinig aan zijne koningskroon te denken! Gij zult hem oor en oog openen voor den nood van zijn land! Gij zult hem Spanje toonen, het ongelukkige Spanje, dat krimpt onder de voeten van eene vrouw, van eene vrouw, die een vampyr het harteblood er uitzuigt."

Alberoni's loerend oog had zeer goed de portière, waardoor men in de vertrekken der koningin kwam, zien bewegen; hij had ook de hand bemerkt, die voorzigtig de portière opende, en deze hand, het was de hand van prinses Orsini!

Dat wist Alberini zeer goed, en daarom ging hij eenige schreden in het vertrek achter uit, nam zulk eene houding aan, dat de hertog, om hem aan te zien, zijn leuningstoel een weinig op zijde moest schuiven en nu met den rug tegen de portière zat.

„Nu, gij zegt geen woord?" zeide de hertog.

„Ik overlegde slechts zoo even, van welke vrouw uwe hoogheid sprak," zeide Alberoni, terwijl hij met heimelijke vreugde zag, hoe prinses Orsini zacht door de portière binnentrad en luisterend staan bleef.

„Pah," zeide de hertog, „gij weet zeer goed, dat ik van de prinses Orsini spreek! Prinses Orsini, dat is de vloek, die op Spanje rust, waaraan Spanje sterft! Ja Spanje sterft! Overal hoort men de doodsnikken van dit land, wier rijkdommen zij uitzuigt! Wij zullen en moeten Spanje redden van deze booze vrouw. Dat, Alberoni, dat is het lied, hetwelk uwe priestertong voor den koning zingen moet."

„Een mooi lied!" zeide de prinses Orsini, te voorschijn tredende. „Een zeer schoon lied, veroorloof mij dat ik daarbij de tweede stem zing!"

De hertog was met zigtbare ontsteltenis van zijn zetel opgerezen, en staarde de prinses aan, terwijl Alberoni met een vergenoegden glimlach naar het andere einde der zaal terug trok, en aanstalten maakte, om te vertrekken.

„Neen, blijf, ik heb met u te spreken, Alberoni!" zeide de prinses.

„Is dan dit slot vervloekt?" riep de hertog. „Overal zijn er geheime deuren!"

„Ja, weder een muizenval," zeide de prinses, „en de muis liep er gelukkig in! Gij herinnert u ons vroeger gesprek nog wel, hertog? Een geluk, dat ik niet de vijandin der muizen ben, anders...."

„Maar zie eens," riep de hertog, „Alberoni bidt. Ik haast mij zijn voorbeeld te volgen! Derhalve uw onderdanige dienaar. Ik verwijder mij en laat de deugdzaamste prinses alleen met den vroomsten priester!"

De hertog boog zich diep, en naderde de deur.

„Hertog!" riep de prinses. „Vergeet niet, dat er overal geheime deuren zijn!"

„O, ik geloof het," zeide de hertog, „ja ik geloof dat gij hier even als in Frankrijk van geheime deuren voorzien zijt! Ah, prinses, toen kende ik de geheime deur, die naar uwe kamer voerde! Gij gaaft mij zelve den sleutel. Wie heeft hem thans?"

De prinses keerde hem toornig den rug toe, keek den her-

tog vorschend in het gelaat, en toen zij zich omgekeerd had, zeide de hertog op teederen toon: „Ach, prinses, dat was een schoone tijd!"

En zonder een antwoord van de prinses af te wachten, verliet de hertog spoedig het vertrek.

„Die onbeschaamde!" fluisterde zij. „Ten tweeden male behaalt hij op mij de zege! Maar hij zal boeten," riep zij van haar zetel opspringende. „Bij God! ieder dezer bijtende woorden zal hij boeten! Alberoni, gij moet mij daarbij behulpzaam zijn."

De priester scheen uit zijn gebed op te schrikken, en zag vragend, als of hij niets gehoord had, de prinses aan.

„Ah, laat dat vrome bidden," riep de prinses. „Gij weet, Alberoni, ik ken u."

„Wat wilde de hertog?"

„Hij verlangde mijn bijstand tegen u, prinses.

„En gij beloofdet hem dien?"

„Ja!"

„Dat is goed!" zeide de prinses. „Wij moeten hem in zijn eigen net zien te vangen. Tracht daarom zijn vertrouwen te winnen. Hoor het niet alleen rustig aan, wanneer hij mij laakt en veracht, maar doe mede, om hem des te beter om den tuin te leiden!"

„Dat zal ik!" zeide Alberoni. „De stemme Gods zegt mij, dat ik zoo handelen moet tot welzijn van Spanje! Mijne ziel is vrij van alle eigenbaat en aardsche goederen hebben voor mij niets aanlokkelijks meer."

„Ah, ik begrijp u," zeide de prinses verachtelijk. „Gij wilt weten, hoe veel aardsch goed ik u voor deze dienst beloof! Priester gij zult tevreden zijn! Gij weet dat ik goed betaal! Hoor mij opmerkzaam aan! Wij moeten dezen hertog van Orleans verjagen! Gij kent het zwakke karakter van onzen goeden koning. Hij is steeds bedroefd, en de hertog komt uit Parijs, waaraan de koning nog met zijne gansche ziel hangt! De hertog van Orleans weet dat, en wij moeten daarom voor alle dingen zorgen, dat hij niet alleen met den koning is."

„Het is de tijd van vasten!" zeide Alberoni vroom. Het zwakke gemoed van den koning moet daarom op de hemelsche dingen gewezen worden. Gij weet uwe hoogheid, dat ik grooten invloed op den koninklijken biechtvader d'Aubenton heb!

Ik zal dezen verzoeken, dat hij het oor van den koning voor alle Parijsche zaken sluit."

„Doe dat, abt!" riep de prinses verheugd. „Ach, ons zal en moet het gelukken den hertog te verdrijven en Spanje van Frankrijk te bevrijden. Dat zij ons streven en wij willen ons gelukkig noemen, wanneer wij het bereikt hebben! Dan zal dit gansche land een tempel van geluk zijn, en de liefde zij dan de godsdienst. Alberoni, ik wil eene priesteres zijn in dezen tempel der liefde, en ik wil mijn hoofd omkransen met mirten en rozen!"

„Eene priesteres van het geluk wil zij zijn!" zeide Alberoni tot zich zelven, toen hij uit het slot teruggekeerd, in zijne eigene woning trad. „Ach, een tempel van liefde en geluk wil zij voor Spanje bouwen! Neem u in acht, prinses, dat de handen van een priester de fundamenten van dezen tempel niet ondergraven."

En Alberoni beschut en beveiligd door de eenzaamheid van zijne kamer, gaf zich aan zijne opgeruimdheid over, en barstte telkens in een luid en spotachtig gelach uit.

VI.

DE KONINKLIJKE WEDUWENAAR.

De koning had zijne gemalin verloren, en geheel Madrid wist, dat koning Philips haar diep betreurde. Het was hem onmogelijk in dit paleis te blijven, waarin zijne dierbare gemalin gestorven was. Hij verliet daarom zijn residentieslot, waarin het koninklijke lijk op het paradebed lag, en betrok het paleis van den hertog van Medina Celi. Ontoegankelijk voor de grooten van zijn rijk, vertoefde hij daar, en de prinses had het strenge bevel gegeven, niemand bij zijne majesteit aan te dienen.

Om de waarheid te zeggen, deze maatregel, waarvan de prinses hem gezegd had, dat het met de Spaansche etiquette volkomen overeen kwam, en bij het volk een zeer gunstigen indruk zou maken, vond de koning een weinig lastig, want duizend malen wenschte hij in zijn hart, dat deze acht dagen van rouw om waren. En toch waren er eerst twee dagen verloopen, na den dood zijner gemalin. Maar de tranen des konings waren reeds opgedroogd, en te midden

dezer eenzaamheid hield de koninklijke weduwenaar zich met de gewigtige vraag bezig, waar hij eene nieuwe gemalin zou vinden en zuchtte hij slechts daarover, dat diegene die hij voor deze eer waardig hield, en aan wie zijn hart reeds sedert eenige weken toebehoorde, onmogelijk zijne gemalin zou kunnen worden. Daar hij haar echter niet huwen kon, zoo besloot hij ten minste hare wederliefde te winnen. Maar wie was de dame, die de koning van Spanje beminde, zonder haar toch tot zijne gemalin te kunnen verheffen?

Het was de hofdame van de prinses Orsini, hare nicht Marquita.

O, wanneer de trotsche en heerschzuchtige vrouw dat geweten had! Maar niemand kende deze liefde van den koning, niemand dan Alberoni.

Dezen vromen priester had de verliefde koning zich toevertrouwd, daar Alberoni de eenige was, die door de prinses Orsini waardig was gekeurd, om de eenzaamheid van den koninklijken weduwenaar te deelen.

In dit oogenblik was de eenzaamheid den koning zeer welkom, want hij was bezig een gedicht op zijne geliefde te maken, maar het wilde hem niet van de hand gaan, en daarom schoof hij de schrijftafel van zich, terwijl hij op een verdrietigen toon zeide: „Men heeft mij aan een volk opgedrongen, dat mij niet begeerde, dat ik nimmer kan liefhebben! En zij verlangen van mij, dat ik dit volk gelukkig zal maken, terwijl ik zelf, als een slaaf mijner grootheid, versmacht te midden mijner heerlijkheid! Men noemt mij koning! Ach, een gevangene ben ik, anders niets, en Spanje is mijn kerker!"

Toen de koning op dat oogenblik gerucht in de voorkamer hoorde, ging hij naar zijne schrijftafel, nam het gedicht er af, en verborg het in zijne boeken.

„Mijn God, wanneer de prinses dit gelezen had!" mompelde hij zacht, en keek angstig naar de deur, als vreesde hij, hare bespiedende blikken te ontmoeten. Maar het was slechts de kamerheer, die de deur opende, en den abt Alberoni aandiende.

De koning ging den binnentredenden priester met een verheugd gelaat te gemoet.

„Nu, abt," vraagde hij zacht, „hebt gij mijn billet afgegeven?"

Alberoni zuchtte. „Het was eene onmogelijkheid, sire," zeide hij. „Deze schoone dame Marquita is eene onneembare vesting, omringd door spionnen en cavaliers!"

„Hoe," riep de koning, „wie waagt het de dame aan te bidden, die ik met mijne gunst vereer?"

„Weet uwe majesteit dan niet, dat de hertog van Orleans haar bemint?" vraagde Alberoni.

„Ach, overal treedt deze Philips als mijn mededinger mij op zijde," zuchtte de koning.

„En wanneer het nu slechts een meisjeshart gold!" zeide Alberoni. „Maar deze hertog is heerschzuchtig. Het grieft hem, dat hij niet in uwe plaats koning van Spanje is!"

„Ik wenschte, dat hij het ware," zeide de koning. „Maar ik zal niet dulden, dat hij verliefd is op de dame, die ik bemin. Jà, Alberoni, ik bemin haar! Kroon en schepter wil ik aan hare voeten neêrleggen, en tot haar zeggen: neem dit alles, wees mijne koningin, laat mij uw slaaf zijn, maar bemin mij!"

„Stil," zeide Alberoni. „Ik hoor iemand komen, en het was mij als hoorde ik de stem der prinses."

„De prinses?" vraagde de koning verschrikt.

„Ja, de tante uwer schoone Marquita, sire. Ah, wanneer de prinses komt, zal misschien hare nicht een oogenblik onbewaakt zijn, en ik zal gelegenheid vinden, haar het billet van uwe majesteit te overhandigen."

„Ja, het is de prinses," zeide de koning; „zoo vertrek spoedig."

„Sire," zeide de abt, de hand van den koning aan zijne lippen drukkende, „misschien ware het raadzaam, wanneer gij de prinses deelgenoot van uwe liefde maaktet."

„Nimmer," zeide de koning. „Zij zou het mij nimmer vergeven! Om Gods wil, ga, voordat de prinses komt, en het onderwerp van ons gesprek tracht uit te vorschen."

Maar het was te laat, want de prinses had reeds de deur geopend, en keek met groote en doordringende oogen naar den koning, die het hoofd afwende, en met een flaauwen hoofdknik den afscheidsgroet van Alberoni beantwoordde.

Terwijl de priester de deur naderde fluisterde hij de prinses zacht in het oor: „de koning is verliefd!"

„Op wie?" lispelde de prinses.

„Dat zult gij niet raden!" mompelde Alberoni.

„Hij bemint mij!" zeide de prinses Orsini zacht tot zich zelve. „De koning van Spanje bemint mij! Ik zal dus zijne gemalin worden!" En geheel vervuld van deze zalige gedachte, naderde zij den koning.

„Ah, gij zijt het, mijne dierbare prinses!" zeide de koning.

„Hij bemint mij! Het is zeker," jubelde de prinses in zich zelve. Overluid zeide zij: „Ja, ik ben het, mijn koning en mijn heer!"

„Uw heer?" vraagde de koning. „Wanneer heb ik van u gevorderd, dat gij mij uw heer zoudt noemen?"

„Gij vorderdet het niet, want gij zijt grootmoedig," riep de prinses, „maar mijn hart maakt u tot mijn heer!"

De koning was betooverd door hare vriendelijkheid en opgeruimdheid.

„Hoe goed en te gemoetkomend is zij heden!" dacht hij. „Zou Alberoni misschien gelijk hebben, en zou ik het wagen, de prinses deelgenoot van mijne liefde te maken?"

„Ik moet hem te gemoet komen!" dacht de prinses van hare zijde. „Mijn God, hij is dus zoo verlegen, deze goede Philips!"

„Ah, hoe schoon zijt gij heden!" zeide de koning, om de prinses voor zich in te nemen, voordat hij haar zijne liefde openbaarde.

„Het is de vreugde, die mij zoo schoon maakt," fluisterde de prinses, terwijl zij den koning naar den divan geleidde, en zich op een tabouret naast hem zette. „Ja, sire," vervolgde zij, „de vreugde maakt mij voor een oogenblik weder jong en schoon. Het is de eerste maal, dat uwe majesteit mij eene vleijerij zegt. Dat maakt mij gelukkig, want vrouwen hooren gaarne eene vleijerij, zelfs wanneer het de grootste onwaarheid is!"

„Inderdaad, het is de eerste maal, dat ik aan eene dame in Spanje eene vleijerij zeg," zeide de koning. „Maar dorst ik het dan vroger? Was ik niet steeds bewaakt door de jaloersche blikken mijner gemalin?"

„Het is waar, de koningin was zeer eerzuchtig!" bemerkte de prinses.

„O, zij was eene tirannes, die mij verhinderen wilde, in eene andere vrouw behalve in haar het meesterstuk der schepping te bewonderen. De eerzuchtige koningin kon wel verhinderen, dat mijne lippen spraken, doch niet mijne oogen!"

„O, ik heb wel uwe blikken bemerkt, sire, en ze verstaan!" fluisterde de prinses.

„Hebt gij dat?” riep de koning verheugd. „En gij hebt u toen niet vertoornd op mij? Gij vergeeft grootmoedig de vermetelheid mijner liefde?”

„Ik voelde, dat mijn hart te zwak tot toornen was!” zeide de prinses.

„O, gij zijt eene hemelsche vrouw!” riep de koning, terwijl hij de hand der prinses aan zijne lippen drukte.

„Sire, wanneer men ons gadesloeg!” fluisterde de prinses beschaamd. „Wanneer men daar buiten zag, dat de koninklijke weduwenaar niet zoo zeer de eenzaamheid zocht, om te treuren, maar ook, om eene andere dame zijne liefde te bekennen!”

„Ja, de dame van mijn hart mijne liefde te bekennen, dat is mijn hoogste en vurigste wensch!” riep de koninklijke weduwenaar. „En daartoe, dierbare prinses, moet gij mij behulpzaam zijn!”

De prinses zag hem verbaasd aan, — zij begreep hem niet.

De koning, die hare verbazing niet bemerkte, vervolgde: „Maar niet op den dag zal deze zamenkomst zijn! Neen, laat ons tot van avond wachten!”

Ah, hoe edel, hoe teeder!” dacht de prinses. „Hij wil ons beiden het blozen besparen.”

„Nu, gij antwoordt mij niet?” vraagde de koning. „Gij zijt derhalve niet van mijn gevoelen?”

„O, zeker,” zeide de prinses. „Ik zal nog heden uwe majesteit tijd en uur van deze zamenkomst melden!”

„Gij zijt mijn goede engel, ik zal aan u mijn gansch levensgeluk te danken hebben!” riep de koning, „en mijn streven zal zijn, aan het hof te toonen, wat gij voor mij zijt, en hoe ik wil, dat men u eeren zal! Prinses, ik benoem u tot opperhofmeesteres van den prins van Austurië, mijn zoon, en opdat ik ten allen tijde in uwe tegenwoordigheid kan zijn, zult gij met uwe hofhouding en den ganschen hofstaat van mijn zoon het klooster naast dit paleis betrekken. De goede monniken mogen eene andere woning zoeken; van dit oogenblik af behoort het klooster aan u en zal in een prachtig paleis herschapen worden! En opdat,” vervolgde de koning, „het hof niet wete, wanneer en hoe dikwijls ik bij u kom, zal deze muur doorgebroken en in eene geheime deur naar uw paleis veranderd worden!”

„Nu is Marquita mijn, en niemand kan mij haar ontrukken!” dacht de koning.

De prinses zeide triomferend: „Het zal alles geschieden, zoo als uwe majesteit bevolen heeft! Twee woorden van uwe hand, en in dit uur zullen de goede monniken het klooster nog ontruimen en de prins van Asturië en ik zullen er onzen intrek nemen!”

De koning trad aan de schrijftafel en schreef.

„Hier,” zeide hij, „hier uwe benoeming als opperhofmeesteres van den prins van Asturië, en daar het bevel aan den prior van het Franciskaner klooster.”

De prinses ontving met dankbare blikken deze beide papieren van den koning.

„En ik,” zeide zij teeder, „ik zal er voor zorgen, dat heden nog deze muur wordt doorgebroken, zooals mijn koning het bevolen heeft!”

VII.

EEN TRIOMF.

Op dit oogenblik hoorde men eene gebiedende stem zeggen:

„Laat mij! Dit bevel kan voor mij niet gelden! Zijne majesteit zal en moet ik spreken! Men melde mij aan en zegge zijne majesteit, dat ik hem een brief van zijn doorluchtigen grootvader, den koning van Frankrijk, te overhandigen heb.”

„Het is de hertog van Orleans!” fluisterde de prinses.

„Zal ik hem binnen laten komen?” vraagde de koning.

De prinses gevoelde zich in dit oogenblik van hare overwinning te zeker, dan dat zij het voor noodig achtte, haar vijand het binnentreden te weigeren.

„Wanneer hij brieven van uw grootvader brengt, sire, zoo geloof ik, dat de etiquette het vordert, den hertog van Orleans binnen te laten,” zeide zij. „Maar het zou raadzaam zijn, sire, den hertog slechts als gezant van den koning van Frankrijk, en niet als vriend te ontvangen. De hertog is zeer slim, koning Lodewijk heeft hem hier naar toe gezonden om uwe majesteit te bewaken en uwe geheimste gedachten zooveel mogelijk te raden.”

„Vrees niet!” zeide de koning lagchend. „Wij zullen hem slechts eene korte audientie verleenen, en verzoeken, of gij bij dezelve wilt tegenwoordig zijn.”

Op dit oogenblik werd de portière haastig geopend, en de hertog van Orleans, rood van toorn, verscheen op den drempel.

„Sire," zeide hij, „daar niemand den moed heeft, mij aan te melden, zoo moet ik het wagen, mij zelf bij uwe majesteit aan te dienen! Ik kom in mijne hoedanigheid als buitengewoon gezant van den koning van Frankrijk."

„En als zoodanig zijt gij mij welkom!" zeide de koning. „Wat brengt gij mij voor boodschap van mijn grootvader?"

„Sire, dezen brief!" zeide de hertog, zich diep buigende, terwijl hij den koning het schrijven van koning Lodewijk den Veertiende overhandigde.

De koning brak het zegel los en las. Eene pauze volgde; toen zeide de koning: „Ach, het doet mij leed, dat ik dit maal den wensch van mijn grootvader niet vervullen kan. Zijne majesteit doet mij in dezen brief den voorslag, u, hertog, tot opperhofmeester van den prins van Asturië te benoemen. Het doet mij leed, maar dit voorstel komt te laat, want die plaats is al vergeven!"

„Ik heb zoo even de prinses Orsini daartoe benoemd, die van dit oogenblik af, met den prins in het Franciskaner klooster zal gaan wonen. Ik zal terstond de eer hebben mijnen koninklijken grootvader in een eigenhandig schrijven dit mede te deelen."

De koning begaf zich naar zijn kabinet, om aan den koning van Frankrijk, zijn grootvader, te schrijven.

Deze nieuwe, onverwachte slag scheen den hertog te hebben vernietigd. De oogen van prinses Orsini schitterden van blijdschap, en de toorn van den hertog kon slechts bijdragen, hare vreugde en triomf nog meer te verhoogen.

„Nu," zeide zij, terwijl zij den hertog naderde, „uwe hoogheid heeft vergeten „mij geluk te wenschen, daar ik dit toch van u, als mijn vriend, kon verwachten. Gij moest mij niet met zulke toornige blikken aanzien! Bedenk toch, uwe hoogheid, dat mijne gunst u zeer nuttig kan zijn, want daar gij, zoo als het schijnt, eene groote neiging hebt voor de pedagogiek, komt het er slechts op aan, dat gij een vriendelijk woord tot mij zegt, en ik, krachtens mijn ambt als opperhofmeesteres, maak u tot hofmeester van den prins van Asturië."

„Ik zou met vreugde deze betrekking aannemen," zeide de hertog, die nu zijne gewone bedaardheid hernomen had. „Ja ik zou dit ambt aannemen, al ware het slechts om

den prins voor eerzuchtige oude vrouwen te waarschuwen. Prinses Orsini, uw onderdanige dienaar!"

De oogen der prinses schoten vuur.

„Nu, bij den almagtigen God, die onbeschaamdheid zal u berouwen!" riep de prinses woedend.

„Welke onbeschaamheid?" vraagde de hertog. „Ik sprak van eerzuchtige oude vrouwen. Dat kan toch u niet aangaan, prinses, gij, de edelste en verhevenste vrouw dezer wereld, gij, die ik reeds sedert vele jaren verzekerd heb, dat gij de deugdzaamste en schoonste aller vrouwen zijt. Sedert acht en twintig jaren ben ik uw aanbidder geweest, ah, men zal mij nog eens om deze trouw willen kanoniseren!"

„Neen, men zal u liever met kanonnen uit dit land jagen!" riep de prinses. „Men zal . . ."

Een page van den koning trad binnen en maakte aan dezen twist een einde.

„De koning laat de prinses roepen en beveelt den hertog zich met alle grooten en gezanten naar de troonzaal te begeven."

Zwijgend verlieten beiden het vertrek, om aan de bevelen van den koning, die misschien door deze boodschap, zonder het te weten, een oorlog tusschen Frankrijk en Spanje onderdrukt had, te gehoorzamen.

Een uur later was het gansche hof in de troonzaal vergaderd.

Marquita, de hofdame van de prinses, stond van de anderen afgezonderd. Zij was bevallig en ofschoon zij heden minder vrolijk scheen, was zij toch schoon.

Wat bekommerde haar dit ontevreden hof, haar die zich herinnerde dat zij haar geliefde, sedert gisteren niet gezien had, en dat zij zich zoo eenzaam en verlaten gevoelde, wanneer hij niet bij haar was.

Marquita beminde als eene vrouw, en graaf Orri als een man! Hij voelde zijn hart verscheurd, onder het lijden van zijn vaderland, en hij troostte zich weder bij het aanschouwen van zijne onschuldige Marquita.

Hij was met haar in de troonzaal en was toch niet bij haar, hij onderhield zich met de spionnen van de prinses, en zocht ze door een levendig gesprek te boeijen, dat hunne oogen niets zagen, en hunne ooren niets hoorden.

Maar plotseling ontmoetten zijne oogen de op hem innig rustende blikken van Marquita, en terstond waren al deze

zorgen en bekommeringen vergeten, en hij snelde terstond mèt een hart vol liefde naar haar toe.

„Ah, gij kent mij dus nog," zeide zij op zacht verwijtenden toon.

„Gij antwoordt mij niet?" fluisterde zij, terwijl hij haar nog altijd zwijgend aanzag.

„Ik overlegde juist," zeide hij, „of het niet aangenamer zou zijn, al die twisten op te geven, en met u, mijne bloem, in een stil, eenzaam dal te vlugten, om ons geheel en al aan de liefde over te geven."

Marquita lachte. „Neen mijn geliefde," zeide zij, „dit geluk, dat gij daar droomt, het is niet voor u! Ik weet dat, ik ken dat! Gij moogt niet stil zitten, gij moet strijden, om te overwinnen. Gij zijt de man niet om te rusten, en in een eenzaam dal zult gij sterven aan de vreeselijkste van alle ziekten, aan de verveling."

„Oh, aan uwe zijde zal de tijd spoedig voor mij voorbijgaan!" fluisterde Orri.

Zij schudde zacht het hoofd. „Gij zoudt daar beginnen, met mij te beminnen, en ophouden met mij te verwenschen," zeide zij. „Neen, Orri, blijf en strijd! Uwe Marquita heeft een moedig hart, zij siddert niet voor haar geliefde, want zij weet, dat hij een held is!"

„Maar ik, ik sidder voor u!" zeide Orri, en zijn gelaat verduisterde.

„Voor mij?" vraagde zij.

„Ja, voor u, Marquita, er dreigt onze liefde aan alle kanten gevaar, en werwaarts ik het oog wend, zie ik niets dan radeloosheid en zorg."

„Zoo zie in mijn oog!" zeide zij lagchend. „Daar vindt gij steeds rust en zalige tevredenheid."

„Omdat gij een niets kwaads vermoedende, onschuldige engel zijt! Doch ik moet u waarschuwen! Wees op uwe hoede, overleg ieder woord en iederen blik, en voor alle dingen laat niemand, niemand vermoeden, dat wij elkander beminnen. Mijne vrijheid, ja misschien mijn leven hangt daarvan af, dat noch de koning, noch de prinses dit weet! . Wees voorzigtig, wees slim en . . . ."

Eene beweging in de zaal stoorde den graaf. De deuren werden wijd geopend, en de koning met zijn gevolg trad bin-

nen; aan zijne regterhand zag men den prins van Austurië terwijl aan zijne linkerhand de prinses Orsini zich bevond.

Met donkere blikken zagen de grooten dit zeldzame en ongehoorde schouwspel aan. Eene prinses van niet gelijke geboorte waagde het, aan de zijde van den Spaanschen koning te gaan! Zij waagde het zelfs in den leuningstoel te gaan zitten, die digt naast den troon stond.

De koning gaf den opper-ceremoniemeester een wenk.

Zijn gouden staf verheffende en stilte gebiedende, las hij de beide ordonnansen voor, de eene de benoeming van de prinses tot opperhofmeesteres van den prins van Austurië en de andere de verjaging van de monniken uit het Franciskanerklooster, om plaats te maken voor de hofhouding der prinses.

Een panische schrik vervulde het geheele hof. Dit alles was zoo ongehoord, dat ieder zijn hart voelde zwellen van toorn. Eene vrouw kreeg deze aanzienlijke betrekking, die men anders aan de voornaamste grandes van het rijk schonk, en deze vrouw was niet eens eene Spaansche.

„Ik zal de misnoegden straffen en de tevredenen beloonen!" dacht zij, „ik zal onverbiddelijk zijn tegen mijne wederpartij en vol genade voor mijne vrienden!"

En terwijl zij aan hare vrienden dacht, vloog haar oog onwillekeurig over Orri, die, achter den troon van den koning staande, zijne teedere en liefdevolle blikken op haar liet rusten.

Prinses Orsini voelde dit, als eene bittere smart in haar boezem, en eene wolk verduisterde haar gelaat. Ach, zij had in deze laatste dagen geheel vergeten, dat zij een hart had, en dat dit hart van heimelijke wenschen gloeide, zij had slechts naar deze stemmen van eerzucht en hoogmoed geluisterd, zij had een troon en eene koningskroon gezien, die haar voorhoofd versieren zoude. Nu echter, toen graaf Orri's oogen op haar rustten, nu ontwaakte de vrouw in haar, de hartstogt van eene beminnende vrouw. Zij had een gevoel, als moest zij al deze diamanten en kostbare kleederen van zich werpen, en overluid in deze zaal roepen: „ik doe afstand van alles, ik wil geen troon en geene kroon, ik wil slechts de vrouw zijn van dezen man, dien ik bemin!"

Maar het was te laat, haar lot was beslist, de koning had haar geroepen, tot hem te komen en uit zijne hand de insigniën der huisorde van de Spaansche koningen te ontvangen.

Prinses Orsini onderwierp zich aan hare grootheid en naderde den koning.

Knielend ontving zij de insigniën, en toen de koning haar den zwaren ketting omdeed, hoorde men een gemompel door de zaal.

„Nu wat zegt gij van dit tooneel?" vraagde de hertog van Orleans aan Alberoni.

„Eene bewonderingswaardige vrouw is zij!" zeide Alberoni en groette eerbiedig uit de verte de prinses, die hem lagchend toeknikte.

Daar buiten hoorde men het plegtige gezang van mannenstemmen, fakkels werden zigtbaar, en door de ramen van de troonzaal zag men in plegtigen optogt de Franciskanermonniken voorbij trekken, die heilige gezangen aanhieven.

De koning verhief zich van zijn troon en trad met den prins naar een der vensters, om dezen plegtigen optogt voorbij te zien gaan.

„Nu, hertog," vraagde de prinses, „wie heeft nu de zege behaald?"

De hertog boog zich diep voor haar.

„Gij, prinses," zeide hij, „want niets gaat boven vrouwenlist."

„Een ding gaat nog boven die list," zeide Alberoni tot zich zelven, — „priesterlist!"

VIII.

INTRIGUES.

De hertog had inderdaad de prinses zijn woord gegeven, geen brief en geene depêche naar Parijs te zenden, voor dat de prinses Orsini elken regel gelezen had. Maar het viel hem natuurlijk niet in, zijn woord te houden.

Het was derhalve zeer natuurlijk, dat hij in een uitvoerig schrijven zijn koning Lodewijk den toestand van het Spaansche hof beschreef, en hem in de scherpste en bitterste bewoordingen den verderfelijken invloed schilderde, die prinses Orsini op den koning en daardoor op geheel Spanje uitoefende, dat hij den koning bezwoer, alle middelen in het werk te stellen, om prinses Orsini ten val te brengen, en hem, den hertog, in de waardigheden te stellen, die de prinses zich zoo onwettig had toegeëigend.

De hertog had den nacht besteed, dezen brief te schrijven,

en begaf zich des morgens naar Alberoni, om als zijn vertrouwde over de middelen te beraadslagen, hoe men dit schrijven naar Frankrijk zou kunnen zenden, zonder dat het door de spionnen der prinses onderschept, en naar haar toegebragt werd.

„Dat is een moeijelijk iets," zeide Alberoni. „Geen post en geen diligence, geen courier en geen voetbode overschreidt de Spaansch-Fransche grenzen, zonder door de spionnen der prinses bespied en onderzocht te worden."

„Doch de grootste spoed is hier noodzakelijk!" riep de hertog, „deze brief moet in handen van den koning van Frankijk komen!"

„Wij moeten daartoe een moedigen en vermetelen man kiezen;" zeide Alberoni, „een Spanjaard, die het niet doet om beloond te worden, maar uit haat tegen de prinses. Ik weet zulk een man te vinden!" zeide Alberoni.

„Zoo, noem mij hem," riep de hertog verheugd.

„Neen," zeide Alberoni, „dat is mijn geheim. Ik neem het op mij, dezen brief te verzenden. Geef mij hem! Mijn woord van eer daarop, dat geene andere hand hem bezorgen zal, dan de hand van den man, die hem naar den koning van Frankrijk zal brengen!"

Na eenige oogenblikken van nadenken, trok de hertog het schrijven uit zijn boezem en gaf het aan den abt.

„Daar neem hem!" zeide hij. „Gij zijt een man van eer, en ik vertrouw u volkomen!"

„En ik zal dit vertrouwen weten te regtvaardigen," zeide Alberoni eerbiedig. „Heden nog zal deze brief naar den koning gezonden worden."

„En gij, abbé, kunt, wanneer deze brief de gewenschte uitking doet, u van mijne dankbaarheid verzekerd houden!" zeide de hertog, terwijl hij met een vriendelijken groet het vertrek van Alberoni verliet.

Naauwelijks had de hertog het vertrek verlaten, toen de oogen van Alberoni eene andere uitdrukking aannamen. Een spotachtig lagchen stond op zijn gelaat, en uit zijne kleine listige priesteroogen schitterde eene boosaardige tevredenheid.

„Dwaas, die gij zijt, hertog van Orleans," fluisterde hij zacht. „Gij breekt zelf uw woord, en gelooft, dat een priester zijn eed zal houden!"

Met rasche schreden deed Alberoni de deur op slot, liet vervolgens de gordijnen der vensters vallen, en toen hij zich overtuigd had, dat niemand hem bespieden kon, opende hij eene geheime lade van zijne schrijftafel, en nam een gouden mesje en wat was. Vervolgens stak hij een licht aan, en nam den brief van den hertog, terwijl hij zeide: „Nu willen wij eens zien, wat de goede hertog in dezen, aan zijn grootvader, Lodewijk van Frankrijk geschreven heeft!"

Vervolgens maakte hij het gouden mesje warm, en verbrak daarmede het hertogelijke zegel van den brief.

Niemand was daarvoor geschikter, dan deze listige priester; geene minuut, en het zegel was verbroken, en den brief van den hertog lag open voor Alberoni, die hem in het begin met nieuwsgierige blikken doorliep, en hem dan langzaam herlas.

„Dat is een voortreffelijk aktenstuk," zeide Alberoni lagchend, „die Orsini zou razend worden, wanneer zij leest, met welke schitterende kleuren zij daar geschilderd wordt, en het schijnt mij toe, dat die goede koning Philips ook ijdel genoeg is, om de beschrijving, die de hertog juist van hem doet ook niet in zijn geest te vallen! Ha, het zou een meesterstuk zijn, wanneer ik den koning en de prinses aan dit dokument hielp, zonder dat de hertog wist, dat deze slag van mij uitging! Laat ons zien, hoe wij dit maken zullen!"

En de slimme priester verzonk in gedachten.

„Zoo moet het zijn," riep hij verheugd, „ja, bij God, zoo gaat het! Maar stil, geduld! Overleggen wij nog eens! Vooreerst: deze graaf Orri zit mij hier in den weg. Hij is een al te vurig patriot, hij overtuigt met zijne welsprekende taal de overige leden van de Spaansche zamenzwering zoo zeer, dat slechts een Spanjaard over Spanjaarden heerschen kan. Dat is lastig en kan mijne plannen dwarsboomen! Wij zullen hem eenigen tijd zien te verwijderen, en daartoe biedt zich thans de schoonste gelegenheid aan! Hij moet de bode zijn, die het stoute waagstuk onderneemt, dezen hertogelijken brief naar Frankrijk te brengen. Ach, het zal mij wel gelukken, hem over te halen. Maar nu komt het daar op aan, dat deze onderneming hem niet gelukt, daar anders de brief niet in handen der prinses komt! Ik laat dien goeden Orri dan slechts twee uren vooruit gaan, alsdan spoed ik mij naar de prinses en deel haar het ver-

raad van den hertog en de afzending van zijn vertrouwde mede, zij zal hem eenige couriers achter nazenden, den bode, wiens naam zij niet kent laten gevangen nemen, en hem met geweld zijne papieren laten ontrukken. Zoo zal het goed gaan. En ik? — ik wasch mijne handen in onschuld en geniet in stilte de vruchten van mijn arbeid!"

Zoo sprekend maakte Alberoni den hertoglijken brief weder toe, en nadat hij hem in zijn boezem gestoken had, begaf hij zich naar graaf Orri.

„Ik kom," zeide Alberoni met plegtigen ernst tot Orri, die hem in zijn salon aantrof, „ik kom, om u een gewigtig geheim mede te deelen!"

En hij vertelde den graaf, die opmerkzaam naar hem luisterde, de belofte, die de hertog van Orleans aan de prinses Orsini gedaan had, om geen brief naar Frankrijk te zenden, dien de prinses niet gelezen had, en dat hij in weerwil daarvan toch aan koning Lodewijk geschreven had.

„Ik ken den inhoud van dezen brief," zeide Alberoni, „hij kan het lot van Spanje beslissen, en prinses Orsini ten val te brengen. Wij behoeven daartoe eene vreemde hulp, en koning Lodewijk zal zoo spoedig hij dezen brief ontvangt, zich haasten, die hulp ons te verleenen!"

„Het plan is goed en uitvoerbaar!" zeide Orri.

„Maar het ontbreekt ons juist aan den uitvoerder van dit plan, het ontbreekt ons aan een ridder, die slim en behendig genoeg is, dit waagstuk te ondernemen, en in weerwil van de spionnen der prinses, en in weerwil van alle gevaren, die hem ongetwijfeld zullen bedreigen, met moed, dien gewigtigen brief naar zijne bestemming te brengen!"

Graaf Orri's oogen schitterden. En na eenige oogenblikken van nadenken, zeide hij vastberaden, „ik zal dezen brief naar Frankrijk brengen!"

„Wanneer gij dit onderneemt, dan zal het gelukken, en Spanje zal door u van zijne grootste vijandin verlost worden!" zeide Alberoni.

„Ik zal het ondernemen," riep Orri. „Nog op dezen dag, verlaat ik Madrid! Geef mij den brief!"

„En Marquita?" vraagde Alberoni.

Het gelaat van den graaf nam eene smartelijke uitdrukking aan.

„God zal Marquita beschermen," zeide hij. „Het vaderland roept mij."

„Maar welk voorwendsel geven wij op voor uwe onverwachte reis?"

„Zulk een voorwendsel is gemakkelijk te vinden!" zeide Orri smartelijk. „Zoo even ontving ik het berigt, dat mijne moeder gevaarlijk ziek ligt, en vurig naar mij verlangt!"

„En gij wilt naar haar toe gaan?" vraagde Alberoni.

„Neen ik heb haar in mijn geest een eeuwig vaarwel toegeroepen. Ik zal naar Frankrijk gaan, niet naar mijne dierbare moeder!"

„En het vaderland zal u eens voor dit offer, dat gij haar thans brengt, beloonen," zeide Alberoni!

„Binnen twee uren zal ik Madrid verlaten hebben."

„Ik zal den koning schrijven en hem om verschooning vragen, dat ik zonder verlof uit Madrid vertrek. Dezen brief zal ik naar de prinses Orsini zenden, en er tevens een brief aan mijne zuster, waarin ik haar de gevaarlijke ziekte van onze moeder meld, bijvoegen."

„En veroorloof mij, de bode van uw brief te zijn," zeide Alberoni.

Na twee uren waren de noodige aanstalten gemaakt, en graaf Orri ontving van Alberoni den brief van den hertog van Orleans, aan koning Lodewijk.

„Ik zal of sterven, of dezen brief den koning overhandigen!" riep Orri.

„Leef wel," fluisterde Orri, „en wanneer gij binnen vier weken geene berigten van mij hebt, zoo troost mijne Marquita!"

En zijn paard de sporen gevende, reed hij weg.

„Arme graaf," zeide Alberoni! „Ach, het zal u duur te staan komen, met uw heldhaftig patriotismus." En na verloop van twee uren, begaf Alberoni zich naar de prinses.

Hij vond haar in haar boudoir, en voor haar lagen de afscheidsbrieven van graaf Orri, die Alberoni haar gezonden had. Dit spoedige vertrek had de prinses te gelijk met vreugde en droefheid vervuld. Met droefheid, omdat zij zijn aanblik ontberen moest, met vreugde, omdat zij het verzonnen voorwendsel voor zijn vertrek niet geloofde.

„Hij is gegaan," zeide zij tot zich zelve, „omdat hij mij bemint, en omdat hij het niet verdragen kon, mij hier als de gunstelinge, ja eenigermate als de bestemde bruid van den koning te zien. Hij heeft zich verwijderd, omdat het hem eene

onverdragelijke droefheid was de huldigingen van zijn koninklijken mededinger te zien. Ach arme Orri! Het is ons niet vergunt, de vrije neiging van onze harten te kunnen opvolgen. Het is waar, ik offer mijne liefde aan mijne eerzucht op. Maar ik ben te ver gegaan, ik kan niet meer terug. Europa ziet op mij, en wanneer de geschiedenis eens mijn naam in hare heilige boeken opteekent, zoo zal zij van mij niet kunnen zeggen: „Zij had groote plannen, maar die leden schipbreuk, omdat zij eene vrouw was, en dat zij aan haar wil haar hart niet kon onderwerpen!" Neen, neen, zoo zal het nageslacht van mij niet denken! Men zal van mij zeggen, dat ik sterk was, en dat ik mij zelve overwon, en mijne liefde voor Spanje opofferde! Ik zal derhalve niet de uwe kunnen zijn, Orri, dat wil zeggen, niet openlijk, niet voor de wereld, maar ik zal uwe trouwe liefde beloonen, en wanneer ik u mijne hand niet reiken kan, zoo zal toch mijn hart altijd uw eigendom zijn!"

Dat waren de gedachten, waarmede de prinses zich bezig hield, toen Alberoni aangediend werd. Zij heette hem met een weemoedigen glimlach welkom.

„Prinses," zeide Alberoni ernstig, „ik breng u gewigtige berigten!"

En spoedig verhaalde hij haar het verraad van den hertog en van den door hem met gewigtigtige depêches afgezonden courier naar Frankrijk.

„Deze hertog is een verrader, dien ik straffen zal," zeide zij met den hoogmoed eener koningin.

„En wat besluit gij te doen?"

„Deze depêches zullen niet naar Frankrijk gaan, ik zal ze lezen en ze den koning mededeelen."

„Daartoe is voor alle dingen noodig den afgezonden courier gevangen te nemen."

„Wij zullen hem gevangen nemen!" riep de prinses. „Ik ga nu naar den koning. Hij zal terstond het bevel tot gevangenneming uitvaardigen. Of nog beter, ik zal het zelve uitvaardigen! Dat is voldoende."

En de prinses liet haren secretaris komen en het bevel tot gevangenneming uitvaardigen.

„En wanneer hij gegrepen is?" vraagde Alberoni.

„Dan zal hij als gevangene aangehouden worden en de papieren zullen hem ontnomen worden."

„Verder niets? Was het niet beter hem nog langer in de gevangenis te houden, om zoo het mogelijk is hem nog eenige vragen af te persen. Want daar, zoo als ik hoor een der vertrouwden van den hertog met deze depêches afgezonden is, zoo heeft hij zeker nog mondelinge bestellingen van den hertog, en dat zijn onder alle vragen de gewigtigste."

„Gij hebt gelijk," zeide de prinses, en zich tot haar secretaris wendende, vervolgde zij: „Men zal dezen courier, waar men hem vindt, streng bewaakt naar de naaste gevangenis brengen, en zijne papieren zullen terstond naar hier toegezonden worden!"

„Een ding nog," zeide Alberoni. „Wij moeten over deze zaak het strengste geheim bewaren! Wanneer de hertog vernam, dat ik het was, die hem verried, zoo zoude ik u niet meer van nut kunnen zijn, prinses!"

„Mijn woord van eer daarop, dat ik u niet verraden zal! Maar nu, Alberoni leef wel. De zaken zijn afgeloopen, en wij willen een weinig aan ons zelven denken. Ga, het wordt reeds duister! Ik houd van deze schemering. Zij is mij de bode van een nooit gedroomd geluk. Leef wel! wie weet, of, wanneer wij elkander weêr na deze schemering zien, dan voor mij niet eene schitterende gelukszon is opgegaan!"

„Hoe zou het zijn," dacht Alberoni, toen hij naar zijn paleis terug keerde, „hoe zou het zijn, wanneer ik nu naar den koning ging en hem vertelde, dat het niet Marquita, maar de prinses is, die hem een rendez-vous toestaat? Hm, dat zou een middel zijn, om op eens de genade van den koning te verwerven. Maar het is een zeer bedriegelijk middel, dat ligt mislukken kan. De koning zou aanvankelijk boos worden, maar hij zou haar spoedig vergeven, want hij is nu te afhankelijk van haar, en wanneer hij vergeven had, wee hun, die haar deze poets gespeeld hadden! In ieder geval is het zeer amusant, bij gebrek aan betere dingen, eenige verwarringen en verlegenheid te bewerken. Rijden wij dus naar den goeden hertog. Die is zeer geschikt, dat teedere rendez-vous te storen!"

En de wijze abt Alberoni liet zijn koetsier omkeeren, en zich naar den hertog van Orleans rijden.

IX.

DE TELEURSTELLING.

In eene donkere kamer van het koninklijk paleis had het volgende tooneel plaats.

In het eerst was de kamer ledig. Geen geluid liet zich hooren. Plotseling werd zacht eene deur geopend, en prinses Orsini trad, met een licht in de hand, voorzigtig en om zich heên ziende binnen. Toen zij zich overtuigd had, dat de kamer ledig was, sloot zij de deur en het licht op eene tafel zettende, ging zij naar de ramen en liet de gordijnen vallen, opdat niet het licht van eene lantaarn zou kunnen binnendringen. Toen naderde zij de tweede, in deze kamer bevindende deur en luisterde. Weinige minuten en zij hoorde duidelijke, naderende voetstappen.

De prinses sloeg driemaal in de handen en men herhaalde dit teeken van buiten.

„Hij is het!" zeide de prinses, en spoedig naar de tafel snellende, blies zij het licht uit. Toen naderde zij langzaam en voorzigtig de deur.

Deze opende zich nu en eene stem zeide: „Ik ben het."

De prinses herkende de stem van den koning. Haar hart klopte van vreugde en zelfvoldoening.

„En ingevolge uw verzoek ben ik hier," fluisterde zij zacht, terwijl zij den koning naderde.

„Ah, dus eindelijk zie ik u alleen," zuchtte de koning, en met eene rassche beweging drukte hij haar in zijne armen.

„Bemint gij mij, mijne zoete bloem?" vraagde hij, terwijl hij haar zacht naar den divan geleidde, en naast haar plaats nam.

De prinses was sprakeloos van vreugde. Maar zij beantwoordde den gloeijenden kus van den koning niet.

„Zeg, dat gij mij bemint," fluisterde hij zacht.

„En wat zal mijn koning doen, wanneer ik hem mijn hart openbaar?" lispelde zij.

„Hij zal zich den gelukkigsten man van zijn rijk noemen!"

„Zal hij mij verachten?"

„Neen, aanbidden zal hij u! Want gelukkig gemaakt door uwe liefde zal hij vergeten, dat hij koning is en dat eene kroon zijn schedel drukt. Ach, het is zulk een hard lot, een koning te zijn. Kom, laat mij in uwe armen vergeten, dat ik een koning ben!"

„Het is een heerlijk, goddelijk lot, eene kroon te dragen." fluisterde zij.

„Ja, wanneer ik haar met u, die ik bemin, mogt deelen! Wanneer het mij vergund was, de vrouw, die ik bemin, tot mijne koningin te maken!"

„Heeft niet uw koninklijke grootvader de weduwe van een dichter tot zijne wettige gemalin verheven?"

„Om haar eene minder eervolle plaats aan zijne zijde te geven! Hij dorst haar niet tot zijne koningin te verheffen, haar niet erkennen voor de wereld, en ofschoon de priester haar gezegend had, vloekt haar toch het volk. Neen, neen mijn lief schoon kind, ik bemin u beter, heiliger en reiner! Het is mij niet vergund, u tot mijne gemalin te verheffen, maar men kan mij niet verbieden, u eeuwig te beminnen. Ik zal niemand beminnen, behalve u!"

En de koning sloot haar hartstogtelijk in zijne armen.

Maar prinses Orsini beantwoordde zijne liefkozingen niet. Zij gevoelde zich een weinig beleedigd door de vaste en beliste verzekering van den koning, haar niet tot zijne gemalin te verheffen. Het was haar meer om zijne kroon, dan om zijne liefde te doen geweest. En toch, — door den koning bemint te worden, kon zij eene koningin zijn zonder de kroon, kon zij in Spanje zoo magtig regeren, als de markiezin de Maintenon het in Frankrijk deed.

Prinses Orsini herstelde zich spoedig.

Zij dulde de liefkozingen van den koning, zij rustte stom tegen zijne borst, en onder menige teedere woorden schoof hij een ring van zijn vinger aan den hare.

„Gij zijt nu de mijne," fluisterde hij, „mijne dierbare bruid, en hoe bid ik u aan, mijne schoone, lieve Marquita."

Een kreet van schrik drong van de lippen der prinses.

Hij vraagde bezorgd naar de reden van haar schrik, toen men een luid en heftig kloppen op de deur vernam.

De koning stond op en hoorde.

„Doe open, sire, om Gods wil, doe open," riep de hertog van Orleans. „Het is om uws zelfs wil, het is, omdat ik u bemin, sire, dat ik kom, u te redden. Men heeft u bedrogen, men waagt het, een schandelijk spel met u te drijven en door de duisternis begunstigd, wil men u misleiden. Doe open, sire, en laat mij licht brengen, opdat gij zien kunt, hoe men u bedroog!"

De koning stond op en wilde de deur openen. De prinses klemde zich aan den koning vast, en alles vergetende, riep zij luid: „Sire, om Gods wil open hem niet!"

„Dat is de stem van Marquita niet," riep de koning, en

zich met geweld losmakende, snelde hij naar de deur en opende haar. Daar buiten stond de hertog van Orleans met eene waskaars in de hand.

„Wat wilt gij, hertog?" vraagde de koning ernstig en streng.

Nadat hij de deur gesloten had, ging hij langzaam naar den divan, waarop de prinses was neêrgezonken, haar gelaat met hare handen bedekkende.

De hertog trok de handen van het gelaat der prinses, en met de waskaars haar gezigt verlichtende, zeide hij tot den koning: „Sire, is dat de dame, die gij bemint? Ik weet dat zij het niet is! Had gij mij willen vertrouwen, dan was de schoone Marquita reeds lang de uwe geweest!"

De koning was stom van schaamte en toorn. Hij wierp op de prinses een minachtenden blik, en zonder een woord te spreken, keerde hij haar den rug toe.

„Mijn dierbare neef," zeide hij, zich tot den hertog wendende, „ik dank u, want gij hebt mij inderdaad van een gevaar bevrijd, waarmede eene bedriegster mij bedreigde. Volg mij nu naar mijn kabinet, om mijn dank en eenige bevelen te ontvangen."

En zonder een blik op de prinses te werpen verliet de koning het vertrek.

De hertog van Orleans volgde hem, maar toen hij aan de deur was gekomen, keerde hij zich om en wierp een triomferenden blik op de prinses.

De prinses verstond dien blik, waarmede de hertog haar zeggen wilde: „Nu, prinses, heb ik de zege behaald!"

X.

DE VAL.

Maar zoodra de deur zich achter haar gesloten had, stond de prinses op en de deur waardoor zij gekomen was, opende, verliet zij de kamer. Onbemerkt bereikte zij eindelijk hare eigene kamer, zij zag niets, zij wist niets, zij had slechts een doel, zij snelde naar hare schrijftafel en opende haar met sidderende handen. Vervolgens drukte zij op eene veer, eene geheime lade opende zich, daarin lag een sleutel. Met een kreet van vreugde bemagtigde zij dezen sleutel en verborg hem in haar boezem. Deze sleutel, dat was het doel geweest, het

eenige, laatste doel, dat zij nu trachtte te bereiken. Zij wist, dat de koning, aan zijn oogenblikkelijken toorn gehoor gevende, haar verbannen, en van hare ambten zou ontzetten, de tegenwoordigheid was verloren, zij moest daarom op de toekomst rekenen, en daartoe behoefde zij dezen sleutel. Zij had, sluw als was, in het volle bezit van de koninklijke genade aan het mogelijke verlies derzelve gedacht, en toen zij gisteren op het bevel van den koning de geheime deur, die van het koninklijke kabinet naar het nieuwe paleis der prinses voerde, liet maken, had zij met wijze voorzorg, voor deze deur een tweeden sleutel laten maken, om altijd te kunnen binnen komen.

„Ik ben gered," zuchtte zij, toen zij den sleutel in haren boezem schoof. „Nu mag de koning zenden en mij den sleutel laten afvorderen! Ik zal niettegenstaande tot hem kunnen komen!"

„En nu moet ik mij haasten om mijne maatregelen te nemen," zeide zij. Naar hare schrijftafel tredende, nam zij uit dezelve de papieren en dokumenten, die haar gevaarlijk zouden kunnen worden, en verborg ze in haar zak.

Dit gedaan hebbende, gevoelde zij zich rustig en onbezorgd.

„Men moge mij vervloeken," zeide zij, „maar ten minste zal men mij niet schuldig vinden."

En met haastige schreden ging zij de kamer op en neêr.

Er werd op de deur geklopt, en men vernam de liefelijke stem van Marquita.

De prinses opende haar.

„Prinses," zeide Marquita bleek en sidderend, „de hertog is met zijn gevolg in de receptiezaal en begeert u in naam des konings te spreken. Men zegt hij brengt slechte tijdingen en de koning is zeer toornig."

„Ik weet het," zeide de prinses, „ga en zeg den hertog, dat ik komen zal om hem te ontvangen!"

En terwijl Marquita met tranen in de oogen zich verwijderde, trad zij naar den spiegel en onderzocht haar gelaat. Het was rustig, geen trek verried den storm die in haar woedde, hare lippen sidderden niet, zelfs hare wangen waren niet bleek.

Tevreden over deze waarnemingen, begaf de prinses zich naar de receptiezaal en heette den hertog welkom.

Zwijgend boog zich de hertog voor haar.

„Nu, hertog," zeide zij met hare heldere stem, „ik ben be-

geerig naar de genadige boodschap van den koning! Ik verzoek u laat mij haar vernemen!"

„Gij zult vernemen, wat zijne majesteit, koning Philips de vijfde van Spanje u beveelt, door mijn mond," zeide de hertog.

Hij wenkte een van zijne dienaars en deze overhandigde hem een groot te zamen gevouwen papier.

De hertog opende het en terwijl hij een triumferenden blik op de prinses wierp, las hij: „Ik, Philips, koning van Spanje, draag u op, mijn hartelijke geliefde neef, hertog van Orleans, de prinses Orsini te doen weten, dat ik eindelijk aan de beden en smeekingen van mijn getrouw volk gehoor geef en overtuigd, dat het tot het welzijn van Spanje noodzakelijk is, de prinses nog in dit uur uit mijne dienst te ontslaan en haar van al hare ambten en waardigheden te ontzetten. Zij moet alles in uwe handen liggen, en gij zult haar laten weten, dat ik haar beveel, binnen twee uren haar paleis en binnen vier uren Madrid te verlaten. Dat is mijn wil en bevel! Gegeven te Madrid in het jaar 1714."

Geen trek van het gelaat der prinses veranderde, terwijl de hertog met luider stemme dat las.

„Heeft dat werkelijk mijn koning en heer geschreven?" vraagde zij rustig toen de hertog geëindigd had.

De hertog reikte haar zwijgend het papier over. De prinses stond op, om dit koninklijk schrijven te ontvangen. Vervolgens zag zij het met een snellen blik over, en het aan hare lippen drukkende, zeide zij: „ja, het is het schrift van mijn dierbaren veelgeliefden koning!"

Zoo sprekende, zeide zij: „Hertog Philips van Orleans zeg aan mijn koning dat ik gehoorzaam en zijne bevelen zal vervullen. Overigens heb ik die vooruit gezien, want daar gij, hertog, in dit uur de raadgever van den koning waart, kon ik uwe besluiten vermoeden. Ik heb daarom mijne orders en den sleutel, waarvan mij gij spraakt medegebragt."

Zij reikte den hertog de orders en den sleutel over.

„Vergeet niet, dat gij binnen twee uren dit paleis en binnen vier uren Madrid verlaten moet," zeide de hertog.

Ik zal wanneer deze tijd verstreken is, op weg naar Frankrijk zijn, om koning Lodewijk en de markiezin de Maintemon een loflied te zingen over de bekwaamheid van hun gezant! Overigens,

daar ik nog twee uren meesteres in dit paleis ben, zoo staat gij mij zeker wel toe, dat ik in hetzelve gebied. Ik verklaar daarom dat deze audientie afgeloopen is! Mijnheer hertog ik heb de eer u vaarwel te zeggen!"

De prinses boog zich, en nadat de hertog dezen groet beantwoord had, verliet hij vergezeld van zijn gevolg de zaal.

De prinses stond rustig daar en keek hen na, tot dat ze allen vertrokken waren.

Maar neen, niet allen! Een bleef er. Rustig leunde hij tegen de deur en keek de prinses aan.

„Alberoni!" zeide de prinses lagchend.

„Ja, Alberoni!" herhaalde de abbé, „mij heeft zijne majesteit opgedragen, over uw vertrek te waken, en u niet eerder te verlaten, voor dat gij Madrid verlaten hebt!"

„Ik zal het niet verlaten!" zeide de prinses fier.

Alberoni voelde zich in het minst niet verrast door deze verklaring. Hij had het vooruit gezien en zijne maatregelen daarnaar genomen.

„Zij zal niet gaan," had hij tot zichzelven gezegd, „zij kent den koning en weet, dat, wanneer zijn eerste toorn voorbij is, zij voor hem weêr noodzakelijk is, en hij haar begeeren zal. Nog is de tijd niet gekomen, dat men Orsini ongehinderd kan verdringen. De koning zal degenen reeds binnen weinige uren haten, die hem van de dienst der prinses berooven!"

„Ik zal daarom de prinses ondersteunen. Dat is eene beduidende schrede voorwaarts naar mijn doel! Alzoo, redden wij de prinses!"

En ingevolge dit plan was de abt Alberoni den hertog van Orleans naar de prinses Orsini gevolgd.

Ik zal Madrid niet verlaten," zeide de prinses.

Alberoni vraagde: „weet gij een middel om te blijven?"

„Ja, ik weet het!"

En de prinses spoedde zich naar de deur en riep Marquita, die in de aangrenzende kamer op haar wachtte.

„Zie, Alberoni," zeide zij toen het jonge meisje binnen trad, zie, Marquita heeft juist mijne grootte en gestalte. Zij zal in plaats van mij gaan. Zij zal in mijne kleederen mijn rijtuig beklimmen en Madrid verlaten."

Alberoni kon een onwillekeurig glimlagchen niet onderdrukken over de slimheid van de prinses om zich te redden,

terwijl zij te gelijk zich van eene mededingster verloste. Maar ditmaal vergiste hij zich in de prinses. Zij had zich spoedig in haar lot geschikt; daar zij geen koningin wilde wezen, wilde zij ten minste heerscheres zijn, en daartoe had zij misschien somtijds hare nicht Marquita noodig, die de koning beminde. Het lag derhalve niet in haar plan, Marquita te verwijderen, omdat zij gevoelde, dat de koning dan toornig zou worden. Zij wilde zich slechts een oogenblik van het jonge meisje bedienen ter harer redding, en verder niet.

„En waarheên wil mijne genadige tante, dat ik zal gaan?" vraagde Marquita angstig.

„Gij zult met den goeden Alberoni een rijtoertje doen, verder niets! Gij zult in mijne kleederen en aan den arm van Alberoni mijn rijtuig bestijgen en met hem Madrid verlaten. Ga, het begint reeds donker te worden; spoedig bedekt diepe duisternis de stad en onder hare begunstiging keert gij weder. Niet ver van mijn paleis verlaat gij het rijtuig en Alberoni zal u naar de achterpoort van het klooster brengen, waarvan gij hier den sleutel hebt."

„Dat is een groote geest," dacht Alberoni. „Was haar hart even zoo sterk en groot als haar geest, dan zou zij onoverwinnelijk zijn!"

Marquita verklaarde zich bereid, de prinses te helpen en alles te wagen tot redding van hare weldoenster.

„Spoedig aan het werk!" zeide de prinses. „Ik zal deze uren niet vergeten en in dagen van geluk zal ik aan hen gedenken, die mij in dagen van ongeluk ter zijde gestaan hebben!"

Intusschen had zich spoedig in Madrid het gerucht verspreid, dat de prinses gevallen en voornemens was Madrid te verlaten. En het volk juichte, toen het rijtuig der prinses op het plein kwam.

„Ah," zeide de prinses verachtelijk, „hoor slechts dit geschreeuw en gevloek! Dit is hetzelfde volk, dat mij gisteren nog tegenjuichte en mij zijne koningin noemde, omdat ik eenige maravedi's onder hen uitstrooide."

„Ik veracht dit volk!" zeide Marquita, terwijl zij haar sluijer over haar gelaat trok.

„Maravedi's zijn een goed middel om deze dolzinnigen tam te maken," zeide Alberoni. „Wij zullen dit middel aanwenden! Geef ons maravedi's, prinses!"

Al luider en woedender werd het geschreeuw van het volk. Zij stampten en schreeuwden en brulden, en konden het oogenblik niet afwachten, waarop de prinses haar rijtuig zou bestijgen.

„Wanneer wij langer wachten, zullen deze nieuwsgierige kinderen in woede geraken," zeide Alberoni.

„Laten wij dus gaan!"

Marquita hield den arm van Alberoni angstig vast.

„Gij zult mij beschutten!" zeide zij.

„Dat zullen de maravedi's doen!" riep Alberoni, terwijl hij den buidel met maravedi's aan Marquita gaf.

„Ga, ga," zeide de prinses, „het is hoog tijd!"

En met teederheid drukte zij het jonge meisje, dat hare redster zou zijn, aan hare borst.

„Vaarwel, vaarwel!" riep zij.

Vervolgens luisterde zij, en toen zij niets hoorde, zonk zij als vernietigd op hare knieën.

Nog was zij niet gered! Want wanneer het volk het bedrog ontdekte, wanneer het bemerkte, dat het niet de prinses was, die het rijtuig beklom, dan was alles verloren, dan zou het volk het paleis binnendringen en niet rusten voor dat het haar gevonden had.

„Mijn God, zij zullen mij dooden!" krijschte de prinses, toen zij daar buiten een vreeselijk gehuil vernam.

Al woedender werd het geschreeuw van het volk.

Plotseling scheen het de prinses toe, als vernam zij de stem van Alberoni, die stilte gebood en zeer duidelijk hoorde zij hem zeggen: „prinses Orsini, die het Spaansche volk altijd bemind heeft, verzoekt, dat dit goede volk een beker malvasier ledige op haar welzijn!"

Vervolgens hoorde zij het geld vallen.

Weder brulde het volk, maar ditmaal waren het kreten van vreugde.

„Ah, zij strooijen maravedi's uit!" zeide de prinses. Luider en luider juichte het volk en onder dit jubelen hoorde de prinses een geluid, die haar hart met vreugde vervulde. Het was het rollen van een rijtuig! Ja, het was haar rijtuig, dat onder de toejuichingen van het hof wegreed.

„Ik ben gered!" zeide prinses, hare armen ten hemel heffende; vervolgens zonk zij bewusteloos op den grond.

XI.

GUNSTELINGE OF GUNSTELING?

De koning was alleen in zijn kabinet en ging het teuzig op en neêr, terwijl hij over de gebeurtenissen van den volgen dag nadacht. Nu zijn toorn voorbij en hij weder rustig was, nu berouwde het hem, dat hij prinses Orsini op zulk eene harde wijze verwijderd had. Niet om harentwil was het, dat het den koning berouwde, haar verstooten te hebben, maar geheel en al om zich zelven. Zij had het zoo goed verstaan, hem te verstrooijen en op te vrolijken, zij had voor hem gearbeid, en ongestoord had hij, terwijl de prinses regeerde, zich aan zijne droomen en zijne liefde kunnen overgeven. En nu, hoe zou het nu zijn, daar de prinses er niet meer was, hoe zou het hem mogelijk zijn, de schoone Marquita te zien, die hij nu dubbel beminde, omdat het onmogelijk was, haar te bezitten?

De prinses verbannen, wilde tevens zeggen, hare nicht, de hofdame Marquita, van het hof verwijderen. Hij zou haar derhalve niet meer zien, die lieve schoone Marquita.

De koning zuchtte toen hij hier over nadacht, en het kwam bij hem op, om de prinses kouriers na te zenden, haar terug te roepen, en haar weder in hare waardigheden te herstellen. Maar de koning vreesde! Hij vreesde voor den hertog van Orleans, zijn nieuwen gunsteling, die prinses Orsini verdrongen had, om zich in hare plaats te stellen. Ieder oogenblik verlangde hij al meer en meer naar deze zoo slimme en heerschzuchtige prinses Orsini en naar hare hofdame, de schoone Marquita.

Hoe had men hem dezen morgen reeds geplaagd met regeringszaken, hoevele verzoekschriften had de hertog van Orleans hem voorgelegd, ja waarlijk, hoorde hij niet weder naderende voetstappen, was het niet weder de hertog van Orleans, die aangediend werd? Ja, hij was het en kwam natuurlijk weder met allerlei geschriften en aktestukken.

„Mijn God," riep de koning met den voet op den grond stampende, „zullen dan deze bezigheden eeuwig duren? Dezen geheelen morgen hoorde ik niets anders dan van regeringszaken, zal dat dan nooit een einde nemen?"

De hertog legde lagchend de medegebragte papieren op de tafel.

„Uwe majesteit heeft tot nu toe te weinig geregeerd, daarom heeft zij nu te veel te regeren," zeide hij, terwijl hij den ko-

ning een der papieren overhandigde. „Dat is een bevel om troepen naar Catalonië te senden, om den opstand te dempen!"

„Goed," seide de koning, „men late eenige regimenten daar naar toe trekken. Wie het waagt te murmureren, zal gedood worden; dat is het beste middel om de rust te herstellen!"

„Zeker, want de dooden zijn stom!" zeide de hertog lagchend. „Wanneer uwe majesteit de genade heeft, dit bevel te onderteekenen!"

„Wat verder?"

„Slechts eene kleinigheid," zeide de hertog. „Slechts het onderteekenen van dit edikt, dat de prinses Orsini uit geheel Spanje als eene verraadster verbant! „Gij zijt aan u zelven, aan uw volk deze voldoening verschuldigd, sire!"

De koning antwoordde niet. Hij ging onrustig zijn kabinet op en neêr, en vervolgens voor den hertog stil staande, zeide hij: „verlaat mij, hertog! Ik wil over uwe voorstellen nadenken, daartoe behoef ik de eenzaamheid. Voor dat men straft, moet men onderzocht hebben!"

„Ah, ik heb die arme Orsini voor altijd verbannen," zuchtte de koning, toen hij weder alleen was; „ik zal dus Marquita nooit wederzien. Dat is zeer hard, zeer wreed!"

En de koning ging op zijn leuningstoel zitten, die voor zijne schrijftafel stond. Hij was zoo in gedachten verzonken, dat hij niet hoorde, dat de geheime deur, die naar het Franciskanerklooster voerde, zacht geopend werd.

„Ah," zuchtte de koning, „het was toch beter, dat de prinses Orsini hier was. Zij heeft zwaar tegen mij misdreven, het is waar, maar zij had eene verontschuldiging, want zij beminde mij. Het gebeurt zelden, dat men een koning waarlijk bemint, en deze prinses Orsini beminde mij! Zij beminde mij en daarom zal ik haar verbannen. Dat is wreed. Waarom haar verbannen? Slechts omdat zij mij beminde, slechts omdat zij trouw was!"

„Was zij dat?" vraagde eene sidderende stem achter hem en in tranen badende knielde prinses Orsini voor den half verbaasden, half verrukten koning neêr.

„O sire," zeide zij zacht, „gij geeft mij het leven weder. Ik zou sterven, wanneer gij mij niet geloofdet!" En zonder den koning tijd te laten tot een antwoord, vervolgde zij: „het

is waar, ik ben strafwaardig, want ik heb mijne oogen tot u opgeheven, dien ik niet beminnen, maar slechts aanbidden moest. Maar de aanbidding is zoo vol liefde en vertrouwen! O, mijn koning en heer, ik was verblind door mijne liefde, en omdat ik blind was, zag ik niets, wat ik had moeten zien, dat de arme, oude Orsini mijn aangebeden koning niet boeijen kon. Nu is het voorbij, ik zal misschien sterven van smart, maar ik zal met mijne stervende lippen u zegenen, sire, want ik ben aan u het heerlijkste oogenblik van mijn leven schuldig. O, vergeef mij ter wille van elke gelukkige minuut, die ik met zoovele jaren van smart en teleurstelling zal moeten boeten. En nu, neem dezen ring terug, sire, ik leg hem vrijwillig aan uwe voeten neder."

En de prinses drukte den ring aan hare lippen en trok hem toen van haar vinger.

„Neem, sire," zeide zij met eene sidderende stem. „Neem, en wanneer gij het wenscht en beveelt, wil ik u zelfs het meisje geven, dat gij bemint."

„Ik heb mij voorts ten taak gesteld u te dienen, ik wil u de geliefde in de armen voeren, ofschoon mijn hart daarbij ook breekt. Ik sterf toch voor mijn koning!"

De koning had zijn gelaat afgewend en antwoordde niet.

„O, mijn God," riep de prinses, „gij zijt nog altijd toornig op mij, sire, gij hebt voor mij geen woord van lijden en erbarming!"

„Prinses!" zeide de koning, — meer niets! Maar hij wendde zijn gelaat van haar af en zijne oogen stonden vol tranen.

„Niet zoo, niet zoo, prinses," zeide hij, „kom in mijne armen! Ik ben u voldoening schuldig. Ik heb u swaar beleedigd! Zult gij mij dat kunnen vergeven?"

En hij trok haar in zijne armen, terwijl hij haar op het voorhoofd kuste.

„Nu ben ik weder gelukkig," suchtte de prinses. „Mijn koning heeft mij vergeven! Ik zal weder voor hem arbeiden, voor hem leven!"

„Arme vrouw, hoe veel moet gij in dezen nacht geleden hebben!" zeide de koning deelnemend.

„Het was mijn troost, te denken, dat het voor mij zeker de laatste nacht van lijden en smart was! Deze dag moest mij den dood of uwe genade aanbrengen."

„En Marquita?" vraagde de koning.

„Zij heeft met mij geweend, en te gelijk voor den dierbaren koning gebeden."

„Zij is derhalve niet boos op mij? Zij noemt mij niet wreed? Zij zal het mij vergeven, dat ik streng jegens u was?"

„Sire, ik zal haar leeren u te beminnen, u te aanbidden! En Marquita zal u beminnen, sire!" zeide de prinses.

„Gij zijt inderdaad mijne vriendin," zeide de koning, terwijl hij de hand der prinses kuste. „Mijn God, hoe is het mogelijk, dat ik zoo hard jegens u kon zijn. Van nu aan zult gij altijd bij mij blijven, niets zal u van mij scheiden! Ik zal in alle opzigten uw wijzen raad volgen!"

„Ach, hoe spoedig zal het mijnen vijanden gelukken, mij bij u verdacht te maken!" zuchtte de prinses.

„Wee hen, die het wagen, zich uwe vijanden te noemen, ik zal ze weten te straffen, want uwe vijanden zijn van nu aan mijne vijanden!"

En aan de tafel tredende, vervolgde de koning: „Zie daar deze ordeteekenen en dezen sleutel. Nog heb ik niet kunnen besluiten, dat alles aan een ander te geven! Neem derhalve terug, wat u behoort! Opperhofmeesteres van den prins van Asturië, daar zijn uwe orden en dezen sleutel!"

„Sire," zeide zij, „wanneer ik eens sterf, zal men dezen sleutel in mijn graf leggen, want gij hebt mij daarmede den hemel op aarde geopend!"

Plotseling klopte men zacht aan de deur, en de hertog van Orleans verzocht, om binnen gelaten te worden.

„Zal ik hem laten binnenkomen?" vraagde de koning een weinig beangst.

„Ik smeek daarom als eene genade!" zeide de prinses verheugd.

De koning liet den hertog binnenkomen.

„Sire, ik kom, om de door u onderteekende stukken...," plotseling verstomde de hertog en keek naar de prinses.

„Ik hoop, hertog," zeide de prinses lagchend, „dat uwe genade mij niet voor een geest houdt, die uit de andere wereld gekomen is, om u voor uwe gedane zonden te straffen?"

„Neen," zeide de hertog, „ik geloof nooit, dat prinses Orsini tot het bovennatuurlijke behoort!"

De koning zag in zigtbare verlegenheid nu eens naar den

hertog, dan weder naar de prinses. De prinses gevoelde, dat zij den koning te hulp moest komen.

„Sire," zeide de prinses, „veroorlooft gij mij iemand aan te klagen?"

„En wien wilt gij aanklagen, prinses?" vraagde de koning, terwijl hij in zijn leuningstoel ging zitten.

„Den hertog van Orleans!" zeide de prinses fier, en den hertog naderende vervolgde zij:

„Hertog Philips van Orleans, ik beschuldig u in tegenwoordigheid van mijn koning van verraad en echtbreuk. Gij hebt uw gegeven woord verbroken, en terwijl gij onder het masker van een buitengewonen gezant aan het hof van den koning van Spanje eene vriendelijke ontvangst vond, hebt gij die gastvrijheid met voeten vertreden, want gij waart geen gezant, maar een spion."

De hertog was bleek geworden, terwijl de prinses zoo tot hem sprak. Onwillekeurig sloeg de hertog de hand aan zijn zwaard. „Ah, ik vergat, dat het slechts eene vrouw is, die mij beleedigen wilde. Tegen vrouwen strijdt men niet met het zwaard; men vertreedt ze onder zijne voeten, dat is alles!"

„Hertog," zeide de koning streng, „gij vergeet in wier tegenwoordigheid en tot wie gij spreekt. Men zal de prinses Orsini met alle achting en eer behandelen, die haar rang toekomt, dat is mijn bevel!"

„En ik vorder insgelijks de eer en achting, die men aan den Franschen gezant, al ware hij zelfs de hertog van Orleans niet, verschuldigd is."

„Voor den verrader geene achting, en hij kan de gezant van den koning van Frankrijk niet blijven," zeide de prinses. „Luister mijn koning, wat ik tot u te zeggen heb!"

En zij vertelde den koning de tusschen haar en den hertog geslotene overeenkomst.

„Hij gaf mij zijn woord van eer, geen brief, geen letter naar Frankrijk te zenden, voor ik die gelezen had," zeide zij. „Sire, hij heeft zijn woord van eer gebroken en toch een lasterlijken brief naar Frankrijk geschreven!"

„Dat is eene zeer zware aanklagt!" zeide de koning ernstig. „Ik hoop, dat gij haar bewijzen kunt!"

De hertog van Orleans boog zich; toen zeide hij, terwijl hij een verachtelijken blik op de prinses wierp: „Eene aanklagt

is voor prinses Orsini eene zeer gemakkelijke zaak, maar die aanklagt te bewijzen, zal haar moeijelijk vallen."

„Niet zoo moeijelijk, als gij denkt, hertog!" zeide de prinses triomferend. „Gelukkig zijn mijne kouriers somtijds spoediger dan de uwe, en in dit paleis zijn somtijds ooren, die zeer scherp luisteren. Hertog van Orleans, ik was van uwe geheime zending onderrigt en ik was in mijn regt, wanneer ik dezen heimelijken en verraderlijk afgezonden kourier beval aan te houden en hem zijne papieren te ontnemen."

„Maar het strijdt tegen alle billijkheid en regt, den kourier van een vreemden gezant aan te houden, en zich van zijne papieren meester maken!" riep de hertog toornig.

„Gij erkent derhalve, dat gij een kourier zondt?" vraagde de prinses lagchend, en zich tot den koning wendende, vervolgde zij: „Uwe majesteit, voor een uur keerde mijn kourier terug. Hij bragt de depêches van den hertog van Orleans mede. Hier zijn ze. Ongeopend leg ik ze in uwe handen neder. Slechts mijn koning komt het toe, dit zegel te verbreken."

De hertog verbleekte, want deze brief, dien de prinses aan den koning overhandigde, het was inderdaad de brief van den hertog aan den koning van Frankrijk. Hij was verloren, wanneer de koning dien brief opende.

„Sire," zeide de hertog, „het is een ongehoord geval, dat men het waagt brieven te onderscheppen, die een gezant aan zijn koning zendt!"

„Het is een niet minder ongehoord geval, dat een edelman zijn gegeven woord van eer breekt!" zeide de koning fier. „Overigens zal ik mij voor ieder, ook voor mijn doorluchtigen grootvader weten te verantwoorden!"

En met eene snelle beweging het zegel verbrekende, opende de koning den brief en las hem.

„Ik ben verloren!" fluisterde de hertog.

„Hertog," zeide de prinses, nader bij tredende, „heden is de overwinning aan uwe handen ontglipt."

Ditmaal had de hertog geene kracht haar te antwoorden. Hij keek angstig naar den koning, wiens sombere blikken zijne verontwaardiging te kennen gaven.

„Hertog van Orleans," zeide de koning, nadat hij den brief gelezen had, „deze brief is zoo buitengewoon leerzaam, dat ik hem zelf met een begeleidend schrijven aan zijne majesteit

den koning van Frankrijk zenden zal. Ik zal mijn koninklijken grootvader daarop opmerkzaam maken, dat het niet goed gehandeld is, van een diplomaat een spion te maken. Ook moest men tot zulke gewigtige betrekkingen slechts zulke mannen benoemen, die, wanneer zij hun woord van eer verpanden, het heilig bewaren. Een eerlooze spion en leugenaar kan nooit gezant aan mijn hof zijn!"

„Sire!" riep de hertog van Orleans toornig, „sire..."

„Stil!" zeide de koning. „Het betaamt u te zwijgen! Hoor naar mijn laatste woord! Het heeft u behaagd in dezen brief aan den koning van Frankrijk eene schildering van mijn persoon te geven. Gij hebt u een weinig vergist, hertog! De koning van Spanje is geen onbezonnen knaap, dien men aan den leiband leiden kan. Ik heb somtijds zelf een wil, en nu is het mijn wil, dat gij terstond mijn paleis verlaat, en het niet waagt, het weêr te betreden. Ga!"

„Ik ga, om mijn verheven koning te zeggen, hoe men in Spanje zijne gezanten behandelt," zeide de hertog.

„En ik zal van den koning van Frankrijk vorderen, dat hij van mijn hof een gezant terugroept, dien ik van dit uur niet meer als den afgezant van een zoo ridderlijk volk erken!" zeide de koning.

De hertog van Orleans verwijderde zich zwijgend. De prinses keek hem met een triomferenden blik na.

„Zijt gij tevreden?" vraagde de koning, haar de hand reikende. De prinses drukte die hand aan hare lippen. „Sire," zeide zij, „ik bemin u niet meer, ik aanbid u!"

XII.

INTRIGUES.

Het slim verzonnen plan van Alberoni was derhalve gelukt, de hertog van Orleans was voor altijd van zijn invloed beroofd; het hoofd van de Spaansche zamenzwering, graaf Orri, was voor het oogenblik verwijderd, en onschadelijk gemaakt. De zaamgezworenen verspreidden zich in de provinciën, om daar hun werk op nieuw te beproeven, dat hun in de hoofdstad mislukt was. Spoediger besliste zich het lot van den hertog van Orleans. Nog op den zelfden dag, waarop de koning door middel van

prinses Orsini den bewusten brief van den hertog van Orleans ontvangen had, ging een kourier met dezen en een brief van koning Philips naar Lodewijk den Veertiende. Het Fransche hof was in groote verlegenheid, maar, om niet geheel zijn invloed in Spanje te verliezen, liet men den gezant vallen en keurde men zijne handelingen af. De hertog van Orleans moest tot slagtoffer van de staatslist van Lodewijk den Veertiende strekken. De koning van Frankrijk schreef aan zijn koninklijken kleinzoon een zeer tederen brief, waarin hij den hertog laakte, een dergelijke brief ontving prinses Orsini van de markiezin de Maintenon. De hertog van Orleans werd teruggeroepen, en ontving het bevel terstond Madrid te verlaten en naar Parijs terug te keeren, en de markies de Torcy werd weder tot gezant aan het Fransche hof benoemd.

De magt van prinses Orsini scheen in Spanje gegrondvest te zijn. Zij beheerschte den koning dubbel, eensdeels door hare eigene slimheid, anderdeels door de schoonheid van hare nicht Marquita.

De liefde van den koning tot Marquita was tot een hartstogt overgegaan. Hij zwoer, haar tot iederen te prijs te willen bezitten.

Arme Marquita! Zij was zoo somber gestemd en in gedachten verzonken, dat zij de netten niet bemerkte, waarin zij gevangen zou worden. Zij geloofde zich door Orri verraden en vergeten, en als er dagen en weken verliepen en er altijd nog geen berigt van hem kwam, voelde zij hare kracht gebroken, en als eene door den storm geknakte lelie liet zij haar hoofd hangen. Men vond haar eens bewusteloos in hare kamer, en toen zij weêr bijkwam, sprak zij slechts over haar geliefde. Zij had de zenuwkoorts, en de dokters schudden het hoofd over de gevaarlijke verschijnselen dezer ziekte.

Prinses Orsini was bezorgd, want wanneer Marquita stierf, was zij daardoor van een gewigtigen steun beroofd; — haar invloed op den koning zou alsdan zeer verminderen.

Zij vergaf haar daarom hare liefde voor Orri, en beklaagde haar. „Het moet zeer treurig zijn, niet weder bemind te worden," zeide zij tot zich zelve. „Zou ik zelve niet geweend hebben, wanneer Orri mij niet beminde! Nu, God dank, hij bemint mij! Moge hij eindelijk terugkeeren! Mijn hart verlangt naar hem!"

Alberoni had al deze kleine intrigues zwijgend, doch stil gadeslagen. „Wanneer het de prinses gelukt," dacht hij, „deze schoone Marquita te overwinnen dan zal de magt van Orsini zeer groot worden, want de koning is als hij bemint, getrouw! Wij moeten derhalve deze ongeoorloofde neigingen door eene wettige liefde zoeken te verdringen, en te gelijk aan de arme Marquita bijstand en troost geven. Orri moet weêr komen, hij heeft mij genoeg gediend door zijne verwijdering. Nu moet hij mij dienen door zijne wederkomst. Ja, dat is het beste, Orri keert weer, en de koning moet huwen!"

En Alberoni begaf zich naar prinses Orsini.

„Prinses," zeide hij, „ik kom met een verzoek!" Het is zeer goed te straffen, maar het past beter te vergeven!"

„En wie is de misdadiger, die mijne vergeving behoeft?" vraagde de prinses lagchend.

„Graaf Orri!" zeide Alberoni lakoniesch.

„Orri!" riep zij uit.

„Ja, de arme Orri," zeide Alberoni medelijdend. „Gij zijt zeer streng jegens hem! Het is waar hij heeft zich vergrepen; maar ten minste verdient hij wel eenige verschooning!"

„Mijn God, mijn God!" riep de prinses. „Gij foltert mij! Gij wilt mij razend maken!"

De abt zag haar verbaasd aan. „Mijn God," zeide hij, „gij wist derhalve niet eens, dat gij hem sedert vier weken gevangen houdt?"

„Orri?" vraagde de prinses.

„Ja, Orri, die als kourier van den hertog van Orleans naar Frankrijk wilde gaan!"

„Dat kon Orri doen?" riep de prinses. „Orri had mij verraden?"

Alberoni lachte. „Hij geloofde zich verraden," zeide hij, „en hij wilde wraak nemen, denk ik. Hij beminde u hartstogtelijk, en gij schijnt hem geheel te vergeten om slechts oog en hart voor den koning te hebben! Dat heeft hem diep gegriefd, ik weet het. Ook kende hij den inhoud van den brief niet, zooals de hertog zelf mij gezegd heeft."

„Arme Orri," zuchtte de prinses, „hij heeft waarlijk reden om boos op mij te zijn. De schijn was tegen mij! En hij is gevangen. Mijn God, terwijl wij spreken, is hij nog niet vrij!"

„Het schijnt," gij hadt dezen armen kourier van den hertog geheel vergeten?" zeide Alberoni lagchend.

„Het is waar, ik had, sedert hij gevangen was, niet meer aan hem gedacht. Maar nu ik hem ken, zal ik zijner gedenken! In dit uur nog zal een kourier vertrekken met het bevel zijner vrijlating."

En zoo geschiedde het. De kourier, met het door den koning onderteekend bevel tot vrijlating van graaf Orri, werd heên gezonden, en prinses Orsini voelde haar hart vrolijk kloppen bij de gedachte, dat zij Orri spoedig weêr zien zou.

Alberoni lachte heimelijk en begaf zich naar den biechtvader des konings, naar d'Aubenton, die, na de prinses, den meesten invloed op het gemoed van den koning uitoefende.

De abbé Alberoni had een zeer lang onderhoud met d'Aubenton.

Van dezen dag aan bestormde de biechtvader zijn koninklijk biechtkind met de hevigste verwijten over zijne ongeoorloofde en onwettige liefde voor de schoone Marquita. De jezuit d'Aubenton was zeer spraakzaam, en koning Philips zeer vreesachtig; hij sidderde, wanneer d'Aubenton hem de vreeselijke straffen schilderde, die voor deze misdadige liefde den armen Philips eens wachtten, hij weende tranen van berouw, wanneer d'Aubenton hem zeide, dat hij zelfs zijne overledene gemalin van de zalige rust zou berooven, door haar te laten zien, door welke misdadige liefde hij zijne Elisabeth, zoo spoedig vergeten had. — Koning Philips van Spanje had van zijn doorluchtigen grootvader Lodewijk den Veertiende twee eigenschappen geërfd, — hij beminde, evenals hij, de vrouwen, en was zeer geneigd voor dweeperij!

En d'Aubenton had zooveel invloed op den koning, dat hij hem plegtig beloofde, deze misdadige liefde vaarwel te zeggen.

„Maar ik ken uwe zwakke natuur," zeide d'Aubenton. „Gij zult, zoo dikwijls gij haar ziet, tot uwe zonde terugkeeren, sire. Gij moet haar alzoo niet meer zien!"

„Haar niet meer zien!" zuchtte de koning.

„Gij moet uwe toestemming tot haar huwelijk geven!" vervolgde d'Aubenton.

„Nimmer!" riep de koning.

Maar d'Aubenton was onverbiddelijk, en de koning schikte zich eindelijk.

„Dat zij huwe!" zeide de koning weenende.

„Maar het is niet genoeg, dat gij uwe toestemming geeft," zeide de overbiddelijke biechtvader. „Gij moet haar zelfs haren gemaal te gemoet voeren, opdat uw hof en uw gansch land ziet, dat uw hart rein is van deze onedele liefde."

„Aan wien zal ik haar geven?" vraagde de koning.

„Graaf Orri dingt naar hare hand! Geef hem dus haar tot gemalin, sire!"

„En welke belooning zal ik daarvoor krijgen, wanneer ik mij geheel naar uw wil voeg?"

D'Aubenton lachte, en fluisterde den koning in het oor: „Men zal eene gemalin voor u zoeken, die even jong en schoon is, als deze Marquita, en die u beminnen zal, sire, zonder verwijt en gewetensbezwaar!"

Het gelaat des konings verhelderde.

„Indien het mogelijk ware!" zeide hij. „Maar prinses Orsini zal nimmer hare toestemming geven!"

„Geef Marquita den graaf Orri tot gemalin, en prinses Orsini zal zelve eene koningin voor u zoeken, die de schoonste van Europa zijn zal!"

De koning lachte. „Dan zou ik zeer gelukkig zijn!" zeide hij.

„Maar nog iets, sire! Gij moet het gansche hof, zelfs de prinses, met dit nieuws verrassen. Men moet zien, dat niemand u daartoe heeft aangespoord!"

De koning beloofde het.

Op dezen dag was het, dat de graaf, bevrijd van zijne lange gevangenschap, naar Madrid terug gekeerd was.

Alberoni, die van zijne aankomst tijding had bekomen, had den graaf in zijn paleis opgewacht, om hem het besluit van den koning mede te deelen.

„Gij hebt nu niets meer te doen, dan om de hand van Marquita bij hare tante, de prinses te vragen!" zeide Alberoni.

„Zij zal zeer toornig worden," riep Orri. „Zij zal mij hare toestemming weigeren."

„Dan zegt gij, dat gij van de toestemming des konings zeker zijt, en zij zal, ook wederstrevend, eindelijk, om den koning niet boos te maken, u Marquita geven. Ga, Marquita wacht u! Zij is naauwlijks van hare ziekte genezen maakt haar niet op nieuw ziek."

Graaf Orri snelde naar de prinses. In de voorkamer vond hij Marquita, die hem, bleek als eene lelie, maar met een glimlach in zijne armen zonk.

Dat gaf hem moed. Hij kuste zijne bruid, en spoedde zich naar de prinses.

Vreeselijk was haar toorn en hare woede, toen graaf Orri om de hand van Marquita vraagde. Zij weende, zij bedreigde en zwoer wraak te nemen op den verradelijken Orri en op de slaaf en kokette Marquita. Zij verzekerde dat zij nooit hare toestemming tot deze verbindtenis zoo geven.

„Toch gaf de koning zijne toestemming tot dit huwelijk!" zeide graaf Orri rustig.

De prinses trad een schrede achteruit. „De koning?" stamelde zij.

„Ja, de koning," zeide Orri. En hij vertelde haar, dat de koning, door gewetensbezwaren en door zijn biechtvader geplaagd, het besluit had genomen, zijne zondige liefde voor Marquita vaarwel te zeggen, en haar vrijwillig aan een ander, aan graaf Orri te geven.

De prinses verzonk in diepe gedachten. Zij zag het gevaar in, dat de listige d'Aubenton haar bereidde. Hare magt en haar invloed bij den koning stonden op het spel; het huwelijk van Marquita tegen te gaan, zou zijn, zich openlijk tegen den biechtvader en het geweten van den koning verzetten. De plannen van den koning goed te keuren, zou haar invloed op hem vermeerderen.

Prinses Orsini wierp een toornigen, verachtelijken blik op Orri, terwijl zij zeide: „Ik dank u, heer graaf! Ik was in eene dwaling, waarvan gij mij genezen hebt. Ik geloofde u te beminnen! Mijn God, ik had medelijden met uwe liefde voor mij. Gij zwoert dit zoo dikwijls, dat gij sterven zoudet, wanneer ik u niet beminde, dat ik eindelijk mijn hart tot liefde dwong, om niet uwe moordenares te zijn. Maar gij waart niets dan een ellendig acteur. Dat heeft mij genezen van mijne liefde. Neem uwe Marquita mede, ik heb daar niets tegen. Maar gij moet niet van mij verlangen, dat ik u beiden in mijne nabijheid duld. Ik geef u mijne toestemming onder voorwaarde, dat zoo het mogelijk is, gij heden nog uw trouwdag bepaalt, en u voor eenigen tijd met uwe gemalin op uwe goederen terugtrekt."

„Dit was het, dat ik aan u verzoeken wilde," zeide Orri. „Mijne gezondheid heeft geleden van die langdurige gevangenschap, ik heb behoefte aan de lucht en vrijheid."

„Ik ga nu naar den koning, om zijne toestemming tot dit huwelijk te verzoeken," zeide de prinses. „Veroorloof mij eerst, graaf, dat ik u naar uwe bruid breng!"

En den graaf wenkende haar te volgen, snelde de prinses naar de kamer van Marquita.

„Marquita," zeide zij, de deur openende, „Marquita, ik breng u uw geliefde, naar wien gij in uwe ziekte zoo vurig verlangd hebt. Gij zult nog heden zijne gemalin worden, en moogt gij zijn hart altijd zoo eerlijk vinden, als ik zijne woorden gevonden heb."

En zonder een antwoord af te wachten, verliet de prinses de kamer, en begaf zich naar den koning.

Op den namiddag van dien dag maakte de koning aan zijn verbaasd hof de verloving van graaf Orri met de hofdame der prinses bekend.

Zijne stem, sidderde, toen hij sprak, en de prinses wende haar gelaat een oogenblik af; Alberoni zag, dat zij verbleekte. Maar de trotsche glimlach, die men heden op haar getaat gezien had, week niet van hare lippen. Met dezen glimlach hoorde zij naar de redevoering van den priester, die hare nicht met graaf Orri trouwde, met dezen glimlach nam zij afscheid van het nieuw gehuwde paar en trok naar hare vertrekken terug. — Maar in haar boudoir gekomen, en eindelijk alleen, eindelijk onbemerkt, zonk zij op den divan. Een vloed van tranen bedauwde hare wangen, zij wrong de handen en weende bitter. — Zij was alleen, het was dus niet meer noodig, dat zij gelukkig en tevreden scheen, zij moest ongelukkig zijn, zij moest weenen. —

Alberoni intusschen geleidde het nieuw getrouwde paar naar het gereed staande rijtuig, dat hen op hunne goederen zou brengen. „Aan het vaderland," zeide Orri, toen hij Alberoni tot afscheid de hand drukte, „het vaderland is niet meer te helpen. Het is verloren! Zoo lang een vreemde koning op dezen troon heerscht, kan Spanje niet gelukkig zijn! Wij moeten derhalve wachten. Het geluk komt niet op eens! Mij is het verschenen, toen ik het minst er op durfde hopen, en zoo wil ik dan uit deze schipbreuk van al onze plannen en verwachtingen ten minste

mijn eigen persoonlijk geluk redden en de wijk nemen naar een stil, vreedzaam eiland!"

Marquita klemde zich aan hem vast.

„En geve God, dat het u nooit berouwen mag," zeide zij teeder.

Alberoni keek hen na, toen het rijtuig wegrolde.

„Nu heb ik overwonnen," zeide hij zacht. „Ik moet nu slechts op de prinses noch de zege behalen! Ach, wij zullen toch wel eene oude vrouw door eene jonge bevallige koningin zien te verdringen!"

XIII.

WIE IS DE BRUID?

Den slimmen abt was het derhalve gelukt, de prinses Orsini van een voornamen hoofdpilaar van hare magt te berooven, de schoone en door den koning vurig beminde Marquita. Maar voor een tijd lang scheen het, alsof de magt van prinses Orsini onvernietigbaar was. Zij regeerde in naam van den koning over geheel Spanje.

Maar terwijl prinses Orsini regeerde, overlegde Alberoni in stilte. — Hij was nu voor eenigen tijd de vertrouwde van den koning; aan hem maakte Philips de Vijfde zonder terughouding zijn steeds vermeerderend verlangen naar die jonge en schoone koningin bekend, die d'Aubenton hem toegezegd had en hem leeren zou, Marquita te vergeten. In welk land moest hij haar echter zoeken? Philips bezat niet den moed tot de prinses deze vragen te rigten. Hij was bevreesd voor hare groote schitterende oogen, voor den kouden spotachtigen glimlach om haren mond, voor haren toorn en hare jalousie.

Maar den onschuldigen steeds welmeenenden abt, vertrouwde hij, en aan hem dorst hij wel zijn verlangen, zijne hoop en zijne wenschen openbaren.

„Ik zal met de prinses Orsini spreken," zeide de slimme abt Alberoni op zekeren dag tot den koning, „ik zal haar de wenschen van uwe majesteit mededeelen en haar gunstig voor u stemmen."

„Ah, wanneer u dat gelukt," riep de koning verheugd, „dan zult gij van mijne voortdurende dankbaarheid zeker zijn!"

„Ik doe niets om loon, sire, maar omdat ik u hoogacht en bemin!"

En Alberoni begaf zich naar prinses Orsini.

„Ik was het gelukkigste en zekerste," zeide zij, „toen de eerste gemalin des konings mij ter zijde stond. Want door haar heerschte ik over den koning."

„Het komt slechts daarop aan, weder zulk eene koningin is te vinden, die u bemint, prinses en zich naar u schikt!" zeide Alberoni.

„En wanneer wij deze vinden, zoo blijft nog de zware moeijelijkheid over, den koning tot een huwelijk te bewegen. Ik vrees, dat hij het huwelijk haat en ik heb daarom den moed niet, hem over dit onderwerp te spreken."

En de wijze en slimme Alberoni had daarop de prinses beloofd, den koning tot een tweede huwelijk te bewegen, zooals hij den koning beloofd had om de prinses voor zijn huwelijk gunstig te stemmen.

Nu begaf Alberoni zich naar de prinses.

„Hoogheid, eindelijk hebben wij overwonnen!" riep hij op een triomferenden toon, terwijl hij de hand der prinses kuste. „De koning stemt er in toe, om te trouwen!"

„Dan zijt gij een toovenaar," zeide de prinses, „het onmogelijke hebt gij mogelijk gemaakt!"

„De koning verzoekt u, voor hem eene gemalin te kiezen!" zeide Alberoni plegtig.

„Welk een edel vertrouwen, dat mij mijn koninklijke heer bewijst!" riep de prinses geroerd.

„Hij wil zijne gemalin slechts uit uwe handen ontvangen!"

„Ik zal het vertrouwen van mijn koning weten te waarderen," antwoordde de prinses. „Ik zal voor hem de schoonste, de bevalligste, de jongste en slimste prinses van Europa kiezen! Oh, hij zal tevreden zijn met mijne keuze!"

„Gij zijt eene edele vrouw!" riep Alberoni. Heimelijk dacht hij: „zij zal trachten van mij te weten te komen, wie de slimste prinses is, slechts om haar niet tot koningin van Spanje te kiezen! Zij heeft eene schuchtere afhankelijke prinses noodig, opdat zij niet verhinderd worde in hare heerschappij. Ah, geduld, prinses Orsini ik ken u en gij zult van mij ondervinden wat gij noodig hebt!"

„Nu help mij, raad mij," zeide de prinses, terwijl zij in

een leuningstoel ging zitten. „Gij kent bijna alle hoven van Europa, abbé, gij zult mij kunnen zeggen, waar wij eene koningin voor onzen dierbaren koning kunnen vinden. Laat ons nu eens overleggen: In Engeland en Frankrijk zijn geene prinsessen, die ons kunnen voldoen. Dat weet ik. Maar Duitschland? Noem mij eens de prinsessen van Duitschland!"

„Ja, wanneer er daar waren!" zeide Alberoni. „In Oostenrijk en Beijeren zijn geene prinsessen, daar heerschen kinderlooze koningen en de overige kleine landen kunnen ons moeijelijk eene prinses geven."

„Ah, ik word reeds bang, bij de gedachte aan die Duitsche prinsessen," zeide de prinses. „Gaan wij verder! Naar Italië. Dat zal het beste zijn! Hoe staat het in het koningrijk Napels?"

„In Napels is eene prinses! jong, schoon en beminnelijk!"

„Maar," zeide Alberoni; „zij heeft kwade luimen!"

„Gaan wij verder! Den paus durven wij niet om zijne dochters vragen. Derhalve verder! Hoe staat het in het koningrijk Sardinie?"

„Daar zijn twee dochters en zij zijn beminnelijk, prinses, hoewel niet schoon!"

„Oh, zij behoeven niet schoon te zijn, wanneer zij maar beminnelijk zijn," riep de prinses.

„En beminnelijk zijn zij," zeide Alberoni, „ik ken ze beiden! Prinses Maria is achttien jaar en zij is een wonder van geleerdheid en wetenschap. De koning onderneemt en beveelt niets, zonder de toestemming zijner dochters."

„Gij spreekt slechts van de oudste? Hoe is de jongste? Zij helpt hare zuster regeren, zij is even zoo geleerd als hare zuster, slechts een weinig woester en onstuimiger. Ik zou u daarom liever de oudste aanraden."

Het voorhoofd der prinses rimpelde. Verder zeide zij.

„Er zijn in Italie geene prinsessen meer!"

„En in Parma, abbé? Waarom zegt gij mij niets van Parma. Wanneer ik mij niet vergis, is er in Parma ook eene prinses!"

Alberoni lachte. „Ja," zeide hij, „wij hebben daar eene prinses! Vergeef mij, dat ik aan haar niet dacht. Maar inderdaad, ik zou het niet gewaagd hebben, u haar te noemen."

„Is zij zoo driftig?" vraagde de prinses.

„Driftig? Neen, in tegendeel, men vindt haar zeer schoon, maar, — zij is zeer dom, die goede Elisabeth Farnese."

„Arme prinses!" zeide Orsini. „Schoon en daarbij dom, hoe beklagenswaardig!"

„Neen, prinses Elisabeth is geene gemalin voor den koning."

„En gij zegt, zij is zeer schoon?" vraagde de prinses.

„Schoon is zij waarlijk. Maar wat helpt de schoonheid zonder geest! Ik kan u deze verbindtenis niet aanraden. Zij levert slechts weinig voordeel op!"

„Derhalve toch voordeel?" vraagde de prinses.

„Het eenige voordeel," zeide Alberoni, „het eenige voordeel was misschien, dat Elisabeth Farnese aanspraak heeft op Parma en Toskane en daardoor was misschien een middel gevonden, de Spaansche magt in Italie, die door Oostenrijk vernietigd is geworden, te herstellen. Maar dit voordeel is te onbeduidend. Elisabeth Farnese is geene koningin voor Spanje!"

Plotseling stond de prinses op en Alberoni de hand reikende, zeide zij: „Ik dank u, mijn vriend. Gij hebt mij eene gewigtige dienst bewezen, met deze prinsessen te karakteriseren. Misschien kiezen wij eene der schoone en slimme prinsessen van Sardinie. Ik zal het overleggen. Leef voor het tegenwoordige wel. Ik heb de eenzaamheid noodig!"

„Zij zal deze prinsessen van Sardinie niet kiezen," zeide Alberoni tot zich zelven, toen hij het paleis der prinses verliet. „Ik ken haar, ik doorzie haar. Eene groote daad is mij gelukt. In dit oogenblik heb ik de prinses verwijderd, want zij zal deze schoone, en zoo zij meent, zoo domme Elisabeth Farnese tot koningin van Spanje kiezen. Dan is haar val zeker, en ik begin te regeren."

Nog dienzelfden nacht zond Alberoni een kourier naar zijn heer, den hertog van Parma. De kourier kreeg twee brieven. De een was aan den hertog, en de andere aan de prinses Elisabeth gerigt. Deze laatste luide aldus:

„Ons plan, dierbare prinses, nadert zijne voltooijing. Wees op uwe hoede. Binnen weinige dagen, zoo denk ik, zal prinses Orsini aan u schrijven en uwe hand voor haar heer, den koning van Spanje vragen. Wees voorzigtig en slim, prinses! Gij zult koningin van Spanje worden, om uwe domheid. Vergeet dat niet, en laat in uw terugschrijven niets van uwen geest en uwe talenten vermoeden. Wees eenvoudig uit slimheid en eene koningskroon zal u ten deel vallen!"

XIV.

ELISABETH FARNESE.

Alberoni had zich niet in zijne berekeningen bedrogen. Weinige dagen later deelde hem de prinses in vertrouwen mede, dat de koning, de nicht van den hertog van Parma, Elisabeth Farnese tot zijne gemalin begeerde.

„Hij wil geene geleerde prinses van Sardinie," zeide hij, „en hij staat er op de schoone Elisabeth, ofschoon zij zeer eenvoudig is, tot zijne gemalin te verheffen. Ik zal zelve aan de schoone Elisabeth schrijven!"

„Zij zal van verbazing en vreugde over het ongehoorde geluk dat haar te beurt zal vallen het weinigje verstand, dat zij nog bezit, verliezen!" zeide Alberoni.

„Nog iets!" zeide de prinses. „Het zal goed zijn om voorloopig dit plan geheim te houden. Wat den koning mede tot deze keus bewoog, was de gedachte, dat hij daardoor in weerwil van Oostenrijk, weer vasten voet in Italie kreeg en eens aanspraak op Parma en Toskane hebben zou. Maar nu moeten wij zwijgen, opdat niet Oostenrijk dit huwelijk eenige hinderpalen in den weg legge!"

„Ik zal heden nog aan mijn hertog schrijven!" zeide Alberoni.

En spoedig en in stilte werden de onderhandelingen, zooals men besloten had, gevoerd. Prinses Elisabeth Farnese beantwoordde den brief van den koning met een toestemmend antwoord, over welks eenvoudigheid prinses Orsini heimelijk verrukt was; te gelijk had de jonge bruid van den koning een onderdanigen brief aan prinses Orsini geschreven. Zij triomfeerde en prees zich zelve over hare keus.

Niets stond nu het huwelijk meer in den weg dan de prinses te ontvangen om haar naar Spanje te geleiden.

Prinses Orsini zag eene schitterende toekomst te gemoet, en zij deelde vurig het ongeduld van den koning naar de schoone Elisabeth.

Op zekeren dag ontving de prinses van den zoo even aangekomen Spaanschen gezant een brief, die hare blijdschap in de vreeselijkste woede veranderde. Uit dezen vernam zij, dat men haar misleid had, omtrent het karakter van de koninklijke bruid; ook meldde hij haar dat Elisabeth Farnese niet een eenvoudig en onschuldig kind was, maar eene slimme vast-

beradene vrouw, met een groot verstand en zeldzame geestkracht. Prinses Orsini was woedend op den verraderlijken abt Alberoni, die haar zoo schandelijk bedrogen had. Hij moest bij haar komen, en op hem wilde zij zich wreken, hem wilde zij dwingen, deze verbindtenis voor onwettig te verklaren. Maar Alberoni was reeds vertrokken naar Pampeluna, om daar de koningin, wanneer zij als gemalin van den koning van Spanje de grenzen overschreed, te ontvangen.

Der prinses bleef slechts een middel over, waaraan zij zich angstig vasthield. Zij zond een kourier naar den Spaanschen gezant met het strenge bevel om de trouwplegtigheid tot iederen prijs uit te stellen. Zij beloofde den kourier eene koninklijke belooning wanneer hij nog ter regter tijd Parma bereikte.

En hij bereikte het. Aan den morgen van den dag, die tot de trouwplegtigheid bestemd was, kwam hij voor de poorten van Parma. Maar hier hield een moeijelijken hinderpaal hem tegen. De poorten waren gesloten. Geen vreemdeling, heette het, zou heden in de stad toegelaten worden; men was eene zamenzwering op het spoor gekomen, en men had daarom een streng bevel ontvangen, heden niemand, van waar hij kwam, in de stad te laten.

Te vergeefs beriep zich de Spaansche gezant op zijn ambt en op de noodzakelijkheid zijner zending, en toen deze eindelijk in luide verwenschingen en bedreigingen uitbrak, wist men zich met geweld van hem meester te maken, en hem in de wacht gevangen te houden.

„Wij gelooven niet aan uw ambt en aan uwe zending," zeide men. „Morgen zal men u voor den regter brengen, dan zal het zich oplossen, wie gij zijt."

Binnen weinige uren verkondigde de donder der kanonnen de inwoners van Parma, dat zoo even het huwelijk van de prinses Elisabeth Farnese en den koning van Spanje voltrokken was. Maar te midden van dit gejubel vergat men den gevangen Spaanschen kourier niet. Men kwam hem bevrijden, terwijl men zich daarmede verontschuldigde, dat hij geen bedrieger, maar werkelijk een kourier van het Spaansche hof was. Nu belette men hem niet meer in de stad te komen, en naar den Spaanschen gezant te gaan.

De Spaansche gezant brak in een hevig gelach uit, toen hij de depêches van prinses Orsini ontvangen en gelezen had.

„Gij zijt vijf uren te laat gekomen," zeide hij tot den kourier, „het huwelijk is voltrokken. Wij hebben nu eene zeer schoone en zeer verstandige koningin! Ga en huldig haar!"

De ongelukkige kourier keerde naar Madrid terug. Hij wilde ten minste toch de eerste zijn, den koning te melden, dat hij nu eene koningin bezat.

Ditmaal werd hij nergens opgehouden en was gelukkig de eerste, die de blijde tijding naar Madrid bragt. „Geen paard is zoo snel, als het mijne," zeide hij op triomferenden toon.

Ach, wanneer hij geweten had, dat er toch nog een sneller paard was! Dit paard bezat zonder twijfel Alberoni, want zijn kourier was een uur vroeger naar Parma vertrokken, dan de kourier van prinses Orsini, en omdat hij vroeger gekomen was, en Alberoni's brief van waarschuwing ter regter tijd aangekomen, was het zeer natuurlijk, dat de kourier der prinses de poorten gesloten vond.

Terstond na de voltrekking van haar huwelijk verliet Elisabeth Farnese met haar schitterend gevolg, zooals het de gemalin van den koning van Spanje paste, Parma, om naar haar nieuw vaderland te gaan.

Overal werd zij met gejubel ontvangen. Aan de Spaansche grenzen wachtten haar de grandes van Spanje alsmede haar nieuwe Spaansche hofstoet. In Pampeluna wachtte haar Alberoni.

Met een van vreugde stralend gelaat trad hij de koningin te gemoet, en terwijl hij eene knie voor haar boog, zeide hij: „Dit is de gelukkigste dag van mijn leven! Ik mag u als koningin begroeten!"

De prinses wenkte hem om op te staan, en zeide zacht. „Noem mij niet koningin van Spanje, zoolang prinses Orsini nog niet uit Spanje verbannen is!"

„Gij zult haar verbannen?" vraagde Alberoni.

„Dat zal ik. Verlaat u daarop, heden nog zal ik haar verbannen."

„Ik breng u daartoe de toestemming van den koning, die hij u eigenhandig in dezen brief gegeven heeft."

„En ik," zeide de prinses, ik breng u dezen brief van mijn oom, den hertog van Parma. Gij zijt van heden af in den gravelijken stand verheven en als gezant van den hertog benoemd.

„Ditmaal zeg ik u dank," antwoordde Alberoni.

„En heb ik het niet aan u te danken, dat ik koningin van

Spanje ben?" zeide zij lagchende. „Ik zal het niet vergeten, wat gij voor mij gedaan hebt!"

Toen las zij den brief van den koning.

„Zijne majesteit raadt mij aan, prinses Orsini niet te spreken, want gelijk hij zegt, zoodra zij eenigen tijd met mij gesproken heeft, ik geheel in hare magt zou geraken. Is dan deze vrouw in der daad zoo gevaarlijk?"

„Zij is als eene sirene, wier vleijende woorden niemand weêrstaat!"

„Dan is het in der daad beter, in het geheel niet met haar te spreken!" zeide Elisabeth Farnese.

„Hoe kunt gij dat verhinderen?" vraagde Alberoni.

„Ik zal haar terstond verbannen, dat is zeer eenvoudig." antwoordde de jonge koningin trotsch.

En Elisabeth Farnese hield woord.

Naauwelijks had prinses Orsini, die hare jonge koningin als cameriera major te gemoet gesneld was, eene knie voor haar gebogen of de jonge koningin trok hare hand terug, die zij kussen wilde.

„Wie is deze vrouw?" vraagde zij aan graaf Alberoni.

„Het is de prinses Orsini, de cameriera major uwer majesteit."

„En hoe kan eene mijner dienstdoende vrouwen het wagen, in zulk een luister voor mij te verschijnen?" vraagde de koningin. „Dat is een vergrijp tegen de etiquette, dat ik streng zal weten te straffen."

Vergeefs zocht de prinses zich te verontschuldigen.

Elisabeth Farnese gebood haar te zwijgen, en terwijl zij den officier harer lijfgarde wenkte, zeide zij: „Men bevrijde mij van deze vrouw, die het gewaagd heeft, om mij te beleedigen."

„Koningin!" riep de ontstelde prinses, „gij zult het niet wagen mij zoo te beschimpen!"

„Ik zal het wagen," zeide zij koud, „ik zal zelfs wagen, u gevangen te nemen en u over de grenzen te zenden."

En zich tot den officier wendende, beval de koningin hem, de prinses dadelijk gevangen te nemen.

De verbaasde officier keerde zich om, hij durfde dit slechts op het uitdrukkelijk bevel van den koning doen.

„Hebt gij het bevel van den koning niet ontvangen, om mij onvoorwaardelijk te gehoorzamen?" vraagde Elisabeth.

En toen de officier hierop toestemmend antwoordde, zeide zij gebiedend: „Nu welaan, zoo gehoorzaam mij!"

De verbaasde prinses Orsini volgde zonder wederstreven den officier, die haar schuchter naderde.

Toen de prinses de kamer verlaten had, wendde Elisabeth zich met een trotschen glimlach tot Alberoni: „Nu, heer graaf," zeide zij, „nu kunt gij mij geluk wenschen, want nu ben ik de koningin van Spanje."

Alberoni kuste vurig de hem toegereikte hand, en noemde haar zijne verhevene koningin.

Heimelijk dacht hij: „Nu heb ik overwonnen. Gij zijt koningin van Spanje, maar ik zal u beheerschen, als Orsini de overledene koningin beheerschte. Ik zal nu koning in dit land zijn!"

En zoo geschiedde het. Prinses Orsini werd met den meesten spoed over de grenzen gezonden, maar met de koningin trok Alberoni Madrid binnen.

Hij werd van nu aan de heerscher over Spanje. Men had er wel eenen koning en eene koningin, maar de koning van dit koninklijke paar was de graaf en kardinaal Alberoni.

Prinses Orsini keerde niet naar Frankrijk terug, maar begaf zich naar Rome tot haar oom, den kardinaal Orsini, in wiens huis zij spoedig het schitterendste gezelschap van kerkelijke vorsten, dichters, geleerden en kunstenaars om zich verzamelde, en daar gevierd en geëerd als de beschermster van kunsten en wetenschappen in hoogen ouderdom stierf.

Ook de heerschzuchtige kardinaal Alberoni ontging zijn lot niet. Hij werd ten val gebragt door eene eenvoudige boerin, door de min van Elisabeth Farnese, die Alberoni tot koningin gemaakt had.

Deze min, Teresa Spagniolia, was met Alberoni in hetzelfde dorp geboren, waar hij als herdersknaap en zij als ganzenhoedster hadden gefigureerd, en tusschen hunne schapen en ganzen hadden zij elkander eeuwige vriendschap gezworen. Maar Alberoni, de magtige kardinaal, had deze vriendschap vergeten, en scheen Teresa Spagniola niet meer te kennen. Zij wreekte zich daarom, terwijl zij haren invloed op de koningin daartoe aanwendde, om Alberoni ten val te brengen. Hij werd uit Spanje verbannen, en begaf zich ook naar Rome, waar hij intusschen spoedig van verdriet en spijt over zijne verloren magt stierf.

DE VALSCHE MUNTERS.

DE VALSCHE MUNTERS.

Eene vertelling.

(Met eene plaat.)

Waarom staat mij heden zoo onophoudelijk het beeld van mijn ongelukkigen landgenoot voor den geest, zoodat ik mijne gedachten op niets anders kan vestigen? Is welligt aan zijn lijden door den dood een einde gemaakt, en zweeft thans zijn geest om mij, morrend terugblikkende op het leven, waarin al de pogingen om zich te verheffen, mislukten en hij daardoor in diepe ellende werd gestort, — sluipt hij thans welligt om mij rond, om mij dank te zeggen voor den eenigen medelijdenden blik, dien ik hem jaren geleden toewierp, toen hij ten diepste vernederd, mij voorbij ging?

Ik heb heden in een oud dagboek gebladerd, dat ik voor jaren, op eene reis door het zuiden van Frankrijk, zamenstelde, en mijn oog viel daar onwillekeurig op eene geschiedenis, die mij den ganschen dag vervolgt; ik wil beproeven, dezelve in een verhaal zaam te vatten, misschien dat die pijnlijke gedachten mij dan verlaten.

Er zijn thans een dertigtal jaren vervlogen, toen ik met eenige jonge lieden, die ik in Toulon had leeren kennen, op eene der werven staande, van waar men zulk een treffend uitzigt op de zee geniet, in een gesprek over mijn vaderland was verdiept. Een luid en aanhoudend gerammel deed plotseling ons onderhoud staken; wij wendden ons om, en een jammerlijk schouwspel vertoonde zich nu aan ons oog. Nagenoeg een veertigtal misdadigers, paarsgewijze aan eene lange keten geschakeld, door een ring loopende, die om ieders hals bevestigd was, werden, zeer in onze nabijheid voorbij gaande, naar de sombere muren van het bagno gevoerd. Hoeveel haat tegen het gansche menschdom, hoeveel verworpenheid was op die verschillende gezigten zigtbaar; bij hoevelen hunner vond men de misdaad als op het gelaat gestempeld! Velen deden zelfs eene uitgelaten, vermetele vrolijkheid blijken, toen zij zagen dat wij hen bemerkten, en, van afschuw en medelijden vervuld, wilden wij ons afwenden, toen het laatste tweetal, dat den stoet besloot, onze opmerkzaamheid tot zich trok. Waarlijk! dat was een treffend gezigt! Naast een man, nog in de kracht zijns levens, liep een grijsaard, beiden door dezelfde keten verbonden. Nim-

mer heb ik zoo veel contrast in physiognomie en gestalte gezien, als deze beide ongelukkigen aanboden. Terwijl de forsch gebouwde jonge man een beeld van jammer vertoonde, zooals hij in gebogen houding daar heen wankelde, het bleeke, met diepe en vroegtijdige voren bedekte gelaat neergeslagen, zoodat de weelderige bruine lokken, waarschijnlijk door lijden en kommer, reeds met enkele grijze haren vermengd, hem over de oogen vielen, sloop de oude naast hem als eene kat, als een gevangen roofdier voort. Klein en mager van gestalte, ging hijeveneens gebukt, terwijl zijn meerendeels kaal hoofd met enkele grijze lokken was bedekt, maar zijn gelaat — daarin lag zooveel verworpenheid uitgedrukt, dat mij met diep afgrijzen vervulde. Zijne kleine, doordringende oogen gluurden wild in het rond, terwijl zijn spitse, gebogen neus aan den snavel van een roofdier herinnerde en om zijn op elkander geknepen, ingevallen mond speelde onophoudelijk een afschuwelijk lachje, als wilde hij daardoor den triomf te kennen geven, dat hij de wet, zoo vaak door hem beleedigd, althans zoo lang had weten te ontduiken. Tevens lag er echter zooveel verbeten grimmigheid in die trekken, dat men niet kon twijfelen, of deze booswicht zou, indien hem zulks mogelijk was geweest, de geheele menschheid hebben vergiftigd, indien hij daardoor slechts zijne vrijheid had kunnen terug erlangen. Kortom: in tegenoverstelling tot zijn beklagenswaardigen lotgenoot geleek hij den satan, die eene arme verleide ziel met zich ter helle sleept!

De arme man! riep ik onwillekeurig, juist toen het tweetal ons voorbij ging, in mijne moedertaal uit. Op het hooren dezer woorden scheen de jongeling te ontstellen en keek met aandacht naar de plaats, van waar hij dezelve had vernomen. De arme knaap! herhaalde ik geroerd en als door eene onzigtbare magt getroffen, bleef hij plotseling stilstaan, hief de geboeide armen smeekend naar mij op en scheen te willen spreken, hetgeen hem echter door een der begeleidende gendarmes, die hem met een dreigend gebaar aanzag, werd belet, en hij moest dus zijne geboeide gezellen volgen, terwijl hij, zoolang mogelijk, met eene jammerende uitdrukking, zijn gelaat naar mij gewend hield, dat ik hem zekerlijk, zoo mijne vrienden mij daarvan niet hadden terug gehouden, zou zijn nagesneld.

Inwendig aangedaan volgde ik mijne fransche kennissen en

hoeveel moeite ik mij ook gaf, mijne gedachten van den ongelukkige, dien ik toch niet kon helpen, los te scheuren, het gelukte mij niet. Ik besloot alzoo, zoodra mij dit mogelijk zou zijn, inlichtingen omtrent hem in te winnen vooral daar ik uit zijne gedragingen kon opmaken, dat de gevangene de duitsche taal verstond; is hij misschien, vroeg ik mij zelven af, een mijner landgenooten? Zoodra mogelijk nam ik dus afscheid van mijne ligtzinnige fransche kennissen, die het geheele voorval reeds hadden vergeten, en begaf mij op weg naar het bagno, waar ik een hooggeplaatst beambte dezer schrikkelijke gevangenis hoopte aan te treffen, dien ik toevallig had leeren kennen en bij wien ik wilde informeren, of hij mij welligt aangaande dien misdadiger het een of ander kon mededeelen. Juist toen hij van zijn bureau kwam om zich naar zijn hôtel te begeven, ontmoette ik hem, en dat ik hem onmiddelijk aansprak, spreekt van zelfs. Weldra had ik hem alles medegedeeld en bereidwillig gelijk immer, beloofde hij mijn verlangen te zullen bevredigen, maar voegde er overigens schouderophalend bij, dat ik ter verligting der straf van den ongelukkigen niets zou kunnen bijdragen, daar de strenge wetten van het bagno zulks ten eenenmale verbieden. Ongeduldig wachtte ik dag aan dag, maar ontving geene nadere berigten, terwijl mijne bezigheden mij niet veroorloofden, mijn bereidwilligen vriend op te zoeken. Des avonds voor mijn vertrek, trad hij echter met van vreugde stralende oogen mijne kamer binnen en reikte mij een pakket papieren over; het waren de acten, den galeiboef betreffende, of liever een afschrift derzelve, die hij zich had weten te verschaffen. „Hij is, gelijk gij vermoedde, een uwer landgenooten," zeide hij, „maar hij is niet meer te helpen; daar men hem tot levenslange galeistraf heeft veroordeeld." Dat ik hem voor zijne bereidwilligheid vriendelijk dankte, en zeer nieuwsgierig was, spreekt van zelfs; zoodra ik mij alleen bevond, ontstak ik dus mijne lamp, en las de voor mij zoo belangwekkende bladen.

Er zijn menschen, die door het noodlot voor het ongeluk en de misdaad schijnen geschapen te zijn; menschen, die door eene duistere magt in de strikken van het verderf worden getrokken, al wenden zij ook alle pogingen aan om zich daarvan los te maken. Onder het aantal dier beklagenswaardigen behoorde ook mijn ongelukkige landgenoot.

Herman S.... was geboren in eene kleine duitsche stad, waar zijn vader eene karig bezoldigde ambtenaarsplaats bekleedde. De voordeelig ontwikkelde knaap werd door zijne ouders, die met regt trotsch op hem konden zijn, reeds vroeg tot den geleerden stand bestemd, terwijl zijne moeder zich met de levendigste kleuren voorstelde, hoe zij om den roem haars zoons nog eenmaal door andere moeders zoude benijd worden. Doch midden op den met zooveel gunstig gevolg betreden weg — want de kleine Herman had reeds met de loffelijkste getuigschriften verscheidene klassen der school doorloopen, — gebood het lot plotseling ommekeer. De vader van Herman stierf onverwacht en de weduwe was nu met haar gering pensioen, te meer daar zij buitendien geen geldelijk vermogen had, niet in staat om het schoolgeld te bestrijden. Daarbij was ook de voogd, die over den kleinen knaap werd benoemd, — een verre bloedverwant zijner moeder — een ruw en dom mensch, die boven de „nevelachtige uitzigten," gelijk hij dezelve noemde, voor zijn pupil eene betrekking of liever een handwerk verkoos, om op die wijze zoo spoedig mogelijk, zonder opoffering van geldelijke aangelegenheden zijnerzijds van de zorg over den jongen knaap ontslagen te zijn. Zijne moeder, eene goedhartige maar zwakke vrouw, die reeds door haar echtgenoot, als het ware, aan blinde gehoorzaamheid was gewend, was aldra overreed; en het gevolg daarvan was, dat Herman, hoe smartelijk hem ook het afscheid viel van zijne boeken, bij een slotenmaker zijner woonplaats als leerjongen werd aangenomen, die wel niet te goeder naam en faam bekend stond, maar die ook gelijk de voogd in zijne wijsheid opmerkte, geen leergeld voor den knaap vorderde. Nu begonnen echter voor onzen jongen vriend booze dagen; hij, die te huis eene zoo liefderijke behandeling en verzorging had genoten, werd nu met scheldwoorden overladen en niet zelden met slagen behandeld, en hoezeer hij ook in den beginne, na volbragt dagwerk, bij zijne boeken troost daarvoor poogde te zoeken, moest hij dit aldra opgeven, omdat hij gewoonlijk van vermoeidheid daarbij in slaap viel. Hij bleef hier verscheidene jaren en er ontbrak nog maar een korten tijd aan, om tot gezel verklaard te worden en op zijn handwerk te kunnen reizen. Hij stelde zich dit met de liefelijkste en helderste kleuren voor; want het door zijn voogd gekozen beroep scheen hem nu te

bevallen, waarbij zijn groote aanleg voor de mechaniek zeer van pas kwam, en met den hem gewonen ijver had hij zich later, toen hij meer vrijen tijd had, dit vak betreffende wetenschappelijke boeken weten te verschaffen, door de lectuur waarvan zijne kennis zich zeer snel vermeerderde. Ook zijne moeder, die hare vroegere luchtkasteelen met zooveel smart had zien instorten, verzoende zich langzamerhand met den plaats gehad hebbenden ommekeer van zaken; daar zij nu meende, dat haar talentvolle zoon op die wijze immers even goed een aanzienlijk en geleerd man kon worden.

Eensklaps trof hem echter eene nieuwe ramp; zijn meester, dien men reeds sedert lang van bedriegelijke handelingen hield verdacht, werd in verzekerde bewaring genomen en er bestond niet veel hoop om vrijgesproken te worden; en hoewel Herman ijverig naar werk omzag, was door den toenmaligen oorlog de staking en achteruitgang van alle zaken en bedrijven zoo aanzienlijk, dat hij nergens eene betrekking kon vinden. De wakkere jongeling vertwijfelde echter niet; want behalve zijne kennis der mechaniek bezat hij nog eene tamelijke bedrevenheid in de wiskunde, en terwijl hij zijn ledigen tijd nuttig besteedde, om zich in die wetenschap verder te bekwamen, wist hij door privaat onderwijs in de meetkunde en het rekenen zoo veel te verdienen, dat hij zijne arme moeder nog niet tot last behoefde te zijn. Hij bezat eene groote leergierigheid en veel aandrang, vooruit te streven, om zijne moeder, die hij dan ook hartelijk lief had, voor al den ondervonden kommer nog eenmaal daardoor schadeloos te stellen, dat hij als gezeten man haar kon onderhouden. Hetgeen echter voor zijne vlijt den scherpsten spoorslag gaf, was zijne innige genegenheid, die hij voor een aanvallig jong meisje, insgelijks de dochter van een gering bezoldigd ambtenaar, had opgevat, welke genegenheid door haar, die den jongeling reeds vroeg had leeren kennen en hoogschatten, daar zij dikwijls bij zijne moeder kwam en zijne wetenschappelijke, zelf gevormde ontwikkeling haar niet ontgaan was, even opregt en welgemeend werd beantwoord. Het waren gelukkige dagen, als de beide gelieven elkander konden ontmoeten om van eene schitterende toekomst, waaraan zij beiden reeds vast geloofden, te kunnen keuvelen. Herman verheelde zijne moeder deze betrekking niet, maar hij wilde eerst den bepaald om hare hand aanzoek doen, wan-

neer hij in staat zou zijn den vader zijner geliefde te bewijzen, dat hij zijne dochter een behoorlijk bestaan kon aanbieden, waarmede zijne geliefde volkomen eenparig dacht.

Op zekeren dag ontving hij echter van een in Frankrijk wonenden ouden vriend zijns gestorven vaders het berigt, dat deze eene plaats als onder-opzigter in eene ijzersmelterij in het zuiden van Frankrijk voor hem had pogen te verkrijgen, en hij zich dus zoo spoedig mogelijk derwaarts op weg moest begeven. Nu was hij ten toppunt van geluk; wel was de bezoldiging in den beginne niet al te hoog, maar voor iemand, die zoo spaarzaam was als Herman, kon zij meer dan voldoende heeten, en toen hij weinige dagen later vertrok, mogt hij de verklaarde bruidegom zijner Louise heeten.

Met verdubbelden ijver wijdde hij zich nu aan zijne nieuwe bezigheid; want hij had thans een doel, namelijk zijne geliefde bruid zoo spoedig mogelijk de zijne te noemen en haar dan als op de handen door het leven te dragen. Na eenigen tijd in zijne nieuwe betrekking werkzaam te zijn geweest, werd hem ook het boekhouden toevertrouwd, en nu stond aan de vervulling zijner vurigste wenschen niets meer in den weg, dan de aan zijn huwelijk verbonden voorwaarde van eene niet onaanzienlijke borgstelling, waarvan men hem niet kon vrijlaten, daar de smelterij het eigendom was eener actiën-maatschappij. Maar wat kon iemand gelijk Herman, afschrikken; zijn inkomen was inmiddels tamelijk verhoogd, voor zich zelven had hij maar zeer weinig behoefte; spaarzaamheid was dus thans de zaak; en dat deed hij dan ook op voorbeeldelooze wijze. De zelfde vriend zijns vaders, die hem deze betrekking besorgd had en die in de naastbij gelegen stad woonde, stond hem ook thans nog met raad en daad ter zijde. Aan dezen bragt hij van tijd tot tijd zijne bespaarde penningen over, maar had diens begeerte om daarvoor een bewijs van hem aan te nemen, bepaaldelijk van de hand gewezen, vooral dewijl de overgave van het geld altijd in tegenwoordigheid van den eenigen zoon zijns vriends plaats had. Zoo bragt Herman, steeds in voortdurende briefwisseling met zijne bruid en moeder, die nu, even als vroeger, trotsch was op haar zoon, gelukkige jaren door en het was zijn hoogste ideaal, zich eenmaal aan den liefelijken oever van den stroom, die langs de ijzersmelterij liep, een huisje te kunnen bouwen; omgeven door een tuintje

en stukje moesgrond, dat hij zich aan de zijde zijner geliefde vrouw als een paradijs voorstelde.

Hoe bitter zou de arme man zich daarin bedrogen zien! Op zekeren dag ontving hij een tweetal rouwberigten te gelijk, die hij op zijne kamer vond, toen hij van den arbeid terug keerde. De vader zijner bruid was na eene langdurige ziekte overleden, gelijk zij hem in een met hare tranen bevochtigden brief mededeelde; zij zelve moest nu, (daar zij hare moeder reeds vroeger had verloren) als huishoudster bij een ouden, kinderloozen weduwenaar, een rijke bloedverwant, in betrekking gaan; de nood, zoo schreef zij, drong haar daartoe, omdat zij nu alleen op de wereld stond, al had zij dan ook nimmer eenige genegenheid gevoeld voor dien bloedverwant, die haar reeds den volgenden dag zou afhalen. — Dit bekommerde onzen vriend evenwel weinig, want door zijne spaarzaamheid had hij nagenoeg de vereischte som als borgstelling bij elkander gegaard, misschien zou het hem wel gelukken, van het nog ontbrekende te worden vrijgelaten. Nu viel hem echter ook de tweede brief in handen. Deze was eveneens met zwart lak verzegeld. Met ontsteltenis zag hij het postmerk; de brief was uit de naastbij gelegen stad, waar zijn vaderlijke vriend woonde. Met bevende hand brak hij denzelven open; zijn kwaad vermoeden werd daarin maar al te zeer bevestigd; de goede oude man, wien hij zooveel dankbaarheid was verschuldigd, was aan eene beroerte gestorven. Nu kon hij natuurlijk zijn zoon in den eersten tijd niet over geldzaken lastig vallen, en moest dus de aangelegenheid der borgstelling nog eenigen tijd laten rusten. Hij schreef intusschen aan zijne bruid een troostenden brief, waarin hij haar zijne gunstige vooruitzigten, in een niet zeer verwijderd tijdperk mededeelde. Nog slechts een enkel jaar, dat van haren rouw, moest zij wachten, om haar dan als de zijne af te halen, en aan zijne zijde een nieuw vaderland te vinden. Veelvuldig bezocht hij aldra den treurenden zoon van zijn gestorven weldoener, die in den naam der grootste vroomheid stond, ofschoon anderen hem van woeker verdacht hielden, en die zich thans na den dood zijns vaders bijna uitsluitend aan godsdienstige oefeningen overgaf. Het bevreemdde onzen jongen vriend echter, dat de jonge man ook na verloop van eenigen tijd met geen enkel woord over de geldelijke aangelegenheid sprak, zoodat Herman S. . . . eindelijk besloot, hem

over de zaak te schrijven. Maar nauwelijks vertrouwde hij zijne oogen, toen de zoon van den man, aan wien hij zoo vele verpligting had, hem op afgemeten toon antwoordde, dat hij eigenlijk niet in het minst begreep, wat hij bedoelde. Geen wonder, dat Herman meende te droomen. Maar het was de werkelijke waarheid! In dien brief kon hij duidelijk lezen dat wanneer mijnheer S.... met zijn vader geldzaken had gehad, waarvan hem overigens niets bekend was, hij dan maar de bewijzen daarvan moest overleggen, in welk geval hij niet zou achterblijven, aan zijn verlangen te voldoen.

Nadat Herman deze regelen had gelezen, geraakte hij in een onbeschrijfelijken toestand; hij meende dat iemand een slechte streek met hem gespeeld had, en haastte zich, mijnheer Lepreux zoo heette die man, een bezoek te brengen; maar het heette, dat hij was uitgegaan. Daar Herman hem echter naar zijne overtuiging aan het venster meende bemerkt te hebben, kwam een vreesselijk vermoeden bij hem op, en al de dubbelzinnige geruchten over den jongen Lepreux, waaraan hij vroeger geen geloof had geslagen, kwamen hem nu in al hunne verschrikkelijkheid voor den geest. Hij verlangde alzoo dringend bij hem te worden toegelaten en verwijderde zich niet dan met moeite en met waanzinnig wilde bedreigingen. Den ganschen dag loerde hij op den schurk, tot hij hem eindelijk des avonds uit zijne woning zag sluipen. Schielijk trad hij hem ter zijde en hield hem den noodlottigen brief voor met de vraag, of hij dien had geschreven; aanvankelijk poogde Lepreux hem te ontwijken, maar verklaarde den ongelukkigen, toen deze al dringender werd, met een bedaard lachje, dat hij zelfs wel het beste zou weten, dat men voor toevertrouwde gelden ter bewaring gewoonlijk kwitantiën bezat; indien hij die kon toonen, dan zou hij zijn regtmatig eigendom terug erlangen, een anderen raad kon hij hem echter niet geven. Aanvankelijk was Herman over dien raad als verstomd, maar al wilder drong hij nu bij den schurk aan, bezwoer hem bij de schim zijns vaders, die zijn weldoener was geweest, hem niet in het verderf te storten; noemde hem toen een schelm, een ellendeling, die den naam welken hij droeg, met schande bedekte en viel ten laatste daar zijne wederpartij slechts een medelijdend lachje en tergend schouderophalen voor hem over had, met voorbeeldelooze woede op hem aan; hij zou hem dan ook zekerlijk hebben geworgd,

zoo niet op het hulpgeschrei van den bedreigden eenige policie-beambten waren toegesneld, die onzen vriend, niettegenstaande zijn woedend tegenstreven naar de wacht sleepten. Hier bragt hij een troosteloozen nacht door en werd den volgenden dag alleen op dringende voorspraak zijner superieuren ontslagen, zonder dat overigens eenig onderzoek had plaats gehad over de aanleiding tot zijne in verzekerde bewaring stelling. Hij riep van zijn kant dadelijk de hulp van het geregt in tegen den schandelijken bedrieger; maar nadat het proces reeds geruimen tijd had geduurd en de beklaagde eindelijk op een eed was gevorderd, die deze met ijskoude bedaardheid had afgelegd, moest hij de zaak verloren geven, waarvan het onmiddelijk gevolg was, dat de weinige bespaarde penningen die hij bezat, aan de proces-kosten heengingen, tot welker betaling hij veroordeeld was. Wel was gebleken dat de door hem aangeklaagde een hartstogtelijk bezoeker van verscheidene speelhellen was en daar verteringen maakte, die zijne inkomsten zeer verre te boven gingen; maar dit was slechts eene oppervlakkige verdenking, waarvan men hem niet kon overtuigen, daar hij door den dood zijns vaders in het bezit was gekomen van een niet onaanzienlijk vermogen.

Ten gevolge van al deze bezoekingen en tegenspoeden, maakte zich eene sombere gemoedsstemming van Herman meester, een bittere wrok tegen het lot, dat hem van het toppunt zijner vurigste uitzigten had afgeworpen, nadat het hem door een schijnsel van geluk had bedrogen. Daarbij kwam nog de onzekerheid, dat hij elk oogenblik moest vreezen, door zijn met Frankrijk verbonden kleine vaderland als soldaat te worden opgeroepen. Wel was hij vroeger als de eenige zoon eener weduwe vrijgesproken geworden, maar er waren destijds te veel voorbeelden, dat zulke voorregten niet altijd voor den krijgsmansstand vrijwaarden. Zijne moeder en bruid, die, gelijk uit hun antwoord op zijn schrijven was op te maken, over den inhoud zijner laatste brieven geheel versteld waren, durfde hij de schrikkelijke waarheid van zijn tegenwoordigen toestand niet te ontdekken, en zoo was hij dus van den eenigen troost beroofd, namelijk van hartelijke deelneming der beide eenige wezens, die hij nog lief had. Wel had hij zich gewend tot het bestuur der maatschappij, in wier dienst hij was, maar bij den toenmaligen staat van zaken was hetzelve niet geneigd hem te

helpen. Daar scheen hem op nieuw een straal van hoop tegen te blinken. Herman had zich in den laatsten tijd, om zich van zijne sombere gedachten te verstrooijen, met vernieuwden ijver aan zijne studiën overgegeven, en het was hem gelukt, eene veel verbeterde machine uit te vinden, welke in de smelterij, waar hij werkzaam was, met groot voordeel kon in werking gebragt worden. Hij legde de door hem ontworpen teekeningen aan zijne meerderen, ter inzage voor, en wachtte met angstige spanning de beslissing daarop af; want voor de te maken proeven werd eene aanzienlijke som gevorderd. Eindelijk kwam de beslissing — en wel op de gunstigste wijze. Herman zou voor zijne proefnemingen al die ondersteuning verkrijgen die hij noodig had. Hij was nu van vreugde buiten zich zelven en hartelijk smeekte hij der Voorzienigheid om vergeving, dat hij reeds aan haar had kunnen twijfelen.

In die gemoedsstemming ontving hij een brief van zijne bruid, waarin deze hem mededeelde, dat haar bloedverwant haar met zijne huwelijksaanzoeken overlaadde en haar, daar zij zijne voorslagen steeds standvastig van de hand wees, verklaard had, dat hij haar drie dagen tijd gaf om te beslissen; zoo zij zijne hand afwees, moest zij dadelijk zijn huis verlaten: „van haar weggeloopen bruidegom, waarvan hij buitendien de slechtste berigten gaf, had zij niets te verwachten.” Overigens had zij noch de gegeven mededeelingen geloofd, noch van de gestelde tijdruimte gebruik gemaakt, maar was dadelijk vertrokken en had zich naar zijne moeder begeven, waar nu beiden, zoo goed mogelijk, van den arbeid harer handen leefden. Hoe dankte de gelukkige jongeling nu God, dat zijn lot eene zoo gunstige wending had genomen en dadelijk schreef hij een verheugden brief aan zijne beminde, dat hij in minder dan eene maand zou komen om zijne bruid af te halen en zijne moeder — die hij overigens reeds vroeger had ondersteund — een zorgeloozen ouderdom aan zijn haard te bereiden.

Als de sprekendste voorboden van een naderend onheil, kwamen nu de beklagenswaardige overblijfselen der groote armée in Frankrijk terug, die door den winter in Rusland grootendeels was vernietigd; eene vreesselijke ontroering greep den handel aan, alle zaken stonden stil, — nog een paar weken verliepen en de maatschappij, in wier dienst onze arme vriend stond, had een bankroet geslagen. Zijne ellende was nu grenzenloos.

Niet eens bleef hem zooveel geld over, dat hij, gelijk vele anderen zijner medeaangestelden, die door die katastrophe hunne verdiensten hadden verloren, hoe gaarne hij dit ook had gewild, naar zijn vaderland terug kon keeren. En dat wilde hij ook niet; want zoo kon hij niet voor zijne beminde verschijnen, die hij door zijne laatste brieven in een zwijmel van geluk had gebragt. Wanhopend reisde hij bedelend in het zuiden van Frankrijk rond, om waar hij kon, zijne uitvinding te verkoopen; maar niemand was daartoe geneigd en daar hij niet van gebrek wilde noch konde omkomen, bleef hem niets anders over, dan God te danken, dat hij in eene smederij eener groote stad als gewoon gezel werd geplaatst. Wel was het besluit meermalen bij hem opgekomen, om zich in de krijgsdienst te begeven, maar dan moest hij ook van zijne bruid geheel afzien. Bovendien vernam hij ook van zijne beminde geen woord, daar de oorlog het verkeer ten eenemale had gestremd. Zoo verviel hij langzamerhand in eene verbitterde, aan alles wanhopende stemming, waarin hij ten laatste de gedachte niet meer van zich kon afzetten, dat hij bepaald tot ongeluk was geschapen en dus zelfs de redelijkste wilskracht hem niet hielp en hij door God en de wereld was verlaten. Daarbij kwam nog de gedachte, dat al die ellende hem niet zoude ten deel gevallen zijn, zoo hij slechts geld had gehad, dat hij zich nog zou kunnen redden, als hij maar zijne uitvinding te gelde kon maken, als hij maar de noodige middelen bezat om zijne machine daar te stellen; dan moest hem zulks gelukken, dat zeide hem zijn doorziende blik in dit opzigt. Alzoo geld! geld! was thans zijne eenige gedachte, die hem ten laatste als een schaduw deed omsluipen en zijn vroeger zoo schoon, hoog gewelfd voorhoofd, met diepe en vroegtijdige voren doorploegde. Maar nog was er geene misdadige gedachte in zijn hart opgekomen!

Zoo stond hij op zekeren dag met een somberen blik alleen in de werkplaats, met zekeren wrok eene zware, gloeijende ijzeren staaf bewerkende en terwijl zich zijn blik op het gloeijende metaal vestigde, ontviel hem onwillekeurig de uitdrukking: „ha! zoo dit ijzer zich eens in goud liet veranderen!" — „Daartoe, mijn jongen, is alleen goeden wil noodig!" zeide eene krijschende stem achter hem. Verschrikt wendde hij zich om en ontwaarde nu de magere, ineengedrongen gestalte van

een bejaard man, die hij reeds meermalen in de werkplaats had zien rondsluipen en die hem thans met een onaangenamen grijns aanstaarde. Hij wist dat de oude niet ter goeder naam en faam bekend stond, want gelijk men zeide, had hij voor een gepleegd misdrijf zijn vaderland Zwitserland moeten ontvlugten. Stom van verbazing zag hij de onaangename verschijning aan. „Ja wel, mijn jongen, gelijk ik gezegd heb," herhaalde nu de grijsaard, „daartoe is niets dan goeden wil noodig." — „Hoe zoo? wat bedoelt gij?" vroeg Herman hem eindelijk tamelijk verstoord over den vertrouwelijken toon van den verdachten man. — „Het is zoo, mijn vriend!" sprak deze nu weder, „dat is zeer gemakkelijk; dit ijzer kan in goud veranderd worden — en ik weet daartoe het middel." — „Ik ben niet gestemd om te schertsen," zeide Herman. — „Het is ook geen scherts; ik verzeker u, dat ik van ijzer en van nog andere metalen goud of liever geld kan maken. Indien gij mij plegtig wilt beloven te zullen zwijgen, dan wil ik u deelgenoot maken van mijn geheim." — Nu stond de ongelukkige aan den tweesprong op den weg tusschen goed en kwaad; hij koos het laatste en — was verloren.

„Welaan!" sprak hij eenigzins bemoedigd, „laat mij uw voorstel eens hooren." En nu begon de verleider met eene vaardige tong de winsten op te sommen, die hem te wachten stonden, wanneer hij aan de grootsche ondernemingen eener bende valsche munters wilde deelnemen. Alles was reeds voorbereid en er ontbrak nog slechts iemand van zoo groote technische kennis, om van alles zeker te zijn. Daarbij liet hij zich verscheidene wenken ontvallen, van hoeveel nut en belang deze onderneming voor Herman moest wezen, want zijn toestand was hem geenzins onbekend, daar hij hem reeds lang had gade geslagen en uit aanwijzingen dienaangaande, die hij bij vroegere bezoeken in de smederij den somberen, stilzwijgenden jongen man met de grootste omzigtigheid had weten te ontlokken, alles wist. Daarop had hij dan ook reeds sedert lang zijne plannen gebouwd, gelijk hij later voor het geregt zelf bekende, en alleen op het gunstige oogenblik gewacht, dat hij het uitverkoren offer alleen zou kunnen spreken.

Herman streed nu een zwaren strijd; het was hem, als zag hij zijne bejaarde moeder met waarschuwend opgeheven vinger voor zich staan; hij dacht aan zijne geliefde en alles wat hij

tot nog toe als eer en geweten gerekend had; al de schoone dagen zijner kindschheid gingen in dit oogenblik aan zijn geest voorbij. Maar daartegenover stond: Wat moest hij beginnen? Zou hij niet allengs van kommer en jammer te gronde gaan? Wat kon hij hopen? En daarbij: had niet deze man zijne talenten behoorlijk gewaardeerd, die de wereld bij hem niet had geacht? Had hij hem ten minsten onder de gezellen van hetzelfde misdrijf niet eene eervolle plaats toegezegd? Herman wankelde en die wijfeling was juist zijn ongeluk. Nogmaals drong de verzoeker met zoete woorden bij hem aan, en eindelijk zegepraalde de satan; zijn goede engel vlood weenend van zijne zijde en een kwartier uurs later was het verdrag onderteekend; want dit begeerde de oude, om hem daarmede, gelijk hij voorgaf, bij de andere leden der bende te kunnen inleiden.

Langen tijd, nadat de oude zich reeds verwijderd had, stond de ongelukkige nog als droomend daar; het scheen hem, als was de satan voor hem getreden en als had hij met zijn bloed zijn naam geteekend.

Eenige dagen na het boven vermelde tooneel vinden wij den aan het ongeluk toegewijden Herman reeds te midden zijner misdadige bezigheid. Wel was er nog menig dringend woord noodig geweest van de zijde zijns verleiders, maar eindelijk was hij toch op de afgesproken plaats verschenen. Hij wilde, dit had hij zich stellig voorgenomen, slechts zoolang in de bende, wier verdere medeleden hem overigens onbekend waren, verblijven, tot hij zooveel geld zou hebben verdiend, om de voor zijne uitvinding noodige uitgaven te kunnen bestrijden; dan wilde hij daarmede ophouden. Tot zoolang wenschte hij voor zijne moeder en bruid dood te blijven.

Iedere nacht bevond hij zich van nu aan in een in de nabijheid der stad gelegen, stevig gesloten gewelf, waar hij behalve den ouden man niemand aantrof. Hier werd eene menigte valsch geld vervaardigd, van het slechtste allooi, waarbij de oude eene groote bekwaamheid deed blijken, zoodat duidelijk zigtbaar was, dat deze bezigheid hem niet onbekend was. In den beginne scheen het geluk de misdadigers te begunstigen, maar weldra trok de overgroote hoeveelheid valsch geld, waarmede zij het land overstroomden, de opmerkzaamheid der overheid tot zich. Eerst dacht men, dat het valsche geld uit

Duitschland of Zwitserland werd binnengesmokkeld en bewaakte dus de grenzen ten strengste, maar men kon daarvan niets ontdekken.

Laat ons echter tot Herman terugkeeren.

In weerwil van den grooten voortgang, die de misdadige onderneming had, gevoelde hij zich ongelukkiger dan vroeger; rust en slaap vloden van hem, als schuwden zij in hem den kwaaddoener en onophoudelijk zweefden hem de bleeke, afgetobde trekken zijner moeder, met het nu door kommer vergrijsde hoofd, en het met tranen bedekte gezigt zijner bruid voor oogen. En weldra zou het hem duidelijk worden, dat hij zich met lijf en ziel aan de misdaad had verkocht.

Toen hij namelijk in het bezit was van zooveel geld, als hem voor zijn voornemen noodig dacht, zoodat hij nu gereedelijk afstand kon doen van de lichtschuwende middelen, ter verkrijging van hetzelve, verklaarde hij op zekeren dag den ouden man, dat van nu aan elke gemeenschap tusschen hen had opgehouden. Deze was daarover aanvankelijk zeer verbaasd en vergenoegde zich, toen Herman ernstig en met drang aan zijne voornemens bleef vasthouden, eerst met bedaarde voorstellingen en verzoeken. Toen hij echter zag dat al zijne pogingen vruchteloos bleven, veranderde hij plotseling van toon. Sluw datgene vooruitziende, wat geschieden zou, had de grijze schurk met duivelsche berekening Herman reeds voor eenigen tijd opgedragen, de correspondentie met de hem nog vreemde medeleden der bende te onderhouden, en verklaarde hij hem nu met ijskoude bedaardheid, zoo hij bij zijn voornemen mogt blijven volharden of pogingen deed om te ontvlugten, dat hem dan niets anders over bleef, dan hem door middel van eenige brieven, die hij in handen had, in het verderf te storten; hij zelf zou zich wel uit de strikken weten te redden.

Zoo Herman niet in koortsachtige opgewondenheid had verkeerd, dan zou hem deze bedreiging welligt minder van beteekenis zijn voorgekomen, maar thans verpletterde zij hem ten eenenmale. Hij smeekte den ouden om medelijden, viel voor hem op de knieën, maar deze bleef onverbiddelijk; toen hief de ongelukkige zich wanhopend op, en met verstoorden blik plaatste hij zich zwijgend in een donkeren hoek van het gewelf, zoodat zelfs de verstokte oude zondaar van hem ontstelde. Tegen den morgen verliet hij zijn schuilhoek en verklaarde den

booswicht, dat hij zich aanbood nog een viertal weken in zijne dienst te zullen blijven; hij wilde echter van de verder verkregen winst geen penning meer aannemen; en na verloop van dien tijd moest hij hem laten gaan. Verheugd grijnzende nam de oude dan ook genoegen in dit voorstel.

In latere verhooren heeft de beklagenswaardige misdadiger bekend, dat hij in dien noodlottigen nacht een zwaren kamp had gestreden met het voornemen, om den ouden te vermoorden; maar het was hem geweest, als had hij uit de verte de stemme zijner moeder gehoord, die hem waarschuwend toeriep. God lof, tot een moordenaar had de arme diep gezonken man zich niet verlaagd!

Reeds was de helft der vierde en laatste week verstreken, en weder waren de verleider en zijn offer op de plaats hunner misdaad bij elkander. Geen hunner sprak een enkel woord, en het moet wel een vreesselijk schouwspel geweest zijn, zoo men de blikken van den haat had kunnen zien, die zij elkander in het donkere, alleen door den gloed van den smeltoven verlichte gewelf toewierpen. De verstokte oude sidderde later zelfs bij de herinnering aan die oogenblikken en verhaalde, dat hij den blik niet van zijn offer had afgekeerd, dat hij hem steeds in het oog had gehouden en zoo het niet anders had kunnen zijn, liever tot een moord had besloten.

Zoo zaten zij beiden bij elkander; daar buiten begon het morgenlicht reeds te schemeren, toen plotseling de groote hond, die de oude te zijner bescherming had medegenomen, brommend de deur naderde en snuffelend de ooren spitste. — „Hoort gij niets?" vroeg Herman fluisterend, „daar naderen voetstappen." — „Stil!" hernam de oude, „het is niets." — „Gewis, de hond ruikt het gevaar, wij zijn beiden verloren." — „Stil, Nero! hier, hier!" — „Wanneer zij komen, dan bega ik aan den eersten den besten een moord," fluisterde Herman met gesmoorde stem, terwijl hij zijn zwaren hamer greep. — „Houdt u bedaard!" sprak de andere waarschuwend, „ik herhaal u, het is niets. De voetstappen verwijderen zich." — „Integendeel, zij komen nader, zij zijn reeds voor de deur!" Zij luisterden nu aandachtig, en schoon daar buiten eene doodsche stilte heerschte, bleef echter de onrust van den hond dezelfde, die onophoudelijk knorde en de tanden liet zien. Plotseling deed een geweldige slag de deur dreunen; nog een en

weder een, en de splinters derzelve vlogen in het vertrek. Woedend sprong de hond vooruit, maar een kogel strekte hem dood ter neder en met gevelde karabijnen drong eene afdeeling karabiniers het gewelf binnen. Wanhopend wierp Herman zich aan hunne voeten; daar viel nog een schot, en bewusteloos stortte hij op den grond, om na langdurige bedwelming in de duistere cel der gevangenis weder tot bewustheid terug te komen. Een lid der bende had verraad gepleegd, waarna het geheele complot, met de uitgebreide vertakkingen, werd gevangen genomen.

Het overige van deze geschiedenis kan men ligtelijk bevatten. Het bagno, die hel op aarde, nam een aantal nieuwe offers in zijne muren op.

Staande het onderzoek had Herman, vernietigd en als versuft door al de slagen van het noodlot, langen tijd ontkend en elk antwoord geweigerd; toen hij echter in den loop van het onderzoek vernam, dat in zijn vaderland navorschingen waren gedaan, en zijne moeder, toen zij zijne schande had vernomen, na twee dagen ziekte van verdriet was gestorven, en zijne bruid zich op den rand des doods bevond — toen brak zijn hart en snikkend bekende hij de grootste misdadiger te zijn, die op aarde leefde.

Toen ik den anderen morgen, nadat ik de ongelukkige geschiedenis had gelezen, op een postboot van daar vertrok, wierp ik een smartelijken blik op de sombere tralievensters van het bagno, waarbij ik mij zelven onwillekeurig afvroeg, achter welke dezer traliën wel mijn ongelukkige landgenoot smachtte. Met den besten wensch, dien ik voor den ongelukkige nog kon uiten, met den wensch dat een spoedige dood hem van zijne boeijen mogt verlossen, verliet ik de haven van Toulon.

— A. —

DE GENERAAL VELDMAARSCHALK VON WRANGEL.

PRINS FRIEDRICH KARL VAN PRUISSEN.

LUITENANT VELDMAARSCHALK VAN GABLENZ.

G. J. Bos lith.

Steendr. v. H. L. van Hoogstraten.

DE OORLOG IN SLEESWIJK.

(Met eene plaat.)

Ofschoon de oorlog in Sleeswijk in zeker opzigt reeds tot het verledene behoort, veronderstellen wij toch dat het de lezers der Vaderl. Letteroef. niet onaangenaam zal zijn, in de volgende bladen een beknopt en geregeld verhaal te ontvangen van den strijd, die sedert den aanvang dezes jaars zoo zeer de algemeene belangstelling gaande hield. Wel bragten de verschillende nieuwsbladen ons schier dagelijks berigten van schermutselingen en gevechten, van overwinning en nederlaag, maar van dergelijke mededeelingen, die niet altijd even naauwkeurig zijn, kan men zich moeijelijk een geheel vormen; toen wij dus eenige kolommen van een veel gelezen geïllustreerd buitenlandsch blad, door eene bekwame hand gevuld zagen met een aaneengeschakeld verhaal van den oorlog, die zoovele menschenlevens heeft geëischt, zooveel bloed deed stroomen, kwam het voornemen bij ons op, hetzelve ook voor dit tijdschrift te bewerken, en bieden wij het alzoo aan onze geachte lezers aan.

Wij zullen daarbij niet treden in staatkundige beschouwingen; de bijzonderheden toch, die aanleiding gegeven hebben tot het geschil, zijn genoegzaam bekend; alleen willen wij dit aanmerken, dat de lievelingswensch van geheel Duitschland verwezenlijkt is geworden, althans in zooverre dat de Denen, zij het dan door kracht van wapenen, uit de hertogdommen zijn verdreven en zich genoodzaakt zullen zien toe te geven aan de voorwaarden en eischen, die de beide groote mogendheden hen zullen stellen. Gewisselijk hebben deze tegen den wil van den duitschen Bond gehandeld, maar dit is althans daardoor bereikt, dat de bewoners van Sleeswijk weder vrijelijk kunnen ademhalen, nadat zij meer dan een tiental jaren de bitterste verdrukking en kwellingen van de zijde hunner kleine tyrannen hebben te verdragen gehad. Doch laat ons overgaan tot de mededeeling der krijgsverrigtingen.

I. DE WINTERVELDTOGT IN SLEESWIJK IN 1864.

Te vergeefs had men gepoogd zich met den Bond te verstaan, omtrent de vraag der erfopvolging en het bezetten van Sleeswijk. De beide groote staten, Oostenrijk en Pruissen, verklaarden

alzoo, toen het voorstel in de zitting van den bondsdag op 14 Januarij was verworpen, dat zij de zaak zelve in de hand zouden nemen en zelfstandig tegen Denemarken optreden. Ten gevolge dezer verklaring begon, nadat de oostenrijksch-pruissische opeisching te Kopenhagen was van de hand gewezen, dadelijk het transport der noodige troepen naar de sleeswijksche grenzen, om de aan Denemarken gestelde voorwaarden, waarvan de voornaamste bestond in de ontruiming van Sleeswijk, zoo noodig met geweld door te zetten. De in Holstein aanwezige oostenrijksche en pruissische bondsreserven werden van de bondstroepen gescheiden en ingedeeld bij het leger door de beide groote staten gevormd, onder het opperbevel van von Wrangel gesteld. Dit bestond alzoo uit omstreeks 68,000 man van alle wapenen en was dus sterk genoeg, om de hoogstens 40,000 man tellende Denen te kunnen slaan. Deze gaven intusschen hunne stijfhoofdige houding geenszins op, en het scheen, dat zij elken voet breed van den sleeswijkschen bodem hardnekkig wilden verdedigen. Het schijnt echter, dat zij reeds toen, in de maand Januarij, ernstig daaraan dachten, in elk geval het terrein tot aan het Dannewerk te ontruimen, want de ongehoorde requisitiën, die zij — vooral in deensch Wohld, de tusschen het kanaal van de Eider en de bogt van Eckernförd gelegen landstreek, waar zij eenige honderd wagens en eenige honderd duizend bossen stroo, benevens eene aanzienlijke hoeveelheid hooi met dwang opvorderden — in het zuiden van Sleeswijk deden, konden zij redelijkerwijze van eene streek, waar zij op den duur dachten stand te houden, niet vergen.

Nadat de oostenrijksch-pruissische troepen op 30 Januarij aan de sleeswijksche grenzen hunne positie hadden ingenomen, zond de met het opperbevel der geallieerden belaste veldmaarschalk von Wrangel aan den deenschen generaal de Meza de schriftelijke opeisching tot ontruiming van Sleeswijk, werdende bij verzet of weigering daarvan met maatregelen van geweld gedreigd. Deze in zeer beleefde termen gestelde eisch van von Wrangel werd daags daarop gevolgd door het korte en krachtige antwoord van de Meza, die verklaarde niet te kunnen voldoen aan het door von Wrangel tot hem gerigte verlangen en geheel tegenovergestelde bevelen van zijn vorst te hebben ontvangen; geweld zou hij des noods met geweld moeten en weten te bestrijden. De vijandelijkheden waren dus nu onvermijdelijk en

geheel Duitschland, ja gansch Europa zag gespannen het oogenblik te gemoet, dat het eerste schot aan de Eider zou vallen, als het signaal voor de aanbrekende vrijheid der hertogdommen. De meeningen waren intusschen zeer verdeeld: deze herinnerden zich den schijnoorlog van 1848 en waren van oordeel, dat het ook thans denzelfden loop zou nemen; gene weder, die het niet zoo donker inzagen, wilden in de aanwezigheid van vier pruissische prinsen (de kroonprins, prins Friedrich Karl en de prinsen Albrecht, vader en zoon) bij het leger een goed teeken zien voor de ernstige bedoelingen der verbondenen. Even verdeeld waren de meeningen ten opzigte van den persoon des opperbevelhebbers, de maarschalk von Wrangel, die sommigen als aanvoerder van den in 1848 door Pruissen gevoerden schijnoorlog nog verdacht voorkwam, terwijl anderen het eene zeer geschikte keuze vonden, dat men een met land en volk zoozeer bekenden generaal, als von Wrangel, had gekozen, de krijgsverrigtingen in het onderhavige geval te besturen. Zooveel is overigens zeker, dat de keus van von Wrangel, in krijgskundig opzigt volstrekt niet is te misbillijken. Een korte terugblik op zijn verledene zal ons dit duidelijk bewijzen.

Friedrich Heinrich Ernst vrijheer von Wrangel is op 13 September 1784 te Stettin geboren, waar zijn vader als overste van een regiment infanterie in garnizoen lag. Reeds in 1796 kwam hij als jonker bij de pruissische ruiterij en maakte in 1807 zijn eersten veldtogt in Pruissen mede, waarin hij zich roemrijk gedroeg. Nadat hij in 1813 als ritmeester het ijzeren kruis had verworven, maakte hij den veldtogt van 1814 als majoor, dien van 1815 als overste mede en betoonde daarbij eene zoo ridderlijke dapperheid, verbonden met een schielijken, juisten blik in de leiding zijner manschappen, dat hij allengs opklom van den eenen rang tot den anderen. Na lange jaren van vrede bevond zich von Wrangel in 1848 als kommanderend generaal in Stettin, waar hij in het begin van April de benoeming tot generaal der kavallerie en tevens tot opperbevelhebber der tegen Denemarken aangevoerde bondstroepen ontving. Op Paaschzondag had de eerste botsing plaats met de Denen, die hij bij Sleeswijk in het destijds zwak versterkte Dannewerk verraste. Bij de eerste bestorming wierp hij hen terug, maar toonde bij hunne vervolging — hij verbood namelijk den onderbevelhebber kortaf, de overwinning verder voort te zetten —

zulk eene laauwheid, dat men reeds destijds grond had te vermoeden, dat het hem geen vollen ernst was met den strijd. Het verder verloop der operatiën bevestigde dit vermoeden geheel en al en liet geen twijfel over, of von Wrangel had geheime instructiën, die hem verboden de Denen ernstig aan te tasten; de omstandigheid toch, dat hij hen, die hij geheel had kunnen vernietigen, uit Sleeswijk ongedeerd naar het eiland Alsen liet ontsnappen, van waar zij de voortrukkende duitsche troepen steeds in de flank en den rug konden verontrusten, deed den geheelen veldtogt nutteloos zijn. Zonder dan ook de hertogdommen de minste dienst te hebben bewezen, ontving hij op 24 Mei uit Berlijn het bevel terug te trekken, en reeds op 26 Augustus werd door de bemiddeling van Zweden en den invloed van Engeland de beruchte wapenstilstand van Malmö gesloten, waardoor vooreerst aan den oorlog een einde werd gemaakt. Op 15 Augustus 1856 verwierf hij de hoogste militaire waardigheid in Pruissen, namelijk die van generaal-veldmaarschalk en in het laatst des jaars 1863 werd hij, ten gevolge het genomen besluit tegen den koning van Denemarken en in geval van het uitbreken der vijandelijkheden, andermaal aan de spits der duitsche bondstroepen gesteld, eene betrekking, welke hij later met het opperbevel over het oostenrijksch-pruissische leger voor Sleeswijk-Holstein verwisselde. Hij betrad aldus weder het tooneel, waar hij reeds in 1848 in schijn had oorlog gevoerd en het is gebleken, dat hij ditmaal met betere instructiën is voorzien geweest; daar de slechte uitkomst ten jare 1848 enkel het gevolg was van ontvangen bevelen, waaraan hij streng meende te moeten vasthouden. Na deze korte uitweiding willen wij den blik werpen op de eigenlijke krijgsverrigtingen.

Ten gevolge van het ontvangen antwoord van den deenschen generaal de Meza, vaardigde von Wrangel den overtogt van de Eider op 1 Februarij met de karakteristieke woorden uit: „Alzoo in Gods naam voorwaarts!" en werden op 31 Januarij de pruissische troepen bij Kiel, de oostenrijksche in en bij Rendsburg geconcentreerd. De Denen, die wel konden vermoeden, dat in de eerstvolgende dagen een aanval zou plaats vinden, losten nog in den nacht op 1 Februarij hunne posten infanterie op den regteroever van de Eider door dragonders af, wijl zij niet voornemens waren hier een ernstigen wederstand

te bieden. In de vroegte van 1 Februarij rukte het zesde oostenrijksche legercorps, aangevoerd door den luitenant-veldmaarschalk von Gablenz, voorwaarts naar de overgangen van de Eider bij Rendsburg, de spoorweg- en sluisbruggen, die over een zeer smallen arm van de Eider leiden, en de laatste in het zoo dikwerf genoemde Kroonwerk, waarvan echter eigenlijk niets meer bestaat, daar de Denen hetzelve geslecht hebben. Eene eenvoudige palissadering, waarvan de sterke poort gesloten was, verhinderde hier den doortogt, terwijl twee dubbele posten kavallerie van de deensche zijde de beide uitgangen van de brug op den regteroever bezet hielden. De Eider was digt gevrozen.

Eene kompagnie hessische infanterie opende de tegen de palissadering van het Kroonwerk gerigte kolonne, waarop de soldaten der genie volgden met de noodige gereedschappen om het paalwerk om te hakken, daarna jagers en huzaren, ter vervolging van den vijand. Toen zij de poort naderden, vielen eenige schoten uit de schietgaten, zonder echter te treffen, en te gelijk zag men de deensche dragonders in vliegenden ren wegrijden. Eenige weinige krachtige houwen met de bijl waren voldoende, om de troepen den weg naar het noorden te openen. Te gelijker tijd rukte langs den spoorwegdijk eene afdeeling hessische infanterie over de omstreeks duizend schreden verder stroomafwaarts liggende spoorwegbrug voorwaarts, wier ondermijning, gelijk men zeide, onwaar bleek te zijn en drong aan de achterzijde van het Kroonwerk binnen. Deze bewegingen werden door den luitenant-veldmaarschalk von Gablenz in persoon bestuurd. Talrijke nieuwsgierigen, die een gevecht hadden verwacht, waren daar tegenwoordig en zonden nu de troepen hunne jubelkreeten aan gene zijde van den oever toe. Tot laat in den nacht stroomde eene aanzienlijke massa troepen van allerlei wapenen over de beide bruggen en over het ijs van de boven-Eider. Omstreeks 8 ure verscheen de opperbevelhebber von Wrangel met den kroonprins van Pruissen en beiden begaven zich weldra naar de voorhoede, die ijverig bezig was met de vervolging der Denen.

Op gelijke wijze en juist op denzelfden tijd had de overtogt der door prins Friedrich Karl aangevoerde Pruissen over de met de Eider verbondene Levensau, noordwaarts van Kiel, plaats. Juist ten 7 ure werd de aan de sleeswijksche zijde op-

gehaalde brug met behulp van ladders beklommen en nedergelaten, waarna aldra de eerste compagnie van het 64ste regiment infanterie dezelve met den stormpas overging en op de in galop vlugtende deensche dragonders vuurde, waarna eene afdeeling van het regiment uhlanen no. 11 volgde, benevens achtereenvolgens een bataillon van het 64ste regiment, een eskadron uhlanen, een gedeelte van het 24ste regiment, eene batterij twaalfponders, weder uhlanen, nog eene batterij twaalfponders, afdeelingen van het 64ste regiment, twee gegoten stalen zesponds batterijen, pionniers, eene zesponds batterij enz. — Ook hier werden slechts ettelijke schoten met den vijand gewisseld; prins Friedrich Karl bevond zich aan het hoofd der kolonne, die onder het zingen van het lied: „Sleswich-Holstein meerumschlungen" den sleeswijkschen bodem betraden.

Bij Rendsburg waren intusschen almede de oostenrijksche brigaden Nostitz, Gondrecourt en Tomas de Eider overgetrokken; de eerste rukte voorwaarts op den straatweg naar Sorgbrück, de tweede naar Duvenstedt, terwijl de brigade Tomas de dorpen rondom Rendsburg bezette. Thans volgde ook de brigade kavallerie en de nog verder zuidwaarts staande brigade Dormus marcheerde op Rendsburg. De Denen poogden de vervolging daardoor te vertragen, dat zij de bruggen over de Sorge achter zich wegbraken, maar de huzaren der brigade Nostitz bleven hen op de hielen, daar zij, zonder zich te bedenken, den met ijs drijvenden stroom doorwaadden; de pionniers volgden hen op den voet en sloegen in der haast bij Sorgbrück twee, bij Duvenstedt één brug, waarna de vervolging gestaakt en de voorposten noordelijk van de Sorge betrokken werden.

Terwijl de Oostenrijkers op de bovengezegde wijze voortrukten, marcheerden de Pruissen op den straatweg naar Eckernförd verder. Bij deze plaats, waar de zee zeer nabij den landweg gelegen is, wachtten hen twee deensche oorlogschepen, de korvet Thor en de gepantserde schooner Esbern Snare, die de op den weg voortrukkende troepen poogden te beschieten; zoo spoedig hadden zij echter de Pruissen niet verwacht en daarom nog niet gevuurd, toen zich reeds de pruissische kolonne vertoonde. Desniettegenstaande openden zij aldra hun vuur, en op het eerste schot rukte eene twaalfponds getrokken batterij voorwaarts

en nam op de hoogten, die als bastions nabij den weg oprijzen, eene voordeelige stelling in; deze werd zeer spoedig door eene seeponds batterij gevolgd en beiden beantwoordden nu levendig het vuur der deensche schepen. Hoewel minder grootsch, was het een schouwspel even als op 5 April 1849, welken voor hun zoo ongelukkigen dag de Denen nog niet schenen vergeten te zijn, want nadat eenige kogels van de pruissische zijde hadden getroffen, trokken beide schepen zich zoo spoedig mogelijk uit de haven terug; van de Pruissen was slechts één paard gewond. Eene afdeeling derzelve had zich westelijk om de met de eckernförder bogt in verbinding staande vindebijer Noor getrokken en verrigtte gelijktijdig met dat artilleriekamp een klein gevecht met de deensche infanterie, die zich overigens spoedig op Missunde terug trok, waarna de Pruissen ten slotte de hoogten achter Eckernförd bezetten.

Den 2 Februarij rukte op den linkervleugel de brigade Nostitz tot Norby (aan den spoorweg halfweg Sleeswijk), de brigade Tomas tot groot- en klein-Breckendorf voorwaarts; de brigade Gondrecourt bleef in Duvenstedt, terwijl de brigade Dormus de stelling innam, die de brigade Tomas den vorigen dag had bezet. De brigade kavallerie plaatste zich tusschen de brigades Tomas en Gondrecourt. Een escadron dragonders van Windischgrätz kreeg bevel voorwaarts te gaan en den vijand op te sporen; deze afdeeling, welke op hun marsch nog door een gedeelte huzaren werd versterkt, stiet bij Lottorf op vijandelijke infanterie, die na een kortstondig gevecht werd geslagen. Dien dag had hier verder niets bijzonders plaats, maar op den regtervleugel was hij des te bloediger. Van uit Eckernförd, waar de Pruissen met hooge ingenomenheid en geestdrift waren ontvangen en de inwoners aldra hertog Friedrich hadden geproclameerd, ondernam Prins Friedrich Karl eene verkenning tegen Missunde. Op den weg derwaarts werden de Denen na een korten tegenstand uit hunne schansen bij Holm en Kochendorf terug gedreven en trokken op Missunde terug.

Prins Friedrich Karl gaf dadelijk bevel de schansen bij Missunde aan te tasten; voorzeker een moedig besluit, dat, zoo het goed afliep, de Denen kon dwingen tot de overgave van het geheele Dannewerk; want van de zeven schansen, die hier op den zuidelijken oever van de Schlei liggen, zijn de beide voorste veel hooger dan de achtersten en die op den noorde-

lijken over gelegen. Daar nu de Schlei hier zeer smal is, waren de Denen uit deze beide voorste schansen, indien zij genomen werden, ook even gemakkelijk uit alle overige versterkte punten op deze plaats te verdrijven. Echter moest men in het oog te houden, dat alleen veldgeschut, hetwelk geheel onbedekt moest handelen, tegenover het zware geschut in de schansen aanwezig was, en dat de Denen, die dit terrein reeds lang op een aanval hadden voorbereid, elken afstand naauwkeurig kenden, dat alzoo de Pruissen, vooral bij den heerschenden dikken nevel ook ten opzigte der zekerheid van het mikpunt, in vergelijk bij de Denen aanzienlijk ten achter waren. Dit in aanmerking nemende zal men zich den afloop van het gevecht, dat hier plaats had, gereedelijk kunnen verklaren. Tusschen 10 en 11 uur rukten negen pruissische batterijen, houwitsers, veldzesponders, korte en getrokken twaalfponders in een uitgestrekt halfrond tot een afstand van 900—1000 schreden naar de hoogten tegenover de schansen op en openden een hevig vuur op dezelve, dat door de Denen even krachtig beantwoord werd. De Pruissen konden ten gevolge van den dikken nevel de uitwerking hunner schoten niet waarnemen, ofschoon het de Denen, in weerwil hunner zeer voordeelige stelling, evenmin gelukte een der vijandelijke stukken geschut te demonteren; intusschen leden de Pruissen hier een aanzienlijk verlies aan officieren en manschappen. Alvorens namelijk bres was geschoten, hetgeen bij aardwerken zeer moeijelijk is, werden achtereenvolgens verscheidene bataillons ter bestorming der schansen aangevoerd. Achter de voor de schansen aanwezige kniggs lagen echter deensche jagers en infanterie in hinderlaag, ondersteund door de shrapnels en kartetsen der schansen, die de moedige bestormers met hun moordend lood ontvingen; desniettegenstaande rukte men onder luid hoerah voorwaarts, maar het onmogelijke kon niet gedaan worden; geheele lagen kartetsen veegden het glacis schoon, en ofschoon het gelukte eene vooruitstaande schans bij den Ornumermolen te bestormen, moest de aanval om half 5 ure worden opgegeven, nadat men 100 à 150 dooden en gewonden had verloren; overigens is later gebleken, dat het verlies der Denen nog grooter was, daar de werpschoten van het getrokken geschut der Pruissen binnen in de schansen vreesselijk hadden gewoed. De Denen zelf geven 150 à 200 man op.

De meeningen over de regeling van dezen aanval, die zonder eenig gunstig gevolg zoovele offers heeft gekost, luidden schier algemeen ongunstig; men was verbitterd over de overwinning der Denen, en betreurde de gevallen offers des te inniger, toen niettegenstaande de koelbloedigheid en volharding, die de moedige pruissische strijders te midden van het vijandelijk vuur, waaraan zij waren blootgesteld, hadden betoond, bleek dat onder de bestaande omstandigheden onmogelijk een gunstiger uitslag had kunnen verkregen worden.

Daarentegen is prins Friedrich Karl echter zeer populair en wilde men hem den slechten afloop niet wijten, daar in zijne krijgskundige bekwaamheden zoo veel vertrouwen werd gesteld.

Genoemde prins, de zoon van prins Friedrich Karl Alexander van Pruissen, broeder des konings, en van prinses Marie Louise Alexandrine, dochter van den overleden groothertog Karl Friedrich van Saxen-Weimar is geboren op 20 Maart 1828, en thans generaal der kavallerie, bevelhebber van het derde legercorps en tweede chef van het koninklijk pruissische regiment lijfhuzaren Nicolaas enz. Sedert 29 November 1854 is hij gehuwd met de prinses Marie Anna, de dochter van den regerenden hertog Leopold van Anhalt-Dessau. Door eene brochure, waarin hij de gebreken van het duitsche militaire wezen, met de pruissische jonkers scherp hekelde, verschafte hij zich voor eenige jaren een grooten naam, en men was algemeen verheugd, hem in November des vorigen jaars, toen de handelende uitvoering van den Bond tegen Denemarken werd te gemoet gezien, als den aangewezen opperbevelhebber der bondstroepen te hooren noemen. Die hoop werd echter niet vervuld, want daar de prins met het pruissische hof niet op den besten voet stond, ging men aan die zijde van de veronderstelling uit, dat hij zich, eenmaal in het veld zijnde, weinig om de bevelen van den minister zou bekommeren en benoemde, gelijk wij reeds vroeger gezegd hebben, met de waardigheid van bondsgeneraal een ander persoon, die reeds vroeger bewijs had geleverd, zich streng aan de gegeven instructiën te houden — namelijk den generaal-veldmaarschalk von Wrangel. Men kan, den persoon des prinsen in aanmerking nemende, niet beweren, dat hij, zonder te weten wat te doen, zijne manschappen heeft opgeofferd; sommigen waren dus van meening, dat hij door de bloedige offers, die bij Missunde vielen, de tot een schijnoorlog

overhellende ministeriële partij met geweld in een ernstigen strijd had willen medeslepen en ten opzigte der grootschheid van het doel met de door hem aangegrepen middelen ten volle goed had gehandeld. Dergelijke veronderstellingen zijn echter onnoodig. De prins, een vurig soldaat, vervuld van eergierigheid en ijver omtrent de oostenrijksche bondgenooten, wilde beproeven om de schansen, waarin de Denen zich zoo snel hadden terug getrokken, met den eersten stormloop te vermeesteren, waardoor alsdan allen verderen strijd om het Dannewerk onnoodig zou zijn geworden; dat hij daarbij wel eenigzins onvoorzigtig is te werk gegaan, valt niet te ontkennen, maar krijgskundige verrigtingen, die de veldheer alleenlijk op berekening en veronderstelling moet gronden, zijn later, wanneer alles duidelijk is geworden, gemakkelijk te veroordeelen.

Zoo stonden aldus de zaken op den avond van 2 Februarij. Van de oostenrijksche en pruisische zijde was men door de aangehaalde gevechten der voorposten en verkenningen overtuigd geworden waar zich de voornaamste magt en sterkte van den vijand bevond, en op den 3den begon aldus op bevel van von Wrangel in het centrum en op den linkervleugel een algemeen voorwaarts rukken. De Oostenrijkers zouden zich rigten op het eigenlijke Dannewerk, dat wij later uitvoeriger zullen beschrijven. In den vroegen morgen van 3 Februarij nam alzoo de luitenant-veldmaarschalk von Gablenz zijn marsch op Lottorf en Geltorf, twee plaatsen, die ongeveer anderhalf uur ten zuiden en zuidoosten van Sleeswijk liggen. De brigade Gondrecourt bevond zich aan de spits. Bij Lottorf stiet zij op twee eskadrons deensche dragonders, die schielijk terugtrokken; naauwelijks was zij echter voorbij het dorp, of zij bevond zich op de daar achter gelegen hoogten tegenover zes bataillons infanterie en twee batterijen, die hen met een levendig vuur ontvingen. De tirailleurs van het 18de bataillon jagers vingen den strijd aan, spoedig bijgestaan door de infanterie der brigade Gondrecourt, die weldra werd versterkt met twee bataillons en nog eene batterij. De Denen hielden moedig stand, maar toen zij door drie oostenrijksche bataillons met de bajonet werden aangevallen, weken zij, en namen op de onmiddellijk daarachter gelegen hoogten op nieuw eene stelling in. Doch ook hier werden zij door de oostenrijksche bajonetten achtervolgd en namen de wijk op Oberselk. Onmiddellijk

achter deze plaats bevindt zich de Kograben of Churgraben, een vooruitgeschoven deel van het oude Dannewerk, ongeveer in de rigting van het oosten naar het westen, waar achter zich de hoogte van koning Sigurd of de koningsberg verheft, waarop de Denen een sterken toren hebben gebouwd. Van hier heeft men een vrij uitzigt op de schansen van het eigenlijke Dannewerk, alsmede op de Schlei tot voorbij Gottorp en Sleeswijk, en kunnen alzoo alle bewegingen, die de verdedigers der schansen maken, worden waargenomen. Geen wonder dus, dat de Denen de vermeestering van dit punt tot elken prijs wilden verhinderen en alles in het werk stelden, om de Oostenrijkers daarin afbreuk te doen. Tot nog toe was het de Denen niet gemeend geweest, zich in eene hunner stellingen staande te houden; toen zij echter de onstuimigheid der Oostenrijkers zagen en voor hunne stelling op den koningsberg vrees begonnen te koesteren, hielden zij in Oberselk en bij Jagel ernstig stand. In Oberselk kwam het tot een verbitterd gevecht man tegen man, en driemaal moesten de Oostenrijkers met gevelde bajonet de deensche bataillons aantasten, alvorens het gelukte hen tot wijken te brengen. Door de Oostenrijkers vervolgd, trokken zij thans op den koningsberg terug, van wiens top eene menigte vuurmonden in de gelederen der dappere bestormers woedden; maar niets was meer in staat, hunne onstuimigheid te beteugelen, en na een kort, doch moorddadig gevecht met bajonet en kolf moesten de Denen ook dit punt voor hunne moedige tegenpartij ruimen, door wie zij op hunnen terugtogt uit twee batterijen, die de hoogte bezetten, nadrukkelijk werden beschoten. De Denen openden, zoodra de hunnen de hoogte hadden verlaten, uit de schansen van het Dannewerk een hevig kanonvuur op den omstreeks 2000 schreden verwijderden heuvel, maar hunne schoten waren meestal te hoog en misten aldus het doel; de hoogte bleef in het bezit der Oostenrijkers. De verliezen der laatste in deze bloedige, van 2 ure des namiddags tot aan het vallen van den avond geduurd hebbende gevechten waren aanzienlijk en strekken ten bewijs van den moed en volharding der bestormers; 30 officieren en nagenoeg 550 manschappen lagen dood of gewond op het slagveld; doch ook de Denen hadden zwaren verliezen geleden. In den nacht van den 3den op den 4den werden maatregelen getroffen, den koningsberg tegen een onverhoedschen aanval der Denen te vrij-

waren en werden te dien einde door eene compagnie der genie verschansingen opgeworpen; de nacht verliep echter zonder door de Denen gestoord te worden. In Oberselk was de ambulance gevestigd en het was een treffend schouwspel, toen de vlammen van verscheidene brandende huizen de bloedige jammertooneelen, die zich hier vertoonden, verlichtten; de nacht was naauwelijks voldoende alle gewonden op te zoeken, waarvan menigeen na een smartelijk lijden en door de koude verstijfd, den dood heeft gevonden en zeker hebben de smeltende stralen der zon nog vele lijken te voorschijn gebragt.

Terwijl alzoo aan deze zijde de brigade Gondrecourt, gevolgd door de brigade Nostitz, slag had geleverd, had zich de brigade Tomas oostelijk naar Fahrdorf en Stexwig aan de haddebijer Noer en de Schlei gewend, om van hier uit Sleeswijk te bedreigen; de brigade Dormus bezette Geltorf, ten zuidoosten van Selkernoor. De voorhoede der divisie van de pruissische garde was nog denzelfden dag in de rigting van Sleeswijk voortgegaan, en rukte toen verder links.

Nog des avonds te voren werd de dappere brigade Gondrecourt door de brigade Nostitz afgelost, welke laatste den ganschen nacht op en aan den voet van den koningsberg bivouakeerde, eene vreesselijke vermoeijenis, daar men, schoon de sneeuw tamelijk hoog lag en niettegenstaande het stormachtige, gure weder uit voorzigtigheid tot zelfbehoud zelfs geene wachtvuren durfde te ontsteken. Den 4den had er niets belangrijks plaats; een artillerie-gevecht op den middag tusschen eene oostenrijksche getrokken achtponds batterij van den koningsberg tegen drie deensche schansen had geen noemenswaardig gevolg, en evenmin een dergelijke strijd tusschen de brigade Tomas in Stexwig en de deensche schansen aan gene zijde van de Schlei; overigens werd de dag gebezigd tot verkenningen der positiën van het Dannewerk. Alleen de links van de Oostenrijkers voortrukkende zaamgestelde divisie infanterie der pruissische garde had eene ernstige ontmoeting met den vijand; zij verkreeg namelijk bevel om met de voorposten Klein-Reyde te bezetten, hetwelk nog in de magt der Denen was. Reeds des morgens vroeg had de aanval plaats, die de Denen na een korten strijd noodzaakte het dorp te verlaten, en waren zij dan nu ook op op alle punten in het eigenlijke Dannewerk teruggedrongen. Het overige van den dag verstreek met toebereidselen op den

aanval dezer schansen; gedurende den nacht werden op den koningsberg batterijen opgeworpen, die met getrokken pruissische twaalfponders zouden gewapend worden, om van hier uit het Dannewerk te beschieten. Daar de 14e diensvolgens als rustdag kan beschouwd worden, maken wij van die gelegenheid gebruik, eene beknopte beschrijving hier in te voegen van het Dannewerk, waarvan de aanval nu weldra op handen was.

Niet slechts Duitschland, neen! geheel Europa zag met gespannen verwachting het oogenblik te gemoet, dat de geallieerden die beroemde reeks schansen, dit vaste bolwerk van het noorden, om hetwelk reeds sedert een duizendtal jaren zooveel duitsch en deensch bloed had gestroomd, zouden aantasten. Die verwachting was met bange vrees vermengd; door onverantwoordelijk uitstel had men de Denen tijd gelaten, deze sterke positie nog meer te versterken, en sedert het conflict dreigde uit te barsten, hadden zij met onverflaauwden ijver aan die werken gearbeid. Al liep dus de aanval nog zoo gunstig af, men hield zich daarvan overtuigd, dat nogtans duizende brave soldaten voor de deensche wallen hun bloed zouden moeten spillen, nadat men de Denen tijd had gelaten, hunne door de natuur reeds zoo vaste stelling nog meer door de kunst te versterken. Op Paaschzondag van het jaar 1848 had wel von Wrangel de Denen bij Sleeswijk verrast en bij den eersten aanval uit het toen nog weinig versterkte Dannewerk teruggeworpen; maar thans was het geheel anders: van eene verrassing kon nu wel geen sprake zijn en de schansen, waarmede men thans had te doen, waren geheel anders dan die van 1848. Het Dannewerk in wijderen zin strekt zich uit van Friedrichstadt in het westen in noordoostelijke rigting naar Sleeswijk en de Schlei genoemde zeeboezem, en wel zoodanig, dat het met de Eider bij Friedrichstadt een spitsen hoek vormt. De geheele reeks schansen kan worden verdeeld in de versterkingen van Friedrichstadt op den regter vleugel; in de bij Friedrichstadt in de Eider uitwaterende Treene met haar nevenstroom de Reyde, in het centrum; in het eigenlijke Dannewerk voorwaarts van Sleeswijk en het bruggenhoofd van Missunde aan den zuidelijken oever der Schlei op den linkervleugel. De bestorming van het sleeswijk-holsteinsche leger in den avond van 4 October 1850 op Friedrichstadt levert een bloedig bewijs van de sterkte dezer plaats, die, in moerassig land gelegen, bijna alleen over dam-

niën toegankelijk is. De Denen hadden dan ook dit punt sedert nog aanmerkelijk versterkt. Door de daar aanwezige sluis kon men het geheele dal van de Treene tot Hallingstedt onder water zetten; een met omstreeks 20 stukken geschut gewapend bruggenhoofd lag in het zuiden van de Eider, en een viertal sterkten in den hoek tusschen de Eider en de Treene, bij Noord- en Zuidstapel, bij Drage en Seeth, dekte de plaats aan de oostzijde; de dijk van de Eider en de Treene, alsmede de rendsburger straatweg waren door sterke schansen gedekt en aan de achterzijde van Friedrichstadt liep eene versterkte lijn tot Koldenbüttel. Van af Hallingstedt tot aan het eigenlijke Dannewerk liepen in oostelijke rigting zeven lange, met sluizen voorziene en aan de einden door schansen gedekte dijken, die het geheele Reydedal tot voor het Dannewerk konden onder water zetten, door welke overstroomingen de bodem zoo drassig wordt gemaakt, dat nog weken daarna geen ruiterij noch artillerie zich daar kan bewegen. De oorspronkelijke wal van het eigenlijke Dannewerk, die zich eerst van het westen naar het oosten uitstrekt, maar dan eene bogt maakt en in noordoostelijke rigting voortgaat, was door twaalf groote schansen versterkt, die op eene uitgestrektheid van 9000 schreden zoodanig zijn aangelegd, dat de eene hoogstens 800 schreden van de andere is verwijderd; daar nu de draagwijdte van een kartetskogel 400 schreden is, kon de geheele ruimte tusschen dezelve met kartetsen bestreken worden. De schansen hebben sterke, hooge wallen en diepe, breede grachten; de rugzijde daarvan is met palissaden afgesloten en in het binnenste van iedere schans staat op steenen voeting een bomvrij blokhuis voor 120 man; bovendien waren dezelve met geschut van het zwaarste kaliber gewapend en voor het front grootendeels door water gedekt. De linkervleugel der stelling wordt door de Schlei gedekt, een, ofschoon niet overal even diepe, maar toch breede en aan de oevers voor het grootste gedeelte moerassige zeeboezem, die slechts twee engten heeft, welke voor een overtogt geschikt zijn. De eene derzelve, bij Stexwig, is op het aan den noordelijken oever vooruitspringende schiereiland Palörde, door drie schansen met 24 stukken geschut verdedigd; de andere, bij Missunde, is door een op den zuidelijken oever der Schlei gelegen bruggenhoofd gedekt, waarvan de wal dubbel is gepalissadeerd en inwendig insgelijks een bomvrij blokhuis heeft; dit

voortreffelijke werk is echter wederom met zeven deels opene, deels gesloten schansen omringd, en dit zijn nu de schansen, die prins Friedrich Karl zoo stoutmoedig liet aantasten.

Buitendien bevonden zich nog schansen bij Arnis en Kappeln, verder oostelijk op den noordelijken oever der Schlei, alsmede batterijen bij Siseby en Gundeby. Het terrein vóór en gedeeltelijk ook achter deze schansen kan onder water gezet worden. De geheele uitgestrektheid van Friedrichstadt tot Kappeln bedraagt 8¾ mijlen met nagenoeg 86 schansen, welke groote uitgestrektheid het eenige nadeel was der Dannewerkstelling, en wel zeer groot, daar de Denen hunne toch niet aanzienlijke en evenmin vertrouwde troepen over deze gansche uitgestrektheid moesten verdeelen en alzoo in gevaar kwamen, wanneer de reeks schansen aan één punt werd vermeesterd, gedeeltelijk afgesneden en gevangen genomen te worden. Zij poogden dit wel te voorkomen door eene langs de geheele lijn loopende telegrafische verbinding, maar de terugtogt kon alleen op Flensburg geschieden, waar de op den regtervleugel staande troepen zeer in het naauw moesten geraken, zoo de terugtogt eerst dan plaats had, als de lijn op een punt was verwonnen; en, dat dit vroeger of later het geval zou wezen, liet zich, bij de overmagt der Oostenrijkers en Pruissen, alsmede bij de onvergelijkelijke dapperheid dier troepen, wel niet in twijfel trekken.

Daardoor hadden dan ook de volgende voorvallen plaats. Den 5den verstreek aan de zijde der Oostenrijkers, met uitzondering eener kanonnade van uit den koningsberg en van Fahrdorf, tamelijk rustig; in den nacht zonden nog meer batterijen worden opgerigt, om den volgenden dag ter ondersteuning der Pruissen op de gansche lijn den aanval te kunnen beginnen. Deze trokken namelijk in den loop van den dag steeds verder voorwaarts, ten einde bij Arnis en Kappeln den overtogt over de Schlei te beproeven. Des middags van den 5den bezetten zij Karlsburg, tegenover Arnis, dat door twee schansen gedekt was. Daar men van de zijde der Denen een krachtigen wederstand verwachtte, werden talrijke stukken geschut aangebragt, waarvan men zich een des te gunstiger gevolg voorstelde, daar de oever aan deze zijde op dit punt hooger is dan de tegenovergestelde oever. Te gelijker tijd moest de brigade Röder bij Kappeln in booten overgaan en zich tegen

Arnis wenden. Die bewegingen zouden des nachts beginnen; maar reeds ten 8 ure des avonds ontving men door burgers van de gindsche zijde het berigt, dat de Denen Kappeln hadden verlaten. Dadelijk begon nu de brigade Röder den overtogt en stelde zich op den noordelijken oever met het front tegen Arnis op, om het slaan van bruggen van hier uit te ondersteunen. Doch ten 1 ure des nachts kwam ook in het hoofdkwartier Karlsburg van Arnis het berigt, dat de Denen waren teruggetrokken. Oogenblikkelijk ging ook hier de voorhoede de Schlei over en vervolgde den vlugtenden vijand op wagens, die bij menigten door de jubelende bevolking ter hunner beschikking waren gesteld.

Met het aanbreken van den dag, op den 6den, begon de bruggenbouw bij Karlsburg, die precies ten 10 ure voltooid was, waarop onder het luide gejubel der bevolking de algemeene intogt naar Kappeln aanving. De stelling voor Missunde was, toen prins Friedrich Karl oostwaarts marcheerde, door de oostenrijksche brigade Dormus, ondersteund door eene brigade kavallerie, ingenomen. Naauwelijks was de prins over de Schlei getrokken, of ook hier ontving men van Sleeswijk het berigt van den terugtogt der Denen. Reeds met het vallen van den avond meenden de oostenrijksche voorposten een ongewoon gedruisch, het getrappel van paarden en geraas van raderen, achter de deensche schansen vernomen te hebben; om 11 uur vertoonde zich een deensch parlementair met een verzoek tot wapenstilstand, die echter, toen hem des middernachts het antwoord daarop zou gebragt worden, weder was verdwenen. Dit gaf de oostenrijksche veldposten aanleiding, patrouilles tegen Sleeswijk uit te zenden, die reeds onderweg uit de stad komende burgers ontmoetten, om de Oostenrijkers van den plaats gehad hebbenden aftogt der Denen kennis te geven. Bereden ordonnancen begaven zich nu dadelijk naar het hoofdkwartier Lottorf, waar zij omstreeks half 5 ure des morgens aankwamen. Oogenblikkelijk beval von Gablenz, zoodra hij die verrassende tijding ontving, de bezetting van Sleeswijk, waarop onmiddellijk de intogt in de met vlaggen versierde stad plaats had, die ten 9 ure des morgens was afgeloopen. Thans eerst hadden de Oostenrijkers gelegenheid, de vreesselijke hinderpalen te leeren kennen, die zij nog straks onder het vernielend vuur des vijands stormenderhand hadden gemeend te moeten vermees-

teren; wallen, grachten, spaansche ruiters, met ijzeren spitsen voorzien: alles was aanwezig, om een aanval zooveel mogelijk te kunnen weerstaan en daarbij nog honderde zware stukken geschut, die hunne zwarte muilen tegen het zuiden gekeerd hielden en de moedige bestormers met dood en verderf bedreigden, want de meesten derzelve waren door de Denen, slechts ten deele vernageld, in de schansen achter gelaten; enkele derzelve hadden zij, benevens eenige amunitie, in de Schlei doen zinken. In de schansen en op de pleinen van het slot Gottorf bij Sleeswijk lagen kogels, schanskorven, bossen en palissaden in wanorde door elkander en werden door de overwinnaars buit gemaakt.

De tijding van dit voorval deed eene algemeene verbazing ontstaan; de Denen hadden voortdurend zoo gesnoefd op het Dannewerk, dat zij voor onneembaar verklaarden, hadden daaraan zooveel — ofschoon dan sleeswijk-holsteinsch — geld verspild, dat men zich hun snellen aftogt, zonder, om aan de krijgsmanseer te voldoen, eene bestorming op slechts één punt te hebben afgewacht, aanvankelijk niet kon verklaren en aan verraad, schijnoorlog en dergelijke omstandigheden dacht. De zaak laat zich echter veel eenvoudiger verklaren. De Denen hadden zich meerendeels daarop verlaten, dat alleen de aanwezigheid van het Dannewerk voldoende zou zijn om indruk te maken op de oorlogstoebereidselen en vredesbesluiten der duitsche mogendheden. Die onneembaarheid der schansen was dan ook in de meest mogelijk gezwollen taal uitgebazuind, en zoo kwam het, dat men aan datgene, wat men steeds op dezelfde wijze hoorde beweren, in Duitschland eindelijk geloof sloeg en voor de ingebeelde onverwinbaarheid van het Dannewerk de bestaande zwakheid van hetzelve geheel voorbij zag, welke evenwel grootendeels in deszelfs uitgestrektheid bestond. Wel konden de Denen de geallieërden, zoo deze tot eene bestorming overgingen, nog gevoelige verliezen doen ondergaan, maar dan liep toch ook een gedeelte van het deensche leger gevaar, omsingeld en den terugtogt afgesneden te worden. Zoo de versterkte lijn op een punt werd vermeesterd, was het onwaarschijnlijk, dat de troepen op den regtervleugel bij Friedrichstadt nog te regter tijd den weg naar Flensburg zouden bereiken, en bestond meer waarschijnlijkheid, dat zij genoodzaakt zouden worden zich over te geven. Hoe veel meer uitzigt op

goed gevolg had daarentegen een hardnekkige wederstand in de Düppeler schansen, wier uitgebreidheid beter overeenkwam met de sterkte van het deensche leger; en juist daar de verbondenen aan eene vrijwillige ontruiming van het Dannewerk, in een niet al te verwijderd tijdperk dachten, was het des te eerder mogelijk, dezelve onbemerkt en overal gelijktijdig ten uitvoer te brengen. Dit geschiedde dan ook in den nacht van den 5den op den 6den over de geheele lijn, van Friedrichstadt tot Kappeln. Het plan der Denen was geheel gelukt; zij waren aanmerkelijk op den vijand vooruit en kwamen alzoo voorbedachtelijk en behouden in den zekeren sluiphoek bij Düppel en op het eiland Alsen aan. Het was thans de taak der Oostenrijkers en Pruissen, dit plan zooverre het nog mogelijk was, te verijdelen. Wij zullen zien, in hoeverre zij zulks bereikt hebben.

De brigade Nostitz, aan wier hoofd zich een eskadron huzaren van het regiment Lichtenstein bevond, begon aldra de vervolging der Denen op den flensburger weg. De brigade Tomas marcheerde in de regterflank, terwijl de brigade Gondrecourt, na eene korte rust in Sleeswijk, op den flensburger straatweg volgde. Ofschoon de wegen door sneeuw en ijzel schier onbegaanbaar waren, ging men in de vroegte van den 6den rusteloos voorwaarts, zoodat het de huzaren weldra gelukte, de vijandelijke achterhoede in de nabijheid van het regts van den weg bij Helligbek gelegen populierbosch in te halen. Zonder zich te bedenken, viel de moedige ruiterij de dragonders aan, waarmede zij een hevig gevecht aanving, hetgeen de deensche kavallerie spoedig deed inzien, dat zij hier met bekwame strijders te doen hadden. Zoodra von Gablenz hiervan berigt ontving, gaf hij bevel tot het aanrukken van twee en spoedig daarna van nog vier stukken geschut bij de voorhoede en bespoedigde den marsch, zooveel dit slechts mogelijk was. Intusschen bleven de huzaren de vijandelijke dragonders steeds op de hielen. Zulke schermutselingen kwamen echter geheel overeen met den aard der deensche soldaten, die listig en met voorraad den vijand in duizend hinderlagen weten te lokken en hem nu hier, dan daar, ongedacht gevoelige verliezen doen ondergaan. Dit was ook thans het geval; de dappere huzaren, te onstuimig voorwaarts dringende, werden plotseling aan beide zijden van den weg, achter hekken en hagen, door klein geweervuur ontvangen, dat menig ruiter van den zadel dood storten;

een oogenblik wankelden zij, maar zetten toen de vervolging met zooveel kracht voort, dat de vijandelijke achterhoede, zoo zoo zij niet in wanorde wilde teruggeslagen worden, zich eindelijk gedwongen zag, een geregeld gevecht aan te vangen, hetwelk zij op de hoogten achter Oeversee en in een woud regts van dit dorp deed. Het was 3 ure in den namiddag. Von Gablenz zond tegen deze versterkte positie het negende bataillon jagers, het regiment van den koning van België en van den groothertog van Hessen af. De eerste aanval gold het sterk bezette woud en werd door het negende bataillon jagers, die de randseels hadden afgelegd, geopend. Woedend drongen de moedige strijders, ondersteund door het regiment van den koning van België en een gedeelte van het regiment Hessen, het woud in en vielen de Denen, die zich dapper en hardnekkig verdedigden, met de bajonet aan. Hun aanval gelukte; de Denen zagen zich gedwongen het woud te ruimen, maar hielden achter elke verdekking weder stand om het gevecht te vernieuwen. De jagers en de afdeelingen infanterie, ofschoon vreesselijk gedund door de kogels der gedekt staande vijanden, vielen ook hier met onbeschrijfelijke verbittering op hen aan, en kolf en bajonet zegepraalden onder eene vreesselijke schermutseling en slagting in den kamp tegen het vijandelijke vuur; de Denen, in wier rijen het ontzettend gevecht van man tegen man insgelijks vreesselijke openingen heeft gemaakt, moesten wijken en trokken onder bescherming van den invallenden avond terug, nadat zij eenige honderd dooden en 600 gevangenen, benevens twee getrokken vier en twintig ponders hadden verloren. Maar ook de verliezen der Oostenrijkers waren aanzienlijk, vooral de infanterie van het regiment koning van België en het negende bataillon jagers hadden talrijke verliezen geleden; van de eerste inzonderheid was de dappere aanvoerder, hertog Wilhelm van Wurtemburg, die zich persoonlijk in den strijd had gemengd, gewond geworden: een kogel had hem twee teenen weggenomen en was in de holte van den voet blijven steken; eerst in het begin der maand April kon hij naar zijn vaderland terugkeeren. In het geheel bedroeg hier het verlies der Oostenrijkers 28 officieren en meer dan 700 man aan dooden en gekwetsten.

Zoo hadden dan de Denen andermaal voor de oostenrijksche wapenen moeten deinzen, nadat reeds te vreezen was geweest, dat zij ongedeerd den Düppeler schuilhoek zouden bereiken; er

viel dus niet te twijfelen, dat het alleen aan de krachtdadige vervolging van von Gablenz is te danken, dat zij vooraf nog eene bloedige les ontvingen, die de kracht van hun vroeger reeds tamelijk gedemoraliseerd leger, nog meer ontzenuwde; het moge dus hier wel de plaats zijn, eenige woorden te wijden aan den dapperen bevelhebber, den luitenant-veldmaarschalk von Gablenz.

Vrijheer Ludwig von Gablenz, op 19 Julij 1814 te Dresden geboren, diende reeds in 1835 en 1839 onder Radetsky, onder wiens leiding hij ook in 1848 den veldtogt in Italië mede maakte; zijne uitmuntende diensten maakten hem na den veldslag bij Custozza zijne benoeming tot majoor bij den generalen staf waardig. Nog in November van datzelfde jaar begaf hij zich als chef van den generalen staf van het corps van Schlick naar Hongarije, waar hij in den toen plaats gehad hebbenden winterveldtogt de Maria-Theresia orde verkreeg. In 1854 stond hij als brigade-generaal bij het occupatieleger in Jassy, ging in 1857 bij het italiaansche leger over en rukte in 1859 met het zevende legercorps Piëmont binnen. In de bloedige veldslagen bij Magenta en Solferino gaf hij op nieuw blijk van zijne degelijke bekwaamheden en verwierf zich vooral door de geschiktheid en den moed, waarmede hij den terugtogt van het geslagen leger over den Mincio dekte, algemeene erkentelijkheid. In 1863 werd hij tot geheimraad benoemd en nog in hetzelfde jaar, bij gunstige beschikking, tot luitenant-veldmarschalk bevorderd. Toen tot den oorlog tegen Denemarken werd besloten, verkreeg hij het kommando over het uit vijf brigades infanterie en een dito kavallerie bestaande oostenrijksche reserve-corps, eene betrekking, welke hij later met die van opperbevelhebber van het oostenrijksche leger voor Sleeswijk-Holstein verwisselde; dat hij in staat is dien post naar waarde te vervullen, heeft de zoo even gegeven beschrijving van het gevecht bij Oeversee voldoende bewezen.

Des avonds van den 6den bevond zich het oostenrijksche hoofdkwartier in Frörup, en nog in denzelfden nacht rukte het geheele oostenrijksche legercorps naar Oeversee en omstreken op, terwijl alleen het regiment infanterie Coronini als bezetting in Sleeswijk terug bleef. In de vroegte van den volgenden dag moest de vervolging weder beginnen, maar reeds in den loop van den nacht en den volgenden morgen gelukte het de

Denen, het schiereiland Sundewitt en de Düppeler schansen te bereiken, waar zij voorshands zeker waren. Wij moeten dan ook, om onpartijdig te zijn, volstandig bekennen, dat de geallieërden, hoewel zij taktische gevolgen verkregen hebben, nogthans hun strategisch plan — om namelijk de Denen van den flensburger weg westelijk te verdrijven, of hen in den rug te vallen — niet bereikt hebben; de proclamatie van prins Friedrich Karl bij het begin van den veldtogt, dat hij de Denen zoude vernietigen, alvorens zij op hunne eilanden de wijk konden nemen, was niet bewaarheid en het begin van den eigenlijken oorlog stond dus nu te wachten, daar tot nog toe slechts enkele, ofschoon dan bloedige, schermutselingen en gevechten van voor- en achterhoede, voorgevallen waren, maar geenzins een geregelde veldslag van eenige beteekenis, was geleverd. Wij zullen intusschen de operatiën verder nagaan.

In de vroegte van den 7den rukte de gecombineerde divisie der pruissische garde op den flensburger weg voorwaarts, en ging door het oostenrijksche legercorps, dat in en bij Frörup en Oeversee de cantonnementen betrok, om van nu af aan de spits te marcheren. Het pruissische legercorps drong verder regts op Flensburg voorwaarts, zonder echter op den vijand te stooten. Zonder een geweerschot rukten de Pruissen ten 9 ure, de Oostenrijkers ten 10 ure des voormiddags in het met vlaggen versierde Flensburg, waar hertog Friedrich VIII werd uitgeroepen; de Denen hadden reeds des nachts de stad verlaten, om zich met het gros des legers op Sundewitt, Düppel en Alsen, met het overschot van hun leger op Fridericia terug te trekken. De vervolgers moesten zich dus nu ook verdeelen. Daar intusschen de troepen vreesselijk waren uitgeput, werd den 8sten en 9den rustdag gehouden; de voorpostenlijn der geallieërden stond bij Niehaus en Rau. Von Wrangel had zijn hoofdkwartier in Flensburg, prins Friedrich Karl in Glücksburg, terwijl het oostenrijksche in het slot Gottorf bij Sleeswijk gevestigd was. Den 10den begonnen de bewegingen op nieuw, waar omtrent wij thans kort kunnen zijn. De Oostenrijkers en de gecombineerde divisie der pruissische garde marcheerden noordwaarts op Apenrade en Hadersleben, om de jutlandsche grenzen te bereiken, terwijl het pruissische legercorps met de insluiting der Düppeler schansen op Sundewitt een aanvang maakte. Tegelijk moest thans aan het opwerpen van kustbat-

[illegible]

ongunstige stelling. Gedwongen op een geheel kaal terrein voorwaarts te gaan, waaruit slechts hier en daar een enkele rotsblok omhoog steekt, van wier top men de torens van Sonderburg aanschouwt, zijn de aanvallers blootgesteld aan het vuur der schansen en van de schepen aan de kust en genoodzaakt, te midden van dat vuur tallooze hindernissen, als spaansche ruiters, wolfskuilen, palissaden, voetangels en dergelijke te overwinnen of weg te ruimen. Bovendien maakt de geringe uitgebreidheid der schansen voor het deensche leger eene hardnekkige verdediging mogelijk, zoo dat aan eene vrijwillige overgaaf derzelve niet gedacht kan worden. Alleen wanneer met de aantasting in het front een aanval in de flank uit het noorden over Ulderup gepaard gaat, is het doenlijk, de krachten der verdedigers te versnipperen en was bij de meerdere sterkte der geallieërden eene verovering volstrekt niet onmogelijk. Zoo echter de schansen op de heuvels genomen zijn, dan hebben de batterijen op Alsen niet veel meer te beduiden; de oever van het vasteland bestrijkt namelijk den tegenovergestelden oever van het eiland, zoodat het beschieten en vernielen van alle schansen op de westzijde van Alsen van hier uit gemakkelijk kan worden bewerkstelligd, even gelijk het slaan van bruggen naar het eiland onder de beschutting der zware stukken geschut op de heuvels gemakkelijk is te volbrengen. Zoo dus eenmaal de Düppeler schansen overmeesterd waren, moesten de Denen, zoo zij zich niet wilden blootstellen gevangen genomen te worden, evenzeer Alsen ontruimen, alvorens nog de overgang was aangevangen.

De Pruissen begonnen dus nu deze schansen in te sluiten, en wel ten noorden, ten westen en zuidwesten; om echter het laatste nog meer mogelijk te maken, bouwden zij bij Eckensund, op het smalste punt der flensburger bogt, eene schipbrug, die door twee batterijen bij Holnis en Alnoer was gedekt. Deze brug was voor de Denen een doorn in het oog, want zij bespaarde de Pruissen lange omwegen rondom de gemelde bogt; derhalve verscheen dan ook den 18den de Rolf Krake in de flensburger wateren, met het doel om dezelve te vernielen. In twee gepantserde torens voerde hij in ieder derzelve twee stukken geschut van zwaar kaliber, hij zelf scheen onkwetsbaar en glad sluipend, slechts weinige voeten boven het watervlak uitstekende, en zonder een man op het dek te toonen, voort-

waarts. Het vuur der pruissische batterijen scheen hem aanvankelijk weinig te deren; hij zette bedaard zijn weg voort en begon de brug te beschieten, maar zonder gevolg, daar een landtong het juiste mikpunt verhinderde. Nadat hij daarna nog met de batterij bij Eckensund ettelijke schoten had gewisseld, verliet hij na een strijd van ongeveer een uur, oogenschijnlijk beschadigd, de bogt en koos het ruime sop. Voor de Düppeler schansen stond nu een tijdlang alles stil; met het beschieten kon wegens gebrek aan zwaar geschut geen begin gemaakt worden, en de gevechten, die plaats hadden, waren louter schermutselingen, om het terrein voor de schansen zoo naauwkeurig mogelijk te verkennen, en zoo doenlijk van de Denen te zuiveren. Beide pogingen gelukten dan ook, en den 20sten was reeds het glacis vóór de schansen van de Denen nagenoeg gezuiverd, wier leger thans volgenderwijze was verdeeld.

De eerste, tweede en een gedeelte der derde divisie stond op Alsen, en zes bataillons daarvan maakten de bezetting uit der Düppeler schansen; Fridericia was door drie regimenten infanterie bezet. Tegenover deze laatste stonden bij Christiansfeld de divisie der pruissische garde, bij Haderaleben de Oostenrijkers. Wij zullen geen melding maken van de verschillende gevechten, die voor de Düppeler schansen voorvielen; op zich zelven beschouwd waren zij van geene beteekenis en dienden alleen daartoe de overmagt der pruissische troepen boven de deensche te doen uitkomen. Behalve de dooden verloren de laatstgenoemden steeds een aanzienlijk getal gevangenen; hetgeen men zich gedeeltelijk daaruit kan verklaren, dat menig Sleeswijker in het deensche leger zich gaarne liet gevangen nemen, ofschoon dan toch altijd nog een aanzienlijk getal echt deensche gevangenen overig blijft. De schuld daarvan kan wel niet anders dan in den langen, bijna onafgebroken terugtogt van Rendsburg tot in de Düppeler schansen gelegen zijn, die het deensche leger, dat zich bovendien nog slecht aangevoerd en verraden meende, geheel den moed ontnam, weshalve ook reeds op den terugtogt in elk gevecht het verlies der Denen alleen aan gevangenen aanzienlijk was.

Van meer belang, dan de gevechten op Sundewitt, is de omstandigheid, dat de deensche regering reeds sedert den 10den op alle duitsche, niet slechts enkel pruissische en oostenrijksche, schepen in deensche havens aanwezig, beslag had ge-

legd; welke handelwijze weldra van de zijde der oostenrijksche en pruissische regering, alsmede later van den duitschen bond, ten opzigte der deensche schepen werd gevolgd, en er zou nu aanleiding genoeg zijn geweest, Denemarken ook van wege den duitschen bond den oorlog te verklaren, maar de duitsche bond is — de duitsche bond, en niet alleen in staat om oorlog te verklaren, maar wel om te constatéren, te protestéren, en te protocolléren.

Deze besluiteloosheid van den duitschen bond en de werkeloosheid op het tooneel van den oorlog begonnen reeds eene sombere stemming te weeg te brengen, toen op eens het berigt werd ontvangen: „De Pruissen hebben den 18den de jutlandsche grenzen overschreden, de Denen terug geworpen en Kolding bezet." Eene algemeene blijdschap was daarvan het gevolg, dat men tegenover het halsstarrige Denemarken thans eindelijk veerkracht betoonde en een deel der oorlogskosten op vijandelijk land overbragt, maar — bittere vergissing en teleurstelling. Van Berlijn kwam eene berisping, die den grijzen veldmaarschalk von Wrangel niet weinig in verlegenheid bragt — de voortgang moest onmiddelijk gestaakt worden, en alleen Kolding mogt door de Pruissen bezet blijven. Von Wrangel had op eigen gezag gehandeld; in Weenen en welligt ook in Berlijn was men over dien moedigen stap bedremmeld en blikte verlegen naar Parijs en Londen, nieuwsgierig en beangstigd hoe de fransche en engelsche kabinetten zouden denken over een stap, die welligt tot ernstige verwikkelingen zou kunnen aanleiding geven.

Er brak nu weder een tijdperk van stilstand op het tooneel van den oorlog aan, en de zwanenveder der diplomaten liet andermaal haar gekrats hooren. Engeland en Frankrijk, het laatste welligt alleen in schijn, drongen aan op conferentiën; Oostenrijk en Pruissen stemden toe, doch alleen onder de voorwaarde, dat Alsen en Sundewitt, alsmede Fehmarn, en overigens geheel Sleeswijk door de Denen zou worden ontruimd. Dit troostte de duitsche patriotten een weinig, want daarin kon het halsstarrige, thans tot het uiterste gedreven Denemarken niet toestemmen, en zoo was het ook, — de conferentiën eindigden zonder gevolg. Toch kon men niet zonder een gevoel van medelijden den blik vestigen naar het krijgstooneel; op Sundewitt had, behalve eenige herkenningsgevechten, die vele

menschenlevens kosten, niets bijzonders plaats en het noodige belegeringsgeschut liet lang op zich wachten. Met koortsachtig ongeduld zag men alzoo eene beslissing te gemoet, die dan ook eindelijk vervuld is: den 8en Maart heeft ten gevolge der beraadslagingen van Pruissen — generaal von Manteuffel werd in persoon naar Weenen gezonden — de algemeene intogt der Oostenrijkers in Jutland plaats gevonden; zij moesten met de divisie der pruissische garde dit land bezetten en Fredericia insluiten. Zoo werd dan de strijd op vijandelijk land overgeplant en zouden de Denen ondervinden, dat het wel degelijk ernst was met de bedoelingen der geallieerden. De verdere verrigtingen in Jutland zullen wij in de volgende afdeeling nagaan en sluiten daar met de opmerking, dat de eerste tijdingen uit Jutland eene oostenrijksche overwinning bij Veile waren.

II. OVER DEN INTOGT DER VERBONDEN LEGERS IN JUTLAND TOT VEILE.

Wij hebben de bovenstaande beschouwing der krijgsgebeurtenissen besloten met den intogt der geallieerden in Jutland; wij willen daarop nogmaals uitvoeriger terug komen. Het bezetten van Kolding door de Pruissen was, als het ware, door de noodzakelijkheid geboden, zoo de verbonden legers zich niet wilden blootstellen, voortdurend door hunne vijanden bestookt te worden. De stad, aan het westelijk eind der Koldingfjord en ten deele noordelijk aan de gedurende den winter zeer gezwollen Koldingau gelegen, bood vooral de Denen, die zich, gelijk wij hebben gezien, althans gedeeltelijk ten noorden van Jutland hadden terug getrokken, een voortreffelijk steunpunt tot uitvallen tegen de voorposten van de divisie der pruissische garde. In geval van vervolging hadden zij altijd nog gelegenheid zich in die door de natuur versterkte stelling terug te trekken, welke sterkte reeds op 23 April 1849 een bloedige twistappel was geweest tusschen de Sleeswijk-Holsteiners onder aanvoering van Bonin en de Denen. Reeds destijds kon die stelling door de moedige Pruissen alleen na hevigen strijd en onder vreeselijk bloedvergieten genomen worden, en hetzelfde zou thans weder, hetzij vroeger of later, het geval zijn geweest. Zoo de Pruissen echter Kolding namen, alvorens de Denen zich daar versterkten, nam de zaak eene andere wending: voor de Pruissen lag dan het gansche zuidelijk gedeelte van Jutland

open, en zij konden den voortgang des vijands, in geval zij zelf niet verder wilden voortrukken, uit het noorden in eene vaste stelling in en om Kolding tegenhouden; tevens ging voor de Denen met Kolding een verder landingpunt verloren en een talrijk leger, ter bespieding der Pruissen, moest nu in Jutland aanwezig blijven, dat zij anders welligt naar Alsen en Düppel zouden gezonden hebben.

Dit een en ander was te duidelijk, om Kolding, in weerwil der berisping, die de grijze von Wrangel voor zijn inval in Jutland uit Berlijn ontving, niet bezet te houden, ofschoon men te Weenen, waar elke verdere concessie aan den oorlog zeer ongaarne werd gezien, geenzins die meening deelde. Het gezond verstand zou echter ditmaal over diplomatische bedenkingen en conferentiën zegevieren: de naar Weenen gezonden pruissische generaal von Manteuffel wist de oostenrijksche regering voor een verder doordringen in Jutland gunstig te stemmen. Daarmede was veel gewonnen: door het bezetten eener vijandelijke provincie — want Sleeswijk kon regtens als zoodanig niet beschouwd worden — werd een gedeelte der oorlogslasten van de reeds uitgemergelde hertogdommen afgenomen en op de schouders gelegd der inwoners van het vijandelijk land, die dezelve eigenlijk behoorden te dragen. Bovendien had men een kostelijk pand in handen, om zich voor de ter zee weggenomen duitsche handelsschepen aan deensch eigendom schadeloos te stellen, en wat wel het voornaamste was, het deensche leger werd voortdurend verdeeld — in zeker opzigt dat der geallieerden evenzeer — maar deze hadden, uithoofde der meerdere magt van hetzelve, daarvan niet zoo veel nadeel.

Alvorens echter deze overeenkomst met Oostenrijk was verkregen, hadden tusschen de pruissische en deensche patrouilles, ten noorden van Kolding, vooral op den weg naar Fridericia, veelvuldige schermutselingen plaats, bij welke de Denen meermalen gelegenheid hadden bewijs te geven van de hun eigene sluwheid en list, gelijk zij dan ook op 29 Februarij twee eskadrons van het westphaalsche regiment huzaren no. 1 in eene hinderlaag wisten te lokken, waarvan zij 1 officier, 33 manschappen en 24 paarden gevangen namen. Op 6 Maart begonnen de oostenrijksche troepen naar het noorden voorwaarts te rukken: de brigade Dormus begaf zich naar Oldis, de brigade Gondrecourt naar Haderslebem en de brigade Nostitz naar Chris-

tiansfeld, te zamen eene magt van omstreeks 15—16000 man.

Den 7den betrokken deze troepen rondom het stadje Christiansfeld zeer bekrompen kwartieren, om daar het bevel af te wachten tot het overschrijden der jutlandsche grenzen, welk bevel nog denzelfden dag werd ontvangen, zoodat reeds den 8sten in den vroegen morgen, tusschen 2 en 3 uur, de verdere voorwaartsche beweging een aanvang nam. Onder de ongunstigste weersgesteldheid moest dezelve plaats hebben; de onophoudelijke regens toch der laatste dagen hadden den buitendien reeds slechten straatweg en de nog slechter zijwegen schier onbegaanbaar gemaakt, zoodat men niet dan uiterst langzaam voorwaarts kon trekken. De troepen waren in twee kolonnes verdeeld: de eene derzelve, onder persoonlijke aanvoering van von Gablenz en bestaande uit de brigades Gondrecourt en Nostitz, marcheerde op den straatweg verder; de andere, zamengesteld uit de brigade pruissische kavallerie, de eveneens naar Jutland bestemde, tot nog toe in het noordwestelijk gedeelte van Sleeswijk verstrooid gelegen hebbende oostenrijksche infanterie-brigade Tomas en de brigade Dormus, moest onder het bevel van den luitenant-veldmaarschalk graaf Neipperg in de linkerflank der eerste kolonne voortgaan en de toen zeer hoog gestegen Koldingau bij Eistrup overtrekken. Deze laatste brigade kon zich echter niet op gelijke hoogte houden met de hoofdkolonne, want toen zij de Koldingau bereikte, bleek het dat de brug bij Eistrup onder water was gezet; alvorens nu de pontonniers hun werk hadden volbragt, ging, niettegenstaande alle inspanning en haast, een geruimen tijd verloren, ofschoon een gedeelte der troepen, om spoediger voorwaarts te komen, op eene meer ondiepe plaats door den snelvlietenden stroom waadde. De hoofdkolonne trok des morgens ten 6 uur door Kolding en zette zich van daar, begeerig om den strijd aan te vangen, naar Veile in beweging, op welke stad de verdere krijgsverrigtingen het eerst gemunt waren. Het was geenzins eene gemakkelijke taak, die men zich had voorgesteld: want eene menigte moeijelijkheden van het terrein en zeer gunstige stellingen ter verdediging der Denen moesten allereerst worden te boven gekomen en overwonnen. Het terrein kenmerkte zich vooral daardoor, dat daar meer of minder scherp inloopende beken aanwezig zijn, wier bodem met een in dit jaargetijde gewoonlijk zeer gezwollen water (aû) met dikwerf

moerassige oevers bedekt is. Deze beken loopen doorgaans uit in de diep in het land gaande fjorden (bogten), welke den linkervleugel der Denen, die zich ter verdediging met het front naar het zuiden opstellen, eene goede bedekking verschaffen. Daarbij komt nog, dat de noordelijke oever dier beken of meeren gewoonlijk hooger is dan de zuidelijke, zoodat de troepen, die zich langs den eerstgemelden bewegen, den vijand, die zich in het zuiden vertoont, geheel kunnen bestrijken, terwijl hunne eigene reserven eene zekere en gedekte stelling hebben. Een aanval in het front op die stellingen is alzoo steeds gewaagd en eischt in elk geval eene menigte offers, zoodat de aanvallende partij moet besluiten den regtervleugel der verdedigers om te trekken en hen zoo doende tot den terugtogt te noodzaken; dit toevlugtsmiddel vereischt echter veel tijd en de verdedigers kunnen door de noordoostelijke wending, die de weg van Veile naar Horsens en van daar naar Aarhuus heeft, de omsingelings-kolonne gemakkelijk ontwijken. De Denen wachtten alzoo in Veile den aanval der geallieërden af en hadden dus die plaats sooveel mogelijk nog ter verdediging ingerigt. Het vriendelijke stadje ligt, even als de meeste steden aan de Oostzee langs het westelijk einde van de eenige mijlen uitgestrekte Veilefjord. Ten westen der stad bevindt zich een uitgestrekte vijver, die met de fjord in verbinding staat en waarin, uit het westen komende, de Veileau uitloopt. De straatweg, die midden door Veile gaat, wordt aan den zuidelijken ingang der stad door eene breede gracht doorsneden, waarover eene steenen brug is gelegd. De zuidelijke helling der lange en breede vallei, waarin Veile ligt, is op sommige plaatsen tamelijk steil, zoodat de straatweg kronkelend naar beneden loopt; het digt begroeide dennenwoud, waarmede dezelve is bedekt, kan nog wel door infanterie worden begaan, maar de ruiterij en artillerie is verpligt den straatweg te houden. De helling der tegenovergestelde zijde, langs welke de straatweg weder oploopt, is eveneens met kreupelhout bedekt, maar ofschoon de rand derzelve hier en daar lager is dan de zuidelijke, maakt nogtans het digt begroeide hout de verdedigers onzigtbaar voor de aanvallers. Deze degelijke stelling was door de Denen nog daardoor versterkt, dat zij den zuidelijken ingang van Veile hadden gebarrikadeerd; in het woud ten noorden der stad hadden zij verhakkingen aangebragt, en eenige

nog uit het jaar 1848 aanwezige schansen bestrijken het einde der chaussée uit de stad zoodanig, dat het voor de aanvallers zeer moeijelijk is, uit het noordelijk gedeelte der stad een uitval te doen.

Tegen deze stelling nu, waarvan overigens enkel kon worden vermoed, dat de Denen hen hier zouden afwachten, rukten de Oostenrijkers voorwaarts. Het regiment dragonders van Windischgrätz bevond zich aan de spits, met twee stukken geschut der batterij van de brigade Nostitz, onder het bevel van den generaal-majoor graaf Dobrzenski. Kleine afdeelingen dragonders maakten de voorhoede uit, om den vijand op te sporen. Eene derzelve, aangevoerd door den kapitein van den staf von Uexküll, stiet dan ook op drie vierde mijl afstands ten zuiden van Veile, omstreeks 11 ure des voormiddags op de deensche kavallerie, die onmiddelijk werd aangegrepen. De aanvoerder von Uexküll werd herhaaldelijk gewond, zonder nogtans voor den afloop van het gevecht het slagveld te verlaten. Eene dergelijke schermutseling had plaats bij het nabij den straatweg gelegen dorp Vjuf, door eene andere afdeeling dragonders, onder bevel van den luitenant graaf Czernin; deze echter, die overmoedig, de veel sterkere vijandelijke kavallerie had aangetast, moest weldra met verlies van eenige gevangenen, waaronder ook de zwaar gewonde luitenant Czernin, na een korten, maar hevigen strijd terugtrekken. Het doel was echter bereikt, de vijand begon namelijk zijne strijdkrachten te ontwikkelen en men kreeg de overtuiging, weldra met de vijandelijke hoofdmagt in aanraking te zullen komen. Daar de Denen zich schielijk terugtrokken, bleef de kavallerie nog immer aan de spits, tot zij in het woud in de nabijheid van Veile op sterkere afdeelingen vijandelijke infanterie stiet. Thans werd de brigade Nostitz in het vuur gebragt, die dan ook, met het regiment Hessen vooruit, den vijand onversaagd aanviel. In weerwil der opgeworpen barricaden en den hardnekkigen tegenstand der Denen werd Veile met slaande trom stormenderhand ingenomen en na een moorddadig gevecht in de straten, waaraan ook eene menigte burgers deel namen, en terwijl de artillerie van beide zijden een hevig vuur over de stad uitbraakte, werden de Denen genoodzaakt, zich terug te trekken naar de vallei, welke zij met drie regimenten infanterie, twee regimenten kavallerie, eene batterij rekketten en twee getrokken batterijen bezetten.

Hier lieten echter de dappere Oostenrijkers hen evenmin rust, ofschoon de kolonne der linkerzijde, die, gelijk boven gezegd is, aan de Koldingaa werd opgehouden, nog immer niet was aangekomen.

De brigade Gondrecourt bezette Veile, terwijl de brigade Nostitz, in weerwil van het hevig vijandelijk vuur, ondersteund door twee batterijen achtponders uit de stad, verder voorwaarts rukte; de moedige manschappen dreven den vijand uit hunne schuilhoeken in het kreupelhout tegen de hoogten op, maar het geschut der Denen maakten vreesselijke openingen in hunne gelederen, zoodat de bestormers bezwaarlijk de hoogten zouden hebben bereikt, indien niet von Gablenz, om den aanval van het front te ondersteunen, het 9e en 18e bataillon jagers, onder aanvoering van Gondrecourt, tegen de regterflank der Denen had afgezonden; eene verdere omtrekking was ten gevolge van de vertraagde aankomst der kolonne aan de linkerzijde onmogelijk. Maar ook deze houding van aanval was meer dan toereikend, om den vijand te bewegen tot overgave zijner vaste stelling. Ten half 7 ure weerklonk het laatste kanongebulder, dat de wijkende Denen werd nagezonden. Ook bij hen viel in de duisternis nog nu en dan een enkel schot, maar meestal met het doel om hun aftogt te dekken. Eindelijk zweeg echter de donder van het geschut geheel en al, nadat van half 8 ure des namiddags tot half 7 ure des morgens was gestreden en de Oostenrijkers 17 uren lang onder de wapenen hadden gestaan. De vervolging der Denen was dus weder van korten duur, en eigenlijk geene vervolging te noemen. Onder bevel van den luitenant-generaal Hegermann-Lindenkon hadden zij dapper gestreden, en het was den Oostenrijkers ook hier, even als vroeger onmogelijk, hun terugtogt in eene nederlaag te veranderen. Von Gablenz stelde zich nu daarmede tevreden, zijne voorposten op de hoogten ten noorden van Veile uit te zetten, het gros bivouakkeerde gedurende den nacht in en om Veile. Ook dit gevecht kenmerkte zich weder door de evenredig groote verliezen der Denen, vooral aan gevangenen; zij trokken langs den straatweg naar Horsens terug, daar zij zich niet van den zeeoever durfden verwijderen, uit vrees van gevaar te loopen geheel vernietigd te worden.

Te gelijk met de Oostenrijkers rukte de pruissische divisie infanterie der garde met het regiment huzaren van de garde,

onder den generaal-majoor von Müller in noordoostelijke rigting voorwaarts. Zij hadden een ander punt van aanval in het oog dan de Oostenrijkers: terwijl deze namelijk noordwaarts op Veile trokken, moesten de Pruissen den vijand in de werken van Fridericia terug drijven, welke vesting, gelijk wij in de vorige afdeeling hebben gezegd, door een gedeelte van het deensche leger was bezet. Dit was alleenlijk het gevolg daarvan, dat men de Denen uit Sleeswijk had laten ontsnappen, want zoo men hen geheel en al had kunnen insluiten, zou bij de overmagt der geallieërden gewisselijk met één slag de gansche oorlog zijn beslist geweest, terwijl men nu genoodzaakt was met de afzonderlijke afdeelingen van den vijand een kleinen oorlog te voeren, waarin zij blijkbaar meer te huis zijn dan de troepen der geallieërden.

Ook de Pruissen slaagden in hun voornemen, daar zij de Denen na herhaalde tirailleurgevechten naar Fridericia terugwierpen. Den hardnekkigsten tegenstand ondervonden zij bij Heisekrug (het kruispunt der wegen Kolding-Fridericia, Veile-Snoghöi, Alminde-Fridericia), waar ook de artillerie een werkdadig aandeel nam aan het gevecht. Reeds ten 1 ure des namiddags was de strijd aan deze zijde geëindigd; eene geheele deensche kompagnie, 4 officieren en 150 man sterk, die gepoogd had den zeeoever bij Snoghöi te bereiken, maar door 3 bataillons Pruissen was omsingeld, werd gevangen genomen.

Het gevolg van dit gevecht was de insluiting der vesting Fridericia door de pruissische divisie infanterie der garde, ten noordwesten en westen, en wel zoodanig, dat de voorposten zich bevonden ten oosten van de langs Fridericia stroomende Randsau, het gros ten westen van dezen stroom. Veel belangrijks viel hier voorloopig niet voor; wij zullen dus de Oostenrijkers op hun verder voorwaarts rukken naar het noorden verzellen, om later weder tot de Pruissen terug te keeren.

Von Gablenz had den 8en voor Veile, von Wrangel en de kroonprins van Pruissen in Kolding hun hoofdkwartier opgeslagen. Den 9en werd, in weerwil der uitgestane vermoeijenissen de verdere vervolging van den vijand voortgezet, maar deze had van den hem gelaten tijd een nuttig gebruik gemaakt, en noch in Horsens, noch in Skanderborg, welke laatste plaats door de ligging tusschen meeren en moerassen bijzonder ter verdediging geschikt is, en waar de Oostenrijkers slechts eene zwakke vijan-

delijke achterhoede ontmoetten, was van de Denen eenig spoor te vinden, en zelfs in Aarhuus, de reeds uit het jaar 1849 bekende inscheepingsplaats der Denen, kon von Gablenz den 11en zonder slag of stoot binnenrukken. De vijand scheen op eens verdwenen, hoewel men wist dat slechts een gedeelte deszelven, zich in Aarhuus had ingescheept; — waar bevond zich dus het overig gedeelte? De toekomst zou daarop het antwoord geven. De vijandelijke kavallerie had zich noordwaarts teruggetrokken, de infanterie en artillerie — dit vermoedde men althans — had zich naar het schiereiland Helgenäs aan de Begtrup Vüg (bogt) begeven, die slechts met eene smalle, en bovendien nog verschanste strook met het vasteland was verbonden en alzoo gemakkelijk tegen eene groote overmagt was te houden, vooral wanneer de vloot daaraan deelnam. Hieraan sloeg men geloof. Weldra bragt echter de plotselinge verschijning en evenzoo plotselinge spoorlooze verdwijning van afdeelingen deensche ruiterij, die hier en daar uitvallen deden, op eene andere meer waarschijnlijke onderstelling: dat zich namelijk althans een gedeelte der deensche kavallerie in boerenkleederen vermomd, op de verstrooid liggende hoeven verborgen hield, vanwaar zij dan elke gelegenheid te baat namen om strooptogten te volbrengen.

Ofschoon dan niet zonder aanzienlijke verliezen, waren de Denen alzoo andermaal ontsnapt, en het was thans de vraag: wat met het veroverde gebied aan te vangen? In een opzigt bood het bezet houden daarvan wel eenig voordeel, namelijk dat nu de Oostenrijkers gemakkelijke kantonnementen betrekken en uit de steden, alsmede van het platte land — hetgeen ook met het volste regt ten deele geschiedde — oorlogscontributiën konden vorderen. Dit was bovendien een middel, om de halsstarrigheid der Denen een weinig te fnuiken. Daarentegen bragt ook het bezetten van noordelijk Jutland groote nadeelen met zich. De strijdkrachten der Oostenrijkers werden daardoor verdeeld, en wijl het bleek, dat de vijand niet gemakkelijk te vangen was, konden deze dappere troepen alleen gebezigd worden voor bezettingen in de steden en tot kommando's, om de contributiën in te vorderen, hetgeen echter de zoo voortreffelijke oostenrijksche strijdkrachten ten eenenmale doelloos maakte.

Dit alles in aanmerking nemende, kan het geen verwondering baren, dat in het hoofdkwartier het besluit werd genomen, daar

het eigenlijke voorwerp van den aanval, namelijk de vijandelijke armée, verdwenen was, noordelijk Jutland weder te ontruimen en zich op Veile, alvereerst op Aarhuus terug te trekken, hetgeen dan ook op 14 en 15 Maart plaats had.

Wel bleven vooreerst nog kleine korpsen in Aarhuus en Skanderborg staan, maar deze gingen later eveneens op Veile terug; een gedeelte der armée trok op Veile, de brigaden Dormus en Tomas op Fridericia terug. Reeds den 14en vestigde von Gablenz zijn hoofdkwartier in Veile. Hier werden veel omvattende maatregelen ter verdediging genomen: door met dwang gerequireerde jutlandsche boeren werden op den zuidelijken rug der vallei, waar deze hooger is dan den noordelijken rand, een paar degelijke schansen opgeworpen en met geschut gewapend, zoodat de Denen, indien zij lust mogten gevoelen uit het noorden een aanval te beproeven, hier eene warme ontvangst zouden vinden.

Intusschen lagen de Pruissen voor Fridericia, eene episode van den strijd, waarover wij in de volgende afdeeling eenige mededeelingen zullen geven.

III. DE GEALLIËERDEN VOOR FRIDERICIA.

Daar wij in deze afdeeling hoofdzakelijk de belegering of liever de insluiting van Fridericia zullen behandelen, achten wij het niet ongeschikt, met eene beschrijving dezer gewigtige vesting aan te vangen. Fridericia, aan de oostkust van zuidelijk Jutland gelegen, beheerscht den ingang uit het noorden in de kleine Belt en verzekert het ongestoorde verkeer tusschen het vasteland en het eiland Fünen. Wanneer de aanvallende partij dus geen vloot heeft, kunnen deensche strijdkrachten zich weder op dit punt verzamelen, aldaar versterkingen aangevoerd worden en het geslagen leger vindt hier steeds een zeker punt, waar zij, of hardnekkigen wederstand kunnen bieden, of zich schier onbemerkt naar de eilanden kunnen inschepen. De vesting is dus in den oorlog met Denemarken steeds van veel belang en reeds in 1849 werd zij door de zegevierende sleeswijk-holsteinsche armée, onder den generaal Bonin, belegerd; door een nachtelijken uitval der Denen leden de Sleeswijk-Holsteiners op 6 Julij 1849, in weerwil van hun heldhaftigen tegenstand, echter zulk eene nederlaag, dat zij de belegering moesten opgeven; want de overmagt der Denen was te aanzienlijk, daar

zij heimelijk van de eilanden versterking ontvingen. Reeds dit voorbeeld spreekt duidelijk voor de gunstige ligging der vesting, wier werken volgenderwijze zijn zamengesteld. Aan de landzijde — naar het noorden en westen — heeft zij acht fronten, in het geheel met negen bastions; aan de zeezijde zijn twee fronten, welke zich aan de uiterste punt van het schiereiland in de citadel vereenigen. De wallen zijn enkel van aarde gemaakt, en slechts drie fronten hebben ravelijnen; tot voor eenigen tijd waren de walgangen der *courtines* alleen voor infanterie ingerigt, kortom: de geheele vesting was nog op oude wijze gebouwd en kon dus niet voor zeer sterk gelden. Met hunne gewone vlugheid poogden de Denen die gebreken te verhelpen, zoo goed dit mogelijk was; zij verhoogden en versterkten de wallen en rigtten insgelijks de walgangen der *courtines* voor stukken geschut in. Bovendien trachtten zij volgens de in onze dagen gebruikelijke wijze, den hoofdwal te dekken door eene op 2000—5000 schreden vooruitgebragte rij van zelfstandige kleinere werken; de ruimte tusschen die werken en den hoofdwal werd voor eene verschanste legerplaats bestemd. De ruimte tusschen de afzonderlijke forten werd gedeeltelijk daardoor, dat zij in wederkeerige schietwijdte liggen, gedeeltelijk door loopgraven voor infanterie gedekt. De westzijde kan bovendien nog verzekerd worden door dezelve onder water te zetten. Naar de gestalte is de plaats een gelijkzijdige driehoek, waarvan twee zijden naar de zee, een naar het land zijn gekeerd; iedere zijde van den driehoek is ongeveer 4000 voet lang. De bastions en wallen van Fridericia bezitten geene kasematten — een onberekenbaar nadeel voor de bezetting. De stad zelve is zeer regelmatig en regthoekig gebouwd, maar zeer ledig, daar naauwelijks twee derde gedeelte van den bodem is bebouwd, hetgeen echter, daar de nog beschikbare grond voor tuin- en veldbouw gebezigd is, voor de bezetting meer voor- dan nadeel aanbiedt; de huizen zijn klein en laag, de straten breed, maar slecht geplaveid; kortom: als stad is Fridericia een treurig verblijf, als vesting echter van groote waarde.

Uit het bovengezegde blijkt duidelijk, dat het bezit eener vloot, bij de belegering van Fridericia, de geallieëerden zeer zou zijn te stade gekomen, daar zij zelfs met het verst dragende geschut de verbinding met het schiereiland Strüb op Fünen, op welk punt de zeearm slechts een half uur breed is, eerst dan

kunnen afsnijden, wanneer zij reeds tot aan den hoofdwal zelf zijn doorgedrongen, en alzoo eenige forten der vesting hebben genomen.

Laat ons echter weder tot de krijgsverrigtingen terugkeeren.

Fridericia, ingesloten door de divisie der pruissische garde, werd verdedigd door 6000 man deensche troepen, benevens een 2000tal matrozen, onder het kommando van den generaal Lunding; het insluitingskorps bestond uit 12 bataillons infanterie der garde, met eenige eskadrons kavallerie. In het noorden was dit korps, gelijk reeds vroeger is gezegd, door de Oostenrijkers in noordelijk Jutland, later in Veile gedekt. De Pruissen stonden bij de dorpen Taulup en Staustrup; tot een ernstigen aanval op de vesting waren zij veel te zwak, en zoo de Denen in de vesting, die schier door alle inwoners was verlaten, niet door slechte verpleging en vermoeijenissen van allerlei aard in den treurigsten toestand hadden verkeerd, zouden zij het de belegeraars nog tamelijk lastig hebben kunnen maken. Wel begonnen de Pruissen met het beschieten der werken, maar zij zagen weldra in, dat met hun ligt veldgeschut weinig daartegen was uit te rigten, en trokken zich alzoo, om noodelooze verliezen te vermijden, verder van de vesting terug tot Hoitrup, waar zij zich verschansten en de aankomst van het zware geschut wilden afwachten. Intusschen vingen de Oostenrijkers op 14 en 15 Maart hun terugtogt uit het noorden van Jutland aan, en daar zij thans eene kleinere streek hadden te bezetten, werd het hun mogelijk een gedeelte hunner strijdkrachten te bezigen ter versterking van het insluitings-korps. Reeds des voormiddags van den 14en en in den loop van den volgenden dag rukten de oostenrijksche brigaden Tomas en Nostitz in de linie der insluitings-troepen in, terwijl zij de insluiting der vesting aan de noordzijde op zich namen. Thans kon dus de belegering met ernst worden aangevangen, weshalve den 19den in het bijzijn van den kroonprins van Pruissen, van prins Albrecht en den vorst van Hohenzollern eene verkenning werd gedaan tegen de vesting en de verschanste legerplaats, waarbij de Denen een hevig vuur uit de schansen en hunne kanonneerbooten onderhielden, zonder nogtans noemenswaardige schade aan te rigten. Den volgenden dag begon het bombardement op de stad en de vestingwerken uit het intusschen aangekomen zware geschut, een zeer doelmatig middel van aanval tegen

zulke versterkte plaatsen, waar zich geene kasematten bevinden, daar de manschappen op de wallen alleen van voren, en niet van boven, vanwaar de bommen en granaten neervallen, zijn gedekt; het in brand schieten der huizen is bovendien wel in staat de verdedigers geheel te ontmoedigen, ja kan zelfs de bevolking zoover drijven, dat zij de bezetting dwingt te capituleren; verder wordt daardoor de laatste beschutting tegen weer en wind als het ware weggenomen, en heeft hoofdzakelijk ten doel de proviand- en amunitie-magazijnen te verwoesten. Tegen een ontmoedigden vijand is dit middel dus zeer goed aan te wenden, maar bij de bekende onverzettelijkheid der Denen scheen het geenzins het beoogde doel te bereiken.

Wel hadden deze laatste gepoogd in den nacht van 19en op den 20en door een uitval het bouwen van de batterijen der geallieërden te verhinderen, maar zij werden krachtig terug geslagen, zonder dat hen dit gelukt was. Daarentegen deden de brandgranaten der belegeraars eene goede uitwerking, want reeds den 20en ontstond in Fridericia op verscheidene plaatsen brand, zoodat luidens deensche berigten, zoowel burgers als soldaten de handen vol hadden met blusschen. De deensche artillerie liet weldra haar vuur zwijgen, waarschijnlijk omdat hunne kanonnen niet zoover droegen als die der geallieërden; ook de infanterie kwam van beide zijden in het gevecht, hetwelk des namiddags ten 3 ure daarmede een einde nam, dat de Denen in hunne verschanste legerplaats werden terug geworpen. Ook den 21en duurde het beschieten met dezelfde hevigheid voort en had, gelijk den vorigen dag, een even gunstig gevolg, daar de vlammen in Fridericia onophoudelijk omhoog stegen. Den 24en verminderde echter het beschieten en in den nacht van den 24en op den 25en trok de geallieërde legermagt zich verder van de vesting terug, nadat den 20en eene door von Wrangel aan den kommandant der vesting, Lunding, gerigte opeisching tot overgave, door dien generaal met korte woorden was van de hand gewezen. De geheele aard en wijze, als tegen Fridericia werd te werk gegaan, toonde echter duidelijk het gemis aan eene eensgezinde leiding bij de verrigtingen der geallieërden. Men wilde alle punten te gelijker tijd aangrijpen, even als het voornemen bestond om Fridericia en Düppel te gelijk te belegeren; beter had men gedaan met alle krachten tegen een dezer punten te rigten en het andere

slechts waar te nemen. Het gevolg daarvan was dan ook, dat verscheidene dagen verloren gingen en nu toch besloten moest worden, het beschieten van Fridericia op te geven, om met een gedeelte van het insluitings-leger de troepen voor de düppeler schansen te gaan versterken. Dit geschiedde zoodanig, dat de Oostenrijkers, die tot nu toe voor Fridericia hadden gebivouakkeerd, nu naar de omliggende dorpen terug trokken, waar zij de kantonnementen betrokken, om van hier de vesting in het oog te houden, terwijl de divisie der pruissische garde den 25en opbrak en zich met versnelde marschen naar Sundewitt begaf. Door de aanwezigheid des konings op den 25en en 26en in Fridericia daartoe aangespoord, kregen de Denen in Jutland, vooral sedert de Pruissen den 27en Horsens hadden ontruimd, meer moed en begonnen weldra op nieuw hunne strooptogten uit te oefenen, daar zij, de Pruissen op den voet volgende, o. a. den 29en dertig pruissische huzaren in Assentrup bij Fridericia overvielen, den trompetter, die alarm wilde blazen, doodschoten en de andere manschappen van het bed ligtten; alvorens echter hulp was toegesneld waren de Denen verdwenen en hadden hunne gevangenen waarschijnlijk op de schepen ontvoerd, die langs de kust kruisten; ook den 30en viel bij Söndre Kollemorten een klein gevecht voor tusschen deensche dragonders en pruissische huzaren, waarbij de laatste, die minder in getal waren, natuurlijk eenige verliezen leden.

Bij al deze uit- en overvallen en kleine schermutselingen werd de deensche krijgsmagt, door de dweepzieke bevolking nadrukkelijk ondersteund, en de weerwraak, welke de geallieërden zich dienvolgens veroorloofde, was zeer goed te billijken, daar zij anders gevaar liepen hunne vooruitstaande posten welligt te zien overrompeld.

Den 30en werd het bij de Oostenrijkers voor Fridericia weder een weinig levendiger; hunne patrouilles werden in de nabijheid van Sonderbygaard met de deensche handgemeen, waarbij de laatste eenige verliezen leden en den 1en April schoven zij hunne voorpostenketen weder eenige duizend schreden digter naar de vesting vooruit. Maar reeds een paar dagen later trokken zij zich uit deze op een half uur tegen de vijandelijke schansen voorwaarts geschoven stelling terug, en sloten een half uur verder achterwaarts een wijd half rond om de vesting, welke door de dorpen Tölde, Igeskov, Veilby,

Bretstrup, Erritsö is aangewezen en in noordelijke en zuidelijke rigting zich tot de zee uitstrekte. De bewegingen in het overige gedeelte van Jutland bepaalden zich enkel bij het aflossen van de brigades onderling; in het begin van April had von Gablenz zijn hoofdkwartier in Kolding, Dormus in Veile, Tomas en Nostitz lagen voor Fridericia; Veile werd later weder door de fuselier-bataillons der infanterie van de garde bezet. Veel belangrijks had intusschen niet plaats en hielden de troepen zich enkel onledig met voorpostendienst en het invorderen der requisitiën. Den 10en kwam het evenwel tusschen drie bataillons pruissische infanterie, drie eskadrons huzaren en eene batterij rijdende artillerie tot een klein gevecht met de Denen, hetwelk evenwel geenerlei gevolg had. Om namelijk de door de geallieërden bezette streek tusschen Kolding en Veile niet al te zeer uit te zuigen, moesten de genoemde afdeelingen een strooptogt maken naar Horsens, om daar drie honderd stuks rundvee en andere proviand, vooral hier, te requiréren. Van de deensche zijde was Horsens bezet door eene kompagnie infanterie en eene afdeeling dragonders, die de in de stad leidende bruggen hadden afgebroken en uit de vensters op de Pruissen vuurden, zonder nogtans te treffen. De Pruissen lieten zich echter daardoor niet afschrikken, trokken op planken over de Bygholm Aa en vervolgden de vlugtende Denen nog een eind buiten de stad, waarbij zij op 1200 schreden afstands nog één hunner manschappen doodden. Ten 3 ure des namiddags waren de requisitiën binnen gehaald, en na kortstondige rust marcheerden de troepen op Veile terug. Voor Fridericia zelf viel niets meer voor. Toen echter de Pruissen den 18en de düppeler schansen hadden bestormd, marcheerden zij van daar in versnelde marschen grootendeels naar het noorden, om thans ook de belegering van Fridericia ernstig en krachtig door te zetten. Wij zullen nu de Pruissen volgen en zien wat het gevolg was der belegering van de bekende Düppeler schansen.

IV. DE PRUISSEN VOOR DE DÜPPELER SCHANSEN. — OORLOGSVERRIGTINGEN IN HET OVERIG GEDEELTE VAN SLEESWIJK.

Reeds in de eerste afdeeling onzer beschouwing van de krijgsverrigtingen hebben wij gesproken over het gewigt der Düppeler schansen en gemeld, dat dezelve sedert 10 Februarij door het pruissische legercorps onder prins Friedrich Karl, van de land-

zijde waren ingesloten. De omstreeks 30,000 man tellende Pruissen met 180 stukken geschut rukten derwijze naar Sundewitt vooruit, dat reeds den 12en Februarij door de voorposten een uitgestrekt halfrond van Satrup tot Broacker werd gevormd; het hoofdkwartier van prins Friedrich Karl bevond zich in Gravenstein aan de Nübel Noer. Onophoudelijk hadden, gedurende dit voorwaarts dringen, kleine schermutselingen met de Denen plaats, die even als in het naauw gebragt wild meer en meer onder de kanonnen hunner schansen werden teruggedrongen; jammer maar, dat zij in hun sluiphoek eene achterdeur bezaten, namelijk de overgang naar Alsen en de Pruissen daarentegen geene vloot in de nabijheid hadden, om hun ook dien uitweg af te snijden. Maar daarom veronderstelde men niet ten onregte — een eenvoudige blik op de kaart moet dit bewijzen — dat de Pruissen, juist omdat zij de schansen alleen van de landzijde konden insluiten, op de gedachten zouden komen, een dadelijken aanval door een overgang over de Alsensond verder noordwaarts te ondersteunen. Het 4 mijlen lange en op zijn hoogst 2 mijlen breede eiland Alsen wordt namelijk van Sonderburg op Alsen tot Schnabeck Hage aan de noordelijke punt van Sundewitt slechts door eene zeer smalle, hoogstens 350—600 schreden breede straat van het vasteland gescheiden, zoodat bij stil weder de overtogt zeer gemakkelijk met booten kan geschieden. Om de Pruissen alzoo die poging te beletten, legden de Denen langs de geheele oostzijde van de Alsensond batterijen aan, wier werking zij met hunne oorlogsschepen, die door het diepe, heldere vaarwater van de Sond ongehinderd dezelve binnenliepen, konden ondersteunen. Tegenover die batterijen bragten de Pruissen natuurlijk op het vasteland langs de Alsensond daarmede overeenkomende stukken geschut aan, die dan ook op sommige punten met de deensche artillerie kogels wisselden en zelfs eenmaal een deensch schip, dat zich nieuwsgierig te veel in de nabijheid waagde, beschoten. De aanval op de schansen zelve kon natuurlijk in de eerste dagen nog geen bepaald karakter toonen; eene blinde bestorming derzelve, even als bij Missunde, was zeer gevaarlijk en voor eene geregelde belegering diende men eerst naauwkeurig bekend te zijn met de punten, die moesten aangegrepen worden, het terrein en de schansen. Voor eene regelmatige belegering echter sprak reeds de omstandigheid, dat men het

duitsch-vijandelijke buitenland niet door eene bij een stormloop geleden nederlaag gelegenheid wilde geven, zich in den buitendien op zeer zwakke gronden staanden oorlog nog meer met diplomatische nota's in de kwestie in te mengen; de andere oorzaak, welke evenzeer voor de geregelde belegering werd aangevoerd, dat men namelijk het leven der pruissische troepen, die uit alle standen zijn zaamgesteld, heeft willen sparen, schijnt ons niet zoo aannemelijk, dewijl bij de ingespannen diensten in de loopgraven en andere vermoeijenissen, gedurende eene geregelde belegering, meer soldaten in de hospitalen sterven, dan de vreesselijkste bestorming misschien zou wegnemen. Hoe dit nu overigens ook wezen moge, in het pruissische hoofdkwartier werd beslist, zich te bepalen tot een geregelden aanval en diensvolgens werden de noodige maatregelen genomen, welke aanvaukelijk daarin bestonden, de Denen steeds meer en meer van het voorste terrein der schansen te verdringen, om ongehinderd de eerste parallel te kunnen openen. Het eerste gevecht van eenige beteekenis viel voor op 28 Februarij, denzelfden dag, dat — gelijk reeds in de eerste afdeeling is berigt — het deensche gepantserde schip Rolf Krake de schipbrug bij Eckensund aan de Nübel Noer te vergeefs had pogen te verwoesten. Daar wij genoemd gevecht met de Rolf Krake reeds hebben vermeld, willen wij den aanval op de deensche voorposten mededeelen. Deze hielden bij de dorpen Nübel, Stenderup en op de zoogenaamde Buffelkoppel nog ettelijke boschjes bezet, van waar uit zij de Pruissen in elke nadere verkenning der schansen konden bemoeijelijken. Zij moesten aldus in de eerste plaats van die punten verdreven worden en het voornemen was, daarmede tevens eene verkenning der schansen te doen gepaard gaan. Ten 8 ure in den morgen braken zes pruissische bataillons op en grepen de Denen op alle genoemde punten aan. Deze ontvingen de aanvallers wel met een levendig vuur, maar waren toch niet bestand tegen derzelver onstuimigheid, en trokken dus met een verlies van eenige dooden en nagenoeg zestig gevangenen naar hunne schansen terug. Nadat door de Pruissen de op de wegen aanwezige deensche barrikaden waren weggeruimd, keerden ook zij weder naar hunne vorige stelling terug. Het dorp Düppel was door de Denen reeds den dag te voren grootendeels verbrand geworden, opdat de Pruissen zich daar niet zouden kunnen vastzet-

ten; een bewijs, dat de Denen niet enkel een gewelddadigen aanval, maar eene geregelde belegering verwachtten. Den 22en herhaalden de Pruissen hun aanval op de vijandelijke voorposten, wierpen het deensche regiment, waarmede zij slaags geraakten, terug en bezetten Düppel, maar waren genoodzaakt, toen een tweede deensch regiment ter hulpe snelde en tevens uit de schansen een vreeselijk kanonvuur op de ruïnen van het dorp werd geopend, weder terug te trekken, nadat aan de deensche zijde ongeveer 200 man gedood of gewond was. Het verlies der Pruissen was onbeduidend en meerendeels toe te schrijven aan de betere inrigting van het Zündnadelgeweer boven het doorngeweer van Thouvenin, waarmede de Denen zijn gewapend. Kleine verkenningsgevechten hadden ook den 19en, 20en en 21en plaats gevonden, waarvan wij echter alleen die van eenig belang hier zullen aanhalen. De eerstvolgende weken verstreken alleenlijk met toebereidselen voor de belegering, zonder dat iets van gewigt daarbij voorviel; de eenige verrigtingen bestonden in kleine schermutselingen der voorposten en hier en daar het wisselen van kogels tusschen de strandbatterijen en een deensch schip. Eerst op 12 en 13 Maart hadden weder belangrijke gevechten plaats, waarbij de Pruissen Nübel veroverden en zich daar duurzaam vastzetten; ook bij Lillemölle in de nabijheid van Sandberg aan de Alsensond, omstreeks 2000 schreden ten noorden van de schansen no. 9 en 10, kwam het tot een gevecht, waarin de Denen tot den aftogt genoodzaakt werden, zoodat het halfrond om de schansen thans veel naauwer kon getrokken worden. Van veel meer belang dan de gevechten was echter het bouwen der batterijen, welke vooral op het schiereiland Broacker werden ten uitvoer gebragt. Van hier af zouden over de een half uur breede Wenningbond de zuidelijkste schansen 1, 2, 3 en 4 beschoten worden. No. 1 en 2 liggen zeer digt nabij den noordelijken oever van de Wenningbond, no. 3 en 4 op de hoogten daarachter, in de rigting van den flensburger weg; en wel no. 4 bij de tot een magazijn van amunitie ingerigte Düppelermolen. Regt tegenover deze schansen, aan den noordelijken oever van de Wennigbond, bij het dorp Gammelmark (Altmark), rigtten de Pruissen hunne eerste vijf batterijen op, die zij met acht getrokken vier en twintig ponders en twaalf getrokken twaalf ponders wapenden. Den 13en werden de eerste proefschoten op de schansen

gedaan en leverden bevredigende resultaten, daar weldra een blokhuis was in brand geschoten. Eerst den 14en en 15en nam echter het eigenlijke beschieten der genoemde schansen een aanvang, die eindelijk het vuur nog slechts flaauw beantwoordden; gelijk men duidelijk kon waarnemen, werd vooral schans no. 2 aanzienlijk beschadigd. Te gelijker tijd werden ook tegen het omstreeks een uur verwijderde Sonderburg op Alsen eenige schoten gerigt, die, gelijk uit den opstijgenden rook bleek, zeer goed troffen. Later zullen wij op het eigenlijke beschieten van Sonderburg terug komen, en voegen daarom alleenlijk hier eenige woorden bij over de beteekenis van het stadje voor de oorlogs-operatiën en over het goed regt der Pruissen voor het bombardement. Sonderburg, eene plaats van omstreeks 4000 inwoners, ligt regt tegenover het bruggenhoofd aan de Alsensond; de straten zijn breed en regt, de huizen stevig gebouwd, terwijl zich het sterke sonderburger slot aan den zuidwestelijken hoek der stad bevindt. Gelijk te verwachten was, hadden de Denen hier amunitie- en proviand-magazijnen ingerigt, maar dit was niet genoeg; de stad, die tegen eene steile helling is gebouwd, was door hen in afdeelingen verdeeld en stevig gebarrikadeerd; zij hadden er zelfs achter elkander drie rijen batterijen gebouwd en geheele rijen huizen omvergehaald, om de communicatie te vergemakkelijken en regte straten te hebben, voor het geval dat zij tot den aftogt genoodzaakt werden; de stad was door de inwoners grootendeels verlaten. Dit was alzoo het vreedzame Sonderburg, dat de Pruissen niet hadden moeten bombarderen, maar door de Denen tot den hardnekkigsten wederstand was ingerigt; over het beschieten van dit middelpunt der Düppeler schansen betoonden zich de Engelschen ontevreden, zij, die in de Oostzee en de oost-aziatische wateren hunne vlag herhaaldelijk besmet hebben door het afbranden van weerlooze dorpen en digt bevolkte steden; diezelfde Engelschen, die den moed niet hadden Kroonburg aan te tasten en toen hunne woede aan ellendige visschersdorpen koelden; diezelfde Engelschen, die in Indië menschenslagtingen veroorloofden, die vroegere eeuwen waardig zouden geweest zijn; dieselfde Engelschen eindelijk, die in 1807 Kopenhagen hebben gebombardeerd. Eigenlijk is ieder woord overbodig, dat wij neerschrijven ter wederlegging van zulke onzinnige taal, want de waarheid ligt zoo duidelijk voor de hand, dat dan ook het beter denkende

gedeelte der engelsche natie daarmede niet instemde en dat waanzinnige gezwets afkeurde. Doch laat ons tot de verrigtingen terugkeeren. Het bombardement der schansen 1—4 duurde den 15en en 16en met dezelfde hevigheid voort en rigtte groote verwoestingen aan, daar o. a. een in een blokhuis invallende vier en twintig ponder alleen vijftig man doodde of verwondde. Den 17den werd de kanonade zwakker; daarentegen ontstond op den middag van denzelfden dag een hevig gevecht op Sundewitt, waartoe een uitval der Denen op het door de Pruissen bezette Rackebüll, aanleiding gaf. De Denen werden echter teruggeworpen en teruggedreven tot voorbij Ooster- en Westerdüppel, hetwelk van nu af in de magt der Pruissen bleef.

Het doel van den uitval was geweest, Stenderup in brand te schieten. Den 18en werd het bombardement weder heviger en duurde met dezelfde kracht tot den 20en voort; Sonderburg geraakte daarbij gedeeltelijk in brand. Nog altijd had men echter gebrek aan het eigenlijke belegeringsgeschut; in aardwerken is zeer moeijelijk bres te schieten, wel kan men de schietgaten vernielen, de borstweringen onbruikbaar maken en soms enkele stukken geschut demontéren, maar daar aardwerken buitendien niet stormvrij zijn, daar zij zich uit den aard der zaak met eene tamelijke helling laten opwerken, is met dusdanige betrekkelijk zeer geringe beschadigingen niet veel gewonnen; werpschoten, die van boven in de schansen invallen, doen daarom bij aardwerken de beste uitwerking, daar zij de enkel aan de voorzijde gedekte stukken geschut op den walgang démontéren, de onvoldoende bedekking der blokhuizen vernielen en voor de manschappen, die geene behoorlijke verdekte ruimte hebben zeer hinderlijk zijn. Het is dus gemakkelijk te begrijpen, dat men in Sundewitt met verlangen de eerste mortieren te gemoet zag, waarvan dan ook eindelijk den 20en eene bezending aankwam. De beschieting werd nu met vernieuwden ijver begonnen en met gelijke hevigheid tot den 23en voortgezet, waarbij nu ook eene nieuw opgeworpen batterij aan de Freudenthaler Kruge mede werkte, welke het vuur opende tegen de fronten der schansen no. 2, 3 en 4; de aan de noordzijde der Düppeler schansen opgeworpen batterijen waren tot nog toe enkel met veldgeschut gewapend en namen dus geen deel aan het beschieten. Door de aanwezigheid, gedurende eenige dagen, van den koning op Alsen aangemoedigd, beantwoord den

de Denen den 21en en volgende dagen wederkeerig ieder schot der belegeraars, maar deden aldra hun geschut zwijgen, en vuurden ten slotte nog slechts bij langere tusschenpoozen uit enkele stukken. Intusschen werden de werkzaamheden tot den aanval der Pruissen al vollediger, daar insgelijks bij Aaberg, Düppel en op de hoogte van Rackebüll batterijen ontstonden, waardoor het beschieten der schansen ook in het westen en noordwesten mogelijk werd gemaakt, zoodat de Denen weldra geheel en al door een kruisvuur konden worden aangevallen. Den 28en begonnen de operatiën, die de eigenlijke werkzaamheden tot den aanval moesten doen aanvangen, waarvoor reeds gedurende geruimen tijd op Broacker geheele bergen schanskorven en zandzakken waren vervaardigd; wij bedoelen de loopgraven tegenover de schansen, de opening van de eerste parallel, terwijl de verrigtingen tot nog toe slechts eene eenvoudige insluiting konden genoemd worden. Op den genoemden dag drongen de Pruissen ten 3 ure des morgens op den regtervleugel voorwaarts, en wierpen, in weerwil van het hevige kanonvuur, den vijandelijken linkervleugel in de werken terug. Op omstreeks 300 schreden voor de schansen hielden de tirailleurs halt en begonnen zich in de loopgraven te plaatsen. Doch de Denen, die maar al te goed wisten, wat daarvan de bedoeling was, waren niet gezind, dat maar ongehinderd toe te laten; met nieuwe troepen deden zij een uitval en vielen met de bajonetten op de pruissische voorposten aan, die tevens uit de schansen en door den eveneens in de nabijheid liggenden Rolf Krake met een hevig vuur werden ontvangen. Het was dan ook een benard oogenblik; indien de Denen zegevierden, was de arbeid van een ganschen dag verloren te achten en men zou genoodzaakt zijn zich gedurende eenigen tijd weder enkel tot het beschieten te bepalen. Te midden der verschrikkingen van een nachtelijk gevecht hielden de Pruissen evenwel moedig stand, ofschoon hun regtervleugel hevig werd beschoten door de Rolf Krake, die zoo nabij mogelijk den oever was gaan liggen. Vooral het 18de regiment, dat dien vleugel uitmaakte, stond, om zich tegen de batterijen der schansen te dekken, in eene naar de zeezijde geopende bogt, van welke omstandigheid de Rolf Krake gebruik maakte, die baai over de gansche lengte met kartetsen te bestrijken, waardoor vreesselijke verwoestingen aangerigt, en o. a. door één enkel schot een en twintig man ge-

dood werden. Dit alles kon echter de Pruissen niet bewegen tot het opgeven hunner nieuw ingerigte loopgraven; wel moesten zij zich, nadat zij bij den eersten aanval tot tusschen de schansen zelve waren vooruitgedrongen, naar de nieuwe linie terugtrekken, maar daar hielden zij dan ook onwrikbaar stand. Met eenige kogels in den romp stoomde de Rolf Krake weg, terwijl de Denen met een tamelijk verlies in hunne schansen moesten terugkeeren; de voorpostenlinie van de eerste parallel was behouden: de eigenlijke belegering kon dus een aanvang nemen.

V. DE BESTORMING EN INNEMING DER DÜPPELER SCHANSEN.

Nadat het nachtelijke gevecht van den 28en, ofschoon de Pruissen daarbij groote verliezen hadden geleden daarmede geëindigd was, dat de vooruitgeplaatste voorpostenlinie werd behouden, ging men onmiddelijk onder bedekking derzelve over tot de opening der op 1200 schreden afstands van de schansen aan te leggen eerste parallel; de gedekte wegen om dezelve te naderen, die omstreeks 2000 schreden verder achterwaarts aanvingen, waren reeds vroeger aangelegd. In den nacht van 29 op 30 Maart gelukte het, zonder daarin door de Denen gestoord te worden, tegenover de schansen 1—6 de eerste parallel te graven, die van de Wenningbond tot aan den Sonderburger straatweg reikte. Den geheelen nacht door waren daaraan 2500 man werkzaam, en in den morgen van den 30en zagen de Denen tot hunne niet geringe verbazing de gereed gemaakte parallel voor zich, die zij aldra met eenige kogels, welke echter geenerlei uitwerking deden, begroetten. De wapening der parallel, die uit acht batterijen bestond, ging schielijk voort, zoodat de stukken geschut derzelve reeds den 20en April aan het beschieten der schansen konden deelnemen, die men thans weinig rust meer liet; ook Sonderburg werd onophoudelijk gebombardeerd. Intusschen waren ook de Denen niet werkeloos gebleven en hadden achter hunne eerste lijn eene tweede reeks schansen opgeworpen, welke de ruimten tusschen de andere werken beatreken; deze maatregel kan echter als tamelijk mislukt worden beschouwd, daar de Denen voor het geval eener bestorming hunne troepen moesten bijeen verzameld houden en in geene andere werken durfden, noch konden verdeelen, waardoor de gelegenheid tot eene offensive beweging, die de Denen — voorwaar onbegrijpelijk! — telkens verzuimden, of voorbij zagen

natuurlijk nog moeijelijker werd gemaakt. Deze nieuwe werken hadden alzoo op het thans aanvangende algemeene bombardement der schansen in het front en de flank geen invloed. Opdat onze lezers zich echter eene juiste voorstelling zouden kunnen maken van de belegeringswerken, en de daarbij gebezigde uitdrukkingen niet verkeerd zouden verstaan, voegen wij hier, bij het begin der eigenlijke belegering, eenige algemeene aanmerkingen dienaangaande bij.

Tegenover de belegerden poogt de belegeraar zich natuurlijk evenzeer verdekkingen te verschaffen voor zijn geschut en de daarbij dienstdoende manschappen. Om tijd te sparen, geschiedt dit hoofdzakelijk door het maken van loopgraven en de daardoor verkregen aarde naar de zijde der belegerde schans op te werpen, waardoor een kleine wal of bastion wordt gevormd, die van af den rand der loopgraaf eene verdekking van zeven voet hoogte verschaft. Om de opgeworpen aarde meer vastheid te kunnen geven en opdat het daardoor gevormde bastion aan de rugzijde eene steilere helling zou hebben — opdat de manschappen, zoo nabij mogelijk de borstwering tredende, zouden kunnen vuren — wordt die aarde eerst in schanskorven gevuld, zijnde kleine, twee voet hooge, uit teenen gevlochten cylinders, waarvan ieder soldaat er een voor zich plaatst. Het spreekt van zelfs, dat eene zoodanige verdekking zeer gemakkelijk kan bestormd worden en de vijand dezelve zonder moeite kan beklimmen; en heeft dan ook meer ten doel om voor het vijandelijke vuur te beschutten, en niets anders, daar de belegerde, gelijk doorgaans wordt aangenomen, altijd de zwakkere partij is, zoodat hem op elk punt, waar hij beproeven wil de trancheën te bestormen, dadelijk de noodige troepenmagt kan worden tegengesteld. Overigens worden op sommige punten ook wel zeer kleine schansen aangelegd, welke daartoe dienen, om bij een onverhoedschen uitval der belegerden, de noodige steunpunten voor hardnekkigen tegenstand, alsmede toevlugtsplaatsen voor de manschappen in de loopgraven aan te bieden. Die uitgravingen worden, naar den aard van hun aanleg en naar gelang van hunne bestemming in twee soorten gesplitst, namelijk in parallellen en loopgraven. Onder loopgraven verstaat men de in het algemeen loodregt naar de belegerde plaats leidende verschansingen, die de afzonderlijke parallellen met elkander verbinden en buiten de draagwijdte

van de schoten der belegerden achter de eerste parallel beginnen, om reeds in dezelve zoowel de manschappen als de amunitie een zekere gedekte stelling te verschaffen, daar de eerste parallel natuurlijk reeds op dien afstand ligt, dat daaruit de belegerde werken kunnen beschoten worden. Daar echter, wanneer de loopgraven geheel regt van de eene parallel naar de andere leiden, de belegerde dezelve in de lengte kan bestrijken en dus geheel onbegaanbaar zou kunnen maken, worden dezelve derwijze zigzag-vormig aangelegd, dat zij altijd in de flank, en nimmer met de spits naar de belegerde werken zijn toegekeerd en alzoo een kleine wal vormen, die de communicatie dekt. Hoe meer men de belegerden daarmede nadert, des te spitser worden de hoeken, waarin de zigzag geleid wordt, om den thans reeds met grooter zekerheid mikkenden vijand eene met zijnen wal zooveel mogelijk parallel loopende verdekking tegen te stellen. Aan de hoeken van die zigzags worden de loopgraven iets breeder, om hier gelegenheid te hebben zoowel tot uitwijken als tot het verzamelpunt voor de manschappen. De loopgraven zijn aldus niets dan verdekte wegen, die van het voorste amunitiedepôt uitloopen en de afzonderlijke parallellen onderling verbinden.

De parallellen hebben daarentegen een geheel offensief karakter, want daarin moeten de stukken geschut eene plaats vinden, uit welke de belegerde plaats wordt beschoten. Zij strekken zich alzoo in eene wijde vlakke bogt om de te veroveren werken uit en loopen doorgaans parallel met dezelve, terwijl de loopgraven loodregt daarop toeloopen; de eerste parallel heeft de grootste lengte, de tweede is reeds minder lang en zoo verder tot aan de laatste, die de kleinste uitgebreidheid heeft, daar zij meer speciaal gerigt is tegen het punt, waar bres moet geschoten worden en de bestorming zal plaats hebben. De batterijen, waarmede eene parallel is gewapend, voeren naar gelang van hun doel verschillende namen. In de eerste parallel onderscheidt men ricochet-, enfileer- en flankbatterijen; de ricochet-batterijen hebben ten doel, eene afzonderlijke wallinie van een bepaald werk zoodanig in de lengte te beschieten, dat de kogel achter het bastion op den walgang neervalt en daarna doorgaans springt, waardoor zoowel de manschappen als de stukken geschut gewond en beschadigd of vernield worden, daar men op bepaalde punten, wijl de tegenpartij gedekt is,

niet kan mikken. De enfileerbatterijen hebben nagenoeg dezelfde bedoeling, doch zij bestrijken meestal niet eene enkele wallinie, maar hebben het gansche front eener schans tot mikpunt, waaraan hare kogels zooveel mogelijk groote schade moeten toebrengen, zonder dat ook daarbij meer bepaald op een uitgekozen punt wordt gemikt. De flankbatterijen zijn die, welke zich op de uiterste vleugels bevinden en ook daar nevens gelegen werken moeten bestrijken. Men ziet dus, dat de batterijen der eerste parallel alleen ten doel hebben, de belegerden in het algemeen zooveel mogelijk schade en verlies aan geschut en manschappen toe te brengen. De stukken geschut der tweede parallel hebben een ander doel, want daarin worden de bresbatterijen geplaatst, die bestemd zijn om op het punt, dat men wil bestormen, bres te schieten: hetgeen bij aardwerken althans eene nagenoeg nuttelooze verrigting is, daar alleenlijk de kroonen der borstwering weggenomen en schietgaten vernield kunnen worden. Vervolgens worden in de derde parallel, die aan den voet van het glacis ligt, de bres- en tegenbatterijen geplaatst. De eerste hebben wij reeds leeren kennen, het eenige onderscheid is, dat zij thans uit meerder nabijheid op de schansen vuren; de tegenbatterijen hebben ten doel, de vijandelijke stukken geschut, die de bresbatterijen in het beschieten pogen te verhinderen en het punt bestrijken, dat bestormd moet worden — hetwelk de bresbatterijen hunnerzijds trachten te volvoeren — in het vizier te nemen.

Het op den 2den aangevangen algemeene bombardement, zoowel van de schansen als van Sonderburg, dat schier geheel in brand geraakte, duurde met onverzwakte hevigheid tot den 5den voort; de deensche schansen, vooral no. 6, zijnde de sterkste, beantwoordden hetzelve in grootere pauzen en zwegen eindelijk bijna geheel en al. Intusschen beperkten zich de Pruissen geenzins alleen tot een bombardement, maar poogden ook in den nacht van den 2en op den 3en een overgang te bewerkstelligen over de Alsensond bij Sandberg, die echter, zoo door het stormachtige weder als door verraad van zijde deenschgezinde inwoners van Sandberg werd verijdeld. 15,000 man troepen waren daartoe aangewezen, en zoowel oostenrijksche als pruissische pontonniers daaraan toegevoegd, om de pontons, die men verkregen had door het afbreken van de eene der beide bij Eckensund aanwezige bruggen, onder het

hevigste vuur der wederzijdsche strandbatterijen, te water te laten, maar er vertoonden zich eenige vijandelijke oorlogsschepen in het gezigt en de Denen aan den tegenovergestelden oever waren zoo waakzaam, dat men, om menschenlevens te sparen, die onderneming moest opgeven. Dat de schansen moesten vallen, was echter zeker; de overtogt had uit die oorzaak alleen de Denen, zonder verder bloedvergieten, tot overgave moeten noodzaken, en voldeed thans, nu daarvoor zoo groote offers werden gevorderd, niet meer aan het doel, dat daarmede werd beoogd. Na het mislukken dezer onderneming wendden de Pruissen zich met vernieuwden ijver aan hunne geregelde belegeringsbezigheden, waarmede zij dan ook, in weerwil der schier onoverkomelijke hinderpalen van den bodem zoo duchtig vorderden, dat reeds den 8en op een afstand van ongeveer 600 schreden van de schansen de tweede parallel werd geopend. De Denen poogden alleen door geweervuur daaraan hinderlijk te zijn en vermeden, hetgeen hen in het algemeen gedurende den ganschen veldtogt ten verwijt strekt, elken krachtigen offensiven aanval, ofschoon de overmagt der Pruissen, die acht bataillons grenadiers, twee bataillons jagers en twintig bataillons infanterie verzameld hadden, wanneer men daarbij in aanmerking neemt, dat zij de belegerende partij waren, niet zoo aanzienlijk kon genoemd worden; zij evenwel konden hunne verliezen spoedig aanvullen, hetgeen voor de Denen zeer moeijelijk was, waaruit dan ook welligt hunne volstrekt defensive houding moet verklaard worden.

Ter dekking der werkzaamheden op den 8en waren reeds in den nacht van den 4en op den 5en afdeelingen troepen voorwaarts gerukt, die de deensche voorposten terug wierpen en op een afstand van omstreeks 250 schreden van de schansen in gegraven kuilen verblijf hielden. De wederzijdsche voorposten bevonden zich thans zoo nabij elkander, dat zij, om noodeloos bloedvergieten en alarm maken te voorkomen, na stilzwijgende overeenkomst elkander wederkeerig ongedeerd lieten. Reeds den volgenden Zondag, den 10en, kon de nieuwe parallel aan de algemeene beschieting deelnemen; de Denen deden geenerlei krachtige poging om zulks te voorkomen en verhinderden evenmin dat zij gewapend werd. Eerst toen in den nacht van 10 op 11 een aanvang werd gemaakt met het openen der derde parallel, konden zij het niet langer harden en zij waagden een

uitval op de werken, die echter geenerlei gevolg had. Thans was het oogenblik gekomen, waarop te vreezen stond, dat de Denen de misleiding van het Dannewerk magten herhalen en plotseling zouden verdwijnen, waarmede echter de Pruissen, die nu eindelijk ook wel eens eenige vrucht wilden plukken van hunne vele inspanningen, gansch niet gediend zouden geweest zijn. Deze hielden daarom steeds de oogen open en gaven naauwkeurig acht op hetgeen in de schansen voorviel. In den vroegen morgen van den 11en, ten 2 ure, rukten de pruissische tirailleurs andermaal voorwaarts en namen, in weerwil van den wanhopenden en woedenden tegenstand der Denen, op het glacis der schansen eene vaste stelling in, om de opening van de derde parallel te dekken; even onverbiddelijk, als het noodlot, werd dan ook de kring al enger om de schansen getrokken. Nog in denzelfden nacht werd de derde parallel afgewerkt en bezet. Op denzelfden dag begon ook uit de batterijen op Sundewitt het bombardement der schansen uit mortieren, die achter de tweede parallel opgesteld, in den loop van den namiddag het vijandelijke vuur geheel tot zwijgen bragten en de Düppeler windmolen, door de Denen tot een ammunitie-magazijn ingerigt, gedeeltelijk vernielden; ook Sonderburg werd onophoudelijk beschoten, hoofdzakelijk met het doel om door den brand het transport van ammunitie naar de schansen te stremmen.

In den nacht van den 13en op den 14en grepen de Pruissen, vier compagniën sterk, andermaal de vijandelijke voorposten aan, wierpen hen in de schansen terug en groeven zich voor eenige derzelve op nagenoeg 100 schreden afstands in, ofschoon uit de schansen een hevig kanonvuur, in deze nabijheid vooral kartetsen, op de arbeiders gerigt werd. In den nacht van den 14en op den 15en werden deze kuilen tot eene vierde parallel verbonden. Het algemeene bombardement werd daarbij echter geen oogenblik afgebroken. Het noodlottige oogenblik der bestorming naderde thans meer en meer, en er kon nu nog slechts van dagen en uren sprake zijn, die de Pruissen, stelselmatig langzaam, maar met juistheid voortgaande, op hunne wijze zeer nuttig gebruikten, daar zij de troepen in het bestormen oefenden, alsmede in het overtrekken van hindernissen, beklimmen van palissaden en hellingen, in het overspringen van greppels en het vullen van wolfskuilen en dergelijke. Menige waanwijze vijand van het krijgsmanswezen moge dit

welligt bespottelijk vinden en om dergelijke verrigtingen, in het gezigt van een ernstigen strijd, die eene beslissing moet te weeg brengen, lagchen, — op ons hebben die oefeningen een geheel anderen indruk gemaakt; wij zagen daarin een bewijs dat men het zelfvertrouwen der soldaten, voor de bestorming aangewezen, die op den 18en werd vastgesteld, daardoor wilde doen rijzen. Geen wonder, dat zich eene ernstige stemming van allen meester maakte, vooral toen de tot den stormloop gekommandeerde afdeelingen het H. Avondmaal gebruikten. Den 16en werden de schansen even als vroeger beschoten, terwijl den 17en het vuur zweeg, om van 11 uur des avonds te worden hervat met eene hevigheid, als nog niet had plaats gehad. Onder het verdoovend gebulder des geschuts rukten, vóór het aanbreken van den dag, de tot de bestorming aangewezen troepen — van ieder regiment twee door het lot bepaalde compagniën in de loopgraven en parallellen op, de reserven werden verder achterwaarts verdekt opgesteld. Met het aanbreken van den dag bevonden zich allen op hun post, het sein tot de bestorming ongeduldig afwachtende. Zoowel von Wrangel en de kroonprins, als prins Friedrich Karl waren tegenwoordig en hadden op de hoogte bij Gammelmark plaats genomen. Het waren uren van bange en toch blijde verwachting, tot eindelijk omstreeks 10 ure des voormiddags het bevel van mond tot mond ging: „met het laatste schot uit de batterijen wordt uit de parallellen opgerukt." Nog steeds had het gedonder der vuurmonden onophoudelijk voortgeduurd; met het slaan van 10 ure rolde nog een laatst salvo over Sundewitt heen, weldra weergalmde de krijgsmuziek in de loopgraven, de tamboers sloegen den stormpas en onder een luid hoerah rukten de dappere pruissische bataillons in zes kolonnes uit de voorste parallel voorwaarts. Een tirailleurketen bevond zich vooraan; daarop volgden pionniers met wollen matrassen en zakken zand ter overdekking van planken met ijzeren punten en ter demping der wolfskuilen; voorts met bijlen tot het omhakken van palissaden of heiningen en met planken en ladders om de greppels te overtrekken. Gedeeltelijk werden de stormkolonnes door de reserve gevolgd, deels rigtte deze zich tegen de ingangen (het achterste geopende, enkel met palissaden gesloten deel) der werken, om de bezetting den terugttogt af te snijden. In minder dan 20 minuten tijds waren de schansen no. 1—6 veroverd;

de Denen vuurden enkel nog met hunne geweren, daar de stukken geschut grootendeels waren gedemonteerd, nog slechts hier en daar viel een regen van kartetsen onder de bestormers, die onophoudelijk over alle hinderpalen voortdrongen en zonder een schot te doen de hellingen der wallen beklommen. Daar boven wachtten de Denen hen echter af, even grimmig als wanhopend, en een kort maar moorddadig gevecht van man tegen man had eenige oogenblikken boven op de borstweringen en binnen in de schansen plaats. Om 11 ure der voormiddags waren ook no. 7—9, te gelijk met de tweede rij schansen bestormd; no. 10 kapituleerde. Het moedigste had zich de schans no. 2, onder bevel van den luitenant Ancker gehouden, die, nadat hij zelf zijne nog niet gedemonteerde stukken had vernageld, zich met tranen in de oogen gevangen gaf; eere zij dien moedigen krijgsman, al heeft hij ook volle aanspraak op de Danebrog-orde. De Rolf Krake, wier manschap zich juist onledig hield met het te droogen hangen van waschgoed, nam eerst deel aan het gevecht, toen de zes eerste schansen reeds waren bestormd, en werd door dezelve uit veroverde deensche stukken geschut zoo nadrukkelijk beschoten, dat hij het raadzaam oordeelde zich op een eerbiedigen afstand te houden. Van Sonderburg en het bruggenhoofd onderhielden de Denen daarentegen een hevig vuur op de schansen; maar ook daar werden zij door de bajonetten der onversaagde Pruissen achtervolgd, het bruggenhoofd werd bestormd en de Denen teruggeworpen. Het gelukte helaas niet, hen ook naar Alsen na te zetten; de eene brug toch was door de Pruissen zelf door hunne schoten vernield, terwijl het de Denen gelukte de andere weg te nemen; een stormloop op dezelve zou dus, daar zij onder het bereik lag van het geschut van Sonderburg en de meest nabij gelegen strandbatterijen, zware offers geeischt hebben; dit hield den zegevierenden voortgang der Pruissen tegen en benam hun wapenfeit der hoogsten glans der volmaaktheid. De Pruissen hadden omstreeks 70 officieren en 700 manschappen verloren, de Denen daarentegen 48 officieren, benevens 1060 onderofficieren en soldaten, hetzij gewond of gesneuveld, terwijl 44 officieren, benevens 3145 onderofficieren en soldaten werden gevangen genomen. Deze cijfers komen geheel overeen met de omstandigheden, aan eene dergelijke bestorming verbonden. De aanvaller ondergaat de meeste verliezen, terwijl hij den weg

over het glacis aflegt; zoo hij eenmaal in de loopgraven is, dan is hij voor het vernielende vuur zeker, daarboven op de borstwering staat dan de kans gelijk; maar is eenmaal de hevigste tegenstand der verdedigers gebroken, dan beginnen de verliezen bij hen toe te nemen, vooral wanneer de bestormers in de eerste onstuimige woede van geen pardon schenken willen weten. Daarbij komt nog, dat de verdediger, wanneer hij zich niet te regter tijd kan terugtrekken, meestal wordt omsingeld en zoo doende vele gevangenen verliest, een verlies, dat bij de bestormers, enkele zeldzame gevallen uitgenomen, eigenlijk niet in aanmerking kan komen. Het verlies der Denen was echter nog vermeerderd door hunne onkundige inrigtingen. In plaats namelijk hunne reserven te concentréren en een krachtigen offensiven aanval ten uitvoer te brengen, hadden zij dezelve in afdeelingen van 5000 man in grootere tusschenruimten achter elkander opgesteld, zoodat de nagenoeg 15,000 man tellende stormkolonnes de eene dier afdeelingen na de andere, in weerwil van den hardnekkigen tegenstand, dien zij betoonden, gemakkelijk konden overweldigen. Het getier en de slagting waren dan ook vreeselijk, en nog dagen daarna stond het bloed meer dan een handhoog in de kuilen, en honderden van dooden lagen woest door elkander op de hellingen der wallen en in de schansen. Dat die bestorming een schitterend wapenfeit was, zal wel niemand loochenen, maar dat de pruissische berigten de zegepraal overdreven, toen zij dezelve de „schitterendste der schitterende wapenfeiten" noemden, is even zeker. De belegering was planmatig langzaam gevorderd en de bestorming eerst ondernomen, toen men nagenoeg tot aan de borstwering der werken genaderd was. Welligt zou eene vroegere bestorming meer offers gekost hebben, maar het is zeer de vraag, of men door de zeer afmattende diensten in de loopgraven niet even-veel manschappen door ziekte heeft verloren, en misschien had men bij een vroeger ondernomen storm de Denen eerder van Alsen kunnen afsnijden, zoolang zij nog meer dan verpligt waren tot eene absolute verdediging. Den 18en had de zaak echter eene geheel andere wending genomen: de deensche generaal zou de schansen zeker reeds vroeger hebben opgegeven, zoo hij op zijne des betreffende aanvraag uit Kopenhagen niet den meest bepaalden last had ontvangen, de stelling onder alle omstandigheden te behouden; aan dat bevel voldeed hij dan ook, maar

poogde, daar hij overtuigd was van de onhoudbaarheid der schansen, onder die omstandigheden zijn terugtogt zooveel mogelijk te verzekeren. Dit moge en overigens zijn, zoo het wil, de grootste misslag is aan de zijde der Denen, die, gelijk in den geheelen veldtogt, zich nimmer aan eene krachtige offensive ontmoeting durfden wagen, ofschoon zij toch de belegeringswerken door bestendig herhaalde uitvallen met ettelijke duizend man hadden kunnen en moeten verstoren. Eene zuiver passive verdediging heeft zelden een gunstig gevolg en nogtans hielden zij gestreng daaraan vast, want de zwakke en vergeefsche poging tot landing bij Gammelmark, die zij deden, kan wel niet als aanvallende beweging gelden. Daarentegen kan men hen, waar van bloote verdediging sprake is, hardnekkigen moed en onverzettelijkheid niet ontzeggen. Het eerste, dat na de bestorming der schansen geschiedde, was, dadelijk handen aan het werk te slaan om dezelve om te keeren, d. i. zoodanig te wenden, dat het front daarvan thans naar Alsen was gerigt, maar te vergeefs zag men eenig berigt te gemoet van een aanval op dit eiland; daarentegen vernam men dat het grootste gedeelte der pruissische troepen naar het noorden, tegen Fridericia was opgebroken, waar zij de Oostenrijkers, vooral met hunne artillerie zouden ondersteunen. De eene verrassende tijding volgde echter de andere; alvorens nog de belegeringswerken voor Fridericia geheel in orde waren gebragt, verlieten de Denen in den namiddag van 30 April deze gewigtige vesting en namen de wijk naar Fünen, wordende die vesting alsnu dadelijk door de Oostenrijkers bezet. Het geheele vasteland van het kimbrische schiereiland bevond zich dus thans in de magt der geallieërden; maar de kroon der overwinning, het voor Duitschlands toekomst van zooveel belang zijnde gedeelte van Sleeswijk, namelijk de eilanden, hadden zij nog niet veroverd. Zij bezaten nogtans in Jutland een toereikend pand, om op de te Londen omstreeks het midden van April bijeengekomen conferentie zulke eischen te kunnen stellen, als overeenkwamen met hunne eer en die van geheel Duitschland; wij willen echter den gang der gebeurtenissen niet vooruitloopen, maar later daarmede onze tegenwoordige beschouwing vervolgen. Daarentegen willen wij de overige voorvallen, die op het krijgstooneel plaats hadden, kortelijk nagaan. Zij beperken zich tot eenige weinige schermutselingen ter land en een paar ontmoetingen ter zee. Tegen

het einde van Februarij bezetten de Denen met omstreeks 100 man, het sleeswijksche eiland Fehmarn, van waar zij herhaaldelijk kleine strooperijen deden naar de holsteinsche kust, om daar tegen betaling levensmiddelen te requiréren. Hoe ongevaarlijk deze landingen ook oogenschijnlijk waren, zoo gevaarlijk konden zij daarentegen worden, als de Denen de eilanden met eene sterkere magt bezetten. De pruissische opperbevelhebber besloot aldus, zich van de eilanden door overrompeling meester te maken, welk voornemen volkomen gelukte; den 15en Maart namelijk bij zeer stormachtig weder, zette eene sterke afdeeling troepen geheel onverwacht naar Fehmarn over en overviel de deensche bezetting, die zich toevallig lustig met dansen vermaakte, waarvan geen enkel man ontsnapte en zelfs de kapitein eener kanoneerboot, die juist aan de kust lag, werd gevangen genomen. Wel deden de Denen nog nu en dan aan de sleeswijksche en holsteinsche kusten eene poging tot landing, maar na een kortstondig oponthoud trokken zij weder terug. Ook ter zee lieten zij weinig van zich hooren; zij namen soms hier en daar een duitsch handelsvaartuig weg, ofschoon zij met Duitschland in het geheel niet in oorlog waren; wel legden zij met groote onbeschaamdheid op de gezamenlijke noord- en oostzeehavens de blokkade, ofschoon het aantal hunner schepen volstrekt niet toereikend was, die met de noodige kracht vol te houden, maar overigens was van hunne vloot niet veel te hooren, terwijl van de pruissische echter niets te zien was. Des te grooter was dus de verrassing, toen vernomen werd dat op 17 Maart de pruissische oorlogschepen met grooten heldenmoed tegen vijf deensche hadden slag geleverd, en ofschoon dat gevecht niet het minste resultaat opleverde, had de pruissische marine daardoor den vuurdoop ontvangen en getoond, zich met de deensche te kunnen meten. Den 15en April had in de nabijheid van Straalsund andermaal een zeegevecht plaats tusschen twee deensche oorlogschepen en pruissische kanonneerbooten, waarbij vooral „de Grille" zich uitnemend gedroeg. Na een korten strijd kozen de Denen het ruime sop, zonder langer stand te houden voor het pruissische getrokken geschut. Zelfs werden op 12 April met duitsche bondstroepen eenige schoten gewisseld. Op dien dag namelijk waagde zich eene deensche kanoneerboot te veel onder het bereik der saksische strandbatterijen in de nabijheid der haven van Neustadt. On-

middelijk werd een los schot ter waarschuwing gedaan, hetgeen door de genoemde kanoneerboot met zeven scherpe schoten werd beantwoord, waarna de uit twaalfponders bestaande batterij eveneens viermaal vuurde. Het deensche vaartuig scheen echter niet gezind tot een ernstigen strijd en nam aldra de wijk. De duitsche Bond zag echter in deze aanranding geen reden tot oorlogverklaring; men mag dan ook niet zoo dadelijk alles kwaad opnemen, en bovendien hadden de Denen met de Oostenrijkers en Pruissen genoeg te doen, om hen ook nog van andere zijden lastig te vallen. Daarbij nam de conferentie te Londen den 25en April een aanvang, er was aldus hoop op eene spoedige staking der vijandelijkheden, welke verwachting echter zeer werd teleurgesteld, daar de deensche voorwaarde tot wapenstilstand niets minder verlangde, dan dat Jutland zou ontruimd worden en daarentegen de blokkade der havens voortduren. De westersche mogendheden ondersteunden dien eigenlijk onbeschaamden voorslag, waarin Oostenrijk en Pruissen echter geenzins genoegen namen — deze hadden nu redenen te over om elke verdere onderhandeling dadelijk af te breken — en de leden der conferentie braken zich nu het hoofd, hoe zij den van zelf ontstaan zijnden chaos van het duitsch-deensche conflict weder zouden regelen. In hoeverre en of dit gelukte zullen wij in eene andere afdeeling van een volgend No. nagaan en mededeelen.

PROEVE

VAN EEN VERKLAREND NEDERDUITSCH WOORDENBOEK.

A.

Aanmerkingen. Hoort men het gereedst door hen maken, wier onbevoegdheid hun het stilzwijgen voor immer had moeten opleggen.

Aap. Volgens sommige geleerden het eigenlijk stamhoofd van ons geslacht. Niet verheffend, voorwaar! Doch ééne vraag slechts aan die weinig adel-trotschen onder onze broeders: Indien de mensch zich werkelijk uit den aap heeft ontwikkeld, vanwaar dan het vreemde verschijnsel; dat sedert die eerste promotie de geschiedenis nergens van meer dergelijke gewaagt?

Er schijnen dus jaarduizenden gevorderd te worden voor de rigtige aflevering van zulk een exemplaar. Een troost ten minste, dat van die zijde geene overbevolking te vreezen is.

Aarde. Sedert zij heeft opgehouden het middelpunt van het heelal te zijn, hadden hare bewoners het moeten begrijpen, dat het toen meer dan tijd was hunne buitensporige aanmatiging af te leggen. Hoovaardij op ingebeelde grootheid is de eene dwaasheid op de andere stapelen.

Afbreken. Heeft weinig te beduiden, als men niet bij magte is wat beters er voor in de plaats te stellen.

Afkomst. Waar men er zich trotsch op verheft, kan men in den regel verzekerd zijn iemand voor zich te hebben; die tot de nullen in de zamenleving behoort.

Appel. Dat onberekenbaar groote ja, vaak tegengestelde gevolgen uit dezelfde oorzaken kunnen ontspruiten, ziet men aan den appel van Paris, waardoor wanorde en tweedragt onder de goden werden geboren, en aan dien van Newton, waardoor de volmaaktste orde en harmonie aan 't licht zijn getreden.

B.

Bedriegen. Een kwaad, dat minder geteld wordt, waar men het zich zelven doet, dan waar het den naaste betreft. En toch kan deze er zich voor wachten, terwijl hij die zich zelven misleidt, het verderf maar schaars ontkomt.

Begraafplaats. Een oord dat bij velen daarom zulke sombere denkbeelden verwekt, omdat het hun te weinig helder is geworden, wat daar van hun aanwezen niet geborgen wordt.

Behoefte, Een woord waarvan het begrip evenmin met naauwkeurigheid is te bepalen als de kwadratuur van den cirkel.

Berg. Zelfs de hoogste heeft nog te geringe verhevenheid om tot maatstaf te dienen, waar er sprake is van zelfvergoding.

Bestemming. Wordt door hen het best in al haar omvang begrepen, die bij de grootste krachtsinspanning zich gedrongen voelen te belijden, haar op verre na niet bereikt te hebben.

Bevelen. Iets dat ieder meent te kunnen, doch zij alleen verstaan, die geleerd hebben te gehoorzamen.

Blindheid. Een gebrek waaraan meer helderzienden lijden dan het getal der zulken bedraagt, die er om beklaagd worden.

Bouwval. Een welsprekend redenaar over de vergankelijk-

heid. Aan bewonderaars ontbreekt het ook hem niet, maar wel aan hoorders die van zijne rede voordeel trekken.

C.

Chemie. Eene ontaarde dochter, die, sedert zij tot aanzien is gestegen, de onbeschaamdheid heeft hare moeder — de alchemie — te verloochenen en aan de algemeene verachting prijs te geven.

Cinyren. Iets dat voor een geneesmiddel doorgaat, doch dat bij aanwending de kwaal meestentijds verslimmert.

D.

Dalen. Kan dan eerst de weg tot rijzen worden, als men voor hoogmoed kinderzin heeft geruild.

Denken. Eene bezigheid, waaromtrent velen nog in het zonderling begrip verkeeren, dat zij uitsluitend voor enkele standen noodzakelijk is.

Dennenboom. Eerst in het barre jaargetijde bemerkt men, dat zijn loof immer groen blijft.

Dichter. Iemand wien een tooverstaf ten dienste staat; doch daar deze even als de magneet twee verschillende polen bezit, begrijpt men ligt dat naar gelang die wordt aangevat, de wonderman dan eens hoorders of lezers aantrekt en dan weder van zich stoot.

Dienaar. Een woord dat als een onmisbaar ingrediënt kan beschouwd worden om brieven of verzoekschriften den behoorlijken vorm te geven. Het springt dus in 't oog, dat het dwaas is, iets af te leiden zoowel uit het eenvoudige „dienaar," als het meer versterkte: „dienaar der dienaren."

Diepte. Het gemis er aan in vele hedendaagsche schriften zoekt men door uitgebreidheid te verhelpen.

Dijk. Een uitmuntend middel om rivieren onbevaarbaar te maken, landen te bederven, schatten te verspillen en gevaren te bestendigen.

Diplomaat. Iemand die scherp ziet, naauwlettend hoort, overgevoelig is, met omzigtigheid spreekt, steeds zijne ware meening verbergt, doch die van anderen te naarstiger uitvorscht.

Dorp. Eene plaats, waar verouderde begrippen en vormen moeijelijk worden ter zijde gesteld, omdat men zich de moeite niet geeft de nieuwere te onderzoeken.

Drank. In zijne algemeenste beteekenis opgevat, eene levensvoorwaarde; in engeren zin genomen, een middel om het ware leven te vernietigen.

E.

Ebbe. Doet den oceaan minder van zijne poëtische zijde kennen, even als teruggang bij personen en volken meestal hunne schaduwzijde het duidelijkst doet uitkomen.

Echo. Waar zij in de zamenleving zich het luidst doet hooren, is het een bewijs dat het getal van zelfstandige denkers er uiterst gering is.

Eenzaamheid. Wordt dan alleen schrikwekkend, als men in een verleden staart dat wroeging in het geweten heeft achtergelaten, of op eene toekomst ziet waarvan men weinig te hopen heeft.

Eer. Een goed dat hartstogtelijk wordt nagejaagd, zonder te bedenken dat deszelfs bezit alligt de doode vlieg kan worden, die (naar de uitspraak van den wijzen koning) de kostbare zalve des specerijmengers tot bederf doet overgaan.

Eeuwig. Een woord dat voor het algemeen meer genietbaar is geworden sedert men het heeft aangewend om de duurzaamheid van vriendschapsbetrekkingen of verbonden te beter te doen uitkomen.

Ernst. Waar zij zich bij jeugdige menschen vertoont, zien wij karikaturen, waar zij op gevorderden leeftijd wordt gemist, ontwaren wij dwazen.

Examen. Wordt daarom door velen zoo geschroomd, omdat bij het opmaken van den geestelijken inventaris de aureole zou verdwijnen, die men alleen aan stand of betrekking te danken heeft.

F.

Faam. Eene snapachtige dame, die ter wille van luistergrage ooren nog al van grootspraak zich bedient.

Fata Morgana. Eene luchtspiegeling, die even als de kasteelen door onze verbeelding opgetrokken, na korten tijd weder spoorloos verdwijnt. Beiden, schoon aan de werkelijkheid ontleend, missen den grondslag, waarop het bij duurzaamheid aankomt.

Frankrijk. Een land, waarheen magtige potentaten zoowel

als modemaaksters bestendig heen zien, om fatsoenen voor staatsstukken of toiletsartikelen op te doen.

G.

Gedeelte. Minder dan het geheel. Bij zedelijke ligchamen nogtans doet zich vaak het verschijnsel op, dat de waarde van het geheel door een betrekkelijk klein gedeelte wordt vertegenwoordigd.

Geestenwereld (de). Is ons gewis naderbij dan wij vermoeden, en echter ver genoeg van ons verwijderd om ons geheel vrij te laten in onze gedragingen.

Geheugen. Beurtelings zwak en sterk bij dezelfde personen, naar gelang het eigene fouten of die van anderen betreft.

Gelach. Verkeert niet zelden in geween, als het op 't betalen van het gelag aankomt.

Gelegenheid. Komt schaars van pas, waar de trage hand het vatten ontleerd is.

Geraamte. Jaagt daarom der menigte zoo veel schrik aan, omdat het haar den spiegel voorhoudt, waarin zij duidelijk ontwaart, wat er van aardsche grootheid eens overblijft.

Geweten. Caoutchouc. Vandaar dat bij verlies van elasticiteit veler geweten zoo verbazend ruim wordt.

Gierigaard. De behoeftigste der stervelingen, wijl het aangroeijen zijner schatten hem des te huiveriger maakt een penning er van af te nemen.

Godsdienst. Onder welke vormen zij ook wordt aangetroffen, altijd legt zij het getuigenis af, dat de mensch zich zelven ongenoegzaam is.

Graf. Eene plaats waarbij schoone redevoeringen worden uitgesproken en fraaije bloemen geplant. Sprekers en planters voelen zich echter dan eerst op hun gemak, hoe verder zij er van verwijderd zijn.

H.

Heelal. Eene uitgebreidheid, waarvan de omvang ons doet duizelen, doch vaak te eng voor hem, wien het geweten aanklaagt.

Hemel. Eene plaats waar ieder naar verlangt, maar toch zoo laat mogelijk wenscht heen te gaan.

Honger. Een scherp zwaard, doch bot geworden, heeft het vrij wat in, het weder te wetten.

Hoveling. Een reflectie-spiegel der deugden en ondeugden van den gebieder of der gebiedster.

Huis. Een woord dat aantrekt of onverschillig laat, al naar gelang men den zegen van het huiselijk verkeer heeft gesmaakt of daaraan vreemd is gebleven.

I. J.

IJver. Zonder verstand, een locomotief in vollen gang, doch aan zich zelven overgelaten, die alom onheil sticht en eigen verderf voorbereidt.

Indruk. Is gemeenlijk daar het spoedigst verdwenen, waar de tranen het sterkst vloeijen. Een doorweekte bodem is dan ook weinig geschikt om er iets blijvends op te stichten.

Inkt en *buskruid:* de twee geweldigste sloopers in maatschappijen die op beschaving roem dragen.

Jaloerschheid. Een gebrek waardoor men verhinderd wordt den goeden smaak van anderen te huldigen, zoodra die zich openbaart omtrent het voorwerp, dat onze genegenheid heeft aangetrokken.

K.

Kerk. Door hen vaak het minst bezocht, die haar bouwstijl het hoogst waarderen.

Kleed. Uit schaamte geboren, werd het alras door behaagzucht als troetelkind aangenomen, om later misleiding en bedrog uitnemende diensten te bewijzen.

Klimmen. Iets dat elk verstaat; doch niet ieder weet, waar men dient op te houden.

Koning. „Een Penningh van 't metael daar wij af zijn gemaeckt,
„Maar op de rekenrij der duizenden geraeckt."

Krankzinnigheid. Ofschoon de geoefendste psycholoog wanhoopt, de juiste grenzen van dit gebied ooit te kunnen bepalen, dunkt het ieder gemakkelijk te zeggen, wat er al of niet toe moet gebragt worden.

Krijgen. Nemen en ontvangen. Het geval kan zich dus voordoen, dat men iets krijgt zonder het gekregen te hebben, en alzoo eene handeling begaat, die door een eerlijk gemoed wordt gewraakt.

Kroon. Pleegt dan eerst haar gewigt te doen gevoelen, als de drager zich bewust wordt welke verantwoordelijkheid zij hem oplegt.

Kruipen. Bij kinderen, een teeken dat zij zich weldra zullen opheffen; bij volwassenen, dat zij alle begrip van hunne waarde verloren hebben.

Kruis. Het teeken van den grootsten vrede, den felsten krijg, den kloeksten moed, de zeldzaamste geleerdheid; doch evenzeer van vorsten luim, van pligtpleging en van bodenloon.

Kruiwagen. Met een van goed kaliber komt men sneller aan zijn doel dan met een extra trein.

L.

Lap. Een nieuwe lap op een oud kleed, schaadt; een oude lap op een nieuw kleed, is een misstand.

Last. Niet die ons door hooger Hand wordt opgelegd, weegt het zwaarst; alleen die drukt ter neder dien wij ons zelven onnoodig op de schouders tasten.

Leed. Waar dit anderen wordt aangedaan, eene beuzeling; waar men het zelve ondervindt, een molensteen.

Leeren. Wordt door zulken vaak het meest verzuimd, die er voortdurend de grootste behoefte aan hebben.

Leeuw. Een dier dat steeds zijne hoogheid gevoelt, maar die nimmer te grabbel werpt.

Lessen. Worden bij handvollen uitgedeeld, doch schaars met liefde ontvangen, en nog zeldzamer opgevolgd.

Leven. De grootste straf waartoe iemand kan verwezen worden, die zijne toekomst moedwillig heeft verwoest.

Liefde. Wien het bevreemden mogt, dat zij in fellen haat kan overgaan, herinnere zich slechts dat ook de zoetste wijnen den scherpsten azijn opleveren.

M.

Maan (de). Predikt sinds jaarduizenden onafgebroken de groote waarheid: „schijn bedriegt", doch men weet het, met weinig succès. Wien het ploegen op rotsen niet vreemd is, zie bijwijlen eens tot haar op, en spiegele zich aan hare onverstoorbare kalmte.

Meester. Zoo veel als: onderwijzer, leeraar, wondheeler, regtsgeleerde. Exploiteurs op verschillend gebied; no. 1 kiest daartoe de hersens; no. 2, het hart; no. 3, den uitwendigen mensch en no. 4, de beurs.

Middel. Dat het door het doel zou geheiligd worden, werd

vroeger wel beweerd, doch hieraan slaat niemand thans meer geloof.

Mijn. Weg naar de schatkamers der voorwereld.

Misdruk. Het Medusa hoofd, dat een uitgever zoo menigen auteur voorhoudt, en diens hand doet verstijven, als hij gereed staat, met zijn breinschat de wereld te verrijken.

Mode. Eene gebiedster wier bevelen — de dwaaste niet uitgezonderd — op het stiptst worden nagekomen. Ja, zoo ver wordt zelfs de onderdanigheid gedreven, dat men het als eene ware ramp zou aanmerken, indien men te dier zake van nalatigheid wierd beschuldigd.

Mom. Thans een speeltuig voor kinderen, daar volwassenen er zich niet meer van bedienen sedert zij in de kunst van veinzen zulke buitengewone vorderingen hebben gemaakt.

Morgen. Een onbekend kapitaal, waarop ieder evenwel groote wissels trekt, zonder de minste zekerheid of zij immer zullen gehonoreerd worden.

Mummie. Heeft al het terugstootende van een lijk verloren, sedert men haar als eene zeldzaamheid in musea van oudheden heeft binnen gesmokkeld.

N.

Naam. Zich er een te maken, kost weinig; een goeden naam te verwerven en dien ongeschonden te bewaren, kost zeer veel.

Nachtegaal. Een groot talent, waaraan het bedelen om lof vreemd is.

Navolgen. Daar de groote menigte dit zoo gemakkelijk doet, omdat het denken bespaart, zoo rust er eene te grooter verantwoordelijkheid op hen die voorgaan.

Nood. Wordt daar het minst gevoeld, waar men dien het meest uitspreekt.

Noodlot. Eene godheid die geblinddoekt werd voorgesteld. De aanhangers die zij thans nog telt, dankt zij den blinddoek, die voor hooger licht onvatbaar maakt.

Nullen. In de cijferkunst brengen zij al wat waarde vertegenwoordigt op zijne plaats; in de zamenleving doen zij juist het tegengestelde.

O.

Oog. In normalen toestand geeft het aan de ziel dikwijls

verwarder voorstellingen van de dingen dan zij ontvangt, wanneer het geheel voor het licht gesloten is.

Oogenblik. De voetstap van den tijd. De vervlogene oogenblikken worden veelal teruggewenscht, de tegenwoordige vaak verbeuzeld, op de toekomende steeds gerekend.

Omwenteling. Ontleent hare waarde alleen aan den toestand, die vóór ging, en dien zij doet geboren worden.

Onbekend. Maakt onbemind, doch daarom niet onbegeerlijk. Geen levenstijdperk waarin men alles wat onbekend is, niet vurig najaagt, terwijl teleurstelling niemand afschrikt zijne blikken er van nieuws naar heen te rigten.

Ondank. De munt waarmede de wereld betaalt, doch waarover men men zich telkens verwondert bij de voldoening. Sterk sprekend bewijs, dat aan de verbetering van ons geslacht in den regel door niemand gewanhoopt wordt.

Onderwijs. Kweekt hoogmoed of nederigheid, daar halve geleerdheid steeds opgeblazen maakt, en degelijke studie leert zien, hoe weinig men eigenlijk nog weet.

Ongelijk. Waar het wordt ondervonden, meet men het ten breedste uit; waar men het aandoet, rangschikt men het onder de kleinigheden.

Ongeluk. Heeft meer gelukkigen gemaakt dan het geluk dankbare genieters heeft gevonden.

Opschik. In de jeugd een bewijs van onverstand; op gevestigden leeftijd, gebrek aan ernst; in den ouderdom, eene bespotting van zich zelven; bij uiterste wilsbepaling, het getuigenis dat men nimmer het doel des levens heeft begrepen.

Ouderdom. Een zegen in 't verschiet, een last in de werkelijkheid.

Overmoed. Wordt daar het meest gevonden, waar de ware moed ontbreekt. Het is dus meer een teeken van armoede dan van rijkdom.

P.

Paleis. Hut. Uitersten. Als zoodanig geen van beiden begeerlijk. Is de weelde te duchten, de ontbering niet minder.

Pantoffel. Als onderdaan, een voorwerp van eigenaardige aantrekkelijkheid; als scepter gebezigd, iets dat afschuw inboezemt.

Pijl. Waar zij het ligchaam wondt, heeft zij vaak den dood

ten gevolge; waar zij het hart treft, opent zij veeltijds een springader des levens.

Planeet. Een donkere bol die licht verspreidt; het tegenbeeld dier heldere bollen onder de menschen, die maar al te vaak het licht verduisteren.

Pleeijen. Iets, waartoe meer menschen- en zaakkennis behoort, dan men algemeen gelooft. Onbekwaamheid in dezen kan daarom dikwijls meer kwaad aanbrengen, dan voorkomen.

R.

Raadsel. Onopgelost: eene flesch champagne, die aller begeerte gaande maakt; opgelost: eene champagne flesch, door elk met onverschilligheid behandeld.

Ramp. Mag dan eerst een ongeluk heeten, als zij voorbijgaat zonder dat men er wijzer of beter door is geworden.

Regeren. Eene kunst, die elk verstaat, uitgenomen zij die er toe geroepen worden; ten minste zoo men aan de geoefende kritiek geloof mag hechten.

Rekening. Een kind der verschrikking voor hen, die niet onwillig maar slechts onvermogend zijn, te voldoen. Opligters geven zich naauw de moeite haar in te zien en leggen ze eenvoudig ter zijde.

Reus. Iemand die boven allen uitsteekt, en vaak niets uitstekends bezit.

Ridderorde. *Zie: kruis.*

Rijkdom. Geeft veel, maar ontneemt vaak nog meer; vandaar dat velen, omringd van groote schatten, zich zoo ongelukkig gevoelen.

Roos. Dat zij van de vroegste tijden tot nu toe de aangebedene is gebleven, heeft zij alleen daaraan te danken, dat zij doof is voor de vleitaal waarmede men haar onophoudelijk bewierookt.

Rust. Iets dat alle menschen begeeren, doch aan niemand dienstig is.

S.

Schaamte. Toen zij onzen stamouders den eersten blos op de kaken joeg, was hunne onschuld verdwenen; waar de menschenvriend haar bij den verst afgedwaalde nog bespeurt, wanhoopt hij geenszins aan terugkeer tot het goede.

Schaduw. Iets begeerlijks of iets krenkends, al naar gelang men die opzoekt of er in geplaatst wordt.

Scheiden. Eene kunst waarin de meesten meer bedreven zijn dan in die van vereenigen.

Scherts. Een vreeselijk wapen, dat niet dan met de grootste behoedzaamheid kan aangewend worden.

Slagveld. Eene plaats waar de dood altijd stellig den grootsten buit wegdraagt.

Sneeuw. Zoo iets de magt van het kleine staaft, is het de sneeuwvlok, die voor een kinderadem bezwijkende, nogtans door hare zusters geholpen, de talrijkste legerbenden te grond rigt.

Spel. Is bij hen de ernst des levens voor wie het leven een spel is.

Spiegel. Een gevaarlijk ding, wijl het de zonderlinge eigenschap bezit, ons te doen zien wat er in werkelijkheid niet altijd bestaat, en veel te verbergen wat in waarheid aanwezig is. Groote behoedzaamheid zij dus elk aanbevolen die er zich van bedient.

Spreken. Op zijn pas, eene hand die wonden heelt; te ontijde, eene hand die wonden slaat.

Sterrenhemel. Leert ons naauwkeurig wat hij vroeger was; iets dat velen met opzet verbergen, wanneer zij de algemeene bewondering tot zich trekken.

Student. Iemand die een belangrijk kapitaal vertegenwoordigt, doch dat meestal onbeduidende renten afwerpt.

T.

Tegenspoed. Een woord van onaangenamen klank. Bij personen of volken door weelde ontzenuwd, is echter geen heilzamer correctief denkbaar tot herstel der verlorene veerkracht dan juist de tegenspoed.

Temperament. Vervangt daar de plaats van het *fatum* der Ouden, waar men door gebrek aan zelfbeheersching zich door zijne hartstogten laat vervoeren.

Teugel. Veeltijds noodiger voor dien, die hem voert, dan die er mede geleid wordt.

Tijd. De snelheid en waardij er van wordt door de meesten dan eerst bespeurd, als hun geen tijd meer overschiet.

Toekomst. De tijd waarvan velen alles hopen, doch weinigen zich met ernst op voorbereiden.

Tong. Schaadt meer waar zij fluistert, dan waar zij luid hoorbare klanken voortbrengt.

Tooneelspeler. Iemand die al spelende den rand van het graf nadert, en aan de overzijde er van eerst met schrik ontwaart, hoeveel hij verspeeld heeft.

Tranen. Hebben dikwijls sterker vesting doen vallen, dan waarop de vernielendste projectielen zich kunnen beroemen.

Troon. Eene verhevenheid van slechts luttele voeten, maar wier bestijging vaak meer moeite kost dan het beklimmen van den Dawalaghiri.

Troost. Heeft daarom dikwijls zoo weinig te beduiden, omdat de trooster veelal onbekend is met de bron waaruit de ware troost is te putten.

U.

Uitgaven. Overtreffen bij velen daarom zoo dikwerf de inkomsten, omdat de laatsten, zij het dan ook in strijd met hetgeen de optica leert, zich op een afstand merkelijk grooter vertoonen dan zij wezenlijk zijn.

Uitkomst. De maatstaf van bekrompen zielen, waarmede zij de waarde eener onderneming bepalen.

Uitstellen. Een transigeren met zijn geweten, waar men den moed tot handelen mist.

Uitvlugt. Eene munt van wier onwaarde ieder overtuigd is, doch die men niet schroomt telkens in omloop te brengen.

Uurwerk. Herinnert niet alleen met nadruk aan den verloopen, helaas! voor velen ook verlorenen tijd, maar ook met dubbelen ernst aan de oogenblikken, ons nog gegund.

V.

Verbetering. Wordt in den regel steeds van anderen verwacht; met zich zelven aan te vangen, houdt men veelal voor onnoodig.

Verdraagzaamheid. Een gemakkelijk oorkussen voor luiaards naar den geest.

Verjaardag. Een handwijzer op den levensweg met twee armen; op den een onderscheidt men, bij verder voortgaan, al minder duidelijk het woord *wieg;* op den ander met toenemende helderheid het woord *graf.*

Verstrooijing. Opium: bij kleine hoeveelheden aangewend,

een pijnstillend, onnadenkend gebruikt, een ontzenuwend middel.

Verveling. Een poel, waaruit bestendig giftige dampen oprijzen.

Vijand. Dien te hebben, is geen schande; er zich eenen te maken, is onchristelijk.

Vlag. Dat zij volgens den stokregel de lading dekt, is eene bewering die der wereld op stroomen bloeds en tranen is te staan gekomen.

Voorteekenen. Gewaande: eene gezochte waar, schoon zij weinig te beduiden heeft; stellige: een minder gewild artikel, dat nogtans groot voordeel kan aanbrengen.

Voorwereld. Een boek welks bladzijden uit steen bestaan, en waarvan de letters uit geraamten zijn zamengesteld.

Vormen. Iets tijdelijks, dus voorbijgaande. Tot bevordering van regelmaat zijn zij uitmuntend; doch doodend moeten zij geacht worden voor de ontwikkeling van den geest, waar men er bij zweert.

Vrijheid. Wordt steeds het minst genoten, waar zij het meest wordt uitgetrompet.

Vrouw. Zoo lang zij zich binnen haar kring beweegt, eene hemelsche gestalte die het verloren paradijs weder doet hervinden; eene min aantrekkelijke figuur, als zij daar buiten treedt, wijl haar dan op eens de tooverstaf ontglipt. Te mannelijk voor eene vrouw, en te vrouwelijk voor een man, krijgt zij iets van dat halfslachtige, dat afstoot, daar niemand er zijn beeld in herkent.

W.

Wachten. Wie zich die moeijelijke kunst heeft eigen gemaakt, geniet te overvloediger als hij zijn verlangen bevredigd ziet.

Wansmaak. Waar hij zich gevestigd heeft, een bedroevend verschijnsel; hem openlijk te hooren afkeuren, een bewijs dat de besmetting nog geen onrustbarend karakter heeft aangenomen.

Weegsteen. Het wegen met tweeërlei steenen of gewigten, een kwaad reeds in de oudheid bekend. Eerlijkheid blijkt dus te allen dage eene zeldzame plant te zijn geweest.

Weerhanen. Zoowel die op torens als onder de menschen hebben dit gemeen, dat zij naauwkeurig de windrigting doen kennen, zonder daardoor zelven in het minst te worden aangedaan.

Weldaad. De beste is in den regel altijd die, waar de hand verborgen blijft welke ze bewijst.

Weldadigheid. Gaat bij velen boven billijkheid. Vandaar dat men een' kwaden betaler gemakkelijker tot het doen eener weldaad dan tot het afrekenen met zijne schuldeischers zal overhalen.

Wereld. In zijn gunstige beteekenis opgevat, zoekt men haar doorgaans niet, waar zij zich het krachtigst uitspreekt: in eigen gemoed. Hoe weinig baat men te allen tijde dus vond, in het zoogenaamde ontvlugten der wereld, valt in het oog.

Winter. Verbergt onder een ruw uiterlijk steeds een vaderlijk zorgend hart.

Wonder. Een woord dat bij vele geleerden reeds als een verouderde term wordt aangemerkt. Om geheel tot de antiquiteiten over te gaan, behoort nog alleen maar de ontdekking te geschieden, hoe eigenlijk het *leven* ontstaat.

Wrijving. Tot op zekere hoogte, heilzaam; voortgezet, kan zij een vuur ontsteken dat verdelgend om zich heengrijpt.

Z.

Zee. Het perpetuum mobile der natuur, dat der kunst nog niet is gelukt daar te stellen.

Zeil. Het in top te hijschen: het verlangen der meesten; het te kunnen minderen: iets dat maar weinigen regt verstaan.

Zelfkennis. Vindt daarom zoo weinig beoefenaars, wijl men het van meer belang rekent, anderen te leeren kennen.

Zerk. Grafsteen. Waar de levende er op spreekt van den doode, meestal vleitaal; waar de doode er op spreekt tot den levende, een woord dat ernstige behartiging verdient.

Zien. Iets dat weinig inspanning schijnt te kosten; de scheve voorstellingen van velen bewijzen het nogtans klaar genoeg, dat maar enkelen de kunst verstaan, goed te kunnen waarnemen.

Zigeuners. Menschen wier verleden onzeker, wier heden kommervol, wier toekomst raadselachtig is.

Zon. Een hemelligchaam, waaraan de geleerden, vooral van onzen tijd, het moeijelijk kunnen vergeven, dat het zoo hardnekkig het geheim bewaart omtrent de natuur van zijn wezen.

Zorg. Betaamt ieder, besorgd te zijn, niemand, onbekend als men is met hetgeen het volgend oogenblik zal opleveren.

Zwijgen. Lofwaardig, als men daardoor het twistvuur dooft;

dwaas, als het zelfverdediging betreft; onregtvaardig, waar het den goeden naam des naasten geldt; onchristelijk, als men een broeder op het dwaalspoor ziet.

's Hage. M.

GEESTELIJKEN EN LEEKEN IN DEN KERKELIJKEN STAAT.

De steeds voortdurende strijd over het „te zijn of niet te zijn" der wereldlijke magt van den paus, is eene zaak van het hoogste gewigt vóor de maatschappelijke toestanden van den Kerkelijken Staat.

Doch hieromtrent verneemt men doorgaans slechts weinig, want voor den vlugtigen, oppervlakkigen reiziger blijven de meeste bijzonderheden verborgen, terwijl slechts zij die zich lang in dat land ophielden en met een opmerkzamen geest begaafd, met allerlei personen en toestanden in aanraking kwamen, in de eerste plaats regt van spreken hebben; en onder dezulken bekleedt Archwort, als schrijver van „Mijne Herinneringen uit Italië" eene eervolle plaats, terwijl de door hem ontsluijerde en aan 't licht gebragte feiten in hoofdtrekken volkomen overeenstemmen met het werk van Gurtzkow, getiteld „die Zauberer von Rom." Wij meenen den lezers der Vaderlandsche Letteroefeningen geen ondienst te doen door eenige bijzonderheden omtrent de noodlottige magt die de geestelijkheid op den leek uitoefent, en die aan het straks genoemde werk van Archwort ontleend zijn, hier te doen volgen.

Ik geloof, zegt hij, dat geen verstandig mensch wiens oordeel niet door partijgeest beneveld is, mij zal kunnen tegenspreken wanneer ik verklaar dat in geheel Europa geen slechter regering bestaat dan die van den Kerkelijken of Roomschen Staat. Welk denkbeeld de geestelijken aldaar zich van de godsdienst vormen, en hoe zij die trachten te verbreiden, blijke uit het volgende voorbeeld.

Kort na den intogt der Oostenrijkers waren twee mannen, beide tot eene en dezelfde parochie behoorende, in verzekerde bewaring genomen, omdat zij in plaats van hunne wapenen aan de Oostenrijkers over te leveren, die heimelijk verborgen hadden. Zij werden beide aan het zoogenaamde standregt, dat

alleen de Oostenrijkers, als overwinnaars uitoefenden, overgeleverd.

De veldmaarschalk baron von Wimpfen, generaal der Oostenrijksche armée, tot wien de geestelijke der parochie onder welke de beide beschuldigden behoorden, zich wendde om gratie te verwerven voor één der aangeklaagden, vroeg hem waarom hij niet tevens voor den andere in de bres sprong die toch evenzeer zijn biechteling was, waarop de brave man hem ten antwoord gaf dat hij voor *hem* geen goed woord doen kon omdat hij een slecht Christen, de andere daarentegen dien hij aan de genade van zijne excellentie aanbeval, een uiterst godsdienstig mensch was.

„Maar ik hoor toch algemeen," zeide de generaal, die intusschen omtrent een en ander zijne informatien had ingewonnen, dat hij dien gij zulk een godsdienstig mensch noemt, juist niet in de beste reputatie staat, daar hij niet alleen reeds twee maal in het tuchthuis gezeten heeft, maar ook nu nog algemeen als een dief bekend staat en als zoodanig gevreesd wordt, terwijl de andere daarentegen een goed mensch is, steeds op een eerlijke manier aan den kost komt en als een braaf man en vader bekend staat, die zijne kinderen zoo goed mogelijk groot brengt. Ook heb ik gehoord dat hij van zijne wapenen nooit een onedel gebruik heeft gemaakt, doch ze slechts verborgen heeft gehouden omdat hij er zulk een zwak voor had, ofschoon dit niet wegneemt dat hij de krijgswet overtreden heeft. „Uwe eerwaarde," ging de generaal voort, „is het best in de gelegenheid om mij te zeggen, in hoeverre al wat ik gehoord heb met de waarheid overeenkomt; „maar," liet hij er langzaam en nadrukkelijk op volgen, „ik verlang de waarheid te hooren en niets dan de waarheid."

Deze woorden had de geestelijke zeker niet verwacht. Tot nog toe had hij zich verbeeld dat het eenen Oostenrijkschen officier niet in de gedachten zou komen tegenover iemand die tot eene der geestelijke orden behoorde zulk eene zelfstandigheid aan den dag te leggen.

De eerwaarde pater werd van schaamte en toorn rood tot over zijne ooren, doch om den Oostenrijkschen generaal als het ware uit te tarten en om hem te toonen hoe weinig respect hij als Romeinsch geestelijke aan een man van den degen verschuldigd was, nam hij een snuifje en zeide dood bedaard:

„het is waar excellentie, mijn protégé is niet in alle opzigten zulk een braaf mensch als ik wel wenschte; maar hij gaat getrouw ter biecht, is mij behulpzaam in het toezigt op mijne biechtkinderen, zoodat ik altijd weet wat er in mijne parochie omgaat, en iederen Zondag, dikwijls zelfs in de week, bezoekt hij de mis, zoodat ik, dit alles in aanmerking genomen, uwe excellentie verzoeken moet het geringe feit waaraan hij zich heeft schuldig gemaakt, door de vingers te zien."

„En de andere dan?" vroeg de generaal ongeduldig.

„Van hem weet ik slechts," gaf de pater ten antwoord, „dat hij een slecht Christen is en zijne godsdienstpligten bijna geheel en al verzuimt, zoodat eene kleine straf niet kwaad voor hem wezen zou;" en na den „goeden Christen" nogmaals aan de gratie van den generaal te hebben aanbevolen, ging de pater heen. De goede man, die toch meende niet misdeeld te zijn van gezond verstand, kon onmogelijk begrijpen dat de generaal den „goeden Christen", in weerwil van zijne aanbeveling, vijf en twintig stokslagen geven liet en wel met de vermaning dat hij, zoo hij niet andermaal eene dergelijke straf wilde ondergaan, trachten moest een goed mensch te worden; terwijl hij den „slechten Christen" algeheele gratie schonk, hem op den schouder klopte en hem tevens vermaande dat hij, reeds een goed mensch zijnde, zijn best doen moest dit te blijven en ook zijne godsdienstpligten niet moest verzuimen.

Als boekverkooper, hetgeen ik later geworden was, had ik veel met de inquisitie te maken, wijl aan haar oordeel de revisie der proeven moest onderworpen worden. Eens was een persoon, die deze heilige (!) instelling als handlanger diende, met het wapen in de hand gearresteerd geworden, waarmede hij zoo even iemand ernstig gewond had.

De inquisiteur en diens vicaris vorderden van mij dat ik bij de Oostenrijksche regering voor hun beschermeling spreken zou; daar ik echter algemeen gehoord had dat die kerel al menigen moord op zijn geweten had, verzocht ik mij daarvan te excuseren onder voorwendsel dat mijn voorspraak toch niets baten zou, om hetgeen ik later, daar men de ware reden van mijne onwilligheid wel doorzag, niet weinig te lijden had, vooral wanneer de vicaris alleen te huis was. De inquisiteur zelf was een goede ziel, zoodat hij dan ook eigenlijk voor zulk eene betrekking weinig deugde.

In den Romeinschen Staat kan niemand een paspoort of dergelijk stuk verkrijgen dan na een certificaat van goed gedrag van wege zijn geestelijke te hebben overgelegd, die hem dit slechts geeft wanneer de desbetreffende persoon genoegzaam voldoet aan zijne kerkelijke pligten of als een wraakzuchtig mensch bekend staat. In het laatste geval acht de pater zich genoodzaakt het certificaat zoo gunstig mogelijk te maken, doch is tevens, volgens den uitdrukkelijken wil der regering, verpligt den man uit te vragen waartoe hij dat stuk gebruiken wil, hierop zich naar de bevoegde autoriteit te begeven, en die mede te deelen hoe het met den persoon die van hem een certificaat verkregen heeft, werkelijk gesteld is. Op deze wijze heeft hij zijn eigene veiligheid niet in gevaar gebragt, en meent tevens aan de eischen van zijn geweten niet te kort gedaan te hebben.

Een pater dien ik op het hoogst onzedelijke van zulk eene handeling opmerkzaam maakte, gaf mij ten antwoord: „Maar wat zoudt *gij* dan wel doen zoo gij in mijne plaats waart? Het leven," ging hij voort, „is te zoet dan dat men het ligtvaardig in de waagschaal zou stellen!"

Is daarentegen hij die zich om een certificaat bij den geestelijke aanmeldt een vreedzaam mensch zonder echter het vorige paaschfeest gebiecht te hebben, dan kan hij geen certificaat krijgen, al staat hij ook nog zoo algemeen bekend als een braaf en eerlijk man. De geestelijken bekommeren er zich in 't algemeen niet over of de handel en wandel hunner biechtelingen regelregt aandruischen tegen de voorschriften van het Evangelie, zoo zij uiterlijk slechts hunne kerkelijke pligten nakomen, namelijk biechten en communiëren.

De wijze waarop men in den Pauselijken Staat de eene of andere post of waardigheid verkrijgt, is ook zeer opmerkelijk. De sollicitant die eene schoone vrouw, dochter of zuster heeft komt gewoonlijk het eerst in aanmerking, en dit wordt bevestigd door een spreekwoord dat daar te lande zeer algemeen is, doch hetwelk ik mij schamen zou hier aan te halen. Staat den sollicitant echter dit middel niet ten dienste of wil hij er geen gebruik van maken, dan is er nog een andere weg die hem gewoonlijk even zeker tot zijn doel voert. Hij zoekt dan namelijk te weten te komen in welke kerk de mis bediend wordt door den kardinaal of prelaat die over de begeerde post te be-

schikken heeft, begeeft zich daarheen, werpt zich voor het altaar waar de priester zich bevindt op de knieën, bidt met opgeheven handen en zet die komedie zoolang voort tot dat hij er zeker van kan zijn dat men hem opgemerkt heeft. Eenige dagen achtereen herhaalt hij dezelfde vertooning, en nu eerst bezoekt hij den prelaat in diens woning om hem zijn verlangen te kennen te geven. Heeft hij zich reeds in de kerk de gunst van den prelaat weten te verwerven, hij heeft intusschen niet verzuimd zich door geld van de welwillendheid der bedienden en overige huisgenooten van den eerwaarden pater te verzekeren, want hij weet dat hij anders niet bij den geestelijke zal worden aangediend.

Naauwelijks kan men zich een denkbeeld vormen van de hebzucht, die in den Kerkelijken Staat onder de priesters heerscht en welke middelen er al niet worden aangewend om aan dien onedelen hartstogt te voldoen.

Wanneer elders iemand ziek wordt, dan wordt hij gewoonlijk door zijne naaste betrekkingen tot zijn laatsten ademtogt verpleegd. Wanneer hij sterft, wordt zijn lijk door zijne bloedverwanten en vrienden grafwaarts geleid. Een lijkstoet is dus inderdaad iets plegtigs, want men kan het den menschen aanzien, dat zij een vriend, een weldoener verloren hebben.

Doch in den Kerkelijken Staat worden, zoo de zieke ten minste niet geheel en al van tijdelijke middelen ontbloot is, zijne bloedverwanten en niet zelden ook zijne vrienden van hem verwijderd gehouden. De geestelijke, of, ingeval de stervende rijk is, verscheidene geestelijken, brengen de laatste uren bij hem door, hetgeen voornamelijk dan plaats heeft wanneer de ongelukkige nog niet in 't belang der geestelijkheid getesteerd heeft, waartoe zij hem gewoonlijk overhalen wanneer hij reeds in een toestand verkeert, waarin hij niet meer geoordeeld kan worden met vrijen wil te handelen. Hij sterft dus zonder den troost dien het bijzijn zijner familie hem geven zou. De dood is buitendien reeds terugstootend genoeg, maar in dat ongelukkige land in nog veel grootere mate. Heeft de stervende den laatsten adem uitgeblazen dan verlaat de familie gewoonlijk het huis, want de ter aarde bestelling geschiedt uitsluitend door geestelijken en hunne huurlingen, die daarvoor alles behalve karig beloond moeten worden.

Die lieden moeten dan, terwijl de stoet zich kerkwaarts be-

geeft, hunne gebeden opzeggen. Het lijk blijft gewoonlijk des nachts in de kerk en den volgenden morgen worden de zielmissen gelezen. Hoe rijker iemand is en hoe meer vrienden of bekenden hij heeft, des te meer missen worden er voor hem gelezen en des te ruimer vallen de aalmoezen uit, want voor de mis van een weinig bemiddelde betaalt men slechts een halven florijn, doch voor die van een rijke naar verhouding veel meer. Dikwijls worden er voor de ziel van een afgestorvene niet minder dan duizend missen gelezen. De geestelijken en monnikken zonder betrekking, of zij tot wier kerken geen parochiën behooren, lezen grootendeels hunne missen in zulke kerken waarin zich een lijk bevindt en gaan natuurlijk bij voorkeur daarheen waar die missen goed betaald worden.

Ik heb het gezien dat priesters, die reeds gekleed waren om zich naar het altaar te begeven, op het vernemen dat zij in eene andere kerk meer geld voor eene mis konden maken, dan men hun aanbood voor de mis die zij op het punt stonden te lezen, zich weder van hun kerkelijk gewaad ontdeden om een paar koperstukken meer te verdienen.

De arme sterft in dat land vrij wat gemakkelijker dan de bemiddelde en de rijke, want bij eerstgenoemde laten de zwartrokken zich slechts zelden zien en bijna nooit anders dan op het oogenblik dat hij den laatsten adem uitblaast, zoodat hij het geluk heeft niet door de zijnen verlaten te worden alvorens God hem oproept.

Doch daarvoor wreekt men zich aan hem na zijn dood. Zijn lijk wordt zonder eenige plegtigheid ter aarde besteld. Zijne naaste betrekkingen zelfs wagen het niet hem de laatste liefdedienst te bewijzen, al beweenen zij hem ook met heete tranen. De geestelijkheid heeft het zoo ver weten te brengen, dat het in de publieke opinie voor eene ongepaste, zelfs barbaarsche gewoonte geldt, wanneer de nabestaanden het lijk grafwaarts volgen.

Is de familie zoo arm dat zij de kosten der stola niet betalen kan, dan blijft het lijk dikwijls zoolang in het sterfhuis liggen tot dat de familiebetrekkingen het benoodigde geld bijeen gebedeld hebben.

Het is mij op mijne reizen op het grondgebied van den Kerkelijken Staat niet zelden voorgekomen, dat ik in mijn logement door armen werd lastig gevallen, die mij smeekten hun eene

aalmoes te geven, omdat de geestelijke geweigerd had een hunner bloedverwanten te begraven zoolang zij de daartoe benoodigde gelden niet vooruitbetaald hadden. Zoo zat ik eens in eene herberg te Camerana bij Ancona, toen eene arme vrouw binnentrad en de aanwezige gasten smeekte haar iets te geven, opdat zij haar zoon, die haar eenige steun was geweest, zou kunnen doen begraven. Onder de aanwezigen bevond zich ook een geestelijke, die zich, behalve door zijn gewaad ook daardoor van de anderen onderscheidde, dat hij niets gaf.

In het jagt maken op erfenissen trachten de geestelijke orden evenzeer als de bestuurders van kerken en parochiën elkander de loef af te steken en wanneer het de eene partij gelukt is het de andere af te winnen, dan is zij zelfs onbeschaamd genoeg om er zich openlijk op te beroemen. Te Rome werd mij ten opzigte van de eerwaarde Dominikanen het volgende verhaald: —

Een rijk heer had, zoo als in dat land niet zelden het geval is, een partikulieren biechtvader en een geestelijken raadsman. Eerstgenoemde was een Dominikaner, doch had vroeger tot de orde der Jesuïten behoord; de andere behoorde nog tot die orde. Zijn einde voelende naderen liet de rijke heer beide roepen, doch de Jesuit alleen verscheen, daar de Dominikaner afwezig was. Op aandringen van den Jesuit vermaakte de stervende zijne gansche nalatenschap aan het genootschap van Jezus, ofschoon hij vele bloedverwanten had die in behoeftige omstandigheden verkeerden. De Dominikanerbroeders, van het gebeurde onderrigt, laten onmiddellijk den broeder hunner orde, den geestelijken raadsman van den testateur, ontbieden. Pater Fontanaroso, zoo heette de brave man, laat terstond den door hem begonnen cursus der vastenpredikatiën varen, ofschoon dit regelregt in strijd is met zijne instructiën en met het algemeen gevolgd gebruik van het land, en hij reist onmiddellijk af om zijn geestelijken zoon nog levend aan te treffen en den Jesuïten een vlieg af te vangen. Te Rome aangekomen begeeft hij zich onmiddelijk naar zijn zieke, die door zijne tegenwoordigheid als het ware geëlectriseerd wordt. Hij beseft dat hij aan den Dominicaner veel verpligt is en verzoekt den Jesuit zich eenige oogenblikken te verwijderen. Na de eerste begroeting bekomt de Dominicaner, op zijne vraag of de stervende zijne zaken reeds geregeld heeft, eene kopie van het testament. Hij door-

loopt het stuk vlugtig en zegt een woord van lof over de uiterste wilsbeschikking van zijn biechteling, en eerst toen deze hem vraagt of hij alles zonder voorbehoud goedkeurt, neemt hij het stuk nogmaals in handen en geeft te kennen, dat hij toch gewenscht had dat Maria, de troost der stervenden, niet geheel en al vergeten mogt worden. Deze opmerking valt den ongelukkigen stervende loodswaar op 't gemoed.

Hij strekt zijne handen uit naar den monnik en vraagt met sidderende stem, of hij zijne ondankbaarheid niet meer goed zou kunnen maken.

De sluwe Dominikaner, wiens doel het slechts was dat verlangen in den stervende op te wekken, laat den notaris roepen om hem het volgend codicil aan het testament te doen toevoegen: alles blijft zoo als geschreven is, slechts verlang ik dat de kerk Jesus en Maria mijn universele erfgenaam zijn zal. Naauwelijks heeft de stervende dit codicil onderteekend of hij blaast den laatsten adem uit, en de vrome vaders van den H. Dominicus komen ondanks de listen en de slinksche streken der Jesuïten, in 't bezit der gansche nalatenschap des overledenen, daar de kerk Jesus en Maria hun toebehoort.

HET GEVECHT BIJ WENGROW.

In het gevecht bij Wengrow boden twee honderd jonge lieden, meest edelen, zich aan, om den terugtogt der insurgenten te dekken door de russische artillerie aan te vallen. Deze jonge helden zijn bijna allen op de plaats gebleven; maar het gros der insurgenten was gered.

(La Presse, 18 Jan. 1868.)

GEDEELTELIJK NAAR HET FRANSCH VAN AUG. BARBIER,

DOOR

TACO.

Verheven Polen! graf vol leven en vol glorie,
Vergeefs heeft dwinglandij, in spijt van 's lands historie,
Als 't bloedig marmer u met dubblen last verplet;
Maar 't trillen uwer leên en 't daavren uwer landen
Verkonden aan heel d'aard en aan uw dwingelanden:
Wie God en vrijheid mint wordt door geen dwang ontzet.

Het volk was opgestaan, niet door de wraak omschenen;
Geen oog schoot bliksems uit, geen arm sloeg om zich henen;
  Maar kalm en wapenloos, in heilgen waanzin stout,
Door 't vrome kerkgezang het beulental te treffen,
En vrijheid zich te biên in 't edelst zielverheffen,
  Was 't doel van d'arme schaar, zoo vaak beproefd als goud.

Dat beulental! helaas, hun hart was min te treffen
Dan stomme rotsen, die de kruin ten hemel heffen,
  't Was kouder dan de schots, 't was harder dan metaal,
En toen zij 't vroom gezang ten hemel hoorden stijgen,
Als van de torteldui die nestelt in de twijgen,
  Gaf knoet en doodend lood het antwoord op die taal.

Toen kwam de werfoff'cier, de hulp der dwingelanden,
Die 't krijgsheer offers biedt. Zijn vaak besmette handen
  Aanvaardden ongeroerd 's lands schoonste bloem der lucht,
Ze ontrukten aan den grond zijn luister en zijn waarde,
De blanke knoppensneeuw viel gansch bevlekt ter aarde,
  Voor lang zwond voor den stam de hoop op schoone vrucht.

Toen vlamde 't vrijheidsvuur en d' oorlogsvlam aan 't blaken,
Weêrkaatste zwaardgeflits, deed felle donders kraken.
  Men zocht en vond den dood. De trouwe Pool wou eer
Stout, trotsch en onversaagd zijn duizendtallen geven,
Dan weêr in boei gekneld in vreemde streken sneven,
  Eer sterven op *hun* grond dan in des dwinglands heer.

Toen schonk aan ieders borst, het vuur der jeugd zijn leven,
Men wou en huis en hof en kroost en bruid begeven,
  En ijvrend voor den pligt, zoo rein, zoo dier, zoo groot,
Werd bosch en beemd bezield, en jongeren en oudren,
De knods in d' ijzren vuist, de zeissen op de schoudren,
  Wijdd' elk zich voor 's lands heil tot strijder tot den dood.

Toen blonk een heldenfeit, zoo schoon als ooit te voren
Na eeuwen aan hun kroost de vaderen doen hooren,
  En als in d' ouden tijd Leonidas verzon,
Deed een tweehonderdtal van jeugdige edellieden,
Tot redding van een heir, den heldendood zich bieden
  Voor 't moordend sulfervuur van 't russische kanon.

Leeft, leeft in aller hart, gij eedle vrijheidszonen,
Na duizend jaren vlecht nog 't nageslacht u kroonen!
Maar vorsten, in den naam van vrijheid, pligt en regt,
Dekt Polen met uw schild, o! eindig 't bloedig treffen,
Laat 't edel heldenvolk weêr vrij het hoofd verheffen.
Ontneem den Czaar zijn roof, breek 't kluister dat hij legt.

O, scheurde een geest, als die van Willem van Oranje,
Den Pool uit Ruslands klaauw als hij ons nam van Spanje,
En drong der volken stem in Moskou's velden door,
Geen tranenbloed mag meer de vorst als hulde vergen,
Geeft vrijheid aan het volk daar achter uwe bergen,
En die zijn vorst bemint brengt u zijn hulde er voor.

Brittanje en Frankrijk, o! wilt heden u vereenen,
Gij Duitschland lekt den muil, hoor uwe zuster weenen
En geef den roof thans op, en verw de schaamte u rood,
Gij volken redt een volk, dat min verdient te lijden,
Daar het zoo als eens wij den vijand wil bestrijden,
Met d' ons bekende leus: „De vrijheid of den dood."

Hoe ijdel is die wensch! Wat baat dat dichterdroomen,
Zal, na dat baldrend weêr, een lentemorgen komen,
En blinkt de lieve zon aan d' onbewolkten trans?
Ja, want na 't buijigst woên van d' opgekropte vlagen,
Zag 't schoon Italje weêr de zon der vrijheid dagen,
Na eeuwen slavernij; na nacht den morgenglans.

Wij bidden, dat vooreerst oud-Polen zich nog buige,
Dat hoop en ootmoed van zijn hemelkracht getuige!
Wij beiden eens haar regt, haar licht, haar kracht, haar raad,
Wij weten dat het kwaad niet meester is der aarde,
Dat 't regt hoe lang het toev' eens optreedt in haar waarde,
Het goede, Gods geslacht, is magtiger dan 't kwaad.

1863. Waterloo-dag.

BUREN,

EEN

HISTORISCH-GENEALOGISCH ONDERZOEK

NAAR DE

HEEREN VAN BUREN.

1125—1581.

Tusschen de Waal en Linge ligt, ten westen der Betuwe, de Tielerwaard, oulings, en zoo wij vermoeden oorspronkelijk, de gau of pagus *Tys-tre-bant*, naar de *drie* benden aan den krijgsgod *Tyr* of *Tys* aldus genoemd; welke drie benden wij in onze *Wandelingen door de Betuwe* (1) hebben aangewezen, te *Ty-la* (thans Tiel) en *Tui-lo*, (dat is het water aan den krijgsgod *Tys*, *Tuis* gewijd) aan de eene zijde, benevens Dyl (verkorting van *Dy-la*) aan den anderen kant. Deze krijgshaftige drie benden van *Tyr*, *Tuis* of *Dis*, zoo als bij de Germaansche Bataven de krijgsgod genoemd werd, — namen misschien ook deel aan den opstand door Civilis geleid.

Dat reeds de Romeinen, tijdens den vrijheids-kamp van Civilis, aan de overzijde der Waal te *Her-ward* eene legerwacht zullen gehad, en tegen de benden van Tys, althans te *Vada* (*Vadahem* Wadenooi d. i. = doorwaadbaar water) zullen gestreden hebben, is ons bij het nagaan van dien strijd als ontwijfelbaar voorgekomen. Ook schijnen enkele volkssagen, hoezeer van later tijd, als van den *duivel* van *Tuil*, Faust van Wardenburg enz., en gevondene gedenksteenen te Dyl, op dien heldenaard der Batavieren van Tystrebant terug te wijzen.

Tacitus noemde de *Batavieren* reeds „de dappersten van allen" (2), en letten wij op het wapen van Bommel, tegenover Tuil (nl. een zwaard), dan kan dat ons te binnen brengen de Geldersche volksoverlevering:

Klein van goed,
Groot van moed,
't *Zwaard* in de hand,
Is 't wapen van Gelderland.

(1) Tiel, bij de Wed. Wermeskerken, 1861.

(2) Omnium harum gentium *virtute praecipui Batavi*, etc. Tac. de Mor. Germ. c. XXIX.

Dat in latere eeuwen, bij de uitbreiding van dezen *pagus*, *Tys-tre-bant* zich aan den eenen kant tot over de Waal, den geheelen Bommelerwaard, en aan de andere zijde over de Linge, de landschappen *Culenborg* en *Büren* omvattende, tot aan de Lek heeft uitgebreid, en toen graafschap was, is bekend. Mogelijk waren deze deelen toen de *pagi minores*, waaruit het graafschap Tystrebant, welks westelijke grenzen vrij onzeker zijn, was zamengesteld. Tusschen Lek en Waal stroomde de *Linge* in het midden door het graafschap heen.

Van dit graafschap *Tys-tre-bant*, waarvan de oudste geschiedenis tamelijk in het duister ligt, zijn slechts weinig graven bekend, van welke de Geldersche geschiedschrijver Pontanus, en Slichtenhorst, die zijn werk vertaalde, melding maken (1).

Als hoofdplaats van het geheele graafschap gold Tiel, (Ty-la) dat reeds in het midden der 5e eeuw eene havenplaats van Gallië genoemd wordt, en als de vermoedelijke verblijfplaats der graven van Tys-tre-bant, of zoo als het later ook wel geschreven wordt, *Teys-ter-* of *Tes-ter-bant*, moet worden aangemerkt.

Van graaf Bouwdewijn, dien men als de *zevende* graaf van *Cleef* en *Teisterbant* acht, leest men: dat hij bij zijne vrouw Hildegarda (831) drie zonen had, Lodewijk, Everard en Robert, van welke drie zonen Robert, bij scheiding van zijne broeders, *Tystrebant* als afzonderlijk graafschap verkreeg, en als zoodanig de *eerste* graaf was (834).

Ook hij bezat insgelijks bij zijne vrouw Cunegunda, des graven dochter van Hoey, drie zonen, Lodewijk, die zijn vader in de regering opvolgde, 994, Diederik, de eerste heer van *Altena*, en Robert, de eerste heer van Heusden, waaruit wij dus afleiden, dat die beide plaatsen voor dien tijd almede tot Tysterbant behoord hebben.

In 950 gaf koning Otto I van Duitschland aan den bisschop van Utrecht een klooster te *Tiel*, met een steenen kerk of steenen vesting, en eenige andere kerken door graaf Waldgerus of Walcherus en zijn zoon Radbodo en Hatto gebouwd, bij welke gelegenheid Tiel, vroeger een *Castra*, reeds *Civitas* genoemd wordt (2).

(1) Slichtenhorst, XIV boeken van de Geld. gesch., Arnh., 1654, in f.

(2) Bondam, *Charterb.* 1. no. 50. „Monasterium in loco *Tiela* constructum, tum nova atque lapidea in eodem loco *Civitate*, omnibusque ecclesiis, — etc.

Omtrent dezen Walcher of Waldger, — zoo men wil een zoon van Gerolf, graaf van Friesland, met de erfdochter van Bouwdewijn II van Tysterbant en Hoey gehuwd, en daardoor in het bezit van Tysterbant gekomen, meent men, dat hij een half broeder was van den graaf Dirk I van Holland. Zijn zoon Diederik, die hem in de beide graafschappen opvolgde, had bij zijne gemalin van *Cleve* twee zonen, Hendrik, die hem opvolgde, en Gerbrand, die tot zijn aandeel verkreeg Businchem, Soelen en Bueren.

Van dezen Gerbrand stammen verder de heeren van Businchem, die van Soelen, van Culenborg en Bueren af, terwijl de graven van Tysterbant, uit welke deze heeren, gelijk die van Arkel, Altena en Heusden zijn voortgesproten, zelf met den laatsten graaf Ansfried, van Tysterbant en Hoey, ophielden. Het graafschap werd thans in zoo vele afzonderlijke heerlijkheden opgelost.

Deze Ansfried namelijk, laatste graaf van Tysterbant, *Bratasband* (misschien Braband) en *Hoey*, schonk dit laatste voor altijd aan het bisdom, en verstond zich met zijne gemalin Hilgondis of Hilgundis van Stryen, hunne goederen onder bloedverwanten te verdeelen, beide de wereld te verlaten en even als hunne dochter Benedicta geestelijk te worden. De gravin stichtte dienvolgens de wijdvermaarde abdij Thoor (bij Maseik), waar zij in 996 als eerste abtdisse, gelijk hare dochter in Ao. 1000, overleden is.

Ansfried zelf, die een groot gedeelte van zijn graafschap *Tysterbant* aan het bisdom *Utrecht* schonk, werd in 994 tot bisschop van het Sticht gekozen en stichtte, reeds oud en blind geworden, het klooster den *heiligen berg* buiten Amersfoort, van de Benedictijner-orde, waar hij in 1008 overleden is.

Even als het graafschap Tystrebant tot verscheidene heerlijkheden verbrokkeld was, zoo telde men ook vele heeren, die, aan dat geslacht ontsproten, en ook veelal onderling verwant zijn. Hoezeer wij die affiliatie en verwantschap hier niet willen, ook niet in allen deelen meer kunnen nagaan, zoo noemen wij slechts de heeren van Businchem, wier stamvader Gerbrand (zoon van graaf Dideric van Tysterbant) van *Calenborg* was. — Zijn afstammeling Roelof was de laatste heer van Businchem, die zijne dochter Ida aan Alard van Bueren (1125) in huwelijk gaf, welk Buren zich almede als eigen heerlijkheid van Tystrebant afgescheiden had of daaruit ontstaan was.

Alvorens evenwel het geslacht en de lotgevallen van *Buren* als heerlijkheid, later een graafschap, nader te leeren kennen, willen wij het vroegere landstadje zelf eerst in oogenschouw nemen. Gelegen in het hart van het vroegere graafschap Tystrebant, waarvan ten jare 1222 bij Caesarius van Heisterbach de laatste melding wordt gemaakt, ligt het op genoegzaam gelijken afstand van Tiel en Culenborg, en evenzoo op bijna dezelfde lijn van Wijk bij Duurstede en Bommel, — alzoo in het midden op den kruisweg tusschen deze vier steden, die elkander in oorsprong en ouderdom, misschien niet zoo heel veel zullen ontwijken, zoo wij wel onderrigt zijn op 51° 54′ 42″ noorderbreedte en 22° 59′ 37″ oosterlengte, en op bijna gelijken afstand ook van *Linge* en *Lek*, welke de zuidelijke en noordelijke grensscheiding van het latere graafschap *Buren* vormen.

Reeds ten jare 697 wordt van *Tysterbant* en in 772 van *Buria* (Buren,) gewag gemaakt, dat in de 11e eeuw als *Buram* „in Testrebante apud *Buram*" voorkomt (1). Dat evenwel een en ander nog hooger in ouderdom zullen opklimmen, al vindt men er ook geene melding van gemaakt, meenen wij ook uit de straks gemelde steden te mogen besluiten.

Oud zijn ongetwijfeld deze plaatsen, ook het nabijgelegen *Erickem*, ook wel *Arnlo* en *Arnckem*, of *Arnlokem* geheeten, en daarom als het oude *Arnacum* geacht, waar, in den Bataafschen vrijheidskamp, — even als bij het verderopgelegene *Vada* of *Vadahem* (Wadenoy), en te *Maurik* tegenover Batavodurum (de Bataafsche torenstad of Duurstede), en te *Castra* (Kesteren) over *Grinnes* (Rhenen) en daarom *Castra-Grinnes* geheeten, — op één dag het pleit van den manmoedigen opstand beslecht werd. Terwijl van Batavo-durum uit Tudor de Romeinsche brug trachtte te vernielen, die daar over de rivier werd geworpen, trok Classicus, naar het *Castra* tegenover Grinnes, waar hij schepen of schuiten, in geval van nood, voor zijne vlugt in gereedheid hield. Inmiddels trok Civilis zelf met zijn neef Verax, dien hij te *Arnacum* achterliet, naar *Vada*, in de nabijheid der *oude* Saten (*Avesaten*), waar hij ter naauwernood den overwinnenden Romeinen door de vlugt ontzwom.

Alles duidt hier in den omtrek op klassieken grond. *Ty-la*, door sommigen een *castra*, later een *villa* en eindelijk *civitas*

(1) Bondam. I. no. 4.

geheeten, kan ook even als Culenborg, d. i. Zuilenburg, reeds ten tijde van de Romeinen bestaan hebben, vanwaar een weg over de oude Saten (*sedes*) en Arnacum naar Bura of Buria, zoowel naar Batavodurum, als van Bura naar Culenborg en verder over *Via*-nen liep. Neemt men dan aan dat te *Buren*, in de nabijheid van het oude Arnacum (Erichem), een versterking of toren gestaan hebbe, waarvan het oude, zware kasteel de latere plaatsvervanger was, dan verkrijgt het gevoelen van dezulken vele waarschijnlijkheid, die meenen, dat het thans gesloopte kasteel ouder is dan de stad, die zeker aanvankelijk uit slechts enkele woningen bestond, waarvan de bevolking dan als *buren* des kasteels kunnen aangemerkt zijn; waarvan *buurt* en *buurschap*. Immers het gevoelen van anderen, die hier een Romeinschen *burg* en dan met het nabijgelegen *Asch* het oude *Asci-burgium* veronderstellen, is wel niet genoegzaam gegrond.

Bij de verbrokkeling en verdeeling van Tystrebant door graaf Ansfried onder zijne bloedverwanten, verhieven zich, zoo als wij boven zagen, Businchem, Culenborg, ook Buren, Vianen, Soelen enz. tot heerlijkheden. Onder dezen schijnt *Buren* eene belangrijke hoofdplaats te zijn geweest; wij besluiten dit uit de onderhoorigheden, die reeds van oudsher onder *Buren* behoorden. Hadden welligt de graven van Tystrebant, die nu en dan hunne hoofdstad Tiel verlieten, ook hun verblijf op het kasteel te Buren, gelijk op het kasteel te Soelen, of Aldenhage, en op Tystrebant onder Ave-Saten, het geval schijnt te zijn geweest?

Deze vraag moeten wij hier onbeantwoord laten; doch reeds van oudsher schijnt Buren de overige heerlijkheden in belangrijkheid overtroffen te hebben. Zoo bezat de vroegere hoofdstad Tiel van oudsher het regt, „elke *seven* jaren eene zekere som te vorderen van de steden Culenborg en Buren, en hare dorpen", niet zoo als Slichtenhorst meent, tot afkoop van het *burgwerken* en het versterken van fortificatien, maar zoo als Rink met meer regt meent, voor *tolvrijheid*, die zij, benevens 72 dorpen daarvoor kochten. In dit zoogenoemde *sevenjaarsgelt* betaalde elke plaats, stad of dorp, naar gelang zij groot was, 2, 3, 4, 5, 6 of meer „*golde* gulden." Culenborg betaalde daarin 14, Buren 9, zoodat deze plaats toen den tweeden rang toekwam, alle overige plaatsen of dorpen minder. — Blijkens een oud HS. van 1623, misschien nog ten raadhuize van *Buren*

aanwezig, betaalde in dat jaar *Buren* met *Eriekom*, te samen

	f 3—15 St.
Businchem.	- 3—15 „
Malsen.	- 3—12 „
Soelmond.	- 1.
Tricht.	- 4—12 „
Asch.	- 2—15 „
Achter den Haag. . . .	- 1—11 „

Al deze plaatsen schijnen destijds tot het gebied van *Buren* behoord te hebben.

Nadat ook Buren, gelijk andere deelen van het graafschap Tysterbant tot heerlijkheid geworden was, werd het door een aanzienlijk geslacht geregeerd, 't welk veelvuldig aandeel in de Geldersche, Utrechtsche en ook Brabandsche geschiedenis genomen heeft, waarvan wij hier, naar Voet van Oudheusden, eene geslachtslijst laten voorafgaan, om dan daarna dezen en genen heer van Bueren, nader historisch toe te lichten. Zij zijn:

Alard van Bueren, vermeld Ao. 1125. Hij trouwde met Ida, dochter van Roelof, heer van Businchem en Aleyd van Heynsberg, en verkreeg met haar de heerlijkheid van Businchem tot een bruidschat.

Hugo van Bueren, krijgsman Ao. 1152.

Otto, heer van Bueren, vermeld in de jaren 1190 en 1203.

Aart van Bueren, domheer van Utrecht 1205.

Jan, heer van Bueren, vermeld 1225.

Alard, heer van Bueren, vermeld in den jare 1228 en 1258, hij wan:

Otto, heer van Bueren. Deze heeft zijn slot Buren, om met graaf Reinald van Gelre over zekere misdaad te verzoenen, den grave in handen gegeven, in den jare 1298. Doch hij heeft den burgt door het gedurig smeeken van zijne zijde van den graaf wederom *te leen* ontvangen. Hij wan:

Alard, heer van Bueren. Deze leefde nog 1314 en 1342. Hij was getrouwd met Elisabeth van Vrese, dochter van Lambert en Elizabeth van Puflik, bij wie hij verwekte:

Otto, heer van Bueren, die getrouwd was, eerst met de bastaard-zuster van Willem, grave van Henegouwen en Holland; daarna met Aleid van Borselen, zonder kinderen overleden.

Lambert van Bueren, volgt.

Johan van Bueren, getrouwd met Gerarda de Cock van Wardenburg.

Lambert van Bueren, wiens huwelijk onbekend is, volgde zijn broeder Otto in de regering op. Deze verwekte echter:

Alard van Bueren. Hij hadde te wijve Mabilia, dochter van Gijsbert van Caets en Elisabeth van Businchem, en verwekte bij haar:

a) Alard van Bueren.

b) Lambert van Bueren, heer van Balgoyen, en

c) Otto van Bueren, heer van Aersen.

Alard, heer van Bueren, trouwde Elisabeth, dochter van Gijsbert, heer van Bronkhorst, Batenborg en Borkelo, en van Cathrina van Leefdael. 1367. Hij verwekte:

a) Alard van Bueren, jong gestorven.

b) Gijsbert van Bueren, die volgt;

c) Otto van Bueren, heer van Doddendael en Ewijk, is momber geweest van Willem, heer van Brienen. Hij stierf zonder kinderen.

d) Jan van Bueren, volgt hierna.

e) Aernout van Bueren, uit wien vele nazaten zijn gesproten.

f) Elisabeth van Bueren, trouwde met Jan van Vianen, heer van Beverweerde, en had een zoon Gijsbert, heer van Beverweerde.

g) Catharyn van Bueren, getrouwd met Frederik, heer van 's Heerenberg, die bij haar gewan eene dochter, met name Sophia, welke trouwde met Otto van Polanen, heer van Hedel, uit welk huwelijk de heeren en graven van 's Heerenberg gesproten zijn.

Gysbert van Bueren, zoon van Alard, heer van Bueren en Elisabeth van Bronkhorst—Batenborg, had ten wijve Catharyn, dochter van Godefried, heer van Heynsberg en Philipote van Gulik. Heer Gysbert stierf vóór zijn vader (1397) en had verwekt:

Willem van Bueren, die volgt.

Johan van Bueren, proost van Aken en St. Marien te Utrecht, als godgeleerde vermeld; hij is in 1428 binnen Culenborg gesneuveld.

Willem van Bueren, na den dood van zijn grootvader, heer van Bueren, zoon van Gysbert en Catharyn van Heynsberg, trouwde eerst met Margareet, dochter van Dirk, graaf van Limburg, bij welke hij geene kinderen verwekte; daarna met Erm-

gart, dochter van den Graaf van der Lippe en Isabella van Meurs. Hij wan bij deze:

a) Vincent van Bueren, stierf zonder kinderen.

b) Gysbert van Bueren, Kanonik te Luik en aartsdeken te Condrot.

c) Alard van Bueren, Kanonik te Luik en Keulen aartsdeken te Famine.

d) Elisabeth van Bueren, abdisse te Thoor.

Nog eene dochter, wier naam onbekend.

Willem voorschreven was opgestaan tegen zijn leen-heer, weshalve hertog Arent van Gelre hem Buren ontnam en het verbeurd verklaarde, en is uitlandig als balling en beroofd van alles, gestorven. Zijne huisvrouw is te Luik overleden Ao. 1464.

Dit *Buren* is naderhand door giften van hertog Arent, aan het huis van Egmond gekomen; zoo was Frederik, de broeders zoon van hertog Arent, de eerste grave. De opvolgende graven van Buren stammen alzoo uit het huis van Egmond.

Jan van Bueren, zoon van Alard, heer van Bueren, en Elisabeth Bronkhorst-Batenborg, was heer van Ewijk en Doddendaal. Hij trouwde met Eleonora van Borselen, gravin van Oostervant, bij wie hij verwekte Elisabeth van Bueren, getrouwd met Gerard, de XIIe heer van Culenborg.

Uit bovenstaande geslachtslijst, die in Arnout van Bueren, „uit wien eene talrijke nakomelingschap gesproten is," vervolgt, blijkt derhalve dat dit geslacht der van Buren's, op verschillende tijden met aanzienlijke geslachten door huwelijken is verbonden geweest; als, behalve met de heeren van Businchem, Culenborg en Vianen, met de Bronkhorsten en van Borselen's; ook met de graven van Holland, 's Heerenberg, Heynsberg Limburg, Gulik, van der Lippe en Oostervant.

In hun geslacht hebben behoord, behalve Bueren, *Balgoyen*, *Doddendael* en *Ewijk*, deze laatsten in het Rijk van Nijmegen, over de Waal gelegen; waaruit het zich verklaren laat, dat de geschiedenis der van Buren's verder in Braband schijnt te moeten worden nagespoord.

Gaan wij thans, zoo veel de geschiedenis ons inlichting geeft, het leven en de lotgevallen dier heeren van Buren na, die zoo als gebleken is, hun bezit, althans in den beginne, als vrije

heerlijkheid van Tysterbant, met een sterk kasteel of slot in eigendom hadden, dat oulings, volgens Luiscius (1), „dertien honderd zestig treden in den omtrek, vier torens en honderd zes en zeventig binnen-vertrekken had en door drie grachten omgeven was;" terwijl van hieruit, althans in later eeuwen, het bestuur werd uitgeoefend over Businchem, Arichem, of Erichem, Ravenswaai, Buurmalsen, Tricht, Soelmond, ook 's Hermond geheeten, benevens Ast, thans Asch.

Van den eerst bekenden heer Alard van Bueren, weet men, dat hij in het huwelijk trad met Ida, dochter van den zevenden en laatsten heer van Businchem en Aleid van Heynsberg, waarbij Roelof, die haar reeds op 15jarigen leeftijd uitloofde, in het vertrouwen van geene kinderen meer te zullen krijgen, vaststelde, dat Businchem haar ten bruidschat zou geschonken worden. Toen evenwel zijne eigene gemalin Aleida later nog van een zoon Huibert beviel, liet hij in 1144 voor dezen den burg en het vlek Culenborg vergrooten en tot stad uitbreiden, en schonk hem dit met onderhoorigheden tot erfdeel, terwijl heer Alard, door Ida, Businchem met Buren vereenigde, gelijk het dan ook voortaan van Culenborg gescheiden en met Buren is vereenigd gebleven.

Zoo als bekend is, stamde deze laatste heer Roelof van heer Gerbrand, jongsten zoon van graaf Diederik van Tysterbant, van wien ook deze beide bezittingen Businchem en Culenborg kwamen, nadat de graaf zelf binnen Tiel door de Noormannen was om het leven gebragt.

Dat door gemelde bruidschat het aanzien van Buren zeer verhoogd en de magt dier heeren aanmerkelijk uitgebreid werd, behoeft hier niet gezegd.

Gemelde heer Roelof, de laatste van Businchem en eerste van Culenborg, stierf na eene langdurige regering in 1174 op het slot te *Buren*, doch is met zijne huisvrouw te Businchem begraven.

Eene naauwkeurige en volledige geslachtlijst van de opvolging en afstamming van gemelden heer Alard van Bueren bestaat niet: wat Slichtenhorst en Voet van Oudheusden daarvan mededeelen, hebben wij boven aangevuld, onder anderen met

(1) Wdb. in *voce*.

Hugo van Bueren, krijgsman uit de Betuwe, die ten jare 1152 voorkomt. Van dezen zegt Van der Aa, dat hij zich met vrouw en kinderen, eerst naar Thuringen, naderhand in het land van Twenthe begaf, waar hij het klooster Wezelo, en vervolgens in het graafschap Benthem het klooster Wytmarsch stichtte. Of deze krijgsman evenwel ook als kloosterbroeder geleefd en in een dier beide gestichten gestorven en begraven is, daarvan zwijgt de geschiedenis.

Ook omtrent heer Otto van Bueren is weinig bekend; men weet alleen van hem, dat hij mede een handvest of charter onderteekende, waarbij graaf Otto II van Gelder en Zutphen de vrijheden der stad en kerk van Zutphen vernieuwde en deze met nieuwe voorregten begiftigde. Dit was in 1190 en 1202. Eenigen tijd later, en alzoo vermoedelijk onder zijne regering vindt men, ten jare 1205 melding gemaakt van Aart van Buren, door ons mede op de geslachtlijst ingevoegd. Deze komt voor als domheer van Utrecht. Hij deed met Pelgrim van Haastrecht, uit het huis van Arkel, en daarom ook Pelgrim van Arkel genoemd, eenen inval in het sticht van Utrecht, waar zij verscheidene dorpen plunderden, en daarna in den brand zetten. Doch de Stichtschen vereenigden zich tot tegenweer, waardoor zij zich genoopt vonden over het Businchemsche veer de vlugt te nemen, waar de overtogt in eene schuit moest geschieden. Slichtenhorst verhaalt dienaangaande eene volkssage, welke aan het Businchemsche veer te huis behoort. Toen namelijk de vlugtelingen zich in de veerpont bevonden en deze reeds van wal was gestoken, kwam daar een groote zwarte ruiter op een vreesselijk groote zwarte merrie aanrijden, die van den dijk af in de veerpont sprong, en deze plotseling met man en muis deed zinken, zoodat er na dien tijd noch van Pelgrim van Arkel of Haastrecht, noch van Aart van Bueren, ooit iets meer vernomen is (1).

Nog een ander door ons tot de lijst van Slichtenhorst en Voet van Oudheusden toegevoegd, is Jan heer van Bueren, dien wij nog ten jare 1225 vermeld vinden, in een togt van den Utrechtschen bisschop, Otto van der Lippe, tegen Rudolf, van Coe-

(1) Zie ook Luiscius, Wbk. in voce Arkel; wij meenen dat deze sage, door een onzer dichters is behandeld; doch moeten thans vragen: door wien? en waar? —

vorden, die in dat jaar Groningen belegerd en daardoor een pas voorafgaand verdrag met den bisschop geschonden had. Onder de helpers van den prelaat, zoοals: de graven van Gelder en Cleve, Walraven van Meurs, Willem van Lynden, Jan heer van Arkel, de heer Gijsbrecht van Amstel, Rudolf van Goor, drager van 's bisschops standaard van St. Marten, en Johan van Culenborg, wordt ook Jan van Bueren genoemd. Bij de aantogt van 's bisschops leger brak Rudolf het beleg op; doch hij en de heeren in zijn leger stoorden zich niet in het allerminst aan het banvonnis, dat de bisschop over hen uitsprak.

Daarop voerde de kerkvoogd zijn krijgsvolk op den vijand aan; doch men drong onbedachtzaam zooverre in de moerassen, die de partijen gescheiden hielden, door, dat meest allen door de zware wapenrusting verzonken, onder welke ook Rudolf van Goor, met zijn standaard van St. Marten.

De ligtgewapende Drenthenaars, de paden en wegen kundig, rigtten daarop een algemeen moordtooneel aan; velen versmoorden in het moeras, anderen werden doodgeslagen, onder dezen ook 's bisschops broeder Dirk, proost van Deventer, de heer van Arkel, van Lynden en de bisschop zelf, benevens vele anderen.

De bisschop, in 's vijands handen gevallen, werd deerlijk mishandeld en daarna vermoord. Foeke Sjoerds berigt, waarschijnlijk naar Beda en Heda: „de priesterlijke kroon werd hem, met een zwaard, van 't hoofd geschoren, dat er het vel en het vleesch aan hangen bleef, men sneed hem den hals af en smeet hem toen in 't moeras," waaruit hij evenwel later opgehaald en in Utrecht begraven werd.

Onder de gevangenen behoorden de graaf van Gelder en de heer van Amstel, die evenwel spoedig daarna op hun woord van eer in vrijheid gesteld werden.

Welk lot bij deze moordadige slachting de heer Jan van Bueren ondervond, is evenmin als dat van Johan van Culenborg bekend. Misschien wisten zij het dreigend gevaar gelukkig te ontsnappen, de laatste althans stierf eerst in 1240.

Alard heer van Bueren, dien wij ten jare 1228 en 1258 ontmoeten, komt als regter Alard van Bueren voor onder de getuigen van Gerard van Nassau, graaf van Gelder en Zutphen, bij gelegenheid, dat deze nieuwe voorregten en vrijheden aan de Veluwe schonk en bevestigde. Toen in 1258 de Veluwe veel

schade berokkend was, door de troepen of het krijgsvolk van graaf Otto III van Gelder, liet ook hij zich daaraan gelegen liggen.

De aanleidende oorzaak dier schade was daarin gelegen, dat de Hollanders na den onverwachten dood van koning Willem II, graaf van Holland, zich gedurende de minderjarigheid van den jongen graaf Floris V, niet door de voogdesse Aleida, of zooals men zeide, door „een spinrokken" wilden laten regeren. In de onlusten over de voogdijschap was ook Otto III van Gelder betrokken, die door Holland tot voogd gekozen was, terwijl Zeeland zich aan de zijde van gravin Aleida schaarde, en na den ongelukkigen dood van den oom Floris, den hertog Hendrik van Braband tot medevoogd huldigden.

Om aan de roepstem der Hollanders te voldoen, trok Otto met een leger over de Veluwe naar Holland, waarmede hij te Dordrecht aankwam en door de burgerij als voogd erkend werd.

Zoo het schijnt had de Veluwe hierdoor groote schade ondergaan, strijdig met vroeger aan haar geschonkene voorregten en vrijheden; weshalve wij ook onder diegenen, die voor vergoeding daarvan zorgden, den boven vermelden getuige „regter Alard van Bueren" aantreffen.

Onder zijn bestuur schijnt het te zijn, dat in 1259 de dijk langs de Linge gelegd is, die de zuidelijke grens van zijn gebied uitmaakte, en welk water destijds vrij druk bevaren blijkt geweest te zijn, blijkens de pachtpenningen, welke de tol te *Malsen*, destijds met die van de Maas (te Driel) en van de Waal (te Zuilinchem) gezamenlijk opbragten; aangezien deze jaarlijks voor eene som van vierduizend vierhonderd gulden, onder behoorlijke borgtogt verpacht werden.

Tot hiertoe hadden de heeren van Bueren hunne heerlijkheid als *onafhankelijke* en *vrije* heerlijkheid bezeten, waarin zij met die van Soelen, Culenborg en anderen gelijk stonden; althans bij al het voorafgaande is nog van geenerlei leenroerigheid eenig blijk geweest. Doch in 1298, of daar omstreeks, zagen heer Otto van Bueren en zijn zoon Alard, zich verpligt, het *slot* van Bueren aan graaf Reinald van Gelder in handen te stellen, ten einde zich met dezen te verzoenen, over zeker misdrijf, dat evenwel niet genoemd wordt.

Op voorspraak, en dringend smeeken zijner vrienden, ontving Otto zijn slot op nieuw van den graaf *in leen*; mits belovende,

dat hij, noch zijne nakomelingen, den graaf ooit zouden beoorlogen; maar hem in tegendeel, tegen zijne vijanden zoude bijstaan, en het slot. dat hij nu in leenbezit ontving, steeds voor den graaf zoude *open houden*. Het is dan ook waarschijnlijk op dien grond, dat Reinald van Gelder in 1298 dezen Otto en zijn zoon, volgens Slichtenhorst, „zijne getrouwe luiden," noemt (1). De algemeene voorwaarden nu, waarop een heer zijn burg of slot voor den graaf open hield, en die vermoedelijk ook hier geldig zullen geweest zijn, bestonden daarin, dat de heer zich verbond, alles wat tot de vest behoorde, dus, naar de wijze van vestingbouw van dien tijd, in de eerste plaats dak en muurwerk behoorlijk te onderhouden. Zoo lang echter de graaf of leenheer er zich, hetzij alleen of met zijne manschappen bevond en ophield, was het onderhoud voor diens rekening. Daarbij mogt de leenheer dan ook gebruik maken van alle voorhanden zijnde krijgsbehoeften, geschut, armbussen, dat hij evenwel, als hij weder aftrok op het slot achterliet, of wanneer het gedurende zijn verblijf vernield was, betaalde, of wel in vorigen toestand herstelde. Intusschen gedoogde de groote omvang der burgen, waaronder die van Buren boven menig ander uitmuntte, dat, gedurende de bezetting van den graaf, ook de heer met zijn gezin daarop verblijf bleef houden (2).

Wij zien daaruit welke verpligtingen en afhankelijkheid het *openhouden* van het *slot* te Buren, den vroeger vrijen heer oplegde. Bij de overgave van het slot wordt intusschen geene melding gemaakt van de *heerlijkheid* zelf, waaruit men heeft willen afleiden, dat deze *vrij* en de jurisdictie op denzelfden voet en erfelijk bleef, gelijk zij tot hiertoe geweest was. Wel komen de heeren van Buren reeds vroeger voor als bondgenooten van Gelder, ook zelfs van Holland, en als helpers van den bisschop, doch van *leenroerigheid* is nergens sprake. Waar later, 1313, van leenpligtigheid van de heeren van Buren sprake is, bijv. aan Holland, daar betreft zulks niet de heerlijkheid Buren, maar enkel Aalwijk en andere leenen, terwijl daarenboven, als zij wegens de *heerlijkheid* aan den graaf van Gelder leenroerig waren geweest, het ontwijfelbaar is, dat zij dan deel zouden genomen hebben aan den beroemden slag van Woerinc (5 Julij 1288), waarin de graaf van Gelder met al

(1) 1e boek, bl. 52. (2) Nijhoff, I, 88.

zijne vasallen, tegenover den hertog van Braband stond, en geenerlei melding van Buren gemaakt wordt.

1304. — Tijdens het bestuur van den voorafgaanden Otto van Bueren, leefde zekere Arend van Bueren, die alleen door zijn treurig uiteinde en als een aanhanger of volgeling van Jan van Renesse in de zaak van Guy of Guido van Vlaanderen bekend is. Toen namelijk de Vlamingers die in 1304 bijna geheel Holland veroverd hadden, zich genoodzaakt zagen allerwege voor de ontrolde vaan van Witte van Haemstede en Jonker Willem de vlugt te nemen, en in den zeestrijd voor Zierikzee, voor de vereenigde Fransche en Hollandsche vloot bezweken, toen bevond zich van Renesse met zijne volgelingen in Utrecht. Bij het vernemen van dien tegenspoed, namen zij mede in allerijl de vlugt, omdat ook zijne magt te zwak was, zich staande te houden en hij op geene genade van Jonker Willem kon rekenen. Te Businchem evenwel snelde hij met de zijnen den dood in de armen; door de zwaarte zijner manschap zonk de schouw, en behalve Jan van Renesse zelf, vonden den dood in de Lek, wel honderd man waaronder: Arend van Benskop, twee zonen van Gijsbrecht van Amstel, Hubert van Everdingen en anderen, waaronder ook de bovengenoemde Arend van Bueren, van wien overigens niets bekend is, dan dat hij kanunnik was, waaruit wij afleiden, dat hij als aanhanger der Vlaamsche partij daarom Utrecht zal hebben moeten verlaten.

Meer weten wij van heer Alard van Bueren, die zijn vader Otto opvolgde. Hij was gehuwd met Elisabeth van Vrese, dochter van Lambert en Elisabeth van Puflik (in Maas en Waal gelegen). Hij geraakte in geschil met graaf Reinald van Gelder over landerijen in de nabijheid van Beest en Tricht, en dus op de grensscheiding zijner heerlijkheid gelegen, waarop beiden meenden regt te hebben. — Misschien heeft op dit geschil betrekking een document van 1343, de leenroerigheid al of niet van Buren aan Gelderland betreffende, welk stuk door P. Nijhoff vermeld, in de archieven van Gelderland bewaard wordt (1).

Zooals destijds bij soortgelijke verschillen meermalen het geval

(1) P. Nijhoff, Registers op het archief het hof van Gelre enz., 1856, bl. 410, no. 1796.

was, liet heer Alard de beslissing of uitspraak in dit geschil aan graaf Reinald zelf over. Deze nu besliste, dat het land tusschen Tricht en Beest, benevens de visscherij in de Linge, voor zooverre zijn bezit zich uitstrekte, aan hem zelven (Reinald n. l.) wettig toebehoorde; voorts dat heer Alard van Bueren te Arnhem in *leisting* komen en blijven zou, tot dat hij den graaf voldoening zou hebben gegeven, wegens eene tekortkoming in zekeren *leen*-pligt, daar hij in een verdedigend verbond met Otto van Heukelom, wel den graaf van Holland, maar niet dien van Gelder, wiens *ledig*man hij was, van vijandschap verschoond had.

Het blijkt alzoo dat Alard wel eenige leenen van den graaf van Gelder in bezit had, doch wegens Bueren was hij toen nog *niet* leenpligtig.

Wat het beteekent: „*in leisting*" te komen, vinden wij opgehelderd bij Nijhoff (1). „Wanneer namelijk de hoofdschuldenaar en zijne borgen, om schuldeischers ten aanzien der gereede betaling van hetgeen hun toekwam, zekerheid te verschaffen, zich verbonden om *in leisting te komen* (pactum obstagii) ingevalle aan de gemaakte overeenkomst niet voldaan werd, waren zij verpligt, om, wanneer het tijdstip der betaling of voldoening verloopen was, binnen een bepaalden tijd na de eerste aanmaning in eene stad, ter keuze van den schuldeischer, in eene betamelijke herberg op eigen kosten, intrek te komen nemen, en goede vertering te maken, tot dat de betaling zou geschied zijn. Somtijds voegde men daarbij de voorwaarde, dat, wanneer die „*leisting*" een bepaalden tijd, bijv. een jaar of meer weken geduurd had, zonder dat betaling plaats had gegrepen, de schuldeischer dan het hem toekomende bedrag bij de Lombarders of Joden mogt opnemen, waardoor dan de schuldenaar en zijne borgen *aan de joden overgeleverd*, nog zoo lang in leisting moesten blijven, tot dat, benevens de hoofdsom, ook de meestal hooge renten afbetaald waren. Soms echter werd bepaald, dat, wanneer de schuldenaar veertien dagen in leisting gelegen had, zijne goederen geregtelijk konden aangeslagen worden.

„Mannen van ridderlijken stand deden zoodanige „*leisting*" niet anders dan te paard; intusschen bedongen zij, zoowel als de steden, die eene dergelijke verpligting op zich namen, doorgaans, dat zij zich daarbij naar hunnen stand mogten doen

(1) Nijhoff I, bl. 21 en 120, Oorkonden enz. no. 41.

vertegenwoordigen, namelijk: regerende vorsten of heeren ieder door twee ridders of twee knapen; — ridders ieder door éénen knaap, en iedere stad door twee schepenen of vier stedelingen, die mede te paard moesten inkomen.

„Dit gebruik heeft in Gelderland stand gehouden tot den jare 1473, toen de raad des hertogs van Bourgondië door een bevelschrift openlijk liet aankondigen, dat de *leisting* op verbeurte van lijf en goed verboden werd; wordende partijen daarbij verwezen tot de op nieuw opgerigte „camer van justicien binnen der stad van Arnhem," en zulks uit aanmerking, dat het verband van leisting was „een groote verderflike, snoede gewoente, — dair mede die partijen sichselven richtere maken in ueren (hare) eygenen saken, ind doin alsa den enen onbegrijpenliken verderfliken scaden, dat den anderen nijet to staden en komt (1)."

Langdurig waren op het einde der dertiende eeuw de geschillen, die er tusschen Otto, graaf van Gelre, en den hertog van Braband, Jan I, ontstaan waren over het bezit van Tiel, dat tusschen Gelderland en Braband een gelijke twistappel was, als het land van Waas tusschen Vlaanderen en Holland. In 1286 toen Jan van Cuik bevelhebber was der stad lagen de Gelderschen te *Senne* (Zennewijnen), voornemens de stad in te nemen, doch van Cuik, aan wien Jan Utenhoven, met versterking uit Breda was afgezonden, tastte hen te Senne aan, en maakte Otto van Bueren en Alard van Driel gevangen, en behield alzoo de stad voor Braband. — Doch eerst door den beroemden slag van Woeringen 5 Junij 1288, waarin de graaf van Gelder de nederlaag leed, werd bij het sluiten van den vrede bepaald, dat de graaf van Gelder aan den hertog van Braband Tiel zou overgeven, in den staat waarin de stad zich toen bevond.

Het schijnt evenwel, dat aan die overgave voorwaarden verbonden waren, waarbij Buren belang had en die door den hertog niet werden nagekomen.

In het jaar 1315 of 1317 klaagde Otto van Bueren aan den raad van den hertog van Braband, dat dit verdrag tusschen des hertogs voorgangers en wijlen zijnen vader (Alard van Buren)

---

(1) Zie Nijhoff, boven aangehaald.

gesloten, niet naar behooren werden nagekomen. In plaats echter van daarop voldoening te ontvangen, verkreeg hij een beleedigend antwoord. Daardoor in gramschap ontstoken, verzamelde hij zijne krijgsbenden en trok daarmede op tegen Tiel; doch de burgers, daarvan tijdig onderrigt, trokken hem gewapend buiten de stad te gemoet. Het kwam tot een gevecht, waarin de burgers geslagen en op de vlugt gedreven werden. Otto, die hen op de hielen volgde, drong met de vlugtelingen gelijktijdig de stad binnen, die hij, volgens Slichtenhorst en Rink, aan plundering overgaf, zoodat hij bij zijn vertrek een aanmerkelijken buit medevoerde (1).

Welke voldoening of wedervergoeding de hertog van Braband zich wegens dien inval en plundering zal verschaft hebben, wordt ons niet vermeld.

Gemelde Otto van Bueren was tweemaal gehuwd, eerst met de bastaardzuster van graaf Willem van Henegouwen en Holland, daarna met Aleida van Borselen; misschien maakten die aanzienlijke geslachtsbetrekkingen hem zoo stoutmoedig in krijgsondernemingen, waarvan ook de navolgende feiten getuigen.

Otto was mede borg gebleven voor eene som van 8000 ponden, welke Reinold, de zoon van Reinold van Gelder aan eenige tafelhouders schuldig was. Een verbazende som voor dien tijd, waarin men van deftige maaltijden en onthaal aan vorstelijke personen leest, met inbegrip van bier en wijn, van niet meer dan *dertig stuivers* op stadsrekeningen voorkomende. Reinolds vader bragt het zijne toe, die bezwarende schulden af te lossen; desniettegenstaande werkte de zoon zijn vader in andere opzigten in het geheim tegen, spande zelfs met Nijmegen tegen den vader zamen, en waagde het zich openlijk tegen hem te verzetten, en hem, onder voorwendsel van krankzinnigheid, op het huis te Montfoort gevangen te houden, waarna de zoon Reinold zelf de teugels van bewind in handen vatte, zonder zich evenwel *graaf* te laten noemen. Hij noemde zich „*Oldste Soone des greven van Gelre.*" Door graaf Willem van Holland, benevens eenige aanzienlijke Heeren werd eene bemiddeling voorgedragen, en werd de graaf aanvankelijk ontslagen, 1319; doch toen de zoon hem daarna weder zetten liet

(1) Slichtenhorst, Gesch., bl. 112, Rink, de stad Tiel, bl. 23, 24.

en zich aan hen niet meer stoorde, vereenigden zich in 1319 de heeren van Buren en Arkel, deden eenen inval in den Bommelerwaard, bemagtigden de stad Bommel en plunderden en verbrandden die. „Plunderen en branden" scheen toen reeds als sieraad van den oorlog te gelden. — De oude graaf overleed in 1326 in de gevangenis, waarna graaf Reinold hem opvolgde.

Vermoedelijk was het gedurende de gevangenschap van Otto van Bueren, dat hertog Jan van Braband, den broeder van dezen gevangene in de regering van Buren deed opvolgen, als of hij daarvan door de behaalde overwinning leenheer was geworden. Immers zoo verklaren wij het, wat Nijhoff (1) zegt, en anders onverklaarbaar schijnt, dat hertog Jan III van Braband den zoon Lambert met de heerlijkheid van Buren beleende; terwijl Otto nog niet overleden zijnde, ook later nog voorkomt met den bijnaam van den *Ouden*.

Wij houden het alzoo daarvoor, dat hertog Jan, den ouden Otto, als krijgsgevangene in zijne magt hebbende, hem wegens deelneming aan den gelderschen aanval op Tiel (1286), en den bijstand dien hij aan Otto, graaf van Gelder, verleende, zal genoopt hebben afstand van zijne heerlijkheid te doen ten behoeve van zijn broeder, die zich daarvoor aan den Brabander verbonden, of althans tot *onzijdigheid* in den oorlog met Gelderland verpligtte, waardoor wij dan ook een paar jaren later geen *Burenaar* in den beroemden slag van *Woerinc* aantreffen.

Later, in 1334 zien wij, dat deze heer Lambert geld had opgenomen, waarvoor graaf Arnold van Gelder borg was gebleven. In het geschrift, waardoor Lambert den graaf belooft, hem daarvoor schadeloos te houden, noemt hij dien tot *driemaal* toe „zijn beminden heer," waaruit wij schijnen te moeten afleiden, dat hij welligt voor die borgtogt zijne heerlijkheid aan den gelderschen graaf, zoo niet opgedragen, dan althans verpand zal hebben.

Immers wat wij van zijnen opvolger lezen geeft te meer grond tot deze veronderstelling.

Deze opvolger was Alard van Bueren, dien het geslachtregister als zoon van Lambert kennen doet, zonder echter het

(1) Oork. I, no. 293.

huwelijk van dezen te vermelden; terwijl daarentegen zijn broeder Johan van Bueren vermeld staat als gehuwd met Gerarda de Cock van Wardenburg. Nijhoff evenwel zegt, dat Gerard van Wardenburgh (bijgenaamd met *den wringenden hals*) getrouwd is geweest met Johanna van Bueren, uit welk huwelijk, en dus niet van Lambert, benevens andere kinderen gemelde Alard van Bueren is voortgesproten (1).

Voorts vermeldt Nijhoff, dat gezegde Gerard in 1390, Margaretha, de erfdochter van zijnen toen waarschijnlijk overleden half-broeder Gerard de Cock van Batenburg ten huwelijk gaf aan een zoon van het geslacht van Asperen. Vermoedelijk heeft deze erfdochter Batenburg ten huwelijk medegebragt, en zijn daaruit voortaan de heeren van Batenburg voortgesproten.

Wij verbeteren dus de bovengemelde geslachtlijst van Slichtenhorst, naar bovenstaande inlichtingen van Nijhoff aldus:

Alard, heer van Bueren, enz.

Deze had te wijve, zegt Slichtenhorst, Mabilia, dochter van Gijsbert van Caets en Elisabeth van Busincheim.

Otto, heer van Bueren enz., dezelfde die in 1386 gevangen werd (kinderloos gestorven), komt ook als de *Oude* voor.

Lambert van Bueren, waarschijnlijk reeds door hertog Jan van Braband tot heer van Bueren gesteld, (geen huwelijk bekend).

Johanna van Bueren, erfgename van Lambert, huwt Gerard de Cock van Wardenburgh, uit dit huwelijk dan is

Alard, heer van Bueren.

Wanneer wij nu aannemen, dat Lambert, die zelf geene kinderen had, de heerlijkheid van Buren voor eene borgtogt aan den graaf van Gelder zal verpand hebben, dan laat het zich gereedelijk verklaren, dat hertog Reinold van hem bij de aanvaarding van de heerlijkheid gereedelijk de belofte ontving, dat hij zijne kinderen niet zou uithuwelijken, om zich zóó te beter van het grafelijk bezit der heerlijkheid te verzekeren. Alard beloofde namelijk met deze woorden: *„zijne kinderen in geenerwijs te zullen wijven, noch mannen, noch bestaeden, nochte zijne heerlijkheid van Bueren aen geenen heer ofte hand te zullen brengen*, (d. i. van de hand af over te zullen doen), *hij en daedt het* (tenzij hij dat dede) *een raede ofte geheyte* (op last) *des hertogs zijns lieven heeren*" (2).

(1) Nijh. Oork. I, no. 177. (2) Slichtenhorst, VII boek, bl. 129.

Wij zien dus, de vrije beschikking over de heerlijkheid van Buren, hield onder dezen heer Alard van Bueren op; terwijl hertog Reinold elders uitdrukkelijk getuigt: „Alard van Bueren heeft, met zijnen vrij- en moetwille (uit vrije keus) ons opgedragen alle alsulke leenen, heerlicheyt, ende goede, als hier na beschreven staen ende volgen, dat is te weten dat huis ende borgh te Bueren, mit zijnen graften und voorborchten, mit den hoffstede als die gelegen und begreepfen (begrepen) und mit den Linghen (de Linge), neffens den lande van Bueren, also verre als die heerlicheit van Bneren gheet und streckt, mit den gerighte (geregt), hooghe ende leghe, van den lande van Bueren, mit visscherijen, mit vogelrijen, ende voert mit allen sijnen toebehooren, ende daer toe dat gerichte, hooghe ende leghe, van Boesinchem mitter Lecken, neffens den lande van Boesinchem, also verre als die heerlicheit van Boesinchem gaet ende streckt, mit visscherijen, mit vogelrijen ende voert mit allen haeren toebehoren" enz. (1).

Zoo dan ontving deze Alard gemelde heerlijkheden voortaan weder van den hertog *in leen*, en Buren werd alzoo onder zijne regering van *vrije* heerlijkheid, een vermoedelijk *erfelijk leengoed*.

Maar ook dit zou eerlang ophonden. De volgende geldersche onlusten legden daartoe wel den grond. —

Naauwelijks was Gelderland, de Betuwe, door eene zware en langdurige overstrooming geteisterd (1 42), waaraan de Betuwe, door Rhijn en Waal, ook nog gedurig onderhevig is, of een andere ramp, die het geheele gewest trof, waarin ook Buren deelde, volgde, — wij bedoelen namelijk de twisten tusschen de aanzienlijke geslachten der Heeckerens en Bronkhorsten: de eersten voor den hertog Reinold, de laatste voor zijn broeder Eduard, onder wiens aanhangers ook Otto van Bueren, den Oude, behoorde; wiens kleinzoon thans de heerlijkheid van Buren van gemelden Reinold in leen bezat.

Nadat de twisten reeds vele jammeren hadden opgeleverd, begon de krijgskans sterk tot Eduard over te hellen. Reinold gevoelende, dat hij met zijnen aanhang, de Heeckerens, misschien het onderspit, tegen zijn broeder Eduard en de Bronkhorsten

(1) Matthaeus, de *jure gladii*, cap. XXII. p. 365.

zou delven, verlangde, om zijn geheelen ondergang te voorkomen, eene onderhandeling. Deze had dan ook werkelijk op het slot *Roozendaal*, bij Arnhem plaats, waar de hoofden der beide partijen, eenen landraad benoemden, bestaande uit *acht* leden, vier van de partij van Reinold en vier (waaronder Otto van Bueren), van den kant van Eduard. Deze acht mannen beloofden met plegtigen eed op de reliquiën der heiligen, zoo als destijds gebruikelijk was (1), onpartijdig en naar hun best weten, over de zaak der beide broeders te zullen beraadslagen, en „naar hunne vijf zinnen," overeenkomstig de bestaande landswetten, aan ieder regt te doen wedervaren. Wanneer zij uit gebrek aan eenstemmigheid binnen den tijd van ééne maand geene uitspraak konden doen, dan zou de zaak ter kennis worden gebragt van *drie* raden, hun als overlieden toegevoegd, die dan, hetzij bij eenstemmigheid of bij meerderheid van stemmen, wederom binnen den tijd van ééne maand eene beslissende eind-uitspraak zouden doen, waaraan beide broeders zich dan te onderwerpen hadden. Ook Reinold en Eduard zwoeren op de reliquiën der heiligen te Arnhem te zullen komen en de stad niet te verlaten, alvorens de landraad ingesteld zijnde, uitspraak gedaan had.

Deze landraad voerde evenwel, volgens Nijhoff, weinig uit, maar nog in den loop van hetzelfde jaar 1358 kwam een verdrag tusschen beide partijen tot stand (2).

Otto van Bueren, toen reeds een man van hooge jaren, en daarom de *Oude* bijgenoemd, schijnt steeds naauw met Eduard te zijn verbonden gebleven; althans wij vinden hem als medeonderteekenaar van vele brieven, welke door Eduard werden uitgevaardigd, waarin hij zich den titel geeft van „ridder," terwijl hij in den landvrede van 1359 tusschen de heeren, ridders, knapen en steden van den lande van Gelre en Kleef voorkomt, als *Otto van Bueren* „de oude," zoo wij vermoeden ter onderscheiding van een anderen Otto van Bueren, die heer moet geweest zijn van Aarsen en door ons in de geslachtlijst is ingevoegd; ten zij er tusschen deze beide nog een andere

---

(1) Over het eed-zweren op de reliquiën der heiligen, als de *H. Keizers* en andere, heb ik uitvoerig gehandeld in mijn *Boetregt*, *Oudheid- geschied- en Letterk. onderzoek*, enz. (1868.)

(2) Nijh. 11 bl. 162.

van Bueren van dien naam bestaan hebbe, door het register insgelijks verzwegen.

Eenige jaren later ontmoeten wij Alard van Bueren en Businchem, als zoon van Lambert, van wiens huwelijk echter niets bekend en door ons zelfs betwijfeld is, weshalve wij hem veeleer voor een zoon van Gerard de Cock van Wardenburgh en Johanna van Bueren, en opvolger van Lambert houden. Hij was gehuwd met Elisabeth, dochter van Gijsbert, heer van Bronkhorst en Catharina van Leefdaal.

Als aanhanger met de Bronkhorsten van Eduard werd hij in 1367 door dezen beleend met het huis en de heerlijkheid Buren, met zijne hooge en lage gerigten van den lande van Buren en met al zijne regten en toebehooren (1). Uit den Giftbrief blijkt onwedersprekelijk, dat Buren toen als een *„vijf marxleen"* van Gelder beschouwd werd, en dat bij niet betaling der vijf marks, of bij gebrek aan mannelijke nakomelingen, de heerlijkheid onmiddelijk aan den leenheer terug viel; terwijl Alard het thans als een Zutphensch leen ontving, dat bij overlijden des bezitters aan den naasten in den bloede kwam en bij gebreke van mannelijke nakomelingen ook door vrouwen mogt bezeten worden.

In het daarop volgend jaar 1368 komt deze Alard voor als medeonderteekenaar der huwelijksvoorwaarden tusschen Eduard van Gelder, en Catharina, oudste dochter van hertog Albrecht van Beijeren, welke toen nog slechts den ouderdom van *tien* jaren bereikt had. Eduard verbond zich bij die gelegenheid onder meer andere voorwaarden, haar als wettige vrouw te zullen erkennen, zoodra zij den ouderdom van *twaalf* jaren bereikt had (2). Behalve deze huwelijks-voorwaarden, bekrachtigde Alard in 1370 insgelijks eenige door Eduard uitgeschreven bepalingen aangaande het geldmunten, en hij komt in die stukken voor als 's Graven, „Vriend en Raad" (3). Het voorgenomen huwelijk heeft echter niet kunnen gebeuren, want nog voor dien tijd overleed Eduard aan de gevolgen eener bekomen wonde, die hij in 1371 in een gevecht tegen de Bra-

(1) Nijhoff, Oorkb. no. 5.
(2) Nijh. II, Oorkb. 161 en 162.
(3) Nijh. II, Oorkb. 176, 178.

banders ontvangen had, welke voor zijn gevangen broeder opkwamen. Deze was namelijk in 1361, dus kort na het bovenvermelde bestand, in een nieuwen krijg gevangen genomen, en reeds sedert tien jaren, eerst te Roozendaal bij Arnhem, daarna op het huis Nieuwenbeek (tusschen Deventer en Zutphen) gevangen gehouden. Deze onverwachte dood van Eduard, die sommigen aan een verradelijk schot van een zijner eigene dienaren hebben toegeschreven, bragt Reinold weder op den grafelijken zetel. Hij was intusschen in de gevangenis zoo overmatig dik en vet geworden, dat hij sedert dien tijd den bijnaam van den *vetten* verkreeg.

Reinold thans, na zijns broeders dood uit de gevangenis ontslagen, en op nieuw aan het bestuur gekomen zijnde, ontving als *hertog*, de hulde der steden en heerlijkheden. Onder deze laatsten komt evenwel *Buren* niet voor. Kort daarna volgde ook deze zijn broeder in het graf, zonder dat een hunner kinderen had nagelaten. Hij was in Gelderland de laatste uit het stamhuis van Nassau, dat daar sedert meer dan 300 jaar het gebied had gevoerd.

Dit deed de twisten tusschen de Heeckerens en Bronkhorsten op nieuw ontbranden, die in verbittering en bloedvergieten de partijschappen der Hoekschen en Kabeljaauwschen in Holland en die der Schieringers en Vetkoopers in Friesland niet toegaven.

Aangezien Alard, zooals wij gezien hebben, met eene dochter van Bronkhorst gehuwd was, kan het niet verwonderen, dat ook hij de partij der Bronkhorsten aankleefde, even als zijn broeder Otto van Bueren, heer van Aarsen, een goed in het Overkwartier (1). Deze partij stelde Willem van Gulik, een 7jarige prins en neef der beide overleden graven voor; terwijl de eersten Magteld of Margaretha, hunne zuster, gehuwd met den graaf van Blois verkozen, die zich al dadelijk op de *Veluwe* huldigen lieten en zich haastten de teugels van het bewind in handen te bekomen; hoezeer de partij van Willem later boven dreef.

Zoodra de graaf en gravin van Blois, ook in de Betuwe,

---

(1) Nijh. III, bl. 6.

den Tielerwaard en Bommelerwaard erkend waren, stelden zij zich in 1377 aan het hoofd, zoo het schijnt, van eene middelpartij, die van eenen *landvrede*, met het daarbij uitgedrukte oogmerk, om openbaar geweld te keeren, en aan landbouwers, kooplieden, bedevaartgangers, ridders en knapen, dus aan personen van allerlei rang en stand, aan ingezetenen in het algemeen, veiligheid en vrij verkeer te land en te water te verzekeren. Deze wijze maatregel scheen ook bij de van Buerens bijval te vinden, want er werden 10 gezworenen benoemd, tot raadslieden, waaronder ook Alard van Bueren. Deze zouden kennis nemen van, en uitspraak doen in alle geschillen, die tusschen de verbonden magten zouden ontstaan. Met hunnen raad zouden de leden van den landvrede, alle geweld gezamenlijk te keer gaan, de verbrekers vervolgen, ook zelfs buiten de palen des verbonds, hunne sloten nederwerpen en regt doen over de gevangenen.

Er werd een overslag gemaakt van het aantal gewapenden, dat, zoo door iederen ambtman met zijne onderhoorige ridders en knapen, als door de heeren, die eigen banier voerden, ten dienste van den landvrede, gereed moesten worden gehouden, om, wanneer de nood dit mogt vorderen, daarmede te velde te trekken. De heer van Buren en Businchem leverde daaraan *tien* gewapende ruiters. Deze landvrede was mede onderteekend door Otto, Jan en Arend van Bueren (die als Arnoud voorkomt op de geslachtslijst), drie zoons van Alard.

Deze Otto was behalve heer van Aarsen, ook heer van Ewijk (in het rijk van Nijmegen) of Rijks-Ewijk en Doddendaal. Hij was voogd over zijn neef Willem van Bueren, dien wij later zullen leeren kennen. Hij had den burg van Gelder in bewaring, dien hij later aan Willem, hertog van Gelder weder overgaf, waarvoor hij 5000 oude schilden ontving. Deze Otto stierf zonder kinderen na te laten.

Wat het inwendige bestuur van de heerlijkheid *Buren* betreft, zoo schijnt men in Alard een heer te hebben gehad, die de bevordering der algemeene belangen zeer ter harte nam. Hij toch schonk op onderscheidene tijden 1378, 1383, 1395 enz. landregten aan de stad en de dorpen van Buren, waarvan de afschriften aldaar nog aanwezig zijn, terwijl de oorspronkelijke stukken met uithangend zegel in groen was gedrukt,

zich bevinden, zooals Nijhoff zegt, in het archief van Culenborg (1).

Omtrent dezen tijd bezat Buren ook reeds twee jaarmarkten, die nog gehouden worden, benevens eene weekmarkt, die echter in den Spaanschen oorlog in verval is geraakt; zoodat sedert dien tijd de ingezetenen zich naar de omliggende steden Tiel, Culenborg en Wijk bij Duurstede ter markt begeven.

Even zooals Alard voor het welzijn der heerlijkheid zorgde, zoo scheen hem ook het belang zijner kinderen aan het harte te liggen, waarin hij op eene billijke wijze trachtte te voorzien. Nadat Willem van Gulik, als hertog van Gelder in zijn kort en onrustig bestuur, eindelijk met de Brabanders vrede gesloten had, werd hij in 1402 door zijn broeder Reinold IV opgevolgd.

Deze bevestigde Alard „zijnen lieven zwager", in het bezit zijner leenheerlijkheden Buren en Businchem; ten Zutphenschen regte, waarvan de oorspronkelijke perkamentenleenbrief in het archief van Culenborg berust (2). Doch Alard, die reeds op jaren moet geweest zijn, begreep die leengoederen in zijn geslacht te moeten overdragen, die daarmede dan ook 12 Aug. 1403 door Reinold in genoegzaam gelijkluidenden brief, als van Alard zelf beleend werd, aan Willem van Bueren. Wie deze was, moeten wij hier trachten uit te maken. Alard. zegt het register, was „jong gestorven." Dat kan de even gemelde *Alard* dus niet geweest zijn, doch hij was de zoon van Alard den Ouden, zoo ook Gijsbert in 1307 overleden. Deze nu liet een zoon na Willem geheeten. Wij vermoeden, dat deze de opvolger van Alard geweest zij, en dat die dus naar *erfregt* van Gijsbert, die hem bij leven had moeten opvolgen, dezen Willem daarmede bevoordeeld hebbe; doch Nijhoff noemt dien Willem „een zoon" van Alard. Hiertegen strijden, zoo het ons voorkomt de doopnamen zijner kinderen, waarin wij eerst den *vader* dan den *grootvader* benoemd zien. Ook het register noemt Willem de opvolger van „zijn *grootvader*." — De overdragt van de heerlijkheden werd hem dan ook bevestigd door hertog Reinold waarvan de bovengenoemde brief 12 Aug. 1403 mede nog in het archief van Culenborg aanwezig is.

1) Nijh. III, Orkb. 859.

(2) Nijh. III, bl. 268.

Ook voor zijne eigene zoons zorgde Alard op deze wijze: aan zijn zoon Otto deed hij geregtelijke opdragt van verscheidene stukken lands te Malsen, Asch, Erichem en elders, benevens de tienden van Burenerbroek; terwijl hij aan zijn zoon Jan de waard te Businchem en eene tiend aldaar schonk, waarmede hij insgelijks door Reinold beleend werd.

De beide dochters van Alard waren gehuwd, zooals het register zegt: Elisabeth, met Jan van Vianen, heer van Heukelom en Beverweerd, en Catharina met Frederik III, heer van 's Heerenberg. De laatste overleed in 1410.

Over den dood van Alard ligt een sluijer van onzekerheid verspreid; tenzij men hem, ook nog in hoogen ouderdom jeugdigen moed en ridderlijke fierheid toekenne. Immers vermeldt Slichtenhorst dat hij gesneuveld zou zijn in den beroemden strijd van Willem van Arkel te Gorinchem, doch de omstandigheid, dat deze hem eerst laat sneuvelen en later zegt, dat hij *gevangen werd genomen*, geeft ons grond te veronderstellen, dat hier niet aan Alard maar alleen aan *Otto van Bueren* moet gedacht worden, dien men weet, dat Willem van Arkel in 1417 tegen Jacoba van Beijeren, — welke strijd in een oorlog tusschen Gelderland en Holland ontaard was — bijstond.

Wat Wagenaar dienaangaande zegt laten wij hier volgen. Jan van Beijeren had zich met Egmond en Jonkhr. Willem van Arkel verstaan, om Gorinchem en het slot van Arkel op de Hollanders onder Jacoba te veroveren. Egmond had vrienden in de stad, waar nog velen de vorige Arkelsche regering waren toegedaan: hij drong er onverhoeds binnen, dreef de Hollanders naar 't slot. „Jonkhr. Willem van Arkel, eenige Geldersche en Luiksche benden bijeen gekregen hebbende, volgde Egmond, en wierp zich insgelijks binnen Gorinchem, dat terstond door 't herstellen der vesten in staat van tegenweer gesteld werd. Ook leed het niet lang, of de jonge gravin begaf zich, aan 't hoofd harer getrouwe Hollanderen en Zeeuwen, naar 't slot Arkel, om vandaar de stad te bestormen. 't Slot werd door eene graft, onlangs, op Arkels bevel, gegraven, van de stad afgescheiden. De poorters van Utrecht en Amersfoort, welke hier wederom hulp boden, waren de eersten, die, eene groote bres in den muur geschoten hebbende, over de graft, in de stad trokken. De Hollanders en 't overige leger der

gravinne volgden hen. De Arkelschen waren wel 3500 gewapenden sterk, en stonden geschaard in eene straat, thans de Krytsteeg genoemd. Hier viel op den 1en van Wintermaand een bloedig gevecht voor, in 't welk vrouw Jacoba de overhand behield. Meer dan duizend man sneuvelde er van de Arkelsche zijde, onder welken Jonkhr. Willem zelf was. Egmond en vele *Geldersche edelen* werden gevangen genomen: van welken er sedert eenigen onthalsd werden."

Zoo verre Wagenaar. Onder deze „Geldersche edelen" nu, die in de stad gevangen genomen, doch later weder los gelaten zijn, behoorde ook Otto van Bueren, terwijl wij nergens dan bij Sliehtenhorst gewag van Alard vinden gemaakt, die blijkbaar zijn naam met dien van den zoon Otto van Bueren verward schijnt te hebben.

Door een gedenksteen in de zoogenoemde Krytsteeg, houdt men te Gorinchem het aandenken aan dat moorddadig gevecht bewaard. Wij lazen daarop voor eenige jaren:

Doe men screef den 1en December MCCCC en een,
Doe stierf de edele Hooghgeboren Willem van Arkel onder desen steen.

1401 oude jaartelling, de slag viel voor 1 Dec. 1417.

Thans overgaande tot Willem van Bueren, hebben wij met een' man te doen, die even als zijn broeder Jan van Bueren, al vrij onrustig van aard schijnt geweest te zijn, waardoor beiden zich onaangenaamheden op den hals haalden, die, zoo als wij zien zullen, ook op beider verderf uitliepen. Dese broeder was proost van Aken en St. Marten van Utrecht.

Wanneer Willem in de heerlijkheid is opgevolgd blijkt niet, doch wel dat hij den 16 Febr. 1416 een landregt aan de ingezetenen zijner heerlijkheden Buren en Businchem schonk (1).

Drie jaren later, 1419, sloot hij met onderscheidene heeren, ridders en knapen een verbond van verdediging, onder den naam van *eeuwverede*, waarbij men elkander, ingeval van nood, bijstand en verdediging beloofde (2). Dit verbond werd ook door zijn broeder Jan van Bueren onderteekend, en scheen

(1) Nijh., III, no. 359.
(2) Id., III, no. 387.

groote plannen voor de toekomst aan te kondigen, die wij in den loop der geschiedenis zich zullen zien ontwikkelen.

Dat Jan van Bueren ook met hertog Jan van Beijeren in betrekking stond, wiens aanhang wij boven zagen, dat in Gorinchem zulk eene geduchte nederlaag leed, blijkt uit een perkamenten H. S. van 1419 in de archieven te Culenborg bewaard. Daaruit weet men, dat hij den hertog eene som gelds geleend had van 2652 engelsche nobelen. Ook vindt men zijne onderteekening in de belangrijke verbondsbrieven van 1418 tusschen de ridderschap en de steden des lands van Gelder en Zutphen. In dezen brief klaagden ridderschap en steden beide over het schenden hunner voorregten (1), en men beloofde elkander, na den dood des hertogs zonder wettige kinderen, geen heer of hertog aan te nemen, dan met de meeste stemmen van ridderschap en steden.

Toen later, na den dood van Reinoud IV in 1423, Arnoud, zoon van Jan van Egmond, door 's lands staten tot hertog van Gelder en Gulik en Graaf van Zutphen gehuldigd werd, zwoeren ook Willem, heer van Buren, benevens zijn broeder Jan, hem gehoorzaamheid en trouw, naar ridderlijk gebruik, met opgestoken vingers. Bij de huldiging van Arnoud verbond deze zich, de stad *Grave*, die aan Gelder behoorde, doch toen aan Willem van Bueren verpand was, zoo spoedig mogelijk in te lossen, opdat de schuld niet te groot mogt worden, en Grave daardoor van Gelder worden afgescheurd (2).

Na den dood van bisschop van Blankenheim in 1423, deden zich verscheiden mededingers naar den bisschops-zetel op, waardoor bij de verkiezing op St. Martensdag de stemmen der kanoniken zoo verdeeld waren, dat zij zich tot *vier* personen bepaalden, als: Rudolf van Diepholt, proost te Osnabrug en kanonik in den Dom te Keulen, Walraven van Meurs, broeder van den aartsbisschop van Keulen, Zweder van Culenborg, proost van den Dom te Utrecht, en Jan van Bueren, proost te Aken en van St. Marie te Utrecht, broeder van Willem, heer van Buren.

Van dit viertal viel de keus van het kapittel op Rudolf van

(1) Zie *Geld. placaatboek*, II dl., 1 app., blz. 175 enz. Nijh., III, 374.
(2) Slichtenhorst, bl. 209.

Diepholt. Deze ontving verre de meeste stemmen, weshalve hij tot bisschop van Utrecht werd uitgeroepen; doch paus Martinus V verkoos, met voorbijgaan van die allen, Rabanus, bisschop van Spiers, die met pauselijke goedkeuring zijne waardigheid aan Zweder van Culenborg overdroeg.

In de verschillen, die daardoor tusschen Rudolf van Diepholt en Zweder van Culenborg, over den bisschops-zetel ontstonden, namen steden en ridderschap van het Sticht levendig aandeel: Willem van Bueren, even als de Hoekschen, kozen de partij van den eersten.

Zweder had in 1427 de stad Tiel ingenomen; weshalve Willem besloot, met behulp der Stichtschen en eenige Hoekschen, benevens zijn broeder Jan van Bueren, Tiel bij verrassing of met geweld te hernemen. Hij noodigde daartoe de overheden van Tiel tot een vriendschappelijk gastmaal te Buren. In den nacht verzamelde hij zich eene menigte krijgsvolk in de vesting van Buren, en trok in alle stilte naar Tiel. Doch de aanslag ontdekt zijnde, kon de stad thans niet bij verrassing veroverd worden; weshalve hij haar bij herhaling bestormde, doch door krachtdadigen tegenstand genoodzaakt werd, met achterlating van een aantal dooden en gekwetsten, in verwarring de vlugt te nemen.

Diepholt zocht deswege zijn gemoed te koelen door het plunderen en uitbranden van de dorpen Santwijk, Drumpt, Soelen, Wadenoyen, Malsen en het vermaarde en rijke klooster Mariënweerd, waarna hertog Arnoud, die de zijde van Zweder hield, van zijnen kant met eenige krijgslieden in het land van Buren viel, en alles, wat hij ontmoette, te vuur en te zwaard verwoestte, ja zelfs de tuinen, de boomen en het veldgewas niet spaarde (1).

Deze aanslag van Diepholt, door ons naar Slichtenhorst en Rink verhaald, omdat Willem en Jan van Bueren daarin betrokken waren, viel alzoo niet beter uit, dan een voorafgegane strooptogt, dien hij kort te voren van Rhenen uit in de Betuwe ondernomen had, toen hij met zwaar verlies tusschen Rijswijk en Maurik geslagen werd (2).

---

(1) Slichtenhorst, bl. 216.

(2) Rink, Tiel, bl. 36, 37.

Nadat bisschop Diepholt nog vergeefsche poging had aangewend, om zijn mededinger en tegenstander Zwedet van Culenborg door vergif te laten ombrengen, beraamde hij, zoo het schijnt, met den proost Jan van Bueren, een nieuwe aanslag (1428) thans op Culenborg, doch die, volgens Voet van Oudheusden, voor den laatsten nog ongelukkiger uitviel dan de verradelijke en duur betaalde aanslag op Tiel.

Diepholt zond namelijk op den 23 Febr. 1428, den proost Jan van Bueren, zoo men wil, ook Willem van Bueren aan het hoofd van eene bende krijgsvolk van 1500 man, veelal van de Hoeksche partij, om de stad Culenborg in den nacht te overrompelen. Aan de oostzijde eene brug over de gracht geworpen hebbende, beklommen zij den muur. De proost kwam met een 40tal der manschap binnen, en stak, ten teeken voor de buiten zijnde troepen, de trompet, terwijl hij zich naar de poort spoedde, om die te openen.

Door de trompet werden evenwel ook de burgers gewekt, die te wapen snelden, en zoo dapperen tegenstand boden, dat zij den proost, Jan van Bueren zelf, met 18 man gevangen namen, welke laatsten dadelijk werden nedergesabeld, terwijl zij den proost voor een nog smadelijker dood spaarden. Als voorvechter van den verradelijken aanslag werd hij naar de oude vischmarkt getrokken, waar hij op een der vischbanken geworpen, in handen der vischwijven geraakte, die hem in „mooten kapten," terwijl de overigen der bende, die reeds met hun aanvoerder in de stad waren, het door de vlugt ontkwamen. Zoo mislukte deze aanslag, gelijk die van Tiel.

„Zoo een schandelijk en droevig uiteinde — zegt Voet van Oudheusden, — had Jan van Bueren, een regte woelwater, die reeds in 1421 Brussel met zijne complicen meenende te overrompelen, in den nacht aldaar met 150 schildboortige mannen gevangen wierd genomen. Die sedert mededinger naar het Utrechtsche bisdom is geweest, en in den jaere 1427 een aenslag had op Tyel, welke mislukte; die de Geldersche dorpen aen koolen hielp leggen. Die de vlamme in de abdije van Marienweert aenstak, en daer hij een geestelijke was en verpligt zulk een heiligdom te beveiligen, niet ontzien heeft, een medewerker, ja voorganger te wezen van die geene, die geen plaetse toegewijd aen Gode, ontzagen."

„De reden waarom men het op Culenburch verzien had, was

wel daarin gelegen, dat heer *Jan* van Culenburch in den bisschopsoorlog natuurlijkerwijze de partij zijns broeders Zweder van Culenburch koos, die dit feit, waarin zijn broeder *Jan* den proost sloeg, door navolgend jaar-vers heeft trachten in aandenken te houden:

Te Culenburch binnen mueren
Sloeg Jan in den winter Bueren;
Doet een af in 't getal
Ghij vindt den datum al (1).

Behalve door dit gedenkvers werd de bevrijding der stad van het dreigend gevaar, dat haar boven het hoofd hing, ook nog jaarlijks kerkelijk door eene processie en hoogmis en door het uitdeelen van brood aan de armen, op St. Emerentius-dag gevierd; terwijl een spreekwoordelijk gezegde: *God dank! de proost van Aken op de visckbank!* in den mond des volks voortleeft, en, even als te Gorinchem, de plaats wordt aangewezen, waar vroeger jonkhr. Willem van Arkel sneuvelde, zoo ook in Culenborg nog de plaats, waar Jan van Bueren gegrepen, en waar hij ter visch- of slagtbank gesleept werd.

Dat was het treurig einde van een woelziek en onrustig leven.

Zoowel heer Jan van Culenborg als het stads-bestuur, en bisschop Zweder van Culenborg, die zich dien nacht juist op het kasteel bevond en door het wapengeschreeuw van Holland, Buren, Utrecht! zeer verschrikt was, hebben in hunne proclamatien of brieven van den volgenden dag mede omstandige beschrijvingen van 't feit nagelaten (2).

Willem van Bueren moest door dezen smadelijken dood zijns broeders, met wien hij als aanhanger van Rudolf van Diepholt meer dan een aanslag gedeeld had, wel zeer getroffen zijn. Dit schijnt hem evenwel niet te hebben afgeschrikt, om, vermoedelijk door bisschop Diepholt daartoe aangespoord en bijgestaan, door Jan van Langerak, andermaal een aanslag op Tiel te beproeven, en wel op nagenoeg dezelfde wijze als die van 1828. Daartoe noodigde hij ook thans, gelijk toen, de regering

(1) Deze datum is namelijk in de beide eerste regels:
M = 1000, drie CCC = 300, twee L = 100, vijf U of V = 25, vier I = 4, zamen = 1429 min — 1
1428

(2) Over dit een en ander: Voet van Oudheusden, Culenborg 1753, bl. 64.

van *Tiel* bij zich op het slot, onder het voorwendsel van belangrijke zaken aan haar te zullen mededeelen. Zoo dacht hij andermaal de stad alsdan zonder opperhoofden zijnde, gemakkelijker in handen van het bisschoppelijke leger te zullen stellen, dat inmiddels in alle stilte naar Tiel getrokken was.

Maar ook ditmaal werd de verradelijke aanslag nog bij tijds in de stad bekend, door eenen bode door jonkhr. van Gaesbeek afgezonden, welke toevallig het oogmerk der vijandelijke troepen van den bisschop ontdekt had. Dit was oorzaak, dat ook nu weder de aanslag mislukte, want de vijanden, die in groote menigte waren, geen wederstand verwachtende, waren naauwelijks aan de poort genaderd, of zij werden onverwachts zoodanig door het geschut uit de stad beschoten, dat zij in allerijl teruggeweken en in verwarring aftrokken, nadat zij het binnendringen vooraf nog aan de Santwijksche en eene andere poort beproefd hadden, waar zij op dezelfde wijze ontvangen, en door de dappere burgerij, door eenige van de oudsten aangevoerd, manmoedig afgeslagen werden. Na drie mislukte stormen, waarin zij vele dooden en gekwetsten achter lieten, trokken zij dus onverrigter zake wederom af (1).

Dat hertog Arnoud dezen nieuwen aanslag vernemende, wel zeer moest verstoord zijn op bisschop van Diepholt en Willem van Bueren, als aanvoerder zijner troepen, zal niemand bevreemden; doch minder verklaarbaar is het, dat, terwijl Zweder op pauselijke last zijnen tegenstander Diepholt en aanhangers in den *ban* deed, de hertog integendeel, in 1429 den vrede met beiden sloot, waarbij wij als medeonderteekenaar van den zoenbrief Jan van Bueren, heer van Ewijk aantreffen, waarbij bepaald werd, dat Culenborg de vroeger Burensche gevangenen zou los laten, waartoe echter heer Jan eerst dan bewilligde op voorwaarde, dat hertog Arnoud de geledene schade zou vergoeden, zoo als, volgens Voet van Oudheusden, ook gebeurd is (2).

Door Willem van Bueren werd zelfs eene verzoening tusschen Rudolf van Diepholt en zijn neef Jan van Culenborg tot stand gebragt.

Intusschen schijnt zich heer Willem van Bueren, door zijne deelneming aan de bisschoppelijke onlusten, zeer in schulden

(1) Rink, Tiel, bl. 87 en in zijne aant. op deze blz. ald. 81

(2) Bl. 74.

gewikkeld te hebben. In 1430 verkocht hij aan zijn neef een watergang van Redichem tot uitwatering onder Businchem, voor eene somme gelds „die hij ons vol en al betaelt heeft,” zegt de koopbrief bij Voet van Oudheusden (1), en in 1431 bekende Willem van Bueren, daarenboven nog bij open brief, dat hij van zijn neef geleend had eene som van 2900 overlandsche Rijnsche guldens tot betaling van zijne schulden. Tot onderpand voor de aflossing verbond hij, met believen van zijne huisvrouw Ermgard van der Lippe; een gedeelte van zijne heerlijkheid Businchem. Zoo wel die verkoop als leening beschouwen wij als noodwendig gevolg van zijne zucht tot gedurige oorlogen en herhaalde aanslagen. — En aangezien nu Willem van Bueren, waarschijnlijk niet bij magte zal geweest zijn, gemelde som op den behoorlijken tijd af te lossen, zoo zien wij den hertog van Gelder in 1433 den heer van Culenborg in dat gedeelte van Businchem bevestigen, dat hij van Willem van Bueren in onderpand bezat.

De gedurige deelneming aan de bisschoppelijke verdeeldheden hadden Willem van Bueren in schulden gestoken, zijn broeder ten val gebragt; de deelneming op nieuw aan de geschillen van hertog Arnoud uit het huis van Egmond, met Adolf, graaf van den Berg, beiden door keizer Sigismund tot opvolgers van hertog Reinoud erkend, bragt eindelijk ook hem ten val.

Adolf van den Berg, die zich op opene brieven des keizers beriep, trachtte Willem van Bueren tot zijne zijde over te halen, waartoe hij welligt, door de gedeeltelijke schenking van Businchem, door hertog Arnoud, aan zijn neef gedaan, weinig moeite gehad heeft. Adolf bewoog Willem van Bueren zelfs zich in 1430 aan het hoofd van een leger te stellen, waarmede hij Gelder op *drie* plaatsen te gelijk aanviel. Arnoud ziende, dat met Willem van Bueren geen vrede te houden was, trok met eene krijgsmagt tegen Buren zelf op, belegerde stad en slot, doch de eerste aanval werd moedig weerstaan. Eerst na een langdurig beleg werden de belegerden gedrongen zich over te geven, waarbij zij evenwel hun leven en hunne bezittingen vrij bedongen. Buren werd toen van wege den hertog door eenen ambtman bestuurd.

(1) Bl. 76.

Willem van Bueren, die zich inmiddels in Adolf's leger schijnt te hebben bevonden, gaf daarom toch de vijandelijkheid en den moed niet op. Hij kwam in 1434 weder in Buren, en bewoog de inwoners en bezetting op nieuw tot afval van den hertog. Doch Arnoud verzamelde nu een magtig leger op de Veluwe, waarbij zich velen uit Harderwijk voegden, omdat de hertog hun door geheel Gelderland tolvrijheid schonk, tot zoo lang hij hun 1300 goudgulden zou hebben terugbetaald, waarmede zij hem, benevens de hulptroepen bijstonden. Zóó met geld en volk door eenige steden bijgestaan, sloeg de hertog andermaal het beleg voor het afvallige Buren (1435), dat hij weldra weder onder zijne gehoorzaamheid bragt, terwijl Willem van Bueren zich door de vlugt redde. Maar nu ook nam Arnoud meer doortastende maatregelen ten opzigte van Buren. Terwijl Willem als *banneling en vervallen van zijne heerlijkheid* beschouwd werd, behandelde de hertog de ingezetenen geenszins als rebellen, maar met toegevendheid. Hij liet hen alle vroegere regten en privilegiën behouden; doch de heerlijkheid zelf schonk hij, nevens die van Leerdam, Schoonrewoerd en Haastrecht, aan zijn broeder Willem van Egmond, die tevens heer van IJsselstein was. Wel vermeldt Slichtenhorst, dat deze schenking na de eerste inneming van Buren plaats had; doch ook ons komt het met Voet van Oudheusden meer aannemelijk voor, dat dit eerst na de tweede verovering plaats had, bij welke gelegenheid de heerlijkheid Buren, door aanhechting van nog andere, de bovengenoemde heerlijkheden, ten behoeve van Willem van Egmond uitgebreid, en de vlugtende Willem van Bueren, wegens opstand, vervallen verklaard werd van zijne heerlijkheid (1).

Terwijl deze evenwel voor Adolf bleef strijden, en daarbij welligt op den onzekeren kans van het krijgsgeluk bleef rekenen, legde hij als balling en vervallen van zijn leengoed, eene buitengewone koelbloedigheid aan den dag, in den slag op St Hubertsdag 1444 op de grenzen van Gulik en Gelderland. In den hoogen ouderdom van meer dan 80 jaren overleed hij in ballingschap te Luik in 1461.

Zoo eindigde ook hij zijn onrustig en veel bewogen leven, na tweemaal gehuwd te zijn geweest, eerst met Margaretha, dochter van Dirk, graaf van Limburg, bij wie hij geene kin-

(1) Bl. 76.

deren had; daarna met Ermgard, dochter van den graaf van der Lippe en Isabella van Meurs, bij wie het meermalen genoemde geslacht-register *vier* kinderen, drie zonen en eene dochter, vermeldt, waarvan de eerste zoon Vincent, zonder kinderen stierf, terwijl Gijsbert en Alard, gelijk ook hunne zuster Elisabeth zich den geestelijken stand wijdden.

Beide deze geestelijke heeren, Gijsbert en Alard, waren kanunnik te Luik, maar de eerste daarenboven aartsdeken te Condrot en de laatste ook kanunnik te Keulen en aartsdeken te Famine; terwijl de zuster Elisabeth, als Abdisse te Thoorn, bekend staat. Deze betrekkingen der beide zoons te Luik verklaart het ons, waarom Willem, zoo als gezegd, in 1461 te Luik overleed, waar ook zijne huisvrouw, hem twee jaren later, 1463 ten grave volgde.

Na bovenstaand overzigt van de Geschiedenis van de heeren van Buren kunnen wij, wat die van het landschap betreft kort zijn, om straks den genealogischen draad van het geslacht van Buren, zoo verre de Geschiedenis reikt, weder op te vatten.

Hertog Arnoud van Gelder, uit het stamhuis van Egmond, had zich de heerlijkheid Buren bemagtigd, slot, stad en landschap ten behoeve van Gelder verbeurd verklaard, en den drossaard Walraven van Hasten op het kasteel tot bestuurder van stad en land aangesteld, in welke waardigheid deze door andere drossaards Jan van Lawick, Frederik van Egmond, Otto van Bylandt enz. werd opgevolgd. Onder den eersten waren de Burenaars in opstand geraakt. Door Nijmegen en andere Geldersche bijgestaan, belegerden en bemagtigden zij het kasteel; doch moesten weldra weder voor den hertog in onderwerping komen, die de heerlijkheid aan zijn broeder Willem van Egmond beloofde. Doch deze heeft er nimmer bezit van gehad.

Daarna werd in 1444 door den Hertog het slot, benevens de stad en heerlijkheid in leen opgedragen aan Gerard van Kuilenburg, die met Elisabeth, dochter van Jan van Bueren en Eleonora van Borselen, graaf van Oostervant, gehuwd was. Willem, hertog Arnoud 's broeder, had bij zijne huisvrouw Walburg, dochter van Frederik graaf van Meurs, onder andere kinderen, *drie* zonen, onder wie de hertog, na den dood zijns

broeders, zijne heerlijkheden verdeelde. Frederik van Egmond, zijn tweede zoon, ontving in den jare 1472 de heerlijkheid Buren en IJsselstein.

Ten zijnen behoeve werd de heerlijkheid Buren, door keizer Maximiliaan in 1492 tot een *graafschap* verheven, omdat hij diens zijde tegen de Gelderschen gekozen had. Deze alzoo de eerste graaf van Buren was met Aleid dochter van Gerard, heer van Kuilenburg en Elisabeth van Buren gehuwd, die hem de heerlijkheid St. Martens-dijk in Zeeland ten huwelijk bragt. Hij overleed in het jaar 1500.

Zijn zoon Floris van Egmond werd na hem graaf van Buren. Deze ontzette in 1516 Leeuwarden, dat door de Gelderschen belegerd was, en bragt in hetzelfde jaar Dokkum onder de gehoorzaamheid aan keizer Karel V. Ook bragt hij veel toe om dien vorst het wereldlijk gebied over Utrecht te doen opdragen. In dien tijd bekleedde hij het ambt van stadhouder in Holland. Hij stierf in 1539.

Bij zijne vrouw, Margaretha, dochter van Cornelis, heer van Zevenbergen, liet hij een zoon en twee dochters na, welke zoon, Maximiliaan geheeten, hem in het graafschap Buren opvolgde. Deze diende keizer Karel in verscheidene buitenlandsche oorlogen, en bekleedde van zijnentwege, het ambt van stadhouder van Friesland. Men verhaalt, dat de keizer hem aanbood zijn graafschap tot een *hertogdom* te verheffen; doch vernemende, dat zijne inkomsten daardoor niet vermeerderd zouden worden, sloeg hij het aanbod af, met de woorden: „dat hij liever een rijk graaf, dan een arm hertog wilde zijn."

Bij Francoise, dochter van Hugo, heer van Belingcourt, had hij eene dochter Anna, die hem na zijnen dood in 1548, in het bezit van het graafschap Buren, en verscheidene heerlijkheden opvolgde. Zij huwde in het jaar 1551, met Willem van Nassau prins van Oranje, en bragt daardoor het graafschap Buren, benevens hare heerlijkheden in het huis van Nassau-Oranje over.

Prins Willem heeft vier vrouwen gehad, Anna van Egmond, Anna van Saksen, Louise van Bourbon en Louise de Coligny. In het jaar 1584 in Delft dood geschoten, werd hij door drie zijner zonen, den een na den anderen in het graafschap Buren opgevolgd. Eerst door Filips, een zoon bij Anna van Egmond; deze overleed 1618 te Brussel; toen door Maurits, een

zoon bij Anna van Saksen, en na diens dood in 1625, door Frederik Hendrik, een zoon bij Louise de Coligny.

Men weet dat Frederik Hendrik door zijn zoon Willem II en deze wederom door Willem III is opgevolgd. Na den dood van dezen in 1702, kwam het graafschap Buren, bij onderlinge schikking tusschen den koning van Pruissen en Willem Karel Hendrik Friso, in 1732, aan dezen laatsten, en is sedert dien tijd in het huis Nassau-Oranje gebleven.

Als graafschap heeft Buren, in alle groote en belangrijke gebeurtenissen des lands gedeeld, veelal, ook in die van het hertogdom Gelder, zoo bijv. in den Spaanschen oorlog, gelijk later in de Fransche overheersching 1672, 1795.

Daar evenwel ons onderzoek zich hoofdzakelijk tot het geslacht, minder tot de heerlijkheid, thans graafschap van Buren, bepaalt, zoo keeren wij thans, voor zoo verre de geschiedenis ons inlichting geeft, nog een enkel oogenblik tot hunne genealogie terug.

Om dezen draad weder op te vatten, moeten wij beginnen met Arnout van Bueren, zoon van Alard en Elisabeth, dochter van Gijsbert, heer van Bronkhorst, Batenburg en Borkelo. Van dezen wordt op het geslacht-register aangeteekend, „dat uit hem *vele nazaten* zijn gesproten." Waar moeten wij die evenwel zoeken? Dit is even onzeker als zijn huwelijk zelf.

Gelijk vroeger te Ewijk en Doddendaal van Buerens in het bezit dier heerlijkheden waren, n.l. Otto van Bueren, heer van Doddendaal, en Jan van Bueren, heer van Ewijk en Doddendaal, — zoo ontmoeten wij ook een Otto van Bueren als heer van Balgoi of Balgoyen. Het eerste, Ewijk en Doddendaal, ligt in het rijk van Nijmegen en daarom Rijks-Ewijk geheeten, Balgoi in het land van Maas en Waal aan de Waal. Nopens die heerlijkheden, eenmaal in het bezit der van Bueren's, wordt berigt: „Doddendaal is eene heerlijkheid bij Ewijk, alwaar men (in 1714) de overblijfsels nog ziet van het aanzienlijk heerenhuis of slot. Het zwaar muurwerk van het huis van Doddendaal is in de jaren 1672 en 1702 door de Franschen, zeer beschadigd geworden. Een gedeelte van het gebouw is tot eene woning van den (toenmaligen) heer bekwaam gemaakt. Deez' roomschgezind zijnde, houdt een priester op het huis, die de dienst doet, in een ruimen overwelfden kelder van

't gebouw, die, zoo men getuigt, wel 300 menschen bevatten kan" (1).

Uit dezen omvang des kelders kan men eenigermate tot dien van het geheele, forsche gebouw besluiten, waar Otto en Jan van Bueren leefden, zonder dat van hen afstammelingen bekend zijn.

Van Balgoi of Balgoym, eene heerlijkheid aan de Maas, tusschen Grave en Ravestein, leest men, wat het slot aangaat (2) „van het adelijk slot, dat hier eertijds gestaan heeft, en in het jaar 1672, door de Franschen verwoest is, bespeurt men geene overblijfsels dan eenen langen vierkanten heuvel, die rondom met ruigte is begroeid."

Dit was zoo in 1741, alles predikt vergankelijkheid; gemelde Otto van Bueren, heer van Balgoi, kan afstammelingen hebben nagelaten, die zich in het rijk van Nijmegen, of wel ook in N. Braband, hebben uitgebreid.

Het naast van bovengemelden Arnoud, met zijne „*vele nazaten*" achten wij in de Betuwe zelf, en wel in Neer-betuwe, eenige sporen te vermelden van nakomelingen. Onzeker is het ons evenwel gebleven van wien zekere Willem van Bueren afstamt, dien wij uit zijne vijandige ontmoeting met het aanzienlijke geslacht van den Boetzelaer kennen.

In den jare 1480 (zoo lezen wij bij Voet van Oudheusden) (3) is Rutger van den Boetzelaer, zijnde getrouwd met Elburg van Lyngenek en half heer van Asperen op zijn kasteel, dat aan de noordzijde der stad gelegen was, door eenen Willem van Bueren doodgeschoten. De reden was dat Rutger van den Boetzelaer en Arent Pieck van Beesdam, die zijn kasteel aan de zuidzijde bij de Gellekomsche poort had, en mede half heer van Asperen was, wegens zijn huwelijk met Beliof van Polanen, tweede dochter van Otto van Polanen, te zamen oneenig waren over eenige inkomsten van de heerlijkheid. In dezen twist mengde zich Willem van Bueren, die een zusters-zoon was van Arent Pieck; hij kwam met eenig gewapend volk voor Rutgers kasteel, en schoot genoemden Rutger met een klipbus dood, vluchtte toen op het slot van Arent Pieck, dat daarop door de Bour-

(1) Tegenw. staat van Gelderland, Amst. 1741, bl. 271.

(2) Id ald. bl. 277.

(3) Bl. 94.

genaechen werd belegerd; Willem, ziende geen ontzet, meende het te ontvlugten in het nabijgelegen kruis-broeders klooster, doch hij werd gegrepen, naar den Haag gebragt en aldaar onthoofd. „De halve heerlijkheid met het slot van Arent Piek werden verbeurd verklaard en opgedragen aan Carel van Bourgondie, Grave van Charlois" (1), wiens magt zich destijds in de Nederlanden als graaf van Holland en Zeeland gevestigd had, en in wiens naam dus alle regtspleging geschiedde.

Dat het geslacht van Bueren ook nog in de Nederbetuwe zijne aanzienlijke afstammelingen behield, hetzij dan van Arnoud of een ander van Bueren, die het geslachtregister niet vermeldt, — dit blijkt daaruit dat wij hen in 1490 en later aantreffen onder de ambtmannen van Tiel en de Neerbetuwe, die aldaar met het hoogste gezag van den hertog bekleed waren.

Volgens een pandbrief van St. Margretenavond, 1458, stelde de hertog Johan van Rossem tot zijnen ambtman en regter in Tiel, en den lande van Nederbetuwe aan, en wel met het regt „dat hij eenen rigter tot Tiel en tot Zandwijk zetten mogt." Dit regt aan anderen overdragende, ontving van Rossem daarvoor 600 goede gouden overlandsche Rijnsche guldens, die bij ontzet moesten terug betaald worden. Van Rossem stelde seven borgen „die beloofden, bij niet voldoening in *leisting* te komen." Wat dit is hebben wij boven reeds verklaard. Er werd bedongen, „dat zij daartoe zouden inrijden tot *Nijmegen* of *Tiel*, daar zij ingemaand werden, ieder met eenen knecht en twee paarden, of zenden ieder eenen goeden eerzamen man, met hun gelijk kostelijk in de vertering zijnde, mede met eenen knecht en twee paarden, en aldaar in een eerzamen herberg op hunne kosten verblijven, tot dat de schuld betaald en de vertering voldaan was" (2).

Vermoedelijk op soortgelijke voorwaarden had in 1490 een Lambert van Bueren het regt van Johan van Rossem verkregen, en na deszelfs overlijden verkochten en droegen zijn zoon Adriaan van Bueren, ambtman in Nederbetuwe en zijne huisvrouw het schoutambt in de geregten van Tiel en Zandwijk op aan hunnen neef, Adriaan van Rossem, en diens erven, onder beding, dat zij bij hun beider goedvinden zouden zetten

(1) Voet v. Oudh. Culenborg, 1753, bl. 94—95.
(2) Rink, onder de bijl. bl. 31.

burgemeesters, schepenen en raad van Tiel en Zandwijk; zoo lezen wij dan ook 1491 „is nije raet (tot Tiel) geset van wegen Lambert van Bueren." Na dien tijd deed dit de regten.

Na zijn dood volgde het beroemde geslacht van Nicolaas Vijgh op; terwijl wij in later eeuw te Tiel nog aantreffen, onder de schepenen, „in 1581 Jhr. Jan. van Bueren". Er is wel geen twijfel of deze jonkr., behoort, even als de voorafgaanden tot het oude geslacht, dat wij leerden kennen en zoo ook bij Rink de navolgende zonder datum:

„Henricus van de Poel, *tanquam redditarius virginum in Westreyen*, erkende namens dezelve (n. l. wegens het klooster te Westreyen) schuldig te zijn ten behoeve van Jutte, weduwe van Arnoldus van Bueren, zeven Ph. guldens, te betalen jaarlijks „also lange sij leven sol; geschiedde betalinge also niet, soe mach sy off haer gewaerde bode daer over tot Westroyen comen ende daer bliven liggen op 't Joncfrouwen cost, also lange toesen sij haer gelt mede nam" (2).

Wij zien dus, met den *banneling* Willem van Bueren, was het aanzienlijk geslacht dier heeren nog niet uitgestorven. In hoe verre en in welken graad van affiliatie de genoemden van het *oude* geslacht afstammen, laat zich thans, zonder opzettelijk genealogisch onderzoek wel niet met volkomen zekerheid bepalen. Dit is vooral ook het geval met de nog levende van Buren's in Holland, gelijk de gewezen president van Noord-Amerika, die voor eenige jaren met zijne zonen, zijne vaderstad bezocht, van waar zijn aanzienlijk geslacht, over 's Hertogenbosch schijnt af te stammen. — Het geslachtwapen der oude heeren van Bueren, zal zeker wel ook door hunne afstammelingen in eere zijn gehouden, en kan dan tot onderscheidingsteeken dienen van andere geslachten van dien naam; namelijk, volgens Rouck: „*Escartelé de gueules à la fasce bretessé et contre-bretessée d'argent.* (3)

(1) Rink a. w., ald. 81.
(2) Rink, vervolg van Bijvoegsels enz. 1847. bl. 85.
(3) Rouck, Nederl. Heraut. p. 312.

G.J. Bos Lith.

Steendr. v. H. L. van Hoogstraten 's Gravenhage.

LOCHEM, VAN [illegible]

EEN STEDEKE UIT DEN ACHTERHOEK,

DOOR

H. G. HARTMAN JR.

—

(Met eene plaat.)

„De Achterhoek? fi donc!"

Neen, mevrouw! gij behoeft dat *fi donc!* niet uit te spreken. De jaren zijn lang vervlogen, toen men zich den *Achterhoek* voorstelde, als een oord, *„waarachter geen land meer was"*, zoo als de zoon des volks zich uitdrukte. De dagen liggen in een ver verleden, toen men bij het uitspreken van dien naam dacht aan onbereikbare, of alleen met gevaar van leven, enz. te bezoeken streken; waar de bevolking op den laagsten trap van beschaving staat, en waar aan den geest van ontwikkeling en vooruitgang slechts een weinig beteekenende plaats werd ingeruimd, indien men hem al eenige herberg verleende. Neen, dat alles behoort tot het verleden. De Achterhoek is geen achterhoek meer; uitvindingen en ontdekkingen op het gebied van stoom en nijverheid, verbindingen met andere streken, door het aanleggen van goede wegen en het daarstellen van andere middelen van gemeenschap, hebben den Achterhoek opgebeurd uit zijn verachterden toestand. Ja, de nijverheid heeft hier juist een harer voornaamste zetels opgeslagen. Een tak van ons volksbestaan bloeit hier op eene wijze, zoo als men die elders in ons land en op vele plaatsen in het buitenland te vergeefs zoekt. Wij bedoelen de weverijen en spinnerijen, de calicotfabrieken en linnenbleekerijen, die men hier aantreft. De stoom heeft den arbeid vereenvoudigd, de productie vermeerderd en het geproduceerde verbeterd. De oude zandwegen zijn vervangen door goede grindbanen, de logge gevaarten van karren en wagens door elegante rijtuigen en diligences. Hier en daar wordt reeds een kanaal gegraven of worden plannen of middelen besproken, om het getal waterwegen te vermeerderen. En als straks de vurige salamander met zijn rijk bevrachten staart door de vroeger dorre heiden of eenzame zandvlakten trekt, dan is eene schoone toekomst voor den Achterhoek geopend.

En niet alleen op het veld des materiëlen levens, ook op de

bane der meer geestelijke ontwikkeling zijn en worden reuzenschreden gedaan. Het is waar, men is er nog niet zóó op de hoogte, van wat men in de *haute volée* smaak noemt, en eene zonde tegen de etiquette wordt niet met een vonnis van verbanning uit den fatsoenlijken kring gestraft, — de menschen zijn eenvoudig, en daardoor ongekunsteld, — maar zelfs als men zoekt naar kunstmin of zin vóór het edele en schoone, zal men er geene vergeefsche pogingen aanwenden. Hier vindt men eene rederijkers-kamer, dáár is een muzijkgezelschap gevestigd; ginds wordt eene liedertafel aangetroffen, elders is eene vereeniging tot beoefening van letterkunde, enz.

Waarlijk de Achterhoek staat bij velen zeer laag aangeschreven, omdat het oordeel van vader en grootvader op de kinderen en kleinkinderen is overgegaan; maar de streek heeft in de laatste jaren den invloed van den geest des tijds ondervonden, en de ontwikkelings-periode onzer eeuw is ook voor den Achterhoek aangebroken.

Daarom durf ik mijne lezers gerust uitnoodigen tot een togtje naar den Achterhoek.

Wanneer men uit Holland met den spoortrein in Gelderlands hoofdstad is aangekomen en daar plaats genomen heeft in de diligence van van Gend en Loos, die op zijne zijwanden de namen der steden Arnhem—Zutphen—Lingen spelt, dan voert deze u weldra door het bevallige Velp, het aangename Dieren en het bekoorlijke Brummen, naar de hoofdstad van het voormalige graafschap Zutphen. Een kwartier voorbij deze stad passeert men nog het liefelijk gelegene Warnsveld, doch nu heeft het natuurschoon opgehouden. Dorre heidevelden zoowel aan zijne regter, als aan zijne linkerhand, nu en dan afgewisseld door een dennenboschje, eene enkele boerenwoning of een eenzaam heerenhuis, — *voila tout*, wat de weg oplevert. Doch vóór zich uit heeft men een heerlijk verschiet op blaauwende bergen of groene wouden en het verlangen daarheen, doet het onaangename der naaste omgeving vergeten. Daarheen! de diligence brengt er u in een paar uur rijdens. Zie, reeds ontdekt gij boven het bladerrijk geboomte de toren van oud-Lochems veste, weldra hebt gij aan uwe regter hand eene uitspanningsplaats — de Luchter —; nog een paar minuten en gij zijt aan den voet van die heuvels, die zich in de verte als bergen aan

u voorbeeden. Komt! verlaten wij het rijtuig en wandelen wij stadwaarts. Wij hebben dan beter gelegenheid om alles op te merken.

Daar, aan onze linkerhand woont de rector der Latijnsche school. Deze inrigting, die in vroeger dagen zeer bloeide, was, door welke omstandigheden weet men niet, na het vertrek van den vorigen rector, eenigzins in verval geraakt, zoodat het bestuur den benoemden rector in 1862 vergunde, de weinige leerlingen bij zich aan huis te onderwijzen. Het grondig onderrigt van Jhr. Dr. J. P. Pompe van Meerdervoort, deed echter de school weder meer bekend worden en, terwijl het getal leerlingen toeneemt, mag men hopen, dat de inrigting zich weldra weder in vorigen bloei zal verheugen.

Naast die woning is de begraafplaats der Israëlieten. Een eenvoudig plekje gronds, waarop de steenen u reeds zijne bestemming prediken. Schuins tegenover deze vindt men de algemeene begraafplaats. Een breede opgang brengt u aan een ijzeren hek tusschen twee eenvoudige maar nette huisjes, die het vroegere houten hek met zijn opschrift hebben vervangen. Doch heeft de houten afsluiting moeten zwichten voor den tand des tijds, de opschriften, die men aan den dichter Staring te danken heeft, zijn bewaard gebleven. Men vindt ze op de muren der huisjes, die tot berging der benoodigdheden voor de begraving van Lochems dooden dienen. Die opschriften herinneren in welsprekende taal, de broosheid van ons leven, de eeuwigheid van ons bestaan.

Verheft uw oog, wie aan een grafstee schreit:
Keert stof tot stof, de mensch erft d'eeuwigheid.

Geen afschrik bare u, wat gij ziet, —
Den dood vreest hij, wie God vreest, niet.

Het is stil op den godsakker, en de indrukken zijn verheven, die men opdoet, wanneer men de oogen laat gaan over de doodsche hoogte, en van daar den blik werpt naar het woelige beneden. Doch, wij gaan verder. Een paar schreden verder en wij zijn op een vier- of liever een vijfsprong. Voor ons loopt de straat die door de Nieuwstad naar de oude Veste geleidt, aan onze regterhand geleiden twee goede grindwegen naar het gehucht Barchem, de eene langs de havezathe *de Cloese*, toebehoorende aan de echtgenoot van den burgemeester van

Laren Mr. C. J. Sickesz, de andere langs de uitspanningsplaats *de dolle hoed*. Achter ons de weg van Zutphen aan onze linkerhand het pad door den zoogenaamden Enk. Ofschoon dit laatste, door de heerlijke bouwlanden, waar tusschen het zich heenslingert, vriendelijk uitnoodigt, willen wij evenwel onzen weg vervolgen, na even een blik geslagen te hebben op de twee gebouwen, die aan den ingang van dat pad zich verheffen. Het eene is de gemeentelijke inrigting voor gewoon en meer uitgebreid lager onderwijs voor jongens, in de wandeling *de Fransche jongens kostschool* geheeten. Het onderwijs van den heer J. J. de Plangne mag uitmuntend genoemd worden. Doch het gebouw heeft eene geschiedenis. Oorspronkelijk was het bestemd voor de kerk eener afgescheidene gemeente; het vertrek van den eigenaar, die het hoofd zijner partij was, deed dit plan echter in duigen vallen, en het werd voor zijn tegenwoordig gebruik ingerigt. Het draagt den naam van *Sumatra*, terwijl het buitentje, tusschen de twee bovenaan gewezene grindwegen dien van *Java* in den gevel voert. Dit geeft aanleiding dat de straat, die tusschen die beide huizen naar de stad voert, menigmaal bestempeld wordt met den naam van *Straat Sunda*. Het andere gebouw aan den weg door den Enk is eene eenvoudige boerenwoning, *de Gloep* geheeten. Hier was, in den Spaanschen oorlog, en later in den Munsterschen krijg, een voorpost gevestigd, wiens pligt het was, *gloeiende of gleipende* verkenningen te doen. Eene der drie grachten, waarmede de stad vroeger omgeven was, liep hier langs. De Munstersche bisschop Christoph Bernard van Galen deed echter de grachten dempen, de wallen slechten en ter plaatse waar vroeger de sterke vestingwerken den vijand weerstand boden eene enkele gracht graven, die de stad nog omgeeft.

Die gracht is van onberekenbare waarde voor de inwoners der grijze veste. Niet alleen dat zij het uitzigt bij het doen eener wandeling langs de wallen verrvolijkt en de stad van versch water voorziet, maar haar bagger of slijk levert eene goede mest op, die met graagte begeerd en met vrucht aangewend wordt.

Loohem bezat vroeger drie poorten, doch deze zijn thans afgebroken, terwijl de ophaalbruggen over de gracht zijn vervangen door steenen duikers. Ter plaatse, waar wij thans het stedeke binnentreden, stond de Smee- of Smedenpoort, die ha-

ren naam aan de straat, die van af haar, verder stadwaarts invoert, heeft geschonken. Éene herinnering dier poort is niet onbelangrijk, waarom wij haar hier inlasschen. Nadat de Spanjaarden in 1582 onder Verdugo de vesting te vergeefs belegerd hadden, wilden zij in 1590 eene poging wagen, om haar door list te vermeesteren. Althans, niets kwaads duchtende, ziet de poorter op zekeren morgen drie hooiwagens den weg van Zutphen afkomen, om binnen de stad hun last te lossen. Hij opent de poorten en de wagens rijden door. Doch zijn zoon, gebruik makende van een oud privelegie, om namelijk, gedurende den tijd, dat de wagens zich onder de poort bevonden, zooveel hooi te trekken, als mogelijk was, voelt op den tweeden wagen iets hards, tast door, en houdt een laars in de hand. „Verraad! verraad!", roept hij uit en spoedig snellen anderen te hulp. De vijand had eenig krijgsvolk onder het hooi verborgen; doch terwijl de poort voor de twee laatste wagens gesloten werd, kostten het den stedelingen niet veel moeite, om de soldaten, die hun verblijf op den eersten hadden, weder buiten de stad te jagen.

Zoodra men de brug of duiker overgegaan is, ziet men, aan de linkerhand een huisje van zonderlingen bouwtrant. Vier steenen pijlers dragen een gedeelte van het dak, zoodat eene soort van overdekten gang of waranda gevormd wordt. Het is de zoogenaamde *wacht*, het verblijf der krijgsmagt, die het stedeke verdedigde. Wij slaan langs dit gebouw den wal op, om onze wandeling te vervolgen.

Al spoedig hebben wij de school voor gewoon lager onderwijs bereikt. Is het onderwijs van den heer G. W. Snel er zeer goed te noemen, en verdient de school daarom wel een bezoek, ook uit een historisch oogpunt, is zij dat ten volle waardig. Het gebouw is de kloosterkerk van het vroegere convent der *zusters van 't gemeene leven*. Lochem had twee zulke inrigtingen, waarvan deze den naam van *het groote convent* droeg. Het kleine was gevestigd in de Begijnestraat. Het eigenlijke klooster van het groote convent, of juister uitgedrukt het Zusterhuis, lag in de Achterstraat en was door den kloostertuin aan de kerk verbonden. Dit huis wordt thans door den jongsten predikant der Ned. Herv. gemeente bewoond. Ook van het verblijf van den Munsterschen bisschop in de stad (1666 en later 1672) weet de school te verhalen. Zij werd door

de bebouwde akkers en golvende korenvelden, op den groenen Paaschberg met zijn geboomte en laag kreupelhout. Het is een der schoonste gezigten, die de stad oplevert en gaarne verwijlen de leden der sociëteit hier meermalen om den blik op dat natuurschoon te genieten.

Het inwendige der stad levert niet veel merkwaardigs op, wanneer wij de kerk en het daarachter gelegene raadhuis uitzonderen. Die kerk is eene der oudste van het voormalige graafschap Zutphen. Zij was vroeger aan St. Gedula gewijd en werd reeds in 1184 door gravin Ermgard aan het kapittel van Zutphen geschonken. Het is een eerwaardig, ruim gebouw, welks gewelf op twee rijen pilaren rust en dat ruim 800 zitplaatsen bevat. De dienst wordt er in verrigt door twee predikanten, terwijl een orgel het gezang der gemeente begeleidt. De kerk had in de Spaansche en Munstersche onlusten veel te lijden. Vooral de bisschop van Galen heeft hier ontzettend huisgehouden. Terwijl hij den predikstoel en de banken liet afbreken en op de markt verbranden, plaatste hij, zooals boven met een enkel woord werd vermeld, zeven bakovens in het godsgebouw ten dienste van zijn leger te Deventer.

De toren is het eigendom der burgerlijke gemeente. Boven zijn ingang vindt men een steen met het opschrift:

Ano·dm·m·cccc·lxxviii·ist·bestae

waaruit dus blijkt, dat deze ingang in het jaar 1478 is vernieuwd geworden. Eene andere vernieuwing aan den toren schijnt in 1722 te hebben plaats gehad, althans boven het wijzerbord aan de marktzijde van den toren vindt men een steen, waarop

SOLI DEO
GLORIA
A° 1722.

De laatste vernieuwing werd bewerkstelligd in 1857, toen een andere spits werd aangebragt en de wijzerborden op nieuw geverwd.

Het raadhuis is een fiksch gebouw, bevattende, behalve eene ruime raadzaal, secretarie, enz., eene bergplaats voor het archief, terwijl in een der bovenvertrekken de zitting van het kantongeregt, en in een ander het bureau van den griffier gehouden worden. Het draagt het wapen van de gemeente in zijn voor-

gevel, terwijl de namen der burgemeesters, onder wier bestuur het werd gebouwd, in de posten der hoofddeur gevonden worden.

Terwijl ik straks eenige punten uit de geschiedenis van Lochem wil verhalen, vermeld ik alleen nog dat de omstreken alleraangenaamst zijn. De Paasch-, Zwiepsche- en Kalebergen, aan de eene zijde, de havezathe Ampsen aan de andere zijde der stad, met hunne vruchtbare velden en akkers, met hunne wouden en trotsche vergezigten, beloonen ruimschoots de verwachting die men van eene wandeling in de vrije natuur koestert. En als straks de staatsspoorweg van Zutphen naar de Pruissische grenzen voltooid is, die de stad passeert, en waarvoor nabij de laan naar het Huis Ampsen het station Lochem wordt gebouwd, dan zal gewis menig tourist het kleine maar liefelijke Berkelstedeke bezoeken en zich verzoenen met het denkbeeld van een togtje naar den Achterhoek.

Op het gebied der industrie bloeijen hier een achttal leerlooijerijen en eene pannenfabriek, behalve de andere takken van ambachtsnijverheid. Kunsten en wetenschappen vinden hier beoefenaren, zigtbaar in een bloeijend departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, eene vereeniging ter beoefening van letterkunde en muzijk, onder den naam van *Kunstmin*, en eenige gezelschappen die de welsprekenheid en toonkunst in stilte huldigen.

Aangename verpoozing en nuttigen werkkring gaan hier hand in hand, en volgaarne zeg ik den heer van Heeteren na: (zie Nederlandsche Volksalmanak voor 1843, blz. 133).

Nooit vergeet ik, schoone dreven,
Akkers, bosschen, berg en dal,
Die o Lochem! u omgeven,
Schoon blijft gij mij bovenal.

Sieren ook geen praalgestichten,
Lochem! uwe kleine vest,
Voor geen plaats hebt gij te swichten,
Want die eenvoud siert u 't best.

II.

Tot het voormalige graafschap Zutphen behoorde oudtijds ook een groot gedeelte van het land van Cleef, t. w.: het drostambt van Elten, de geheele Lymers met Zevenaar en het graafschap van 's Heerenberg. Verder was ook de stad Goch

aan de Niers, met Kronenburg en het stedeke Buuk tegenover Wezel in het gebied der graven van Zutphen gelegen. Zelfs breidt men dit gebied tot de stad Emmerik uit, en wel op grond eener verklaring van den raad dier stad, in 1489; „dat de Rhijndijk tusschen Emmerik en Doornik van oudsher heeft toebehoord aan Zutphen." De tegenwoordige grenzen van hetgeen men in de wandeling nog het graafschap van Zutphen noemt, zijn beperkt tusschen Overijssel, de Veluwe, den IJssel en Pruissen.

Men zegt, dat de Sicambren en Usepeten het graafschap het eerst bevolkt hebben. Slichtenhorst weet dan ook te verhalen van onderscheidene gevechten, die met de Romeinen voorvielen, en vermeldt met groote woorden de vrees, die keizer Augustus voor deze volken had, waarom hij vrede met hen maakte. Hoe het zij, toen Julius Caesar ons land bezocht, vond hij hier bewoners, die hem op velerlei wijze bemoeijelijkten.

Later werd het graafschap door de Franken, Saksers en Friezen bezet, en door Karel de Groote bij het Frankische rijk ingelijfd. Onder diens opvolger werd, zooals bekend is, het leenstelsel ingevoerd, en het graafschap Zutphen in leen gegeven aan zekeren Reinier of Reinoud. De geschiedenis vermeldt dit feit omstreeks 833.

In het laatst der elfde eeuw werd het graafschap van Zutphen vereenigd met de heerlijkheid van Gelre, onder Otto, graaf van Nassau. Deze Otto was in 1061 gehuwd met de erfdochter van den voogd van Gelre, tengevolge waarvan hij in 1079 tot graaf van Gelre verheven werd. Door zijn tweede huwelijk met de erfdochter van graaf Herman van Zutphen, hechtte hij in 1086 het graafschap Zutphen aan dat van Gelre. Een zijner kleinzonen, Hendrik van Nassau, verkreeg in 1135 door eene echtverbindtenis met de dochter van Godfried van Bouillon, de Veluwe bij zijn overig gebied. Zoo bleef de stand van zaken, tot dat in 1339 de laatste graaf Reinoud II tot hertog, en Gelderland dus tot een hertogdom verheven werd. Intusschen bleven de hertogen nog steeds den titel van graven van Zutphen dragen.

Ons bestek gedoogt niet, om de geheele geschiedenis van Zutphen mede te deelen. Wij doen slechts enkele grepen en vermelden, dat het graafschap ruim zijn deel heeft gehad in de binnenlandsche twisten en onlusten, welke in de middeleeuwen in ons vaderland heerschten. Zoo werd het onder anderen in 1478 door den bisschop van Munster, Hendrik van Schwart-

senburg, voor 60000 Rijnsche goudguldens in onderpand ontvangen, onder beding nogtans van „weder inruiminge te doen aan de regte erfgenamen, zoo haast de verschoten penningen weder zouden zijn geteld," welke men alle jaar mogt lossen met 16000 Rijnsche goudguldens. Gedurende deze verbindtenis zouden de Stenden en de pandheer geen deel van het graafschap mogen verzetten of vervreemden, dan met toestemming der bannerheeren, ridders, knechten en steden, die hem ook alreede eene schatting hadden ingewilligd en deze, na verloop van vier jaren zouden vernieuwen, om die penningen voor den krijg of tot vrijkoop van de verpande gedeelten van het graafschap te besteden.

Wat Lochem betreft, is het onbekend, wanneer dit het eerst bevolkt is. Het algemeen vermoeden is, dat de Usepeten zich hebben nedergezet op de uitgestrekte heide of weidegrond, die zich ten noorden van de stad bevindt, en dat zij van daar een weinigz uidwaarts zijn afgezakt. De genoemde heide bleef evenwel in hun bezit, en werd gebezigd tot het maaijen van plaggen of schadden, en alzoo om de bewoners van brandstof te voorzien, welligt ook om het vee te doen weiden. De naam dier uitgestrektheid is Armhoede, waarschijnlijk, dewijl zij strekte om tegen armoede te beveiligen.

De oorsprong van den naam der stad moet gezocht worden in hare ligging. Omgeven van een gedeelte der heuvelen of bergen, die het oosten van ons vaderland bezoomen vormde de grond hier een dal, eene diepte, hetgeen in het oud-Saksisch werd uitgesproken als *loc*, *loch*, *log*. Hier hadden de woeste horden eene woonplaats een *heim* gekozen en de naam lag dus voor de hand: *Logheim*. In den loop der tijden werd de *ei* in *u* veranderd en naar de Saksische uitspraak het *log* in *loc*, zooals dan ook in oude stukken nog voorkomt *Logchum*, *Lochum*, hetgeen vervolgens weder gewijzigd werd in *Lochem*.

Waarschijnlijk moet de stichting van Lochem in de elfde eeuw gezocht worden, want in het begin der twaalfde werd er reeds eene kerk gevonden, die door de gravin Ermgardis in 1134 aan het kapittel van Zutphen geschonken werd, zooals blijkt uit het navolgende handvest: (oorspronkelijk Latijn).

„Wij, burgemeesteren, schepenen ende raden van de stadt Zutphen getuigen, dat voor ons verschenen is, de eerwaarde heer . . . . . ., canunnik van de kerk te Zutphen, en dat hij

ons eenen openen, ongeschonden, van alle verdenking vrijen brief vertoond heeft, met een rond zegel, van door oudheid verbleekte was, enz., waarvan de inhoud was als volgt:

In naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes. Omdat het volk hetwelk de Catholieke geloofsbelijdenis in Christus toegedaan is, door zichtbare teekenen onderricht moet worden, opdat het door daarstelling van zichtbare dingen geloof kan hechten aan de getuigenissen aangaande onzichtbare zaken, dat allen, zoowel de nakomelingschap als de thans levenden, de wijze orde en waarheid der zaken, die bevestigd moeten worden, moeten leeren kennen, opdat niet, indien (hetwelk geen plaats moge hebben) eene bijgeloovige dwaling der trouweloozen moge ontstaan zijn, de liefdegaven der getrouwen te niet gaan; zoo maak ik, Andreas, door Gods genade, bisschop van Utrecht, door dit stuk aan alle getrouwen bekend dat vrouwe Ermengard, de beroemde gravin, wettige erfgename der stad Zutfen, te Memlo tot ons komende, gezegd heeft, dat zij met haren man Coenraad, graaf van Lucelenberg en haren zoon Hendrik, de Lochemsche kerk met alle tienden en overige inkomsten aan de Heilige Moeder van God, Maria, en den gelukzaligen vorst der apostelen Petrus en aan de zeer eerwaardige maagd van Walburg ten geschenke aanboden tot eene praebende voor (tot onderhoud van) de geestelijke (canonieke) instellingen van de Zutfensche cathedraal, ter herinnering aan alle levenden en gestorvenen, die in Christus getrouw gebleven zijn, en wel meer bepaaldelijk voor het heil der ziel van haren man Gerard, door wiens wederkeerige belofte zij zich ook hiertoe verbond, en voor de verlossing (vrijkooping) van haar geslacht, namelijk van graaf Otto, haren vader en hare moeder Judith en hare broeders, mannen, wier nagedachtenis zalig is, namelijk den bisschop Theodorik en de graven Hendrich en Gérard, in tegenwoordigheid van de geheele geestelijkheid en het volk in voornoemde Zutfensche kerk, om waskaarsen te dragen bij gelegenheid van de heilige reiniging der gelukzalige Maria, ook ten aanschouwe en aanhoore van zoowel leeken als geestelijken van grooten invloed, namelijk het opperhoofd Hendrik Luithburgen, den consulent Constantinus, Wouter van Stapele, Burckhard de Withe, Herman van Mirlare, Arnold van Ennether, Gerlach van Dedingwerk, Ulrich van Beltram, Pelgrim van Zutfen, Coenraad van Wapme, Wenzo van Lesten,

Drachward van Horst, Berelmus van Richerlo. In tegenwoordigheid van dezen heeft zij, zeg ik, gezegd en verzocht of wij dit, hetwelk zij zelven redelijk met eene vrome toewijding gedaan hadden, door de getuigenis van ons voorrecht en de uitspraak van onzen ban zouden willen laten bekrachtigen. Terwijl wij derhalve hunne daad prijzen en aan het billijk verzoek van de vrouwe gravin onze toestemming geven, hebben wij het opmaken van dit stuk en de bekrachtiging van hetzelve door ons zegel tot getuigenis van deze daad bevolen en allen, die zich tegen deze vrome aanbieding mochten verzetten of trachten dit te doen, sluiten wij, uit kracht van onzen ban uit onze gemeente (excommuniceren wij) op verzoek van den Vader en den Zoon en den Heiligen geest en alle heiligen Gods, opdat zij, zoo zij niet weder tot betere gedachten komen, met den duivel ten eeuwigen dage gekweld worden, zoo geschiede het, zoo geschiede het. Dit nu is geschied in het jaar 1134 sedert de verschijning in het vleesch van onzen Heer, het achtste van ons bewind."

Dat Lochem door de graven van Zutphen, onder goedkeuring van den bisschop van Utrecht op andere wijze bevoorregt werd kan onder anderen blijken uit den volgenden giftbrief van 1207:

„Uit naam der Heilige en ondeelbare Driëenheid!

Ik, Willem, bisschop der Utrechtsche kerk, maak bekend enz., dat eene zekere oneenigheid, lang bestaan hebbende tusschen onze voorgangers en de heeren van Zutphen, over sommige tienden, welke zij beweerden, hun eigendom te zijn, aldus beslist is. Nadat de graaf Godschalk en zijne echtgenoote Adelheid en hunne kinderen Gerhard en Otto op ons opontbod te Utrecht gekomen waren, hebben wij in de volle synode, hunne aanspraak op de Lochemsche tienden erkend; als ook de tienden van hun land, hetwelk Salland genoemd wordt in het geheele bisdom van Utrecht, hetzij deze bestaan in weiden of eilanden, of in bebouwde of nog te bebouwen moerasgronden ten gebruike der kanunniken in Zutphen, aan hun door onzen *ban* verzekerd, volgens verzoek der Schenken. Ter vergoeding echter hebben wij aan den zaligen Martinus en ons gegeven twintig slaven (of lijfeigenen) en tien mannen enz."

Hieruit blijkt dus, dat reeds onderscheidene hofsteden of curti in en om Lochem gevonden werden. Het was evenwel nog slechts eene open plaats, weinig of niets meer dan eene villa,

welk woord in oude Charters gelijk gesteld wordt met markt. De plaats verkreeg bij brief van graaf Otto III, in date 18 Julij 1233, dezelfde stadsvrijheden, als reeds in 1190 door Otto II aan Zutphen geschonken waren. Eene eeuw later, te weten in 1330 werd de stad bemuurd door Reinoud II, terwijl door diens voorvanger Reinoud I in 1312 vergunning was verleend tot het installen en houden eener markt.

Wat wij tot hiertoe van Lochem vermeldden, is alles, wat de geschiedenis ons uit de eerste eeuwen van zijn bestaan heeft bewaard. Ook in het archief der gemeente is niets naders te vinden, want Lochem werd verscheidene malen door brand vernield, hetgeen Frederik van Stralen, in het begin der 17e eeuw burgemeester van Wageningen, aanleiding gaf tot de volgende dichtregelen, die Slichtenhorst in zijn „Tooneel des lands van Gelder" heeft opgenomen.

Mijn stadt is meermaels door Vulcaens bedrogh geschonden,
  Mijn krachten uytgeput, mijn ryckdom schier vergaen.
Bellona heeft daer nae een groot gedeelt verslonden,
  Hoe kan een krancke stadt twee goden wederstaen?

Dat Lochem veel te lijden heeft gehad over de twisten en beroerten in de zestiende en zeventiende eeuw, waarop de twee laatste regels van het bovenstaande versje doelen, is ontegenzeggelijk waar. Wij willen enkele gebeurtenissen daaruit mededeelen.

In 1506 werd Lochem door Karel van Gelder ingenomen. Karel was in den herfst van 1505 uit Antwerpen ontsnapt en begon, toen hij in Gelderland was aangekomen, al dadelijk de vijandelijkheden, die na het vertrek van Philips en het verdrag van Roozendaal waren opgehouden. Hij was meester gebleven van twee deelen van Gelderland, het kwartier van Roermond en Nijmegen (Tiel en Zalt-Bommel uitgezonderd). Het derde en vierde gedeelte, het kwartier van Veluwe en het graafschap Zutphen, waren, op Zutphen zelf na, in de magt der vijanden en nu rustte Karel niet, voor hij deze ook in zijn bezit had. Weldra waren Grol, Wageningen en Lochem door hem bemagtigd en ondanks den dringenden brief, die Philips uit Spanje schreef, en waarin hij de teruggave dier steden eischte, bleven zij toch in de magt des hertogs, die, zooals Wagenaar zegt, den brief aan den koning van Frankrijk zond.

Deze inname was de stad echter niet zwaar te staan gekomen.

Van meer belang was de belegering door don Verdugo in 1582. Francesco François Verdugo was van zeer geringe afkomst. Hij was stalknecht geweest bij graaf Pieter Ernst van Mansfelt, doch wist zich door bescheidenheid en lust tot studie derwijze de gunst van zijnen meester te verwerven, dat hij door bemiddeling van deze de krijgskunst beoefende en later met eene natuurlijke dochter van den graaf van Mansfelt huwde. Van hem af begon zijne verheffing en aan den invloed zijns vroegeren meesters had hij het ook te wijten, dat hij ondanks de vermeende regten van Maarten Schenk, bij het overlijden van den graaf van Rennenberg, in 1581, als diens opvolger naar deze landen werd gezonden.

In het begin des jaars 1582 deed hij met zijne troepen onderscheidene strooptogten in Drenthe, en sloeg in Julij het beleg voor Lochem. Hij wierp eenige schansen op en liet al zijn krijgsvolk hier zamentrekken. Niettegenstaande eenige Westfriesche vendelen wel dertig kerspelen in Twenthe verbrandden, konden zij toch hun oogmerk niet bereiken, om Verdugo het beleg te doen opbreken. En toen graaf Willem Lodewijk van Nassau eenige wagens met mondbehoeften in de stad had weten te brengen, verstoorde dit den belegeraar dermate, dat hij zijn volk naauwer om de stad liet legeren, en de veste van alle zijden insloot, terwijl hij bovendien het getal opgeworpen schansen met zestien of zeventien vermeerderde. Graaf Willem en de graaf van Hohenlo trachtten nu de stad te ontzetten, bragten een leger van 1000 ruiters en 3500 voetknechten bijeen, en trokken met twee halve kartouwen en vier veldstukken van klein kaliber op Lochem aan. Kleine schermutselingen, zoowel te voet als te paard, hadden er plaats, tot dat eindelijk eene der schansen, vóór de Molenpoort gelegen, bemagtigd werd. Of de belegerden van dit plan wisten, is onbekend, maar het laat zich gissen, daar zij, op hetzelfde oogenblik, dat een aanval van buiten geschiedde, een uitval van binnen deden. Verdugo verloor hierbij 70 of 80 man. Men hield de Spanjaarden door schermutselingen bezig, herstelde de afgebroken brug over de gracht en wist op nieuw eenigen voorraad van levensbehoeften in de stad te brengen. Dat dit laatste noodig was, blijkt uit de eenvoudige woorden van Wagenaar, dat „men zich sedert eenigen tijd reeds met paardenvleesch beholpen had." De voorspoed, die de Staatschen genoten,[1] maakten hen

stoutmoediger, vooral toen zij in één nacht nog twee schansen vermeesterden. Men besloot, om Verdugo, die zich op den nabij gelegen berg teruggetrokken had, aan te vallen. In drie hoopen verdeeld, trok men op de Spaansche krijgsmagt aan, doch dit geschiedde in zulk eene „slechte orde," dat Verdugo de zwakke schaar weldra deed uiteenstuiven. Een groot gedeelte der soldaten en eenige bevelhebbers vonden den dood op het slagveld, terwijl een ander gedeelte, ongeveer 800 man, zoowel door de vlugt als op Hohenlo's bevel zich in de stad terugtrok. Onder dit laatste gedeelte bevonden zich twee zonen van den graaf van den Berg en vele leden van den Gelderschen adel. Hohenlo, door dit verlies ter nedergeslagen, trok naar Zutphen, en liet den vijand tijd, om de verloren schansen te herwinnen.

Intusschen had de stad zich van nieuwen nooddruft voorzien en kon zij dus weder het beleg verduren. Daar evenwel het getal der ingeslotenen aanzienlijk vermeerderd was, begreep Verdugo, dat die behoeften ook te spoediger verteerd zouden zijn. Hij schreef derhalve om bijstand aan Parma, die hem Karel, graaf van Mansfelt, en den baron van Hautepenne, met omtrent 600 ruiters en 1500 voetknechten toezond. Dus versterkt, deed hij, of liever, deed Mansfelt, wien het opperbevel door Verdugo was overgedragen, de stad opeischen. „Doch de belegerden, zegt Hooft, hoewel zij reeds ten einde van drie weken na de tweede spijziging, het paardenvleesch moesten aanspreken, toonden geen kommer." Manmoedig weerstonden zij den vijand, vertrouwende, dat te eeniger tijd de stad wel zou ontzet worden, of dat er ten minste redding zou opdagen. En hun vertrouwen werd niet beschaamd. Hohenlo was naar Antwerpen vertrokken, ten einde prins Willem met den stand van zaken bekend te maken, en schilderde den benarden staat der veste met zulke kleuren, dat hem op zijne vordering een nieuw leger werd toevertrouwd. Dit leger bestaande uit 2500 man voetvolk en 1500 ruiters, vertrok den 21 Sept. 1582 uit Deventer en vereenigde zich op de heide tusschen Zutphen en het huis te Dorth met het overige krijgsvolk, zoodat de sterkte tot 5000 voetknechten en 2500 ruiters klom. Weldra trok men nu op Lochem aan. „Zij sleepten," zegt Hooft, „met zich vier zware stukken geschut, getal van delvers, vijf wagens, op elken eene lange aak, vijf geladen met schipbruggen, zes met schanskorven, vele met andere krijgsgereedschappen en eetwaren, om

tevens den vijand en den honger te verdrijven." Naauwelijks had Verdugo's voorpost, die in eene sterkte bij het *Huis ter Wilde*, ongeveer een half uur van Lochem, lag, de aanrukkende troepen in het oog gekregen, of deze verliet de sterkte, waarop Hohenlo haar bezette, en onmiddellijk eene schans deed opwerpen tusschen twee van den vijand in. Hierdoor toegang tot de stad verkregen hebbende, sloeg hij eene brug over de gracht en voorzag de belegerden van mondbehoeften, terwijl hij voortging met meerdere schansen op te werpen. Des nachts liet hij de overtollige bewoners uit de stad vertrekken, de bezetting verwisselen en waagde nu, bij het aanbreken van den dageraad, een nieuwen aanval op de belegeraars. Deze weken naar den berg, waar zij tot den middag bleven, en vervolgens in slagorde naar Grol trokken, „een leelijk spoor van vuur en vlam, waar zij doortogen," achterlatende. Op den avond van den 22 September was de stad geheel ontzet en werd zij ruim voorzien van levensmiddelen.

Acht jaren later waagden de Spanjaarden eene nieuwe poging om de stad in hunne magt te krijgen, doch ditmaal niet met eene openbare belegering, maar met list. Op zekeren morgen werd ten 9 ure aan de Berg- of Smeepoort toegang verzocht voor drie hooiwagens, die den weg van Zutphen afkwamen, bij ieder van welke wagens twee of drie boeren waren, met hooivorken op de schouders: De portier, niets kwaads vermoedende, opende de poort en liet de wagens binnen. Met ongewonen spoed trachtten de voerlieden over de valbrug te komen, doch de zoon van den portier, naar oud gebruik, eenig hooi van den wagen trekkende, hield het been van een man in de hand, en begon nu uit alle magt te roepen: een laars! een laars! Spoedig ontdekte men nu wat den inhoud der vrachten was. De geleidende boeren waren niets anders dan vermomde soldaten, terwijl op de wagens nog meerdere verborgen waren. Op den kreet: verraad! sprongen de Spanjaarden uit het hooi, en bragten 16 man, die aan de poort de wacht hadden, om het leven. De aanvallers werden nu versterkt door andere troepen, die zich in het kreupelhout hadden schuil gehouden en weldra bevonden zich 300 man te voet en 150 te paard in de stad. Doch de bezetting der veste, aangevoerd door den wachtmeester François Ballochi, viel zoo kloekmoedig op de Spanjaarden aan, dat zij er hen weder uitdreef. De waagmeester

en een pastoor, beiden uit Zutphen, hadden dezen aanslag gesmeed. De waagmeester was dan ook de eerste, die in de stad was, doch verloor er het leven.

Vijftien jaren na dezen aanslag, in 1605, gelukte het echter den Spanjaarden onder Spinola, de stad bij verdrag te bemeesteren, doch zij zouden niet lang roem dragen op haar bezit. Reeds het volgende jaar werd zij onverwachts door het leger van Maurits van Nassau bezet, en Spinola's magt, die meende dat de graaf op Deventer getrokken was, en niets kwaads vermoedde, was genoodzaakt Lochem, na eene verdediging van vijf dagen, op den 24 October 1606 aan graaf Ernst van Nassau over te geven.

Lochem moet dus eene sterke vesting zijn geweest, want nu eens was het de honger, dan weder list, en in allen gevalle eene zware belegering, die men moest aanwenden om haar te winnen. Wat de magt van menschen evenwel te sterk was, zou bezwijken voor de kracht van het vuur. Den 6 April 1618 ontstond er des avonds ten 8 ure brand, die zoo spoedig aanwakkerde, dat binnen 2 à 3 uren tijds, bijna de geheele stad eene prooi der vlammen was. Ook het stadhuis met al de archieven werd vernield, alleen werden een drietal huizen gespaard. Baudartien zegt van dezen brand: „Ik ben des anderen daags te Lochem gekomen, alwaar mij de miserie en ellende, die ik daar zag en hoorde, deze weeklagt over die arme verbrande stad en volk heeft uitgeperst:

O, Heer! o lieve God! wát is dat een elend!
Hier is een stad geen stad; waar men zich keerd of wend
Ziet men niet dan droefheid aan menschen en aan beesten,
Het is hier al bedroefd, den minsten met den meesten.
O God! ontfermt u toch over dit arme volk,
O Heer! zie nederwaarts uit 's Hemels hoogste wolk;
Wilt des vromen gebed verhooren en haar kermen,
Wilt dit volk genadelijk ontfermen!

De stad werd evenwel weder spoedig opgebouwd en reeds in 1634 werd o. a. het stadhuis aan zijne bestemming toegewijd. Aan de deurposten prijken acht schilden; waaronder de namen der burgemeesters, die toen het bewind in handen hadden t. w.: W. Muyderman, D. I. Wentholt, W. Schomaker, B. R. Westenberg, S. R. Westenberg, N. H. Olmins, B. Verstege en J. V. Schuulenborg.

Dat Lochem van den krijgszuchtigen bisschop van Munster Christoph Bernard van Galen veel te lijden heeft gehad, zal

wel geen betoog behoeven. Deze bisschop, die een geheim verdrag met den markgraaf van Kassel Rodrigo gesloten had, verklaarde op den 19 September 1665 aan de staten van Holland den oorlog, als oorzaak daarvoor opgevende, dat de staten zich in een regtsgeding in Oost-Friesland hadden gemengd, 't welk alleen het Duitsche rijk betrof, terwijl zij hem geene voldoening wilde schenken op zijnen eisch omtrent Borculo. Met een leger van 18000 man vermeesterde hij Lochem en het kasteel den Wildenborgh, terwijl hij in het midden van October alle de plaatsen van den Achterhoek in zijne magt had. De vestingwerken, die zeer vervallen waren, deed hij zoodanig herstellen, dat het later aan de staten eene volslagen belegering kostte, om het stedeke weder te herwinnen.

In eene *Geographische beschrijving van de provintie Gelderland* leest men: „Terstond deden zij (de staten na de bovenstaande bemagtiging) alle de vestingen slechten, zoodat de bisschop het in 1672 wederom zonder moeite in bezit nam." Waarom dit slechten der wallen geschiedde is onbekend, maar wel heeft de geschiedenis ons bewaard, hoe van Galen er nu huis hield. „Van de kloosterkerk, die tot een school werd gebruikt, maakte hij wederom eene kerk ten dienste der roomsch-gezinden. maar hij liet den predikstoel, de banken, de glazen en wat er meer in de groote kerk was, omverwerpen en verbranden, zette daar zeven bakovens in ten dienste van zijn leger voor Deventer. Zijn verblijf alhier duurde echter niet lang, want hij moest het stedeke, Anno 1674 wederom verlaten."

In den nacht van 27 op 28 Augustus 1693, trof de stad eene nieuwe ramp. Bij een hevige wind ontstond er brand, die derwijze toenam, dat binnen een uur tijds vier en twintig huizen eene prooi der vlammen werden.

De onlusten in het laatst der achttiende eeuw deden zich ook hier gevoelen. Het oprigten eener burgerwacht, hoewel door het bestuur geweerd en zoolang mogelijk geweigerd, werd door de ingezetenen doorgedreven en de patriotische verdeeldheden zijn bij velen, volgens de verhalen hunner vaders en grootvaders overbekend, en worden daarin ook te veel namen betrokken van nog levende personen, zoodat wij daarover voor als nog het stilzwijgen bewaren.

Ten slotte daarom een paar woorden over de kerkelijke aangelegenheden.

De kerk was aan St. Gedula gewijd, en stond door de gift van gravin Emgardis onder het patronaat van het kapittel van Zutphen, terwijl zij in 1561 met de kapel te Laren onder het bisdom van Deventer werd gebragt.

De Hervorming moet er laat zijn doorgedrongen. In 1608 telde de gemeente slechts 93 communiecanten, terwijl er nog R. C. priesters doopten. In 1612 doopten er vroedvrouwen en werden de banken der kerk tot gastmalen en andere afkeuringswaardige doeleinden gebruikt. De ergernis was zoo groot dat deze aanleiding gaf tot het volgende schimpdicht:

Aenschou o berkelsvolk, wat u al nu gebeurd,
Omdat gij scherp verwierpt en hoog hebt uitgekeurt
U tempel wort bemorst met Venus offer hande
Regeerders zijn niet vrij, uw herders, het is schande,
Doen als de Moabiet; gaan Gods gemeente voor
Met ongeregtigheit op een verlaten spoor;
Besmette hoererij door Bileam bedreven,
Ontzien ze in geenen deel nog een ontugtig leven.
Zij dienen 't sondig saet, benevelt in 't gemoet,
In weerwil van Gods woort, door driften aangevoet
Hun saemen komts geschiet gemeenelijk bij nagten
aen 't hoer huis zeer befaemt, alwaar zij dan ook tragten,
naer Bacchus offerhand, op Venus haer altaer
sig neer te werpen en voor die afgoden haer
gaen buigen, om aldaar haer geile drift te smaeken,
En sig als dan te saem ontugtelijk vermaeken.
De koggel, die gaet voor, dan mee de fienst in schien,
Hoe kuis voor't oog haer hout wil 't daer wel mede lien.
Op heuvels wort hier mee geklaustert of gestegen,
Den olmen boom geplant, bij bos en natte weegen;
Den herder gaat ter stal in een verouderd schot,
Versaedigt sijnen lust uit een bemorste pot.
Voert ook sijn suster mee, die haer in iedel heeden
Onder de boom verlaet, en had geen kuise seden.
Dog melden kan 't ik niet, wat daer wort behandelt,
En wie daer niet meer, de sijd deur door in wandelt.
Het blijft hier egter niet bij suipen en hoereeren,
Maer dit monstreuse volk komt mede te regeren,
in 't midden van de raet; set haer tot quaet doen aan,
en segt wraeksugtiglijk: keert walter van de baen,
ofschoon met hand en eedt, daertoe wel schient verbonden.
U agting kon hierdoor somtijds worden verslonden,
Waerom wij dan ook een groot getal der raeden,
door afgunst aangeset, met ontrouw zien belaeden.
Regent en priester dan, en de geheele bende,
Laet u gewaerschout zijn; denkt eens aan die elende,
Welk u ontmoeten kan, als Simri, die in lust
Van vuil ontugtigheit op Gods bevel ontrust
Wiert, en door Phineas den priester dootgestoken,

En soo sijn levens draed in sonden afgebroken.
Hoe kan men sulk propheet gemoetlijk vereren
Die snode lusten doet en selfs doet vermeren,
Hoe sal so dien regent met ordre gaen bestraffen
Quaet doenders bose daen terwiel sij selfs verschaffen
Voorbeelden van 't quaet trotslijk sond braveren,
Omhelst den afgodist, Kuis-heit om gaan keren
O wangedrogt, laet u sulk sond niet meer bekoren,
Want door sodaenen strik u sijlen gaen verloren.
Bekeert u saem bij tijts verlost Sodoms wallen
Of kerk en staet die moet plots in duigen vallen,
En Godes felle wraek daer moogt gij wel op letten,
Die sal u snoo misdrijf en geile lust verpletten.
Denkt ook aen Beltsasar, hoe dat, daer hij braste,
Godts regtvaerdigheit op 't schielijks hem verraste.
Ach hadt dien vromen strop het mogen overhalen,
En die verkeerde bend, haer driften neer gaen daelen.
Dan hadt men op 't altaer schere kunnen planten,
Waardoor de etterwont dan aen alle kanten,
Gesuivert soude sijn door haeren opregten klank
Daer nu integendeel vermeerdert wort haren stank
Alsoo die nu niet door bibels medicinen,
Oft goe voorbeelden getragt word te verdwienen,
Maer gants contrair van dien met onkuise gruweldaen
Een weg gewezen wort aen anderen in te slaan,
Terwiel blintheit dan de blijnden niet kan leijden
Omdat geen regt voor krom selfs weet te onderscheiden.
Kom dorsten leeraer dan spreekt haer veelroerent voeren
En segt dat sulke zond lichaam en ziel vermoren,
In dien niet bij tijts gestort wordt in 't vermoogen,
Want zoo het lange duurt sluit harten en siels ogen.
Versuimt dan niet min u pligt alsoo gij seer wel kent
Die goddeloosen loon als ook 's hemels dreigement;
Bidt luidt met 't vrome volk dat dit verkeeren mag
Onkuisheijt wordt gehaet Gots vrees com voor den dag,
Zoo zal u schaepstal nog en priester heil ontmoeten,
Wanneer haer maer bij tijts buigen voor 's Heeren voeten,
Ook in den laetsten ontvangen goeden loon,
Soo haer opregt bekeert als den verloren soon.

De kerkhervorming vondt niet zeer gereeden bijval. Nog in 1610 verzocht de kerkeraad om amotie van altaren, beelden met hunne huiskens enz., waartoe order werd gegeven bij resolutie van 28 Januarij 1610. Later werd de landdrost Dorth, als scholten van Lochem gelast om te doen demoleren die pauselijke reliquiën van altaren, beelden enz. en te doen wegruimen uit de oogen der menschen.

De predikant moest zich tevreden stellen met een tractement van *f* 350, behalve huis, hof en koeweide, terwijl de kerk

twee maal eene subsidie van ƒ 600 ontving, tot herstel van haren slechten toestand.

Toen bij den brand van 1618, ook de kerk gedeeltelijk vernield was, werden de timmerkosten van kerk, klok en torén begroot op ƒ 12000, naar oud gebruik half door de stad en half door het schoutambt te betalen. In 1624 werd de kleine klok te Deventer gegoten en voorgesteld, het kerkhof, als slaapkamer der menschen zoo in te rigten, „dat varkens en swine van dezelve geweerd konden worden."

HET SPEL OM DE VRIJHEID.

EEN VERHAAL UIT HET RUSSISCHE VOLKSLEVEN.

(Naar het Fransch.)

DOOR

C. TH. M.

Tijdens het congres van 1814 bevonden wij ons te Weenen en keerden juist van een bal naar huis. Het was een heerlijke zomernacht en daarom gingen wij te voet. — Toen wij het hôtel van den graaf Rosenberg voorbij kwamen, zagen wij het op de schitterendste wijze verlicht. Bedienden in groot liverei droegen schalen met fruit en ijs over het voorplein. Eene harmonieuse muziek en vrolijke stemmen bewezen, hoe ongedwongen het daar binnen moest toe gaan.

„Het schijnt mij," zeide ik tot mijn vriend, een Engelschman, „dat uw landgenoot, de heer Bailly zijne vorstelijke gasten nog vorstelijker onthaalt dan anders. —Wanneer dat zoo voort gaat, dan zal zijn krediet bij den bankier Arnstein weldra uitgeput zijn."

„En dan zou er wel weêr hulp komen," antwoordde Griffon. „De loopbaan van spelers van beroep wordt zoo dikwijls door onvoorziene omstandigheden, door wonderlijke voorvallen doorkruist, het geluk komt hun zoo dikwerf en soms op eene zoo grillige wijze te hulp, dat woorden als: armoede, rijkdom, geluk en ongeluk en dergelijken op elke bladzijde van hun levensboek geschreven staan. Nu en dan vindt men er ook edelmoedigheid, zelfopoffering en grootheid van ziel in te lezen. Ware het algemeen in de geheimen van deze soort van lieden ingewijd, dan zou de begoochelende tooverglans verdwijnen, waarmede het hun lot omgeven ziet. De reden waarom de heer

Railly zulk een groot krediet bezit, heeft hij te danken aan een voorval, dat hij mij zelf verhaald heeft. Het is nog lang eer de morgen aanbreekt," vervolgde mijn vriend, „hebt gij lust nog eene sigaar bij mij te rooken — want van slapen komt toch niets in — dan zal ik u onder een glas wijn die interessante geschiedenis vertellen."

Daar mijne nieuwsgierigheid was op gewekt, besloot ik van de vriendelijke uitnoodiging gebruik te maken. — Nadat de sigaren waren aangestoken en de glazen gevuld, ving mijn vriend met zijn verhaal aan.

Op zekeren ochtend, dus deelde hij mij mede, hield voor het hôtel, dat de heer Railly te Moskou bewoonde, een elegant met vier prachtig opgetuigde paarden bespannen rijtuig stil. Op den bok zat een koetsier met gekroesten baard in een mantel gehuld, die door een rijken Kasanschen gordel werd toegehouden. Van het voorspan liet en *jockey* van twaalf of dertien jaar, niet veel grooter dan de stevel van een ruiter der keizerlijke garde den schellen, lang gerekten kreet hooren, waardoor zij gewoonlijk hunne paarden aanvuren en de voetgangers waarschuwen. De lakkei met den driekanten met zilver omboorden hoed, in groot-liverei, deed de twee andere bedienden geen oneer aan.

Een man van circa dertig jaren, in de nationale Russische dragt, welke kleeding door eenige edellieden uit afgelegen provinciën nog gedragen wordt, stapte uit het rijtuig. Hij trad een innemend gelaat; zijne blonde krullende haarlokken vermengden zich met zijn blonden baard — in een woord, zijn geheele uiterlijk kenmerkte den man, die tot de hoogere klasse der maatschappij behoort. Hij liet zich aanmelden en had binnen met het ongedwongen voorkomen, dat reeds op zich zelve eene uitmuntende aanbeveling is, als men geene andere bezit, om zich in de groote wereld een weg te banen.

„Verschoon mijn bezoek," zeide hij in het zuiverst Fransch tot den heer Railly. „Ik had daartoe wel vooraf om uwe vergunning behooren te vragen; doch ik was zoo gelukkig u reeds eenige malen in gezelschap te ontmoeten: dit, hoop ik, zal mij tot verontschuldiging verstrekken."

De heer Railly herkende hem terstond, haastte zich, hem een stoel aan te bieden en vroeg hem daarna, waarin hij hem van dienst kon zijn.

„Wat ik u wensch mede te deelen, mijnheer, is voor mij van zoo groot aanbelang, dat ik mij veroorloof, alvorens ik u iets openbaar, van u de belofte van geheimhouding te verzoeken, hetzij dat gij meenen moogt, mij de gunst, die ik u vragen wilde, te kunnen toestaan, of die te moeten weigeren. Indien mijn plan, dat ik door uwe medewerking hoop te verwezentlijken wereldkundig werd, zou dit het misschien ook later onmogelijk maken; gij kunt echter de overtuiging koesteren, dat de aan gelegenheid, waarin ik juist uwe hulp noodig heb, u in geenerlei wijze in gevaar kan brengen."

Zonder de minste aarzeling gaf de heer Baily hem zijn *parole d'honneur*, dat hij zijn geheim bewaren en hem, in dien hij er toe in staat ware, zijne hulp zou verleenen. — Hierop gaf hij last, dat niets of niemand zijn onderhoud met den vreemdeling storen mogt.

„Ik heet Swerkow Feodrowitsch," begon nu deze, „en ben koopman van het eerste gilde. Voorzeker is het u bekend, welk een rang wij in den burgerstand bekleeden; thans woon ik hier bij u in de buurt; doch mijn handelshuis is te Tula gevestigd, waar ik gewoonlijk mijn verblijf houd.

„Gij, mijnheer, zijt, naar men mij zeide, een voornaam Engelschman, die sinds eenige maanden te Moskow vertoeft, en, gelijk alle mannen van rang en aanzien bij u te lande, hoog en nobel speelt. Men zegt ook, dat gij zeer gelukkig in het spel zijt. En juist dit, uw geluk in het spel, heeft mij de vrijheid doen nemen, mij uwe opwachting te maken."

„In welk verband kan mijn geluk of ongeluk in het spel toch met bezoek staan?" vroeg Baily met verwondering. „Mag ik u verzoek u nader te verklaren; zijt gij gekomen, om uw geluk of uwe bekwaamheid in het kaart- of dobbelspel met mij te beproeven?"

„Noch het een, noch het ander mijnheer. Ik speel nooit en en zelfs versta ik geen spel."

„Maar wat kunt gij dan verlangen?"

„Ik kom tot u," hernam de Rus op plegtigen toon, terwijl men in zijn gelaat eene uitdrukking van pijnlijken ernst kon opmerken, „ik kom tot u om eene hoogst gewigtige aangelegenheid, om eene aangelegenheid, die van u kan afhangen, doch waarbij het spel eene groote rol speelt."

„Verklaar u dan toch, mijnheer!"

„Ik heb uwe edele denkwijze hooren roemen; hierop heb ik mijn vertrouwen, hierop mijne hoop gevestigd! — Ik ben gekomen om mijne toekomst, mijn leven in uwe handen te leggen: ik smeek u om het hoogste goed, dat de mensch hier op aarde kan bezitten, ik smeek u om mijne vrijheid!" sprak hij met steeds vermeerderende hartstogtelijkheid.

Toen het woord *vrijheid* van zijne lippen klonk, zag de heer Bailly den jongen man met verbazing aan en meende er bijna aan te moeten twijfelen, of niet alles, wat hij zoo even gehoord had, als scherts moet worden opgenomen.

De Rus die zeker de gedachten, welke bij hem oprezen in zijne blikken las, voegde er haastig bij: „dit woord bevreemdt u uit mijnen mond, niet waar? Maar is dan niet *de vrijheid*, na het leven, de grootste der weldaden, die God den sterveling schenken kan, het beginsel van al wat edel en groot is? En van die vrijheid, zonder welke het leven zoo luttel waarde heeft, ben ik voor altijd verstoken! — Ik ben slechts een lijfeigene, of liever: een slaaf. — Gij, mijnheer, zijt misschien bestemd, om mijne vrijheid te schenken."

„Maar, ik bid u, zeg mij dan toch, mijnheer, hoe ik daarin kan betrokken zijn."

„Gij ontmoet in de groote wereld dikwijls den graaf K . . ., vaandrig bij een regiment der garde. Hij is een der jongelui, die in de club der Engelschen een groot aanzien genieten; hij doet de vermeteldste spelers door zijne stoutheid verbazen."

„Dat is waar; ik ken hem, en onze kennismaking heeft tot eene zekere soort van vriendschap geleid."

„Ja, maar tot eene vriendschap, die, ik verstout mij het te zeggen, zonder eenige innerlijke waarde is, omdat de ware grondslag: achting, daaraan ontbreekt. — Gij kunt voor den graaf geene achting koesteren, mijnheer, wanneer gij hem kent. Wie den graaf werkelijk kent, zal het mij volmondig toestemmen, dat het een man is vol van eigenwaan, zonder degelijk begrip van iets goeds, trots op zijne meerderheid boven zoo velen, ongevoelig voor het leed van anderen en een hartstogtelijk speler. — Met zulk een mensch kan men wel omgaan — maar hem achting, ware vriendschap toedragen — neen dat is niet denkbaar."

„Het is geen aangenaam beeld, dat gij mij daar van den graaf schetst; — maar nu verder?"

Met de uitdrukking der diepst gevoelde smart en het besef van zijne afhankelijkheid, antwoordde de jonge man: „zie, mijnheer, van zulk een man ben ik slaaf: hij is mijn meester!"

Bij deze woorden welden in zijne oogen, die zoo even nog van een inwendig vuur schitterden, tranen, bittere tranen op. — De heer Railly stond als verplet; want hij begreep terstond, wat zoodanig lot voor zulk een man zijn moest.

„Herstel u, en vervolg uwe mededeeling," zeide Railly, hem minzaam en bemoedigend de hand drukkende. — „Naar hetgeen ik van u vernomen heb, kan ik u nog slechts mijne deelneming te kennen geven; verhaal mij nu ook waarmede en op welke wijze ik u van dienst kan zijn."

De jonge man vervolgde:

„De vader van den tegenwoordigen graaf woonde op een zijner landgoederen in de nabijheid van Oremburg. Mijn vader, die hem, toen hij nog zeer jong was, tot zijne oppassing was toegevoegd, diende hem trouw en de graaf wist hem daarvoor niet beter te beloonen, dan door hem bij zijn sterven eene aanzienlijke som gelds te legateren; echter schonk hij hem de vrijheid niet. Even als andere nijvere lijfeigenen, begon ook mijn vader handel te drijven, en wel in pelterijen met het zuiden van Rusland. Het geluk begunstigde al zijne ondernemingen en zijn vermogen verdubbelde en verdriedubbelde zich weldra, en nu rigtte hij zijne huishouding naar zijne geldelijke omstandigheden in. Toen ik nog een kind was, had mijn vader een van de slagtoffers der Fransche revolutie, die de wijk naar ons land had genomen, mijnheer de B. . . ., een zeer beschaafd en hoogst bekwaam mensch, bij zich in huis opgenomen; deze belastte zich met de zorg voor mijne opvoeding. Hij was mij een tweede vader en alles wat ik heb en wat ik ben geworden, ik heb het aan dien edelen man te danken. Met onzen toestand als lijfeigenen bekend, deed hij mij meer dan eens het voorstel er mij aan te onttrekken, door met hem een ander, een beter vaderland te zoeken. Maar dan zou ik mijn geboortegrond voor altijd hebben moeten vaarwel zeggen; daarenboven zou toch mijn vader zich omtrent mijne vlugt hebben moeten verantwoorden, en de zachtste straf daarvoor zou bestaan hebben in: ontzetting uit al zijne bezittingen en veroordeeling tot den geringsten slavenstand.

„Doch een nog krachtiger beweegreden, dan het verstand hield mij in de banden der dienstbaarheid: ik beminde en werd weder bemind. En zoo ik al het denkbeeld verre van mij zette, om het lot van een jong, wel opgevoed, vrij meisje aan dat van mij — van een slaaf te verbinden, koesterde ik niettemin de hoop, dat de zeer onbillijke wetten toch eenmaal zouden worden afgeschaft en de keizer weldra ons ijzeren slavenjuk zou verbreken. Ik hoopte eindelijk vrij te worden en mijne dierbare Eudoxia naar het echtaltaar te kunnen geleiden. — Doch tot heden heb ik te vergeefs gehoopt. — Mijn vader stierf; ik zette zijne zaken voort met het gevolg, dat ik mij thans in het bezit van een zeer aanzienlijk vermogen mag verheugen."

„Maar waarom doet gij den graaf het voorstel niet, u los te koopen?" vroeg Bailly.

„Dat voorstel ging van mij uit, maar werd van de hand gewezen. Het is een aangenomen beginsel bij de edellieden, om nimmer in het loskoopen van een lijfeigene toe te stemmen. Voor eenigen tijd is den graaf Scheremitoff door een lijfeigene te vergeefs twee millioen roebels als losprijs geboden, en deze lijfeigene moest hem toch slechts eene schatting van weinige roebels 's jaars opbrengen. Doch zij zijn er trotsch op, millionairs onder hunne slaven te tellen; het streelt hunne ijdelheid, de aansnellende rijke en prachtige equipages, bij hunne aannadering te zien ophouden, den lijfeigene zijn prachtig rijtuig te zien verlaten, om voor hem te knielen. — Roept dat niet om wraak, mijnheer, zoo den mensch door zijn evenmensch te zien behandelen?!"

„Dit is het beeld van onzen toestand in het algemeen; ik zie de verontwaardiging op uw gelaat," vervolgde hij, „maar hooger zou die nog stijgen, wanneer gij alles tot zijne kleinste bijzonderheden wist!" — Hier zweeg hij een oogenblik, als overmeesterd door de herinnering dezer donkere beelden; vervolgens ging hij op smartelijken toon voort: „welnu mijnheer, het eind van al dien jammer, het bezit van een aangebeden meisje, dat even als ik diep ongelukkig is, zoo zij de mijne niet wordt, de vrijheid — dat voorwerp mijner vurigste wenschen — al die weldaden kan ik aan u te danken hebben," sprak hij langzaam.

„Wat moet er dan gedaan worden? Ik ben tot alles bereid.

Spreek slechts: verklaar u," riep hij, hevig ontroerd door den hem zoo even geschetsten deerniswaardigen toestand.

„Gij speelt, mijnheer. — Wat voor u misschien slechts tijdverdrijf is, dat is bij den graaf K..... in een teugelloozen hartstogt ontaard. Hij offert er alles aan op en het spel zal hem nog eens in het verderf storten. Van daar dat het u volstrekt geene groote moeite kan kosten, met hem aan spelen te komen. Beweeg hem, een klein dorpje, dat hij aan den oever van de Wolga bezit, op het spel te zetten; het bestaat uit slechts vijftig huizen, welks inwoners hun onderhoud vinden door het smeden van spijkers. Ik ben er zeker van: voor geen prijs zou hij dit goed willen verkoopen, hiervan ben ik zeker, anders ware het reeds lang mijn eigendom. Doch in de koortshitte van het spel zal hij het misschien wagen en dan kan hij het verliezen. — Hierop is mijn geheele plan gebouwd. In dat dorp werd mijn vader, werd ik geboren; daar wonen al mijne bloedverwanten. Het worde mijn eigendom en wij zijn allen vrij."

„Ik weet dat het geluk aan het lot afhangt. Doch het is in ieder geval meer dan een strooohalm, waarnaar de schipbreukeling nog zinkende grijpt, om het veege ligchaam aan den dood te ontrukken. — Thans kent gij mijn geheim en zijt gij meester van mijn lot. Zeg nu, of gij mij helpen wilt; uw woord is mij genoeg. — Wilt gij het, spaar dan niets, verdubbel, verdubbel meer dan honderdmaal den inzet — zegevier, het koste wat het wil. — Gij hebt een onbepaald krediet op mijn huis; maak er gerust gebruik van. Laat u, hoe groot het verlies ook zijn moge, laat u niet weêrhouden voort te spelen; al maakte gij mij ook doodarm, ik zou er u toch eeuwig dankbaar voor zijn, dat gij aan mijne bede gehoor verleend en pogingen in het werk gesteld hebt, om mij vrij en gelukkig te maken."

Raily beloofde hem, dat hij zou trachten om zijn wensch te vervullen en daarna verliet Feodorowitsch hem.

Twee kampioenen, die van begeerten branden, om elkander onder de oogen hunner uitverkorenen den prijs van het tournooi en het strijdperk te betwisten, kunnen niet vuriger wenschen naar den strijd, dan een paar spelers, wanneer zij geld en goed op het groene laken wagen.

Ten gevolge van het bezoek, dat de heer Railly van Feodorowitsch had ontvangen, lokte hij den graaf K.... tot spelen uit. De Engelschman wist het zoo in te rigten, dat hij in den beginne aanmerkelijk verloor. Hierdoor nog meer aangevuurd werd zijne tegenpartij nu letterlijk zijne schaduw en deze had steeds zijn edel doel voor oogen: den ongelukkigen lijfeigene de vrijheid te verschaffen.

Het destijds te Moskou zoo zeer in zwang zijnde pharao-spel was het ook, waarmede de strijd van de vrijheid aanving. De graaf hield de bank, Railly had reeds 50,000 roebels verloren, en de vreugde sprak uit de oogen van den Rus. Eindelijk bekwam Railly de bank en nu verkeerde de kans en koos het geluk zijne zijde; het begunstigde hem zoo zeer, dat hij den graaf K.... alles afwon, wat deze in geld en roerende geldswaarde bezat, en Railly bleef nog steeds winnen. Zoo hadden zij den ganschen nacht doorgespeeld, en toen het zonlicht dat der waskaarsen deed verbleeken, lag een berg van goud en edelgesteenten op de tafel voor den gelukkigen speler — een schat, waarvoor hij bijna een koninkrijk zou hebben kunnen koopen, maar nog niet de vrijheid van den lijfeigene. — Er moest nog meer gewonnen worden!

Ofschoon de dag reeds lang voor de nacht had plaats gemaakt, wilde graaf K.... nog voortspelen. Daar hij echter geene roerende geldswaarde meer bezat, deed hij Railly het voorstel, om op krediet te spelen. Hiertoe toonde zich Railly echter niet genegen en scheen zijn bediende te willen schellen, om de stapels goud en de overige kostbaarheden naar zijn hôtel te brengen.

Toen de graaf dit voornemen meende te bemerken, beijverde hij zich nog dringender, om hem tot blijven te bewegen. Hij smeekte hem, om hem toch revanche te geven, en nu keurde Railly het oogenblik gunstig om eene poging aan te wenden, om den meester van den lijfeigene geheel en al te verslaan en te trachten als overwinnaar uit den strijd weder te keeren.

Hij schikte het goud, de edelgesteenten en het bankpapier bijeen, ten einde de begeerigheid van den speler nog meer te prikkelen en sprak:

„Hoe ongaarne in mijn hart, heer graaf, wil ik echter aan uw verlangen voldoen. Daar er echter geene roerende geldswaarde ter uwer beschikking staat, stel ik u voor, om uw klein dorp aan de Wolga op het spel te zetten tegen den schat, die daar voor mij ligt."

Men moet de magt der speelwoede kennen, om te kunnen begrijpen, dat een hartstogtelijk speler op het oogenblik, waarin de laatste hoop, om zijn verlies te herstellen, hem ontzinkt, zonder bedenken alle voorstellen aanneemt; zonder zelfs den tijd te nemen om zich te bedenken snelt de graaf naar zijne sekretaire, neemt er den hoopbrief uit, en werpt dien als inzet tegen de kostbaarheden die daarop gestapeld zijn, op de tafel. — Het geluk bleef den heer Railly getrouw: geen tien minuten hadden zij op nieuw gespeeld, of het dorp behoorde hem toe — het zoo vurig gewenschte en nagejaagde doel was bereikt. — Nadat hij den koopbrief bij zich gestoken, en de in den beginne verlorene 50,000 roebels van de op de tafel liggende geldswaarde voor zich afgezonderd had, zeide hij:

„Wilt gij thans, heer graaf *quite ou double* om het overige?"— De graaf koos eene kaart en won.

„Zoo, nu is het wèl," sprak hierop Railly, „ik vind mijne opgeofferde nachtrust voldoende beloond."

Daarna scheidden zij als de beste vrienden: de Rus verwonderd en verrukt over de hem zoo onbaatzuchtig gegeven revanche en de Engelschman verblijd over de voor den lijfeigene verworven vrijheid. — Dien zelfden dag nog zond hij Feodorwitsch de 50,000 roebels terug, waarover hij bij hem beschikt had, en meldde hem daarbij, dat de koopbrief van het dorpje aan de Wolga ten zijnent ter zijner beschikking lag. —

Weinige uren daarna zag hij hem met een jong en beeldschoon meisje, blozend en blond, zooals de meeste dochteren van het Noorden, bij hem binnen treden en haar aan hem voorstellen. Het was Eudoxia, de beminde van Feodorowitsch. — Beiden knielden neder voor hun redder, voor hem aan wien zij hun levensgeluk en de vervulling van hun vurigsten wensch te danken hadden, en de jonge man sprak:

„Gij zijt thans onze heer, onze vader — geef ons uwen zegen en voltooi daarmede het groote werk onzer wedergeboorte!"

Railly rigtte hen op, sloot hen in zijne armen, terwijl vreugdetranen in zijne oogen schitterden. Vervolgens sprak hij, terwijl hij zich tot Eudoxia wendde en hij haar den koopbrief ter hand stelde:

„Moge hij zijn geluk geheel en al aan u te danken hebben, zelfs in de toekomst hard en onregtvaardig verbiedt de wet aan

vroegere lijfeigenen nog het bezit van eenig heerengoed. Gij echter, Eudoxia, zijt eene vrije, eene adellijke, en dezelfde wet veroorlooft, dat een lijfeigene uwer goederen, wanneer gij met hem huwt, in het onbetwiste bezit van dat goed mag blijven. Gij zijt, krachtens het u overhandigde document, de eigenaresse van het dorp; leid nu Feodorowitsch naar het echtaltaar, en hij zal geene andere banden te dragen hebben dan die, waarmede het huwelijk hem aan u verbindt, en die banden zij zullen hem zoet zijn."

Bij deze woorden verborg Eudoxia, buiten zich zelve van vreugde, haar blozen en hare tranen van dankbaarheid aan het hart van haren geliefde.

„Mijnheer," zeide de jonge koopman, „wij beiden Eudoxia zoowel als ik hebben met den koopbrief een goed van niet te schatten waarde: mijne *vrijheid* uit uwe hand ontavngen. U te zeggen, hoe gelukkig gij ons gemaakt hebt, dit behoeven wij niet — gij leest het uit ons gelaat. Doch niet volmaakt gelukkig zouden wij zijn, indien gij weigerdet dit klein bewijs onzer dankbaarheid aan te nemen." Met deze woorden bood hij den Engelschman eene kostbare portefeuille aan, op welker buitenzijde zich beider portretten, omzet met eene keur van edelgesteenten, bevonden.

Railly weigerde aanvankelijk, dit geschenk aan te nemen; eindelijk, omdat zij steeds aanhielden, weerstond hij niet langer, en eenige dagen daarna verliet hij Moskou.

De portefeuille bevatte, zonder de hooge waarde der edelgesteenten mede te rekenen een geschenk van 500,000 roebels. — En wanneer Railly geld gebrek heeft — nimmer wendt hij zich te vergeefs tot den jongen Rus, dien hij door middel van het spel de vrijheid wist te verschaffen.

Hier eindigde mijn vriend. —

En ook de schrijver eindigt hier. Wij veroorloven ons nog een enkel woord. — Zoo als het onzen lezers bekend zal zijn, is de lijfeigenschap door den tegenwoordigen keizer van Rusland, Alexander II, opgeheven. Het is dus geen hedendaagsche toestand zoo als ons verhaal dien schetst. — Doch juist om het edele en het goede van het opheffen der lijfeigenschap duidelijk te doen uitkomen, hielden wij u eenige oogenblikken met hetgeen thans gelukkig tot het verledene behoort, bezig.

DE OORLOG IN SLEESWIJK.

(*Vervolg en slot van bl.* 145, *No.* 10.)

VI. EINDE DER KRIJGSVERRIGTINGEN. — HET ZEEGEVECHT. — BEGIN VAN DEN WAPENSTILSTAND.

Zoo het doel der conferentie eenigermate zou bereikt worden, moest in de eerste plaats eene schorsing der vijandelijkheden plaats hebben, dewijl de verbittering van beide zijden anders nog zou zijn toegenomen. Daar de bondgenooten intusschen als onderpand voor de eilanden Jutland in bezit hadden, konden zij gereedelijk toegeven aan een zoodanigen voorslag tot wapenstilstand, welke voor hen als overwinnaars geene nadeelige voorwaarden bevatte, en er werden dan ook werkelijk een tweetal dusdanige voorslagen gedaan, namelijk: óf wapenstilstand met opheffing der blokkade en ontruiming van het eiland Alsen door de Denen, terwijl daarentegen de troepen der geallieërden Jutland moesten verlaten, óf wapenstilstand met opheffing der blokkade en wederkeerige handhaving van het bezette terrein. Denemarken koos het laatste punt, waarin de beide duitsche mogendheden des te gereeder konden toestemmen, dewijl zij alsdan in Jutland gemakkelijk de uitgeschreven contributiën geheel konden invorderen, daar Alsen, benevens de overige eilanden, in geval van het sluiten des vredes steeds in hun bezit bleven.

Den 10en Mei werd alzoo voor den duur van één maand een wapenstilstand gesloten, die op 12 Mei een aanvang zou nemen. Indien gedurende dien tijd geenerlei overeenkomst mogt tot stand komen, zouden de vijandelijkheden den 12en Junij weder beginnen. Alvorens echter die schorsing nog van kracht was, had een gedeelte van het oostenrijksch-pruissische noordzee-eskader, onder bevel van den schout-bij-nacht von Tegethoff gelegenheid, zich met de vijandelijke zeemagt te meten. Op het berigt namelijk, dat eenige deensche oorlogschepen voor de monding der Elbe lagen, was de genoemde bevelhebber van Cuxhafen uitgeloopen, om dezelve aan te tasten. Den 9en stiet de gemelde afdeeling op twee deensche fregatten en eene korvet, die naar Helgoland koers zetteden, maar zoodra zij het duitsche eskader in het gezigt kregen, zich schielijk in slagorde schaar-

den. De strijd nam omstreeks half twee ure des namiddags een aanvang; de flotille der geallieërden, bestaande uit twee oostenrijksche fregatten, benevens drie pruissische kanonneerbooten, hoewel minder stukken geschut tellende, dan de Denen, ving desniettegenstaande den strijd met onversaagden moed aan. Nadat van weerszijden eenige schoten waren gewisseld en het fregat „Schwarzenberg" voornemens was, een der deensche fregatten te enteren, werd door een granaat der Denen deszelfs fokkemast in brand geschoten, waardoor het duitsche smaldeel genoodzaakt werd het gevecht te staken en naar Helgoland te stevenen. Maar ook de deensche schepen waren dermate beschadigd, dat zij evenmin gezind waren den strijd voort te zetten en zich dus insgelijks terug trokken. Het gevecht had ook nu weder niet het minste gunstige gevolg, behalve dat het vertrouwen der duitsche zeetroepen op hun moed en bekwaamheid daardoor werd aangewakkerd, zoodat dan toch in zedelijk opzigt ten minste eenig gevolg van dien kortstondigen strijd is verkregen.

In den nacht van 9 op 10 Mei zette het oostenrijksch-pruissische eskader weder koers naar Cuxhafen, waar het omstreeks 4 ure des morgens aankwam. De „Schwarzenberg" was deerlijk gehavend en was men genoodzaakt geweest de fokkemast te kappen; bovendien had men eene menigte dooden en gekwetsten te betreuren. Gesneuveld waren 2 officieren en 34 manschappen, benevens 5 officieren en 88 manschappen gewond, een bewijs dat de troepen van zeer nabij met den vijand waren slaags geweest. De Pruissen daarentegen hadden geene verliezen geleden, waarschijnlijk omdat de hooge deensche fregatten de lage kanonneerbooten niet konden bereiken. Dit was dan ook de laatste vijandelijke ontmoeting der beide partijen vóór den wapenstilstand. Een punt echter, hetwelk nog altijd opheldering behoeft, is de ontruiming van Fridericia door de Denen. Men kan zich dezelve echter eenigermate verklaren, wanneer men bedenkt, dat de deensche troepen geheel gedemoraliseerd waren, terwijl de Oostenrijkers de verschanste legerplaats met eene bestorming bedreigden en dat, zoo deze werd genomen, de Pruissen met hun getrokken geschut, dat naar het noorden op weg was, hen gemakkelijk den terugtogt naar Fünen hadden kunnen afsnijden.

De taak, die wij ons hadden voorgesteld, om namelijk den lezer een getrouw verslag te geven van de onderscheidene krijgsverrigtingen, kan als geëindigd worden beschouwd. De nog steeds gevoerd wordende onderhandelingen, omtrent eene minnelijke schikking van het deensch-duitsche geschil, hebben nog tot geene beslissing geleid en wij zouden te veel ruimte moeten vragen, zoo wij ook de verschillende punten dienaangaande in dit tijdschrift wilden mededeelen. Het pleit zal spoedig zijn beslecht, en wij besluiten dus deze bijdrage met den besten wensch, dat het belang der hertogdommen niet lang meer lijden moge door de verdeeldheid der denkbeelden van de gevolmagtigden ter conferentie en zij weldra onder een regtmatig bestuur een nieuw tijdperk van leven en welvaart zullen ingaan.

EEN WONDERDOCTOR BIJ DE HOTTENTOTTEN.

Na eene reis van bijna zes honderd mijlen waren wij in het land der Bechuanas aangekomen en hielden ons drie dagen op in het kleine dorp Thabes, in een vriendelijk en vruchtbaar dal gelegen. Onze ossen waren zeer vermoeid en dus zeer verheugd eenige rust te kunnen nemen na den langdurigen marsch. Het opperhoofd der streek, Bocco-Schuecz, was een reeds bejaard man, die ons met een minzamen groet welkom heette en zijn bijstand bood, zoo wij dien mogten noodig hebben. De bewoners van Thabes hadden veel te lijden van de gevolgen eener langdurige droogte en ook voor ons was men om die reden vrij bezorgd, daar het zeer moeijelijk viel, eene voldoende hoeveelheid water te bekomen voor onze paarden en ossen. Toen wij des avonds bij Bocco-Schuecz in zijne tent zaten, verhaalde hij ons den zorgelijken toestand van zijn stam. Het koorn, zeide hij, verdorde, en de vruchten aan de boomen en struiken konden niet groeijen. Een gedeelte zijner mededeelingen kon ik zeer goed verstaan, het overige werd mij door onzen leidsman verklaard. Ik vroeg dus aan het oude opperhoofd, of er niet een regendoctor in de nabuurschap was, waarop hij mij een toestemmend antwoord gaf en zeide, dat hij zijne komst elken dag te gemoet zag. Hij had reeds om hem gezonden, en zoo hij niet spoedig mogt komen, zouden eenigen zijner lieden heengaan om hem te halen.

„Geloofi gij," vroeg ik hem, „dat hij het kan laten regenen?"

„Zeer zeker!" antwoordde Bocco-Schuecz met nadruk.

Het was mijn voornemen niet, met den goedhartigen man te redetwisten, daar ik maar al te wel begreep, dat hem dit zou krenken en toch tot geen gunstig gevolg kon leiden. Ik wenschte alleen eenige vragen te doen tot mijn eigen onderrigt en mijn gastheer zeide, dat hij zich gelukkig zou rekenen, mij daarop zooveel doenlijk antwoord te geven. „Wij zullen tabak rooken," voegde hij er bij, „dan kunnen wij meer op ons gemak praten."

Hij riep een zijner knechten en beval hem, om pijpen te brengen. Ik gaf er echter de voorkeur aan, uit mijn eigen meerschuimen kop te rooken, maar Belus gaf mij te kennen, dat het het opperhoofd aangenamer zou zijn, indien ik uit eene zijner pijpen rookte, aan welk verzoek wij gereedelijk voldeden. Deze pijpen waren van keurig beschilderde en bewerkte klei gevormd, met een lang roer van rood hout en een barnsteenen mondstuk voorzien; ook de tabak was zeer goed, en werd ons in gedroogde bladen gebragt, waarvan wij zooveel afbraken als noodig was om de pijp te vullen.

Terwijl onze gastheer zijne pijp ontstak, zag ik, dat de meeste hutten van het dorp regelmatig waren gebouwd en uit stevige in den grond geslagen palen bestonden, van boven bij elkander gebonden en met gedroogd gras bedekt. De tent van het opperhoofd was aanmerkelijk grooter en ook van anderen vorm, nagenoeg als dien der engelsche tenten. Zij bevatte drie vertrekken of afdeelingen. Terwijl wij rookten en samen praatten, werden de vrouwen weggezonden. De kleeding is in den hoogsten graad eenvoudig. Een stuk wollen stof om de lendenen gewonden, omstreeks tot aan de knieën reikende, was de meest algemeene dragt, waarbij sommige vrouwen nog een stuk stof over de schouders hadden geworpen. Ons opperhoofd had weinig, dat hem als zoodanig kon doen kennen, behalve dat hij eene menigte glazen kralen om hals en armen droeg en zijn hoofd met eene kroon van struisvederen bedekt was.

Zoodra de tabakswolken naar de kap der tent omhoog stegen, gaf Bocco mij te kennen, dat ik nu vrijelijk zoovele vragen mogt doen, als mij goed dacht.

„Gij verwacht alzoo een regendocter?" begon ik. — „Ja!" was zijn antwoord, „wij wachten hem reeds sedert vele dagen." —

„Zou hij dan regen kunnen doen vallen, als hij komt?" — „O, zekerlijk." — „En van wien heeft hij die magt?" — Zij is met hem geboren." — „Gelooft gij, dat er nog eene grootere magt is, dan die van den regendoctor?" — „Gewis, en die groote magt is hem nabij, zoodra hij komt." — „Wat of wie is die grootere magt?" vroeg ik nieuwsgierig. — „Ik geloof, dat het een geest is, die in de wolken woont." — „Heeft die geest ook menschen geschapen, denkt gij?" — „Neen, de menschen groeijen op de aarde. De Bechuanas komen uit een groot, diep hol in het land der Bakoni. De eerste man is geschapen, toen de rotsen nog zacht waren, want zijne voetstappen zijn nog op de hoogten zigtbaar." — „Gelooft gij, dat die groote geest magt heeft over de lotgevallen van uw stam?" — „Gewis, maar die geest doet niets voor ons, zonder de voorbede van onzen doctor." — „Alzoo gelooft gij niet, dat de groote geest de lotgevallen der menschen bestuurt?" — „Alleen dan, wanneer hij daarom gebeden wordt. De geest bezit eene groote wijsheid. Hij weet, dat de menschen gaarne hun eigen wil volgen en als hij wilde beproeven hen te leiden, dan zouden zij de wetten ontduiken en hem verstoord maken."— „Gij gelooft dus niet, dat uwe doctors bovennatuurlijke kracht bezitten door hun eigen wil?" — „Neen, de doctors zijn slechts de uitverkoren gunstelingen van die groote magt, die in de wolken zetelt. Die groote geest verschaft zijne gunst alleen dan, als hem dat goeddunkt en zoo wij iets van hem willen afsmeeken, geschiedt zulks door tusschenkomst van onzen doctor." — „Maar ik heb vernomen, dat sommigen van uwen stam slangen, krokodillen en apen aanbidden?" — „Dat is zoo!" — „En mag ik vragen, waarom zij zulks doen?" — „Ik zal het u zeggen: wij gelooven, dat onze doctors, als zij gestorven zijn, in de gestalte van die dieren onder ons verkeeren." — „En toch worden er krokodillen en slangen door uwe lieden gedood?" — „Welnu, als de geest van een doctor in zoodanig dier mogt wonen, dat door hen gedood wordt, zoo geschiedt dien geest geen kwaad, hij neemt alsdan eene andere gestalte aan, welke hij zich kiest."

De antwoorden van het opperhoofd schenen mij te opregt, dan dat ik aan de welgemeendheid zijner woorden zou twijfelen. Toen ik gedaan had met vragen, verhaalde hij mij, dat nu een jaar geleden een mijner landslieden, een zendeling, gepoogd

had hem tot het christendom te bekeeren. Hij schudde twijfelachtig het hoofd bij die mededeeling en gaf mij tevens te kennen, dat hij de godsdienstige denkbeelden van dien zendeling voor ijdel en dwaas hield. Daar ik echter geen lust had, met den ouden man te twisten, gaf ik mij geen moeite, die leerstellingen, op welke hij toespelingen maakte, te verdedigen.

De avond was reeds gevorderd, toen men ons in de tent van het opperhoofd, slaapplaatsen aanbood; wij wilden echter bij verkiezing in onze reiswagens slapen, waar de bedden reeds opgemaakt waren. Het was omstreeks tien ure, toen wij ons derwaarts begaven. De hemel was zeer helder, hoewel de lucht meer, dan de vorige dagen, van regen zwanger ging, en bij onze wagens komende, zag ik, dat het kwikzilver in den barometer aanzienlijk was gedaald. „Wij zullen morgen regen hebben," zeide ik tot Harry Rusk. — „Zoo," hernam hij, „en dat zonder hulp van den regendoctor." — Weldra sliep ik in, maar het was mij niet vergund lang te rusten; want even na middernacht werd ik door een luid geraas gewekt. Toen ik den wagen had verlaten, zag ik eene menigte lieden, met brandende fakkels, die zij woest rondzwaaiden, wild door elkander snellen. Harry en ik begaven ons dadelijk naar de tent van het opperhoofd, waar wij vernamen, dat de regendoctor was gekomen en dat hij had voorgeslagen, oogenblikkelijk een aanvang te maken met de geheimzinnige plegtigheid, die noodig was om den regen voort te brengen. Wij waren zeer nieuwsgierig die ceremoniën bij te wonen, en Bocco-Schuecz gaf ons, ten bewijze zijner hooge ingenomenheid, eene plaats nevens zich. Het was een indrukwekkend tooneel. Het uit kegelvormige tenten bestaande dorp werd door meer dan honderd brandende fakkels verlicht, de halfnaakte Bechuanas liepen onder woest getier heen en weder, en zagen er uit als ronddolende geesten. De vrouwen droegen drooge bossen rijshout naar eene ruime plaats, in het midden van het dorp, waar dan ook weldra een buitengemeen groot vuur brandde. Spoedig bemerkte ik den regendoctor, dien ik voor de eerste maal zag, en bij het heldere schijnsel der vlammen kon ik hem zeer goed gadeslaan. Hij was een klein, oud, gebogcheld man, die, in weerwil van die verhevenheid op zijn rug, vrij vlug was in zijne bewegingen. Zijne kleeding was zeer schilderachtig. Zijn hoofd was bedekt met eene soort van lederen muts, aan beide zijden

waarvan de uitgespreide bontkleurige vlerken van een grooten vogel waren aangebragt. Over zijne schouders droeg hij een mantel van het vel eens luipaards, waarvan de staart in vieren was gespleten, welke deelen achter over de schouders en voor over de borst hingen. Zijne beenen waren met een zacht lederen bedeksel geschoeid; om de enkels had hij insgelijks twee uitgespreide vlerken. Zijne armen waren bloot, met een versiersel van elpenbeen om de polsen. Zoodra hij bij het vuur trad, hield eensklaps het geschreeuw der menigte op en hij begon nu met zijne tooverspreuken. De eerste verrigting was iets, dat veel gelijkenis had op het blad van een boom, uit een aan zijne zijde hangenden zak te nemen, dit herhaalde malen door de handen te rollen en daarbij een dof geprevel te doen hooren. Nadat hij die bladen tot een kogel had gevormd, wierp hij dezelve in het vuur en begon nu met zijne lange armen door de lucht te zwaaijen en te schreeuwen, in welk geluid weldra een dozijn oude mannen instemden, die hij vooraf in een kring rondom het vuur had geplaatst. Met elkander bragten zij een oorverdoovend geluid te weeg. Dit duurde zoolang, tot al het hout verbrand was, en zoodra de laatste vlammen in de asch waren uitgedoofd, hield het geschreeuw op; waarna de toovenaar de kolen met een langen stok nogmaals oprakelde. Toen maakte hij weder een kogel van bladeren en wierp die, even als de eerste, ook in het vuur. De Bechuanas hielden dit voor den wezenlijken kogel, dien de doctor in hun bijzijn had gevormd, doch naar mijne meening was het een andere; dit doet echter niets ter zake. Hij had nu ook een krans van frissche bladeren in de hand, en nadat hij eenige schreden was achteruit gegaan, kwamen de vrouwen op nieuw om het vuur aan te maken. Zoodra dit weder begon te branden, bragten eenige jonge mannen eene groote geit, die zij met een strik om de hoornen vast hielden. De doctor streek het dier eenige malen over den kop, en gaf hem een bos bladeren, welke zij gulzig opat. Het kwam mij voor, dat de geit zeer hongerig was en de bladeren met een zeker kruid vermengd waren, hetwelk aan dezelve een voor haar aangenamen smaak verleende; de lekkerbek zou zijne gulzigheid echter spoedig duur moeten betalen. Naauwelijks had zij het laatste blad verslonden, of het dier werd op zijde gelegd en terwijl twee sterige mannen hetzelve vasthielden, sneed de doctor met een

mes den buik van de geit open, nam de maag, welke natuurlijk de tooverbladeren bevatte, daaruit en wierp deselve onmiddelijk in het vuur. De vrouwen legden er andermaal hout bij en de mannen vingen op nieuw met hun geschreeuw aan. Nu werd de huid van het dier afgetrokken en die insgelijks in het vuur geworpen, vervolgens het ligchaam in vier deelen gesneden en eveneens in de vlammen gelegd. Daarna sloeg de toovenaar de armen kruiselings over elkander en liep langzaam den brandstapel eenige malen rond, onverstaanbare woorden prevelende en nu eens naar de wolken, dan weder naar den grond starende. De vrouwen stookten het vuur steeds op, de mannen vervolgden hun luid geschreeuw. Eerst hield ik deze toonen voor de woeste uitbarsting hunner begeestering; maar Bocco deelde mij mede, dat zij daarmede den grooten geest aanroepen, of het hem behagen mogt de pogingen van den doctor met een gunstig gevolg te bekroonen. — Na verloop van een uur waren de overblijfselen der ongelukkige geit verbrand en het vuur verdoofde; ook verstomde allengs het wilde getier der menigte en niet lang daarna heerschte weder de doodsche stilte van den nacht in het dorp, daar de fakkels waren uitgebluscht, zoodra het geheimzinnige vuur begon te branden.

Maar niet alleen was het door den toovenaar ontstoken vuur uitgedoofd en de fakkels gebluscht, ook de lucht had zich verduisterd; dikke wolken waren opgekomen en de dampkring werd vochtig. Toen ik des morgens mijn reiswagen verliet, viel er een verfrisschende regen. Zoodra ik het opperhoofd ontmoette, vroeg hij mij, wat ik nu van dat alles dacht, waarop ik hem vrijmoedig antwoordde, dat ik het zeer opmerkelijk vond. Ook vroeg hij mij, of ik nu geen vertrouwen stelde in den regendoctor? waarop ik hem natuurlijk zeide, dat ik alleen vertrouwen stelde in die hoogere magt, welke den regen gebood. Hij schudde ongeloovig het hoofd en verzekerde mij, dat de regengeest de wolken niet zou hebben geopend, om de verfrisschende droppelen te doen nedervallen, zoo de doctor hem daarom niet had gebeden.

DE ZWITSERS.

(Naar KAREL WEBER.)

De Zwitsers hebben zooveel van de schoonheid van hun land gehoord, dat ze elk plekje mooi vinden en gelooven: dat het

nergens zoo mooi is als bij hen. En toch — nooit was het het Arkadië, waartoe fanatieke reizigers het hebben verheven — dat zou ik eerder in de Alpen van Tirol, Salsburg en Oostenrijk zoeken, als het hier beneden te zoeken of te vinden was.

Intusschen zal de grootsche sterk afwisselende Zwitsersche natuur steeds elke gevoelvolle ziel aantrekken, en mijn geest doolt steeds in zijn fantazyuren om die goddelijke oevers van den Leman — om het *pays roman*, zooals het Waadtland in Berns kanselarijtaal heet, om het volksfeest op de Dole, den hoogsten top van den Jura — en Genève blijkt steeds de roem voor het nieuwere Europa geweest te zijn, wat Athene voor het oudere was.

Hoe moet deze natuur hem aangrijpen, die uit het vlak Nederduitschland komt, of uit de Nederlanden! De vrolijke, kalme genoegzaamheid der Alpenbewoners, hoe aantrekkelijk is zij boven de ernstige, onrustige bedrijvigheid van die moerasbewoners!

Zwitserland is zoo arm als Zweden, en toch is er alles duur — en toch hebben de kantons *een openlijken schat* en de boer is rijk; dat maakt hunne *vrijheid*, d. i.: zij behoeven evenmin een hofstoet, als een armée. De reizigers, vooral de Engelschen, brengen veel geld in het land.

Zwitsersche boeren zijn de gelukkigste boeren, die ik ken, gelukkiger nog dan de Hollandsche en Engelsche. Als zij goed dronken zijn, zingen zij psalmen, omdat ze niet anders zingen kunnen. Als de dans op Zondag verboden is, zitten ze met hunne meiskens in de kroeg achter tafel — een speelman staat voor hen, en ze stampen op de maat af zachtkens met den voet en dansen zoo in de verbeelding, dat minder zondig en niet verboden is. Al wat in Zwitserland kunstig, zwaar of zeer oud gebouwd is, is van den duivel, of zelfs van Julius Caesar!

Gedurende het ontzettende schouwspel, dat Europa in het jaar 1813 speelde, gedroegen zich echter de Zwitsers, onder zichzelven verdeeld, niet zeer loffelijk. De geallieërden boden hun den magtigen arm — zij wilden liever liggen en rusten, en den heiligen kamp aanzien. — Uit de politieke lawine ontwikkelde zich echter toen nog een vrije Alpenstaat van tweeëntwintig Bondsstaten met ongeveer 1,700,000 zielen. — En Bazel en Bern, die zich in het bisdom Bazel deelden, wilden niet eens de oude staatsdienaren pensioneren? Ach, dat dit schoon land bewoners hebbe, die het ware schoon achten: Vrijheid door eendragt verkregen!

DE KLERK.

DE KLERK.

DE KLERK.

(Oorspronkelijke Novelle.)

DOOR

P. VAN DE VELDE MZ.

(Met eene plaat.)

I.

„Is 't nog geen half zeven, Betje?"

„Neen, jufvrouw! 't is op zen best zes uur."

„Dan loopt de klok toch zeker achter?"

„Heusch niet; van middag heb ik ze nog gelijk gezet."

„Zal je zorgen, dat het water goed kookt?"

„Dat spreekt jufvrouw!"

„Heeft de bakker de taartjes nog niet gebragt?"

„Nog niet, maar om acht uur is 't tijds genoeg."

„Zeg, heb je wel gedacht om kooltjes in de stoven te doen?"

„Wel juffer! 't is nog zoo vroeg. U wilt 't al maar laat hebben. Heusch! de klok is persies gelijk."

„Hoor ik daar niet wat aankomen op straat?"

„Ja, er komen menschen, maar aan den stap kan ik wel hooren, dat 't mannen zijn."

Betje ging heen, terwijl ze in zich zelf zei:

„Heb ik van mijn leven zoo'n ongeduld gezien!"

En jufvrouw Marie de Haas bleef alleen in 't salonnetje. Ze zag er lief uit met die lange, donkere krullen en die helder blaauwe oogen. Ze had maar een eenvoudig japonnetje aan, maar, zooals hare vriendinnen zeiden, alles stond haar zoo goed.

Marie had dezen avond een gelaat, glansrijk van genoegen en daardoor met buitengewonen blos gekleurd. Ze kreeg visite en dat was een belangrijk evenement. Vader en moeder waren naar Rotterdam en nu was de gelegenheid zoo gunstig, want vader hield volstrekt niet van al die malligheid en moeder was altijd zoo lastig op dat punt, en wou er altijd die hatelijke Door Verhulst bij hebben.

Marie was om half zes al klaar geweest. Ze had verzocht of de meisjes dood familjaar — aldus vroeg — zouden komen, en ze had al zoo lang zitten wachten en de krant kon ze van buiten en ze had verscheidene malen alles nog eens en nog eens nagezien en telkens was ze tot het besluit gekomen, dat alles in *optima forma* was.

Daar wordt gescheld. Marie vliegt naar de deur van de kamer. Bet doet open. 't Is om de krant!

Nog eens gescheld. Gelukkig, daar hoort ze eene wel bekende stem, die weldra in de kamer klinkt:

„Dag Marie! Daar ben ik! Nu kom ik zeker te vroeg, hè? Maar ge hadt laten vragen, of ik niet zoo laat kwam en moe zei ook: ga maar, want Marie houdt niet van laat?"

„O! 't is uitmuntend dat ge komt, Jane! Doe maar gauw je mantel af. Och! wat een lieve mantel! Bij Sinkel gekocht?"

„Zelf gemaakt. Ja, weet je, tante had een model gekocht, en daarnaar hebben moe en ik dezen gemaakt. 't Is mooi goed en een lieve kleur, hè?"

„Ik zal je gelooven, Jane; maar men zou stellig zeggen dat hij uit een voornaam modemagazijn kwam!"

„Ja! hij zit goed. 't Scheelt nog al veel in prijs met een nieuwen. Heb je een zondag dien bruinen van Anna Verhorst gezien? 't Was potsierlijk, om te zien! Die menschen moeten alles hebben, wat een ander heeft en ze heeft zoo niets geen slag, om iets te maken."

„Ach! Jane!" zei Marie vergoelijkend, „je moet toch wezenlijk medelijden met die menschen hebben! Ze moeten van een klein inkomen bestaan, en komen nog altijd zoo knap voor den dag."

„Ik zeg niet, dat ze slordig zijn, Marie! maar daar ze alles moeten namaken en daartoe allerlei stukken en lappen gebruiken, zien ze er ook altijd even gek uit."

Het gesprek werd afgebroken door de komst van de gezusters Koosje en Betje Dammers.

Koosje was eene lange brunette met groote, bruine oogen, maar eenen vrij misvormden neus. Zij ging voor zeer sentimenteel door, hield ijselijk veel van de verzen van van Beers en kon die met ten hemel geslagene oogen op eene roerende wijze voordragen. Zij had behalve hare jongere zuster op alle mogelijke visites steeds een getrouwe volgeling, die door de meesten

wij ongaarne gezien, maar om der beleefdheid wille geduld werd. 't Was hare guitare, die geregeld mee ging en altijd voor den dag werd gehaald, tenzij men door de eene of andere afleiding daarvan verschoond wist te blijven. Kwam die gewenschte afleiding niet, dan werd 't gezelschap meestal op een bekend air, vooral uit Robert, onthaald, waarbij 't geroep van grace! grace! tot boven op den zolder hartverscheurend doordrong. Zij was en bleef vijf en twintig jaar en droeg altijd sorg om door hare kleeding de waarheid daarvan te staven. Ze had een gebrek — wanneer 't namelijk een gebrek kan genoemd worden — zij verbeeldde zich namelijk altijd, dat een heer, die met geveinsde of ongeveinsde aandacht naar haar gezang luisterde, tot over de ooren op haar verliefd was, en hoe dikwijls hare beste plannen en berekeningen in dat opzigt schipbreuk hadden geleden, toch gaf ze den moed niet op, maar bleef met eene onbegrijpelijke volharding hopen, dat ook voor haar de ure wel eens zou aanbreken.

Betje Dammers kon niet zulk een muzikaal genie genoemd worden, bezat niet zulk eenen in 't oog vallenden neus en moest dus in vele opzigten voor hare zuster onderdoen. Daarentegen was zij met eene uitmuntende tong begaafd, en wist die meesterlijk te roeren. Daar men evenwel tot die manoeuvre een uitgebreid fonds van kennis of nieuwtjes of leugens noodig was, beijverde zij zich om steeds op de hoogte te zijn van alles, wat er in het stadje omging of zoude gebeuren; de aankomst en 't vertrek van vreemdelingen te weten; in 't kort al datgene in zich te vereenigen, wat men regtens van een nieuwsblad vorderen kan. Door dit een en ander had ze zich dan ook den vereerenden naam van „de courant van Dalenberg" verworven.

Na in zoo verre de beide nieuw aangekomenen behoorlijk geïntroduceerd te hebben, zullen wij ze de woning van Marie laten binnen gaan.

„Bonsoir, dames!" zei Koosje binnenkomende, terwijl zij haar volgeling op een stoel plaatste, hetgeen Jane aanleiding gaf, om Marie heimelijk toe te knikken. —

„Bonsoir! ten gevolge van je lieve invitatie, Marie! hebben wij pa van avond maar alleen gelaten. We hadden vroeger ook al eens bedankt en nu durfden we niet meer."

„Neem plaats! neem plaats!" zei Marie, „hoe maakt de oude heer het tegenwoordig?"

„Och! pa heeft nog al last van rhumatiek, en moet daarom veel in de kamer blijven. Zoo nu en dan heeft hij nog al afleiding, vooral als de jonge Bemmel komt. Verleden week heeft hij wel driemaal thee bij ons gedronken!"

„Driemaal!" riep Jane, „nu als dat niet wat te beduiden heeft, dan weet ik 't ook niet. Hoe is 't Koos! mag ik je feliciteren?"

„Foei Jane! wat kun je toch plagen! Papa heeft ook al gezegd, dat Bemmel zeker vues had, want hij kwam zoo vreeselijk druk."

„Gekheid!" riep Betje, „ik weet uit zeer goede bronnen, dat hij in Utrecht eene zeer goede kennis heeft; 't is de dochter van een notaris!"

„Och, kom! jij altijd met je berigten uit goede bronnen," antwoordde Koosje, ietwat beleedigd. „Wil ik je wat zeggen, Marie! hij houdt veel van zingen en zingt zelf magnifique. Gisteravond hebben we nog een duet gezongen."

„En Koosje accompagneerde met de guitare?" zei Jane tamelijk ondeugend.

„Ja, zeker!" hernam Koosje, „daar was Bemmel bijzonder opgesteld. 't Was een lief accompagnement. Hoe is 't Marie! doe je niets meer aan de muziek?"

„Om je de waarheid te zeggen," antwoordde Marie, „is mijne liefhebberij er geheel af. Vader was er altijd vreeselijk opgesteld, dat ik les zou krijgen op de piano, maar daar moeder er evenzeer opgesteld was, dat ik nu en dan aan de waschtobbe moest staan en des noods ander meidenwerk verrigten, heb ik het nooit tot eene zekere hoogte gebragt, en dan verleert men 't spoedig."

„Heb je al gehoord," vroeg Jane, dat ze bij Hogel, den notaris, een nieuwen huisgenoot krijgen?"

„Een logé?" vroeg Koosje.

„Een heer of eene dame?" riep Marie.

„Weet je dat nog niet?" zei Betje met tamelijk veel air, „dat is al oud nieuws."

„Dat is onmogelijk!" hernam Jane, „want eergister heb ik pas van mevrouw Hogel gehoord, dat het zoo was."

„Oud nieuws! oud nieuws!" herhaalde Betje; „je komt met de nachtschuit. Mijnheer Hogel krijgt het tegenwoordig zoo druk, dat hij een klerk op zijn kantoor noodig heeft. Daarom

heeft hij eene annonce in de Haarlemmer geplaatst, waarop vele brieven zijn ingekomen. Een kon de gelukkige zijn, en die een komt in de volgende week."

„Uit?" vroegen allen.

„Uit Vierbergen, een dorp bij Delft. Wil je nu ook nog meer van mij weten?"

„Als of je niet gaarne de eer hadt om alles wat er gebeurt mêe te deelen," zei Jane spottend. „Maar ja, als je dan zooveel weet, dan zal je ook den naam van dien gelukkige wel weten. Heeft hij een mooijen naam?"

„Zijn naam is van Rensburg. Dat klinkt nog al vrij goed, hè?"

„Zou hij muzikaal zijn?" vroeg Koosje.

Marie was ondeugend genoeg om Jane met den voet aan te stooten, waarop deze antwoordde:

„Hij moet zeer goed op de fluit spelen en eene zeer goede stem hebben!"

„Dat zou eene aanwinst zijn!" riep Koosje in verrukking, „ik heb eene prachtige collectie duetten voor fluit en guitare."

„Ik denk," zei Marie, „dat mijnheer Hogel hem wel niet zooveel vrijen tijd zal laten, men neemt toch geen klerk om te zingen. Maar in allen gevalle is 't te hopen, dat hij maar een moedig jongmensch is en een lid voor de letterkundige vereeniging Apollo, want die hebben wel een steun noodig."

„Hoe jammer!" merkte Koosje aan, „dat de dames daar geene voordragten of bijdragen mogen doen. Het zou voor mij een waar genot zijn, daar iets voor te dragen. Bij voorbeeld een vers van van Beers. Weet je, welk ik bedoel?"

„Neen?" zei Jane.

„Ik bedoel dat prachtige vers van „de Blinde," ken je dat, anders wil ik 't wel eens reciteren."

„Dankje! dankje!" riepen allen te gelijk. „Je moet toch al bedroefd weinig idee van ons hebben, om te denken, dat we dat nog niet zouden kennen. Dat is al zoo oud!"

't Is toch altijd mooi!" hield Koosje vol, „daar heb je bij voorbeeld die roerende passage. . . ."

„Och neen, Koos! van avond niet! We wilden van avond liever onze oogen droog houden!" riep Jane, die schrikte bij 't denkbeeld, om al dien tijd dat vervelend reciteren te zullen moeten aanhooren.

„Nu! zooals je wilt! Ik heb zelden iemand gezien, die zoo weinig van verzen houdt als gij."

„Wel Jane! wat heb je daar een beelderig patroontje!" zei Betje, om 't discours eene andere wending te geven. „Dat is toch niet uit de Aglaja, wel?"

„Neen! 't is uit de Gracieuse! O! die geeft zulke lieve patroontjes. Ik vind dit tijdschrift bijzonder mooi."

„Wat is dat? de Grasjeuze! die heb ik nog nooit hooren noemen," zei Marie.

„O! toen ik een jaar geleden in de residentie logeerde, heb ik dat tijdschrift al gezien, en pa heeft dadelijk voor mij ingeteekend."

„Ja!" zei Bet ietwat spijtig, als er iets voor *jonge* dames uitkomt, moet Koos 't altijd hebben."

„Nog een kopje, dames?" riep Marie zeer deftig.

De aangesprokenen bedankten, terwijl Koosje, als 't niet te veel gevergd was, gaarne een glas water zoude hebben. Tevens stelde zij als intermezzo voor om de guitare voor den dag te halen en het gezelschap op een air uit „la dame blanche" te onthalen, vooraf betuigende, dat men met hare stem wat consideratie moest nemen, dat ze wat heesch was.

De dames waren met die voorafgaande schikkingen tevreden en zouden misschien nog tevredener geweest zijn, wanneer de volgeling ontrouw was geworden.

Koosje deed haar best, zong als een lijster en niettegenstaande hare vooraf geannonceerde verkoudheid werden de hooge noten zoo uitgegalmd, dat de meid in de keuken er naar van werd en vond, dat die juffer vreeselijk gillen kon.

Klokke tien stonden de dames op. Elk had zich uitmuntend geamuseerd en zoo eindigde de damesvisite bij Marie de Haas.

II.

In de kom van het dorp Vierbergen stond of liever staat een huis van twee verdiepingen. 't Ziet er netjes uit; 't is geen heerenhuis en geene boerenwoning, 't is tusschen beiden in. 't Is goed onderhouden en goed in de verw en dat verwondert ons betrekkelijk niet, wanneer wij op een bordje naast de deur lezen: J. van Rensburg, mr. timmerman.

De baas — zoo wordt hij op 't heele dorp genoemd — is een stevige vijftiger. Jaren lang heeft hij als knecht gewerkt,

en eindelijk heeft hij een patent genomen, en een bordje — het zoo evengenoemde bordje, laten maken en hij was baas. 't Is hem redelijk wel gegaan; nu en dan een bankroetje; nu en dan eene aanbesteding, die niet zoo veel winst afwierp, als hij wel had gemeend; maar toch ging hij niet achteruit en sommigen, die altijd van een muis een olifant willen maken, zeiden zelfs, dat hij er warm begon in te zitten. Rensburg liet ze praten en ging bedaard zijnen gang.

Zijn echt was met twee kinderen gezegend. De eersteling was een zoon en deze was door eene dochter gevolgd geworden. De zoon was naar zijnen grootvader Herman genoemd. Als jongen had hij niets, dat hem van de andere boerenjongens onderscheidde — vader was toen nog knecht — behalve dat hij vrij goed leerde en eene mooije hand schreef. Toen Herman dertien jaar was, was hij nummer een van de dorpschool en op zekeren avond hadden de ouders omtrent hunnen oudsten het navolgende gesprek:

„Ik heb van daag meester Vlak gesproken over Herman. Hij zegt, dat de jongen de knapste van de school is en dat hij niet meer weet, wat hij hem leeren zal."

„Wel, dan moet je hem maar op 't timmeren doen, en nemen hem van de school af."

„Hoor vrouw! je moet me dat niet kwalijk nemen, maar de jongen is te goed voor een timmerman. Vraag hem steden uit landen, die hier ver vandaan liggen en hij noemt ze dadelijk. Laat ik hem wat uitrekenen, dan weet hij het nog eerder dan ik. En dan die jongen een krullejongen te laten worden, dat gaat niet. Hij kan de vreugd en roem van onzen ouden dag worden."

„Maar wat wil je dan toch van hem maken?"

„Ja, zie je! ik zou hem wel naar een ander school willen sturen, bij voorbeeld naar een kostschool zooals de zoon van dien heer, die aan 't eind van 't dorp woont, maar ze zeggen, dat het zooveel geld kost en dat kan de bruin niet trekken. Maar ik kon toch wel eens onderzoeken. Nu en dan zie ik wel eens zoo wat in de krant."

„Nu man!" zei de vrouw met volkomene onderwerping, „je zult het beter weten dan ik, maar ik dacht in mijne onnoozelheid, dat het zoo kwaad niet was, als Herman timmerman werd zoo als gij."

— Drie maanden later kreeg van Rensburg eene kleine erfenis en nu werd het bewuste bordje gemaakt en na lang zoeken en weerzoeken kwam Herman op eene kostschool in Noordbrabant, alwaar hij voor de hooge som van honderd zestig gulden per jaar alles leerde, wat volgens 't idee van zijn vader, een groot geleerde met mogelijkheid kon leeren, en daar was nog 't eten en eene massa andere zaken onder begrepen.

Dat was een drukte voor vrouw Rensburg! Hij moest zooveel van dit en zooveel van dat hebben en de moederlijke zorg had nog zooveel te bedenken en er nog zooveel bij te voegen. Eindelijk brak de dag van vertrek aan en na veel tranen van moeder ging Herman dat nieuwe tijdvak in zijn leven te gemoet.

Wij willen hem gedurende de drie jaren, welke hij aldaar doorbragt, niet volgen; hij was zestien jaar toen hij terug kwam en was goed uit de kluiten gegroeid, bezat middelmatige kennis, maar ging in de oogen van vader voor een wonder door.

Wanneer Rensburg, die nu ook lid van de kolfsocieteit was geworden, des avonds daarheen ging, om van de vermoeijenissen des daags eenige uitspanning te genieten, dan moest hij altijd over zijn jongen praten.

„Wel Rensburg," zei de notaris op zekeren avond, „ik heb je jongen zien loopen; dat is een stevige kerel geworden. Moet hij ook timmerman worden?"

„Neen, mijnheer Sterk; ik heb nu jaren in dat vak doorgebragt, en vroeger was 't goed, maar tegenwoordig zijn er zooveel beunhazen en knoeijers, dat er bijna niets te verdienen valt en dan heb ik mijn jongen niet zooveel laten leeren en zooveel geld voor hem betaald, om hem een timmerman te laten worden. Je moest eens lezen, welke mooije brieven die meester over Herman heeft geschreven; hij was een zijner beste leerlingen. Neen, ziet u, ik had al meer dan eens zoo gedacht of hij ook...."

„Nu! wat hadt ge dan met hem voor?"

„Ja, ziet gij, ik had al meer dan eens gedacht, of gij hem ook misschien op uw kantoor zoudt kunnen gebruiken! Wie weet, wat er naderhand nog van hem groeide! Misschien werd hij later nog wel notaris!"

„'t Is met die jongens nog al lastig. Ze hebben nooit geduld en verknoeijen menig stuk papier en zijn ze dan eenmaal zoo ver, dat men er werkelijk iets aan heeft, dan gaan ze weg."

„Nu mijnheer Sterk, gij zoudt het altijd eens kunnen proberen," antwoordde de timmerman, die wel wat geraakt was over die uitdrukking van verknoeijen, waartoe hij zijnen zoon niet in staat rekende, — „hij behoeft niets te verdienen en mogt het niet gaan, dan is er nog niets aan bedorven."

Nog menig woordje werd er gewisseld, tot dat de heer Sterk eindelijk zoo ver kwam, dat hij zeide:

„Welnu! laat de jongen maar eens bij mij komen, dan zullen we zien, wat wij met hem kunnen uitvoeren!"

En zoo werd de zaak bepaald.

Rensburg liet er geen gras over groeijen. Dat lievelingsdenkbeeld woog hem zoo zwaar op 't hart, dat hij den volgenden dag zijnen zoon reeds met de gemaakte afspraak bekend maakte.

Herman wist niet of het leven op een kantoor aangenaam was of niet, maar het denkbeeld: op een bankje voor een lessenaar te zitten met de pen achter het oor of deftig schrijvende, had iets uitlokkends voor hem. Een kantoorklerk zag er deftig uit, zag er uit als een heer, rookte een sigaar en had zoo volstrekt niets meer van een kwajongen en dat was voldoende, om met het besluit zijns vaders ten hoogste ingenomen te zijn. En hoeveel moeder er zich in den beginne tegen had verklaard, werd de moederlijke trots door het woord klerk eenigermate gestreeld. Het was eene fatsoenlijke betrekking, en ook bij haar kwam het denkbeeld op: wie weet, of mijn Herman nog niet eens notaris wordt!

Het bezoek bij den heer Sterk liep gunstig af en de jonge Herman werd klerk — alias loopjongen — op 't kantoor van den notaris.

En 't ging vrij goed. De jongen schreef eene goede hand, en was nog al gewillig en oplettend. Langzamerhand was er in zijn uiterlijk voorkomen verandering merkbaar. Een net jasje en een stijf gestreken boordje gaven hem een geheel ander air. Hij begon 't gewigt zijner betrekking te gevoelen, en toen hij zoo ver kwam, dat hij met den notaris mee ging op verkoopingen, en dan naast den notaris in de tilbury zat en de boeren voor den notaris den hoed afnamen, dan had hij immers ook zijn aandeel hier van.

Het achterkamertje boven was netjes behangen, en dat werd zijn kamertje. Daar kwamen langzamerhand boeken en een kistje

met sigaren, en een paar duitsche pijpen, en hier en daar — hoewel zeer tegen den zin van moeder — een fraaije plaat aan 't behangsel gespeld en zoo werd het een studeervertrek. En de oude Griet — die er al zoo lang had gediend — hield dat vertrek zoo schoon en zoo netjes, en sprak dikwijls over den jongenheer de klerk, die ze als een heel klein kind had gekend, en die nu erg in de boeken zat en studeerde, zoodat de arme jongen er bleek van werd. —

Herman is nu twintig jaar, en ziet er niet onknap uit. Hij heeft mooi zwart haar en een beginsel van een baard, draagt een rotting en houdt veel van gekleurde pantalons en gekleurde vesten. Hij is lid geworden van eene vereeniging van jonge lieden in 't naburige stadje, welke ten doel heeft, om door 't vervaardigen en reciteren van verzen den smaak voor 't schoone te veredelen en te bevorderen.

Dat vereischt studie en inspanning, want nu en dan is 't ook zijne beurt en als de muren van zijn kamertje konden spreken, dan zouden ze vertellen, hoe menigmaal het handboek voor notarissen werd terzijde geschoven en plaats moest maken voor een roerend dichtstuk; dan zouden ze vertellen, hoe de goede jongen zich vaak afsloofde en aftobde om een regel te vinden, die op een anderen lijmde en paste; hoe hij dan dat vertrek op en neer liep en menigmalen mistroostig de pen op de tafel wierp.

En dan dat studeren!

Die arme Griet! Daar stond ze aan den trap, en ze had toch niet gemerkt, dat er buiten den klerk iemand naar boven was gegaan, en toch hoorde ze praten, praten al luider en luider en ze hoorde, hoe de jonge heer eindelijk uitriep:

> Verrader! sterf! uw giftig bloed
> Bespatte vrij deez' reine muren!"

Nu hield ze het niet langer uit. Goede hemel! moest ze dat nog beleven? En ze had hem als een kleine onschuldige jongen gekend, en nu? Nu zou hij een moord begaan, en op 't schavot sterven!!

Neen! ze ijlt den trap op en stoot de deur open, hoewel ze anders altijd eerbiedig zou aankloppen. Maar haar verbaasde blik ontmoet niemand dan Herman, die met een knorrig gezigt haar aanziet, als eene onwelkome stoornis, maar overigens geene

merdadige plannen schijnt te hebben, en ze kan niet anders zeggen dan:

„Om Gods wil, jongeheer! bega toch geen ongeluk! denk om je arme ouders!"

Tot dat Herman de zaak begrijpt en haar lagchende verzoekt, om hem met rust te laten en gerust naar beneden te gaan. —

Vader Rensburg was in de wolken, wanneer zijn zoon zich eene enkele maal verwaardigde, om in den huiselijken kring iets voor te dragen, en moeder gevoelde meer en meer, dat haar man toch gelijk had gehad, toen hij voorspelde, dat die jongen te knap was, om een timmerman te worden.

't Is Januarij en in en voor die maand zien verscheidene papieren kinderen het levenslicht; en sommigen hebben een sierlijk, rijk met goud bekleed gewaad aan en sommigen dragen een dood eenvoudig pakje. En sommigen dier kinderen zijn vrolijk en anderen zijn arm. Van sommigen kent men de ouders en van anderen zijn ze totaal onbekend. Voor sommigen ware het beter geweest, nooit het levenslicht aanschouwd te hebben, terwijl anderen de bewondering opwekken voor eenigen tijd en nog anderen eene blijvende plaats bekleeden.

Herman is naar de stad geweest en bij zijne tehuiskomst schittert zijn gelaat van ongekende blijdschap. De moeder bemerkt dit spoedig en is nieuwsgierig om te weten, wat haar kind zoo gelukkig kan gemaakt hebben. Herman lacht geheimzinnig en haalt vervolgens een pakje uit den zak. Met de meeste deftigheid maakt hij 't papier los en er komt eindelijk een boekje voor den dag, hetwelk hij zijner moeder aanbiedt. Het is een almanak en een van de sulken, die er eenvoudig uitzien en niet onder de sterren van de eerste grootte behooren. Maar voor hem is 't een helder lichtende zon, die eene menigte stralen verspreidt en onder die stralen is er een, die uit zijn brein is ontsproten! En met bevende handen doet hij die verzameling open en wijst zijn moeder op een versje, waar boven staat: „het tweegevecht" en hij slaat het blaadje om en.... zij kan hare oogen nauwelijks gelooven.... daar ziet zij met eigen oogen onder den laatsten regel den naam van haren zoon, van H. van Rensburg!

Dat is bijna meer dan ze dragen kan. Haar zoon, die timmerman zou geworden zijn door haar toedoen, die zoon is zoo

ver, dat hij verzen maakt! En 't staat er toch gedrukt met zijn naam er onder. En dat zal op 't dorp en in de stad en overal gelezen worden, waar maar almanakken verkocht worden. Dat gaat hare stoutste verwachting verre te boven.

Te midden van die verrukking komt de baas, de vader van 't genie te huis. 't Brandt haar op de lippen, 't moet er dadelijk uit en in verrukking roept ze:

„Man! man! onze Herman is een dichter geworden!"

„Een wat? Hij heeft toch geen onaangenaamheden met den heer Sterk gehad?"

„Och, beste man! je begrijp 't niet. Onze jongen heeft een vers gemaakt, en 't is gedrukt, hier in dit boek en zijn naam, zijn eigen naam staat er onder!"

De baas was verbluft. Eindelijk komt hij tot bedaren en zegt:

„Drommelsche jongen! Heb jij dat gemaakt? Daar zullen ze van opkijken. Jongen! je doet ons eer aan! Dat moet de notaris zien, dat moet hij zien!"

En Herman is in de wolken. Zoo'n schitterende uitslag had hij niet verwacht. Maar 't heeft hem dan ook moeite en inspanning gekost! Dat zouden die muren van zijn kamertje kunnen getuigen. Dat is de eerste proef en nu heeft hij den moed, om een veel grooter te maken.

Een paar maanden later stond er in de Vaderlandsche Letteroefeningen eene aankondiging van dien almanak, waarin onder anderen voorkwam:

„De dichtstukjes, die in dezen almanak voorkomen, zijn al zeer onbeduidend, sommigen zijn verre beneden het middelmatige. Als een proefje deelen wij er een mede, getiteld „het tweegevecht" waarin wij de volgende treffende regels vonden:

„Verrader! sterf! uw giftig bloed
Bespatte vrij deez' reine muren! —
Dan zal ik met verheugd gemoed
Op uw ontzield geraamte turen!"

de rijmelaar is nog zoo goed geweest, om er zijn naam onder te zetten."

Die recensenten!

Op zekeren morgen riep de heer Sterk zijnen klerk bij zich en zeide:

„Rensburg! ik moet u iets zeggen. Ik heb tot dusverre het genoegen gehad, om over u voldaan te zijn, en zoo lang gij u tot den arbeid van eenen klerk hebt bepaald, hebt gij mijne goedkeuring verworven. Het schijnt echter dat uwe eerzucht nog naar een hooger doel streeft. Is dat zoo of niet?"

„Wanneer gij daarmede bedoelt, dat ik mij tegenwoordig ook aan de edele dichtkunde toewijd, dan hebt gij gelijk."

„Juist; dit bedoel ik. Men heeft mij verhaald, dat gij aan 't verzen maken zijt."

„Ik ben een beoefenaar der edele poezij geworden en gevoel, dat ik daartoe eenen aanleg bezit, dien ik behoor aan te kweeken en tot volkomenheid te brengen."

„Maar, beste vriend! zijt gij wel zeker van dien aanleg?"

„Ik gevoel, dat er een dichtvuur in mij gloort, dat niet gesmoord mag worden. De poezij is eene hemelsche gave, waarmede slechts weinigen bedeeld zijn."

„Maar ik neem de vrijheid, om te twijfelen, of die gave u werkelijk is toebedeeld. Welk bewijs hebt gij daarvoor?"

„Ik kan daarvoor geen beter bewijs aanbrengen dan dat anderen die gave reeds op prijs beginnen te stellen en een mijner eerstelingen de eer hebben waardig gekeurd, om naast andere voortbrengselen van poetisch vernuft eene plaats te bekleeden."

„Gij hebt dan reeds een uwer verzen laten drukken?"

„Juist, mijnheer! Ik had het aan de redactie van eenen almanak ter plaatsing opgezonden, en 't is dadelijk geplaatst."

„*Faute de mieux!*" zeide de notaris glimlagchende.

Herman had nog wel zooveel van zijn fransch onthouden, om die bitse aanmerking te kunnen verstaan. Hij antwoordde daarom tamelijk verstoord:

„'t Schijnt wel, dat mijnheer aan mijne verzen geene zeer groote waarde toekent. Hebt gij 't wel eens gelezen?"

„Neen! dat heb ik niet!"

„Maar hoe kunt gij dan daarover een afkeurend vonnis vellen?"

„Anderen, die 't hebben gelezen, zijn zoo goed geweest, om hun oordeel uit te brengen, en ik geloof, dat zij gelijk hebben gehad?"

„En mag ik weten, wie zoo vermetel is, om mijn werk te bedillen? Zeker een afgunstige?"

„Daar!" antwoordde de notaris, terwijl hij hem het nummer der Letteroefeningen gaf; „lees dit eens bedaard na. De recensenten kunnen wel eens iemand onverdiend doorhalen, en aanmerkingen maken, die kleingeestig mogen genoemd worden, maar ik geloof, dat in dezen hun oordeel juist is, en zij den spijker op den kop hebben geslagen."

Met deze woorden verliet hij het vertrek en liet Herman met de hatelijke recensie alleen.

Woedend kwam Herman te huis. Zijn „tweegevecht," waarin zoo menige schoone, treffende passage voorkwam, zóó gering te schatten, en dan juist die aangehaalde. Eene der sceensten! 't Was onbegrijpelijk, hatelijk. Maar hij zou die onbeschaamden teregt zetten, en dan later, dan zou mijnheer Sterk nog wel eens anders praten.

III.

Het magazijn van Springer & Cie. was een van de voornaamsten in 't stadje Noordam. 't Was een winkel die eene grootere stad geene oneer zou hebben aangedaan. Groot waren de ruiten, waarvoor de uitgezochtste stoffen zoo uitlokkend waren uitgestald. Van binnen heerschte eene weelde, waarvan een vroeger geslacht geen denkbeeld zou hebben gehad. Prachtige gaslampen verspreidden des avonds een schitterend licht; sierlijk waren de toonbanken; alles glom de bezoekers tegen en niettegenstaande die pracht waren de prijzen der artikelen vrij goedkoop. Een groot getal mannelijke en vrouwelijke bedienden vlogen op de wenken der klanten en allen zagen er zeer fatsoenlijk uit, ja menigeen had het voorkomen van een heer of dame, en allen konden uitmuntend praten.

Men kon verzekerd zijn, daar altijd menschen te vinden, al waren al die bezoekers ook niet juist altijd koopers. En daar de nieuwste modes daar onmiddelijk te verkrijgen waren, moest elk, die eenige aanspraak op goeden smaak (?) wilde maken, zich in dat magazijn de noodige artikelen aanschaffen.

't Is 12 uur en als wij een kijkje in bovengenoemd magazijn nemen, zien wij een heer bij eene der toonbanken zitten. Hij heeft een zeer peinzend voorkomen en rust met zijne kin op

een elegant rottingje. Hij heeft een deftigen, zwarten hoed op, geen Cavourtje of Garibaldi of Tyroler; niets van dat alles. Zijne kleeding is net. Een toegeknoopt jasje omgeeft zijne rijzige gestalte en bedekt grootendeels het witte vest, terwijl de geruite pantalon met sous-pieds hem vrij naauw om de beenen sluit. Voeg hierbij een paar lichte handschoenen en het toilet is volkomen. Met den elboog op de toonbank leunende, rust het eene been op den stoel waarop de eigenaar van dat been zit, terwijl het andere een steun heeft gevonden op een voor hem staand stoeltje.

Niet verre van hem af staat zijn vriend, een der winkelheeren — alias bedienden — ook een lid der letterkundige vereeniging en een der eerste vernuften. Hij is bij uitstek chique in zijne kleeding, draagt een wollen pantalon met sous-pieds, dito vest, ver open, zoodat het half hemd met monsterachtige knoopen sterk uitkomt en om zijn langen, dunnen hals is een das met een verbazende strik bevestigd, zoo ver uitstekende, dat een blik van welgevallen over dien sierlijk gelegden strik, daarop rusten kan. Zijn haar is alles behalve krullend, maar met veel moeite en taai geduld is 't hem gelukt, om daarin van voren een lok tot een krul te dwingen, die hij, om bijzonder te zijn, steeds op zijn voorhoofd laat rusten. Zijn gelaat teekent innig welbehagen met zichzelven en een glimlach van tevredenheid plooit den wijden mond nog wijder, zoodat hij zich bijna tot de ooren uitstrekt en dus nog verder dan de natuurlijke grenzen gaat, hetwelk een Napoleon hem zou kunnen benijden. Een' arendsneus heeft hij niet; dit ligchaamsdeel heeft bij hem een onnatuurlijk ronden vorm en aan dien neus en aan dien krul op het voorhoofd is hij kenbaar onder duizenden.

„Bonjour, Herman!" hooren wij hem zeggen. „In geene veertien dagen heb ik u hier gezien. Zeker weer druk bezig geweest in de dienst van Apollo?"

Herman heeft een antwoord op de lippen, maar schijnt zich te bedwingen. In plaats van te antwoorden, zegt hij:

„En gij, Hoek! hebt gij 't vers al klaar voor de volgende vergadering?"

„Stil! wees voorzigtiger! laat toch die anderen niet hooren, dat ik in mijne nachtelijke uren, in de uren, aan Morpheus ontwoekerd, dat prozaische winkelstof van mij afschud, om mij

in hooger sferen te bewegen, en die zuivere lucht in te ademen, terwijl ik op de vleugelen der verbeelding gedragen, hooger en hooger stijg, tot dat de god des slaaps eindelijk zijne heerschappij herneemt en mij weêr tot het proza terugbrengt."

„Maar is 't klaar?"

„Neen, nog niet! Reeds drie avonden heb ik mijne gewone positie ingenomen, dat is: regt uit op twee stoelen en naast mij op het nachttafeltje een rein stuk papier en een potlood; wachtende op de ingeving der alles bezielende poezij, maar de een of andere booze geest mengt er zich onder, want elken morgen is 't papier nog even zuiver gebleven."

„En 't onderwerp?"

„Het is eene ode aan de maan, die zoo menigmalen mijn dakkamertje tot een feeënpaleis maakt, wanneer de vriendelijke stralen van hare zilveren schijf door het kleine raam dringen en een tooverachtig licht werpen op mijne sponde. Zoodra mijne ode gereed is en ik ze voorgedragen heb, zend ik ze naar een almanak."

„Naar een almanak? Doe dat nooit!"

„Waarom niet?"

„Wilt gij u dan door laaghartige, ijverzuchtige recensenten laten bespotten, aan de kaak stellen en belagchelijk maken bij 't publiek?"

„Hoe weet gij dat?"

„Hoe ik dat weet? Gij kent mijn vers „het tweegevecht?"

„Zou ik dat niet kennen? Herinnert gij u dan niet meer, hoe opgetogen ik was, toen gij het hebt voorgedragen?"

„Welnu! datzelfde vers is opgenomen in een almanak en omdat er nu misschien anderen van minder waarde in zijn, heeft een laag beoordeelaar goedgevonden om mijn werk daarmede gelijk te stellen, ja! geheel af te keuren!"

„Is 't mogelijk!"

„'t Is zeker. En om u te bewijzen dat die wijze man er geen greintje verstand van heeft: juist eene der schoonste passages is door hem uitgefloten!"

„Welke?"

„Die passage, waarin Bertram zegt:

„Verrader! sterf!"

„Die zooveel furore maakte op dien avond, toen gij met eene doordringende stem ze hebt voorgedragen?"

„Dezelfde. Ik heb mij dan ook bepaald voorgenomen, om geene losse stukjes meer uit te geven en ze zoo doende weg te werpen, maar ze in eenen bundel vereenigd, het publiek aan te bieden. Dan eerst zullen zij beter naar hunne waardij geschat worden!"

„'t Idee is uitmuntend. Als we er zamen een uitgaven? Dat zou goed klinken. Eerste gedichten van v. Rensburg en Hoek! hè?"

„We zouden kunnen zien of ze voor eene vereeniging vatbaar waren. In allen gevalle zal ik 't in gedachten houden."

Hun belangrijk gesprek werd afgebroken door de komst eener jonge dame, die blijkbaar eenen verbazenden indruk op Hoek maakte. Hij zette zijn gelaat in de allerminzaamste plooi, streek de krul op het voorhoofd nog eens op en gelijk en nam eene zeer theatrale houding aan. Herman bewaarde nog eenigen tijd zijne peinzende houding, welke hij voor zich zeer interessant vond en na ter sluik eenen blik op de jonge dame geworpen te hebben, stond hij op en trok zijnen vriend ter zijde, die aan een paar collega's de zorg overliet om de schoone bezoekster te voorzien van 't noodige, daar hij zich daartoe op dit oogenblik te zenuwachtig, te gejaagd bevond.

„Hoek! kunt gij mij zeggen, wie die jonge dame is?"

„Gij bedoelt die schoone, met die ravenzwarte lokken en dien hemelschen oogopslag?"

„De dame, die daar zoo even is gekomen en nu aan de toonbank zit."

„Ik ken haar, helaas! niet. Alleen kan ik u zeggen, dat zij een paar malen met de dochter van mevrouw Dammers hier geweest is. 't Is *waarschijnlijk* eene logée, maar ze is *zeker* een engel!"

„Gij schijnt bijzonder met haar ingenomen te zijn?"

„Ingenomen! welk eene zwakke, flaauwe uitdrukking voor dat zalig gevoel, dat mijne ziel doortintelt, mij in zalige verrukking op haar doet staren, die hier midden in dit prozaische magazijn als eene hemelsche verschijning is neergedaald!"

„Maar waarom dan niet toegevlogen, om hare wenschen te voorkomen of te vervullen?"

„Daartoe ontbreekt mij de moed!"

„Die waagt, die wint!"

„Op zulk eene wijze wil ik hare toegenegenheid niet verwer-

ven. Ik zal een gedicht maken, dat haar moet treffen, dat haar moet doen zien, wie ik ben, wat ik kan en welke mijne gevoelens zijn. Mijne ode aan de maan zal ik aan haar opdragen en haar een afschrift daarvan doen toekomen."

„Maar weet gij dan zeker, hoe lang haar verblijf alhier nog zal duren?"

„Neen! dat weet ik niet, maar ik zal mij haasten. Misschien is mij deze avond gunstiger."

Te midden van zijne poëtische uitboezemingen werd hij eensklaps tot het dorre proza teruggeroepen door de stem des boekhouders, die hem naar de afzending van eenige ellen katoen kwam vragen.

Hij wierp zijnen vriend Herman eenen wanhopigen, en den hoed der dame eenen verliefden blik toe, daar zij juist met haren rug naar hem was toegekeerd en ging om zich aan zijn lot te onderwerpen.

Al had Herman zijn gevoel niet in zulke verhevene bewoordingen lucht gegeven, toch was hij getroffen geworden door het voorkomen der onbekende. Tot dusverre was hij nog weinig in aanraking gekomen met dames en ging hij uit, dan was 't naar de letterkundige vereeniging, alwaar alleen heeren werden toegelaten.

Hoewel juist niet schoon te noemen, bezat de dame eene zeer smachtende uitdrukking in hare groote, bruine oogen. Zij bezat daarenboven eene bijzonderheid in haar gelaat, die slechts aan enkelen kon behagen, aan hen, die op iets buitengewoons gesteld waren. Die bijzonderheid bestond in haren neus. Ieder die met den levensloop der dame niet bekend was, zoude waarschijnlijk tot de veronderstelling komen, dat de een of andere vijandige geest dien neus een weinig had omgedraaid en hem daardoor eenen vorm had gegeven, afwijkende van de Grieksche of Romeinsche medebroeders. In één woord, hij was zoodanig, dat men hem onder honderd anderen herkende.

Had Herman het genoegen gehad, met haar bekend te zijn, dan zoude hij geene betere pose hebben kunnen aannemen om haar te behagen, dan die, waartoe hij na 't vertrek van zijnen vriend Hoek terug keerde. Juist die peinzende, den denkenden mensch kenmerkende pose maakte op haar een' zeer gunstigen

indruk en zij hield zich overtuigd, dat die haar onbekende heer een zeer denkend jongmensch was, of iemand, die onder leed ging gebukt, en zij gevoelde zich onwillekeurig als tot hem aangetrokken.

Eindelijk verliet Herman het magazijn, zich voornemende, om alles aan te wenden, ten einde meer bijzonderheden aangaande de dame te vernemen, en zoo mogelijk met haar in kennis te komen.

Arme Hoek! Gij waant eenen vriend te hebben, en die vriend zal uw medeminnaar worden, eene tegenpartij, die waarlijk niet gering is te achten!

Gelukkige Hoek! de Muze is al weer eene roos op uw zoo doornig levenspad en gelukkig zijt gij in uwe onwetendheid. Schep vrij idealen en maak ode bij ode. Uw leven zal er waarschijnlijk des te aangenamer door zijn. Een winkelbediende, hoe deftig ook gekleed, die elk oogenblik van de luimen der bezoekers afhangt, wiens kleeding behalve een onderkomen en voeding bijna de eenige verdienste is; hard is vaak uw lot!

IV.

Niettegenstaande de welgemeende waarschuwing van den heer Sterk ging Herman voort met zich aan het rijmen toe te wijden, en daaraan verscheidene uren te besteden, die hij zoo nuttig had kunnen gebruiken. Hij had zich niet gestoord aan de waarschuwende stem, die tot hem gekomen was en beschouwde ze als een uitvloeisel van nijd en wangunst. Vader Rensburg was zeer ingenomen met de gaven van zijnen zoon, die in huis voor een mirakel doorging en wiens advies meer dan eens werd ingewonnen, en moeder? ja moeder was zoo blijde, dat het haar zoon was, die zoo roerend wat kon voordragen; en zoo geheel een mijnheer was.

Had ze dat ooit van haar zoon kunnen denken? En zij had medelijden met hem, wanneer hij sprak van de afgunst van anderen en zij had den moed of liever het doorzigt niet, om den heer Sterk gelijk te geven en Herman tot nuttige werkzaamheid aan te sporen.

„Rensburg! zijn de stukken gereed?” vroeg de notaris.

„Welke bedoelt gij?”

„Wel die stukken aangaande de verkooping van stuk het wei-

land. Gister avond hebt gij ze meêgenomen, om ze te huis in orde te maken; gij weet, er is haast bij!"

„Neen, mijnheer! ze zijn niet af!"

„En wat moet ik dan beginnen? Gij weet zoo goed als ik, dat wij van daag houtverkooping hebben; daar gaat de grootste helft van den dag meê heen, en wanneer moet dat werk dan gemaakt worden?"

Herman keek verlegen voor zich.

„Ja, Rensburg! dat is nu binnen kort reeds de derde keer. Ik heb je al meer dan eens gewaarschuwd! Dat ellendige verzen maken zal je den hals nog breken. Lees een vers en maak er een, daar is geen kwaad bij, maar verzuim daardoor je studie niet. Je hebt een goed hoofd; waarom gebruikt ge dien tijd niet om je voor te bereiden voor 't examen? Ben je eenmaal kandidaat, wel nu! al moest je dan nog jaren wachten, tot dat je notaris wordt, dan komt er toch nog al ligt de eene of andere betrekking, die je lijken zou! Denk maar eens, wiens huis heb ik verleden week verkocht!"

„Van Steenman, den kruidenier!"

„Juist; nu die man zat er vrij goed in en 't ging hem voorspoedig; maar wat gebeurt er? Daar zijn eenige van die snoeshanen in de stad, welke eene vereeniging vormen; 't was een liefhebberijtooneel, schijnbaar was 't maar ééne voorstelling voor de armen, maar toen was 't zoo bevallen, en de menschen hadden er zóó op aangedrongen, dat ze eindelijk voor de tweede maal eene uitvoering gaven, welke, helaas! nog beter beviel dan de vorige. Nu was er geen houden meer aan. Nu moesten de vergaderingen elke week gehouden worden; dat was elke week een avond weg, behalve de tijd, die er vereischt werd om die rollen goed in 't hoofd te krijgen, en zoo kwam 't langzamerhand, dat hij bij dat liefhebberijtooneel veel gelds aan kostumes verknoeide, en eindelijk zoo geheel en al geabsorbeerd was, dat menigeen hem achter de toonbank had zien zitten, terwijl hij zijne rol bestuurdeerde en somtijds niet wist, of er klanten bij hem kwamen of niet. Meer dan eens is hij gewaarschuwd geworden, maar hij sloeg alle vermaningen in den wind, en dikwijls heb ik, wanneer ik zijne schuur voorbij ging hem daar overluid zijne rol hooren leeren, terwijl de klanten ongeduldig werden en naar eenen anderen winkel gingen.

En zóo zal het u ook gaan. Het noodzakelijke verwaarloost gij, en datgene, wat desnoods niets meer dan eene uitspanning behoorde te zijn, is voor u eene behoefte geworden. Geloof mij op mijn woord, gij zult het u later nog bitter beklagen!"

Voor eene poos scheen de vermaning van den notaris indruk op hem te maken. Hij begon aan de studie en hoe droog en vervelend dit ook ware, hij liet zich hierdoor niet afschrikken. 't Gevolg hiervan was, dat men hem miste op de vereeniging. 't Ging gemakkelijk om eene eerste en tweede keer fameuse drukte op 't kantoor en eene andere maal ongesteldheid voor te wenden, maar toen die hulpbronnen waren uitgeput, toen moest eigenlijk het hooge woord er uit en zoo als hij wel had gevreesd, men spotte met zijnen afval en eenigen, die hem bespotten, en anderen in hunne onnoozelheid beweerden, dat dit een verlies voor de vereeniging zoude zijn; 't was ook niet noodig, om daarom geheel weg te blijven; hij kon immers nu en dan komen, nu en dan iets maken en voordragen en het bedaard aanleggen.

Herman liep met al zijne wijsheid in den val, waarin reeds zoo menigeen is geraakt. Hij wilde twee heeren dienen en moest ondervinden, dat hij er slechts een kon dienen. De eerzucht en beleedigde trots; 't gevoel, van niet meer een jongen, een loopjongen te zijn, dat alles werkte zamen. Hij zou dan maar eene enkele keer op de vereeniging komen, en zelden iets voordragen, maar 't gevolg was natuurlijk te voorzien en liet zich niet lang wachten. Het wetboek en het handboek moesten den strijd opgeven; het heen en weer loopen op de kamer begon met nieuwe woede, en meer dan eens luisterde de oude Griet aan den trap, wanneer de jonge heer weer zoo erg onrustig begon te worden, en zoo druk met *zijn eigen* aan 't praten was, al maakte ze zich niet meer ongerust voor moord en doodslag en het andere natuurlijk gevolg bleef ook niet achter. Andermaal was zijn kantoorwerk niet in orde, en nu nam de heer Sterk de vrijheid, om Herman te verwittigen, dat hij zijne diensten niet langer behoefde en naar eenen anderen klerk zoude omzien.

Dat was een harde slag voor Herman; dat had hij niet verwacht! hij had nooit gedacht, dat de heer Sterk de zaak zoo ernstig zoude opvatten, en daar hij in den grond geen kwaad hart had, gevoelde hij zich nu beschaamd.

Op kleine plaatsen is men in den regel nog al tamelijk kwaadsprekend en men zegt algemeen, dat dit komt, omdat de meeste menschen gaarne veel praten en wat nieuws vertellen. Op eene kleine plaats valt niet veel voor en wanneer men nu niet veel weet en toch veel wil praten, dan moet men noodzakelijk veel liegen.

Waarom zou het dorp Vierbergen hierop eene uitzondering maken? Uitzonderingen zijn zeldzaamheden, en die vindt men ten goede zoo bijzonder weinig. Geen wonder dan ook dat Tennis de molenmaker 's middags tot zijn vrouw zeide:

„Wil ik je wat vertellen, Mie? De zoon van van Rensburg is bij den heer Sterk, den notaris, van daan. Ze moeten voorden gehad hebben. 't Verwondert me eigenlijk niet, want die jongen heeft nog al veel drukte en vergeet wel, dat zijn vader ook maar timmermansknecht is geweest. Hij loopt er altijd als een groote meheer bij, en zoo dik zal de ouwe er dan ook wel niet inzitten. 't Is wel eens goed voor hem, dat een ander hem eens op zijn plaats zet."

„Heb je 't al gehoord, Gerdt?" sprak de barbier tot zijn buurman, „mijnheer Sterk heeft zijn klerk weggejaagd. 't Was me dan ook een windmaker, die jongen! Ik heb dikwijls gezegd: dat loopt nooit goed met hem af!"

„Zou hij zijn handen uitgestoken hebben? je begrijp me wel?" zei Gerrit.

„Dat weet ik juist niet; maar 't was niet onmogelijk, als je nagaat, hoe meenheerachtig hij er altijd bijloopt. Jongen! Jongen! 't is toch wat voor den ouden baas!"

Gerrit kwam 's middags thuis en 't eerste nieuwtje, dat hij zijne vrouw mededeelde was:

„Die jonge van Rensburg is bij den notaris weggejaagd; hij kon zijn handen niet thuis houden."

„Dat spijt me voor zijne moeder," antwoordde de vrouw; „wat zal dat mensch aangaan! Dat kan nog leelijk voor hem afloopen."

En zoo ging het als een loopend vuurtje, telkens vergroot en telkens verergerd, zoodat sommige huisvrouwen, die somtijds den geheelen dag in huis niets te doen hebben, of den

schijn aannemen, van niets te doen te hebben, reeds op den uitkijk stonden, of de veldwachter nog niet kwam, om hem, den misdadiger, weg te brengen.

Na verloop van eenige dagen kwamen die geruchten den notaris ter ooren en hij haastte zich, om ze tegen te spreken, en zij werden dan ook verstikt en hielden op, maar ze hadden toch doornen nagelaten, waaraan Herman's moeder zich had gestoken, en Herman's vader had er door geleerd, dat de bekwaamheden van zijnen zoon nog niet zoo algemeen gewaardeerd werden als hij wel vermoedde, en voor hem was 't eene goede les, hoewel hij 't niet als zoodanig erkende maar zich verstoord betoonde over den notaris, die in zijne oogen de oorzaak van al die onaangenaamheden was.

Zoo verliepen er eenige dagen, toen Herman het besluit nam, om Vierbergen te verlaten en pogingen aan te wenden, om op een kantoor, waar dan ook, geplaatst te worden, want al hadden de booze praatjes geheel opgehouden, toch verbeeldde hij zich, dat iedereen op 't dorp hem verdacht hield en er hem op aanzag, en dat was hem onverdragelijk. Dan maar liever de wijde wereld in; zijne ouders keurden, na eenig beraad, zijn plan goed, en zoo werd er dan besloten om nauwkeurig de nieuwsbladen na te gaan, in de hoop, dat zich spoedig eene goede gelegenheid zoude opdoen.

„Ik geloof Herman! dat dit iets goeds voor u zoude zijn," sprak baas van Rensburg op zekeren morgen, terwijl hij het Handelsblad aan zijnen zoon gaf.

„Wat is dat?" vroeg zijne moeder.

„Eene advertentie," antwoordde Herman. „Men vraagt op een notariskantoor een geschikten klerk en daar er juist niet bij opgeven staat, dat de gevraagde reeds candidaat-notaris behoeft te zijn, zal ik er dadelijk werk van maken."

Hoezeer moeder er tegen opzag, om van haren zoon te scheiden, begreep zij toch, dat er maar één middel bestond, om hem weder geregelde werkzaamheid te bezorgen. Op het dorp was daartoe geene gelegenheid; er was geen denken aan, om weder bij den heer Sterk geplaatst te worden en niets bleef hem dus over, dan in den vreemde te gaan. De oude van Rensburg was van 't zelfde gevoelen. Het zou den jongen

goed doen, meende hij, om eens onder anderen te gaan; zoo moest hij ondervinding en menschenkennis opdoen, en dan zou 't met hem nog wel teregt komen.

Om kort te gaan, de brief werd verzonden en nu wachtte Herman met ongeduld op een antwoord!

Een antwoord! Het was de eerste maal, dat hij op eene annonce schreef, en men moet het hem niet kwalijk nemen, dat hij niet kon begrijpen, dat er een legio menschen bestaan van allerlei stand en rang, die hunkeren naar eene betrekking! O! als we eens konden doordringen in zoo menig huis, wat zouden we dan menig verlangende, menig wachtende ontmoeten! Hier eene wees, die genoodzaakt is, eene betrekking als gouvernante of secondante of jufvrouw van gezelschap te zoeken, die reeds op zoo menige annonce te vergeefs heeft geschreven en zoo menige annonce te vergeefs heeft geplaatst! Daar een huisvader buiten betrekking, die alles aanwendt, om op eene fatsoenlijke wijze in het onderhoud der zijnen te voorzien en gedurig zijne vurigste verwachting in rook ziet vervliegen. En waar zouden wij eindigen, als wij al die mogelijke gevallen wilden opnoemen! Dan eerst leert men beseffen, welk eene tooverkracht kan gelegen zijn in een stukje papier, dat vaak over geluk en ongeluk kan beslissen.

Zonderling genoeg maakte Herman in dat geval eene gelukkige uitzondering.

Naauwelijks was er eene week verloopen of de bode bragt eenen brief voor den heer H. van Rensburg.

„Een brief uit?" vroeg de moeder.

„Uit Dalenberg!" antwoordde Herman. „Van wien mag die zijn? Daar ken ik niemand."

„Wel nu! doe maar open, jongen! Wie weet, of 't geen goede tijding is! Misschien het antwoord op den uwen! misschien over die betrekking!"

Met bevende handen brak hij den geheimzinnigen brief open en dadelijk zag het bespiedend moederoog, dat het eene goede tijding was.

„Moeder!" riep Herman, „ik heb de betrekking! 't Is een brief van den notaris Hogel te Dalenberg. Wanneer ik hem een getuigschrift van mijnen vorigen patroon zend, is de zaak geklonken. Ik zal daar geheel in huis zijn en daarenboven een salaris van driehonderd gulden krijgen."

Groot was de vreugde der ouders en niet minder die van den jongen klerk. Het getuigschrift van den heer Sterk was nu de eenige swarigheid, maar deze was gemakkelijk te boven te komen. Herman had zich immers aan geen wangedrag, aan geen misdrijf schuldig gemaakt. De heer Stark zoude hem dit niet weigeren. En zoo was 't ook. Hij verklaarde zich terstond bereid, om het gevraagde te geven. Zoo kwam de zaak zeer spoedig in orde en de dag werd bepaald, waarop Herman het ouderlijk huis zoude verlaten en bij den heer Hogel de betrekking aanvaarden.

V.

't Was een heerlijke morgen, toen Herman de ouderlijke woning verliet, toen hij dat achterkamertje vaarwel moest zeggen, dat hem lief en dierbaar was geworden. De boeken waren weggenomen, de platen waren weggenomen en de pijpen en al die menigte kleinigheden, die zulk een vertrek van een vrijgezel echt comfortable kunnen maken.

Den vorigen avond hadden de koffers meer dan eens de revue gepasseerd en de moederlijke zorg had zich met alle mogelijke naauwkeurigheid overtuigd, dat er niets ontbrak, om het hem in den vreemde aangenaam te maken en toch nog aan huis te doen denken.

En Griet had geloopen en gedraafd als een postpaard en zij kon het maar niet op, dat de jongeheer nu maar zoo pardoes weg ging en ze mogt hem zoo lijden en ze had hem zoo gekend als een kleine jongen en wie weet, of ze hem nog zou weer zien.

Herman hield zich goed; hij nam afscheid van zijne ouders en de vrolijke morgenzon lachte hem zoo vriendelijk en bemoedigend toe, dat hij vol vertrouwen de diligence instapte, die reeds versche paarden had gekregen. De koffers waren bovenop, nog een handdruk van vader en moeder; nogmaals de belofte van spoedig te zullen schrijven; nog een groet van Griet, die haar boezelaar voor 't gezigt hield, want ze schaamde zich voor de anderen, die er omheen stonden.

„Alles klaar! vort jongens!" riep de voerman, legde er fiks de zweep op en de wagen rolde voort. Nog een paar malen aan 't portier gekeken, nog een hoed afgenomen, nog eens met de hand gewuifd. Dan gaat de wagen het huis van den

hekken voorbij, nog een paar huizen en nu een nijdigen hoek om en weg, uit 't gezigt is het rijtuig.

Dat zijn zoo van die momenten, die men nooit vergeet. Zulk een scheiden schijnt voor eeuwig en die er meê spotten wil, die 't niet manlijk, niet ferm nemen wil; 't zij zoo; maar hij is te beklagen, want waar 't gevoel zijne stem verliest, dan zwijgen spoedig andere edele stemmen.

De reis was al juist als de meeste togten in eene diligence. 't Is een togt, om landerig en slaperig en hypocondre te worden, als daar buiten de zon zoo lief schijnt en negen personen zich op elkander stapelen en pakken en zich niet kunnen verroeren, al heeft de conducteur ook verzekerd, dat er plaats genoeg is.

Eerst eene pauze, dan eene poging om een gesprek aan te knoopen, dat meestal spoedig kwijnt en eindelijk geheel uitgaat; een paar dames, die vriendelijk verzoeken, om niet te rooken of een paar, die vinden, dat het zoo ijselijk togt, als dat raampje open is, en met alle geweld de frissche lucht er uit willen houden, om bijna te stikken in dat digt bevolkte nauwe hokje; kortom, al die kleine misères, die het reizen in eene diligence kunnen opleveren, ondervond hij ook, maar hij was niet in eene stemming, om er zich boos of verdrietig om te maken, en daar onder zijne reisgenooten bepaald niemand was, die hem bijzonder beviel, bewaarde hij 't stilzwijgen.

Na eenen zeer vervelenden rid kwam de diligence in den namiddag te Dalenburg aan, en de paarden, gewend om dezen togt te maken, hielden werktuigelijk stil voor eene herberg, die met een uithangberd versierd was, dat een zwart paard voorstellen moest. Hierin kon men zich onmogelijk vergissen, daar er duidelijk te lezen stond: „in 't zwarte paard, logies en stalling.” Het portier werd geopend en de passagiers konden weer ruimer adem halen.

't Is altijd een eigenaardig gezigt, dat aankomen en vertrekken eener diligence. Iemand, die rentenier is, en letterlijk niet weet, wat hij zal uitvoeren, kan daarin altijd ruime stof tot afleiding vinden; geen dag is het gezelschap hetzelfde; nu eens talrijk, dan weder is de wagen slecht bezet; en als men dan nog eens al de verschillende motiven wist, waarom die reizigers hunne woningen hebben verlaten, wat zou dat eene belangrijke bijdrage voor onze menschenkennis kunnen worden!

Op de stoep voor het zwarte paard stond een heer, die er zeer welvarend uitzag. Zijn gelaat vertoonde een paar bolle roode wangen, tusschen welke zich, als in eene diepte, een neus van eenen ronden vorm en vrij roode kleur bevond, als zakte die daarin weg. Boven dien neus stonden een paar kleine, ronde openingen, die de dienst van oogen waarnamen en eene goedige, prettige uitdrukking aan dat bolle gelaat gaven. Tegen die wangen, als om de verdere uitzetting te voorkomen, stonden een paar hagelwitte ijsplanken, bijeen gehouden door een zwart zijden das. Zijn zwart haar was kort afgesneden als wilde de eigenaar de gevuldheid en rondheid van gelaat nog meer doen uitkomen. Daarbij had hij de gewoonte, om den hoed in de hand te houden, zoodra hij meer dan gewone beweging had gemaakt en dit was heden het geval, daar hij, bij 't laat arrivement der diligence, verscheidene malen de straat op en neer had gewandeld. Door die manoeuvre had hij een nog onschuldiger voorkomen en had hij geen zwarten rok en een ligt vest aan gehad, dan zoude men hem voor een uit het achterland hebben gehouden, die vol verbazing eene diligence zag aankomen.

De dikke heer stapte naar 't voertuig en naauwelijks hadden de passagiers hunne gevangenis verlaten, of de eerstgenoemde klopte Herman op den rug en zeide:

„Heb ik 't pleizier om mijnheer van Renaburg te zien?"

„Die ben ik!" antwoordde Herman, terwijl hij verwonderd in de volle maan staarde.

„Dat is mij zeer aangenaam; ik ben de notaris Hogel. — Volgens onze gemaakte afspraak rekende ik heden op uwe komst en begaf mij daarom naar 't kantoor. Warm van daag, hè? Mij dunkt, gij zult het in die kast ook fameus warm gehad hebben?"

„O, mijnheer! 't was geducht benaauwd. 't Is van daag dan ook zoo drukkend!"

„Dat is 't," — en de zakdoek werd uitgehaald, om nogmaals 't zweet van 't voorhoofd te wisschen — maar waar zijn uwe koffers! De knecht is zoo juist gekomen, en zal ze wel thuis brengen. Ben je daar Jacob?"

De aangesprokene verscheen in de gedaante van een mensch, wiens gelaat ten duidelijkste aantoonde, dat de afstand tusschen den mensch en den aap niet zeer groot is. Jacob was huis-

knecht en rijknecht en tuinman en koetsier. Op uitdrukkelijk verlangen van de wederhelft van den notaris, had Jacob eene liverei gekregen, die weinig verschilde van die van andere menschen, behalve dat hij een zeer hoogen hoed droeg, waarop ter regterzijde eene fameuse kokarde prijkte. Jacob was gewoonlijk knorrig en werd hij kwaad, dan kwam men hoe langer hoe meer tot de overtuiging, dat zijn gezigt sprekend op een aap geleek. Hij zorgde voor de twee paarden van den notaris, ging mêe uit rijden, harkte Zaturdagsavonds den tuin netjes op, sleep messen voor de meiden, maakte lange praatjes in de keuken, vooral als de linnenmeid beneden was, en was nu zijnen meester gevolgd, om de bagage van den verwacht wordenden heer naar het huis van Hogel te vervoeren.

„Alles klaar Jacob?" vroeg Hogel, „vooruit dan maar."

De dikke, rolronde machine geraakte weder in beweging, de knecht ging vooruit en Herman volgde den notaris. Zij kwamen eindelijk aan een deftig huis met drie verdiepingen, dat er rojaal uitzag. Op de deur was een koperen plaatje en daarop stond te lezen: W. Hogel, Notaris.

Wel wat verlegen stapte Herman den stoep op, terwijl de notaris hem vooraf ging en riep: „kom, mijnheer Rijswijk... ik wil zeggen van Rensburg. Gij moet maar dadelijk met de huisgenooten kennis maken."

„Met veel genoegen," sprak Herman en volgde den ouden man, die inmiddels door 't afzetten van den hoed zich eenigermate bekoeld had, naar binnen.

Daar zaten de huisgenooten, voor zoo verre zij niet absent waren, bestaande uit mevrouw, haar jongsten zoon en nog eene dochter.

Mevrouw Hogel vormde een scherp kontrast met haren echtvriend. Terwijl bij mijnheer alles aan een' steeds voortrollenden bal deed denken — zoo drong zich bij hare aanschouwing het beeld van een snijboonenstaak met alle geweld voor den geest. Zij was ook zoo slank van figuur en dat gaf misschien aan haar gelaat eenen langwerpigen, spitstoeloopenden vorm, waardoor de gedaante eenen onaangenamen indruk maakte. Zij was, zoo als men zegt, bij de hand en eigenlijk 't hoofd van 't huisgezin; de spil, waarom alles draaide.

Zoodra Herman binnenkwam, stond mevrouw zeer beleefd op en wierp eenen onderzoekenden blik op den nieuwen huis-

genoot, iemand, dien zij natuurlijk ook onder haar kommando zoude moeten plaatsen. Dat eerste onderzoek scheen nog al niet geheel en al ongunstig uit te vallen, ten minste, ze vroeg zeer minzaam naar zijne reis en schonk hem een kopje thee.

Een kop thee in eene prettige, gezellige huiskamer is een uitmuntend middel, om zich spoedig te restaureren en te huis te gevoelen. 't Is een middel, om de tongen los te maken, en niets is een aangenamer en huiselijker tooneel dan eene kamer, waarin eene lamp haar zacht licht verspreidt of nog beter een schemeruurtje met een zingenden waterketel en een komfoortje met lieve transparentjes, die zoo dikwijls stof voor een discours opleveren.

Hoe ook sommige zaken bij den heer Hogel minder aangenaam mogten zijn, één ding was zeker, het theeuurtje vergoedde veel onaangenaams.

„Is u vroeger meer in deze streek geweest, mijnheer Rensburg?"

„Neen, mevrouw! 't schijnt eene lieve streek te zijn!"

„O ja! charmante wandelingen, vooral sedert men die touwbaan heeft weggedaan, die hier vroeger even buiten de poort was. Ik heb in der tijd nog al bijzonder mijn best gedaan, om er dat door te krijgen."

„Gij, lieve!" zei mijnheer Hogel.

„Wel zeker! als ik u zoo gedurig niet had aangezet, was er weer niets van gekomen. Je weet nog wel, die laatste vergadering van den raad!"

„Nu, ja! maar de dames hebben in den raad toch niet veel te vertellen, vrouwtje!"

„Wel nu nog mooijer. Ik geloof integendeel, dat wij vrouwen dikwijls vrij wat scherper oog en vlugger oordeel hebben dan de mannen en wij op menig besluit nog al zoo eens geïnfluenceerd hebben."

„Zijn hier nog al amusementen, mevrouw?" vroeg Herman.

„Dat gaat vrij wel, als men bedenkt, dat Dalenberg niet zeer groot is. Er is hier onder anderen eene vereeniging, Apollo genoemd, die sedert drie jaar bestaat en ons reeds menigen gezelligen avond heeft verschaft. Declameert u ook, mijnheer Rensburg?"

„O, ja! mevrouw!" antwoordde Herman, en 't speet hem bijna, dat hij 't gezegd had, want hij dacht aan Sterk en aan zoovele andere zaken.

„Maakt u misschien ook verzen?" vroeg mevrouw verder.

De voorzigtigheid zei neen! maar de eigenliefde zei: „Nu en dan, mevrouw! waag ik het, om het gebied der poëzij te betreden."

„O! dat treft heerlijk! Ik heb weinig tijd, maar toch breng ik somwijlen een nederig offer op 't altaar der dichtkunde. Onlangs heb ik nog een gedichtje van zes regels vervaardigd op den dood van mijnen hond. Dat heeft zoo algemeen voldaan, dat kunt u niet begrijpen. 't Was nu zoo veel bijzonders niet, maar 't werd toch algemeen zeer aardig gevonden. Elk, die hier kwam, moest het lezen en mijn kleine Frans heeft het toen van buiten geleerd. Ken je 't nog, Frans!"

„Welk, mama? Dat vers, daar ze toen op dien avond zoo vreeslijk om zaten te lagchen? meent u dat?"

„Kom, jongen! je weet het wel. Het begint immers: mijn kleine, zwarte . . . . ."

„Ja, dan is 't zelfde."

„Nu, zegt het dan nog eens op."

Frans was eerst verlegen, maar herstelde zich spoedig en zei:

Mijn kleine, zwarte lotgenoot,
Heeft nu den adem uitgeblazen!
En gister zat hij nog voor de glazen;
Ach! gister nog! en nu..... reeds dood!
De allerfelste zielesmarte
Doorvlijmt nu keizer Bonaparte!

Herman wist niet hoe hij 't had, of hij lagchen zou of zijne verbazing betuigen.

Mevrouw kreeg eene kleur als een kalkoensche haan, maar hield zich toch vrij goed en zeide:

„Wel Frans! hoe dom! je verwart 't eene vers met het andere."

„Wel mama! dat komt, omdat oom Karel mij geleerd heeft, dat ik 't zoo moest opzeggen."

„Ja, weet u, mijnheer Rensburg, mijn broer Karel is nog al grappig en daarom heeft hij zeker dien laatsten regel zoo jammerlijk verminkt!"

„Wie mag daar zijn?" vroeg mevrouw een oogenblik later, toen er gebeld werd.

„Mama!" antwoordde Chrisje, de dochter, „wie weet, of 't Koosje Dammers niet is. Een paar dagen geleden was ze al van plan, om een uurtje te komen praten."

„Ik heb er ook volstrekt niets tegen, maar van avond kwam 't nu wel wat minder gelegen."

„Och mama! maar nu zij eenmaal hier is, kunnen wij ze geen belet geven."

„Dus weet gij zeker, dat zij het is?"

„Ik geloof het ten minste wel. Ja! ik hoor hare stem reeds in den gang."

„Goeden avond!" klonk weldra de stem van mejufvrouw Koosje Dammers in de kamer. „Ik hoop niet, dat ik u belet zal doen, maar Chris had me al zoo dikwijls gevraagd, of ik niet een uurtje kwam praten, dat ik niet langer durfde wachten. Hoe vaart mijnheer? O! neem mij niet kwalijk, ik geloof, dat ik mij in de scheemring totaal vergis."

„Wanneer gij denkt, dat de heer Hogel daar zit, ja! dan vergist gij u geducht. 't Is de heer Bensburg, de nieuwe klerk. Was 't zoowel dag geweest, dan had ik u behoorlijk aan elkander gepresenteerd . . ."

„Och, mevrouw!" hernam Koosje, „dat 's volstrekt niet noodig; maar ik meende heusch, dat de heer Hogel daar zat. Mijnheer is toch immers niet ziek?"

„Volstrekt niet; hij is zoo gezond als een visch. Mijnheer moest noodzakelijk uit. Er is nog zooveel te beredderen tegen het aanstaande feest. Je weet wel, onze burgervader is binnen kort 25 jaar burgemeester geweest, en nu is de raad er bijzonder op gesteld, om dien merkwaardigen dag op eene gepaste wijze te vieren. Mijnheer is ook in de kommissie. Wat het geven zal, weet ik nog niet, maar wel, dat het veel zal kosten en misschien weer menige onaangenaamheid veroorzaken! Enfin! zonder moeite krijgt men niets en ondank is gewoonlijk het loon. Daar Hogel nog al gewoon is, om mij bij zulke zaken te raadplegen, deel ik ook eenigermate in die drukte en zal daarom regt blijde zijn, wanneer alles naar wensch en zonder ongelukken zal afgeloopen zijn."

„Dat zal eene ongewone levendigheid in ons anders zoo stil Dalenberg geven."

„Dat zal 't wel, vooral als men 't eens kan worden over de zaak. Ik heb op een volksfeest aangedrongen, omdat ik het zeer onbillijk vond, dat alleen de notabelen daarvan jouisseeren. De mindere stand wil ook wel eens genoegen hebben."

„Dat is eene zeer juiste opmerking, mevrouw! Dat denk ik

ook wel eens met ons genootschap Apollo. Als ik daar zulk een genotvollen avond heb, dan zou ik den minderen stand ook zoo gaarne daar eens brengen, hoewel ik niet weet, of hun verstand genoeg gecultiveerd is, om het voorgedragene te begrijpen."

„Dat zou ik zeer betwijfelen. A propos! Koosje! doe je ook nog tegenwoordig aan de kunst?"

„Ach mevrouw! ik wenschte, dat ik meer gelegenheid had, om mij daarin te oefenen. Maar mijne guitare neemt mij ook veel tijd, want ik zing tegenwoordig veel. 't Spijt mij, dat ik ze niet bij mij heb, anders zou ik u een zeer schoon air zingen. Zonder accompagnement gaat het minder goed."

„Nu, dan recommanderen we ons voor eene volgende keer. Mijnheer Rensburg! doet gij ook aan de muziek?"

„'t Spijt mij, mevrouw! Andere bezigheden hebben mij daarin verhinderd en daarenboven was er bij ons geen goede muziekmeester. Toen ik nog op de kostschool was, had ik er niet veel ambitie in en later speet het mij, het niet geleerd te hebben."

„Wel Koos! maak je nog verzen?"

„Hemel! neen, mevrouw! Ik houd dol veel van verzen en van reciteren, maar ze maken! neen! dat gaat niet. Ik weet niet, hoe u somtijds zoo gaauw iets bij elkaar kunt krijgen."

„Weet je nog bij den dood van mijn hond?"

„Gunst, mevrouw! dat 's waar ook! Ja! gij zijt er vlug mee."

„Mij dunkt, dat we nu toch de lamp maar eens moesten opsteken, dan kan ik je meteen dat nieuwe borduurpatroon laten zien."

Chrisje stak de lamp aan. Licht! Einde der duisternis! Oplossing van geheimen! Hoe verschillend is de uitwerking, die gij voortbrengt? Waarom zouden wij 't verzwijgen, dat mejufvrouw Koosje zeer nieuwsgierig was, om den nieuwen klerk te zien? Waarom zouden wij ontkennen, dat Herman niet minder nieuwsgierig was? De naam Dammers had bij hem herinneringen opgewekt. Hij dacht aan 't magazijn van Springer en aan die jonge dame, welke naar 't zeggen van Hoek, eene logée van den heer Dammers was. Zou 't mogelijk zijn? En waarom niet? In zoo menig boek leest men van toevallige ontmoetingen, die ons bij de eerste lezing ongerijmd en verschrikkelijk gezocht voorkomen, en hoe menig-

malen ontmoeten wij dergelijke toevalligheden niet in ons eigen leven? Beiden verlangden dus naar licht in den ruimsten zin des woords.

Het licht kwam en men was in staat elkander naauwkeurig op te nemen. Herman was verbaasd, want dadelijk herkende hij de jonge dame, welke op dien dag zoo veel impressie op hem had gemaakt en Koosje zag dien peinzenden heer voor zich, die hare belangstelling had opgewekt, zoodat de herkenning wederkeerig was.

Had mevrouw Hogel toevallig Koosje aangekeken, ze zou gezien hebben, dat jufvrouw Dammers een kleur kreeg en eene zekere verwarring zich in haar spreken vertoonde. Dat Herman stil was, kon niemand hem kwalijk nemen. Alles was nog zoo vreemd, en daarenboven was mevrouw gewoon, den boventoon in alles te hebben.

Zoo had de tweede ontmoeting van Herman van Rensburg en Koosje Dammers plaats.

Koosje vertrok vroeg en droomde dien nacht van den peinzenden jongeling, den klerk van mijnheer Hogel en toen Herman zich des avonds op zijn kamertje bevond, dat hem zoo vreemd en niet zoo prettig en niet zoo huiselijk voorkwam, als 't achterkamertje te Vierbergen in de ouderlijke woning, toen zat hij daar toch niet eenzaam en verlaten, want om hem zweefde een vriendelijke genius, die de trekken vertoonde van mejufvrouw Koosje Dammers.

VI.

Meer en meer naderde de dag, waarop Dalenberg feest zou vieren ter eere van den waardigen burgervader. Menigvuldig en waarlijk aftobbend en hoofdbrekend waren de toebereidselen, maar nog meer tijd en moeite en gehaspel en gekibbel hadden de beraadslagingen gekost. Zooveel hoofden, zooveel zinnen; de een verwierp wat de ander voorstelde, ten einde zelf een geheel ander plan te opperen, dat evenwel met nog meer vuur door den eersten verworpen werd. Maar eindelijk was er dan toch een einde gekomen aan al die verschillende kibbelpartijtjes en het programma werd vastgesteld.

Ten einde ook het zoogenaamde volk eenige pret te verschaffen en die pret voordeelig voor de plaats zelve te doen zijn,

had de heer Hogel of liever mevrouw Hogel bij monde van haren man voorgesteld, om in den namiddag van den feestdag eene groote harddraverij te doen plaats hebben, terwijl er ook gelegenheid zoude gevonden worden voor de amusante aardigheden van ring rijden, in den zak loopen, den paling den kop aftrekken enz. enz., terwijl ook het mastklimmen niet vergeten was.

De heer Hogel ijverde bijzonder voor al die festiviteiten, want al had hij er persoonlijk daarmede niets uit te staan, als kommissaris moest men geducht toezien dat alles goed en ordelijk geschiedde. Het idee van eene harddraverij was van mijnheer en mevrouw uitgegaan. De heer Hogel had namelijk bijzonder veel liefhebberij in paarden en al was hij nu juist de man niet, die er harddravers op na kon houden, toch had hij een span zeer goede paarden, die in elk geval konden mededingen, daar Dalenberg niet veel paarden onder de bevolking telde en met de boerenpaarden uit den omtrek was er toch, meende hij, nog wel uithouden aan.

De goede man was geheel vervuld met die harddraverij en niets moest er verzuimd worden, opdat die dag in de jaarboeken van Dalenberg zoude kunnen en mogen vermeld worden. Het terrein werd uitgezocht en afgebakend, de noodige schikkingen werden gemaakt tot het oprigten van tribunes, de prijzen werden ontboden en bezigtigd: in één woord, er viel zoo veel te doen, dat men vragen moest: waar haalt de man dat alles van daan.

Men moet zich bij zulke gevallen verwonderen over de vlugheid, levendigheid en het doorzigt, die sommige menschen bij zulk eene gelegenheid ontwikkelen, en dat menschen, wien het anders te veel moeite kost, om zich uit den gewonen kring te rukken en zich nooit kunnen verbeelden dat zij, zonder te bezwijken, zoo iets en zoo iets zouden hebben kunnen doen. En zoo ging 't dan ook met den heer Hogel. Hij was opgewonden door den sleutel der eerzucht en de gedachte, dat hij dien dag genoemd zoude worden als de ontwerper van dat plan, was meer dan voldoende om hem uit zijne sluimering te wekken.

Het programma was nagenoeg het volgende:

Optogt van de leden van den raad naar het huis des burgemeesters, voorafgegaan door twaalf jonge dames, van welke er eene, met name Koosje Dammers, de eer zoude hebben,

om zijn edel achtbare geluk te wenschen en bij die gelegenheid een gedicht voor te dragen, vervaardigd door den heer van Renaburg, klerk op 't kantoor van den notaris Hagel.

Daarna aanbieding van een zilveren inktkoker door de leden van den raad.

Harddraverij buiten de Westerpoort opgeluisterd door de muziek van de schutterij.

Des avonds concert in de zaal van de vereeniging „Apollo."

Vervolgens eene serenade aan den burgemeester en aan de vier oudste raadsleden.

Eindelijk: een schitterend vuurwerk.

Welke dagen van agitatie waren die voorafgaande dagen, waarop alles moest in orde gemaakt worden.

Herman had zich aangeboden om het vers te vervaardigen en reeds dadelijk zweefde de gedachte hem voor den geest, dat zijne onbekende, nu bekend gewordene dame, de eer van het voor te dragen moest geschonken worden. Dat zou hem een uitmuntend middel aan de hand geven, om nader met haar in kennis te komen! Wat zou er dan niet veel te bepraten vallen!

Hij zou 't haar voorlezen, zij zou 't voor hem opzeggen, hij 't haar overhooren, naar haar luisteren, haar met de meeste bescheidenheid en in zijne hoedanigheid van ex-kommissaris van de vereeniging te Vierbergen, eenige nuttige wenken geven. Geene betere gelegenheid kon zich voordoen.

En Kootje? ook haar was de gemaakte schikking hoogst aangenaam. Ook zonder hare ingenomenheid met den notarisklerk zou zij reeds alle moeite hebben aangewend, om met de eer der voordragt beschonken te worden, en nu was haar zulks dubbel aangenaam. En wat viel er nu niet veel te bestellen! Opzettelijk werd het oude kransje ten huize van den heer Dammers bijeengeroepen, ten einde eenige belangrijke punten aangaande het toilet te regelen. Het spreekt wel van zelve, dat dit tot hoogstbelangrijke discussiën aanleiding gaf, en het spijt ons, bij gemis aan stenografen, die niet te kunnen mededeelen.

Jane, die op de theevisite bij Marie de Haas zoo ondeugend was geweest, om Koos met van Bemmel te plagen, meende nu alle redenen te hebben, om te kunnen en te mogen zeggen:

„Wel Koos! nu zal ik je toch wel mogen feliciteren, niet waar? Nu valt er geen ontkennen aan."

Koosje kreeg eene vreeselijke kleur en antwoordde vrij verlegen en toch inwendig gestreeld met het vooruitzigt:

„Foei, Jane! wat ben je toch ondeugend!"

Meer zei ze niet en juist daarom werden de anderen in hare opinie versterkt.

De gewigtige dag brak aan. 't Was de 10e September. Heerlijk was de zon opgekomen, er woei een stevige noordooster en alles beloofde eenen schoonen dag. Geheel Dalenberg vierde feest. Hier en daar waren in de straten eerebogen opgerigt en al wie maar kon, had schatting en contributie betaald, hetzij in klinkende munt, hetzij in groen of in vlaggen en menigeen had zichzelven overtroffen.

De optogt had in geregelde orde plaats. De twaalf jonge dames waren in 't wit gekleed met een blaauwe ceinture en Koosje was met een kloppend hart onder de eersten. Altijd was 't haar vurige begeerte geweest, om een man te zijn en in 't openbaar te mogen spreken. Nu was haar dat lang begeerde geluk te beurt gevallen en... eene zekere beschroomdheid, een ongekend gevoel, als zat er een „en ik en weet niet wat" in haar keel, had zich van haar meester gemaakt. Hoe zouden aller oogen op haar gevestigd zijn! Zij wist, zij gevoelde het, dat zij de heldin van den dag was. Somtijds kwam de gedachte nog bij haar op, om hare taak aan een ander af te staan, maar even spoedig verwierp zij die, niet alleen om hare eerzucht te bevredigen, maar ook en wel in de voornaamste plaats, omdat Herman de vervaardiger der dichtregelen was en zij hem niet wilde duperen.

Voor het huis van den burgervader hield de optogt halt. De deur, de breede deur werd geopend en de stoet ging gedeeltelijk naar binnen. Daar trad Koosje voor en bevend en als stokte hare stem kwam eindelijk de eerste regel:

Wij groeten u! o, achtbaar hoofd!

uit hare beklemde borst. Het eerste schaap was gelukkig over den dam en nu volgden de anderen met meerdere bereidwilligheid.

De burgervader was zigtbaar aangedaan en met de meeste

satisfactie vertrokken de aanwezigen, nadat de jubelaris had betuigd, dat deze dag een der gewigtigste zijns levens was en hem immer onvergetelijk zoude zijn.

Intusschen zag men hier en daar reeds eenige groepjes naar de Westerpoort gaan. Daar vertoonde zich een belang wekkend schouwspel, zooals de oudste Dalenbergers nog nooit hadden bijgewoond.

Er waren reusachtige tribunes opgerigt, waarop de vaderlandsche vlag wapperde; overal stonden kramen, rijkelijk voorzien met alles, wat hongerige magen en drooge keelen konde bevredigen, zoodat het ruime veld het voorkomen had van eene kermis. Hier en daar reden sierlijk met rozen of strikken prijkende paarden, die eene pantoffelparade hielden en het air aannamen, als hadden ze den prijs reeds behaald. — Ten einde alle mogelijke staatsie aan het tooneel bij te zetten, waren eenige stalknechts geheel als jockeijs gekleed en niet weinig trotsch op hun kostum, slenterden zij langs de baan of reden op de hun toevertrouwde paarden. Geene beroemde engelsche dravers noch arabische paarden waren daar aanwezig. Men zag er menig boeren werkpaard en eenige heeren paarden, hetzij van Dalenbergers of van heeren uit den omtrek.

Het spreekt wel van zelf, dat het paard van den heer Hogel niet achterbleef. Hoewel eigenlijk niet meer dan een koetspaard, moest het toch mededingen en had door zijne lange pooten altijd in de oogen van velen kans, om den prijs met goeden uitslag te betwisten. Jacob, de koetsier, tuinman enz., had zich dien dag bijzonder veel moeite gegeven, om èn zijn paard èn zich zelven zoo mooi mogelijk aan te kleeden. Als men het paard zag, zou men gezegd hebben, dat het geheel in eene geruiten japon was gedoken, waaruit de ooren te voorschijn kwamen, en Jacob had dien dag een korten, lederen broek en kaplaarzen aangetrokken, maar daar de eerste wel wat naauw en kort was, werd de geregelde beweging zijner onderdeelen eenigermate belemmerd, zoodat hij met vreeselijke kromme knieën liep en er alles behalve vlug uitzag; zoo verscheen hij op de kampplaats, terwijl hij het edele paard bij den toom hield. Naauwelijks was hij daar aangekomen, of Dries, de knecht uit het zwarte paard, en voor den feestdag in een jockeij herschapen, bood zijne diensten aan, hetwelk door Jacob ten stelligste geweigerd werd.

De heeren der kommissie hadden voor desen dag een zeker aantal menschen, die bekend stonden als goed te kunnen rijden en die meestal stalknechts of paardenkoopers waren, aangewezen, om bij de harddraverij de functie van rijders waar te nemen, waarvoor hun de noodige belooning was toegezegd. Dries, bij genaamd het tonnetje, een vent, die drommels goed rijden, uitmuntend drinken en daarbij praten kon als de beste advokaat, schoot dadelijk toe, toen hij het paard van den heer Hogel bemerkte, en schreeuwde en swoer bij kris en kras, dat niemand dan hij het paard zoude berijden, en dat men dan wel eens zou zien, wie den prijs zoude behalen.

Nu had Jacob, die volstrekt geen rijder was en daarbij een vrij vreesachtig karakter bezat, zich dien dag met allen mogelijken moed gewapend en bij zich zelven de gelofte afgelegd, dat hij zijn best zou doen, niet bang zijn en niemand dan hij, de eer zoude genieten, om Juno — het paard — in 't strijdperk te brengen, al moest het hem dan ook een paar ribben kosten.

Dikke Dries was er evenwel de man niet naar, om een opgevat plan te laten varen, maar Jacob hield het paard zoo stevig vast, en zijne knieën stonden met gevaar van te zullen doorbreken, zóó krom, dat hier aan geene transactie te denken viel. Een vrij hevige twist was hiervan het gevolg, waarbij Jacob ruimschoots gelegenheid had, om zijne overeenkomst met eenen aap ten duidelijkste te doen blijken. Er bestond alle vrees, dat zij handgemeen zouden raken, daar Dries ter eere van het feest nog al vele toasten op den burgervader had ingesteld, toen gelukkig de heer Hogel gevolgd door Herman, mevrouw, kobsje Dammers en verder gevolg op de kampplaats verscheen.

Naauwelijks had Dries den notaris in 't oog gekregen, of hij ging met alle deftigheid op hem af, om zijne grieve mede te deelen, geassisteerd door den kastelein uit het zwarte paard, welke dien dag bijna niet te herkennen was en een volkomen gentleman poogde te zijn.

De heer Hogel, welke het dien dag vooral fameus warm had, 't welk trouwens niet te verwonderen was, had tot zijne gewone remedie — het ontblooten van zijn hoofd — de toevlugt genomen, en zijn goedaardig gelaat vormde een scherp kontrast met het opgewonden voorkomen van Dries en het

nijdige gezigt van Jacob. Verscheidene nieuwsgierigen hadden zich om en bij de twistenden verzameld, en uit hunne uitroepingen bleek duidelijk, welke partij de notaris moest kiezen.

Het was eene grievende teleurstelling voor Jacob, toen zijn meester het harde vonnis uitsprak, dat Juno door dikke Dries bereden moest worden, daar de jockeys door de kommissie waren aangesteld, en Jacob daarenboven geen volbloed rijder was. — De menigte juichte de uitspraak bijzonder toe en gelukkig veroorzaakte deze kibbelpartij geene verdere stoornis.

Jacob smaakte eene boosaardige vreugde, toen de Juno den prijs niet behaalde en voor een paard van een boer uit den omtrek moest onder doen, terwijl hij bij herhaling verzekerde, dat niemand anders dan Dries daarvan de oorzaak was, en hij, wanneer hij de Juno had bereden, zijnen heer zonder twijfel de zilveren koffijkan had bezorgd.

De tijd stond niet stil en het oogenblik naderde, waarop men zich naar 't concert zoude begeven. Jane was bij Marie de Haas blijven dineren en zou met haar naar 't concert gaan. Beiden zaten in het voorkamertje. 't Was nog wat vroeg, om zich klaar te maken. Op eens riep Jane:

„Marie! Marie! kom eens gaauw hier! gaauw dan toch!"

„Mijn hemel, Jane? wat is 't?"

„Kom dan toch! Wie komen daar aan? Kijk eens goed!"

„Waarachtig, dat is van Rensburg met Koos; gearmd!"

„Dat verwondert me volstrekt niet; te meer daar Koos zich verledene week zoo stil hield, toen ik haar vroeg, of ik haar mogt feliciteren!"

„Nu kan 't, dunkt mij, toch niet lang meer geheim blijven."

„Wie weet."

„Of," zei Jane, „'t moest maar pro forma zijn, alleen beleefdheid."

„Kom! hoe heb ik 't nu? Koos was al zoo lang op hem gecharmeerd. Maar ik zou liever van Bemmel genomen hebben!"

„'t Is nog altijd de vraag, of ze hem heeft kunnen krijgen!"

't Concert voldeed uitstekend, te meer daar de eischen der Dalenbergers niet zeer hoog waren. Algemeen voldaan ging

men, na afloop van 't vuurwerk huiswaarts; Koosje ging andermaal aan den arm van Herman, en wat zij spraken weet ik niet. De maan zag zoo vriendelijk op hen neder en menigeen weet misschien, hoe aangenaam men in dat schijnsel somtijds met een zeker iemand aan den arm daar henen wandelt. De maan is evenwel ook eene spion, en al zijn de woorden, tusschen die twee gewisseld, niet tot haar doorgedrongen, zeker heeft zij gezien, wat Herman deed, toen ze eindelijk voor de woning van den heer Dammers stonden en zeker zou zij ons kunnen zeggen, om welke nu nog verborgene reden, Hermans zwarte haren de bruinen van Koosje aanraakten.

Drie weken later was ook dat raadsel opgelost, toen men bij den heldersten zonneschijn een heer en dame gearmd door de straten van Dalenberg zag wandelen, welke bij onderscheidene families visites gingen maken, en daarbij Marie de Haas en Jane ook niet vergaten.

Hartelijk was de felicitatie van Jane; geen greintje van afgunst straalde daarin door, hetwelk Koosje ten sterkste verbaasde, vooral daar zij vast overtuigd was, dat Jane op dit punt nog al ijverzuchtig zoude zijn. Zij kon niet nalaten, om Jane, die haar zoo dikwijls geplaagd had, nu op hare beurt eene kleine pique te geven en zei daarom:

„Wel Jane! goed voorbeeld doet volgen; wanneer zullen we nu het groote nieuws van u hooren?"

„Ach!" antwoordde Jane, „dat is zoo moeijelijk te bepalen. Wie weet hoe spoedig!"

Koosje glimlachte ietwat ongeloovig als wilde ze zeggen: dat kan je begrijpen!

„A propos! Koos! komt Bemmel nog zoo druk bij je aan huis?"

„Bemmel? Neen! Als ik daar nog om denk! Je hebt me vroeger ook wel met hem geplaagd en 't had dan ook wel wat den schijn alsof hij vues had, hoewel hij zich nooit gedeclareerd heeft!"

„Dat zal hij ook wel gelaten hebben. Hij weet wel, dat er eene strenge straf staat op bigamie!"

„Wat!" riepen Koosje en Herman te gelijk uit, „is Bemmel dan getrouwd?"

„Neen! dat niet, maar hij hoopt toch spoedig te trouwen, en kon daarom zijn hof niet maken aan Koosje Dammers!"

„Is 't eene vreemde dame?"

„Volstrekt niet, gij kent ze even goed als ik."

„Marie de Haas?"

„Mis geraden!"

Maar wie dan? Gij? Maar neen! dat idee is al te dwaas!"

„Wel nu nog mooijer! Denkt gij dan alleen het regt te hebben, om u te engageren?"

„Maar...."

„Kom! geen maren meer! Gister avond is 't er doorgegaan, en op dezen stond is Jane, uwe oude vriendin, geëngageerd met den heer Willem Bemmel, die eene week geleden eene voordeelige betrekking bij 't centraal spoor heeft gekregen. Nu was 't de beurt van Koosje om te feliciteren, maar of 't confusie was of dat zij werkelijk vues op den bewusten heer had gehad, dit zullen wij daar laten, maar de gelukwensch kwam er wel wat flaauw uit."

Herman en Koosje bleven elkandar getrouw. Nu en dan bragt de eerste nog een offer op 't altaar der poëzy, maar hij had toch leeren inzien, dat hij van loutere poëzy niet kon leven en nu een bepaald doel hebbende, legde hij zich met allen ijver op de meer drooge en vervelende studie toe, die hem dat doel moest doen bereiken.

Wel werd hun geduld op eene vrij groote proef gesteld, maar nadat hij met glans zijn examen als candidaat-notaris had doorgestaan, kreeg hij langzamerhand meer dan eene betrekking, en al waren ze nu, op zich zelve beschouwd, niet zoo voordeelig, vele kleintjes maken een groot, en zoo doende werd hij in staat gesteld, om zich met Koosje door den band des huwelijks te vereenigen, terwijl hij de hoop nog niet opgeeft, om eenmaal een bordje te kunnen laten maken; een zwart bordje, waarop alsdan met gouden letteren te lezen zal staan:

H. van Rensburg,
notaris.

MICHAËL GLINSKI.

EPISODE UIT DE GESCHIEDENIS VAN POLEN.

(Eerste helft der XVIe eeuw.)

I.

Het was in het begin van de lente des jaars 1506. De zon was reeds achter de westerkimme gedaald, en de nacht maakte zich gereed om zijne vleugelen over de aloude stad Krakau uit te spreiden. Niettegenstaande de maand April reeds verre gevorderd was, heerschte in de natuur geenszins die kalmte, welke men op dezen tijd des jaars zou kunnen verwachten; de wateren van den Weichsel sloegen met geweld tegen de glooijende oevers; de wind loeide hevig, en het kon geene verwondering baren, dat twee ruiters, welke zwijgend hun' weg vervolgden langs den stroom, alwaar deze gereed is Polens hoofdstad te besproeijen, zorgvuldig hun gelaat achter hunne wijde mantels verborgen.

Dat huilen van den wind, dat klotsen der golven, die graauwe schemering, weldra vervangen door de schaduwen van den nacht, schonk aan onze beide ruiters iets geheimzinnigs, iets geestachtigs, zouden wij haast zeggen. Toen dus alles rondom hen stikdonker was, vertoonden zij niets meer dan eene voortbewegende massa, terwijl de kermende toonen, die de natuur als in doodsangst deed hooren, de hoefslagen hunner rossen overstemden. Reeds geruimen tijd was de weg aan beide zijden open geweest, en het ongunstig weder liet dan ook niet na zich aan de arme paarden te doen gevoelen, te oordeelen naar hun hijgen, dat de berijders met bezorgdheid gadesloegen. Nu echter waren zij genaderd aan eene plaats, waar de weg meer landwaarts inliep, en aan beide zijden door eenig geboomte of een eenzaam staande boerenhuis omzoomd was. Hier brak een hunner het stilzwijgen af.

„Bij St. Olaf, onze togt mag alles behalve een pleiziertoertje heeten, en ik wenschte om een lief ding, dat ik straks kon blijven waar ik was."

„Moed en voorzigtigheid," hernam de ander, met eene stem, die nog weinig door het gure weder scheen geleden te

hebben. De balling kan alleen zijne woning weder zien als het geestenkoor met den strijd der elementen instemt. De rijzende dag drijft hem, als den gluipenden wolf, naar zijne schuilplaats terug."

„Ik vind het echter niet zeer dichterlijk, dat wij nog een koud bad moesten genieten. Dat water maakt zulk een akelig geluid."

„Dan moet gij maar denken aan den man, die alle avenden over een nog veel wijderen stroom zwom, om zijn liefje eens te groeten; Leander heette hij, geloof ik."

„Verduiveld, dat was een malle vent. Daarmeê zal ik echter wachten, tot ik ook verliefd word. Maar is die Salamander er altijd heelhuids afgekomen?"

„Neen, op zekeren morgen vond men hem verbrijzeld tegen de rotsen van Abydos."

„Kijk, als ik aan zulke dingen wat sterk denk, vrees ik ook eens de edele zwemkunst op deze wijze te zullen verleeren. Maar ik geloof, dat het juist tijd is om voor eend te gaan spelen."

Inderdaad, zij waren tot digt onder de muren van Krakau genaderd, en een donkeren hoek omslaande, bevonden zij zich weder aan den oever van den stroom. Zij deden de paarden te water gaan, en hij, dien wij al meer wijsgeerige opmerkingen hebben hooren maken, gaf nog eens een blijk van zijne buitengemeene spraakzaamheid, zeggende:

„Het is ook veel beter deze karwei te paard af te doen, want met een schuitje zouden wij nog al moeite hebben om over dien verwenschten boom te komen."

Nu stortten zij zich in den bruischenden vloed, die op deze plaats doorwaadbaar was. Hun doel was enkel langs dezen verdachten weg in de stad te komen, want, na op hunne paarden een eind weegs voortgegaan te zijn, stapten zij aan land, en hadden nu de sombere poort van Krakau achter zich liggen.

„Zulk een watertogtje is juist geschikt om een christenmensch uit den slaap te houden. Kom, heer, bedien u nu eens van dezen hartverwarmer, dat houdt den schrik uit het lijf."

Daar zijn medgezel in diepe overpeinzingen gedompeld scheen, zette hij zijne veldflesch aan de lippen en nam er eene frissche teug uit, zeggende:

„Dat smaakt toch beter dan water, dat onze lieve Heer eigenlijk maar voor kikvorschen en visschen geschapen heeft."

Den ander scheen de spraakzaamheid van zijn' makker niet bijzonder te bevallen, want op een' scherpen toon voegde hij hem te gemoet:

„Bedenk, dat wij in de stad en van alle kanten door gevaren omringd zijn; wees dus zoo goed uwe praatzucht voor eene wijl te bedwingen."

Hierop reden zij zwijgend eenige donkere straten door, waarvan sommigen op den Weichsel uitkwamen. De anders tamelijk levendige straten van de oude hoofdstad waren eenzaam, en de klok der hoofdkerk verkondigde met holle stem het late avonduur. Geruimen tijd hoorde men geen ander geluid dan de onstuimige windvlagen en den somberen nagalm van de hoefslagen der beide paarden. Plotseling werd hun zwijgende gang gestuit — zij hooren een kreet, die hun akelig in de ooren klonk: het was de stem eener vrouw, die om hulp riep. Met spoed snelden onze ruiters op het geluid toe, en kwamen nu voor een schamel huisje, waarvan de deur aanstond; zij stegen af, en door een weifelenden lichtstraal geleid, kwamen zij in een vertrekje, waar zich de persoon bevond, die dit angstgeschrei geslaakt had. Het tafereel, dat zich thans aan hunne blikken vertoonde, was wel geschikt, om het bloed in de aderen van den onversaagdsten te doen stollen.

Een man, reeds in den wintertijd des levens, lag, blijkbaar vermoord, in zijn bloed te wentelen; een meisje, bloeijende van jeugd en schoonheid, beveiligde zich jammerende achter eene soort van tafel voor de woede eens jongen mans, die haar met hevigheid vervolgde, terwijl de wellust, die uit zijne oogen straalde, aan zijn gelaat iets duivelachtigs mededeelde. Het vertrekje zelf was zeer sober gemeubileerd; eenige netten en ander vischtuig hingen aan den wand, en het krukje, benevens de oude bank, die bij de verwelooze tafel moesten gestaan hebben, maar thans omvergeworpen waren, gevoegd bij eene aarden lamp, die over dit alles een schemerend licht verspreidde, duidden geene zeer groote mate van bemiddeldheid aan.

Een der beide vreemdelingen wierp den mantel, die zijne leden tegen het gure weder beschermd had, een weinig neder, en thans kon men een blik slaan op zijne gestalte, die aller voordeeligst was. Zijne kleeding, die schitterde van gouden

borduursels, deed den man kennen, die eene zeer hooge betrekking in het leger vervult. Zijn blik was gebiedend, zijn oogopslag edel; de eenigzins gebogen neus, de gekrulde lip, duidden eene zekere mate van trots aan, die hem zoo wel stond; zijne ravenzwarte lokken hingen onbedwongen op de forsche schouders. Zijn medgezel scheen reeds den middelbaren leeftijd overschreden te hebben en vertoonde geheel den ouden Poolschen soldaat, welke veronderstelling nog meer grond erlangde, door den gemeenzamen toon, waarop wij hem zijn' togtgenoot hebben hooren aanspreken.

De binnenkomst der beide vreemdelingen scheen niet bemerkt te zijn, want de woesteling staakte zijne vervolging niet; de veldoverste (als zoodanig toch doet zijne vorstelijke houding hem kennen) oordeelde het dus noodig zijne tegenwoordigheid bekend te maken, en met eene stem, waarvan de nagalm tot in de ziel van de zich daar bevindenden weêrklonk, riep hij uit:

„Hoe, Jan Zabrzezinsky . . . gij!"

Als door den bliksem getroffen bleef de aangesprokene roerloos staan; eene doodelijke bleekheid overviel hem, en hij stotterde:

„Michaël Glinski!"

Het ongelukkige meisje maakte zich dit oogenblik ten nutte, om zich aan de voeten van Glinski te werpen, en uit te gillen:

„In naam des hemels, edel heer! bescherm mij tegen de woede van dien onverlaat, die mijn' vader vermoord heeft!"

„Wees gerust, meisje," hernam Glinski, haar opheffende, in mijne tegenwoordigheid zal u geen haar gekrenkt worden."

Vervolgens zeide hij op vergramden toon tot Zabrzezinsky, die zich nog niet geheel van den schrik hersteld had:

„Ellendeling! ik kende u reeds als een snoodaard, maar gij overtreft alle verwachtingen."

Misschien ziende dat het hem geen nadeel zou doen zich met eene glimp van onverschrokkenheid te dekken, riep de andere al zijne onbeschaamdheid te hulp, en zeide:

„Hadden die deern en haar oude zoo verduiveld niet gejankt, dan zoude de laatste er het hachje niet bij ingeschoten hebben, en alles zou in der minne geschikt zijn; het is hunne eigene schuld, dat het zoo ver gekomen is."

„Zijt gij edelman, en durft gij u vermeten op eene zoo

schandelijke wijze de onschuld te belagen?" hernam Glinski. „Ik zou u op deze plaats kunnen dooden, maar ik wil mijn goed zwaard niet besmetten met uw verraderlijk bloed. Van hier, onverlaat! en waar wij elkander weder ontmoeten, zal de wereld voor ons beiden te klein zijn!"

Zabrzezinsky liet zich dit geen tweemaal zeggen, maar sloop weg als een hond, die op diefstal betrapt is. Het meisje zag zich gered, en op den toon der innigste dankbaarheid snikte zij: „Heb dank, edel heer! voor uwe genadige tusschenkomst!"

„Geen dank," hernam Glinski; „zeg mij liever eens hoe het kwam, dat die man uwe woning betrad!"

„Helaas!" zeide de maagd; „mijn vader kwam heden avond thuis in den droevigsten toestand. De vermoeijenissen van zijn beroep hadden hem ziek gemaakt, en ik ging zoo spoedig mogelijk heen, om hulp voor hem in te roepen. Op weg ontmoette mij de man die zoo even vertrokken is, en hield mij staande met de vraag: Wel, mijn liefje! waarheen met zooveel spoed? Ik smeekte hem mijn' weg te mogen vervolgen, daar mijn vader misschien stervende was, doch hij hield aan en drong aan mij te mogen geleiden. Ik werd angstig en ging met meer haast verder, maar hij versperde mij den doortogt. Nu nam ik de vlugt naar mijne woning terug; doch ook hier vervolgde hij mij, en toen mijn vader hem rekenschap van zijn gedrag wilde vragen, stiet hij den man onbarmhartig ter neder. Mijn vader stierf met de bede op de lippen: God! neem mijne Cecilia in uwe bescherming. O! mijn God! hij is niet meer, wat zal er van mij, arme weeze worden!"

„Die eerlooze!" mompelde Glinski, . . . „maar, schoon uw vader niet meer bij u is, Eén is er nog, die u tot vader zal verstrekken. Hij bestuurde mijne schreden ter uwer hulpe, en ik zal u nog verder helpen. Vaarwel! spoedig zult gij nader van mij hooren."

Met deze woorden vertrok hij, en liet den krijgsman, die hem vergezeld had, achter, ten einde Cecilia verdere hulp en des noods bescherming te verleenen.

„En nu tot ons doel." Dus sprekende besteeg Glinski zijn ros en vermande zich, om tot het oogmerk van zijn' nachte-

lijken togt, te geraken. Spoedig verloor hij zich in de donkere straten, en binnen weinige minuten bereikte hij het oude paleis, dat later door de schendende handen der Oostenrijkers in eene kazerne is herschapen, maar ten tijde van ons verhaal de verblijfplaats was van den toenmaligen Poolschen monarch, Alexander. Vóór den somberen ingang gekomen, werd hij staande gehouden door een' schildwacht, wien hij een ring overhandigde, met last, om dien den vorst te doen geworden. Korten tijd daarna werd hij binnengeleid, en, na zijn paard aan de zorg van een' lijfeigene te hebben overgelaten, trad hij een kabinet binnen, waarin de koning hem gehoor zoude verleenen. Hij wierp zijn' mantel af, en stond daar in al den luister van zijn persoon, toen kort daarop koning Alexander zelf verscheen.

Glinski boog eene knie voor den regeerder, die hem met een' blik van verrassing aanstaarde.

Hoewel de zoon van Kasimir IV nog in den bloei zijner jaren was, kon een opmerkzaam waarnemer wel zien dat de gebreken des ouderdoms — vóór den tijd wel is waar — zich bij hem begonnen te doen gevoelen. Zijn haar grijsde reeds, en ofschoon zijn gelaat nog frisch was, miste zijn oog echter dien vasten helderen blik, die zijn' vader had gekenmerkt. Zijne driejarige regering was ook niet zonder schier onoverkomelijke moeijelijkheden geweest. Toen zijn broeder Jan Albert hem in 1501 den troon van Polen had nagelaten, vond hij het rijk verzwakt door een' nutteloozen krijg met den Russischen czaar Iwan den Grooten, terwijl de ridders van de Duitsche orde aan de eene, en de Turken aan de andere zijde gereed waren om van den uitgeputten staat des lands gebruik te maken. Alexanders eerste werk was, met de Russen vrede te sluiten; doch het Poolsche rijk kon tot geen bloei komen, maar dien hevige twisten tusschen de edelen het teisterden. Zoo stonden de zaken omstreeks den avond, waarop Michaël Glinski gehoor verzocht bij den koning van Polen.

Als bewonderde hij de stoutmoedigheid van Glinski, staarde vorst Alexander hem aan met een blik van verrassing; eindelijk rigtte hij tot hem het woord en zeide:

„Gij hier, prins!"

„Mijn vorst," zeide Glinski, „vergeef mijn indringen, maar ik ben een Pool, en Polens welzijn ligt mij zeer ter harte."

„Ik weet het, Glinski, en daarom waart gij steeds mijn vriend; het is u maar al te zeer bekend, dat de drang der omstandigheden het tot mijn leedwezen noodzakelijk maakte, met uwe verwijdering in te stemmen.”

„En toch, vergeef mij mijne stoutheid, maar uwe Majesteit had dit niet moeten doen; zij had geen gehoor moeten verleenen aan de drogredenen der rebellen, die mijne verwijdering eischten, en die dit blijk van toegevendheid des te driester heeft gemaakt. Het is waar, zulk eene taal uit mijn' mond moet noodwendig baatzuchtige oogmerken verraden; echter — mijn hart is zooverre verwijderd van zelfzucht, dat ik gaarne het ijsige Noorden als mijne woonplaats zoude kiezen, als ik slechts daardoor mijn vaderland bloeijende kon zien.”

„Ik ken uwe edele gevoelens, doch ik moest den aanhangers van Zabrzezinsky eindelijk wel hun eisch toestaan.”

„Helaas! dat het juist die man was! Ik voorzie het, hij zal het zijn, die Polen ten gronde zal rigten.”

„Wat geeft u reden tot deze onderstelling? Zijne daden pleiten zeer tot zijn voordeel.”

„Dat is het masker der huichelarij, waarmede hij zich dekt;... wat moet men denken van een' man, die voor het oog de godvrucht zelve is, maar die, wanneer de nacht zijn sluijer over het aardrijk heeft uitgespreid, als een boose geest rondwaart; die een meisje vaderloos gemaakt heeft, om aan haar zijne onreine lusten te voldoen?”

„Hoe! gij spreekt in raadsels — verklaar u duidelijker!”

„Ik spreek zonder verdichtselen, mijn vorst! ja, dat zulks het geval ware! — de Beschermer der onschuld bestuurde mijne schreden, en ik had het geluk de dochter van den door Zabrzezinsky vermoorden visscher uit zijne klaauwen te redden. En,” vervolgde hij met klimmend vuur, terwijl eene edele geestdrift uit zijn mannelijk oog straalde, „kan men van zulk een onmensch verwachten, dat hij, gelijk hij eenmaal zwoer, al zijn pogen zal aanwenden ten nutte van het vaderland? Van hem, die Polens kinderen van hun kostbaarst goed berooft, en weldra het mom zal afwerpen, om den grond, waarop hij geboren is, in een altaar voor zijne hartstogten te verkeeren? Als het geluk van den staat aan zulke mannen is toevertrouwd, wee dan, driewerf wee, den grond waarop ik het eerste levenslicht aanschouwde!”

Hier zweeg Glinski. De vorst was plotseling verbleekt en al zijne wezenstrekken beefden van verontwaardiging.

„Die ellendeling!" — sprak hij na een oogenblik van pijnlijk stilzwijgen: — „Glinski, gij hebt mij op den juisten tijd gewaarschuwd; van nu af aan wil ik mij slechts op u verlaten, want ik weet het, gij waart steeds een waardigen steun van den staat. Spoed u nu henen, binnen weinige dagen zult gij in het openbaar terug geroepen worden."

„Heb dank, grootmagtig vorst!" hervatte Glinski; „van af dezen stond zal mijn leven, tot den laatsten ademtogt, mijn vaderland gewijd zijn!"

„Er moge dan van komen, wat wil," vervolgde Alexander, in wien eensklaps de geestkracht der Jagello's ontwaakt scheen; „de onedelen, die den naam van Polen op de lippen en hun eigen belang in het hart hebben, zullen niet meer zetelen naast mijnen troon."

„Wat nood, o koning! het leger is op mijne hand en zal volgaarne weder de vanen van zijn bevelhebber volgen — en het volk, o! het volk zal zich met vreugde van zijne boeijen verlost zien."

Na deze verzekering was de bijeenkomst tusschen den vorst en zijn onderdaan afgeloopen, en de laatste vertrok even geheimzinnig als hij gekomen was.

Glinski's welsprekendheid had gezegevierd over de onstandvastigheid van Polens koning.

En toen de zon den volgenden morgen boven de Oosterpoort verscheen en hare lichtstroomen verheugend en koesterend over Krakau uitspreidde, toen duizenden stemmen zich verhieven tot lof des Oneindigen, bescheen de fakkel des daags, met zoovele door rouw ter neder gedrukte wezens, ook de schoone Cecilia, neêrgeknield bij haars vaders bloedig lijk.

Zij was schoon, die treurende maagd, in weerwil van de doodelijke bleekheid van haar gelaat. Hare blonde lokken golfden achteloos langs den blanken hals en hare blaauwe oogen, nu zonder glans, staarden als wezenloos op die geliefde overblijfselen. In dat oog welde geen traan; de vlijmende smart, die haren boezem doorgriefde, was te hevig, dan dat zij zich in tranen lucht kon geven.

II.

Wij hebben in ons eerste hoofdstuk kennis gemaakt met een' man, die door de geschiedschrijvers van zijn' tijd zeer verschillend wordt beoordeeld, met Kneez Michaël Glinski. Het nageslacht heeft hem met den naam van verrader gebrandmerkt, en het vervolg van ons verhaal zal doen blijken, dat deze beschuldiging niet geheel en al zonder grond is. Neen, zij is niet ongegrond, die aantijging, maar zij is in de hoogste mate liefdeloos. Het is immers waar, dat men, om een' persoon, wiens daden door de historie geboekt zijn, billijk te beoordeelen, zich vooral rekenschap moet geven van de oorzaken en omstandigheden, die hem hebben doen handelen. Glinski was, zoo zeggen eenparig alle historieschrijvers, een man van rijk begaafden geest en uitstekende hoedanigheden, daarbij bezield met eene onkreukbare vaderlandsliefde. Als het dan waar is, dat hij later zijn vaderland groot nadeel toebragt en het bijna in 's vijands handen deed vallen, dan moeten wel verschrikkelijke verguizingen hem er toe hebben genoopt, om de hand op te heffen tegen zijne bakermat, die hem zoo boven alles dierbaar was.

Zware tegenspoeden moeten het wel geweest zijn, die zijne hartstogten zóó in beweging bragten — die den held in een' verrader hebben veranderd. Maar zetten wij ons verhaal voort.

Michaël Glinski, in meer dan één opzigt de Poolsche Alcibiades te noemen, behoorde tot eene der edelste familiën in Litthauwen, die in 1386 door het huwelijk van Hedwig met Jagello, grootvorst van Litthauwen, met Polen vereenigd was. Reeds lang had er eene onverzoenlijke veete bestaan tusschen hem en den magnaat Jan Zabrzezinsky, Woïwode van Troki. Daar Glinski zeer in de gunst van koning Alexander stond, voegden eenige ontevredenen zich bij Zabrzezinsky, en eene zamenzwering kwam tot stand ten einde den gunsteling te doen vallen. Alexander had de zwakheid aan hunne eischen toe te geven, en Glinski werd van het hof verwijderd. Wij hebben gezien hoe deze, begunstigd door den nacht, binnen Krakau drong om zijnen vorst te overreden zich los te maken van Zabrzezinsky en diens aanhang, en hoe Alexander met gretigheid de gelegenheid aangreep om Glinski in zijne eer te herstellen. Dit was hem nog niet genoeg — hij drong zoolang bij

den koning aan dat het bestuur over het woïwoodschap aan Zabrzezinsky ontnomen werd.

De val van Zabrzezinsky had Glinski's vijanden nog meer verbitterd en menige toeleg werd gevormd om ook hem weder den voet te ligten. Al deze tegenstand was niet geschikt om hem tot meerdere gematigdheid te stemmen; integendeel, hij verdubbelde zijne gestrengheid, en maakte daardoor wel eens misbruik van zijne magt. De woede zijner vijanden steeg ten top; zij was als eene mijn, gegraven om hem te vernietigen, die nog slechts wachtte op den dood en verderf aanbrengenden vonk. Ongelukkig bleef deze niet lang achterwege.

De invloed van Glinski was niettemin weldadig voor Polen; eene algeheele herziening der wetten door Alexander was er het gevolg van. Hij had den vorst opmerkzaam gemaakt op de menigvuldige leemten die er in het bestuur bestonden en op de middelen om daarin te voorzien. Veel goeds werd er in die wetten bepaald en een meer constitutionele vorm aan de regering gegeven; de wetgevende kamers verkregen het stemregt; ook werd het innen der imposten, het regt van oorlogvoeren en de munt, benevens vele andere takken van het bewind aan die vergadering toevertrouwd, terwijl de koning zijne magt vrijwillig zeer beperkte.

Sedert den nacht waarin Glinski Cecilia eene zoo gewigtige dienst had bewezen, had een tot nog toe ongekend gevoel zich van hem meester gemaakt, de liefde namelijk, die door het pantser van den krijgsman even gemakkelijk heendringt als door het keurslijf eener gezelschapsjuffer. Ja, zijn hart, van nature zoo ligt ontvlambaar, had zich hartstogtelijk aan haar gewijd, en de wanhopige gedachte, dat de Magnaat er nimmer aan kon denken, zich in het huwelijk te verbinden met de dochter van een' visscher, zette aan die liefde iets ongemeen tragisch bij. Immers in Polen, waar de geboorte zulk een' onoverkomelijken scheidsmuur had opgetrokken tusschen edelen en dienstbaren, waar de lagere klassen der maatschappij schier als lijfeigenen werden behandeld, was deze hinderpaal onbedenkelijk groot. Zoodra Glinski in de gunst van Alexander was hersteld, had hij van zijn' invloed gebruik gemaakt om Cecilia in het gevolg der koningin te plaatsen, doch dit verminderde geenszins de klove, die er tusschen hem en haar bestond.

Cecilia's leven snelde nu rustig daarhenen en zij genoot een geluk, waaraan zij vroeger nimmer had durven denken; daarbij het vertrouwen der vorstin, die bijna bij haar de plaats harer reeds vroeg gestorvene moeder vervulde. Glinski daarentegen was immer aan den hardnekkigsten innerlijken strijd ter prooije; twee dierbare belangen stonden in zijn hart lijnregt tegen over elkander: zijn hartstogt voor Cecilia en zijne vaderlandsliefde. Want hij moest, of zich aan de zorg voor Polens welzijn onttrekken en zijn' geboortegrond overlaten aan de onlusten die het verscheurden, om als vergeten burger aan de zijde van Cecilia zijne verdere levensdagen te slijten, — of hij moest voor altijd zijne hoop op de hand van Cecilia vaarwel zeggen en eenzaam zijn met doornen en distelen zoo rijkelijk bezaaid levenspad vervolgen. Het baart dus geene verwondering, dat nog geen enkel woord, geen enkele beweging dezen hartstogt aan het beminde voorwerp had geopenbaard.

Nog eene omstandigheid was er, die aan de liefde van Glinski, zoo er al geene andere geweest waren, een niet geringen hinderpaal in den weg legde: het hart der schoone Cecilia was niet meer vrij. Sedert meer dan een jaar behoorde het reeds aan Matthias Nameslowsky, een jeugdig visscher, die dagelijks aan de zijde van haren vader zijne netten in de wateren van den Weichsel had uitgeworpen en die zijne geliefde, zoodra hij slechts door zijne vlijt eene schuit en het noodige vischtuig zou verworven hebben, naar het altaar wilde voeren. De boosaardige toeleg van Jan Zabrzezinsky had al die luchtkasteelen in puin doen nederstorten. Deze betrekking was Glinski echter onbekend.

Sedert Cecilia bij de koningin was geplaatst, zwierf Nameslowsky somtijds uren achtereen om het paleis rond, en keerde uiterst gelukkig huiswaarts, als hij slechts éénen, hem door de vensters toegeworpen blik had kunnen opvangen.

Wij moeten over een kort tijdsverloop van twee jaren heenstappen, en zijn genaderd tot het gebeurtenisvolle jaar 1506. De gezondheid van Alexander, die nimmer krachtig was geweest, nam zigtbaar af, zoo zelfs, dat eene ernstige kwaal hem aan het ziekbed gekluisterd hield. Reeds in het vorig jaar had hij zijn' zetel verplaatst naar Wilna, daar de genees-

heeren deze landstreek gunstiger rekenden tot herkrijging zijner krachten. De vijanden van Glinski oordeelden thans het tijdstip gekomen om hun laaghartig doel te bereiken — doch eensklaps werden hunne armen als verlamd, naardien zich de schrikverwekkende tijding verspreidde, dat de Tartaren met eene ontzettende magt in het land gevallen waren, elke plaats welke zij doortrokken te vuur en te zwaard vernietigden, en de ongelukkige inwoners als slaven achter zich mede voerden. Reeds waren zij tot ver in Litthauwen doorgedrongen. Geen wonder dat den nijdigaards spoedig het hart in de schoenen zonk, want door hunne vroegere strooptogten tot in het binnenste van Polen, hadden de Tartaren eene treurige vermaardheid verkregen, en de geest van Tamerlan was nog geenszins uit hen geweken. Een was er echter, wien de moed geen oogenblik ontzonk, en deze één was Glinski. De vorst aarzelde ook niet om het welzijn des lands aan het zwaard van zijn' gunsteling toe te vertrouwen, en dagelijks kwamen geheele drommen zich onder den Witten Adelaar scharen.

Ook Nameslowsky behoorde onder dit getal; de zucht naar roem had hem naar de wapens doen grijpen tegen de verwoesters van Polen; hij droomde reeds van lauweren op het oorlogsveld behaald, en in zijne fantaziën mengde zich het beeld van een meisje dat in zijn triomf deelde en hem tot loon hare hand schonk. Aandoenlijk was het afscheidstooneel dat er plaats vond tusschen hem en Cecilia; het viel voor in den tuin achter het vorstelijk kasteel van Wilna, werwaarts zij hare koninklijke meesters gevolgd was. Reeds meer dan eens was het den jongen Pool gelukt eene geheime bijeenkomst met haar te hebben; en ook thans waren de sterren aan het uitspansel en de nachtvogels in de boschjes de eenige getuigen van de uitboezemingen hunner liefde.

„Het is al vergeefs, Cecilia, het tijdstip is genaderd, wij moeten scheiden."

„Ik kan er niet aan denken — aan de gevaren die u zullen bedreigen, aan de mogelijkheid, dat gij nimmer terug zult komen, dat gij het lot van zoo velen deelen, en misschien uw gansche leven slavenboeijen dragen zult!"

„Maar gij denkt aan den anderen kant niet aan den roem, die mij na eene zegenrijke overwinning wacht, aan de lauweren die er op het oorlogsveld te behalen zijn, — of ook aan het

schoone van een' heldendood op het bed van eer, die een eind maakt aan een leven vol teleurgestelde hoop, bedriegelijke schaduwbeelden, grievend zielsverdriet."

„O! herhaal dat woord niet meer, gij doet mij beven — zou het mogelijk zijn? Ik bid u, leef, getroost u ten minste te leven voor mij, voor uwe Cecilia?"

„En ben ik niet overal in Gods hand? Wanneer ik vreedzaam mijne netten in den Weichsel uitwerp, kan dan niet de wind mijne schuit doen omslaan, kan dan niet de storm mij in den afgrond nederstorten? En als de Voorzienigheid besloten heeft, dat een Mongoolsche kogel een einde aan mijn bestaan zal maken, kan dan iets ter wereld eenige verandering hierin te weeg brengen? — Daarenboven, het zou mij dooden, nog langer zoo roemloos mijn leven voort te slepen, van den morgen tot den avond hetzelfde plantenleven te leiden — dat denkbeeld zou mij krankzinnig maken."

„Het is dus om aan uwe zucht naar roem te voldoen, dat gij mij meêdoogenloos aan de wanhoop prijs geeft, baatzuchtig mensch! en gij durft mij zeggen dat ik u alles ben, dat gij uw gansche aanzijn voor mij ten offer zoudt brengen?"

„Gij miskent mij, Cecilia! Ik zal mij onderscheiden, ik zal den vijand voor mij doen sidderen, en dan zal ik naar den veldheer gaan en zeggen: Gij, die Cecilia reeds éénmaal zoo edelmoedig gered hebt, voltooi haar geluk, en schenk mij haar tot vrouwe, want ik ben harer waardig."

„IJdele luchtkasteelen!"

„Zeg dat niet, Cecilia! met Gods zegen zullen wij alle hinderpalen te boven komen, en na ons huwelijk neem ik mijne netten op, en visch weder even als te voren."

„Helaas! mijn hart zegt het mij, dat ik u nimmer meer zoo als voorheen de hand krachtig aan het roer zal zien slaan, terwijl de wind u zachtkens den stroom afvoert."

„Foei, Cecilia! gij zoudt mij op het eind geheel weekhartig doen worden, en dat moet niet gebeuren. — Maar zult gij, terwijl ik mij in het krijgsgewoel stort, nog regt dikwijls aan mij denken, zal uwe voorbede mij in de ure des gevaars ten zegen verstrekken?"

„Matthias, mijn vriend, mijn alles! hoe kunt gij zulks nog vragen?"

„Vaarwel dan, Cecilia! mijne geliefde, in leven en in sterven!"

En met kracht den stroom van weemoedige gedachten, die onwillekeurig in zijn' boezem opwelden, terugdringende, verwijderde zich de jongeling en liet Cecilia achter, ter prooije aan de diepste smart....

Vrolijk bescheen de glinsterende Septemberzon de wapperende vanen des Poolschen legers, en verheugend verhief zich de Witte Adelaar boven de vlakte in de nabijheid van Krakau, die tot plaats van bijeenkomst diende aan dat deel van de legerbende, dat Glinski in persoon zoude aanvoeren. Er was namelijk bepaald, dat de verschillende deelen des legers, bestaande uit de troepen die in ieder woïwoodschap te wapen waren gesneld, te Lublin bijeen zouden komen, en, daar de vijand in het noordwestelijkst gedeelte des lands gevallen was, zou men vereenigd van daar hem te gemoet trekken. Glinski, gezeten op een fier strijdros, reed voorbij zijne legerafdeeling; zijn edel gelaat schitterde van geestdrift, en het was duidelijk te zien dat hij hier juist op zijne plaats was. Het sein werd gegeven, en met den kreet: „Leve Polen!" stelden de troepen zich in beweging.

Wij zullen deze strijders niet op hunnen marsch volgen, daar niets ongewoons hen bij dien togt bejegende; alleen willen wij melden dat zij zonder tegenspoed Lublin, de bepaalde verzamelplaats bereikten, alwaar Glinski het bevel op zich nam van de duizenden, die gereed waren voor hun vaderland te strijden.

In geswinden marsch ging het toen verder tot aan Brescisi, alwaar men van eenige vlugtelingen vernam, dat de Mongolen hunne tenten hadden opgeslagen bij Kleçk, een stadje, behoorende tot het woïwoodschap Novogrodek, en van daar den omtrek teisterden door hunne plunderingen en brandschattingen. Zonder lang beraad trok Glinski daar heen, en had weldra het voorhoemde stadje in het gezigt. Hier hield men halt. Aan het einde van den weg, die naar Kleçk geleidt stond nu het Poolsche leger geschaard; de zon wierp haren vollen glans over de krijsliedden, wier wapenrusting zich spiegelde in de gouden stralen. Het bewustzijn van zich kort bij den vijand te bevinden, met wie een treffen, op dienzelfden dag nog, onvermijdelijk was, schonk hun eene zekere spanning, die anders

de gemoedsgesteldheid van den luchthartigen Pool niet is. De weinige stonden die er nog overbleven, voor men den aanval zou beginnen, werden besteed om des hemels zegen over hunne wapens af te smeeken. De bisschop van Sandomir, die met een twintigtal geestelijken het leger gevolgd was om te verplegen en te vertroosten waar zulks noodig mogt zijn, deed met de ontrolde kruisbanier eene processie langs het front der troepen, en de krijgers, op het punt van zich in den bloedigsten kamp te wagen, knielden neder op het gezigt van dit teeken des vredes.

De processie was voorbij, de soldaten waren opgerezen; thans reed Glinski op zijn melkwit ros de gelederen langs: — „Makkers!" riep hij, en zijne woorden vervulden hen allen met vastberaden moed; „Makkers! wij gaan een' beslissenden dag te gemoet. Onzer aller moeder, de grond, waarop wij het eerste levenslicht aanschouwden, is in gevaar — en wie zou weigeren het vaderland zijn' arm te leenen! Velen onzer zullen dezen dag niet overleven, velen zullen hun leven aan de goede zaak ten offer brengen, maar hun dood zal roemvol zijn, grootscher dan eene lafhartige onttrekking aan zijne pligten. Wie zich echter door deze gedachte aan het wankelen voelt gebragt, wien zulk een offer te zwaar zou toeschijnen, hij verlate onze banieren, en late ons alleen den vijand verdrijven."

Eene plegtige stilte heerschte zoolang de veldheer sprak; doch naauwelijks zweeg hij of het daverde door het luchtruim:

„Voor God en Polen!"

De Mongolen waren in dien tusschentijd ook niet werkeloos gebleven; hun aanvoerder had de zijnen in de meest voordeelige positie geschaard, en de hoogten doen bezetten, die de vlakte, waar het treffen moest plaats hebben, omzoomden. Hun aantal was ontzettend, als een zwerm sprinkhanen, die den omtrek van alle groen berooven; en aan hunne houding, die een' zekeren overmoed kenmerkte, was te bespeuren, dat zij van hunne meerderheid niet onbewust waren. Aldus wachtten zij de Polen af.

Deze waren inmiddels door Kleçk heengerukt, en hadden de vlakte bereikt. Glinski liet in allerijl een gedeelte zijner manschappen de omringende boschjes betrekken en in hinderlaag liggen, om van daar ongezien met hunne vuurroeren den

vijand te bestoken. Ook had hij de voorzigtigheid van niet terstond zijn gehcele leger tegenover de Tartaren te stellen, opdat hij in het heetst van het gevecht versche troepen in het vuur konde voeren.

De strijd nam een aanvang; van beide zijden werd met leeuwenmoed gevochten — Doch daar de Polen streden voor eene heilige zaak, en de Tartaren de wapenen slechts voerden uit goud dorst, uit lage zucht naar buit, gaf dit aan eerstgenoemden een overwigt, dat echter door het aantal der Mongolen weder in evenwigt gehouden werd. Van uit de boschjes vooral werd dapper gevuurd, en de buitenste liniën der vijanden grimde de dood allerwege tegen. Glinski was overal — zijn adelaarsoog zag de zwakste punten, en hij snelde daar henen om den wijfelenden moed in te spreken. Slechts één blik op de wapperende banier, en al wat Pool heette vocht met eene ontembare onstuimigheid. De bevelhebber waagde zich in het heetst van den strijd; hij zocht het opperhoofd der Tartaren — hij vond hem weldra. Deze was van een ontzaggelijken ligchaamsbouw; zijne gespierde handen en beenig gelaat duidden eene groote mate van kracht aan, en zijne dunne lippen plooiden zich smadelijk op het zien van den Pool die, naar het scheen, den kamp met hem wilde wagen. Beide strijders maten elkander met een' uitdagenden blik, en weldra kruisten hunne klingen elkander. Het was een grootsch tafereel, die beide mannen daar te zien strijden; het was eene worsteling tusschen kracht en behendigheid, tusschen den olifant en den leeuw; het gold hier vrijheid of dwang, leven of dood. Een, geruimen tijd kon men moeijelijk beslissen, wie het voordeel op zijne zijde had; nu eens scheen de Tartaar in zijn zelfvertrouwen de noodige omzigtigheid uit het oog te zullen verliezen, dan weder scheen de Pool niet tegen zijne krachten bestand, en op het punt van te bezwijken. — Doch eensklaps struikelde het paard van Glinski op den met bloed doorweekten grond — de held wankelde in den zadel — met opgeheven arm slaakte zijn tegenstander een' bloeddorstigen kreet — een' kreet, die door merg en been drong — Glinski hief den arm op, en verwachtte den doodelijken slag — toen de Mongool, door een snaphaanschot getroffen, stuiptrekkende op den hals van zijn paard nederstortte. De Poolsche bevelhebber, als in het leven teruggeroepen, sloeg een' dankbaren blik op

zijn' bevrijder, — het was Matthias Nameslowsky, die zich terstond weder in den drom der strijdenden verloor.

Met den dood van den vijandelijken aanvoerder was de zegepraal nog geenszins beslist; van beide zijden werd met ontembare verbittering gestreden. De schaduwen begonnen zich te verlengen, en nog dacht geen der beide legers aan wijken. Tegen den avond scheen het aantal te zullen zegevieren — hoopen van lijken stapelden zich op een — de Polen waren moede gestreden .... dan, nu liet Glinski zijne reserve aanrukken — met den kreet: *viva Polonia* stortten zij zich op de Tartaren, en, als door een' panischen schrik getroffen, gingen de vijanden op de vlugt, met achterlating van al hetgeen hunnen aftogt slechts eenigermate kon belemmeren.

De goede zaak had gezegevierd, en de overwinning was alleen te wijten aan Glinski's beleid. Twintig duizend lijken der vreemdelingen bedekten de vlakte; onmetelijke buit, zoowel schatten als gevangenen, de vruchten van de vroegere strooptogten der Barbaren, viel den overwinnaars in handen, een aantal geliefde bloedverwanten werden aan hunne betrekkingen teruggegeven.

De avond was gevallen. De zilveren maan bescheen met hare liefelijke stralen de bloedige vlakte, waarop de overwinnaars van den dag bij groepen om het bivouakvuur gezeten waren. In het verschiet wierp de vorstin van den nacht een fantastisch licht over de tenten van den afgetrokken vijand, welke voor het grootste gedeelte door de Poolsche officieren in bezit waren genomen. Naast een daarvan wapperde de Poolsche standaard, het was die waarin Glinski zich bevond. De held liep aanhoudend in zijn eng verblijf heen en weder, en sloeg van tijd tot tijd een' onrustigen blik naar den ingang, als ware hij iemand wachtende. Op een teeken verscheen een schildwacht; Glinski vraagde hem: „Heeft men hem kunnen vinden?"

„Het is gelukt, heer! en oogenblikkelijk zal hij hier zijn." Inderdaad, kort daarop werd de voorhang der tent weggeschoven en trad een jongeling binnen. Hij droeg den linkerarm in een verband — zijn gelaat duidde afmatting aan.

„Mijn vriend," sprak Glinski tot hem, terwijl hij hem de hand reikte, „gij hebt een groot aandeel in den roem van het slagveld. Niet alleen omdat gij mij het leven hebt gered, maar ook om de onwaardeerbare dienst die gij daardoor uw vaderland hebt bewezen."

„De Heer der legerscharen bestierde mijne schreden," antwoordde Matthias Nameslowsky; „ik deed niets meer dan mijn schuldigen pligt."

„Maar ik ben u dank schuldig," hervatte Glinski, „daartoe heb ik u laten roepen. Zeg mij onbewimpeld, of ik u in iets van dienst kan zijn."

Deze woorden deden het oog van Matthias vonkelen van blijde verwachting, en hij antwoordde op vrolijken toon:

„Heer! ik heb geenszins regt op eenige belooning aanspraak te maken, doch daar uwe goedheid tot mij zich zoover uitstrekt, heb ik een' wensch te uiten, waaraan het geluk mijns levens is verbonden."

„Spreek vrij uit; als het in mijn vermogen ligt, zal ik aan uw verlangen voldoen."

„Twee zielen kunt gij gelukkig maken, edel heer! want ik bemin, en verheug mij in het genot van wederliefde. Mijne beminde is in het gevolg van hare majesteit; zij heet Cecilia."

Wanneer een bom voor Glinski's voeten ware losgebarsten, zijne ontsteltenis zou niet grooter geweest zijn. Hij verbleekte en was genoodzaakt zich vast te houden, ten einde niet te vallen, terwijl hij mompelde: „Cecilia!"

„Vereenig ons," vervolgde Nameslowsky, te zeer met zijn eigen geluk bezig, dan dat hij de ontroering van zijn' aanvoerder zou hebben opgemerkt, „en de dank van twee gelukkigen zal u ten zegen verstrekken."

In den boezem van Glinski werd inmiddels een bangen strijd gevoerd. Ook hij beminde Cecilia met al het vuur eener eerste liefde, zijne hartstogt was als eene vlam, die zijn binnenste verteerde, zonder dat zij zich immer uitwendig deed vermoeden, want nog nooit had hij het gewaagd Cecilia daarvan het minste te doen blijken; zou hij thans zijne dierbaarste droomen aan den pligt der dankbaarheid opofferen? Aan den anderen kant fluisterde eene stem hem in, dat hij toch nimmer de gade van de visschersdochter zou kunnen worden, zonder het vaderland aan zijn lot te moeten overlaten; en zijn geboortegrond, waarvoor hij nog dienzelfden dag zijn leven in de waagschaal had gesteld, had toch grootere regten op hem.

Terwijl zijne ziel door zulke tegenstrijdige denkbeelden werd geschokt, verliep er een oogenblik van stilzwijgen. Een zware strijd werd daar binnen gestreden — deze stond was misschien

de pijnlijkste zijns levens. Eindelijk toch behielden dankbaarheid en vaderlandsliefde de overhand, en met eene gesmoorde stem zeide hij tot Nameslowsky, die hem angstvallig gadesloeg:

„Gij hebt mijn woord, mijn vriend! Cecilia worde de uwe."

In nameloozе verrukking wierp hij zich aan de voeten van zijn' weldoener en kon geene woorden vinden, in staat om zijne gewaarwordingen te schetsen. Glinski gevoelde zulks, en den jongeling opheffende reikte hij hem stilzwijgend de hand en gaf hem een' wenk om te vertrekken. Matthias verstond dien wenk, en weldra was Glinski alleen met de verscheurende gedachten die hem teisterden. Langen tijd zat hij schier gevoelloos daar neder — eindelijk stond hij op, rigtte het mannelijk oog ten hemel, en riep uit:

„De teerling is geworpen — mijn vaderland — u alleen wijd ik mijn aanzijn tot den jongsten snik."

Het gerucht van de schitterende overwinning door de Polen behaald bereikte weldra Wilna, waar koning Alexander lag te zieltogen. Hij was niet meer in staat één woord uit te brengen — de kille adem des doods had hem reeds de spraak benomen, doch hij sloeg een' dankbaren blik ten hemel. O! in dien blik sprak zooveel! Het was eene dankzegging aan den Allerhoogste voor de behaalde zegepraal — het was een afsmeeken van Zijne bescherming over het hoofd van zijn' gunsteling — het was ook den laatsten blik, dien den koning hier beneden vergund was.

Twee dagen daarna deed Glinski zijn' zegevierenden intogt te Wilna. Aan de poort werd hij verwelkomd door eene rei Poolsche maagden, die hem met de lauweren der overwinning en den palm des vredes bestrooiden. Onder deze bevond zich ook Cecilia. Toen de blik der liefde haar ontdekt had, snelde Matthias haar te gemoet — beiden zonken in elkanders armen en hunne tranen vermengden zich. Het waren tranen van blijde verrukking, zooals er in den hemel geschreid worden.

Men zou mogen verwachten, dat de bevochten zegepraal den held van Kleçk in het vertrouwen der edelen zou hersteld hebben. — Verre van daar! Het lijk des konings werd in alle stilte en zonder praal te Wilna begraven, want de Litthauwsche

magnaten vreesden, dat Glinski, zoo zij zich verwijderden om den lijkstoet naar Krakau te begeleiden, van hun afzijn gebruik zou maken om dit groothertogdom te overweldigen.

III.

Sigismund I, broeder van Alexander, was koning van Polen geworden, en de vijanden van Glinski maakten van deze omstandigheid gebruik om den gehate te doen vallen. Zij wisten den nieuwen koning, die van een ergdenkend en wantrouwend karakter, maar overigens een goed vorst was, Glinski voor te stellen als een man die hoogst gevaarlijk was voor de Poolsche monarchie, en Jan Zabrzezinsky ging hierin zoover, dat hij hem openlijk beschuldigde met eenige rebellen zamen te spannen, om voor zich een onafhankelijk koningrijk te stichten. Sigismund was nooit Glinski's vriend geweest, en gaf maar al te gereedelijk aan hunne inblazingen gehoor. Glinski wilde zich regtvaardigen en beproefde daartoe onderscheidene stappen bij den koning, maar alles was vruchteloos — men sloot de poorten van het kasteel voor den getrouwen vriend van den overleden vorst, voor den man, aan wien Polen zijnen jongsten wapenroem verschuldigd was. Het trotsche karakter van Glinski was hevig door deze blijken van verachting en onverschilligheid getroffen; niettemin hield hij zich in en trachtte door tusschenkomst van Wladislaus, koning van Hongarijë en Bohemen, een vergelijk daar te stellen. Maar Sigismund, daartoe aangespoord door de edelen, die niets zoo zeer vreesden, als Glinski in 's konings gunst hersteld te zien, bleef onbewegelijk. Toen keerde zich de verbolgenheid van Glinski geheel en al tegen zijne verbitterde vijanden, en verschrikkelijk nam hij wraak, zooals het vervolg van ons verhaal zal doen blijken.

Dáár, waar de Weichsel hare zilveren golven buiten de stad Krakau, tusschen lagchende graanvelden voortstuwt, stond twee jaren na den veldslag bij Kleçk de woning van den visscher Nameslowsky, die zich met zijn vaartuig ter vischvangst had begeven, en zijne Cecilia, met een' frisschen knaap, de vrucht van hunnen gelukkigen echt, had achtergelaten. Juist maakte hij zich gereed om den steven te wenden en zich met zijne vangst huiswaarts te spoeden, toen een prachtige galei, door slaven geroeid, regt op hem aankwam. De kapitein riep hem

toe, bij te leggen. Hij gehoorzaamde, en op een' gegeven wenk ging hij aan boord van het vreemde vaartuig, in den waan, dat men inlichtingen van hem wilde inwinnen nopens den te volgen koers. Naauwelijks echter had hij het dek betreden, of hij zag zich omringd door eene bende woestelingen, die hem stevig knevelden en hem in het onderdek bragten. Hierop wendde de kapitein zich tot zijne schepelingen, zeggende: Gij kent de bevelen van heer Zabrzezinski; zorg dat alles vóór middernacht gereed zij. Een achttal ging met de boot van den visscher aan land en sloeg den weg in die naar Krakau geleidt.

Reeds was de avond gevallen, en Cecilia zat met den eenvoudigen maaltijd verlangend te wachten op de terugkomst van haren echtgenoot. De wind stak hevig op, en met ongerustheid hoorde zij naar het klappen der in lood gevatte vensterruiten en den golfslag tegen de rivieroevers. Eindelijk wordt de klink opgeligt — dat zal hij wezen — maar neen, een viertal mannen dringen op haar aan, ontrukken haar het kind, dat op haren schoot in slaap was gevallen, en sleuren haar naar buiten, terwijl zij hare luide jammerkreten versmoorden door haar een' knevel in den mond te wringen. Twee hunner voerden de bewustelooze naar den zoom van het graanveld, alwaar een rijtuig hen wachtte — de beide overigen voltooiden het helsche werk door het in brand steken der woning, die weldra door den hevigen wind in een' vuurpoel werd herschapen.

Een uur daarna opende zich de poort van Zabrzezinsky's woning voor eene vrouw wier wankelende schreden door twee harer schakers werden ondersteund.

Weder was eene maand verloopen. — In eene schamele hut nabij Krakau vinden wij Glinski. Maar was dat diezelfde man, wiens heldenoog wij hebben zien schitteren na eene bevochten zegepraal? Uit datzelfde oog blikte thans een helsch vuur; de gloed der wraakzucht had zijne gelaatstrekken geheel veranderd. Naast hem stond Nameslowsky, wien het gelukt was in den nacht van de ontvoering zijner gade in een oogenblik dat men hem niet bewaakte, zich van zijne banden te bevrijden en van de galei waarop men hem gevangen hield te water te begeven. Spoedig had hij zijne tot puin verteerde woning bereikt, en vruchteloos dagen lang angstvallig de naauwkeurigste nasporingen in het werk gesteld om zijne vrouw en zijn kind weder te

vinden; hij verkeerde in den waan dat beiden in de vlammen, die hij aan een ongeluk toeschreef, het leven hadden verloren. Helaas! hij kon den omvang niet vermoeden van de vreeselijke ramp die hem getroffen had. Verbittering over zijn noodlot had zich van zijne ziel meester gemaakt; hij had zijn' ouden bevelhebber weder gevonden, en deelde volijverig in diens wraakzuchtige oogmerken.

Van tijd tot tijd voegden zich eenige zorgvuldig vermomde en gemaskerde mannen bij hen, en zwijgende verlieten die allen met Glinski aan hun hoofd te middernacht de hut. Zij spoedden zich naar de woning van Zabrzezinsky. Met geweld drongen zij daar binnen, en als de vreeselijke engel der vergelding stond weldra Glinski voor de legerstede van zijn' vijand, die vol schrik van zijne sponde was opgerezen. O ja, thans kromde zich de verraderlijke lafaard wel voor Glinski's voeten, thans smeekte hij hem wel onder de duurste eeden om erbarming. — Slechts een duivelachtige schaterlach was al het antwoord dat hij uit Glinski's lippen vernam. Een ponjaard flikkerde in het flaauwe licht der nachtlamp. Een raauw gil — en men hoorde niets meer. En toen de begeleiders van Glinski, met een' brandenden fakkel, door Nameslowsky voorgegaan, de woning doorzochten, alles vernielend wat hun onder de handen kwam, trad eene vrouw hun te gemoet, die als een spooksel daar rondwaarde. Met een' kreet van vreugde wilde Nameslowsky zich in hare armen, in de armen zijner wedergevonden Cecilia werpen — maar zij trad als wezenloos eenige schreden terug, zonder een woord te uiten — zij was krankzinnig.

Doch toen zij nog eenmaal door eene welbekende en teeder beminde stem haren naam hoorde uitroepen, — toen vloog een gloed over hare bleeke en akelig verwrongene gelaatstrekken — het vuur der rede gloorde voor een oogenblik in hare hol starende oogen. Zij stortte zich aan zijne borst — hij snikken volgden — en zij gaf den geest in de armen van den man, die haar zoo innig had lief gehad.

Wij zijn nu genaderd tot de schaduwzijde van G... loopbaan. Door den moord van Zabrzezinsky had hij alle hoop verloren op eene schikking met koning Sigismund; nu trad hij in openlijken strijd met zijn' wettigen s...

Het eerst zette hij de bewoners van een gedeelte van Litthauwen in opstand, door hun uitzigt te geven op het vormen van een onafhankelijk hertogdom; hij belegerde de stad Minski, maar werd weldra van daar verdreven door Sigismund aan het hoofd van zijn leger, waarop hij tot aan den Dnieper terugtrok. Inmiddels trokken de Russen van deze verdeeldheid partij, en kwamen hem te hulp met een leger van zestig duizend Moskoviten. Deze bende, door de Polen onder Sigismund geslagen, moest haar heil in de vlugt zoeken, en werd achtervolgd tot voor de muren van Moskou door de overwinnaars, die alle omliggende landen te vuur en te zwaard vernielden.

De czaar, voor zijne hoofdstad vreezende, verzocht om vrede en verkreeg dien, tegen teruggave van alle in Litthauwen veroverde plaatsen. Glinski werd tot verrader des lands en vogelvrij, zijne goederen verbeurd verklaard.

Juist was de zon opgegaan over het schoone landschap aan den regteroever van den Dnieper. Alles adende kalmte; de golven der rivier werden door een zacht koeltje gestreeld; men zag er slechts een bootje, waarin de roeijers rustig op hunne riemen gezeten waren, als wachtten zij iemands komst. Daar, achter die heuvelenrij naderde een kleine stoet; vooraan liep een man, wiens blik niets scheen te ontwaren van de schoonheid van het landschap rondom zich; hij was in zichzelven gekeerd en zweeg.

De kleine schare rigtte hare schreden naar de boot, maar alvorens er in te treden, beklom de aanvoerder een heuveltje en liet den blik weiden over het land dat hij op het punt was te verlaten. De volle stralen der morgenzon vielen thans op zijn schoon maar bleek gelaat, dat als door eene lijst van zwarte verwarde haren werd omgeven. Terwijl hij daar stond, de arme balling, die voor eeuwig misschien zijn' dierbaren geboortegrond zou verlaten, was het alsof het ruischende morgenkoeltje hem een' profetischen geest influisterde. Er schoten weder spranken van eene hoogere geestdrift uit zijn oog, en op den toon der bezieling riep hij uit:

„Polen! mijn arm vaderland! ach, ware het mij vergund als de minste uwer zonen, strijdende in uwe gelederen, te sterven! Maar meêdoogenloos werpt gij mij uit, omdat ik getracht heb den band, dien uwe onderdrukkers u om de leden hebben vast-

gesnoerd, te verbreken. Polen, nog wapperen uwe vanen hoog aan den hemel, nog zijt gij groot onder de dochteren van Europa, maar aan uw ingewand knaagt de worm, die uw verderf zal berokkenen, die u magteloos zal doen nedervallen aan de voeten uwer hateren. De démon der tweedragt heeft zich in u genesteld, en zijn giftige adem zal dood en verderf over u verspreiden; tweedragt zal den eik vernederen tot een gekrookt riet, en eenmaal zult gij den stond beleven, dat een vreemde u den voet vast op de keel zet. Maar gelijk er stormen noodig zijn om het luchtruim van verstikkende dampen te zuiveren, zoo is een krachtige hand noodig om u van uwe onderdrukkers te verlossen; ik zal de tuchtroede over u zwaaijen, en zoo de hemel mijne pogingen bekroont, zal Europa met verbazing staren op een verjongd Polen, op een Polen, dat de zetel der vrijheid is geworden.

Dus sprak hij. Slechts de vogelen des hemels beantwoordden zijne uitboezeming door hunne lofzangen, en zwijgende begaf hij zich van den heuveltop naar omlaag, besteeg met zijne gezellen de boot, en verwijderde zich met krachtige riemslagen.

Zoo verliet Glinski zijn' geboortegrond, om zich als balling te begeven aan het hof van Moskou.

Het overige van Glinski's leven is eene aaneenschakeling van opstand en strijd tegen zijn vaderland. Hij zette Rusland aan tot een' nieuwen inval in Litthauwen; in 1514 maakte hij zich meester van Smolensko, dat sedert dien tijd immer aan Rusland gebleven is. Niettemin vond hij in dat verbond met de Moskovieten niet datgene wat hij er van verwachtte. Hij wilde namelijk de bestaande orde in Polen omverwerpen, en een ander vrijzinnig bestuur daarstellen, onafhankelijk van den invloed der edelen. Integendeel bemerkte hij tot zijne grievende teleurstelling, dat de Russen slechts van zijne krijgsmanstalenten gebruik maakten tot hun eigen voordeel. Daarom schreef hij uit Smolensko aan koning Sigismund een' zeer onderdanigen brief; en de koning van Polen was op het punt van hem vergiffenis te schenken, toen Glinski's erfvijanden, de Litthauwsche heeren, den inhoud van dien brief aan den czaar van Rusland overbragten. Glinski werd toen in een' kerker geworpen en op de gruwzaamste wijze van het leven beroofd. Zijn lijk werd in ongewijde aarde begraven.

In latere jaren verhief zich aan den oever van den Dnieper, op de plaats waar Glinski eenmaal zijn vaderland had vaarwel gezegd, eene kluis, uit ruwe planken vervaardigd. Deze werd bewoond door een grijsaard, die in den ganschen omtrek bij de landlieden in een' reuk van heiligheid stond. Zijn huisraad was zeer eenvoudig; maar één ding verdiende opmerking: aan den wand hing het zwaard, dat Glinski in den slag bij Kleck had gebezigd. Telkens wanneer het middernachtelijk uur genaakte, begaf de kluizenaar Nameslowsky zich naar een' kleinen heuvel van graszoden, waaronder het ligchaam van Glinski rustte; want hij had dit overschot niet in den vreemde gelaten, maar het overgebragt naar deze eenzame plaats op het grondgebied van Polen. Dus rustte toch Glinski's gebeente in den schoot van zijn vaderland; zoo hield Cecilia's echtgenoot de nagedachtenis van zijn' veelgeliefden bevelhebber in eere, tot aan het einde zijner dagen.

W., Julij 1864. H. C. v. d. Heijde.

STUDENTEN IN CHINA.

In elk ook maar eenigzins aanzienlijk huis in China vindt men een studeervertrek, hetwelk op de binnenplaats uitzigt heeft. Behalve in den winter, staan de deur en vensters bijna het geheele jaar door bestendig open; de vensters zijn echter, ter beschutting tegen wind, regen en zonneschijn met traliewerk voorzien. De schrijftafel, waaraan de heer of de zoon des huizes arbeidt, staat voor het venster; van daar beteekent: *hij zit onder het venster*, zoo veel als: *hij studeert; zij zitten aan hetzelfde venster*, wil zeggen: *zij zijn schoolmakkers;* terwijl men eindelijk door de uitdrukking *venster* een student aanduidt. — In de eerste plaats alzoo willen wij, om eene chinesche uitdrukking te bezigen, de *vensters* van het keizerlijke paleis in oogenschouw nemen.

De regering is op de aartsvaderlijke inrigting gegrond. De keizer, de zigtbare godheid, bevat in zijn persoon alle magt; vader en moeder zijns volks zijnde, is hij de overste leidsman en bestuurder van den staat en der godsdienst. Bij deze uitgebreide magt is het zijn pligt, persoonlijk te regeren, alle wetten te kennen, alles te onderzoeken; van daar ook dat de erfgenamen van den troon met de grootste zorg opgevoed, ge-

regeld over hunne vorderingen berigten uitgegeven en deze door het gansche rijk verbreid worden. Natuurlijk moet *een zoon van het hemelsche rijk* in de eerste plaats leeren lezen. Het chinesche alphabet is echter het meest ingewikkelde van alle volken; wel heeft de taal zelve slechts 300 louter eenlettergrepige wortels, maar om de verschillende en niet zelden logisch onzamenhangende beteekenissen van hetzelfde woord uit te drukken, bezigt men de menigvuldigste buigingen der stem en der vier soorten van toonklanken, hetgeen naauwkeurig door schrijfteekens wordt aangegeven, zoodat deze het ongehoorde aantal van 80,000 bereiken. Dit register moet men in het hoofd hebben, wanneer men genoodzaakt is of in staat zal zijn alles te lezen, wat in den officiëlen stijl kan geschreven worden; de prinsen moeten alzoo met onvermoeide inspanning de jaren hunner jeugd doorbrengen, als zij enkel de staatsoorkonden zullen verstaan. Een ambteloos man kan, streng genomen, met een gedeelte van dien woordenschat volstaan: de keizer moet met het gansche lettergebied bekend zijn.

„Men moet weten," schrijft pater Benoit in de *Lettres édifiantes*, 1775, „dat zich in de nabijheid van het gewone keizerlijke vertrek, zoowel te Peking als op zijn lustverblijf, de zoogenaamde hoogste klasse, eenig en alleen voor de prinsen bevindt. Zoodra zij den leeftijd bereikt hebben dat zij in staat zijn om onderwijs te ontvangen, moeten zij deze klasse van den morgen tot den avond bezoeken, waarvan noch een rijperen leeftijd, noch de bekleeding van staatsambten hen kunnen vrijmaken. Zelfs die dagen, dat zij ambtsbezigheid hebben, moeten zij zich, na volbragt werk, naar de klasse begeven. Elk ongegrond verzuim zoude de keizer, zonder op leeftijd of waardigheid te letten, nadrukkelijk bestraffen. Behalve dat de keizer, als hij ledigen tijd heeft, bij het onderwijs tegenwoordig is, laat hij de prinsen meermalen in zijn kabinet komen en doet persoonlijk onderzoek naar hunne vorderingen. Op zekeren feestelijken dag was ik getuige; hoe de keizer, die eene vertooning in den schouwburg bijwoonde, eenige zijner zonen, die zelve reeds kinderen in de klasse hadden, liet roepen, hen een opstel opgaf, hetwelk zij in een aangrenzend vertrek moesten uitwerken en dat zij niet eerder aan de genoemde vertooning mogten deelnemen, alvorens zij het werk tot zijne tevredenheid volbragt hadden!"

Arme chinesche prinsen! arme chinesche beambten! Wat behoort er eene inspanning, welk een reuzengeheugen toe, om iets te worden! Daarvoor heeft dan echter ook ieder Chinees het regt, naar de hoogste waardigheden te streven, want buiten de keizerlijke familie is er geen bevoorregte stand. Ieder Chinees kan naar de eere dingen, *het gouden paard te bestijgen* en *in de jaspiszaal te zitten*, d. i.: lid der hoogeschool te worden. Heeft hij dit eenmaal bereikt, zoo zijn voor zijne eergierigheid alle wegen gebaand voor burgerlijke of militaire plaatsen; naar gelang van den graad zijner geleerde ontwikkeling rijst hij. Maar hoe vele mededingers blijven gedurende hun gansche leven, armzalig en zuchtend, aan den voet der hierarchische ladder staan!

De chinesche schouwburgstukken en romans, die zich, als in geene andere litteratuur, streng aan de werkelijkheid houden, en de zekerste getuigen der volkszeden zijn, schilderen ons doorgaande met hoeveel inspanning des geestes en van moed de kandidaten te worstelen hebben, om hun graad te bereiken. Bij den afmattenden arbeid der eergierigheid voegen zich almede de harde beproevingen der nooddruft.

In een tooneelstuk: *de gierigaard*, sleept zich een ongelukkige reiziger met vrouw en kind, dood afgemat, uitgehongerd, van koude verstijfd voort. Hij is een student, die uit de hoofdstad, waar hij op het examen gedropen is, naar zijne geboorteplaats terugkeert; om niet van honger om te komen, ziet hij zich genoopt zijn jongsken voor twee onsen zilver (omstreeks zeven gulden holl.) te verkoopen.

De reizen, welke de examina's vorderen, putten niet zelden alle middelen eens mededingers en zijner familie uit.

Laat ons nu een blik werpen op de zamenstelling van het onderwijs-stelsel. De duur van het school-onderrigt is niet bepaald; bovendien, ofschoon het in geene stad, zij moge groot of klein wezen, aan eene soort van gymnasium ontbreekt, hetwelk door een of twee mandarijnen bestuurd wordt, bereidt men zich toch in de openbare leerscholen niet tot eenigen graad voor. Welgestelde jonge lieden bezoldigen uit eigen beurs een huisonderwijzer; minder bemiddelde nemen, met hun achten of tienen, een onderwijzer en betalen hem gemeenschappelijk; zoo dit getal grooter was, zoude de leeraar, in aanmerking genomen de menigte en moeijelijkheid

der letterteekens niet de behoorlijke zorg en opmerkzaamheid daaraan kunnen toewijden.

Men maakt een begin met het lezen van zulke schriften, waaraan de meest gemakkelijke karakters voorkomen; daarna gaat men over tot de *vier boeken*, tot het schrift en later tot de oefening in kleine opstellen.

De *vier boeken* (Sze-schu) zijn: *de groote studie*, *de onveranderlijkheid in het midden*, *de wijsgeerige zamenspraken* (alle drie van Confucius) *de Mengtseu*, die korten tijd na Confucius leefde en diens philosophische leer voortzette.

Als de leerling de *vier boeken* behoorlijk kent, dan legt hij zich met de meeste vlijt toe op de *kings*, de *heilige boeken*, wier aantal vijf is, namelijk: *het boek der veranderingen*, *het verhevene boek* (de geschiedenis der oude dynastiën), *het boek der liederen*, *het boek der gebruiken*, van *de lente* en *den herfst*.

Hij kan zich nu aanmelden ter verwerving van den eersten graad eener faculteit. Daartoe heeft eene soort van voorbereidend onderzoek plaats, waartoe de studenten door de stadhouders der provinciën opgeroepen worden. Deze geven de themata der schriftelijke werkzaamheden, spreuken uit *de vier boeken*, op; zij doorlezen de afschriften, verwerpen de slechte en ordenen de betere naar hunne innerlijke waarde. Naar dit vervolg worden de namen der kandidaten, die tot het geregeld examen worden toegelaten, openlijk bekend gemaakt.

De mededingers worden bij elkander in eene groote zaal van het paleis des gouverneurs opgesloten, welke zaal zij niet mogen verlaten, noch zich met elkander onderhouden, alvorens zij den opgegeven arbeid gereed hebben; zij worden door tartaarsche soldaten bewaakt, die hen voor het binnentreden doorzoeken, opdat zij geene boeken, uit welke zij bij hun arbeid raad zouden kunnen putten, heimelijk medevoeren. Als zij gereed zijn, worden zij door den president met bijstand der geleerden onderzocht, die hij uitsluitend te dien behoeve bezoldigt. Hij kiest er de besten uit en benoemt hen tot den eersten graad.

Zoo zij hun rang willen bewaren, zijn zij gehouden, zich alle drie jaren aan een nieuw onderzoek te onderwerpen, waarna zij in zes klassen verdeeld worden; die der eerste en tweede worden als bekwaam, die der derde als middelmatig aangewezen; in de vierde of vijfde te komen, geldt als smaad; zij echter, die tot de zesde verwezen worden, verliezen graad en

ambt. Wie zonder krank te zijn of treurende om zijne ouders, voor den door het hof afgevaardigden examinator op het driejaarlijksch onderzoek niet verschijnt, wordt tot de rijen des volks terug gesteld. Bejaarde lieden, die den eersten graad verkregen hebben, worden van dit onderzoek vrijgelaten, maar behouden het gewaad, de baret en de eerregten, die aan den stand eens gepromoveerden verbonden zijn.

Na het onderzoeken tot de toelating en behouding heeft men er nog een drietal te doorstaan, om het licentiaat te verkrijgen. De twee eerste zijn enkel voorbereidend, het derde is des te strenger; het heeft telken drie jaren eenmaal in de hoofdstad van elke provincie plaats. Als onderzoekers vaardigt de keizer twee mandarijnen af, die bij het onderzoek den voorzittersteel bekleeden. Zij mogen niet in de provincie, werwaarts zij afgevaardigd werden, geboren zijn; een regel, die door het gansche rijk streng wordt in acht genomen. In weerwil echter van deze en nog een tal andere maatregelen van voorzigtigheid is de titel van licentiaat zoowel hier als ergens elders voor geld te koopen; hoewel de mandarijnen met den dood gestraft worden, wanneer de keizer zulks te weten komt.

Het gebouw, waarin het onderzoek gehouden wordt, is van grooten omvang. Eene lange galerij van kleine cellen loopt op eene zaal uit, waar de onderkoning zijne zittingen houdt. Aan beide zijden van die zaal bevinden zich zes kamers, voor zes onderzoekers. De stadhouder der provincie waakt over de handhaving der goede orde. Tartaarsche soldaten voeren de naar een graad dingende personen ieder in zijne cel, die daarna gesloten en met het zegel van den onderkoning verzegeld wordt.

De themata van den schriftelijken arbeid worden uit de *vier boeken* en de *kings* ontleend. Het afgegeven werk wordt door daartoe bijzonder aangestelde copiisten afgeschreven, opdat de examinatoren de hand der mededingers niet zouden herkennen. Deze afschriften worden dan aan de commissie van onderzoek overgelegd, die ze doorleest en den mandarijnen hun oordeel daaromtrent mededeelt. Deze geven den keizer van de namen der gekozenen kennis, en de lijst derzelve wordt dan op een daartoe bepaalden dag openbaar gemaakt. De onderkoning geeft hen, die tot een graad benoemd zijn, een groot feest, vereert een ieder hunner in naam des keizers een geschenk, hetwelk in eene zilveren schaal en in eene met een knoop van émail

versierde muts bestaat. Den volgenden dag ontvangen zij een bezoek van alle mandarijnen der hoofdstad, dat zij nog denzelfden dag met groote plegtigheid beantwoorden.

Het onderzoek voor de doctorale waardigheid verschilt zeer weinig van het bovenstaande; dit wordt echter alleen in Peking gehouden. Nagenoeg 150 doctoren worden te gelijk gepromoveerd, die in drie klassen verdeeld worden; de eerste bestaat slechts uit drie, die door den keizer persoonlijk onderzocht zijn geworden, bij de tweede en derde is het getal niet bepaald.

Ook in de wapenkunde geeft het eerste geraden, licentiaten en doctoren, die allen of Tartaren of zoons van Tartaren zijn. Hier wordt meer op vlugheid dan op wetenschap gelet. Dit onderzoek vindt alle drie jaren in de hoofdstad plaats, en wel twee maanden na het onderzoek der literaten bij het begin van de tiende maan. Ook dit bestaat in drie afdeelingen onder het voorzitterschap des onderkonings. In de eerste afdeeling laat men de candidaten met pijlen schieten; in de tweede onderzoekt men hunne bekwaamheid in het rijden; in de derde eindelijk moeten zij schriftelijke opstellen over militaire onderwerpen bewerken. De namen dergenen, die het beste voldaan hebben, worden openlijk bekend gemaakt. Het examen der doctoren in de wapens wordt door het hof afgenomen en wel in hetzelfde jaar, waarin de doctoren der litteratuur hun onderzoek doorstaan. Die den doctoralen titel verkregen hebben, kunnen alle militaire betrekkingen bekleeden, welke met de burgerlijke ambten, waartoe de literaten uit kracht van hun graad geregtigd zijn, gelijk staan. Overigens kunnen ook de literaten bij het leger plaats nemen. Het is niets zeldzaams, dat de regering aan een bekwaam literaat de leiding van een oorlog toevertrouwt.

Alle maatregelen van voorzigtigheid, welke bij de wetenschappelijke examina worden in acht genomen, om misbruiken en ongepaste handelingen te voorkomen, worden ook hier gebezigd, zonder daardoor evenwel te kunnen verhinderen dat China evenveel onbekwame en ongeschikte officieren, als onwetende mandarijnen heeft aan te wijzen.

Ofschoon op den verkoop der stem van een examinator de doodstraf staat, wordt deze straf nogtans zelden toegepast; het aantal dergenen, die voor den beul waren, zou te groot zijn, en weldra zou het rijk geene mandarijnen meer hebben.

Overigens ontbreekt het ook aan aanklagers. Een ieder heeft er afschuw van, met de gouverneurs der provincie in onmin te raken, die onder een geliefkoosd voorwendsel, de eere van het mandarijnendom zouden wreken, hetzij door tyrannieke verdrukkingen, hetzij door gruwzame vervolgingen, hetzij door inkerkeringen, die zij steeds weten goed te maken, als zij maar hunne aanhangers bij het hof hebben, die hen dekken.

Al is echter het oordeel der regters niet voor goud te koop, zoo kunnen zij nogtans niet van de verdenking vrijgesproken worden, zich door willekeur en kwade luimen te laten leiden. Zoo verhaalt de schrijver van het werk: „opoffering van Tschao-li," in het jaar 25 naar onze tijdrekening werd een candidaat naar eene militaire onderscheiding, in weerwil zijner verdiensten, alleen *om zijne leelijkheid*, afgewezen. Over zulk eene onregtvaardigheid verbitterd, had zij zich aan de spits van eene schaar ontevredenen gesteld, het rooverhandwerk aangevangen en daarbij de gewoonte aangenomen, bij zijn maaltijd telkens een stuk van het hart of de lever eens menschen te nuttigen.

Zelfs de keizer, de opperste examinator, laat zich somwijlen door vooroordeel jegens de te onderzoeken lieden beheerschen. Eene sage, welke aan een tamelijk bekenden, mythologischen roman ten grondslag strekt, geeft daarvan een voorbeeld.

Onder de dynastie Thang leefde een gegradueerd persoon van zeldzame gestalte, want hij had den kop eens luipaards en den baard van een draak. Zijn naam was Tschong-kunï. Rijk aan kennis, welbespraakt, de eerste onder de mededingenden naar den doctorsrang, werd hij in het paleis des keizers ontboden; de keizer echter, ontsteld hem te zien, weigerde de goedkeuring zijner keus: „neen!" riep hij uit, „nimmer kan ik besluiten, dezen mensch tot minister te nemen; hij is te leelijk!" Tschong-kunï wilde nog eenige tegenwerpingen maken, de keizer beval hem gevangen te zetten; maar de ongelukkige trok woedend zijn zwaard en stiet zich hetzelve in de borst.

De bewonderaars van dit stelsel verhieven de voordeelige zijde van hetzelve met de woorden: „Deze inrigting kon alleen het uitvloeisel eener wijze politiek zijn; want afgezien van den aangeboren ijver der Chinezen voor de litteratuur, moeten deze voortdurende oefeningen, deze veelvuldige onderzoekingen hen bekwaam houden, hen door een edelen wedijver aansporen, het beste gedeelte huns levens aan te wenden en zoodoende verhin-

deren, dat zij, door werkeloosheid en lediggang, op het denkbeeld komen, onrust in den staat te verwekken. De verdiensten worden door roemrijke belooningen bekroond, en eindelijk staat, ten gevolge van het stelsel, het mandarijnendom op zoo hechte grondslagen, dat de veroveraars van China ten laatste moesten onderdoen voor het overwigt der groote, nationale broederschap.

Dat een beambte iets onwrikbaars is, dat op zijn wil de geweldigste stormen der omwenteling magteloos breken — lijdt geen twijfel; men zou echter kunnen vragen, van waar het komt, dat de vreemde vijand over dit heir den vaderlandschen grond nog thans overstroomt?

En in de nog zoo eerlijk aangerigte wedstrijden erlangt de zuivere middelmatigheid, die geene ijdelheid der kampregters beleedigt, dikwerf triomphen, welke men het genie niet zou toeschrijven.

Een der uitstekendste en door het volk het meest geliefkoosde schrijvers van China, een dichter, wiens werken in geen salon, in geene bibliotheek ontbreken, ja, die men in keukenvertrekken en op de toonbanken der winkels vindt, namelijk Tu-fu, leed schipbreuk op het onderzoek, dat hem den weg tot ambt en vermogen kon openen. Zijn onafhankelijke en oorspronkelijke geest kon zich in het dwangbuis der regelen van welvoegelijkheid, waarin afkomst en philisterdom de litteraten verbannen, niet schikken. Want daarin staat het chineesche gilde der geleerden bij geene academie in Europa en Azië ten achter. Als zij met elkander een gesprek houden, dan wordt hunne voordragt schier onbegrijpelijk bloemrijk en de gedachte in een vloed van gelijkenissen en dichterlijke wendingen opgelost; het zijn in zeker opzigt raadsels, die zij elkander opgeven, de oude en nieuwe geschiedenis, persoonlijk ondervonden anecdoten, gebruiken uit den grijzen voortijd, plaatselijke overleveringen, bijgeloovige beschouwingen der natuur-voorvallen, van de eigenschappen der planten, de gewoonten der dieren, fabelen — in een woord alles, wat slechts gedacht, gedicht, gedroomd wordt, moet tot het geleerde onderhoud bijdragen en de taal der lieden van fijnere ontwikkeling opsieren. Op die wijze is een woordenboek van wonderbaarlijke en hoogdravende spreekwijzen, spitsvondige en opgeblazene uitdrukkingen ontstaan, waaruit alle woorden in hunne eigenlijke ongekunstelde beteekenis verbannen zijn. Wordt het echter beloond, zoo langdurige studiën

te maken, gedurende een geheel leven aan de werken uit den voortijd gezondheid en kleur op te offeren, om eindelijk als gegradueerde even als de gansche wereld te spreken en slechts uitdrukkingen van algemeen geldend gebruik te bezigen?

FREDERIK II EN VOLTAIRE.

Het behoorde tot de eigenschappen der 18de eeuw, dat overal, maar vooral ook in Duitschland, de opvoeding der jeugd, onder de voornamere standen, aan Fransche handen werd toevertrouwd. Niet te ontkennen was het ook, dat, bij de taal en uiterlijke beschaving der Franschen, die van velen en ook der Duitschers toen nog verre achterstonden. Ook de eerste opvoedster en de eerste leermeester van Frederik den Groote, mevrouw de Rocoulle en Duhan, waren Franschen. Hieraan wordt niet alleen toegeschreven zijne vooringenomenheid met Fransche taal en letterkunde en zijne weinige bekendheid met zijne moedertaal — maar ook dat hij, die anders de beroemdste regent en veldheer van zijne eeuw was, zonderlinge begrippen omtrent de godsdienst koesterde, en niet dien stillen vromen zin bezat, die den mensch in voorspoed dankbaar en ootmoedig, in het ongeluk gelaten en blijmoedig maakt; zoo als wij dit onder anderen in den waarlijk grooten Gustaaf Adolf bevestigd zien. Ten tijde van Frederik den Groote schitterde aan den hemel der geleerden eene zon, die veel glans, maar geene warmte verspreidde. Het was Voltaire, — een mensch met buitengemeen veel verstand en scherpzinnigheid begaafd, maar wiens hart verre was van op de regte plaats te zitten. Aan hem denkende herinnert men zich onwillekeurig de woorden des Heilands: *Zalig zijn de armen van geest; want hunner is het koningrijk der hemelen.* Voltaire achtte zich rijk naar den geest, en versmaadde en verguisde daarom de godsdienst met hare bedienaren en vereerders; terwijl hij zich zelven vergoodde en daarom den vrede van het hemelsch koningrijk miste. Met al de wapenen, die een verstand en vernuft als het zijne hem aan de hand gaf, had hij het rijk der duisternis bestreden; niet echter uit liefde tot de waarheid, maar om aan zijne ijdelheid en zijnen onlesschbaren dorst naar roem voldoening te geven. Hij kon slechts nemen, en niets geven; in de plaats van het bestreden rijk der duisternis, kon noch wilde hij het rijk des lichts stellen. — Frederik de Groote, door den uitste-

benden glans van den Franschman verblind, verhief Voltaire tot de waardigheid zijns vriends, nam hem aan zijn hof en, wat meer zegt, in zijn hart op, benoemde hem tot kamerheer en ridder, schonk hem een jaargeld van 6000 daalders en nog vele andere bewijzen van zijne ongeveinsde vereering en vriendschap. Maar, waar het hart voor het goede niet klopt, daar zoekt men ook te vergeefs naar dankbaarheid. Voltaire's vergelding van de gunsten en genegenheid zijns koninklijken vriends bestond daarin, dat hij tweedragt en vijandschap onder de overige geleerden aan Frederiks hof zaaide, den koning het manuscript eener verzameling van gedichten ontvreemdde, die door dezen vervaardigd waren, en wier openbaarmaking en verspreiding in velerlei opzigt een nadeelig licht op den vorst wierp; terwijl hij daarenboven de denkwijze zijns weldoeners in een schimpschrift lasterde. — Doch niet alleen de groote Frederik had zich over de ondankbaarheid en boosheid van Voltaire te beklagen. Toen de hertog de Choiseul nog de alles vermogende minister in Frankrijk was, had Voltaire hem, voor de van hem verworven gunsten, in woorden en geschriften hemelhoog verheven. Na den val van den gunsteling was Voltaire al het goede, dat hij van den hertog genoten had, vergeten, en deze wist zich op den ellendigen vleijer niet beter te wreken, dan door diens sprekende beeldtenis als weêrhaan op den toren van zijn slot te doen plaatsen. Voltaire stierf in 1778, in den ouderdom van 84 jaren, en liet een vermogen van 60,000 gulden aan jaarlijksche inkomsten na, maar geene kinderen, daar hij nooit getrouwd was geweest.

Drie jaren, van 1750 tot 1753, bragt Voltaire aan het hof van Frederik door, en onder de vele bijzonderheden, die men van dit verblijf verhaald en opgeteekend heeft, behoort ook de volgende pagiestreek, die minder algemeen bekend, en waarvan de echtheid niet tegengesproken is. Op eene reis des konings door Pommeren, waarop Voltaire hem vergezelde, had een jonge page, Pommeraan van geboorte, het vreeselijk ongeluk om des middags aan tafel zoo hard met een schotel tegen de paruik des Franschen wijsgeers te stooten, dat daaruit eene digte poederwolk oprees, die het hoofd van Voltaire voor eenige seconden onzigtbaar maakte. „Waar is toch mijn vriend Voltaire?" vroeg de koning lagchend. „Hier, Sire!" antwoordde deze, op pijnlijken toon, „verduisterd door een Pommerschen vlegel," (*bête de Pommerance*). De page verkropte zijne woede over de hem

door Voltaire aangedane beleediging, daar de tegenwoordigheid des konings hem hiertoe dwong; maar behield zich voor, om bij de eerste gelegenheid wraak te nemen. Deze bood zich spoediger aan, dan de beleedigde partij verwacht had. Hij werd namelijk gelast vooruit te reizen, om op het volgende station voorspan en kwartier te bestellen. Aldaar aangekomen, trof de page reeds een troep landlieden aan, die de aankomst des konings verbeidden. Hij wendde zich tot hen met de vraag: „Waar is de schout van het dorp!" — „Hier, heer page," was het antwoord, dat hem, onder eene diepe buiging, door den zelf tegenwoordigen Pommerschen magistraat gegeven werd. De page deelde hem de bevelen des konings mede, en zeide toen: „Nog één gewigtigen last heb ik er bij te voegen. Gij neemt twee of drie van uwe lieden en plaatst u, zoodra de koning aankomt, aan de portieren der tweede koets. Daarin zit namelijk de groote lijfaap van den vorst, een lomp, gevaarlijk beest, waaraan den koning evenwel veel gelegen is. Terstond als de wagen ophoudt, zal de aap dien willen verlaten, hetgeen gij echter volstrekt niet gedoogen moet. Want is het dier eenmaal in vrijheid, dan klimt het in een oogwenk op den hoogsten boom of misschien op een dak, en dan kunt gij zien, hoe ge het terug krijgt. En gij weet, dat de koning wel goed, maar ook wat driftig is...." — „Wees gerust, heer page," zeide de schout, „wij zullen wel zorg dragen, dat het beest niet uit den wagen komt." De pagie, die zich reeds vooruit over de gevolgen van zijnen inval verheugde, reed nu verder, en de boeren verbeidden thans met nog meerder gespannenheid de komst van den koning en zijnen lijf-aap. Eindelijk kwam de stoet aan. Frederik II verliet zijn rijtuig en ging in het posthuis om eenige ververschingen te gebruiken. Onverwijld begaf zich de schout met zijne onderhebbenden, wier getal door vrijwilligers nog zeer was toegenomen, op den aangewezen post. De postiljons spanden de paarden af; de hofbedienden kwamen toesnellen om den Franschen gunsteling uit den wagen te helpen; maar werden door de boeren afgewezen, onder verzekering dat alles zou worden nagekomen, wat de heer page besteld had. De uitvoering van hunnen last nam ook dadelijk een aanvang, toen de philosooph zijne magere hand uit het raam stak en die naar de greep bragt om het portier te openen. De schout tikte namelijk vrij onzacht met zijnen stok op de knokkige vingers, terwijl hij riep: „Pst! pst! wil je weg

gaan!" De hand trok zich oogenblikkelijk terug, maar slechts om plaats te maken voor een vuurrooden neus en een paar grijze oogen, die vonkelend van woede naar den vermetele zochten, die hem zóó had durven beleedigen. Aangemoedigd door het voorbeeld van den schout, bragt een der omstanders den vermeenden aap nu zulk een duchtigen slag op den neus toe, dat dezen het water over de wangen liep, en zijne gramschap in razernij veranderde; hij stortte zijn gal uit in een vloed van Fransche smaadredenen en verwenschingen, bij het hooren waarvan de boeren uitriepen: „Hoort, hoort eens — hoe hij zijn apentaal spreekt!" En nog stonden zij vol verwondering te luisteren, toen eene nieuwe en hevige beweging van het hoofd en de hand van den lijf-aap, al hunne waakzaamheid en zorg vorderde. Hoeden en stokken werden gezwaaid en door allen om strijd: „Pst! pst! stil! naar binnen!" geroepen, om den aap van zijn voornemen af te brengen. Het kon niet lang duren, of dit tooneel moest door het opzien, dat het baarde, het verder gevolg des konings ter ooren komen; de philosooph was dan ook weldra uit de handen van zijne kwelgeesten verlost en Voltaire verzuimde niet den bewerker van deze pots bij den koning aan te klagen. De page beleed dadelijk alles. „Ik had" voegde hij ter zijner verdediging er bij, „den kamerheer uwer majesteit wel de beleediging van mijn persoon, maar niet die mijns vaderlands kunnen vergeven." Op bevel des konings, moest de schuldige in zijne tegenwoordigheid Voltaire om verschooning vragen, en toen deze daarmede niet tevreden was, maar de wegzending van den page eischte, gaf de koning hieraan gehoor, doch verzachtte dien eisch in zooverre, dat hij hem tot kornet bij het regement zwarte huzaren aanstelde, en den overste daar van magtigde om in de kosten zijner uitrusting te voorzien.

OUDJAARSDAG.

't Is oudjaarsdag, — dag vol herinneringen. — Het is waar, voor velen, mijne waarden, heeft zoo'n dag stellig veel onaangenaams, maar ook — als ge het erkennen wilt — veel stof tot danken. —

Ik vraag het u, welk mensch ter wereld genoot niet zoo veel of had het niet veel meer, onnoemelijk meer nog kunnen genieten; en welk lijdend schepsel verzekert mij dat zijn lijdensbeker zoo vol was, overloopens vol. —

Voor den doodarmen vader Siegem is zoo'n, op eenige uren na, vervlogen jaar, lang het slechtste niet. —

Nog éénen kouden nacht slechts doorgeworsteld gij, in bombazijn gekleeden Siegem, die daar even, naast uwe, met lompen behangen vrouw, ter kerke trad, om Gods bijstand, vooral voor morgen, te vragen en ge loopt huis aan huis af, te beginnen met de morgenschemering, een zalig nieuwejaar te wenschen — vraag hem niet! „wat denkt ge er bij," — en ge kunt 's avonds uw hongerig kroost, dat zijne roode handjes naar u uitsteekt een „welgemeend" zalig nieuwejaar toewenschen, al is 't maar met een' dik gesneden, dun gesmeerde boterham van enkel roggebrood hen toe te steken; en hen, wanneer ze spreken — dat ze stellig doen zullen — van u. „O, vader, hoe lekker!" door het toonen uwer opgehaalde halve en heele centen — waarvan nog meêr zulke boterhammen kunnen gemaakt worden — verwarmen, verwarmen door opgewondenheid.

Denk er aan met het nieuwe jaar wordt de brandstof veel goedkooper . . . . daarom stookt Eva haar' potkagchel dan stellig zoo sterk; maar Eva, 't kan makkelijk op, denk daaraan en immers . . . 't behoeft niet op; „doch," zegt ze, „Simon heeft me misleid, lang genoeg; haard koud, alles koud" en ze laat haar kagchel snorren, want . . . morgen wordt de brandstof veel goedkooper, de belasting op de steenkolen wordt afgeschaft en dat scheelt eenige dubbeltjes voor den steenkolenstoker . . . . doch, al de rijken, vele gegoeden en, Eva, maar enkelde armen stoken steenkolen.

Heeft hij voor u iets bijzonder aangenaams zoo'n oudjaarsdag . . . ? voor u, die uwe, nog nooit vermoeide leden dààr in dien zachten stoel hebt uitgestrekt, gij, die, in uw ideé nog eens, en nog eens, en nog eens, uwe niet telbare schatten trachtte na te gaan . . . gij die nu reeds aast op Siegems morgen op te halen centen, wat immers hij ook is u schuldig voor huis en akker; heeft deze dag voor u hetzelfde aanlokkelijks als het laatste oudjaar . . en bleeft ge dus standvastig in uwe hebzuchtige ideën . . . ? zoo dit zoo is . . . ga dan met uwe gedachten bij uwen voor u te vroeg gestorven vader . . hij was zoo niet; wanneer het zoo met u gesteld is . . . buig uwe knieën en vraag om andere standvastigheid aan Hem, die heden, morgen en altijd dezelfde is. —

Vrienden van pret hebben en uitgaan, houden oudjaars-dag

in hoog aanzien; het valt hun wel altijd moeijelijk te werken, doch zoo'n laatsten dag des jaars . . . „Laat ons eens zien wie de sterkste carrabolen maakt, laat ons nu — doch rooijaal spelen, hoor! — eens uitmaken wie het heertje is, eind goed, al goed!" Oudejaars-dag en avond zijn hun lief. Het eene jaar hier, het andere weêr daar, van het oud in het nieuwe jaar zitten om, hoewel zeer vrolijk toch lang niet geestig en ver van stichtelijk, de klok van „twaalf" af te wachten.

Neen, waarlijk en helaas! de oudejaarsavond komt voor velen niet, om veel te denken, veel te danken; toch verdient hij vurig dankend, hartelijk biddend, geëindigd te worden.

Gaan niet al de leeraren op den laatsten dag des jaars kerkwaarts, om, zoo zeggen ze, met hen, die hen volgde, de laatste uren stichtelijk te slijten . . . . .? Doch, 't is waar ook, oudjaarsdag komt 's winters en 's winters . . . . de sneeuw, de hagel, de wind neemt de stichting weg. — Het is, zoo zegt men, te koud; de sneeuw trekt door de schoenen; en toch . . . met den avond . . . 't is zoo glad, men zou vallen; doch ze bedenken niet dat vallen en opstaan steeds elkander afwisselen, en dat, wanneer zóó het ligchaam viel de geest ligt zou staande blijven.

Eenige dagen geleden was ik in een onzer Zuid-Hollandsche dorpen. — 't Had gesneeuwd. — Sneeuw behoort tot het prettigste natuurverschijnsel, dat een hollander zich denken kan; narren is verduiveld pleizierig; alles blijft er voor staan. — Ook ik narde, en ik hoorde: „gaat gij ter kerke, Dirk, heden avond?"

„Ik weet niet, hoe ge er aan komt," antwoordde een niet heel veel beduidende koolenverkooper;" narren, narren weet je, dat de stukken er langs vliegen!" en hij wendde zijne blaauwe groote kalfs-oogen naar zijn paard, dat zwetend een tik met de lange narrezweep wachtte; „de kerk zal wel blijven staan en de sneeuw smelt, er zijn reeds vele kale plekken;" en de slede gleed voort om . . . . kort daarne weêr stil te staan — kale plekken. — Zeg eens, kalfoogige koopman, stilstaan is achteruitgaan. — 't Is te koud om te blijven staan, daarom gebruik uw verstand . . . . breng uwe, voornamelijk door uwe drift, verbleekte jufvrouw die voor u zit, naar huis; denk om uw' paard, dat al te moe is om te trekken, immers — denk aan de kerk — de sleê zal wel blijven staan.

Die staat, ziet toe dat hij niet valle; stil staan is achteruit